T.C.
ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZİN ADI :
18. YÜZYIL'DA İSTİNSAH EDİLMİŞ MENSUR BİR ŞÂH-NÂME ÇEVİRİSİ II. CİLT 1a-144b VARAKLAR ARASI (İnceleme-Metin-Sözlük-Özel İsimler Dizini-Tıpkıbasım)

TEZİN TÜRÜ :
DOKTORA

ANABİLİM DALI :
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

TEZİ HAZIRLAYAN :
SERDAR BULUT

ADIYAMAN / 2017

18. YÜZYIL'DA İSTİNSAH EDİLMİŞ MENSUR BİR ŞÂH-NÂME ÇEVİRİSİ
II. CİLT 1a-144b VARAKLAR ARASI

İnceleme-Metin-Sözlük-Özel İsimler Dizini-Tıpkıbasım

Serdar BULUT

DOKTORA TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Serdar YAVUZ

Adıyaman

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mart, 2017

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Serdar YAVUZ danışmanlığında, Serdar BULUT tarafından hazırlanan "18. Yüzyıl'da İstinsah Edilmiş Mensur Bir Şâh-nâme Çevirisi II. Cilt 1a-144b Varaklar Arası (İnceleme-Metin-Sözlük-Özel İsimler Dizini-Tıpkıbasım)." başlıklı çalışma 31 / 03 / 2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK İmza: .....

Danışman : Doç. Dr. Serdar YAVUZ İmza: .....

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM İmza: .....

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Nazmi ÖZEROL İmza: .....

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Muhittin ÇELİK İmza: .....

08/05/2017

.....

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Doktora Tezi olarak sunduğum "18. Yüzyıl'da İstinsah Edilmiş Mensur Bir Şâh-nâme Çevirisi II. Cilt 1a-144b Varaklar Arası (İnceleme-Metin-Sözlük-Özel İsimler Dizini-Tıpkıbasım)" başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

31 / 03 / 2017

Serdar BULUT

ÖZ

Firdevsî'nin İran milleti açısından çok kıymetli olan eseri Şâh-nâme, Türk kültür ve edebiyatını fazlasıyla etkilemiştir. Bu etkilenme neticesinde Anadolu sahasında Şâh-nâme yazma kültürü başlamıştır. Bu kültürle beraber Anadolu'da Firdevsî'nin eserinin birebir çevirileri de yapılmıştır. Üzerinde çalışılan eser de Şâh-nâmeden yapılan birebir çevirilerdendir.

Bu Şâh-nâme Çevirisi bugün İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde 6131 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır ve üç cilt halinde olup tamamı 1778 varaktır. Her sayfası 25 satırdan oluşan eserde minyatürler de bulunmaktadır. Bu Şâh-nâme çevirisinin istinsah yılı 1773'tür. Eserin mütercimi ile ilgili bilgi bulunamamıştır; fakat müstensihi Derviş Mustafa isimli biridir. Metin içerisinde tarihle ilgili ya da mütercim ve müstensihle ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bu bilgiler İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nden elde edilmiştir. Üzerinde çalışılan Şâh-nâme Çevirisi, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanedeki eserin ikinci cildinin 1a-144b varakları arasında kalan bölümünü kapsamaktadır.

Tez; giriş, imla özellikleri, ses bilgisi, şekil bilgisi, çevriyazı, sözlük, özel isimler dizini ve tıpkıbasım bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Firdevsî, Şâh-nâme, Şâh-nâmenin Türk kültürüne yansımaları, metnin kuruluşu, sözlük ve dizinin hazırlanış yöntemleri hakkında bilgiler verilmiştir.

İmla özellikleri bölümünde Eski Anadolu Türkçesi başta olmak üzere 17. ve 18. yüzyıl dil özellikleri de dikkate alınarak ünlüler ve ünsüzler ayrı ayrı incelenmiştir. Ses bilgisi ve şekil bilgisi kısımları da kendi içinde alt başlıklara ayrılarak metinden alınan örnekler ışığında ele alınmıştır. Metin bölümünde orijinal metne bağlı kalınmış ve nesir kurallarına göre metne paragraf sistemi ve noktalama işaretleri eklenmiştir.

Sözlük bölümünde bir genel sözlük oluşturulmuştur. Genel sözlükten sonra özel isimler dizini hazırlanmıştır. Metnin sonuna kaynakça ve araştırmacıların metinden daha kolay faydalanabilmeleri adına tıpkıbasım bölümleri eklenmiştir.

Çalışmada elde edilen veriler sonuç bölümünde açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Firdevsî, Şâh-nâme, Şâh-nâme'nin Etkileri, Derviş Mustafa, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Özel İsimler Dizini, Tıpkıbasım, Çevriyazı

ABSTRACT

Ferdowsi's work of Shahnameh which is very precious in terms of the Iranian nation has greatly influenced Turkish culture and literature. As a result of this influence, the Shahnameh writing culture in Anatolia has started. Together with this culture, the translation of the work of Ferdowsi's in Anatolia was also carried out. This study is also one of those translated works.

This Shahnameh translation is registered today with the number 6131 in the Central Library of Istanbul University and has three volumes with 1778 pages. Every page consists of 25 lines and there are also miniatures. The year of the transfer of this Shahnameh is in 1773. There is no any information about the translator of the work but the name of the scriber is Dervish Mustafa. There is no information about the date or the interpreter of the work in the text. This information was obtained from Istanbul University Central Library. This work which is under study covering the area between the foils 1a-144b of the second volume in Istanbul University Central Library.

Thesis consist of an introduction, signature features, phonetic information, morphology information, transcription, dictionary, special names, and partitions. In the introduction, information about Ferdowsi's work of Shahnameh and its reflections on Turkish culture, methods of preparing text, glossary and index are given.

In the Imprint properties section at first, cconsidering the 17th and 18th century language features of the old Anatolian Turkish vowels and consonants were examined separately. In the section of the sound information and the shape information subdivided itself into subheadings and discussed from the samples taken from the text. In the text section, the original text is adhered to, and according to prose rules, the text paragraph system and punctuation marks are added.

A glossary was created in the dictionary section. After the general dictionary, a special names directory has been prepared. At the end of the text, bibliographic sections have been added in order to make it easier for the bibliographers and researchers to benefit from the text.

The data obtained in the study are explained in the conclusion section.

Keywords: Ferdowsi's work of Shahnameh, The Effects of Shahnameh, Dervish Mustafa, Sound Information, Shape Information, Special Names Index, Prefix, Interpretation

ÖN SÖZ

Firdevsî (940-1020) İran'ın geleneklerini tekrar ortaya çıkartıp yüceltmek amacıyla İran'ın bütün tarihî ve destanî geleneklerini bir araya getirmek istemiştir. Ünlü eseri Şâh-nâme böyle bir amacın ürünüdür.

Firdevsî, Şâh-nâme'nin mukaddimesinde bir dostunun kendisine Pehlevîce'den Farsça'ya aktarılmış olan mensur Şâh-nâme getirdiğini, kendisini bu eseri nazm etmeğe teşvik ettiğini, Ebu Mansur b. Muhammed adında bir zattan maddî yardım gördüğünü ve mukaddimeyi yazdığı zaman bu zatın öldüğünü anlatır (Safâ, 2002: 92). Firdevsî, Şair Dakîkî'nin yazmış olduğu 1000 beyitlik Şâh-nâme'yi elde etmiş, kendi gayretiyle toplamış olduğu diğer destan ve gelenekleri de 60 bin beyit tutarındaki ünlü eseri Şâh-nâme'de bir araya getirip ölümsüzleştirmiştir (Gültekin, 2013: 242).

Tahran'da kaleme alınan bu eserle ilgili olarak Firdevsî; *"Gerçi otuz yılıma mal oldu ama bununla İran milletini yeniden dirilttim"* demektedir (Firdevsî & Lugal, 2005). İran'ın sürekli yenildiği ve başka güçler tarafından işgal edildiği bir dönemde kaleme alınan bu eser İran için son derece önemlidir. Hâlâ bu önemini devam ettiren eser, her Nevrûz'da okunmakta ve Firdevsî'ye özlemler dile getirilmektedir.

Firdevsî, Şâh-nâme'yi oluştururken önemli eserlerden faydalanmıştır. Aslında bu önemli eserler Şâh-nâme'nin altyapısını oluşturmaktadır. Eserler, Pehlevîce kökenli olan dinî ve edebî kökenli eserlerdir. Bu eserlerin en önemlisi hiç şüphesiz Eski İran'ın inancı olan Zerdüştlüğün kutsal kitabı *Âvesta'*dır. Şâh-nâme'nin diğer önemli İranî kaynakları ise Afganistan ile İran toprakları arasında kalan tarihi bölge *Zâbilistan'*a ve Doğu İran'a ait kaynaklardır. "Söz konusu kaynaklardaki bilgilerin Şâh-nâme-*yi Pehlevî, Hudâynâme* ve benzeri eserlerde yer almış olduğu, bu kaynaklardan Arapçaya ya da Farsçaya aktarıldığı bilinmektedir. Şâh-nâme'nin İran kökenli olmayan kaynakları arasında Yunancadan Süryanice ve Arapçaya çevrilerek İran hikâyelerine karışmış *Dastân-i İskender* ile Müslümanlar ve Araplara ait bazı eserler de yer almaktadır (Firdevsî & Lugal, 2005: 22). Firdevsî bunların dışında; İran'ın şah ve hükümdarlarının tarihini anlatan ve Türkçeye de çevrilen meşhur tarih

kitabı Tarih-i Taberî ile Şehnâme-yi Ebû Mansûrî, Kâr-nâme-yi Erdeşir-i Bâbekân ve Asar'ul-Bakiyye isimli eserlerden de faydalanmıştır.

Firdevsî'nin 370/981 yılında yazmaya başladığı tahmin edilen eserini ilaveler yaparak 394/1004 yılında bitirdiği söylenmektedir. Şâh-nâme'yi bitirdiği sene otuz yedi yaşındaki oğlunu kaybeden Firdevsî, eserini hiçbir zaman herhangi bir sultana ya da emire sunmayı düşünmemiştir. Ancak geçim sıkıntısına düşünce eserini 394-395/1004-1005 yılında Sultan Mahmud'a sunma fikrine kapılmıştır. Bunda Sultan Mahmud'un birinci veziri Ebû'l-Abbas Fazl bin Ahmed-i İsferâyinî'nin büyük etkisi olmuştur. Ebû'l-Abbas, Firdevsî'ye eserini yazarken destek de olmuştur. Firdevsî, 404/1014 yılında bazı düzenlemeler ve eklemeler yaptığı eserini bizzat kendisi Gazne'ye giderek Sultan Mahmud'a sunmuştur. Bazı rivayetlere göre Sultan Mahmud, eserinde Türkleri aşağılayan ve güçsüz gösteren Firdevsî'ye "eserin bir dinar etmez" diyerek beyit başına bir dinar ödül verilmesini sağlamıştır. Bazı rivayetler Firdevsî'yi çekemeyenlerin onu Sultan Mahmud'a kötü gösterdiklerini dile getirirler.

Sultan Mahmut'un huzurundan üzüntülü ayrılan Firdevsî bu duruma çok kırılmış ve Sultan Mahmud'a bir hicviye de yazmıştır. Daha sonra doğduğu topraklar olan Tûs'a dönen Firdevsî, burada fakirlik içinde ölmüştür.

Firdevsî'nin kıymetli destanı Şâh-nâme daha sonra Türk kültür ve edebiyatını da etkilemiştir. Türk kültüründe büyük önem taşıyan Şâh-nâme'nin Türk diline manzum ve mensur olmak üzere çeşitli tercümeleri yapılmıştır. Özellikle Selçuklu ve Osmanlı sahasına bakıldığı zaman birçok şairin Şâh-nâme yazma geleneğinden fazlasıyla etkilendiği görülür.

Şah-nâmeler 1559 yılına kadar manzum bu tarihten sonra da mensur olarak yazılmıştır (Sertoğlu 1960:I: 754). Şâh-nâmelerin kaleme alınmasında estetik amaç ön planda olduğu için ilk yazılan eserlerin manzum olmaları da gayet tabiîdir. Sanat yapmanın ön planda olduğu eserlerin kaleme alınmasında tercih edilen biçim her zaman nazım olmuştur. Bu nedenle ilk Şâh-nâme ve ondan sonrakiler XVI. asra gelinceye kadar manzum olarak kaleme alınmıştır (Gültekin, 2013: 245). Bu süreçte Selçuklu ve Osmanlı sahasında birçok Şâh-nâme yazarı ve bunun akabinde yeni Şâh-nâme çevirileri oluşmuştur. Hatta önemli şairlerden Hoca Dehhâni ve Yercâni'ye

Şâh-nâme yazma görevi verilmiştir. Fakat bu iki önemli şairin yazdığı Şâh-nâmeler henüz günümüze ulaşamamıştır. Osmanlı döneminde ilk Şâh-nâme yazma görevini Fatih Sultan Mehmet vermiştir. Osmanlı sahasında da bu kültür devam etmiştir. Özellikle Divan Edebiyatı bu kültürden fazlasıyla etkilenmiştir. Tatar Ali, Şerifî ve Mehdî başta olmak birçok şair Firdevsî'nin yazdığı Şâh-nâme'yi Osmanlı Türkçesine tercüme etme yoluna da gitmişlerdir.

Firdevsî'nin Şâh-nâmesi temel alınarak yazılan ve tez çalışmamızın konusunu oluşturan 18. Yüzyıl Mensur Şâh-nâme Çevirisi'ne müstensihin kendine göre eklemeler yaptığı da görülmektedir. Bu eklemeler kelime, olay ve konu düzeyinde Türk motiflerini ortaya koyan eklemelerdir. Bu eklemelerden bazıları sonuç bölümünde dile getirilmiştir.

Günümüzde İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde 6131 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan bu eser, üç cilt halinde olup tamamı 1778 varaktır. Her sayfası 25 satırdan oluşan eserde minyatürler de bulunmaktadır. Bu Şâh-nâme çevirisinin istinsah yılı 1773'tür. Eserin mütercimi ile ilgili bilgi bulunamamıştır; fakat müstensihinin Derviş Mustafa olduğu bilinmektedir. Metin içerisinde tarihle ilgili ya da mütercim ve müstensihle ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bu bilgiler İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nden elde edilmiştir. Bizim çalışmamız, bu eserin ikinci cildinin 1a-144b varakları arasında kalan bölümünü kapsamaktadır.

18. Yüzyıl'da İstinsah Edilmiş Mensur Bir Şâh-nâme Çevirisi'nin II. cildinin 1a-144b varakları arası üzerine yapılan bu çalışma; giriş, imlâ özellikleri, inceleme, çevriyazı, sözlük, özel isimler dizini ve tıpkıbasım bölümlerinden meydana gelmektedir. Eserin sözlük bölümünde de görüleceği üzere eserde Farsça ve Arapça kelime sayısı çok fazladır. Bu nedenle sözlük olmadan dilinin anlaşılma şansı çok zayıftır. Bu sebeple eserin sonuna sözlük eklenmiştir. Eserde Arapça ve Farsça kelimelerin yanı sıra Türkçe kelime sayısı da çok fazladır.

Metinde hem Eski Anadolu Türkçesi hem de Osmanlı Türkçesi dönemlerinden izler taşıyan imla özellikleri mevcuttur. Giriş bölümünde Firdevsî, Şâh-nâme, Şâh-nâmenin Türk Kültür ve Edebiyatına yansımaları, Selçuklu ve Osmanlı sahalarında yazılan Şâh-nâmeler, üzerinde çalışılan eserin özellikleri,

metnin kuruluşu, sözlüğün planlanışı, imla özellikleri ve incelemeyle alakalı bilgiler verilmiştir.

İmla özellikleri bölümünde, yazım kuralları öncelikle ünlülerin yazımı, ünsüzlerin yazımı ve şeddelerin yazımı olmak üzere üç kategoriden oluşturulmuştur. Ünlü harflerin yazımında /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ seslerinin başta, ortada ve sonda yer alan kullanımları metinden alınan örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır. Ünsüz harflerin yazımında öncelikle /b/, /c, ç/, /g, ġ/, /ñ/, /p/, /s/, /k, ķ/, /t/ sessizlerinin başta, ortada ve sonda yer alan kullanımları metinden elde edilen örnekler ışığında gösterilmeye çalışılmıştır. Daha sonra Arap imlâ geleneği ve Türk imlâ geleneğinin kökenini oluşturan Uygur imlâ geleneğinin metindeki yansımaları verilmeye çalışılmıştır. Bu imlâ gelenekleri ışığında yazılışında problem olanlar incelemeye tabi tutulmuştur. Bunun akabinde şeddelerin yazımı bölümünde şeddelerin kullanımı Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeler üzerinden örneklerle verilmiştir.

Tezin inceleme bölümü önce kendi içinde "Ses Bilgisi (Fonetik)" ve "Şekil Bilgisi (Morfoloji)" olmak üzere iki ayrı başlık altında ele alınmıştır. Ses Bilgisi bölümü kendi içinde ünlüler ve ünsüzler olmak üzere iki alt başlıktan meydana gelmiştir. Öncelikle Ünlüler kendi içinde dilbilgisi kurallarına göre alt başlıklara ayrılarak ayrı ayrı incelenmiştir. Bu alt başlıklarda; ünlü uyumları, ünlü düşmesi, ünlü birleşmesi, ünlü daralması, ünlü türemesi ve ünlü değişmeleri örneklerle ayrıntılı şekilde gösterilmiştir. Özellikle ünlü uyumları noktasında yuvarlaklaşma ile düz ünlü taşıyan ek ve kelimeler ele alınmıştır. Ünlü değişmeleri noktasında tüm ünlülerin değişimleri ayrı ayrı verilmekle birlikte "kapalı e" noktası da irdelenmiştir. Ünsüzler alt başlığında ise; ünsüz türemesi, ünsüz ikizleşmesi, ünsüz değişmeleri, ünsüz düşmesi, hece yutulması ve ünsüz benzeşmesi gibi ses olayları üzerinde durulmuştur. Şekil Bilgisi başlığı da kendi içinde; sözcük türleri (fiil, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, isim, ünlem) alt başlığında dönemsel imla özellikleri ışığında incelenmiştir. Kendi içinde metinden alınan örneklerle detaylı analiz edilmiştir.

Çevriyazı bölümünde Türk dilcilerinin kullandığı transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır. Metin "Times Turkish Transcription" yazı karakteriyle 12 punto olarak hazırlanmıştır. Metne nesir kurallarına uygun şekilde paragraf ve noktalama

işaretleri eklenmiştir. Metinde sadece nokta ve virgülü kapsayacak şekilde noktalama işaretleri kullanılmıştır. Eserin orijinalindeki yazım mantığına bağlı kalınmış ve orijinal metinde kırmızı mürekkeple yazılan metin başları çevriyazıda okuma kusurları da düşünülerek bold olarak gösterilmiştir. Orijinal metinde 3-4 yerde görülen nazım bölümleri, çevriyazıda da nazım şeklindedir. Varak numaraları köşeli parantez içinde verilirken satır başları da üst simge hâlinde gösterilmiştir.

Sözlük bölümü, seçki (seçme) sözlük şeklinde hazırlanmıştır. Bu sözlükte metinde geçen ve anlamı bilinmeyen yabancı kelimeler ile yazılışı standart Türkçeden farklı olan Türkçe kelimeler de verilmiştir. Bu Türkçe kelimelerin çoğu Türkiye Türkçesi ağızlarında varlığını devam ettiren kelimelerdir. Sözlükte yer alan tüm kelimeler alfabetik madde başı şeklinde verilmiştir. Madde başlarının hangi dile ait olduğu ve türünün ne olduğu yanına kısaltma şeklinde yazılmıştır. Sözlüğün hazırlanışıyla alakalı giriş bölümünün sonunda 15 maddelik bir alt başlık hazırlanmıştır.

Sözlüğün akabinde kendine yer bulan Metin Özel İsimler Dizini, kendi içinde Sözlük bölümünün hazırlanışıyla benzerlikler göstermektedir. Bu bölüm de kendi içinde alfabetik olarak verilmiş ve Metin Özel İsimler Dizininin hazırlanışıyla ilgili giriş bölümünün sonuna 10 maddelik bir alt başlık hazırlanmıştır. Metinde yer alan tüm özel isimler bu dizinde ele alınmıştır. Bu özel isimlerin geçtiği tüm paragrafların satır numaraları dizinde verilmiştir. Metinde en çok tekrar eden özel isim 2389 tekrar ile “Ferāmerz̲” ismi olmuştur.

Tıpkıbasım, araştırmacıların metinde tam anlamıyla yararlanabilmeleri için İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphane’de yer alan 6131 demirbaş numaralı 1778 varaktan oluşan üç ciltlik eserin ikinci cildinin 1a-144b varakları arasını kapsayan el yazması nüshanın fotoğraflarının çalışmanın sonuna eklenmesiyle oluşturulmuştur.

Çalışmada yapılan atıf ve dipnotlar metin için dipnot yöntemiyle gösterilmiştir. Bu dipnotta yer alan çalışmalar sözlüğün arkasında yer alan büyük kaynakça bölümünde verilmiştir.

18. Yüzyıl’da İstinsah Edilmiş Bir Şâh-nâme Çevirisi II. Cilt 1a-144b Varaklar Arası (İnceleme-Metin-Sözlük-Özel İsimler Dizini-Tıpkıbasım) isimli tez çalışmamızı hazırlarken birçok kişinin desteklerini gördüm. Bu değerli kişilerin

isimlerini buradan yazarak kendilerine olan şükranlarımı da dile getirmek isterim. Öncelikle eserin bize ulaşmasını sağlayan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dil Bilimi Bölümü öğretim üyesi Dr. Mehmet Gürlek'e, tez danışmanlığımı yaparak bana büyük değerler katan çok kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Serdar Yavuz'a, tez dönemi boyunca her zaman yanımda olan doktora arkadaşlarım Okt. Burak Telli ve Uzm. Türker Barış Bulduk'a, çalışmada katkıları olan kıymetli dostlarım Okt. Osman Albayrak, Okt. Cihat Bıçakcı, Okt. Samet Bayrak, Okt. Ömür Dincel ve Doç. Dr. Behzat Barış'a, Tez İzleme Komitemde yer alan çok kıymetli hocalarım; Prof. Dr. Şehrabanı Allahverdiyeva ve Dr. Muhittin Çelik'e, Tez Savunma Jürime katılan Doç. Dr. Nazmi Özerol'a, Enstitü müdürümüz Prof. Dr. İbrahim Halil Tuğluk'a, doktora dönemimde her zaman yanımda olan ve desteklerini benden hiç esirgemeyen eşim Gamze Bulut, güzel kızım Leyla Asya Bulut ile aileme ve bugünlere gelmemde büyük katkılarını gördüğüm hocam Prof. Dr. Mehmet Dursun Erdem'e buradan teşekkürlerimi iletiyorum.

31.03.2017 / Adıyaman **Serdar BULUT**

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI i

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI ii

ÖZET iii

ABSTRACT iv

ÖN SÖZ vi

TABLOLAR (ÇİZELGELER) DİZİNİ xviii

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ VE KISALTMALAR LİSTESİ xix

1. Giriş 1

1.1. Ebû'l-Kâsım-i Firdevsî… 1

1.2 Şâh-nâme. 7

1.2.1.Şâh-nâme'de Türkler 13

1.2.2.Şâh-nâme'de geçen önemli kişi, hayvan ve yer adları ile bu adların Türk Kültürüne yansımaları 18

1.2.3.Şâh-nâme geleneği, Türk Edebiyatına yansımalar, Selçuklu-Osmanlı sahasına ait Şâh-nâmeler ve Şâh-nâme yazarları 19

1.2.4.Şâh-nâme tercümeleri 24

1.2.5.Şâh-nâme vezni 26

1.2.6.Üzerine çalışılan Şâh-nâme çevirisi hakkında genel bilgiler 26

1.2.7.Eserin müellifi ve istinsah tarihi 29

1.2.8.Eserin nüshaları 29

2. İnceleme 30

2.1 İmlâ (Yazım) Özellikleri. 30

2.1.1. Ünlülerin yazımı 32

2.1.1.1./a/ ünlüsünün yazımı 33

2.1.1.2./e/ ünlüsünün yazımı 34

2.1.1.3./ı/ ve /i/ ünlülerinin yazımı 35

2.1.1.4./o/ ve /ö/ ünlülerinin yazımı 35

2.1.1.5./u/ ve /ü/ ünlülerinin yazımı 36

2.1.2. Ünsüzlerin yazımı 36

2.1.2.1./b/ ünsüzünün yazımı 36
2.1.2.2./c/ ve /ç/ ünsüzlerinin yazımı 37
2.1.2.3./g/ ve /ġ/ ünsüzlerinin yazımı 38
2.1.2.4./p/ ünsüzünün yazımı 39
2.1.2.5./k/ ve /ķ/ ünsüzlerinin yazımı 40
2.1.2.6./ñ/ ünsüzünün yazımı 41
2.1.2.7./s/ ünsüzünün yazımı 42
2.1.2.8./t/ ünsüzünün yazımı 42
2.1.3. Şeddelerin yazımı 43
2.2. Ses Bilgisi (Fonetik) 44
2.2.1. Ünlüler 44
2.2.1.1. Ünlü uyumları 44
2.2.1.1.1.Kalınlık-incelik (önlük-artlık) uyumu 44
2.2.1.1.2.Düzlük-yuvarlık uyumu 46
2.2.1.1.2.1.Kelimelerde yuvarlaklaşma 47
2.2.1.1.2.2.Eklerde yuvarlaklaşma 49
2.2.1.2. Ünlü düşmesi 87
2.2.1.3. Ünlü birleşmesi (ünlü kaynaşması) 88
2.2.1.4. Ünlü daralması 89
2.2.1.5. Ünlü türemesi 90
2.2.1.6. Ünlü değişmeleri 91
2.2.1.6.1. /i/-/e/ meselesi 91
2.2.1.6.2. ö > e değişmesi 95
2.2.1.6.3. o / u ve ö / ü meselesi 95
2.2.1.6.4. u > ı ; ü > i ; u > i değişmeleri 97
2.2.1.6.5. ı > u değişmesi 99
2.2.1.6.6. i > ü değişmesi 99
2.2.1.6.7. i > u değişmesi 99
2.2.1.6.8. ı > ü değişmesi 100
2.2.1.6.9. u > a değişmesi 100
2.2.1.6.10. ü > e değişmesi 100
2.2.1.6.11. a > e değişmesi 101
2.2.1.6.12. e > a değişmesi 101
2.2.1.6.13. ı > i değişmesi 101
2.2.1.6.14. o > ü değişmesi 102
2.2.1.6.15. ö > u değişmesi 102

2.2.2. Ünsüzler....102
2.2.2.1. Ünsüz türemesi....103
2.2.2.2. Ünsüz ikizleşmesi....105
2.2.2.3. Ünsüz değişmeleri....107
2.2.2.3.1. k > g değişmesi....107
2.2.2.3.2. k > ḫ değişmesi....109
2.2.2.3.3. b > v değişmesi....109
2.2.2.3.4. b > p değişmesi....110
2.2.2.3.5. v > f değişmesi....110
2.2.2.3.6. n͡g > ñ değişmesi....111
2.2.2.3.7. n͡g > ñ > g değişmesi....111
2.2.2.3.8. n͡g > m değişmesi....112
2.2.2.3.9. z > y değişmesi....112
2.2.2.3.10. d > y değişmesi....112
2.2.2.3.11. y > g değişmesi....113
2.2.2.3.12. ġ > v değişmesi....114
2.2.2.3.13. t > d değişmesi....114
2.2.2.4. Ünsüz düşmesi....116
2.2.2.5. Hece yutulması....121
2.2.2.6. Ünsüz benzeşmesi....121
2.2.2.6.1. Ötümlüleşme yoluyla benzeşme....121
2.2.2.6.1.1. Kelime sonunda ötümlüleşme....121
2.2.2.6.1.2. Kelimelerin içinde ötümlüleşme....128
2.2.2.6.2.3. Eklerde ötümlüleşme....128
2.2.2.6.2. İmlası kalıplaşmış olanlar....134
2.2.2.7. Göçüşme (metatez)....137
2.3. Sekil Bilgisi (Morfoloji)....138
2.3.1. Fiil (eylem)....138
2.3.1.1. Fiil çekimi....139
2.3.1.1.1. Dilek kipleri....139
2.3.1.1.1.1. İstek kipi....139
2.3.1.1.1.2. Emir kipi....141
2.3.1.1.1.3. Şart kipi....145
2.3.1.1.1.4. Gereklilik kipi....149
2.3.1.1.2. Haber kipleri....153
2.3.1.1.2.1. Öğrenilen geçmiş zaman....153

2.3.1.1.2.2. Bilinen geçmiş zaman 155
2.3.1.1.2.3. Geniş zaman.....161
2.3.1.1.2.4. Gelecek zaman.....165
2.3.1.1.2.5. Şimdiki zaman 167
2.3.1.2. Ek-fiil 168
2.3.1.2.1. Ek-fiilin şartı.....169
2.3.1.2.2. Ek-fiilin geniş zamanı 169
2.3.1.2.3. Ek-fiilin Bilinen geçmiş zamanı 169
2.3.1.2.4. Ek-fiilin öğrenilen geçmiş zamanı 170
2.3.1.2.5. Ek-fiilin zarf-fiili.....170
2.3.1.3. Birleşik zamanlı çekimler.....170
2.3.1.3.1. Hikâye birleşik zaman.....171
2.3.1.3.2. Rivayet birleşik zaman 171
2.3.1.3.3. Şart (koşul) birleşik zaman.....172
2.3.1.4. Şahıs ekleri 173
2.3.1.5. Olumsuzluk ekleri.....174
2.3.1.6. Birleşik fiiller.....175
2.3.1.6.1. Birinci yanı isim ikinci yanı fiil olan yardımcı fiiller……. 176
2.3.1.6.2. İki yanı da fiil olan (bir yanı zarf-fiil bir yanı fiil) birleşik fiiller: tasvir fiilleri.....178
2.3.1.7. Fiilden fiil yapım ekleri.....181
2.3.1.8. İsimden fiil yapım ekleri 182
2.3.1.9. Fiillerde soru eki 183
2.3.2. Zarf.....184
2.3.2.1. Zaman zarfları.....184
2.3.2.2. Hâl (durum) zarfları 186
2.3.2.3. Yer-Yön zarfları.....186
2.3.2.4. Azlık-çokluk (miktar) zarfları.....187
2.3.2.5. Zarf-fiiller (gerundiumlar).....188
2.3.3. Edat 189
2.3.3.1. Son çekim edatları.....190
2.3.4. Bağlaç.....194
2.3.4.1. İşlevlerine göre bağlaçlar 195
2.3.4.1.1. Kelimeleri birbirine bağlayan bağlaçlar.....195
2.3.4.1.2. Cümleleri birbirine bağlayan bağlaçlar 197

2.3.4.1.2. Hem kelimeleri hem de cümleleri birbirine bağlayan bağlaçlar. 203
2.3.4.2. Anlamlarına göre bağlaçlar 208
2.3.4.2.1. Sıralama bildiren bağlaçlar 208
2.3.4.2.2. Şart bildiren bağlaçlar 209
2.3.4.2.3. Sebep bildiren bağlaçlar 210
2.3.4.2.4. İstisnaa bildiren bağlaçlar 212
2.3.4.2.5. Pekiştirme bildiren bağlaçlar 213
2.3.4.2.6. Açıklama bildiren bağlaçlar 215
2.3.4.2.7. Atıf vavı (harf-i atıf / vav-ı atıf) 220
2.3.5. Zamir 221
2.3.5.1. Soru zamirleri 221
2.3.5.2. Dönüşlülük zamirleri 223
2.3.5.3. İşaret zamirleri 224
2.3.5.4. Bağlama zamirleri 226
2.3.5.5. Şahıs zamirleri 226
2.3.5.6. Belirsizlik zamirleri 229
2.3.6. Sıfat 232
2.3.6.1. Niteleme sıfatları 232
2.3.6.2. Belirtme sıfatları 233
2.3.6.2.1. Belirsizlik sıfatları 233
2.3.6.2.2. İşaret sıfatları 236
2.3.6.2.3. Sayı sıfatları 237
2.3.6.2.3.1. Asıl sayı sıfatları 238
2.3.6.2.3.2. Sıra sayı sıfatları 241
2.3.6.2.3.3. Üleştirme sayı sıfatları 242
2.3.6.2.3.4. Kesir sayı sıfatları 242
2.3.6.2.3.5. Belirsiz sayı sıfatları 243
2.3.6.2.4. Soru sıfatları 244
2.3.6.2.5. Sıfat-fiil (partisip) ekleri 244
2.3.7. İsim 248
2.3.7.1. Aitlik eki 248
2.3.7.2. İsim tamlaması 249
2.3.7.3. Hâl ekleri 252
2.3.7.3.1. Yalın (norminatif) hâl 252
2.3.7.3.2. Yaklaşma (datif) hâli 253

2.3.7.3.3. Belirtme (akkuzatif) hâli....253
2.3.7.3.4. Bulunma (lokatif) hâli....254
2.3.7.3.5. Ayrılma (ablatif) hâli....254
2.3.7.3.6. İlgi (genitif) hâli....255
2.3.7.3.7. Eşitlik (ekvatif) hâli....255
2.3.7.3.8. Vasıta (instrumental) hâli....255
2.3.7.3.9. Yön gösterme (direktif) hâli....257
2.3.7.4. Çokluk ekleri....258
2.3.7.5. İyelik ekleri....259
2.3.7.6. İsimden isim yapım ekleri....261
2.3.7.7. Fiilden isim yapım ekleri....269
2.3.7.8 İsim-fiil (mastar) ekleri....271
2.3.7.9. İsimlerde soru eki....274
2.3.8. Ünlem....274
3. Metin....278
3.1. Metnin Kısa Özeti....278
3.2. Metnin Oluşturulmasında İzlenen Yol....283
3.3. Çevriyazılı Metin....286
4. Sözlük....652
5. Özel İsimler Dizini....768
6. Sonuç....836
7. Tıpkıbasım....851
KAYNAKÇA....995
ÖZGEÇMİŞ....1011

TABLOLAR (ÇİZELGELER) DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 1: Eski Anadolu Türkçesi 143

Tablo 2: Osmanlı Türkçesi 143

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ VE KISALTMALAR LİSTESİ

آ	Ā, ā
ا	A , a, E, e
ء	ʾ
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	Ṣ, ṣ
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	Ḥ, ḥ
خ	Ḫ, ḫ
د	D, d
ذ	Ẕ, ẕ
ر	R, r
ز	Z, z
ژ	J, j
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ṣ, ṣ
ض	Ḍ, ḍ, Ż, ż
ط	Ṭ, ṭ
ظ	Ẓ, ẓ
ع	ʿ
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	Ḳ, ḳ
ك	K, k, G, g, Ñ, ñ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, v, O, o, Ö, ö, U, u, Ū, ū Ü, ü
ه	H, h, (a, e)
ى	Y, y, I, ı, Ī, ī, İ, i, Ĭ, ĭ

Kısaltmalar Listesi

Akt.	Aktaran
Alm.	Almanca
Ar.	Arapça
b. zf.	Birleşik zarf
bağ.	Bağlaç
bk.	Bakınız
b. is.	Birleşik isim
b. f.	Birleşik fiil
b. sf.	Birleşik sıfat
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
e.	Edat
ET	Eski Türkçe
EAT	Eski Anadolu Türkçesi
Far.	Farsça
Fr.	Fransızca
Gür.	Gürcüce
hz.	Hazırlayan
is.	İsim
İt.	İtalyanca
Moğ.	Moğolca
Öz.	Özbek Türkçesi
öz. is.	Özel isim
Peh.	Pehlevice

s.	Sayfa
S	Sayı
sf.	Sıfat
Soğd.	Soğdça
s.	Sayfa
ss.	Sayfalar arası
T.	Türkçe
TS	Türkçe Sözlük
TT	Türkiye Türkçesi
TTA	Türkiye Türkçesi Ağızları
TDAY-B	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten
TDK	Türk Dil Kurumu
Uyg. T.	Uygur Türkçesi
Uyr.	Uyarlayan
ünl.	Ünlem
Y.	Yıl
Yun.	Yunanca
vb.	ve benzeri
v.s.	ve saire
zf.	Zarf
zm.	Zamir
>	Kelimenin yeni biçimini anlatır.
<	Kelimenin kaynağını anlatır
[ ]	Ana metinde sayfa numaralarını gösterir
→	İlgili madde başının altında madde başının diğer kelimelerle veya eklerle ilişkisi sonrası oluşan kullanımlarına göndermeyi ifade eder

1. Giriş

Şâh-nâme ve Firdevsî

1.1. Ebû'l-Kâsım-i Firdevsî (D. 329/940 - Ö. 411/1021)

İran tarihini, rivayetlerini ve kahramanlık anlatılarını sözlü rivayetlerden derleyerek yazıya aktarmasından dolayı "İran milli şairi" olarak kabul edilen Hekîm Ebû'l-Kâsım Mansûr bin Hasan Firdevsî[1], Samanilerin henüz Buhara merkezli egemenliklerini sürdürdükleri 329/940 yılında Tûs şehrine bağlı Taberân kasabasının Baj[2] köyünde dünyaya gelmiştir (Firdevsî ve Lugal, 2005: 15). Firdevsî'nin yaşını ve doğum tarihini netleştiren en önemli ayrıntı, Gazneli Mahmud'un tahta çıktığı sırada (387 / 997) elli sekiz yaşında olduğunu söylemesidir (Firdevsî ve Lugal, 2005). Firdevsî'nin lakabı Fahreddin'dir. "Adı kaynaklarda Ahmed, Hasan ve Mansûr; babasının adı Ali Fahreddin, Ahmed ve İshak olarak farklı şekillerde geçmektedir. Kendisine ve babasına verilen bu adlardan hangisinin doğru olduğu tespit edilememiştir. Firdevsî'nin babasının Tûs ırmağından ayrılan Âbrâhe Çayı kenarında bir çiftlik sahibi (dihkan) olduğu bilinmektedir (Kanar, 1996: 125)." Firdevsî'nin ailesi Baj köyünün ileri gelenleri olarak bilinen "Dihkan" sülalesidir. Bu sülale kendisini o bölgenin mirasçısı, İran milli gelenek ve kültürünün de koruyucusu olarak atfetmiştir. Bu vesileyle çocuklarını bu milli gelenek ve kültürlerine uygun şekilde yetiştirmişlerdir.

Firdevsî'nin çocukluğu, gençliği ve öğrenim yıllarıyla alakalı bilgiler sınırlı sayıdadır. Hatta bu bilgiler yok denecek kadar azdır. İranlılar tarafından milli şair olarak kabul edilmesi, çok sevilmesini de beraberinde getirdiği için hayatıyla ilgili verilen bilgilerin hangisinin gerçek hangisinin efsane olduğu belli değildir. Hayatıyla ilgili, farklı kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. Çocukluğu ve öğrenimiyle ilgili en çok kabul gören görüş; çocukluğunda iyi bir öğrenim gördüğü, Pehlevî dilini çok iyi bildiği, Arapçaya bu dilde şiir yazacak kadar hâkim olduğudur. Bazı edebiyatçılar,

---

[1] Türkiye'de Firdevsi olarak bilinen şairin asıl adı İran kökenli kaynaklarda ve Batılı kaynaklarda "**Ferdowsî**" olarak kullanılmaktadır. Fakat Türkiye'de şairin ismi "**Firdevsî**" olarak kullanıldığı için çalışmada da bu isim kullanılacaktır.

[2] Baj (Paj, Bâz, Fâz) köyü İran'ın büyük şehirlerinden Meşhed'e 20 km. mesafede bulunmaktadır. Günümüzde Fâz adıyla bilinmektedir (Firdevsî ve Lugal, 2005: 15).

sanatçılar, tarihçiler, tezkire yazarları gibi alana vakıf olanların hayatıyla ilgili verdikleri bilgilerin kökeni ünlü eseri Şâh-nâme'dir.

Babasının, Firdevs adıyla bilinen bir bağın bahçıvanı olması sebebiyle, bu mahlası almış olduğu rivayet edilmektedir. Kaynakların önemli bir kısmı bu büyük şairden Firdevsî-yi Tûsî olarak söz ederken bazı eserlerde mahlası İbn Şerefşâh şeklinde de geçmektedir. Babasının adı ise Ali İshak bin Şeref Şâh ve Ahmed bin Ferruh olarak kayıtlıdır. Ancak hangisinin daha doğru olduğu noktasında yorum yapmak güçtür (Semerkandî, 1901: 50; Akt.: Firdevsî ve Lugal, 2005: 15-16).

Firdevsî'nin öğrenim süreci ve hangi alanlarda eğitim aldığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak ünlü eserinin değişik bölümlerinde verdiği ipuçları ile hakkında yapılan çok sayıdaki araştırma ve incelemeden, onun yermi beş yaşlarına kadar eğitim ve öğrenimine devam ettiği, öğrenimi boyunca tarih, özellikle de İran tarihi konusunda derinlemesine çalıştığı, kendisinden önce yine ünlü şairler tarafından kaleme alınmış olan Şâh-nâme ve *Hudâynâme* gibi eserler üzerinde araştırmalar yaptığı anlaşılmaktadır. Bütün bu çalışmalarının temel hedefi de eski İran'ın, İran hükümdarlarının tarihini yazmaktır (Rezmcu, 1381: 10; Akt.: Firdevsî ve Lugal, 2005: 16). Yine eserlerinden anlaşıldığı üzere Fars ve Arap Edebiyatı konusunda çok iyi bir eğitim almıştır. Dolayısıyla İran tarihi, kültürü, medeniyeti, felsefe ve İslami bilimler konusunda çok birikimli olduğu açıktır (Firdevsî ve Lugal, 2005: 16-17).

Muhtemelen başlangıçta diğer şairler gibi gazel ve kasideler yazan Firdevsî, bir süre sonra döneminin de etkisi altında kalarak eski İran tarihi hakkında bilgi edinmek üzere Pehlevî dilinde yazılmış eserlere karşı büyük bir ilgi duymuştur. O dönemde yazılmış eserlerden faydalanmak için babasından veya Zerdüşt rahiplerinden Pehlevîce öğrenmiştir. Şiir yazacak kadar da Arapça bilmektedir. Yirmi yedi, yirmi sekiz yaşlarında iken bir oğlu, ardından da bir kızı olmuştur. Kırk yaşına kadar rahat bir hayat süren Firdevsî'nin daha sonraki yıllarda hayatının sıkıntı içinde geçtiği anlaşılmaktadır (Kanar, 1996: 125-126). Firdevsî, sanatkâr bir kadınla evlenmiştir.

Hem Şâh-nâme'nin giriş bölümündeki dizeler, hem de kendisiyle ilgili bilgilere yer veren eserlerdeki kayıtlar Firdevsî'nin *Şii* dünya görüşünü benimsemiş

olduğunu, aynı zamanda Mutezile mezhebinin inanç ve görüşlerine yakın durduğunu göstermektedir. Birtakım kayıtlarda özellikle de onun vatan sevgisiyle dolu bir milliyetçi oluşundan hareketle Zerdüşt inanışına bağlı olduğu doğrultusundaki aktarımların temeli yoktur. O güçlü bir inanışa sahiptir, hayatı ve eserleri de açık bir şekilde bunu kanıtlamaktadır (Safâ, 1375: 463; Akt.: Firdevsî ve Lugal, 2005: 17).

Şiirlerindeki kişisel göndermelerden bazı ipuçları elde edilmişse de en güvenilir kaynak bir 12. yüzyıl şairi olan Nizamî-i Aruzî'nin *Çehar Makale*'de verdiği bilgilerdir. Nizamî-i Aruzî, Firdevsî'nin mezarını 1116/17'de ziyaret etmiş ve doğduğu bölgede onunla ilgili çeşitli söylentileri bir araya toplamıştır. Nizamî'ye göre, mülk sahibi olan Firdevsî'nin yüksek bir geliri vardı. Tek çocuğu olan kızının çeyizini yapmak için başladığı yapıtı olan Şâh-nâme'yi 35 yılda tamamlamıştır (İnal, http://www.irankulturevi.com/turkce/name/19-20/3.pdf).

Firdevsî, İran'ın en büyük kahramanlık ve milli şairidir. Firdevsî, İran Edebiyatı'nda kahramanlık şiir tarzını zirveye ulaştıran şair olarak kabul edilir. Firdevsî, geçmişi çok eskilere dayanan milletinin efsanevi tarihini kahramanlık şiir tarzıyla birleştirerek İran Edebiyatı için efsanevi bir şair hâline gelmiştir. Firdevsî'nin olayları olağanüstü ifadelerle betimlemesi, ustaca kurduğu nesir cümleleri, sade ve akıcı bil dil kullanması, anlattığı konulara uygun tasvirler yapması gibi özellikleri onu diğer şairlerden ayırmaktadır. Özellikle tasvirlerini akıcı ve anlaşılır bir dille yapması, gereksiz söz sanatlarından kaçınması onu, halk tarafından okunmak istenen bir şair hâline getirmiştir. Ayrıca eserinde eski Farsça olarak bilinen Pehlevîce kökenli sözcüklere de fazlaca yer vermiştir.

Pehlevîce ve Farsça sözcükleri bu denli ustaca kullanan şairi İran'ın en büyük şairi yapan eseri hiç şüphesiz *"Şâh-nâme"*sidir. İran şairleri hakkındaki tezkiresiyle meşhur olan Türk asıllı müellif Devletşâh-i Semerkandî, *Tezkiretü'ş-Şuarâ* isimli eserinde Firdevsî ve onun şiirlerinden bahsederken, "hemen herkes, onun İslam sonrası dönemde İran'ın en büyük şairi olduğu konusunda hemfikirdir. O şairliğin fesahat ve belagatın hakkını gerçekten vermiş bir söz ustasıdır. Onun eseri Şahnâme'nin bir benzeri daha yoktur (Semerkandî, 1901)" der.

Sultan Mahmud döneminin en yetenekli şairi olarak kabul edilen Firdevsî, İran'ın Moğol dönemine kadar yaşamış en büyük şairi olarak bilinmektedir. Bundan

da öte, Gazneliler döneminin, aynı zamanda hem İran hem de dünya edebiyatının en yetenekli, en özgün tarzlı şairlerinden biridir. Samaniler döneminde yetişmiş olan Firdevsî, İran tarihine ve değerlerine karşı çok hassas bir şairdir. Yaşadığı devirde toplumu oluşturan bütün kesimlerce yeniden millileşme hareketlerinin başlatılmış olması da bu konuda şairi etkilemiştir (Şemîsâ, 1374: 33; Akt.: Firdevsî ve Lugal, 2005: 19).

Firdevsî'nin Gazneliler döneminde yaşamasıyla alakalı çeşitli rivayetler vardır. Fars Edebiyatı araştırmacılarından Hüseyin Ferîver'e göre Firdevsî, "Samanîlerin zayıfladığı dönemlerde yaşamış, Gazneli dönemini görmüştür (Ferîver, 1341: 63)." Horasan'da çıkan ayaklanmalar sonucunda Samanîlerin gücü tamamen kırılmış, Sultan Mahmud zekâ ve kabiliyeti ile Gazneli Devleti'nin kuruluşunu hazırlamıştır. Firdevsî de olan bitenlere üzüntü ile şahit olmuş, köle olarak gördüğü Türklerin devlet kurmalarını içine sindirememiş ve bu duygularla Şâh-nâme'yi kaleme almayı istemiştir (Ferîver, 1341: 63-64).

Firdevsî'nin Gazneliler dönemi ve Gazneli Mahmut'la olan ilişkisini anlatan bir diğer görüşe göre:

> "Sultan Mahmud, Firdevsî'den İran ve Turan savaşlarına ait bir eser yazmasını istemiş, o da destansı anlatıları toplamış fakat yazıya geçirirken milliyetçi bir tutum takınarak Farsları hep üstün ve galip göstermiştir. Fakat Firdevsî'nin uslûbu çok beğenildiği için daha sonraki zamanlarda çok sayıda takipçi bulmasına sebep olmuştur. Şâh-nâmecilik geleneğinin ortaya çıkışı Firdevsî'nin asırlar boyu dillerden düşmeyen Şâh-nâmesi sayesindedir (Gültekin, 2013: 241)."

Bu gelenek önceleri Fars edebiyatında daha sonra da Selçuklular vasıtasıyla Osmanlılara geçmiştir (Çiftçioğlu 2003: 58). Firdevsî'nin eserinde Türkleri sürekli kötü göstermesi, 150 yerde Türk adını kullanması ve eserinde sürekli yenilip, cesaretsiz ve korkak olması gibi özellikleriyle ön plana çıkan Efrasiyab'ı da Alp Er Tunga ile özdeşleştirmesi gibi özellikleri, onun Gazneli Mahmut'la arasının bozulmasındaki en önemli etken olmalıdır. Firdevsî'nin eseri İranlılar tarafından çok sevilse de Türkleri güçsüz ve cesaretsiz gösteren bir eserdir.

Firdevsî'nin İranlıları yükseltirken diğer ulusları güçsüz ve cesaretsiz göstermesi, söz ustası olması, bilge olması ve en önemlisi de İran'ın milliyetçilik ve kahramanlık duygularını tekrar harekete geçirmesi gibi özellikleri onu diğer birçok

edebiyatçının gözünde "İran milli şairi" hâline getirmiştir. Bu unvanın kendisine ne denli yakışır olduğunu Şâh-nâme'de memleketiyle ilgili yazdığı şu dizeler açıkça ortaya koymaktadır:

Olmayacaksa İran olmasın benim için ten,

Kalmasın bu topraklarda bir canlı ten,

Vatanımız ve çocuklarımız uğruna,

Namusumuz, küçük çocuklarımız ve yakınlarımız uğruna,

Vatanımızı düşmani teslim etmekten,

Daha iyidir hep birlikte gitmemiz ölüme (Firdevsî ve Lugal, 2005: 20).

Bu milli kahraman Firdevsî, Şair Dakîkî'nin yazmış olduğu 1000 beyitlik Şeh-nâme'yi elde etmiş, kendi gayretiyle toplamış olduğu diğer destan ve gelenekleri de 60 bin beyit tutarındaki ünlü eseri Şâh-nâme'de bir araya getirip ölümsüzleştirmiştir. Firdevsî, Şâh-nâme'nin ilk nüshasını 994 yılında Sultan Mahmud'la (997-1030) tanışmadan on yıl önce tamamlamış ve bu eseri çok okunup beğenilmiştir. Eserin tamamlanmasından on yıl sonra Sultan Mahmud'un propagandacıları şaire Sultan'ın çok büyük hediye ve bağışlarından faydalanabileceğini söyleyerek Şâh-nâmeyi ona atfetmesini istemişler, Firdevsî de ilk nüshada bazı değişiklikler yapıp 1009 yılında yedi cilt olarak eserini Sultan Mahmud'a sunmuştur (Safâ, 2002: 93-94; Akt.: Gültekin, 2013: 42-43). Fakat rivayete göre aşağıdaki nedenlerden dolayı Sultan Mahmud, Şaâh-nâme'ye ilgi göstermemiştir (Ritter, 1993: 643; Ferîver, 1341: 107; Şafak, 1341: 81; Akt.: Gültekin, 2013: 43):

1. Firdevsî'nin Rafizî olması,
2. Şiî veya İsmailî olması,
3. Müslüman olmayan bir milletin geleneklerini ve tarihini yazmış olması,
4. Türkleri küçük düşüren ifadeler kullanması,

5. Sultan Mahmud'un köle olduğu için İran'ın ünlü ve büyük kahramanlarını kıskanması.[3]

Bir rivayete göre Firdevsî, Sultan Mahmut Şâh-nâmeyi kabul etmeyince Taberistan'a giderek Bavend hanedanından kumandan İspehbed Şehriyar'a sığınmış ve yanında götürdüğü Şâh-nâme nüshası ile Sultan Mahmud hakkında yazdığı hicviyeyi ona takdim etmiştir. Ancak Şehriyar, çok saygı gösterdiği Sultan Mahmud'u hicveden bu manzumeyi başkalarının bilmemesi için satın alarak yakmıştır. Daha sonra Tûs'a dönen Firdevsî ömrünü yoksulluk içinde geçirmiş ve orada vefat etmiştir. Ölüm tarihi bazı kaynaklarda 411 (1020) şeklinde gösterilmekte (Devletşah Semerkandî, 1901: 54) bazılarında ise 416 (1025) (Müstevfi, 743) olarak verilmektedir. Bir rivayete göre ise cenazesi şehrin bir kapısından çıkarken diğer kapıdan eserinin değerini anlayan Sultan Mahmud'un kendisine gönderdiği 60.000 altın değerinde on iki deve çivit yüklü kervanı girmiştir. Bu tür rivayetler eseri sultana o sıralarda seksen yaşlarında bulunan Firdevsî'nin bizzat kendisinin değil Gazneli Mahmud'un kardeşi Nasr b. Sebük Tegin'in veya gözde kumandanlarından Arslan Cazib'in sunduğu ihtimalini akla getirmektedir. Kanar'a göre "ödülün gecikmesi ve Firdevsî'ye nasip olmaması halk arasında bu tür rivayetlerin çıkmasına sebep olmuştur (Kanar, 1996: 126)." Bunlar adı üstünde halk arasında anlatılan rivayetlerdir. Bazı kaynaklar aksini iddia etse de Sultan Mahmud'un eseri kabul etmemesinin en önemli sebebi olarak Şâh-nâme'de Türklerin aşağılanması gösterilebilir.

Tûs şehrinde ölen Firdevsî, Müslüman mezarlığına gömülmesine izin verilmediği için kendisine ait bir bahçeye gömülmüştür. Firdevsî'nin ölümüyle alakalı şöyle önemli bir rivayet söylenmektedir:

"Derler ki, Firdevsî'nin ölümünü duyan herkes bu acı kayıp nedeniyle son derece üzüntü içindeyken şehrin önde gelen din adamlarından Ebû'l-Kâsım-i Gurgâni cenaze namazını kıldırmak istemez. Gerekçe olarak da, şairin eserinde Zerdüşt inanışını taşıyanları, ateşe tapanları bir ömür boyu övdüğünü gösterir ve böyle birinin cenaze namazını kıldıramayacağını söyler. Gece olup da şeyh uykuya dalınca rüyasında cenneti görür. Cennette muhteşem bir şekilde süslenmiş büyük bir saray bütün görkemiyle her tarafı aydınlatmakta ve o saray içerisinde başında mücevherlerle bezeli tacıyla Firdevsî

[3] Sultan Mahmud'un Şâh-nâmeye ilgi göstermemesini böyle nedenlere bağlayanların iddialarının dayanaksız olduğunu, ileri sürdüğü fikirler ve örnek beyitler göstererek Ahmed Ateş reddetmektedir. bk. Ateş, 1954: 165-168.

> çok değerli sergilerle döşenmiş yakuttan bir taht üzerinde oturmaktadır. Şeyh bu durum karşısında utancından yüzü kızarınca Firdevsî ona şöyle seslenir: 'Ey şeyh, sen benim cenaze namazımı kılmadın da ne oldu? Yüce yaradan benim namazımı kılmak üzere binlerce melek gönderdi. Şu gördüğün makamlar, tahtım ve tacım yazmış olduğum eserin ulu tanrının övgüsünü konu alan sadece bir beyti karşılığında bana verildi." Dehşetler içinde kalan Şeyh, uyanır uyanmaz hemen yalın ayak ve ağlayarak Firdevsî'nin mezarına gider. Mezarın başında namaz kılar ve birkaç gün orada itikâfa girer. Ömrünün geri kalanında bir gün bile şairin mezarını ziyaretten geri kalmaz (Firdevsi ve Lugal, 2005: 20-21).

Bu rivayetin doğru olup olmadığı net değildir. Şaire değer veren kesimin söylediği bir rivayet de olabilir.

1.2. Şâh-nâme

İran'ın en büyük eseri kabul edilen Şâh-nâme'nin nüshalarının ilk sekiz ile on beş arasında değişen sayfalarında, Şâh-nâme'ye hangi metinlerin örnek olduğu, bu metnin ilk kez hangi hükümdarın isteğiyle, ne sebeple ve hangi şairlere yazdırılmak istendiği, Gazneli şairlerle Firdevsî arasındaki rekabetin sonucunda bu işin şair Firdevsî'ye ne gibi koşullarda, hangi hükümdar tarafından verildiği, Firdevsî'nin Şâh-nâme'yi nasıl tamamladığı ve hangi sultana sunduğu, karşılığında kendisine Sultan tarafından gönderilen para ödülünü kabul etmediği ve daha sonra şairin ölümünün anlatıldığı ve sonunda da kitabın fihristinin yer aldığı bir mukaddime metni vardır. Şâh-nâme metnini inceleyen bilim insanları çalışmalarında; *Eski Önsöz* ve *Baysungur Önsözü* olarak isimlendirdikleri, içerik olarak birbirinden farklı iki mukaddime metni olduğunu belirlemişlerdir (Tanındı, 2008: 268-269).

Menkıbevi hükümdar olan Keyumers'ten başlayarak Sasani hükümdarı III. Yezd-i Cürd'e kadar kronolojik olarak elli hükümdarın hayat ve savaşlarını anlatan Şâh-nâme basit olarak dört devre ayrılmaktadır:

- PİŞDADİLER: Burada *Cemşid, Feridun, Sam, Rüstem* gibi hükümdarlıırın savaş ve hayalleri anlatılır. Feridun'un çocukları ülkeyi aralarında paylaşırlar ve İran ile Turan arasındaki ezeli mücadele başlar.
- KEYANİLER: *Keykavus, Keykubad, Keyhüsrev* gibi hükümdarların anlatıldığı bu bölümün sonunda *Taganizm*'e üstün gelen

Zerdüşt dininin ortaya çıkışı ve Ahemenilerden birkaç kişi ile İskender'in İran'ı istilası anlatılır.

- EŞKANİLER: Bu bölümde *İskender*'in efsanevi hayatı ve *Dara (Darilis)* ile mücadeleleri anlatılır.

- SASANİLER: Bu bölümde Sasaniler'in tarihi ve dokuz padişahının maceraları kronolojik bir biçimde anlatılır. *Keykavus* bu devrin önemli isimlerindendir. Bölümde görülen *Anuşirvan'*ın veziri *Büzürgmihr'*in menkıbeleri meşhurdur. *Menije* ve *Bijen*'in aşk hikâyeleri de bu bölümde yer alır.

Bu dört devirde milli kahramanlıkların üst seviyelere çıkarılarak anlatımın İrani duygulara kaydığı Şâh-nâme, Firdevsî'nin tek eseridir. Firdevsî, otuz senesini tüm İran destanlarını toplamaya adamış ve toplam 35 yıllık emeğinin karşılığı olarak "Şah-nâme" adlı İran edebiyatının başyapıtını kaleme almıştır. Kitabın önsözünde "gerçi otuz yıl uğraştım, ama sonunda Farsça dilinden İran milletini yarattım" demiştir. Şâh-nâme şairin kendi ifadesine göre 60.000 beyittir. Bazı kaynaklara göre ise 48.000 ile 52.000 arasındadır.

Firdevsî (940-1020) İran'ın geleneklerini tekrar ortaya çıkartıp yüceltmek amacıyla İran'ın bütün tarihî ve destanî geleneklerini bir araya getirmek istemiştir. Firdevsî, Şâh-nâme'nin mukaddimesinde bir dostunun kendisine Pehlevîceden Farsçaya aktarılmış olan mensur Şâh-nâme getirdiğini, kendisini bu eseri nazm etmeye teşvik ettiğini, Ebu Mansur b. Muhammed adında bir zattan maddî yardım gördüğünü ve mukaddimeyi yazdığı zaman bu zatın öldüğünü anlatmıştır (Safâ, 2002: 92). Firdevsî, Şair Dakîkî'nin yazmış olduğu 1000 beyitlik Şâh-nâme'yi elde etmiş, kendi gayretiyle toplamış olduğu diğer destan ve gelenekleri de 60 bin beyit tutarındaki ünlü eseri Şâh-nâme'de bir araya getirip ölümsüzleştirmiştir (Gültekin, 2013: 242).

Firdevsî, Şâh-nâme'yi hazırlarken, Âvesta, Tevrat ve Kur'ân gibi ünlü dini metinleri örnek almıştır. Eserine eski İran tarihi ve efsaneleriyle başlamış, Allah'ı öven beyitleri, evrenin yaratılışı, ay, güneş, gezegenler, yerküre ve diğer varlıkların var edilişi ve insanın yaratılışı gibi olaylarla giriş yapmış, sonra da eriştiği bütün kaynaklardaki bilgilerden hareketle İran'ın tarihi ve mitolojisini aktararak çok sayıda

okuyucuya ulaşmasını arzulamıştır. Gerçekte de böyle olmuş ve Şâh-nâme öylesine yaygınlaşmıştır ki, kutsal kitaplar kadar belki de bazı yerlerde onlardan da çok okunmuştur. Günümüzde bile yaklaşık on yüzyıl geçmiş olmasına rağmen birçok Nevrûz töreninde Kur'ân yerine Şâh-nâme'nin okunduğunu görmemiz bu durumu kanıtlamaktadır. Meliküşşuarâ Bahâr bir şiirinde bu konuyu şöyle anlatmaktadır (Şâmlû, 1990: 304; Akt.: Firdevsî ve Lugal, 2005: 21-22):

Şahnâme hiç abartısız Kur'ân'ıdır Acem'in

Tûs bilgesinin rütbesi de peygamberlik rütbesi.

Bu dizelerden de anlaşıldığı üzere Şâh-nâme, İran'da Kur'an gibi saygı görmektedir. Bu konu İranlılar arasında abartılmış durumdadır. Özellikle İran'da yaşayan 25 milyon Türk nüfusu da bu durumdan rahatsız olduklarını ve Türkleri aşağılayan bir eserin bu kadar abartılarak göklere çıkarılmasını İran vatandaşı olarak hazmedemediklerini dile getirmektedirler.[4]

Şâh-nâme sadece hayâl mahsulü şiirleri içine alan bir eser olmayıp, aynı zamanda köklü bilgileri de ihtiva eden bir eserdir. Firdevsî bize İran krallığının kuruluşundan başlayarak Sasani Hanedanlığı'nın sonuna kadar tarihi bir tablo sunarken, uzun tarihleri süresince barış ve savaşta İranlılarla temasta bulunan milletleri ilgilendiren sayısız detaylar da vermektedir. Şâh-nâme'de tarihî gerçeklere uygun olarak, İranlılarla Türk toplulukları, Çinliler, Yunanlılar ve Araplardan sıkça bahsedilirken İran'dan uzakta bulunan Hintliler, Berberiler, Hazarlar, Kürtler, Ermeniler ve Lurlardan da bahsedilmektedir. Şâh-nâme'den edinilen bu bilgiler, eski Türklerle İranlılar arasındaki ilişkiler üzerinde tek kaynak değildir. Tersine, 10. yüzyıl öncesinde bu ilişkileri ortaya koyan, açığa çıkaran sayısız kaynaklar vardır. Böyle olmakla birlikte, Türkoloji ile ilgilenenler gerçekliği, doğruluk, önem ve muhtevası görülmüş, anlaşılmış olan bu eseri bir yana bırakmamalıdırlar (Kovalski ve Güngör, 2014: 289).

Şâh-nâme'nin kökenini oluşturan önemli eserler mevcuttur. Firdevsî, eserini bu kaynaklardan yararlanarak hayata getirmiştir. Bu eserler, Pehlevîce kökenli olan dini ve edebi kökenli eserlerdir. Bu eserlerin en önemlisi hiç şüphesiz Eski İran'ın

[4] Bu konularla ilgili İran vatandaşı olan Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fizik Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Behzat Barış ile yüz yüze görüşme yapılmış ve ondan alınan bilgilerden de faydalanılmıştır.

inancı olan Zerdüştlüğün kutsal kitabı *Âvesta'*dır. Şâh-nâmenin diğer önemli İranî kaynakları ise Afganistan ile İran toprakları arasında kalan tarihi bölge *Zâbilistan'*a ve Doğu İran'a ait kaynaklardır.

> "Söz konusu kaynaklardaki bilgilerin Şâh-nâme-*yi Pehlevî, Hudâynâme* ve benzeri eserlerde yer almış olduğu, bu kaynaklardan Arapçaya ya da Farsçaya aktarıldığı bilinmektedir. Şâh-nâme'nin İran kökenli olmayan kaynakları arasında Yunanca'dan Süryanice ve Arapçaya çevrilerek İran hikâyelerine karışmış *Dastân-i İskender* ile Müslümanlar ve Araplara ait bazı eserler de yer almaktadır (Firdevsî ve Lugal, 2005: 22)."

Firdevsî bunların dışında; İran'ın şah ve hükümdarlarının tarihini anlatan ve Türkçeye de çevrilen meşhur tarih kitabı Tarih-i Taberî ile Şehnâme-yi Ebû Mansûrî, Kâr-nâme-yi Erdeşir-i Bâbekân ve Asar'ul-Bakiyye isimli eserlerden de faydalanmıştır.

Firdevsî, Şâh-nâme'yi yazarken yukarıda isimleri sayılan eserlerden faydalanmıştır fakat Şâh-nâme yazılmadan önce de İran'da yazılmış olan Şâh-nâmeler vardır. Bu Şâh-nâmelerin yazılış amacı hiç şüphesiz: Milli duyguları uyandırmak, vatan sevgisini güçlendirmek, milli birlik ve beraberliği sağlamak, bağımsızlık ateşini yakmak, halkı eski başarılı günlere özendirmek, İslam sonrası ve İslam öncesi İran arasındaki bağın kopmasını engellemek, Eski İran'da var olan kahramanlıkları, yönetim tarzlarını halka göstermektir. Bu Şâh-nâmelerin isimleri şöyledir: Şâh-nâme-*yi Mes'ûdî-yi Mervezî (IV.-X. yüzyıl), Şâh-nâme-yi Ebû'l-Mueyyed-i Belhî (IV.-X. yüzyıl), Şâh-nâme-yi Ebû Ali-yi Belhî (IV.-X. yüzyıl), Şâh-nâme-yi Ebû Mansûrî (IV.-X. yüzyıl), Goştapnâme-yi Dakîkî*'dir.

Şâh-nâmelerin hepsinin yazılış amacı birbirine yakındır. Firdevsî'nin eserini yazmaya başlamasında hiç şüphesiz ülkesinin yabancılar tarafından işgal edilmiş olması etkili olmuştur. Özellikle İran'ın sürekli yenildiği dönemlerde kendini milleti ve ülkesi için bir şeyler yapma gayreti içinde bulmuştur. Eski milli duyguları yeniden canlandırmak ve milletini ayağa kaldırmak için eski kahramanlık hikâyelerinden de faydalanarak Şâh-nâme'yi yazmaya başlamıştır. Hiç şüphesiz bağımsızlık arzuları ve milliyetçilik duyguları şairin eserinin içeriğini de etkilemiştir. Bu vesileyle birçok milli sözlü ürünü de derlemiştir.

Firdevsî'nin, milli sözlü ürünleri derleyerek başladığı Şâh-nâme'yi 370/981 yılında yazmaya başladığı ve eserini ilaveler yaparak 394/1004 yılında tamamladığı belirtilmektedir. Şâh-nâme'yi bitirdiği sene otuz yedi yaşındaki oğlunu kaybeden Firdevsî, eserini hiçbir zaman herhangi bir sultana ya da emire sunmayı düşünmemiştir. Ancak geçim sıkıntısına düşünce eserini 394-395/1004-1005 yılında Sultan Mahmud'a sunma fikrine kapılmıştır. Bunda Sultan Mahmud'un birinci veziri Ebû'l-Abbas Fazl bin Ahmed-i İsferâyinî'nin büyük etkisi olmuştur. Ebû'l-Abbas, Firdevsî'ye eserini yazarken destek de olmuştur. Daha önceki bölümde de belirtildiği gibi Firdevsî, 404/1014 yılında bazı düzenlemeler ve eklemeler yaptığı eserini bizzat kendisi Gazne'ye giderek Sultan Mahmud'a sunmuştur. Bazı rivayetlere göre Sultan Mahmud, eserinde Türkleri aşağılayan ve güçsüz gösteren Firdevsî'ye eserin bir dinar etmez diyerek beyit başına bir dinar ödül verilmesini sağlamıştır. Bazı rivayetler Firdevsî'yi çekemeyenlerin onu Sultan Mahmud'a kötü gösterdiğini dile getirmişlerdir.

Firdevsî'nin Sultan Mahmud'la geçen bir konuşmasını anlatan *Tarîh-i Sîstan'*da anlatılar dile getirilir:

> "Ebû'l-Kâsım-i Firdevsî, Şâh-nâme'yi yazdı. Sultan Mahmud'a sundu. Birkaç gün eserini Sultan'a okudu. Şairi dinleyen Sultan, 'Bütün Şâh-nâme'de sadece bir Rüstem'den söz etmişsin, benim ordumda Rüstem gibi bin tane kumandan var,' dedi. Bunun üzerine Ebû'l-Kâsım, 'Hükümdarımın ömrü uzun olsun. Ordusunda Rüstem gibi kaç adam var bilmiyorum? Ancak şunu biliyorum ki; yaratıcı Rüstem gibi birisini daha yaratmadı' karşılığını verdi. Bu sözlerin ardından büyük şair saygı ifadesi olarak yeri öptü ve Sultan'ın huzurundan ayrıldı (Safâ, 1375: 652; Akt.: Firdevsî ve Lugal, 2005: 31)."

Tüm bu olumsuzluklara çok üzülen Firdevsî, Sultan Mahmud aleyhine hicviye yazmış ve memleketi Tûs'a geri dönmüştür. Burada yoksulluk ve sıkıntı içinde ölmüştür.

Fars dilinin sözcük hazinesi sayılan Şâh-nâme'nin içeriğine bakılırsa, içeriğinde sadece birtakım hikâyeler barındırmadığı görülür. Özellikle yenilgi ve hayal kırıklığı döneminin eseri olan Şâh-nâme'nin içeriğinde:

"Eski İran efsane ve gelenekleri, İslam dönemine kadar meydana gelen hemen hemen bütün olaylar hakkındaki bilgiler bir araya toplanmıştır. Ayrıca felsefi

ve ahlaki konulara değinilmiş, kahramanlık şiirlerinin yanı sıra diğer şiir türlerine de yer verilmiştir. Firdevsî bütün bu konularda sözün hakkını gereğince vermiş, İran milli hikâyeleri ve İranlıların tarihi değerlerini Şâh-nâme boyunca en güzel şekilde yansıtmaya çalışmıştır (Firdevsî ve Lugal, 2005: 32). Firdevsî, eserinde İranlılık ruhunu yeniden canlandıran ve harekete geçiren; *Zâl, Rüstem, Keykâvus, Çemşid, Behrâm, Câm-i Cem, Rahş* ve *Simurg'*u ustalıkla ele almış ve onlara hayat vermiştir. Bu kahramanları sade ve akıcı bir Farsçayla birleştiren şair hem sarayda hem de sokaktaki halk arasında çok sevilmiştir.

Önemli kahramanların yer aldığı Şah-nâme içerisinde yer alan en ünlü destanlar şunlardır:

- Dahhâk'ın Demirci Kâve ile macerası
- Ferîdun ve üç oğlu: Selm, Tûr, Îrec
- Zâl'ın doğması ve Sîmurg tarafından büyütülmesi
- Rüstem'in ilginç hayat serüveni ve savaşları
- Rüstem'in Mâzenderân'da yaptığı savaşlar ve Heft Hânı
- Rüstem ile Sohrâb Hikâyesi
- Siyâvuş'un Hikâyesi
- Siyâvuş'un Oğulları Keyhüsrev ile Furûd'un Hikâyeleri
- Bîjen ile Menîje'nin Hikâyesi
- İsfendiyâr ve Tûranlı Ercâsp'ın Esaretinden Kurtulmak için aştığı Heft Hân
- Rüstem ile İsfendiyâr'ın Hikâyesi
- Rüstem'in Kardeşi Seğad Tarafından Öldürülmesi
- İskender'in İran'da Egemen Oluşu ve İlginç Hayat Hikâyesi
- Behram-i Çûbîn'in IV. Hürmüz ve Hüsrev Pervîz'e Karşı Ayaklanması

Bu destanlar İranlılık ruhunun canlanmasına büyük katkılar sağlamıştır. Bu destanlarla Fars Edebiyatında Şâh-nâme'nin ortaya çıkışı, henüz etkisini

kaybetmemiş olan ve günümüzde de devam eden bir dirilişin temeli olarak kabul edilmektedir.

Şâh-nâme'nin diline bakılacak olursa eserin dil bakımından sade olduğu ve Arapça kelime sayısının çok az olduğu söylenebilir. Eserde, Bediî sanatlara fazlaca yer verilmemiştir (Anbarcıoğlu 1981: II-IV:1). Tasvirler ve anlatım tarzı mükemmel derecededir. Hamasî edebiyatın dünyada haklı şöhret kazanmış ilk örneğidir. Şöhreti doğu ülkelerinde olduğu gibi batılı ülkelere de ulaşmıştır. Firdevsî'den sonra Arap, Türk ve Hint edebiyatlarında Şeh-nâme benzeri çok sayıda eser yazılmıştır (Gültekin, 2013: 243)

Şâh-nâme'nin Türk edebiyatındaki etkilerini Anbarcıoğlu dört başlık altında toplamaktadır (Anbarcıoğlu 1981: II:IV:1):

a-Şâh-nâme, bazı mesneviler için konu ve ilham kaynağı olmuştur.

b-Türkçe ve Farsça Şâh-nâmelerin yazılmasına; Anadolu Selçukluları ve Osmanlı devirlerinde Şâh-nâme geleneğinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

c-Şâh-nâme vezninin Türk edebiyatında fazlaca kullanılmasına sebep olmuştur.

d-Firdevsî ve Şâh-nâme'yi taklit eden çok sayıda yazarın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Behmen-nâme, Merzuban-nâme, Cihangir-nâme, Ferâmerz-nâme, türünden destan kahramanlarına ait eserlerin Türkçeye tercüme edilmesine sebep olmuştur.

1.2.1. Şâh-nâme'de Türkler

İran'da Güney Azerbaycan kayıtlarına göre 35-40 milyon Türk nüfus yaşamaktadır. Fakat İran Devleti'nin BM'ye verdiği rapora göre bu sayı 18 milyondur. Bu şüphe uyandırıcı rakamların tarafsız bir nüfus sayımıyla ortadan kaldırılması İran'da yaşayan Türk nüfusunun net rakamı açısından önemlidir. İran'da bugün; *Azerbaycan Türkleri, Hamse Türkleri, Hamedan Türkleri, Karadağlılar, Şahsevenler, Karapapaklar, Keresünniler, Kaşkaylar, Horasan Türkleri, Türkmenler, Doğu Türkmenleri, Batı Türkmenleri, Halaçlar* olmak üzere birçok Türk boyu yaşamaktadır. Bu boylar içinde en etkin olanlar ve dili en çok konuşulanlar

Azerbaycan Türkleri, Kaşkaylar[5] ve Türkmenler'dir. Türkler ile İranlılar arasında devam eden mücadeleler mevcuttur. Bu mücadelelerin kökeni Eski İranlılar ile Türkler'e kadar gidebilmektedir.

İran'da Türk düşmanlığı tarih ve gerçekliğin ötesine geçerek efsane ve mitlere bile yansımıştır. Farsların en gözde şairi Firdevsî'nin Şâh-nâme'si İran ile Turan savaşları temelinde yazılmıştır ve Firdevsî, Şâh-nâme'sindeki Turanlıların Türkler olduğunu bizzat söylemektedir. Firdevsî, Fars çiftçisinin Türk ve Arap'la karışmasının Fars köylüsünün bozulması anlamına geldiğini söyler (Şiirden çeviri): *"[Fars] çiftçi, Türk ve Arap'tan [öyle] bir soy ortaya çıkar [ki] ne çiftçidir, ne Türk'tür, ne Arap'tır* (https://guneyturkistan.wordpress.com/2010/04/29/iran%E2%80%99da-turk-dusmanliginin-kokleri/).

Bugünkü İran'ın tümünün de topraklarına dâhil olduğu Türk Şah'ı Gazneli Sultan Mahmut'un sarayında Sultan'ı övmekle meşgul olan 400 Fars şairi vardı ve onların biri de Firdevsî olmuştur. İran'ın tüm Türk hâkimleri Fars Dili ve Edebiyatı'nın gelişmesine gayret sarf etmelerine rağmen Türk karşıtlığı İran Edebiyatı'nın belirgin hatlarından olmuştur. Fars Edebiyatı'nda "Bu yol Türkistan'a gider" ifadesi "doğru yoldan sapmak" ve "Türktazi" [Türk'ün at koşturması] "zorbalık ve haksızlık" anlamına gelmektedir. Coğrafya bilgini İbn-i Fakih-i Hamedani Türkleri düşman olarak tanımlamaktadır (https://guneyturkistan.wordpress.com/2010/04/29/iran%E2%80%99da-turk-dusmanliginin-kokleri/). Bu bilgilerden yola çıkarak İranlılar ile Türklerin arasının geçmişten bu güne iyi olmadığı söylenebilir fakat Firdevsî'nin eserinde Türkleri kötü göstermek isteyeceği bir kişisel sebep de yoktur. Türklerin Şâh-nâme'de işlenişiyle alakalı farklı bilgiler de mevcuttur.

Türklerin Şâh-nâme'de sunum tarz ve şekli yazarın Türklerle olan şahsî ilişkisi ile doğrudan bağlantılı olabilir. Mâlumdur ki İran coğrafyası 11. yüzyıldan itibâren Türk askerleri tarafından taarruz altında bırakılmış ve Türkler bu târihten itibâren İran üzerinde hegemonyalarını kurmuştur. Firdevsî'nin doğduğu topraklar da Türklerin hegemonyasından etkilenmiştir. Bu bölümde Şâh-nâme'nin yazarı olan

[5] Kaşkay Türkleri ve Kaşkay Türkçesi için bakınız: Muhittin Çelik, *Kaşkay Türkçesi Metinleri (Giriş-Metinler-Seçme Sözlük-Ekler),* Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2014.

Firdevsî'nin Türklerle olan kişisel ilişkisi yazarın eserinde Türkleri belirli bir şekilde sunmaya sevketmiş olabilir. Çünkü Firdevsî bu eseri yazmaya niyetlendiği zaman İran eski gücünü kaybetmişti, sürekli yeniliyordu ve Türkler tarafından işgal edilmiş durumdaydı. Bu durum da Firdevsî'nin eserini yazarken milliyetçilik duygularıyla Türkleri işlemiş olabileceği durumunu da ortaya çıkarmış olabilir.[6]

Polonyalı Türkolog Kovalski, Firdevsî hakkında şunları söylemektedir:

> "İranlı şair Firdevsî, Türkleri doğrudan doğruya tanıdığı gibi anlatmıştır. Zira kendisi İran'ın Kuzey-Doğu sınırındaki Horasan eyaletindendi ve bu mıntıka Orta Asya steplerinden batıya doğru hareket eden Türklerin göç yolları üzerinde bulunuyordu. İranlı unsurların sakin ve medeniliğine karşı, stepte yaşayan Türklerin daha dinamik ve savaşçı bir ruha sahip olduklarının bilinmesi, Firdevsî için teorik bir problem olmamıştır. İranlılarla Türkler arasındaki muharebelerin, savaşların tarihi kaynaklarını çok önceden bilen, öğrenen şair, onları başka türlü hayal edememiştir. Göz önündeki savaşların cereyanı, eski savaşların oluş biçimini canlandırıp, gözler önüne sermiştir (Kovalski ve Güngör, 2014: 289)."

Bu muharebe ve savaşlarda Fârisîlerin, Türkler başta olmak üzere, diğer milletlere olan üstünlüğü müellif tarafından sıkça vurgulanmaktadır.

Firdevsî, Şâh-nâme'sine Dakîki'nin bitmemiş olan aynı isimli eserini gözden geçirdikten sonra kaleme almaya başlamıştır. Firdevsî bu tamamlanmamış eser üzerine Şâh-nâme'yi inşa etmiştir. Zerdüşt olan Dakîki'nin 981 yılında Türk kölesi tarafından öldürülürken Şâh-nâme'nin bin civârı mısrâsını tamamladığı bilinmektedir (Ullah, 232). Bu olayın Firdevsî'yi ne kadar etkilediği bilinmemektedir. Firdevsî'nin bu olaydan etkilenerek Şâh-nâme'de Türkleri belirli bir şekilde yansıtmasının sebebi olabileceği ancak bir spekülayondan ibâret olabilir. Firdevsî'nin hayatında, Türkleri belirli bir şekilde yansıtmasına sebep olabilecek başka bir olayın varlığı meçhûldur.

Firdevsî'nin Türklere olan bakışı değişkenlik göstermektedir. Türkleri sâdece küçümsediği ve kötülediğini söylemek haksızlık olacaktır. Aksine Firdevsî'nin birbirinin akrabâsı olan İranlılar ve Turânlılar arasında bir balans kurma çabası görülmektedir. Meselâ Turânlıların kralı Afrâsiyâb denktaşı İran kralı Keykavûs'a kıyâsla her anlamda daha iyi resmedilmektedir (Shahbazi, 1991: 89). Yine eserde kahramânlıkları ve kişisel güçleri nedeniyle övülen Türk savaşçıları da

[6] Bu paragraf okunulan çalışmaların ve kaynak kişilerden dinlenilen olayların yorumlanması sonucu oluşturulmuştur.

görülmektedir. Yine de sonunda bütün bu yiğitler İranlı savaşçılar tarafından alt edilmektedir. (Şişman ve Kuzubaş, 2012: 120). Firdevsî'nin bu övgülerinin nedenini Fârisîlerin üstünlüklerine güç kazandırmak için yaptığını düşünmek mümkündür. Çünkü Firdevsî'nin, "zaman zaman övdüğü, zaman zaman da kendi milletini yüceltmek adına küçümsediği Efrasiyâb'ın Türk destan kahramanı Alp er Tunga olduğu pek çok kaynakta belirtilmektedir. Firdevsî, eserinin büyük bir bölümünde Efrasiyâb'ın kahramanlıklarından niteliklerinden bahsetmektedir (Şişman ve Kuzubaş, 2012: 16)." Ama bu kahraman şahsiyet Efrasiyâb, her defasında yenilmektedir. Türklerin diğer milletlerin bu şekilde ele alınmasının sebebi eserin İran milliyetçiliği üzerine inşa edilmesi olmalıdır.

Şah-nâme'de Türk ülkesi genel olarak "Turan" veya "Turan-ı Zemin", nadiren de "Şehr-i Turan" adını taşımaktadır. Asya'dan İran'ın Kuzey-Doğusuna kadar Türklerle meskun sınırsız alanları ifade eden bu mefhum pek iyi tanımlanmamıştır. Ceyhun Amuderya, eski 'Oxus' bu iki dünyayı ayıran sınırdır. Böyle olmakla birlikte, Feridun tarafından devletin bölündüğü zaman bu sınır hakkında hiçbir bilgiye rastlamıyoruz. Sadece Tahmasp oğlu Zav'ın idaresi altında Ceyhun'dan Tur vilayetine, Çin ve Hotan'a kadar uzanan Türk toprakları hakkında şekli bir anlaşmanın imzalandığı öğrenilmektedir. (Ze-Ceyhûn hemi tâ ser merz-i tur V. 1281: 33; Akt.: Kovalski ve Güngör, 2014: 290-291).

Şah-nâme'de Fârisîler ve Turânlılar arasında evlilikleri konu edinen hikâyelere yer verdiği de mâlumdur. Hattâ bazı İran kralları kısmen Türk soyludur. Bahse konu 'Türkzâde'ler, Türk bir anadan doğmuş İranlılar, Fârisî bir ana-babadan doğma kahramanlardan daha güçlü ve daha yiğit olabilmektedirler (Aktürk, 2006: 18). Turân diyârına kaçarak Afrâsiyâb'ın büyük kızı Ferengis ile evlenmiş olan İran prensi Siyâvuş'un oğlu Keyhüsrev, İran tahtını soyunda karışım olmayan Fariborz'ı devre dışı bırakarak elde etmektedir (Aktürk, 2006: 18). Burada Firdevsî'nin İran'a Turânlı bir hanedânın hükmetmesinin görülmedik bir mesele olmadığını ve Turânlıların, Fârisîlerin akrabası olduğunu vurguladığı görülmektedir. (Şişman ve Kuzubaş, 2012: 121) Burada Firdevsî'nin muhtemel amacının Türk soylu Gaznelilerin İran üzerindeki hâkimiyetini meşrûlaştırmak (legalize etmek) olduğu düşünebilir.

Türkler, Fârisîlere bakarak daha az gelişmiştir. Şâh-nâme'de, asker olarak Türklere pek önem verilmemiş olup bu konuda Firdevsî tarafgirâne davranmıştır. Buna karşı tarih, Türklerin, şahsi yiğitlik ve askeri organizasyonlarının çok üstün olduğunu göstermektedir. Şâh-nâme'de Pers kültürünün Türk kültüründen üstünlüğü aşağıda olduğu şekilde izah edilmiştir (V. III 1420, v. 2766; Akt.: Kovalski ve Güngör, 2014: 300):

> "Turan ırkından üstün (parlak) zekâlı hiç kimse doğmadı." Şâh-nâme'de Türkler hakkında daha birçok küçültücü duygu ve düşünceye de yer verilmiştir. Şâh-nâme'de hasım, düşman olarak gösterilen ve öyle olduğu kabul edilen Türkler hakkında objektif bir yargı söz konusu olamaz (Kovalski ve Güngör, 2014: 300)."

Firdevsî, Şâh-nâme'de Türklerin güzelliğine de değinmiştir. Firdevsî'nin eserinde tarif ettiği tip özelliklerine göre, Türkler kızılcaydı ve kedi gözlüydü. Firdevsî'nin bunlardan kastı Türklerin sarışınlığı ve renkli gözlülüğüdür. "Firdevsî'nin Türkleri, İranlıların kahramanı Bezan'ın ağzından değerlendirmesi dikkate şayandır. O, Türkleri "yüzüne bakınca peri gibi fakat savaşta hiç bir şeye değmezler" şeklinde değerlendirmektedir (V. III 1187: 906; Akt.: Kovalski ve Güngör, 2014: 299). Bu kanaat ilk anda insanı hayrete düşürmektedir. İlginç olan durum, İranlı şairin geçmişi yüceltmesi, gençlerin ve kadınların güzelliğini ifade etmesidir (Kovalski ve Güngör, 2014: 299). Burada da gözden kaçırılmaması gereken durum, güzellikleriyle periye benzetilen Türklerin savaşta hiç bir şey gösteremedikleri ve yenildikleridir. Tarih Türklerin savaşlarda aldığı kahramanlıklar ve başarılarla doludur. Kuman Türklerinin dillere destan güzelliklerinin yanında tüm Türk halkının kahramanlıkları da tarihi belgeler ışığında gözden geçirilmelidir.

Tüm bunlardan da anlaşılacağı üzere Ferdevsî'nin Türkleri bilinçli bir şekilde bir amaç uğruna Turânlılarla özdeşleştirdiğini ve bunu İranlılar nezdindeki (millî ve kültürel) bilinci beslemek için yaptığını düşünmek mümkündür. Bu konuda unutulmaması gereken mesele ise Firdevsî'nin yaşadığı dönemde bu yönde kaynakların mevcut olmasıdır. Firdevsî'nin İran üzerindeki Türk hükmünü İran ve onun kültürüne yönelik bir tehdit olarak gördüğü açıktır. Fakat bunun doğru olup olmadığını belirlemek veya teyît etmek için Firdevsî'nin o dönem İran'a hâkimiyet kurmuş olan Türk soylu Gaznelilerle olan ilişkisine bakmak gerekmektedir. Nitekim

Firdevsî'nin Gazneli İmparatorluğu'na olan bakışı onun Şâh-nâme'sinde Türklere biçtiği rolde bir etken olmuş olabilir.[7]

1.2.2 Şâh-nâme'de geçen önemli kişi, hayvan ve yer adları ile bu adların Türk Kültürüne yansımaları

Şah-nâme'de geçen kahramanların adları genellikle doğdukları zaman verilir. Ferîdun örneğinde olduğu gibi bazen de çocuğun adının daha doğmadan yıllar önce konulduğu görülür. Çoçuğun adını genellikle ailenin büyüğü verir. Bazen de önemli bir olaydan yola çıkılarak çocuğa ad verilir. Sözgelimi Zâl'ın karısı Rûdabe, çok zor ve sancılı geçen doğumun ardından doğumun mutlulukla sona erdiğini görünce "kurtuldum" anlamına gelen "Rüstem" der ve çocuğun adı da bu sözcükten dolayı Rüstem konulur. Kahramanlar genellikle doğum sırasında kendilerine verilen adlarla çağırılırlar. Ancak bazen de kahramanlara büyüdükleri zaman halk tarafından adlar verildiği görülür. Kisra'ya Nüşirevan; Cem'e Cemşîd adlarını halk vermiştir (Şişman ve Kuzubaş, 2012: 115). Bu isimler Türk edebiyatına da yansımıştır. Türk toplumunda yaygın bir şekilde kullanılan; Behrâm, Efrâsiyab, Ferhâd, Hürmüz, Keykâvus, Behzat, İskender, Karen, Keykubâd, Kubâd, Rüstem, Zâl, Siyâvuş, Nerimân, Şirin, Şehrinâz gibi kişi isimlerinin kökeni hep Şâh-nâme'dir.

Firdevsî'ye göre Türklerle İranlılar arasında büyük bir farklılık yoktur. Türkler yaşayış biçimleri, krala karşı tutumları, yüksek sınıfların varlığı, giyinişleri, örf ve âdetleri ile İranlılara benzemektedirler. Turanlıların kahramanlarının isimleri büyük oranda İranlılarınki ile aynılık göstermektedir. Mesela; "Efrâsiyab ile Siyavuş ve onların taraftarları arasında oynanmış olan Polo (Çevgen) oyununda Turanlılarca alınan isimleri *Gulbad, Garsivaz, Gahn, Pulad, Pîran, Nastıhan, Hôman* (C. I 600, v. 1413-14; Akt.: Kovalski ve Güngör, 2014: 295)" ki çoğu İranlı isimleridir. Bununla beraber bu isimleri alan adamlar orijinleri itibariyle Türk'türler. Kadın isimleri de yukarıda izah edildiği gibidir. Mesela; Piran'n hanımı, Efrâsiyab'ın ekibinde olanlar gibi saf İranlı ismi taşımaktadır. (Gülşehr) Şâh-nâme'de az da olsa Türkçe isimlere de rastlanmaktadır. Onlardan birkaçı (Demür (26b/14)), (Ḳara ṭāġ (136b/3)). Turan

[7] "Şâh-nâme'de Türkler" bölümünün oluşturulmasında İran kökenli olan Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Behzat Barış'ın İran kökenli kaynaklara dayanan sözlü anlatılarından da yararlanılmıştır.

ülkesinde bulunan yer isimleri de birkaçı istisna: (V. II 592, v. 1278 ve 595, v. 1321) Mohl edisyonunda (II 304, Kıfçak taşı ve B. IX 3012, v. 778 Kaçgar başı) Ceyhun nehrinin diğer yakasında bir bölge. Afrasiyab'ın sarayından dönerken Siyavuş'un geçtiği yer. İhtimal ki, yer isimleri, İranlıları andıran isimlerin başlangıçta Türk isimlerinin tercümesinden başka bir şey değildir. Mesela; *Pulâd,* Türkçe *Demir* kelimesinin Farsça tercümesidir (Kovalski ve Güngör, 2014: 295).

Şah-nâmede geçen: *Behmen, Behrâm, Ferâmerz, Zâl, Rüstem, Efrâsiyab, Ferîdun, Hürmüz, Gâve, Cem, Cemşîd, İskender, Keyhüsrev, Dârâ, Dahhâk, İreç, Selm, Tûr, Siyavuş* gibi kişi adları; *Mâr, Rahş, Sîmurg* gibi hayvan adları ve *Elbruz dağı, Heft-hân, Mâzenderân* gibi olağanüstü yer adlarının hepsi eserin sonunda yer alan 'Özel İsimler Sözlüğü'nde verilecektir.

1.2.3. Şâh-nâme geleneği, Türk Edebiyatına yansımalar, Selçuklu-Osmanlı sahasına ait Şâh-nâmeler ve Şâh-nâme yazarları

Hükümdarların vasıflarını, şan ve zaferlerini kayıt ve tasvir eden eserlere Şâh-nâme*,* bunu yazana da, *Şâh-nâmeci* veya, Şâh-nâme-*nüvis* isimleri verilmektedir (Sertoğlu 1960:I: 754). Metinde Şâh-nâme yazarları terimi kullanılacaktır. Türk Edebiyatında Arapça ve Farsça tercümelere dayalı hikâyeler anlatan meddah tipindeki hikâyecilere Firdevsî'nin Şâh-nâme'sinden hareketle *"Şahnâmehân / Şehnâme* anlatıcısı" denildiği de görülmektedir (Reichl ve Ekici, 2002: 92).

Şah-nâme'nin Firdevsî tarafından X. Yüzyıl'ın sonunda kaleme alınmasından sonra, Doğu Edebiyatlarında Şâh-nâme yazma geleneği başlamıştır. Pek çok şair, Şâh-nâme kahramanları etrafında oluşturdukları müstakil eserlerle bu geleneğin yerleşmesini ve devamını sağlamıştır. Ayrıca Orta Asya'da çok sevilen ve epik anlatılar için kullanılan "nâme" tarzının Şâh-nâme'yle başladığı kabul edilmektedir (Şişman ve Kuzubaş, 2012: 14).

Selçuklu ve Osmanlı sahasına bakıldığı zaman birçok şairin de bu Şâh-nâme geleneğinden fazlasıyla etkilendiği görülür. Özellikle Divan Edebiyatı'nın kuruluş ve gelişme yıllarından bu etkinin daha fazla olduğunu söylemek hiç de yanlış bir yorum olmaz. Bazı şairler Şâh-nâme'yi manzum ve mensur olarak Türkçeye tercüme etmeye çalışmışlardır.

Şah-nâmeler 1559 yılına kadar manzum bu tarihten sonra da mensur olarak yazılmıştır (Sertoğlu 1960:I: 754). Şâh-nâmelerin kaleme alınmasında estetik amaç ön planda olduğu için ilk yazılan eserlerin manzum olmaları da gayet tabiîdir. Sanat yapmanın ön planda olduğu eserlerin kaleme alınmasında tercih edilen biçim her zaman nazm olmuştur. Bu nedenle ilk Şâh-nâme ve ondan sonrakiler XVI. asra gelinceye kadar manzum olarak kaleme alınmıştır (Gültekin, 2013: 245).

Şah-nâme'nin Türkçeye yapılan ilk çevirisini *Tatar Ali Efendi,* Kansu Gavri adına 1510 yılında yapmıştır. Eserin Türkçe düzyazı bir çevirisini de II. Osman adına *Mehdi* isimli birisi 1621 yılında yapmıştır. Eser M. Cevdet tarafından *"Şarkın İlyada'sı Şehname"* adıyla çevrilip 1928 yılında İstanbul'da basılmıştır. Şâh-nâme Necati Lugal tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Kenan Akyüz tarafından dipnotlar ilavesiyle 1956 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır (Yerdelen, 1997: 102). Dört cilt hâlinde olan bu eser 2005 yılında tek cilt hâlinde Kabalcı Yayınevi tarafından yeniden düzenlenerek yayımlanmıştır.

Doğulu hükümdarların çoğunun maiyetinde Şâh-nâme yazarlarının bulunması, Osmanlı döneminde de Şâh-nâme geleneği görevinin ihdasına sebep olmuştur. Bu görevi ilk defa ihdas eden hükümdar Fatih Sultan Mehmed'dir. Fatih Sultan Mehmed zamanının ilk devlet görevlisi Şâh-nâme yazarı Şehdî'dir (Ardıç 1939: 19). Ondan önce II Bayezıd zamanında Kemal adında bir şairin Osmanlı padişahlarının hayatlarını Şâh-nâme tarzında anlatmaya çalıştığı ve teşvik gördüğü bilinmektedir (Ardıç 1939:19).

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Şâh-nâme kaleme alan şairlerin isimleri şunlardır:

- ***Emir Ahmed Kani'î veya Ahmed b. Mehmed El-Tûsî, Şeh-nâme-i Selâcika*:**

II. İzzeddin Keykavus adına kaleme alınan bu eser 30 ciltlik Şeh-nâme vezniyle Farsça manzum bir Selçuklu tarihidir. I. Alaaddin Keykubâd'ın emriyle yazılmaya başlanan bu eserde eski İran tarihinden, peygamber kıssalarından, İslâm tarihinin muhtelif devirlerinden, Gazneli, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçukluları döneminden etraflıca bilgi verilmektedir (Köprülü 1943:393-395; Akt.: Gültekin, 2013: 246)

- ***Hoca Dehhânî, Şeh-nâme-i Selçûkiyân (Kayıp Selçuklu Şâh-nâmesi):***

Dehhânî'den ilk olarak Fuat Köprülü bahsetmiştir. Hayat mecmuasında yayımlanan bir yazıda Köprülü, Millet ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanelerinde Şikârî'nin Karaman tarihine dair bir eserinin kayıtlı olduğunu söyler. Bu eserde Selçuklu hükümdarı I. Alaaddin Keykubad'ın (saltanatı 1220-1237) Dehhânî'ye bir Selçuklu Şâh-nâme'si yazmayı emrettiğini ifade eder. Köprülü, Dehhânî'nin Ömer bin Mezid'in *Mecmûatü'n Nezâir*, Eğridirli Hacı Kemal'in *Câmiu'n-Nezâir* ve özel kütüphanesindeki bir mecmuada mevcut şiirlerindeki dil ve üsluptan hareketle onun I. Alaaddin değil ancak Selçuklu Sultanı III. Alaaddin (saltanatı 1298-1302) döneminde yaşaması gerektiğini anlatmaktadır (Ersoy ve Ay, 2015: 2).

Hicrî 1119'da istinsah edilmiş bir nüshası Millet Kütüphanesi'nde ve diğer yeni bir nüshası da Dârülfünûn Kütüphanesi'nde 14104 numarada mukayyed bulunan Türkçe mensur bir Karaman Tarihi vardır ki Şikârî Şehnâmesi namıyla maruftur. Eserin baş taraflarında verilen malumata göre Selçuklu Hükümdarı Sultan Alaaddin Keykubâd, Firdevsî'nin Şâh-nâme'sine nazire olmak üzere Farsî bir *Selçukî Şâh-nâmesi* tertibini "Dehhânî" adlı bir şaire emr etmiş, muahhirede Karaman oğullarından Alaaddin Beg (saltanatı 1361-1398) bunu takliden Yarcânî mahlaslı bir şaire aynı tarz ve mahiyette bir *Karaman Şâh-nâmesi* tanzim ettirmiş. İşte Şikârî, Farsî olduğu cihetle şöhret bulmayup rağbetten düşen bu eseri Türkçeye tercüme etmiştir. Bu Selçuklu ve Karaman Şâh-nâmelerinin tarih itibariyle ehemmiyetleri pek sarih ise de maalesef bu eserler bize kadar gelememiştir (Ersoy ve Ay, 2015: 2).

- ***Ünsî, Şehnâme-i Selçuk:*** Ünsî hakkında eski kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (Köprülü 1941:381). H. 785 yılında Halep'te Farsça olarak bitirdiğini söylediği manzum eserindeki kayda göre Horasan'dan Konya'ya III. Alaaddin Keykubâd zamanında gelmiştir. On altı bâbdan oluşan eserde Selçuklular, Karamanlılar ve Osmanlılarla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Fuad Köprülü bu eserin tarihî bakımdan hiçbir değeri olmadığını ve sonradan uydurulmuş olabileceğini düşünmektedir (Köprülü 1943: 381; Akt.: Gültekin, 2013: 246).

- ***Yârcânî, Karaman Şâh-nâmesi:*** Karaman Devleti hükümdarlarından Alaaddin Bey'in (757-793) Dehhânî tarafından kaleme alınan Şâh-nâme'yi

gördükten sonra kendi sarayı şairlerinden Yâcânî'yi de Karamanlı Şâh-nâmesi yazmaya memur etmiştir. Kaynaklarda kendisi ve eserleri hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmayan Yârcânî'nin bu eseri ele henüz geçmemiştir. Fakat yine Karamanlı şairlerden Şikârî bu Farsça manzum Şâh-nâmeyi nesir olarak Türkçeye çevirmiştir (Köprülü 1943: 399-401; Akt.: Gültekin, 2013: 247).

- ***Ahmed Nigîdî, Selçuk-nâme*:** Mensur olarak yazılmış olan bu eser Farsça küçük bir Selçuklu tarihi örneğidir (Gültekin, 2013: 247). Niğdeli Emir Şemseddin Dündar Bey adına kaleme alınmıştır.

- ***Şehdî*:** Fatih Sultan Mehmed devri şairlerindendir. Fatih Sultan Mehmed bu şairden Osmanlı hanedanının tarihini Şeh-nâme benzeri bir eser yazarak ortaya koymasını istemiştir. Şairin ömrü bu görevi tamamlamasına yetmemiş olup görev başkasına verilmiştir (Anbarcıoğlu 1981:II:IV: 6). Bu eser Osmanlı döneminde kaleme alınan ilk Şâh-nâme örneğidir.

- ***Fethullah Ârifî*:** Kâtip Derviş Şirazî adında birinin oğludur. Annesi ise meşhur İbrahim Gülşenî'nin kızıdır. Hakkında verilen bilgiler ihtilaflı olmasına rağmen, Osmanlı hükümdar hanedanının ve özellikle Yavuz Sultan Selim'in kahramanlıklarını anlatan 6000 veya 8000 beyitlik Farsça Şâh-nâme'si ile tanınmıştır. Bu eserinden başka Sefer-nâme-i Süleymân adlı, eski vezir-i azam Hadım Süleymân Paşa'nın 1538 senesinde yaptığı Hint Seferi'ni manzum olarak hikâye eden eseri 2000 beyit tutarında olup henüz ele geçmemiştir. Aynı zamanda hattat olan Ârifî 1562 yılında Mısır'da vefat etmiştir (Ardıç 1939: 20; Akt.: Gültekin, 2013: 247).

- ***Eflatun-i Şirvânî*:** Türkmen asıllı olup Şirvân'da doğmuştur. Farsça şiirlerinde *Esirî,* Türkçe şiirlerinde *Hazinî* mahlasını kullanmıştır. Fethullah Ârifî'nin yerine olaylı bir şekilde Şâh-nâmecilik mevkiini ele geçirmek için çok sayıda hileye başvurmuş hatta idam edilmekten son anda affedilerek Şâh-nâmeci tayin edilmiştir. Tezhip ve minyatürde usta bir şairdir. Üç fasıl halinde yazdığı Şâh-nâme'si yarım kalmış ve henüz ele geçmemiştir (Ardıç 1939:20; Akt.: Gültekin, 2013: 247)..

- ***Mahremî*:** Kanunî Sultan Süleyman'ın tahta oturmasından ordularını Bağdat'a göndermesine kadar geçen olayları tanzim etmiştir (Anbarcıoğlu 1981:II: IV:7).

- ***Seyyid Lokman*:** Eflatun'un yerine Şâh-nâmeci olarak tayin edilmiştir. Urmiyelidir. Saray şairi olması nedeniyle çok sayıda eser yazmıştır. İlm-i nücûma dair bir eseri ve çok sayıda şiiri vardır. Bunlar dışında 'Mucmilü'l-Tumar' adlı 1584 yılına kadarki Osmanlı tarihi, III. Murad'a kadarki Osmanlı padişahlarının şahsiyet ve çehrelerini tasvir eden 'Kıyâfetü'l-insâniyye fî Şemâili'l-Osmâniyye' adlı eserleri de vardır. Şâh-nâme'si manzum bir kroniktir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 1590 yılına kadar olan olayları içine alır. III. Selim döneminin olaylarını anlatan Farsça 'Selim-nâme' ve III. Murad'ın saltanatını anlatan 'Şehinşeh-nâme' adlı eserlerin de sahibidir. III. Murad'ın emriyle yazmaya başladığı 'Hüner-nâme'yi tamamlayamamıştır (Ardıç 1939:20; Akt.: Gültekin, 2013: 247).

- ***Talikî-zâde Mehmed*:** 1595 yılında Seyyid Lokman'ın yerine tayin olunmuştur. Yarım kalan Hüner-nâme'yi kendi başına tamamlayamayınca Seyyid Lokman ile 6 yıl birlikte çalışmışlardır. Önceleri kâtiplik de yapmıştır. Görevi sırasında yazdığı üç eseri: Rumeli Beylerbeyi Ferhad Paşa'nın Erivân kuşatmasını anlatan *Revâniye,* Vezir-i azâm Osman Paşa'nın 1558 yılındaki Tebriz zaptını anlatan *Tebriziye,* Bosna valisi Hasan Paşa'nın ölümünden III. Mehmed'in tahta oturuşuna kadar geçen olayları ve kısaca Macaristan-Eflak seferlerini anlatan *Şeh-nâme-i Hümâyûn*'dur (Ardıç 1939: 21; Akt.: Gültekin, 2013: 247).

- ***Kâtib Hasan Hukmî*:** İlk olarak divan kâtipliğine atanarak serasker Çıgala-zâde'nin İran seferinde refakat etmiştir. 1601 yılında ise padişah fermanı ile Talikî-zâde'nin yerine tayin olunmuştur. Bu görevde on yıl kaldıktan sonra reisü'l-küttâb, nişancılık, sipahilere mukabeleci ve tekrar reisü'l-küttâblık görevlerinde bulunmuştur. Mecmua ve inşa kitaplarında dağınık halde bulunan vaka ve parçaları olup müstakil bir Şâh-nâmesi yoktur (Ardıç 1939:21; Akt.: Gültekin, 2013: 248).

- ***Mehmed Gani-zâde Nâdirî:*** Fezâilü'ş-Şâm'ı Türkçe'ye tercüme eden, Şam ve Kahire kadılıklarında bulunan Kadı Abdülganî'nin oğludur. 1572 yılında İstanbul'da doğmuş olup Hoca Sa'deddin'in öğrencilerindendir. Sahn Medresesi müderrisliği ile çeşitli yerlerde kadılık görevlerinde bulunmuştur. divânı vardır. II. Osman'ın emriyle yazdığı Şâh-nâme'sinde II. Osman'ın kötü günlerinden ve Lehistan Seferi'nden bahsetmektedir. Münşeât'ı da tarihî açıdan önemli belgeleri ihtiva etmektedir (Ardıç 1939: 22; Akt.: Gültekin, 2013: 248).

- ***İbrahim Mülhemî*:** Erzurumludur. Canbulad-zâde Paşa'nın hocası olması sebebiyle 'Canbulad-zâde Hocası' lakabıyla tanınır. Sahn Medresesi'ne kadar yükselmiş bir müderris olup, riyaziyeci yönüyle şöhret bulmuştur. Mukaddimesi Türkçe olan Farsça eseri 'Şehinşâh-nâme' de III. Murad'ın dönemi ve Bağdat Seferi ile I. Mustafa devri hadiseleri anlatılmaktadır. Naîmâ'ya göre 'Umûmî Tarih' ve 'Bizans ve Frank Tarihi' adlı eserleri vardır. Birinci eserden 'Murad-nâme' olarak bahsedilir. Bunlardan başka 'Fetihnâme-i Kara Boğdan' adlı bir eseri daha vardır. Mülhemî saray Şâh-nâmecilerinin sonuncusudur (Ardıç 1939: 22; Akt.: Gültekin, 2013: 248).

1.2.4. Şâh-nâme tercümeleri

Şahnâme'nin Türk Edebiyatı'nda birçok çevirisi[8] yapılmıştır. Bunlardan en önemlileri şunlardır (Gültekin, 2013: 249):

- ***Tatar Ali:*** Kansu Gavri adına manzum Şeh-nâme Tercümesi'ni 1510 yılında yazmıştır.
- ***Şerifî-i Amidî:*** Kansu Gavri adına manzum Şeh-nâme Tercümesi'ni 1514 yılında yazmıştır. Topkayı Saray Müzesi Kütüphanesi'nde (Hazine-1519) kayıtlı bulunan ve çok güzel harekeli bir nesihle yazılmış olan bu çeviri iki cilt olup 1170 varaktır. Şerifi Şehnâme Çeviri üzerine Zühal Kültüral[9] ve Latif Beyreli çalışmıştır.
- ***Mehdî: II.*** Osman adına 1621 yılında mensur olarak Şâh-nâme tercümesi yazmıştır.
- II. Murād devrine ait mensur Şâh-nâme tercümeleri vardır.
- Hicri 951 yılında istinsah edilmiş olan tarihi yazmalar.
- Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesinde bulunan mensur ve tamamlanmamış 2 adet yazma Şâh-nâme Tercümesi nüshası.

---

[8] Şah-nâme'nin başka dilleri de kapsayan geniş kapsamlı çevirileri için: Firdevsî, *Şahnâme* (Çev. Necati Lugal), Kabalcı Yayınları, İstanbul 2009, s. 40-41'e bakınız.

[9] Şerifi Şehname Çevirisi için bakınız: Zühal Kültüral ve Latif Beyreli, *Şerîfî Şehnâme Çevirisi,* Cilt: 1-2-3-4-, TDK Yayınları, Ankara 1999.

- Necati Lugal tarafından Vuller baskısına göre yapılmış Şeh-nâme tercümesi.

Türkiye Kütüphanelerinde tespit edilen diğer manzum ve mensur Şâh-nâme tercümeleri şunlardır:

- II. Murat'ın emriyle yapılan 101 demirbaş numaralı çeviri. Bu çeviri günümüzde Atatürk Kitaplığı'ndadır. Burada yer alan diğer çeviri ise 189 varaklık baş tarafı eksik olan ve mütercimi belli olmayan çeviridir. Bu çeviri de Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet el yazmaları arasındadır.

- Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde 1518 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan bir başka çeviri de II. Murat devrinde nesir şeklinde yapılmış bir tercümedir. 328 varak olan bu tercüme muhtemelen 16. asırda istinsah edilmiştir.

Topkapı Sarayı Kütüphanesinde bulunan diğer Şâh-nâme tercümeleri şunlardır:

- 1116 demirbaş numaralı mütercimi belli olmayan mensur Şâh-nâme çevirisi.

- 1519 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan 1170 varaklık manzum tercüme *Hüseyin b. Hasan b. Muhammed al-Hüseyni* tarafından 1510'da istinsah edilmiştir. Bu tercümede 62 adet minyatür vardır. Bu çeviri yukarıda da adı geçen *Şerif Âmedî* tarafından yapılan tercümedir. Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nden başka nüshaları da vardır. Bunlar:

- 310 varak, 41 minyatürlü 1520 demirbaş numaralı nüshadır. Bu nüsha Luhrasp'ın hükümete geçmesine kadar olan süreyi anlatmaktadır.

- 617 varaktan oluşan diğer nüsha İstanbul'da Hüseyin b. Hasan tarafından 1544'te istinsah edilmiştir. Luhrasp'ın tahta çıkışına kadar olan süreyi alan bu nüsha 1521 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

- *Şâh-nâme* tercümelerinin Topkapı Sarayı Kütüphanesi'ndeki son nüshası 572 varaklık 1522 demirbaş numaralı nüshadır. İçinde 55 minyatür bulunan bu nüshanın son sayfası eksiktir.

- Yukarıda bahsedilen eserler dışında Şâh-nâme tercümeleri şu kütüphanelerde bulunmaktadır: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (Demirbaş Numarası: 6131), İstanbul Üniversitesi İslam Araştırmaları Merkez Kütüphanesi (Demirbaş Mumarası: 22), Süleymaniye Kütüphanesi-Hüsrev Paşa- (Demirbaş Numarası: 370), Süleymaniye Kütüphanesi –Reisülkittap- (Demirbaş Numarası: 631), Süleymaniye Kütüphanesi – Darülmesnevi- (Demirbaş Numarası: 983), Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi (Demirbaş Numarası: 671), Köprülü Kütüphanesi –Fazıl Ahmet Paşa- (Demirbaş Numarası: 1063) (Keçe, 2010: 3-4).

*Şâh-nâme'*nin standart Türkiye Türkçesiyle yapılmış tam bir çevirisi bulunmamaktadır. Son yüzyılda Şâh-nâme'den yapılmış çeviriler, yarım kalmış ya da seçme çeviri yoluyla hazırlanmış kitapçık halinde olan çalışmalardır.

1.2. 5. Şâh-nâme vezni

Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl vezninin Türk fonetiğine çabuk ve rahatlıkla uyduğu ve ahenk yönüyle de Türk şairleri tarafından tercih edildiği bir gerçektir (Anbarcıoğlu 1981:II:IV:8). Türk şiirinde kullanılan ilk aruz vezni Şâh-nâme vezni olmuştur. Yusuf Has Hacib'in eseri Kutadgu Bilig'de bu vezin kullanılmıştır. Atabetü'l-Hakayık, Mu'înü'l-Mürîd ve Cevâhirü'l-Esrâr gibi Doğu Türklerine ait eserlerde Şâh-nâme vezninden yararlanılmıştır. Şâh-nâme vezni bu eserlerden sonraki dönemlerde de Doğu Türk Edebiyatı'nda çok önemli bir yere sahip olmuştur. İzzeddin Ahmed, Süheyl ü Nevbahâr'ı mütekarib bahriyle yazmıştır. Yahya Bey, Hâletî, Şeyhü'l-İslâm Yahya, Sâbit, İzzet Molla ve Fuzulî gibi şairler de şiirlerinde bu vezni kullanmışlardır (Gültekin, 2013: 249).

1.2.6. Üzerine çalışılan Şâh-nâme çevirisi hakkında genel bilgiler

Üzerinde çalışılan esere gelinecek olursa bu eser, üç cilt halinde olup tamamı 1778 varaktır. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde 6131 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Her sayfası 25 satırdan oluşan eserde minyatürler de bulunmaktadır. Yapılan tez çalışması bu eserin ikinci cildinin 1a-144b varakları arasında kalan bölümü kapsamaktadır.

Eser **[1a]** bölümüyle içinde yazı bulunan minyatürlerle başlamaktadır. Büyük ihtimal bu minyatürün içinde "Bismillahi'r-raḥmani'rraḫim" yazmaktadır. Nyazık ki minyatür içindeki bu yazı şeklen belli olsa da kırmızı mürekkep kullanıldığı için okunamamaktadır. Bu konuda alınan bilgiler ışığında yazının "Bismillahi'r-raḥmani'rraḫim" olma ihtimalinin yüksek olduğu söylenebilir fakat bu bilgi net değil tahminden ibarettir.

Eser bir kahramanlık hikâyesidir ve eser içinde İran-Hint savaşları merkezli mücadeleler geçmektedir. Bu mücadelelerle alakalı birçok kahraman adı da ilgili bölümlerde nakledilmektedir. Eser şu ifadelerle başlamaktadır:

[1a] [1a1] Rāviyān-ı güzin ve nāḳilān-ı soḫen-çin edā-yı şirin ve elfāẕ-ı sükkerin birle bu dāstān-ı dilistānı öyle naḳl ve beyān iderler kim [1a2] yaʿni ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem ol güzide-i nevʿ-i Benī Ādem sütūn-ı Īran ser-defterān-ı mübāẕerān-ı pür-dāstān Rüstem-Zābili'nin ciger kūsesi [1a3] Ferāmerz'i ser-āmed-i ʿālem seyāḥatinde Egvāl-i Nerre'yi maġarasında ḳatl idüp andan ṣoñra bir ḳapu görüp açdı. İçinde iki Benī Ādem güzeli buldı. [1a4] Biri ḳız birisi erkek ikisi daḫı ḳardaşlar imiş. Ferāmerz suʾāl eyledükde eyitdiler.

Eserde Şâh-nâme'nin asıl yazarı Firdevsî'nin gerçek ismi geçmez. Sadece bir yerde *"Firdevsī Ṭūsi"* şeklinde kırmızı renkli yazılmış olarak geçmektedir. O bölüm şu şekildedir:

Rāvi-i ʿacibü'l-beyān olan *Firdevsī Ṭūsi* öyle naḳl ve beyān [110b22] eyler kim,

Müstensih burada "Tusi'li Firdevsî bu şekilde nakl ve beyan eyler ki" diyerek söze başlamaktadır.

Firdevsî'nin adı bir yerde geçmiştir fakat eserinin ismi farklı adlandırmalarla birçok yerde zikredilmiştir. Müstensihin eser için kullandığı adlandırmalar şunlardır: nāme (Kitap), ṣūret-i nāme (Görünüş/Şekil kitabı), sernāme-i be-nām (Meşhur Önsöz), mufaṣṣal name (İzahlı Kitap), ṣaffet-i nāme (Temizlik Kitabı), ṣıfat-ı nāme (Suret Kitabı), dāstān-ı dilistānı (Gönül Alan Destan) gibi. Bunlar içersindeen çok kullanılan "*name*"dir.

Eserde çoğunlukla eski Pehlevîce kökenli Farsça kelimelere yer verilmiştir. Bu durumun en önemli sebebi İranlıları eski köklerine götürerek yeniden dirilişi sağlamak olarak gösterilmektedir. Bu noktada orijinal metindeki birçok kelimeye

bağlı kalındığı görülmektedir. Bunun dışında Arapça ve Türkçe kelimeler de kullanılmıştır. Arapça, Farsça ve Türkçe tamlamalar da mevcuttur. Ağız özellikleri, atasözleri, deyimler, ikilemeler, yansıma sözler ve kalıp sözlerin kullanıldığı satırlar da mevcuttur. Sonuç blümünde detaylı şekilde verilen bu kullanımlardan bazıları şunlardır:

Kalıp Söz: elçiye zevāl olmaz (117b/16), ḳışṣadan ḥişṣe (142a/8), bir içim su (99b/20)

İkilemeler: ṣāġ sālim (117b/22), ḫendek ḫendek (34b/6)

Atasözü : cān bostānda bitmez (107a/5), iki ʿAnḳā bir lānede yavrı çıkarmaz (65a/17), el elden üstündür (20b/10)

Deyim: felegüñ çenberinden güzer eyle- (142a/17), yüz döndür- (142b/7), ödi azġına geleyaz- (143b/12)

Yansıma Sözler: ḫor ḫor (77b/10), paturdı (98a/25), gürüldi (103a/12)

Şah-nâme içerisinde *Afrasiyâb, Rüstem, Zâl, Keyûmers, Lokman, Laytan, Hürmüz, İskender, Keymurād Han, Hüsrev* gibi isimleri "Özel İsimler Dizini" bölümünde detaylı şekilde verilecek olan birçok kahramanın ismi geçmektedir. İran kaynaklı olan bu isimler de Şâh-nâme'yle beraber Türk kültürüne girmiş ve Türk kültürü içerisinde yer edinmiştir.

Eserin dil özelliklerine bakıldığı zaman ağırlıkla Eski Anadolu Türkçesi özellikleri görülmektedir. Bu dil özellikleri eserin en geç 17. yüzyılda yazılmış olması gerektiği izlenimini vermektedir. Eser, Firdevsî'nin meşhur Şâh-nâmesi temel alınarak yazılmıştır. Fakat içine farklı motiflerin ve rivayetlerin eklendiği de görülmektedir. Eserde imla konusunda bir tutarlılık yoktur. Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi arasında kalan bir eserdir. Bazı dil özelliklerinin iki türlü de kullanıldığı görülmektedir. Hem Uygur imla geleneği hem de Arap-Fars imla geleneği özelliklerini eserde aynı anda görmek de mümkündür. Eser harekeli yazılmadığı için birçok kelimenin okunuşunda orijinal kaynaklardaki şekillerden ve dönemin dil özelliklerinden faydalanılmıştır. Birçok yazım yanlışı tanzim edilerek yanlışlıklar giderilmiş ve kelimelerin doğru şekilleri yazılmaya çalışılmıştır.

Eser içerisinde ana metinde kırmızı mürekkeple yazılan bölümler bold olarak gösterilmiştir. Bu bölümlerde halk deyişlerinden faydalanıldığı görülmektedir. Metindeki söz başlarında ***"ammâ rivâyet-i eṣṣaḥ budur ki", "ḥâṣılı", "ammâ râvî öyle***

rivâyet ider kim", "râvî ḳavlince", "ez-in canib râvî eydür", "ḫulâṣa-i kelâm", "ammâ râvî eydür", "râvî rivâyet ider kim..." şeklindeki ifadeler, bu tercümede Firdevsî'nin eseri esas tutulmakla birlikte, daha başka rivayetlerden de faydalanıldığını göstermektedir. Eserin sonunda: *"Bu Şehnâme bu mahalde tamam olup bu ruzgârdan zuhurât-ı kevniyyeden olan mevatlar nece dürlü üstadlar dilinden nakl ü beyan olındı"* kaydı bu yönünü bir kez daha açıklamaktadır (Gökyay, 1982: 45-49).

1.2.7. Eserin müellifi ve istansah tarihi

İlk defa Orhan Şaik Gökyay'ın bahsettiği Şâh-nâme'nin mensur tercümesi (Gökyay, 1982: 48). İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlı olup (TY, nr. 6131-6133) üç cilttir ve mütercimi belli değildir. Eserde 104 adet minyatür mevcuttur. I. cildin sonunda istinsahının Derviş Mustafa tarafından 1187 (1773) yılında tamamlandığı kaydedilmiştir (İslam Ansiklopedisi ve Kültüral, 2010: 291).

> Serbest bir tercüme niteliğinde olan bu çeviriye halk arasındaki çeşitli rivayetler ilave edilirken Süleymannâme ve Tevarih-i Kebir gibi eserlerden faydalanılmıştır. Hikâye üslubuyla kaleme alınan bu tercümede geçen deyimler ve atasözleri, savaş tasvirlerindeki yansıma sözler, argo diye nitelendirilebilecek kelimeler dönemin söz varlığını ortaya koyması bakımından önemlidir (İslam Ansiklopedisi ve Kültüral, 2010: 291).

1.2.8. Eserin nüshaları

Üzerinde çalışılan eserin bilinen tek nüshası vardır. Bu nüsha da çevirisi yapılan nüshadır. Bu nüsha günümüzde İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde 6131 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Matbu olarak kaleme alınan bu nüsha, üç cilt halinde olup tamamı 1778 varaktır.

2. İnceleme

2.1. İmlâ (Yazım) Özellikleri

Bir dilin belli kurallarla yazıya geçirilmesi imlâ olarak adlandırılır (Yazım Kılavuzu, 2008: I). Yazı dilinin kullanılması imlâyı, konuşma dilinin kullanılması ise telaffuzu verir, bunun ikisinin de iyi kullanılması ise anlamda bütünlük sağlar. Anlamca bir bütünlük içinde olan dil sağlam yapısını bozmadan devam ettirir. İmlâ ve telaffuzu etkili olan dilde yazım kuralları doğru temellere oturtulur. Yazım kuralları ise bir dili kullanırken yazıda ve söyleyişte kişiden kişiye farklı anlamlar oluşmaması için belirlenen ve herkes tarafından benimsenen kurallardır.

Eski Anadolu Türkçesi imla özelliklerinin devamı niteliğindeki 17. ve 18. yüzyıllarda imlâ özellikleri standartlaşmadığı için belirli bir imlâ geleneğinden söz edilemez. Bu dönemde Arap imla temellerine göre oluşmuş bir imlâ mevcuttur. Fakat tam anlamıyla bir yazım geleneği oluşmadığı için konuşma dili kendisini yazı dilinde hissettirmiştir. Bu dönem eserlerinde tüm bu sebeplerden dolayı yazım düzensizliği mevcuttur. "Uygur imlâ geleneği ile Arap-Fars imlâ geleneğinin bir arada kullanılması bazen aynı kelimenin farklı şekillerde yazılması sonucunu doğurmuştur (Yavuz, 2013: 37)."

Türk dilinde Batı kaynaklı kelimelere tek tük de olsa başka bir dilin aracılığı, taşımacılığı yoluyla bile rastlanma zamanı Uygur Türkçesi dönemine kadar inmektedir (Ersoylu, 1999: 21). Göktürk Türkçesi döneminde bile % 1 düzeyinde yabancı kelime mevcuttur. Türkçe'nin yabancı kelimelerle tanışıklığı çok eskilere dayanmaktadır. Fakat metinde yabancı kelimelerin yazımı ile ilgili standart bir imlâdan bahsetmek çok zordur. Farkın daha anlaşılır şekilde görülebilmesi için Uygur yazım geleneği ve Arap-Fars yazım geleneğinin metinde tespit edilen özellikleri ilgili bölümde verilecektir.

Bu tez çalışmasında 18. yüzyılda Anadolu'da istinsah edilmiş olan ve müstensihinin Derviş Mustafa olduğu bilinen mensur bir Şâh-nâme Çevirisi'nin II. cildinin 1a-144b varakları arasında yer alan kısmının dil özellikleri incelenmeye çalışılacaktır.

İncelemesi yapılan metin harekesiz olduğundan eseri istinsah eden yazarın imlâ tercihine bağlı kalınmıştır. Özellikle ünlülerin okunmasıyla alakalı olarak

müstensihin metinde ünlüleri düz ünlüyle mi yoksa yuvarlak ünlüyle mi yazmaya çalıştığı noktası dönemin şartları düşünülerek analiz edilmeye çalışılmıştır. Metinde Eski Anadolu Türkçesi dönemi dil özellikleri yaygın şekilde görülmüş, metnin transkripsiyonu da bu özellikler dikkate alınarak yapılmıştır. Bu noktada özellikle bazı eklerin yazımında herhangi ünlü harf kullanılmamışsa bu ekler dönemi dikkate alınarak yuvarlak ünlülü olarak okunmuştur. Bu ekler şunlardır:

- 1. Tekil şahıs eki -m
- Geniş zaman eki -r
- Geniş zaman 1. çokluk şahıs eki –Uz
- Nazal n (ñ)'li İlgi hal eki –nUñ
- Bildirme durum eki –dUr
- Sıfat-fiil eki –dUk
- Fiilden fiil yapım eki –dUr
- Görülen geçmiş zaman 1. çokluk şahıs eki –dUk
- İyelik 2. tekil şahıs ekleri –Uñ
- 1. tekil şahıs ilgi hal eki -Um

Eserde görülen imlâ (yazım) özellikleri *ünlüler* ve *ünsüzler* olmak üzere iki ana başlık altında toplanmış, bazı seslerin başta, ortada ve sonda görülen yazılışları da verilmeye çalışılmıştır.

Uygur İmlâ Geleneği Özelliklerinin Metindeki Yansımaları

1. Ünlüler harflerle gösterilir.

ایکی iki (99b/19), ایله ile (101a/1)

2. Kalın sıradan kelimelerde bazen س (sin) kullanılmıştır.

تحتەسی taḫtası (101b/8), قفاسندە ḳafāsında (102b/15)

3. /ç/ چ ve /p/ پ ünsüzleri /c/ ج ve /b/ ب ünsüzü olarak yazılmıştır.

قلج ḳılıç (106a/13), اغاجلر ağaçlar (93b/9),

ایدوب idüp (93b/11), صانوب sanup (94a/7)

Arap-Fars Yazım Geleneğinin Metindeki Yansımaları

1. Ünlüler çoğu zaman gösterilmemiştir.

   قلج ḳılıç (102a/9), ايلمشلر eylemişler (94a/16)

2. Kalın sıradan kelimelerde ص (sad) kullanılmıştır.

   صباح ṣabāḥ (94b/1), صاغ ṣaġ (95a/4)

3. /ç/ چ ve /p/ پ ünsüzleri kullanılmıştır.

   چونكم çünkim (95a/7), چنكه çenge (95a/11)

4. Ekler kelime köklerine bitişik yazılmıştır.

   اغاجلرينى aġaçlarını (93b/9), ايلمشدر eylemişdir (87a/11)

Üzerinde çalışılan "Şâh-nâme Çevirisi" hem Farsçadan çeviri olması hususiyle hem de bir gramer çalışması olmaması sebebiyle müstensih eserde yazım kurallarına tam anlamıyla bağlı kalmamıştır. Kısacası eserde hem Uygur kaynaklı Türkçe yazım kuralları hem de Arap-Fars kökenli yazım kuralları birlikte kullanılmıştır. Yazım kurallarıyla ilgili metinde bir standarda ulaşılamamıştır. Bu vesileyle aynı kelimenin ve aynı eklerin farklı yazılması konusu ortaya çıkmıştır.

2.1.1. Ünlülerin yazımı

Türkçedeki uzun ünlüler Anadolu Türkçesinde kaybolmuştur. Kaybolan uzun ünlüler Anadolu Türkçesinde ünsüz yumuşamaları şeklinde bir iz bırakmıştır. Bu sayede varlıklarına kanıt bırakmışlardır. "Bazı kelimeler son seste, normal olarak '–t' beklenirken '–d' alırlar. Son ses '-p' si için de bazı kelime ve eklerde '-b' tespit edilebilir diyen Mansuroğlu, uzun ünlü meselesinin varlığını dile getirmiştir (Mansuroğlu, 1988: 253)." Ateş anlamındaki Eski Türkçe ot sözcüğü /t/ sesinin uzun ünlü nedeni ile yumuşama yaşayarak /d/ sesine dönüşmesi sonucu "Od" halini almıştır. İsim anlamındaki "at" sözcüğü de aynı süreci yaşayarak "ad" durumuna yumuşamıştır.

Uzun ünlüler özellikle Arapça ve Farsçadan Türkçeye giren kelimelerde görülmektedir: *"şair (şa:ir), numune (numu:ne), iman (i:man)."* Bu örneklerde iki noktadan önceki harfin gösterdiği ses uzun ünlüdür ve uzun söylenir. Ancak, birçok

kelimede uzun ünlü kısalmıştır: *"beyaz, hiç, rahat, ruh."* Bu örneklerdeki koyu harflerle belirtilen sesler, alındıkları dilde uzun oldukları hâlde Türkçede kısa söylenir.

Tarihi Türk lehçelerinde ve bazı çağdaş Türk lehçelerinde uzun ünlülerin varlığı kabul edilmektedir (Gabain, 1988: 33). Özellikle Yakutça ve Türkmence, Ana Türkçedeki birincil uzun ünlüleri, bünyelerinde, düzenli bir şekilde koruyabilmişlerdir (Tekin, 1995; Akt.: Erdem, 2008: 327). Eski Türkçede varlığı bilinen aslî ünlü uzunlukları Türkiye Türkçesinde Yakutça ve Türkmence başta olmak üzere bazı lehçe ve ağızlarda hâlâ devam ettiğine göre, XIII-XV. yüzyıl Anadolu Türkçesi döneminde bulunuyor olmalı. Arap harfli metinlerin imlasından hareketle uzun ünlüler gibi bir fonoloji meselesini çözümlemek oldukça güçtür. İmlanın elverdiği ölçüde bu konuya cevap arayacak olursak, her metnin dilini ayrı ayrı araştırmak gerekir. Çünkü farklı yazarların veya farklı müstensihlerin elinden çıkmış olan metinler, yazarlarının ağız özelliklerini yansıtabilirler. Bazı yazar veya müstensihler daha özensiz olacağından, imla konusunda genel için de belirlenecek kurallar bizi yanıltabilirler (Gülsevin, 2009: 53). Eski Anadolu Türkçesi başta olmakla birlikte metnin de yer aldığı 17 ve 18. yüzyıllarda uzun ünlülerin varlığı araştırılacaksa bu dönemlerde yazılan bütün metinlerde yer alan kelime ve eklerin hepsi ayrı ayrı fişlenerek özelliklerine göre sınıflandırılmalıdır. Ancak bu şekilde uzun ünlülük konusu netliğe kavuşturulabilir. Standart Türk lehçeleri, şiveleri ve ağızlarının çoğunda uzun ünlü bulunmadığı için, bu metinde de uzun ünlüleri göstermeme yoluna gidilmiştir. Aşağıda metinden alınan alıntılar ışığında yazım özellikleri hakkında bilgiler verilmeye çalışılacaktır. Standart yazım kurallarının dışında olan örnekleri verirken metnin aslına yani metindeki yazılışlara bağlı kalınacaktır.

2.1.1.1. /a/ ünlüsünün yazımı

Ön Seste

/a/ ünlüsü ön seste çoğunlukla elif (ا) ve uzun a olarak da bilinen medli elif (آ) ile gösterilmiştir.

andan (ا) (15a/7), aḫşamdan (ا) (44b/15), aṣlına (ا) (90a/9), ammā (ا) (90b/16)

ādem (آ) (8b/12), Āṣaf (آ) (90b/16), āferīn (آ) (135b/24)

İç Seste

/a/ ünlüsü iç seste elif (ا) ile veya herhangi bir işaret kullanılmadan gösterilmiştir.

Ferāmerz'e (ا) (135b/24), emān (ا) (64a/24), ṣabāḥ (ا) (5a/19)

Ṣarṣar (işaret yok) (33b/16), naẓar (işaret yok) (105b/1), ṭaşra (işaret yok) (83a/2)

Son Seste

/a/ ünlüsü son seste elif (ا) ve güzel he (ه) ile gösterilmiştir.

ammā (ا) (5b/24), (102b/13), gūyā (ا) (102b/13)

ovuşdurmaġa (ه) (101b/3), dīvānına (ه) (133a/5), başına (77b/7)

2.1.1.2. /e/ ünlüsünün yazımı

Ön Seste

/e/ ünlüsü ön seste elif (ا) ile yazılmıştır.

elinden (77a/7), emr (77a/7), eñselerine (139b/10)

İç Seste

/e/ ünlüsü iç seste herhangi bir işaret kullanılmadan gösterilmiştir.

ḫaberleri (139b/10), zemīne (7b/25), çekildi (44b/24)

Son Seste

/e/ ünlüsü son seste güzel he (ه) ile gösterilmiştir.

bende (44b/24), ziyāde (118a/3), müjde (138a/4)

2.1.1.3. /ı/ ve /i/ ünlülerinin yazımı

Ön Seste

/ı/ ve /i/ ünlüleri genellikle ön seste elif (ا) + ye (ى) ile ve bazı örneklerde de sadece elif (ا) ile gösterilmiştir.

içün (ا + ى) (138b/11), iki (ا + ى) (12a/6), iden (ا + ى) (94b/7)

imtiḥān (ا) (4b/5), itmege (ا) (55a/9), işte (ا) (78b/5)

İç Seste

/ı/ ve /i/ ünlüleri iç seste ye (ى) ile veya genel olarak hiçbir işaret kullanılmadan gösterilmiştir.

cezīre (ى) (25b/15), ḫalīfe (ى) (132a/1), vezīr (ى) (96a/15)

(سكز) sekiz (işaret yok) (33b/23), (بز) biz (işaret yok) (87b/9), (بر) bir (işaret yok)

Son Seste

/ı/ ve /i/ ünlüleri son seste ye (ى) ile gösterilmiştir.

Hindī (ى) (106a/6), girdi (ى) (106a/5), perrī (ى) (96a/23)

2.1.1.4. /o/ ve /ö/ ünlülerinin yazımı

Ön Seste

/o/ ve /ö/ ünlüleri ön seste elif (ا) + vav (و) = (او) harfleri ile gösterilmiştir.

oldı (او) (87b/8), *öñine* (او) (87b/22), *öpdi* (او) (11b/3)

İç Seste

/o/ ve /ö/ ünlüleri iç seste vav (و) ile veya herhangi bir harf kullanılmadan gösterilmiştir.

yoḫsa (و) (36a/13), *gördi* (و) (77b/18), *söküp* (و) (122a/12)

(صكره) *ṣoñra* (harf yok) (125a/2)

2.1.1.5. /u/ ve /ü/ ünlülerinin yazımı

Ön Seste

/u/ ve /ü/ ünlüleri ön seste elif (ا) + vav (و) = (او) harfleri ile gösterilmiştir.

uġurdan (او) (17b/15), *urdı* (او) (46b/10), *üç* (او) (68b/11)

İç Seste

/u/ ve /ü/ ünlüleri iç seste vav (و) harfi ile veya herhangi bir harf kullanılmadan yapılmıştır.

yorġunluḳ (و) (68b/13), *dārūsuz* (و) (105a/13), *ḳul* (و) (129a/5)

Arduvān'uñ (harf yok) (105a/5), *dārūsuz* (harf yok) (105a/13), *ẓuhūr* (harf yok) (129b/22)

Son Seste

/u/ ve /ü/ ünlüleri son seste vav (و) harfi ile gösterilmiştir.

deyu (و) (1b/17) *bu* (و) (129b/24), *ṭapu* (و) (144b/23),

2.1.2. Ünsüzlerin yazımı

2.1.2.1. /b/ ünsüzünün yazımı

Ön Seste

/b/ ünsüzü ön seste be (ب) harfi ile gösterilmiştir.

benī (ب) (1b/2)

bir (ب) (42a/2)

bizüm (ب) (17b/19)

İç Seste

/b/ ünsüzü genel olarak iç seste birleşik kelimeler yaparken görülmüştür. İç seste bu kullanımlar be (ب) sesi ile yapılmıştır. Fakat bazı kelimelerde müstensihin "b-p" noktasındaki ikili kullanımlarından dolayı bu sesin (پ) harfi ile gösterilen örneklerine de rastlanmıştır.

gelebilürse (ب) (66a/1)

idebilürsin (ب) (73a/10)

bulabilürüm (ب) (22a/16)

çabaladı (پ) (5b/16)

2.1.2.2. /c/ ve /ç/ ünsüzlerinin yazımı

Ön Seste

/c/ ve /ç/ ünsüzleri ön seste bazen cim (ج) ve çim (چ) harfleri karışık olarak gösterilir. Ama genel itibariyle "ce" ünsüzü cim (ج) harfi ile "çe" ünsüzü ise çim (چ) harfi ile gösterilir.

ceng (چ) (61b/22)

çoḳ (چ) (4a/20)

cümleñüze (ج) (4b/2)

İç Seste

/c/ ve /ç/ ünsüzleri iç seste ön seste olduğu gibi cim (ج) ve çim (چ) harfleri karışık olarak gösterilir. Ama genel itibariyle ve ünsüzü cim (ج) harfi ile çe ünsüzü ise çim (چ) harfi ile gösterilir.

ḳulaçdan (ج) (9a/19)

muḥtaçdur (ج) (24b/21)

küçük (ج) (56a/3)

olınca (ج) (4b/3)

ancaḳ (ج) (4b/4)

ḳolçağıyla (چ) (9a/9)

Son Seste

/c/ ve /ç/ ünsüzü son seste ön ses ve iç seste olduğu gibi cim (ج) ve çim (چ) harfleri karışık olarak gösterilir.

üç (ج) (3b/23)

ḳaç (ج) (14a/7)

ḫarac (ج) (24a/19)

üç (چ) (56b/16)

tezevvüc (ج) (20b/15)

2.1.2.3. /g/ ve /ġ/ ünsüzlerinin yazımı

Ön Seste

/g/ ünsüzü ön seste kef (ك) harfi ile gösterilirken /ġ/ ünsüzü gayn (غ) harfi ile gösterilmiştir. Yazar genel olarak ince seslerde /g/ harfini kalın seslerde ise /ġ/ harfini tercih etmiştir.

ġayrı (غ) (50b/18)

getürüp (ك) (57a/11)

gibi (ك) (57a/14)

İç Seste

/g/ ünsüzü iç seste kef (ك) harfi ile gösterilirken /ġ/ ünsüzü gayn (غ) harfi ile gösterilmiştir. Yazar genel olarak ince seslerde /g/ harfini kalın seslerde ise /ġ/ harfini tercih etmiştir. Ayrıca /g/ ünsüzü iç seste birleşik kelimeler yapmıştır. Bu birleşik kelimeler kef (ك) ünsüzü ile yapılmıştır.

bāzargān (ك) (57a/18)

meger (ك) (57a/21)

eglenürdi (ك) (94b/9)

uġradı (غ) (56a/2)

ṭoġrı (غ) (57a/11)

oġlu (غ) (57a/16)

çıḳageldi (ك) (135a/9)

olagelmemişdür (ك) (20b/24)

çalışagördi (ك) (46b/9)

Son Seste

/g/ ünsüzü son seste kef (ك) harfi ile gösterilirken /ġ/ ünsüzü gayn (غ) harfi ile gösterilmiştir. Yazar genel olarak ince seslerde kef /g/ harfini kalın seslerde ise gayn /ġ/ harfini tercih etmiştir.

beg (ك) (47b/25)

ṭāġ (غ) (57a/10)

mürġ (غ) (48b/2)

2.1.2.4. /p/ ünsüzünün yazımı

Ön Seste

/p/ ünsüzü ön seste pe (پ) harfi ile gösterilmiştir.

piyāde (پ) (67b/19)

pādişāhum (پ) (2a/2)

İç Seste

/p/ ünsüzü iç seste pe (پ) ve be (ب) harfleri ile gösterilmiştir.

öpüşdiler (پ) (2b/10)

ḳapdı (پ) (3a/16)

taʿaccübde (ب) (45a/17)

ser-ḳaplānlar (پ) (45b/1)

Son Seste

/p/ ünsüzü son seste pe (پ) ve be (ب) harfleri ile gösterilmiştir. Özellikle gerundium eki olan –up/-üp'ün be (ب) ile yazıldığı diğerlerinin ise pe (پ) ile yazıldığı görülmüştür.

gelüp (ب) (2a/4)

idüp (ب) (2b/4)

alup (ب) (3a/23)

lüp (پ) (124a/13)

2.1.2.5. /k/ ve /ķ/ ünsüzlerinin yazımı

Ön seste

/k/ ünsüzü ön seste kef (ك) harfi ile gösterilirken, /ķ/ ünsüzü ön seste kaf (ق) harfi ile gösterilmiştir. Yazar genel olarak ince seslerde kef /k/ harfini kalın seslerde ise kaf /ق/ harfini tercih etmiştir.

kendüye (ك) (6b/3)

kim (ك) (1b/1)

kesdi (ك) (8a/1)

ķırķ (ق) (8a/8)

ķorķudayum (ق) (8a/13)

ķudurmış (ق) (105b/8)

İç Seste

/k/ ünsüzü iç seste kef (ك) harfi ile gösterilirken, /ķ/ ünsüzü ön seste kaf (ق) harfi ile gösterilmiştir. Yazar genel olarak ince seslerde kef /k/ harfini kalın seslerde ise kaf /ق/ harfini tercih etmiştir.

şikeste (ك) (3a/18)

herkes (ك) (4b/1)

sekiz (ك) (8a/8)

ķalķup (ق) (105b/9)

intiķāmın (ق) (121b/22)

naķl (ق) (139b/20)

Son Seste

/k/ ünsüzü iç seste kef (ك) harfi ile gösterilirken, /ḳ/ ünsüzü ön seste kaf (ق) harfi ile gösterilmiştir. Yazar genel olarak ince seslerde kef /k/ harfini kalın seslerde ise kaf /ق/ harfini tercih etmiştir.

gelmek (ك) (140a/25)

tedārük (ك) (141b/6)

elçilik (ك) (141b/7)

çoḳ (ق) (8a/11)

yoḳ (ق) (121b/22)

buluşmaḳ (ق) (140a/25)

2.1.2.6. /ñ/ ünsüzünün yazımı

İç Seste

/ñ/ ünsüzü iç seste kef (ك) harfi ile gösterilmiştir.

birāderiñüz (ك) (141b/4)

göñül (ك) (1b/13)

öñinde (ك) (39b/16)

Son Seste

/ñ/ ünsüzü son seste kef (ك) harfi ile gösterilmiştir.

maḥaldüñ (ك) (141b/3)

biñ (ك) (141b/3)

anuñ (ك) (41b/2)

2.1.2.7. /s/ Ünsüzünün yazımı

Ön Seste

/s/ ünsüzü ön seste sin (س), sad (ص) ve peltek se (ث) harfleri ile göterilmiştir. Genellikle ince sesler sin (س) ile kalın sesler ise sad (ص) ile gösterilmiştir. Özellikle bazı alıntı kelimelerde peltek se (ث) kullanılmıştır.

sen (س) (49a/25)

ṣāḥib-ḳırān (ص) (49b/11)

s̱übūt (ث) (49a/12)

İç Seste

/s/ ünsüzü iç seste sin (س), sad (ص) ve peltek se (ث) harfleri ile gösterilmiştir. Genellikle ince sesler sin (س) ile kalın sesler ise sad (ص) ile gösterilmiştir. Özellikle bazı alıntı kelimelerde peltek se (ث) kullanılmıştır.

severdi (س) (50b/25)

ʿiṣmetinde (ص) (50a/12)

miṣāl (ث) (51b/2)

Son Seste

/s/ ünsüzü son seste sin (س), sad (ص) ve peltek se (ث) harfleri ile gösterilmiştir. Genellikle ince sesler sin (س) ile kalın sesler ise sad (ص) ile gösterilmiştir. Özellikle bazı alıntı kelimelerde peltek se (ث) kullanılmıştır.

herkes (س) (52a/18)

ḫalāṣ (ص) (53a/9)

ḥavādiṯ (ث) (87a/20)

2.1.2.8. /t/ ünsüzünün yazımı

Ön Seste

/t/ ünsüzü ön seste te (ت) ve tı (ط) harfleri ile gösterilmiştir. Genel olarak kalın sesler tı (ط) ile gösterilirken ince sesler ise te (ت) ile gösterilmiştir.

taḥtın (ت) (89a/14)

tīz (ت) (89a/19)

ṭaşra (ط) (1b/14)

ṭarafdan (ط) (1b/1)

ṭoġrı (ط) (1b/2)

İç Seste

/t/ ünsüzü iç seste te (ت) ve tı (ط) harfleri ile gösterilmiştir. Genel olarak kalın sesler tı (ط) ile gösterilirken ince sesler ise te (ت) ile gösterilmiştir.

bütün (ت) (87b/1)

yitdi (ت) (47a/12)

ḳanṭūraları (ط) (2a/1)

sulṭān-ı ʿayyārān (ط) (47a/10)

Son Seste

/t/ ünsüzü son seste te (ت) ve tı (ط) harfleri ile gösterilmiştir. Genel olarak kalın sesler tı (ط) ile gösterilirken ince sesler ise te (ت) ile gösterilmiştir.

mübāşeret (ت) (89a/18)

ʿāḳıbet (ت) (47a/25)

taḥt (ت) (47a/12)

muḥīṭ (ط) (72a/22)

żabṭ (ط) (75b/20)

ḫaṭ (ط) (77b/14)

2.1.3. Şeddelerin yazımı

Arapçada ve Farsçada iki kez okunması icap eden bir harfin üzerine konulan işarete şedde denir (Devellioğlu, 2007: 983). Arapça kelimeler için kullanımı uygun olan şedde metinde de tespit edilmiştir. Özellikle Arapça kökenli kelimelerde görülen

şedde Türkçe dil kurallarına uygun olmasa da metinde birkaç Türkçe kelimede de şedde kullanıldığı görülmüştür. Bu müellifin inisiyatifinde gerçekleşen bir durum olmalıdır. Metinde tespit edilen şeddeli kelimeler aşağıdadır:

Arapça kökenli kelimelerde şedde kullanımı fazlaca görülmüştür. Kullanılanlardan bazıları şunlardır:

شدّتندن şiddetinden (90a/12), قوّتی ḳuvveti (90a/16)

کرّه kerre (90a/15), قصّه ḳıṣṣa (1b/17)

امّا ammā (1b/18) , اتّفاق ittifāḳ (3b/25)

Türkçe kökenli kelimelerde kullanılan şedde örnekleri şunlardır:

الّی elli (122b/23), اسّی issi (1b/8)

2.2. Ses Bilgisi (Fonetik)

2.2.1. Ünlüler

Metinde geçen ünlüler şunlardır:

a, ā, e, ı, i, ī, o, ö, u, ū, ü.

2.2.1.1. Ünlü uyumları

2.2.1.1.1. Kalınlık-İncelik (önlük-artlık) uyumu

"Bir kelimenin birinci hecesinde kalın bir ünlü (*a, ı, o, u*) bulunuyorsa, diğer hecelerdeki ünlüler de kalın; ince bir ünlü (*e, i, ö, ü*) bulunuyorsa diğer hecelerdeki ünlüler de ince olur (Yazım Kılavuzu, 2008: 7)." Metinde kalınlık-incelik uyumu bazı örnekler dışında düzenli olarak görülmektedir. Bu örnekler genel olarak yabancı kökenli kelimelerdir. Fakat genel itibari ile bu dönemde yazılan metinlerde Arapça ve Farsça kelimelerin çoğunun uyuma tabi olduğu görülür. "Yabancı kökenli kelimeler uyuma benzeşme yoluyla girmiştir (Yelten, 1998: 100)." Türkçe ekler genel olarak kalınlık-incelik uyumuna uymuştur. Uyum dışı kalan bazı Türkçe kelimeler şunlardır:

alma > elma "elma" **:** elma (120a/22)

Metinde kalınlık-incelik uyumunu bozan bazı ekler şunlardır:

-ki Aitlik Eki: Ek standart Türkiye Türkçesinde kalınlık-incelik uyumuna uymamaktadır. "Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde "–kı/-ki" biçimlerinde uyuma giren bir özellik taşıdığı ve eklendiği kelimede iki ünsüz arasında kalınca ekin ünsüzünün tonlulaştığı görülür (Korkmaz, 2007: 264)." Ana metinde bu tanıma uyan herhangi bir kelime yoktur. "-ki" ekinin uyum dışı kaldığı kelimelere örnek şunlardır:

yārınki (132b/18)

ḳatumdaki (140b/7)

altındaki (22b/6)

-ken Zarf-Fiil Eki: Bu ek Türkiye Türkçesinde uyum dışında kalmaktadır. Metinde de aynı şekilde ekin uyuma girmediği görülür. Ekin uyuma girmediği şekillere örnekler şunlardır:

otururken (131b/21)

dururken (74a/20)

-yor Şimdiki zaman Eki: Ek standart Türkiye Türkçesi yazı dilinde uyum dışındadır. Metinde de tek şekilli olarak tespit edilen ek uyuma girmemektedir.

geliyor (24a/4)

ideyor (33a/4)

eylemiyor (36b/25)

itmiyor (42b/5)

işidiyor (46a/5)

-daş İsimden İsim Yapım Eki

Ad kök ve gövdelerinden *"aynılık, ortaklık"* anlamı taşıyan ad türetme ekidir. Standart Türkiye Türkçesinde tek şekilli olduğu için ince sıradan ünlü taşıyan kelimelerden sonra eklendiğinde kalınlık-incelik uyumuna uymamaktadır. Metinde de tek şekilli olarak tespit edilen ek dört farklı kelimede görülmüştür. Metinde ince

sıradan ünlü taşıyan kelimelerden sonra geldiği görülmeyen ek, tespit edilen kelimelerde kalınlık-incelik uyumuna tabidir.

ḳarındaş (13b/7)

ḳardaş (15b/23)

yoldaş (23b/2)

sınurdaşı (57a/15)

Standart Türkiye Türkçesinde zamanla uğradığı değişimlerden dolayı uyum dışı kalan "dahi, hangi, kardeş" kelimeleri metinde "daḫı, ḳanḳı, ḳarındaş / ḳardaş" şeklinde geçerek kalınlık-incelik uyumuna uymuştur.

daḫı: daḫı (110b/10), daḫı (74a/23), daḫı (117b/11)

ḳanḳı: ḳanḳısıdur (24b/20), ḳanḳusun (97b/25), ḳanḳı (110b/5)

ḳarındaş: ḳarındaşı (1a/12), ḳarındaşı (13b/7), ḳarındaşlarına (13b/17)

ḳardaş: ḳardaşlar (1a/4), ḳardaş (15b/23)

2.2.1.1.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu

Düzlük-Yuvarlaklık uyumu düz ünlülü (/a/, /e/, /ı/, /i/) hecelerden sona yine düz ünlü; yuvarlak ünlülü (/o/, /ö/, /u/, /ü/) hecelerden sonra ya düz-geniş ünlü (/a/, /e/) ya da dar-yuvarlak ünlü (/u/, /ü/) gelmesi kuralına denir (Erdem vd., 2015: 350)." Bu uyum kalınlık-incelik uyumundan sonra ortaya çıkan yeni bir uyumdur. Fakat Türkçenin ilk dönemlerinden beri kurallı bir şekilde gelişimini tamamlamıştır. Özellikle Eski-Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinde güçlü bir yuvarlaklaşma temayülü mevcuttur. Eski Anadolu Türkçesi ses özelliklerini büyük ölçüde taşıyan bu eserde, düzlük-yuvarlaklık uyumu sağlam değildir. Bu metindeki ünlülerin çeşitli sebeplerle yuvarlaklaştığı görülmüştür. Bu sebepler şu alt başlıklar altında ele alınmıştır.

2.2.1.1.2.1. Kelimelerde yuvarlaklaşma

Eski Anadolu Türkçesi döneminde etkisi fazlaca hissedilen yuvarlaklaşma kelimelerde kendisini fazlasıyla göstermiştir. Eski Anadolu Türkçesi döneminden standart Türkiye Türkçesi'ne geçişte bir ara dönem olan 17 ve 18. yüzyıla ait olan Şâh-nâme Çevirisi'nde yer alan kelimelerde yuvarlaklaşma çeşitli nedenlerle ortaya çıkmıştır. Bu sebepler aşağıda ortaya çıkışlarına göre sınıflandırılmıştır.

a. Eski Türkçeden Beri Yuvarlak Ünlülü Olan Kelimeler

Bu kelimeler Eski Türkçe döneminde de yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmişlerdir. Standart Türkiye Türkçesinde düz ünlülü olarak kullanılan bu kelimeler metinde yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir.

kendü (117b/12)

içün (11b/23)

yuḳaru (98a/25)

b. Ses Düşmesine Bağlı Olarak Yuvarlaklaşan Kelimeler

Genel olarak "-g ve ġ" ların Batı Türkçesinde düşmesi akabinde bu seslerin önündeki ünlülerin yuvarlaklaştığı görülmüştür.

ḳapu < "ḳapıġ" (127a/20)

yerlü < "yerlig" (130b/12)

atlu < "atlıġ" (8a/6)

baġlu < "baġlıġ" (60b/16)

Metinde /g/ ve /ġ/ sesleri düştüğü halde bazı örneklerin yuvarlaklaşmadığı ve düz ünlülü olarak kullanıldığı görülmüştür.

acı < "acıġ" (29b/20)

ḳatı < "ḳatıġ" (80b/2)

c. Dudak Ünsüzlerine Bağlı Olarak Yuvarlaklaşan Kelimeler

Dudak ünsüzleri olan "b, m, p" sesleri kendilerinden sonara gelen düz ünlüleri yuvarlaklaştırmaktadır. Bu seslerin ünlüler üzerinde yuvarlaklaştırıcı etkisi

vardır. Özellikle Eski Anadolu Türkçesi döneminde fazlaca görülen bu durum metinde de aynen devam etmektedir. Tespit edilen kelimeler şunlardır:

demür (26b/14)

ṣovuḳ (27b/14)

yalabuḳ (113a/15)

d. Yapım Eklerindeki Yuvarlak Ünlü Vasıtasıyla Yuvarlaklaşan Kelimeler

-ġaru, -ġerü Eki

ilerü : *ilerü* segirdüp müjde eyledi ve niçe oldıysa vuḳūʿu üzre ḫaber virdi (138b/22)

içerü : bre bu kimdür didiler. Sünbül Aġa da aḥvāli naḳl eyledi. Bunlar hele Ḫurūc'ı da alup *içerü* girdiler (126a/5)

berü : bir kerre bütün eṭrāfı gözden geçürdi. Gördi, berḳ-i bārān ṭaġdan *berü* bir püşte üzerinden gelür. Var ise (139a/24)

yuḳaru : olduġı yirden ṭaşra çıḳdı. Perde ardına geldi. Sünbül Aġa ṭaşra çıḳmış idi. Gördi, bir kimse perdeʾi ḳaldırup *yuḳaru* yine (125b/25)

-uḳ, -ük Eki

açuḳ : defʿ olup gördi, öñinde bir beyāż kinkāh *açuḳ* ve ṣovuḳdan kendinüñ ḳurıcıġı daḫı ḳalḳup ḳulaḳlanmış (105a/8)

e. Bir Sebep Arzetmeden Yuvarlak Ünlülü Olan Kelimeler

berü : *berü* Erāmerz'e daḫı olʿalāḳa vardur, şunı bir ṭarīḳ ile Erāmerz'e teklīf idüp virürsin (3b/5)

yatsu : Ḫülāṣa-i kelām, aḫşam geçüp *yatsu* vaḳti olduḳda hemān Ṣarṣar [82b2] tebdīl-i ṣūret ḳandasın ordū-yı Keymurād Ḫān diyüp gitdi (82b/1)

ġulavuz : diyüp yola revāne oldılar. Gāh ṣayd u şikār iderek giderler idi. İttifāḳ bir gün yol çatal oldı. *Ġulavuz* Remed Şāh'a gelüp eyitdi (9b21)

kendü : elinden aldı ve *kendü* gürzün *kendü*sine ḥavāle eyledükde Saʿd'uñ cān başına şıçradı (12a/15)

ṣanduḳ : Ferāmerz'üñ ʿayyārları *sanduk* ile getürdigi gücine gelmiş idi (66b/5)

girü : Eyitdi, *girü* ṭur behey melʿūn diyüp başına bir muşt öyle urdı kim (85b/5)

altun : ʿaskerine ṭoġru gideyüm şāyed şol Ṣabārū didükleri nā-bekārı ele getürem. Yine Muṭahhar Şāh'dan ve Ḳahhār-ı Āʿẓam'dan *altun* alurum (97b/12)

ḳarşu : dīv perrī ʿaskeri içün Serā-perde-i İskender-i Kübā'nuñ ḳafāsında yir ḥażırlansun. Ben yine *karşu* giderem didi (102b/15)

delü : bre sen *delü* mi olduñ, saña ne oldı didi (105a/22)

ilerü : bir gün Ḥürrem zemīn öñinden ḳalkup iki kerre yüz biñ erile ʿazm-i Muḥarrem-ābād idüp yaḳın varduḳda ol vezīr *ilerü* [141b3] gidüp (141b/2)

2.2.1.1.2.2. Eklerde yuvarlaklaşma

Eski Anadolu Türkçesi döneminde kalıplaşmış şekilde kullanılan ve 18. yüzyılda da etkileri görülen yuvarlak ünlülü ekler metinde de yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır.

a. Ünlüsü Aslında Yuvarlak Olan Ekler

-Up : Zarf Fiil Eki

Dönemin metinleri üzerinde çeşitli yayınları ve gramer tespitleri bulunan Timurtaş (Timurtaş, 2005: 159), Gülsevin (Gülsevin, 2007: 133), Yelten (Yelten, 2009: 196) -Up zarf-fiil ekinin Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlak ünlülü olarak kullanıldığını belirtmektedirler. Mazıoğlu, tarihi belli olmayan lakin yayımladığı nüshanın imla özelliklerine göre en geç XV. yüzyıl başlarında yazıya geçirildiğini belirttiği Kitâbu Evsâfı Mesâcidi'ş-Şerîfe'de geçen ikili örneklere değinerek, konu hakkında:

> "Düzlük yuvarlaklık ikilikleri isim ve fiil çekimleriyle yapım eklerinde ve bazı sözcüklerde görülmektedir. Bu çeşit ikilikler bir birlik kurma güçlüğü yarattığı gibi Türkçenin tarihî fonetiğinin değişme evrelerinin saptanmasını da güçleştirmektedir." görüşündedir (Mazıoğlu, 1974: 15; Akt.: Duman ve Yağmur, 2013: 115)."

Özellikle metinde standart Türkiye Türkçesinde "–ıp, -ıp, -up ve –üp" şeklinde dört şekilli olarak görülen zarf-fiil ekinin düz ünlülü (/a/, /e/) kelimelerden sonra "-up, üp" şeklinde geldiği görülmüştür.

çekilüp (92a/24)

baḳmayup (97b/10)

ḳalḳup (97b/10)

varup (98a/7)

diyüp (126b/5)

Metinde ekin, yaygın olarak "up, üp" eki Arap Alfabesiyle gösterilmiştir. Fakat üç örnekte "u" ünlüsü Arap Alfabesi ile yazılmamış sadece p ünsüzü yazılmıştır. Aşağıda bu örnekler yer almaktadır.

diyüp (23a/9)

geçürüp (19b/21)

varup (71a/11)

-duḳ-, -dük- Sıfat Fiil Eki

Ek, hem Eski Türkçede hem de Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinde hep yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır (Ergin, 2009: 387). Ek bu özellikler de dikkate alınarak metinde yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir.

geldigümüz (25b/14)

yaḳduġuñuz (17b/12)

eyledügümde (92a/17)

didügi (96a/6)

eyitdügi (100b/9)

-dUr : Bildirme Eki

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde kalıplaşmış şekilde "-dur, -dür" şeklinde görülen ek Eski Türkçe döneminde "turur" şeklindedir. Özellikle 13-15. yüzyıllar arasındaki metinlerde hep "dur, -dür" şeklinde kullanılan ek metinde de, "-dur, -dür" şeklinde görülmektedir.

bağludur (17b/16)

ḳapudur (39b/7)

yoḳdur (40a/14)

benümdür (53a/5)

gerekdür (53a/20)

nedür (57b/20)

-dUr- / -dIr-: Faktitif Eki

Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde yuvarlak ünlülü olarak görülen ekle ilgili bilgi vermeden önce faktitif ekinin ne olduğunu izah etmede yarar vardır. Faktitif ekleri oldurma ve yaptırma durumunu ifade eden fiiller ortaya çıkarırlar. "Yani olma veya yapma ifade eden fiillerden oldurma veya yaptırma ifade eden fiiller yaparlar. Onun için bu eklere *oldurma* ve *yaptırma ekleri* adını verebiliriz (Ergin, 2013: 209). Bu ek Türkçede eskiden beri yaygın olarak bulunan fiilden fiil yapma eklerinden biridir. Ek metinde dönem özellikleri de düşünülerek genel olarak yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir. Fakat bazı örneklerde ekin düzleştiği de görülmektedir. Bu durum ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna tabi olmaya başladığını da göstermektedir.

öldürdügüñ (7b/3)

aldurup (12b/10)

itdürerek (52b/10)

irişdürürüm (56a/17)

bildürmez (65a/2)

Ekin düz ünlülü kullanımları aşağıdadır:

gezdir- "gezdirmek" : Ferāmerz̧ [4b17] üç fīl ile pehlevānı tekrār on iki kerre *gezdir*üp ol meydānı devr itdürdi ve yine yirine getürüp zemīne ḳodı (4b/17)

Ekin yuvarlak ünlülü kökten sonra tespit edilen düz ünlülü kullanımları da mevcuttur.

öldir- "öldürmek" : Ḳanda [7b2] ḳaldı ki sizlere bundan ġayrı bu aralarda bāzergānlar *öldirüp* ḫalḳuñ mālın alursız (7b/2)

-Ur-: Faktitif Eki

Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde yuvarlak ünlülü olarak görülen ek, metinde de yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir. Fiilden oldurma ve yaptırma anlamlarında yeni fiiller yapan ekin metinde düz ünlülü şekilleri de tespit edilmiştir. Ek bu noktada hem yuvarlak ünlülü hem de düz ünlülü olmak üzere metinde iki şekillidir.

ḳaçurayum (18b/6)

baturdı (60a/18)

yatururken (67a/7)

geçürüp (68b/15)

pişürdiler (134a/24)

-sUn : Emir III. Tekil Şahıs Eki

Eski Anadolu Türkçesi döneminin klasik yuvarlak ünlülü eklerinden biri olan ek, metinde de benzer şekilde yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır. Metinde yuvarlak ünlülü şekiller fazla olmakla birlikte ekin düz ünlülü şekilleri de mevcuttur. Ek bu noktada hem yuvarlak ünlülü hem de düz ünlülü olmak üzere metinde iki şekillidir.

olmasun (71b/11)

varsun (72b/17)

ḳalsun (81b/3)

virmesün (81b/3)

gelsün (81b/19)

yisün (82b/22)

-sUnlAr : Emir III. Çoğul Şahıs Eki

Eski Anadolu Türkçesi döneminin klasik yuvarlak ünlülü eklerinden biri olan ek, metinde de benzer şekilde yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır.

getürsünler (4b/3)

ṭaşusunlar (74a/23)

ṭoysunlar (134b/4)

Ek, metinde düz ünlülü kelimelerden sonra da yuvarlak ünlülü olarak görülmektedir.

disünler (6a/14)

gelsünler (10a/5)

durmasunlar (10b/10)

gitsünler (27b/11)

eylesünler (30b/21)

aramasunlar (35b/10)

geçsünler (39b/9)

-U: Fiilden İsim Yapım Eki

Bu ek Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde yaygın olarak görülen zarf-fiil eklerindendir. Ünlüyle biten kelimelere eklenirken araya "-y" kaynaştırma eki girmektedir. Metinde ekin örneklerine rastlanmıştır.

ḳorḳu (5b/16)

arayu (26b/2)

aġlayu (54b/16)

diyü (124b/1)

deyu (132a/3)

-mur : Fiilden İsim Yapım Eki

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de görülen bu ekin yuvarlak ünlülü olmasının en önemli sebebi dudak ünsüzü olan "-m" nin yuvarlaklaştırıcı etkisidir. Ek metinde de yuvarlak ünlülü olarak karşımıza çıkar. Metinde ekin sadece bir örneği tespit edilmiştir.

yaġmur (139a/22)

-dUz : İsimden İsim Yapım Eki

İşlevi belli değildir. "**kün > küntüz"** örneğinde de görülür. Etimolojisini tam olarak bilmediğimiz *"kunduz"* kelimesinde de bu ekin var olduğu kabul edilebilir (Clauson ve Çev. Özalan, 2007: 191). Ayrıca standart Türkiye Türkçesinde görülen ve ağızlarda "Çuvalduz" örneklerine rastlanan *"çuvaldız"* kelimesi de aynı şekilde oluşturulmuş olmalıdır. Ek sekizinci yüzyıldan önce de yuvarlak şekliyle Türkçe de bulunan eklerdendir ve metinde de düz şekli bulunmamaktadır. Metinde sadece *"gündüz"* örneğine rastlanmıştır.

gündüz (54b/1)

gice gündüz (56a/5)

-duḳ / -dük / -tuḳ / -tük : İsimden İsim Yapım Eki

Bu ek 8. yüzyıldan önce Türkçede kullanılan yuvarlak ünlülü eklerdendir. İşlevi belli değildir. *-duruk* ekinin kısalmış şekli olabilir. Sık kullanılan bir ek değildir: *"kol > koltuk"* (Clauson ve Çev. Özalan, 2007: 189). Türkçenin ilk yazılı belgelerinden önce var olan bu ek, yuvarlak ünlülü şekliyle hâlâ varlığını devam

ettirmektedir. Ek çok bilinen bir ek değildir. Metinde sadece bir örneği mevcuttur. Ekin düz ünlülü şekli yoktur.

ḳol*tuk* (7b/12)

-gUr : Fiilden Fiil Yapım Eki

Bu ek 8. yüzyıldan önce Türkçede kullanılan yuvarlak ünlülü eklerdendir. Hangi durumda kullanıldığı tam olarak bilinmemesine rağmen *–ç-, -d-, -r-, -ş- ve –z-* ile biten fiillere getirilen ettirgen çatı eki olduğu söylenebilir. Orta Türkçe dönemine kadar işlek olduğu düşünülmektedir (Clauson ve Çev. Özalan, 2007: 196). Ek, metinde bir örnekte kalıplaşmış şekilde tespit edilmiştir.

dur*ġur-* "durdurmak" (12b/17)

b. Ünlüsü Sonradan Yuvarlaklaşmış Olan Ekler

Dudak ünsüzleri olan "b, m, p" ve diş dudak ünsüzleri "f, v", düz ünlüler "a, e, ı, i"yi yuvarlak ünlüler olan "o, ö, u, ü"ye çevirmektedir. Ünlü uyumunu bozan bu duruma yuvarlaklaşma denmektedir. Bu kategoride ele aldığımız ekler, genel olarak bu yuvarlaklaştırıcı özelliği olan ünsüzlerin vasıtasıyla yuvarlaklaşan eklerdir. Fakat bunun dışında belli bir nedene bağlı kalmaksızın yuvarlaklaşan ekler de mevcuttur. Bu ekler de yine örnekleriyle beraber gösterilecektir.

-Um, -UmUz : 1. Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri fiillere gelir. Bu ekler iyelik eklerinden farklıdır. İyelik ekleri isimlere gelmesi noktasında şahıs eklerinden ayrılmaktadır. Bu ekler metinde, dudak ünsüzü "m" den dolayı yuvarlak şekilli olarak tespit edilmiştir. Örnekler şunlardır:

alurum (14a/20)

ḳalurum (17b/22)

bulabilürüm (22a/16)

iletürüm (35a/2)

geldigümüz (25b/14)

olduġumuzda (111b/15)

-Um, -UmUz : 1. Şahıs İyelik Ekleri

İyelik ekleri isimlere gelir. Bu iyelik eki Eski Türkçeden beri yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde de yuvarlak ünlülü olarak görülen ek, metinde de yuvarlak ünlülü şekildedir. Örnekler aşağıdadır:

burnum (49b/7)

altunum (104a/11)

kendümüze (15a/22)

öñümüzde (23b/24)

maʿbūdumuz (87a/22)

-Uñ : İyelik 2. Şahıs Ekleri

Eski Türkçe döneminde uyuma tabi olan bu ek, Eski Anadolu Türkçesine geçişte çeşitli değişikliklere uğrayarak yuvarlaklaşma eğilimi göstermiştir. Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde olduğu gibi ek metinde de yuvarlak ünlülüdür.

añladuġuñ (29a/22)

elüñe (56b/17)

atduġuñ (59b/22)

kendüñe (60b/25)

ḳulaġuñla (117a/12)

işüñ (133a/10)

-Uñ, -nUñ : İlgi Hali Ekleri

Eski Türkçe döneminde uyuma tabi olan bu ek, Eski Anadolu Türkçesine geçişte çeşitli değişikliklere uğrayarak yuvarlaklaşma eğilimi göstermiştir. Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde olduğu gibi ek, metinde de yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır.

-Uñ

divüñ (56a/2)

senüñ (56b/13)

sizüñ (57b/15)

-nUñ

kimsenüñ (57b/20)

köprinüñ (59a/7)

daḫmenüñ (60a/20)

işünüñ (63b/18)

birbirinüñ (66a/8)

anuñ (120a/7)

-lU; -sUz : İsimden İsim Yapım Eki

-lU

Eski Türkçe döneminde düz ünlülü şekilleri de mevcut olan ekin sonundaki "-ġ ve –g" eklerinin düşmesi sonucunda ekin Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlaklaştığı görülür. Fakat ekin metinde ünlü uyumuna uyan düz ünlülü şekilleri de mevcuttur. Ek, metinde hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü olmak üzere iki şekillidir. Ekin metinde rastlanan yuvarlak ünlülü şekillerine örnek şunlardır:

devletlü (25b/23)

perdelü (59a/22)

pençelü (59a/23)

bağlu (60b/16)

atlu (64a/4)

-sUz

Bu ek "-lu, -lü" ekinin etkisiyle benzeşme yoluna gitmiş ve yuvarlaklaşma temayülü göstermiştir. Yokluğu anlatan ve "-lu, -lü" ekinin olumsuzu olarak bilinen ekin metinde örneklerine rastlanmıştır. Fakat metinde ekin ünlü uyumuna uyduğu örnekler fazladır. Ek, metinde hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü olmak üzere iki şekillidir. Yuvarlak ünlülü birkaç kelimede daha "-suz, -süz" şeklinde görülen ek metinde sadece iki örnek dışında mevcut değildir. Uyum dışı kalan kelimeler şunlardır:

añsuz (47a/7)

darusuz (105a/13)

añsuzuñ (139a/4)

-dU : Bilinen Geçmiş zaman Ekleri

Dudak ünsüzlerinden olan 1. Teklik şahıs eki "-m" nin etkisiyle ekin yuvarlak ünlülü şekillerine rastlanmıştır. Fakat metinde ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekilleri birlikte kullanılmıştır. Eki ünlü uyumuna girmekle birlikte bazı örneklerde yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır. Ekin yuvarlak ünlülü şekillerine örnekler:

eyledüm (116a/2)

getürdüm (124b/16)

itdürdüm (19b/3)

Ekin aynı kelimeye 3. Teklik şahıs ekiyle beraber düz ünlülü şekilde geldiği örnekler de metinde görülmüştür:

eyledi (5b/16)

vardı (6b/23)

Bilinen geçmiş zaman 3. Teklik şahıs eki genel olarak metinde "-dı, -di" şeklindedir. Fakat birkaç örnekte ekin "-du, -dü" şekline de rastlanmıştır.

indü (94b/9)

vardu (124a/20)

Ekin "-dı, -di"'li şekilleri de mevcuttur.

eglenürdi (94b/9)

gördi (94b/24)

öldi (95a/4)

-cuḳ, -cük: İsimden İsim Yapım Eki

Ekin metinde üç tane örneği mevcuttur.

altuncuḳ (142a/7)

oġulcuġum (91b/23)

altuncuġum (142a/2)

-Uz ; -vUz : Çokluk 1. Şahıs Eki

Eski Anadolu Türkçesi döneminin işlek eklerindendir. Metinde ekin yuvarlak ünlülü şekillerine rastlanmıştır.

elleşürüz (8b/8)

eylerüz (12b/12)

işidürüz (25b/16)

bilürüz (29a/5)

aluruz (56a/11)

"Biz zamirinden inkişaf ederek b>v değişikliği geçiren /v/ dudak ünsüzünün etkisiyle de yuvarlaklaşan "-vuz, -vüz" eki dönem metinlerinde tespit edilen eklerden biridir (Yavuz, 2013: 59)." Metinde ekin dört adet örneği tespit edilmiştir.

bulavuz (26b/10)

idevüz (77a/13)

eyleyevüz (102a/19)

gidevüz (118a/25)

-Ur, -r, -Ar : Geniş zaman Eki

"Eski Türkçede umumi geniş zaman eki "–ur, -ür" idi. Daha sonraları "–ar, -er", seyrek olarak "–ır, -ir" ve ünlü ile biten tabanlara gelip devrenin sonlarına doğru ortaya çıktığı anlaşılan "–r" eki de Eski Türkçe devresinde görülen geniş zaman eklerindendir. Eski Anadolu Türkçesi devresinde bu eklerin hepsi kullanılmıştır (Özkan, 2000: 104)." Ekin metinde "–ır, -ir" dışında tüm örnekleri mevcuttur.

-ur, -ür

görilür (25b/17)

ḳalur (65b/5)

gelür (81b/16)

görürem (82a/6)

-ar

yanar (65b/16)

ḳaçar (81b/16)

-r

eylerüm (82a/15)

-uraḳ, -ürek: (-arak / -erek) Zarf-Fiil Eki

Ekin standart Türkçedeki şekli "-arak / -erek" şeklindedir. Ekin bu şekildeki kullanımına fazla rastlanılmaz. Oğuzhan Durmuş ekle ilgili olarak şu ifadeleri kullanır (Durmuş, 2012: 23): Durmuş; "ekin {-(y)UrAK} biçiminin Batı Türkçesinin ilk devrelerinde {- (y)ArAK} ile yan yana kullanıldığını ikinci şeklin yaygınlaşmasından sonra {- (y)UrAK} şeklinin terk edildiğini söyler." Durmuş'un aktardığına göre, Bayraktar ise, {-(y)UrAK} ve {-(y)ArAK} biçimlerini ayrı başlıklar altında değerlendirmiştir. {-(y)UrAK} biçiminin ETT eserlerinde tespit edildiğini, örneklerin tümünün olumlu olduğunu söyler (Bayraktar, 2004: 208; Akt.: Durmuş, 2012: 23). {-(y)ArAK} biçimi hakkında ise, ETT'de kullanımının yaygınlaştığını belirtmektedir (Bayraktar, 2004: 209; Akt.: Durmuş, 2012: 23). Durmuş sonuç olarak ekle ilgili olarak şu görüşü beyan etmektedir:

> "Ekin aynı morfolojik kökene gittiğini düşünerek ekin ilk ünlüsünün dar ya da geniş olmasının konumuz açısından belirleyici bir özellik taşımadığını; taramada {- (y)UrAk} ve {-(y)ArAK} şeklinin iki farklı morfem değil, birbirlerinin allomorfu olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmeliyiz (Durmuş, 2012: 23)."

Sonuç olarak {- (y)UrAk} şekli, {-(y)ArAK} şeklinin bir varyantıdır ve {-(y)ArAK} şeklinin tercih edilmesiyle beraber unutulmuştur. Ek metinde görülen farklı eklerden biridir. Metinde ekin yuvarlak ünlülü yedi adet örneği tespit edilmiştir. Tespit edilen kelimeler şunlardır:

arayuraḳ (1b/1)

yuvarlanuraḳ (10a/12)

aġlayuraḳ (10b/16)

oḫşayuraḳ (126b/6)

söyleşürek (67a/20)

gezinürek (98a/13)

gümürdenürek (136b/15)

Metinde ekin "-arak" ve "-erek" şekilleri de mevcuttur.

baḳaraḳ (8b/25)

çalaraḳ (9a/4)

yataraḳ (22b/9)

iderek (28b/17)

sögerek (33a/23)

dögerek (37a/18)

itdürerek (52b/10)

-Uñ : Emir 2. Çoğul Şahıs Eki

Ek metinde yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir.

gelüñ (3b/7)

getürüñ (6a/21)

varuñ (100a/18)

aluñ (104b/9)

bilüñ (110b/16)

-dUm : Bilinen Geçmiş Zaman 1. Tekil Şahıs Ekleri

Ek, teklik şahıs eki "-m" nin etkisiyle yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır.

getürdüm (104a/23)

eyledüm (116a/2)

-dUñ, -dUn : Bilinen Geçmiş Zaman 2. Tekil Şahıs Ekleri

Genel olarak uyuma girdiği görülen ekin metinde dört adet örneği tespit edilmiştir. Metinde genel olarak ekin düz ünlülü örnekleri mevcuttur. Bu durum ekin uyuma girmeye başladığının kanıtıdır.

alurduñ (27a/14)

söyledün (11b/17)

Ekin olumsuz fiillerden sonra da yuvarlak ünlülü kullanımlarına rastlanmıştır.

olmaduñ (11b/16)

ḳomaduñ (54a/24)

Ekin düz ünlülü kullanımları daha çoktur. Hatta yuvarlak ünlülü kelimeden sonra bile birkaç örnekte ekin düz ünlülü şeklinin geldiği görülmüştür.

göndermedin (113b/4)

düşmedin (120a/21)

gitmedin (120b/10)

Bilinen geçmiş zaman eki 3. Teklik şahıs eki metinde genel olarak "-dı, -di" şeklinde görülmektedir. Hatta yuvarlak ünlülü kelimelerden sonra bile "-dı, -di" şeklindedir. Fakat birkaç örnekte ekin uyum dışı yuvarlak ünlülü olarak "-du, -dü" şeklinde kullanıldığı da görülmüştür.

getürmedi (125b/11)

eyledi (125b/12)

oturdı (125b/13)

bildi (125b/20)

oldı (125b/23)

Bilinen geçmiş zaman 3. tekil şahıs ekinin yuvarlak ünlülü olarak metinde tespit edilen üç adet örneği mevcuttur. Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi yuvarlak ünlülü kelimelerden sonra bile düz ünlülü olarak gelen ekin, bu üç örnekte yuvarlak ünlülü olması dikkat çekicidir.

bildü (69a/21)

indü (94b/9)

-duḳ / -dük : Bilinen Geçmiş Zaman 1. Çoğul Şahıs Ekleri

Ek metinde tüm kelimelerden sonar yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir.

düşdük (26b/13)

olduḳ (27b/8)

bulduḳ (47b/13)

ḳurtulduḳ (66b/15)

gördük (98b/4)

Ek metinde düz ünlülü kelimelerden sonra da yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir.

giderdük (1b/14)

virmedük (3a/3)

eyledük (3b/14)

uramaduḳ (7a/15)

varduḳ (11b/5)

sıġınduḳ (37b/11)

dayanduḳ (43a/13)

-duḳça / -dükçe Zarf Fiil Ekleri

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de fazlaca görülen ek, metinde Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir. Ek düz ünlülü kelimelerden sonra da yuvarlak ünlülü kelimelerden sonra da yuvarlak ünlülüdür.

olduḳça (90a/16)

yuduḳça (105b/3)

öksürdükçe (76a/10)

düşdükçe (141b/12)

Ekin metinde düz ünlülü kelimelerden sonra tespit edilen örnekleri de mevcuttur.

almaduḳça (41b/21)

olmaduḳça (45b/5)

alduḳça (77b/10)

bildürmedükçe (6a/8)

bilmedükçe (6a/9)

virmedükçe (24a/19)

gitdükçe (36b/24)

Ekin metinde müstensihin "c-ç" noktasındaki ikili kullanımlarından dolayı "**-duḳca / -dükce**" şeklinde geçtiği örnekler de tespit edilmiştir.

bildirmedükce (5b/20)

gitdükce (7b/19)

imtiḥān olmaduḳca (29a/23)

ḳabarduḳca (72b/20)

-duḳda / -dükde Zarf Fiil Ekleri

> -dıkda, -dikde, -dukda, -dükde ekleri eski abidelerin dilinde o kadar da aktif olmamıştır. Etimolojisi böyle izah olunuyor: "-dık, -dik, -duk, -dük, - da, -de" tarihen faaliyet göstermiş bu zarf-fiiller zaman geçtikçe yerini "-anda, -ende" eklerine bırakmıştır. Çünkü bu ekler eş anlamlıdır. Çağdaş edebi dilimizde "–dıkda" eki yine de kullanılmaktadır. Lakin canlı konuşma dilinde onun yerine -anda ,-ende kullanımı görülmektedir (Allahverdiyeva ve Hamzayeva, 2014: 92).

Standart yazı dilinde çok kullanılmayan bu ek Eski Anadolu Türkçesi döneminin yaygın eklerindendir. Ek metinde yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır.

bulduḳda (15a/15)

olduḳda (16b/25)

urduḳda (17a/3)

ṣoḳduḳda (30a/7)

olduḳda (44b/19)

uyuduḳda (59b/23)

sürdükde (17a/3)

döndükde (37b/17)

gördükde (38b/15)

Metinde ekin düz ünlülü kelimelerden sonra kullanılan şekilleri de fazlasıyla mevcuttur.

varduḳda (8b/2)

alduḳda (90a/11)

atduḳda (111b/9)

yıḳduḳda (135b/8)

çalınduḳda (137a/23)

geldükde (137b/8)

didükde (137b/15)

eyledükde (139b/25)

geçdükde (142a/21)

virdükde (143b/17)

-AlUm : Çokluk 1. Şahıs Emir Eki

Standart Türkite Türkçesi'nde "-alım, -elim" şeklinde olan ek, "Eski Anadolu Türkçesinde /m/'nin yuvarlaklaştırıcı tesiri ile hep "-alum, -elüm" şeklinde görülmektedir (Özkan, 1992: 103)." Ekin ünlüsü hep yuvarlak olduğu için düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırılık gösteren eklerden biridir (Yavuz 2013: 59). Ek, yukarıda da anlaşılacağı üzere Eski Anadolu Türkçesi sahasının *"Aslında Yuvarlak Olan Ekler"* kategorisinde yer alan eklerindendir. Osmanlı Türkçesinde de *"-(y)AlUm"* şeklinde yuvarlak ünlülü olarak kullanılan ek, metinde de yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir. Standart Türkiye Türkçesinde düz ünlülü olarak kullanılan ekin, 18. yüzyılda hâlâ yuvarlak ünlülü olduğu söylenebilir.

idelüm (33a/25)

geçelüm (36b/19)

gidelüm (37a/8)

görişelüm (37b/8)

eyleyelüm (39a/10)

Ek, metinde olumsuz fiillerden sonra da yuvarlak ünlülü *"-(y)alum, -(y)elüm"* şeklinde tespit edilmiştir. Metinde ek, olumsuzluk ekinden sonra yerde tespit edilmiştir.

eylemeyelüm (2b/20), itdürmeyelüm (69b/10), bulunmayalum (111b/5),

-Um : 1. Şahıs İlgi Hal Eki

Metinde ek sadece "ben" ve "biz" sözcüklerinde tespit edilmiştir.

benüm : *benüm* mūnis ġam-güsārım (1b/3)

benüm : *benüm* dīvānumda (3a/2)

bizüm : *bizüm* metāʿımuz

benüm : *benüm* [64a21] bir ṣāhibḳırānum (64a/20)

bizüm : *bizüm* ʿayyārlığımuzı (66a/6)

c. Düz Ünlü Taşıyan Ekler

-I Yükleme (Belirtme) Hali Eki

Bu ek Eski Türkçede /ġ/, /g/ şeklindedir. Yardımcı ünlüsü de ses durumuna göre "-ı, -i, u, ü"dür. Batı Türkçesine geçerken /ġ/, /g/ sesleri düşerek kaybolmuştur. Ek fonksiyonunu düz olan yardımcı ünlülere bırakmıştır (Erdem 2007: 51-52). Ekin metindeki örnekleri şunlardır:

ordūyı : ḳorḳarum bu ḳaltabān ʿayyār bu gice bir ḥadiṣ eyler diyü aḫşama munṭaẓır oldı ammā Nīrnek ʿAyyār *ordūyı* aḫşam olınca gezüp gice Ferāmerz'üñ [18b23] dāʾiresin dolanmaġa Ḳarṭas'dan ḫavf eyledi (18b22)

ṣuyı : var idi. Buña virdüm, ġāyet kendüsine teşnelik gelmiş *suyı* alup içdi (66b4)

yazuyı : kemānı çekebilürseñ bu daḥmeʾi fetḥ idebilürsin dimiş. Ferāmerz bu *yazuyı* oḳıyunca şād olup (73a10)

kendüyi : öteden dönüp geldi. Gördi, Ferāmerz bī-pervā Sedd-i İskender gibi ṭurup *kendüyi* temāşā eyler (106b/7)

ḳapuyı : açuñ *kapuyı* sulṭān Bānu-vān beni bir ḫiẕmete gönderdi (127a3)

cüvālı : ḥerīf bir kerre āh idüp *cüvālı* ṣalıvirdi (83a/1)

bunı : ṭaşra çıḳdı ve ayaġa ṭurup elinde ḫançer ḫalḳ *bunı* görince breh breh ḳomañ ölü dirildi diyüp ardına düşdiler (83a/2)

-I : İyelik Eki

Sahiplik anlamı veren iyelik ekleri, isimlere ve isim görevinde kullanılan sözcüklere eklenerek onların kime veya neye ait olduğunu bildiren eklerdir. Bu ekler bir nevi isim tamlamalarında tamlanan olarak da addedilen eklerdir. Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde düz ünlülü olarak tespit edilen bu ekler, metinde hem düz hem de yuvarlak ünlülü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum bu ekin, düzlük-yuvarlaklık uyumuna tabi olmaya başladığını gösterir.

oġlı : evvelden Ferāmerz ile cenge mübāşeret eyledükde Ferāmerz'den suʾāl idüp kimüñ *oġlı* oldugın burada dārāt ve devleti olduġun efendüm Ferāmerz [11b13] cümle naḳl eylemiş (11b/12)

gözleri : gözlerinden cāmlar düşdi. Layṭān'uñ *gözleri* açılup ġulāmlara ʿitāb idüp kim yapışdurdı (49b5)

ḳarındaşı : ʿavāid virürlerdi. Bu Layṭān Vezīr'üñ *ḳarındaşı* Baḫtūn Vezīr, Keymurād Ḫān'uñ vezīri idi (49b/24)

burnı : ḳuş ammā *burnı* ġāyetle uzun ʿaynı ile ḳılıc balığı *burnı* gibi ve delik delik, cümle naġamāt ol deliklerden gelür (102a9)

boyı : inmege başladılar. Ferāmerz daḫı taḥtıla ẕemīne indirüp Ṣarṣar bir mināre *boyı* ḳalḳınca getürüp kendin ẕemīne atdı (103b1)

çūbı : beş fīlüñ öldürdi ammā Cihān-baḫş ġażabla emr eyledi, ṣalıġ-ı Arduvān'ı getürdiler. Bir kerre deste-*çūbı*nden devr itdürerek Sündiyār'uñ üzerine geldi (136b19)

beñzi : çeng mi ider. Baña şāfī cevāb virsün didi. Ne dirsin diyince Rāy-ı Āʿẓam'uñ *beñzi* bozıldı. Dönüp Raʿd-ı Cihān-sūz'a [140a4] yā Raʿd niçe idelüm ġayrı iş saña ḳaldı (140a/3)

Metinde tespit edilen yuvarlak ünlülü iki adet örnek mevcuttur.

yüzü : yidi ḳat şīr büstünden ʿayyārāne ḳanṭūraları var. Munaḳḳaş öyle mühībdür kim *yüzü*ne baḳan ḫavfından lerzān olur (2a/1)

digerlerü : hūy vārid olur. *Digerlerü* daḫı pehlevānları ber-dār eylemege çalışurlar (86a/7)

-sI : İyelik Eki

Bir diğer bilinen iyelik eki de -sı/-si'dir. Ek, ünlüyle biten kelimelerden sonra gelmektedir. Bu ek de düz ünlülüdür fakat metinde yuvarlak ünlülü birkaç örnek mevcuttur.

devletlüsi : olmayup gāh rebāb çalup gāh şīrīn-kārlık eyleyüp avuç avuç altun alurdı. Şimdiki ʿaṣr gibi eski zemān *devletlüsi* nudemāya dört pūh [4a16] pūh ile sekiz pāre bağışlamazdı (4a/15)

dügdüsi : ayırup ṭaşra uġradı. Jīvek ayırup teber ḥavāle eyledi ammā Ṣarṣar dönüp Jīvek'üñ iki ṭalyasınuñ ortasına bir teber *dügdüsi* [41b10] urdı (41b/9)

ḳapusı : Fermān eyledi ki Ḳubbe-i Ḥażrā yanına taḫtı indüreler zemīne ve Ferāmerz yalñız varup göre kim *ḳapusı* var mıdur (73a/1)

uyḳusı : öñine aldı ve ṭutup başın ḳoparup atıvirdi ammā ġażab müstevlī olup Ferāmerz'üñ ġayrı *uyḳusı* ṭağıldı (71b/1)

ḳamusı : gün ḳızınca ḥarekete gelüp Ferāmerz'üñ rāyiḥasın alınca bunda insān *ḳamusı* var (92b/15)

ulusı : diyü hele evvel Kübrān Rāhib çadırına varup Kübrān Rāhib ḳıyāfetinde Jīvek ʿAyyār'a temennādan ṣoñra buyuruñ ey dīn *ulusı* (99a/22)

kendüsi : gelüp bunları tebdīl seyr eyler idi. Arduvān'uñ *kendüsi* içün eyitdügi dāʿvāyı diñledi (100b/9)

ölüsi : cāẕūların ḳafāsından gelüp burunlarına ṭutuvirdiler. İkisi de dārūdan geçüp köpek *ölüsi* gibi ḳurılaḳaldılar (138a/13)

-lıḳ, -lik, -luḳ, -lük : İsimden İsim Yapım Eki

Bu ek Türkçede sekizinci yüzyıldan önce düz ünlülü olarak kullanılan eklerdendir (Clauson ve Çev. Özalan, 2007). Ek hem yuvarlak ünlülü olarak hem de düz ünlülü olarak Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde karşımıza çıkmaktadır. Çok eski bir ek olan –lık/-lik hâlâ yaygın bir şekilde kullanılmakla birlikte asli görevi somut ve soyut isimler yapmaktır. Metinde bu ekin daha çok düz ünlülü örnekleri mevcuttur. Metinde düz ünlülü kelimelerden sonra gelen düz ünlülü örnek sayısı çok fazladır.

ṣusuzlıġın (56b/12)

cāsuslıḳ (57a/4)

oġıllıġıdur (115b/1)

uzunlıġı (139b/6)

yüceligi (139b/6)

aġırlıḳ (24b/7)

bucaḳlıḳ (35a/22)

elçilik (41b/21)

Metinde yuvarlak ünlülü iki adet örnek görülmüştür. Bu durum ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyma aşamasında olduğunun kanıtıdır.

günlük (60a/16)

tecāvüzlük (71b/20)

-l- : Fiilden Fiil Yapım Eki

Eski Anadolu Türkçesi döneminde ekin çoğunlukla düz ünlülü örnekleri vardır ve ek uyumun dışındadır. Ancak ek bazen uyuma girip geniş ünlülü olarak da kullanılmaktadır (Gülsevin, 1997: 141). Ek, 17-18. yüzyıllarda da aynı hüviyettedir ve metinde çoğunlukla düz ünlülü olarak tespit edilmiştir. Ekin metinde yuvarlak ünlülü örnekleri de tespit edilmiştir.

atılup (7b/22)

egildi (7b/23)

yeñilürse (33a/10)

yıḳıldı (35a/23)

yarıldı (42b4)

ṣarıldı (44a/17)

çekildi (44b/24)

Bazı örneklerde düzlük devam etmiş ve yuvarlak ünlülü kelimeden sonra ekin düz ünlülü şekilde geldiği görülmüştür.

süzilüp (28b/17)

boġılayazdı (33a/8)

yorıldılar (51b/21)

urılup (52a/12)

ḳurılaḳaldı (97b/15)

görilüp (116b/5)

dökilince (135b/12)

Ekin yuvarlak ünlülü kökten sonra tespit edilen yuvarlak ünlülü örneği de mevcuttur.

görülür (17a/16)

Ekin aynı kelimeye hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü eklenen örneği de tespit edilmiştir.

görülür (17a/16) görilüp (116b/5)

-n- : Fiilden Fiil Yapım Eki

Eklendiği fiile edigenlik anlamı da veren bu ek eskiden beri en çok kullanılan eklerdendir. Ek metinde düz ünlülü olarak kullanılmıştır.

sevindi (45b/14)

giyindi (49b/10)

girilindükde (59b/17)

ṣığınup (75b/16)

Metinde ek yuvarlak ünlülü kelimelerden sonra düz ünlülü olarak tespit edilmiştir.

görinürdi (66a/7)

bulınmadı (124a/18)

olınur (57b/3)

bulınmadı (67a/10)

-ş- : Fiilden Fiil Yapım Eki

Literatürde işteş fiil eki olarak da bilinen bu ek, hareketin ya karşılıklı ya da birlikte yapıldığını anlatır. Ek metinde genel olarak Eski Anadolu Türkçesindeki gibi düz ünlülüdür. Fakat bazı örneklerde ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna girdiği örnekler de mevcuttur.

segirdişler (1b16)

yapışdı (4a/24)

yetişdiler (15b/8)

irişdi (17a/8)

girişüp (27a/1)

ḳarışdı (34a/25)

baḳışdılar (98a/25)

Ekin bazı kelimelerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna girdiği ve ünlüsünün yuvarlak olarak tespit edildiği örnekleri de mevcuttur.

görüşürüz (18b/9)

dögüşe (44a/)

gülüşdiler (66b/17)

ötüşürler (94a/24)

buluşup (113b/1)

ovuşdurmaġa (123b/8)

Birkaç yuvarlak ünlülü kelimeden sonra ekin düz ünlülü şekillerinin geldiği örnekler de bulunmaktadır.

görişürüz (36a/17)

bulışup (88b/10)

ṭutışalım (130b/20)

Ek aşağıdaki kelimelerde hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir.

görişürüz (36a/17), görüşürüz (18b/9)

bulışup (88b/10), buluşup (113b/1)

-(A)sIn : İstek 2. Teklik Şahıs Eki

Dilek ve tasarlama kipleri grubunda yer alan istek eklerinde zaman ifadesi yoktur. Fiilin yapılmasını istemek rica etmek gibi anlamlarda kullanılan bu ek, Eski Anadolu Türkçesi döneminde düz ünlülü olarak kullanılmıştır. Ekin metinde de olarak düz ünlülü örnekleri tespit edilmiştir.

olasın (11b/5)

ḳırasın (14a/16)

olmayasın (128a/24)

bilesin (130a/21)

idesin (130a/23)

çekesin (134a/8)

gelesin (140b/24)

-sIn : Emir 3. Teklik Şahıs Eki

Bu ek genel olarak düz ünlülü olarak bilinen eklerdendir. Ek, Eski Anadolu Türkçesi döneminde de düz ünlülü olarak görülen eklerdendir. Ek, belirtilen fiilin yapılmasını emrederken kullanılmaktadır. Metinde ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü örnekleri tespit edilmiştir.

girsin (42a/18)

gelsin (65a/11)

ārāsın (126a/8)

yoḳlasın (126a/8)

eylesin (131b/3)

Ekin, metinde olumlu veya olumsuz farketmeksizin düz ünlülü kelimeden sonra yuvarlak ünlülü olarak eklendiği örnekler de epey fazladır.

bitsün (4a/7)

gelmesün (21b/25)

dimesün (30b/2)

gelsün (32b/23)

ḳalmasun (41b/18)

girmesün (67a/14)

çignemesün (74b/1)

virmesün (81b/3)

ḳalsun (81b/3)

geçsün (97a/6)

öñlesün (97a/7)

girsün (120a/4)

eylesün (128a/13)

Ek, bir örnekte de yuvarlak ünlülü kelimeden sonra düz ünlülü olarak görülmüştür.

olsın (13a/23)

Ekin bazı kelimelere hem düz ünlülü olarak hem de yuvarlak ünlülü olarak eklendiği örnekler mevcuttur.

girsin (42a/18), girsün (120a/4)

eylesin (131b/3), eylesün (128a/13)

gelsin (65a/11), gelsün (32b/23)

-dI : Görülen (Bilinen) Geçmiş Zaman Eki

Bu ek metinde genel olarak düz ünlülüdür. Bilinen geçmiş zaman 3. Teklik şahıs ekleri metinde genel itibari ile düz ünlülü olarak karşımıza çıkar. Sadece bir iki örnekte ek, yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir.

çıḳdı (124a/20)

geldi (136b/19)

çarpdı (136b/22)

eyledi (136b/25)

atıvirdi (137a/5)

Ek birçok kök ünlüsü yuvarlak olan kelimeye düz ünlülü olarak eklenmiştir. Bu durum da ekin bulunduğu yüzyılda daha çok düz ünlüyü tercih ettiğinin göstergelerindendir.

öpdi (3b/20)

oldı (24a/3)

gördi (136b/20)

ṭurdı (136b/22)

döndi (136b/24)

ḳopdı (136b/24)

urdı (137a/5)

Metinde ekin 3. Teklik şahıs şekli sadece beş örnekte yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir. Hatta dört örnekte kök ünlüsü düz olan kelimeden sonra ekin yuvarlak ünlülü yardımcı sesle kelimeye eklendiği görülmüştür.

oldu (77a/25)

bildü (69a/21)

indü (94b/9)

vardu (124a/20)

Metinde ekin dört örnekte aynı kelimeye hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü geldiği tespit edilmiştir.

bildi (84a/11), bildü (69a/21)

oldı (84a/16), oldu (77a/25)

indi (87b/9), indü (94b/9)

vardı (88a/20), vardu (124a/20)

Ek metinde 1. ve 2. teklik ile 1. ve 2. çokluk şahıs eklerine de aynı şekilde hem düz hem de yuvarlak ünlülü olarak eklenmektedir. Ek, en fazla 3. teklik şahıs ekinde düz ünlüyü tercih etmektedir.

eyledüm (116a/2)

uġradum (117a/22)

oldum (114a/12)

gönderdün (29a/17)

yimedin (38b/10)

olmadın (84b/22)

yutdun (142a/12)

-mIş : Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde düz ünlülü olarak tespit edilen ek metinde de dönem özellikleri düşünülerek düz ünlülü olarak tespit edilmiştir.

gelmiş (122b/10)

ḳalmamış (125a/9)

dimiş (125a/17)

ḳızmış (126b/20)

ḳuşatmış (127a/17)

Ek, metinde yuvarlak ünlülü kelimelerden sonra da düz ünlülü olarak tespit edilmiştir.

bozmışdı (8b/2)

olmış (124b/2)

oturmış (131b/22)

urmış (133a/4)

bükilmiş (133a/5)

-sIz: Geniş Zaman Çokluk 2. Şahıs Eki

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de tespit edilen bu ek, eski eklerden biridir. Bu ek metinlerde düz ünlülü olarak görülen bir ektir. Dönemin özellikleri de

düşünülürse ekin diğer eserlerde de düz ünlülü olacağı kanaatindeyiz. Ek metinde çok işlek olarak kullanılmaktadır.

bilmezsiz (7b/1)

göresiz (10a/2)

gidesiz (10a/6)

dimeyesiz (11b/7)

idesiz (11b/8)

ṭaparsız (15a/25)

idersiz (15b/1)

Metinde ekin yuvarlak ünlülü kelimelerden sonra tespit edilen düz ünlülü şekilleri de mevcuttur.

alursız (7b/2)

geçürürsiz (7b/2)

bilürsiz (8a/20)

dururşız (9b/6)

olursız (51b/17)

görürsiz (17b/10)

Metinde ayrıca çokluk 2. şahıs için '-sız / -siz' ekinin yanında *"-sınız, -siniz, sıñuz, siñüz"* ekleri de kullanılmaktadır. Hatta aynı kelimeye birkaç sörnekte hem "-sız / -siz" hem de *"-sınız, -siniz, sıñuz, siñüz"*" ekleri beraber kullanılmıştır. Bu durum standart Türkiye Türkçesinde de kullanılan *"-sınız, -siniz"* çokluk eklerinin metinlerde görülmeye başladığının kanıtıdır.

bilürsiz (8a/20), bilürsiñüz (24b/20)

idersiz (15b/1), idersiñüz (17b/12)

-(y)IsAr / mA(y)IsAr: Gelecek Zaman Eki

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman eki -(y)IsAr, olumsuz biçimi -mA-yIsAr şeklindedir: *gel-me-yiser, ḳal-ma-yısar* (Timurtaş 2005: 125-126). -(y)IsAr gelecek zaman eki tasvir fiilinin kalıplaşmasından oluşmuştur. Ek çok heceli bir yapıya sahiptir. Ek sıfat-fiil olarak kullanılmamaktadır. Dolayısıyla şimdiki zaman eki -(I)yor ile hem işlev kayması hem de yapı olarak benzerlik göstermektedir (Uyğur, 2007: 1193).

Eski Anadolu Türkçesinin önemli eklerinden biri olan bu gelecek zaman ekinin metinde sadece bir örneği tespit edilmiştir.

ṭutmayısar (137b/20)

-mIş: Sıfat-Fiil Eki

Eski bir sıfat-fiil eki olan ek, metinlerde düz ünlülü olarak görülür. Eski Anadolu Türkçesinin işlek eklerindendir. Ek, metinde beş örnekte tespit edilmiştir. Bunların tamamında düz ünlülüdür.

binā kūşenden *aşmış* bir metīn pehlevān (41b/2)

oḳlanmış ṭoñuz gibi (109a/9)

deryā furtunasından *ḳurtulmış* ʿasker (25b/21)

leş *bulmış* kelb (43b/16)

ḳudurmış kelb (105b/8)

-ıcaḳ / -icek : Zarf-Fiil Eki

-ıcak / -icek zarf-fiil eki Eski Anadolu Türkçesinde oldukça yaygın iken Osmanlı Türkçesi döneminde unutulmaya yüz tutmuştur. Bugün ağızlarda ünlüleri vokal uyumuna uygun olarak yaşamaya devam etmektedir: varıcak, görücek, olucak, gidicek gibi zaman bildiren bu zarf-fiil eki –IncA gerundiumuyla aynı anlamı karşılar (Ergin 1997: 344). Bugünkü yazı dilinde zarf-fiil olarak –AcAk şekli de, ICAk şekli de kullanılmamaktadır. Ekin –ICAk şekline Vidin ağzında rastlanmaktadır: kalkıcak

"kalkacağı sırada" (Neméth ve Çev. Güzel, 2014: 101 ; Kahya, 2008: 148). Ek, standart Türkiye Türkçesi ağızları ile Azerbaycan Türkçesinde de kullanılmaktadır. Ek metinde sadece iki örnekte düz ünlülü olarak tespit edilmiştir. Dönemi de dikkate alırsak bu ek artık unutulmaya yüz tutmuştur. Ek ünlü uyumuna da uymamaktadır. Bu eki metinde rastlanan -acak / -ecek sıfat fiil ekinin dar ünlülü şekli –ıcak / icek ile karıştırmamak gerekir.

gelicek : ʿaḳıllar başlarına *gelicek* olursa (84b/21)

giricek : biz ele *giricek* olursaḳ didimiz üzerler (108a/11)

-IncA: Zarf-Fiil Eki

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde düz ünlülü olarak fazlaca kullanılan ek, metinde de yine aynı özellikleriyle düz ünlülü olarak kullanılmıştır. Fakat ek, metinde altı örnekte yuvarlak ünlülü olarak karşımıza çıkmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlak ünlülü örneği görülmeyen ekin, bu dönemde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymaya başladığını söyleyebiliriz. Türkiye Türkçesinde de yaygın şekilde kullanılan zarf-fiil eklerindendir. Metinde çok fazla örneği mevcuttur.

varınca (56b/8)

çıḳınca (57a/21)

ardınca (57a/21)

başınca (59a/4)

atınca (59b/21)

diyince (60b/17)

inince (62a/10)

gelince (62a/21)

işidince (62b/10)

dikilince (63a/5)

Türkiye Türkçesinde yuvarlak ünlülü şekillerine rastlanan ek, metinde yuvarlak ünlülü köklerden sonra da düz ünlülü olarak gelmektedir. Bu durum ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmediğini gösterir.

ḳonınca (16a/20)

öñince (16a/11)

dönince (18a/18)

ölince (19b/5)

sürince (34b/9)

yürüyince (35a/20)

dökince (50b/4)

görinince (50b/18)

ṭutınca (57b/14)

görince (66a/7)

ḳonınca (82a/7)

oñulınca (83b/2)

üfürince (85a/11)

yumınca (86a/12)

uyuyınca (98a/19)

ṣavulınca (98b/17)

yüriyince (98b/21)

düşince (138a/19)

ḳuşınca (142a/19)

doyınca (6b/18)

boyınca (76b/16)

ṣoyınca (30b/4)

düşince (96a/8)

oḳuyınca (73a/10)

mI : Soru Eki

Türkiye Türkçesinde yaygın şekilde kullanılan soru eki “mı / mi” Eski Anadolu Türkçesi döneminin düz ünlülü eklerinden biridir. Ek Türkiye Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymuştur ve “mı / mi / mu / mü” olmak üzere dört şekillidir. Fakat ek metinde sadece düz ünlülü olarak tespit edilmiştir. Metinde çok fazla karşılaşılan bu ek, ünlü uyumuna uymamaktadır.

degil mi (129a/1)

dimedim mi (130a/6)

el ura mı (131a/2)

cāsusluġa mı (133a/2)

yañlış mı (133b/21)

cehenneme mi (134b/9)

ṭabancasına mı (135b/25)

Ek, yuvarlak ünlülü kelimelerden sonra da düz ünlülü olarak tespit edilmiştir. Ek, tüm metinde düz ünlülüdür.

yutdun mı (142a/12)

gördüñ mi (2b/23)

oldun mı (11b/22)

olmış mı (15a/24)

gelür mi (15b/14)

-acaḳ / ecek : Sıfat-Fiil Eki

Gelecek zamanın işlek sıfat fiil eki olarak karşımıza çıkan bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde düz ünlülü olarak kullanılan işlek sıfat fiil eklerindendir. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinden bu güne kadar ekin yuvarlak ünlülü şekline

rastlanmamıştır. Türkiye Türkçesinde de yaygın kullanılan sıfat fiil ekinin metinde dar ünlülü "-ıcak / -icek" şekillerine rastlanmıştır.

olacaḳ : ey nā-bekār var efendüñ olacaḳ melʿūna di ki, bundan geçen bāzergānlaruñ mālın alurmış (6b/20)

ḳoyacaḳ : ḳoyna ḳoyacaḳ nesne ḳalmamış (19a/15)

yatacaḳ : çünkim gice oldı. Yatacaḳ vaḳt olup taḫt üzre cāẕūya yataḳ bıraḳdılar (55b/8)

girecek : bir *girecek* yiri yoḳdur (58b/24)

yetecek : üç biñ ʿaskere *yetecek* ḳadar ālāt ve bār-gāh ḳodum (86a/1)

idecek : bunlar bunda şāhlar ṭarafında ẓuhūr *idecek* ḥavādiṣe munṭaẓır olup oturmaḳda (89b/24)

gidecek : eger öyle olursa benüm *gidecek* yirüm vardur (108a/12)

gelecek : öyle ḳoca ardımca segirdüp gelecek ḥāli boġa diyüp ilerü geldi (142a/10)

Metinde yaygın olmasa da beş altı örnekte karşılaştığımız -ıcak / -icek şeklinin örnekleri şunlardır:

yeticek : biñ ere *yeticek* ḳadar cebe-ḫāne (73b/14)

gelicek : çenge *gelicek* ḥālleri (101b/4)

gelicek : *gelicek* şāhlar ve pehlevānlar (113a/25)

gelicek : ʿasker-i İslām [114a25] *gelicek* semt (114a/24)

virilecek : şān *viricek* iş (117b/3)

dönicek : çeng idüp *dönicek* maḥalde (53b/12)

giricek : giricek maḥal (67b/11)

gelicek : ẓuhūra *gelicek* bir ḥīkmeti (99b/4)

-ncI : İsimden İsim Yapım Eki

Sıralama ve derece bildiren bu ek sayılara gelir. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde düz ünlülü olarak görülen bu ek metnimizin yazıldığı yüzyılda da düz ünlülü olarak görülmektedir. Türkiye Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna tabi olan bu ek metinde düz ünlülü olarak tespit edilmiştir.

ikinci (15b/21)

beşinci (16b/13)

yedinci (22a/13)

on birinci (22b/1)

on ikinci (22b/3)

sekizinci (31b/15)

on altıncı (38a/12)

ḳırḳıncı (39a/12)

Üç örnekte de ek yuvarlak ünlülü kökten sonra düz ünlülü olarak eklenmiştir. Ek, ünlü uyumunun dışındadır.

üçinci (22b/19)

dördinci (15b/24)

onıncı (9b/2)

ṭoḳuzıncı (37b/23)

-cI : İsimden İsim Yapım Eki

İsim köklerine eklenerek meslek, alışkanlık ve taraftarlık isimleri yapan bu ek, Eski Anadolu Türkçesi döneminin düz ünlülü eklerindendir. Bu dönemi de düşündüğümüz zaman ekin düz ünlülü olması normaldir. Metinde ek sadece düz ünlülü olarak tespit edilmiştir.

ʿaşcı (55a/12)

avcı (58b/20)

bekci (66a/25)

daʿvācı (81b/25)

teftīşci (87b/25)

giceci (94b/1)

aşcı (97a/18)

nevbetci (99a/18)

yabancı (126a/11)

Metinde bir örnekte de ek, yuvarlak ünlülü kökten sonra düz ünlülü olarak görülmüştür. Ek, uyuma tabi değildir.

gümrikci (35b/20)

-dAş : İsimden İsim Yapım Eki

Eski Anadolu Türkçesi metinlerin düz ünlülü eklerinden olan bu ek, paylaşılan, eşlik, ortaklık, bağlılık, aitlik, bildiren isimler yapmaktadır. "Bulunma hâli ekiyle *eş* kelimesinin kaynaşmasıyla oluşmuş bir ek olduğu kabul edilir. Ekin yuvarlak ünlülü örnekleri Türkiye Türkçesinde bile mevcut değildir (Clauson ve Çev. Özalan, 2007: 191). 8. yüzyıldan önce kullanılan eklerden biri olduğu bilinen bu ek, hâlâ işlek olan eklerdendir. Türkiye Türkçesinde uyuma aykırı olan ek, metinde görülen üç örnekte de yine düz ünlülüdür.

ḳardaş (15b/23)

ḳarındaş (17b/13)

Ek, yuvarlak ünlülü kökten sonra da düz ünlü almıştır.

yoldaş (23b/2)

sınurdaşı (57a/15)

-IcI : Fiilden İsim Yapım Eki

Eski Anadolu Türkçesinde düz ünlülü olarak tespit edilen bu ek, fiil kök ve gövdelerinden yapan eden anlamında çokluk, aşırılık, süreklilik bildiren isimler yapar. Türkiye Türkçesinde yuvarlak ünlülü olarak da kullanılan bu ek, işlek eklerdendir. Metinde sadece iki örnekte tespit edilen ek, dönemin özelliklerine uygun olarak düz ünlülüdür.

geçici (25a/7)

kesici (104a/3)

-dA : Bulunma (Lokatif) Hal Ekleri

Türkçe'nin her döneminde ve tüm şivelerinde lokatif hali eki kalın sıradaki kelimelerden sonra "-da"; ince sıradaki kelimelerden sonra "-de" şeklindedir. Eski Anadolu Türkçesinde bu özelliğiyle kullanılan ek, Türkiye Türkçesinde de şekli bozulmayan işlek eklerdendir. Ek, metinde de yine düz ünlülü olarak "-da" ve "-de" şeklinde tespit edilmiştir.

ġurbetde (1b/3)

içinde (1b/20)

İslām'da (103a/10

ḳatda (103b/7)

bunda (103b/13)

arasında (104a/2)

ṭaşrada (105a/13)

-dAn : Ayrılma (Ablatif) Hal Eki

Eski Türkçede "-tın / -tin", "-dın / -din" şeklinde olan ek, Batı Türkçesine geçişte "-dın / -din" şeklinde varlığını devam ettirmiştir. Bu ekin Eski Türkçede "-ta / -te" "–da / -de" şekline de rastlanmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde "-dın / -din" şeklinde kullanılan ek metinde "-dan / -den" ve bir örnekte "DIn" şeklinde

görülmüştür. Ek standart Türkiye Türkçesinde "-dan / -den" şeklinde kullanılmaktadır.

büstinden (2a/1)

benden (2a/4)

ṣandalīden (2b25)

oradan (3a/10)

zemāndan (50a/13)

andan (50b/14)

2.2.1.2. Ünlü düşmesi

Standart Türkçede de karşımıza çıkan ünlü düşmesi metinde de bir hayli görülmektedir. Ünlü düşmesi bazen kelimenin kökünde olurken bazen de eklerinde meydana gelmektedir. Metinde ünlü düşmesi görülen kelimelerden bazıları şunlardır:

niçün < "ne içün" (141b/19)

anuñçün < "anuñ içün" (8b/6)

geçerken < "geçer iken" (9b/24)

aġzına < "aġız" (10a/9)

burnından < "burun" (22a/24)

oġlı < "oġul" (24a/5)

göñlinden < "göñül" (27b/21)

üzre < "üzere" (30a/11)

uyḳusı < "uyuḳu" (43a/10)

beñzinde < "beñiz" (46b/24)

gelürse < "gelür ise" (51b/19)

feṯḥin < "feṯiḥ" (73a/12)

birbirlerine < "biribiri" (78b/13)

bögrine < "bögür" (82b/25)

Metinde ünlü düşmesi çok fazla görülen ses olaylarından biridir. Türkiye Türkçesinde varlığını aynen devam ettiren bu ses olayının metinde ilginç bir şekilde "omuz" kelimesinde meydana gelmediği görülmektedir. Normal şartlarda kendisinden sonra ünlüyle başlayan bir ek alan "omuz" kelimesinin orta hece ünlüsünün düşmesi beklenmektedir. Fakat kendisinden sonra ünlüyle başlayan bir ek alan "omuz" kelimesinin orta hece ünlüsü metinde düşmemektedir. Bu durum müellifin bir tasarrufu da olabilir fakat aynı olayın 1504 yılında istinsah edilen bir tıp metninde[10] de görülmesi, kelimeyle alakalı farklı bir durumun varlığını da ortaya çıkarabilir.

omuzında (81b/14)

> Bugün ek-fiil olarak kullanılan "i-" (imek) fiili Eski Türkçede "er-" şeklinde bir yardımcı fiildir ve "olmak" anlamına gelmektedir. Asıl fiillerde olduğu gibi yalnız başına "i-" biçimiyle kullanılmaz ve yapım ekleri ile genişletilemez. Varlığını "i-di", "i-miş" ve "i-se" gibi zaman ekleriyle ortaya koymaktadır (Korkmaz, 2007: 702).

Bu "i-" (imek) ek fiilinin eklenme sırasında "i" ünlüsü düşmektedir. Fakat metinde düşmemiş örnekleri de tespit edilmiştir.

iken : ider*ken* (91a/17), arar*ken* (96a/2) ; göçmekde *iken* (91a/14), yetmez *iken* (106a/19)

ise : eyler*se* (96a/3), idebilür*señ* (97b/22) ; Layṭān Vezīr *ise* (96b/19)

imiş : Ḳattal Zengī *imiş* (20a/11), eyler*miş* (6b/21), ider*miş*sin (31a/19) ; virmez *imiş* (108b/8), eyler *imiş* (111a/22)

idi : dimiş-*idi* (106b/8), olmış-*ıdı* (108b/25), gelmiş-*idi* (135b/10), almış-*idı* (135b/22)

2.2.1.3. Ünlü birleşmesi (ünlü kaynaşması)

Türkçede kelime köklerinde iki ünlü yan yana bulunamayacağı için sonu ünlüyle biten bir kelimeye ünlüyle başlayan başka bir kelime veya bir ek geldiğinde ünlülerden biri düşer ve bir kaynaşma olur (Demirtaş, 2009: 51; Akt.: Yavuz, 2013:

[10] Ayrıntılı bilgi için bk. Serdar Yavuz, *Cerrâh-nâme,* Kesit Yayınları, İstanbul 2013, s. 52

53.) Bu birleşmeler geçici olabileceği gibi bazen kalıcı olup kalıplaşabilmektedir (Akkuş, 1995: 158; Akt.: Yavuz, 2013: 53). Metinde şu kelimelerde ünlü birleşmesi meydana geldiği görülmüştür:

niçün < "ne + içün" (53b/4)

böyle < "bu + ile < bu + öyle" (34b/22)

neyler < "ne + eyler" (70b/16)

nola < "ne + ola" (72a/15)

öyle < "o + ile" (74b/14)

şöyle < "şu + eyle < şu + öyle" (82b/13)

kimesne < "kim + ise + ne" (32a/22)

kimse < "kim + ise" (33b/25)

eyle < "o + ile < ol + ile (33a/10)

nitekim < "ne + tek + kim" (57b/14)

şol < "şu + ol" (34a/17)

birle < "bir + ile" (48a/3)

nesne < "ne + ise + ne" (49a/21)

2.2.1.4. Ünlü daralması

Standart Türkçede de görülen ünlü daralmasının metinde örnekleri mevcuttur. Metinde ünlü daralması görülen kelimelerden bazıları şunlardır:

eylemiş idi < "eyle + miş erti" (84b/23)

üzre ise < "üzre erse" (86a/5)

sözde iken < "sözde erken" (96a/11)

eylemiyor < "eyle + me + yor" (36b/25)

itmiyor < "it + me + yor" (42b/5)

diyü < "de-" (117b/24)

didi < “de-” (118a/1)

Metinde “it-“ ve “git-” fiilinden sonra şimdiki zaman eki “-yor” ile beraber eklenen ünlünün daralmadığı görülmektedir. Bu durum yazarın kalemiyle alakalı bir urum olabileceği gibi kelimelerle alakalı özel bir durumdan da ortaya çıkmış olabilir. Ünlü daralması olmayan bu örnekler şunlardır:

ideyorlar < “it + (i)yor” (59b/8)

ideyorlar < “it + (i)yor” (53b/6)

gideyor < “git + (i)yor” (101b/13)

gideyorum < “git + (i)yor” (73b/7)

2.2.1.5. Ünlü türemesi

Türkçede kelime başında bulunan akıcı ünsüzler “l, r” ile sızıcı ünsüz “s”den önce sistemli bir şekilde ünlü türemesi meydana gelmektedir.

ısıcaḳ (41b/11)

Metinde bazı yabancı dillerden alınan kelimelerin kelime başında türetilen ünlü yardımıyla Türkçeye uyarlandığı örnekler de mevcuttur.

iskeledür < “scala” (24b/16)

Metinde bazı yabancı kelimelerde ünlü türemesi olmadığı veya türeyen ünlünün düştüğü örnekler de mevcuttur. Bu durumun sebebi kelimelerin orijinal şekillerinde dar ünlü “I”nın olmamasıdır.

keşfinde “keşif” (115b/9)

emr < “emir” (118a/9)

naḳl eyledi < “naḳil” (120b/14)

sabr < “sabır” (122a/1)

şükr < “şükür” (122a/12)

fikr < “fikir” (129a/4)

siḥr < “sihir” (139b/15)

2.2.1.6. Ünlü değişmeleri

Türkiye Türkçesinde kelimeler ek aldığında, köklerinde değişiklik olmaz. Bu kural iki kelime için geçersizdir. Buna göre, "ben, sen" sözcüklerine ismin -e hâli (Belirtme durumu) eki getirildiğinde kökteki e sesleri a'ya dönüşür. Buna ünlü değişmesi denir. Örnek: Ben-e > "bana" ; Sen-e > "sana". Fakat özellikle bu günden Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerine doğru gidildiğinde birçok ek alan veya ek almayan kelimenin bünyesinde ünlü değişikliklerinin olduğu açık şekilde görülmektedir. Bu değişimler birçok metin incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Değişimlerin en önemli sebebi, kelime bünyesindeki seslerin birbirini etkilemesidir.

> Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılan eserler incelendiği zaman görülecektir ki hem aynı zaman dilimi içerisinde yazılmış olan eserlerde hem de aynı eserde standartlaşmış ünlü değişimleri söz konusudur. Bu ünlü değişimleri metni istinsah eden kişinin ağız özelliklerini esere yansıtması ile açıklanmaktadır. Dilbilimi çalışmalarına göre her yazı dili bir ağız temeline dayanır (Karahan, 2006: 1).

Bu ağız özellikleri metnin genelini hem ünlü hem de ünsüz noktasında etkilemektedir. Bu nedenle yüzyılı ne olursa olsun bu değişimlere belli bir standart veya sınırlama getirilemez. Misal 17. yüzyılda şöyle, 18. yüzyılda öyle, 19. yüzyılda da böyle değişim olur veya olmaz demek ağız özelliklerini görmezden gelmek anlamına geleceğinden metinde görülen ünlü değişimleri aşağıdaki şekilde gösterilmeye çalışılmıştır:

2.2.1.6.1. /i/-/e/ meselesi

"i" ve "e"nin kullanımı her dönemde bir karışıklığa ve farklılığa neden olmuştur. Metinde de benzer şekilde "i" ve "e" kullanımının karışıklıklar arz ettiği ve bazı kelimelerde "i" ve "e" nin Türkiye Türkçesindeki kullanımından farklı kullanıldığı göze çarpmaktadır. Özellikle metinde bugün "e" ile gösterilen bazı kelimelerin "i" ile karşılanması, yine "i" ile gösterilen bazı kelimelerin bugün "e" ile karşılanması ve bazı kelimelerin metinde hem "i" ile hem de "e" ile karşılanmış olması "i" – "e" sorununun belli bir standarda oturtulamadığını göstermektedir.

Türkçede ünlü sesler sekizden daha fazladır. Özellikle Türkiye Türkçesi ağızlarında canlı şekilde görülen bu ünlülerden en önemlisi hiç şüphesiz alfabede kendisine yer bulamasa da varlığına devam eden "kapalı e" sesidir. 'Kapalı e (ė)' sesi "boğumlanma noktası 'i' ve 'e' ünlüleri arasında bulunan e sesidir (ė). Ön ya da iç seslerde olmak üzere hep kök hecede bulunur: ėrken, ėrkenden, yėdi, gėce, ėtmek, vėrmek, yėmek, dėmek, yėtişmek, yėl, yėle vb. (Korkmaz, 1992: 96)."

> "Genel Türk dilindeki kapalı ė ünlü sesi bir tartışma konusudur. Genel Türkçede kök hecedeki é (kapalı e) meselesi üzerindeki tartışmaları 15. yüzyıl Türk şairi ve dilcisi Ali Şir Nevâyî''e kadar geriye götürebiliriz: Nevâyî 1499 yılında yazdığı Muhâkemetü'l-Lugateyn adlı eserinde Türk dilinin Arap alfabesiyle yazımı (imlası) ve o harflerin Türk dilindeki ünlü ve ünsüz sesleri karşılaması hakkında ayrıntılı bilgi verirken, Arapça "y" (ى (harfiyle yazılan Türkistan sahası Türkçe metinlerde ("Çağatayca"da) bu Arapça "y" (ye) harfinin aslında Türkçe metinlerde üç ayrı ünlü sesi karşıladığını çok açık bir şekilde belirtmektedir (Kocaoğlu, 2003: 266)."

Bu üç ayrı ünlü ses hiç şüphesiz Türkçenin temel ünlülerinden olan olan ė (kapalı e) ve i sesleri ile Farsçadan Osmanlı sahasına ulaşan uzun î ünlü sesleridir. Kapalı e sesi 15. yüzyılda Ali Şîr Nevâî'de bile görülen dikkat çekici seslerden biri olarak tartışılırlığını güncel tutmaktadır.

'Kapalı e (ė)' sesi Türkiye Türkçesinde en çok tartışılan seslerden biridir. Sesin aslî olup olmadığı en çok tartışılan konulardan biridir. Konuyla alakalı Türkiye Türkçesinde kaleme alınmış önemli bilimsel çalışmalar mevcuttur.[11] Aşağıdaki

---

[11] Timur Kocaoğlu (2003). "Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı é / i Meselesi", *Türk Kültürü* , Ankara, Sayı: 483-484, s. 266-281 ; Mehmet Dursun Erdem – Münteha Gül (2006), "Kapalı e (ė) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağızları İlişkisi", *Karadeniz Araştırmaları,* Sayı: 11, Güz, ss.111-146 ; V. Thomsen (2002). "Yenisey Yazıtlarındaki İyi Değerlendirilmemiş Bir Harf", *Orhon Yazıtları Araştırmaları,* (Çev. ve Yayına Hazırlayan: Vedat Köken), Türk Dil Kurumu Yayınları, s.303-313 ; Yavuz Orhan (1991). Türkçede Kapalı e, *S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi,* 6. Sayı ; Emine Yılmaz (1991). "Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü", *Türk Dilleri Araştırmaları,* Ankara, s.151-165 ; Zeynep Korkmaz (1995a). "Eski Anadolu Türkçesi'nde İmlâ-Fonoloji Sorunu", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar,* I. Cilt, TDK Yayınları, Ankara, s.491-508 ; Musa Duman (1999), "Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde i/e Meselesine Dair", *İlmi Araştırmalar 7,* İlim Yayma Cemiyeti, İstanbul, s.65-103 ; Reşit Rahmeti Arat (1987). "Türkçe Metinlerde e/i Meselesine Dâir", *Makaleler,* Cilt: I, (Haz. Osman Fikri Sertkaya), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, s.334-341 ; Besim Atalay (1999). *Divânü Lügât-it-Türk Tercümesi,* TDK Yayınları, C. I, II, III, Ankara, s. 90 ; Mecdut Mansuroğlu (1956). "Şeyyad Hamza'nın Doğu Türkçesine Yaklaşan Manzumesi", *TDAY-B,* TDK Yayınları, Ankara, s.127 ; Mecdut Mansuroğlu (1958). *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, s.171 ; Zeynep Korkmaz (1973), *Marzubān-nāme Tercümesi*, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara, s.100 ; Saadet Çağatay (1977). *Türk Lehçeleri Örnekleri,* Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara, s.VII ; Mustafa Argunşah (2010). "Harezm Türkçesi Metinlerinde e/i Sorunu", *Dil Araştırmaları,* S.6, Bahar, s.47-60 ; Ali Fehmi Karamanlıoğlu, (1989). *Seyf-i Sarâyî, Gülistan Tercümesi,* TDK Yayınları, Ankara, s.XLIII ; Mustafa Özkan (1993), *Mahmûd b. Kâdî-i Manyâs, Gülistan Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük),* TDK Yayınları, Ankara, s.80 ; Faruk Kadri Timustaş (1994). *Eski Türkiye Türkçesi,* Enderun Kitabevi, İstanbul, s.21 ; Musa Duman (1995). *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, TDK Yayınları, Ankara, s.175 ; Zeynep Korkmaz (1995b).

örneklerde bu tartışma konularını bir kenara bırakmak adına "i" ve "e" sesleri 3 kategoride sınıflandırılmaya çalışıldı. Bu sınıflandırmalar şu şekildedir:

a.) Metinde "i" ile Yazılıp Bugün "e" Şeklinde Telaffuz Edilen Kelimeler

gice : "gece" deryā kenārında oturdılar. Baʿde-i Evren-tenler ol *gice* gelüp vāfir ādemi çaldılar. *Gice*dür feryād ḳopdı, ṣabāḥ gördiler (26a/18)

girü : "geri" ṣabāḥ gördiler, *girü* āfir [26a19] ādem telef olmış (26a/18)

it- : "et-" bulmuş yoḳdur ancaḳ kendülere şu ḳadar *ideyüm* ki ne ḳadar eşyāları var ise cümlesin bıraġup kendülere hemān ḳurı cān ile [27b11] varsunlar (27b/10)

itdür- : "ettir-" cenge başladılar. Brehmen-zād nīze ü gürze ṣoñra el zencīre urup başınuñ üzerinden devr *itdür*erek geldi (52b/10)

di- : "de-" anlaruñ cümlesin ṭaʿme'i dendān tīġ-i berrān ideyüm *di*di (28b/15)

yir : "yer" ṭutup bend-i belāya giriftār eylerem daḫı göñlüm olursa belki başın kesüp *yir*ine ġayrı pehlevān bir cezīreye ḥākim eylerüm didi (29a/6)

vir- : "ver-" bu kerre Ferāmerz bir nāme yazup Farġūl-ı Çehār-dest'e *vir*di ve yitdi (88a/18)

yi- : "ye-" Ṣarṣar gidince ġayrı bildi kim Ḳattāl Zengī gelicekdür. Ol gün kendi bār-gāhına çıḳdı. Berüde Ferāmerz *yi*ye içe [114a19] ḳona göçe bir gün bir menzile gelüp ḳondılar (114a/18)

yidir- : "yedir-" Muḥarrem Şāh birāderi Ḥürrem Şāh'ı ḳarşulayup istiḳbāl idüp ḳondurdı. Bir iki gün żiyāfet idüp *yidir*üp içürdi (113a/4)

Eski Osmanlı Kaynaklarının Yazımında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I,* TDK Yayınları, Ankara. s.497 ; Aysu Ata (1997). *Nâsirü'd-Dîn Bin Burhânü'd-Din Rabgûzî, Kısasü'l-Enbiya (Peygamber Kıssaları),* TDK Yayınları, C.II-III, Ankara, s.XXVI ; Mustafa Argunşah (1999). *Muhammed b. Mahmûd-i Şirvani, Tuhfe-i Murâdî,* TDK Yayınları, Ankara, s.51 ; Recep Toparlı – Mustafa Argunşah (2008). *Muinü'l-Mürîd,* TDK Yayınları, Ankara, s.45 ; Muharrem Ergin (2009). *Türk Dil Bilgisi,* Bayrak Yayınları, İstanbul, s.55 ; Gürer Gülsevin – Erdoğan Boz (2010). *Eski Anadolu Türkçesi,* Gazi Kitabevi, Ankara ; Ahmet Buran (2011). *Sāʿatnâme,* Akçağ Yayınları, Ankara, s.51 ; Serdar Yavuz (2013). *Cerrâh-nâme (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım),* Kesit Yayınları, İstanbul, s.47-48 ; Elza Semedli (2007). "Türk Lehçelerindeki Bir Ses: Kapalı é", *Journal of Azerbaijani Studies,* Azerbaycan, s.522-532 ; Jean Deny (2012). *Türk Dil Bilgisi,* (Çevirmen: Ali Ulvi Elöve, 1941 ; Yayına Hazırlayan: Ahmet Benzer, 2012), Kabalcı Yayınları, İstanbul, ss.23-24-25.

kise : "kese" öpdi. Ferāmerz, Nīrnek'e ḥayme ve ḥüddām ve bir ḳat zī-ḳıymet ʿayyār ālātı bağışlayup on *kise* de altun virdi (19b/8)

ir- : "er-" iki ellerin ḳarşu virüp ellerinden sīnesine *ir*dükde Melik Seyf bir iki yaʿni dört beş adım miḳdārı yir girüye gitdi (22b/14)

iriş- : "eriş-" eyledi kim olmaz. Andan şoñra kendi şöyle ṭursun. Bir nerre ʿayyārı var. Bir vechle el *iriş*mez eger o nā-bekār olmasa belki yine bir ḥīle ile Ḳattāl'i [43b20] ele getürmek mümkün olurdı (43b/19)

irgür- : "eriştir-" bir żarar *irgür*mek üzre ise yine ʿacele ile bunda gelüp ḫaber virsüñ. İmdādlarına bulunsaḳ didi (86a/5)

irken : "erken" Cevāhir Şāh'a iṭmīnān-ı ḳalb geldi. Birāz oṭurup *irken*den dīvānı dağıtdı. Andan Layṭān Vezīr ile tenhā müşāvere idüp eyitdi (42b/22)

timur : "demir" iskeleden *timur* kopardılar. Yelken açup rūy-ı deryāya revāne oldılar. Gūyā bunlar sevāḥil-i Çīn diyüp gitdiler (25b/4)

dīv : "dev" mekānına iletmiş. Efendümüz Ferāmerz daḫı *dīv*i öldirüp maġarasında iki Benī Ādem maḥbūb bulup anlarıla ṣoḥbet eylerken ben daḫı [3b14] varup buldum (3b/13)

yidi "yedi" **:** anı da şehīd eyledi. **Ḫülāṣa-i kelām** İslām ṭarafından birbiri ardınca *yidi* dil-āver girdi (143b/5)

yitmiş "yetmiş" **:** zūr urdı. Taʿyīn eyleyüp ilerü Eslem Şāh'a gönderdi. Bunlardur *yitmiş* seksān nefer ādem ile Ḳalʿa-i Beyaż a gelüp taḳıldılar (25a/1)

b.) Metinde "e" ile Yazılmış Olmasına Rağmen Standart Türkiye Türkçesinde "i" Olarak Kullanılan Kelimeler

eyü : "iyi" ve ṭoldırup içinde bu maḥalde teber ise yuḳarudan Ferāmerz'üñ üzerine yıldırım gibi ineyor. *Eyü* yalan dersin yaʿni [127b20] ol vaḳtin boyları uzun olmaġla geçe inerdi (127b/19)

peşīmān : "pişman" Ferāmerz bu kerre itdügi işe *peşīmān* oldı (49a/9)

c.) Metinde "e" ile Yazılmış Olmasına Rağmen Eski Türkçede "i" olarak Kullanılmış Kelimeler

deve < tebi "deve" **:** ile yāda bī-nihāye ve ḳaṭar *deve* esbābı ḥadden bīrūn ve çadır ve ḥayme daḫı çoḳ ve ḳırḳ sekiz ḳubbelü bir bār-gāh var (8a/8)

d.) Metinde Hem "i" Hem de "e" nin Beraber Kullanıldığı Kelimeler

irken / erken : gelüp Ḳanāṭūr Zengī'i çaldı. *İrkenden* ṭabllar çaldırup meydāna yüridi (68a/10) ; öbür gün Keymurād Ḫān daḫı semeri yire urur. Ol zemān biz ele giricek olursaḳ didimiz üzerler. Hemān *erkence* tedārük [108a12] eyleyelüm didi (108a/11)

2.2.1.6.2. ö>e değişmesi

Bu iki ünlünün değişimi Eski Anadolu Türkçesi başta olmak üzere Türkçenin farklı devirlerinde görülmüştür. Metinde sadece standart Türkiye Türkçesinde "öyle" şeklinde yazılan kelime ve "tövbe" şeklinde yazılan kelime 'e'li olarak "eyle" ve "tevbe" şeklinde tespit edilmiştir.

eyle : "öyle" ḳuvvetimüz *eyle.* Gene naḳd-i aḳçaya varduñ diyüp kelāmı mürāḥabeye virüp recinden ziyāde lāf u güẕāf urdılar (112a/5)

tevbe : "tövbe" pūs idüp el arḳası yirde devletlü pehlevān bundan ṣoñra bu maʿrifete *tevbe* olsun. Bir daḫı icrā eylemeyem (4b/20)

Eski Türkçe döneminde *"ö"* ünlüsü ile yazılan ve telaffuz edilen bir kelime de metinde "e"li olarak tespit edilmiştir.

tepe < tüpü "tepe" **:** ve ayaḳları rikābdan boşanup *tepe*sinüñ üzerine zemīne yıḳılacaḳ maḥal Ferāmerz'üñ muḫ üzerinden dönüp irişdi (9b/4)

2.2.1.6.3. o / u ve ö / ü meselesi

Osmanlı döneminde kullanılan Arap kökenli alfabede yuvarlak ünlüler "o, ö, u, ü" tek bir harf yani vav (و) ile gösterilmiştir. Ayrıca metinlerde ötre (ُ) işareti de

bu yuvarlak ünlüleri karşılamak üzere tercih edilmiştir. Bu durum çoğu zaman da yuvarlak ünlülerin Latin alfabesine aktarılması noktasında önemli karışıklığa sebebiyet vermektedir. Özellikle ünlülerin dar-yuvarlak mı yoksa geniş-yuvarlak mı oldukları konusu kelimede yer alan diğer seslerin durumuna göre şekillenmektedir. Bu durum dar ve geniş olan yuvarlak ünlülerin metinde içinde tespit edilmesini zorlaştıran bir etmendir. Konuyla alakalı Jean Deny şu yaklaşımda bulunur:

> "Günümüzde gerekli görülen yöntem, kullanılan biçimlerin yetersizliği (sekiz ünlüye karşılık dört biçim) gibi esaslı bir eksikliğe çare olması dikkate değerdir. Örnek olarak 'و' biçimi *u, ü, o, ö* ünlülerini (v ünsüzünü dikkate katmıyoruz) gösteriyor (Deny, 2012: 34)."

Mustafa Kemal Atatürk'ün Latin Alfabesine geçmekle ne kadar isabetli bir karar verdiğini ortaya koyan bu görüş, tek işaretle karşılanan *u, ü, o, ö* yuvarlak ünlülerinin de darlık ve genişlik noktasında doğru şekilde ayırt edilmelerine zemin hazırlamıştır. Osmanlı metinlerinde bu ayrım net olarak yapılamamaktadır.

Faruk Kadri Timurtaş olmak üzere bazı Türkologlar, bu meseleyle ilgili olarak Uygur devrinde yazılan metinlerin esas alınmasının doğru bir fikir olacağını beyan etmişlerdir (Timurtaş, 2005: 35). Metinde dar-yuvarlaklık ve geniş-yuvarlaklık meselesi doğru ayrıştırılabilmek için özellikle harfe yakın olan diğer sesler doğru şekilde incelenmiştir. Ayrıca daha önce yapılmış olan sözlük ve indeks çalışmaları ile bunların ses bilgisi bölümleri de taraflıca irdelenmiştir (Topaloğlu, 1978; Develi, 1995; Duman, 2000, Meninski, 2000).

a.) Metinde Dar-Yuvarlak "u / ü" Ünlüleriyle Tespit Edilen Kelimeler

sürüp (7b/21)

ḳubbelü (8a/8)

üç (8b/10)

urup (9a/19)

ṭurursın (46b/15)

murādın (47a/4)

ḳuruyacaġın (105a/15)

b.) Metinde Geniş-Yuvarlak “o / ö” Ünlüleriyle Tespit Edilen Kelimeler

döner (105a/16)

ṭopşı (106a/5)

gördi (106b/4)

boynuña (107a/7)

dökdi (107b/17)

dönmezsin (10b/14)

dögerüm (128b/10)

2.2.1.6.4. u>ı ; ü>i ; u>i değişmeleri

Eski Türkçe dönemindeki metinlerde karşılaşılan bazı kelimelerin dar-yuvarlak “*u , ü”* ünlüsü Batı Türkçesine gelince düz-dar *“ı, i”* ünlüsüne dönüşmüştür. Eski Anadolu Türkçesinden sonra tamamıyla gerçekleşen bu değişim metinde aşağıdaki şekillerde gösterilmeye çalışılmıştır:

uçun > içün “için” **:** cāsūslar Ṭanṭanūş-ı Ciger-dār yārın çeng içün ḫilʿat giydügin bildürdiler (129a/12)

büt- > bit- “bit-” : eyledi. Sen ḳalḳ var ṣol ṭarafa geç. Şu melʿūn otursun. İş *bit*dükden soñra ṣandelī yine senüñdür didi (133a/7)

tüp / düp > dib “dip” **:** urup şehīd eyledi. Hemān bu ḫāli görüp Melik Seyf ʿinān iḫtiyārı elinden gidüp bir kerre ʿālem *dib*inden raḫşın sürüp [81a9] yanar āteş gibi meydāna girüp Dārāy Hindī’nüñ öñin alup ey ḳolı ḳopacaḳ laʿīn öyle bir tāze nihāl nev-civāna nice ḳıyduñ. [81a10] Tīz ḥamle eyle, senden ol maẓlūmuñ ḳanın alayum (81a/8)

tüzül > dizil- “dizil-” **:** oturup ʿişret ideler. Bu ḳadar sāzende cāriyeler *dizil*üp saz çalarlar (127b/11)

yoḳaru > yuḳarı “yukarı” **:** ḫāne girdi ol maḥal yetişdi kim dārlarda dikilmiş. Tamām birer dāne cellād *yuḳarı* çıḳup ikişeri aşaġıdan [86a15] pehlevānları ḳaldırup

ṭurur. Bişer pehlevānlar daḫı iplerine yapışup hemān çekmek üzre iken Ḳahhār-ı Āʿẓam gördi (86a/14)

Eski Türkçede dar-yuvarlak *"u"* ünlüsü ile tespit edilen iki kelime metīnde de dar-yuvarlak *"u"* ünlüsü ile tespit edilmiştir. Fakat bu ünlü Türkiye Türkçesinde dar-düz *"ı"* ünlüsü ile kullanılmaktadır.

altun "altın" **:** ʿaskerine ṭoġru gideyüm. Şāyed şol Ṣabārū didükleri nā-bekārı ele getürem. Yine Muṭahhar Şāh'dan ve Ḳahhār-ı Āʿẓam'dan *altun* aluram [97b13] diyüp ʿaskerden çıḳdı (97b/12)

açuḳ "açık" **:** defʿ olup gördi, öñinde bir beyāż kinkāh *açuk* ve ṣovuḳdan kendinüñ ḳurıcaġı daḫı ḳalḳup ḳulaḳlanmış (105a/8)

Eski Türkçede dar-düz *"ı"* ünlüsü ile tespit edilen bir kelime metinde de dar-düz *"ı"* ünlüsü ile tespit edilmiştir. Fakat bu ünlü Türkiye Türkçesinde dar-yuvarlak *"u"* ünlüsü ile kullanılmaktadır.

anı "onu" **:** göre ol gün ve ol gice daḫı gidüp çün ṣabāḥ olduḳda *anı* gördiler (25b/13)

Standart Türkiye Türkçesinde düz *"i"* ünlüsüyle yazılan birkaç kelime metinde, Eski Türkçedeki orijinal şekilleriyle yani dar-yuvarlak *"ü"* ünlüsüyle yazılmış olarak tespit edilmiştir.

eyü "iyi" **:** ḫaberi ẓuhūr eyler. *Eyü* maḥallinde baḳduḳ dirken bir kütürdi ḳopdı (102b/9)

kendü "kendi" **:** *kendü*yi söyleşürler ve Ferāmerz'üñ sesi var. Bildi kim Ḳarṭās, Ferāmerz'e gelüp irişmiş bir kerre. Ḳarṭās'uñ cebīnden hāy efendüm (102b/25)

berü "beri" **:** andan Ferāmerz, Ṣarṣar'a gidelden *berü* olan vaḳʿaʾi söyledüp Arduvān hediyye ve Layṭān'a da kīn eyledi (103a/3)

ilerü "ileri" **:** idüp andan Tūran'a gidelüm didi. Andan ṣāḥib-ḳırān ḳanı Ḳahḳaşān-ı Ẕīr-dest diyince Ḳahḳaşān *ilerü* geldi (110b/13)

çünki "çünkü" **:** ol gice ṣabāḥ olınca bu ḳāyıdları görüp *çünki* ṣabāḥ oldı (103a/8)

2.2.1.6.5. ı > u değişmesi

Eski Türkçe devrinde düz *"ı"* ünlüsüyle tespit edilen kelime metinde dar-yuvarlak *"u"* ünlüsüyle tespit edilmiştir.

atlu < atlıġ "atlı" **:** Keymurād Ḫān ordusından beş yüz miḳdārı *atlu* peydā oldı. Eyitdiler, gelen Allāhu aʿlem Keymurād Ḫān'dur diyüp gelüp [109b5] Ferāmerz'e ḫaber virdiler (109b/4)

başlu < başlıġ "başlı" **:** anda gördi. Evrān-ı dehān bir ʿacāyib tīri var, ādem başlu Evren-tenlü ḳaplan sīnelü arslan pençelü ṭoḳsan ṭoḳuz [35b16] eriş ḳaddı, şīr ü bīr pūsenden yidi ḳat münaḳḳaş Ḳanṭūra giymiş (35b/15)

ḳapu < ḳapıġ "kapı" **:** bu ki buña beñzer maḫlūḳāt ikinci *kapu*dan girdi (109b/9)

bulut < bulıt "bulut" **:** bir tenhā yire varup başladı siḥr eylemege. Nā-gāh anı gördiler ki hevānuñ yüzinde *bulut*dan eṣer yoġiken anı gördiler (84a/5)

yavuz < yabız "yavuz" **:** kütür kütür bendin ḳırup Ṣarṣar'uñ üzerine yürüyince Ṣarṣar'uñ cān başına ṣıçrayup hāy nā-bekār zengī ne *yavuz* ḳuvvete mālik [35a21] imişsin diyüp murād eyledi (35a/20)

2.2.1.6.6. i > ü değişmesi

Eski Türkçede düz-dar *"i"* ünlüsüyle kullanılmış olan bir kelime metinde dar-yuvarlak *"ü"* ünlüsüyle kullanılmış olarak tespit edilmiştir. Kelime Türkiye Türkçesinde de dar-yuvarlak *"ü"* ünlülü şekliyle kullanılmaktadır.

küçük < kiçig "küçük" **:** Diyüp dibelik ġama düşdi ammā Ḳahhār-ı Āʿẓam ḳafesi ḳırup ṭaşra çıḳdı. Gördi, kendinüñ küçük gürzi şöyle ṭurur (46a/1)

2.2.1.6.7. i > u değişmesi

Eski Türkçede düz-dar *"i"* ünlüsüyle kullanılmış olan bir kelime metinde dar-yuvarlak *"u"* ünlüsüyle kullanılmış olarak tespit edilmiştir. Kelime Türkiye Türkçesinde bu özelliğiyle yani dar-yuvarlak *"u"* ünlülü olarak kullanılmaya devam etmektedir.

timur < temir “demir” **:** iskeleden timur kopardılar. Yelken açup rūy-ı deryāya revāne oldılar (25b/4)

2.2.1.6.8. ı > ü değişmesi

Eski Türkçede düz-dar *“ı”* ünlüsüyle kullanılmış olan bir kelime metinde dar-yuvarlak *“ü”* ünlüsüyle kullanılmış olarak tespit edilmiştir. Kelime Türkiye Türkçesinde de dar-yuvarlak *“ü”* ünlülü şekliyle kullanılmaktadır.

yürü- < yorı- “yürü-” **:** bir ḳalʿası vardur didi. Ferāmerz eyitdi, imdi *yürüñ* ol ṭarafa gidelüm diyü Rehvār’a bindi. Seḫāb ve Keyṭfān rikābına [76b7] düşüp gitdiler (76b/6)

2.2.1.6.9. u > a değişmesi

Eski Türkçede dar-yuvarlak *“u”* ünlüsü ile gösterilen kelime metinde düz-geniş ünlü *“a”* ile karşılanmıştır. Tespit edilen kelime Türkiye Türkçesinde de *“a”* ünlüsü ile kullanılmaktadır.

boġaz < boġuz “boğaz” **:** cümlenüñ *boġaz*larında sicim, birer ucın dāra atmışlar dururlar (86a/23)

2.2.1.6.10. ü > e değişmesi

Eski Türkçede dar-yuvarlak *“ü”* ünlüsü ile görülen bir kelime metinde düz-geniş *“e”* ünlüsü ile tespit edilmiştir. Kelime Türkiye Türkçesinde de *“e”* ünlüsü ile karşılanmaktadır.

tepe < töpü “tepe” **:** Baş ḳaçırup arḳaya alınca dem-i nefesi sīnesinde bend olup [9b4] ve ayaḳları rikābdan boşanup *tepe*sinüñ üzerine zemīne yıḳılacaḳ maḥall Ferāmerz̲’üñ mīḫ üzerinden dönüp irişdi (9b/4)

2.2.1.6.11. a > e değişmesi

Eski Türkçede söylemek, konuşmak manasına gelen ve Türkçenin bazı lehçelerinde de varlığını devam ettiren "ay-" ve "ayıt-" kelimelerinin ön ünlüsü a sesinin zamanla incelmesi sonucu kelime "eyit-" şeklini almış ve metinde de bu şekilde tespit edilmiştir. Ayrıca yine metinde Eski Türkçede yaş kökünden türetilen "yaşıl" sözcüğü de metinde "yeşil" şeklinde tespit edilmiştir. Bu sözcük Türkiye Türkçesinde de ince ünlülü olarak kullanılmaktadır.

eyit- < ayıt- : daḥmede olan eşyāmı ol zemān tāşıdıram. Göreyüm seni daḥmeye yad ayaḳ başdırma didi. Şīr-nāḳ *eyit*di (60a/7)

yeşil < yaşıl "yeşil" **:** gördi, zemīnde bir *yeşil* ḳubbe görinür ammā öyle mücellādur ki pār pār yanup durur. Baḳanlaruñ gözi kamaşır. Bu kerre Ferāmerz, [72b22] Seḫāb baḳup eyitdi, yā Seḫāb eyā şol zemīnde görinen mücellā ḳubbe nedür didi (72b/21)

2.2.1.6.12. e > a değişmesi

Eski Türkçede düz-geniş-ince *"e"* ünlüsü ile görülen bir kelime metinde düz-geniş-kalın *"a"* ünlüsü ile tespit edilmiştir. Kelime Türkiye Türkçesinde de *"a"* ünlüsü ile karşılanmaktadır.

yuḳarı < yökerü "yukarı" **:** ve eyitdi, yā Ferāmerz işte bir kemer mādāmki senüñ miyānuñdadur dünyā ḫalḳı bir yire gelse seni zemīnden *yuḳarı* kimseye ḳaldıramaz (93b/3)

2.2.1.6.13. ı > i değişmesi

Eski Türkçede düz-kalın *"ı"* ünlüsü ile görülen bir kelime metinde düz-ince *"i"* ünlüsü ile tespit edilmiştir. Kelime Türkiye Türkçesinde de *"i"* ünlüsü ile karşılanmaktadır.

yeşil < yaşıl "yeşil" **:** pāre bir *yeşil* ḳubbedür kim aşlā ḳapusı yoḳ ve eṭrāfı ḫendek su-y-ıla ṭoludur (73a/3)

2.2.1.6.14. o > ü değişmesi

Eski Türkçede geniş-yuvarlak *"o"* ünlüsü ile görülen bir kelime metinde dar-yuvarlak *"ü"* ünlüsü ile tespit edilmiştir. Kelime standart Türkiye Türkçesinde de *"ü"* ünlüsü ile karşılanmaktadır.

yürü- < yorı- "yürü-" **:** ism ṣāḥibi olan dil-āver yirinden ṭururken bir kerre hāy diyüp aldı *yürü*yivirdi (84a/22)

2.2.1.6.15. ö > u değişmesi

Eski Türkçede geniş-yuvarlak-ince *"ö"* ünlüsü ile görülen bir kelime metinde dar-yuvarlak-kalın *"u"* ünlüsü ile tespit edilmiştir. Kelime standart Türkiye Türkçesinde de *"u"* ünlüsü ile karşılanmaktadır.

yuḳarı < yökerü "yukarı" **:** ḳaṣruñ ḳapusı yek-pāre zümrüdden ve yitmiş iki ayaḳ nerd-bānı var. Ferāmerz nerd-bāndan *yukarı* çıḳdı (94a/18)

2.2.2. Ünsüzler

Türkiye Türkçesi yazı dilinde 21 ünsüz ses mevcuttur. Çıkış sırasında bir engele (ses yolunun kapanması veya açılması) takılan ve bu engel sayesinde şekil alan seslerdir. Tek başlarına telâffuz edilemezler (özellikle süreksiz olanlar); kendilerinden sonra gelen "e" ünlüsü yardımıyla dile getirilirler. "Bu ses birimleri hava borusunun burun-ağız organından geçerken oluşan gürültüden çıktıkları için bunları tabii olarak, soluk borusunun çıkışına göre sınıflandırmak gereği görülmüştür (Deny, 2012: 40)" Ünsüzler için "sessiz, konsonant" gibi terimsel adlandırmalar da yapılmaktadır.

Ünsüzler öncelikle kendi aralarında tonlu (sedalı) ve tonsuz (sedasız) olmak üzere ikiye ayrılır. "Teşekküllerinde ses telleri titreyen ünsüzler sedalı, titremeyenler ise sedasız ünsüzler olarak adlandırılır (Aça vd., 2011: 69)."

Sedalı Ünsüzler: b-c-d-g-ğ-j-v-z

Sedasız Ünsüzler: f-s-t-k-ç-ş-h-p

Sedasız Karşılığı Bulunmayan Sedalı Ünsüzler: l-m-n-r-y

Ünsüzler bu sınıflandırmadan ayrı teşekkül bölgelerine göre 7 gruba ayrılmaktadır (Aça vd., 2011: 69):

Dudak Ünsüzleri: İki dudağın birbirine değmesi ile meydana gelen ünsüzlerdir (b-m-p).

Diş-Dudak Ünsüzleri: Alt dudağın üst dişlere değmesi ile meydana gelen ünsüzlerdir (f-v)

Diş Ünsüzleri: Dilin ucunun dişlere değmesi veya yaklaşması ile meydana gelen ünsüzlerdir (d-t-n-s-z-l-r)

Diş Eti Ünsüzleri: Dilin ucunun diş etlerine değmesi veya yaklaşması ile meydana gelen ünsüzlerdir (c-ç-j-ş)

Ön Damak Ünsüzleri: Dilin ön damağa değmesi ile meydana gelen ünsüzlerdir (g-k-y-ğ)

Art Damak Ünsüzleri: Dilin art damağa değmesi ile meydana gelen ünsüzlerdir. Ön damak ünsüzlerinin kalın şekilleridir (ġ-ķ-ğ)

Gırtlak Ünsüzü: Gırtlakta bulunan ses tellerinin birbirine yaklaşması ile oluşan ünsüzdür (h)

Türkiye Türkçesinde ünsüzlerin genel durumları bu şekildedir. Ayrıca Türkçede bazı istisnalar dışında kelime sonunda "b, c, d, g" ünsüzleri bulunmadığı gibi Türkçe kelimenin hiçbir yerinde "f, h, j" ünsüzleri bulunmaz. Ünsüzlerle ilgili metinde tespit edilen ses olayları aşağıda gösterilmeye çalışılacaktır:

2.2.2.1. Ünsüz türemesi

Ünsüz türemesi, Türkçedeki bazı sözcüklerin ünlü harfle başlayan ek aldıklarında veya başka bir sözcükle birleşmesi sonucunda, sözcüğün sonundaki ünsüz harfin tekrarlanmasıyla oluşan ses olayıdır. Ayrıca Eski Türkçe ile kıyaslandığı zaman kelime başında meydana gelen ünsüz türemeleri ile kelime içinde kaynaştırma ünsüzü olarak bilinen "y" harfinin türemesi de bu kategoride değerlendirilmektedir. İyelik eki ile isim çekim ekleri arasına giren "n" ünsüzü de bu grup içinedir.

a.) “y” Türemesi

Sonu ünlü ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir ek veya edat geldiği zaman arada “y” ünsüzü türemektedir. Türkiye Türkçesinde de aynı özellikler devam etmektedir.

diyüp (85a/7)

ordūya (86b/14)

cümleye (86b/17)

ṣuyı (118a/19)

eyleye (119a/7)

Yukarıda Türkçe kelimelere gelen ek ve edatların arasında türediği görülen “y” ünsüzü metinde yabancı kökenli kelimelere gelen ek ve edatların arasında da türemiştir. Örnekleri aşağıdadır:

dünyāyı (115b/2)

ḥelvayı (117a/19)

ṣaḥrāyı (119a/4)

velveleye (119a/4)

zelzeleye (119a/4)

ʿayyārları-y-ıla (133a/13)

namı-y-ıla (133b16)

b.) “n” Türemesi

Türkçede “ı, i, sı, si” iyelik eklerinden sonra isim çekim ekleri geldiği zaman araya yardımcı ünsüz “n” harfi girmektedir. Standart Türkiye Türkçesinde de varlığını devam ettiren bu olay metinde de tespit edilmiştir. Metinde “n” ünsüz türemesinin örnekleri vardır.

yirine (87b/2)

berüsine (112a/16)

birine (112b/5)

üzerine (113b/)

yüzine (113b/8)

birbirine (113b/15)

Metinde Türkçe kelimelerin yanında yabancı kökenli kelimelerde de "n" ünsüz türemesi görülmektedir.

ḫaberine (113a/17)

şehrine (113a/23)

teberine (113b/22)

ʿaskerine (114a/11)

ḳahbelerini (126b/20)

siḥrine (135a/23)

c.) "ş" Türemesi

Eski Türkçede "emdi, imdi" şekillerinde kullanılan "şimdi" kelimesi metinde bazı yerlerde "imdi" bazı yerlerde ise standart Türkiye Türkçesinde kullanıldığı gibi "şimdi" olarak tespit edilmiştir. Mevcut kelime Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de "imdi" olarak kullanılmıştır. Ek, Dîvânü Lugât-it-Türk'te "amdı" ve "imdi" şekillerindedir. *"amdı keldim:* Şimdi geldim. Oğuzlar elif'i dar düz ünlülü **(esre) [ı / i]** söyler ve ***imdi*** der (Bozkurt 2012: 51)." Ek, metinde çoğu yerde başta "ş" ünsüz türemesine uğramıştır.

amdı / imdi > şimdi "şimdi" **:** şimdi (57b/18), şimdi (58a/14), şimdi (58a/25)

2.2.2.2. Ünsüz ikizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan ve vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzlerin, açık ve zayıf boğumlanmalı ilk hece ünlülerinin etkisi altında, kendi hece sınırlarını aşacak bir yoğunlukla boğumlanmaları sonucunda, söz konusu ünsüzdeki tekrarlanmayı gösteren ses olayıdır. Örnekleri şu şekildedir: "aşağı > aşşağı, aman > ammān, azık > azzıh, ışık > ışşıh, ısır- > ıssır-, kaşık > gaşşıh, küçük > güççük, döşek > döşşek vb." Bu olay sonunda açık ilk

heceler zayıflıktan kurtulmakta ve birer kapalı heceye dönüşmektedir. Ünsüz ikizleşmesi, ünsüz türemesinin özel bir türü olarak da değerlendirilebilir.

Metinde, Eski Türkçede tek ünsüzle yazıldığı görülen bir kelimede ünsüz ikizleşmesi tespit edilmiştir.

elig > elli (26a/17) "elli"

Yabancı kökenli bazı kelimeler Türkiye Türkçesinde tek ünsüzle kullanılmasına rağmen metinde orijinal şekilleriyle yani ikiz ünsüzlü olarak kullanılmaktadır.

kefe : keffesi (13b/13)

kere > kerre (141a/3)

ama > ammā (25b/15)

Arapçadan Türkçeye giren ve özgün biçimlerinde sonunda ikiz ünsüz bulunan kelimeler standart Türkiye Türkçesinde tek ünsüzle kullanılmaktadır. Bu kelimeler ünlüyle başlayan ek veya yardımcı fiille kullanıldıklarında sondaki ünsüzün ikizleştiği görülür. Metinde bu şekilde ünsüz ikizleşmesine uğrayan Arapça kelimeler mevcuttur.

saf : ṣaffında (110a/10)

hak : Ḥaḳḳuñ (102a/10)

Metinde, standart Türkiye Türkçesinde de ikiz ünsüzlü olarak kullanılan yabancı kelimeler de tespit edilmiştir.

Muzaffer : *Muẓaffer* Şāh (110b/17)

teneffüs : teneffüs (126b/22)

tecessüs : tecessüs (53a/8)

tevekkül : tevekkül (55b/16)

2.2.2.3. Ünsüz değişmeleri

Bir sözcüğün içerisinde bulunan seslerin belli nedenlere dayanarak değişmesi olayıdır. Bu ünsüz değişmeleri, ünsüz sertleşmesi ve yumuşamasından farklı nedenlere dayanmaktadır. Zira örneğin *"b>m"* değişmesinde, bir sesin sert veya yumuşak biçimleri arasında değişme görülmemektedir. Dilin kendi yapısından veya kendisinden sonra gelen ünlülerin / ünsüzlerin etkisinden, ünsüzlerde bu tarz değişiklikler olmaktadır. Metinde görülen ünsüz değişmeleri Eski Türkçe temel alınarak maddeler şeklinde verilecektir:

2.2.2.3.1. k > g değişmesi

Eski Türkçede kelime başında bulunan "k"lerin büyük bir bölümü Batı Türkçesi'ne geçerken ses değişikliğine uğramıştır. Eski Anadolu Türkçesinde de görülen bu durum hâlâ devam etmektedir. Tam anlamıyla *"k>g"* değişiminin bittiği söylenemez. Türkiye Türkçesinde bu değişikliğie uğramayan Türkçe kelimeler de mevcuttur. *"k>g"* değişimi kelime başında olan bir ses olayıdır.

Arap Alfabesinin kullanıldığı metinlerde "/k/, /g/" ayrımı yapılmadığı için bu ayrımı yazıdan anlamak pek mümkün olmamaktadır. Türkiye Türkçesinde /g/ sesiyle karşılanan kelimeler Eski Türkçede /k/ sesi ile başlamaktaydı. Değişiklik olan birçok kelime bugün Azerbaycan Türkçesinde özelliğini hâlâ muhafaza etmektedir (Yavuz, 2013: 63-64). Eski Türkçeden metnin yazıldığı döneme kadar olan değişim süreci göz önüne alındığında metinde *"k"* ile okunan kelimeler aşağıdaki gibidir:

küçük (13b/20)

kesilüp (106b/25)

kim (110b/22)

kimse (112a/5)

kimesneler (116a/19)

kendü (116b/18)

kişi (129a/6)

köpek (133a/24)

Kelime başında *"k > g"* değişikliğinin olduğu düşünülerek okunulan kelimeler aşağıdadır: Bu kelimelerin standart Türkiye Türkçesindeki "g"li biçimleri bizi bu istikamete götürmüştür. Metinde olup da aşağıda yazmadığımız "g"li biçimler de mevcuttur:

geldi (1b/1)

gördi (1b/1)

gönlünden (2b/7)

gözleri (2b/9)

getürüp (2b/17)

güzel (3a/6)

geçüp (3b/20)

gücine (4b/5)

gök (13b/25)

gösterüp (14a/6)

giyürüp (15b/6)

gice (16b/5)

gün (16b/6)

göbegiyle (17a/17)

gibi (144a/5)

gitdi (144a/6)

girdi (144b/6)

gönderdi (144b/20)

gövdeleri (32a/23)

geyik (46a/8)

2.2.2.3.2. ḳ > ḫ değişmesi

Eski Türkçede *"ḳ"*li olarak kullanılan bazı kelimeler Eski Anadolu Türkçesi devresinde ve Osmanlı Türkçesi'nin başlarında *"ḳ" ve "ḫ"* karışık olarak kullanılmıştır. Türkiye Türkçesinde de *"ḫ"* li olarak kullanılan "daḫı" kelimesi metinde *"ḳ" ve "ḫ"* değişiminin en çok tespit edildiği kelimedir. Ayrıca Türkiye Türkçesi ağızlarında da görülen bu değişim metinde başka örneklerde de görülmüştür.

taḳı : daḫı (4b/8), (9a/25), (9b/5)

aḳşam : aḫşam (5a/3), (6a/23), (9a/24)

yoḳsa : yoḫsa (9b/13), (56b/11), yoḫsa (57a/4)

Standart Türkiye Türkçesinde *"ḳ" ve "ḫ"* değişimine uğradığı görülen bir kelime, metinde Eski Türkçedeki gibi *"ḳ"* li olarak tespit edilmiştir. Kelime bu haliyle kalınlık-incelik uyumuna da uymaktadır.

ḳanḳı : ḳanḳısıdur (24b/20), ḳanġısıdur (66b/18), ḳanḳı (110b/5),

herḳanġı : herḳanġı (3a/5)

2.2.2.3.3. b > v değişmesi

Eski Türkçe döneminde kelime başında bulunan "b" ünsüzü Eski Anadolu Türkçesi metinlerinden itibaren yerini "v" ünsüzüne bırakmıştır. Metine tespit ettiğimiz örnekler standart Türkiye Türkçesinde de "v" ile başlamaktadır.

bir- > vir- "ver-" **:** virürsin (3b/5)

bar > var : varduḳ (3b/14)

bar- > var- : var (6b/13)

Kelimelerin yanında eklerin başında da "b" – "v" değişimi meydana gelmektedir. Metinde bu durumun meydana geldiği bir ek mevcuttur. "biz" zamirinden türetilen 1. çokluk şahıs eki "-vuz / -vüz"'ün metinde 3 sözcüğe eklendiği görülmüştür.

idevüz (77a/13)

eyleyevüz (102a/19)

gidevüz (118a/25)

Kelime başında meydana gelen bu "b" – "v" değişimleri kelime içinde de görülmüştür. Eski Türkçede kelime ortasında "b" bulunduran bir kelime metinde "v" ile tespit edilmiştir.

sebin- > sevin- "sevinmek" **:** sevincinden (4a/10), sevinüp (4a/11), sevindi (45b/14), sevindirelüm (101b/15)

2.2.2.3.4. b > p değişmesi

Eski Anadolu metinlerde birkaç kelimede görülen kelime başı "b" ünsüzleri, Türkiye Türkçesinde "p" olarak varlığını devam ettirmektedir. 15. yüzyıl metinlerinde hem "b" li hem de "p" li örneklerinin bir arada kullanıldığı görülen bu "b-p" değişimi metinde değişim sürecini tamamlamıştır. Metinde bu kelime başı "b"ler "p" olarak tespit edilmiştir.

parmaḳ (22b/18), parmaġı (135a/17), parmaḳları (30a/7), parmaḳ (31b/20)

pişürüp (98a/12), pişürüp (134a/22)

2.2.2.3.5. v > f değişimi

Divânü Lügâti't-Türk'te geçen iki kelime metinde ünsüz değişimine uğramış olarak tespit edilmiştir. Dīvânü Lügâti't-Türk'te "yuwqa: herhangi bir şeyin ince olanı. Şu atasözünde de geçer: *anası tewlüg yuwqa yapār, oglı tėtig qoşa qapār (Anası kurnaz somunu ince yapar, oğlu zeki (onları) ikişer ikişer çalar.)* (Bozkurt, 2012: 657). Yine Dīvânü Lügâti't-Türk'te "uw- : ufala-" (Bozkurt, 2012: 565) anlamına gelmektedir. Gördüğünüz üzere Orhun Abidelerinde tespit edilmeyen bu iki kelime 1072 yılında Kaşgarlı Mahmud tarafından kaleme alınan Dīvânü Lügâti't-Türk'te "w (çift dudak v'si)" dolayısıyla "v" ile tespit edilmiştir. Metinde bu iki kelimede "v" – "f" değişimi görülmüştür. Bu iki kelime hem metinde hem de standart Türkiye Türkçesinde "f" ile kullanılmaktadır.

ufalanup (34a/25)

yufḳaldup (83a/16), yufḳacuḳ (101b/2), yufḳa (116a/11)

Metinde hem Dīvânü Lügâti't-Türk'teki şekliyle kullanılan hem de bir örnekte "v" – "f" değişikliğine uğrayan kelime tespit edilmiştir. Bu kelime metinde genel olarak "v" li kullanılmakla birlikte bir örnekte "f" li olarak da kullanılmıştır. Sözü geçen kelime standart Türkiye Türkçesinde de "v" li olarak kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesi ağızlarında "f" li şeklinin olduğunu varsayarsak tespit edilen "f"li şeklin ağızsal bir özellik olabileceğini varsaymak yerinde olacaktır.

yuvarlandı (98a/25), yuvarlanup (98b/1), yuvarlamışdur (98b/5)

2.2.2.3.6. n͡g > ñ değişmesi

Eski Türkçede farklı bir işaret ile gösterilen "n͡g" sesi özellikle Köktürkler zamanında kullanılan etkin seslerden biridir. Bu ses, Uygurlar, Gök Türk alfabesini değil de Soğdça kökenli yabancı bir alfabeyi kullandıkları için Uygurlar zamanında kullanılmamıştır. Bu "n͡g" sesi özellikle Orhun abidelerinde küçük bir kelime grubunda karşımıza çıkmaktadır. "Genizcil n" olarak da adlandırılan bu ses daha sonraki yüzyıllarda özellikle Arap alfabesini kullanan Türkler (Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular, Osmanlılar vs…) tarafından üstü üç noktalı kef (nazal nûn veya kef-i nûn) ile gösterilmiştir. Standart Türkiye Türkçesinde harf karşılığı olmayan bu ses, diğer Türk lehçelerinin birçoğunda ve Türkiye Türkçesi ağızlarında varlığını devam ettirmektedir.

Eski Türkçede "n͡g" ile gösterilen fakat metinde "nazal n (ñ)" ile gösterilen iki kişi zamiri tespit edilmiştir.

man͡ga > baña "bana" **:** baña (1a/5)

san͡ga / sen͡ge > saña "sana" **:** saña (3b/6)

2.2.2.3.7. n͡g > ñ > g değişmesi

Eski Türkçe metinlerde "n͡g" olarak geçen kelime zamanla "ñ (nazal n)" şeklini almıştır. Eski Türkçe metinler "ön͡g / öñ" olarak geçen kelime metinde "ög"

olarak görülmüştür. Kelime standart Türkiye Türkçesinde de "n" harfi ile "ön" olarak kullanılmaktadır.

öŋg > öñ >ög "ön" **: öñin** (143b/2)

2.2.2.3.8. ŋg > m değişmesi

Eski Türkçede "ŋg" ile gösterilen fakat metinde "m" ile gösterilen "ben/men" kişi zamirine eklenen 1. tekil kişi ilgi hal eki tespit edilmiştir.

meniŋg > benüm "benüm" **:** benüm (104a/5), benüm (105a/20), benüm (105b/2)

beniŋg > benüm "benüm" **:** benüm (104a/5), benüm (105a/20), benüm (105b/2)

2.2.2.3.9. z > y değişmesi

Eski Türkçede "sözleş-" şeklinde kullanılan ve "söyleşmek, sözleşmek, konuşmak" gibi karşılıklı konuşmak anlamlarına gelen kelime metinde "söyleş-" olarak tespit edilmiştir.

sözleş- > söyleş- "söyleşmek" **:** söyleşürken (111b/10), söyleşürler (117a/14), söyleşürek (120a/5)

2.2.2.3.10. d > y değişmesi

Eski Türkçede kelime içi ve kelime sonunda bulunan birçok "d" harfi standart Türkiye Türkçesinde "y"lidir. Ana Türkçedeki "d" sesi Türk lehçelerinde "d, t, z, y" gibi farklı harflerle karşılanmıştır. Türk lehçelerinin sınıflandırılmasında da özellikle Samayloviç[12]'in tasnifinde ana kriterlerden biridir. Misal Eski Türkçede "d"li olarak kullanılan "adak" sözcüğü Türk lehçelerinde "adak, ayak, azak, atak" gibi farklı şekillerde kullanılmaktadır. Metinde görülen "y" li kullanımların örnekleri şunlardır:

[12] Türk lehçelerinin ilk bilimsel tasnifi Rus Türkolog A.N. Samoyloviç tarafından yapılmıştır. 1922 yılında Petrograd (Leningrad) şehrinde yayımlanan "*Nekotorie Dopolneniya K Klassifikatsi Turetskih Yazıkov* (Türk Dillerinin Sınıflandırılmasına Bazı İlaveler)" adlı eserinde Samoyloviç Türk lehçelerini sınıflamıştır.

adır- > ayır- "ayırmak" **:** ayıran (5a/14), ayırup (7b/9), ayıramadı (7b/22)

adrıl- > ayrıl- "ayrılmak" **:** ayrılmazsa (108a/24), ayrılmayup (123b/5), ayrıldı (123b/23)

bod > boy "boy" **:** boyı (40a/9), boylı boyunca (76b/16), boynuña (107a/7)

edgü > eyü "iyi" **:** eyü (107b/24), eyü (108a/21), eyüce (111b/5)

udı- > uyu- "uyumak" **:** uyumaġa (138a/10), uyurdı (144b/12), uyandı (144b/12)

udıḳu > uyḳu "uyku" **:** uyḳusı (43a/10), uyḳuya (55a/3), uyuklamaġa (138a/12),

ked- > gey- / giy- "giymek" **:** giydiler (62a/19), giyürdi (62a/20), giyer (96a/20)

ḳod- > ḳoy- "koymak" **:** ḳoyayım (96b/11), ḳoyam (97a/7), ḳoyup (98b/18)

adaḳ > ayaḳ "ayak" **:** ayaḳ (2b/23), ayāġ (30a/11), ayaḳları (135a/18), ayaḳlu (137a/2),

tod- > doy- "doymak" **:** doymaz (1a/10), doyunca (6b/18)

Metinde Eski Türkçedeki şekliyle "d"li olarak kullanılmaya devam eden kelime de tespit edilmiştir.

öd > öd "öd: öd kesesi, iç" **:** ʿaşḳ olsun ey pehlevān didükde Keyyūs'uñ *öd*i ağzına geleyazdı (20a/11)

2.2.2.3.11. y > g değişmesi

Eski Türkçe metinlerinde "yana" kelimesi tespit edilebildiğini Hacıeminoğlu (Hacıeminoğlu, 2015: 211) aktarmaktadır. Eski Türkçe metinlerinde görülen bu "yana" kelimesi metinde hem "gine" şekliyle hem de "yine" şekliyle tespit edilmiştir. Burada "yana" ünlü değişikliğine uğrayarak "yine" şekline bürünmüştür. "gine" şekli ise "yine" nin "/y/ - /g/" ünsüz değişimine uğramış versiyonu olmalıdır.

yine : yine (81a/6), yine (81b/2), yine (82a/5)

gine : gene (108b/10), gene (112a/15), gene (112a/21)

2.2.2.3.12. ġ > v değişmesi

Eski Türkçede söz içi "ġ" seslerinin Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlülerin etkisiyle "v"ye dönüştüğü görülmektedir. Bazı kelimelerde görülen bu değişiklik standart Türkiye Türkçesinde de mevcuttur. Bu "ġ"lerden çoğu "v"leşmeden önce "ğ"leşmişlerdir. Metinde tespit edilen kelimeler şunlardır:

ṣoġı- > ṣovuḳ "soğuk" : ṣovuḳluḳ (2b/16), ṣovuḳ (16b/2), ṣovuḳ (33a/4)

oġ- > ov- "ovmak" : ovuşdurdı (30a/6), ovuşdurmaġa (101b/3),

ḳoġ > ḳov "kovmak" : ḳovup (50a/6), ḳovaruz (133b/7),

Metinde Ana Türkçedeki asli şekliyle kullanılan fakat standart Türkiye Türkçesinde "v"li olarak kullanılan kelimeler de tespit edilmiştir.

sög- "sövmek" : sögdi (100a/15), sögmege (123b/18),

dög- "dövmek" : dögüp (92b/9), dögünmez (101b/6), döge döge (101b/11)

dögiş- "dövüşmek" : dögüşe dögüşe (94a/2), dögüşerek (97a/6)

ög- "övmek" : öginsün (103b/20)

2.2.2.3.13. t > d değişmesi

Eski Türkçede kelime başında "d-" sesi bulunmaz, bu durum Çağdaş Türk Lehçelerinden Batı Türkçesi hariç hepsinde halen devam etmektedir. Ancak 13. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ET'de "t-" ile başlayan birçok kelimenin "d-" ile başladığı görülmektedir. Ancak bu ses değişimi sistemli bir ses değişimi değildir. "top, töre-, tepe" gibi "t-"yi koruyanlar yanında "davşan, demür, dağ, de-, dil" gibi birçok kelimede "t- > d-" değişimi meydana gelmiştir; ayrıca bu dönemde *taş~daş "dış", tolu~dolu, tavar~davar* gibi bazı kelimelerin de EAT'de ikili kullanıldıkları görülmektedir (Ergin, 2013: 91). Standart Türkiye Türkçesinde "t-/ d-" meselesinde sistem yoktur, bazı kelimeler *taş, tüken-, toplan-* gibi "t-" ile başlarken, bazı kelimeler de *dışarı, düş-, dil, diken* gibi "d-" ile başlamaktadır (Öztürk, 2003: 2).

Görüldüğü gibi Eski Türkçede kelime başı "d-" yoktur ve bu kelimeler standart Türkiye Türkçesinde bazı kelimelerde "d-" ile bazı kelimelerde ise "t-" ile

başlamaktadır. Eski Türkçede “t-” ile başlayan ve metinde “d-”li olarak kullanılan kelimeler vardır. Bu kelimeler aşağıda verilen listeden daha fazladır.

degildür (1b/3), dursa (1b/8), düşinde (1b/25), donatdılar (2a/7), dökdiler (2b/10), dayanmaz (2b/25), diz (3a/1), döndi (3a/2), dünki (3b/7), doymaz (1a/10), dirüm (2b/16), dil (4a/14), durġurdılar (4a/24), dolanup (4a/25), deldi (4b/22), dölli döşli (5a/4), doḳınup (5a/14), deger (5a/24), degişüp (5b/4), düzdi (5b/9), daraldı (6b/23), dudaḳları (42b/4), deñizine (77a/17), diyüp (143b/15), deler (143b/18), didi (143b/19), dönüp (143b/20), derilerin (143b/21), düşdi (144a/5), daḫı (144a/8), diyü (144a/12), dökseñ (144a/14), dögünür (144a/15), dönüp (144a/17), dört (144a/21), dilerseñ (144b/21)

Metindeki bazı kelimelerin Eski Türkçedeki gibi “t-”li olarak kullanıldıkları görülmektedir. Metinde “t-”li olarak kullanılan fakat standart Türkiye Türkçesinde “d-”li olan kelimeler şunlardır:

ṭaġdur (32a/23), ṭoḳsan (41a/4),

Metinde Eski Türkçedeki ve standart Türkiye Türkçesindeki gibi “t-”li kullanılan kelimeler de tespit edilmiştir.

ṭaşra (2b/14), ṭaşa (77a/20), ṭulumı (36a/24), ṭaban (36b/7), ṭarāḳ (37a/20), ṭutup (38a/12), ṭopuḳlarına (38b/3), ṭaḳup (39a/16), ṭırnāġ (39a/20), toza (39b/18), ṭopraġa (39b/18), ṭapup (41a/11), ṭutuşdılar (47b/4), Türkistan (50b/11)

Metinde hem “t-”li hem de “d-”li olarak iki şekilde kullanılan kelimeler de mevcuttur.

doġru (2b/12), doġrı (5a/6) / ṭoġrı (77a/25)

dağıtdı (42b/22), dağılur (139b/6) / ṭağıtmaḳ (121a/8), ṭağılup (79b/21)

doldurup (125a/1) / ṭoldurup (125b/2), ṭolmış (36a/22)

durur (6b/16) / ṭururlar (127b/12)

duyulup (133b/6) / ṭuyuldı (44a/17)

dayanmaz (2b/25) / ṭayanup (43a/7) , ṭayanıgördi (143b/20),

doḳundı (22a/23) / ṭoḳunma (42a/6)

doḳuz (27a/19) / ṭoḳuzıncı (37b/23)

duymasun (6a/8) / ṭuyarsa (42b/24)

Metinde, Eski Türkçede ve standart Türkçesinde "t-"li olarak kullanılan iki kelime "d-"li olarak tespit edilmiştir.

dürlü (4a/20)

duzaġa (44b/22)

2.2.2.4. Ünsüz düşmesi

Kelime içinde (bir ünsüzden önce), kelime sonunda veya kaynaşma olayı ile iç seste "r, n, l, f" gibi akıcı ve sızıcı ünsüzler ile "y, g, ğ, k, h" gibi ünlüleşme ve sızıcılaşarak erime özelliği taşıyan ünsüzlerin kaybolması olayı:[13]

> *"ET. keltür-> TT. getir-, oltur-> otur-, büyük+çek > büyücek, alçak+cık > alçacık, ufak+rak > ufarak, söyle-> söle-, cephe > cepe, eksik <ET. egsük> Anad.ağz. esik, çift sür- > çif sür-, üst kat > üsgat, çiftçi > çifçi, gençler > geşler, eğer > eye, giderler > giderle, gayri > gari, öğretmen > öretmen, yoksam > yosam «yoksa» ET. ögsüz > TT. öksüz > ösüz, yazıhane > yazane, evimiz > emiz, doğru > doru* (Korkmaz, 1994: 77-82 ; Korkmaz, 1994a: 106-110)"

g/ġ Düşmesi

Oğuz grubuna giren lehçelerde, Eski Türkçenin iç seste hece başı, hece sonu ve kelime sonu "g/ġ" lerinin eriyip kaybolması standart Türkiye Türkçesi'ni etkileyen ünsüz düşmesi olaylarındandır: *acıġ > acı, çerig > çeri, ḳuduġ > ḳuyu, uluġ > ulu, ġışlaġ > ġışla, yaylaġ > yayla; ḳurtġar- > ḳurtar, suvġar- > suvar-, başġar- > başar-"* gibi kelimeler bu durumun örneklerindendir. Bu düşme olayı Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde açıkça görülmeye başlanmıştır. Metinde tespit edilen "g/ġ" düşmesi örnekleri aşağıdadır:

acıġ > acı "acı" **:** acı (29b/20),

ḳapıġ > ḳapu "kapı" **:** ḳapu (59a/1)

[13] Nadir İlhan ünsüz düşmesini üç temel nedene bağlamaktadır: 1. Türkçenin aslî sesi olmayan ünsüzlerin düşürülmesi / Alınma kelimelerin dilin bünyesine uydurularak alınırken meydana gelen düşmeler. 2. Türkçenin aslî ünsüzlerinin lehçe, şive ve ağızların oluşumunda toplumsal tercihlere bağlı olarak düşürülmesi. 3. Sesin özelliğine bağlı olarak düşürülmeler. Örneğin akıcı ünsüz r'nin telaffuz zorluğu, y'nin yarı ünlü değerinde ve akıcı olması vb. sebeplerden bazı ünsüzler kolayca düşürülmektedir (İlhan, 2009: 45).

elig > ellig > elli “elli” **:** yüz *elli* biñ (61b/3)

ḳatıġ > ḳatı “katı” **:** ḳatı (80b/2)

ṣarıġ > ṣarı “sarı” **:** bir *sarı* arslan (73a/18)

isig > issi > ısıcaḳ “sıcak” **:** issi (112a/8), ısıcaḳ (105a/20)

uluġ > ulu “ulu” **:** ulular (113b/19), ulu (121a/6)

ölüg > ölü “ölü” **:** ölü (83a/2)

“g/ġ” sesleri kelimeler de düştüğü gibi eklerde de düşme eğilimindedir. Eski Türkçede bünyesinde “g/ġ” seslerini barındıran bazı ekler, Eski Anadolu Türkçesi metinleriyle beraber düşmüştür. Metinde düşme görülen ekler aşağıdadır:

-ġınca, -gince > -IncA : Zarf Fiil Eki :

görince (1b/2)

virince (1b/23)

diyince (2a/5)

gelince (5a/7)

olınca (5a/5)

varınca (5a/15)

ardınca (8b/4)

-ġan, gen > An : Sıfat Fiil Eki:

olan (6a/15)

uran (15a/8)

oturan (15a/9)

varan (15a/16)

viren (41a/10)

getüren (41a/11)

gören (49b/12)

-ġa, -ge > -A : Yaklaşma Hali:

adına (49b/18)

yanına (50b/9)

bağrına (50b/25)

üzerine (91b/4)

vālidesine (91b/15)

cehenneme (91b/20)

ejderhāya (92b/20)

-lıġ, -lig > -lU : İsimden İsim Yapım Eki:

atlu (109b/4)

yollu (110b/25)

başlu (132a/17)

ẖayırlu (132b/4)

devletlü (133b/6)

yüzlü (7a/1)

-ı(ġ), -i(g) > -I : Yükleme Hâl Eki:

ṭaşını (34b/1)

gözlerini (49a/22)

āteşini (52b/23)

gerisini (55a/8)

anasını (55a/12)

-ġaru, -geri > -ArU : Yön Gösterme Eki:

ilerü (59a/4)

içerüsi (73b/25)

Metinde bir kelime *"ġaru, / -geri"* eki almaksızın Eski Türkçedeki şekliyle tespit edilmiştir.

berü (59a/7)

Yine metinde bir kelime de Eski Türkçedeki kullanımına yakın bir şekilde tespit edilmiştir. Eski Türkçede "-gerü" yön gösterme ekiyle beraber "yökerü" şeklinde kullanılan kelime metinde "yuḳaru" şeklinde tespit edilmiştir. Kelimedeki art ünsüz "ḳ"nın ekin orijinalindeki "ġ"nın bir yansıması olabileceği ihtimali yüksektir.

yuḳaru (58b/4)

-y Ünsüzünün Düşmesi

Eski Türkçede kelime başlatabilen 6 aslî ünsüz sesten biri de "y"dir. Diğer beşi "b-, t-, k-, ç-,s-" ünsüzleridir (Alibekiroğlu, 2013: 695).

> Eski Anadolu Türkçesinin Eski Türkçenin y-'li şekillerini devam ettirdiği görülmektedir. Kaşgarlı'nın Oğuz ve Kıpçakların y-'sini bazen düşürdüğünü, bazen de c-'ye değiştiğini kaydettiği bilinmektedir. Onun bahsettiği y- > ø- değişiminin, Eski Anadolu Türkçesinin Azeri kolunda ve Türkiye Türkçesinin Doğu Anadolu ağızlarında devam ettiği görülmektedir; y- > c- değişimine ise Oğuz grubu lehçelerinin yazılı ilk metinlerinde bile rastlanılmamaktadır (Alibekiroğlu, 2013: 697).

Eski Anadolu Türkçesi kelime örnekleri Cem Dilçin tarafından hazırlanan Süheyl ü Nev-Bahar'ın sözlük kısmından alınmıştır:

> y- ~ y-:yaġı "düşmen", yaḫşı, yaḫ- / yaḳ-, yalın "çıplak", yar- "ayır-", yanıl- "yanıl-", yep- "okşa-", yetür- "uluştır-", yılduz, yi- "yemek ye-", yigen "yeğen", yimiş "yemiş, meyve", yiğit, yir "yer", yol, yorı- "yürü-", yudım "yudum", yumşaḳ, yüce, yüreg, yüz, vb. (Dilçin, 1991: 646-654).

Türkiye Türkçesinde korunmaya devam eden ön ses "-y" ünsüzü, başta Azerbaycan Türkçesi olmak üzere bazı çağdaş Türk lehçelerinde düşmüştür. Düşmeyle ilgili önemli örnekler de mevcuttur:

y- > ø-: yılan > ılan, yıldırım > ıldırım, yıldız > ılduz (Dilçin, 1991: 612).

Metinde tespit edilen ön ses "-y" ünsüz düşmesinin örnekleri şunlardır:

yıġaç > ağaç "ağaç" **:** dār *aġac*ı (84b/13), aġaçlarını (86a/25)

yip > ip “ip” **:** ip (125a/2)

yıġla- > aġla- “ağlamak” **:** aġlayup (128b/12)

yinçge > ince “ince” **:** ince (5a/12)

yıraḳ > ırak “ırak, uzak” **:** ıraḳdan (20a/12)

yunçıt- > incit- “incitmek” **:** incitmeyüp (23b/7)

Orta Hece Ünsüzü “-l-”nin Düşmesi

Eski Türkçede kelimenin kökünde yer alan “-l-” ünsüzü Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde düşmüş olarak görülür. Metinde de aynı şekilde orta hece “-l-“ ünsüzü iki örnekte düşmüştür.

keltür- > getür- “getirmek” **:** getürüñ (3b/1), getürdiler (5a/3), getürmez (6a/10)

oltur- > otur- “oturmak” **:** oturup (3b/10), otur (4b/12), oturdı (4b/18)

Kelime Başı “b-” Ünsüzünün Düşmesi

> “b- > ø”: “b” sesi özelliği itibarıyla sağlam bir ses olup Türkçenin bütün lehçelerinde kullanılmaktadır. Ancak “b-” sesinin lehçe özelliği olarak bazı lehçe ve şivelerde toplumsal tercihlere bağlı olarak “v-”ye, “m-”ye ve “p-”ye dönüştüğü görülmüştür. Bununla birlikte, Eski Türkçedeki “bol-” fiilinin Eski Anadolu Türkçesi döneminde, bazı çağdaş lehçe ve ağızlarda “b-”siz şekliyle kullanıldığı görülmektedir. “bol-” fiilinin “ol-” şeklindeki kullanıma bürünmesinde metinlerde, herhangi bir ara devre veya şekil görülmemektedir. Eski Türkçe metinlerde “ol-” şekli görülmediği için, kelimenin “bol-” fiilinin başındaki “b-”nin düşmesiyle ortaya çıktığı düşünülmektedir (İlhan, 2009: 45-46).

Hatta bu dönemde yazılan karışık dilli eserler hem Eski Türkçe hem Oğuz Türkçesi hem de diğer lehçelerin özelliklerini aynı anda gösterdiği için bu ikilik “olga-bolga sorunu” olarak da dile getirilmiştir. Metinde kelime başı “b-” düşmesinin bir adet örneği mevcuttur:

bol- > ol- “olmak” **:** olan (6a/15), olup (6a/17), oldılar (6a/17)

2.2.2.5. Hece yutulması

Bir kelimede ses bakımından birbirine benzer veya eşit seslerden oluşmuş iki heceden birinin zamanla eriyip kaybolması olayı hece yutulmasıdır. Buna hece kaynaşması da denir: *"pazar ertesi>pazartesi; bar-ur (var olmak□tan) >bar>var; dur->dur-ur>-dur; yorı-r>-yor vb. Örnek olarak atlıdır<atlıg tutur, gel-iyor<kel-e yorı-ı gibi."*

Metinde görülen en belirgin hece yutulması örneği Eski Türkçede "turur" olarak kullanılan ve "dur, dür" anlamına gelen ekin metinde "-dur, -dür" şeklinde kullanılmasıdır. Ortak Türk dili döneminden beri varlığı belirlenen bu gramatikal yapı, Türkiye Türkçesinin tarihî dönemlerinden birini oluşturan Eski Anadolu Türkçesinde süreklilik fiili *"dur-ur (ṭur-ur)"* yanında genellikle *"-dur"* biçiminde yüklem eki olarak kullanılmıştır. Bu çekimli fiil, Harezm Türkçesinden başlayarak hece yutulması (haplology) sonucu isim soylu kelimelere, fiil zaman çekimlerine ve kiplik ifadelere ek olarak gelmeye başlamıştır (Küçük, 2010: 59-60). Metinde görülen örnekler şunlardır:

yoḳdur (1b/1), zūrdur (4b/1)0, olmuşdur (5a/10), ṭutmuşdur (5b/25), aḫşamludur (9a/24), baġludur (17b/6), maḥbusdur (28b/20)

2.2.2.6. Ünsüz benzeşmesi

2.2.2.6.1. Ötümlüleşme yoluyla benzeşme

Ötümsüz p, ç, t, k gibi ünsüzler ile biten kelimelerin sonuna ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde, kelime sonundaki ötümsüz sert ünsüzlerin yumuşayarak ötümlü b, c, d, g (ğ) ünsüzlerine dönüşmesi olayıdır. Buna tonlulaşma da denir. *"sebep > sebebi, kebap > kebaba, ağaç > ağacı, topaç > topaca, art > arda, dört > dörde, denk > dengi, eşik > eşiğe, köpük > köpüğün"* gibi.

2.2.2.6.1.1. Kelime sonunda ötümlüleşme

Eski Türkçeden standart Türkiye Türkçesi'ne değin kelime sonunda ötümsüz ünsüzler yer almıştır. Kelime sonunda yer alan ötümsüz ünsüzler (p, ç, t, k),

kendilerinden sonra ünlüyle başlayan bir ek geldiği zaman ötümlüleşerek "b, c, d, g, ğ" ünsüzlerine dönüşür. Metinde tespit edilen ötümsüzleşme örnekleri şunlardır:

k / g Ötümlüleşmesi

kök > gök > göge "gök" **:** şeddādī binā mısın. Ben seni *göge* çekerüm, sen yire geçersin diyüp Ferāmerz'üñ düvālin ṣalıvirdi (31b/23)

yimek > yimege : "yemeğe" **:** gidüp elverişine göre giderlerdi. Günlerde bir gün ırakḍan ḳaşabalar göz *yimege* başladı (32b/14)

yürek > yüregi "yüreği" **:** pādişāhum pehlevān eyü söyledi ṣoñra *yüregi*nde ol küdūret ḳalmasun, gelsün niçe dilerse imtiḥān olalum didi (3a/11)

bilek > bilegi "bileği" **:** ḥak ideyüm diyüp Ferāmerz'e bir tīġ ḥavāle eyledi. Ferāmerz tīġ-i enīn-ken *bilegi*nden ṭutup ṣıḳdı (9a/14)

göbek > göbegi "göbeği" **: Ḥāṣılı** Ferāmerz, ʿUmrān'uñ nīzesine siper ber-ā-ber virüp siper *göbeği*-y-ile nīzesin çarpdı ve cevrinden ālarġa menʿ eyledi (17a/17)

esnek > esnegi "esneği" **:** virdi ammā ki gürz *esnegi*ne inince Melik Seyf'üñ gürzine indi (22b/4)

kerek > gerek > geregi "gereği" **:** söyledüp *gereg*i gibi ḫaber alup oradan ṭaban aldı (36b/7)

emgek > emek > emegü "emeği" **:** vāfir yine söyledi. Ḳahhār eyitdi, ḫayr yā Ḳattāl hiç beyhūde *emegü*ñ żāyiʿ eyleme (47a/23)

ekmek > ekmeği "ekmeği" **:** *ekmegi*n yidüm. Ölmeden ḫalāṣ ideyüm zaʿmına düşüp inkār eyledi (48b/23)

Metinde Arapça'dan Türkçeye geçen bir adet kelimede de *"k > g"* ötümsüzleşmesi tespit edilmiştir.

felek > felege "feleğe" **:** meydāna girüp Ferāmerz'üñ öñin aldı, başladılar yine çenge. Tā ḳubbe-i *felege* gün gelince çeng idüp ʿāḳıbet [122b21] Ferāmerz bir ḍarb-ı şedīd urdı

ḳ / ġ Ötümlüleşmesi

yataḳ > yataġı “yatağı” **:** ben bunlaruñ vilāyetine bile gidüp bir tarīḳ-ile isteyüp alurum didi. Ol yirden bunları alup ṭaşra çıḳdılar. Yaʿni Egvāl-i Nerre *yataġ*ma [1a15] cıḳdılar (1a/14)

kulaḳ > kulaġı “kulağı” **:** meger daḫme-i İskender-i Kübrā’dan bir ṣanduḳ altun ḫalḳa çıḳarmışdı. Ol ḫalḳadan bir ḥālḳa getürdüp Ḥişām’uñ *kulaġ*n deldi (4b/22)

ırmaḳ > ırmaġı “ırmağı” **:** Ḥayāt *ırmaġ*nuñ [5a21] ser-çeşmesinden, görindi (5a/20)

kolçaḳ > kolçaġı “kolçağı” **:** nīzeye urup irişüp Ferāmerz’e bir nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz, Ḫorasan içün Ġażbān’ın nīzesine siper ber-ā-ber virmeyüp *kolçaġı*-y-ıla çarpup menʿ eyledi (9a/9)

yapraḳ > yapraġı “yaprağı” **:** başın ḳaçurayum ṣandı. Bir ḫoş ḳaçuramadı. Gürzüñ bir *yapraġı* Keyyūs’uñ miġferine rāst gelüp iki şaḳḳ oldı (18b/6)

mızraḳ > mızraġı “mızrağı” **:** mızraḳ mızraḳa çetilüp ṭururlar. Ḳanāṭūr yüz yigirmi eriş ḳadd-ıla öñlerinde bir ʿaẓīmü'l-çete gergedāna binüp *mızraġ*na ṭayanup [24a9] ṭurur (24a/8)

ayaḳ > ayaġı “ayağı” **:** *ayaġ*muz ḳaraya başup deryā raḫmetinden bir iki gün daha bulup birāz rāḥat idelüm (25b/17)

kabaḳ > kabaġı “kabağı” **:** diyüp Hāmūn’uñ kellesine öyle bir müşt ṣāḥib-ḳırānī urdı kim kelle-i Hāmūn ṭuz *kabaġı* gibi tār-mār oldı (33a/24)

bacaḳ > bacaġı “bacağı” **:** eyledi. Ṣarṣar eyitdi, göreyüm şol zengī nice ider diyüp temāşāya ṭurdı ammā Ferāmerz bu kerre arslanı *bacaġ*ndan ḳapup eyitdi (34a/17)

tuzaḳ > duzaġa “tuzağa” **:** cümelden muḳaddem *duzaġa* girüp Jīvek *duzaġı* çekince iki pāy birden bend olup yüzinüñ üzerine ḳapandı (44b/22)

bırak- > bıraġa “bıraka / bıraksın” **:** ġazlayup indi. Gūyā nice urup ḳapa ve getürüp Deryā-yı Muḥīṭ’e *bıraġa* (48b/3)

yaylaḳ > yaylaġa “yaylağa” **:** bir gün *yaylaġa* giderken Ḳalendaḫt Bānū’yı görüp baḳınmış ve ʿamimden dileyüp elbetde baña vir diyü istemiş (50a/14)

barmaḳ > parmaġı “parmağı” **:** ṭırnaḳ üzerine diküp ziyāde idemedi. Feraḫzād, Melik Seyf’üñ düvālinden ṭutup ibtidā zūrda baş *parmaġı* üzre dikdi (54a/18)

aḳarmaḳ > aġarmaġa “ağarmağa” **:** urdı ammā Ferāmerz sengin ġayret idüp ordū-yı İslām’dan çıḳardı ammā ṣabāḥ olup ortalıḳ aġarmaġa başladı (45a/8)

Metinde bazı yabancı kökenli kelimelerden sonra ünü gelmesine rağmen son seste yer alan *“ḳ”* ünsüzünün *“ġ”* olmadığı örneklere de rastlanmıştır. Bu kelimeler standart Türkiye Türkçesinde de aynı özelliklere sahiptir.

ḥaḳ > ḥaḳḳum “hak” **:** bir gürz *ḥaḳḳum* vardur (5b/18)

ḥālıḳ > ḥālıḳı “ḥālıḳ: yaratıcı, yaradan” **:** dīn diyānet nedür bilmezsiz. Bundan ṣoñra sizi yaradan *ḥālıḳı*ñuz bilmeyüp maʿbūd diyüp ṭapduġıñuz kendüye fāʾidesi yoḳ (7b/1)

ḫalḳ > ḫalḳu “halkı” : ḳaldı ki sizlere bundan ġayrı bu aralarda bāzergānlar öldirüp *ḫalḳu*ñ mālın alursız (7b/2)

rızḳ > rızḳu “rızık” **: degül** mi benden ḳorḳmadın mı dirsin. Ben beni yaradan Allāh’dan ḳorḳarum ki *rızḳu*m viricidir yoḫsa senüñ gibi melʿūndan ne korkarım (7b/4)

ʿaşḳ > ʿaşḳı “aşk” **:** süvār olup yirlerinde durdılar ammā Ferāmerz gelüp Behzād’a ʿaşḳ ile gide. Behzād ṣadāsından ve hem alup yüzine baḳup *ʿaşḳı*n alınca [17a6] başınuñ tüyleri miġferüñ yuḳarı ḳaldırdı (17a/5)

t / d Ötümlüleşmesi

it- > id- “etmek” **:** bir çeşme-sāra geldi. Yorġun aç ve ṣusuz eyitdi, bāri şunda birāz ārām *idüp* hem bir miḳdār āsāyiş ideyüm (54a/19)

kit- > git- >gid- “gitmek” **:** üçinci zūrda bir ḳarış ḳadar zemīnden yuḳaru pāyların ḳaldırdı. Melik Seyf’üñ ʿaḳlı *gidüp* ġayret-ile öyle lenger virdi (54a/19)

at > ad “ad, isim” **:** ādem sen nerelisin ve hem *adın* nedür ve niçün böyle küçük olduñ didi (55a/20)

Arapça ve Farsça kökenli bazı kelimeler standart Türkiye Türkçesinde "t"li olarak kullanılmasına rağmen metînde "d"li olarak tespit edilmiştir. Metinde bu kelimeler kendilerinden sonra ünlü harf gelmese de orijinal şekilleriyle yani "d"li olarak kullanılmışlardır.

evlad "evlat" : cezîrelerinden bir cezîre var idi, adına cezîre-i ʿAynü'l-baḳār dirler idi. Ol cezîrede daḫı nerre *evlad*larından bir güher-āb olurdı (70a/18)

pūlād "polat" : bu kerre Kehkeşān Nerre, Ferāmerz'i ṣaġ ve sālim görince ḫayrān oldı. Hāy nā-bekār ḫākī senüñ vücūduñ *pūlād* mıdur ki benüm ʿamūdumdan [76a4] ḫalāṣ buldun (76a/3)

murād "murat" : *murād*uñ nedür didi. Arduvān da eyitdi, nolsa gerek murādum seni ṭutup iki yırtmaḳdur (101a/20)

dāmād "damat" : ẕātında *dāmād*um ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem ne çoḳ eglendi (102b/6)

imdād "imdat" : perestler bizi zebūn eyledi. Niçün gelüp bir kerre *imdād*ımıza da bulunmaz didi (127a/6)

ümīd "ümit" : zengī imiş diyüp medḥ eyledi. Rāy-ı Āʿẓam göñlünden bu da Ḳattāl'a cevāb viremez Raʿd'dan da *ümīd*üm yoḳdur (130b/9)

Metinde bazı yabancı kökenli kelimeler kendisinden sonra ünlü gelmesine rağmen son seste yer alan "t" ünsüzünü korumuştur. Bu kelimeler standart Türkiye Türkçesinde de aynı özelliklere sahiptir.

ḥareket > ḥareketi "hareket" : yā Ḳattāl Zengī diyü bir nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz gördi ʿUmrān'uñ *ḥareketi* Behzād'a benzemez, metîn dil-āverdür. Aña göre tedārük görülür (17a/16)

devlet > devleti "devlet" : olmañuz anlar Ḫudā-perest oldı ise Nār-ı Nūr devletinde bir Ḳattāl Zengī'nüñ ḥaḳḳından gelince anlar (18a/6)

vaḳt > vaḳti "vakit" : idüp şöyle bıraḳdı. Bu arada ʿayyārlar kendülere gelüp Ser-bāz geldi. Cihān-baḫş öñinde temennā idüp āferīn sulṭānum eyü *vaḳti*nde [19a7] uyanup bu ḥaram-zāde'i tutduñ diyüp aşlı ile naḳl eyledi (19a/6)

ḫidmet > ḫidmeti "hidmet: hizmet" **:** nola Müselmān olayum ancaḳ ben o eṣnāda Aḥżar Şāh'uñ ʿayyār başısı iderseñ ölince *ḫidmeti*nde olurum didi (19b/5)

ḳuvvet > ḳuvveti "kuvvet" **:** ẓāhir bura meydāndur. Maḥall-i imtiḥandur, el elden üstündür. ʿArşa çıḳınca eger güci ve *ḳuvveti* yetüp anlar (20b/10)

Metinde bazı Türkçe kökenli kelimeler kendisinden sonra ünlü gelmesine rağmen son seste yir alan "t" ünsüzünü korumuştur. Bu kelimeler standart Türkiye Türkçesinde de aynı özelliklere sahiptir.

üst > üsti "üst" **:** ḥāṣıl-ı kelām başladı çeng eylemege. Ferāmerz, Cumhūr'a ruḫṣat virüp aḫşam olınca çeng eylediler. Aḥşam *üsti* Ferāmerz, Cumhūr'a [17b4] daḫı bir ḍarb urup ālūde eyledi (17b/3)

ç / c Ötümlüleşmesi

küç > güç > güci "güç" **:** begler ve pādişāhlar içinde kendüsin böyle Ferāmerz tāziyāne ile dökdügine ziyāde ʿār idüp *gücı*ne geldi (49a/6)

uç > ucı "uç" **:** yine ḳanuñ saña cibā naṣībüñ var ise vir. Vaḳtde seni ben yine bulurum diyüp teẕkereʾi başı *ucı*na bıraḳdı (49a/17)

ḳılıç > ḳılıcı "kılıç" **:** ḥavāle eyledi. Ferāmerz tīġ-i āteşi çeküp Arduvān'uñ *ḳılıcı*na ḳārşu virdi (106b/24)

yıġaç > aġaç > aġacı "ağaç" **:** ne ise bildürdiler. ʿAḳrebe Cāẕū da rıżā virüp Layṭān kendi ḳalḳup ṭoḳsan dār *aġacı* dikdürdi (84b/13)

aç > acıḳ- "acıkmak" **:** ben geldüm. Senüñ işüñ bitdi. Saña ṭutup kebāb idüp yiyeyüm, bir dānesi ḳalmasun didi. Daḫı birāzdan laʿīniñ ḳarnı [133a11] *acıḳ*dı (133a/10)

avuç > avucı "avuç" **:** deste-çūbı ḳażā buludı gibi iner. Hemān pençe açup yaʿni el ayasın ber-ā-ber virdi. Deste-çūb Cihān-baḫş'uñ *avucı*na (134a/10)

Standart Türkiye Türkçesinde "ç / c ötümsüzleşmesi görülen bazı Arapça ve Farsça kelimeler, metinde de aynı özellikleriyle tespit edilmiştir.

ʿilaç > ilacı "ilaç" **:** ʿ Ammā ḳorḳaram anlar da çoḳ bilür, ḥekīmler çoḳdur. Bir ṭarīḳ ile *ʿilacı*n bulup ḫalāṣ iderler didi (138a/1)

ḫarac “haraç” ikrām itdiler. Ferāmerz gelüp ḳayınatası Muṭahhar Şāh’a baş ḳoyup durdı. Muṭahhar Şāh emr eyledi, Ferāmerz’e Rum *ḫaracı* deger güveyügülüḳ ḫilʿatı [5a25] giyürdi (5a/24)

tāc “taç” : kūşelü *tācı* ḫazīneden çıḳarup Muṭahhar Şāh’uñ başına giydürdi (13a/12)

p / b Ötümlüleşmesi

tüp > tip > dip > dibi “dip” **:** oldılar. Zengī’nüñ tā maġarasına yaḳın hemān bir dıraḫt dibine inüp ṣabāḥa dek āsāyiş eylediler (6b/11)

Metinde aynı kelimeler hem “b”li hem de “p”li olarak tespit edilmiştir. Bu kelimeler standart Türkiye Türkçesinde “p” li olarak kullanılmaktadırlar ve kendilerinden sonra ünlüyle başlayan bir ek geldiği zaman bu özelliklerini kaybetmemektedirler.

topu / tobu “topu” **:** on ṭoḳuz *topu*ñ ḳanġı birine siper irişse gerek. Hemān Ḫudā’ya emānet didiler (82a/21) / siperi dürüst yetişdiremeyüp ṭop*u*ñ biri altında olan gergedānuñ kellesine rāst gelüp ḫurd-ı ḫām eyledi (83a/12)

kopup > kobup “kopup” **:** anuñ da tutḳalı erimiş idi. Burnı *kopup* eline geldi (49b/8) / ṭurup Zengī’nüñ ʿayyārın dārūdan geçürüp gelem. Perdesine *ḳobup* heykel-i hidāyeti iḫfā niyyetine doḳunup zengīʾi aldı (58a/9)

Metinde bir adet Türkçe kökenli kelimeden sonra ünlü geldiği halde kelime sonundaki “p”, “b”leşmeyerek mevcudiyetini korumuştur.

yip > ip > ipü “ip” **:** Cihān- [137a12] –baḫş’uñ üzerine ḥavāle eyledi ve hevāya atdı. Ol *ipi*ñ ḫalḳası hevāya çıḳınca gitdükçe ḫalḳa açılup buyurdı (137a/12)

Arapça ve Farsça kökenli bazı kelimeler orijinalinde kelime sonunda “b” olmasına rağmen metinde “p”li olarak tespit edilmişlerdir. Ayrıca bu kelimeler kendilerinden sonra ünlü gelmesine rağmen “b” leşmemişlerdir. Bu kelimeler standart Türkiye Türkçesinde de “p”li olarak varlığını devam ettirmektedir.

çap > çapu “çap” **:** zebūn oldı hemān irüp anı da yıḳdı Ser-bāzı da bende çekdiler bu arada Jīvek ġāyet *çāpu*ñ piyāde idi (67b/19)

Standart Türkiye Türkçesinde kendisinden sonra ünlü geldiği zaman kelime sonundaki “p”lerin “b”leştiği görülen bazı Arapça ve Farsça kelime metinde de aynı özellikleriyle tespit edilmiştir. Bu kelimelerin ana dillerindeki orijinal şekilleri de “b”lidir.

ḳalb > ḳalp > ḳalbü “kalp” : *kalbü*m ḳırılmışdur (117b/21)

ġarb > ġarp > ġarbu “garp” : ṣāḥib-ḳırān-ı şarḳ ve *ġarbu*m var. Ol Seyf’e, oğlana söyle edebiyle otursun (15b/4)

ġālib > ġālip > ġālibü “galip” : şimdiki ḥālde büyük birāderümsin ve *ġālibü*msin (17b/24)

cānib > cānip > cānibi “canip” : birin ṣaġ cānibine ve birin ṣol *cānibi*ne oturtdı (18a/2)

sebeb > sebep > sebebi “sebep” : gerekdür. Bir cāẕū *sebebi* ile buralara gelüp senüñ devletüñ aña naṣīb olsa gerekdür didiler (73b/10)

2.2.2.6.1.2. Kelimelerin içinde ötümlüleşme

t / d Ötümlüleşmesi

ḳatun > ḳadın “hatun, kadın” : başladı bunlara niyāz eylemege. Cānum küçük *ḳadın*larını incitmeñ, ṣalıvirüñ, size ḫiẕmet ideyüm didi (56a/3)

2.2.2.6.1.3. Eklerde ötümlüleşme

-lıḳ, -lik / -lıġ, -lig İsimden İsim Yapım Eki

Somut ve soyut isimler yapan bu ek 8. yüzyıldan önce kullanılan eklerden biridir (Clauson ve Özalan, 2007: 189). Standart Türkiye Türkçesinde de hâlâ işlek olarak varlığına devam eden bu ek metinde de aynı şekilde tespit edilmiştir. Metinde ekten sonra ünlü geldiği zaman son seste yer alan *“ḳ”*nın ötümlüleşerek *“ġ”* olduğu görülmüştür.

dāmadlıḳ > dāmādlıġa “damatlık” **:** beni daḫı *dāmādlıġa* ḳabūl idüp Ferāmerz’üñ ṭaḥt-ı nigāhında olan menkūḥası Gül-çehre Bānū’yı baña viresin (13a/16)

ḳorṣanlıḳ > ḳorṣanlıġa “korsanlık” **:** ziyāde ḳuvvet-i ḳāhireye mālik idi. Ekṣer kārı *ḳorṣanlıġa* çıḳup rāst geldügi gemileri alup ve içinde olan ādemleri esīr idüp [27a21] mālların ġāret eylerdi (27a/20)

ṭaraḳlıḳ > ṭaraḳlıġa “taraklık” **:** ḫāh nā-ḫāh Ferāmerz’i *taraklıġa* dikdi. Ferāmerz öyle lenger virdi (31b/22)

eksiklik > eksikligi “eksikliği” **:** bir ʿaraż *eksikligi* olurdı didi. Bu kerre Ferāmerz daḫı Ṣarṣar’a eyitdi (38b/9)

erlik > erlige “erlik” **:** bu *erligi*n görüp bi'ż-żarūrī taḥsīn eyledi (53a/4)

-(ı)ḳ, -(i)k / -(ı)ġ, -(i)g : Fiilden İsim Yapım Eki

Fiil kök ve gövdelerinden genel olarak sıfatlar üreten işlek eklerden biridir. Metinde birçok örneği tespit edilmekle birlikte bir örnekte ötümlüleşme görülmüştür. Ek, standart Türkiye Türkçesinde yaygın olarak kullanılan eklerdendir.

bölik > bölige “bölüğe” **:** eylemek içün gelürler *bölige* ele gire idiler (44b/18)

-cıḳ, -cik / -cıġ, -cig :İsimden İsim Yapım Eki

Kaşgarlı Mahmut, *“çuḳ, çük”* ekinin küçültme eki olduğunu belirtir. Hâlâ işlek olan bu ek 11. yüzyılda nadir olarak kullanılan yeni bir ekti (Clauson ve Özalan, 2007: 189). Bu ek Türkçede 8. yüzyıldan önce de kullanılan en eski eklerden biridir. Ek, metinde “ç” – “c” ötümlüleşmesi sonucunda “cıḳ, cik” şeklinde tespit edilmiştir. Ek standart Türkiye Türkçesinde “cıḳ, cik, cuḳ, cük” olmak üzere dört şekilde de kullanılmaktadır.

ḳurıcıḳ > ḳurıcıġı “kurucuğu” **:** defʿ olup gördi öñinde bir beyāż kinkāh açuḳ ve ṣovuḳdan kendinüñ *ḳurıcıġı* daḫı ḳalḳup ḳulaḳlanmış (105a/8)

-duḳ, -dük / -duġ, -düg : Sıfat-Fiil (Partisip) Eki

Bu da geçmiş zaman ifade eden ve çok kullanılan partisip ekidir. *"bil-dik, tanı-dık, duyulma-dık (söz), gör-düğ-ü-m, yap-tığ-ı-n, geç-tiğ-i, ol-duğ-u-muz, sök-tüğ-ü-müz, koş-tuk-ları"* misallerinde olduğu gibi. Bu ekin dikkati çeken tarafı bilhassa iyelik eki alarak kullanılmasıdır. İyelik eki almayan şekilleri pek fazla kullanılmaz. Kullanış sahasına hemen hemen daima iyelik ekli şekilleri ile çıkar ve böylece en geniş ölçüde kullanılır. İyelik eki tabiî diğer partisiplere de gelir. Fakat bu partisipte iyelik eki partisip eki ile adeta kaynaşmış bir durumda bulunur.

Bu ek de şekil ve zaman eki durumuna geçmeyen bir partisip ekidir. Görülen geçmiş zamanın çokluk birinci şahsını kendisine benzeterek ikinci tipteki şahıs eklerinin çokluk birinci şahıslarının "-ḳ, -k" olmasına bu ek sebep olmuştur. Eskiden bu ekin yalnız *"-duḳ, -dük"* şekli vardı. Vokal uyumuna Osmanlıca içinde bağlanmış, diğer şekilleri ancak son zamanlarda ortaya çıkmıştır.

Bu partisibin de eşitlik eki almış şekli gerundium fonksiyonuna bürünmüş, böylece partisip manasını kaybetmiştir: *"al-dık-ça, gel-dik-çe"* misallerinde olduğu gibi. Ağızlardaki *"vardığınan < varınca (< vardığı ilen), geldiğinen < gelince (< geldiği ilen)"* gibi şekllerde de böyle gerundium ifadesi vardur. Metinde çok sayıda örneği tespit edilen ekin son sesteki ünsüzü "ḳ" çoğu yirde ötümlüleşerek "ġ" olmuştur. Ek, standart Türkiye Türkçesinde *"-dık, -dik, -duk, -dük ,-tık, -tik, -tuk, -tük,"* olmak üzere sekiz şekilli olarak varlığını devam ettirmektedir.

itdük > itdügi "ettiği" **:** idüp yaḳıldı ve yandı. Eyitdi, ol nā-bekāruñ bāña *itdügi* rengi dünyāda Alaman kāfirine bile olmamışdur (79a/24)

bindük > bindügi "bindiği" **:** eyledi ammā dūrdest yolundan uramayup meger eksik urulmaġla gürz gelmedi illā Melik Seyf'üñ *bindügi* raḫşuñ kellesine [81a21] rāst gelüp ḫurd-ı ḫām eyledi (81a/20)

eyledük > eyledügi "eyledik" **:** eyledi ve Ḫudā-perestlerden şekvā eyledi. Layṭān daḫı aġlayup Ṣarṣar'uñ kendüye *eyledügi* rengleri naḳl idüp burnun, ḳulaġın (83b/25)

olduḳ > olduġı “olduk” : andan ṭoḳsan nefer-i dil-āveri keşān-ber-keşān varup ḫapsden cümlesin alup getürdiler ammā rāvī eydür. Bunlar maḥbūs *olduġı* [84b15] yirde meshūr idiler (85b/14)

çıḳarduḳ > çıḳarduġı “çıkardık” : olup Ḳahhār’uñ daḥmeden *çıḳarduġı* bār-gāhı yüz ḳırḳ sekiz ḳubbe üzerine ḳurdılar (86b/15)

-maḳ, -mek / -maġ, -mek : İsim-Fiil Eki

8. yüzyıldan önce de kullanılan isim-fiil eklerindendir (Clauson ve Özalan, 2007: 193). Fiillere gelerek onlardan isimler yapan bu ek standart Türkiye Türkçesinde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Metinde birçok örneği tespit edilen ekin, bazı örneklerde son seste yer alan “ḳ, k” ünsüzünün “ġ, g” olarak ötümlüleştiği görülür.

urulmaḳ > urulmaġ “bindiği” : eyledi ammā dūrdest yolundan uramayup meger eksik *urulmaġla* gürz gelmedi. İllā Melik Seyf’üñ bindügi raḫşuñ kellesine [81a21] rāst gelüp ḫurd-ı ḫām eyledi (81a/20)

olmaḳ > olmaġ “olmak” : ol vaḳtin boyları uzun *olmaġ*la geçe inerdi (127b/20)

-çı, -çi / -cı, -ci : İsimden İsim Yapım Eki

8. yüzyıldan önce de kullanılan bu ek fail isimleri yapmaktadır (Clauson ve Özalan, 2007: 188). Metinde örnekleri tespit edilen ek, standart Türkiye Türkçesinde kullanılan yaygın ve işlek eklerdendir. Ekin, Türkiye Türkçesinde “cı, ci, cu, cü, çı, çi, çu, çü” şekilleri mevcuttur.

Ekin, metinde Eski Türkçe ve Türkiye Türkçesinde ötümsüz olarak kullanıldığı kelimelerde, ötümlü olarak kullanıldığı görülmüştür.

ḳonaḳçı > ḳonaḳcı “konakçı” :_ey pādişāhum bunlar Ḳattāl Zengī’nüñ menzilcileridür yaʿni *konaḳcı*sıdur (114b/5)

aşçı > aşcı “aşçı” : Ser-bāz fikriyle baḳmayup ṭaʿāmı oradan ḳalḳup *aşcı*nuñ aḳçasın virdi (97b/10)

Ek, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi metinde de bazı örneklerde ötümsüz olarak tespit edilmiştir.

yabançı (yaban + çı) > yabancı "yabancı" **:** biri *yabancı* ʿayyār kim idügin bilmedi (19a/4)

onınçı (onın + çı) > onıncı "onuncu" **:** begendi çoḳ ḳuvvete mālik server imiş didi. Melik Seyf öteden dönüp bir kerre Ferāmerz'e gürz-i İskender'i ḳapup *onıncı* ḳıraṭdan [21b4] Melik Seyf'e bir ḍarb urup Melik Seyf daḫı gürzin ber-ā-ber virdükde ḳolları büküldi (21b/13)

sekizinçi (sekizin + çi) > sekizinci "sekizinci" **:** idüp döndiler. Ṣabāḥ yine bindiler. Yidi gün çeng eyleyüp *sekizinci* gün āsāyiş eylediler (37b/23)

ṭoḳuzınçı (**ṭoḳuzın + çı**)> **ṭoḳuzıncı** "dokuzuncu" **:** *ṭoḳuzıncı* gün yine bindiler (37b/23)

-t- : Fiilden Fiil Yapım Eki

Geçişli fiillere *"-r, -tır, -t "*ekleri getirildiğinde fiil geçişliliğini devam ettiriyorsa bu fiillere ettirgen fiiller denir. Geçişsiz fiillere *"-r, -tır, -t"* ekleri getirildiğinde geçişli oluyorsa bu fiillere oldurgan fiiller denir. Fiillere *"-r, -tır, -t"* ekleri getirilerek yapılır. "-t" eki de bu görevdeki işlek eklerdendir. Ek, standart Türkiye Türkçesinde varlığını devam ettirmektedir.

yumuşa-t- > yumuşa-d- "yumuşatmak" **:** balmumı gibi iderdi, yumuşadır idi (57a/14)

közet- (köz + (e)t-)>göze-d- "gözetmek" **:** idüp nümāyān olmış. Ṣarṣar hem bunları temāşā idüp hem göz ucıyla nāme-i Ferāmerz'i *gözed*irdi (41a/6)

acaḳ, ecek / acaġ, eceg : Gelecek Zaman Eki

Türkiye Türkçesinde gelecek zaman çekimi -(y)AcAk ekine zamir menşeli şahıs eklerinin getirilmesiyle kurulur (Ergin 2013: 303). -(y)AcAk eki, Menges (1968: 131)'e göre -a yā da -ġa fiil ismine çaq 'zaman, çağ' kelimesinin gelmesiyle veya eşitlik eki +ça + kuvvetlendirme edatı ök > -çaḳ gelmesiyle oluşmuştur.

Korkmaz (1995: 4-5)'ın kanaatine göre de -(y)AcAK eki -a + caḳ < -a +ça+ok 'gelecek zaman', eşitlik hâli' ekleri ve 'pekiştirme edatı' birleşmesinden meydana gelmiştir (Gültekin, 2006: 39). Metinde bir örnekte Eski Anadolu Türkçesi dönemi gelecek zaman eklerinden "-ısar, -iser" tespit edilmiştir. -(y)AcAk eki metinde ötümsüz olarak tespit edilmiş fakat ekten sonra ünlü geldiği zaman ekin ötümlüleştiği görülmüştür.

idecek > idecegin "edeceğin" **:** Ġažbān ġažaba gelüp iḳdāmıla bir gürz daḫı urdı. Ferāmerz ānīde çarpup bī-pāk menʿ eyledi. Ġažbān ġažabından nice *idecegi*n [9a13] bilmeyüp gürzüñ ṭarafıyla ṣaldı (9a/12)

idecek > idecegin "edecek" **:** żabṭ idecegine iştibāh yoḳdur (114b/8)

olacaḳ > olacaġum "olacak" **:** ururs̱a ṭūṭyā-yı çeşm ʿalīl olacaġum (119b/7)

oynayacaḳ > oynayacaġum "oynayacak" **:** Hemān cāriyelerden biri şevḳe gelüp ābū ḳızlar benüm oynayacaġum geldi, ḳalḳar Ṣarṣar ile oynaram didi (126b/14)

acaḳ, ecek / acaġ, eceg : Sıfat-Fiil Eki

Standart Türkiye Türkçesi'nin işlek sıfat-fiil eklerindendir. Gelecek zaman eki *"acak, ecek"* ile karıştırılmamalıdır. Bu ek 15. yüzyılda Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de görülen eklerdendir. Metinde sıfat fiil olarak kullanıldığı örnekler fazladır. Sadece iki farklı kelimede beş altı kez son ünsüzünün kendisinden sonra gelen ünlü ekten dolayı ötümlüleştiği görülmüştür.

gelecek > gelecegi "geleceği" **:** ṭarīḳi üzre süvār olup vardılar, sāye-bān altında ḳarār eylediler. Birāzdan gördiler, Ṣarṣar'uñ gelecegi ṭarafdan tozlar [65b12] nümāyān oldı (65b/11)

ḳuruyacaḳ > ḳuruyacaġın "kuruyacak" **:** *kuruyacaġın* eline alup Sündiyār Zengī'nüñ yüzine gözine serpe serpe işedi (135b/11)

ġaḳ, gek / ġaġ, geg : Fiilden İsim Yapma Eki

Bu ek Türkçede 8. yüzyıldan önce kullanılan eklerdendir. Bazı durumlarda alışkanlık bildiren isimler türetir. **İç>içgek** *"vampir".* Bu eki almış kelimelerin

etimoloji belli değildir. İşlek olmayan çok eski bir ektir (Clauson ve Özalan, 2007: 193).

Bu ek standart Türkiye Türkçesi yazı dilinde mevcut olan *"-an / -en"* sıfat fiil eki ile *"-cı / -ci"* isimden isim yapım ekinin anlamında fiillerden isim türetir.

tezgek < ez-gek "kaçan, çekingen" (DLT)

tutgak < tut-gak "öncü" (KB)

Bu ek pek yaygın olmayan eklerdendir. Bu ek standart Türkiye Türkçesinde yoktur. Bu sebeple bu eklerin eklendiği kelimelerden bu ekleri ayırmak çok zordur. Ekler artık kelimenin gövdesi haline gelmiştir. Metinde bir adet örnek tespit edilmiştir.

kürgek > kürek > küregi "küreği" **:** ḳapup ṣaġ *küregi* üzerine bir zaḥm irişdürdi (28b/9)

2.2.2.6.2. İmlası kalıplaşmıış olanlar

Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde olduğu gibi 17 ve 18. yüzyıllarda da bazı eklerin tonlu ünsüzlerle başlaması ünsüz uyumunu bozmuştur. Bu sebepten dolayı uyuma girmeyen ekler, o dönemlerde yazılan metinlerde görülmüştür. Aynı şekilde metinde de uyuma girmediği görülen kalıplaşmış ekler aşağıdadır:

-dUr : Bildirme Eki

vardur "vardır" **:** sulṭānum şunda bir ġarīb temāşā *vardur* (101b/24)

vācibdür "vaciptir" **:** sulṭānım şunda bir ġarīb temāşā vardur deyri *vācibdür* (101b/24)

eylemişdür "eylemiştir" **:** Eylemişdür, çift olmaz Ḥaḳḳ Teʿālā biñ yıl ʿömr ṭaḳdīr *eylemişdür* (102a/1)

siyāhdur "siyāhtır" **:** *siyāhdur* diyü Ḳarṭās varayum ḫaber getüreyüm diyüp fi'l-ḥāl zemīne indi (102a/16)

işdür "iştir" **:** aldı ve Layṭān'ı ṣalıvirdi. Layṭān Vezīr götinüñ acısından fır fır döner ve hem Arduvān'a söger bu naşıl *işdür* [105a17] senüñ itdügüñ (105a/17)

yoḳdur "yoktur" **:** zīrā benüm arada ṣuçum *yoḳdur* (54a/25)

çoḳdur "çoktur" : ṭutup yine kendi elin öpdi. Ḳarġun didi kim maʿrifetüm *çoḳdur* (55b/4)

ḳapudur "kapıdır" : ḳadar kilid aṣılı. Çeküp kilidi ḳopardı ve ḳapuya bir depme urup *ḳapudur*, birden küşād oldı (73a/17)

olmışdur "olmuştur" : meyl arasına vażʿ *olmışdur* (96a/4)

maḥpūsdur "mahpustur" : Arduvān Hindī daḫı yā Ṣabārū benüm ḳarındaşum Erdāl Hindīʾi Yezdān-perestlerüñ elinden *maḥpūsdur* (97b/22)

-dUr : Fiilden Fiil Yapım Eki

Ek metinde genel olarak yuvarlak ünlülü olmakla birlikte bazı yerlerde düz ünlülü şekilleri de mevcuttur. Bu durum düzlük-yuvarlık uyumuna tabi olmaya başladığını göstermektedir.

bindür- "bindirmek" : Erdāl'a kendin bildürdi. Oradan çıḳarup bir raḫş peydā eyledi. Erdāl'ı *bindür*üp ʿasker-i İslām'dan çıḳardı (98a/6)

boşandur- "boşandırmak" : ʿAyyār daḫı Ser-bāz ʿAyyār ḳafesle bār-gāh-ı Keymurād Ḫān'da āsılı olup Ṣabārū ve Nīrnek ʿAyyār'ı niçe dārūlayup geçerken *boşandur*duġın [98b14] naḳl eylediler (98b/13)

itdür- "ettirmek" : geldi. Olan muṣāḥabatleri naḳl eyledi. Yārın çeng nidā *itdür*diler didi (100b/11)

dikdür- "diktirmek" : çalınan ṭablları *dikdür*üp bülend-āvāz eyle (101a/6)

ṭutuşdur- "tutuşturmak" : yüridi ve birāzı Arduvān'a gitdiler. Ṣarṣar-ı Sebük-bār kendü üzerine gelenleri hemān ḳāzūre-i neft urup bunları *ṭutuşdur*dı (101b/14)

Ekin düz ünlülü kullanımları aşağıdadır:

gezdir- "gezdirmek" : Ferāmerz [4b17] üç fīl ile pehlevānı tekrār on iki kerre *gezdir*üp ol meydānı devr itdürdi ve yine yirine getürüp zemīne ḳodı (4b/17)

Ekin yuvarlak ünlülü kökten sonra tespit edilen düz ünlülü kullanımları da mevcuttur.

öldir- "öldürmek" : Ḳanda [7b2] ḳaldı ki sizlere bundan ġayrı bu aralarda bāzergānlar *öldirüp* ḫalḳuñ mālın alursız (7b/2)

-duḳ, dük : Sıfat Fiil Eki

eyledük > eyledügi “eylediği” : dīvānda ṣandelī çeker, pehlevāndur Ḫun-ḫār Hindī dirler. Rāy Āʿẓam murād eyledügi zemān bütün Hind şāhlarına [108a16] ḫaber gönderüp ne ḳadar şāhlar ve ʿasker ve pehlevānlar var ise gelürler (108a/15)

itdük > itdügi “ettiği” : Layṭān [111b22] Vezīr hemān nuṭḳa gelüp Rāy-ı Āʿẓam’a duʿā idüp aġlayaraḳ Ferāmerz’in Ḫurūc’ın ve *itdügi* işleri cümle taḳrīr eyledi (111b/22)

virdük > virdügi “verdiği” : dīvāna girdi. Ferāmerz buluşup Rāy-ı Āʿẓam’uñ *virdügi* cevābları söyledi (114a/16)

gördük > gördügi “gördüğü” : bir zengī pehlevānı ile bir piyāde kendünüñ zaḫm-ı ḫūrda şikārın almışlar. *Gördügi* ve bildügi kimesneler degüldür (116a/16)

olduk > olduġı “olduğu” : **serāy**-ı Rāy-ı [118b6] Āʿẓam’a varup Pür-ʿİşve’nüñ *olduġı* ḥücreye vardı (118b/6)

yatduḳ > yatduġı “yattığı” : Kendi *yatduġı* yir pūlād-ı ḳafes iḥāṭa eyledi (138a/9)

-dI : Görülen Geçmiş zaman Eki

çıḳdılar “çıktılar : *çıḳdılar* Pervīz Şāh ile Gül-çehre Bānū, Ekvāl’üñ lāşesin görüp Ferāmerz’e taḥsīn eylediler (1a/15)

ṣıḳdı “sıktı” : öyle *ṣıḳdı* kim belki bu daḫı olınca ol ṣıḳış câme-ḫābda bile bulınmaz (1b/9)

ḳapdı “kaptı” : yā Ḳarṭas sen ilerüvā Muṭahhar Şāh-ı Muʿaẓẓam’a müjde eyle. Gelsünler şeh-zādeleri alup getürsünler didi. Ḳarṭas nola diyüp teberrük *ḳapdı* ve çıḳup [1b12] gitdi (1b/11)

eyitdi “eyitti” : bu arada Ḳarṭas dīvān [1b22] ḳapusına gelüp bevvāblara *eyitdi*, varuñ pād-şāhıñuza söyleñ, baña düstūr isteyin, kendüye oġlından ve ḳızından müjdem var, ḳorḳmañ ben yabancı degülüm, dostum didi (1b/22)

gitdi “gitti” : bir iki biñ ādem süvār olup ḳarşu *gitdiler* (2a/7)

-dA : Bulunm Hâl Eki

ṣoḥbetde “sohbette” : Gül-çehre Bānū da naḳl eyledi. Bunlar bunda *ṣoḥbetde* ammā bu ṭarafdan Muṭahhar Şāh ve Ferāmerz, ser-āmed-i serāy Muṭahhar Şāh’a gelüp dīvāna irdiler (2b/11)

vaḳtde "vakitte" : çıḳdı. Meger bu Evren-tenlerüñ bir şāhları var idi. Şaʿbān Şāh-ı Evren-ten dirlerdi. Anuñ taḫtı idi ve ol *vaḳtde* taḫt üzerinde [27a9] idi (27a/8)

rivāyetde "rivayette" : alup Arduvān'ı ḥaps eyledi ammā Meşḥūn Zengī bir *rivāyetde* Gülgūn Zengī'nüñ ḳarındaşı idi (28b/14)

hey'etde "heyette" : yüregi ḳopdı. Eyitdi, buyuruñ diyüp öñine düşdi ammā Ḳarṭas, Sebük-bār'ı ol *hey'etde* gördükde göñlinden eyitdi (35b/21)

taḫtda "tahtta" : Pāy-ı *taḫtda* Pilten-i Pil-Efgen'i gördi (41a/1)

-dAn : Ayrılma Hâl Eki

ḳıyāmetden "kıyametten" : . bre yelken [25b7] elek bre şöyle ilk, böyle ilk dirken bir ʿaẓīm rūzgār çıḳup bir ḳaṣırġa ḳopdı kim güyā *ḳıyāmetden* bir nişān oldı (25b/7)

taḫtdan "tahttan": işidüp bir zemān fikre daldı bir nuṭḳa ḳādir olmadı. Hemān pāy-ı *taḫtdan* Pilten eyitdi (41a/17)

bulutdan "buluttan" : bir tenhā yire varup başladı siḥr eylemege. Nā-gāh anı gördiler ki, hevānuñ yüzinde *bulutdan* eṣer yoġiken anı gördiler (84a/5)

ḳatdan "kattan" : görüp Ṣabārū vehm aldı. Hele biñ meḫāfet-ile üçinci *ḳatdan* içeri büyük büyük dīvāna girdi (97a/20)

seyāḥatden "seyahatten" : baʿżı *seyāḥatden* gezerken fīlān yire uġradum, anda şöyle bir [117a23] ġarībe nesne gördüm diyince ḫayret-fezā efsāneler naḳl eyledi. (117a/22)

2.2.2.7. Göçüşme (metatez)

Kelime içerisindeki iki sesin sıralanışının değişmesi, diğer bir tabirle yer değiştirmesi olayıdır. Meydana gelmesi belirli kıstas ve düzene bağlanamaz, yani belli ses düzenlerinin göçüşmeyi beraberinde getirdiği düşünülemez; ancak söyleyiş kolaylığı sağlama eğilimi genel etken kabul edilebilir. Genelde ardışık sessizler arasında gerçekleşen göçüşme, sesli ile sessiz arasında ve uzak sesler arasında da görülebilir. Her dilde, her devirde görülen göçüşme olayının tipik örneklerine ağızlarda ve çocuk dilinde sıkça rastlanır. Bazı örnekleri şunlardır: *köprü-körpü, öğretmek-örgetmek, çömlek-çölmek, toprak-torpak, yaprak-yarpak, yalnız-yanlız,*

kibrit-kirbit, memleket-melmeket/melmekat, akşam-aşkam, ekşi-eşki, reçel-leçer, kirpik-kiprik, sarımsak-sarmısak, perhiz-pehriz.

Metinde ekin bir adet örneği tespit edilmiştir. Bu örnek Farsça kökenli "**ġāşiye-dār** (At uşağı)" kelimesidir. Müstensih kelimeyi üç yerde de aynı şekilde yazmıştır. Bu bir yanlışlık da olabilir fakat üç yerde bu şekilde yazılmış olması göçüşme ihtimalini artırmıştır.

ġāşiye-dār ~ ġāyişe-dār (4b/3)

2.3. Şekil Bilgisi (Morfoloji)

Bir dildeki kök ve ekleri, bunların birleşme yollarını, eklerin anlam ve görevlerini, dilin türetme ve çekim özelliklerini ve şekille ilgili öteki konuları inceleyen gramer dalına şekil bilgisi nedir. İngilizce "morphologie" den dolayı morfoloji olarak da adlandırılan bu bilim dalı güncel Türkçe Sözlük'te, "Yapı Bilgisi (TS, 2011: 2526)" olarak karşılanmaktadır. Metinde yer alan yapıyla alakalı bilgiler, müellifin diline ve kalemine bağlı kalınarak verilmeye çalışılacaktır.

2.3.1. Fiil (eylem)

Fiil veya eylem, varlıkların yaptığı işi, hareketi, oluşu çeşitli ekler alarak şahıs ve zamana bağlı olarak anlatan kelimedir. Türkçede fiiller; haber ve dilek kip ekleri ile zaman ve tasarlama anlamı kazanır; şahıs ekleri ile işin veya oluşun kim tarafından gerçekleştirildiğini belirtir. Fiiller; iş, durum ve oluş fiilleri olmak üzere üç gruba ayrılır:

yürümek, düşünmek, yazmak (iş fiili)

büyümek, eskimek (oluş fiili)

uyumak, durmak (durum fiili)

Türkçenin hemen her devresinde olduğu gibi Eski Türkçede de iki kelime çeşidi vardır: ad (isim, sıfat, zamir; sayı sözleri, zarf ve edatlar) ve fiil (isim-filler, zarf-filler) (Tekin, 1992: 79). Eski Anadolu Türkçesi ve standart Türkiye

Türkçesi'nin de şekil bilgisinde isimlerle beraber en önemli parçası olan fiiller Eski Türkçeden beri bol çeşitleriyle beraber varlığını devam ettirmiştir.

2.3.1.1. Fiil çekimi

2.3.1.1.1. Dilek kipleri

2.3.1.1.1.1. İstek kipi

İstek kipinin fonksiyonu hakkında Türkiye'deki Türkologlar arasında bir birlik yoktur. Bunun nedeni olarak istek kipi ile emir kipi arasındaki anlam farklılığının tam olarak ayırt edilmemesi olarak söylenebilir.

> "Konuyla ilgili olarak Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun 'Türkçede Emir ve İstek Kipi Üzerine' adlı makalesinde bu zamana kadar değinilmeyen emir ve istek kipleri arasındaki farkları bu makalede açıklamıştır. Ercilasun'a göre –ayım/-eyim ve –alım elim eklerin (istek kipi ekleri) emirden çok istek işlevinde kullanıldığı yirine onların emir kipine girmesi gerektiğini düşünmektedir. (Ercilasun, 1993: 1; D. Canhasi, 2013: 28)."

Konuyu netleştirmek ve bir çözüm önerisi getirmek için öncelikle emir ve istek olarak adlandırılan bu iki kipin Türk gramerindeki genel görünümüne bakmakta fayda vardır: Köktürkçe, Uygur Türkçesi ve Karahanlı Türkçesiyle ilgili hazırlanan gramer kitaplarında istek kipi başlığı bulunmamaktadır (Tekin 2000: 180-182; Eraslan, 2012: 345-35; Hacıeminoğlu 2008: 182-194). Talat Tekin, birinci kişi çekimlerinde gönüllülük kipi başlığını; ikinci ve üçüncü kişilerde ise buyurma kipi başlığını kullanarak emir kipinin birinci kişilerde işletilemeyeceğini vurgulamıştır (Tekin 2000: 182). Diğer tarihsel lehçelerde gelecek zamanı karşılayan *"-GAy"* morfeminden ortaya çıkan şekiller istek olarak değerlendirilmiştir: Eski Anadolu Türkçesinde *"-(y)A"* (Özkan 2000: 138-143), Harezm Türkçesinde *"-A, -GA, -Ay"* (Hacıeminoğlu 1997: 156-157), Çağatay Türkçesinde teklik birinci kişi: *"-(A)y, -(A)yIm, -(A)yIn";* çokluk 1. kişi: *"-(A)lI, -(A)lIŋ, -(A)lIm"* (Eckmann 2005: 114). Kıpçak Türkçesinde doğrudan isteği ifade eden bir ek yoktur (Karamanlıoğlu 1994: 133). Bugün *"-(y)A"* biçiminde verilen istek kipinin, Türkçenin başlangıç dönemlerinde bulunmadığı, daha sonraki dönemlerinde ise sadece istek için değil,

diğer başka fonksiyonlar için de kullanıldığı (gelecek zaman, emir vb.) anlaşılmaktadır (Gümüş, 2016: 254-255).

İstek kipinin Eski Anadolu Türkçesindeki şahıs çekimleri standart Türkiye Türkçesindekinden çok farklıdır: *"dur-a-m, gör-e-m, toldur-a-van, bil-e-ven ; an-a-sın, gör-e-sin ; bul-a, del-e ; sor-a-vuz, di-y-e-vüz ; koy-a-sız, ilt-e-siz ; al-a-lar, di-y-e-ler.* İstek bâzen şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman da bildirmektedir (Timurtaş, 2005: 362)." Ek, tüm bu değişimlerden sonra standart Türkiye Türkçesi'ne "-(y)a, -(y)e" şeklinde geçmiştir ve metinde de bu şekilde tespit edilmiştir.

Teklik 1. Şahıs Eki

gidem (6a/16), eyleyem (11b/6),

Olumsuz fiillerden sonra da *"-(y)a, -(y)e"* kullanılmıştır.

söylemeyem (35b/3), itmeyem (56b/18)

Teklik 2. Şahıs Eki

olasın (56a/1), alasın (59b/21), idesin (60a/1), eyleyesin (71a/13),

Olumsuz fiillerden sonra da *"-(y)a, -(y)e"* kullanılmıştır.

dimeyesin (65a/25), eylemeyesin (73b/17), gitmeyesin (82a/1)

Teklik 3. Şahıs Eki

ḳapa (48b/3), zehrleye (48b/11), ola (96a/11), gide (97b/13), vire (139a/19)

Olumsuz fiillerden sonra da *"-(y)a, -(y)e"* kullanılmıştır.

ayrılmaya (60a/2), başmaya (79a/8), olmaya (100a/14)

Çokluk 1. Şahıs Eki

İstek birinci çokluk şahıs eki *"-vUz"* : *idevüz, sevinevüz, çıḳmayavuz* (Buran, 2004: 277). Eski Anadolu Türkçesinde 1. Çokluk istek eki olarak –a-vuz, -e-vüz kullanılmıştır. İstek çokluk 1.-şahıs eki -a-vuz, -e-vüz (-a + biz, -e + biz) : kurtıl-a-vuz, ir-e-vüz (Timurtaş, (Timurtaş: 2005: 337). Kelime başında meydana gelen "b>v" değişiminden dolayı ek başındaki ünsüz değişime uğramıştır. Metinde ekin

sadece üç örneği tespit edilmiştir. Bu da Eski Anadolu Türkçesi'nin metindeki izlerindendir.

idevüz (77a/13), eyleyevüz (102a/19), gidevüz (118a/25)

Çokluk 2. Şahıs Eki

2. kişi çokluk "-(y)AsIz" dir. *anlara muhâlefet eylemeŋ kim soŋra peşîmân olmayasız* (Gülsevin, 2002: 42).

olasız (5a/9), göresiz (10a/2), gidesiz (10a/6), idesiz (11b/8), eyleyesiz (28a/5), bilesiz (58a/16), bildüresiz (59a/18), gelesiz (140b/14)

Metinde, standart Türkiye Türkçesinde kullanılan *"-(y)AsIñIz"* çokluk 2. şahıs istek ekinin iki örneğine rastlanmıştır.

gidesiñüz (11b/5), bulasıñız (77a/23)

Olumsuz fiillerden sonra da *"-(y)asız, -(y)esiz"* kullanılmıştır. Metinde bir adet olumsuz fiille kullanılmış örnek tespit edilmiştir.

dimeyesiz (11b/7),

Çokluk 3. Şahıs Eki

çekeler (7a/6), olalar (26b/11), irgüreler (32a/21), uralar (46b/14), getüreler (67b/1), ḳaldıralar (70b/7), ideler (127b/11), öldüreler (138a/15), bulalar (138a/17), vireler (140a/13)

Olumsuz fiillerden sonra da *"-(y)alar, -(y)eler"* kullanılmıştır. Metinde bir adet olumsuz fiille kullanılmış örnek tespit edilmiştir.

ḳalduramayalar (77a/11)

2.3.1.1.1.2. Emir kipi

Türkçede emir kipi bir dileği, isteği ya da gerekliliği bildirmek için kullanılmaktadır. Tarihsel süreçten bu güne gelinceye dek geçen her dönemde emir ve istek kipleri birbirine karıştırılmış ve konu sürekli tartışılmıştır. Gerek tarihsel dönemlerde gerekse Türkiye Türkçesinde emir kipi için standart bir çekimin olmaması, istek çekimiyle bazı örtüşmelerin olması, bu kipin tasnif ve tarifinde bazı

güçlüklere yol açmıştır. En önemlisi de emir kipinde birinci tekil kişinin varlığı konusudur. Konuyla ilgili olarak Ahmet Bican Ercilasun'un farklı bir örneği mevcuttur. Ercilasun:

> "İnsanın kendi kendisine emredemeyeceği doğru değildir. Şu örnek, insanın kendisine de emredebileceğini gösterir. Ahmet dedim kendi kendüme, kalk ve çalış. Bu cümledeki kalk ve çalış emir şekilleri değil midir? İşte Ahmet, kendi kendine kalk ve çalış diyerek kendisine emretmektedir." (Ercilasun 2011: 61) demektedir.

Ercilasun, bu örnekte insanın ne kadar kendi kendine emir verdiğini ortaya koysa da aslında insan burada kendi içinde yer alan ikinci bir bene yani ikinci bir Ahmet'e emir veriyor gibidir. Çünkü ikinci cümlenin öznesi "sen" öznesidir, 'Ahmet *sen* kalk ve *sen* çalış' demektedir. Yine konuyla ilgili olarak Gümüş şunları söylemektedir:

> "Ercilasun'un verdiği örnekler, emir çekiminin birinci kişisi için değil ikinci kişi çekimine uygun örneklerdir. Burada kişi kendisini soyutlayarak, karşı tarafa yani ikinci kişi (sen) konumuna getirmiş, böylelikle emir, ikinci kişi (sen) için işletilmiştir. Birinci kişi için olsa dahi, sonucunda cezaî bir yaptırım söz konusu olmayacağı için bu çekimler emir değil istek kategorisindedir (Gümüş, 2016: 256)."

Tahsin Banguoğlu, emir çekiminin birinci kişi çekimleri için mantıklı olmadığını vurgulamıştır: "Bu tek kip de tekli ve çoklu 2. ve 3. kişilerden ibarettir. Buyuru eydilen, veya sözü geçene eydeni nazarî olarak kesin eğilimini duyuran bir kip olduğu için 1. kişiye yönelmesi mantıkî değildir (Banguoğlu 2007: 473)." Zeynep Korkmaz, emir kipiyle ilgili görüşleri ve tarihsel dönemlerdeki durumunu ele aldıktan sonra birinci kişilerin de emir şekillerinin olabileceğini ileri sürer:

> "Türkiye Türkçesine gelince: Bu konuda yapılan bir araştırma ve metinlere dayanan dikkatli bir inceleme; insanın kendi kendine de emredebileceğini ve emir kipinin yalnız şekil olarak değil, işlev bakımından da birinci şahıs çekimlerinin var olduğunu göstermektedir (Korkmaz 2007: 669)."

Ahmet Bican Ercilasun, Muharrem Ergin ve Zeynep Korkmaz dışındaki araştırmacıların emir kipinin birinci kişilerinin olamayacağı, bunların işlevden hareketle "istek" kategorisine alınması gerektiği ile ilgili görüşlerini eleştirerek bu biçimlerin "emir" kategorisinde verilmesi gerektiğini savunmuştur (Gümüş, 2016: 256).

Yukarıda da görüldüğü gibi emir ve istek kipinin alanı her zaman tartışma konusu olmuştur. Bazı Türk dilcileri 1. tekil kişinin de emir çekimi olacağını savunurken, bazıları bunun imkânsız olduğunu dile getirmiştir. Bu tez çalışmasında çoğunluktan hareketle 1. Tekil kişinin istek olduğu düşünülerek incelemeye 2. tekil kişiden başlanacaktır. Tekil 2. şahıs eki olmadığı için bu tarz fiiller eksizdir. Metin 18. yüzyıla ait olduğu için aşağıda Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde emir kipinin teklik ve çokluk şahıslara eklenişlerini gösteren ek listesi verilmiştir.

Tablo 2: Eski Anadolu Türkçesi

Kişiler	Teklik	Çokluk
1. Kişi	-AyIn / -AyIm	-AlUm
2. Kişi	ø ~ -gIl	-(X)ŋ / -(X)ŋUz
3. Kişi	-sUn	-sUnlAr

Kaynak: (Özkan, 2000: 143)

Tablo 3: Osmanlı Türkçesi

Kişiler	Teklik	Çokluk
1. Kişi	-AyIn / -AyIm	-(y)AlUm
2. Kişi	ø ~ -gIl	-(U)ŋ / -UŋUz
3. Kişi	-sUn / -sUŋ	-sUnlAr

Kaynak: (Demir-Yılmaz, 2006: 101)

Teklik 2. Şahıs Eki

Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde "gıl, gil" şeklinde kullanılan 2. Tekil şahıs emir eki, metnimizde tespit edilmemiştir. Bu ek yerine standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi metinde de ek kullanılmamaktadır.

git (33a/4), seyr it (92b/6), vir (113b/9), gör (117a/6), al (118a/24)

Olumsuz fiillerden sonra da ek kullanılmamıştır. Çekim "-ma, -me" olumsuzluk eki ile sona ermektedir. Bu durum standart Türkiye Türkçesinde de bu şekildedir.

virme (81a/4), öldürme (85b/18), çekme (87a/25),

Teklik 3. Şahıs Eki

Eski Anadolu Türkçesinde teklik 3. şahıs için *"-sun, -sün"* emir eki kullanılmıştır. Standart Türkiye Türkçesinde *"-sXn"* olmak üzere dört şekilli olarak kullanılan ek metinde de *"-sun, -sün"* olarak tespit edilmiştir.

yapsun (92b/7), olsun (97b/23), bulsun (99b/16), ḥażırlansun (102b/15), varsun (103b/20)

Ek, metinde olumsuz fiillerden sonra da *"-sun, -sün"* şeklinde tespit edilmiştir.

ḳalmasun (95b/24), olmasun (96b/3), uġramasun (98a/11), ṣormasun (99b/22), yıḳdurmasun (114a/12)

Çokluk 1.Şahıs Eki

Eski Anadolu Türkçesinde Çokluk 1. şahıs için *"-(y)alum, -(e)lüm"* emir eki kullanılmıştır. 18. yüzyıla ait olan metinde de ek yuvarlak ünlülü şekilde kullanılmaktadır. Metinde ek, *"-(y)alum, -(y)elüm"* olmak üzere yuvarlak ünlülü şekilde tespit edilmiştir. Ek, standart Türkiye Türkçesinde istek kipi görevindedir.

ṭuṭuşalum (39a/15), varalum (45b/9), yiyelüm (56a/4), diyelüm (61a/1), gelelüm (63b/10), eyleyelüm (84b/10), görüşelüm (122b/8)

Ek, metinde olumsuz fiillerden sonra da *"-(y)alum, -(y)elüm"* şeklinde tespit edilmiştir. Metinde ek, olumsuzluk ekinden sonra üç defa tespit edilmiştir.

eylemeyelüm (2b/20), itdirmeyelüm (69b/10), bulunmayalum (111b/5),

Çokluk 2. Şahıs Eki

Eski Anadolu Türkçesinde Çokluk 2. şahıs için *"-(X)ŋ, -(X)ŋUz"* emir eki kullanılmıştır. Ek, Osmanlı Türkçesinde *"-(U)ŋ, -UŋUz"* şeklindedir. Ek metinde *"-(y)Uñ"* olarak tespit edilmiştir. Ekin metinde başka bir şekildeki kullanımına rastlanmamıştır.

eyleyüñ (49b/6), açuñ (127a/3), saḳınuñ (127b/6), gidüñ (131b/5), luṭf *idüñ* (131b/5), gelüñ (132a/10), aluñ (134b/4), varuñ (139a/18)

Ek, ünlüyle biten bir fiilden sonra sadece "*ñ" şeklinde kullanılmıştır.*

yiñ (134a/22),

Ek birleşik fiillerden sonra *"-(y)Uñ"* şeklinde kullanılmıştır.

açıvirüñ (127b/4), ṣalıvirüñ (133b/8),

Ekin, metinde olumsuzluk eki alan fiillerden sonraki kullanımına rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs Eki

Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi metinlerinde 3. Çokluk şahıs emir eki *"-sUnlAr"* şeklindedir. Ek metinde de benzer şekilde yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir. Standart Türkiye Türkçesinde *"-sXnlAr"* olmak üzere 4 şekilli kullanılan ek metinde sadece yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır.

getürsünler (2b/19), disünler (6a/14), gelsünler (10a/5), irgürmesünler (26a/10), gitsünler (27b/11), eylesünler (30b/21), geçsünler (39b/9)

Ek, metinde olumsuzluk eki alan fiillerden sonra da *"-sUnlAr"* şeklinde kullanılmıştır. Metinde, olumsuzluk ekinden sonra 3. çokluk şahıs eki sadece 4 kez kullanılmıştır.

irgürmesünler (26a/10), eylemesünler (32a/21), görmesünler (98a/23), dimesünler (120a/3)

2.3.1.1.1.3. Şart kipi

Standart Türkiye Türkçesinde şart kipi, fiil kök ve gövdelerine eklenen *"-sA"* ekiyle yapılmaktadır. Şart kipinin dilek anlamında kullanıldığı cümlelerin dışında tek başına ele alınabilecek bir yargısı yoktur. Şart kipleri eklendikleri kelimelere koşul anlamı katarlar. Paragraflarda bu koşul anlamına bağlantılı olan yeni cümleler ortaya çıkar. Dilek-şart anlamının dışında çeşitli anlamlar da taşıyan şart kipleri, fiil kök ve gövdelerine gelerek şart tasarlama kipleri meydana getirirler. Şart kiplerinin çekimi iyelik kökenli kişi ekleriyle yapılmaktadır. Şart kiplerinden olumsuzluk yapmak için

fiil köküne *"-mA"* olumsuzluk ekini eklemek yeterlidir. Yine aynı şekilde şart kiplerinin sorusunu yapmak için soru eki "mI" yeterlidir. Ek fiille yapılan çekimlerinde *"değil"* edatından faydalanılmaktadır.

Şart ekinin zarf fiil mi yoksa cümle içinde yer alan koşulluk bildiren bir öge mi olduğu konusu sürekli tartışılmıştır. Konuyla ilgili en dikkat çekici görüş Gürer Gülsevin'e aittir (Gülsevin, 1990). Gürer Gülsevin, kendi deyimiyle *"şart gerundiumu"* hakkında üç maddelik sonuca varmıştır:

> "1- Cümlede hiçbir zaman yüklem görevi taşımayan (dilek bildiren birkaç özel kullanış dışında) *"-sA"* eki, gramerlerin, devamlı yüklem görevi üstlenen *"fiil kipleri"* bölümünde değil, fiilden türemiş zarflar olan *"gerundiumlar"* kısmında verilmelidir. 2- Kişi eki alıyor olması, *"-sA"* ekinin gerundium fonksiyonu taşımasını engellemez. Çünkü *'-DIK + kişi eki+ dA (... gel-diğinde gideriz)'* şeklinde de kişi eki almış bir gerundium söz konusudur. Ayrıca, bu ekin Eski Türkçedeki kullanılışında da kişi işareti kullanılmayan örnekler bulunmaktadır. *(bar-sar bargıl 'gidersen git!'*). 3- *"-sA"* eki, gramerlerimizin gerundiumlar bahsinde *"şart gerundiumu"* adı altında verilebilir (Gülsevin, 1990: 279).

Leyla Karahan, Gülsevin'in yukarıda sözü geçen görüşlerini içeren makalesini *"bu konunun ele alındığı dikkate değer bir yazı"* olarak nitelemiş ve Gülsevin'in makalesinde dile getirdiği görüşleri Türkçenin değişik dönemleri ve lehçelerinden konu ile ilgili örnekler vererek desteklemiştir:

> "O halde *'–IncA'* ve *'-sa'* eki, aynı ek grubu içinde bulunmalıdır. Bu da *"zarf-fiil ekleri"* grubudur. Nasıl *'-ArAk'* ekleri tarz, *'-IncA'* zaman bildiren birer zarf-fiil eki iseler, *'-sA'* eki şart, zaman, sebep vs. bildiren bir zarf-fiil ekidir. Kip ekleriyle çekimlenmiş bütün fiiller, *'-sA'* ekli fiiller hariç, yargı taşır. *'-sA'* eki, istek bildirdiği durumlarda grubun diğer üyeleriyle bu bakımdan bir uyum içindedir. "şart, zaman, sebep" fonksiyonlu *'-sA'* eki ise yargı taşımadığı için grubun uyumlu yapısını bozar. Sonuç olarak, -sA şart eki, yukarıda açıklamaya çalıştığımız sebeplerden dolayı zarf-fiil ekleri grubunda yer almalıdır. Böyle bir yaklaşım, tabii olarak "şartlı birleşik cümle" anlayışımızı da yeniden gözden geçirmeyi gerekli kılmaktadır (Karahan, 1994: 474.)"

Bu iki görüşün Eski Türkçe açısından doğru olduğu söylenebilir fakat bugün için bu eke zaf-fiil demek çok zordur. Konuyla ilgili Bulak (Bulak, 2011) şunları söylemektedir:

> "Bugün için şart kipine zarf-fiil demek mümkün değildir. Çünkü şart cümlelerinin ana cümlenin zarfı olarak görev yapması onların zarf-fiil olduğunu göstermez. Çünkü zarf

> olmadıkları halde zarf görevinde kullanılan çeşitli kelime grupları olduğu gibi, zarf-fiil olmadıkları halde zarf-fiil görevinde kullanılan kelime grupları da mevcuttur (Bulak, 2011: 89)."

Eski Türkçede "-sAr" olarak kullanılan şart kipi, metinde de standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi "sA" şeklinde kullanılmıştır.

Teklik 1. Şahıs Eki

Ek, metinde kök halindeki fiillerden sonra *"sA"* şeklinde kullanılmıştır.

alsam (5b/7), gitsem (8b/18), varsam (10a/3), söylesem (48b/22), disem (49a/1), göndersem (61b/10), virsem (64a/7), çeksem (95b/2), kessem (106b/22),

Ek, metinde birleşik fiillerden sonra da *"-sA"* şeklindedir.

mālik olsam (33b/20), helāk eylesem (70a/14),

Ek, metinde birkaç örnekte türemiş sözcüklerle beraber kullanılmıştır. Türemiş sözcüklerden sonra da *"-sA"* şeklindedir.

öldürsem (19b/24), çaldursam (46b/20), aşursam (76b/4), doldursam (105b/17),

Ek, metinde iki örnekte ünlü düşmesine bağlı olarak oluşan birleşik fiilden sonra tespit edilmiştir.

nolsam (118b/13), neylesem (75a/2),

Teklik 2. Şahıs Eki

Ek, metinde hem 2. şahıs kişi eki *"-n"* ile hem de *"ñ" (nazal n)* ile kullanılmıştır.

gösterseñ (20a/13), görseñ (27a/13), gelseñ (50a/24), alsan (80a/1), getürsen (142b/21),

Ek, metinde birleşik fiillerle de fazlaca kullanılmıştır. Birleşik fiillerden sonra da "-sA" şeklindedir.

tenbīh *eylesen* (88a/16), alıvirseñ (13b/21), tebdīl *eyleseñ* (5b/6),

Ek, olumsuzluk ekinden sonra da *"-sA"* şeklindedir.

cost-u-cū *eylemeseñ* (26a/14),

Teklik 3. Şahıs

olsa (53b/15), ışırsa (55b/1), ḳaçsa (55b/19), varsa (65a/7), bağlasa (66b/11), başarsa (79a/8), ḳopsa (103a/6), gelse (119b/9),

Ek, metinde birleşik fiillerle de kullanılmıştır. Birleşik fiillerden sonra da *"-sA"* şeklindedir.

ḫalāṣ eylese (1a/7), fermān eylese (29a/20), murād eylese (124a/4)

Ek, metinde birkaç örnekte türemiş sözcüklerle beraber kullanılmıştır. Türemiş sözcüklerden sonra da *"-sA"* şeklindedir.

alınsa (36a/11), yoḳlansa (61b/9), ḳonsa (77a/16), ulaşdırsa (102a/22), görülse (124a/4),

Ek, metinde olumsuz fiillerle birlikte de kullanılmıştır. Fiillerin olumsuzundan sonra da *"-sA"* şeklindedir.

virmese (36a/11), olmasa (128b/9),

Ek, metinde birleşik fiillerin olumsuz şekilleriyle de kullanılmıştır. Birleşik fiillerin olumsuzundan sonra da "-sA" şeklindedir.

ḫalāṣ eylemese (1b/14), nā-bekār olmasa (43b/19), bahāne eylemese (88a/17)

Çokluk 1. Şahıs

Ek, metinde 1. çokluk şahıs eki *"-ḳ, -k"* ile birlikte kullanılmıştır. Ek, standart Türkiye Türkçesinde de aynı ekle beraber kullanılmaktadır.

döksek (15a/25), ḳosaḳ (26a/4), alsaḳ (27a/2), yanaşsaḳ (30a/22), göndersek (43a/1), getürsek (84b/19), varsaḳ (88a/14), gitsek (88a/25),

Ek, metinde bir örnekte türemiş sözcüklerle beraber kullanılmıştır. Türemiş sözcüklerden sonra da *"-saḳ, -sek"* şeklindedir.

bulunsaḳ (86a/5)

Ek, metinde birleşik fiillerle fazlaca kullanılmıştır. Birleşik fiillerden sonra da *"-saḳ, -sek"* şeklindedir.

ṣayd eylesek (26a/4), teneffüs eylesek (30a/22), ḫaber eylesek (30b/14), ḥareket eylesek (30b/15), temāşā [65b10] eylesek (65b/9), tedārük eylesek (79b/2), ẕikr eylesek (115a/6), daʿvet eylesek (124a/6)

Çokluk 2. Şahıs Eki

Ek, metinde 2. çokluk şahıs eki *"-ñUz"* ile birlikte kullanılmıştır.

Ekin, metinde iki adet örneği mevcuttur. Bu örnekler birleşik fiillerden meydana gelmektedir.

ḳatl eyleseñüz (6a/5), gūş eyleseñüz (77a/23)

Çokluk 3. Şahıs Eki

Ek, metinde 3. çokluk şahıs eki *"-lAr"* ile birlikte kullanılmıştır. Ek, standart Türkiye Türkçesinde de aynı ekle beraber kullanılmaktadır.

diseler (13a/24), bilseler (84b/20), baḳsalar (98a/22)

Ek, metinde iki adet birleşik fiille beraber kullanılmıştır. Birleşik fillerden sonra da *"-salar, -seler"* şeklindedir.

zaḥm-dār olsalar (76a/12), ḳulaġumça eyleseler (106a/22)

Şart eki "*-sA*" nin kalıplaşmış olarak kullanıldığı yapılar da mevcuttur. Buna kalıplaşmış cümle bağlayıcısı olma işlevi demek yerinde olacaktır. Konuyla ilgili Bulak şunları söylemektedir:

> "Bu yapılar daha çok kalıplaşarak şart anlamı zayıflayan kelime ya da kelime gruplarıdır. Şart cümlesinden çok, bir bağlaç veya cümle başı edatı işleviyle kullanılan cümle bağlayıcısı işlevindedirler. Cümle bağlayıcısı olmanın yanı sıra cümleye birtakım anlamlar da katarlar. Bu işlev, *"-sA"* ekinin şart işlevi, zaman işlevi ve dilek-istek işlevine göre çok daha sonraki dönemlerde oluşmuş bir işlevdir. Türkiye Türkçesinde de kalıplaşma devam ettiği için hızla genişleyen bir işlevdir (Bulak, 2011: 33)."

Metinde bu işleve uygun olarak zıtlık görevinde kullanılan *"yoḫsa*" sözcüğü tespit edilmiştir.

İki pehlevānlar tereddüde vardılar. Ferāmerz dönüp eyitdi, dil-āverler yā siz niçün tereddüd eylediñüz, murādıñuz nedür *yoḫsa* muḫālefet midür [51a12] didi (51a/11)

2.3.1.1.1.4. Gereklilik kipi

Türkçede gereklilik kipi bir oluşun, bir kılışın veya tasarlanan bir eylemin yapılması gereğini bildirmektedir. Gereklilik kipinin ana işlevi, yapılması tasarlanan bir işin gerekli olduğunu bildirmektir (Korkmaz, 2007: 563). Bu kip, eylemin yapılması, olması gerektiği anlamını verir. Bu anlam, *"gerek, lazım, icap etmek"*

sözcükleriyle de sağlanır. Gereklilik Kipi Türkiye Türkçesinde eylem kök ya da gövdelerine *"-malı, -meli"* ekinin getirilmesiyle yapılır.

Türkiye Türkçesi'yle ilgili çalışmalarda gereklilik çekimi *"-mAlI"* ile yapılmaktadır. Fakat *"-mAk gerek", "-mA + iyelik eki gerek"*li şekillere çok fazla yer verilmemektedir. Bununla birlikte, bazılarında gereklilik anlamı *"-mAk gerek; -mA lazım; mAk, -mA icap etmek"* ile de karşılanabilmektedir (Zülfikar, 1980:125).

Eski Türkçede gerekliliği karşılayan özel bir ek bulunmamakla birlikte *"-gU/-mIş/-mAk kergek (kerek)"* gibi şekillerle bu çekim karşılanmıştır (Clauson, 1972: 742; Özmen, 2003:179).

"gerek" kelimesi ve bu kelimeyle kurulan gereklilik yapıları her ne kadar Türkiye Türkçesi gramer kitaplarında hak ettiği yeri bulamamışsa da, tarihi süreç içindeki durumu pek çok dilcinin dikkatini çekmiş, bu konuda müstakil çalışmalar da yapılmıştır. Bunlardan en önemlisi bizce M. Özmen'in Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumunda sunduğu *"Gerek, Gerekmek ve Gereklilik Çekimi"* adlı bildirisidir (Özmen, 2003). Özmen bu bildirisinde "gerek, gerek- ve gereklilik kipi" ilişkilerini Eski Anadolu Türkçesi açısından incelemiş ve örneklerle açıkça ortaya koymuştur. Ayrıca bu bildirisinde gerek ismi ve gerek fiilinin tarihçelerini de detaylı bir şekilde açıklamıştır. "Gerek" kelimesinin isim olarak kullanılmasının "gerek-" fiilinden çok daha önceye dayandığı da yine bu bildiride belirtilmiştir (Oruç Aslan, 2015: 1247).

Kouyla ilgili J. Deny, "Eski Anadolu Türkçesi için *kul karavaş yazıl**malu** olsa 'yazılmak gerekiyorsa' nefer diyü yazalar* örneğini vermektedir (Deny, 1941: 468; Akt.: Korkmaz, 2007: 694)." Yine Deny, "sevmeli-, uyumalı-, olmalı-" örneklerini vererek ekin "-malı, -meli" şeklinde olduğunu izah etmektedir (Deny, 2012: 357).

Konuyla ilgili çalışma yapan bir diğer isim Hikmet Koraş (Koraş, 2005) da şunları söylemektedir:

> "Koraş, Türkiye Türkçesi gramer kitaplarıyla bazı kompozisyon kitaplarını inceleyerek *'gerek, lazım, icap etmek, zorunda'* gibi yapılarla kurulan gereklilik üzerinde gerektiği kadar durulmadığını belirtmiş ve bu yapıların bugün Türkiye Türkçesi gramerinde hak ettiği yeri bulması gerektiğini savunmuştur (Koraş, 2005: 137)."

Konuyla ilgili en dikkat çekici görüş Zeynep Korkmaz (Korkmaz, 2007)'a aittir. Korkmaz:

> "Eski Anadolu Türkçesinde gereklilik kipi için özel bir ek yoktur. Bu görev, *-mAk, -mA* mastar ekleri *–sA* şart ve *–A* istek kipleri üzerine *gerek* kelimesinin getirilmesiyle (*bilmeñ gerek, söylemek gerek, gitse gerek, gerekdür kim korkmayasın, vâcibdür ki ʿaybın saklayalar* vb.) karşılandığı için *–mAlU* eki gereklilik kipi kurma görevini daha geç bir dönemde kazanmış olmalıdır. Nitekim *Kitâbü'l-İdrâk ve Ettuhfetü'z-Zekiyye'*de böyle bir ek yoktur. Bergamalı Kadri'nin *Müyesssiret'ül-ulûm'*unda *–mAlU* eki vardur. Ancak yazarın ekle ilgil iyaptığı açıklamadan da anlaşılıyor ki *–mAlU* eki bu dönemde daha bir ad niteliğindedir. Ekin *–mAlU > -mAlI* değişimi ile gereklilik bildirme işlevini kazanabilmesi herhâlde daha sonraki Osmanlı Türkçesi dönemindedir (Korkmaz, 2007: 694)."

Ekle ilgili verilen bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere gereklilik kipinin *–mAlI* şeklini alması geç dönemde meydana gelmiştir. Kip, metinde de Zeynep Korkmaz'ın belirttiği gibi *mAk gerek* ve *şart eki +kişi eki + gerek* şeklinde kullanılmıştır. Kip, metinde sadece bir yerde *"geçmelidir"* şeklinde *–mAlI* eki ile beraber tespit edilmiştir.

Metinde sadece bir yerde *–malı, -meli* eki tespit edilmiştir.

Beriyyeler ve baʿż mūẕī cānverler kenārına[14] uġrayup ***geçmelidür*** ammā bir yol [24b16] daḫı deryā kenārına iner. (24b/15)

Metinde az da olsa *'–maḳ gerek'* ve *'-mek gerek'* şeklinde tespit edilen örnekler şunlardır:

getürmek gerek (88a/14)

Metinde birleşik fiillerle beraber kullanılan *'-maḳ gerek, -mek gerek'* yapıları da mevcuttur.

Aḫżār Şāh olmaḳ gerek (16a/12), ber-ṭaraf eylemek gerek (32b/1), pehlevān olmaḳ gerekdür (33a/14), bu olmaḳ gerekdür (35b/17), Ṣarṣar olmaḳ gerek (69a/14), ḳalʿasında olmaḳ gerek (76b/5),

---

[14] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde mürekkebin de kabarmış olması sebebi-y-ile net okunamamaktadır. Metinde "**mim** (م)" harfinin varlığı net değildir. Müstensihin kelimeyi " (كنامينه)" şeklinde yazdığı düşünülmektedir. Fakat bu şekilde yazılan bir kelime literatürde mevcut değildir. Kelimenin "**kenāīn** (ok kılıfı, okluk)" olabileceği düşünülmüş fakat o da cümleye uymamıştır. Müstensihin metnin genelinde yaptığı yaznlışlar da düşünülürse burada "**r** (ر)" harfini unutmuş olabileceği söylenebilir. Kelime çevriyazıya "**kenārına**" şeklinde aktarılmıştır.

Metinde gereklilik yapısı *şart eki sA + kişi eki + gerek* şeklinde daha fazla kullanılmıştır.

Teklik 1. Kişi

gitsem gerek (8b/18), olsam gerek (10a/23), iletsem gerek (19b/1), görsem gerek (21b/20), disem gerek (32a/12), disem gerek (108b/3), getürsem gerek (117b/2), söylesem gerek (126b/1), dögsem gerekdür (142a/20)

Metinde teklik 1. kişi ekiyle beraber kullanılan birleşik fiiller de mevuttur.

taʿzīr eylesem gerekdür (69a/15) bī-nişān eylesem gerekdür (101a/7), ne eylesem gerek (105b/16), ḳatl eylesem gerekdür (106a/8),

Metinde sesli harf düşmesine bağlı olarak oluşan birleşik fiillerle beraber kullanılan teklik 1. şahıs eki de mevcuttur.

neylesem gerek (75a/2), nolsam gerek (118b/13),

Teklik 2. Kişi

görseñ gerek (12b/17)

Metinde teklik 2. kişi ekiyle beraber kullanılan birleşik fiiller de mevuttur.

rast gelseñ gerekdür (50a/24), bünyād eyleseñ gerekdür (59b/13), ne eyleseñ gerek (105b/16), cevāb virseñ gerekdür (143a/3),

Teklik 3. Kişi

olsa gerek (5a/1), ḳurtarsa gerek (15a/25), baḳsa gerek (33a/23), ḳosa gerek (48a/4), öldürse gerek (48b/19), düşse gerekdür (59b/15), virse gerekdür (69b/3), ursa gerek (69b/18), ṣorsa gerekdür (70b/22), irişse gerek (82a/21), dise gerek (82b/16), alsa gerek (111b/17)

Metinde teklik 3. kişi ekiyle beraber kullanılan birleşik fiiller de mevuttur.

zaḥmet virse gerekdür (58b/8), ẓuhūr eylese gerekdür (70a/2), ḳatl eylese gerekdür (77a/9), meskūn eylese gerek (78a/25), bahāne eylese gerekdür (88a/15), tābiʿ olsa gerek (108a/5), intiḳām eylese gerekdür (137b/18),

Metinde sesli harf düşmesine bağlı olarak oluşan birleşik fiillerle beraber kullanılan teklik 3. şahıs eki de mevcuttur.

nolsa gerek (87b/17)

Çokluk 1. Kişi

görsek gerek (17b/10), götürsek gerekdür (55a/14)

Metinde çokluk 1. kişi ekiyle beraber kullanılan birleşik fiiller de mevuttur.

cevāb virsek gerek (9a/1), ayırd olunsaḳ gerekdür (62b/22), niçe eylesek gerek (131b/20)

Çokluk 2. Kişi

Metinde gereklilik kipinin çokluk 2. şahıs ekiyle beraber kullanıldığı sadece bir örnek tespit edilmiştir. Bu örnek, birleşik fiillerin çokluk 2. şahıs ekiyle beraber kullanılması sonucu ortaya çıkmıştır.

ne eyleseñüz gerek (100b/3)

Çokluk 3. Kişi

ḳonsalar gerek (16a/1), geçseler gerekdür (33a/19), gitseler gerek (81b/8), gitseler gerek (101b/13), otursalar gerekdür (131a/5)

Metinde çokluk 3. kişi ekiyle beraber kullanılan birleşik fiiller de mevuttur.

mübāşeret eyleseler gerek (38a/4), zemīn itseler gerekdür (64b/25)

Olumsuz

Metinde ekin olumsuzluk ekiyle beraber kullanılan sadece bir örneğine rastlanmıştır. Bu örnek teklik 3. kişi ekine aittir.

yol virmese gerekdür (36a/11)

2.3.1.1.2. Haber kipleri

2.3.1.1.2.1. Öğrenilen geçmiş zaman

"{-mIş} : Öğrenilen geçmiş zaman eki, 16. yüzyıldaki Arap harfli metinlerde düz ünlülüdür. 17. yüzyılda *Delâil-i Nübüvvet* dışındaki bütün eserlerde ek, düz ünlülüdür ve *Delâil*'de yuvarlak tabanlardan sonra % 96 oranında (buyrulmuş, düzülmüş, örtmüş, düşmüş) dudak uyumuna bağlıdır. 18. yüzyıldaki Arap harfli metinlerde ek, genellikle düz ünlülü olmasına rağmen, 3 yuvarlak tabandan sonra dudak uyumuna bağlıdır. Bu

> ek, 18. yüzyıldaki transkripsiyon metinlerinde dudak uyumuna bağlanmıştır. 17. yüzyılın son çeyreğinde yuvarlak tabanlardan sonra uyumlu şekilleri görülen ek, 18. yüzyılın sonunda dudak uyumuna bağlanmıştır. Bence 18. yüzyılın sonundan itibaren ek, yuvarlak tabanlardan sonra {+muş, +müş} şeklinde okunmalıdır (Kartallıoğlu, 2008: 466)"

Metin tam olarak 18. yüzyıl sonlarına ait değildir.

Ek, metinde tüm ünlülerden sonra Arap harfli olarak "mim" ve "şe" (مش) şeklinde yazılmıştır. Dönem özelliklerini de dikkate alarak ek metinde düz ve yuvarlak ünlülerden sonra "-mış" ve "-miş" şeklinde düz ünlülü olarak okunmuştur.

Teklik 1. Şahıs

Ekin metinde teklik 1. şahısla kullanılan 3 adet örneği mevcuttur.

bağlamışam (35a/18), uġramışam (117b/15)

Ek, metinde bir birleşik fiilden sonra tespit edilmiştir.

ele virmişem (82b/15)

Teklik 2. Şahıs

gözetmişsin (47a/22), gitmişsin (142a/23)

Metinde teklik 2. kişi ekiyle beraber kullanılan birleşik fiiller de mevuttur.

mübāşeret eylemişsin (14b/5), ittiḫāẕ eylemişsin (41a/12), vaʿde eylemişsin (47b/15), murād eylemişsin (51b/12), tedbīr eylemişsin (109a/2), rāy-ı ṣevāb itmişsin (109a/2), fikr eylemişsin (129a/8),

Teklik 3. Şahıs

dimiş (52a/16), varmış (5a/3), uyanmış (55a/13), kesilmiş (56b/3), inmiş (56b/9), istemiş (57b/18), gitmiş (58b/18), görmiş (71a/16)

Metinde teklik 3. kişi ekiyle beraber kullanılan birleşik fiiller de mevuttur.

tamām eylemiş (51b/16), ārāste eylemiş (52a/8), ḳaṣd eylemiş (55b/13), cemʿ olmış (56a/25), ḫatm eylemiş (57b/2), ḫiẕmet itmiş (140b/18)

Ek, metinde olumsuz fiillerle birlikte de kullanılmıştır. Fillerin olumsuzundan sonra da *"-mış, -miş"* şeklindedir.

gidememiş (10a/4), ölmemiş (10b/3), öldürmemiş (17a/13), varmamış (55a/25), gelmemiş (62a/13),

Çokluk 1. Şahıs

Ekin, metinde sadece bir adet örneği bulunabilmiştir.

gelmişüz (15a/11)

Çokluk 2. Şahıs

Ekin, metinde sadece bir adet örneği bulunabilmiştir.

tedbīr eylemişsiñüz (5b/22)

Çokluk 3. Şahıs

çekmişler (19a/9), gelmişler (25b/13), dizmişler (47a/4), getürmişler (55a/9), yidürmişler (55a/25)

Metinde çokluk 3. kişi ekiyle beraber kullanılan birleşik fiiller de mevuttur.

maṭbaḫ itmişler (8a/7), vehm eylemişlerdi (8b/25), ḫaber virmişler (26a/8), naṣb eylemişler (32b/19), vaż‘ eylemişler (94a/16)

Ek, metinde bir örnekte olumsuz fiillerle birlikte kullanılmıştır. Fiillerin olumsuzundan sonra da *“-mış + lar, -miş + ler”* şeklindedir

görmemişlerdi (107b/3)

2.3.1.1.2.2. Bilinen geçmiş zaman

Bilinen Geçmiş zaman, hareketin konuşma anından önce yapıldığını ve konuşanın hareketin gerçekleşip gerçekleşmediğini kesin olarak bildiğini belirten bir zamandır. Bu zaman eki yanına şimdiki zaman ve geniş zaman belirten ekleri alarak kullanılabilir (Şahin, 2008: 652).

Eski Türkçede kesin geçmiş zaman çekimi *“DI + şahıs zamiri”* şeklindedir. Eski Türkçe dönemi eserlerinde bu zamanın çekimi şöyledir. 1. tekil şahıs {-DXm}, 2. tekil şahıs {-DXh yā da -DXg}, 3. tekil şahıs {-DI}, 1.çoğul şahıs {-DXmXz}, 2.çoğul şahıs {-DXnIz ya da DXglz} 3. çoğul şahıs {-DI} (Tekin, 2000: 182-185; Nalbant, 2002: 195).

Eski Türkçe döneminde *"-DI"* belirli geçmiş zaman kipi dışındaki bütün eylem adı ve eylem sıfatları, isimleri yüklem konumuna getiren yüklem bağlayıcıları gibi sonlarına gelen zamirlerle belirli bir kişiye bağlanarak yüklem olurlar (Tekin, 2000: 208).

Belirli geçmiş zaman 1. çoğul şahıs eki HŞ'de sistemli olarak *"-DUK"*tur. Fakat KE'da bu çekim *"-DUK"* yanında-sıklıkla-daha eski şekliyle yani *"-DImIz"* olarak devam etmektedir. NF'de birkaç örnekte *"-dımız"* şekli yaşamakta olup genelde *"-DUK"*tur: *yıġladımız* (Ata, 2002: 74 ; Akt.: Yavuzarslan, 2015: 1958). Bilinen geçmiş zaman çokluk 1. kişi eki değişmiş; *"-dImIz"*ın yerini *"-dUk"* almıştır: *alduk, keldük, kördük* (Ercilasun, 2013: 403). Metinde de *"-dImIz"* şeklinde bir adet örnek tespit edilmiştir.

Ek, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde hem *-dI,* hem de *-dU* olmak üzere hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekilde tespit edilmiştir. Ekin, bu özelliği metinde de görülmektedir. Ek, standart Türkiye Türkçesinde *-dX* olmak üzere dört şekillidir.

Teklik 1. Şahıs

Metinde birinci teklik şahıs eki *"-du + m, -dü + m"* şeklinde tespit edilmiştir. Örnekler aşağıdadır:

didüm (20b/18), bildirdüm (24b/18), bildüm (17b/17), geldüm (117b/13), yidüm (117b/13), gördüm (11a/9), getürdüm (11a/24), itdürdüm (19b/3), öldürdüm (71a/5), düşdüm (73b/5)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra da *"-du + m, -dü + m"* şeklindedir:

getürebildüm (19a/19), menʿ eyledüm (22b/2), ṣayd eyledüm (117b/6), cevāb aldum (117b/13), niyet eyledüm (117b/24), zaḥmet [124b17] çekdüm (124b/16),

Metinde birnci teklik şahıs ekinin olumsuz örnekleri de tespit edilmiştir:

bilmedüm (8a/17), ḳaldıramadum (22b/23), gelemedüm (125b/4), işitmedüm (126b/4), görmedüm (141b/19)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumsuz şekilleri birleşik fiillerden sonra da *"-du + m, -dü + m"* şeklindedir:

ṣalıvirmedüm (14b/16), gidebilmedüm (15a/19), fikr eylemedüm (20b/9), ṭālib olmadum (20b/9), ḥamle eylemedüm (56b/18), rāst gelmedüm (117b/20)

Teklik 2. Şahıs

Metinde ikinci teklik şahıs eki *"-du + ñ, -dü + ñ, -dı + n, -di + n"* şeklinde tespit edilmiştir.

alduñ (28a/2), gönderdüñ (31a/8), girdüñ (33b/4), degdüñ (42a/3), ayırduñ (49b/14), döndün (16b/13), düşdüñ (56a/16), getürdüñ (58a/15), gördüñ (62a/20), olduñ (66b/13), oturduñ (69a/16), gördün (107b/22),

Metinde ikinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra da *"-du + ñ, -dü + ñ"* şeklindedir:

olayazduñ (26a/2), ġalebe eyledüñ (32a/5), ḥamle [34b4] eyledüñ (34b/3), ḳıyās eyledüñ (35a/13), daʿvet eyledüñ (42a/7),

Metinde ikinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri ünlü düşmesine bağlı olarak oluşan birleşik fiillerden sonra da *"-du + ñ, -dü + ñ"* şeklindedir:

neylerdüñ (38b/7), nolduñ (44b/2),

Metinde ikinci teklik şahıs ekinin olumsuz şekilleri şu şekildedir:

bildirmedin (24b/18), yimedin (38b/10), bilmedüñ (42a/1), görmedüñ (47a/11), gelmedüñ (47b/15), ḳomaduñ (54a/24), düşmedüñ (56b/11)

Metinde ikinci teklik şahıs ekinin olumsuz şekilleri birleşik fiillerden sonra da *"-du + ñ, -dü + ñ"* şeklindedir:

fikr eylemedüñ (20b/9), ʿāmil olmaduñ (29b/6), müşāvere eylemedüñ (100a/15), helāk [139a13] eylemedüñ (139a/12),

Metinde standart Türkiye Türkçesinde bir yerden gelenler için kullanılan kalıplaşmış bir adet kalıp söz de tespit edilmiştir. Bu söz standart Türkiye Türkçesinde hem ikinci tekil şeklinde hem de ikinci çokluk şeklinde kullanılabilmektedir.

ḫoş geldüñ (47b/13)

Teklik 3. Şahıs

Metinde üçüncü teklik şahıs eki, fiillerden sonra düz şekilli olarak *"-dı, -di"* şeklinde tespit edilmiştir. Ek, yuvarlak ünlülü fiillerden sonra da *"-dı, -di"*dir.

öldürdi (16b/13), fırlatdı (144a/6), gitdi (144a/6), ḳopdı (144a/7), gördi (144a/10)

Ek, metinde sadece iki fiillin olumlu şeklinden sonra *"-du, -dü"* olarak görülmüştür.

indü (46b/14), bildü (69a/21),

Metinde üçüncü teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-dı -di"* şeklindedir:

pāre eyledi (144a/6), ṭaleb eyledi (144a/8), alḳış eyledi (144a/9)

Ek, metinde bir birleşik fiilden sonra da *"-du, -dü"* şeklindedir.

ḥıfẓ eyledü (116a/2)

Metinde üçüncü teklik şahıs ekinin olumsuz şekilleri şu şekildedir:

diñlemedi (118a/5), gelmedi (118b/4), çekemedi (120a/11), göremedi (124a/19), istemedi (125a/13)

Metinde üçüncü teklik şahıs ekinin olumsuz şekilleri birleşik fiillerden sonra da *"-dı, -di"* şeklindedir:

āşikāre itmedi (2b/21), cevāb virmedi (6b/14), iẓhār eylemedi (133a/8), teʾşīr eylemedi (139a/10), ḳarār eylemedi (143a/25)

Çokluk 1. Şahıs

bildirdük (7a/17), geldük (11a/23), gönderdük (14b/16), irdük (26b/14), bildük (65a/23)

Metinde birinci çokluk şahıs eki, yuvarlak ünlülü fiillerden sonra da *"-du + ḳ, -dü + k"* şeklindedir.

öldürdük (11a/6), düşdük (26b/13), ḳurtulduḳ (66b/15), gördük (98b/4), bulduḳ (100a/12)

Metinde, *"-dImIz"* şeklinde tespit edilen birinci çokluk ekinin örneği şu şekildedir:

didimiz (108a/11)

Metinde birinci çokluk şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-du + ḳ, dü + k"* şeklindedir:

teslīm eyledük (3b/14), çeng eyledük (5b/15), yār [15a23] idindük (15a/22), ḳabūl eyledük (17b/15), alabildük (44b/14), nāʾil olduḳ (65b/1), sebeb olduḳ (65b/2), ḳaçabildük (67b/13), getürebildük (97a/11), ḳoyuvirdük (118b/14)

Metinde, birinci çokluk şahıs eki olumsuzluk ekinden sonra *"-du + ḳ, -dü + k"* şeklindedir.

virmedük (3a3), görülmedük (4a/19), beñzedemedük (49b/1), görmedük (135b/15), gelmedük (143a/7)

Metinde birinci çokluk şahıs ekinin olumsuz şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-du + ḳ, -dü + k"* şeklindedir:

cevāb viremedük (108b/18)

Metinde, standart Türkiye Türkçesinde bir yerden gelenlerin kendilerine *"hoş geldin/geldiniz"* şeklinde söylediği kalıp söze verilen iki adet cevap tespit edilmiştir. Bu söz standart Türkiye Türkçesinde kalıp söz olarak kullanılmaktadır.

ḫoş bulduḳ (47b/13), ḫoş [110a11] bulduḳ (110a/10)

Çokluk 2. Şahıs

aldıñuz (8a/15), geldiñüz (14b/2), bildiñüz (69b/4), söylediñüz (78b/24), ḳurtıldıñuz (86b/5), gördiñüz (108b/18)

Metinde ikinci çokluk şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-dı + ñuz, -di + ñüz"* şeklindedir:

ẓuhūr eylediñüz (1a/8), ḫalāṣ oldıñuz (1a/9), tevbe etdiñüz (8a/19), tereddüd eylediñüz (51a/11)

Metinde, ikinci çokluk şahıs eki olumsuzluk ekinden sonra *"-dı + ñuz, -di + ñüz"* şeklindedir.

diñlemediñüz (27b/23), bildürmediñüz (30b/2), virmediñüz (124b/17), gelmediñüz (125b/4), ḳomadıñuz (126b/20)

Metinde ikinci çokluk şahıs ekinin olumsuz şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-dı + ñuz, -di + ñüz"* şeklindedir:

iʿtimād eylemediñüz (2b/22), ḫaber virmediñüz (61b/8), imdād-ı lisān eylemediñüz (69b/8), muḳayyed olmadıñuz (89a/13), ḫalāṣ oldıñuz (107b/25)

Metinde, birleşik fiillerde kullanılan olumsuzluk ekinden sonra ek, yuvarlak ünlülü olarak görülmüştür.

yüz çevirmedüñüz (113a/15)

Metinde standart Türkiye Türkçesinde bir yerden gelenler için kullanılan kalıplaşmış bir adet kalıp söz de tespit edilmiştir. Bu söz standart Türkiye Türkçesinde hem ikinci tekil şeklinde hem de ikinci çokluk şeklinde kullanılabilmektedir.

ḫoş [6a14] geldiñüz (6a/13), ḫoş geldüñüz (13a/2), ḫoş geldüñüz (110a/10) ḫoş geldüñüz (111b/19), ḫoş geldüñüz (124b/3)

Çokluk 3. Şahıs

didiler (113b/6), eyitdiler (113b/17), gördiler (114a/25), begendiler (114b/4), geçdiler (15a/5)

Ek, yuvarlak ünlülü fiillerden sonra da *"-dı + lar, -di + ler"* şeklindedir.

ḳondılar (132b/12)

Metinde üçüncü çokluk şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-dı + lar, -di + ler"* şeklindedir:

istiʿāẕe eylediler (113b/20), vehm eylediler (113b/25), ḫaber virdiler (114a/19)

Metinde, üçüncü çokluk şahıs eki olumsuzluk ekinden sonra *"-dı + lar, -di + ler"* şeklindedir.

idemediler (77a/19), bildürmediler (84a/2), geçmediler (94a/3)

Metinde ikinci çokluk şahıs ekinin olumsuz şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-dı + lar, -di + ler"* şeklindedir:

şalıvirmediler (45b/6), iʿtibā eylemediler (61a/3), cesāret idemediler (127b/15)

2.3.1.1.2.3. Geniş zaman

Geniş zaman *"-r, -Ar, -(I)r, -(U)r"* ekleri ile karşılanmaktadır. "Geniş zaman kipinin olumsuzu, birinci teklik ve çokluk şahıslarında *'-mA-'* olumsuzluk; ikinci, üçüncü teklik ve çokluk şahıslarında ise olumsuz geniş zaman eki durumlarındaki '*–mAz-'* eki ile kurulur (Korkmaz, 2007: 638)."

Gelecek zamana yönelmiş olan geniş zaman kipi yakın gelecekte gerçekleşmesi niyet ve istek halinde olan; ancak gerçekleşmesinde bir kesinlik bulunmayan durumlarda kullanılır. Dolayısıyla, bu anlatım kalıbında istek, ihtimal, tahmin, vaat gibi işlevler de yer alır (Korkmaz, 2007: 644; Şahin, 2008: 651).

> Türkçedeki tüm zamanları; geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanı kapsayan her zaman, sürekli yapılan işleri anlatan bir zaman dilimidir. Türkçede müstakil bir şimdiki zaman ekinin kullanılmasına kadar olan dönemde şimdiki zamanı da karşılamıştır. Zaman belirleyicileriyle kullanımı ele alındığında farklı zamanları ve kipliği anlatması bakımından en ilginç örnekleri ortaya koyduğu görülmektedir (Şahin, 2008: 650).

Göktürkçede geniş ve şimdiki zaman ayrılmamıştır. Bu kip sözün gelişine göre bazen geniş, bazen şimdiki zamanla Türkiye Türkçesine aktarılır. Olumlu geniş zaman eki *"-Ar"* ve *"-Ur";* olumsuz geniş zaman eki *"-mAz"*dır. Olumlu geniş zaman eki yerine bazen *"-Ir"* eki de kullanılır. Ayrıca bu ekin ne zemān "-Ar" ne zaman *"-Ur"* olacağı da kesin bir kurala bağlı değildir: *"birür men"* (veririm, veriyorum), *"kazganur men"* (kazanırım, kazanıyorum), *"bilir siz"* (bilirsiniz, biliyorsunuz), *"körür"* (görür, görüyor), *"korkur biz"* (korkarız, korkuyoruz). Ek, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ve eserimizin ait olduğu 17.-18. yüzyıl metinlerinde de aynı şekilde kullanılmıştır. Ek, standart Türkiye Türkçesinde de olumlu fiillerden sonra *"-r, -Ar, -(I)r, -(U)r" ;* olumsuz fiillerden sonra ise *"-mA-, -mAz-"* şeklinde kullanılmaya devam etmektedir.

Teklik 1. Şahıs

aluram (1a/14), ḳorḳarum (1b/6), dirüm (2b/16), yaşarum (6b/8), dilerüm (6b/22), varıram (8b/4), çıḳaram (9a/1)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-r + (I)m, -(U)r + (I)m, -(I)r + (I)m"* şeklindedir:

tebdīl eylerüm (5b/19), çeng eylerüm (8b/22), żabṭ iderüm (11a/21)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri ünlü düşmesine bağlı olarak oluşan birleşik fiillerden sonra da *"-r + (I)m, -(U)r + (I)m, -(I)r + (I)m"* şeklindedir:

neylerüm (10a/2)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumsuz örnekleri fiillerden sonra *"-mA + m"* olarak tespit edilmiştir:

geçürmem (36b/10), gitmem (41a/21), idemem (43a/4), bilmem (44a/7), gülmem (92a/17)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumsuz şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-mA + m"* olarak görülmüştür:

çeng eylemem (38a/6), ḥamle eylemem (38a/9), ḳabūl eylemem (68b/14)

Teklik 2. Şahıs

ṭurursun (29b/10), görürsün (37a/10), yıḳdurursın (43b/5), gidersin (46a(18), ṭurursın (46b/15), dirsin (46b/19), çekersin (47a/19), dirsüñ (55b/4), dilersüñ (91b/25)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra da tespit edilmiştir:

çeng eylersin (38a/8), inkār eylersin (48b/24), ḳatl idersin (49a/5), peşīmān olursun (118a/6)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri ünlü düşmesine bağlı olarak oluşan birleşik fiillerden sonra da aynı özellikleriyle tespit edilmiştir:

neylersin (39a/9)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumsuz örnekleri fiillerden sonra *"-mAz + sIn"* olarak tespit edilmiştir:

gitmezsin (47b/18), bilmezsin (65a/13), söylemezsin (61a/16), gidemezsin (83b/17), dönmezsin (108b/14), yemezsin (131b/12)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumsuz şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-mAz + sIn"* olarak görülmüştür:

çeng eylemezsin (38a/6), cevāb viremezsin (91b/25), ḳabūl eylemezsin (137b/17)

Teklik 3. Şahıs

ṭurur (39a/24), oturur (41a/3), alur (41b/1), uyur (49a/19), oḳur (50a/18)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-r, -(U)r, -(I)r"* şeklindedir:

kifāyet eyler (39a/9), yaẕıḳ olur (39a/10), belli olur (39a/15), tābiʿ olur (47a/13), naḳl olunur (49a/18), tebdīl olur (99b/9)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri ünlü düşmesine bağlı olarak oluşan birleşik fiillerden sonra da *"-r, -(U)r, -(I)r"* şeklindedir:

neyler (70b/18), neyler (99a/21),

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumsuz örnekleri fiillerden sonra *"-mAz"* olarak tespit edilmiştir:

bilinmez (99b/9), yetişmez (101a/17), dögünmez (101b/6)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumsuz şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-mAz"* olarak görülmüştür:

rast gelmez (101b/24), fāʾide eylemez (107a/6), ḫayr eylemez (109a/3)

Çokluk 1. Şahıs

giderüz (7a/5), gönderüz (14b/6), isterüz (14b/7), aluruz (14b/8), dilerüz (15b/16), buluruz (25b/12), ḳorḳaruz (33b/18)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-r + (U)z / (U)z, -(U)r + (U)z"* şeklindedir:

ḫiẕmet iderüz (8a/19), ḫareket eylerüz (8b/9), çeng eylerüz (39a/14), tedbīr iderüz (59a/17), tābiʿ oluruz (61b/23)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumsuz örnekleri fiillerden sonra *"-mA + yUz"* olarak tespit edilmiştir:

gelmeyüz (83b/3),

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumsuz şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-mA + yUz "* olarak görülmüştür:

ḫāyır virmeyüz (58a/11), cevāb [57b4] viremeyüz (57b/3), alış veriş idemeyüz (69a/7), cevāb viremeyüz (88a/25)

Çokluk 2. Şahıs

çıḳarsıñuz (2b/25), istersiñüz (17b/17), görürsüñüz (23a/22), yanaşursıñuz (30a/24), dirsiñuz (108b/20), bilürsiñüz (108b/22), gelürsiñüz (111b/21),

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-r + sIñUz / sUñUz, -(U)r + sIñUz / sUñUz, -(I)r + sIñUz / sUñUz"* şeklindedir:

ittiḫād idersiñüz (17b/22), baḳup ṭurursıñuz (23b/6), peşīmān olursuñuz (41b/3), suʾāl idersiñüz (135b/14)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumsuz örnekleri fiillerden sonra *"-mAz + sIñUz"* olarak tespit edilmiştir:

gelemezsiñüz (49a/24), getürmezsiñüz (67a/25)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumsuz şekli birleşik fiillerden sonra *"-mAz + sIñUz"* olarak görülmüştür:

żabṭ idemezsiñüz (43b/25)

Çokluk 3. Şahıs

söyleşürler (67b/2), dirler (68b/14), giderler (77a/1), çekerler (78a/19), gelürler (79b/1)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-r + lAr, -(U)r + lAr"* şeklindedir:

temāşā eylerler (67b/4), tābiʿ olurlar (121b/10), murād iderler (123b/11)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri ünlü düşmesine bağlı olarak oluşan birleşik fiillerden sonra da *"-r + lAr, -(U)r + lAr"* şeklindedir:

neylerler (17b/6)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumsuz örnekleri fiillerden sonra *"-mAz + lAr"* olarak tespit edilmiştir:

diñlemezler (56a/3), görmezler (56b/19), inanmazlar (61a/5)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumsuz şekli birleşik fiillerden sonra *"-mAz + lAr"* olarak görülmüştür:

muḫālefet [61a3] eylemezler (61a/2), taḥammül eylemezler (115a/6)

2.3.1.1.2.4. Gelecek zaman

Tarih ve coğrafya bakımından çok geniş bir alanda lehçeler ve ağızlar hâlinde dallanmış bulunan Türkçede, gelecek zaman kavramını ifâde etmek için *"-gU, -gAy, -gA, -A, -tAcI, -IsAr, -AcAk"* gibi ekler kullanılmıştır (Korkmaz, 2012: 159). Bu belirtilen ekler Eski Türkçeden standart Türkiye Türkçesi'ne gelininceye kadar kullanılan gelecek zaman ekleridir.

Metinde ilk olarak Eski Anadolu Türkçesi ve Türkmencede kullanılmaya başlamış olan, bugün de Güney-Batı Türkçesi ile Kıpçak grubuna giren bazı lehçelerde ve seyrek olarak Özbekçede kullanılan *"-AcAk"* eki daha fazla kullanılmıştır. Metinde *"-AcAk"* eki zarf-fiil fonksiyonuyla da kullanılan bir ektir.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanılan bir diğer gelecek zaman eki olan *"-IsAr"* metinde sadece bir örnekte tespit edilmiştir. Bu tespit edilen örnek metin içinde yer alan beyitlerden birindedir.

Teklik 1. Şahıs

Metinde ekin teklik birinci şahısla kullanılan iki adet örneği tespit edilmiştir. Birinci teklik şahısın olumsuzuyla kullanılan gelecek zaman eki tespit edilememiştir.

oynayacaġum (126b/14),

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-AcAġ + (U)m"* şeklindedir:

ʿalīl olacaġum (119b/7)

Metinde birinci teklik şahıs ekinin olumsuz örnekleri tespit edilememiştir. Metinde bir örnekte gelecek zamanın olumsuz şekli için *"AcAḳ"* ekiyle beraber *"degil (değil"* sözcüğü kullanılmıştır.

baḳacaḳ digülüm (54a/25),

Teklik 2. Şahıs

Metinde teklik ikinci şahısla ilgili sadece bir adet örnek tespit edilmiştir.

Metinde ikinci teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-AcAḳ +sIn"* şeklindedir:

ṣāḥib-ḳırān olacaḳsın (11a/10)

Teklik 3. Şahıs

olacaḳdur (56a/7), gidecek (32a/17), yedürecekdür (134b/2)

Metinde teklik üçüncü şahısla beraber kullanılan bir adet *"-IsAr"* gelecek zaman eki örneği tespit edilmiştir:

Başım üstüne ṭapuñ her ne ki fermān buyurur,

Ḳul ḳaçan *tutmayısar* anı ki sulṭān buyurur (137b/20)

Metinde üçüncü teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra da tespit edilmiştir:

cevāb virecek (16b/3), çeng [57b6] idecek (57b/6), ḫiẕmet idecek (57b/22), ḥamle idecek (82a/22)

Metinde ekin olumsuz örnekleri tespit edilmemiştir.

Çokluk 1. Şahıs

Metinde çokluk birinci şahısla ilgili örnek görülememiştir.

Çokluk 2. Şahıs

Metinde çokluk ikinci şahısla ilgili örnek görülememiştir.

Çokluk 3. Şahıs

Metinde çokluk üçüncü şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-AcAḳ + lAr"* şeklindedir:

cevāb virecekler (9a/2),

Metinde ekin olumsuz örnekleri tespit edilmemiştir.

2.3.1.1.2.5. Şimdiki zaman

Şimdiki zaman kipi fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan zamanda başladığını gösteren ektir. Bu ek hem şekil hem zaman ifade eden eklerden biridir. Şekil eki olarak bildirme, zaman eki olarak da şimdiki zaman ifade eder (Özek, 2012: 1752).

> Şimdiki zaman kavramı Türkçenin ilk yazılı belgelerinden itibaren Türkçenin tüm dönemlerinde farklı birçok ekle ifade edilmiştir. Eski Türkçe (ET) döneminde Şimdiki zaman için özel bir ek kullanılmamış, geniş zaman eki olan *"-r/-Ir/-Ar"* eki hem geniş zamanı hem şimdiki zamanı bazen de gelecek zamanı ifade etmiştir (Gabain, 2003: 80).
>
> Karahanlı ve Harezm Türkçesi döneminde de şimdiki zaman ifadesi ET'de olduğu gibi çoğunlukla geniş zaman ekiyle karşılanmıştır. Karahanlı Türkçesinde şimdiki zamanı ifade etmek için ayrıca *"-a, -e"* ve *"-may, -mey"* ekleri mevcuttur. Harezm Türkçesinde de geniş zaman ekleri dışında şimdiki zaman eki olarak ET'de de kullanılmış olan *"-yur, -yür"* eki kullanılmıştır (Türk, 1999: 10-11).
>
> Eski Anadolu Türkçesi (EAT) döneminde *"-r,-Ir,-Ar"* geniş zaman ekleri daha önceki dönemlerde olduğu gibi şimdiki zaman ve geniş zaman işlevleriyle kullanılmış olmakla beraber, *"-makta, -mekte"* ; *"-a, -e"* ; *"-ga, -ge"* ekleri hususi olarak şimdiki zamanı ifade etmiştir. EAT'nin ilk dönemlerinde az sayıdaki örnekte zarf-fiil eki yardımıyla birleşerek fiil olarak kullanılan *"-a yorur"* yapısı, 16. yüzyıldan itibaren ekleşmeye başlayarak *"–yor<-yorı<-yorır"* şekilleriyle ve gelişimiyle Türkiye Türkçesine (TT) kadar gelmiştir (Gülensoy, 1995: 283; Akt.: Özek, 2012: 1752).

Ek, metinde de "-yor" şeklinde tespit edilmiştir.

Teklik 1. Şahıs

Ekin, metinde birinci teklik şahısla kullanılan sadece iki örneği mevcuttur.

gideyorum (73b/7), geliyorum (114a/7)

Teklik 2. Şahıs

Ekin, metinde ikinci teklik şahısla kullanılan sadece bir örneği bulunabilmiştir.

sen ne ḳarışı*yorsın* (124b/15)

Teklik 3. Şahıs

gelüyor (10b/9), geliyor (15b/17), işidiyor (46a/5), fısıldıyor (82a/25), bayılıyor (100a/8), gideyor (100b/13), ineyor (127b/19)

Metinde üçüncü teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-yor, -A + yor, -(U) + yor, -(I)+ yor"* şeklindedir:

rüsvāy oluyor (12a/18), fużūlluḳ ideyor (33a/4), çeng ideyor (37b/25)

Metinde üçüncü teklik şahıs ekinin olumsuz örnekleri fiillerden sonra *"-mI + yor"* olarak tespit edilmiştir:

itmiyor (42b/5)

Metinde üçüncü teklik şahıs ekinin olumsuz şekli birleşik fiillerden sonra da *"-mI + yor"* olarak görülmüştür:

tenezzül eylemiyor (36b/25), ḳādir olamıyor (99a/2)

Çokluk 1. Şahıs

Metinde çokluk birinci şahısla alakalı örnek tespit edilememiştir.

Çokluk 2. Şahıs

Metinde ekin, çokluk ikinci şahısla beraber kullanılan sadece bir örneği mevcuttur.

Metinde üçüncü teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-(A) / (I) / (U) + yor + sIñUz / sUñUz"* şeklindedir:

çeng ideyorsuñuz (20b/9),

Çokluk 3. Şahıs

Metinde ekin, sekiz örneği tespit edilmiştir.

geliyorlar (44b/20), gideyorlar (67b/15), öldürüyorlar (128b/7), pişüriyorlar (134b/2)

Metinde üçüncü teklik şahıs ekinin olumlu şekilleri birleşik fiillerden sonra *"-A + yor + lar"* şeklindedir:

güft-gū ideyorlar (8a/2), ḫalāṣ ideyorlar (53b/6), ṣoḥbet ideyorlar (59b/8), temāşā ideyorlar (143b/15)

2.3.1.2. Ek-fiil

Ek fiil (Ek eylem): Ad soylu sözcüklere eklenerek onları yüklem yapan ya da basit çekimli fiillere eklenerek onları bileşik çekimli yapan *"-imek"* fiilidir. Ek-fiilin ad soylu sözcükleri yüklem yapan dört çekimi vardır. Fakat birçok kaynak zarf-fiil eki "iken" i de bu guruba dâhil eder. Biz de ek-fiilin beş çekimi olduğunu varsayarak örneklerimizi ele alacağız: Şartı (ise), Geniş zaman çekimi (-dIr, -dUr), Bilinen geçmiş zaman çekimi (idi), Öğrenilen geçmiş zaman (imiş), Zarf-fiili (iken).

2.3.1.2.1. Ek-fiilin şartı

Ek, metinde genel itibariyle kelimelerden ayrı olarak *"ise"* şeklinde tespit edilmiştir.

altun ise (14a/7), siz ise (15b/1), çeng ise (18b/9), ne ise (19a/23), öyle ise (23b/17), vezīr ise (118a/4), ḥāl ise (119b/6), var ise (126a/8),

Ek, metinde bazı örneklerde isimlerle birleşerek *"-sA"* şeklinde görülmüştür. Bu birleşim sırasında bazı örneklerde araya *"-y"* kaynaştırma ünsüzü de dâhil olmuştur.

yoḫsa (26b/14), varsa (65a/7), öyleyse (128a/21)

Metinde, standart Türkiye Türkçesinde şart ekiyle birleşerek kalıplaşmış olan *"yoḫsa (yoksa)"* kelimesi de fazlaca kullanılmıştır.

yoḫsa (26b/14)

2.3.1.2.2. Ek-fiilin geniş zamanı

Ek, metinde yuvarlak ünlülü olarak " -dur, -dür" şeklinde kullanılmıştır.

güçdür (3b/7), eydür (3b/9), ilerüdür (9a/18), yoḳdur (124b/15), maʿlumdur (125a/18), budur (125b/17), odur (126a/7), oldur (128a/13), odundur (129b/22), ṭoḳdur (131b/11), çengdür (132a/2), kimdür (132a/18), vardur (132a/21), cānverdur (132a/23), degüldür (132b/4)

2.3.1.2.3. Ek-fiilin bilinen geçmiş zamanı

Ek, metinde genel itibariyle kelimelerden ayrı olarak *"idi"* şeklinde tespit edilmiştir.

taḫtı idi (27a/8), üzerinde [27a9] idi (27a/9), mālik idi (27a/19), var idi (27b/17), degül idi (44a/2), yoḳ idi (124a/24)

Ek, metinde bazı örneklerde isimlerle birleşerek *"-dI"* şeklinde görülmüştür. Bu birleşim sırasında bazı örneklerde araya *"-y"* kaynaştırma ünsüzü de dâhil olmuştur.

dīvānı-y-ıdı (88b/1), teferrüc-gāhı-y-ıdı (94b/8), ʿayyārları-y-ıdı (139b/16)

2.3.1.2.4. Ek-fiilin öğrenilen geçmiş zamanı

Ek, metinde genel itibariyle kelimelerden ayrı olarak *"imiş"* şeklinde tespit edilmiştir.

var imiş (9b/17), yaḳın imiş (10a/9), kim imiş (10b/20), bu imiş (11a/18), oġlı imiş (14a/1), pehlevān imiş (14a/17), onda imiş (128a/21)

Ek, metinde birkaç örnekte örneklerde isimlerle birleşerek *"-mIş"* şeklinde görülmüştür.

varmış (32a/7), varmış (74b/5)

2.3.1.2.5. Ek-fiilin zarf-fiili

Ek, metinde genel itibariyle kelimelerden ayrı olarak *"iken"* şeklinde tespit edilmiştir.

küçük iken (71b/10), üzerinde iken (78b/1), ġāfil iken (78b/4), nāẓır iken (119b/24), siyāh iken (135b/9),

Ek, iki örnekte *"yoḳ"* kelimesi ile aradaki *"-i"* ünlüsü düşmemesine rağmen bitişik olarak kullanılmıştır. Bu kullanım sırasında "*yoḳ"* kelimesinin son sesinde "*ḳ* > ġ" ünsüz değişimi meydana gelmiştir.

yoġ-ıkan (84a/5), yoġ-ıkan (117b/8)

2.3.1.3. Birleşik zamanlı çekimler

Birden çok kip-zaman ekiyle çekimlenerek iki kip zaman anlamı kazanmış fiillere birleşik zamanlı fiiller denir. Bu birleşim: *"Fiil kök ya da gövdesi + Basit zaman (haber / dilek kipi) + ek-fiil + kişi eki = Birleşik zamanlı eylem"* şeklinde oluşmaktadır.

Fiilin birleşik çekimi, haber ya da dilek kiplerinden biriyle çekimlenmiş fiile ek-fiilin getirilmesiyle sağlanır. Böylece fiilin kipine yeni bir boyut kazandırılmış olur. Birleşik zamanlı çekimler: Hikâye Birleşik zaman (idi), Rivayet Birleşik zaman (imiş) ve Şart (Koşul) Birleşik zaman (ise) olmak üzere üç şekilde meydana gelirler.

2.3.1.3.1. Hikâye birleşik zaman

Ek, metinde zaman eklerinden sonra genel itibariyle bitişik şekilde *"-dI"* olarak kullanılmıştır.

İstek Kipinin Hikâyesi: geleydi (29a/19), olaydı (73b/2), göreydi (91b/17), bileydi (109a/10)

Geniş Zamanın Hikâyesi: bilürdi (137a/23), inlerlerdi (137b/7), çekerdi (138b/5)

Ek, metinde geniş zamanla kullanılan üç örnekte fiilden ayrılmış şekilde *"-idi"* olarak görülmüştür.

ḳāldırur idi (13b/11), alur idi (32b/20), oturur idi (138b/21)

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi: göndermişdi (16a/2), gitmişdi (34a/12), nişanlamışdı (40a/4)

Ek, birleşik fiillerden sonra da kullanılmıştır.

sipāriş eylemişdi (3a/7) ṣoḥbet eylediler idi (127a/8), siḥr eylerdi (45a/14)

2.3.1.3.2. Rivâyet birleşik zaman

Ek, metinde zaman eklerinden sonra genel itibariyle bitişik şekilde *"-mIş"* olarak kullanılmıştır.

Geniş Zamanın Hikâyesi: gelürmiş (58a/12), gözedirmiş (69a/19), dirlermiş (72b/25)

Ek, metinde geniş zamanla kullanılan bazı fiillerden sonra ayrılmış şekilde *"-imiş"* olarak görülmüştür.

dirler imiş (11a/15), yirler imiş (25b/16), giderler imiş (26b/8), gözedir imiş (64a/1), ṭapar imiş (74b/16)

Ek, metinde geniş zamanın olumsuzundan sonra olumsuzluk ekinden ayrılmış şekilde *"-imiş"* olarak görülmüştür.

çıḳmazlar imiş (26b/9),

Ek, birleşik fiillerden sonra da kullanılmıştır.

perestiş eylermişsin (51b/14), daʿvā eyler imiş (11a/22)

2.3.1.3.3. Şart (koşul) birleşik zaman

Ek, metinde zaman eklerinden sonra genel itibariyle bitişik şekilde *"-sA"* olarak kullanılmıştır.

Geniş Zamanın Şartı: olursa (50b/7), yıḳārsa (59b/3), ḳorsa (79b/23), ṭutarsa (101a/2), varırsa (117b/21)

Ek, geniş zamanın olumsuzundan sonra da *"-sA"* şeklindedir.

Geniş Zamanın Olumsuzu: çıḳmazsa (76a/9), ayrılmazsa (108a/24), cevāb virmezse (121b/6)

Ek, metinde birkaç örnekte bilinen geçmiş zaman eki *"-dI, -dU"* ve araya giren *"-y-"* kaynaştırma ekiyle beraber kullanılmıştır. Ek, geçmiş zaman ekinden sonra da *"-sA"* şeklindedir.

Bilinen Geçmiş Zamanın Şartı: çıḳārdıysa (74b/13), ṭoḳundıysa (76a/4), oldıysa (96a/15), urduysa (102a/24), neylediyse (124b/19)

Ek, birleşik fiillerden sonra da *"-sA"* şeklindedir.

ḳabūl iderse (128a/11), virebilürse (130b/10), zūr eylediyse (75b/8)

Ek, metinde ünlü düşmesine bağlı olarak oluşan birleşik fiillerden sonra da araya giren "y" kaynaştırma ekiyle beraber "-sA" şeklinde kullanılmıştır.

neylediyse (124b/19)

Ek, metinde birkaç örnekte kelimeden ayrı olarak *"ise"* şeklinde tespit edilmiştir.

fırlatdı ise (121a/19), girer ise (127b/1), murād ider ise (20b/17)

2.3.1.4. Şahıs ekleri

Şahıs ekleri, "fiil çekimlerinde yüklemi şahsa bağlayan eklerdir" diyebiliriz. Şahıs ekleri, büyük çoğunlukla fiil kökünden gelen yüklemlerin çekiminde; iş, oluş veya kılışın kim veya kimler tarafından yapıldığını göstermek amacıyla kullanılır. Yani hareketi şahsa bağlayan eklerdir.

Türk dilinin fiil çekimlerinde yer alan kişi eklerini bazı gramerciler 3 gruba (Korkmaz, 2007: 572; Banguoğlu, 2007: 445; Ergin, 2013: 282-283) bazı gramerciler ise emir ve istek kipleri üzerine gelen kişi eklerini de ayırarak dört gruba ayırmaktadırlar (Kornfilt 2001: 382; Aslı Göksel ve Celia Kerslake, 2005: 88-90; Demir ve Yılmaz, 2003: 191; Lewis, 2000: 105; Akt.: Yavuzarslan, 2011: 1954)

Şahıs ekleri genel itibariyle Türk gramercileri tarafından üçe ayrılmıştır.

a. I. tip kişi ekleri (zamir kökenli),

b. II. tip kişi ekleri (iyelik kökenli),

c. III. tip kişi ekleri (emir-istek çekiminde kullanılanlar)

Eski Türkçe döneminde belirli geçmiş zamanın çekimi ile emir-istek kipi dışındaki bütün fiil çekimlerine gelen kişi ekleri, I. tip yani zamir kökenli eklerdir. Eski Türkçe'nin bu yapısı, Türkiye Türkçesi'nin yazı dilinde –şart kipi hariç– hiç bozulmadan, ancak bazı ses değişimlerine uğrayarak kendini korumuştur (Yavuzarslan, 2011: 1954).

Metinde, dönemin şahıs ekleri özellikleri görülmektedir. Sadece istek kipi zamir kökenli şahıs ekleri ile çekimlenmektedir.

İyelik Menşeli Şahıs Ekleri: Şart kipi ile bilinen geçmiş zaman kiplerinin çekiminde kullanılan şahıs ekleridir.

Teklik : 1. Şahıs: -m	(geldü-m, gelse-m)
: 2. Şahıs: - ñ	(geldü-ñ, gelse-ñ)
: 3. Şahıs: -	(geldi, gelse)
Çokluk: 1. Şahıs: -k, -ḳ	(geldü-k, alsa-ḳ)
: 2. Şahıs: -ñuz, -ñüz	(geldi-ñüz, eylese-ñüz)

: 3. Şahıs: -lar, -ler (geldi-ler, dise-ler)

Emir Ekleri:

Teklik : 1. Şahıs: -ayın, -eyin, -ayum, -eyüm (ur-ayın, gel-eyüm)

: 2. Şahıs: -eksiz (gel, git)

: 3. Şahıs: -sın, -sin, -sun, -sün (kim-sin, gel-sün)

Çokluk: 1. Şahıs: -alum, -elüm (al-alum, gör-elüm)

: 2. Şahıs: -y(U)ñ (gel-üñ, getür-üñ)

: 3. Şahıs: -sunlar, -sünler (çal-sunlar, eyle-sünler)

Zamir Menşeli Şahıs Ekleri: Eserin yazıldığı dönemde zamir menşeli şahıs ekleri öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman, gelecek zaman, şimdiki zaman, istek kipi ve gereklilik çekimlerinde kullanılmıştır.

Teklik: 1. Şahıs: -am, -em, -um, -üm (gelmiş-üm, gel-em,)

: 2. Şahıs: -sın, -sin (gelmiş-sin, gider-sin)

: 3. Şahıs: -(-dur, -dür) (yoḳ-dur)

Çokluk: 1. Şahıs: -z, -uz, -üz (ḳorḳar-uz, görüşür-üz)

: 2. Şahıs: -sIz, -sUz (idebile-siz, düşer-siz)

: 3. Şahıs: -lar, -ler (ideyor-lar, virecek-ler)

2.3.1.5. Olumsuzluk ekleri

Olumsuzluk iki ek ile yapılmaktadır. Bunlar *"-mA"* olumsuzluk eki ile *"-mAz"* sıfat-fiil ekidir.

-mA olumsuz çatı eki: Türkçenin bilinen ilk metinlerindenbu güne kadar yüklem olan çekimli fiillerle beraber kullanılan olumsuzluk ekidir. Fiil kök ve gövdelerinden sonra gelip onların manalarını olumsuzluk yönüyle genişleten *"-mA"* eki olumsuz fiil cümleleri oluşturulurken kullanılmaktadır (İlhan, 2005: 271). Ekle ilgili olarak Zeynep Korkmaz "Fiil kök ve gövdelerinden olumsuz fiiller türeten bir

ektir. İ- ek-fiili dışındaki her fiil kök ve gövdesine gelebildiği için Türk dilinin en işlek türetme eki durumundadır." (Korkmaz 2007: 128) demektedir. Leyla Karahan da eserinin olumsuz cümlelerden bahsettiği bölümünde, "–mA" ekiyle olumsuz cümleler kurulduğunu, bu ekin, fiil cümlelerini olumsuz yaptığını anlatmaktadır (İlhan, 2005: 271).

olmadı (9a/2), virmeyüp (9a/9), ḳomañ (9b/6), bilmem (9b/23), durmasunlar (10b/10), almaduḳça (11b/9), ḳıymam (12b/19)

-mAz sıfat fiil eki: Olumsuzluk kavramını içinde bulunduran bu ek fiil kök ve gövdelerine gelerek onları sıfatlaştırır. Bu sıfat fiil eki muhtemelen *"-ma olumsuzluk eki ve -z geniş zaman eki"*'nin kendi işlevleri dışında kaynaşarak meydana getirdikleri yeni bir ek olduğu için çekimli fiillerdeki yapının aksine bitişik olarak değerlendirilmelidir (İlhan, 2005: 272). Bu ek sadece geniş zamanın olumsuz örneklerinde görülmüştür.

eylemezse (8b/20), gelmezse (8b/22), olmaz (9b/23), ḳorḳmaz (10a/8), baḳamaz (10b/14), ḳomazız (10b/24), bulunmaz (13b/25)

2.3.1.6. Birleşik fiiller

Birleşik fiiller, bir ad ile bir yardımcı fiilin veya iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden fazla kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir (Korkmaz 2007: 791).

Türkçede yeni kelime yapma yollarından biri de birleştirme yoludur. Birleşik fiiller birleştirme yoluyla oluşturulan fiillerdir. Birleşik fiilde isim veya fiil unsuru önce yardımcı fiil unsuru sonra gelir. Birleşik fiillerde esas anlamı birinci unsur taşır. İsimlerle oluşturulan yapılarda yardımcı veya esas fiilin işlevi isimleri fiilleştirmek, yani ismi fiil durumuna getirmektir. Türkçede yabancı kökenli isimleri fiilleştirmede birleşik fiil kalıbından yaygın bir şekilde yararlanılmaktadır. Birleşik fiiller ne şekilde oluşturulursa oluşturulsun tek bir kavramı karşılarlar. Her zaman birleşik fiilde anlamca bir kaynaşma mevcuttur (Özkan, 2013: 13-14).

2.3.1.6.1. Birinci yanı isim ikinci yanı fiil olan yardımcı fiiller

Bunlar bir ad veya sıfat ile *"et-, eyle-, yap-, kıl-, ol-,* ve *bulun-"* yardımcı fiillerinin birleşmesinden oluşmuştur. Birleştikleri yardımcı fiilin görevi, bir adı fiil durumuna getirmektir (Korkmaz, 2007: 792)[15].

eyle-[16] **:** suʾāl eyledükde (1a/4), helāk eyleyen (7a/8), ḳıyās eyledi (7b/13), ḥavāle eyledi (42a/19), naẓar eyledi (77a/15), ḥareket eylemez (84a/20), ḳabūl eylemez (117b/25), muḫalefet eylemez (127b/5)

it- : ṭaleb itdügin (10b/16), menʿ idemeyüp (17a/24), żabṭ idemezsiñüz (43b/25), muḫālefet itmeyüp (51a/10), ḫalāṣ ideyüm (129a/21), peydā itdirüp (129b/20), nidā itdürdi (130a/12)

ol- : devr olmazın (9b/18), ḫüḍaperest olalum (51a/13), ḫaber-dār olup (83b/4), şād olup (83b/19), mālik oldum (118a/9), ḥāẓır ola (119b/7), ḥāṣıl olmaz (130b/19)

yap- : gönlin [4a9] yapdum (4a/9), ṭaʿām yapup (97b/7)

ḳıl- : rāst ḳıldı (21b/8), suḫte ḳıldı (37a/17), güfte ḳılup (62a/14), geç ḳılup (141b/7)

bul- / bulun- : *Bul-* fiili, seyrek hallerde yalın veya *bulun-* edilgenlik biçimiyle, esas anlamı dışında *et-, ol-,* ve *yap- yap-* yardımcı fiillerine koşut bir yardımcı fiil gibi de kullanılabilmektedir (Korkmaz, 2007: 798).

vuṣūl bulduḳda (15a/16), furṣat bulınmaz (43a/5), tedārükli bulunmaduḳ (43a/13), ḫoş bulduḳ (47b/13), ḫalāṣ bulduñ (76a/4), ġāfil bulunmayalum (111b/5), tedārük üzre bulunmaḳ (112a/3), yaḳın bulunan (138a/19), mevcud bulunan (140b/18)

buyur- : Yalnız başına "emretmek", "söylemek" anlamlarını taşıyan *buyur-* fiili bir yardımcı fiil olarak da kullanılır ve *et-* yardımcı fiilinin yerini tutar. Ancak, bu yardımcı fiil ince nezaket üslubu taşıyan saygı bildiren ifadelerde yer alır (Korkmaz, 2007: 796-797).

---

[15] Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için Zeynep Korkmaz (2007), *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi,* TDK Yayınları, Ankara, isimli eserin 791-861 sayfaları arasına bakınız.

[16] *"Eylemek"* yardımcı fiili hem metnin ait olduğu dönemde hem de metin içinde *"olmak"* fiiliyle beraber en fazla kullanılan yardımcı fiillerdendir.

ḥareket buyuruñ (6a/5), teşrīf buyuruñ (125a/17), fermān buyurur (137b/20)

Yardımcı fiil olmadığı halde Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerde birleşip kaynaşarak birleşik fiiller meydana getiren kelime grupları da metnimizde bulunmaktadır. Bu birleşik fiilleri oluşturan kelimeler gerçek anlamı dışında kullanılarak mecazi anlamlarda ve deyim olarak kullanılmaktadır (Yavuz, 2013: 96). Metnimizde bu şekilde tespit ettiğimiz birleşik fiiller aşağıdadır:

kaldur- : ṭaban ḳaldurup (56a/14), el ḳaldurup (73b/18), baş ḳaldurup (9b/25)

al- : öġin aldı (54a/1), yol aldı (54b/18), aġzından aldı (59a/15), ḫaber aldı (60b/11), elinden aldı (64a/4)

ḳal- : oturup [76a15] ḳaldı (76a/15), şaşup ḳaldılar (76a/21), ʿāciz ḳalursaḳ (90b/24)

ḳalḳ- : ayaġa ḳalḳup (73/24)

bağla- : bil bağladılar (8a/21), el bağlayup durdılar (131a/23)

getür- : ḫaber getürsün (19a/21), ʿaḳlın başına getürüp (35a/9), ḫaberi getürdi (39b/19), ele getürebildük (97a/11)

çek- : ḳāmet çeker (2b/21), el çekdi (6a/4), zaḥmet çekdi (7b/15), dem çeküp (19a/9), elem çekme (6b/6)

vir- : cevāb virebileler (88a/23), cevāb virebilürüz (88b/4), ele vireyazdılar (132b/7)

gör- : tedārük görüp (78a/24), iş görebildi (104a/21)

ḳo-/ḳoy- : baş ḳoyup durdı (5a/24)

çıḳ- : başa çıḳup dura (29b/21)

gel- : ʿaḳlı başına geldi (63b/18), ödi azġına geleyazdı (121a/10)

git- : elinden fırlayup gideyazdı (9a/11)

2.3.1.6.2. İki yanı da fiil olan (bir yanı zarf-fiil bir yanı fiil) birleşik fiiller: tasvir fiilleri

Tasvir fiilleri, iki ayrı fiilin kaynaşmasından oluşmuş birleşiklerdir. Bu birleşikler içindeki birinci fiil, bir *-A, -I* veya *-(y)-Ip* zarf-fiil yapısındadır ve asıl anlam bu fiildedir. İkinci fiil ise, aslında bir esas fiil olduğu halde, anlam kayması yoluyla, yavaş yavaş hem sözlük anlamından farklı yeni bir anlam kazanmış hem de esas fiil olmaktan çıkıp esas fiile bazı anlam incelikleri katan bir yardımcı fiil durumuna gelmiştir (Korkmaz, 2007: 811).

Tasvir fiilleri kendi içinde beş alt gruba ayrılırlar. Bunlar (Korkmaz, 2007: 811-812):

A. Yeterlik fiilleri

B. Tezlik fiilleri

C. Süreklilik fiilleri

D. Yaklaşma fiilleri

E. Uzaklaşma fiilleri

Metinde bu birleşik fiillerden tespit ettiğimiz örnekler aşağıdadır:

Yeterlilik Fiili

Türkçede yeterlik yapısı *bil-* yardımcı fiilinin, *-(y)-A* zarf-fiil ekinin üzerine getirilmesiyle elde edilir: *gid-e-bil-, uyu-y-a-bil-* gibi. Metinde tespit edilen örnekler şunlardır:

idebilesiz (4b/5), öldürebilürse (6b/22), getürebildüm (19a/19), bulabilürüm (22a/16), çekebilürdi (49b/22), yürüyebilür (57b/23), irişdürebildük (86a/9), görebildüm (91a/9)

Yeterlik fiillerinin bir yanı isim, bir yanı fiil şeklinde oluşan birleşik fiillerin üzerine geldiği örnekler de mevcuttur:

ġalebe idebilürseñ (20b/19), ḫaber alabildük (44b/14), cevāb virebileler (88a/23), ele getürebildük (97a/11), ḫalāṣ idebilürseñ (97b/22), iş görebildi (104a/21)

Metinde, ekin olumsuzluk ekiyle kullanılan bir örneği de mevcuttur:

gidebilmedüm (15a/19)

Tezlik Fiili

Türkçede tezlik yapısı *vir-/ver-* yardımcı fiilinin, *-(y)-I, -(y)-U* zarf-fiil ekinin üzerine getirilmesiyle elde edilir: *gid-i-ver-, uyu-y-u-ver-* gibi. Metinde, ek sadece dönem özelliklerini de dikkate alırsak *"-vir-"* yardımcı fiili ve *"-(y)-I"* zarf-fiili kullanılarak elde edilmiştir. Metinde ekin biri olumlu biri olumsuz olmak üzere iki örneği mevcuttur.

yüriyiverdi (70b/1)

Olumsuzluk ekiyle kullanılan örnek aşağıdadır:

ṣalıvermediler (141a/11)

Süreklilik Filli

Türkçede süreklilik yapısı *dur-, kal-, gör-, gel, koy- (ko-)* yardımcı fiillerinin, *-(y)-A, -(y)-I* veya *-(y)Ip* zarf-fiil eklerinin üzerine getirilmesiyle elde edilir: *gid-e-dur-, uyu-y-a-kal-, çek-e-gör-, alış-a-gel-, bak-ıp dur-, al-ı-koy-, al-ı-ko-* gibi. Metinde tespit edilen örnekler şunlardır:

-(y)-A-gör- : çekegördi (8a/1), zūr *idegördi* (20a/21), viregördi (23a/3), diyegördiler (84a/23), menʿ *idegördi* (136a/4)

-(y)-A-ḳal- : ḳurılaḳaldı (97b/15), uyuyaḳaldı (98a/14)

-(y)-A-gel- : çıḳageldi (135a/9), olagelmemişdür (20b/14), çıḳageldiler (89b/16)

-(y)-A-ḳoy- / -(y)-A-ḳo- : Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde canlı bir kullanışa sahip olan *koy-* tasvir fiili, yazı dilimizde kaybolmuş gibidir. Varlığını ancak *alakoy-, alıkoy-* gibi süreklilik işlevi körelmiş ya da başka bir gruba sokulabilecek bir birleşik fiil içinde sürdüregelmiştir. Yalnız *dur-* tasvir fiili, Anadolu ağızlarından aktarılmış bir tür olarak bugün *bekleyekoy-, çalkalayakoy-, gidekoy-, yapakoy-, okuyakoy-* vb. şekillerde ve süreklilik işlevi ile daha çok konuşma dilinde yer almıştır (Korkmaz, 2007: 830). Ek, metinde sadece bir örnekte iki kez yazılmak kaydıyla *"-(y)-A-ḳo-"*yardımcı fiiliyle beraber kullanılmış olarak tespit edilmiştir.

ṣaraḳodı(74a/17), ṣaraḳodı (104b/14),

+(y)+Ip dur- / +(y)+Up dur- /+(y)+Up ṭur-: Ek, dönem özelliklerini de dikkate alırsak yuvarlaklaşmanın da etkisiyle metinde sadece *+(y+)Up dur-* ve *+(y)+Up ṭur-* şekliyle kullanılmıştır.

çıḳar*up dur*ġurdılar (4a/24), baş ḳoy*up dur*dı (5a/24), ṭayan*up dur*dı (11a/3), başa çıḳ*up dur*a (29b/21), al*up dur*dı (36b/16), yan*up dur*ur (72b/21), el bağlay*up dur*dılar (131a/23), ḳararup ṭurur (135a/9)

-(y)-Up gel- : göñli ol*up gel*eydi (80a/6), bıraġ*up gel*di (83b/16), boşan*up gel*üp (84b/22), al*up gel*elüm (86b/17), ḳaç*up gel*en (91a/3)

Yaklaşma Fiili

Türkçede yaklaşma yapısı *yaz-* yardımcı fiilinin, *-(y)-A* zarf-fiil ekinin üzerine getirilmesiyle elde edilir: *gid-e-yaz-, uyu-y-a-yaz-* gibi. Bu tasvir fiili esas fiile *'az kalsın olacaktı, gerçekleşmeye çok yaklaştı'* anlamları vermektedir. Bu tasvir fiili yalnızca öğrenilen geçmiş zaman ve görülen geçmiş zaman ekleriyle çekime girmektedir.

Bugün *yaz-* tasvir fiilinin kullanılmadığı yerlerde, bu anlam ve işlev inceliği "az kalsın, neredeyse" gibi zarflarla da karşılanabilmektedir (Korkmaz, 2007: 831).

gideyazdı (9a/11), gireyazdı (30a/7), boġılayazdı (33a/8), ṭutılayazdum (69a/18), öleyazdı (84b/24), ideyazdı (92a/20), geleyazdı (121a/10), gebereyazdılar (131b/15)

Yeterlik fiillerinin bir yanı isim, bir yanı fiil şeklinde oluşan birleşik fiillerin üzerine geldiği örnekler de mevcuttur:

elinden fırlayup gideyazdı (9a/11), helāk ideyazdılar (56b/10), bī-hoş [72b17] olayazdı (72b/17), ödi azġına geleyazdı (121a/10), ele vireyazdılar (132b/7)

Metinde "az ḳaldı (kalsın)" zarfı da yaklaşma tasviri için kullanılmıştır.

az ḳaldı: *az ḳaldı* parmaḳları Gülgün'uñ ḳarnına gireyazdı (30a/7), yüzi gözi bütün ṭaşa ḳuma sürünerek deryāya varup şuya girdi. *Az ḳaldı* kim boġılayazdı. (33a/8), ġullar *az ḳaldı* seni helāk ideyazdılar (56b/10)

Uzaklaşma Fiili

Git- yardımcı fiiliyle beraber kullanılan uzaklaşma fiilleri, esas fiil üzerindeki olayın "uzaklaştığını" belirtmek için kullanılan tasvir fiilleridir.

Bu tasvir fiilinin, *-(y)-A* zarf-fiilinden sonra *git-* yardımcı fiili alarak oluşturulmuş *eylige kemik olagelmiş olagider, söylenegider, kovagitti* gibi bir iki örneğine dayanarak, bazı gramerlerimiz bunu da süreklilik fiilleri arasına katmışlardır.[17] Zeynep Korkmaz'a göre, "bu şekiller Türkiye Türkçesinde değil, alınma yerlerinde de belirtildiği üzere Eski Anadolu Türkçesine özgü şekillerdir. Bugün görülen birkaç örnek de o dönemden uzanagelmiş kalıntılardır (Korkmaz, 2007: 831)." Metinde uzaklaşma tasvir fiilinin herhangi bir örneğine rastlanmamıştır.

2.3.1.7. Fiilden fiil yapım ekleri

+Ar- : giderdüm (55a/24), çıḳardı (78a/4), ḳoparup (85b/12)

+l- : girilindükde (59b/17), ayrılmaya (60a/2), virildi (60b/25), ṣarılur (63b/18), ḳırılayazdı (75b/3), yıḳıldı (75b/6)

+n- : sevinüp (4a/11), bilinmelidür (47b/2), olındı (53a/7), girilindükde (59b/17), sevindirelüm (101b/15)

+dIr- / +dUr- : ṣatdururdı (57a/21), ṭoldurup (59a/8), öldürme (74b/20), itdüremedi (77a/5), yondurup (77a/10), ḳarışdurdı (77b/15), sevindirelüm (101b/15), döndürüp (137a/17)

+(U)ş-/+(I)ş- : söyleşürüz (57b/5), görüşürüz (91b/7), ötüşürler (94a/24), baḳışdılar (98a/25), gülüşürsüz (125b/18), görişüp (133a/2)

+Ur- : düşürüñ (60a/10), pişürüp (98a/12), içürdiler (100a/25), geçürdiler (134a/24), baturup (139b/4)

+t- : getürtdüm (131b/12), çıḳartdı (8a/12), çaġırtdı (51b/20)

Türkiye Türkçesinde bulunmadığından O. Nedim Tuna tarafından verilmemiş olan, fakat Eski Anadolu Türkçesinde geçişli-ettirgen ekleri olarak bilinen eklerden

[17] John Deny, *Türk Dil Bilgisi,* Kabalcı Yayınevi, (Çev.: Ali Ulvi Elöve, 1941 ; Ahmet Benzer, 2012), İstanbul, s.446 ; M. Kaya Bilgegil (1984). *Türkçe Dilbilgisi,* Dergah Yayınları, İstanbul, s. 281. ; Haydar Ediskun, (1996). *Yeni Türk Dilbilgisi,* Remzi Kitabevi, İstanbul, s.259.

Gürer Gülsevin (Gülsevin, 2007: 140) örnekler vererek bahsetmektedir. Bu ekler işlek olmayan eklerdir. Metinde bu eklerden birkaçına rastlanmıştır:

+GUr- : ḫaṭa *irgür*mesünler (26a/10), ḍarb *irgür*eler (32a/21), *irgür*mek (86a/5)

+der-[18] **:** dönderdi (123a/3), dönderüp (137a/16)

2.3.1.8. İsimden fiil yapım ekleri

+A: Hem geçişli hem geçişsiz fiiller yapan ektir (Gülsevin, 2007: 120-121). Muhtemelen en eski isimden fiil yapma eki olan bu ek, 8. yüzyıldan önce işlekliğini yitirmeye başlamıştır (Clauson ve Çev. Özalan, 2007: 194). Standart Türkiye Türkçesinde de ekin örnekleri mevcuttur.

yaş*a*rum (6b/8), oyn*a*dıraḳ (11b/20), dil*e*di (20a/8), boş*a*ndı (22b/8), uz*a*dup (64a/1), benz*e*r (92b/2)

+(A)l- : dirilik (19b/4), dirildi (83a/2), yufḳaldup (83a/16), buñalup (92a/19)

+(A)r- : Bu ek isimden hem geçişli hem de geçişsiz fiiller türetmektedir (Gülsevin, 2007: 120). Özellikle renk isimlerinden türemekle birlikte başka isimlerden de türeyen örnekleri vardır. Standart Türkiye Türkçesinde de örnekleri mevcuttur.

aġ*ar*maġa (45a/8), ḳaba*r*da (40b/25), aġ*ar*dı (56a/23), ḳara*r*up ṭurur (135a/9)

+dA- : Çok seyrek kullanılan bir ektir.[19]

aldamış (118b/14), istemem (119a/13)

+(e)t- : Tek kelimede görülen geçişli bir ektir.

gözetdi (124a/23)

+(I)ḳ : biriktürdi (116a/17)

---

[18] Bu ekle alakalı daha detaylı bilgi için, Gürer Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler,* TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.140'a bakınız.

[19] Bu ekle alakalı daha detaylı bilgi için, Gürer Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler,* TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.140'a bakınız.

+lA- : avlayup (68b/14), ḳarşulayup (72b/11), bağladı (74b/23), azarladı (118a/8), başladılar (116b/11), kucaḳlayup (121a/16), işleyelüm (139b/7)

+lAn- : Bu ek +lA isimden fiil yapım ekinin *–n-* çatısı ile genişletilmiş şeklidir. Bu ekle yapılan fiillerin +lA-"lı şekilleri kullanılmaz (Gülsevin, 2007: 121).

öykelendi (öfkelendi) (6b/23), zedelendi (17b/5), kösteklendi (46a/19), bağlandı (136a/11), kemerlendirüp (137a/6)

2.3.1.9. Fiillerde soru eki

Çekimli bir fiili soru şekline sokmak için fiildeki şahıs eklerinden sonra *mI- / mU-* soru eki getirilir. Fiilin soru şekli, bir oluş ve kılışın bir şahıs tarafından yapılıp yapılmadığını anlamak ve öğrenmek amacına dayanan ve gramerimizde soru kategorisini oluşturan ektir (Korkmaz, 2007: 575). Bu ek, edat menşeli olup, sonradan ekleşmiştir. Soru eki, hem isimleri, hem fiilleri işleklik sahasına alan umumi bir işletme eki durumundadır. Bu ek, bütün isim çeşitlerini, bütün edatları, bütün fiilleri işleklik sahası içine alır (Ergin, 2013: 243). Bu ek; görülen geçmiş zaman, şart, emir ve istek kiplerinde şahıs eklerinden sonra gelirken, Duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman ve gereklilik kiplerinde ise, şahıs eklerinden önce gelir. Emir kipinin ikinci teklik ve çokluk şahıs çekimlerinde soru eki getirilmemektedir.

Standart Türkiye Türkçesinde *+mI, +mU* şeklinde olan ek, metinde sadece düz ünlülü olarak *+mI* şeklindedir. Ek, standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi, eklendiği fiilden ayrı yazılmış ve kendisinden sonra gelen eklerle birleşmiştir. Ek, dudak uyumuna tabî değildir. Metinde çok örneği olan ekin, 10 örneği aşağıda verilecektir. Olumlu, olumsuz, birleşik fiil farketmeksizin ek, tüm fiillere eklenmiştir.

imdi [6b3] dil-āver boyayı *begenür misin* (6b/3)

ey mekārim ḳara yüzlü nā-bekār hiç benüm nāmum *işitmedüñ mi* (7a/23)

baña tābiʿ olursañuz güzel yoḫsa başıñuz *keseyüm mi* didükde bunlar emān diyüp derūn-ı [9b14] İslām'a gelüp Ferāmerz'e tābiʿ oldılar (9b/13)

hiç devr-i Ādem'den berü *olmış mı* (15a/24)

cānibe *gelür mi* yoḫsa *gelmez mi* (79b/2)

benümle *gider misin* didi (91a/11)

sen şimdi Ḫudā-perest olup Nār-ı Nūr'dan yüz *döndürmez misin* didi (106a/2)

ey pehlevān şimdi Keymurād Ḫān'uñ [108a4] murādı ne olduġın *bilür misin* didi (108a/4)

Ferāmerz ne ṭurursın daḫı *ḥamle eylemez misin* didi (130b/1)

ol dil-āverlerüñ ṣuçı ne idi, niçün öldürdüñ *dimez misin* (143b/8)

2.3.2. Zarf

Zarflar, fiilleri yer, zaman, durum miktar ve soru bakımından niteleyen isimlerdir. Tek başına sıfat olmadığı gibi tek başına zarf da yoktur. Sıfatlar da zarflar gibi tek başlarına isimden başka bir şey değildirler (Ergin, 2013: 258). Türkçede zarf (katmaç), sıfat ve addan Fransızcada olduğu kadar açık bir biçimde ayrılmış değildir (Deny, 2012: 232-233). Metinde tespit ettiğimiz zarflar aşağıdadır:

2.3.2.1. Zaman zarfları

Bunlar zarf olarak kullanılan çeşitli zaman isimleridir. Başlıcaları şunlardır: *dün, yarın, şimdi, şimdicek, gece, gündüz, demin, demincek, akşam, sabah, erken, er, geç, erken, daha, gene, yine, akşamleyin, sabahleyin, şimdilik, artık, sonra, öğleyin, öğleleyin. Daha* aynı zamanda azlık-çokluk zarfı olup *daha gelmedi* gibi misallerde zaman zarfı durumunda bulunur (Ergin, 2013: 260).

bir hafta [25b5] **muāfiḳ** hevā ile bir ḳaç **ayyām** gitdiler (25b/4)

pehlüvān *bugün* saña ruḫṣat virdim *yārın* yine görüşelim [29b24] diyüp döndi (29b/23)

Ṣarṣar'a baḳup yā Ḳattāl Zengī bu nā-bekār *dün* pādişāhumızuñ dīvānına elçilik ile gelüp şöyle bir ḳabāḥat eyledi (42a/2)

cevelān *eyledükden soñra* naʿra urup benüm Keylān-ı Evren-süvār, ey Ḫudā-perestler meydānuma gelüñ, size Nār-ı Nūr ḳulların rencīde eylemek [132a11] niçe olur göstereyüm didi. (132a/10)

aḫşam olınca cümle serverler Ferāmerz öñine düşüp gerdek-ḫāne ḳaṣrına getürdiler (5a/3)

çün ol *gice* geçüp *sabāḥ* oldı (6a/17)

hemān erkence tedārük [108a12] eyleyelüm didi (108a/11)

Metinde ayrıca Eski Anadolu Türkçesinde yaygın olarak kullanılan fakat bugün standart Türkiye Türkçesinde unutulan *ḳaçan (ne zemān)* zarfı da kullanılmaktadır. Bu zarf Türkiye Türkçesi Ağızlarında *"haçan, haçen"* şeklinde varlığını devam ettirmektedir. Yine Eski Anadolu Türkçesinde çok kullanılan *"imdi (şu+imdi:şimdi)"* ile Eski Anadolu Türkçesinde *önce, evvel* anlamlarında kullanılan *"ilerü" zaman* zarfları da metinde tespit edilmiştir. *İlerü,* metinde genel olarak yer yön zarfı olarak kullanılmıştır.

müdevvir çeki ṭaşı gibi ṭaşlar yapdırup bir ḫaşmla *ḳaçan* çeng idüp ḫaşmınuñ elinden ʿāciz ḳalduḳda ol deste-çūbı eline alup [13b15] ol üç keffeye üç seng siyāh ḳoyup vezn ile birḳaç kerre başı üzerinden ṣapan vādī devr itdirüp ḫaşmına atardı (13b/14)

imdi ḥāżır ol *ḳaçan* Keymurād [108a22] Ḫān maġlūb olup Ḳattāl Zengī ṭarafına gitmek murād eyleye (108a/21)

saña olmaz didi. Melik Seyf eyitdi, devletüm ata niçün olmaz babasınuñ *benden ilerü* kimseye virecek ḥāli yoġa didükde ʿAdlān [14a14] Şāh eyitdi (14a/13)

bir ġayrı yirden daḫı yoḳlansun didi (14a/17)

Metinde *şimden girü* (şu andan sonra) zarfı da zaman zarfı olarak kullanılmıştır.

ancaḳ *şimden girü* nevbet benümdür (105b/14)

Metinde *şimdiye dek, çoḳdan* zarfları da zaman zarfı olarak tespit edilmiştir.

şimdiye dek çoḳdan [83b23] helāk oldı (83b/23)

yā Āteş oġluñ Şemenṭāl *çoḳdan* gitdi didi (91b/19)

2.3.2.2. Hâl (durum) zarfları

Bunlar hâl ve tavır ifade eden zarflardır. Hâl ve tavır ifade eden isim nasıllık-nicelik zarfı olarak kullanılabildiği için bu zarflar sayılamayacak kadar çoktur. Hâl ve tavır bildiren isimlerin yanında birçok isimler de eşitlik ve intrumental eki alarak nasıllık-nicelik zarfı durumuna geçerler. Bu zarfların daha çok kullanılan kısa adı hâl zarflarıdır (Ergin, 2013: 261).

Hâl zarfı deyince aklımıza ilk gelen zarflar *böyle, şöyle, öyle"* sözcükleridir. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde *"eyle"* şeklinde görülen *"öyle"* zarfı metinde ve standart Türkiye Türkçesinde *"öyle"* şeklinde kullanılmıştır. Metinde tespit edilen hâl zarfı örnekleri şunlardır:

Ser-bāz eñsesinden per-tāb idüp añsuzın iki dalınuñ ortasına bir teber dökdisi *öyle* urdı (18b/25)

Keyyūs'uñ Müselmān oldūġın görüp gelüp *böyle* ḫaber virdi (22a/4)

Gülgūn Zengī on iki biñ ʿaskeri ile gelüp *şöyle* [27b4] bir ṭarafa ṭurdı (27b/3)

Gülgūn Zengī'nüñ ḳarındaşı idi. Eyitdi, raḫmum *eyü* olsun da çıḳup [28b15] anlaruñ cümlesin ṭaʿmeʾi dendān tīġ-i berrān ideyüm didi (28b/14)

ilġār ile *yalıñız* derbende yüridi (36b/11)

omuzına *bir göñli tāze dıraḫt-ı müntehā almış ḳaṭran ṭulumı gibi* gelür (46a/16)

2.3.2.3. Yer-yön zarfları

Bunlar boşlukta bir yer ifade eden yer isimleridir. Sayıları çok değildir. Aşağı yukarı hepsinde bir yön ifadesi olduğu için zarf olarak fiilin yönünü gösterirler. Zaten çoğu yön eki ile zarf yapılmıştır. Eskiden beri en çok kullanılanları: *ileri, geri, aşağı, yukarı, içeri, dışarı, beri* kelimeleridir (Ergin, 2013: 259). Ergin'in belirttiği bu yer yön zarfları, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ve bizim metnimizde de *ilerü, girü, yuḳaru/yuḳarı, aşaġa, içerü, dışaru, berü,* şeklinde kullanılmıştır. Ayrıca metinde *alt, yan, ḳarşu* isimleri de yer yön zarfı olarak karşımıza çıkmıştır.

bir adım ileri gidemedi (46a/19)

Feraḫ-zād [63a9] ḫoş imdi diyüp gergedāndan *aşaġa* indi (63a/9)

tāziyāne urup ḥaḳḳım alurum diyü tāziyāneʾi yuḳarı ḳaldurdı (69b/18)

Şimdi Ṣabārū ʿAyyār ol yoldan giderken pehlevānlar *yuḳaru* baḳsalar [98a23] Ṣabārū'yı görürlerdi (98a/22)

maʿnādur diyü hele vezīre ser-heng gönderüp *ḳarşu* gitdi (140b/1)

alt yanına oturmaġa ʿār eylemem didi (3a/8)

berü yanı İslām ordusına iner (98a/22)

meydāna getürüp selamlayup *girü* döndiler (106a/6)

2.3.2.4. Azlık-çokluk (miktar) zarfları

Bunlar azlık-çokluk ifade eden, miktar, derece bildiren zarflardır. Sayıları çok değildir. Başlıcaları şunlardır: *en, daha pek, çok, az, biraz.* Bunlardan en (< eñ) en tipik zarftır. Diğer zarflardan farklı olarak tek başına bir şey ifade etmez, isim gibi kullanılmaz. Bu hâli ile edat karakterindedir. Başına geldiği sıfat veya zarfın azlık-çokluk bakımından en yüksek derecesini bildirir (Ergin, 2013: 262). Metinde tespit edilen örnekler şunlardır:

eñ büyük oġluna Farġūl-ı Çehār-dest dirler idi (70b/15)

tecessüs eyleseñ *pek* maʿḳūl olurdı (79b/2)

dāmādum ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem *ne çoḳ* eglendi (102b/6)

birāz daḫı yüridiler (25b/6)

anlara *az* gelür (134b/4)

Ḳattāl Zengī *bir pāre* āteş oldı (7a/1)

Aḫżar Şāh *birāz* fikr idüp eyitdi (14b/4)

2.3.2.5. Zarf-fiiller (gerundiumlar)

Fiilleri başka fiillerle bağlamak üzere zarflaştıran eklerdir. Aslen zarf-fiil eki olan şekiller bulunduğu gibi, başka eklerin bir araya gelmesi ile zarf-fiil fonksiyonunu üstlenen yapılar da vardır *(-dUk+dA gibi).* Ayrıca, cümlenin içindeki başka unsurlarla bir araya gelerek zarf-fiil görevinde kullanılmış olan zaman veya kip ekleri de bulunmaktadır (Gülsevin, 2007: 125). Metinde tespit edilen zarf-fiil ekleri aşağıdadır:

-AlI : -DAn beri maanlarına gelen zarf-fiil ekidir. Metinde çok fazla görülmemiştir. Standart Türkiye Türkçesinde de çok kullanılan zarf-fiil eklerinden değildir.

dünyā yaradıl*alı*dan berü (76b/23-24)

-(y)Up : yaz*up* (14b/6), ḳalḳ*up* (14b/8), ḳoş*up* (14b/14), söley*üp* (19b/13), bul*up* (53a/16), yatma*yup* (53a/18), alup (87b/3), idüp (87b/3), diyüp (105a/9), gir*üp* (105a/12), işid*üp* (105a/13), dön*üp* (117b/18), gel*üp* (127a/25), segird*üp* (142a/10)

-mAdAn : gönder*meden* (6a/4), gör*meden* (7b/23), düş*meden* (12a/8), utan*madan* (15b/2), at*madan* (42a/1), gel*meden* (46b/25), çıḳ*madan* (48b/7), ol*madan* (49a/10), ḳon*madan* (104a/3), düşün*meden* (129a/1)

-(y)IncA : ol*ınca* (47a/9), çaġır*ınca* (49a/24), yapış*ınca* (49b/7), şıçray*ınca* (85b/6), yum*ınca* (86a/12), gör*ince* (86b/9), diy*ince* (87b/23), id*ince* (107b/17), gel*ince* (107b/20), işid*ince* (108a/1)

-(y)U : ara*yu* (26b/2), aġla*yu* aġla*yu* (54b/16), di*yü* (108a/6)

-ken : eyler*ken* (27b/2), gider*ken* (27b/7), dir*ken* (44b/23), baḳınur*ken* (59a/7), yatur*ken* (60b/14), gelür*ken* (66b/3), ider*ken* (91a/17), uyur*ken* (91b/25), arar*ken* (96a/2), oturur*ken* (98a/19)

-(y)ıcaḳ, -(y)icek : iste*yicek* (57b/7), gel*icek* (84b/21)

-mAdIn : Diğer zaman zarf-fiilleri esas fiile zaman bakımından sonralık kazandırır. Bu ise, diğerlerinin tersine, esas fiile zamanda öncelik verir. Yani esas fiilin yapıldığı zamanda, zarf-fiil ekinin geldiği fiilin yapılmamış olması gerektiği şartını koyar. Eski şekli *-mAtI, -mAtIn*'dır (Gülsevin, 2007: 127).

ʿAdlān'uñ elinden teberi fırlayup yire düş*medin* Ṣarṣar ḳapdı (127b/22)

-duḳda / -dükde : gör*dükde* (13a/19), sürdükde (17a/3), dön*dükde* (37b/17), ol*dukda* (38a/14), ur*duḳda* (38a/18), al*duḳda* (62a/7), var*dukda* (63a/24), ayıl*dukda* (66b/7), ṭaleb eyle*dükde* (67a/19), di*dükde* (68a/20)

-dıġında / -diginde : dön*diginde* (75b/20)

-mAzdAn : gir*mezden* (65a/5), aç*mazdan* (141b/24)

-mAzsA : eyle*mezse* (8b/20), ol*mazsa* (47b/9), çıḳ*mazsa* (76a/9), ayrıl*mazsa* (108a/24), vir*mezse* (121b/6)

-duḳça, -duḳca / -dükce, -dükçe : alma*dukça* (11b/9), virme*dükçe* (24a/19), bildürme*dükçe* (26b/6), imtiḥān olma*duḳca* (29a/23), git*dükce* (32b/15), ol*duḳça* (90a/16), ṣaçma*dukça* (138a/3), düş*dükçe* (141b/12)

-(y)araḳ / -(y)erek : id*erek* (5a/18), çek*erek* (17b/9), çal*araḳ* (20a/4), yat*araḳ* (22b/9), y*iyerek* (66a/8), dög*erek* (144b/11)

eger……Fiil Kökü-(y)AydI : -*sAydI* anlamı verir.[20] Buna şart zarf-fiili denmektedir.

eger dilden gelen elden gel*eydi* (29a/19)

eger altıñda Ḳuṭb-ı Āteş-dem olmayup bir ġayrı raḫş ol*aydı* (38b/8)

eger sen de zengī gel*eydi* (124a/11)

2.3.3. Edat

Tek başlarına manaları olmayıp, ancak cümledeki başka kelime ve öbekler arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan alet sözlerdir, vasıtalardır (Hacıeminoğlu, 2015: 5). Bunlar: *için, ile, gibi, kadar, öte, yana, başka, doğru, dolayı, ötürü, beri, itibaren, nazaran, göre* vb.dir.

Edatların cümle içinde kurdukları anlam ilişkileri geçicidir. Bunlar benzerlik, beraberlik, başkalık, miktar, sebep, vasıta, zaman, mekân, yön gösterme vb. ilişkilerdir (Korkmaz, 2007: 1052). Edatlar eklendikleri isim, zamir, sıfat gibi isim

[20] Bu ekle alakalı daha detaylı bilgi için, Gürer Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler,* TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.132'ye bakınız.

soylu kelimeler veya kelime grupları ile edat grubu oluştururlar. Metinde tespit edilen edatlar aşağıdadır.

2.3.3.1. Son çekim edatları

İsimlerden sonra gelerek, bağlı olduğu isimle cümlenin diğer unsurları arasında zaman, mekân cihet, tarz, benzerlik, başkalık vb. gibi bakımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimelere çekim edatı denir (Hacıeminoğlu, 2015: 1). Çekim edatları Türkçede karşılaştırma ve sınırlandırma bağlantıları ile kullanılır (Öner, 1999: 147-157; Akt.: Yavuz, 2013: 86). Metinde tespit edilen son çekim edatları aşağıdaki gibidir:

gibi : *gibi* edatı Türkiye Türkçesinin Türkçe kökenli olan isim soylu edatlarındandır. Türkiye Türkçesindeki *gibi* edatı Divânu Lügâti't-Türk'teki *kibi* biçimiyle yeni bir edat olarak karşımıza çıkmıştır.[21]

Ḳahhār da Ferāmerz *gibi* menʿ idüp bunlar yine tā aḫşam olınca piyāde gürz [39a4] cengi eylediler (39a/3)

öyle zūr [39a23] eyledi kim zūr evvelde Ḳahhār gibi bir kūh-cesed müntehā ḳadd-i baṭṭāl dil-āveri zānūsına ber-ā-ber ḳaldıradüşdi ve öyle ṭutup bir miḳdār ṭurdı (39a/23)

ammā ne mümkün Ferāmerz'üñ ḳolları bükilür mi pūlād-ı sütūn *gibi* ṭurur (39a/24)

için /içün : *için* edatı Türkiye Türkçesinin Türkçe kökenli olan isim soylu edatlarındandır. İçin: (*uç 'sebep' + u+n vasıta durumu eki > üçün>içün>için*).

Ṣubaşı ḫalḳa tekrār fānūs ve [129b20] meşʿale peydā itdirüp şehrüñ için aramaġa başladılar (129b/20)

Cihān-baḫş üzerine yüridi ki varup Ḳamṭur'uñ ḳanı *içün* Cihān-baḫş'uñ ḥaḳḳından [135a9] gele (135a/8)

Cihān-baḫş *içün* ʿayyār var ise cāẕū öldürmege gelmişlerdür (138b/11)

---

[21] *Kibi* edatı için Kaşgârlı Mahmut (Çev.: Besim Atalay) (1998). *Divanü Lügât-it-Türk Tercümesi,* TDK Yayınları, Ankara. C.I, s.483: *kuşlar kibi ;* C.III, s.23: *ıt kibi* (köpek gibi) ; C.III, s.62: *karum kibi (kaya kibi)* örneklerini inceleyiniz.

bile : *bile* edatı Türkiye Türkçesinin Türkçe kökenli olan fiil soylu edatlarındandır.

ben bunlaruñ vilāyetine *bile* gidüp bir tarīḳile isteyüp aluram didi (1a/14)

yoḫsa ʿasker tedārükünde olup *bile* giderüz [141a11] diyü vezīri de ṣalıvermediler mi (141a/10)

ḫaber [141a20] alup ḳarşucılar ile bile gitdi (141a/20)

göre: *göre* edatı Türkiye Türkçesinin Türkçe kökenli olan fiil soylu edatlarındandır. Korkmaz eki "*göre* (<gör-e 'görerek, bakarak'), şeklinde izah etmektedir (Korkmaz, 2013: 1057).

eger ġalebe [8b9] idüp elinden ʿāciz olursañ hā ol zemān bir de müşāvere idüp maʿḳūli ne ise aña *göre* ḥareket eylerüz didiler (8b/9)

Ferāmerz daḫı el nīze-i İskendere urup Ṣaff-der'üñ miḳdārına *göre* bir nīze ḥavāle eyledi (9a/21)

ne cevāb virürse aña *göre* [14b14] ḫaber getür didi (14b/13)

ile : *ile* edatı Türkiye Türkçesinin Türkçe kökenli olan fiil soylu edatlarındandır. Korkmaz eki, "*ile* 'birlikte, beraber' (<il-e 'iliştirerek'), *ilişkin* 'dair' (<*il-iş-kin*)" şeklinde ifade etmektedir (Korkmaz, 2013: 1057).

Ḳamhūr'uñ yanına ḳoşup otuz ḳadar ādem *ile* irsāl eyledi (14b/14)

eger virmez ise özine ʿasker çeküp zūr *ile* aluruz (14b/17)

bütün İslām ʿaskerinüñ dāʾiresine esmā *ile* cizdi (84a/4)

seni nikāḥ *ile* alayum (85b/1)

Sārıḳ'ı kilīm perde *ile* meydāna ḳodı (124b/11)

üzre : *üzre* edatı Türkiye Türkçesinin Türkçe kökenli olan isim soylu edatlarındandır. Ek, *üzere / üzre* < *öze* 'yukarı' + *rA yön gösterme eki* şeklinde oluşmuştur.

yā Ḳarṭas sen gidince bir ḳażā daḫı ẓuhūr eyledi diyüp olduġı minvāl *üzre* naḳl eyledi (1b/4)

ol ḥāl *üzre* ḳaldılar (125a/10)

bunlar bu ḥāl *üzre* yiyüp içüp cān ṣoḥbetin eylemekde (125b/8)

içre : *içre* edatı Türkiye Türkçesinin Türkçe kökenli olan isim soylu edatlarındandır. Ek, *içre (<iç + re 'yön gösterme eki')* şeklinde oluşmuştur.

ol gice ordudan çıḳup gice *içre* bir cānibi ṭutup ağlayu ağlayu gitdi (54b/16)

bir mūr-ı siyāh yaʿni ḳarınca şeb-dār-ı gice *içre* ayaġın ḥareket iderse görirlerdi ve ṣadāsın daḫı belki [67a6] işidirlerdi (67a/5)

az zemān *içre* Cevāhir-ābād'a geldi (79b/3)

diyü : *diyü* edatı Türkiye Türkçesinin Türkçe kökenli olan fiil soylu edatlarındandır. Ek (ti-y-e) şeklinde oluşmuştur ve 'diyerek' manasına gelmektedir.

Behmen, İslām ʿaskerinde yārın çengdür *diyü* [41b15] yir yir nidā itdirüp iki cānibden tedārüklerin gördiler (41b/14)

biz aña cevāb virirüz *diyü* Cevāhir Şāh'uñ ḳasāvetin bir miḳdār teskīn eylediler (42b/21)

ele getüreyüm *diyü* gözin [44a11] dört açup gözetmege başladı (44a/10)

-A dek : -*e dek* edatı Türkiye Türkçesinin Türkçe kökenli olan isim soylu edatlarındandır.

üç gün*e dek* gelüñ diyü söyledi (3b/7)

ḥāṣılı üç gün*e dek* ḳırḳ elli biñ [8b11] ḳadar ʿasker geldi (8b/10)

ol gice yataḳ vaḳtin*e dek* ʿişret idüp vaḳt-i ḫāb irdükde [58a8] Ṭumṭurāḳ cāme-ḫāba girüp yatdı (58a/7)

-A ṭoġrı "A doğru" **:** *-A ṭoġrı* edatı Türkiye Türkçesinin Türkçe kökenli olan fiil soylu edatlarındandır. Edat, *doğru / ṭoġrı (tog-ur-u 'aşarak, üzerinden geçerek')* şeklinde oluşmuştur.

Ferāmerz'e *ṭoġrı* yüridi (1b/2)

bir gergedān-ı metīn bulup üzerine binüp ceng*e ṭoġrı* yüridi (46a/2)

üzerin*e toġrı* yürür (139b/1)

-A ḳarşu : *-A ḳarşu* edatı Türkiye Türkçesinin Türkçe kökenli olan fiil soylu edatlarındandır. Edat, karşı / *ḳarşu (<kar-ış-u 'karşılayarak, karşı koyarak')* şeklinde oluşmuştur.

Cihān-baḫş ṣıçrayup bir eliyle birin bir eliyle birin ḳapup ḳaldırup ḳolına aldı ve şemʿ ay*a ḳarşu* ṭutup baḳdı (19a/3)

binüp ḳarındaşın*a ḳarşu* gitdi (78b/12)

Kūh-ı Heft-gān'da saña ḳarşu ṭurur (91b/6)

-dAn soñra : -*dAn soñra* edatı Türkiye Türkçesinin Türkçe kökenli olan isim soylu edatlarındandır. Sonra sözcüğü (*< soñ + ra 'Eski Türkçe yön gösterme eki'*) şeklinde oluşmuştur.

Ferāmerz-i ser-āmed, ʿālem seyāḥatinde Egvāl-i Nerre'yi maġarasında ḳatl idüp an*dan ṣoñra* bir ḳapu görüp açdı (1a/3)

cekerdi bun*dan ṣoñra* Behmen-i Ḫişt-endāz dirlerdi (1b/19)

bir miḳdār ṭarīd [132a10] cevelān eyledük*den soñra* naʿra urup benüm Keylān-ı Evren-süvār, ey Ḫudā-perestler meydānuma gelüñ, size Nār-ı Nūr ḳulların rencīde eylemek [132a11] niçe olur göstereyüm didi (132a/10)

iş bitdük*den soñra* ṣandelī yine senüñdür didi (133a/7)

-dAn ġayrı : *ġayrı* edatı yabancı kökenli edatlardandır. Bu sözcük Türkçe *"dAn"* çıkma haliyle birleşerek edat olmuştur.

sizlere bun*dan ġayrı* bu aralarda bāzergānlar öldirüp ḫalḳuñ mālın alursız (7b/2)

andan ġayrı yolı yoḳdur didi (27a/6)

kim ḥadd u ḫaşrın Allāh*dan ġayrı* kimse bilmez (93b/22)

-dAn beri / -dAn berü: -*dAn beri / -dAn berü* edatları Türkiye Türkçesinin Türkçe kökenli olan isim soylu edatlarındandır. Edatın kökeni Eski Türkçe *berü* sözcüğünden gelmektedir.

öte*den berü* ḳānūn-ı ḳadīmdür (41a/20)

kim devr-i Ādem'*den beri* İskender ile Süleymān'dan ġayrı kimse mālik olmamışdur (103b/6)

öte*den beri* ḳānūn [117b16] selef-i pādişāhı öldür ki elçiye zevāl olmaz (117b/6)

ol zemān*dan beri* [117b21] ḳalbüm ḳırılmışdur (117b/20)

bunca zemān*dan berü* firāş penbe içinde perverde [128a20] eyledügüm ṭavşanumı eyüce şaḳlayup kimse ḳoḳulatmayup baña ġālib gelene virürem (128a/19)

-dAn ötüri: *-dAn beri / -dAn berü* edatları Türkiye Türkçesinin Türkçe kökenli olan fiil soylu edatlarındandır. Edat, *ötürü (<öt-ür-ü)* şeklinde oluşmuş ve "geçirerek" anlamlarına gelmektedir.

an*dan ötüri ġażab*a gelüp baña üç tāziyāne urdı (58a/24)

Ḳattāl Zengī ol zemān beni bir melʿūn*dan ötüri* ṭutup tāziyāne [69b8] ile ḍarb idüp ʿırżum pāy-māl eyledi (69b/8)

ḳorḳarum maʿtūh ḳoca-i bir ḫuṣūṣ*dan ötüri* darlatdıñuz da zengī-bāra dek gitdi (134b/7)

2.3.4. Bağlaç

Türkçede çok geniş bir yer tutan bağlaçlar; kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yüklendikleri işlevler ile bağladıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer ögeleridir (Korkmaz, 2007: 1091).

Bağlaçlar Türkçeye sonradan girdiği düşünülen dil ögeleridir. Hatta Muharrem Ergin[22] Bağlaçlar için 'Bağlama edatı' terimini kullanmaktadır. Ergin'e göre:

> "Türkçede aslında bağlama edatı yoktur. Bağlama edatları Türkçede sonradan ve yabancı dillerin tesiri ile ortaya çıkmıştır. Onun için Türkçede kullanılan bağlama edatlarının büyük bir kısmı yabancı asıllıdır. Türkçede olanlar da bazı isim ve fiil şekillerinin sonradan edatlaşması ile ortaya çıkmıştır (Ergin, 2013: 352)."

[22] Bağlama Edatlarıyla alakalı ayrıntılı bilgi için; Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi,* Bayrak Yayınları, İstanbul, s.352'ye bakınız.

Konuyu destekleyen bir başka görüşe göre; "Türkçede bağlaçlar ancak Karahanlı devrinden itibaren kendisini belli etmeye başlamıştır (Güneş, 1997: 251)." Bağlaçların Eski Türkçede olmamasıyla alakalı Zeynep Korkmaz'ın verdiği örnekler de bağlaçların batı kaynaklı olduğunu kuvvetlendirmektedir. Korkmaz'a göre:

> "Eski Türkçeden başlayarak Türkiye Türkçesine kadar uzanan dönemde eş değerli sözlerin araya herhangi bir bağlaç almadan art arda sıralandığı doğrudur. Köktürk Yazıtlarında: *Türk budun **atı küsi** yok bolmazun **tiyin*** 'Türk ulusunun adı **(ve)** sanı yok olmasın *diye',* Uygurcca: *ög kang* 'ana **ve** baba', *tengrili yirlide* 'yerde **ve** gökte', *nomug törüg* 'kanun ve töreyi' ; Türkiye Türkçesinde *ana baba* 'ana **ve** baba', *bakımlı bakımsız* 'bakımlı **ve** bakımsız', bişer *bişer, gece gündüz, ince kalın, ön arka, Salı Çarşamba* (günleri) gibi (Korkmaz, 2007: 1091)."

Eski Türkçede varlıkları örneklerle beraber tartışmaya açık olan bağlaçlar, özellikle Karahanlı döneminde İslamiyet'in de Türk yazı dilini Arapça ve Farsça ile tanıştırmasıyla beraber Türkçede egemenliğini fazlasıyla artırmıştır.

Bağlaçların bu tartışmalı durumu ve edatlarla olan karışıklığına *Serdar Yavuz* şöyle yaklaşmaktadır:

> "Bağlaçların isim soylu kelimeler grubunda anlamlı ve görevli kelimeler içerisinde incelenmesi daha doğru olacaktır. Anlamlıdır, çünkü; sözcükler ve cümleler arasında anlamsal ilişkiler kurar. Görevlidir, çünkü; sözcükleri ve cümleleri bağlayıcılık fonksiyonu ile birbirine bağlar (Yavuz, 2011: 61).

Metinde bağlaçların yeri bu doğrultuda Serdar Yavuz[23]'a göre ele alınmıştır.

Metinde tespit ettiğimiz bağlaçlar büyük oranda Türkiye Türkçesindeki bağlaçlarla eş değerdir. Tespit edilen bağlaçlar aşağıdadır:

2.3.4.1. İşlevlerine Göre Bağlaçlar

2.3.4.1.1. Kelimeleri Birbirine Bağlayan Bağlaçlar

ile: *İle* edatı Türkçe olan belli başlı sıralama edatıdır. Aslında son çekim edatı olup sonradan bağlama edatı olarak da kullanılmaya başlanmıştır (Ergin, 2007: 353). *İle* edatı metinde de bir iki örnek dışında son çekim edatı olarak kullanılmıştır. Bu bir iki örnekte özel isimleri bağlarken, Türkiye Türkçesindeki gibi "ve" bağlacı ile

[23] Daha detaylı bilgi için; Serdar Yavuz, *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar,* Diyalektoloji Dergisi, Sayı: 3, Kış, 2011, s. 59-107'ye bakınız.

benzer şekilde kullanılmıştır. Bu durum *ile'*nin bu dönemlerde artık bağlaç olarak kullanılmaya başladığını gösterir.

bir taḫt ḥāżır idüp Ferāmerz *ile* Seḫab ol taḫtuñ üzerine oturup oġlı Çehār-dest öñlerince ḳırḳ biñ [72a22] güher-āb ḳafālarınca Süleymān-vārī hevāya ʿurūc eylediler (72a/21)

ziyāret idüp andan *başum ucında* [73b17] *olan ṣanduḳ ile ālātı* cümlesini alup benüm rūḥum ḫayr duʿādan ferāmūş eylemeyesin ve raḫş-ı Rehvā-i Baḥrī'nüñ ḫuddāmı olan [73b18] ʿİfrīt-i Padūn'dan ṣaḳınasın diyüp levḥi tamām itmiş (73b/17)

Ferāmerz ile Seḫab Nerre oturup seyr eylediler (74a/24)

hem…….ve hem : Bağlaç standart Türkiye Türkçesinde cümleleri birbirine bağlamak üzere kullanılmaktadır. Bağlacın aslı *"hem….hem"* dir fakat metinde *"hem……ve hem"* olarak kullanılmıştır.

hem anuñ yanında *ve hem* kendi pādişāhum Keymurād Ḫān gibi (129a/5)

Bağlacın metinde cümleleri birbirine bağladığı örnekler de tespit edilmiştir.

hem öykelendi *ve hem* daraldı (6b/23)

hem intiḳām almış oluruz *ve hem* eşyāyı [12b10] yine aluruz (12b/9)

şimdi gitmezseñüz *hem* Rāy-ı Āʿẓam'uñ ḫāṭırı ḳalur *ve hem* [140b17] Nār-ı Nūr bizden incinüp yüz döndürür (140b/16)

bizüm *hem* misāfirimüzdür *ve hem* bize şöyle bir iyilik eyledi (3a/9)

gerek…….…gerek / gerek…….ve gerek: Eski Türkçede *kerge-* fiilinden > *ker-ge-k* > *gerek* gelişmesiyle oluşan bu bağlaç, kelimeleri, kelime gruplarını veya görevdeş ögeleri sıralama yoluyla birbirine bağlar (Korkmaz, 2014:936). Metinde *gerek* kelimesi genel olarak gereklilik kipi manasında kullanılmıştır. Fakat birkaç örnekte bağlaç göreviyle kelimeleri birbirine bağladığı tespit edilmiştir.

Standart Türkiye Türkçesinde de aynı şekliyle kelimeleri bağlamakta kullanılan bu bağlaç metinde farklı bir şekilde *gerek……ve gerek"* şeklinde de tespit edilmiştir. Dikkat çekici olan bu şeklin örnekleri de aşağıda mevcuttur. Metinde bu bağlacın sadece üç örneği tespit edilmiştir.

gerek Ferāmerz *gerek* begleri Ḳahhār'uñ bu ḳuvvetin görüp taḥsīn [38a24] ve āferīn eylediler (38a/23)

Ṣayyādlar gerek ḳuş ḳısmı ve gerek cānver ḳısmı ibtidā-i şikāra ṣalduḳları zemān aldugı şikārı [97b25] aña virürler ḳanḳısun diyü (97b/24)

gerek ʿālem sāyesinde Keymurād Ḫān ve sāʾirler ve *gerek* Arduvān Hindī taʿaccüp idüp eyitdiler (101a/22)

olsun…….olsun : *ol-* fiilinin üçüncü şahıs emir kipinden kalıplaşmış olan *olsun…olsun* bağlacı, sıraladığı ögelerden sonra gelen; *de…de, hem…hem,* ve *ister…ister* bağlaçlarında olduğu gibi, bağladığı ögeler arasında birleştirici, benimseyici bir işlev yüklenir (Korkmaz, 2007: 1112). Bu bağlaç metinde sınırlı sayıdadır ve kelimeleri arka arkaya sıralayarak birbirine bağlar.

ḥayvānāt *olsun* [139a12] insan *olsun* ṣuya muḥtāc idiler (139a/11 ve 139a/12)

2.3.4.1.2. Cümleleri birbirine bağlayan bağlaçlar

kim: *kim* bağlacı *ki'*nin Türkçesi olarak Osmanlıcanın sonuna kadar onunla yan yana kullanılmış, sonra yerini tamamıyla *ki'*ye bırakarak Türkiye Türkçesinde kullanıştan kalkmıştır (Ergin, 2013: 364). Çoğu zaman soru zamiriyle de karıştırılan bu bağlacın kullanılışı *ki* ile aynıdır. Metinde de hem *ki* hem de *kim* beraber kullanılmışlardır.

murād eylese ikisin birden düvāllerinden ḳāldırur idi ve Seng-endāz dimegi sebeb bu idi *kim* bir pūlād-ı deste-çūb [13b12] yapdırup deste-çūbun ucına zencīr berkitmişdi (13b/11)

oġul saña olmaz didügüm aşlı *budur kim ben* işitdüm (14a/14)

bir tenhā yire *geldi kim orada* tebdīl olup Keymurād Ḫān ordusına gide (97b/13)

ki : *"ki"* tipik bir bağlaçtır. Sonuna geldiği unsuru kendisinden sonra gelen bir unsura bağlar. *ki'*den sonra gelen unsur, kendisinden önce gelen unsurun izahı ve neticesi mahiyetindedir. *"ki"*den sonra gelen ve izah mahiyetinde olan unsur daima cümle, *ki'*den evvelki unsuru destekleyen ona yardım eden bir cümle olur (Ergin, 2013: 361). Kısaca yabancı dillerden Türkçeye giren *ki* bağlacı en çok kullanılan

bağlaçlardan biri olmakla birlikte cümleleri birbirine bağlayan bir bağlaç olarak karşımıza çıkar. "*kim"* bağlacı ile benzerdir. Metinde tespit edilen örneklerden birkaçı şu şekildedir:

Sündiyār babamı helāk eyleyen nā-bekārı isterem *ki* ben de anı öldürüp pederüm Ḳamṭūr Zengī'nüñ intiḳāmum alam (136a/24)

zīrā bu ʿamel cāzūların[24] **137b5** nihāyet ʿilmidür *ki* kendi içün ʿamel idüp ya ölür ya ḫaşmı ol ḥālde ḳalur, (137b/5)

hey sefīh oġlan, sen ḥamle eyle *ki* eger ben evvel ḥamle eylersem ṣoñra saña nevbet iḳlīm-i ʿademde **143b11** gelür (143b/10)

şöyle kim: *şöyle ki* bağlacı ile aynı anlamdadır. Metinde *şöyle ki* şeklinde bağlaç tespit edilememiştir. Bu bağlaçları kuvvetlendiren ve *şöyle* sözcüğünün bağlaç görevini üstlenmesini sağlayan *ki* bağlacıdır. Çünkü *ki* çok kuvvetli bir bağlaçtır.

ol ḳadar güzeldür kim baḳmaġa göz doymaz. *Şöyle kim* serv-i ḳadd lāle-ḥad kemān ebrū ʿanberīn gīsū çeşm āhū ġamzesi cāẕū **1a11** gerdeni şemʿa-i kāfūra beñzer (1a/10)

başı insan başına beñzer, elleri arslan pençesi gibi düşinde evren-i dehān bir ʿacāyib beter mi var. Şöyle kim **[2a]** **2a1** yidi ḳat şīr büstünden ʿayyārāne ḳanṭuraları var (1b/25)

ġāyrı şimden ṣoñra senden bir sāʿat devr olmazın. **9b19** *Şöyle kim* kemter kimine ḳuluñuz her ḳanda dirseñüz ayrılmazuz (9b/19)

meger ki : Bir kısım bağlaçlar Arapça-Farsça, Farsça-Arapça, Arapça-Türkçe, Farsça-Türkçe veya Arapça-Farsça-Türkçe bağlaçların birbirine karışmasından oluşmuş karışık nitelikteki bağlaçlardır (Korkmaz, 2007: 1095). Standart Türkiye Türkçesinde *meğer ki* şeklinde varlığını devam ettiren bu bağlaç da karışık nitelikteki bağlaçlardandır.

efendimüz **11a5** Ḳattāl Zengī elinde helāk oldı *meger ki* nā-bekār zengī çoḳ ḳuvvete mālik imiş (11a/5)

---

[24] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**çārū** (چارو)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çeviriyazıya "**cāzū**" şeklinde aktarılmıştır.

ġayrı saña ḥamle nevbeti degmez *meger ki* iḳlīm-i ʿademde saña nevbet gele didi (82a/2)

Şemenṭāl-ı Üştür-ser'i daḫı yıḳup iki pāre idüp [91b15] yırtmış idi. Meger ki ol Şemenṭāl Nerre'nüñ vālidesine Āteş Cāẕū dirler (91b/15)

ḥalbuki: Standart Türkiye Türkçesinde varlığını devam ettiren bu bağlaç, tek başına kullanılan *ki* bağlacının bitişik yazıldığı ender bağlaçlardan biridir. Bu bağlaç da karışık nitelikteki bağlaçlardan biridir. Metinde iki örneği tespit edilmiştir.

ḳanda ḳaldı ki el yetişdürmek ḥāl*buki* bir raḫşa mālik ol daḫı zengīlerden birḳaçın ayaġile [7a16] çarpup helāk eyler (7a/15)

Ḫudā-perest olanlara kāfire ḳız virmek evvelā Nār-ı Nūr didügiñüz şeyʾ kendi eliñüz ile yaḳup aña maʿbūd [15a25] diyü ṭaparsız ḥāl*buki* üzerine ṣu döksek söner (15a/25)

hele: Farsça kökenli bir bağlaçtır. Farsçada *halâ* ve *hala* olmak üzere iki şekli mevcuttur. Hele, yalnız bağlaç olarak değil, ünlem ve hatta zarf olarak bile görülmektedir (Tiken, 2004: 71). *Hele; çünkü, mademki, bundan dolayı, bu sebepten, öyleyse, o hâlde, fakat, ve de* gibi anlamlara gelerek iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

ġullar az ḳaldı seni helāk ideyazdılar *hele* hidāyet-i rabbānī olup ol raḫşdan [56b11] düşmedüñ yoḫsa ol raḫş senüñ başına çoḳ felāket getürür idi (56b/10)

Ṣarṣar'ı görüp ʿacıya bu piyāde bunda ne gezer yoḫsa cāsūslıḳ mı geldi [57a5] *hele* ne ise ṭutup sulṭān-ı Zengī-bāra götürelim (57a/5)

ʿacabā nice oldı diyü [67a11] dürlü dürlü maʿnālar virdiler *hele* süvār olup muḳābil oldılar meydāndur açıldı (67a/11)

çün: Farsça kökenli olan bu bağlacın görevi cümleleri neden-sonuç ilişkisi içinde birbirine bağlamaktır. Bu bağlaç yerini standart Türkiye Türkçesinde "çünkü" bağlacına bırakmıştır. Metinde tespit edilen örnekler şunlardır:

Eger yoḳ dir iseñ üzeriñe geliyorum ve ḥāżır olasın diyüp nāmeʾi ḫatm eylemiş. *Çün* Rāy-ı Āʿẓam nāmeden bu cevābı [114a8] işidüp bir zemān fikre ṭaldı (114a/7)

Bu Ḳattāl Zengī deryāyıla Kūh-ı Sepīd'den gelürken [114b14] furtına ile Cezīre-i Rūni'ye düşüp kendüsine tābiʿ eyler ve bāş ser-ḳaplān ider. *Çün* Cevāhir-ābād'a geldügi [114b15] zemān benüm pād-şāhum Cevāhir Şāh'uñ dāmādı vardur, Ḳahhār-ı Āʿẓam dirler (114b/14)

Ol gice mürūr idüp *çün* ṣabāḥ oldı (119b/22)

çünki: Bu bağlaç Türkiye Türkçesine Farsçadan girmiştir. Standart Türkiye Türkçesinde kullanımını devam ettiren bu bağlaç düzlük-yuvarlaklık uyumunun da etkisiyle standart Türkiye Türkçesinde *"çünkü"* şeklinde kullanılmaktadır. Metinde tespit edilen örnekler aşağıdadır:

Şāhlar ve pehlevānlar her biri bu söz söyleyüp ol gün başa iletdiler. *Çünki* aḫşam oldı. (19b/13)

Ṭumṭurāḳ daḫı eyitdi yā Loḳma-ḫor [58a15] *çünki* düşmen degülisen niçün bizi bend idüp bunda böyle getürdüñ didi (58a/15)

anlar da eyitdiler. *Çünki* sulṭān-ı [140b16] Hindistān sizden imdād istemiş (140b/15)

Çünki bağlacı devrik cümlelere de eklenerek cümleleri birbirine bağlamıştır.

başladılar çeng eylemege tā ki aḫşām *olınca çünki* aḫşām olınca dönüp [108b11] ṣabāḥ olınca yine bindiler (108b/11)

çünkim: Farsçadan Türkçeye giren *çünki* bağlacının Türkçeleştirilmeye çalışılmış hâlidir. *Çünki* bağlacı ile aynı anlama gelen bağlaç, zamanla yerini standart Türkiye Türkçesinde kullanılan "*çünkü"*ye bırakmıştır. Bağlacın görevi cümleleri birbirine bağlamaktır. Metinde *çünkim* şekli *çünki'*den daha fazla kullanılmıştır.

bu Ḳattāl Zengī naṣıl kimesnedür diyüp ṣabāḥa müteraḳḳib oldılar. *Çünkim* ṣabāḥ [103a12] oldı (103a/11)

gözciler taʿyīn eyledi ki eger gelürse ḫaber idüñ diyüp tenbīh eyledi. *Çünkim* [109b3] ol gice geçüp ṣabāḥ oldı (109b/2)

iki cānibden tedārükleri [129a14] görüp ṣabāḥa muntaẓır oldılar. *Çünkim* şeb gidüp rūşen olup iki ʿasker yirlerinden ṭurup raḫşlarına süvār olup [129a15] meydān merkezine geldiler (129a/14)

ammā : Bu bağlaç Türkçeye Arapçadan giren bağlaçlardandır. Standart Türkiye Türkçesinde "*ama"* şeklinde varlığını devam ettiren bu bağlaç, metinde orijinal şekliyle yani *"ammā"* şeklinde kullanılmıştır. Biri olumlu diğeri olumsuz olan iki cümleyi birbirine bağlamak üzere kullanılmaktadır.

baş ḳaçırup arḳaya alduḳda başı at başına ber-ā-ber olup ne ḥāl ise menᶜ eyledi *ammā* māderinden [9a24] emdügi süd dimāġında leẕẕet virdi (9a/23)

Ḳanāṭūr'uñ gürzün elde żabṭ eyledi *ammā* Ferāmerz bilürdi kim ne çekdi (24a/24)

ben bunı kendi mekānuma götürüp eşeddᶜ aẕābıla helāk eylerüm didi *ammā* göñlünden [84b5] eyitdi eger beni bu dil-āverᶜ avretlige ḳabūl iderse ben daḫı helāk eylemem (84b/4)

kendi yine Ḫāḳāniyye üzre Keymurād Ḫān yanına gitdi *ammā* beride ᶜAḳrebe Cāẕū gidince [84b10] Layṭān Keymurād Ḫān'a eyitdi (84b/9)

ancaḳ : *Ancak* en çok kullanılan başlıca edatlardandır. Fakat kullanıldığı anlamına göre edat ve bağlaç olma özelliğine sahiptir. Bu kelime, cümlede *"sadece, bir tek"* anlamında kullanılırsa edat*; "fakat, ama"* anlamında kullanılırsa bağlaç olan benzersiz kelimelerdendir. Standart Türkiye Türkçesinde *yalnız* sözcüğü de bu özelliklere sahiptir. *Ancaḳ* sözcüğü metinde hem edat hem bağlaç olarak kullanılmıştır.

yārın [24b15] yolımuz iki olur, biri ḳara yolıdur *ancaḳ* uzaḳdur (24b/15)

Gülgün eyitdi, var anlara söyle bu cezīreye düşenlerde aṣlā selāmet [27b10] bulmuş yoḳdur *ancaḳ* kendülere şu ḳadar ideyüm ki ne ḳadar eşyāları var ise cümlesin bıraġup kendülere hemān ḳurı cān ile [27b11] varsunlar (27b/10)

cümleler şikār varup rubᶜ-ı meskūn semtine giderler *ancaḳ* Deşt-i Muḥteriḳān'ın birisi başına bir ᶜamīḳ vardur (77a/1)

ancaḳ bağlacının "*sadece"* edatı manasında kullanıldığı örnekler de tespit edilmiştir.

üç yüz pāre gemiden *ancaḳ* altmış gemi ḳalmış (25b/10)

illā / ve-illā Bu bağlaç Türkçeye Arapçadan giren bağlaçlardandır. Standart Türkiye Türkçesinde *illā* şekliyle de kullanılmaktadır.

eger ol beni öldürebilürse ḳurtulur *ve-illā* ben anı dilerüm didi (6b/22)

yoḳ dirseñ yetdüm *illā* yine vardum (9a/6)

semāda aḳça ḳadar bir buluṭ yoḳ *illā* bu ʿalāmet faḳat İslām ʿaskeri üzerindedür (139a/7)

daḫı: Karahanlı dönemiyle beraber görülmeye başlayan *daḫı* bağlacı metinde cümleleri birbirine bağlama görevini üstlenmiştir.

Feraḫ-zād tesellī virüp elem çekme pehlevānlar pes piyādedür *daḫı* metīnlerimüz [52a25] gerisinde gör pādişāhum didi (52a/24)

Eger ʿāciz ḳalursaḳ daḫı Ḳalʿa-i [90b25] Elmās muṭalsımdur, ẓafer bulımaz (90b/24)

dönüp ey nev-civānum sen işitmedüñ mi evvelā neñdür *daḫı* ḥācetüñ ise muḳayyedlüce urmaḳ [116a25] gerek idüñ (116a/24)

ʿayyārlar alup ʿālem sāyesine iletdiler *daḫı* bir Hindī girdi (119a/10)

lākin: Türkçeye Arapçadan geçmiş yabancı kökenli bir bağlaçtır. Anlam olarak *ama*, *fakat* ile aynı anlama gelmektedir. *Lakin* bağlacı cümleleri bağlama göreviyle kullanılır. Bağladığı cümleler genellikle anlamca zıt yönde cümlelerdir.

yā Nīrnek şimdiki ḥālde benüm ʿayyār başım vardur lakin seni işte Cihān-baḫş'a ʿayyār başı ideyüm (19b/6)

sen de ḥaḳḳ el-inṣāf metīn pehlevānsın lakin bilmezlik ile küf [23b2] ve ḍalālet içinde ḳalmışsıñuz (23b/1)

pādişāhum şöyle bir ʿaẓīm leşker er geliyor lakin bilmeziz murādları nedir diyüp ḫaber virdiler (25a/2)

pes: Çağatay ve Kıpçak sahaları ile Batı Türkçesinin ilk devrelerinde görülen *"pes"* (Hacıeminoğlu, 1984: 188-189; Akt.: Tiken, 2004: 99), esas itibariyle zarf ve bağlaç; nadiren de ünlem olarak kullanılmış bulunmaktadır (Tiken, 2004: 99). *Pes;* çünkü, bundan dolayı, bu sebepten, öyleyse, o halde, kısacası, fakat gibi anlamlara

gelerek iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. Metinde ekin, tespit edilen örnekleri mevcuttur.

zīrā bilürdi ki Ḫudā-perest ʿayyārları bu gice gelüp Ser-bāz'ı ḫalāṣ eylemege saʿy iderler [98b20] *pes* ol üç ʿayyār ol gice ayaḳ kesilince bār-gāh-ı Keymurād Ḫān'a girmek murād eylediler (98b/20)

kerem idüp gelüp baña imdād eyleyesin dimiş *pes* Ṭumṭurāḳ bunı işidince Siyāmek Şāh- Sīmīn-tāc'a raḥm eyleyüp Eşkbūd [57b11] Hindī gelürse lā-büdd derbendin geçer ola varuñ siz derbendi alup duruñ (57b/10)

ve-lākin: Türkiye Türkçesine Arapçadan girmiş olan bağlaçlardan olan ve-lākin, yukarıda açıkladığımız lakin bağlacı ile aynı özelliklere sahiptir. Bağlaç, biri olumlu diğeri olumsuz olan iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. Metinde bağlacın yedi örneği tespit edilmiştir:

ḫāşā ey server senüñ ṣandelīñi istemem ve-lākin [23b7] kendüñe ser-ḳaplan idesin (23b/6)

bugün ġālibümsin [32a5] ve her vechle ġalebe eylediñ ve-lākin senden ricā ve niyāz eylerüm ki hemān başımı kesesin (32a/5)

Ṣarṣar nuṭḳa gelüp ben kimsenüñ ʿayyārı degülüm ve-lākin [57b21] kendüme bir efendi ararum (57b/20)

Ey Ḫudā-perestler meydānuma er gönderüñ ve-lākin ġāyet dil-āver gönderüñ didi (80b/19)

vallāhi bilmezüz ve-lākin Layṭān Vezīr ile ikisi tenhā müşāvere [109a18] iderlerdi (109a/17)

2.3.4.1.3. Hem kelimeleri hem de cümleleri birbirine bağlayan bağlaçlar

ve: Türkiye Türkçesinde en çok kullanılan bağlaç hiç şüphesiz yabancı kökenli olan ve" bağlacıdır. Bu bağlaç kelimelerin yanında cümleleri de birbirine bağlama özelliğine sahiptir. Bağlaç metinde cümleleri birbirine bağlama özelliğini daha fazla hissettirmiştir. Metinde en çok kullanılan bağlaç "ve" bağlacıdır.

Ve bağlacının kelimeleri birbirine bağlayan örnekleri şunlardır:

ağzından ve burnından ḳan fevvāre gibi atılup depesinüñ üzerine muʿallaḳ yıḳıldı (75a/8)

Ferāmerz, Kehkeşān'uñ uyluḳlarından [76b16] ḳapup ol ḳadar ḳadd *ve ḳāmet* ile ḳaldırup boylı boyınca zemīne urup şāhin miṣāl gögsine bindi (76b/16)

yā Kehkeşān [76b22] bu kerre sorḫan nihāyeti ḳanda vardur diyü ve Kūh-ı Sürḫ'de ʿacāibāt ve ġarāibāt*dan* daḫı ne vardur didi (76b/22)

ve bağlacının metinde eklenmesi gerektiği halde eklenmediği yerler de tespit edilmiştir.

aḳ at ḳara at hem reng olup ḳoca ve civān belürsiz oldı (123a/11)

Bağlaç, metinde Türkiye Türkçesinin aksine fiilimsilerle fiilimsilerin devamında gelen kelimelerin arasında da kullanılmıştır.

Ferāmerz [75b8] ġażaba gelüp hemān iki ayaġı-y-ıla bir ayaġın *başup ve iki eli-y-ile* bir ayaġından ṭutup nice kim zūr eyledi-y-ise iki yüz ṭoḳsan eriş [75b9] ḳadar ḳadd çeküp Güher-ābı tā ḫulḳumuna varınca çürük bez gibi çayır çayır iki pāre eyledi (75b/8)

yā Kehkeşān [76b22] bu kerre sorḫan nihāyeti ḳanda vardur *diyü ve Kūh-ı Sürḫ'de* ʿacāibāt ve ġarāibātdan daḫı ne vardur didi (76b/22)

Bağlaç, metinde Türkiye Türkçesinin aksine ikilemelerin arasına da girmiştir.

bu kerre Kehkeşān nerre Ferāmerz'i *ṣaġ ve sālim* görince ḫayrān oldı (76a/3)

Bağlaç, metinde kelimeleri bağlaması özelliğinden daha fazla cümleleri bağlama özelliği ile karşımıza çıkmıştır.

tekrār Āṣaf Şāh rūḥına *duʿā eyledi ve dönüp* daḫmeden çıḳup daḫmenüñ ḳapusın ḳapadı (74a/25)

andan dīvler bār-gāhı iki yüz seksen ḳubbe üzerine *ḳurdılar* [74b2] *ve yanına* daḫı ḫazīne bār-gāḫın ḳurup eşyāyı içine ḳodılar (74b/1)

Rāy-ı Āʿẓam, serā-perdeʾi görüp engüşt-ber-dehān *eyledi ve eyitdi* (114b/20)

veyā: Asıl işlevi kelime veya kelime gruplarını bağlamak olan *veyā* bağlacı, metinde cümleleri bağlama görevinde de kullanılmıştır. Bu özelliği standart Türkiye

Türkçesinde de devam eden *veyā* bağlacı Arapça kökenli bağlaçlardandır. Metinde iki göreviyle de kullanılmıştır.

meger Ḫudā-perest olasın [14a16] *veyā* cümlesin ser-ā-pā ḳılıçdan geçürüp ḳırasın (14a/16)

ey dil-āverler yārın Arduvān Hindī meydāna girüp Feraḫ-zād'ı bende çekerüm *veyā* ḳatl iderüm diyü der-ʿuhde [82a19] eyledi didiler (82a/18)

şimdi ben anı yā bende çeksem *veyā* öldürsem (95b/2)

veyā bağlacının metinde bağladığı kelimelerle ilgili sadece bir örnek tespit edilmiştir.

melʿūn oġlı melʿūn Allāh bilür ḳanġımuz ḳanġımuzı bend *veyā* ḳatl eyler didi (82a/19)

ve-yāḫud: Asıl işlevi kelime veya kelime gruplarını bağlamak olan *ve-yāḫud* bağlacı, metinde cümleleri bağlama görevinde de kullanılmıştır. Bu özelliği standart Türkiye Türkçesinde de devam eden *ve--yāḫud* bağlacı Arapça kökenli bağlaçlardandır. Metinde iki göreviyle de kullanılmıştır.

Līcūr öteden döndi kim [16b14] Ġażbān'ı yā öldüre *ve-yāḫud* bende çeke (16b/14)

Bir iki gün Ḫusrev gelmedi ve nereye gitdügin [50b22] bilmeyüp Ġażanfer Şāh ḥayf oġlan ḳız sevdāsı ile başın alup bir ṭarafa gitdi *ve-yāḫud* Ḫusrev ʿaşḳ ġalebe eyleyüp Feraḫ-zād [50b23] ile çeng eylemege Ḫāḳān-ı zemīne gitdi diyüp bu telāşa düşdi (50b/22)

çeng idelüm yā beni de öldürür *ve-yāḫud* oġlum yirine [64b14] ben de seni öldürürüm didi (64b/13)

veyāḫud bağlacının kelimeleri bağladığı kullanımların örnekleri de mevcuttur:

ancaḳ bāri zemīne seccāde *ve-yāḫud* pister [3a3] ḳonsun didükde Ferāmerz eyitdi, ḫayr pādişāhum beni çeker (3a/2)

benüm gibi meydānı üc kerre *ve-yāḫud* [4b3] bir kerre dolanursa olınca aña ḳul olup daḫı ġāyişedārlıġın ideyüm didi (4b/2)

ẓāhir ikisi kelbden [133b5] *veyāḫud* bir kediden süd emmişlerdür didiler (134b/4)

yāḫud: Birbirine eşit olan, biri diğerinin yerini tutabilecek olan farklı iki unsuru birbirine bağlamak amacıyla kullanılan bağlaçtır (Yavuz, 2011: 78). Bu bağlaca denkleştirme bağlacı[25] da denir. Arapça kökenli bağlaçlardan olan *yāḫud* bağlacı *ve-yāḫud* bağlacı ile benzer kullanıma sahiptir. Bu bağlacın 19. yüzyılda kitap başlıklarında da fazlaca tercih edildiği görülür. Konuyla ilgili araştırma yapan Cem Şems Tümer (Tümer, 2008)'e göre:

> "19. yüzyılda, bariz bir şekilde, kitap başlıklarında *"yahut"* bağlacının tercih edildiği görülmektedir. Hatta bazı araştırmacılar tarafından Türk aydınının ve bütünüyle Türk toplumunun, sancıları bugüne kadar uzanacak bir biçimde, gelenekle modernlik, kendisi kalmakla Batılılaşma tercihleri arasında bocaladığı bir zaman dilimi olan 19 yüzyıl bir kitaba ad koyma bakımından *"Yahutlar Asrı"* olarak değerlendirilebilmektedir (Tümer: 2008: 383)."

Bu durum bağlacın çok kullanılan bağlaçlardan olduğunu gösterir.

yāḫud bağlacı metinde kullanılırken bazen *yā* bağlacı ile bazen de *yoḫsa* bağlacı ile kullanımı kuvvetlendirilmiştir. Bu bağlaç metinde genel olarak cümleleri birbirine bağlamıştır fakat iki örnekte kelimeleri de birbirine bağladığı tespit edilmiştir. Metinde tespit edilen örnekler aşağıdadır:

Bağlacın cümleleri birbirine bağladığı örnekler şunlardır:

ya ḳatl ide *yāḫud* yirin āḫire vire (47b/9)

nā-bekār delü mi olduñ yoḫsa esrār mı yidüñ *yāḫud* ʿavret bügüsine mi uġraduñ (66b/13)

yārın Nār-ı Nūr devletinde Feraḫ-zād'ı ya bende çekerüm *yāḫud* ḳatl eylerüm (82a/15)

Bağlacın metinde kelimeleri birbirine bağladığı örnekler şunlardır:

ya dīv *yāḫud* cāẕūdur didiler (48b/9)

Rāy-ı Āʿẓam imdādına gelen şāhlardan birinüñ pehlevānı *yāḫud* başlı başına 116a21 bir pehlevān mıdur hele āhūyı virmek olmaz diyüp ileri geldi (116a/20)

[25] Denkleştirme Bağlaçları için: Serdar Yavuz (2011). Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar, *Diyalektolog Dergisi,* Kış, Sayı:3, s 78'e bakınız.

Sāmūr Hindī ġażaba gelüp gireni ya öldürüp *yāḫud* zaḥm-dār eylemek sevdāsına düşdi (120a/12)

ya……ya : Kelime, kelime grupları ve cümleleri bağlama özelliğine sahip olan bu bağlaç, bağladığı unsurların başına gelerek iki unsurdan birini seçme ya da bu iki unsuru karşılaştırma imkanı oluşturur. Bağlacın metinde tespit edilen örnekleri şunlardır:

Bağlacın cümleleri birbirine bağladığı iki örnek tespit edilmiştir.

kendi içün ʿamel idüp ya olur ya ḫaşmı ol ḥālde ḳalur (137b/5)

ya öte olsun ya beri göre ne cevāb virür didi (139b/24)

Bağlacın metinde kelimeleri birbirine bağladığı bir örnek tespit edilmiştir.

İran'da [117b24] ya Rüstem'e ya Īrān şāhına yenaşup ḫidmetin eylerüm diyü niyet eyledüm idi (117b/25)

ya bağlacı metinde *"veyā, veyāḫud, yāḫud"* bağlaçları ile de kullanılmıştır. Metinde tespit edilen örnekler şunlardır:

Şimdi ben anı ya bende çeksem *veyā* öldürsem Ornaṭūs, ḫākī'i ġāfil avlayup şöyle eyledi dirler ammā yārın [95b3] meydāna çıḳar daʿvet eylerüm (95b/2)

ya Ḫudā-perest oluñ *ve-yāḫud* cümleñüzi tīġden geçürirüm (111a/20)

Sāmūr Hindī ġażaba gelüp gireni yā öldürüp *yāḫud* zaḥm-dār eylemek sevdāsına düşdi (120a/12)

gāh…….gāh: Türkçeye Farsçadan girmiş olan ve "bazen, kimi zaman" anlamlarını taşıyan bu tekrarlı bağlaç da, bağladığı ögelerden sonra gelir ve onlar arasında zamanda nöbetleşme ilişkisi kurar. İkiden fazla da tekrarlanabilir. Ancak gittikçe seyrekleşen bir kullanıştadır (Korkmaz, 2007: 1120). Metinde sınırlı sayıda örneği tespit edilen bu bağlaç, nöbetleşme bağlacı görevini genel olarak kelimeleri birbirine bağlayarak ortaya koymaktadır. Fakat iki örnekte bağlaç, cümleleri de birbirine bağlamıştır.

gāh rebāb çalup gāh şīrīn-kārlık eyleyüp avuç avuç altun alurdı (4a/15)

Ferāmerz [5b3] ser-āmed işte Muṭahhar Şāh'a göyñü alup gāh ṣayd u şikārda gāh ẕevḳ-i ṣoḥbetde ammā göñlünde bu idi (5b/3)

gāh Bānūya ve gāh Ferāmerz'e virmege başladı (125b/2)

Bağlaç, metinde üçlü kullanımıyla da karşımıza çıkmıştır.

gāh evc *gāh* ḥüseynī ve *gāh* ṣabāya uġradı (126b/80)

Bağlaç metinde sınırlı sayıda olsa da cümleleri bağlama görevini de üstlenmiştir.

gāh yoḳ olur gāh var [50b4] olur (50b/4)

gāh Ḳattāl Zengī'den şikāyet eyledi ve *gāh* Ṣarṣar dirler bir ʿayyārı [141b4] vardur (141b/3)

2.3.4.2. Anlamlarına göre bağlaçlar

2.3.4.2.1. Sıralama bildiren bağlaçlar

Bunlar art arda gelen eş değer veya eş görevde kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan bağlaçlardır. Yer olarak, tek kelimeden oluşan bağlaçlar cümle içinde sıraladıkları ögelerin arasına, tekrarlı olanlar, sıraladıkları ögelerin başına veya sonuna getirirlirler (Korkmaz, 2007: 1104). Standart Türkiye Türkçesinde *ile, dahi, gerek.....gerek(se), hem…hem, ister…ister, ne…ne, olsun…olsun* gibi örnekleri olan bu bağlaçlardan metinde tespit edilen örnekler aşağıdadır:

ammā:: Bu bağlaç Türkçeye Arapçadan giren bağlaçlardandır. Standart Türkiye Türkçesinde "*ama"* şeklinde varlığını devam ettiren bu bağlaç, metinde orijinal şekliyle yani *"ammā"* şeklinde kullanılmıştır. Biri olumlu diğeri olumsuz olan iki cümleyi birbirine bağlamak üzere kullanılmaktadır. İşlevi açısından cümleleri bağlama görevi üstlenen bu bağlacın;

> "bunun dışında uyarma ve şartlı bir ifade niteliğindeki bir cümleyi başka bir cümleye bağlama, beklenmeyen bir sonucu anlatan iki cümleyi onun sebebinde olan bir cümleye bağlama, bir yargıyı veya bir buyruğu pekiştirmek için kullanılma, bazen dikkati çekmek için cümlenin sonunda kullanılma gibi işlevleri de vardır (TS, 2011: 115)."

Bağlaç bu şekilde benzer anlamdaki cümleleri arka arkaya sıralamaktadır.

bir nefesinde bahādır ceri vü cüsūr pādişāh iki kerre yüz biñ ʿaskere [13b6] mālik idi ve dīvānında pehlevānları çoḳ idi ammā ṣaġ pāy-ı taḫt pehlevānına Cumhūr-ı Aḫżerī dirlerdi (13b/6)

Güyā ki ṣālıḳ resmine *ammā* ṣālıḳ uñ zencīrinüñ ucunda ṭoplar olurdı (13b/12)

Muṭahhar Şāh daḫı ḳızı ol Ferāmerz'e virdi *ammā* küçük ḳızına [14a3] Lāle-i Ruḫ Bānū dirler, büyük hemşiresinden daḫı güzeldür dirler didi (14a/2)

ile: Türkçe kökenli olan *ile* bağlacı, sıralama bildiren bağlaçlardandır. Bu bağlaç, Eski Türkçedeki *il-* fiiline *-e* zarf-fiilin eklenip kalıplaşmasıyla meydana gelmiştir. *İle* bağlacı eklendiği kelimelere *+la, +le* şeklinde de gelebilir. Kelimeleri birbirine bağlama özelliğine de sahip olan bu bağlaç, metinde anlamlarına göre aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir.

bir taḫt ḥāżır idüp *Ferāmerz ile Seḫab* ol taḫtuñ üzerine oturup oğlı Çehār-dest öñlerince ḳırḳ biñ [72a22] güher-āb ḳafālarınca Süleymān-vārī hevāya ʿurūc eylediler (72a/21)

ziyāret idüp andan *başım ucında [73b17] olan ṣanduḳ ile ālātı* cümlesini alup benüm rūḥum ḫayr duʿādan ferāmūş eylemeyesin ve raḫş-ı Rehvā-i Baḥrī ḫuddāmı olan [73b18] ʿİfrīt-i Padūn'dan ṣaḳınasın diyüp levḥi tamā itmiş (73b/17)

ve: Türkiye Türkçesinde en çok kullanılan bağlaç hiç şüphesiz yabancı kökenli olan *"ve"* bağlacıdır. Bu bağlaç kelimeleri ve cümleleri birbirine bağlayan sıralama bağlaçlarındandır. Metinde tespit edilen örnekler şunlardır:

Eṭrāf ü eknāfa nāmeler gönderüp ʿasker tedārükine meşġūl oldı *ve* birāderleri ṭarafına [14b16] daḫı nāmeler gönderdi (14b15)

Ordūya [14b21] dāḫil olup serā-perde-i İskender-i Kübrā öñine irdiler *ve* serā-perde öñinde kendülerin ʿarż eylediler (14b/21)

Kendü ordūlarına getüremez belki duyılup ardımdan irişüp hem elimden alurlar *ve* hem beni de ṭutarlar (45a/9)

2.3.4.2.2. Şart bildiren bağlaçlar

Yapılması istenen bir eylemin belirli şartlara bağlı olarak gerçekleşeceğini anlatan yargılara koşul (şart) anlamlı cümleler denir. Yani şart anlamlı cümlelerde temel yargının gerçekleşmesi belirli bir şarta bağlanır. Buna göre cümledeki birinci

bölüm koşul iken, ikinci bölüm ise o koşula bağlı olarak ortaya çıkan sonuçtur. İlgili cümleye bu anlamı veren bağlaçlara da *şart bildiren bağlaçlar* denir.

şāyed / şāyed ki: Ş*āyed* bağlacı genellikle cümle başında kullanılan bir bağlaçtır. Önüne geldiği cümleyi bir sonraki cümleye şart ilgisiyle bağlar. *Eger* bağlacı gibi Türkçeye Farsçadan geçmiş bir bağlaçtır. Her iki bağlacın da işlevi aynı olduğundan birbiri yerine kullanılabilir. Bugün Türkiye Türkçesinde *şayet* şeklinde kullanılmaktadır. *Şāyed* bağlacı metinde *eger* kadar yoğun kullanılmamıştır. Bağlaç metinde *ki* bağlacı ile birlikte *şāyed ki* şeklinde de kullanılmıştır. Metinde tespit edilen örnekler aşağıdadır:

dervişden güli alup ṣāḥib-ḳırāna [69a20] iletem diyü yanına varup dervişden güli aldum daḫı ḳoḳlayam dirken ʿaḳluma geldi ki *şāyed* bir ḥīle ola diyü yüzine baḳınca [69a21] Zeng-reng ʿAyyār idügin bildüm (69a/20)

şāyed [69b6] kendüñi Ṣarṣar ṣūretine ḳomış olasın didiler (69b/5)

şāyed ki Zeberced Şāh'a furṣat [89a21] bulup oradan bu cānibe gele (89a/20)

eger: *Eger* bağlacı bugün Türkiye Türkçesi ağızlarında fonetik farklılığın en fazla olduğu bağlaçtır (Yavuz, 2010: 214). Bu bağlaç kendinden sonra gelen cümleyi şart koşuluyla kendisine bağlar. Cümle başı bağlaçlarındandır. Farsça kökenli olan bağlaç, standart Türkiye Türkçesinde de kullanımını aynı şekilde devam ettirmektedir. Metinde tespit edilen örnekler aşağıdadır:

Evrān-ı Būm-ser birāz atup ṭutdı ve eyitdi, ol ḳarayüzlü ḫākī *eger* bunda gelürse ben hemān anı bir ʿamūd ile [89b15] aṣlına ḳāvuşdurayum diyüp birāz lāf-ı güẕāf urdı (89b/14)

Bu kez Elmās Şāh bunda gelsünler, lā-büdd gelürse bu cānibde ber-ṭarīḳ ile belki cevāb virürüz *eger* ʿāciz ḳalursaḳ daḫı Ḳalʿa-i [90b25] Elmās muṭalsımdur, ẓafer bulımaz. (90b/24)

Günlerde bir gün ṭāyesini bir tenhāca yire çeküp ey ṭāye benüm [91a10] saña bir niyāzum vardur eger yirine getürür iseñ ben de saña her ne isterseñ vireyüm (91a/10)

2.3.4.2.3. Sebep bildiren bağlaçlar

Bu bağlaçlar kullanıldıkları yerde kendinden önce kullanılan cümlenin nedenini kendinden sonra gelen cümleyle beraber ortaya koyar.

çünki: Sebep bildiren bağlaçlardandır. Türkçeye Farsçadan geçmiştir. *Çünki* bağlacının Türkiye Türkçesindeki kullanımı (çünkü) gibi dudak uyumu yoktur. Metinde sınırlı örnekte kullanılmıştır.

İki [105b22] ṭarafdan tedārükler görilüp ṣabāḥa munṭaẓır oldılar. Çünki ṣabāḥ olup āftāb-ı ʿālem-tāb Ḳulle-i Ufḳ'dan baş gösterüp [105b23] ʿālem nūrıyla mütenevvir olduḳda Keymurād Ḫān ʿaskerinden çeng-i ḥarbīler çalınup iki kerre yüz biñ ʿaskeri-y-ile [105b24] Keymurād Ḫān süvār olup ṣaḥn-ı ġāye yüridi (105b/22)

başladılar çeng eylemege tā ki aḫşām olınca *<u>çünki</u>* aḫşām olınca dönüp [108b11] ṣabāḥ olınca yine bindiler (108b/10)

Muḥarrem Şāh nāmeden bu cevābı işidüp vüzerāsına ne dirsiz niçe idelüm didi. Anlar da eyitdiler, *<u>çünki</u>* sulṭān-ı [140b16] Hindistān sizden imdād istemiş (140b/15)

çünkim: *Çünkim* bağlacı da *çünki* bağlacı ile aynı özelliklere sahiptir. Bu bağlacın *çünki'*nin Türkçesi olarak kullanılmaktadır. Metinde bu bağlaç *çünki'*den daha fazla tespit edilmiştir.

Ol ṣandelīyete bu server otursun çünkim ġayrı ṣandelī çekmedi anda otursun seni herḳanġı ṣandelī olursa çeker didi (3a/5)

iki cānibden [80b13] ol gün ol gice tedārüklerin görüp ṣabāḥa muntaẓır oldılar *<u>çünkim</u>* gice geçüp ṣabāḥ oldı (80b/13)

hey baba bizi nāfile zaḥmete ḳoyduñ diyüp gideyüm diyince Sārıḳ gel imdi oġul *<u>çünkim</u>* ol ḳadarca [142a7] arayup zaḥmete girdüñ saña biş on altuncuḳ vireyüm de emegüñ ḥelāl eyle (142a/6)

zīrā: *Zīrā* bağlacı anlamca *çünki* ve *çünkim* bağlaçlarına benzemektedir. Bu bağlaç da sebep bildiren bağlaçlardandır. Birbiri yerine kullanılabilecek yakınlıktadır. Türkçeye Arapçadan geçmiş yabancı kökenli bir bağlaçtır. Türkiye Türkçesinde sık kullanılan bu bağlaç Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanımdan düşmüştür (Yavuz, 2010: 560). Bağlacın metinde tespit edilen örnekleri aşağıdadır:

ey pehlevān-ı ʿālem ol yanıñdaki dīve ne söylersin *<u>zīrā</u>* [85a18] anuñ ʿaḳlı başında yoḳdur ki saña söz söyleye (85a/17)

çāre saña olursa [87a12] andan olur *<u>zīrā</u>* ġālib-i ṣırf bir dilaverdür (87a/12)

ẓāhirde ḳalʿanuñ ḳapusı yoḳdur *<u>zīrā</u>* perrīler üzerinden aşarlar ve bir düşmen gelüp [87a17] ḳalʿaya girmek murād eylese hemān āteşden bir bārū çekilür (87a/16)

zīrā kim: Bu bağlaç zīrā bağlacı ile aynı anlamdadır. Standart Türkçesinde *zīrā ki* şeklinde kullanılan bu bağlaç, metinde daha sonra unutulan *kim* bağlacı ile birleşmiş kullanımıyla da tespit edilmiştir. Metinde bağlacın iki örneğine rastlanmıştır.

bir yüz ḳaralığı eylerüz *zīrā kim* anuñla dīv-i perīden aṣlā bir kimesne aña muḳāvemet idemedügi ṣūretde ḥīle ile elbetde cevāb virür (33b/19)

ʿasker alay ile geçüp ḳonsunlar *zīrā kim* elbetde anlar seyre ṭururlar didi (114a/20)

2.3.4.2.4. İstisna bildiren bağlaçlar

meger: *Meger* bağlacı, bilinmeyen, farkında olunmayan durumlar için kullanılmaktadır (Yavuz, 2010: 391). Farsça kökenli olan bu bağlaç anlatıma beklenmezlik anlamı vermektedir. Bu bağlaç, kendisinden sonra gelen cümleyi kendinden önceki cümleye bağlar. Metinde tespit edilen örnekler şunlardır:

bir teber nice kim urdı ise arslanı iki pāre eyledi ammā Ferāmerz bunı görüp taḥsīn eyledi ammā *meger* ol helāk olan arslanuñ [34a16] eşi var imiş (34/15)

ṭosṭoġrı serā-perde-i İskender-i Kübrā öñine gelüp birāz temāşā eyledi *meger* Ṣarṣar'uñ böyle serā-perde gördügi [35b14] yoḳ idi (35b/13)

dördinci gün der-bende geldiler [36b15] *meger* bir gün muḳaddem Ferāmerz yine der-bendi yoḳlatmış-ıdı, kimse yoḳdur didiler (36b/15)

meger ki : meger bağlacı ile aynı anlamda kullanılan *meger ki* bağlacı Farsça kökenli olan *meger* ve *ki* bağlaçlarının birleşmesi ile oluşmuştur. İstisna bildiren bağlaçlardan olan meger ki cümleleri birbirine bağlama özelliğine sahiptir.

evvel ben ḥamle idecek olursam ġayrı saña ḥamle nevbeti degmez *meger ki* iḳlīm-i ʿademde saña nevbet gele didi (82a/2)

bu kerre Ḳahhār-ı [84b3] Āʿẓam'uñ ismin yaḳup ol daḫı geldükde *meger ki* ʿAḳrebe Cāẕū muḳaddemā Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ naʿrasından gözi ḳorḳup kīn eylemiş [84b4] idi (84b/3)

Zeberced [91b14] Şāh'uñ pehlevānları olan Şemāṭur'ı kendi ʿamūdı-y-ıla ḫurd idüp daḫı Şemenṭāl-ı Üştür-ser'i daḫı yıḳup iki pāre idüp [91b15] yırtmış idi. *Meger ki* ol Şemenṭāl Nerre'nüñ vālidesine Āteş Cāẕū dirler (91b/15)

meger kim : *meger* ve *meger ki* bağlaçları ile aynı anlamda kullanılan *meger kim* bağlacı Farsça kökenli olan *meger* ve *ki* bağlaçlarının birleşmesi olan *meger ki*'nin Türkçesidir. Metinde iki adet örneği tespit edilmiştir.

ikiden [82a16] ḫālī degüldür diyüp birāz lāf-ı güzāf eyledi *meger kim* ol maḥalde Celdek ile Jīvek tebdīl-i ṣūret andan gelüp bār-gāh-ı [82a17] Keymurād Ḫān'da temāşā iderlerdi (82a/16)

işte imdi ne ḳadar daḫı Ṣarṣarları ṭoḳundı didi *meger kim* Ṭanṭanūş'uñ zaḫmı eyü olmışdı (130a/7)

2.3.4.2.5. Pekiştirme bildiren bağlaçlar

Bu gruba girenler, cümlede birbiriyle ilişkili iki ögeden birini ötekine anlamca güçlendirerek bağlayanlardır: *dA, dahi, bile, mI/mU, ise, -sA, yā* gibi. Bu bağlaçların hep si de bağlandıkları ögeden sonra gelirler (Korkmaz, 2007: 1115). Bu bağlaçlardan metinde tespit edilenleri aşağıdadır:

dA: Eski Türkçedeki *takı* edatından gelişen *dA* bağlacı cümle içinde her türlü kelimeye eklenebilme ve o kelimeyle ilişki kurma özelliğine sahiptir. Bu bağlaç eklendiği kelimeyi kuvvetlendirerek kendisinden sonra gelen kelimeye bağlamaktadır. *"dA* bağlacı, bağlandığı ögenin anlamını güçlendiren sıradan bir pekiştirme işlevi görmektedir (Korkmaz, 2007: 1115)." Bu bağlaç standart Türkiye Türkçesine de aynı özellikleriyle geçmiştir. *dA* bağlacı diğer bağlaçların aksine kendisinden önce gelen kelimelerle dudak uyumuna girmektedir. Metinde tespit edilen örneklerden birkaçı şunlardır:

bir *de* Gül-çehre Bānū'nuñ vāḳıʿasında naṣībiñdür didükleri var (2a/13)

andan Ferāmerz, Ṣarṣar'a gidelden berü olan vaḳʿaʾı söyledüp Arduvān hediyye ve Layṭān'a *da* kīn eyledi (103a/3)

Keymurād Ḫān daḫı biş kise altun *da* [103b22] ben vireyüm didi (103b/21)

daḫı: Daḫı bağlacı bazı kullanımlarında *da/de* bağlacının fonksiyonunu üstlense de *dA*'dan daha kuvvetli pekiştirme işlevine sahipir. Fakat bağlama işlevi

yönünden dA'dan daha zayıftır. Bu bağlaç, Eski Türkçedeki *taḳı* edatının gelişmiş hâlidir. Metinde tespit edilen örneklerden birkaçı aşağıdadır:

Keymurād Ḫān *daḫı* biş kise altun da [103b22] ben vireyüm didi (103b/21)

Ṣarṣar-ı Sebük-bār'a Ṣabārū'dur diyü iki kise altun virdi. Anı görince Keymurād [104b5] Ḫān *daḫı* emr eyledi (104b/5)

şimdi ol zevḳden *daḫı* maḥrūm [118b11] oldı (108b10)

bile: *Bile* bağlacı kuvvetlendirme, pekiştirme, bağlama görevleriyle kullanılır. Ergine'e göre *bile* bağlacı *dahi*'nin daha kuvvetlisi olan bir bağlama ve kuvvetlendirme edatıdır. Sonuna geldiği unsuru daha önce gelen ya da bahis konusu olan bir unsura bağlarken kuvvetle belirtir. Ayrıca Ergin, *birle*'nin yapısının aslında *bir* ve *ile*'nin birleşmesinden doğan *birle* vasıta edatı olduğunu belirtir (Ergin, 2012: 364). Bu bağlaç *dA'*dan ve *dahi'*den daha güçlü bir pekiştirme işlevi görür ancak bağlama işlevi daha zayıf kalır (Korkmaz, 2007: 1116). Metinde tespit edilen örnekler şunlardır:

Ṣabārū ʿAyyār düşüp Nīrnek boşanınca şimdi beni görüñ belki boġazı alavirem [98b7] diyüp ḳālḳup öyle ḳaçdı kim tozın *bile* göremediler (98b/7)

siz beni ʿayyārāna ve şenlik ile meydāna *bile* getürüñ didi (100b/24)

Ḳıyās olunur, ḳırḳ gün evvel odun üzerinde öyle feryād eyler, ḳırḳıncı gün ḳanaṭların [102a5] birbirine urup āh eyler, bir āteş peydā olup odun yanar, kendi daḫı *bile* yanup kül olur (102a/5)

hem: Tek olarak kullanılan *hem* bağlacı, kendinden önce gelen ögeyi kendinden sonra gelen ögeye üsteleme yoluyla bağlayan bir pekiştirme bağlacıdır. Sonuna eklenen *de* bağlacı ile anlam daha da güçlendirilir. İki cümleyi bağlama özelliği ağırlıklıdır (Korkmaz, 2007: 1117). Metinde bağlacın *hem de* şekli tespit edilememiştir. Bu bağlaç bu şekliyle sınırlı sayıda örnekte tespit edilmiştir.

ey nerre var ol bī-ʿaḳl dīve söyle daḫme mālından anuñ dişine ṭaş bile yoḳdur ve *hem* ben anı [74b16] döge döge īmāna getürmege geldim (74b/15)

Hürmüz [87a23] Şāh *hem* dirsin ki yapmışlar ve niçe maʿbūdımuz dirsin (87a/23)

Hem cīnān-ı ḥüsnde bī naẓīr olduġı gibi ḳuvvet ve şecāʿatde daḫı ʿadīmü'l-aḳrān idi. Raʿd-ı Cihān-sūz ile [116a] [116a1] birḳaç defʿa ḳuvvet-i mübāḥeşe idüp imtiḥān olmışlardı (115b/25)

2.3.4.2.6. Açıklama bildiren bağlaçlar

Açıklama bildiren bağlaçlar, başlarında veya içinde bulundukları cümleleri, kendilerinden önce veya sonra gelen cümlelere açıklama işlevi ile bağlamaktadır (Korkmaz, 2007: 1124). Standart Türkiye Türkçesinde çok fazla örneği olan bu bağlaçlardan metinde tespit edilenler aşağıdadır:

belki: Bu bağlaç Arapça *bel* ve Farsça *ki*'nin birleşmesinden meydana gelmiştir. İlk cümledeki düşünceye ihtimale dayanan karşıt bir düşünce söylenilmek istendiği zaman ikinci cümlenin başına getirilir (Ediskun, 1996: 304). Metinde de açıklama göreviyle karşımıza çıkan ve cümleleri bu yolla birbirine bağlayan *belki* bağlacı, standart Türkiye Türkçesinde varlığını devam ettirmektedir.

Cihān-baḫşa açmadılar [4a2] belki vālidesi ḫaṭırı içün ḳāʾil olmayup menʿ eyleye (4a/2)

ol nā-bekāruñ baña itdügi rengi dünyāda Alaman kāfirine bile olmamışdur *belki* [79a25] pederüm ʿAzrāʾīl'e daḫı olmış iş degüldür diyüp aġladı (79a/24)

bāri bir ḥīle ideyüm *belki* ol ṭarīḳ ile ḫulūṣ bulam diyüp yine kendüsine eyitdi (82b/17)

tā ki: Bu bağlaç da karışık nitelikteki bağlaçlardan biridir. Farsça kökenlidir. Cümlelerin başına gelerek önceki cümlede geçen konuyla ilgili açıklama yapılmasını sağlarlar. Metinde tespit edilen örneklerinden birkaçı aşağıdadır:

tā ki taḫtuñ öñince gidene Melik Seyf-i Seng-endāz der didi (16a/19)

tā ki ölince senüñ ġāşiye-dāruñ olurum didi (23b/5)

tā ki ol şevḳle varup anı da getürem (142b/8)

tā kim: Bu bağlaç yukarıdaki *tā ki* bağlacının 19. yüzyılın sonuna kadar kullanılan Türkçeleştirilmiş şeklidir. Özellik olarak *tā ki* bağlacından hiçbir farkı yoktur.

tā kim orduya gelüp Remed Şāh'uñ bār-gāhına irdi (9b/11)

tā kim Aḥżar- [14a22] ābād'a gelüp doġrı dīvān-ı Aḥżar Şāh'a vardı (14a/21)

tā kim aḫşam olınca çeng idüp dönüp ḳondılar (22a/11)

eksere: Arapçada zarf göreviyle kullanılan bu bağlaç metinde bağlaç özelliğiyle görülmektedir. Bu dönem metinlerinde *ekser, ekseri* ve *eksere* şekillerinde kullanılmaktadır. Metinde sadece bir örneğine rastlanan bağlaç, ilişki kurduğu cümleye genelleme anlamı katmaktadır. Bağlaç, standart Türkiye Türkçesinde *ekseri* şeklinde varlığını devam ettirmektedir.

Lakin gene Ṣarṣar geldükde ḥālüm nice olsa gerekdür eksere vaḳārında [112a22] ve kon-gāhda mücrimüz ḫoş ḳuṣūrına daḫı Nār-ı Nūr kerīmdür derdi (112a/21)

gerekdür ki: Gereklilik manasında kullanılan Türkçe kökenli gerek ile Arapça kökenli *ki* bağlacının birleşmesiyle oluşan *gerekdür ki* bağlacı, kendisinden sonra gelen cümleyle beraber açıklama görevi üstlenmektedir. Metinde bağlacın iki adet örneği tespit edilmiştir.

işte buña daḫı cāẕūnuñ ḳanı *gerekdür ki* [137b14] bu siḥr bāzūsına ṣaça, maḥv ola didi (137b/13)

ol daḫı Nār-ı Nūr'uñ ḫaṣ ḳulıdur diyüp ben de bu nāmeʾi irsāl eyledüm. *Gerekdür ki* birāderüñ Ḥürrem Şāh'a da bu aḥvāli [140b14] ifāde idüp gelesiz (140b/13)

gerekdür kim: Bu bağlaç, yukarıda bahsedilen *gerekdür ki* bağlacının Türkçeleştirilmiş şeklidir. *Gerekdür ki* bağlacı ile tüm özellikleri aynı olan bağlaç, metinde *gerekdür ki*'den daha fazla kullanılmıştır.

nāmem vuṣūl [8b21] bulduḳda *gerekdür kim* pehlevānlaruñ vezīrlerüñ alup gelüp ḫāk-pāyuma yüz sürüp īmān ve İslām'ı ḳabūl idüp baña tābiʿ olasın (8b/21)

imdi nāmum vuṣūlünde *gerekdür kim* Ferāmerz'üñ mālik olduġumı ālāt u ātdan [11b4] serā-perde vü ḫazīneden ḫulāṣa-i kelām daḫme-i İskender-i Kübrā'dan çıḳarduġı eşyāyı getürüp cümlesin bī-ḳuṣūr baña teslīm idüp [11b5] kendüñ daḫı Ferāmerz'üñ oġluñ ve pehlevānların alup gelüp ḫāk-pāyuma yüz sürüp baña tābiʿ olasın (11b/3)

imdi nāmem vuṣūl bulduḳda *gerekdür kim* Lāle-i Ruḫ Bānū'yı cihāzı ile varan pehlevānum Ḳumhūr'a teslīm idüp ve yanına daḫı ṭarafından adamlar ḳoşup [15a17] bu ṭarafa gönderesin (15a/16)

ḥāṣılı : "Sözün özü, sözün kısası, işin özü şudur ki" gibi anlamalara gelen *ḥāṣılı* bağlacının görevi kendisinden önce anlatılan olayın anlanacak şekilde kısaltılarak izah edilmesine öncülük etmesidir. Türkçeye Arapçadan geçen bu bağlaç, metinde müellif tarafından kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Metnin birçok yerinde bu bağlaç kırmızı mürekkepli olarak tespit edilmiştir.

kim pādişāhları ve pehlevānları Ḫudā-perest olup Ḳattāl'a tābiʿ oldı. Anlar da olup *ḥāṣılı* yüz biñ ʿaskerile Remed Şāh, Müselmān olup Ferāmerz'e üç gün [9b16] żiyāfet idüp şehrde olanları daḫı cümle İslām'a getürdiler (9b/15)

Ġażbān-ı Tīġ-zen'e ʿasker de yārın çengdür diyü ṭaraf ṭaraf münādīler nidā etdürdi. [11b12] *Ḥāṣılı* iki leşker āgāh olup ṣabāha munṭaẓır oldılar (11b/12)

urduġı ālet mülāḥaẓadur. *Ḥāṣılı* Ferāmerz, Cihān-baḫş'a bir miḳdar ruḫṣat virüp on ikişer ḍarb urışdılar (12b/5)

ḥāṣıl-ı kelām: Kullanımı *ḥāṣılı* bağlacı ile benzer olan bu bağlaç da metinde müellif tarafından kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Metinde tespit edilen örneklerden birkaçı aşağıdadır:

Ferāmerz gürzünde menʿ idüp [17b3] *ḥāṣıl-ı kelām* başladı çeng eylemege (17b/3)

tā kim aḫşam olınca çeng idüp dönüp ḳondılar. *Ḥāṣıl-ı* [22a12] *kelām* yidi gün kelle-ber-kelle çeng eylediler (22a/11 ve 22a/12)

zencīr Ḥüsām'uñ başın yardı. *Ḥāṣıl-ı kelām* Brehmen-zād İslām dil-āverlerinden girenüñ kimin esīr ve kimin zaḫm-dār idüp meydānı [52b15] ṭutdı (52b/14)

ḥattā: Arapça kökenli olan *ḥattā* bağlacı, kendisinden sonra gelen cümlede kendisinden önceki cümleyi açıklar. Metinde tespit edilen örneklerden birkaçı aşağıdadır:

Firāzında Şedād Şāh-ı İbn-i ʿĀd bir metīn ḳalʿa ve müstaḥkem ḳulle bünyād idüp [83b12] ḥattā bir daḫme daḫı vażʿ eylemiş-idi (83b/12)

çeküp deste-çūbı elinden aldı *ḥattā* [134a12] Ḳamṭūr virmemek murād eyledi ammā olmadı (134a/11)

Cihān-baḫş daḫı aṣlā [134b20] bu ṭaraflara gūyā kim gelmemiş eyā yañlış mı geldüñ ola diyü Sārıḳ dört yaña baḳdı *ḥattā* baʿżı nişān eylemişdi (134b/20)

gūyā / gūyā ki: Yabancı kökenli bağlaçlardandır. Bunlar, ortak İslam kültürünün etkisi altında, dilimize Arap ve Fars dillerinden girmiş olan bağlaçlar veya bunların bugüne uzanan kalıntılarıdır (Korkmaz, 2005: 120). Standart Türkiye Türkçesinde *"güya"* şeklinde varlığını devam ettiren bu bağlaç, açıklama göreviyle karşımıza çıkmaktadır. Metinde tespit edilen örneklerden birkaçı aşağıdadır:

daḫı ol ḳadar berḳ-i bārān oldı ki *gūyā* ḳıyāmetden bir nişān oldı ve ol ḳadar mār yaġdı (139a/9)

ya şimdi ne dimek istersin *gūyā* bir ḥīle ḳurup elimden ḫalāṣ olmaḳ mı dilersin (142b/20)

Gül-çehre Bānū'yı baña viresin hemān *gūyā ki* Ferāmerz [13a17] ölmedi (13a/16)

gerçi: Farsça *garçi* kökünden Türkçeye dahil olan bu bağlaç, metin içinde açıklayıcı görev üstlenen bağlaçlardandır. Metinde tespit edilen örneklerden birkaçı aşağıdadır:

adına Melik Seyf-i Seng-endāz dirlerdi *gerçi* yüz on beş eriş ḳaddı var idi ammā ʿUmrān ve Behzād niçesine yapışmaġa ḳādir [13b11] degüller idi (13b/10)

yā Melik Seyf *gerçi* pederüñ rıżā virmedügi yolunda ammā [14b5] ġuyūr-ı ādeme münāsib degildür (14b/4)

Melik Seyf [21b8] ne ḥāl ise kendin cemʿ idüp miyānın rāst ḳıldı, vücūdın yoḳladı *gerçi* bir mūyına ḫaṭā gelmiş (21b/8)

ola ki: *ki* bağlacı tek başına kullanılmasının yanında kuvvetlenerek vazife görmek isteyen ve tek başlarına kullanılamayan kelimelerle beraber kullanılarak o kelimelere bağlaç özelliği kazandırır. Metinde sadece iki örneği mevcuttur.

ayā bura nere *ola ki* ben ʿaskerde ṭururken ḳalḳup Keymurād Ḫān ordusına doġrı gitdüm (85a/13)

bundan maʿlūm *ola ki* aṣıl [108b8] ve nesl fāʾide virmez imiş (108b/7)

elbetde: Arapça *elbet* kelimesine Türkçe bulunma hal eki *da/de'*nin eklenmesiyle oluşan bir bağlaçtır (Yavuz, 2010: 227). Cümleleri birbirine bağlama görevini de üstlenen bu bağlaç, kendisinden sonra gelen cümleyle birleşerek kendisinden önce gelen cümlede yer alan konuya açıklık getirir. Standart Türkiye Türkçesinde varlığını devam ettiren bu bağlaç, metinde de birçok örnekte kullanılmıştır.

bu derbend benüm ẓabṭumdadur *elbetde* bu derbendüñ geçen baña bac ve ḫaraç virmedükçe [24a20] geçemez (24a/19)

Ḳanāṭūr Zengī, Evren-tenler aḥvālin bilmez elbetde ben anları ḳırarum ve żāyiʿ olanları bulurum (26a/19)

Nāhoşnek Şāh zemānından elçilik ile [41a21] gelen nāme getüren ʿayyārlaruñ cāʾizesi vardur *elbetde* ol cāʾizemi almaduḳça gitmem didi (41a/21)

ola kim : *"ola ki"* bağlacı ile aynı doğrultuda kullanılmaktadır. Bu bağlaç kendisinden sonra gelen cümleyle beraber açıklama görevi üstlenmektedir. Metinde sadece iki örneği mevcuttur.

Muṭahhar [11b2] Şāh'sın maʿlūm *ola kim* dāmāduñ Ferāmerz üzerüme gelüp başın kesüp cüdāya dikdüm (11b/2)

Muṭahhar Şāh'sın [15a14] maʿlūm *ola kim* birāder-i bezer-güvārum Bedeḫşān şāhı ʿAdlān Şāh'uñ ciger kūşesi Melik Seyf-i Seng-endāz-ı teʾehhül eylemek murād idüp [15a15] senüñ siper perde-i ʿişmetüñde bir duḫter-i pākize aḫterüñ irişmiş (15a/14)

şöyle kim: *şöyle ki* bağlacı ile aynı anlamdadır. Metinde *şöyle ki* şeklinde bağlaç tespit edilememiştir. Bu bağlaçları kuvvetlendiren ve *şöyle* sözcüğünün bağlaç görevini üstlenmesini sağlayan *ki* bağlacıdır. Çünkü *ki* çok kuvvetli bir bağlaçtır. Bu bağlaç cümleleri bağlama özelliğine sahip olduğu gibi kendisinden sonra gelen cümleyle beraber açıklama görevi de üstlenmektedir.

Ol ḳadar güzeldür kim baḳmaġa göz doymaz. *Şöyle kim* serv-i ḳadd lāle-ḫad keman-ebrū ʿanberīn-gīsū çeşm-i āhū ġamzesi cāẕū [1a11] gerdeni şemʿa-i kāfūra beñzer (1a/10)

Başı insan başına beñzer, elleri arslan pençesi gibi düşinde evren-i dehān bir ʿacāyib beter mi var. *Şöyle kim* [2a] [2a1] yidi ḳat şīr büstinden ʿayyārāne ḳanṭuraları var. (1b/25)

ġāyrı şimden ṣoñra senden bir sāʿat devr olmazın. [9b19] *Şöyle kim* kemter kimine ḳuluñuz her ḳanda dirseñüz ayrılmazuz (9b/19)

besbellü: Bağlaçların bir kısmı doğrudan doğruya isim, sıfat, edat ve zarf olan sözlerin aynı zamanda birer bağlama görevi yüklenmiş olmalarıyla oluşmuştur. *Ancak, artık, ayrıca, besbelli, böylece, demek, dolayısıyla, evvela, işte, kısaca, kuşkusuz, nihayet, önce, öyle, sonra, şimdi, şöyle, yalnız, yok* vb. (Korkmaz, 2005: 121). *Besbelli* Türkçe kökenli bağlaçlardandır. Metinde açıklama göreviyle birkaç yerde kullanılmıştır.

giderken bir dervīş ḫelva virdi yidüm. *Besbellü* yañlış ḥelvā imiş didi (117b/13)

2.3.4.2.7. Atıv vavı (harf-i atıf / vav-ı atıf)

Atıf vavı, kelimeyi veya cümleyi birbirine bağlamaya yarayan vav (و) harfidir. "Arapça, Farsça ve Türkçede kullanılan bu *'ve bağlacı'* kelimeleri, kelime gruplarını ve cümlecikleri birbirine atfetmektedir. Atıf vavı sözcükler arasında sekte meydana getirerek bir ritim oluşturur (Selçuk, 2013:2)." Bu özelliklere sahip olan atıf vavı Eski Anadolu Türkçesi metinleri başta olmak üzere Türkiye Türkçesi metinlerine kadar varlığını sürdüregelmiş bağlaçlardandır. Standart Türkiye Türkçesinde *"ve"* bağlacı ile karşılanan bu vav, metinde *"u, ü"* ile de gösterilmiştir.

u / ü: En çok bilinen atıf bağlacıdır.

Cüneyd *ü* Behmen (4b/16), ṣayd *u* şikārda (5b/3), bī-ḥad *ü* bī-ḳıyās (8a/7), tīr *ü* kemānın (10a/11), ḫār *u* ḫāṣāk (10a/12), ḫur *u* ḥālā (11b/1), ḳurb-ı ʿayş *u* nūşa (29a/2), ādāb *u* erkānı (117a/9), zīr *ü* zeber (122b/25), tīr *ü* bārān (123b/10)

Ve: Metinde sıralama bağlacı olarak da kullanılan *ve* bağlacı bir ritim aracı olarak atıf bağlacı görevinde de kullanılmıştır.

Ol kimse eyitdi, buña Ḳattāl Zengī [10b15] dirler, fīlān maġarada olurdı, merdom-ḫor idi *ve* düşünde ṣāḥib-ḳırānlıḳ virildigin ve Ferāmerz̲’i öldürdigin Sepīd-i Āʿẓam’a varup [10b16] eşyā-yı Ferāmerz̲’i ṭaleb itdügin beyān eyledi (10b/15)

ve yaḳamdan ṭutup yire urdı *ve* ellerüm baġlayup baña elbetde tābiʿ ol yoḳ dirseñ seni daḫı öldürürüm didi (11a/9)

ve cümle māl *ve* eşyāsın virdi [11a19] *ve* Remed Şāh ṭarafına göndedi (11a/18 ve 11a/19)

2.3.5. Zamir

Zamirler adların yerini tutan, kişileri ve nesneleri temsil veya işaret ederek karşılayan bir gramer kategorisidir: ***Ben*** *burayı çok beğendim.* ***Sen*** *kimin kızısın?* ***Şunu*** *bana verir misin? Kitapların* ***hepsini*** *buraya getirin* gibi (Korkmaz, 2007: 399). Şahısların ve nesnelerin yerini tutan sözcükler oldukları için sayıları sınırlıdır; fakat bir işaret sözcüğü ile birçok varlığı işaret edebilir. İsim soylu kelimeler içerisinde anlam sahası en geniş olan zamirlerdir (Bilgegil, 1984: 203).

> “Türkçede Şahıs Zamirleri adıyla ayrıntılı bir inceleme yapan Yıldız Kocasavaş, eserinde zamirler ile ilgili gramerlerimizde verilenleri sıraladıktan sonra şu değerlendirmeyi yapmaktadır: ‘O halde zamir, diğer nesne adları gibi direkt nesneyi karşılayan kelimeler olmayıp konuşan (mütekellim), konuşulan (hitap edilen), üçüncü şahıs (mütekellim ve muhatabın dışındaki) gibi varlıkları temsili olarak veya işaret etmek suretiyle belirleyen kelimelerdir’ (Kocasavaş, 2004: 29; Akt.: Ay, 2013: 14).”

Zamirler, kişilerin ve nesnelerin yerini tutan belirli kelimeler oldukları için sayıları da çok sınırlıdır (Korkmaz, 2007: 399). Metinde tespit edilen zamir çeşitleri aşağıdadır.

2.3.5.1. Soru zamirleri

Soru zamirleri, canlı ve cansız varlıkları soru yoluyla temsil eden zamirlerdir: *kim, kimin, kime, ne, neden nere, nereye, nereden, kaça, kaçıncısı, hani, hangisi, hangisinden* vb. Soru zamirlerinin birkaçı asıl soru zamirleridir: *kim, ne, nere* gibi. Öteki bir kaçı da başka kelime sınıfından alınan sözlerin iyelik eki ilavesiyle zamire

dönüştürülmüş türleridir: *hangisi, kaçı* gibi (Korkmaz, 2007: 441). Kim sorusu insanları soru yoluyla temsil eder, ne sorusu ise insan dışındaki varlıkları temsil eder. Asıl soru zamirleri dışında metnimizde *ḳanġısı* soru zamiri de tespit edilmiştir. Metinde tespit ettiğimiz soru zamirleri şunlardır:

kim: İnsanları temsil eden asıl soru zamiridir. Standart Türkiye Türkçesinde aynı özelliğiyle kullanılmaya devam edilmektedir. Bu zamiri, metinde *ki* bağlacının Türkçe versiyonu olarak kullanılan *kim* bağlacı ile karıştırmamak lazım.

kim gire erlik hünerin *kim* göstere dirken anı gördiler (41b/18)

ayā meydāna *kim* gire dirlerken Cevāhir Şāh ṭarafından yüz on yidi eriş ḳadd u ḳāmet [43a21] ile bir dil-āver at sürüp meydāna girdi (43a/20)

kime: Bu zamir *kim* zamirinin *e* yönelme hali almış şeklidir. Görev ve özellik itibariyle *kim* zamiri ile aynıdır. Metinde sınırlı sayıda kullanılmıştır.

kime ḳısmet olsa gerekdir (73b/8)

kim *kime* dirken hemān anı gördiler (80b/15)

sen beni *kime* beñzetdüñ (142b/19)

ne: İnsan dışındaki varlıkları temsil eden asıl soru zamirlerindendir. Standart Türkiye Türkçesinde aynı özelliğiyle kullanılmaya devam edilmektedir. Metinde tespit edilen örneklerden birkaçı aşağıdadır:

ne var ise getürüp yirine vekīl naṣb eyledi (64b/11)

Nīrnek ʿAyyār'uñ ḫazīnesine girüp *ne* var ise [19a13] alup geldi (19a/12)

bre *bu* ne ḥāldür (19a/16)

nere: Soru zamirlerinden olan *nere* metinde sadece bir kez kullanılmıştır.

ey küçük [55a20] ādem sen *nere*lisin (55a/20)

nerden: Bu zamir, *nere* soru zamiri ile, *den* ayrılma hal ekinin birleşmesi sonucu oluşmuştur. Metinde sadece bir yerde kullanılmıştır.

bu güher-āb *nerden* geldi (72b/13)

ḳanġı: Bu zamir, standart Türkiye Türkçesindeki *hangi* soru zamirinin kalınlık-incelik uyumuna uyan öz Türkçe şeklidir. Metinde tespit edilen örneklerden birkaçı aşağıdadır:

helāk itmek *kanġı* edyānda vardur ki (7a/25)

şimdi *kanġı* cānun **[55b]** [55b1] cānver etüm ışırsa ölür didi

ey dīvler *kanġı* Āṣaf Şāh şimdi devr-i ʿUṭārid'dür (74a/13)

ḳanġısı: Bu zamir yukarıdaki *ḳanġı* zamirinin *-sı/-si* iyelik eki almış şeklidir.

Jīvek bunlaruñ *kanġısı*dur didi (66b/18)

bunuñ *kanġısı* Ḫurūc'dur (126a/7)

*kanġıs*ınıñ ḳuṭusı var ise [126a9] aṣıl Ḫurūc oldur didi (126a/8)

ḳaça: Alınan bir şeyin fiyatını sormak için kullanılan bu soru zamiri, metinde sadece bir örnekte iki kez kullanılmış olarak tespit edilmiştir.

şu ṭaşı *ḳaça* ve bu ṭaşı *ḳaça* virürsin (124b/6)

2.3.5.2. Dönüşlülük zamirleri

Dönüşlülük zamirleri, şahıs zamirlerinden daha güçlü bir anlam taşıyan, onları anlamca katmerli kılan pekiştirilmiş bir tür şahıs zamirleridir. Bunlara dönüşlülük zamiri denilmesinin sebebi, zamirin yapılan işin yapana dönüşünü gösteren biri işlev yüklenmiş olmasındandır. Şahısların "aslını", "özünü" bildiren ve *kendi* sözüne iyelik eklerinin getirilmesiyle kurulan bu zamir; kendim*, kendin, kendi, kendisi, kendimiz, kendiniz, kendileri* biçimleriyle bütün şahısları temsil eder (Korkmaz, 2007: 414-415).

Martti Räsänen, *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs Der Türksprachen* adlı eserinde, *kendi* kelimesinin, Eski Türkçede *käntü*; Uygurca ve Karahanlıcada *kändü;* Osmanlı Türkçesinde *kändü, kändi, ġändi;* Kırım Türkçesinde *gändi*, Kuman Türkçesinde *kendi, kensi,* Balkar Türkçesinde *kesi,* Karaçay Türkçesinde *kesi;* Yakut Türkçesinde *kini,* Moğolcada *gendün* şekllerinde kullanıldığını belirtmiş, kökeni hakkında bir bilgi vermemiştir (Räsänen, 1969: 252; Akt. Ay, 2013: 15).

Bu zamir metinde hem *kendü* hem de *kendi* şeklinde kullanılmıştır. Fakat özellikle Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde bu zamir *kendü* şeklinde tespit edilmiştir. Metinde de *kendü* şeklinin fazla olduğunu söyleyebiliriz.

kendü: otur diyü hemān *kendü* ḳalḳup ol taḫta altına girdi (4b/12)

kendü de eyü berzaḫa uġradı didiler (137b/25)

ʿĀṣım'ı kendü ṣūretine ḳoyup kendi ʿĀṣım ṣūretine [142b] [142b1] ṣūretine girüp ve yine kilīm perdesine ḳoyup ṣallaṣırt eyledi (142a/25)

kendi: *kendi* ḥāline ḳodı (6a/4)

kendi dönüp hemān Ferāmerz'üñ yanına geldi (6b/9)

kendi başına geldi (7b/22)

2.3.5.3. İşaret zamirleri

Varlıkların yerini işaret yoluyla tutan zamirlerdir. İşaret anlamı taşıyan *bu, şu, o* ve *bu* kelimelerin isim çekim eki almış halleri işaret zamiri olarak kullanılan kelimelerdir. Bu kelimeler yalın halde bulunduklarında işaret sıfatları ile benzerlik gösterdiklerinden karıştırılmamalıdır. İşaret zamirleri isim çekim eklerinden sadece vasıta hal eki ile yön hali ekini alamazlar (Ergin, 2012: 275).

Tarihî lehçelerde yönelme hâlindeki *ol/o, bu, ben, sen* zamirlerinin r'li ve r'siz şekilleri, aynı metinlerde ve aynı anlamlarda kullanılmıştır. A. von Gabain, Eski Türkçede *muŋar* ve *muŋa* ile *aŋar* ve *aŋa*'nın aynı metinde ve aynı anlamda kullanıldığını belirtir. Mukaddimetü'l-Edeb'de *aŋa* ve *aŋar,* aynı söz dizisi içinde *teg-* fiilinin tamlayıcısı olarak yer alır (Karahan, 2009: 6). Metinde tespit edilen örnekler aşağıdadır.

añа: *"ona"* manasına gelen işaret zamiridir.

ben *aña* neylerüm (10a/2), bu *aña* ḫalīfe ola (13a/13), şeyʾ kendi eliñüz ile yaḳup *aña* maʿbūd [15a25] diyü ṭaparsız (15a/24)

andan: *"ondan"* manasına gelen işaret zamiridir.

Ferāmerz'i muḥkem bende çekdi *andan* ʿilāc idüp Ferāmerz'üñ dārūsı defʿ oldı (35a/10), Cevāhir Şāh [36a16] yanına gitmiş *andan* yine dönüp Ferāmerz'e geldi (36a/16), Ḳahhār'uñ öñin aldı. *Andan* ʿaşḳ eyleyüp bunlar birāz muṣāḥabatden ṣoñra çenge [37b14] āġāz eylediler (37b/13)

anı: *"onu"* manasına gelen işaret zamiridir.

anı ber-ā-ber ṣundı (38b/18), derbend-i [40a11] Ḳahremān-ābād'a nāẓır iken *anı* gördiler (40a/11), ben [41a25] *anı* iyilik ile de aluram kemlik ile de aluram didi (41a/25)

anlar: *"onlar"* manasına gelen işaret zamiridir.

anları alup gitmege geldi (3b/16), bu aḥvāli *anlar*a daḫı bildürmedükçe olmaz (6a/8), *anlar*uñ söziyle fermān eyledi (143a/9),

bu / bunlar: *bu* kimdür didi (40b/3), Ṣarṣar hem *bunlar*ı temāşā idüp hem göz ucıyla nāme-i Ferāmerz'i gözedürdi (41a/6), Ferāmerz *bunlar*a birāz naṣiḥat eyleyüp īmāna daʿvet eyledi (42b/13), hidāyet-i rabbānī irüp *bunlar* da İslām'a geldiler (42b/13), Ferāmerz *bunlar*uñ bendlerin alup ḫilʿat giyürdi (42b/14), *bu*nı görüp yine Cevāhir Şāh'a gelüp olduġı gibi naḳl ü beyān eyledi (42b/20), feylesofa eyitdi, *bu* ne ḥāldür (44b/10)

ol: *"o"* manasına gelen işaret zamiridir.

meger *ol* üc ʿayyār idi (44b/21), *ol* dört ʿayyāra siz bunları bende çeküñ (44b/24), *ol* daḫı başımuza bir belā olur (45b/14), *ol* daḫı [47a6] ḳırdı (47a/5), ol da elimüzden [49a10] çıḳup gitdi (49a/9)

ondan: *ondan* niyāz iderek gürzi ber-ā-ber virdi (75b/16)

şu / şundan: *şu*nı bir ṭarīḳ ile Ferāmerz'e teklīf idüp virürsin (3b/5), *şundan* iki zengī ṭarafdan yaḳasına yapışuñ (7a/2), *şundan* ʿasker tedārük idüp ben pederüñ ve ʿammiñ daḫı daʿvet idüp bundan getürdüm (14b/7), var *şundan* bir ḫaber getür didi (133b/25)

şunlar: imdi aluñ şunlaruñ bendlerin diyüp emr eyledi (17b/17), yā Ḳarṭas *şunlar*dan bir ikisin ṣayd idüp getürseñ de ḫaber alsaḳ (27a/2), ṭutuñ *şunlar*ı didi (134a/5)

şol: *"şu"* manasına gelen işaret zamiridir.

hemān *şol* ilerüde düşürdüm diyüp ṭaşuñ olduġı [141b23] semti gösterdi (141b/22)

2.3.5.4. Bağlama zamirleri

Bağlama zamirleri *"kim"* ve *"ki"*dir. Bu zamirler *"ki o"* manasını verir ve sonuna geldiği ismin açıklaması yani sıfatı veya zarfı niteliğindedir (Erdem, 2007: 84). Eski Anadolu Türkçesinde bu işlev, yalnız başına bir soru zamiri olan, ancak söz içinde iki ögeyi birbirine bağlama görevi de yüklenmiş olan *kim* zamiri ile karşılanmıştır. Eski Anadolu ve Osmanlı metinlerinde Türkçe kökenli *kim* bağlama zamiri ile Farsça kökenli *ki* zamiri yan yana kullanılmıştır. Ne var ki, Osmanlı Türkçesinden Türkiye Türkçesine uzanan gelişme sürecinde *kim* zamiri yerini bütünüyle *ki*'ye bırakmıştır. Bu nedenle bütün Türkiye Türkçesinde *ki* tek bağlama zamiri olarak kullanılmaktadır (Korkmaz, 2007: 450). Metinde hem *ki* hem de *kim* bağlama zamiri olarak kullanılmıştır.

kim: erāmerziñ düvāline el ṣundı ve zūr eyledi *kim* raḫşından ayırup yire [7b22] ura (7b/21)

şu ḳadar [7b23] itdi *kim* Ḳuṭb-ı Āteş-dem'üñ ṣāġ dizi egildi (7b/23)

lākin göñlüme bu geldi *kim* maġarada elbetde ḫora geçürecek [8a4] ādem esīrleri vardur (8a/3)

ki: üzerinde olan mevzīleri defᶜ etmek [10a2] içün bir yılandur *ki* anuñ ḳorḳusından doġrı yolımuz ḳoyup uzaḳ yollara gitmek neden lazımdur (10a/1)

Ferāmerz üzerime gelüp başın kesüp cüdāya dikdüm ve bunda geldim *ki* Ferāmerz'üñ cümle dārātın [11b3] alup īrān'a gidem (11b/2)

ol zengīye bir reng ideyüm *ki* beni atdan ayırmasun diyüp uyluḳların muḥkem ṣıḳdı (12a/17)

2.3.5.5. Şahıs zamirleri

Şahıs zamirleri, varlıkları kişi olarak temsil eden ve kişi adlarının yerine geçen zamirlerdir. Bütün şahıslar teklik ve çokluk biçimleri ile üç şahısta toplanır. Bunlardan birincisi konuşan veya konuşanlar: *ben, biz,* ikincisi kendisine söz

söyleyen veya söyleyenler: *sen, siz* üçüncüsü de sözü edilen şahıs, nesne veya şahısları ve nesneleri karşılayan: *o, onlar'*dır (Korkmaz, 2007: 405). Metinde tespit edilen şahıs zamirleri aşağıdadır.

Teklik 1. Şahıs Zamiri

Metinde *ben* ve ben kelimesinin yaklaşma hali almış şekli *bañа* fazlasıyla tespit edilmiştir.

ben : *ben* işitdüm (14a/14),

ben varup yalıñız Sepīd-i Āʿẓam'a Muṭahhar Şāh'dan ḳızı isterüm (14a/19)

şundan ʿasker tedārük idüp *ben* pederüñ ve ʿammiñ daḫı daʿvet idüp bundan getürdüm (14b/7)

bañа : Melik Seyf *bañа* gelüp bunda alıḳoyup yalıñız ṣalıvirmedüm (14b/16)

dünki gün *bañа* Nīrnek ʿAyyār eyitdi (19a/19)

bañа da miḳdārum bildirebilür misin (20a/13)

Teklik 2. Şahıs Zamiri

Metinde *sen* ve sen kelimesinin yaklaşma hali almış şekli *sañа* fazlasıyla tespit edilmiştir.

sen : yā Keyyūs *sen* hünerde māhir [20a23] degül imişsin (20a/22)

Yā rabbi *sen* şol dil-āvere İslām naṣīb eyle (20b/6)

sen niçün māniʿ olduñ didi (20b/14)

sañа : ben *sañа* mukaddem nāme ile cevāb gönderdüm (20b/16)

ḳızı *sañа* alıvirüp ve-illā ser-geştelik idüp īmāna gelmezseñ başın keserüm didi (20b/20)

ey zengī şimdi *sañа* istedüginden ziyāde umduġın ḳadardan [24a22] çoḳ virem diyüp Ḳanāṭūr'a heybetle bir baḳış baḳdı (24a/21)

Teklik 3. Şahıs Zamiri

Metinde 3. teklik şahıs eki olarak standart Türkiye Türkçesinde kullanılan *o* ve yönelme eki almış olan Eski Türkçe kökenli *añа* zamiri tespit edilmiştir. Ayrıca *ol* zamirine de rastlanmıştır.

o: bu kerre yine *o* yeñilürse belki öldürür (33a/10)

evvel *o* ḫançer çekdi (54a/25)

eger furṣat bulup ḥaḳḳından gelürseñ ḫoş eger gelmezseñ *o* bize ġālib gelürse ḳalʿaya ḳapanur (57b/6)

ol: benüm bildügüm Nīrnek ise *ol* Ḫudā-perest [19b12] olmaz (19b/11)

aña: daḥme *aña* naṣīb olsa gerekdür didiler (59b/15)

begendügi yire gitsün. [61a5] Buradan *aña* varur yoḳdur diyü cevāb gönderdi (61a/5)

Eşkbūd'a tābiʿ ol. Aña ṣāḥib-ḳırānlıḳ [61a15] virildi didiler (61a/14)

anı: Süheyl'üñ öñin aldı, [67a20] söyleşürek azġışup çenge başladılar. Aralarından yidişer ḥamle ḫaṭā geçdi. ʿĀḳıbet Süheyl *anı* da bir ḍarb urup yıḳdı (67a/20)

yolına gitsün yoḫsa *anı* bir ʿamūd ile uracaḳ olursam aşlına ḳavuşdırırum (72b/18)

içeri girdi. *Anı* gördi ki ʿālī dīvāndur (73a/23)

Çokluk 1. Şahıs Zamiri

Metinde çokluk 1. şahıs zamiri olarak *biz* zamiri yer almaktadır. Bu zamir bazı örneklerde yalın haldeyken, bazı örneklerde isim çekim ekleriyle çekime girmiş olarak tespit edilmiştir.

biz: *biz* gelelüm (78a/25), *biz* mālik olayduk (79a/11),

Ḳattāl Zengī bu cānibe gelür mi yoḫsa gelmez mi bir ḫāber alsañ *biz* de aña göre tedārük eylesek [79b3] didi (79b/2)

eger *bizi* bunda bulımazsañ doġrı Ḫaḳāniyye üzerine ardımızdan gelüp yetişesin (80a/5)

dil-āverler bu *bizim* [84a3] İslām ʿaskerinde birḳaç gün naḫvest ve ṣıḳlet vardur (84a/2)

Çokluk 2. Şahıs Zamiri

Metinde çokluk 2. şahıs zamiri olarak *siz* zamiri yer almaktadır. Bu zamir bazı örneklerde yalın haldeyken, bazı örneklerde isim çekim ekleriyle çekime girmiş olarak tespit edilmiştir.

siz: Feylesof-ı Dānā ise dil-āver *siz* elem çekmeñ anlara zevāl yoḳdur (85a/1)

yā Hürmüz Şāh evvelā *siz* ne dīne ṭaparsıñuz didi (87a/15)

bu kerre bunlar cümlesi birden *siz* bilürsiñüz devletlü ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem didiler (88a/17)

ammā *sizüñ* gidişiñüz ile iki aylıḳ yirdedür didi (94b/18)

bunları dīne [95b19] daʿvet eyledi, gelmezseñüz *sizi* helāk eylerüm didi (95b/19)

Çokluk 3. Şahıs Zamiri

Metinde çokluk 3. tekil şahıs zamiri olarak sadece *anlar* zamiri ve bu zamirin bazı isim çekim eki almış şekilleri yer almaktadır. Bu zamirin standart Türkiye Türkçesindeki karşılığı *onlar'*dır.

anlar: *anlar* da bār-gāh öñine çıḳup temāşāya ṭurdılar (103a/12)

Keymurād Ḫān ve Layṭān Vezīr ve Arduvān Hindī ḥālin suʾāl idüp *anlar* daḫı olduġı [103b15] gibi naḳl ü beyān eylediler (103b/14)

anlar daḫı gördiler, muḫālefet vaḳti degüldür. *Anlar* daḫı siz bilürsiñüz [108b23] didiler (108b/22)

anlaruñ öyle firār ideceklerin bileydi gündüzden ikisin de bende çekerdi (109a/10)

ben *anları* inşaʾallāh anda bulurum didi (110a/13)

2.3.5.6. Belirsizlik zamirleri

Belirsizlik zamirleri, kişileri ve nesneleri belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir. Aslında belirsizlik zamiri olan sözler birkaçı geçmeyecek kadar azdır: *adam, insan, kimse,* Farsça-Türkçe karışımı *herkes,* Arapça-Türkçe karışımı *cümlesi,* Arapça'dan alıntı *falan, fi̇lān* ve *şey* gibi. Bunların dışında kalan belirszlik zamirleri; bazı belirsiz sıfatlara, soru zamirlerine ve zarflara iyelik eklerinin getirilmesiyle oluşturulur (Korkmaz, 2007: 433). Metinde tespit edilen örnekler aşağıdadır:

biri: *biri* ḳız birisi erkek ikisi daḫı ḳardaşlar imiş (1a/4)

Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ daḫı Cevāhir-ābād ṭarafından *biri* on iki biñ ʿaskeri gelüp Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ [37b20] bār-gāhların ḳurdılar (27b/19)

Ḳattāl ordūsından *biri* bir ince muṣāḥabat ile bir ayaḳ [44b20] paturdusı ẓuhūr eyledi (44b/19)

birbiri: *birbiri* ardınca yidi dil-āver yıḳdı (119a/11)

bu kerre germ olup *birbiri* üzerine ṭoḳuz pehlevān yıḳdı (119a/13)

perī ʿaskerinden ġayrısı cümle yürüyüp iki ʿasker *birbir*lerine ḳārıldı [123a10] ve ḳatıldı (123a/9)

birisi: biri ḳız *birisi* erkek ikisi daḫı ḳardaşlar imiş (1a/4)

gelen pehlevānı yıḳdı ammā *birisi*nde [36b24] bağlamaġa tenezzül eylemedi (36b/23)

birisi yoḳlasın ḳanġısınuñ ḳuṭusı var ise [126a9] aṣıl Ḫurūc oldur didi (126a/8)

birine: andan zoc idüp ḫuddāmuñ birine virdi (62b/6)

ol kimse oralarda at [64a11] çoḳ, *birine* süvār olup ʿazm-i Lā-hor eyledi (64a/11)

on ṭoḳuz ṭopuñ ḳanġı *birine* siper irişse gerek hemān Ḫudāya emānet didiler (82a/21)

cümle: Ṣarṣar gördi kim begler *cümle* fısıldıyor (82a/21)

öyle bir ʿaẓīm raḥmet boşandı kim ol āteşüñ *cümles*in söyündirüp maḥv eyledi (84a/13)

güzīde pehlevānları ve ser-ḳaplānları getürüp *cümle* bende çekdiler (84b/2)

her biri / her birisi: *her birisi* ḳalḳān cürmünden büyük idi (92b/1)

her biri at, fīl, cāmus ḳadar var (92b/23)

her biri tazu ḳādar ṣarı ḳarınca Ferāmerz'e her [94a7] ṭarafdan çıḳup ışırmaġa başladılar (94a/6)

herkes: dīvān ṣavulınca bekleyüp *herkes* gitdi (98b/17)

fermān-ı pādişāhī öyle [100a5] vārid olmışdur diyüp bu kerre *herkes* aṣlını bilüp muḳayyed olmadı (100a/5)

herkes Ṣarṣar'uñ yüzine baḳdılar (101a/8)

her kim: *her kim* baña ġālib gelürse aña varuram dir idi (116a/2)

Ferāmerz sen elem çekme ey nāzenīnüm, varuñ bāġuñ ḳapusın açıvirüñ, *her kim* gelürse gelsün [127b5] didi (127b/4)

*Her kim*üñ murġ-ı dili düşdi (142b/15)

kimi / kimin(i): *kimin* helāk idüp *kimi* firār ile ḫalāṣ oldılar (6a/3)

yitmiş ḳadar *kimi* bāzargān *kimi* bāzargānlaruñ ḫuddāmı ikişer ḳat māl alup duʿā iderek herkes [8a22] diyārlarına gitdiler (8a/21)

Ferāmerz maranḳozlara baḫşīşler virüp ve *kimi* reʾislerine ḫilʿatler giyürdi (25b/1)

kimse: vāfir *kimse* ḳapup gitdiler (26a/23)

her gedā bir sulṭān-ı ʿālem olup *kimse*ye muḥtāc olmazdı (29a/19)

kim baña yine kendi cinsimden ġayrı bir *kimse* ġalebe idemiye dirdüm (32a/7)

kimesne: ammā ḥālīdür bizden ġayrı bir *kimesne* olmaz ancaḳ [32a23] bir yanı ṭaġdur (32a/22)

aṣlā bir *kimesne* aña muḳāvemet idemedügi ṣūretde ḥīle ile elbetde cevāb virür (33b/19)

Ḫudā-perestlerden [44b17] bir *kimesne* ẓafer bulmasın diyü ammā Jīvek birāz ṣabr idüp fikr eyledi (44b/17)

kişi: zīrā *kişi* ġālibine ḳul olmaḳ māniʿ degüldür (47a/23)

kişi yañlış [104a5] gördüñ, benüm senüñ altunuñdan ḫaberüm yoḳdur diyüp cehd eyledi (104a/4)

kendi pādişāhum Keymurād Ḫān gibi er ḫān [129a6] yanında ḫoş kişi oluram evlādur diyüp tevābiʿin aldı, (129a/6)

şey: böyle yoluşmaḳdan bir *şey* ḥāṣıl olmaz (130b/19)

kimseye söylememege yemīn eyle, ben de bir *şey* [35b3] söyleyeyüm (35b/2)

zīrā ol ḳadar *şey* [41a23] virilmez (41a/22)

ne: hele *ne* ise Ḳattāl Zengī'i alup ordūya indireyüm (46a/15)

her *ne* ise ḥāżır ol didi (50a/5)

Ṣabārū daḫı görüp işitdügi *ne* ise cümle bir bir taḳrīr eyledi (79b/18)

2.3.6. Sıfat

Geleneksel dil bilgisinde, ad soyundan sözcüklerin bir bölümünü sıfat olarak nitelendirilen sözcükler oluşturur. Sıfatlar Almanca ve Türkçede söz varlığı içinde önemli bir yer tutar. Sıfatlar, "bir ismi, nitelik, nicelik, yer, sıra vb. bakımdan niteleyen, belirten (TS, 2011: 2088)." Sıfatlar genel olarak özellikleri, nitelikleri vs. belirtir. Konuşan ya da yazan kişi sıfatlarla bir kişinin ya da bir şeyin nasıl olduğunu, bir şeyin nasıl vuku bulduğunu, olup bittiğini vs. dile getirir (Duden, 1984: 285; Akt.: Zengin, 2003: 85). Sıfatlar, isimleri çeşitli yönlerden niteleyen ya da belirten isim soylu kelimelerdir. Varlıkların taşıdıkları her türden özellik isimleridir. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi metinde de kullanılan sıfatların bazısı Türkçe kökenli bazısı yabancı kökenli ve bazısı da karışık kökenlidir. Sıfatlar kendi içinde Niteleme Sıfatları ve Belirtme Sıfatları olmak üzere iki grupta ele alınacaktır.

2.3.6.1. Niteleme sıfatları

Niteleme sıfatları canlı ve cansız varlıkların renk, şekil, biçim, tat, koku, mesafe, huy, alışkanlık, yetenek, beceri gibi çeşitli iç ve dış özelliklerini bildiren sıfatlardır (Korkmaz, 2014:356). Metinde niteleme sıfatlarının fazlaca kullanıldığı görülmektedir.

güzel pādişāhum sözün yirinde ammā pehlevānlar arasında bir ḳā'ide vardur (3a/6)

her ne kimler ise *eyü yaġlu* şikār elimüze girdi (27a/24)

bir *tāze* nev-civān, Ḳahḳaşān'ı gördi (36a/25)

Aḫşam olınca cāẕūya [55b7] *dürlü* şīrin-kārlıḳlar gösterüp cāẕū, Ṣarṣar'dan ziyāde ḫaẕẕ eyledi (55b/7)

Ṣarṣar'uñ burnuna *sarb* sirke ile [117b12] *acı* bādem yaġı sürüp bir kerre aksırdı (117b/11 ve 117b/12)

giderken bir dervīş ḫelva virdi yidüm. Besbellü *yañlış* ḥelvā imiş didi (117b/13)

göñlümce bir pādişāha rāst gelmedüm (117b/20)

2.3.6.2. Belirtme sıfatları

Belirtme sıfatları, niteleme sıfatlarından farklı olarak varlıkları *niteleme* değil, *belirtme* işlevi yüklenmiş olan sıfatlardır. Bu işlev ya adları işaret etme, gösterme; ya sayısını, miktarını belirtme, ya sorma yahut da belirsizlik gösterme biçiminde karşılanır (Korkmaz, 2007: 385). Belirtme sıfatları kendi içinde *Belirsizlik Sıfatları, İşaret Sıfatları, Sayı Sıfatları* ve *Soru Sıfatları* olmak üzere dört grupta incelenmektedir.

2.3.6.2.1. Belirsizlik sıfatları

Belirsizlik sıfatları, varlık ve nesnelerin sayı ve miktarını açık ve kesin olarak değil, kabataslak, belirsiz olarak bildiren sıfatlardır. Yalın ya da birleşik sıfat yapısındaki başlıca belirsizlik sıfatları şunlardır: *az, az buçuk, başka, bazı, belli, bir, Biraz, birçok, birkaç, bir hayli, birtakım, bir sürü, bir yığın, bunca, bütün, çok, çoğu, fazla, her, hiç, hiçbir, hudutsuz, kaç, kimi, nice, sınırsız, yığın yığın* vb. (Korkmaz, 2007: 395). Metinde bu belirsizlik sıfatlarından tespit edilen örneklerden birkaçı aşağıdadır:

az: Muḥārrem Şāh *az* zemān içinde iki kerre yüz biñ ʿasker peydā eyledi (112b/22)

düşmenüñ *az* ʿömri gibi mürūr idüp çün ṣabāḥ oldı (130a/12)

az zemānda [131b18] leşkere yaḳın beride indiler (131b/17)

başka: gerden ve ruḥsārında ḥāller *başka* bir güne zīnet virmiş (1a/12)

Ferāmerz, Keyyūs içün *başka* bār-gāh ḫadm ve ḫışm taʿyīn eyledi (22a/1)

Ḳahhār-ı Āʿẓam muḳābelesinde şöyle *başka* bir mücevher ṣandelī ḳonmuş (97a/24)

bir: kendi daḫı [98b19] *bir* yirden gözetmege ṭurdı (98b/19)

Nīrnek'üñ ayaġı *bir* çadır ṭababına ilüp yüzi üzerine yıḳıldı (98b/22)

imdi senüñle bu gice bolay kim *bir* iş görüp Ser-bāz [99a5] ile Nīrnek'i ḫalāṣ idelüm (99a/4)

birāz: *birāz* taʿlīm eyledi (118b/8)

birāz sāz taʿlīm idüp pādişāh ister diyü bir ʿişveyi aldamış (118b/14)

Ḳattāl Zengī'ye neler [119b22] eylerüz diyüp *birāz* lāf-ı güẕāflar urup Rāy-ı Āʿẓam'a tesellī eylediler (119b/22)

birḳaç: bevvāblar içeri girüp [120b4] şāhum *birḳaç* atlu geldi (120b/4)

çengçi fīller sürüp *birḳaç* ṣaf [121b13] eylediler (121b/12)

Ferāmerz nīzeye ṭayanup Ḫun-ḫār'uñ *birḳaç* duzaḫ ḫalḳaların [122a12] söküp geçdi (122a/11)

bir sürü: yüzine [5a12] bir sürü ḳadd lāle-ḥad-i sīm-beden lebleri gül boyı yāsemen ince miyān ruḫları māh ṣacı sünbül ḳaşı kemān āfet-i cān olmış (5a/12)

bunca: *bunca* mürġān ḫoş elḥān [94a13] feryād ve naġamāt eyler (94a/12)

bunca zemāndan berü firāş penbe içinde perverde [128a20] eyledügüm ṭavşanumı eyüce ṣaḳlayup kimse ḳoḳulatmayup baña ġālib gelene virürem (128a/19)

Mihr-efrūz eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān ne ʿaceb bu cāriyeñüzi ḫāṭırdan ferāmūş [125b4] idüp bunca gündür gelmediñüz didi (125b/4)

bütün: *bütün* [3b23] dārāt-ı İskender-i Kübrā'yı ve Evrān-ı Āhen-derīd'i ve birāderi Arduvān'ı ve Feylesof-ı Dānāyı ve Cihān-baḫş'ı alup bunda [3b24] getür didi (3b/22)

Rāy-ı Āʿẓam emr eyledi. *Bütün* fīlleri bir uġurdan [123a6] sürüp ardınca ʿaskere dest-māl ṣaldı (123a/5)

ne gördi, *bütün* bağı dāʾiren-mā-dār ʿasker ḳuşatmış (127a/17)

cümle: ṣabāḥ olduḳda *cümle* pehlevānlar dīvān-ı Ferāmerz'e gelüp temennādan ṣoñra yirlerinde [130a10] ḳarār eyledi (130a/9)

Ferāmerz dīvān idüp *cümle* şāhlar ve begler serā-perde-i İskender'e geldiler (132b/4)

Ser-bāz, Sārıḳ *cümle* zengīler ile olan bāz kişi naḳl eyledi (135a/5)

çoḳ: Şeyḫ Necdī baña sen daḫı *çoḳ* ʿömr [138a4] sürüp elinden niçe işler ẓuhūra gelse gerekdür diyü müjde eylemişdür (138a/3)

taḥmīnüm *çoḳ* uzaḳ degüldür (141b/22)

ḳıṣṣadan ḥiṣṣe [142a9] insanı ṭamaʿ *çoḳ* belāya giriftār eyler (142a/8)

ḫayli: *ḫayli* ıżṭırāb gördi (54a/10)

benüm bu sāz çalmada *ḫayli* maharetüm vardur (125b/22)

az zemānda *ḫayli* metīn nā-bekār idi (134a/9)

her: gerdeni şemʿa-i kāfūra beñzer *her* vechle tenāsüp aʿżā yirinde illā iki ḳuṣūrı var (1a/11)

yā Saʿd *her zemān* bir bilüp fużulluḳ eylersin (3a/8)

Gül-çehre Bānū sevincinden *her yin*i bütün oynamaġa başladı (4a/10)

her bir: bu taḥtanuñ *her bir* kūşesinde bir pūlād ḫalḳa-i büzürg bend eylemişler (4a/21)

her bir ḳūllede **[77a]** [77a1] bir perī pādişāhı ḥükm (76b/25)

biş altı yüz miḳdār ʿayyār Ṣarṣar'uñ iki ṭarafından öñine düşüp [101a13] *her bir* ʿayyāruñ elinde bir sāz hāy hūy iderek Ṣarṣar'ı meydāna getürdiler (101a/13)

hiç: *hiç* nesne ḳalmamış (19b/19)

Sārıḳ eyitdi, oġul *hiç* kimseden güç görmedüm ancaḳ bir emānet [141b20] ṭaş var idi, şimdi elimden düşürdüm (141b/19)

Ġażanfer Şāh *hiç* muḫālefet itmeyüp (51a/10)

hiçbir: sizden *hiçbir* kimseʾi istemem (41b/20)

sulṭānum biz seni *hiçbir* şeyʾe beñzedemedük (49b/1)

hiçbir kimesne bizden ṭaşra gitdi mi didi (127a/19)

kimi: Ferāmerz maranḳozlara baḫşīşler virüp ve *kimi* reʾislerine ḫilʿatler giyürdi (25b/1)

nice: ḳırḳ destiyārı bier birer her biri *nice* hünerler gösterdiler kim [4a19] görülmedük (4a/18)

ḳubbe-i felege varduḳda yeter diyüp *nice* bir ḍarb-ı gürz urdı (17a/23)

tīz melʿūnlar sāʾirlerin *nice* kebāb idüp yirseñüz bu şanārı melʿūnları da pişürüp yiñ (134a/22)

herḳangı: Bu kelime standart Türkiye Türkçesinde *herhangi* şeklinde kullanılmaktadır. Metinde hep *herḳangı* şeklinde yazılmıştır.

seni *herḳangı* şandelī olursa çeker didi (3a/5)

2.3.6.2.2. İşaret sıfatları

İşaret sıfatları nesneleri yerlerine işaret etmek suretiyle belirten kelimelerdir. Bunlar aslında ve tek başlarına işaret zamirleridir (Ergin, 2013: 247). Bunlar biçimce işaret zamirlerinden farklı değillerdir; fakat değişmez olmasıyla onlardan ayrılırlar: *bu* taraf, *şu* taraf, *o* taraf vb. (Deny, 2012: 216). Demek ki işaret zamirleri ismin önüne gelerek onu belirttikleri zaman işaret sıfatı olmaktadırlar. Bunları Ergin[26] şu şekilde listelemektedir: *bu, şu, o, ol, şol, şoluḳ, işbu* (Ergin, 2013: 248-249). Bu işaret sıfatlarından metinde tespit edilenler aşağıdadır:

bu: Āteş Cāẕū *bu* sözi gerçek şanup ḳatır şīveleri iderek Ferāmerz'üñ yanına gelüp ḳolların Ferāmerz'üñ [92a19] boynına atup şarıldı (92a/18)

Ferāmerẕ eyitdi, eyā bu meşġalelerin ne ola diyüp birāz daḫı gidüp yaḳın [92b2] vardı. (92b/1)

bu *yidi* tīr, ejderüñ yidi başın urup helāk eyle didiler (93a/1)

şu: yārın bundan ḳalḳup *şu* ṭarafa ṭoġrı git (93b/4)

[26] Ayrıntılı bilgi için: Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi,* Bayrak Yayınları, İstanbul, ss.248-249'a bakınız.

hele şu nā-bekār ʿayyāruñ itdügi[27] rengi kimse kimseye itmemişdür didi (103b/19)

şu köpek gidi hemān gelüp beni yoḳ yire bī-zār eylerdi didi (118a/20)

o: ben *o* eşnāda Aḥżar Şāh'uñ ʿayyār başısı iderseñ ölince ḫidmetinde olurum didi (19b/5)

o şāhlar ile [124a3] tenhā müşāvere idüp bezm-i Ḫudā-perestler ile ḥālimüz nice olsa gerekdür (124a/2)

Keylān Cāẕū ʿayyāları *o* ḳıyāfete ḳoduḳdan ṣoñra [133b23] şimden girü bunda oturmaḳ olmaz diyüp Rāy-ı Āʿẓam'a ḫaber gönderüp ḳalḳdı (113b/22)

ol: Nīrnek [19b7] ḳābil olup *ol* sāʿat Müselmān oldı (19b/7)

şāhlar ve pehlevānlar her biri bu söz söyleyüp *ol* gün başa iletdiler (19b/13)

çünkim *ol* gice geçüp ṣabāḥ oldı (19b/21)

şol: Yā rabbi sen *şol* dil-āvere İslām naṣīb eyle diyü duʿā eyledi (20b/6)

ey ciger kūşem *şol* ḳavmden dört beş yüz miḳdār [26a4] ṣayd eylesek ve alup gemilere ḳosaḳ (26a/3)

Ḳartas'a eyitdi, yā Ḳartas şol perrīlerden bir ḫaber eyleseñ [30b15] ki ne maʿḳūle perrīlerdür ve ne dīndedürler (30b/14)

işbu: ḳafāsınuñ üzerinden *işbu* [138a16] iç yüze girmek murād eylediler (138a/15)

2.3.6.2.3. Sayı sıfatları

Sayı sıfatları, adları sayı gösterme yoluyla belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar aslında birer sayı adı iseler de, adlar önünde artık tam bir sıfat görevi yüklenmişler, kalıcı birer sıfata dönüşmüşlerdir (Korkmaz, 2007: 387). Bazı gramerler bunları *"sayı adları"* veya *"sayı adlarının sıfat olarak kullanılması"* (Deny, 2012: 283-292) diye vermişlerdir. Ancak burada önemli olan işlevdir. Sayı adları, adlar önünde sürekli birer sıfat kalıbına girmiş olduklarından bunları elbette sayı sıfatları olarak değerlendirmek gerekir (Korkmaz, 2007: 387-388). Sayı sıfatları; *Asıl sayı sıfatları,*

[27] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensihin "**te** (ت)" harfinin noktalarını unutması sonucunda "**idügi** (ایدوکی)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çeviriyazıya "**itdügi**" şeklinde aktarılmıştır.

Sıra sayı sıfatları, Üleştirme sıfatları, Kesirli sayı sıfatları ve *Topluluk sayı sıfatları* olmak üzere beşe ayrılır. Bunlardan metinde tespit edilenler türlerine göre aşağıda verilecektir.

2.3.6.2.3.1. Asıl sayı sıfatları

Asıl sayı sıfatları[28], eklendikleri adla birer sıfat tamlaması oluşturan ve adın sayısını belirten sıfatlardır. Türkçenin bağlı bulunduğu basamaklı sayı sistemi içinde yer alan ve birden ona kadar olan sayılar ile *yirmi, otuz, kırk, yüz, bin, milyon, tümen (on bin)* gibi tekli sayılar, adla sıfat tamlaması kuran sayılar; yani sayı sıfatlarıdır (Korkmaz, 2007: 388). Metinde çok sayıda asıl sayı sıfatı vardır. Aşağıda bunlardan sadece bir kaçı verilmiştir.

bir: yā Allāh 138a21 diyüp gerdānına bir teber öyle urdı kim kellesi ṭop gibi fırladı. Tizīyye ḳarnın yarup cigeri ḳanından *bir* şişe ṭoldurdı (138a/21)

yidi ḫalīfesi bir çadırda yaturlardı (139a/13)

Ṣarṣar'a *bir* avuç 140a12 altun iḥsān eyledi (140a/11)

iki: az zemānda *iki kerre* yüz biñ ʿasker miḳdārı peydā eyledi (140b/25)

Sārıḳ bunı yaḳasından ḳapup niçe 142a14 silkdi ise yıḳıldı. Andan *iki* ellerin ḳafāsına bend eyledi (142a/14)

pādişāhum Īrān ʿayyārlarından *iki* ʿayyār bir yirde oturur iken bir ṣanʿat ile ikisin de 142b4 dārūladum (142b/3)

üç: bir daḫı bir daḫı *üç* kerre ẕūr eyledi (3a/16)

üç güne dek gelüñ diyü söyledi (3b/7)

üç güne dek ḳırḳ elli biñ 8b11 ḳadar ʿasker geldi (8b/10)

dört: yine taḫtda *dört* küngürelü tāc başında, baş vüzerā maḳāmında Feylesof-ı Ekber daḫı bu ḳadar ṣaġ ṣol vüzerā ve ḥükemā ve müneccimān oturmışlar (15a/6)

[28] Sayı sıfatlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için: Zeki Kaymaz, Eski Anadolu Türkçesinde Sayı Adları ve Kullanılışları, *TDAY-Belleten,* TDK Yayınları, 1991, Ankara, s.9-17 ve Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi,* TDK Yayınları, 2007, Ankara, s.387-393'e bakınız.

biş: belki *biş* yılda bu ḳādar ʿasker ile cāy-ı selāmete irilmez (24b/22)

altı: *altı* gün bu minvāl üzre [25b9] Allāh Allāh diyüp gitdiler (25b/8)

yidi: *yidi* gün daḫı Ferāmerz piyāde [39a12] müntehā gürzi menʿ idüp ḳırḳ gün tamām oldı (39a/11)

sekiz: Ferāmerz'üñ iki pāyların daḫı *sekiz* parmaḳ ḳadar zemīnden ḳaldurdı (39a/17)

ṭoḳuz: *toḳuz* ḳulaç zencīr ḳullanur (51b/3)

on: günde *on* kerre ol diyüp alup yüriyi **[70b]** [70b1] yüriyiverdi (70a/25)

on iki: aḫşam olınca yine *on iki pehlevān* bende çekdi (67a/12)

on üç: Sāmūr Hindī meydānı ṭutdı. *On üç* pehlevān aḳtardı ammā ki birin bende çekemedi (120a/11)

on dört: İskender-i Kübrā'nuñ emānet ḳoduġı *on dört* [13a12] küşelü tācı ḫazīneden çıḳarup Muṭahhar Şāh'uñ başına giydürdi (13a/11)

başında *on dört* küngüreli [15a4] bir efser şehinşāhı kim gözler görmiş degül (15a/3)

on biş: Şarşar ile ʿayyārlar varup *on beş* [130a3] raḫş bulup getürdiler. *On biş* serveri süvār eylediler (130a/2 ve 130a/3)

on altı: *on* [59b19] *altı* cevāhir ḳabżalı ḫançer ḳodum didi (59b/19 ve 59b/20)

on yidi: Ġażanfer Şāh tedārükin görüp bir gün *on yidi* kerre yüz biñ erile ḳalḳup ḳandasın [51b24] Ḫaḳān-ı zemīn diyüp revāne oldılar (51b/23)

on sekiz: Ferāmerz, Ṭumṭurāḳ'a *on sekiz* gün ruḫṣat virüp *on sekiz* [68b7] gün öyle vaḳtinde raḫşlarından yire inüp piyāde düvāl ṭutuşdılar (68b/6)

on ṭoḳuz: ol gün aḫşam olınca be-nām serverlerden *on ṭoḳuz* dil-āver ālūde eyledi (53b/3)

yigirmi: rāvī-yi şīrīn- [4a17] zebān öyle naḳl eyler kim sūruñ *yigirmi* güni oldı (4a/17)

yigirmi dört: bu bir ḳaṣr-ı ʿālī yigirmi beş ḳubbe üzerine yapılup orta yirinde bir ʿaẓīm ḳubbe ve eṭrāfında *yigirmi dört* [94a15] nīm ḳubbeler ṭarḥ eylemişler (94a/14)

yigirmi biş: bu bir ḳaṣr-ı ʿālī *yigirmi biş* ḳubbe üzerine yapılup orta yirinde bir ʿaẓīm ḳubbe ve eṭrāfında yigirmi dört [94a15] nīm ḳubbeler ṭarḥ eylemişler (94a/14)

otuz: *otuz* ḳādar pehlevān daḫı gelüp [51a21] yapışdılar (51a/20)

otuz ṭoḳuz: bu minvāl üzre *otuz ṭoḳuz* gün sūr oldı (5a/1)

ḳırḳ: Ḳattāl Zengī'nüñ ʿayyār başısıyam. On iki biñ şākirdüm ve *ḳırḳ* ḫalīfem vardur (58a/20)

elli: Seḫāb dört oġlı ile *elli* nefer güher-āb gönderüp [71a12] bunlardur gelüp gördiler (71a/11)

yitmiş: *yitmiş* küngürelü taḫt-ı İskender-i Kübrā [109b12] üzerinde Muṭahhār Şāh oturmış (109b/11)

seksen: giryānına varınca döneyüm idüp içinden *seksen* aʿlem ẓāhir oldı (40a/12)

ṭoḳsan: ʿAḳrebe Cāẕū da rıżā virüp Layṭān kendi ḳalḳup *toḳsan* dār aġacı dikdürdi (84b/13)

ṭoḳsan yidi: *toḳsan* [31a4] *yidi* eriş ḳaddı var (31a/3 ve 31a/4)

yüz: bu kerre *yüz* güher-āb birden yüridi (90a/22)

yüz on üç: *yüz on üç* eriş ḳaddı [112b15] var idi (112b/14)

yüz on dört: *yüz on dört* eriş ḳadd çekerdi (13b/18)

yüz on beş: *yüz on beş* eriş ḳadd ve ḳāmeti var (20b/5)

yüz on altı: *yüz on altı* eriş ḳaddı var idi (112b/14)

yüz yigirmi: *yüz yigirmi* eriş ḳadd çekerdi ve şol ḳolda oturan pehlevānına Sāviye-i Hindī dirler (141a/1)

yüz yigirmi dört: *yüz* [140a22] *yigirmi dört* eriş ḳadd ve ḳāmeti var idi (140a/21 - 140a/22)

yüz yigirmi üç: *yüz yigirmi üç* eriş ḳaddı var [57a13] idi (57a/12)

yüz yigirmi altı: *yüz yigirmi altı* eriş ḳadd ve ḳāmet çeker (50a/11)

yüz ḳırḳ : *yüz ḳırḳ* eriş ḳadd ve ḳāmet çeker (2b/21)

yüz ḳırḳ dört: *yüz ḳırḳ dört* eriş ḳaddı var idi (79a/19)

üç yüz otuz üç: serā-perde-i İskender'i [3b23] *üc yüz otuz üç* ḳubbe üzerine ḳurdılar (3b/23)

üç yüz altmış: dāʾiren-mā-dār ḳaṣruñ eṭrāfına *üç yüz altmış* düzen ḳomışlar (94a/15)

on biñ: *on biñ* cirid [64a4] atlu ḥarāmiye mālikdür (64a/3)

on iki biñ: cümlesi *on iki biñ* cāẕū idi (56b/23)

on beş biñ: Lā-hor Hindī tizīyye on beş biñ ḳadar ʿasker ile bünup at boynına düşüp gelürdi (64a/12)

yüz elli biñ: mecmūʿı yüz elli biñ ʿasker olup [61b4] Eşkbūd ʿaskerinden maʿadā külliyet ile daḥme feṭḥ olınca inandılar (61b/3)

iki yüz elli biñ: *iki yüz elli biñ* ʿasker olup Süheyl ḳız ile [64b17] ḳalḳup Ḳalʿa-i Var-derāz'a vardılar (64b/16)

2.3.6.2.3.2. Sıra sayı sıfatları

Bunlar asıl sayılara *+ncI* getirmekle yapılır (Uygurcada *+inç veya +inc;* Azericede *+inci* ve Çağataycada *+länçi* ekleri bu işi yapar) (Deny, 2012: 289). Metinde çok daha fazla örnek olmasına rağmen sadece 1-10 arasındaki rakamlara gelen *+ncI* ekli örnekler aşağıda verilmiştir.

tütüne [102b19] müşābih sen de felegüñ *birinci* ḳatına irdi (102b/19)

Kehkeşān'ı baş ser-ḳaplān idüp Seḫāb'ı *ikinci* ser-ḳaplān eyledi (103b/8)

Ornaṭūs-ı Ne-ser *üçinci* ser-ḳaplān yirinde oturdı (103b/9)

üç gün [115b17] āsāyiş idüp *dördinci* gün dīvandur diyü Ḳahḳaşān-ı Zīr-dest daḫı ʿasker-i İslām içinde nidā itdirüp münādīler de [115b18] ey leşker-i İslām üç gün āsāyiş *dördinci* gün dīvandur diyü ʿaskeri āgāh eyledi (115b/17 ve 115b/18)

Ṣarṣar'uñ baş ḫalīfesi Jīvek, ikinci Sārıḳ, üçinci Ṣabārū, [139b9] dördinci Ser-bāz, beşinci Nīrnek ve altıncı Cüneyd bādaşup ḫançerlerin ellerine alup yāp yāp bu laʿīnlerüñ ḳafālarından [139b10] tā eñselerine vardılar. (139b/8 ve 139b/9)

ammā *yidinci* gün Melik Seyf pederi olsun ʿammileri olsun ʿaẓīm ṭaʿn ve şenīʿ idüp ġayrete getürdiler (22a/13)

yidi gün [31b11] çeng idüp *sekizinci* gün şikāra bindiler (31b/10)

toḳuzıncı gün yine bindiler (37b/23)

Ferāmerz *onıncı* ḳīrāṭından [9b3] ṭutup iḳdām üzre bir ḍarb urdı (9b/2)

2.3.6.2.3.3. Üleştirme sayı sıfatları

Üleştirme sıfatları, sayıları bölüştürme yoluyla belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar ünsüz ile biten sayılara *+Ar,* ünlü ile biten sayılara *+şAr* ekinin getirilmesi ile oluşturulur: *bir-er, dörd-er, beş-er, iki-şer, altı-şar, yedi-şer* gibi. Yalnız *yarımşar* üleştirme sıfatında, kural dışı bir istisna olarak, *+şAr* eki ünsüzden sonra gelmiştir (Korkmaz, 2007: 391). Metinde tespit edilen örneklerden birkaçı aşağıdadır:

bunuñ zencīrinüñ ucı yine *üçer* çatal ve tezād ve keffesi gibi polatdan *birer* keffesi var idi (13b/13)

Maḫṣūṣ siyāh mermerden *toḳuzar* baṭman[13b14] müdevvir çeki ṭaşı gibi ṭaşlar yapdırup bir ḫaṣmla ḳaçan çeng idüp ḫaṣmınıñ elinden ʿāciz ḳalduḳda ol deste-çūbı eline alup [13b15] ol üç keffeye üç seng siyāh ḳoyup vezn ile birḳaç kerre başı üzerinden ṣapan vādī devr itdirüp ḫaṣmına atardı (13b/13)

aralarında *dörder* ḥamle-i ḫaṭā geçdi (16b/12)

ḥāṣıl-ı kelām *yidişer* gürz uruşdılar (28a/18)

Sālūs ve Kālūs *yüz onar* eriş ḳadd çekerlerdi (112b/6)

2.3.6.2.3.4. Kesir sayı sıfatları

Kesirli sayı sıfatları, belirttikleri adların sayısını kesirli olarak gösteren sıfatlardır. Bunların öteki sıfat türlerinden ayrılan yanı, tek kelimeye değil bir kelime grubuna dayanmış olmalarıdır. Kesirli sıfatlar, yapıca bulunma eki almış bir sayı adının başka bir sayı adı ile oluşturduğu bulunma grubuna dayanır (Korkmaz, 2007: 392). Metinde kesir sayı sıfatları *buçuk* rakamı ile birleşen diğer sayı sıfatlarının

oluşturduğu kelime grubu şeklinde tespit edilmiştir. Bu şekilde metinde sadece üç örnek tespit edilmiştir.

ṣāġ omuzına *bir buçuk* ḳarış zaḫm-ı şedīd açdı (83a/16)

müdevver kim *üçer buçuḳ* vaḳiyyedür (101b/5)

her biri *üçer buçuḳ* baṭman olmaḳ üzre simyā ile düzelmişdir (59b/20)

1/2'nin sözle ifadesi olan *yarım* sıfatı da kesirli sıfat sayılabilir. *Yarım gün Edremit'te kaldılar (R. N. Güntekin, EH, 47)* gibi (Korkmaz, 2007: 392). Fakat metinde *yarım* ve *çeyrek* sıfatları tespit edilememiştir.

2.3.6.2.3.5. Belirsiz sayı sıfatları

Literatürde belirsiz sayı sıfatları diye bir başlık yer almamaktadır. Zeynep Korkmaz, 'belirsizlik sıfatları, varlık ve nesnelerin sayı ve miktarını açık ve kesin olarak değil, kabataslak, belirsiz olarak bildiren sıfatlardır' demektedir (Korkmaz, 2007: 395). Yine Zeynep Korkmaz, Asıl sayı sıfatları için ise 'eklendikleri adla birer sıfat tamlaması oluşturan ve adın sayısını belirten sıfatlardır' demektedir (Korkmaz, 2007: 388). Yani, belirsizlik sıfatları varlık ve nesnelerin miktarını net olarak ortaya koyamazken, asıl sayı sıfatları ise varlık ve nesnelerin sayısını asıl sayı yönünden net olarak ortaya koymaktadır. Metinde şekil itibariyle asıl sayı sıfatı, anlam itibariyle ise belirsizlik sıfatı özelliği gösteren sıfatlar tespit edilmiştir. Bu sıfatlar asıl sayı sıfatları ile belirsizlik sıfatlarının birleşimi izlenimi vermektedir. Biz bu sıfatları sayı sıfatlarının altına bir başlık daha ekleyerek *Belirsiz Sayı Sıfatları* şeklinde ele alacağız. Ayrıca metinde üleştirme sayı sıfatlarıyla beraber kullanılan ve belirsizlik anlamı veren sayılar da tespit edilmiştir. Metinde tespit edilen örneklerden bazıları aşağıdadır:

biş on: *biş on* adım yir gidince dārūnu+ñ [69a11] ḥükmi irüp depesinüñ üzerine yıḳıldı (69a/10)

ḳırḳ elli: Ṭumṭurāḳ'a ve Ṣarṣar'a buluşup Eşkbūd *ḳırḳ elli* ʿasker ile ḳalḳup ol bir yoldan [58b19] Siyāmek üzerine gitmiş didi (58b/18)

otuzar ḳırḳar: birbirlerine *otuzar ḳırḳar* ḳadar gürz urdılar (116b/12)

2.3.6.2.4. Soru Sıfatları

Kendisinden sonra gelen isimleri, soru sorarak belirten sıfatlardır. Soru sıfatları isimlerin önün getirilen *hangi, kaç, kaçar, kaçıncı, ne, nasıl* gibi soru kelimeleriyle yapılmaktadır.

ḳanġı: standart Türkiye Türkçesinde *hangi* şeklinde varlığını devam ettiren bu kelime, Eski Türkçe kökenli öz Türkçe kelimelerdendir. Metinde de hep *ḳanġı* şeklinde görülmüştür.

şimdi *kanġı* cānun **[55b]** [55b1] cānver *etüm ışırsa ölür didi (55a/25)

ey dīvler *kanġı* Āṣaf Şāh şimdi devr-i ʿUṭārid'dür (74a/13)

on ṭoḳuz ṭopuñ *kanġı* birine siper irişse gerek (82a/21)

ne: görelüm ne ẓuhūr eyler didi (82a/25)

efendimüz Ḳattāl Zengī *ne* zemān ẓuhūr eyler (83b/6)

ʿaceb *ne* ḫaber ile gelür (83b/7)

ḳaç: Ṣabārū oġlan baḳayum ṭaʿāma bu *ḳaç* aḳçalikdür (97b/8)

seni *ḳaç* günde üstād idebilürsin didi (118a/17)

ya bu ṭaşı ḳaç altuna virirsin diyerek ṭaşın ikisin yutdı (124a/22)

2.3.6.2.5. Sıfat-fiil (partisip) ekleri

Fiillere getirilen *"-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş"* ekleri ile yapılır. Bu ekler de büyük ünlü uyumu kuralına göre eklendiği sözcük içinde değişiklik gösterecekleri için *"-an, -en, -ası, -esi, -maz, -mez, -ar, -er, -dık, -dik, -duk, -dük, -acak, -ecek, -mış, -miş, -muş, -müş"* şekillerinin olduğunu bilmeliyiz.

> "Türkçedeki sıfat-fiil ekleri bazı açılardan diğer eklerden farklıdır. Sıfat-fiil eklerinin *düzen, keser, tanıdık, geçmiş, gelecek* gibi kalıcı isim yapabilme özellikleri ve sıfat-fiillerin isimlere gelebilen çokluk, iyelik ve hâl eki gibi ekleri alabilmeleri dolayısıyla bu ekleri fiilden isim yapan ekler sınıfına dâhil etmek yanlış olmaz. Ayrıca, sıfat-fiiller kalıcı isim olmadıkları durumlarda da cümle içerisinde isim görevinde kullanılabilmektedir. Fakat Türkiye Türkçesinin grameriyle ilgili çalışmalarda sıfat-fiil

> eklerinin kategorisi hakkında bir fikir birliği olduğu söylenemez (Karadoğan, 2008: 56)."

Metinde tespit edilen sıfat-fiiller aşağıdadır:

-An: Eski Türkçede bu ek –gAn şeklindedir. Ekle ilgili Muharrem Ergin, *-GAn* ekinin standart Türkiye Türkçesindeki -An partisip ekinin karşılığı olduğunu ve çok heceli fiillerden aşırılık ifade eden isimler yaptığını belirtmektedir (Ergin, 2013: 190). Ali Akar[29] ise,

> "Oğuz grubu yazı dillerinde, *-GAn* sıfat-fiilinin yerini ve görevini *-An* yapısı üstlenirken *-GAn* eki de kalıplaşma yoluyla isim yapma görevini üstlenmiştir. Ek Türkiye Türkçesinde *çalışkan, yapışkan, üretken* vb. örneklerde kalıcı isimler yapmada kullanılmaktadır. *-An* sıfat-fiili ise kalıcı isim yapma görevini 'adeta' – *GAn; -KAn* ekine devretmiş gibidir. Çünkü diğer bütün sıfat-fiil eklerinden kalıcı isimler yapılırken *–An* ekiyle çok sınırlı sayıda kalıcı isimler yapılmakta, bu ekin isimle ilişkisi, yalnızca sıfat-fiillilik göreviyle, geçici olarak kurulmaktadır (Akar, 2003: 105-106)"

demektedir. –GAn eki Eski Anadolu Türkçesinden itibaren yerini standart Türkiye Türkçesinde varlığını devam ettiren *–An* sıfat fiil ekine bırakmıştır.

Sıfat görevine kullanıldığı yerler:

senüñ naṣībüñ ol*an* kimesne yarınki gün gelüp ekvāl-i nerre-i helāk idüp sizi ḫalāṣ eylese gerekdür (1a/7)

pāy-ı taḫt ṣandelīsine otur*an* dil-āver cümleye ġālib olmaġa [3a7] muḥtacdur (3a/6)

nāmeler ile gid*en* adamlar bir gün ʿAdlān Şāh'a andan Laʿlān Şāh'a [14b19] varup nāmeleri virüp bunlar da aḥvāle muṭṭaliʿ olınca tezyīd yüz biñ ʿasker peydā idüp ʿazm-i Aḫżar-ābād eylediler (14b/18)

seni ketm-i ʿademden vücūda getür*en* ḫālıḳ-ı maʿyūdıñı bilmeyüp (41a/11)

İsim görevinde kullanıldığı yerler:

baña ġālib gel*ene* virürem (128a/20)

evvelā ḳaç*anı* ḳoġmazuz aman diy*en*e ḳıymazuz (144a/21)

[29] Ekle ilgili ayrıntılı bilgi için: Ali Akar, -GAn Sıfat-Fiil Eki, *TÜBAR-XIV,* Güz, ss. 103-115'e bakınız .

-mAz: Menfi geniş zaman partisip eki olan bu ek de eskiden beri geniş ölçüde kullanılagelmiştir: *ağrı-maz (başım), dīn-mez (ağrı), sön-mez (ışık), bit-mez tüken-mez (iş)* misallerinde olduğu gibi. *–maz, -mez* ekinin aslında *–ma-, -me-* eki ile *–z* partisip veya isim yapma ekinin bileşmesinden ortaya çıktığı açıktır (Ergin, 2013: 336).

Hamza Zülfikar bu ek hakkında şunları söylemektedir: "Fiilden isim ve sıfat yapar: *inanılmaz (olay), vazgeçilmez (durum), tükenmez (kalem), kaçmaz (çorap), görünmez (kaza), çıkmaz (sokak)* gibi sıfat örnekleri yanında 'gayrimenkul' karşılığı *taşınmaz* örneğinde ise, *-maz* doğrudan isim görevinde de kullanılmıştır (Zülfikar, 1991: 569; Akt.: Tufar, 2003: 204).

Gürer Gülsevin bu ekin Kâmûs-ı Türkî'de kullanımı hakkında şunları söylüyor: "Aslında "olumsuz geniş zaman" partisibidir. Özellikle kalıcı sıfatlar da yapmıştır. İşlek eklerdendir (Gülsevin ve Gülsevin, 1993: Akt.: Tufar, 2003: 204).

Sıfat görevinde kullanıldığı yerler:

zīrā ol*maz* sevdāya düşmiş (27b/14)

olur ol*maz* pehlevān Feraḫ-zād meydānına heves eylemesün didi (53a/20)

laʿīnüñ meydānına olur ol*maz* kimse girmesün (81a/1)

ʿuşşāḳına görün*mez* bir ḳażā idi (91a/6)

Ekin isim görevinde kullanıldığı yer tespit edilememiştir.

- duḳ, -dük: Bir sıfat-fiil eki olarak geçmiş zaman işlevinde bazı sıfatlar türetilmiştir: *bildik (adam), tanıdık (kimse)* gibi. Sıfat biçimi daha çok olumsuz şekliyle kurulmuştur: *şılmadık güçlük, beklenmedik sonuç, bilinmedik sır, çıkmadık can, duyulmadık söz, görülmedik iş, saçı bitmedik yetim, ayrılmadık yol, yapılmadık ev* vb. (Korkmaz, 2007: 77).

Sıfat görevinde kullanıldığı yerler:

Muṭahhar Şāh'uñ [15b5] adın añmasun ṣoñra kendü bilür diyüp gelen nāmeʾi alup Ḳam-hor'uñ üstine atup ḫışmıla bir baḳış baḳdı kim Ḳam-hor dur*dug*ı yirde [15b6] lerzān olup titredi (15b/5)

bu günlük görelim çıḳma*duk* canda ümid vardur (60a/16)

İsim görevinde kullanıldığı yerler:

Ferāmerz, Muṭahhar Şāh'uñ bozul*dıġ*ın görüp bu Aḥżar Şāh ve Melik Seyf kimdür (15a/21)

Cihān-baḫş zaḫm-dār [18b8] ol*dug̱*ın görmüşidi (18b/8)

ben senüñ di*düg̱*üñ degülüm (44a/16)

Ḳahhār da ḫoş bul*duḳ* pādişāhum didi (47b/13)

bil*dük* kim helāk oldı (65a/23)

-acaḳ / -ecek : Fiil kök ve gövdelerine gelen {–(y)AcAK} eki, gerçekleşmesi gelecek zamana yönelmiş geçici sıfatlar ve geçici hareket adları kurar (Korkmaz, 2007: 828; Gülsevin, 2016: 185). Gelecek zaman ifade eden bu ek en çok kullanılan partisip eklerinden biridir. Eski Anadolu Türkçesinin sonlarında ortaya çıkmış olan bu ek de aynı zamanda şekil ve zaman eki durumuna geçen partisip eklerindendir (Ergin, 2013: 336). Metinde gelecek zaman eki olarak da kullanılan bu ekin sıfat-fiil olarak tespit edilen çok sayıda örneği mevcuttur. Bunlardan birkaçı aşağıdadır:

Sıfat görevinde kullanıldığı yerler:

efendüñ ol*acaḳ* melʿūna di ki bundan geçen bāzergānlaruñ mālın alurmış (6b/20)

eger öyle olursa benüm gid*ecek* yirüm vardur (108a/12)

ġayrı ḳapuya gid*ecek* ḥālüm yoġa (108b/4)

İsim görevinde kullanıldığı yerler:

maġlūb ol*acag̱*ına [63a4] delāetdür didi (63a/3)

żabṭ id*eceg̱*ine iştibāh yoḳdur (114b/18)

Ġażbān ġażabından nice id*eceg̱*in [9a13] bilmeyüp gürzüñ ṭarafıyla ṣaldı (9a/12)

-mIş : Aslında bir sıfat-fiil eki olan *-mIş / -mUş* eki, eskiden beri yapılmış, bitmiş işleri gösteren sıfatlar türetmiştir. Bu sıfatlarda duyulan geçmiş zaman kiplerindeki duyuma dayanan belirsizlik yoktur. Aksine geçmişte *"bitmiş, ve tamamlanmış"* işleri gösteren bir kesinlik vardır (Korkmaz, 2007: 100). Tabiî, bu ekin eskiden yalnız düz şekilleri vardır. Vokal uyumuna son devirlerde bağlanmıştır.

Bu ek de aynı zamanda şekil ve zaman eki durumuna geçen partisip eklerindendir (Ergin, 2013: 335). Ek, metinde sadece *"kudurmış kelb"* şeklinde üç yerde görülmüştür.

Sıfat görevinde kullanıldığı yerler:

ġaḍabından [105b8] ḳudur*mış* kelbe dönüp ol sāʿat fīline binüp Keymurād Ḫān dīvānına vardı (105b/8)

Ḳaytān Zengī ġayrı ḳudur*mış* kelbe dönüp hemān miyānından [121a16] tīġ-i āteş-rengīn çeküp ʿuryān eyledi (121a/15)

Sāviye ḳudur*mış* kelbe dönüp be hey nā-bekār şu senüñ vücūduñ ṣaḥife-i ʿālemden ḥak idince [144a3] ne lāzım gelür (144a/2)

Ekin isim grevinde kullanıldığı örnek tespit edilememiştir.

2.3.7. İsim

Varlıkları ve kavramları karşılayan kelimelere isim denir. İsimler; isim tamlaması kurar, isim çekim eki alabilirler ve cümlenin her türlü öğesi olabilirler.

Varlıkları ve mefhumları tek tek karşılayan isimlere *has isim (özel isim),* cins cins karşılayan isimlere *ortak isim (cins isim)* denir (Ergin, 2013: 218). Metinde tespit edilen isim türleri aşağıdadır.

2.3.7.1. Aitlik eki

Aitlik eki, eklendiği isim soylu sözcüklere bir yerde veya zamanda bulunma veya bir varlığa ait olma anlamı katan *"-ki"* eki. Çoğunlukla ismin bulunma hâli (-de) ve ilgi hâli (-in) ile kalıplaşmış şekilde bulunur. Her zaman sözcüklere birleşik yazılır. Aitlik eki ve ilgi eki ile oluşturulmuş zamirlere *"ilgi zamiri"* denir. Bu nedenle "aitlik eki" kavramı, zaman zaman ilgi zamiri ile eş anlamlı olarak kullanılır. Ancak aitlik eki ile oluşturulmuş sözcükler cümlede farklı görevlerde kullanılabilirler:

Evdeki hesap çarşıya uymadı. (sıfat)

Seninki çok daha güzel olmuş. (zamir)

Aitlik eki *"-ki",* metinde hem ince sıradan hem de kalın sıradan ünlülerden sonra uyuma girmeyerek "*-ki"* şeklinde kullanılmıştır. Ayrıca bu *"-ki"* hem isim yapma hem de sıfat yapma göreviyle kullanılmıştır. Standart Türkiye Türkçesinde sıfat yapan *"-ki"* olarak da bilinen *"-ki"* eki aitlik eki içinde ele alınacak ve sıfatlar bölümünde tekrar ele alınmayacaktır.

elimde*ki* ḫançer sīnesin çāk eyledi (8a/13) (sıfat)

ḳalʿa ḳārşusında olan çeşmenüñ öñünde*ki* ṣuffede bir ḫākī gelmiş uyur bilmezüz (70b/13) (sıfat)

ṣaġa ve ṣolda*ki* pehlevānlara baḳdı (120a/3) (sıfat)

ey Ḫudā-perestler dün*ki* gün ḳarındaşum esīr iden pehlevān nā-bekār bugün meydānuma [81b19] gelsün (81b/18) (sıfat)

Mihr-efrūz Bānū ol günki şikārda Ferāmerz ile [125a16] buluşup baġa daʿvet idüp Ferāmerz ile tā aḫşama dek ṣoḥbet idüp gitdi idi (125a/15) (sıfat)

Ekin, zamir şeklinde kullanılan örneği tespit edilememiştir.

2.3.7.2. İsim tamlaması

Aralarında anlamca ilgi bulunan, biri diğerini iyelik (sahiplik) yönünden bütünleyen, en az iki farklı isimden meydana gelmiş kelime grubudur. İsim tamlamalarında birinci sözcük grubuna *tamlayan,* ikinci sözcük grubuna *tamlanan* denir. İsim tamlamaları,

> "arada ilgi durumu ekinin kullanılıp kullanılmamasına veya tamlayanın da bir ad tamlaması olup olmamasına göre ad tamlamaları; 1. Belirtili isim tamlaması, 2. Belirtisiz isim tamlaması ve 3. Zincirleme isim tamlaması olmak üzere üç grup ayrılır (Korkmaz, 2007: 270)."

Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde kuruluşları bakımından belirli isim tamlamasıyla, belirtisiz isim tamlaması çoğu örnekte aynı olduğu için anlama başvurmak yerinde olacaktır.

Türkçede isim tamlamasıyla ilgili olarak dil bilgisi kitaplarında gördüğümüz bir sorun *"isim tamlaması"*nın adlandırılması konusunda karşımıza çıkmaktadır. Eski dil bilgisi kitaplarında *"izâfet"* ve *"terkîb-i izâfî"* terimleriyle karşılanan isim tamlaması, yeni dil bilgisi kitaplarında farklı şekillerde isimlendirilmiştir: Bazı kaynaklarda *"isim tamlaması"* veya *"ad tamlaması"* terimi kullanılmış, bazılarında yalnızca *"tamlama"*, bazılarında *"takım"*, bazılarında ise *"ad takımı"* terimi tercih edilmiştir. Bazı kaynaklarda "*isimle tamlama*" *, "isim terkibi"*, bazılarında ise *"iyelik ardılı"* denmiştir (Demir: 2007: 30). Biz metinde gördüğümüz tamlamaları isim tamlaması terimini kullanarak göstermeye çalışacağız.

Belirtili İsim Tamlaması: Belirtili isim tamlaması, tamlayan adın sonun ilgi durumu eki, tamlanan adın sonuna da üçüncü şahıs iyelik eki getirilerek yapılan tamlama türüdür (Korkmaz, 2007: 271)

pādişāhuñ ḫaṭırı: ammā ol *pādişāhuñ*[4a7] *ḫaṭırı* ḳalmasun (4a/6 ve 4a/7)

anuñ ʿilacı: anuñ *ʿilacı* terkībin saña yazup virürüm didi (6b/8)

bāzergānlaruñ mālı: efendüñ olacaḳ melʿūna di ki bundan geçen *bāzergānlaruñ mālı*n alurmış (6b/20)

ḫerifüñ omuzı: Bu kerre *ḫerīfüñ omuzı*nda giderken uṣūl [82b25] ile ḫançerin ʿuryān idüp cüvāl içinden elin çıḳardı (82b/24)

elinüñ derisi: *elinüñ derisi* ṣoyılup bile gitdi (134a/12)

Belirtili isim tamlamalarında bazen aynı tamlanana iki tane tamlayan eklenmiştir.

vālidesinüñ ve hemşiresinüñ gözleri: *vālidesinüñ* ve *hemşiresinüñ gözleri* yollarda idi (2b/9)

Belirtili isim tamlamalarında bazen aynı tamlayana iki tane tamlanan eklenmiştir. Aşağıdaki örnekte ana metinde "Onun" tamlayanı yoktur fakat gizli olarak kendisini hissettirmektedir.

(Onun) **vālidesi ve anda olan hemşiresi:** *vālidesi ve anda olan*[2b13] *hemşiresi* gelüp öpüşdiler (2b/12 ve 2b/13)

Metinde *+dAn* ayrılma durum eki bazen ilgi hâli eki görevinde kullanılarak belirtili isim tamlaması yapmıştır.

şunlardan biri: var *şunlardan biri*ne suʾāl eyle ki bunlar bu cezīreye ne sebebden [27b5] gelmişler didi (27b/4)

Belirtisiz İsim Tamlaması: Birinci unsurunda ilgi hâli eki bulunmayan tamlama belirtisiz isim tamlamasıdır (Karahan, 2011: 44).

ḫazān yapraġı: bu kerre iki cānibden dīvler [75b10] Ferāmerz'üñ bu ḥālin görüp her birisi *ḫazān yapraġı* gibi lerzān olup olup diteremege başladılar (75b/10)

ṣoġan ṣuyu: Layṭān'ı tā yanına alup ʿaẓīm iltifāt eyledi ve ḥāl-i ḫāṭır ṣordı. Layṭan'uñ ise evvelden *soġan suyu* ile perverde [79a5] olmış maḳramesi var idi (79a/4)

ḳılıc balığı: ḳuş ammā burnı ġāyetle uzun ʿaynı ile *ḳılıc balığı* burnı gibi ve delik delik cümle naġamāt ol deliklerden gelür (102a/9)

tuz ḳābaġı: Bir ṭaʿn öylesine urdı kim *tuz ḳābaġı* gibi tār-mār olup beyni meydāna ṣaçıldı (107b/1)

acı bādem yaġı: Andan ʿĀṣım'uñ burnına ṣarb sirke ile *acı bādem yaġı* sürüp dārūsı defʿ oldı ve aġsırup [142a17] göz açdı. (142a/16)

Zincirleme İsim Tamlaması: Zincirleme isim tamlaması bir isim tamlamasının başka bir adla oluşturduğu ikinci bir isim tamlamasıdır. Böylece, tamlayan, tamlananı veya her ikisi de isim tamlaması biçiminde olan iç içe girmiş yeni bir tamlama türü ortaya çıkarmaktır (Korkmaz, 2007: 275). Bu tamlamalar belirtili isim tamlamalarından meydana gelir. Ayrıca bu tamlamalarda araya sıfat da girebilir. Metinden tespit edilen örneklerden birkaçı aşağıdadır:

kendinüñ cihān pehlevānı : ḫuṣūṣā *kendinüñ cihān pehlevān*na Raʿd-ı [108a17] Cihān-sūz dirler (108a/16)

kendülerinüñ mezāḳ-ı meşrebleri : . Baḳ iki ḳarındaş anaları ve babaları bir [108b7] ammā *kendülerinüñ mezāḳ-ı meşrebleri* başka. (108b/7)

imdādına gelen şahlardan birinüñ oġlı : yāḫud *imdādına gelen şāhlardan* [116a24] *birinüñ oġlı*dur didi (116a/24 ve 116a/25)

bāġ ḳapusınuñ üzeri : *bāġ ḳapusınuñ üzeri*nde olanlara tenbīh eyledi kim saḳınuñ kimesne ṭaşra ḳaçurmañ didi (127b/6)

Ṣarṣar'uñ baş ḫalīfesi : . *Ṣarṣar'uñ baş ḫalīfesi* Jīvek, ikinci Sārıḳ, üçinci Ṣabārū, [139b9] dördinci Ser-bāz, beşinci Nīrnek ve altıncı Cüneyd bādaşup ḫançerlerin ellerine alup yāp yāp bu laʿīnlerüñ ḳafālarından [139b10] tā eñselerine vardılar (139b/8)

2.3.7.3. Hâl ekleri

Hâl ekleri ismi kendisine tabi olmayan, kendisinin tabi olduğu unsurlarla münasebete getiren eklerdir. Bu ekler ismi isimlere, edatlara ve bilhassa fiillere bağlayarak birçok münasebetler kurarlar ve bu münasebetlerden birçok isim, edat ve fiil grupları ile cümleler doğar. Hal ekleri içinde, dediğimiz gibi ismi bazen isme bağlayan ek de vardır. Fakat hâl ekleri esas itibariyle ismi fiile bağlayan eklerdir (Ergin, 2013: 226-227). Standart Türkiye Türkçesi ve Anadolu ağızlarında olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesinde de hâl eklerinin bir kısmı birbirinin yerine kullanılabilmektedir (Köktekin, 2007: 63). Eski Anadolu Türkçesinin devamı niteliğindeki 17. ve 18. yüzyıl eserlerinde de benzer durumlar görülmektedir. Metinde tespit edilen hâl ekleri aşağıda türlerine göre verilmiştir:

2.3.7.3.1. Yalın (nominatif) hâl

İsimlerin başka unsurlara bağlı olmayan şekilleridir. Yalın hâldeki bir isim, karşıladığı nesne ve kendisine tabi olan isim dışında hiçbir münasebet ifade etmez (Buran, 1996: 37). Kelimenin yalın hâlde olması demek yapım eki almasından ziyade esas itibariyle hâl eklerinden birini almamış olmasıdır. Çünkü ismin çokluk eki ve iyelik ekleri alan şekilleri de yalın hâl olarak kabul edilmektedir.

pehlevān (1b/20), gice (3b/4), gündüz (3b/6), timur (25b/4), buluṭ (25b/5), göz (32b/14), yaġmur (139a/22), nefer (139a/22), yel (139b/18), gün (140a/10)

2.3.7.3.2. Yaklaşma (Datif) Hâli

Bu hâl ismin kendisine yaklaşma ifade eden fiillere bağlanmak üzere girdiği hâldir. Bu hâl daima ekli olup eki de *datif (-a/-e) eki*'dir. Demek ki datif eki de ismi fiile bağlayan bir ektir (Ergin, 2013: 228). Yaklaşma hâl ekleri aşağıdaki gibidir:

+A: üzerine (31b/18), zemīne (31b/22), göge (31b/23), güne (54b/6), dişine (65b/4), İslām'a (140a/14), adına (140a/22), ḳapusına (140a/24), diyāra (140b/4), ʿaḳlına (144a/17)

2.3.7.3.3. Belirtme (Akkuzatif) Hâli

Bu hâl[30], geçişli fiil taşıyan bir cümlede, fiilin etkisi altında kalan adın içinde bulunduğu durumdur. Yani addan fiile değil, fiilden ada doğru bir etki, bir yükleme ve bir bağlantı söz konusudur (Korkmaz, 2007: 277). Genel olarak Eski Türkçedeki (I)g belirtme durum ekinden g sesinin düşmesi sonucunda karşımıza çıktığı kabul edilen (-y)I eki, Eski Anadolu Türkçesinde hem isimlere hem iyelik eki almış isimlere hem de zamirlere getirilen belirtme durum eki olarak kullanılır (Şahin, 2009: 52). Aynı durum metinin ait olduğu 18. yüzyıl eserleri için de geçerlidir.

Eski Anadolu Türkçesinde iyelik eki almış bazı isimlerin +(y)I belirtme durum ekini almadan belirtme durumuna girdiği ve söz konusu eki almadan belirtili nesne olduğu görülür. Böyle örneklerde sıfır accusative söz konusudur. Bu durum yalnız iyelik eki almış kelimelerde görülür (Şahin, 2009: 52). Bu durum metinde zamir n'si (+n) ile yapılmıştır. Tüm örnekler aşağıdadır:

+I : altunlar*ı* (41b/1), esīrler*i* (46b/3), fīlān*ı* (66b/25), giren*i* (66b/25), an*ı* (67a/21)

+n : Ḳattāl, Pileti'nüñ ḥamlesi*n* ṣavup (46b/22)

Ḳahhār-ı Āʿẓam ṭabl ṣadāsı*n* işidince vardı (47a/7)

begler ve pādişāhlar içinde kendüsi*n* böyle Ferāmerz tāziyāne ile dökdügine ziyāde ʿār idüp (49a/6)

[30] Belirtme Durum ekiyle alakalı ayrıntılı bilgi için: Mustafa Canpolat, Eski Anadolu Türkçesindeki Belirtme Durumu (Accusatives) Ekinin Kökeni Üzerine, *Türkoloji Dergisi,* C. X, S.1, DTCF Yayınları, Ankara 1992'ye bakınız.

cümlesi*n* süvār eyledi (53a/17)

ḳalʿa ḳapusı*n* yirinden oynatdı (60b/12)

Ferāmerz'üñ yüzi*n* ve gözi*n* yıḳayup (10b/4)

2.3.7.3.4. Bulunma (lokatif) hâli

İçinde bir fiilin olup geçtiği yeri veya zamanı gösteren yer (veya zamanı) bildirici dolaylı tümleç bulunma hâlini alırlar. *Nerede* sorusuna cevap olan bulunma hâli, yine yönelme hâli ve ayrılma hâlinde olduğu üzere cümlenin bir hedefe doğru yöneliş veya bilakis bir yerden ayrılış ifade edip etmediğini düşünmeye gerek kalmaksızın bir fiili veya durumu olduğu yerde çerçevelemeye; o yerle sınırlı kalmaya yarar (Deny, 2012: 190-191). Eski Türkçe döneminde bulunma ve ayrılma hâlinin her ikisi için de "*–da, -de, -ta, -te"* eki kullanılmıştır (Gabain, 2003: 64). Metinde bulunma hâli için "-da, -de" kullanılmıştır.

+dA: orman*da* (60b/15), ḳarşusın*da* (60b/16), başın*da* (85a/8), öte*de* (88a/19), beri*de* (90a/23)

2.3.7.3.5. Ayrılma (ablatif) hâli

+DAn çıkma hâli eki, kelime gruplarında veya cümlede fiilin gösterdiği hareketin kendinden uzaklaştığını ifade etmek amacıyla isme gelir (Ergin 2013:228). Ek, genellikle uzaklaşma ifade eder. Bu aynı zamanda +Dan ayrılma hâli ekinin temel işlevidir. Ancak bu temel işlevinin yanında kullanış biçimleri ve özellikleri dolayısıyla da "sebep-sonuç, zaman bildirme, adın yapıldığı maddeyi gösterme, bir bütünü veya bütünün parçasını oluşturma, yer ve yön gösterme, edat grupları oluşturma, karşılaştırma, eş veya zıt anlamlı ilişkiler kurma gibi çeşitli işlevler ile de kullanılır." (Özek ve Sağlam, 2014: 13-14).

Çıkma hâli eki Eski Türkçede bulunma eki *–da, -de"* ile karşılanmıştır. "Daha sonra *+DIn* ve *+tAn* ekinin ortaya çıkmasıyla *+DA* ekinin çıkma işlevi daralmış, bu ek bulunma işleviyle kullanılmaya devam etmiştir. Ancak, Türk dilinin

çeşitli dönemlerinde, bulunma hali eki çıkma hâli işlevini; çıkma hali eki de bulunma hâli işlevini üstlenmiştir (Özek ve Sağlam 2014: 14).” Metinde tespit edilen örnekler:

+dAn: köprü*den* (10a/5), berü*den* (53a/22), iş*den* (57a/7), ṭaraf*dan* (95a/7), an*dan* (95a/17), ṭaşra*dan* (96a/6), biz*den* (140b/17)

+dIn: olma*dın* (84b/22)

2.3.7.3.6. İlgi (genitif) hâli

Bu hâl ismin başka bir isimle münasebeti olduğunu ifade eden hâlidir. İlgi hâli ismin bir isimle ilgisi olduğunu, kendisinden sonra gelen bir isme tabi bulunduğunu gösterir. İsmin bu hâli bazen eksiz, çok defa da ekli olur (Ergin, 2013: 228). Bu hâl ismi isme bağlayarak tamlama kurar (Buran, 1996: 38). Bu eke belirtili ve zincirleme isim tamlamalarında tamlayan eki de denir. Ek, metinde yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir.

+Uñ / +nUñ : cümlesinüñ (13a/3), kendünüñ (17a/14), devletlünüñ (28a/2), sözüñ (35a/24), şunuñ (49a/9)

2.3.7.3.7. Eşitlik (ekvatif) hâli

Bu hâl ismin eşitlik, benzerlik, gibilik ifade eden hâlidir (Ergin, 2013: 228). Eşitlik hâl eki, Eski Türkçe döneminde sadece *–ça* ekiyle karşılanmıştır (Gabain, 2003: 65). Ek, metinde *“-ca, -ce”* ve bir örnekte *“-leyin”* şeklinde tespit edilmiştir.

+cA : ardın*ca* (35b/21), ḳafāların*ca* (39b/5), ḳadar*ca* (47b/5), öñin*ce* (52a/9), eyü*ce* (111b/5)

+leyin : senci*leyin* (29a/22)

nice : Bu kelime kalıplaşmış şekilde eşitlik hâl eki anlamı vermektedir: *nice* (63a/7)

2.3.7.3.8. Vasıta (instrumental) hâli

Eylemin birlikte yapıldığını belirten bu ek Eski Türkçede *+n: (I)n* biçimindedir. Özellikle Eski Türkçe dönemi Uygur n ağzında ek *+an, +än* ve yuvarlak ünlülerden sonra yer yer *+un, +ün* olmaktadır (Gabain, 2003: 64). Eski Türkçeden bu yana gelen ve fiilin hangi vasıtayla yapıldığını bildiren durum eki

+(I)n'dır. Bu ek Eski Anadolu Türkçesinde işlek bir biçimde kullanılmıştır. Bunun yanında ile edatı da *ile* ve ekleşmiş biçimde *+(y)IlA* biçiminde araç durum eki olarak kullanılmıştır. Bunların dışında *bile* ve *birle* edatları da araç işlevinde kullanılır (Şahin, 2009: 54). Metinde tespit edilen vasıta hâli örnekleri aşağıdadır:

+n : Ḳarṭas irüp ikisi*n* daḫı öldürdi (8a/2)

Līcur'uñ öñin alup bunlar birbiri*n* bilüp el nīze vü gürze urdılar (16b/12)

aġ bāzūsına bend eyledi ve üçü*n* meydāna atdı (51a/14)

birle : Ferāmerz̲'üñ duʿāsı müstecāb olup Fermān-ı İlāhī birle Ḥażret-i İlyās Nebī ẓāhir oldı (94a/9)

ḳubbe-i felekden baş gösterüp ālem nūr-ı Yezdānī *birle* münevver ve müzeyyen olduḳda iki ʿasker süvār olup meydān merkezine geldiler (18a/9)

Ferāmerz [49a4] altunı dökdügi *birle* bunı ḳolundan ṭutup itdi (49a/4)

bile : Meydāna çıḳup [136a3] pederüm ḳanın ya aluram yāḫud ben daḫı varup pederüm ile saḳarda *bile* oluram diyüp ibrām eyledi (136a/3)

çūb pāresi [55b16] *bile* yoḳ (55b/16)

andan sizüñle *bile* Ḳattāl Zengī üzerine [61a24] giderüz didi (61a/223)

+IlA : raḫşıla (18a/17), ġayretile (71b/8), suyıla (73a/3), siḥrile (135b/21), ḥālıla (138a/15)

+lA : ḫāṣṣasıyla (61b/11), bıyıḳla (64b/23), acısıyla (71a/9), eliyle (71a/21), kuvvetiyle (73b/15)

Vasıta hâl eki *içün* kelimesinde kalıplaşmış olarak kullanılmaktadır (Korkmaz, 1988: 31-35 ; Akt.:: Yavuz, 2013: 77).

içün (81b/8), içün (130a/9), içün (134b/10)

Ek, bir örnekte de *için* şeklinde tespit edilmiştir.

için (129b/20)

içün kelimesinin *ne* soru edatı ile birleşmesi sonucu oluşan *niçün* kelimesinde de vasıta hâli bulunmaktadır.

niçün (131b/12)

İnstrumental –n zaman isimlerine gelerek, onu daha fazla pekiştirir. Çağdaş lehçelerde de kullandığımız *yaz-ın, güz-ün, sabah-le-yin, öğle-yin* kelimelerinin şekilleri eski instrumentalin bakiyeleridir (Çağatay, 1977: 66). Metinde bu zaman örneklerinin hiç biri tespit edilememiştir.

2.3.7.3.9. Yön gösterme (direktif) hâli

Bu hâl[31], ismin yön gösteren, cihet ifade eden hâlidir. Yön eklerinin bulunduğu kelime zarf görevindedir (Ergin, 2013: 228, 241).

> "Eski Türkçeden bu yana gelen ve Türkiye Türkçesine kalıplaşmış birkaç kelimede kullanılan işlek bir durum eki görünümü vermeyen bu ekin Eski Türkçedeki *+GArU* biçimi, Eski Anadolu Türkçesinde *g* sesinin düşmesi sonucunda *+ArU* biçiminde kullanılmıştır. Bunun yanında *taşra, arkaru* gibi örneklerde olduğu gibi *+rU* ve *+rA* ekleri de yön gösterme eki olarak görev yapmışlardır (Şahin, 2009: 54)."

Türkçe yazılan gramerlerde yaygın olan yön gösterme ekleri İngilizce yazılmış Türkçe gramerlerde genellikle durum ekleri içinde yer almamaktadır (Erdem, 2012: 627). Metinde Eski Anadolu Türkçesi dönemindeki kullanım özellikleri aynen görülmektedir. Ayrıca kalıplaşmış şekilde standart Türkiye Türkçesinde de kullanılan *yuḳaru* örneğinde *+GArU* eki varlığını devam ettirmektedir.

+GArU : yuḳaru (73b/2)

+ArU : ilerü (63a/19), berü (76b/24), içerü (126a/5), girü (127b/25)

+rA : ṣoñra (63a/190), ṭaşra (65a/2), üzre (136b/18)

[31] Yön Gösterme Ekleriyle alakalı daha ayrıntılı bilgi için: Mevlüt Erdem, Yön Ekleri: Çekim ve Türetim Özellikeri Bakımından Tarihsel Bir Değerlendirme, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Prof. Dr. Müne Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu (20-22 Ekim 2011) Bildirileri,* Adana 2012, s. 623-632'ye bakınız.

2.3.7.4. Çokluk ekleri

Çokluk eki[32], isimleri çokluk yapmak için kullanılan ektir. (Erdem ve Bölük, 2012: 156). Çokluk eki standart Türkiye Türkçesinde *"-lar, -ler"* dir. Metinde de bu çokluk eki kullanılmıştır.

Göktürkçede düzenli çokluk eki yoktur. Türkçede belirlilik–belirsizlik kategorisi olmadığı için nesneler "belirli bir nesne" olarak adlandırılmamış; *"nesnenin türü"* adlandırılmıştır. Örneğin *"ıgaç" (ağaç)* denildiği zaman, belirli bir ağaç kastedilmemiş; "ağaç türü" adlandırılmıştır. Bu nedenle dilin başlangıcında çokluk ekine gerek duyulmamıştır. Bunun yanında sadece insan belirten sözcüklerde kullanılan şu çokluk ekleri vardır:

•"+lAr": "beg+ler", "konçuy+lar" (hanım sultanlar), "ög+ler" (analar)

•"+An": "og(u)l+an", "er+en" (erler)

•"+(X)t": "og(u)l+ıt" (oğullar), "tarkat" (tarkanlar), "yılpagu+t" (alpagular, yiğitler)

•"+gUn": "ini+y+gün" (küçük kardeşler), "kelin+gün" (gelinler)

Metinde tespit edilen çokluk örnekleri aşağıdadır:

+lAr : dil-āver*ler* (13a/9), birāder*ler*i (14b/15), ḳız*lar* (128a/19), belā*lar* (128b/5), alay*lar* (136a/11), pehlevān*lar* (136a/19), beg*ler*i (140a/16), dilaver*ler*i (140b/11), el*ler*in (142a/14)

Bu çokluk eki dışında metinde, Göktürkçe zamanında kullanılan *"-An"* çokluk eki de iki örnekte tespit edilmiştir. Bu ekle ilgili Gabain: *"ärän* 'erkek, erkekler'deki *+An'*ın bir küçültme değil, bir çokluk eki olarak kabul edilmesi gerektiği zikredilir (Gabain, 2003: 62)" demektedir. Metinde tespit edilen iki kelime, standart Türkiye Türkçesinde de aynı özelliği ile varlığına devam etmektedir.

+An : oġl*an* (15b/2), er*en*lerüñdür (20b/22)

Ayrıca bazı örneklerde tespit edilen bir *"-z"* çokluk ekinin varlığı da tartışma konusudur. Bu ekle ilgili Yılmaz:

---

[32] Çokluk ekleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için: Hikmet Yılmaz, Çokluk Ekleri: -lar / -ler Üzerine, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi,* S.15, Bahar, s.125-130'a bakınız.

> "*Biz 'biz' (bän män 'ben'), siz 'siz' (sän 'sen')'den ve köz 'göz', müñüz 'boynuz'* ve Eski Moğolca *+re çokluk eki iki+re 'ikiz', (Moğolca) müge+re+sün 'kıkırdak'* kelimelerinde olduğu gibi ikilik bildiren isimlerden, artık canlı olmayan bir ekin varlığına hükmedilebilir (Yılmaz, 2003: 126)"

demektedir. Metinde *'-z'* çokluk ekiyle ilgili tespit edilen örnekler aşağıdadır:

+z : bi*z* (24a/2), si*z* (24b/20), yü*z* (25a/12), di*z*i (35a/19), omu*z*ına (46a/16), gö*z* (49a/21)

2.3.7.5. İyelik ekleri

İyelik ekleri ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya bir nesneye ait olduğunu ifade eden işletme ekleridir. Bir nesnenin başka bir nesnenin malı olduğu, başka bir nesneye bağlı olduğu veya başka bir nesnenin parçası olduğu ifade edilmek istenirse o nesneyi karşılayan ismin sonuna iyelik eki getirilir (Ergin, 2013: 222). Bu ekler, adın karşıladığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu bildiren, sahiplik gösteren ve adlar ile adlar arasında bağlantı kuran eklerdir. Dolayısıyla getirildikleri adların dışında fakat o adlara ait olan, o adların malı sayılan nesneleri şahıs olarak gösteren eklerdir (Korkmaz, 2007: 259). Metinde tespit edilen iyelik ekleri ait oldukları şahıslara göre aşağıda listelenmiştir:

Teklik 1. Şahıs : +Um

Teklik 1. şahıs iyelik eki, metinde Türkiye Türkçesinde olduğu gibi dudak uyumuna tamamen girmiştir. Ekin, hem düz hem de yuvarlak şekilleri metinde mevcuttur.

söz*üm* (2b/22), aşl*um* (31a/11), ʿırż*um* (33a/6), cürm*üm* (48b/17), göz*üm* (50b/25), ḳol*um* (51a/14), ṣuç*um* (54a/25), pādişāhum (122b/13)

Teklik 2. Şahıs : +ñ, +Uñ

Teklik 2. şahıs iyelik eki, metinde Türkiye Türkçesinde olduğu gibi dudak uyumuna tamamen girmiştir. Ekin, hem düz hem de yuvarlak şekilleri metinde mevcuttur.

emr*üñ*e (34b/15), göz*üñ* (39b/22), el*üñ*e (56b/17)

Teklik 3. Şahıs : +I, +U, +sI, +sU

Teklik 3. şahıs iyelik eki Eski Türkçeden bu güne dek hep düz-dar ünlülü olarak kullanılmıştır. Metinde bu ek genel olarak düz-dar ünlülü olarak tespit edilmiştir. Fakat ekin, yuvarlak ünlülü örnekleri de metinde mevcuttur.

ḳul*u* (35b/8), cümle*si* (61a/2), baba*sı* (63b/24), uyḳu*su* (82b/3), burn*u*na (82b/6), iki*si* (84b/18), köpeg*i* (134a/19)

Metinde 3. teklik şahıs ekinin aynı kelimeye üst üste geldiği örnekler tespit edilmiştir. Bu durum ek yığılması olayıdır. Zeynep Korkmaz ek yığılması için: "Bir devirde pek işlek olarak kullanılmakta olan bir ekin, başka bir devirde işlekliğini kaybedip, yerini aynı vazifeyi görecek başka bir eke bıraktığı Türk dilinde sık görülen hallerdendir (Korkmaz, 2005: 173)" demektedir. İlk ek, ya birleştiği kelime ile kaynaşmış olarak kendini şekilce korumuş; ya da, zamanla sonradan gelen ek ile kaynaşarak birleşik bir ek meydana getirmiştir. 'Ek yığılması' olaylarının meydana gelişinde bazen de eski ekin vazifesinde kendini gösteren her hangi bir zayıflama bahis konusu olmamaktadır (Korkmaz, 2005: 173). Türkçenin tarihi devrelerinde gerekse yaşayan lehçe ve ağızlarında ek yığılması olayıyla karşılaşılmaktadır. Metinde tespit edilen 3. teklik şahıs iyelik eki yığılması örnekleri şunlardır:

bir*isi* (1a/4), kim*isi* (123b/17), ʿayyār baş*ısı* (66b/11), bin*isi* (134a/16)

Çokluk 1. Şahıs : +mUz, +ImUz, +UmUz

Çokluk 1. şahıs iyelik eki, metinde Türkiye Türkçesinde olduğu gibi dudak uyumuna tamamen girmiştir. Ekin, hem düz hem de yuvarlak şekilleri metinde mevcuttur.

yol*ımuz*uñ (9b/21), yol*ımuz* (10a/2), efendim*üz*üñ (10b/20), nām*ımuz* (14b/23), öñ*imüz*de (23b/24), kendü*müz*e (56a/5), gün*imüz*e (134a/18)

Çokluk 2. Şahıs : +ñUz, +IñUz, +UñUz,

Çokluk 2. şahıs iyelik eki, metinde Türkiye Türkçesinde olduğu gibi dudak uyumuna tamamen girmiştir. Ekin, hem düz hem de yuvarlak şekilleri metinde mevcuttur.

ḳul*ıñuz* (9b/19), ʿarżu*ñuz* (23b/16), el*iñüz* (17b/12), yaḳdu*ġıñuz* (17b/12), didig*üñüz* (56a/6), ḳırḳ*ıñuz*ı (57b/15), miḳdār*ıñuz*ı (65a/2)

Çokluk 3. Şahıs : +lArI

Çokluk 3. Şahıs iyelik eki, metinde Türkiye Türkçesinde olduğu gibi kalınlık-incelik uyumuna uygun şekilde kullanılmıştır.

+lArI : murād*ları*n (66a/6), yatduḳları (66a/17), ara*ları*ndan (67a/20), aralarına (68a/9), evlad*ları*ndan (70a/18), göz*leri*ne (70b/5), el*leri*ne (71a/9), dirsek*leri*ne (71a/9),

Ekin ikinci ünlüsünün metinde yuvarlak ünlülü olarak kullanıldığı 2 örnek de tespit edilmiştir.

+lArU : serāylaru (2b/1), diger*lerü* (86a/7)

2.3.7.6. İsimden isim yapım ekleri

İsimden isim yapım ekleri, mevcut kök ya da gövdelerden yeni isim gövdeleri yapan eklerdir. Metinde tespit edilen isimden isim yapım ekleri aşağıdadır:

+aḳ /+ek : Genel olarak organla ilgili yeni isimler türeten ektir. Metinde bir iki örnekte tespit edilmiştir.

ḳu*laḳ* (5a/13), yür*ek* (24b/4)

+An : *"ärän* 'erkek, erkekler'deki *+An'*ın bir küçültme değil, bir çokluk eki olarak kabul edilmesi gerektiği zikredilir (Gabain, 2003: 62). Bu ek Gabain'in de belirttiği üzere Eski Türkçe döneminde çokluk eki göreviyle kullanılmıştır. Fakat ek zamanla işlevini kaybetmiş ve yapım eki özelliği kazanmıştır.

er*en*lerden (29b/7), oğlanuñ (48b/25), oğl*an* (50b/22)

+Ar, +şAr : Sayılara eklenen bu ek sayılardan üleştirme sayı sıfatları meydana getirmektedir. Metinde, ekin örnekleri mevcuttur.

iki*şer* (8a/21), yidi*şer* (9b/2), bir*er* (13b/13), üçer (22a/17), ṭoḳuz*ar* (81a/13)

+cA : Bu ek aslında isim işletme eklerinden eşitlik ekidir. Ancak bazı örneklerde türetme eki olarak da kullanılır: *Arabca, Türkce, karaca, yenice* (Şahin,

2009: 55). Metinde ekin, genel olarak eşitlik eki görevinde kullanıldığı örnekler vardır. Sadece bir örnekte türetme eki görevinde kullanılmıştır.

ḥaylı*ce* (43b/6)

+Caḳ, +Cek : İsimlere gelerek sıfat ve zarf fonksiyonunda kelimeler türetmeye yarar. *Gök+cek, delük+cek > delücek, ılık+cak > ılıcak* (Şahin, 2009: 55). Bu ek, Eski Türkçeden beri varlığını sürdürmektedir (Gabain, 2003: 43). *+CA* ekinin *+ok* pekiştirme ekiyle kaynaşmasından oluşmuş bulunan *CAk (<çA+ok)* eki; küçültme, sevgi ve tahsis işleviyle kullanılmaktadır (Korkmaz, 2007: 39). Metinde ekin, üç örneği tespit edilmiştir.

ısı*cak* (105a/20), ḳol*çaḳ* (143b/25)

Ek, *büyücek, küçücek* örneklerinde görüldüğü gibi sıfatın son sesindeki *–k* ünsüzü ile ekin son sesindeki *–k* ünsüzünün iki hecede art arda boğumlanmasından doğan ses uyumsuzluğunu *(kakophonie, tenafür)* gidermek için dil, sıfatın son ses *–k*'sını düşürmüştür (Korkmaz, 2007: 40). Bu düşmenin neticesinde metinde sıfattan türetilmiş bir tane zarf örneği tespit edilmiştir.

çabu*cak* (141b/16)

+CAk eki, adlardan farklı nitelikte bazı tahsis adları da yapmıştır: *böcek (bögü + cek), boyuncak* 'gerdanlık'*, bürümcek, elcek* 'ellik, el tutacağı', *ayakcak* 'merdiven', *kolcak* 'kolluk', *oyuncak, örümcek* gibi (Korkmaz, 2007: 40). Metinde bunlarla ilgili bir adet örnek tespit edilmiştir.

bö*cek* (131b/9)

+caġız, +cegiz : *+CAgIz* eki, *+CAk* ekinin yine bir pekiştirme eki olan *+Az > +Iz* ekiyle genişletilmesinden oluşmuş bir birleşik ektir. Adlardan ve ad niteliğinde olan sözlerden küçültme, sevgi ve acıma ifadesi veren küçültme adları türetir: *adamcağız, kediceğiz, yavrucağız* vb (Korkmaz, 2007: 41). Ek, Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde *cUGAz* şeklindedir (Şahin, 2009: 55). Metinde ekle ilgili sadece bir örnek mevcuttur.

ṣu*caġız* (54b/20)

+cık, +cik, +cuk, +cük : Küçültme eki olan bu ek Eski Anadolu Türkçesi döneminde sadece yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır (Şahin, 2009: 55). Ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı *+CIk / +CUk* eki, adlara ve sıfatlara küçültme, pekiştirme sevgi ve acıma ifadesi katan bir ektir. Ayrıca adlar da türetmektedir. Kullanımda *–k* ile biten ad ve sıfatlara geldiğinde daha önce gördüğümüz küçültme eklerinde olduğu gibi, ses uyumsuzluğunu gidermek üzere kural olarak kelimenin son sesindeki *–k'*lar düşer (Korkmaz, 2007: 42).

yufḳacıḳ (101b/2), altuncuḳları (134a/21), altuncuḳ (142a/7),

Ek, metinde bitki isimi yapma göreviyle de karşımıza çıkmıştır.

ḳızılcıḳ (142a/15)

+cI : Bu ek Türkçenin eskiden beri kullanılan ve işlekliğini kaybetmemiş bulunan isimden isim yapma eklerinden biridir (Gabain, 2003: 43). Başlıca fonksiyonu umumiyetle meslek isimleri yapmak ve bazen de bir işi itiyat hâline getiren kimseyi göstermek olan ek (Timurtaş, 2005: 94), Çağatay Türkçesinde *+çı, +çi* (Eckman, 2003: 32), Özbek Türkçesinde ise *+cı, +ci* şeklindedir. Kullanım sahası çok geniş olan bu ekin işleklik derecesi de çok yüksektir (Yıldırım, 2010: 257). Ek, Türkçe veya yabancı kelime farketmeksizin tüm isimlere eklenebilmektedir.

oyun*cı*lar (4a/14), yol*cı*lardan (9b/22), gemi*cı*ler (25b/5), gümrik*ci* (32b/20), teftīş*ci* (87b/25), iḥmāl*ci*dir (89b/13), gice*ci* (94b/1), nevbet*ci* (99a/18), göz*cı*ler (109b/3), ḳapu*cı*lar (113b/17), menzil*cı*leridür (114b5), müjde*cı*lere (120b/6), zindān*cı*lar (129b/24), cevāhir*ci* (142a/18)

Metinde, Eski Türkçe döneminden beri varlığını sürdüren ve artık standart Türkiye Türkçesinde "*+cI"* ekinin kalıplaşması sonucunda farklı bir isim gibi kullanılan kelimeler de tespit edilmiştir.

yaban*cı* (yaban + cı 'dışarılı, başka yirli'), (1b/22), el*ci* (el 'il, devlet' + ci) (14b/6), bek*cı*leri (bek 'sağlam, pek' + ci) (98a/5)

+IncI, +ncI : Sayılara eklenen bu isimden isim yapım eki, sayılara sıra anlamı katar. Ayrıca sayılardan sıra sayı sıfatları meydana getirir. Bu ek Türkçede eskiden beri işlek bulunan eklerdendir. Fonksiyonu asıl sayı isimlerinden sıra, derece ifade

eden sayı isimleri yapmaktır (Gabain, 2003: 44; Yıldırım, 2010: 260-261). Metinde ek, düz ve yuvarlak ünlüler farketmeksizin tüm kelimelere *+ncI* ve *+IncI* şeklinde eklenmiştir. Metinde ekin, örnekleri epey fazladır.

Ṣarṣar'uñ baş ḫalīfesi Jīvek, iki*inci* Sārıḳ, üç*inci* Ṣabārū, [139b9] dörd*inci* Ser-bāz, biş*inci* Nīrnek ve altı*ncı* Cüneyd bādaşup ḫançerlerin ellerine alup yāp yāp bu laʿīnlerüñ ḳafālarından [139b10] tā eñselerine vardılar (139b/9 ve 139b/10)

on*ıncı* (9b/2), ṭoḳuz*ıncı* (37b/23), ḳırḳ*ıncı* (39a/12)

+dA: Bu ek aslında çekim eki olarak kullanılmaktadır. Fakat bazı isimlere gelerek onları sıfat ya da zarf görevine getirmektedir. Bu tür kullanımlarda ekin işlevi bulunma hâl ekinden çıkarak isimden isim yapma görevine geçmektedir.

gün*de* (17b/5), yıl*da* (24b/22), zür*da* (32a/2), gündüz*de* (94a/24), gice*de* (135a/9)

+dAn : Bu ek aslında çekim eki olarak kullanılmaktadır. Fakat bazı isimlere gelerek onları sıfat ya da zarf görevine getirmektedir. Bu tür kullanımlarda ekin işlevi ayrılma hâl ekinden çıkarak isimden isim yapma görevine geçmektedir.

bunlar gün*den* güne alışup muṭīʿ oldılar (26a/13)

bunlar bu cezīreye ne sebeb*den* [27b5] gelmişler didi (27b/4)

şim*den* girü baña ṣāġ olmaḳdan ölmek yegdür (32a/8)

+daḳ, +dek : Ses yansımalı şekillerden fiil türeten *+dA-* ekine *–k* fiilden ad türetme ekinin gelmesiyle oluşmuş bir birleşik ektir. Ses taklidi bir hareketin sonucunu bildiren veya araç gereçleri karşılayan adlar türetir. İçlerinde sıfat ve zarf olarak kullanılanlar da vardır: *çakıldak, çekirdek, şakırdak, fırıldak* vb. (Korkmaz, 2007: 45). Metinde ekin, bir adet örneği tespit edilmiştir.

larḳadaḳ (138a/19)

+dAki : *+dA* bulunma durum ekiyle, *+ki* aitlik ekinin birleşmesinden oluşan bu ek, ad kök ve gövdelerinden niteleme sıfatları yapar. Yalnız, ek yalın *+ki +ki* veya *+daki* biçiminde, bir yandan eklendiği sözün anlamına yeni bir anlam katmadan adlar arasında geçici ilgi ve aitlik bağı kurduğu için bir çekim eki niteliğindedir. Öte yandan da sıfat sıfat görevi yaptığı ve kendinden sonra ad çekim ekleri alabildiği

(evdeki+n+i, evdeki+n+e, evdeki+n+den) için aynı zamanda bir yapım eki niteliğindedir (Korkmaz, 2007: 45).

altın*daki* (22b/6), aġzın*daki* (73a/13), yanıñ*daki* (85a/17), yirler*deki* (112b/2), elin*deki* (127b/17

+DAsI : Zaman bildiren isimlere gelerek zaman zarfı yapmaya yarar (Şahin, 2009: 55). Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ekin *yarındası, irdesi* gibi kullanım alanı daha yaygındır. Ek, metinde sadece *+tesi* şeklinde eklendiği *irtesi* kelimesinde bulunmaktadır.

irtesi (61b/13)

daş : İsimlerden ortaklık ve beraberlik bildiren isim ve sıfatlar yapan bir ektir. Daha çok kalın sıradan kelimelere geldiği için *dindaş, ülküdaş, meslektaş* gibi bazı sözlere kalın olarak eklenmiştir. Oysa Eski Türkçeden beri ünlü ve ünsüz uyumlarına giren bir ektir. Türkçeleştirme döneminde eke daha çok işleklik kazandırılmıştır: *adaş, çağdaş, işteş, sesteş, kardeş, soydaş* vb (Korkmaz, 2007: 46). Ek, 8. yüzyıldan önce kullanılan eklerdendir (Clauson ve Çev. Özalan, 2007: 191). Metinde ekin, sadece *"+daş"* ekiyle kurulan 4 örneği mevcuttur.

ḳar*daş*lar (1a/4), yol*daş* (23b/2), sınurdaşı (57a/15), ḳarın*daş*ı (140a/19)

+dU, dI: Ses yansımalı kök veya gövdelerden yeni türetmeler yapmayan yarayan isim türetme eklerindendir. Metinde sadece bir örnekte kullanılmıştır.

gürül*di* (103a/12)

+di : Kalıplaşmış olarak bulunan zaman zarfı *imdi*'yi bu ek meydana getirmektedir (Gülsevin, 2007: 116). Metinde de *imdi* ve imdi'en gelişerek oluşan *şimdi* tespit edilmiştir.

şim*di* (45b/2), im*di* (46a/22)

+dIn : Aslında Eski Türkçe dönemi ayrılma hâl eki olan bu ek, isimler yapar ve bazı kelimeleri zarflaştırır (Gülsevin, 2007: 116). Bu ekle kurulan kelimeler artık kalıplaşmış durumdadır. Metinde sadece bir örnek tespit edilmiştir ve bu örnek standart Türkiye Türkçesinde isim olarak kullanımını devam ettirmektedir.

gözün ay*dın* (128a/22)

+dUz : İşlevi kesin olarak bilinmeyen ölü bir ektir. Eski Türkçede de işlek değildir. Herhâlde eski Türkçeden daha eski döneme ait bir ek türü olmalıdır (Korkmaz, 2007: 47). Clauson da ekin 8. yüzyıldan önce kullanılan eklerden olduğunu söylemektedir (Clauson ve Çev. Özalan, 2007: 191). Ek; *kunduz, kündüz* 'gündüz'*, yıldız, idiz / yitiz* 'yüksek' örneklerinde mevcuttur. Metinde, sadece *gündüz* örneğinde kullanılmıştır.

gün*düz*de (94a/24)

+Duḳ, +Dük : 8. yüzyıldan önce Türkçede var olan bu ekin işlevi belli değildir. *–duruk* ekinin kısalmış şekli olabilir. Sık kullanılan bir ek değildir: *kol > koltuk* (Clauson ve Çev. Özalan, 2007: 189). Bu ek, Türkiye Türkçesinde işlek olmamakla birlikte sadece *koltuk* kelimesinde kalıplaşmış olarak varlığını sürdürmektedir. Yuvarlak ünlülü bir ektir.

ḳol*tuḳ* (130a/24)

+Il : Renk isimlerine gelerek o renge yakın anlamı veren isimler yapar: *kız+ıl, yaş+ıl* 'yeşil' (Şahin, 2009: 55). Bu ek ölü eklerdendir (Korkmaz, 2007: 49).

ḳız*ıl* (66a/7), yeş*il* (72b/21)

+Il, +Ul : Ses yansımalı köklerden ikincil biçimler oluşturan bir ektir: *gürül, pırıl* gibi. Bu şekiller yeni türetmelere ad gövdeliği yaptıkları gibi *(gürül + de-* vb), ek almadan ikileme biçimiyle zarf olarak da kullanılır: *gürül gürül ak-, harıl harıl çalış-, horul horul uyu-, pırıl pırıl yan-, şırıl şırıl şırılda-, tiril tiril titre-, zırıl zırıl ağla-* vb. (Korkmaz, 2007: 48). Metinde ek, bir örnekte tespit edilmiştir.

gür*ül*di (103a/12)

+In, Un : İsimlere gelerek zarf yapmaya yarayan bir ektir: *uz+un, yak+ın* vb. (Şahin, 2009: 56).

yaḳ*ın* (33b/14), uz*un* (82a/6)

+kek : Metinde bir örnekte görülen ek Türkiye Türkçesinde örnekteki "er" kökü ile kalıplaşarak isimleşmiş durumdadır.

er*kek* (1a/4)

+lA : Bu ek hem zaman zarflarına eklenerek anlamı pekiştirir hem de isimlere eklenerek yer isimleri yapar (Gülsevin, 2007: 117). Bu ek Türkiye Türkçesinde eklendiği köklerde kalıplamış durumdadır.

yay*la*ġa (50a/14), ḳış*la*muz (61b/9), öy*le* (62b/13),

+laḳ, +lek : *+lAk* eki, addan fiil türeten *+lA-* ekiyle fiilden sıfat yapan *–k* ekinin kaynaşmasından oluşmuş bir birleşik ektir. Yalnız, ek kaynaşmaya uğradıktan sonra *+lAk* biçimiyle özel bir nitelik kazanarak çeşitli ad ve sıfatlar türetmiştir (Korkmaz, 2007: 50). Ek, standart Türkiye Türkçesinde eklendiği birçok kökle beraber kalıplaşmış isim olarak kullanılmaya devam etmektedir.

göm*lek* (5a/18), yay*laġ*a (50a/14), yay*laḳ*a (64a/1)

+lI, lU : Bu ek, isimden sıfat yapmak için kullanılır. Bu ekin Eski Türkçedeki şekli *+lıġ, +lig* 'teki –ġ ve –g'nin düşmesinden ileri gelmektedir (Timurtaş, 2005: 95). Türkiye Türkçesinde *-lı, -li* olarak kullanılan ek, sık kullanılan işlek eklerdendir ve bu ek, 8. yüzyıldan önce Türkçede var olan eklerdendir (Clauson ve Çev. Özalan, 2007: 189).

ayaḳ*lu* (34a/11), baş*lı* (115a/20), ḳalḳan*lı* (115b/4), bend*li* (117a/24), dārī*lu* (117a/24), devlet*lü* (117b/1), yir*lü* (130b/12), baş*lu* (132a/17), ḫayrlu (132b/4)

+lıḳ, +lik, +luḳ, +lük : Başlangıçtan beri Türkçenin belli başlı isimden isim yapma eklerinden biri olarak kullanılagelmiştir. Soyut ve müşahhas isimler ve sıfatlar yapmıştır. Moğolcada da aynıdır (Gabain, 2003: 44). Çağatay Türkçesi ve Özbek Türkçesinde *lık, +-lik, + luk, +lük* şeklinde olan ek (Yıldırım, 2010: 256) Türkçenin en işlek isimden isim yapma eklerinden biridir. Eski Anadolu Türkçesi döneminde ek ünlü uyumuna girmekle birlikte yuvarlak ünlülü tabanlara düz ünlü ile geldiği örnekler de bulunur (Gülsevin, 2007: 117). Ekler metinde dört şekilli olarak kullanılmıştır. Türkçe ve yabancı kelime ayırt etmeksizin tüm kelimelere eklenebilmektedir.

pul*luḳ* (34b/6), toḫum*luḳ* (42b/2), orta*lıḳ* (45a/8), şaşḳın*lıḳ* (45a/16), ser-geşte*lik* (85a/24), tecāvüz*lük* (87b/17), gün*lük* (99b/23)

+mIş : Altı ve yedi sayı isimleri üzerinde kalıplaşmış olarak görülür. Çok eskiden 'on' anlamında kullanılmıştır (Gülsevin, 2007: 118).

yit*miş* iki (84a/18), alt*mış* biñ (89a/23)

+ndi, +ndü : 'İki' sayı isminin üzerine gelerek, vakit bildiren yeni bir isim yapmıştır (Gülsevin, 2007: 118). Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde *+ndü* olarak kullanılan bu ek metinde ve standart Türkiye Türkçesinde *+ndi* şeklindedir.

iki*ndi* vaḳti (121a/1)

+rA : Bu ek yön gösteren zarflar ile zaman zarfları yapmaktadır (Gülsevin, 2007: 119). Ek artık eklendiği kökle kalıplaşmış durumdadır.

iç*re* (10b/6), soñ*ra* (132a/10), ṭaş*ra* (133a/24)

+raḳ, +rek: Türkçede eskiden beri kullanılan bu ek çokluk, fazlalık ifade eden karşılaştırma ekidir. Eski Türkçede olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesinde de çokça kullanılmıştır. Batı Türkçesinde kullanımı sonradan iyice azalmıştır (Ergin, 2013:172). İşlek olarak sıfat ve zarflar yapmıştır. *Ufak + rak > ufarak, büyük + rek > büyürek* örneklerinde olduğu gövdede kelime sonundaki "*-k"* harfleri eklenme sırasında düşmektedir. Metinde tespit edilen bir örnek aşağıdadır:

büyü*rek* (124b/4)

+sAl: Türkçede çok tartışmalara sebebiyet veren bu ekin varlığını birçok bilim adamı tartışmaktadır. Hatta bu ek için "Türkçeyi sal'a bindirip, sel'e verdiler" sözü çokça kullanılmıştır. Bazı kesim ise bu ekin varlığını Eski Türkçeye bağlamıştır. Metinden yola çıkılırsa bu ek 1700'lü yıllarda kullanılan bir ektir. Ekin metinde sadece bir örneği tespit edilmiştir.

ḳum*sal* (94a/5)

+sIz, +sUz : 8. yüzyıldan önce de Türkçede kullanılan bu ek sahiplik bildiren *+lI, +lU* ekinin karşıtıdır (Clauson ve Çev. Özalan, 2007: 191). Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ünlüsü yuvarlak olan ek, yokluk bildiren ekler ve eklendiği ismin yokluğunu bildiren yeni kelimeler yapmaktadır (Gülsevin, 2007: 119). Ek, isimlerden hem sıfat hem isim olarak kullanılan vasıf isimleri yapmaktadır (Ergin, 2013: 160). Ek, standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi metinde de hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır. İşlek eklerdendir.

añ*suz*n (19a/8), ḳuyut*suz*lar (46b/20), ṣu*suz* (54b/19), uġur*suz* (109a/7), nur*suz* (131a/23), apan*sız* (139b/12), nikaḥ*sız* (144a/21)

2.3.7.7. Fiilden isim yapım ekleri

Fiilden isim türeten ekler, fiil kök ve gövdelerine yahut da ad kök ve gövdelerinden oluşturulmuş fiil gövdelerine getirilen eklerdir. Türkiye Türkçesinde fiilden ad türeten eklerin sayısı oldukça fazladır (Korkmaz, 2007: 67). Hatta bu eklerin Türkiye Türkçesinde tespit edilen sayısı seksen birdir (Gedizli, 2012: 3355). Türkçedeki isimlerin büyük bir kısmını bu şekilde fiilden yapılmış isimler teşkil etmektedir (Ergin, 2013: 185). Türkçede fiilden isim yapmağa karşı eskiden beri büyük bir temayül görülür ve bu temayüle uygun olarak fiilden isim yapma eklerinin sayısı da bir hayli fazladır. Yapım ekleri içinde sayısı en çok olan ekler bu fiilden isim yapma ekleridir (Ergin, 2013:185; Gedizli, 2012: 3355). Metinde ekin, tespit edilen örnekleri aşağıdadır:

+Aḳ : Tek veya çok heceli fiil kök ve gövdelerinden sıfat ve ad türeten işlek bir ektir. Birbirinden farklı türemeler yapmıştır (Korkmaz, 2007: 70). Standart Türkiye Türkçesinde işlekliği hâlâ devam etmektedir.

ḳon*aḳ*dan (10b/8), otıraḳ (36b/13), yat*aḳ* (44a/7), ṭırn*aḳ* (54a/18), pıç*aḳ* (54b/3)

+ġa, +ge : Bu ek, 8. yüzyıldan önce Türkçede var olan eklerdendir: Bu ek *bil- > bilge, ö- > öge* örneklerinde görülen bu ek *avıçġa* 'yaşlı kişi' gibi etimolojisini tam olarak bilemediğimiz birçok kelimede bu ek karşımıza çıkmaktadır (Clauson ve Çev. Özalan, 2007: 191). Bu ek de Türkçede eskiden beri görülen, eskiden çok kullanılan, fakat sonradan işlekliğini kaybeden bir ektir (Ergin, 2013: 189). Metinde bir örneği tespit edilen ekin, standart Türkiye Türkçesinde kalıplaşmış kullanımları varlığını devam ettirmektedir.

süpür*ge*leri (139b/3)

+ġı, +gi, +ġu, +gü: Bu ek, Eski Türkçeden beri işlek kullanılan eklerden biridir. Umumiyetle yapma ifade eden fiillerden isim yapar ve bu isimler daha çok yapılanı, bazen yapanı, bazen yapma işini; hülâsa fiilin gösterdiği hareketle ilgili

çeşitli nesneleri karşılar (Ergin, 2013: 189). Standart Türkiye Türkçesinde de varlığını devam ettiren ekin, metinde iki örneği tespit edilmiştir.

ör*gü*den (26a/9), bil*gi*leyüp (89a/11)

+Gın, +Gin, +Gun, +Gün: Hem sıfat (*ol-* 'ol- > ***olgun***'), hem de isim yapım eki olarak *(ört- > örtgün* 'istif edilmiş mısır'*)* kullanılır. Orta Türkçe döneminde yuvarlak ünlülü olarak işlek olan bir ektir (Clauson ve Çev. Özalan, 2007: 194). Ekin geldiği bazı tek heceli fiil kökleri, o kökler bugün artık yalın olarak kullanışta olmadıkları hâlde, ekle birlikte varlıklarını sürdürmektedirler: *argın (> ar-* 'yorulmak'*), baygın, bıçkın, çapkın, çılgın, dargın, eşkin* vb (Banguoğlu, 2007: 243). Ek, standart Türkiye Türkçesinde hâlâ işlekliğini devam ettirmektedir.

en*gin*e (32b/13), yor*gun* (54b/19), diz*gin* (84a/23), kes*kin* (143b/15),

+I, +U : Daha çok tek heceli geçişli ve geçişsiz fiillere gelen *–I / -U* eki çok işlek ve verimli bir ektir. Eski Türkçede fiilden isim türeten *–(I)g / -(U)g* eki Güney-Batı Türk lehçelerine uzanan gelişme sürecinde eriyip kaybolunca fiilin son ses ünsüzü ile eki kaynaştıran *–(I) / -(U)* bağlantı ünlüleri *–g* ekinin yerini almış, böylece fiilden ad türeten bir ek niteliği kazanmıştır: *kap-ı-g > kapı, sür-ü-g > sürü, yaz-ı-g > yazı* gibi (Korkmaz, 2007: 82). Ek, standart Türkiye Türkçesinde de kullanılan çok işlek bir ektir.

ḳork*u* (5b/16), öl*ü* (83a/2), dol*u* (84a/23), sür*ü*süne (94a/2), ayr*ı* (108b/5),

+IcI : Her türlü fiil kök ve gövdelerine getirilerek ad ve sıfat türeten çok işlek bir ektir. Geçişli fiillere getirilmesi geçişsizlere oranla daha yaygındır (Korkmaz, 2007: 83). Zeynep Korkmaz (Korkmaz, 2007: 83) ve Muharrem Ergin (Ergin, 2013: 191) bu ekin Eski Türkçede *–gUçI* kökenli olduğunu ortaya koymuşlardır. Ek, standart Türkiye Türkçesinde hem düz hem de yuvarlak ünlülü olmak üzere dört şekillidir. Fakat ekin, yuvarlak ünlülü örnekleri metinde tespit edilememiştir. Ekin, metinde tespit edilen iki örneği aşağıdadır:

geç*ici* (25a/7), kes*ici* (104a/3)

+Im, +Um, +m : *-m* eki nesne ismi yapan fiilden isim yapma eklerinin çok işlek olanlarından biridir. Başlıca fonksiyonu fiille ilgili bir hâl, durum, iş ifade

etmek olup o işle ilgili, o işten doğan varlık, eşya, âlet, yer v.s. gibi çeşitli isimler de yapar (Ergin, 2013: 188). Metinde tespit edilen birkaç örnek aşağıdadır:

öl*üm*i (56b/13), iç*im* (99b/20), boġ*um* (106a/14)

+(ı)ḳ, +(i)k, +(u)ḳ, +(ü)k: Bu eskiden beri çok işlek olan fiilden isim yapma eklerinden biridir. Yaptığı isimler umumiyetle fiilin gösterdiği harekete uğramış olan, bazen de o hareketten doğmuş bulunan veya o hareketi yapan çeşitli nesneleri karşılar (Ergin, 2013: 188). Bu ek ünlüyle biten fiillerden sonra *–k*, ünsüzle biten fiillerden sonra ise *-ıḳ, -ik, -uḳ, -ük* şeklinde eklenmektedir. Metinde örnekleri mevcut olmakla birlikte standart Türkiye Türkçesinde de hâlâ varlığını devam ettirmektedir.

aç*ık* (5a/13), büyü*k*lerine (13b/8), böl*ük* böl*ük* (90b/3), del*ik* (102a/9), kaç*ık*layup (121a/6), ṣovu*k* (139a/8), tükür*ük* (139a/8)

+mUr: 8. yüzyıldan önce Türkçede var olan bu ekin işlevi belli değildir: *ya:ġ>yaġmur.* İşlek olmayan bir ektir (Clauson ve Çev. Özalan, 2007: 194). Ek, metinde bir örnekte tespit edilmiştir ve bu örnek, standart Türkiye Türkçesinde kalıplaşmış isim olarak varlığını devam ettirmektedir.

yaġ*mur*lar yaġup (84a/6), yaġ*mur*dur (84a/7), yaġ*mur* (139a/22)

+ç : Bu ek, eskiden beri görülen ve bugün birçok misalleri bulunan bir ektir. Bunun fonksiyonunda bir aşırılık ifadesi vardır. Yaptığı isimler, yapanı vaya yapılanı veya hareket hâlini gösterir: *ḳısḳan-ç, iğren-ç, ḳorḳun-ç, gülün-ç, inan-ç, sevin-ç, usan-ç* gibi (ergin, 2013: 191). Bu ek dönüşlülük eki *"-n-"* nin üzerine gelmektedir. Standart Türkiye Türkçesinde varlığını devam ettirmektedir. Metinde sadece bir örnekte tespit edilmiştir.

sevin*c*inden (4a/10)

2.3.7.8. İsim-fiil (mastar) ekleri

Bu gruba giren isimler, herhangi bir varlık veya nesneyi gösterme yerine, bir oluş ve kılışın veya bir durumun adıdırlar. Aslında fiillerdeki oluş ve kılışlar her zaman bir ad biçimi ile adlandırılır. Gramerdeki isim-fiiller, ad gibi kullanılan fiil

şekilleri olduklarından, biz fiillerdeki oluş ve kılışın ad şekillerini *isim-fiiller* veya *mastarlar* ile gösteririz (Korkmaz, 2007: 214-215). Konuyla ilgili çalışması olan Saadet Çağatay[33] isim-fiilleri *mastarlar* başlığı ile ele almış ve onların Eski Uygurca ile mukayeselerini yapmıştır ve bu şekillerin Eski Anadolu Türkçesindeki kullanımları üzerinde durmuştur. İsim-fiil ekleri bir nevi fiilden isim yapım ekleri olarak standart Türkiye Türkçesinde de varlığını devam ettirmektedir. Metinde de standart Türkiye Türkçesindeki kullanımlar mevcuttur.

+mA: En çok kullanılan isim-fiil şekillerinden biridir. Bu anlamda onu Batı Türkçesinde ve daha çok yakın zamanlarda yazı lehçemizde gelişmiş görüyoruz. Gerçekte eski Türkçeden, Eski Osmanlıcadan beri fiilin adını (mastar) yapan *–mAk* eki çekim halinde iki sesli arasında kalıp süreklileşen son damak sesini düşürerek (hafif mastar) yapan *–mA* haline gelmiştir (Banguoğlu, 2007: 264). Bu ek, fiilleri isimleştiren işlek bir ektir.

eş*me*sinde (5a/20), gel*me*sine (40a/1), ḳaç*ma*ya (109a/8), gir*me*si ve çık*ma*sı (72b/11)

Metinde birleşik fiillere de *+mA* isim-fiil ekinin geldiği örnekler mevcuttur.

cevāb viril*me*si (14a/17)

Metinde *–mA* isim-fiil ekini alarak yeni isim oluşturmuş kalıplaşmış şekiller de tespit edilmiştir.

tek*me*sine (47b/21), sıt*ma*sı (85b/3), gözünden sür*me*sin çeker alurdı (79a/18)

Metinde bu isim-fiil ekini alan kelimeden sonra isim hâl eklerinin geldiği örnekler tespit edilmiştir.

gel*me*sin*den* (112a/5)

+(y)Iş, +(y)Uş: Dilimizde isim-fiil şekillerinden biridir. Yatık fiil olarak geniş bir kullanılışı vardur. Bunlar kılış adı olarak özellikle *kılışın tarzı* anlamını taşırlar: *dur-uş, gel-iş, otur-uş* (Banguoğlu, 2007: 261). Zeynep Korkmaz bu ek için fiilleri ad kalıbına sokan çok yaygın kullanışı olan bir ek derken (Korkmaz, 2007: 217), Gürer Gülsevin ekin, işlek olmayan bir ek olduğunu söyler (Gülsevin, 2007: 122). Ek,

[33] Ayrıntılı bilgi için: Saadet Çağatay, Eski Osmanlıcada Fiil Müştakları, I. Mastarlar, *DTCF Dergisi,* VI, 1/2, 1947, s. 353-368'e bakınız.

standart Türkiye Türkçesinde ve metīnde *+mAk* ve *+mA* eki kadar işlek ve yaygın olmasa da örnekleri kullanılmaya devam eden bir ektir. Fiilleri isimleştirir.

gel*iş*inden (29b/11), gid*iş* (57a/1), yürü*yiş* (62b/23), baḳış (90b/1)

+maḳ, +mek: Bu ek, fiilin mastar şeklidir, bir hareket ve oluşun mücerret ismidir. Her fiil tabanına getirilebilir. Mastarlar isim mahiyetinde oldukları için, ismin cümledeki bütün fonksiyonlarına sahiptirler; fâil, nesne, predikat v.s. olurlar (Timurtaş, 2005: 98). Bu ekler, edatlarla grup oluşturdukları gibi cümlede özne, nesne, tümleç ve yüklem de olabilirler. Belirtisiz ad tamlamalarında tamlayan görevindedirler. Öteki adlardan farklı *–mA-* olumsuzluk eki alırlar ancak *–lAr* çokluk eki almazlar (Korkmaz, 2007: 215). Standart Türkiye Türkçesinde de işlek olan ekin, metinde örneği çoktur.

şoḳ*maḳ* (30a/6), öldür*mek* (38a/7), dök*mek* (43a/14), git*mek* (45b/7), di*mek* (50b/5), ol*maḳ* (133b/12), otur*maḳ* (133b/23), ṭut*maḳ* (134a/5), bulu*şmaḳ* (140a/25), barışmaḳ (140b/17)

Metinde birleşik fiillere de *+maḳ, +mek* isim-fiil ekinin geldiği örnekler mevcuttur.

tābiʿ ol*maḳ* (35a/25), ġalebe eyle*mek* (39b/24), cevāb vir*mek* (43a/1), ḫalāṣ bul*maḳ* (139a/14)

Metinde bu isim-fiil ekini alan kelimeden sonra *+dUr* bildirme ekinin geldiği örnekler tespit edilmiştir.

al*maḳdur* (20a/17), çıḳ*maḳdur* (25a/5), ḳuş*maḳdur* (142a/19)

Metinde bu isim-fiil ekini alan kelimeden sonra isim hâl eklerinin geldiği örnekler tespit edilmiştir.

ṣāġ ol*maḳdan* ölmek yegdir (32a/8)

baña nāme yırtdur*maḳdan* [42a6] ölmek yegdür didi (42a/5)

yüzi [46b23] gözi ṭaşa ḳuma sürün*mekden* gök bere oldı (46b/23)

Metinde bu isim-fiil ekinin olumsuzluk eki *–mA* 'dan sonra geldiği üç örnek tespit edilmiştir.

söyle*meme*e (35b/2), vir*memek* (41b/2), vir*memek* (134a/12)

2.3.7.9. İsimlerde soru eki

Soru eki, ismin soru şeklini yapan işletme ekidir. İsim, fiile bağlanmak için daima sonuna soru eki alır (Ergin, 2013: 243). Çekimli fiillerde ve öteki kelime gruplarında olduğu gibi, isimlerde de soru *mI / mU* ekiyle karşılanır. Bu ek de isimleri soru yoluyla belirleyip fiillere bağlayan bir işletme ekidir (Korkmaz, 2007: 329). Bu ek, edat menşeli olup, sonradan ekleşmiştir. Soru eki, hem isimleri, hem fiilleri işleklik sahasına alan umumi bir işletme eki durumundadır. Bu ek, bütün isim çeşitlerini, bütün edatları, bütün fiilleri işleklik sahası içine alır (Ergin, 2013: 243). Bu ek, diğer eklere bakıldığı zaman isim işletme eklerinin en geniş alana sahip olan ekidir ve daima isimlerin en sonunda yer alır. Standart Türkiye Türkçesinde *+mI, +mU* şeklinde olan ek, metinde sadece düz ünlülü olarak *+mI* şeklindedir. Ek, dudak uyumuna tabî değildir.

bu piyāde bunda ne gezer yoḫsa cāsūs*lıḳ mı* geldi (57a/4)

saġ mı yoḫsa öldi *mi* didi (60a/15)

ʿAcebā bizi tecrübe eylemek *içün mi* söyledi diyü şübheye düşdiler (61a/2)

delü mi olduñ yoḫsa *esrār mı* yidüñ yāḫud ʿavret bügü*sine mi* uġraduñ (66b/13)

ʿacebā bizden *ötüri mi* söyledi (67b/7)

ey güher-āb *sen mi* urduñ beni didi (70b/21)

yā Baḫṭūn *gerçek mi* söylersin didi (78b/23)

hay nā-bekār ḥākī *sen misin* (88a/2)

siz Ḫudā-perest ʿayyārları degül *misiñüz* (133a/22)

2.3.8. Ünlem

Ünlemler duygu, hitap ve tabiat sesini taklit ifade eden sözlerdir. Tabiat seslerini taklit veya duyguların yorumlanarak ses hâlinde ifadesi suretiyle meydana gelmişlerdir. En çok kullanılanları, duygu ifade edenlerdir. Uygu ifâde eden bu ünlemlerden bazıalrı tek başlarına söylenirken bile, söyleniş sebebi bilinmedikçe yahut kendilerinden sonra açıklayıcı bir söz getirilmedikçe ne anlama geldikleri

anlaşılamamakla birlikte, bir hüküm ifade eder; bazıları da yalnızca cümle içerisinde kullanılır ve içinde yer aldığı cümle hükmünü destekler veya pekiştirir (Tiken, 2004: 113). Metinde tespit edilen ünlemler aşağıdadır.

ʿacebā / ʿaceb : *"Aceb",* Arapçadır. Î 'aceb / iy 'aceb' ise, bunun Farsça *"i/iy"* ünlemiyle pekiştirilmiş şekli olup doğrudan söz konusu dilden geçmiştir. *" 'Acabâ"* da, *" 'âceben"* den gelmektedir. Bugün Türkiye Türkçesinde bunlardan yalnız *" 'aceb"*in zarf şekli *" 'aceben"* den gelen *"acaba"* kullanılmaktadır (Tiken, 2004: 114). Bu ünlemin görevleri: *mI'* lı soru cümlesinde şüphe, tereddüt, merak ve sorma duyguları ifadesini pekiştirmektedir. Diğer soru kelimeleriyle kurulan soru cümlelerinde merak ve sorma duyguları ifadesini pekiştirmektedir. Metinde tespit edilen örnekler aşağıdadır.

devletlü ṣāḥib-ḳırān ne *ʿaceb* bu cāriyeñüzi ḫāṭırdan ferāmūş [125b4] idüp bunca gündür gelmediñüz didi (6a/12)

bunlar göñlünden [51a17] ʿaceb fudūla beñzer zīrā bu olacaḳ iş midür diyüp ibtidā Fīrūz Cihāngīr ḳalḳup kemendi ṭutdı (51a/17)

ʿAceb ne ḫaber ile gelür diyüp Ṣabārū'ya ve cāẕūya [83b8] muntaẓır ammā biz gelelüm (83b/7)

ʿAcebā Ḳattāl Zengī'den mi gelür ola diyüp birbirine ḫaber virüp işiden dīvāna segirtdi (113b/15)

ʿaceb meydāna evvel kim gire diyüp ṭarafeynden naẓar-ı meydān iken anı gördiler (132a/7)

behey : Bre, hey gibi ünlemlerle benzerlik gösteren ve cümlede söylenilen kişiye çıkışma bildiren ünlemdir. Metinde çokça kullanılmıştır. Bu ünlem standart Türkiye Türkçesinde de varlığını devam ettirmektedir.

behey nā-bekār zengī şeddādī binā mısın (22b/21)

Ḳahḳaşān eyitdi, *behey* nā-bekār [31b23] şeddādī binā mısın, ben seni göge çekerüm, sen yire geçersin diyüp Ferāmerz'üñ düvālin ṣalıvirdi (31b/23)

Ṣarṣar eyitdi, *behey* nā-bekār [34b7] zengī senüñ vücūdın ṣaḥife-i rūzgārdan ḫak idince ne lāzım gelür imiş (34b/6)

eyā : Farsça kökenli bir ünlemdir. Bu ünlem *"Ey"* hitap ünleminin, isimlerin sonuna eklenerek kullanılan aynı anlamdaki *"â"* hitap ünlemi ile pekiştirilmiş olan *"eyâ"* ünlemi, *"ey"* anlamında hitap ifadesiyle ünlem grubu oluşturmaktadır (Tiken, 2004: 118). Bu hitap ünlemi metinde en çok kullanılan ünlemlerdendir. Ek, standart Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılmaktadır.

açıldı herkes nāẕır-ı ber-meydān olup *eyā* kim gire erlik hünerin kim göstere dirken anı gördiler (41b/18)

Ferāmerz daḫı henüz yatmayup *eyā* Jīvek ne ḫaber getürür diyü munṭaẕır iken nā-gāh Jīvek pehlevānları ile [53a19] gelüp Ferāmerz'e bulışdılar (53a/18)

Eyā bu zemīn böyle niçün [102a16] siyāhdur diyü Ḳarṭās varayum ḫaber getüreyüm diyüp fi'l-ḥāl zemīne indi (102a/15)

hāy : Azarlama, iyi dilek, şaşma, yalvarma, ilenme sevinç vb. bildirmede kullanılan bir hitap ünlemidir. "Hay yaramaz, hay! hāy Allāh razı olsun! hāy Allāh belanı versin!"

Saʿd ʿaskerden ʿār idüp *hāy* nā-bekār zengī [12a14] sen misin baña bu işi iden diyüp el gürz urdı (12a/13)

Ḳattāl Zengīʾi ḳıyās idüp *hāy* diyüp ödi aġzına geleyazdı (46a/7)

Ṣarṣar-ı Sebük-bār bunı işidince hāy anasını şimdi buña bir ʿayyārlıḳ [55a13] gerekdür kim cāẕūnuñ elinden ḫalāṣ bulavuz diyüp fikirde iken meger Farġun Cāẕū uyanmış idi (55a/12)

hele : Farsça kökenli bir ünlemdir. *Hele,* sadece ünlem değil, kullanıldığı yere göre bağlaç ve zarf olarak da karşılık bulabilmektedir.

ey ciger kūşem elḥamdülillāh *hele* seni dünyā göziyle gördüm (2b/3)

keşke : Farsça kökenli olan bu ünlem, standart Türkiye Türkçesinde *"n'olaydı!, n'olurdu!, olmayaydı!"* gibi anlamlarıyla iyice oturmuş durumdadır. Metinde sadece bir örnek tespit edilmiştir.

Mihr-efrūz Bānū eyitdi, ḫayr ey devletlü ṣāḥib-ḳırān *keşke* yıllarca bunda [127a23] oturup ʿişret ideydük ancaḳ aḥvāl şöyle oldı diyüp Fetīl didükleri laʿīnüñ ibtidā gelüp kendüye söyledügi sözi [127a24] naḳl eyledi. (127a/22)

pes : Farsça kökenli bir bağlaçtır. Ünlem ve zarf olarak da kullanılmaktadır. Yenilgiyi kabul ettiğini belirtmek için ya da birinin şaşırtıcı bir davranışı karşısında

şaşkınlık duyulduğunu anlatmak için kullanıldığı zaman ünlemleşmektedir. Metinde bağlaç olarak kullanılan bu kelime, sadece bir örnekte *şaşırtıcı* manasına gelerek ünlemleşmiştir.

Feraḫ-zād tesellī virüp elem çekme pehlevānlar *pes* piyādedür daḫı metīnlerimüz [52a25] gerisinde gör pādişāhum didi (52a/24)

şükr / hele şükr / şükrler olsun : *"Şükür", "şükürler olsun!"* sözünün kalıplaşmış şeklidir. Bu kullanım standart Türkiye Türkçesinde varlığını devam ettirmektedir.

hele şükr ṣaġlıġla diyüp elin öpdi (60a/19)

Şükr Ḫudāya seni yine dünyā göziyle gördüm diyüp bir atılış atıldı (103a/1)

ḳızlar *şükrler olsun* bunca zemāndan berü firāş penbe içinde perverde [128a20] eyledügüm ṭavşanumı eyüce ṣaḳlayup kimse ḳoḳulatmayup baña ġālib gelene virürem (128a/19)

elḥamdülillāh : *Şükürler olsun* manasına gelen bir ünlemdir. Bu kullanım standart Türkiye Türkçesinde varlığını devam ettirmektedir.

ey ciger kūşem *elḥamdülillāh* hele seni dünyā göziyle gördüm (2b/3)

devletlü ṣāḥib-ḳırān *elḥamdülillāh* bütün devlet senüñ evveli de [13a15] yine dilek yirine durmaḳdan murād nedür (13a/14)

elḥamdülillāh sen de ehl-i İslām'dansın [47a23] diyü vāfir yine söyledi (47a/22)

inşaʾallāh : Bu kullanım standart Türkiye Türkçesinde varlığını devam ettirmektedir.

inşaʾallāh ötede sürdi yolı eyle iderüz didi (96b/25)

yā : Arapça kökenli hitap ünlemidir. Bu ünlem, *"ey"* anlamında, hitap ifadesiyle isim unsurunun önünde yer alarak ünlem grubu oluşturmaktadır (Tiken, 2004: 130). Bu ünlem standart Türkiye Türkçesinde varlığını devam ettirmektedir.

Ferāmerz bu yazuyı oḳıyunca şād olup hemān bir kerre [73a11] sütüna ṣarılup *yā* Allāh diyüp nice bir zūr eylediyse sütünı yirinden ḳoparup bir cānibe bıraḳdı (73a/11)

ben daḫı *yā* Ferāmerz senüñçün [73b11] bu daḥmeʾi binā idüp bütün devlet ve dārātım senüñ içün emānet ḳodum (73b/10)

emān *yā* Āṣaf Şāh luṭf eyle [74a13] bizi ṣalıvir (74a/12)

3. Metin

3.1. Metnin Kısa Özeti

Feramerz, Dönemin İran kıralı yenilmez karakter Zaloğlu Rüstem'in oğludur. Fakat bunu Rüstem bilmemektedir. Metin Egval-i Nerre yani gulyabani ve şeytan karışımı bir yaratığın mağarasında başlamaktadır. Bu yaratık Hint şahlarından Mutahhar Şah'ın kızı Gülçehre Banu ile oğlu Perviz Şah'ı esir almıştır. Bu yaratık bu iki kardeşi üç yıl bu mağarada tutmuştur. Feramerz bu iki kardeşi kurtarmadan bir gece önce Gülçehre Banu rüyasında bir nur yüzlü pir görmüştür. Bu pir ona dert çekmeyin yarın sizi bir yiğit kurtaracak ve o yiğit senin nasibindir diye müjde vermiştir. Bir gün sonra Feramerz, Egval-i Nerre (gulyabani)'yi öldürmüş ve bu iki kardeşi kurtarmıştır. Feramerz ve Gülçehre Banu'nun birbirilerine gönülleri düşmüştür. Feramerz, bu olay üzerine içinden varayım babaları Mutahhar Şah'a çocuklarını emanet edeyim ve kızı Gülçehre Banu'yu kendime alayım diye düşünmüştür. Bu sırada Feramerz'in sağ kol pehlivanı Kartas-ı Merdom-ser, Feramerz'in atı Kutb'ı Ateş-dem'i alıp Feramerz'in olduğu yere gelmiştir. İki kardeş Kartas'ı görünce korkmuşlar ve Feramerz'in arkasına saklanmışlardır. Feramerz kardeşlere korkmayın o benim dostumdur diye telkinde bulunmuştur. Feramerz, Kartas'a bu kardeşleri götürüp babalarına teslim edeceğiz demiş ve Perviz Şah'ı Kartas, Gülçehre Banu'yu da Feramerz atının arkasına bindirmiş ve Mutahhar Şah'ın kalesi olan Sepid-i Azam'a doğru yola çıkmışlardır. Bu yolculuğun sonunda Sepid-i Azam Kalesi'ne varmışlardır. Feramerz, Kartas'ı var çocuklarını getirdiğimi söyle diye Mutahhar Şah'ın huzuruna göndermiştir. Mutahhar Şah bu haberi alınca pehlivanları Cüneyd-i Hun-aşam, Sad-ı Sepid-endam ve Behmen-i Hişt-endaz ile beraber çocuklarını ve Feramerz'i karşılamak üzere yola çıkmıştır. Mutahhar Şah çocuklarını görünce çok mutlu olmuştur. Oğlunu çok seven Mutahhar Şah'ın bir de Lale-i Ruh Banu isimli bir kızı daha vardı. Mutahhar Şah, Feramzer'e bana yeniden iki evlat bağışladın diye çok teşekkürler etti. Daha sonra Mutahhar Şah'ın sarayına gidip tahtında sohbetler ettiler. Fakat Mutahhar Şah, Feramerz'i oturtacak bir sandalye bulamadı. Çünkü Feramerz için hazineden getirdikleri tüm sandalyeleri Feramerz kendini taşamayacağı gerekçesiyle kırmıştır. Bunu gören Mutahhar Şah sağ sandalyede oturan pehlivanı Sad-ı Sepid-endam'a o bizim misafirimiz sen kalk o otursun deyince Sad-ı Sepid-endam darılmış ve onunla savaşalım beni yenerse

yerime oturabilir demiştir. Bunun üzerine Sad-ı Sepid-endam ile Feramerz cenk etmiş ve bu cengi Feramerz kazanmıştır. Bunun üzerine Mutahhar Şah, Feramerz'e ziyafetler vermiştir. Feramerz, Kartas'a Uzak Doğu'nun efsanevi şehri Cabülka'ya gidip oradan oğlu Cihan-Bahş'ı, İskender'i Kübra'yı, Evran-ı Ahen-derid'i, Feylesof-ı Dana'yı ve Arduvan'ı Mutahhar Şah'ın kalesine getirmesini söylemiştir. Bunun üzerine Kartas ve Serhab-ı Cinni Cabülka'ya varup Feramerz'in kayınpederi Semen-zad Şah'a durumu anlatmıştır. Kartas, Cihanbahş, Feylesof ve Evran-ı Ahen-derid yola çıkıp Mutahhar Şah'ın sarayına gitmişler ve Feramerz'in pehlivanlarıyla beraber Hindistan yolculuğu başlamıştır. Feramerz Mutahhar Şah'ın kızı Gülçehre Banu ile evlilik hazırlığına girişmiştir. Feramerz ile Gülçehre Banu nikah kıyıp evlenmişlerdir.

Feramerz insanları öldürüp yiyen Kattal Zengi namındaki Kattal-ı Merdom-hor'un üzerine pehlivanlarıyla beraber akın etmiştir. Kartas'ı ve Feramerz'i Kattal Zengi'nin askerleri karşılamıştır. Feramerz, Kartas ile berbaer Kattal Zengi'nin tüm siyahi askerlerini katletmiştir. Bu işe çok bozulan Kattal Zengi, Feramerz'e seni sağ komayacağım diyerek saldırmıştır. Bu savaş sonucunda Feramerz, Kattal Zengi'yi öldürmüştür. Fakat Kartas ile bir plan yapmışlar ve beden değiştirip Kattal Zengi'nin suretine geçmiştir. Gidip Kattal Zengi'nin esirlerini serbest bırakmış ve onlara İran'dan Feramerz isimli bir yiğit geldi benimle savaştı fakat onu öldürdüm demiştir. Onlara bana üstün hükümdarlık verildi artık insan öldürüp yemeyi bıraktım sizi serbest bıraktım demiş ve onları hazineden bağışlar yapıp göndermiştir. İçlerinden Remed Şah'ın tüccarı Hace Yartus'a hükümdarı Remed Şah'ı İslam'a davet etmek için ülkenize geleceğim haberi olsun diyerek yolculuğa hazırlanmıştır. Bu durumu Hace Yartus, Remed Şah'a iletince Remed Şah hazırlıklara başlamıştır. Feramerz, Kartas ile Remed Şah'a mektup göndermiş ve mektupta İran Şahı Zaloğlu Rüstem'in oğlu Feramerz'i öldürdüğünü kendisinin bir rüya sonucu ulu hükümdar olduğunu ve bu sebeple İslamiyet'i kabul etmezse onunla savaşacağını yazmıştır. Bunun sonucunda Remed Şah İslamiyet'i kabul etmemiş ve Feramerz, Remed Şah'ın güçlü pehlivanları Saff-der-i Saff-şiken ile Gazban-ı Tig-zen'i yenerek onları kendi hâkimiyetine almış ve Remed Şah da 10 bin askeriyle beraber İslamiyet'i kabul etmiş, Feramerz'e üç gün ziyafet vermiş ve tüm malıyla beraber İslamiyet'e geçmiştir. Oradan hep beraber Mutahhar Şah'ın kalesine doğru yola çıkmışlardır.

Kılavuz yolda insanları yiyen bir ejder olduğunu söyleyince Kattal Zengi onun üzerine gitmiş ve ejderi öldürüp Mutahhar Şah'ın kalesine varmışlardır. Feramerz onlara Kartas'ı elçi olarak göndermiştir. Kartas Feramerz'in askerlerine ve kayın pederine yalandan ağlayıp Kattal Zengi çok güçlüymüş efendimiz Feramerz'i öldürdü, Kattal Zengi sizi de kendisine tabi etmek ister diyerek onlara Kattal Zengi'nin gönderdiği mektubu vermiştir. Mutahhar Şah kabul etmemiş ve bunu duyan Kattal Zengi cebk etmek üzere Mutahhar Şah'ın üzerine gitmiştir. Mutahhar Şah'ın pehlivanları ve onun öldüğünü sanan kendi pehlivanları ile cenk etmiş ve hepsini yenmiştir. Bunun sonucunda kendi eşyalarını alıp onları da kendine tabi edip Hint seferine devam etmiştir. Kartas'ın siyaha boyadığı Feramerz belindeki Keyümers sülalesine ait olduğunu bildiren mührü boyatmamış ve bunu gören Gülçehre Banu Kattal Zengi'nin Feramerz olduğunu anlamıştır.

Feramerz seferine devam etmiş ve bu yolculukta Ahzar-abad Kalesi'nin şahı Ahzar Şah'ın üzerine doğru yola çıkmıştır. Ahzar Şah'ın Adlan Şah-ı Bedahşani isimli bir kardeşi ile Cumhur-ı Ahzeri ve Kamhor-ı Ahzeri isimli iki pehlivanı vardır. Adlan Şah-ı Bedahşani'nin de Umaran- Bedahşani ve Behzad-ı Bedahşani isimli iki pehlivanı ile Melik Seyf isimli bir oğlu vardır. Ahzar Şah'ın Lalan Şah isimli bir ortanca kardeşi daha vardır. Lalaniyye devletine hükmeden Lalan Şah'ın Keyyus-ı Nize-dar ve Licud Laylani isimli iki pehlivanı vardır. Ahzar-abad ahalisi bu şahsiyerlerden oluşmuştur ve bu diyar Feramerz'in bir sonraki durağı olmuştur. Adlan Şah'ın oğlu melik Seyf, Mutahhar Şah'ın kızı Lale-i Ruh Banu ile evlenmek istemiştir. Fakat Mutahhar Şah İslamiyet'e geçtiği için Adlan Şah bu evliliğin olamayacağını çünkü kendilerinin ateşe taptıklarını, din farkı olduğu için de Mutahhar Şah'ın kızını Melik Seyf'e vermek istemeyeceğini söylemiştir. Bunun üzerine Melik Seyf emmisi Ahzar Şah'a fikr danışmaya gitmiştir. Bunun üzerine Ahzar Şah hilekar pehlivanı Nirnek Ayyar ile diğer pehlivanı Kam-hor-ı Ahzeri'yi Mutahhar Şah üzerine elçi olarak göndermiştir. Fakat Kattal Zengi görünümlü Feramerz o elçileri Melik Seyf'e verilecek kız yok Ateş'e tapanlara kız verilmez diyerek göndermiştir. Bu haber üzerine Ahzar Şah ordusuyla beraber Mutahhar Şah üzerine gelmiştir. Hikaye genelinde hep birebir cenkler yapılmıştır. Ahzar Şah ordusuyla Feramerz pehlivanları da birebir cenk etmiş ve bu cenkleri kazanan Ahzar Şah pehlivanı Behzad-ı Bedahşani Feramerz ile cenk etmek istemiş ve yenilmiştir.

Cenk devam ederken yaralananlar fazla olduğu için cenge üç gün ara vermişlerdir. Tüm cenklerin sonunda Melik Seyf ile Feramerz cenk etmiş ve 7 günlük cengin sonunda Melik Seyf, Feramerz'e yenilmiştir. Tüm bunlardan sonra Feramerz, Melik Sseyf'in baabsı ve amcaları üzerine giderek onları da yenmiş ve esir almıştır. Bu olay üzerine Feramerz onları İslam'a davet etmiştir. Melik Seyf, Feramerz'e bir ricada bulunmuştur. Eğer baldızı Lale-i Ruh Banu'yu kendisine alıverirse ve amcaları ülkelerine geri dönerse Müslüman olacağını söylemiş ve Feramerz tüm şartları kabul edince hepsi Müslüman olmuştur. Melik Seyf de Feramerz'in baş askeri olmuştur. Tüm herkes Feramerz ile İran'a gitmek istemiş ve Feramerz ile yola çıkmışlardır.

Feramerz, İran yolculuğunda Kanatur Zengi isimli bir pehlivan ile de cenk eylemiştir. Kanatur Zengi, Feramerz'in tüm pehlivanlarını mağlup etmiştir ve en sonunda Feramerz, Kutb-ı Ateş-dem isimli atına binerek Kanatur Zengi ile cenk etmiş ve uzun cenkten sonra onu yenmiştir. Bu cenkten sonra Kanatur Zengi oğlu Kantur Zengi ve 40 bin askeriyle beraber Müslüman olmuştur. Hepsi oradan kalkıp yolculuğa devam ettiler. Feramerz yanındakilere Çin, Hindistan, Türkistan ve Haver-i Zemin (güneşin doğduğu yer) yani Horasan taraflarından hangisine gitmek istersiniz diye sormuştur. Herkes seçim hakkını ona bırakınca Beyaz Kale'ye doğru yol almışlardır. Beyaz Kale Şahı Eslem Şah, Feramerz ve yanındakilerin düşman olmadığını anlayınca onlara ziyafetler vermiştir. Feramerz de Eslem Şah'a birçok hediye bırakmış ve gemilerle beraber Çin sahillerine doğru yola çıkmışlardır. Bu yolculuk esnasında Gükan Adası'na uğramışlardır. Burada yaşayan 50 civarı gök-ser olarak adlandırılan yaratık bunlara saldırmıştır ve bu yaratıkların hepsini öldürmüşlerdir. Daha sonra ise Evren-ten-ane Adası'na fırtına sebebiyle uğramışlar ve orada bir hafta Evren-tenler olarak bilinen yaratıklarla savaş yapmışlar ve onları da yenerek yollarına devam etmişlerdir. Yolları Yendb Kalesi şahı Gülgun Zengi'nin kalesine düşmüştür. Gülgun Zengi Feramerz'in tüm askerlerini cenkte yendikten birkaç gün sonra Feramerz ile Kartas da Gülgun Zengi'nin sarayına gelmiştir. Gülgün Zengi ile cenk eden Feramerz onu da yenmiş ve Gülgun Zengi de 12 bin askeriyle beraber Müslüman olmuş ve kardeşi Meshun Zengi'yi yerine bırakarak Feramerz ile yolculuğa katılmıştır. Yolları bu kez Pervin Adası'na düşmüştür. Bu adanın Pervin Şah isimli bir peri padişahı vardır. Bu Pervin Şah'ın Kahkaşan-ı Zir-dest isimli bir pehlivanı vardır. Feramerz, Kahkaşan ile üç gün cenk etmiş ve

Kahkaşan'ı da yenmiştir. Daha sonra Müslüman olan Kahkaşan-ı Zir-dest'i Feramerz birinci baş askeri yapmıştır. Pervin Şah Müslüman olmuş ve yöredeki ayine-tenler isimli yaratıkları Feramerz öldürünce Pervin Şah da yolculuğa katılmıştır.

Feramerz ve askerleri deniz yolculuğuna devam ederken Saba Kalesi'ne uğramışlardır. Bu kalenin kardeş olan iki hükümdarı varmış. Birisi Pir-efgen-i evren-guş diğeri ise Peleng-efgen-i Zırh-puş'tur. Bir de oranın gümrükçüsü Zergam-ı Fil-süvar vardır. Feramerz, Zergam'ı yenince Hamun-ı Derbend-nişin isimli pehlivan 40 bin askeriyle beraber Feramerz ile cenk etmeye gelmiştir. Fakat Feramerz hepsini yenmiş ve onları da yanına alarak Serbülend Kalesi ve Badpa Kalesi'ne doğru yola çıkmışlardır. Oradan Cevahir-abad ülkesine doğru yola koyulmuşlardır. Cevahir-abad ülkesinin şahı Cevahir Şah'dır ve damadı da Kahhar-ı Azam'dır. Kahhar-ı Azam'ın veziri çok hilekârdır ve adı Laytan Vezir'dir. Oraya doğru giderken Badpa Kalesinde Sarsar-ı Sebük-bar ile karşılaşmışlardır. Sarsar-ı Sebük-bar ile beraber Cevahir-abad'a doğru gitmişlerdir.

Feramerz yukarıda anlattığımız şekillerde günlerce ve aylarca Hindistan'da birçok kaleyi ziyaret etmiş ve birçok pehlivan ile onların hükümdarlarını yenerek Müslüman eylemiştir. Tüm cenklerin hepsini de kazanmıştır. Bir kez bile yenilmemiştir. Bu yolculuklarda özellikle Sarsar-ı Sebük-bar ve Jivek Ayyar isimli pehlivanları ile oğlu Cihan-bahş'ın, Kartas'ın ve Sarsar'ın oğlu Çeldek'in büyük katkıları olmuştur. Yine Feramerz yolculukları sırasında Keymurad Han, Nirnek Ayyar, Tumturak Zengi, Mihr-efruz Banu, Ferahzad Hakani, Tantanuş gibi Müslüman olan pehlivanlarla daha da güçlenmiştir. Özellikle Laytan Vezir ve cadılıkta hünerli olan Akrebe Cazu, Feramerz ile çok fazla uğraşmıştır. Feramerz bu yolculukta cin, cadı, ejderha ve yaratıklarla da savaşmış ve hepsini yenmiştir. Feramerz'in Hint ülkesinde yenmediği ve Müslüman yapmadığı kimse kalmamıştır. Fakat gönülden Müslüman olmayan Laytan Vezir ile ona inanan Erdal Hindi Ray-ı Azam isimli bir hükümdara sığınmış ve Feramerz bu hükümdarın üzerine giderek onu da yenmiştir. Feramerz, Ray-ı Azam ve onun askerlerini yendikten sonra Hint seferini bitirmiş ve Turan ülkesine doğru yola koyulmuştur. Turan ülkesiyle alakalı hikâyeler 1a-144b varakları arasında yoktur.

3.2. Metnin Oluşturulmasında İzlenen Yol

- Eserin başında üzerinde çalışılan eserin oluşturulmasına vesile olan İranlı şair Firdevsî ve onun İranî kahramanlık eseri Şâh-nâme hakkında uzun bilgiler verilmiştir. Daha sonra Şâh-nâme'nin Türk Edebiyatına yansımaları ve Selçuklu-Osmanlı sahasında yaygınlaşan Şâh-nâme geleneği ve Şâh-nâme yazarları hakkında da bilgiler verilmiştir. Yine bu bölümde Firdevsî'nin Türkleri Şâh-nâme'de işleyiş özellikleri de irdelenmeye çalışılmıştır.

- Metin çevriyazıya aktarılırken *"Times Turkish Transcription"* yazı fontu kullanılmıştır. Bu yazı fontuyla beraber herkes tarafından kullanılan transkripsiyon işaretlerine bağımlı kalınmıştır. Metin varak numaraları bold olarak köşeli parantez içinde **[1a], [1b], [2a], [2b]** şeklinde verilmiştir. Sayfalar arası satır araları ise **1a1, 1a2, 1a3, 1a4** şeklinde, üst simge halinde bold olarak verilmiştir. Bununla alakalı küçük bir örnek aşağıdadır:

[1b] [1b1] –ılar.

Eẕ-in cānib bu ṭarafdan, Ḳarṭas-ı Merdom-ser, Ḳuṭb-ı Āteş-dem'i alup Ferāmerẕ olduġı maḥalle geldi. Gördi, Ferāmerẕ yoḳdur. Hemān dört cānibi arayuraḳ [1b2] maġara öñine gelüp Ferāmerẕ'i gördi ve Ferāmerẕ'e ṭoġrı yüridi. Pervīz Şāh ile Gül-çehre Bānū, Ḳarṭas'ı görince ḳorḳularından Ferāmerẕ'üñ ardına [1b3] siñdiler. Ferāmerẕ bunlaruñ ḫavf eyledüklerin görüp eyitdi, ḳorḳman bu yabandan degüldür, benüm munis-i ġamgusārum ġurbetde hem-rāhimdür didi. Ḳarṭas daḫı [1b4] gelüp Ferāmerẕ öñinde temennā eyledi.

Metinde yazım ve noktalama işaretleri orijinalinde olmamasına rağmen sadece nokta ve virgülü kapsayacak şekilde gösterilmiştir. Noktadan sonra gelen kelimeler büyük harfle başlatılmıştır.

Andan Aḫżar Şāh, Melik Seyf'e żiyāfet idüp eṣnā-yı ṣoḥbetde bu cānibe **[14b]** [14b1] bu cānibe böyle yalñız gelmekden murādıñuz nedür didükde Melik Seyf nuṭḳa gelüp Lāle-i Ruḫ Bānū'yı almaḳ ḳaṣdıyla yalñız Sepīd-i Āʿẓam'a giderüm, [14b2] yaḳın gelince ḫāṭıruma siz geldüñüz, varayum ʿammim ile hem görüşüp ve hem bu ṣadedi müşāvere ideyüm diyü geldüm diyüp ve pederi ʿAdlān Şāh [14b3] ol ḳız olmaz didügüñ ve Muṭahhar Şāh, Ḫudā-perestdür, ḳız degme ḥālıyla virmez didügüñ ve cümlesin ḳırmaḳ lāzım didigin andan kendüsi pederine [14b4] küsüp yalñız geldügin cümle beyān

eyledi. Aḫżar Şāh birāz fikr idüp eyitdi, yā Melik Seyf gerçi pederüñ rıżā virmedügi yolunda ammā [14b5] ġayūr-ı ādeme münāsib degüldür.

- Metinde yanlış yazılan kelimeler tanzim edilmiştir. Özellikle "p, ç, t, k" harfleriyle "b, c, d, g" harflerinin herhangi dil özelliği olmadan birbirinin yerlerine kullanıldıkları durumlarda yanlışlık giderilerek harfin doğru şekli yazılmıştır. İlgili düzeltmeler çevriyazıda dipnotlarla da gösterilmeye çalışılmıştır. Metinde "ub, üb" şeklinde yazılan zarf fiil eki de bu kategoride çevriyazıya "up, üp" olarak aktarılmıştır. İlgili düzeltmeler:

كورشوب : görüşüp

قلج : ḳılıç

- Metin oluşturulurken tıpkıbasım bölümündeki sayfa numaralarına, noktalama işaretlerine, düzyazı ve şiir şekillerine ve mürekkep renklerine bağlı kalınmıştır. Metinler arası geçişlerde kırmızı mürekkeple yazılan kelimeler kırmızı mürekkebin okuma sorunları da düşünülerek çevriyazıda bold (siyah) olarak yazılmıştır.

[138a22] **Ammā eẕ-in cānib Rāvī eydür** meger Layṭān Vezīr ol gice yaturken bir muḫavvef ve muḫālif rüʾyā görüp dehşet-i rüʾyādan bī-dār [138a23] olup bu rüʾyā ʿalāmet-i ḫayr degüldür. Varayum Āʿẓam bār-gāhında ne var göreyüm dirken ḳulaġına bir ṣadā geldi, diñledi.

ammā Rāy-ı Āʿẓam gördi ki ʿayyāruñ ʿaḳlı başına geldi. Ey siñirinden aşılacaḳ [142b15] ʿayyār nicesin kendüñi niçe görürsin.

Beyt

Her kimüñ murġ-ı dili düşdi hevā vü hevese,

Anı ṣayyād [142b16] felek eli-y-ile ḳopdı ḳafese,

bilür misin nā-bekār benüm bu ḳadar niʿmetüm ile perverde olup ʿāḳıbet ol. Güzelüm [142b17] Nār-ı Nūr'dan yüz çevirüp varup Ḫudā-perest olup düşmenlerüme yār olduñ da benüm başuma ḳaṣd eylersin.

- *i-* fiilinin çekimli şekillerinin (idi, imiş, ise, iken) yazımında metne bağlı kalınmıştır. *i-* fiili bazen bitişik bazen ayrı yazılmıştır. Ünlüsü ekleşerek

düşenler araya "y" kaynaştırma harfi girdiyse kaynaştırma harfli olarak gösterilmiştir:

ol dil-āverlerüñ ṣuçı ne *idi* (143b/8), bolay kim cāẕūnuñ göñli olup gele-*y-idi* (80a/6)

ne ḳatı çoḳ metīn pehlevānları var *imiş* (80b/2)

ne ḥāl *ise* Dārāyuñ nīzesin menʿ eyledi (81a/11), beni bu dil-āver ʿavretlige ḳabūl iderse (84b/5)

bre pādişāhum hemān böyle *iken* ber-dār olunsun (84b/20),

- Kelimeyle birleşen *ile* edatı yazılırken orijinal metinde *i* sesi düşüp araya *y* sesi ilave edildiği için, metnin çeviri yazımında da bu durum gösterilmiştir:

göresiz tenġrinüñ luṭfı-*y-ıla* ben aña neylerüm (10a/2)

- Metnin tamamı 12 punto ile yazılmıştır.

- Metinde geçen özellikle yabancı kelimelerin daha iyi anlaşılması için metnin sonuna seçme sözlük yapılmıştır. Bu seçme sözlükte madde başı kelimelerin hangi dile ait olduğu ve bu dilde "isim, sıfat, zarf, zamir, fiil" gibi türünün ne olduğu da verilmiştir. Bu kelimelerin metin içinde kullanıldığı bir örneğe de gönderme yapılmıştır. Ayrıca kelimeye ait tamlama benzeri kullanımlar varsa bunlar ilgili madde başının altına ok çıkarılarak verilmiştir.

- Metinde geçen özel isimler metnin sonunda yer alan "Metin Özel İsimler Dizini"nde verilmiştir. Burada hakkında bilgi sahibi olunanlar açıklanırken, diğerleri sadece insan, hayvan, yerleşim adı, soy ismi, devlet adı gibi hangi türe ait ise sadece bu türe ait olduğu bilgisi verilmiştir. Metin Özel İsimler Dizininde metinde yer alan tüm özel isimler eklerine göre ayrı ayrı gösterilmeden 1a-144b varakları arasında tüm geçtikleri yerler temel alınarak listeye eklenmiş ve gösterilmiştir.

- Üzerinde çalışılan metinlerin tıpkıbasımları eserin sonuna ilave edilmiştir.

3.3. Çevriyazılı Metin

[1a] [1a1] Rāviyān-ı güzīn ve nāḳilān-ı soḫen-çīn edā-yı şīrīn ve elfāẕ-ı sükkerīn birle bu dāstān-ı dilistānı öyle naḳl ü beyān iderler kim [1a2] yaʿni ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem ol güzīde-i nevʿ-i benī Ādem sütūn-ı Īrān, ser-defterān-ı mübāẕerān-ı pür-dāstān, Rüstem-i Zābilī'nin ciger-gūşesi[34] [1a3] Ferāmerẕ-i ser-āmed, ʿālem seyāḥatinde[35] Egvāl-i Nerre'yi maġarasında ḳatl idüp andan ṣoñra bir ḳapu görüp açdı. İçinde iki benī Ādem güzeli buldı. [1a4] Biri ḳız birisi erkek ikisi daḫı ḳardaşlar imiş. Ferāmerẕ suʾāl eyledükde eyitdiler, Sepīd-i Āʿẓam dirler, bir kūhuñ ṣaḥrāsında bir ḳalʿa vardur. [1a5] Şāhına Muṭahhar Şāh-ı Muʿaẓẓam dirler. Biz anuñ evlādlarıyuz. Bāña, Pervīz Şāh dirler ve bu hemşīreme Gül-çehre-i Semen-būş dirler. Bizi Egvāl-i Nerre baġından [1a6] ḳabup bunda getürdi. Üç yıldur tamām bunda maḥbūs olduḳ ancaḳ bu gice vāḳıʿāsında bir pīr-i rūşen-żamīr ẓāhir olup hemşīreme dimiş ki [1a7] elem cekme, senüñ naṣībüñ olan kimesne yarınki gün gelüp Egvāl-i Nerreʾi helāk idüp sizi ḫalāṣ eylese gerekdür diyü beşāret eylemiş. [1a8] Ṣabāḥdan berü aña müteraḳḳıb idük. Elḥamdülillāh işte siz ẓuhūr eylediñüz diyüp ol civān-ı tāze-rūy daḫı kelimātın tamām eyledükde Ferāmerẕ [1a9] eyitdi, belī elḥamdülillāh Egvāl-i Nerre mürd oldı. Siz daḫı ḫalāṣ oldıñuz, şimden girü ġamm yimeñ didi. Ammā Ferāmerẕ, Gül-çehre Bānū'ya göz ḳuyruġı [1a10] ile naẓar eyledi. Ol ḳadar güzeldür kim baḳmaġa göz doymaz. Şöyle kim serv-ḳadd, lāle-ḥadd, kemān-ebrū, ʿanberīn-gīsū, çeşm-i āhū ġamzesi cāẕū [1a11] gerdeni şemʿ-i kāfūra beñzer. Her vechle tenāsüb-i aʿżā yirinde illā iki ḳuṣūrı var. Birisi ġāyetle beyaż ve biri daḫı ḳaşı ve gözleri [1a12] ġāyetle siyāh, gerden ve ruḥsārında ḫāllar başḳa bir gūna zīnet virmiş. Ḫāṣılı Ferāmerẕ baḳduḳca ḳābildi. Ḫuṣūṣā ḳarındaşı [1a13] Pervīz Şāh'dan rüʾyā aḥvālin daḫı işidüp taḫḳīḳ bu Bānū-yı ʿālem-ārā bāña naṣībdür. Zīrā göñül ʿalāḳası ẓuhūr eyledi. Elbetde [1a14] ben bunlaruñ vilāyetine bile gidüp bir tarīḳ ile isteyüp aluram didi. Ol yirden bunları alup ṭaşra çıḳdılar, yaʿni Egvāl-i Nerre yataġına [1a15] çıḳdılar.[36] Pervīz Şāh ile Gül-çehre

---

[34] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**kūsesi** (کوسه سی)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada "**şin** (ش)" harfinin noktalarını unutmuş olmalıdır. Kelime çevriyazıya metnin genelindeki yazımı da düşünülerek "**kūşesi**" olarak aktarılmıştır.

[35] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**y** (ی)" harfinin üzerine şedde işareti konması sonucunda "**seyyāḥat**" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**seyāḥat**" olarak aktarılmıştır.

[36] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**cıḳ-** (جق)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**çık-**" şeklinde aktarılmıştır.

Bānū, Egvāl'üñ lāşesin görüp Ferāmerz̲'e taḥsīn eylediler. Andan lāşesine tükürüp maġaradan ṭaşraya çıḳdılar. [1b] [1b1] [–ılar.][37]

Ez̲-in cānib bu ṭarafdan, Ḳarṭas-ı Merdom-ser, Ḳuṭb-ı Āteş-dem'i alup Ferāmerz̲ oldu ġı maḥalle geldi. Gördi, Ferāmerz̲ yoḳdur. Hemān dört cānibi arayuraḳ [1b2] maġara öñine gelüp Ferāmerz̲'i gördi ve Ferāmerz̲'e ṭoġrı yüridi. Pervīz Şāh ile Gül-çehre Bānū, Ḳarṭas'ı görince ḳorḳularından Ferāmerz̲'üñ ardına [1b3] siñdiler. Ferāmerz̲ bunlaruñ ḫavf eyledüklerin görüp eyitdi, ḳorḳman bu yabandan degüldür. Benüm mūnis-i ġamm-güsārum ġurbetde hem-rāhumdur didi. Ḳarṭas daḫı [1b4] gelüp Ferāmerz̲ öñinde temennā eyledi. Ferāmerz̲ eyitdi, yā Ḳarṭas sen gidince bir ḳażā daḫı ẓuhūr eyledi diyüp oldu ġı minvāl üzre naḳl eyledi [1b5] ve dönüp eyitdi, yā Ḳarṭas bu şeh-zādeleri vilāyetlerine iletmek iḳtiżā eyledi ve hem varup pederleri Muṭahhar Şāh'ıla görişürüz ve-lākin bunları sen arḳana alup [1b6] götürürsün didi. Gül-çehre Bānū eyitdi, abu devletlü ṣāḥib-ḳırān ben diyüm, benümki ḳorḳarum didi. Ferāmerz̲ gülüp eyitdi, elem çekme[38], seni kendüm at ardına alayum diyüp [1b7] Ḳuṭb'a süvār oldı ve Gül-çehre Bānū'yı ardına alup eyitdi, ey Bānū beni bek ṭut, düşmeyesin, ḳorḳma didi. Andan māllute-i İskender'i üstine [1b8] örtüp dāmenlerin oyluḳ altına alup ġayrı Bānū boş dursa bile düşmek iḫtimāli yoḳ idi ammā yine ḳorḳusından Ferāmerz̲'i [1b9] öyle şıḳdı kim belki bu daḫı olınca ol şıḳış cāme-ḫābda bile bulınmaz. Ḳarṭas-ı Merdom-ser daḫı Pervīz Şāh'ı alup [1b10] ʿazm-i Sepīd-i Āʿẓam eylediler. Az zemānda Sepīd-i Āʿẓam'a gelüp bir sāʿat ḳalası bir yire indiler. Ferāmerz̲, Ḳarṭas'a eyitdi, var imdi [1b11] yā Ḳarṭas sen ilerüvā Muṭahhar Şāh-ı Muʿaẓẓam'a müjde eyle, gelsünler, şeh-zādeleri alup getürsünler didi. Ḳarṭas nola diyüp teberrük ḳabdı ve çıḳup [1b12] gitdi. Ferāmerz̲ ve Pervīz Şāh, Gül-çehre Bānū ol yirde ḳaldılar. Muṣaḥabete başladılar. Pervīz Şāh, Ferāmerz̲'üñ, hemşīresi Gül-çehre Bānū'ya meyl [1b13] eyledügüñ ḫayāl eyledi. Bir de Gül-çehre Bānū'nuñ vāḳıʿasında naṣībüñdür didükleri var hele şehre varduḳda elbette pederüm Muṭahhar Şāh'a [1b14] bildirüp bu dil-āvere Gül-çehre Bānū'yı virür. Zen iyüñ baş ḫaḳḳıdur. Eger gelüp bizi ḫalāṣ eylemese bir anda ölür giderdük diyüp bu mülāḥaẓa ile göñlinden Ferāmerz̲'i [1b15] güyegü itdi. İşte bunlar bunda biz gelelüm Ḳarṭas'a. Rāvī ḳavlince Ḳarṭas-ı Merdom-ser ṭarfet-ül-

[37] Metin dışı unsur.
[38] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**cekme** (جكمه)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**çekme**" şeklinde aktarılmıştır.

ʿaynda şehr-i Sepīd-i Āʿẓam'a irüp serāy-ı Muṭahhar Şāh'uñ ḥavlisine süzilüp indi 1b16 ve dīvān-ı Muṭahhar Şāh'a çıḳdı ammā Ḳarṭas'ı görenler vehm idüp Muṭahhar Şāh ḥużūrına dek segirdişler itdiler. Pād-şāhum[39] şöyle bir bed ṣūretlü benī Ādem başlu 1b17 maḫlūḳ geldi. Ġālibā ecinnīdür ammā yek mühīb ḳıṣṣa bilmez zendür didiler. Muṭahhar Şāh ve erbāb-ı dīvān bunı işidüp cān başlarına ṣıcradı. ʿAcebā ne ola diyü Muṭahhar Şāh, pāy-ı taḫt 1b18 pehlevānı olan Saʿd-ı Sefīd-endām dirlerdi. Bir dil-āver idi kim yüz yigirmi eriş ḳadd-i ḳāmet çekerdi. Ḳuvvet-i ḳāhire ussı bir sürūr idi ammā bir miḳdār ḫod-bīn 1b19 idi ve ṣol ḳolda pāy-ı taḫtın çeken pehlevāna Cüneyd-i Ḫūn-āşām dirlerdi. Yüz on altı eriş ḳadd çekerdi. Bundan ṣoñra Behmen-i Ḫişt-endāz dirlerdi, ser-ʿaskeri 1b20 var idi. Yüz on iki eriş ḳadd çekerdi. Bunlardan maʿadā iki yüz ḳadar pehlevān daḫı var idi ancaḳ cümlesinüñ içinde nām-dār ve ser-efrāzı bu üç 1b21 pehlevān idi ve Ser-bāz ʿAyyār dirler bir metīn ʿayyārı var idi. Ḥāṣılı Ḳarṭas varınca Muṭahhar Şāh'a ḫaber oldı. Ortalıḳ fiṭr diye vardı. Bu arada Ḳarṭas dīvān 1b22 ḳapusına gelüp bevvāblara eyitdi, varuñ pād-şāhuñuza söylen, bāña düstūr isteyin, kendüye oġlından ve ḳızından müjdem var, ḳorḳmañ ben yabancı degülüm, dostum didi. 1b23 Bevvāblar girüp Muṭahhar Şāh'a bu cevābı ḫaber virince Muṭahhar Şāh şād olup bire meded düstur gelsün içerüvā[40] didi. Bevvāblar çıḳup eyitdiler, buyur diyü aġa içerüvā 1b24 diyüp ḳorḳularından Ḳarṭas'a naṣıl taʿẓīm ideceklerin bilmezler. Ḳarṭas içerü girüp Muṭahhar Şāh öñinde yir öpdi ve duʿā eyledi. Muṭahhar Şāh 1b25 naẓar eyledi. Ḳarṭas'ın ṭoḳsan ṭoḳuz eriş ḳaddı var. Başı insan başına beñzer, elleri arslan pençesi gibi, döşinde evren-i dehān bir ʿecāyib teberi var. Şöyle kim [2a] 2a1 yidi ḳat şīr büstinden ʿayyārāne ḳanṭuraları var. Munaḳḳaş öyle mühībdür kim yüzine baḳan ḫavfından lerzān olur. Muṭahhar Şāh eyitdi, ḫoş geldüñ ey Ser-bāz Nerre, kān 2a2 kimden gelürsin ve ne ḥiẕmete geldüñ didükde Ḳarṭas duʿā idüp eyitdi, pād-şāhum şimdi gelişüm Kūh-ı Sepīd-i Āʿẓam'dan. Fülān mevżiʿye gelüp efendüm Ferāmerẕ iki evlādın 2a3 kim biri Pervīz Şāh ve bir Gül-çehre Bānū'dur. Kūh-ı Sepīd'de Egvāl-i Nerre nām bir güher āb ḥabsinde[41] bulup güher ābı öldürdi ve şeh-zādeleri ḫalāṣ idüp getürdi ve beni 2a4 gönderdi. Var, Muṭahhar Şāh'a benden selām eyle. Ādem gönderüp şeh-zādeleri alsunlar didi. Ben de gelüp işte müjde eyledüm.

---

[39] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde **"bādşāh** (بادشاه)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih kelimeyi "*b-p*" noktasındaki ikili yazımlarından dolayı bu şekilde yazmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya **"pād-şāh"** olarak aktarılmıştır.

[40] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**çim** (چ)" yerine "**cim** (ج)" harfinin kullanılması sonucunda "**icerü** (ايجرو)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**içerü**" şeklinde aktarılmıştır.

[41] Metinde "**habs** (حبس)" kelimesi müstensih tarafından çokça "**haps** (حپس)" şeklinde yazılmıştır.

Bāḳī siz aʿlem siz [2a5] diyince Muṭahhar Şāh eyitdi, beni isteyüp dileyen ḳarşuvā gitsün didi. Tīz Pervīz Şāh içün at ṭonatdı. Gül-çehre Bānū içün bir ʿaraba tertīb idüp [2a6] ḫādimler ve cāriyeler ḥażırlanup erbāb-ı dīvān ile Saʿd-ı Sepīd-endām ve Cüneyd-i Hūn-āşām ve Behmen-i Ḫişt-endāz bindi.

[MİNYATÜR]

[2a7] Bir iki biñ ādem süvār olup ḳarşu gitdiler. Muṭahhar Şāh fermān eyledi, şehri donatdılar. Muṭahhar Şāh tamām Ferāmerz̲'e yaḳın ḳalduḳda Ḳarṭas-ı Merdom-ser [2b] [2b1] serāylaru varup ḫaber eyledi. Pervīz Şāh yirinden durup piyāde ilerü vardı. Muṭahhar Şāh oġluñ görince āh oġul diyüp getürüp [2b2] kendin raḫşından zemīne atup ilerü geldi. Şeh-zāde varup hemān pederinüñ elin öpdi. Muṭahhar Şāh daḫı Pervīz Şāh'ı der-āġūş [2b3] eyleyüp ey ciger-gūşem elḥamdülillāh hele seni dünyā gözi-y-ile gördüm diyüp girye-i şādī eyledi. Andan Gül-çehre Bānū gelüp elin öpdi. Anı da [2b4] der-āġūş idüp būs eyledi. Bundan ṣoñra Ferāmerz̲ ile görüşüp ey dil-āver-i ʿālem beni yeñiden iḫyā idüp iki evlād baġışladın [2b5] didi. Vāḳıʿā Muṭahhar Şāh oġluñ pek severdi. Zīrā bir dāne idi ve-lākin bir ḳızı daḫı var idi. Adına Lāle-i Ruḥ Bānū dirlerdi. Saʿd-ı [2b6] Sepīd-endām gelüp Ferāmerz̲ ile merḥabā eyledi. Cüneyd'e ve Behmen gelüp görişdiler. Ferāmerz̲, Saʿd-ı Sepīd-endām'ı gördi. Ḥayli metīn dil-āvere beñzer [2b7] ancaḳ bir miḳdar ḫod-bīn göñlinden ḫoş imdi sen daḫı yola gelürsin didi. Muṭahhar Şāh meger sipāriş eylemiş-idi. Ṭaʿām getürüp yidiler. [2b8] Biraz da şerāb içüp keyflerüñ irişdürdiler. Andan Gül-çehre'yi ḳoçuya ḳoyup ilerü gönderdiler. Kendüler daḫı raḫşlarına binüp ʿazm-i şehr [2b9] eylediler. Muḳaddem Gül-çehre Bānū serāya gelüp ḥareme gitdi. Vālidesinüñ ve hemşīresinüñ gözleri yollarda idi. Gül-çehre Bānū varınca bunlar ḳarşulayup [2b10] öpişdiler ve ḳoçuşdılar. Şāz̲īliḳ yaşların dökdiler. Vālidesi Gül-çehre'den başına gelen ser-encām-ı ser-güz̲eştinden suʾāl eyledi. [2b11] Gül-çehre Bānū da naḳl eyledi. Bunlar bunda ṣoḥbetde,

Ammā bu ṭarafdan, Muṭahhar Şāh ve Ferāmerz̲-i ser-āmed, serāy-ı Muṭahhar Şāh'a gelüp dīvāna irdiler. Raḫşlarından [2b12] inüp burada Ḳarṭas, Ḳuṭb'ı alup Pervīz Şāh doġru hareme, vālidesine gidüp vardı, elin öpdi. Vālidesi ve anda olan [2b13] hemşīresi gelüp öpişdiler. Biraz da ṣoḥbet idüp Ferāmerz̲'i naşıl dil-āverdür görelüm diyü vālidesi ḳızlar ile ḳafes ardına [2b14] gelüp seyr ü temāşāya durdılar. Pervīz Şāh yine ṭaşra dīvāna çıḳdı ammā Muṭahhar Şāh taḫtına gelüp Ferāmerz̲'i taḫta daʿvet

eyledi. Ferāmerz [2b15] eyitdi, ḫayr pād-şāhum bizler taḫt-nişīn degülüz, ṣandalī nişīnlerüz diyü taḫta[42] oturmadı. Muṭahhar Şāh bu kerre ṣaġ ve ṣola baḳup Saʿd-ı Sepīd-endām'a [2b16] ḳalḳ oradan sen bu dil-āver otursın dirüm didi ammā bilürdi kim Saʿd bir miḳdar mütekebbircedür, incinür de arada bir ṣovuḳluḳ olur [2b17] diyü yine muḳayyed olmayup fermān eyledi. Ḫazīneden bir pūlād ṣandalī getürüp taḫt ber-ā-berine ḳodılar. Muṭahhar Şāh buyuruñ ey server-i [2b18] ʿālem diyü ol ṣandalīyete Ferāmerz'i teklīf eyledi. Ferāmerz oturmayup ayaġ üzre durdı. Muṭahhar Şāh bozılup eyitdi, ey dil-āver-i [2b19] yegāne niçün oturmazsın yoḫsa ṣandalīʾi begenmedüñ mi. Varsunlar daḫı eyüsin getürsünler didi. Ferāmerz eyitdi, yoḳ pād-şāhum ṣandalī [2b20] yirindedür ammā beni çekmez ḳırılur. Yazıḳ bir ṣandalīye żarar eylemeyelüm didi. Muṭahhar Şāh göñlinden eyitdi, bu dil-āver daḫı fodulca ancaḳ didi [2b21] ammā āşikāre itmedi. Eyitdi, behey dil-āver ol ṣandalī yüz yigirmi, yüz ḳırḳ eriş ḳadd u ḳāmet çeker, dil-āverleri çeker, metīndür hele buyuruñ didi. [2b22] Ferāmerz eyitdi, ḫoş imdi iʿtimād eylemediñüz görüñ imdi sözüm ḫilāf mıdur diyüp ṣaġ zānūsın ṣandalīyye ḳoyup lenger virince kütür [2b23] kütür ṣandalī ḳırılup zemīne indi. Ferāmerz zānūsın alup yine ayaḳ üzre durdı ve eyitdi, gördüñ mi pād-şāhum didükde Muṭahhar [2b24] Şāh ḥicāba düşdi. Bre şunda bir daḫı metīn ṣandalī getürüñ diyüp bir daḫı metīn ṣandalī getürdiler. Muṭahhar Şāh buyuruñ imdi server [2b25] işte bu ṣandalī belki taḥammül eyler didi. Ferāmerz eyitdi, ḫayr pād-şāhum bu da dayanmaz hemān beyhūde ṣandalīyeden çıḳarsıñuz didi. Muṭahhar Şāh **[3a]** [3a1] eyitdi, hele buyuruñ diyü ibrām eyledükde Ferāmerz aña diz urup ḳırdı.

Ḫülāṣa-i kelām, Ferāmerz yidi ṣandalī ḳırdı. Muṭahhar Şāh ġayrı ḫayrete [3a2] varup şaşdı. Döndi, Ferāmerz'e eyitdi, server ẓāhir seni çeker ṣandalī benüm dīvānumda yoḳdur ancaḳ bāri zemīne seccāde ve-yāḫud pister [3a3] ḳonsun didükde Ferāmerz eyitdi, ḫayr pād-şāhum beni çeker ṣandalī dīvānında vardur ammā ṣāḥibi vardur diyü virmedüñ. Beni pāy-ı taḫt ṣandalīsinde ġayrı [3a4] ṣandalī çekmez diyince Muṭahhar Şāh dönüp Saʿd-ı Sepīd-endām'ın yüzine baḳdı. Yā Saʿd ḳalḳ sen ol ṣandalīden var bir ġayrı ṣandalīde otur. [3a5] Ol ṣandalīyete bu server otursun çünkim ġayrı ṣandalī çekmedi, anda otursun. Seni herḳanġı ṣandalī olursa çeker didi. Saʿd-ı Sepīd-endām [3a6] eyitdi, güzel pād-şāhum sözin yirinde ammā pehlevānlar arasında bir

[42] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde güncel kullanımının aksine "ḫ (خ) harfinin yerine "ḥ (ح) harfi ile "taḥt (تحت)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya sözlüklerdeki yazılışı temel alınarak "taḫt" şeklinde aktarılmıştır.

ḳāʿide vardur. Elbetde pāy-ı taḫt ṣandalīsine oturan dil-āver cümleye ġālib olmaġa [3a7] muḫtācdur, küstaḫlıḳdur gerçi ammā bir kerre kendüsi ile imtiḥān olan eger baña ġālib gelürse ol zemān söz ḳalmaz, ben daḫı bilürüm ki baña ġālibdür, [3a8] alt yanına oturmaġa ʿār eylemem didi. Muṭahhar Şāh, Saʿd'a darılup tuh yā Saʿd her zemānı bir bilüp fużulluḳ eylersin. Şimdiki ḥālde bu server [3a9] bizüm hem misāfirimüzdür ve hem bize şöyle bir iyilik eyledi. Eger taḫtum daḫı isterse kendinden dirīġ eylemem ve taḫta teklīf eyledüm oturmadı, [3a10] ṣandalīler çekmedi. Ol ṣandalī taḥammül eylermiş. Ḳalḳ oradan, otursın ol baḫṣi, var ġayrı maḥallde eyle diyince Ferāmerz̲ eyitdi, yoḳ [3a11] pād-şāhum pehlevān eyü söyledi, ṣoñra yüreginde ol küdüret ḳalmasun. Gelsün niçe dilerse imtiḥān olalum didi. Saʿd eyitdi, [3a12] düvāl ṭutuşalım didi. Ferāmerz̲ eyitdi, pek güzel gel imdi işte düvālüm ṭut diyü düvālin teslīm eyledi. Ḳafes ardından Gül-çehre Bānū, [3a13] Saʿd'uñ böyle eyledügine ol ḳadar ġadaba geldi kim bulsa Saʿd'ı ḳatl eylerdi. İbtidā ṣandalīleri Ferāmerz̲ ḳırduḳda ṣafā eyledi idi. [3a14] Şimdi keyfi bozıldı. Ferāmerz̲'üñ ne mertebe dil-āver oldıġın bilmezdi. Şāyed ḳaldırup ʿarżı pāy-māl olur diyü ḳorḳardı. Pervīz Şāh daḫı [3a15] darıldı ammā ne disün Saʿd gelüp Ferāmerz̲'üñ düvāline el ṣundı. Bir kerre z̲ūr eyledi aṣlā Ferāmerz̲'i yirinden ḳımıldatmadı. [3a16] Bir daḫı bir daḫı üç kerre z̲ūr eyledi aṣlā bir iş göremedi, ḳapdı ṣalıvirdi. Ferāmerz̲, Saʿd'a eyitdi, yā Saʿd ḥaḳḳına rāżı mısın [3a17] didi. Sāʿd rāżıyam diyüp düvālin Ferāmerz̲'e teslīm eyledi. Ferāmerz̲ bir kerre Saʿd'uñ düvālinden ḳapup yā Allāh diyüp öyle z̲ūr [3a18] eyledi kim z̲ūr-ı evvelde Saʿd'ı tā başına ber-ā-ber alup yine ayāġ üzre ḳodı ve eyitdi, maʿz̲ūr olsun yā Saʿd şikeste ü beste [3a19] diyince Saʿd daḫı inṣāf idüp Ferāmerz̲'üñ öñinde temennā eyleyüp eyitdi, el arḳası yirde server her vechle cümlemüze ġālibsin [3a20] didi ve buyuruñ diyüp pāy-ı taḫt ṣandalīsin kendü eli-y-ile Ferāmerz̲'e teslīm eyledi. Ferāmerz̲ daḫı geçüp pāy-ı taḫt ṣandalīsinde [3a21] ḳarār eyledi. Herkes Ferāmerz̲'e taḥsīn eyledi. Gül-çehre Bānū daḫı ʿaẓīm ṣafālar eyledi. Bundan ṣoñra Muṭahhar Şāh, Ferāmerz̲'e żiyāfetler idüp [3a22] birḳaç gün yidiler içdiler. Ferāmerz̲ Ḳarṭas'a bir gün baḳup eyitdi, yā Ḳarṭas var Cābülḳa'ya benüm bunda olduġum bildür ve bütün [3a23] dārātı, İskender-i Kübrā'yı ve Evrān-ı Āhen-derīd'i ve birāderi Arduvān'ı ve Feylesof-ı Dānā'yı ve Cihān-baḫş'ı alup bunda [3a24] getür didi. Tīz ḥātem heft nāmın baş esmüñ oḳuyup Serḫāb-ı Cinnī z̲āhir oldı. Ferāmerz̲ eyitdi, yā Serḫāb ḳanı eʿvānın [3a25] ḥażır mıdur didükde Serḫāb eyitdi, belī ḥāżırdur diyüp ḳafāsına hemān işāret eyledi. Biñ nefer-i cinnī z̲āhir oldı.

Ferāmerz, **[3b]** [3b1] Ferāmerz eyitdi, var imdi yā Serḫāb, Ḳarṭas ile bilece Cābülḳa'da olan eşyāyı getürüñ didi. Serḫāb-ı Cinnī beser çeşm [3b2] diyüp Ḳarṭas-ı Merdom-ser ile ʿazm-i Cābülḳa eylediler.

Ez-in cānib-i bu ṭarafdan, Ferāmerz Muṭahhar Şāh'ıla ʿişret eylerdi [3b3] ammā ʿaḳl ve fikri Gül-çehre Bānū'da idi. İşte bu zen dost olmaḳ böyledir ammā Pervīz Şāh bir gün pederi Muṭahhar Şāh'ı tenhālayup [3b4] Gül-çehre Bānū'nuñ ḫalāṣ olduḳları gice vāḳıʿa görüp naṣībüñdür diyüp bir pīr işāret eyledügin naḳl eyledi ve devletüm ata ol günden [3b5] berü Ferāmerz'e daḫı ol ʿalāḳa vardur. Şunı bir ṭarīḳ ile Ferāmerz'e teklīf idüp virürsin. Böyle dāmād bir daḫı eline girmez didi. [3b6] Muṭahhar Şāh eyitdi, ciger-gūşem benüm daḫı bu maʿnā birḳaç gündüz fikrümden çıḳmaz ammā birden bire gel ḳızum saña vireyüm al dimek daḫı [3b7] güçdür ancaḳ anı fikr eyledüm ki dünki gün Ḳarṭas-ı merdom-ser'i Cābülḳa ṭarafına gönderdi. Üç güne dek gelüñ diyü söyledi. İşte yārın [3b8] üç gün olur, ḳo imdi kendinüñ ādemleri gelsün, vezīr Feylesof-ı Dānā didügi daḫı gelsün anuñla müşāvere idüp lā-büdd bir āsān ṭarafeyn [3b9] buluruz didi. İşte bunlar bunda bu ḥāl üzre ḳalsun. Biz gelelim berüde Ḳarṭas ile Serḫāb-ı Cinnī'ye.

Rāvī eydür, Ḳarṭas ile Serḫāb [3b10] bir maḥallde Cābülḳa'ya irişdiler. Cābülḳa'da Semen-zād Şāh ve Cihān-baḫş ve Münīr Şāh oturup pehlevānlarıla ʿacebā serverimüz ne zemān [3b11] gelür dirken nā-gāh Ḳarṭas ile Serḫāb-ı Cinnī gelüp Semen-zād Şāh öñinde yir öpüp Cihān-baḫş öñinde temennālar eylediler. Ḳanı dāmādum [3b12] Ferāmerz didüklerinde Ḳarṭas duʿā idüp olan aḥvāli icmālen naḳl eyledi. Ben varınca Egvāl-i Nerre nām bir dīv ḳapup uyurken [3b13] mekānına iletmiş. Efendimüz Ferāmerz daḫı dīvi öldirüp maġarasında iki benī Ādem maḥbūb bulup anlarıla ṣoḥbet eylerken ben daḫı [3b14] varup buldum. Oradan Sepīd-i Āʿẓam'a varduḳ. Şeh-zādeleri pederlerine teslīm eyledük. Şimdi ḥālā kendüsi ol arada zevḳ-i [3b15] ṣoḥbetdedür, bizi gönderdi. Bu ṭarafdan ciger-gūşesi pehlevān Ẕūr Āzmā, Cihān-baḫş ve Feylesof-ı Dānā'yı istedi ve cümle [3b16] dārāt İskender-i Kübrā'yı istedi ve Evrān-ı Āhen-derīd'i istedi. Anları alup gitmege geldi diyince Semen-zād Şāh melūl oldı. [3b17] Ġayrı Ferāmerz buraya gelmez diyü ḥāṣılı Feylesof-ı Dānā ve sāʾirler tedārüklerin görüp daḫı suʿlūk-ı zengī Semen-zād Şāh yanında ḳaldı. [3b18] Münīr Şāh vilāyetine

gitdi. Ḳarṭas ve Feylesof ve Cihān-baḫş ve Evrān[43] ve birāderi ile bütün dārātı, İskender-i Kübrā'yı ḳaldırup ber-hevā ʿazm-i [3b19] Sepīd-i Āʿẓam eylediler. Cinnīler yükli olmaġ-ıla bir gün bir gicede Sepīd-i Āʿẓam'a irdiler. Berüde Ferāmerz̲, Muṭahhar Şāh ile oturup bugün [3b20] cinnīler gelür dirken Ḳarṭas-ı Merdom-ser gelüp yir öpdi. İşte cinnīler geldi diyince meger evvelden serā-perde-i İskender-i Kübrā'nuñ yirin taşmīm [3b21] olunmış-ıdı. Ḳarṭas ol edāyı gösterdiler. Ḳarṭas girü gidüp cinnīleri ḳarşıladı. Getürüp yükli güher-ābları serā-perdenüñ [3b22] yirine indürdi. Sepīd-i Āʿẓam ḫalḳı ḫaber-dār olup seyre durdılar. Cinnīlerdür zemīne inüp fi-l-ḥāl serā-perde-i İskender'i [3b23] üç yüz otuz üç ḳubbe üzerine ḳurdılar ve eñsesine ḫalvet-i bār-gāhı ve ḫazīne-i bār-gāhı ve ḥarem-i bār-gāhı [3b24] ḳurdılar. Andan Feylesof ve Cihān-baḫş'ı ve Evrān, Arduvān'ı zemīne indirüp bunlar geldiler. Ferāmerz̲ ile ve Muṭahhar Şāh ile görişdiler. [3b25] Muṭahhar Şāh gelenlere żiyāfet idüp birḳaç gün ʿayş-ı nūşda oldılar. İttifāḳ żiyāfetler arasında ol eşnāda Gül-çehre Bānū ṣadedin **[4a]** [4a1] Muṭahhar Şāh tenhāca Feylesof'a açup müşāvere eyledi. Feylesof münāsib görüp Ferāmerz̲'e söyleyicek oldı. Cihān-baḫş'a açmadılar. [4a2] Belki vālidesi ḫaṭırı içün ḳāʾil olmayup menʿ eyleye diyü Feylesof-ı Ekber, Ferāmerz̲'i tenhālayup ṣoḥbet iderken eşnā-yı ṣoḥbetde Gül-çehre Bānū [4a3] ṣadedi açup rüʾyā gördügün naḳl eyledi. Ferāmerz̲ ey dānā öyle olmış kim bilür ẓāhiren ḳısmetdür, zemānı geldükde olur didi. [4a4] Feylesof-ı Dānā gördi, Ferāmerz̲ mumdur eyüsin diyüp döndi. Eyitdi, imdi ey server Muṭahhar Şāh'uñ daḫı murādı seni kendüye [4a5] dāmād idüp devletüñ sāyesinde ḫoş ḥāl olup geçinmekdür. Hemān iẕn vir, varup Muṭahhar Şāh'a müjde ideyüm, ol daḫı tedārükin [4a6] görüp ḥażır olsun didi. Ferāmerz̲ gülüp ḫoş imdi ey dānā şimdi ġurbet illerde evlenüp ḳalmaḳ münāsib degül ammā ol pād-şāhuñ [4a7] ḫaṭırı ḳalmasun. Var imdi öyle olsun hemān bir gün muḳaddem tedārükin gör, iş bitsün didi. Feylesof-ı Dānā göñlünden gülüp [4a8] merḥabā yā Ferāmerz̲ seni cümleden evvel dāmādlıḳ raḫtın örünmişsin didi ve ḳalḳup Muṭahhar Şāh'a vardı müjde eyledi, ṣāḥib-ḳırānuñ göñlin [4a9] yapdum didi. Muṭahhar Şāh şād olup ol sürūr ile ḥareme vardı. Gül-çehre Bānū'nuñ vālidesi Semīn ʿİzār Bānū'ya müjde eyledi. [4a10] Ol daḫı şād olup Sīmīn ʿİzār Bānū da varup Gül-çehre Bānū'ya ḫaber virdi. Gül-çehre Bānū sevincinden her yiri bütün oynamaġa başladı. [4a11] Ḥāṣılı Pervīz Şāh daḫı sevinüp ḥaẕẕ itdi. Muṭahhar

[43] Bu özel isim tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**Avdān/Evdān** (اودان)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum Osmanlı Türkçesi Alfabesi'nde yer alan "**dal** (د)" harfi ile "**re** (ر)" harfinin benzerliklerinden dolayı birbiri-y-ile karışmasından ötürü olmuş olmalıdır. Metin genelinde "**Evrān**" özel ismi kullanıldığı için bu kelime çviriyazıya "**Evrān**" olarak aktarılmıştır.

Şāh sūr tedārükinde oldı. Cihān-baḫş daḫı ḫaber-dār olup bütün pehlevānlar [4a12] cümle ḫaber-dār oldılar. Muṭahhar Şāh üç gün tedārük görüp sūra bünyād urdılar. Ḳırḳ gün ʿale-t-tevālī sūr dörd pundā olunup şehri [4a13] donatdılar ve çadırlar çıḳarup Serā-perde-i İskender'üñ eṭrāfına ḳurdılar. Başladılar ṭaraf ṭaraf şenlik idüp ʿayş u ʿişrete ve günā-gün [4a14] oyuncılar ve sāzendeler gelüp bir mertebe dügün oldı ki dil ile vaṣf olınmaz. Ser-bāz ʿAyyār ise Ferāmerz̲'üñ meclisinden bir an devr [4a15] olmayup gāh rübāb çalup gāh şīrīn-kārlık eyleyüp avuç[44] avuç altun alurdı. Şimdiki ʿaṣr gibi eski zemān devletlüsi nüdemāya dört poh- [4a16] -poh ile sekiz pāre baġışlamazdı. Eṭrāf-ı eknāfdan niçe ṣāḥib-i hünerler gelüp hünerlerin icrā eyleyüp altun aldılar ammā,

Rāvī-yi şīrīn- [4a17] **zebān öyle naḳl eyler kim,** sūruñ yigirmi güni oldı. Nā-gāh bir şuʿbede-bāz geldi. Adına Ḥüsām-ı Şuʿbede-bāz dirlerdi. Ḳırḳ dest-yārı [4a18] var idi. Gelüp kendin ʿarż eyledi. Düstūr alup meydāna girdi. Ḳırḳ dest-yārı birer birer her biri nice hünerler gösterdiler kim [4a19] görülmedük, yidi gün kimseye nevbet virmediler. Cümlesi hünerlerüñ gösterüp tamām eyledüken ṣoñra üstādları olan Ḥüsām[45]-ı Zūr-bāz [4a20] yalıñız meydāna girüp çoḳ dürlü hünerler gösterdi. Eñ ṣoñra şākirdlerine emr eyledi. Varup çār-dūşa beşik resminde bir taḫta [4a21] gördiler. Bu taḫtanuñ her bir kūşesinde bir pūlād ḫalḳa-i büzürg bend eylemişler ve her iki ḫalḳaya bir pūlād zencīr berkidüp iki zencīrüñ [4a22] ortalarından ṭutamaḳ yirler yapmışlar. Ḥüsām-ı Zūr-bāz'u bu taḫta meydāna getürüp ḳodı ve bir fīl isteyüp getürdi. Zīrā ol zemānda fīle [4a23] biner pehlevānlar çoḳ olmaġ-ıla her pād-şāhuñ ṭavlasında fīller bulunurdı. Fīli getürüp Ḥüsām'uñ tʿālīmi üzre fīli ol çār-gūşe [4a24] taḫta üzerine çıḳarup durġurdılar. Ḥüsām bu taḫtanuñ altına girüp ol iki zencīrde olan ṭutamaḳlardan yapışdı ve zūr [4a25] idüp ayāġ üzre ḳalḳdı. Ol taḫta fīl ile başında yidi kerre ol maʿreke meydānın dolanup yine meydān ortasına gelüp başından, **[4b]** [4b1] başından zemīne indürdi. Herkes Ḥüsām'uñ bu ḳuvvetine ve maʿrifetine taḥsīn eylediler ammā Ḥüsām-ı Zūr-bāz kerem olup eyitdi, ey pehlevānlar [4b2] cümleñüze ṣalādur. İşte meydān-ı hüner, her kim gelüp benüm bu taḫtamı fīl ile ḳaldurduġum gibi ḳaldırup benüm gibi meydānı üç kerre ve-yāḫud [4b3] bir kerre dolanursa olınca

---

[44] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**avuc** (اَوج)" şeklinde uyazılmıştır. Bu durum müstensihin *"c-ç"* noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**avuç**" şeklinde aktarılmıştır.

[45] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**Ḫüşām** (حشام)" şeklinde yazılmıştır. Bu isim önceki yazımları ve müstensihin bu konudaki yanlışları da dikkate alınarak çevriyazıya "**Ḥüsām**" şeklinde aktarılmıştır.

aña ḳul olup daḫı ġaşiye-dārlıġın[46] ideyüm didi. Ḥüsām'uñ bu kereminden pehlevānlara bir ġayret gelüp Ferāmerz̲'üñ [4b4] yüzine baḳdılar. Ferāmerz̲ eyitdi, ey dil-āverler māniʿ degüldür, bir kerre varuñ idmān idüñ ancaḳ ol sāde ḳuvvet-ile degüldür, idman-ıladur. [4b5] Hele bir kerre varup kendüñüz imtiḥān idüñ. Kim bilür belki idebilesiz didükde Muṭahhar Şāh'uñ daḫı Ḥüsām'uñ sözi gücine gelmiş idi. [4b6] Pehlevānlara işāret eyledi ḳalḳuñ diyü. Ebhemen-i[47] Ḫişt-endāz yirinden ḳalḳup ol taḫtanuñ altına girdi ve zencīrlerden ṭutup zūr [4b7] eyledi. Güc-ile ayaġa ḳalḳabildi ammā ṭuramayup yine zemīne ḳodı. Ardınca Arduvān-ı Pūlād-pūş ḳalḳup taḫtanuñ altına girdi [4b8] ve z̲ūr idüp ḳaldurdı. Ayāġ üzre durdı ammā ḥareket idüp gidemedi. Ol daḫı zemīne ḳodı. Bu kerre Cüneyd-i Ḫūn-āşām [4b9] ḳalḳup taḫtanuñ altına girüp ve ḳaldırup başına aldı ve ayāġ üzre durup üç adım gitdi. Ġayrı gidemeyüp zemīne ḳodı. [4b10] Saʿd-ı Sepīd-endām ḳalḳup taḫtanuñ altına girüp ḳaldurdı ve yidi adım gidüp gördi, zūrdur. Dönüp yine yirine [4b11] gelüp zemīne ḳodı. Bu kerre Evrān-ı Āhen-derīd ḳalḳdı. Taḫtaʾı başına alup on iki adım ḳadar ol daḫı dönüp yine yirine [4b12] geldi. Cihān-baḫş ḳalḳmak murād eyledi ammā Ferāmerz̲ işāret eyledi otur diyü. Hemān kendü ḳalḳup ol taḫta altına girdi [4b13] ve başına alup ol meydānı on iki kerre devr itdirüp getürdi, yine zemīne ḳodı. Herkes Ferāmerz̲'e taḥsīn eyledi. [4b14] Ḥüsām-ı Zūr-bāz daḫı parmaḳ ışırup itdügi daʿvāya nādim oldı. Bu kerre dönüp Ferāmerz̲ iki fīl daḫı getürdüp ol [4b15] bir fīlüñ yanına ḳodılar. Bu kerre Ferāmerz̲ yine ol taḫtaʾı üç fīl ile ḳaldırup on iki kerre dolanup geldi meydān ortasına [4b16] ve emr eyledi[48], Saʿd-ı Sepīd-endām ve Cüneyd ve Behmen ve Ḥüsām durdı. Ol taḫtanuñ dört kūşesinden muḥkem ṭutup aşıldılar. Ferāmerz̲ [4b17] üç fīl ile pehlevānı tekrār on iki kerre gezdirüp ol meydānı devr itdürdi ve yine yirine getürüp zemīne ḳodı ve Ḥüsām'a [4b18] eyitdi, pehlevān şikeste ü beste maġrūr olsun diyüp varup yirine oturdı. Ḥüsām-ı Zūr-bāz, Ferāmerz̲'de bu mehāreti görüp [4b19] evvelden daʿvā itdügi de var. Anda olan pehlevānlardan daḫı ḥicāb idüp hemān segirtdi. Ferāmerz̲'üñ öñinde temennā idüp dāmenin [4b20] pūs idüp el arḳası yirde devletlü pehlevān bundan ṣoñra bu maʿrifete tevbe olsun. Bir daḫı icrā eylemeyem ancaḳ beni daḫı şol [4b21] pehlevānlar gibi

---

[46] Müstensih bu kelimeyi tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere "**ġāyişe-dār**" şeklinde yazmıştır. Kelime sözlüklerde "**ġāşiye-dār**" şeklinde geçmektedir ve "*at uşağı, seyis*" anlamına gelmektedir. Müstensih bu kelimeyi metinde iki kez bu şekilde yazmıştır. Müstensih burada metatez yapmış olmalıdır.

[47] Bu kelime bütün metinde "**Behmen**" şeklinde geçmektedir. Fakat sadece ilgili bölümde müstensihin hatasından dolayı "**Ebhemen**" şeklinde yazıldığını düşünmekteyiz.

[48] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere "**lam** (ل)" harfinin unutulması sonucunda " (ایدی)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**eyledi**" olarak aktarılmıştır.

ḥizmetinde istiḥdām idüp ḳulluġa ḳabūl eyle ve bende-i ḫalḳa-begūş eyle didükde Ferāmerz̲, Ḥüsām'a ḫilʿat giyürüp [4b22] meger daḫme-i İskender-i Kübrā'dan bir ṣanduḳ altun ḫalḳa çıḳarmışdı. Ol ḫalḳadan bir ḥālḳa getürdüp Ḥüsām'uñ ḳulaġın deldi [4b23] ve ol ḫalḳaʾı ḳulaġına geçürdi. İşte Ferāmerz̲ de ibtidā bende-i ḫalḳa-begūş olan Ḥüsām idi. Ferāmerz̲, Ḥüsām'ın adın Ḥüsām-ı [4b24] Zūr-Āver ḳoyup ser-ḫalḳalardan eyledi. Bundan ṣoñra pehlevānlar bunı görüp cümlesi ḫalḳa-begūş olup kendü ḥüsn-i iḫtiyārları ile [4b25] ḳulaḳlarına ḫalḳa geçürdiler. Bundan ṣoñra ṣafā el virüp ʿayş-ı nūşa bünyād urdılar. Ferāmerz̲, Ḥüsam'a ḥudūd-ı çeşm ve ṭabl-ı ʿalem [5a] [5a1] virüp bār-gāh ve altun virüp ilerü pehlevānlardan olup bu minvāl üzre otuz ṭoḳuz gün sūr oldı. Ḳırḳıncı gice kim olsa gerek [5a2] ol gün Feylesof-ı Dānā ile Muṭahhar Şāh pehlevānlar bir yire gelüp ve Muṭahhar Şāh ḳızı Gül-çehre Bānū'nuñ vekīli olup Feylesof-ı Dānā, Ferāmerz̲'üñ [5a3] vekīli olup ʿaḳd-ı nikāh oldı. Aḫşam olınca cümle serverler Ferāmerz̲ öñine düşüp gerdek-ḫāne ḳaṣrına getürdiler. Feylesof-ı [5a4] Ekber, maḥrem-i rāz-ı derāzdur. El ele virüp dölli döşli ol devletlü ṣāḥib-ḳırān diyüp döndiler. Ol gice yine ʿaẓīm sūr olup herkes [5a5] z̲evḳ u ʿişretinde ammā Ferāmerz̲ gerdek-ḫāneye dāḫil olınca bu ḳadar cāriyeler cevāhirlere müzeyyen olup tīz Ferāmerz̲'i ḳarşulayup [5a6] iʿzāz-ı ikrām ile alup yaʿni Gül-çehre Bānū'nuñ olduġı gerdek-ḫāne ḥālvetine doġrı öñine düşüp götürdiler. Ferāmerz̲'dür, çün [5a7] gerdek-ḫāne ḥālvetine gelince cāriyelerüñ ellerinde ṭabaḳlar ile cevāhirler Ferāmerz̲'üñ üstine ṭabaḳ ṭabaḳ cevāhirleri niṣār etdiler. [5a8] Andan ṣoñra yenge ḳadın ḳarşulayup Ferāmerz̲'i ḫalvet-ḫāneye ḳoyup ve nigār-ı nāzenīn olan Gül-çehre Bānū'nuñ elin alup Ferāmerz̲'üñ [5a9] eline virüp Allāh mübārek eyleye ve dölli döşli olasız didi. Ferāmerz̲ daḫı Gül-çehre Bānū'ya baḳup imʿān-ı naẓar eyledi. Gerçi evvelde [5a10] görüşmedi lākin Gül-çehre Bānū şimdi cevāhirler ile tezyīn olmışdur.

Beyt,

Müzeyyen olsa bir maḥbūb-ı zībā,

Giyüp envāʿ-ı elvan-ıla [5a11] dībā,

Vir her reng aña bir dürlü zīnet,

Gelür ʿuşşāḳa dürlü dürlü ḥālet,

fehvāsınca Gül-çehre evvelkiden besbeter, baḳılmaz yüzine. [5a12] Bir sürü ḳadd-ı lāle-ḥadd, sīm-beden lebleri, gül boyı yāsemen, ince miyān ruḫları māh, ṣaçı[49] sünbül, ḳaşı kemān, āfet-i cān olmış. Boyun [5a13] ḳulaḳ açıḳ, iki cānibe zülflerin çīn-ber-çīn idüp ḫalḳa ḫalḳa eylemiş. Müjgānlar ise ḫadeng miṣāl ruḫlarına inmiş, cevāhirlere [5a14] müstaġraḳ olmış. Gül-çehre'nüñ kemāl-i ġamzesinden bir tīri ġamze çıḳup Ferāmerz̲'üñ sīne-i pür-kīnesine doḳınup serveri ayıran [5a15] Ferāmerz̲'üñ ciger-gāhına varınca şerḥa şerḥa eyledi. Dil-āver-i ʿālem āh idüp hemān ʿinān-ı iḫtiyārī elden gidüp ṣabr-ı metāʿın [5a16] tātār, bazarda[50] yaġmaladup nigāruñ sīne-i billūrına el arḳası ḳoyup alt yanın üstine götürüp tuman-ı pīç pāyın çıḳarup [5a17] ʿaṣā-yı ḫaḳīḳatı eline alup gülçīn-i şerīʿata idḫāl eyleyüp mihr-i bekāra ten feth ve izāle idüp māh-ı leblerüñ gāh gözin pūs [5a18] iderek murād üzre kām aldı. Sīne sīneye gömlek yabana atup ṣabāḥa dek birbirine ṣarılup gāh ʿarż-ı niyāz gāh ʿişve-i [5a19] nāz iderek ṣabāḥı buldılar çünki ṣabāḥ oldı.

Beyt,

Çün ṣabāḥ oldı, āġāz itdi ḫurūs,

Şāh serāyından çalındı [5a20] ṭabl-ı kūs,

Derūnı devr eyledi devvāreler,

Seyrini seyr eyledi seyyāreler,

Seḥer çün āb-ı Ḫıżr'uñ eşmesinde,

Ḥayāt ırmaġınuñ [5a21] ser-çeşmesinden,

Görindi gözlere ser-çeşme-i cān,

Ki ẓulmetden yudı el āb-ı ḥayvān,

Neṯr, çün ṣabāḥ olup güneş Ḳulle-i Ḳāf'dan [5a22] baş gösterüp nūrı-y-ıla ʿālemi münevver eyledi. Ferāmerz̲ gerdek-ḫāneden ṭaşra çıḳup āyīn-i ġusli yirine getürüp andan Muṭahhar Şāh'uñ [5a23] dīvānına ʿazm itdi. Erbāb-ı dīvān Ferāmerz̲'i ḳarşulayup

---

[49] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**şac** (صاج)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstenssihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**şaç**" şeklinde aktarılmıştır.

[50] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**paza** (پازا)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih kelimenin sonundaki "**r** (ر)" harfini unutmuş olmalıdır. Ayrıca kelimeyi standart Türkiye Türkçesindeki kullanımı-y-ıla beraber kullanmıştır. Bu durum "*b-p*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**bazar**" şeklinde aktarılmıştır.

taʿẓīm ü tekrīm ile dīvāna getürüp ve cümle vüẕerā ayaġa ḳalḳup [5a24] ikrām itdiler. Ferāmerẕ gelüp ḳayınatası Muṭahhar Şāh'a baş ḳoyup durdı. Muṭahhar Şāh emr eyledi, Ferāmerẕ'e Rum ḫaracı deger güyegülük ḫilʿatı [5a25] giyürdi. Erbāb-ı dīvān cümle mübārek-bād didiler. Ferāmerẕ geçüp pāy-ı taḫt ṣandalīsinde ḳarār eyledi. Bundan ṣoñra ẕevḳ el virüp ʿişrete, [5b] [5b1] ʿişrete oturdılar. İşte gāh ʿayş-ı ʿişret gāh ẕevḳ-i ṣoḥbet gāh ṣayd-ı şikār gāh nigār-ıla ʿişve-i nāẕ eylemekde biş, on gün mürūr [5b2] eyledi. İşte bunlar bu minvāl üzre ẕevḳ-i ṣafālarında sen ḳışṣaʾı bir yüzden daḫı güş eyle.

Eẕ īn cānib rāvī eydür, Ferāmerẕ-i [5b3] ser-āmed işte Muṭahhar Şāh'a güyegü olup gāh ṣayd u şikārda gāh ẕevḳ-i ṣoḥbetde ammā göñlinde bu idi kim bu aradan tebdīl-i [5b4] câme idüp ṣūret degişüp Īrān-ı zemīne varup baʿżılarına bir güşmāl vire ve cümleye dest-i berd gösterüp ser-efrāz [5b5] olsam dirdi. Bir gün tenhā düşürüp Feylesof-ı Dānā ile bunı müzākere eyledi. Eyitdi, ey dānā muḳaddem Cābülḳa'da daḫı senüñle [5b6] bu ṣadedi söyleşüp ben seni tebdīl eylerüm diyü vaʿad eylemişdüñ. Luṭf idüp beni tebdīl eyleseñ buradan ḳalḳup öñüme [5b7] geleni kendüme tābiʿ iderek Īrān'a varup murādum üzre cümle ile imtiḥān olup intiḳām alsam didi. Feylesof-ı Dānā nola baş [5b8] üzerine şimden girü ġayrı vaḳtidür didi. Feylesof-ı Ekber tenhāsına varup simyā ḳuvveti-y-ile bir baş peydā[51] eyledi. ʿEynī ile Ferāmerẕ'üñ [5b9] başına beñzer ve bir ḥamāʾil düzdi. Her kimüñ üzerinde olsa kendü ḳaddından ṭoḳuz eriş ziyāde gösterürdi. Aşlında Ferāmerẕ [5b10] seksān sekiz eriş ḳadd çekerdi, ḳahremān gibi. Şimdi ḥamāʾil üzerine alduḳda ṭoḳsan yidi eriş ḳadd gösterse gerek. Ḥāṣılı [5b11] Feylesof bu tedārükleri görüp Ferāmerẕ ile buluşdı. Andan ḥamāʾil ve başı virdi ve eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān buña ṭarīḳ [5b12] budur ki iki ādem peydā idüp ṭaşradan gelürler ve eyidürler. Fülān yirde bir zengī pehlevānı bizüm mālımuz alup refīḳlerimüz [5b13] öldürdi. Dād-ı feryād diyü şikāyet iderler. Siz daḫı yalıñız gidüp dāmen-i[52] kūhda, ormanda sizüñle bulışuruz ve seni [5b14] anda bir seyyāh boyaya çeküp zengī ṣūret baġlarsın. İşte seni tebdīl idüp ben gelürüm. Sen daḫı ol arada iki üç gün [5b15] gezüp saña virdügüm başı bir cüdāya diküp dirsin ki, Ferāmerẕ üzerüme gelüp ceng eyledük. ʿĀḳıbet Ferāmerẕ'i başup [5b16] baġlayam dirken çabaladı. Ben de

---

[51] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**beydā** (بیدا)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin *"b-p"* noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazya "**peydā**"şeklinde aktarılmıştır.

[52] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından yalışlıkla "**nun** (ن)" harfinin iki defa yazılması sonucunda "**dāmenin** (دامنن)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**dāmen**" şeklinde aktarılmıştır.

ḫançer çeküp ḳorḳudāyum dirken altumda balıḳlayup ḫançer sīnesini çāk eyledi. Ol arada eyitdi, [5b17] baña oldı olacaḳ bāri var Sepīd-i Āʿẓam üzerinde benüm dārātum vardur, al senüñ olsun. Oradan Īrān 'a varup pederümde [5b18] bir gürz ḥaḳḳum vardur, al didüm. Benüm de murādum ol cānibe varup daḫı Rüstem'den ṣāḥib-ḳırānlıġı almaḳ idi. Bu bahāne ile geldüm [5b19] diyü ceng idüp ṣoñra ḥīn-i iktiżādasını Rüstem'e bildirüp yine beyaża tebdīl eylerüm ancaḳ bu arada Muṭahhar Şāh ve oġluñ [5b20] Cihān-baḫş ve ehlüñ Gül-çehre Bānū ve Ḳarṭas-ı Merdom-ser ve Evrān'a kendüñ bildürmedükce olmaz. Bir kerre Muṭahhar Şāh ile daḫı müşāvere [5b21] eyleyelüm diyüp Muṭahhar Şāh'ı, Ferāmerz̧ ḫalvet-ḫāne bār-gāhına Ḳarṭas'ı gönderüp daʿvet itdürdi. Muṭahhar Şāh gelince Ferāmerz̧ [5b22] ayaġa ḳalḳup yanına aldı ve meclis getürüp üçi tenhā bu ṣadedi açdılar. Muṭahhar Şāh pek maʿḳūl tedbīr eylemişsiñüz ve bu araya [5b23] yaḳın bir ḳalʿa vardur, Ḳalʿa-i Madūn dirler, bir pād-şāhı vardur, adına Remed Şāh-ı Dīv-çeşm dirler. Andan ṣoñra Ṣaff-der-i Ṣaff- [5b24] şiken ve Ġażbān-ı Tīġ-zen nām iki cihān pehlevānı vardur, metīn dil-āverlerdür ammā Kūh-ı Madūn dāmeninde ḥālā bir maġarada bir zengī [5b25] mekān ṭutmışdur. Adına Ḳattāl-ı Merdom[53]-ḫor dirler. Ṭoḳsan ṭoḳuz eriş ḳaddı vardur. Yanında zengīler cemʿ itmişdür. Cümlesi merdom-ḫorlardur. [6a] [6a1] Bulduḳları ādemleri ḫora geçürüp mālın alurlar. Geçen bazergānları cümle ġāret iderler. Ḥattā Madūn Şāh'ı işidüp üzerine [6a2] birḳaç[54] kerre ʿasker gönderdi, defʿine çāre[55] bulamadı. Ḳattāl-ı Merdom-ḫor didükleri zengī, Remed Şāh-ı Dīv-çeşm'üñ ʿaskerin perīşān [6a3] idüp kimin esīr idüp ḫora geçirdi ve kimin helāk idüp kimi firār ile ḫalāṣ oldılar.

Elḥāṣıl, Remed Şāh ʿāciz ḳalup ʿasker [6a4] göndermeden el çekdi. Kendi ḥāline ḳodı. İmdi ey dil-āver sen ol maġaraya yaḳın varup Feylesof sizi zengī ṣūretine ḳoyup [6a5] andan ol zengīʾi ḳatl eyleseñüz leşin küm idüp anuñ ṣūreti-y-ile ḥareket buyurun. Kimse fehm idemez ve merdom-ḫorluġa rüʾyāmda tevbe [6a6] virdiler. Andan ṣāḥib-ḳırānlıḳ virildi baña diyü daʿvāya düşersiz, kimse bilmez. İşte böylece olursa maʿḳuldur diyüp sözin [6a7] ḫatm eyledi. Ferāmerz̧ gördi ki ḳayınatası Muṭahhar

[53] Bu kelime birçok kaynakta "**merdüm**" şeklinde de geçmektedir fakat kelimenin orijinali eski Pehlevice'de "**merdom** (leş, yiyen, insan eti yiyen)" şeklinde olduğu için çevriyazıya da "**merdom**" şeklinde aktarılmıştır.

[54] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**birkac** (بر قاج)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin *"c-ç"* noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**birkaç**" şeklinde aktarılmıştır.

[55] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**cāre** (جاره)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**çāre**" şeklinde aktarılmıştır.

Şāh'uñ sözleri cümle maʿḳūldur. Hemān Ḳarṭas'a emr eyledi, oġlı Cihān-baḫş [6a8] ve ehl-i Gül-çehre ve Evrān[56]'ı bu ḫalvet-ḫāneye al gel lākin maḥfī daʿvet eyle kimse duymasun bu aḥvāli anlara daḫı bildürmedükçe olmaz. [6a9] Zīrā Feylesof sözi yirinde anlar bilmedükçe olmaz didi. Ḳarṭas nola diyüp anlara daʿvete gitdi.

Ammā bir rivāyetde, Gül-çehre Bānū'yı [6a10] buraya getürmez. Zīrā münāsib degüldür ancaḳ Gül-çehre Bānū'ya bu aḥvāli Ferāmerz̲'üñ murādın atası Muṭahhar Şāh bildürür. Bu ṭarafdan [6a11] Ḳarṭas gelüp Cihān-baḫş'a ve Evrān'a eyitdi, efendüm ṣāḥib-ḳırān sizleri fülān maḥallde ḫalvetdedür, ister ve kimseye dimeyüp varasız didiler. [6a12] Bunlara ʿaceb aṣlı nedür diyü ḳalḳup Ferāmerz̲ olduġı yire gelüp Ferāmerz̲'de temennā eylediler. Gördiler ki Muṭahhar Şāh'ıla Feylesof-ı [6a13] Dānā oturur. Ferāmerz̲ emr eyledi, bunlar da meclis kenarına oturup biraz ʿişretden ṣoñra Ferāmerz̲ baş ḳaldırup ḫoş [6a14] geldiñüz diyüp murād ve maḳṣūdın bunlara naḳl eyledi. Bunlar işidüp ne disünler fermān sizüñdür didiler ve Allāh ḳolay [6a15] getüre didiler. Ferāmerz̲ dönüp Muṭahhar Şāh'a eyitdi, şimdi bize lāzım olan budur, yārınki gün dīvanda bir ādem gelüp Ḳaṭṭāl Zengī'den [6a16] şikāyet ide. Biz daḫı Ḳarṭas'ıla yalıñız ḳalḳup gidem didi. Muṭahhar Şāh eyitdi, ol daḫı ḳābildür diyü cevāb virdi. Ferāmerz̲ [6a17] şād olup hemān ol aradan ḳalḳup mekānlarına gitdiler. İrteye muntaẓır oldılar çün ol gice geçüp ṣabāḥ oldı, [6a18] herkes dīvana geldi. Muṭahhar Şāh emri-y-ile bir ādem gelüp feryād eyledi. Tīz ol ādemi dīvāna getürüp nedür ādem didükde ol ādem [6a19] hemān baṣdı şikāyeti, Ḳattāl-ı Merdom-ḫor mālum aldı güc-ile, ben ḫalāṣ oldum diyü feryād eyledi. Ferāmerz̲ bilmezlikden gelüp [6a20] suʾāl eyledükde Muṭahhar Şāh eyitdi, buraya yaḳın bir ḳalʿa vardur. Ḳalʿa-i Madūn dirler. Anuñ pād-şāhı vardur. Remed Şāh-ı Dīv-çeşm [6a21] dirler. İşte ol Kūh-ı Madūn dāmeninde bir maġarada olur diyince Ferāmerz̲ eyitdi, bre tīz raḫşum getürüñ. Yā Ḳarṭas sen benümle [6a22] git ġayrı kimse isteme didi. Ḳarṭas nola diyüp Ferāmerz̲ tīz ālāta müstaġraḳ olup Ḳarṭas'ı öñine ḳatup ʿazm-i Ḳattāl Zengī [6a23] eyledi çün aḫşama dek gitdiler. Aḫşam olduḳda Ferāmerz̲ emr eyledi, cāme[57]-ḫābında Feylesof gelüp bulışdı. Feylesof [6a24] cümle tedārüküñ görmiş-idi. Hemān ḳalḳup Ḳarṭas'ın ṣırtına

---

[56] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından yanlışlıkla "(اودای)" şeklinde yazılmıştır. '6a11' ile başlayan bölüm okunduğu zaman kelimenin metinde özel isim olarak kullanılan "**Evrān**" kelimesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu yanlışlık düzeltilmiş ve kelime çevriyazıya "**Evrān**" şeklinde aktarılmıştır.

[57] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**ḫāme** (خامه)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada "**cim** (ج)" harfi ile ile "**ḫı** (خ)" harfini nokta koyarken karıştırmış olmalıdır. Çünkü "**ḫāme-ḫāb**" anlamlı bir sözcük değildir. Bu yanlışlık giderilmiş ve kelime çevriyazıya "**cāme-ḫāb**" şeklinde aktarılmıştır.

binüp kimse duymayup ʿazm itdiler. Ferāmerz̲’üñ ser-vaḳtine gelüp [6a25] temennā eyledi. Ferāmerz̲ eyitdi, ḫoş geldüñ ey dānā diyüp andan Ḳarṭas’a emr eyledi. Feylesof’ı Kūh-ı Madūn dāmeninde Ḳattāl, ḳarīb yire, [6b] [6b1] yire götürüp ḳodı. Andan Ferāmerz̲’i ve raḫşın götürüp ḳodı. Andan ṣoñra Feylesof ḳalḳup Ferāmerz̲’e bir aʿlā siyāh boya çeküp [6b2] şöyle kim Ferāmerz̲, zengī ḳıyāfet baġladı. Bir mühīb oldı ki yüzine bakılmaz. Feylesof, Ferāmerz̲’üñ eline bir āyine virdi. Baḳ imdi [6b3] dil-āver boyayı begenür misin, ḳorḳma ḫāricī boya degüldür, tīz çıḳmaz didi. Çünki Ferāmerz̲ āyine alup kendüye naẓar eyledi. Bir heybet [6b4] baġlamış ki yüzine dīvler baḳamaz. Görenler bundan vehm eyler. Dönüp Feylesof’a eyitdi, ey dānā yā şimdi bu rengi baña virdüñ [6b5] ammā ṣoñra aḳ nice olur didi. Feylesof gülüp eyitdi, server bir zemān beyaż gezdüñ, bir zemān daḫı siyāh gez ne māniʿ Allāh hemān [6b6] yüz aḳlıġı müyesser eyleye didi. Ferāmerz̲ şeyhiye[58] varup ḳasāvete düşdi. Feylesof eyitdi, elem çekme server ben seni ṣoñra yine beyaża [6b7] tebdīl eylerem didi. Ferāmerz̲ eyitdi, yā Feylesof ḫaṭıra bir yir gelmesün. Ol zemāna dek sen ölürseñ niçe olur didi. Feylesof [6b8] eyitdi, ġamm yime ben daḫı çoḳ yaşarum ancaḳ çünkim şübhelenürsin anuñ ʿilacı terkībin saña yazup virürüm didi. Andan Ḳarṭas [6b9] yine Feylesof’ı gice ile çadırına götürüp cāme-ḫāba ḳodı. Kendi dönüp hemān Ferāmerz̲’üñ yanına geldi. Ol arada Ferāmerz̲ [6b10] ḥamāʾil-i Feylesof’ı ṭaḳınup tamām ṭoḳsan yidi eriş boy gösterdi. Ḳarṭas ile Ḳattāl Zengī’nüñ semtine doġrı revāne [6b11] oldılar. Zengī’nüñ tā maġarasına yaḳın hemān bir dıraḫt dibine inüp ṣabāḥa dek āsāyiş eylediler çünkim ṣabāḥ oldı. [6b12] Ḳattāl-ı Merdom-ḫor’uñ zengīler’i Ferāmerz̲’i gördiler. Bir mühīb zengī dil-āveri bir dıraḫt sāyesinde oturmış ḳarşusında [6b13] bir ʿayyārı daḫı var ammā ṣuret-i sīmāda ʿeynī ile kendü başları olan Ḳattāl-ı Merdom-ḫor’a beñzer ammā ġāyet mühīb. Ol [6b14] zengī hemān gelüp eyitdi, kimsin ve bunda ne ararsın, bellü sen daḫı zengīsin didi. Ferāmerz̲ aṣlā cevāb virmedi. Hemān zengī [6b15] dönüp başları olan Ḳattāl Zengī yanına gelüp eyitdi, ey Sulṭān-ı Zengbār fülān dıraḫt dibinde bir mühīb zengī dil-āveri [6b16] durur ʿeynī-y-ile sizlere beñzer ve hem yanında bir ʿayyārı da var. Ben yanına vardum, suʾāl itdüm kimsin diyü. Aṣlā bir cevāb virmedi didi. Ḳattāl [6b17] Zengī bir pehlevānına eyitdi, var suʾāl eyle eger ol daḫı merdom-ḫor zengīlerden ise ve ḳapu ararsa gelsün baña ḫiz̲met eylesün. [6b18] Hem doyunca ādem eti yisün ve ḳandan gelüp ḳanda gitmek murādıdur ḫaber al gel didi. Ol zengī daḫı nola diyüp

[58] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından “**güzel he** (ه)ile (شیهیه)” ile yazılmıştır. “**Şeyh**” kelimesi literatürlerde “**hı** (خ)” harfiyle yazılmış şekilde tespit edilmiştir.

segirdüp Ferāmerz̲'üñ [6b19] naẓarına geldi ve eyitdi, Sulṭān-ı Zengbār olan Ḳattāl-ı Merdom-ḫor sizden[59] suʾāl ider ki ḳandan gelüp ḳanda gidersiz diyü ḫaber ister [6b20] diyüp Ferāmerz̲'e söyledi. Ferāmerz̲ eyitdi, baḳa ey nā-bekār var efendüñ olacaḳ melʿūna di ki, bundan geçen bāzergānlaruñ mālın alurmış [6b21] ve kimini ṭutup merdom-ḫorluḳ daḫı eylermiş. Ben daḫı geldüm ki anı ṭutup kebāb idüp size yedürem. Murādum işte budur. Var söyle [6b22] o ḳaltabāna gelsün anuñla ceng eyleyem eger ol beni öldürebilürse ḳurtulur ve-illā ben anı dilerüm didi. Zengī bu cevābı işidince [6b23] hem öykelendi ve hem daraldı ve ġażaba geldi ammā çe-fāʾide daralmaḳ aḳça eylemez. Dönüp Ḳattāl Zengī'ye vardı. Ḳattāl Zengī [6b24] ise maġarada oturmış felegüñ kebd-i ḫafīsinden bī-ḫaber dünyāya ser-fürū eylemeyüp benüm diger nīst-i dīn zengīlerden idi. [6b25] Öñinde meclis ādem kebābı ile bāde-i ḳīr-reng içerdi. Zengīʾi görüp nedür yā zengī diyince zengī Ferāmerz̲'üñ cümle söyledügi sözleri [7a] [7a1] Ḳattāl Zengī'ye taḳrīr eyledükde Ḳattāl Zengī bir pāre āteş oldı. Hāy nā-bekār mekārim ḳāra yüzlü zengī sen kim olasın kim baña böyle ḫaber [7a2] gönderesin. Bre varuñ şundan iki zengī ṭarafdan yaḳasına yapışuñ sürüyirek ḳarşuma getürüñ. Göreyüm ne ṣūretlü zengīdür. Andan [7a3] kebāb idüp hemān öyle boḳ-ıla, arḳ-ıla yiyeyüm didi. Zengīlerden iki zengī varup Ferāmerz̲'e ḳalḳ ey mekkār yimez zengī, Sulṭān-ı Zengbār [7a4] ister didiler. Ferāmerz̲ eyitdi, yabana söylemiş kendü bunda gelmege ʿār mı eyler. Ben varursam başın kesmek içün varurum didi. Zengīler [7a5] eyitdiler, hāy nā-bekār zengī senüñ ḥaddüñ ne ki Sulṭān-ı Zengbār'a öyle söylemek, ḳalḳ yüri şimdi seni dögerek alup giderüz [7a6] diyüp iki cānibinden el uzatdılar kim Ferāmerz̲'i yaḳasından ṭutup çekeler. Ferāmerz̲ oturduġı yirden bunuñ ikisin de ḳavrayup [7a7] düvāllerinden ḳapdı, zemīne urup ḫurd eyledi. Uzaḳdan zengīler bakardı. Bunı görüp hāy nā-bekār zengī sen misin bizüm refīḳimüz [7a8] helāk eyleyen diyüp birden Ferāmerz̲'üñ üzerine yüridiler. Ferāmerz̲ bunı görüp yirinden ḳalḳdı ve Ḳarṭas'a işāret eyledi. [7a9] Ḳarṭas, Ḳutb'ı çekivirdi. Ferāmerz̲ üzerine süvār olup bu zengīleri ḳarşuladı. Zengīler birden Ferāmerz̲'üñ üzerine ālāt üşürdiler. [7a10] Bunlara bir kiriş gerdi kim ān-ı vāḥidde yigirmi ḳadaruñ ḫākka ṣaldı. On altısın daḫı Ḳarṭas'ıla Ḳutb öldürüp ḳırḳ nefer zengīden [7a11] faḳaṭ iki zengī ḳaldı. Bre bu ne zehr-i ḳātil imiş diyüp Ḳattāl Zengī'ye segirtdiler. Ḳattāl Zengī maġara içinde oturup iki

[59] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere müstensih tarafından "**serden** (سردن) şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada harf benzerliğinden ötürü "**ze** (ز)" harfi ile "**re** (ر)" harfini karıştırmış olmalıdır. Müstensihin yanlış yazdığı düşünülerek kelime çevriyazıya "**sizden**" şeklinde aktarılmıştır.

zengī [7a12] gönderdi, varuñ ol zengīʾi getürüñ diyü zengīler gitdi, nā-bekārı getürdi. Ḳopdı bre bu ġāvġā ne ola var ise zengī bunlara ser-geşтelik [7a13] idüp el virmedi. Dirken baḳıyye-i tīġ olan ol iki zengī gelüp bre ne dursın ey Sulṭān-ı Zengbār, refīḳlerimüz zengīler cümle [7a14] tīġ-i dendān oldılar. Ol nā-bekār [60] zengī ise ṣanki yidi başlu ejder, ḳırḳ zengī birden hücūm idüp tīġ üşürdük olmadı. [7a15] Nā-bekāra biz zaḫm bile uramaduḳ. Ḳanda ḳaldı ki el yetişdürmek ḥālbuki bir raḫşa malik. Ol daḫı zengīlerden birḳaçın ayaġ-ıla [7a16] çarpup helāk eyler. Yanında ʿayyārı var. Ol daḫı teber-ile çalduġın mānend-i ḫıyār iki pāre eyler. Hele bir yanar āteşdür, ḳarşusına [7a17] Süleymān dīvleri taḥammül idemez. İşte sizlere bildürdük. Siz aʿlem siz diyince Ḳattāl Zengī şöyle ġażaba geldi ki gözleri ḳan deryāsına [7a18] döndi. Eyitdi, bre baña tīz oluñ peleng-i baḥr-i raḫşum çekivirüñ didi.

Rāvī eydür, bu Ḳattāl Zengī deryādan bir baḥr-i raḫş-ı peleng- [7a19] -reng ṣayd itmiş idi. Kemend ile döge döge zebūn idüp kendüye rām itmiş-idi ammā şöyle bir raḫş idi, gergedān çetesi ḳadar [7a20] var idi. Cihānda miṯli āẕ idi ve Ḳattāl Zengī daḫı ġāyet ḳuvvetlü ve bahādır-ı laʿīn idi. Ol diyārlarda degül çoḳ yirlerde bunuñ gibi [7a21] ẕūr-ı bāzūya mālik kimesne yoġ-ıdı. Çünki peleng-i baḥr-i raḫşı istedi, ḥażır itdiler. Hemān ṭoḳsan ṭoḳuz eriş ḳaddın ser-ā-pā [7a22] āhen-i pūlāda ġarḳ idüp ve raḫşına süvār olup ʿazm-i Ferāmerẕ eyledi çün yaḳın geldi. Ferāmerẕ'e naẓar itdi. Kendüye beñzer [7a23] bir siyāh zengīdür. Taʿaccüb idüp bir sehm-nāk naʿra urup eyitdi, ey mekārim[61] ḳara yüzlü nā-bekār hiç benüm nāmum işitmedüñ mi. Gelüp [7a24] ḳorḳmadan bu ḳadar ḳabāḥat idüp zengīlerüm helāk eyledüñ. Yā beni Ḳattāl Zengī ṣaġ mı ḳor dimedüñ mi. Şimdi seni ne ʿaẕāb-ıla helāk [7a25] ideyüm didi. Ferāmerẕ eyitdi, bre melʿūn ḳabāḥat mı bu bir ālāy merdom-ḫor helāk itmek. Ḳanġı edyānda vardur ki ādem yimek. Sizler dīn [7b] [7b1] dīn, diyānet nedür bilmezsiz. Bundan ṣoñra sizi yaradan Ḥālıḳ'uñuz bilmeyüp maʿbūd diyüp ṭapduġıñuz kendüye fāʾidesi yoḳ. Ḳanda [7b2] ḳaldı ki sizlere bundan ġayrı bu aralarda bāzergānlar öldirüp ḫalḳuñ mālın alursız. Kimüñ ḫora geçürürsiz. Bre zehr-i ẕaḳḳum [7b3] yiyesi melʿūnlar böyle kimesneleri öldirüp helāk itmek ḳabāḥat mı durmuş baña. Gene dirsin ki bu ḳadar

---

[60] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**nāngār (** نانكار **)**" şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada "**nun** (ن)" harfi ile "**be** (ب)" harfini karıştırmış ve noktayı yanlış yere koymuş olmalıdır. Metnin geneli de göz önünde bulundurularak kelime çevriyazıya "**nā-bekār**" şeklinde aktarılmıştır.

[61] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "(صكرم)" şeklinde yazılmıştır. Müstesnih kelimenin yazımında "**mim** (م)" harfi ile "**sad** (ص)" harfini karıştırmış olmalıdır. Çünkü bu yazımda bir kelime bulunamamıştır. Kelime çevriyazıya "**mekārim**" şeklinde aktarılmıştır.

ādem öldürdügüñ ḳabāḥat [7b4] degül mi, benden ḳorḳmadın mı dirsin. Ben beni yaradan Allāh'dan ḳorḳaram ki rızḳum viricidür yoḫsa senüñ gibi melʿūndan ne ḳorḳaram. [7b5] Tīz ol cümle ile seni daḫı anlaruñ yanına ki cehennem deresine göndereyüm meger İslām'a gelesin elümden öyle ḳurtulursın diyince [7b6] Ḳattāl Zengī ḳudurmış gibi döndi. Öyle ġażaba geldi ki bulsa kendüyi yirdi. Hemān ġażabla eline nīze-i berzaḫ-āne sütūnuñ[62] alup [7b7] ve raḫş-ı peleng-i baḥriye meydān virüp ḫışmla at sürüp yetişüp Ferāmerz'e bir nīze şundı ammā Ferāmerz bunuñ gelişinden añlayup [7b8] nīzeye siper-i İskender'i ḳarşu virdi. Nīzedür sipere ṭoḳınup āyinelü raḳṣa girdi ve āteşler şaçıldı. Ferāmerz'üñ vücūdı şarşıldı. [7b9] Ferāmerz'dür, nīzeʾi yolından ayurup yan yana rikāb rikāba sürünerek geçdi. Ḳattāl-ı Merdom-ḫor öteden dönüp Ferāmerz'i ṣaġ ve sālim [7b10] görüp taḥsīn eyleyüp eyitdi, sen daḫı gel görelüm diyince Ferāmerz daḫı nīzesin ḳapup irişdi. Ḳattāl'a bir nīze urdı. Ḳattāl daḫı siper ḳapup [7b11] ber-ā-ber virdi ammā yalman-ı nīze āyine-i siperi pūs eyledükde Ḳattāl'uñ ḳolları bükilüp siper gögsine ḳapandı. Ḳattāl'uñ cān başına şıçrayup [7b12] ġayret ile nīzeʾi ṭabancalayup güc-ile yolından ayırup ḳoltuḳ altından yol gösterdi. Cebe-i ḫalḳaruñ çaġışdadarak Ferāmerz nīzesin [7b13] żabṭ idüp ser-meydāna vardı. Ḳattāl'uñ ʿaḳlı gidüp nīze bir yanın sökdi aldı, ḳıyās eyledi. Ol öyke ile bir kerre ṭarafīlinden [7b14] güẕer-i girānın çeküp eline alup ve ayırup Ferāmerz'e bir ḍarb-ı gürz ḥavāle eyledi. Ferāmerz gürz ber-ā-ber virüp baʿde arḳada olan sipere [7b15] aldı ammā siper āyineleri çarḫ urup Ferāmerz menʿ idince ḥayli zaḥmet çekdi ve başın şalup Ḳattāl'a taḥsīn eyledi. Andan ḳapup [7b16] güẕer İskender-i Kübrā'yı irişdi. Ḳattāl'a bir ḍarb-ı gürz urdı. Ḳattāl daḫı gürz ber-ā-ber virüp arḳaya alduḳda miyānı dü-tā oldı. [7b17] Lenger virince altında olan raḫşınuñ şikemi zemīn buldı. Ne ḥāl ise menʿ idüp ol da ḳapup gürzin Ferāmerz'e bir ḍarb urdı. [7b18] Ferāmerz menʿ idüp ol daḫı Ḳattāl'a urdı. Ḳattāl daḫı biñ belā ile menʿ idüp bunlar baña yek güẕer cengine başladılar. Yidi sāʿat ḳadar [7b19] gürz cengi idüp aralarında ḳırḳ miḳdārı ḥamle-i ḫaṭā geçdi. Ferāmerz'üñ gitdükce ḍarbı girān olmaġa başladı. Ḳattāl Zengī bu ḥāli [7b20] görüp gönlinden eyitdi, bu nā-bekār zengī ḳorḳarum gitdükce bir ḫaṭā ider. Bu nā-bekāra hemān miḳdārın bildürmek maʿḳūldur diyüp [7b21] hemān gürzin ṭarafı-y-ıla şaldı ve at sürüp irişdi. Ferāmerz'üñ düvāline el şundı ve zūr eyledi kim raḫşından ayırup yire

[62] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde yazılırken "**te** (ت)" harfi "**kaf** (ق)" harfini anımsatacak şekilde yazılmıştır. Fakat kelimenin "**sütūn**" olduğuna karar verilmiş ve kelime çevriyazıya "**sütūn**" şeklinde aktarılmıştır.

[7b22] ura ve üzerine atılup başın kese ammā kendü ḳaşdı, kendi başına geldi, olmadı. Ferāmerz̲’i raḫşından ayıramadı ancaḳ şu ḳadar [7b23] itdi kim Ḳuṭb-ı Āteş-dem’üñ ṣāġ dizi egildi. Ferāmerz̲ ol ḥāli görüp şöyle ġażaba geldi ki dünyāyı görmeden ḳaldı. Hemān Ḳattāl [7b24] düvālinden öyke ile öyle ḳavradı kim parmaḳları Ḳattāl’uñ bögrine batup cigerin ḥāk eyledi. Ḳattāl bayılup kendin ṣalıvirdi. Ferāmerz̲ [7b25] zūr idüp ḳaldurdı, zemīne öyle urdı kim iñüleri ḫurd olup kendü daḫı mürd oldı. Ferāmerz̲, Ḳuṭb’dan atılup üzerine [8a] [8a1] atıldı kim bende çekegördi olmış. Ḳattāl yine Ḳattāl’a acıdı. Zīrā pek metīn dil-āver idi. Çāre ne başın kesdi. Ol iki zengī bu ḥāli görüp [8a2] firār eylemek dilediler. Ḳarṭas irüp ikisin daḫı öldürdi. Dil çıḳmasun diyüp andan Ḳattāl’uñ lāşesin göm idüp andan [8a3] Ḳarṭas’a eyitdi, yā Ḳarṭas gel Ḳattāl’uñ maġarasına varalum, görelüm ne var lākin göñlüme bu geldi kim maġarada elbetde ḫora geçürecek [8a4] ādem esīrleri vardur. Anları ḫalāṣ idelüm. Eñ ṣon benüm Ḳattāl’a müşābehetüm var. Merdom-ḫorluġa ve ḥarāmiliġe tevbe itdüm ve sizi āzād itdüm [8a5] ve düşümde baña ṣāḥib-ḳırānlıḳ virildi diyüp bu güne ḫurūc ideyüm. Ne dirsin didükde Ḳarṭas eyitdi, server siz, aʿlem siz didi. Ferāmerz̲ [8a6] raḫşuñ sürüp ol maġaraya geldi. İçerüye girüp naẓar eyledi. Ḳattāl Zengī’nüñ maġarasını bir vāsiʿ maġaradur. Şöyle[63] kim biñ atlu alur [8a7] ve ol ḳadar māl ḫazīne vardur ki bī-ḥadd ü bī-ḳıyās ve maġaranuñ bir kūşesin maṭbaḫ itmişler. Ādem esīrlerinden anda kebāb iderlermiş ve ṭulumlar [8a8] ile bāde-i bī-nihāye ve ḳaṭar-ı deve esbābı ḥadden bīrūn ve çadır ve ḥayme daḫı çoḳ ve ḳırḳ sekiz ḳubbelü bir bār-gāh var. Bunların meger Remed [8a9] Şāh’ı ḳaçurduḳda ḥayme vü ḥar-gāhın żabṭ eylemiş-idi. Andan Ferāmerz̲ emr eyledi, Ḳarṭas’a ol ḳırḳ sekiz ḳubbelü bār-gāhı ṭaşra çıḳardı [8a10] ve ḳurdurdı ammā ādemī esīrlerden nām-ı nişān yoḳ lākin Ḳattāl Zengī’nüñ taḫtı var. Anı ḳaldırup altından bir dehlīz ẓāhir oldı. Ferāmerz̲ [8a11] eline kemend alup ol dehlīze indi. Yüz ḳadar esīr bulup ve çoḳ māl bulup ṭaşra çıḳdı ve Ḳarṭas’a emr eyledi, ol malı, esīrleri [8a12] ṭaşra çıḳartdı. Andan bunlara eyitdi, baḳa ādemler Īrān zemīninden Ferāmerz̲ nāmında bir ṣāḥib-ḳırān gelmiş, benümle ceng idüp ġalebe itdüm. [8a13] Üzerine düşüp bağlayam dirken çabaladı. Ḫançer ile ḳorḳudayum dirken elümdeki ḫançer sīnesin çāk eyledi ve düşümde baña ḥaramlıġa [8a14] ve merdom-ḫorluġa tevbe virüp baña ṣāḥib-ḳırānlıḳ virildi. İmdi mālikiñüzi söyleñ size vireyüm, varuñ diyārlarıñuza gidüñ didükde içinden [8a15] biri eyitdi, sulṭānum baña Ḥāce Yarṭus

[63] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde “**söyle** (سویله)” şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada “**sin** (س)” ve “**şin** (ش)” harflerini karıştırmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya “**şöyle**” şeklinde aktarılmıştır.

dirler. Remed Şāh'uñ bāzergānbaşısıyam. Şu ḳadar mālımuz aldıñuz diyüp ḫāmūş oldı. [8a16] Ferāmerz̲ çıḳarup Ḥāce Yarṭus'a iki ol ḳadar māl virüp eyitdi, var imdi Remed Şāh'a söyle[64], vaḳtine ḥāżır olsun. [8a17] Üstine varurum. İslām'ı ḳabūl eylesün yoḫsa başın kesüp taḥtın āḫire virürem. Bilmedüm dimesün, sözüme muḫālefet eylemesün [8a18] diyüp andan esīrleriñ mālların virüp yolladı lākin otuz ḳadar ādem ḳaldı ki meger efendilerini Ḳattāl ḫora geçürmiş. Anlar eyitdiler, sulṭānum [8a19] biz evvelden de ḫiz̲metkār idük çünki efendimüz gitdi ve siz merdom-ḫorluġa tevbe itdiñüz. İmdi sizlere ḥiz̲met iderüz ḳabūl iderseñüz. [8a20] ʿAle-l-ḫuṣūṣ rüʾyāñuzda ṣāḥib-ḳırānlıḳ virilmiş diyince Ferāmerz̲ eyitdi, siz bilürsiz diyüp Ḳattāl'uñ mālından bunlara çoḳ māl virdi. Bunlar da [8a21] Ferāmerz̲'üñ elin öpüp ḫiz̲mete cān-ıla bil bağladılar. Yitmiş ḳadar kimi bāzergān kimi bāzergānlaruñ ḫuddāmı ikişer ḳat māl alup duʿā iderek herkes [8a22] diyārlarına gitdiler. Ḫāce Yarṭus daḫı māl-ı firāvān ile ʿazm-i Ḳalʿa-i Madūn ve Remed Şāh diyüp gitdi.

Bu ṭarafdan, Ferāmerz̲ daḫı maġaradan ṭaşra [8a23] ḳırḳ sekiz ḳubbelü bār-gāhı ḳurdurup otuz nefer ādeme on beş çadır ḳurup ʿayş-ı ʿişretde oldı ammā irtesi gün maġaradan ḳābil [8a24] olduġı ḳadar māl alup zengīlerüñ raḫşlarına yükledüp ve kendüsi de Ḳuṭb-ı Āteş-dem'üñ üzerine binüp ʿzm-i Madūn ammā Ḫāce Yarṭūs [8a25] bir gün Şehr-i Madūn'a gelüp Remed Şāh'a bulaşdı. Remed Şāh ḫoş geldüñ yā Ḫāce Yarṭus, Ḳattāl-ı Merdom-ḫor'uñ ḥabsinden niçe ḫalāṣ olduñ didi, [8b] [8b1] didi. Ḫāce Yarṭūs içün Remed Şāh ʿasker çeküp bir kerre Ḳattāl Zengī üzerine varmış-ıdı. Ḳattāl Zengī, Remed Şāh'uñ pehlevānlarına ġalebe [8b2] idüp ʿaskerin bozmış-ıdı. Şimdi şāh niçe ḳurtılduñ didükde Ḫāce Yarṭus duʿā idüp pād-şāhum bir gün gelüp cümle ne ḳadar ḥabsde [8b3] ādem var ise ṣalıvirdi ve beni daḫı suʾāl idüp cümle mālumı maʿa ziyāde-gīr ve iḥsān idüp bu gice baña vāḳiʿümde ṣāḥib-ḳırānlıḳ virildi. [8b4] Var pād-şāhın Remed Şāh'a söyle, vaḳtine ḥāżır olsun. Ben daḫı ardınca varırum, ya Ḫudā-perest olup baña tābiʿ olur yāḫud kendüñ helāk [8b5] eylerem didi. Bāḳīsin siz bilürsiz didükde Remed Şāh evvel sundı ṣoñra bozıldı. Dönüp pehlevānları Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken ile Ġażbān-ı Tīġ-zen [8b6] yüzine baḳup ne dirsiñüz bu işe, bu nā-bekār Ḳattāl Zengī, Ḫudā-perest mi imiş anuñ-çün Nār-ı Nūr ḳulların kebāb idüp ḫora geçürdi. Ol ise Āteş-perest [8b7] idi ammā ne dīnde olduġun kimse bilmezdi.

[64] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**şöyle** (شویله)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada "**sin** (س)" ve "**şin** (ش)" harflerini karıştırmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**söyle**" şeklinde aktarılmıştır.

Pehlevānlar ne diyelüm didi. Eyitdiler, pād-şāhum ẓāhir hemān öyle dimekle varup Ḫudā-perest [8b8] olacaḳ degülüz. Yabana söylemiş bildüginden ḳalmasun, gelürüm dimiş. Gelürse görelüm ne muʿāmele eyler. Elbetde birer kerre elleşürüz eger ġalebe [8b9] idüp elinden ʿāciz olursañ hā ol zemān bir de müşāvere idüp maʿḳūli ne ise aña göre ḥareket eylerüz didiler ammā ʿasker de lāzım didiler. [8b10] Tīz Remed Şāh yaḳın yirlerde olan ʿaskere ḫaber gönderüp ve uẕaḳ olanlara ulaḳlar gönderdi. Ḥāṣılı üç güne dek ḳırḳ elli biñ [8b11] ḳadar ʿasker geldi. Bir ṭarafdan daḫı gelmekde idi.

Eẕ īn cānib, bu ṭarafdan üçinci gün otuz nefer ādem ile Ferāmerẕ de gelüp Şehr-i Madūn [8b12] öñine ḳondı. Ḳırḳ sekiz ḳubbelü bār-gāh ḳurdılar, otuz nefer ādem içün on beş bār-gāh daḫı ḳurıldı. Ferāmerẕ gelüp üç gün [8b13] oturdı, hiç muḳayyed olmadı. Remed Şāh görüp ḫavfe düşdi. Gördiler, ne ḫaber ẓuhūr eyler diyüp durdılar. Dördinci gün [8b14] Ferāmerẕ bir nāme yazup Ḳarṭas ile Remed Şāh'a gönderdi. Remed Şāh daḫı bār-gāhında dīvān eylemiş-idi. Ḳarṭas'a iẕn olup içeri [8b15] girdi. Ḳarṭas'ı görenler berg-i ḫazān gibi titreşdiler ammā Ḳarṭas, Remed Şāh öñinde ādāb-ı erkān icrā eyledükden ṣoñra nāmeʾi çıḳarup Şāh'a [8b16] şundı. Remed Şāh nāmeʾi alup Dānā'ya virdi, ḳırāʾat eyledi. Mefhūm-ı nāme ben ki Ḳattāl-ı Merdom-ḫor'um, sen ki Remed Şāh'sın yā Remed Şāh [8b17] baña düşümde ṣāḥib-ḳırānlıḳ virildi ve Īrān ṣāḥib-ḳırānı olan Rüstem İbn-i Zāl'uñ Ferāmerẕ nām bir oġlı geldi. Elümde helāk oldı. Sepīd-i [8b18] Āʿẓam'da[65] varup eşyāsın żabṭ idüp ol aradan Īrān'a gitsem gerek. Rehzenlige daḫı tevbe eyleyüp bāzergān başın Ḫāce Yarṭus [8b19] cümle mālın virüp ṭarafına gönderdüm ve işitdüm, Āteş-perest imişsin. İmdi çünkim ṣāḥib-ḳırān olduḳ ġayrı üzerüme lāzımdur, [8b20] Allāh'ı bilmeyenlere Allāh'ı bir bildirüp İslām'a getürmek. Eger ʿinād ve muḫālefet idüp şerīʿat-ı Dāvūd'ı ḳabūl eylemezse ḳatl eylemek lāzımdur. Nāmem vuṣūl [8b21] bulduḳda gerekdür kim pehlevānlaruñ vezīrlerüñ alup gelüp ḫāk-pāyuma yüz sürüp īmān ve İslām'ı ḳabūl idüp baña tābiʿ olasın, yoḳ [8b22] dirseñ yarın meydāna çıḳar ceng eylerüm ve eger meydānuma kimse gelmezse ben üzerine varup bār-gāh ve ben-gāhuñ cümle başına yıḳup ve ʿaskerin [8b23] ṭaʿme-i dendān-ı tīġ-i berrān eylerüm. Ṣoñra baña niçün bildürmedüñ diyüp ʿöẕr bahāne eylemeyesin. Varan ʿayyārum Ḳarṭas Nerre'ye cevāb-ı şāfī virüp [8b24] göndesin diyüp nāme ḫatm eylemiş. Remed Şāh çünkim nāmeden bu cevābları işitdi.

[65] Bu hâl eki tıpkıbasım bölümünde "**da/de** (ده) şeklinde yazılmıştır. Burada cümlenin gidişine göre "**da/de**" bulunma hâl eki yerine "**a/e**" yönelme hâl eki yazılmalıdır. Metinde tıpkıbasım bölümüne bağlı kalındı fakat ilgili ek, "**a/e**" olarak düşünülmelidir. Metinde bu tür yazımlar çok fazladır.

biraz baḥr-i fikre dalup andan baş ḳaldırup Ṣaff-der-i Ṣaff- [8b25] şiken ile Ġażbān-ı Tīġ-zen'e baḳup ne cevāb virelüm diyince, Ṣaff[66]-der ve Ġażbān gerçi Ḳarṭas'dan vehm eylemişlerdi ammā yine baḳaraḳ gözleri alışup **[9a]** [9a1] Remed Şāh'a eyitdiler, pād-şāhum ne cevāb virsek gerek, yārın meydāna çıḳarum dimiş. Yārın meydānda cevāb alsun didiler. Remed Şāh daḫı [9a2] Ḳartas'a öyle cevāb virdi. Ḳartas nāme alup döndi. Ferāmerz̧ gelüp yārın meydānda cevāb virecekler didi. Ferāmerz̧ ḫoşmadı diyüp muḳayyed olmadı. [9a3] Ol gice geçüp ṣabāḥ ir oldı. Şems-i Enver Sūsi, Ḫāver'den ser-nümā olup basīṭ ḫāki nūrı ile münevver eyledükde Ferāmerz̧, Ḳuṭb'a binüp otuz nefer kimesne ile [9a4] Ḳarṭas rikābında meydāna girdi. Remed Şāh'uñ bu maḥalle gelince yüz biñ ḳadar ʿaskeri cemʿ olmış idi. Ceng-i ḥarbīleri çalaraḳ yüz biñ er-ile binüp Ferāmerz̧'e muḳābil [9a5] olup ṣaf ṭutdılar. Ferāmerz̧ meydāna raḫş sürüp luʿb-ı hüner gösterüp andan naʿra urup benüm Ḳāttal[67]-ı Merdom-ḫor ey Remed Şāh çünkim nāmum ile ʿāmil olmaduñ. [9a6] Meydānuma eş gönder, dilerseñ biş biş gönder, yoḳ dirseñ yetdüm illā yine vardum ʿaskerine diyince Remed Şāh pehlevānlaruñ yüzine baḳdı. Hemān [9a7] Ġażbān-ı Tīġ-zen at sürüp Remed Şāh'dan iz̧n alup Ferāmerz̧'üñ öñin kesdürdi. Ferāmerz̧ kimsin pehlevān Remed Şāh ʿaskerinde ne nāmla añılursın [9a8] didükde Ġażbān kendin taʿrīf idüp Remed Şāh'uñ ṣol ḳol cihān pehlevānıyum didi. Ferāmerz̧ didi, ey imdi cümle ile görelüm didükde Ġażbān el [9a9] nīzeye urup irişüp Ferāmerz̧'e bir nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz̧, Ḫorāsān içün Ġażbān'ın nīzesine siper ber-ā-ber virmeyüp ḳolçaġı-y-ıla çarpup menʿ eyledi. [9a10] Ġażbān nīzesin żabṭ idüp meydān başına vardı. Öteden dönüp nīzesin zemīne z̧erk eyledi ve ṭarafīlinden gürzin çeküp eline alup [9a11] Ferāmerz̧'e bir ḍarb-ı gürz urdı. Ferāmerz̧ gürz ile urup Ġażbān'uñ gürzin çarpup havāda menʿ eyledi. Ġażbān'uñ az ḳaldı gürz elinden fırlayup gideyazdı. [9a12] Ġażbān ġażaba gelüp iḳdāmıla bir gürz daḫı urdı. Ferāmerz̧ ānīden çarpup bī-bāk menʿ eyledi. Ġażbān ġażabından nice idecegin [9a13] bilmeyüp gürzüñ ṭarafı-y-ıla ṣaldı. Tīġ ʿilminde māhir idi. Tīġin ʿuryān idüp ey nā-bekār zengī bāri vücūduñ ṣaḥife-i ʿālemden [9a14] ḥak ideyüm diyüp Ferāmerz̧'e bir tīġ ḥavāle eyledi. Ferāmerz̧ tīġ-i enīn-ken bileginden

---

[66] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**ṣaf-der** (صفدر)" şeklinde şeddesiz olarak yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**ṣaff-der**" şeklinde aktarılmıştır.

[67] "**Ḳāttal** (Çok katleden)" kelimesi metinde özel isimlerle beraber kullanılan bir lakaptır. Bu isim tıpkıbasımda görüleceği üzere genel olarak şeddeli olarak yazılmıştır fakat müstensih burada kelimeyi şeddesiz olarak "**ḳātl** (قاتل)" şeklinde yazmıştır. Kelime cümlenin gidişine göre çevriyazıya "**Ḳāttal**" olarak aktarılmıştır.

ṭutup ṣıḳdı. Ġażbān'uñ parmaḳları açılup ḳılıç[68] [9a15] elinden düşdi ve düvālinden ḳapup ḳolına aldı ve Ḳartas'a bağla şunı diyüp teslīm eyledi. Ḳartas alup iki elin ḳafāsına [9a16] bağlayup ve alup gitdi. Çadırda ḥabs eyledi. Ferāmerz̲ naʿra urup er ṭaleb eyledükde Remed Şāh, Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken yüzine baḳdı. [9a17] Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken at sürüp meydāna girdi. Ferāmerz̲'üñ öñin alup ey zengī ol pehlevānı öyle bende çekmek hüner degüldür, er iseñ [9a18] baña cevāb vir diyüp irişdi. Ferāmerz̲'e bir nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ gördi, Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken, Ġażbān'dan ilerüdür. Nīzeye siper ber-ā-ber [9a19] virüp iki ḳulaç[69]dan ziyāde vücūdından alarġa menʿ eyledi. Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken nīzesinüñ zemīne zerk idüp el gürz-i girāna urup [9a20] bir ḍarb-ı gürz urdı. Ferāmerz̲ gürz beraber virüp arḳada menʿ eyledi. Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken tekrār geldi. Ferāmerz̲ tekrārında menʿ idüp [9a21] nevbet Ferāmerz̲'e geldi. Ferāmerz̲ daḫı el nīze-i İskender'e urup Ṣaff-der'üñ miḳdārına göre bir nīze ḥavāle eyledi. Ṣaff-der menʿ idince ecel [9a22] derleri dökdi. Andan Ferāmerz̲ nīzeʾi bıraġup el gürz-i İskender-i Kübrā'ya urdı. İrüp Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken'e bir gürz urdı. Ṣaff-der, gürz [9a23] ber-ā-ber virüp ḳolları bükildi. Baş ḳaçurup arḳaya alduḳda başı at başına ber-ā-ber olup ne ḥāl ise menʿ eyledi ammā māderinden [9a24] emdügi süd dimāġında leẕẕet virdi. Ferāmerz̲ öteden dönüp Ṣaff-der'e eyitdi, di imdi yā Ṣaff-der ḥamle ile gün aḫşamludur [9a25] didi. Ṣaff-der eyitdi, yā Ḳattāl bir gürz ḥaḳḳuñ daḫı var, anı da ursaña didi. Ferāmerz̲ eyitdi, yā Ṣaff-der ol gürz ḥaḳḳı saña cibā, cengimüz yek-ā-yek, [9b] [9b1] yek-ā-yek olsun didi. Ṣaff-der ḫoş imdi diyüp ḳapdı gürzin irişdi. Ferāmerz̲'e bir ḍarb urdı, āsān menʿ idüp Ferāmerz̲ urdı. [9b2] Ṣaff-der güc-ile menʿ eyleyüp,

Ḫulāṣa-i kelām, yidişer ḍarb urışdılar. Ferāmerz̲ yeter z̲īrā çoḳ ruḫṣat vaḳti degül diyüp yidinci gürzi Ferāmerz̲, onıncı ḳīrāṭından [9b3] ṭutup iḳdām üzre bir ḍarb urdı. Ṣaff-der gürz ber-ā-ber virdükde gürz elinden fırladı. Baş ḳaçurup arḳaya alınca dem-i nefesi sīnesinde bend olup [9b4] ve ayaḳları rikābdan boşanup tepesinüñ üzerine zemīne yıḳılacaḳ maḥall Ferāmerz̲'üñ mīḫ üzerinden dönüp irişdi. Ṣaff-der'i düvālinden ḳapup ḳolına [9b5] aldı ve yanında Ḳartas'a virüp bağla eyledi. Ḳartas daḫı

---

[68] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**ḳılıc** (قلج)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**ḳılıç**" şeklinde aktarılmıştır.

[69] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**ḳulac** (قلاج)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**ḳulaç**" şeklinde aktarılmıştır.

Ṣaff-der'i alup bende çekdi. Andan götürüp ol pehlevānın ḥabs eyledi. Ferāmerz̲ naʿra urup [9b6] tekrār er ṭaleb eyledükde Remed Şāh şaşup hāy Nār-ı Nūr ḥışmına uġrayacaḳ zengī ne zehr-i ḳātil olur. Bre ne durursız diyüp yüz biñ ʿaskere ḳomañ [9b7] eyledi. Yüz biñ ʿasker birden hücūm eyleyüp Ferāmerz̲'üñ üzerine yüridiler. Ferāmerz̲ el tīġ-i sorḫe urup yüz biñ eri ḳarşuladı. Bunlara ḳılıç urup [9b8] allaḳ bullaḳ eyledi. Fi-l-ḥāl ṣaflar söküp Remed Şāh üzerine irdi. Remed Şāh meger ki nefsinde bahādır dil-āver idi. At sürüp Ferāmerz̲'i ḳārşuladı [9b9] ve elinde ḳılıç Ferāmerz̲'e ḥamle eyledi. Ferāmerz̲ tīġ-i sorḫe ḳarşu virüp Remed Şāh'uñ ḳılıcın iki pāre eyledi ve el ṣunup Remed Şāh'ı düvālinden ḳapdı, ḳoluna alup [9b10] döndi. Ferāmerz̲'e ālāt ḥavāle idene Remed Şāh'ı siper yirine ḳarşu virürdi. Ḥerīfler gördiler, pād-şāhları Remed Şāh'dur. El çekince Ferāmerz̲ urup iki pāre eylerdi. [9b11] Tā kim ordūya gelüp Remed Şāh'uñ bār-gāhına irdi. Remed Şāh'ı zemīne urup bende çekdi. Taḫtın ḳılıçlayup żabṭ eyledi. ʿAsker bu ḥāli görüp ġayrı ceng[70]den [9b12] ellerin çekdiler. Ferāmerz̲, Ṣaff-der'üñ ṣandalīsinde geçüp ḳarār eyledi ve Ḳartas'a fermān eyledi, var pehlevānları getür diyü[71] Ḳartas varup getürdi. Ferāmerz̲ üçin [9b13] daḫı öñine getürüp nice görürseñüz kendüñüzi īmān ve İslām'ı ḳabūl idüp baña tābiʿ olursañuz güzel yoḫsa başıñuz keseyüm mi didükde bunlar emān diyüp derūn-ı [9b14] İslām'a gelüp Ferāmerz̲'e tābiʿ oldılar. Ferāmerz̲ bunlaruñ bendlerin alup gözlerinden öpdi. Remed Şāh Ferāmerz̲'e żiyāfet tedārüki görmege emr eyledi ve yüz biñ [9b15] ʿasker ḫaber-dār oldılar kim pād-şāhları ve pehlevānları Ḫudā-perest olup Ḳattāl'a tābiʿ oldı, anlar da olup.

Ḥāṣılı, yüz biñ ʿasker-ile Remed Şāh, Müselmān olup Ferāmerz̲'e üç gün [9b16] żiyāfet idüp şehrde olanları daḫı cümle İslām'a getürdiler. Ferāmerz̲ bunlara işte Ferāmerz̲ üzerüme gelüp öldürdüm, başı nīzededür ve gice düşümde ġayrı ṣāḥib-ḳırān-ı [9b17] ʿālem sen olduñ, var Īrān'da ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānī Rüstem'dedür, al didiler. Sepīd-i Muʿaẓẓam'da daḫı Ferāmerz̲'üñ dārātı var imiş, varup anları daḫı alup ʿaskerüñ kendüme tābiʿ [9b18] idüp ol aradan Īrān'a gitsem gerek. Benümle Īrān'a bile gider misiñüz didükde Remed Şāh ve pehlevānlar eyitdiler, belī giderüz ve ġāyrı

[70] Bu kelime metin geneline bakdığımız zaman tıpkıbasım bölümünde hem "**çeng** (چنك)" hem de "**ceng** (جنك)" olmak üzere iki türlü de yazılmıştır. Kelime konu itibariyle de metinde en çok tekrar eden kelimelerden biridir. Müstensih metin genelinde olduğu gibi bu kelimede de "*c-ç*" noktasında ikili kullanımlar yapmıştır. Kelime çevriyazıya "**ceng**" şeklinde aktarılmıştır.

[71] Burada müstensih "**diyü**" yazmak isterken "**diyüp** (ديوب)" yazmış olmalıdır. Cümlenin gidişine göre kelime çevriyazıya "**diyü**" olarak aktarılmıştır.

şimden şoñra senden bir sāʿat devr olmazuz. [9b19] Şöyle kim kemter-i kemine ḳuluñuz her ḳanda dirseñüz ayrılmazuz bile giderüz didiler. Ferāmerz̲ eyitdi, çünki öyledür. İmdi tedārükületiñüz görüñ birḳaç güne dek ḥāżır oluñ didi. [9b20] Remed Şāh nola diyüp üç dört güne dek cümle tedārükin gördi. Yirine vekīl naṣb idüp işte yüz biñ er-ile bir gün Şehr-i Madūn öñinden ḳalḳup ʿazm-i Sepīd-i Āʿẕam ve Muṭahhar Şāh [9b21] diyüp yola revāne oldılar. Gāh ṣayd u şikār iderek giderler idi. İttifāḳ bir gün yol çatal oldı. Ġulavuz, Remed Şāh'a gelüp eyitdi, devletlü yolumızuñ yarısında birḳaç senedür bir ejder [9b22] peydā oldı, geçenleri dem çeküp yudar lākin her gāh degül bir vāsiʿ ṣaḥrānuñ bir yanı bir ṣarp-ı der-benddür. Ol der-bend içinden çıḳup gāh gāh geçen yolcılardan ṭaʿme alur. Bu dārgāh [9b23] olur ki beş on gün ẓāhir olmaz. Bilmem ḳanda gider. Ol der-bendüñ eñsesi bir kūh-ı muʿaẓẓamdur. Bilmezüz, ol kūha mı çıḳar gider. Beş gün eglenür lākin ol yol yakındur. [9b24] İḫtimāldür, bizler ol ṣaḥrādan geçerken ādem rāyiḥası alup ser-rāhımuz kese geçmeyüp ṣaḳatlıḳ vāḳiʿ ola, ṣoñra ʿitāb-ı ḫışmıñuza maẓhar olayuz. Niçün evvel bize [9b25] bunı bildürmedüñ dimeyesin bāḳī siz aʿlem siz diyüp ḫāmūş oldı çünki Remed Şāh ve Ferāmerz̲ ḳılaġuzdan bu cevābları işitdi. Ferāmerz̲ baş ḳaldırup ḳılaġuza [10a] [10a1] eyitdi, baḳa ḳılaġuz bizleri ol yola götür, elem çekme. Allāhu Teʿālā bizleri niçün ʿāleme ṣāḥib-ḳırān itdi, işte böyle üzerinde olan mevzīleri defʿ etmek [10a2] içün. Bir yılandur ki anuñ ḳorḳusından doġrı yolımuz ḳoyup uzaḳ yollara gitmek neden lāzımdur göresiz. Tenġri'nüñ luṭfı-y-ıla ben aña neylerüm, bundan ḳorḳınca [10a3] benüm vāḳiʿümde ṣāḥib-ḳırān olduġum neye yarar, ʿale-l-ḫuṣūṣ Īrān'a varsam gerek. Rüstem'den ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānı almaġa ẓāhir, anlar da ne ādem ejderleri [10a4] vardur, ḳolayına baña ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānı virmezler. Hem işidenler diyeler ki, Ḳattāl Zengī bir yılanuñ ḫavfından dolaşup Sepīd-i Āʿẕam'a gidememiş [10a5] didürmekden helākum iḫtiyār iderüm, bu sözi didürmem didi ve hem ʿasker ḳorḳarsa girüden gelsünler, ben ilerüce giderüm. Eger ben ejdere [10a6] ṭamaʿ olursam sizler girüye dönüp gidesiz didi. Bunlar da siz bilürsiz devletlü ṣāḥib-ḳırān diyüp ol yola revān oldılar. Ferāmerz̲ ḳılaġuz [10a7] alup ilerüce gitdi. Ḳarṭas ile çün ol ṣaḥrāya geldiler. Ḳılaġuz yir öpüp eyitdi, sulṭānum sizlere didügim ṣaḥrā ve ejder mekānı budur, ilerü daḫı bir adım [10a8] gitmege ḳorḳarum, sizler ḳorḳmaz diyüp ḫāmūş oldı. Ferāmerz̲ gülüp behey ādem ne ḳorḳarsın çünki öyledür. Bunda durın ʿayyārumla gideyüm diyüp Ḳuṭb'ı [10a9] sürüp gitdiler ve ol ṣaḥrāyı dolaşup ol der-bend aġzına geldiler. Gördiler, ol aranuñ kiyāhı ejderüñ dem-i

nefesinden ḳapḳara[72] yanmış meger ejder daḫı yaḳın imiş. [10a10] Ādem rāyiḥasın alup süzilüp Ferāmerz̲ üzerine geldi. Ḳuṭb rāyiḥasın ṭuyup sehīl urdı. Tīz Ferāmerz̲ raḫşından inüp Ḳarṭas'a virüp eyitdi, [10a11] yā Ḳarṭas raḫşumı uzaḳ yire götür diyüp kendüsi cübbe eteklerüñ miyānına bend idüp ve tīr ü kemānın eline alup piyāde ilerüye gitdi [10a12] çünki ejdere yaḳın geldi. Ejder baş ḳaldırup Ferāmerz̲'i görince dem çekdi. Ferāmerz̲'üñ öñinden ejderin ḫār u ḫāşāk yuvarlanuraḳ [10a13] ejderin aġzına geldi ammā gördi taʿme degül hemān ṭaşra püfkürdi. Berüden Ferāmerz̲ bir ḥadeng-i ḳażā-zede kemānı ḳapup ejderin gözin gözedüp,

[MİNYATÜR]

[10b] [10b1] tīre küşād virince oḳ gelüp ejderüñ gözünde urup ḳafāsından çıḳup varup yire mıḫlandı. Ejder cān acısı-y-ıla [10b2] bir dem daḫı çekeyüm diyince Ferāmerz̲ ol bir gözine daḫı bir oḳ urup artıḳ ejder ʿamelden ḳalup hemān dögünmege başladı. Ferāmerz̲ [10b3] bir miḳdar ṣabr eyleyüp andan varup gördi, ejder daḫı ölmemiş. Kellesine bir tīġ urup ḳubbe-i miṣāl kellesin yire düşürüp lākin [10b4] buḫārından Ferāmerz̲ de teʾs̲īr idüp girüye gelüp yıḳıldı. Ḳarṭas gözedür idi. Tīz ṣu getürüp Ferāmerz̲'üñ yüzin ve gözin yıḳayup [10b5] ʿaḳlı başına gelüp baʿde yüz seksān ḳulaç kemendin bāz mohresin alup andan bir dıraḫt-ı müntehā sāyesinde ḳarar eyledi ve Ḳarṭas'a [10b6] eyitdi, yā Ḳarṭas var ʿaskere bu aḥvāli bildür, anlar daḫı gelsünler didi. Ḳarṭas-ı Merdom-ser nola diyüp ṭarfet-ül ʿayn içre Remed Şāh'a gelüp [10b7] vuḳūʿı bildürdi. Cümle ʿasker ḳalḳup Ferāmerz̲ olduġı yire gelüp ejderüñ cüs̲s̲esin temāşā idüp Ferāmerz̲'e hezār taḥsīn eylediler. İrtesi [10b8] gün ol ḳonaḳdan ḳalḳup ʿazm-i Muṭahhar Şāh eylediler. Yaḳın geldükde Muṭahhar Şāh'a ḫaber oldı ki, üzerine Remed Şāh yüz biñ ʿaskerile [10b9] gelüyor diyü. Remed Şāh tecāhülden gelüp Ferāmerz̲'üñ ʿayyārı olan Ser-bāz ʿAyyār'a baḳup ʿayyār var efendüñ Ferāmerz̲'in ḫaber getür, Ḳattāl [10b10] Zengī'yle ḥālleri yine müncer oldı. Hem üzerimüze düşmen geldügin bildür, durmasunlar gelsünler. Oradan dönüp üzerimüze gelen [10b11] ʿaskeri göre ne miḳdardur, didükleri ḳadar var mıdur, ʿadāvetleri bizümle ne içündür, ḫaber al gel didi. Ser-bāz ʿAyyār nola diyüp teberin [10b12] ḳapup bunlara vedāʿ idüp evvel gelen ʿaskeri göreyüm diyüp tebdīl-i cāme idüp evvel dīvān-ı Remed Şāh'a girüp Remed Şāh'ı [10b13] ve erbāb-ı dīvānı seyr idüp pāy-ı taḥtda ṭoḳsan sekiz eriş ḳaddıla

[72] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**ḳabḳara** (قبقره)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*b-p"* noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**ḳapḳara**" şeklinde aktarılmıştır.

Ferāmerz̲’i gördi. Bir siyāh zengī oturmış yüzine nerre diyüler, [10b14] baḳamaz bir mehībdür ki nerre-şīrler ḳan ḳuşanurlar. Ser-bāz ʿAyyār ṭaşra çıḳup birinden suʾāl eyledi. Ol kimse eyitdi, buña Ḳattāl Zengī [10b15] dirler, fülān maġarada olurdı, merdom-ḫor idi ve düşinde ṣāḥib-ḳırānlıḳ virildügin ve Ferāmerz̲’i öldürdigin Sepīd-i Āʿẓam’a varup [10b16] eşyā-yı Ferāmerz̲’i ṭaleb itdügin beyān eyledi. Ser-bāz ʿAyyār āh idüp aġlayuraḳ dönüp tekrār dīvān-ı Remed Şāh’a girüp naẓar eyledi. [10b17] Ḳattāl Zengī didükleri ḳaṭrana beñzer bir z̲engīdür. Ḳarṭas-ı Merdom-ser ise Sulṭān-ı ʿAyyārān ṣandalīsine geçmiş oturmış. Ser-bāz tekrār derūnından [10b18] buḫār çıḳup aġladı ve eyitdi, göre nā-bekār Ḳarṭas’ı şöyle ḳara yüzlü zengīye ser-fürū itmiş ola diyüp ḳan yutdı. Nā-çār Ser-bāz [10b19] ʿAyyār Ferāmerz̲ içün teʾessüf idüp oradan döndi. Aġlayuraḳ Muṭahhar Şāh bār-gāhına irdi. Muṭahhar Şāh ve Cihān-baḫş eyitdiler, yā Ser-bāz [10b20] nedür aṣlı niçün ağlarsın, bu gelen ʿasker kim imiş diyü suʾāl eyledükde, Ser-bāz ʿAyyār görüp işitdügin naḳl eyledi. Ḥāliyā efendimüzüñ [10b21] başın cüdāya diküp bār-gāhı öñinde zemīne dikmiş. Sāʾir aḥvāl şöyle dursun ne dirsün şol Ḳarṭas didükleri bī-vefā nerreye kim [10b22] ol daḫı varup Ḳattāl-ı Merdom-ḫor’a yanaşmış didi. Ser-bāz’dan bu ḫaberi işidince birden bir vāveylā kopardılar. Bilenler saḫteden, [10b23] bilmeyenler gerçekden itdiler. Çünkim bir işdür olmış. Şimden girü aġlamanuñ fāʾidesi yoḳdur. Ol dil-āver bir daḫı cihāna gelmez ancak efendimüz intiḳāmın [10b24] ol nā-bekār zengī’ye ḳomazuz. Baḳalum ne ḥāreket eyler didiler.

Ammā bu ṭarafdan, Ferāmerz̲ daḫı gelüp ber-ā-ber ḳondı. Ol gün muḳayyed olmadı. İrtesi gün [10b25] dīvān idüp bir nāme inşā eyledi ve Ḳarṭas’uñ eline virüp eyitdi, yā Ḳarṭas bu nāmeʾi Ferāmerz̲’üñ ʿaskerine ilet ve ne cevāb iderler, baña ḫaber **[11a]** [11a1] getür didi. Ḳarṭas da nola diyüp nāme aldı. Tebrīk ḳapup ḳara tütün miṣ̲āl çıḳup ṭaban aldı. Andan leşker, Sepīd-i Āʿẓam’a geldi. Dīvān-ı Muṭṭahhar [11a2] Şāh’a gelüp iz̲n[73] ṭaleb eyledi. Bevvāblar girüp ḫaber virdiler. Muṭahhar Şāh ṣūret-i muʿāmele gördiñüz mi nā-bekār güher-ābı şimdi düstūr ile gelür diyüp [11a3] iz̲n virdi. Bevvāblar çıḳup Ḳarṭas’a buyuruñ didiler. Ḳarṭas içerü girüp yir öpdi ve teberine ṭayanup durdı. Cihān-baḫş olsun, Muṭahhar Şāh [11a4] olsun Ḳarṭas’a ḫoş geldüñ yā Ḳarṭas ne ḫaber, efendüñ ḳanı niçe oldı didiler. Ḳarṭas daḫı saḫteden aġlayup başıñuz

[73] Bu kelime Standart Türkiye Türkçesinde “**izin**” şeklinde kullanılmaktadır. Metinde de bu şekilde yazılan örnekler mevcuttur.

ṣāġ olsun, efendimüz [11a5] Ḳattāl Zengī elinde helāk oldı. Meger ki nā-bekār zengī çoḳ ḳuvvete mālik imiş, ibtidā varduḳ. Zengīnüñ ḳırḳ nefer zengī pehlevānı var imiş. Her biri [11a6] ehramene beñzer. Birden gelüp üzerimüze hücūm eylediler. Biz daḫı ḳırḳın öldürdük. Ṣoñra Ḳattāl-ı Merdom-ḫor gelüp efendüm Ferāmerz ile cenge durdı. [11a7] Yidi sāʿat ḳadar ceng eylediler ammā Ḳattāl-ı Merdom-ḫor ḳuvve-i ḳāhire ṣāḥibi zengī, ʿāḳıbet bir ḍarb-ı gürz urup Ferāmerz'üñ cümle iyegülerüñ ḫurd [11a8] eyledi. Ferāmerz yıḳılup nā-bekār zengī üzerine atıldı ve başın kesdi. Ben bu ḥāli görince teber ile ḥamle eyledüm. Bir naʿra urup beni daḫı şaşurdı [11a9] ve yaḳamdan ṭutup yire urdı ve ellerim baġlayup baña elbetde tābiʿ ol, yoḳ dirseñ seni daḫı öldürürüm didi. Gördüm, elinden ḫülāṣa [11a10] çāre yoḳ, nā-çār ben daḫı tābiʿ oldum andan. Döndi baña ey nerre bu gice baña bir pīr gelüp vāḳiʿümde ġayrı sen ṣāḥib-ḳırān olacaḳsın, [11a11] var Īrān'da Rüstem dirler bir ṣāḥib-ḳırān vardur, ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānī cümle andadur, al didi. Ben de uyandum, işte siz ẓuhūr eyledüñüz didi. [11a12] Evvelden Ferāmerz ile cenge mübāşeret eyledükde Ferāmerz'den suʾāl idüp kimüñ oġlı olduġın burada dārāt ve devleti olduġun efendüm Ferāmerz [11a13] cümle naḳl eylemiş. Baña dönüp yā Ḳarṭas şunda bir pād-şāh vardur. Āteş-perestdür. Benümle bir miḳdar ḫuṣūmeti vardur. Varup anı kendüme tābiʿ idüp [11a14] oradan Sepīd-i Āʿẓam üzre varur. Ferāmerz, İbn-i Rüstem'üñ anda olan dārātın alup ʿaskerüñ kendüme tābiʿ ider de Īrān'a gider, pederi [11a15] Rüstem'den daḫı ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānī alup ġayrı istiklāl-i ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem oluram didi. Ol pād-şāha Remed Şāh dirler imiş. Bāzergān [11a16] başısı olan Ḫāce Yārṭus'a mekr-i sābıḳā ṭutup mālın alup kendüñ ḥabs eylemiş ve tevābiʿin kebāb idüp yemiş imiş. Remed Şāh [11a17] duyup biraz ʿaskerile üzerine gelür kim Ḫāce Yarṭus'ı ḫalāṣ eyleye. Ḳattāl Zengī ʿaskerin bozup pehlevānların zaḫm-dār idüp [11a18] cümlesin ḳaçurur. Ḫuṣūmetin aṣlı daḫı bu imiş. Ḫāce[74] Yārṭus'ı ḥabsden çıḳarup āzād eyledi ve cümle māl ve eşyāsın virdi [11a19] ve Remed Şāh ṭarafına gönderdi. Var söyle şāhına ben ġayrı rehzenlikden ve merdom-ḫorluḳdan ferāġat idüp tevbe eyledüm, [11a20] vāḳiʿümde baña ṣāḥib-ḳırānlıḳ virildi, vaḳtine ḥāżır olsun, işte ben daḫı ardınca varurum. Ya Müselmān olup baña bende [11a21] olur yāḫud cümle ḳatl idüp memleketin żabṭ iderüm diyü tenbīh eyledi. Andan ḥabsden otuz nefer ādem kendüsine tābiʿ [11a22] eyledi ve cümle eşyāsın ḳaldırup varduḳ. Ceng idüp Remed Şāh'ı yüz biñ ʿaskerile ve pehlevānlarıla İslām'a getürüp [11a23] oradan bunda

[74] Bu isim metnin genelinde çoğunlukla transkripsiyonlu olarak "Ḫāce" şeklinde yazılmıştır. Burası da dahil birkaç yerde ise müstensihin kelimeyi "Ḥāce" şeklinde yazdığı görülmüştür.

geldi didi. Bilmeyenler ḳavli ḳopsun nā-bekār zengīnüñ diyü sögdiler. Ḳarṭas'a eyitdiler, sen ne içün geldüñ diyü [11a24] Muṭahhar Şāh suʾāl eyledi. Ḳarṭas eyitdi, elçilik ile geldüm, nāme getürdüm, bāḳī cevāb nāmededür diyüp nāmeʾi çıḳarup kenār-ı taḫta [11a25] ḳodı. Muṭahhar Şāh alup Feylesof-ı Dānā eline virdi. Feylesof açup ḳırāʾat eyledi.

Ṣūret-i nāme, ser-nāme-i be-nām Ḫudā kim oldur ḳādir, **[11b]** [11b1] ḳādir-i ḳayyūm ve dānā benüm ḳatumda ki Ḳattāl-ı Merdom-ḫor ve ḥālā ṣāḥib-ḳırān-ı şarḳ ve ġarbum. Sen kim Sepīd-i Āʿẓam şāhı olan Muṭahhar [11b2] Şāh'sın. Maʿlūm ola kim dāmāduñ Ferāmerz̲ üzerüme gelüp başın kesüp cüdāya dikdüm ve bunda geldüm ki Ferāmerz̲'üñ cümle dārātın [11b3] alup Īrān'a gidem, varup Rüstem'den ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānı alam. İmdi nāmum vuṣūlünde gerekdür kim Ferāmerz̲'üñ mālik olduġı ālāt u atdan [11b4] serā-perde vü ḫazīneden,

Ḫulāṣa-i kelām, daḫme-i İskender-i Kübrā'dan çıḳarduġı eşyāyı getürüp cümlesin bī-ḳuṣūr baña teslīm idüp [11b5] kendüñ daḫı Ferāmerz̲'üñ oġluñ ve pehlevānların alup gelüp ḫāk-pāyuma yüz sürüp baña tābiʿ olasın, benümle ber-ā-ber Īrān'a gidesinüz. Ben de [11b6] sizüñ her biriñüze Ferāmerz̲'den ziyāde riʿāyet idüp ke-l-evvel menṣıblarıñuzda ʿūlūfe ve ikrāmıñuz izdiyād eyleyem. Eger yoḳ diyüp muḫālefet [11b7] iderseñüz yarın meydāna çıḳar cümleñüze miḳdārın bildürürüm. Ṣoñra bize niçün bildürmedüñ dimeyesüz. Vārān ʿayyārum Ḳarṭas-ı Merdom-ser [11b8] Nerre ile şāfī cevāb irsāl idesüz diyüp nāmesin tamām itmiş. Hemān pehlevānlar bir uġurdan yabana söylemiş. Yarın meydānda cevābın alsun. [11b9] Biz andan efendimüz Ferāmerz̲'üñ intiḳāmın almaduḳça fāriġ olmazuz didiler. Muṭahhar Şāh şīr postından Ḳarṭas'a bir ḫilʿat virüp yolladı. [11b10] Ḳarṭas gitdükden ṣoñra Muṭahhar Şāh ʿaskerinde ceng-i nidā itdürdi. Ḳarṭas, Ferāmerz̲'e gelüp virdükleri cevābı didi. Ferāmerz̲ ḫoş imdi [11b11] günāhı boyunlarına, kendileri bilür diyüp emr eyledi. Ġażbān-ı Tīġ-zen'e ʿasker de yārın cengdür diyü ṭaraf ṭaraf münādīler nidā itdürdi.

[11b12] **Ḫāṣılı,** iki leşker āgāh olup ṣabāha munṭaẓır oldılar çünkim ol gice mürūr idüp ṣabāḥ oldı. Āf-tāb-ı ʿālem-tāb, sūy-ı ufḳdan nümāyān [11b13] olup ʿālem münevver olduḳda ʿaskerden ceng-i ḥarbīler çalınup at, fīl, gergedanlarına süvār olup ʿazm-i meydān-ı rezm idüp birbirlerine [11b14] muḳābil ve muḳārin oldılar. Ṣaflar dönüp alaylar bağlandı. Meydān açıldı, kim gire meydāna diyü, herkes nāẓır-ı ber-meydān

iken [11b15] anı gördiler. Ferāmerz̲, Ḳattāl Zengī namı-y-ıla ḳaṭran ṭulumuna beñzer, altında peleng-reng-i baḥrīʾi sürüp yanar āteş gibi meydāna girdi. [11b16] Ol ḳadar sipāhīlik eyledi kim dost düşmen taḥsīn ü āferīn eyledi. Andan naʿra urup yā Muṭahhar Şāh nāmum ile ʿāmil olmaduñ, meydānuma [11b17] er gönder, yoḳ dirseñ şimdi tepüp alayına ʿaskerüñ fenāya virürem diyü heybetle öyle ḥayḳırdı kim Ferāmerz̲'üñ naʿrası evvelden daḫı mühīb idi. [11b18] Feylesof-ı Dānā maʿcūn yidirüp daḫı ziyāde mühīb oldı ve tebdīl oldı. Herkes Ferāmerz̲ naʿrasından vehm aldı. Muṭahhar ṣaġ ve ṣola baḳup bre [11b19] biriñüz girüñ şol zengīnüñ meydānına diyüp fermān eyledükde hemān Behmen-i Ḫişt-endāz kim Muṭahhar Şāh'uñ ser-ʿaskeridür. Bir kerre at sürüp Muṭahhar [11b20] Şāh öñine geldi. Yir öpüp Cihān-baḫş öñinde temennādan ṣoñra meydān istedi. İẕn olup Behmen-i Ḫişt-endāz raḫşın oynadaraḳ Ḳattāl [11b21] Zengī diyü Ferāmerz̲'üñ öñin aldı. Ferāmerz̲ daḫı Behmen'e tecāhülden gelüp kimsin pehlevān bu ʿaskerde ne ismile yād olunursın didi. Behmen eyitdi, baña Behmen-i [11b22] Ḫişt-endāz dirler, Muṭahhar Şāh'uñ ser-ʿaskeriyüm didi. Ferāmerz̲, yā Behmen hiç öldürdügüm Ferāmerz̲ ile ceng idüp imtiḥān oldun mı idi, [11b23] Ferāmerz̲ ile niçe idüñ didi. Behmen imtiḥān olmadum ammā ben anuñ yanında ḳaṭre idüm. Bir dil-āverüñ ḥaḳḳın inkār eylemek olmaz didi. Ferāmerz̲, Behmen'e [11b24] göñlünden āferīn eyledi. İmdi ḥamle eyle yā Behmen-i Ḫişt-endāz, maḳdūrını ṣarf eyle ve naṣıl ālātda māhir iseñ anuñla ḥamle eyle, ṣoñra ʿöẕr [11b25] ve bahāne eylemeyesin didi. Behmen el nīzeye urup Ferāmerz̲'e bir nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲, Behmen'üñ nīzesin on sekiz baṭmān tāziyāne-i İskender ile [12a] [12a1] çarpup menʿ eyledi. Behmen gürzile geldi. Ferāmerz̲ gürzin daḫı ḳolçaġı-y-ıla çarpup menʿ eyledi. Cihān-baḫş, Ferāmerz̲'üñ böyle mehāretlerin [12a2] görüp göñlünden taḥsīn iderdi ammā bilmeyenlere heybet oturdı. Bu kerre Behmen ġażaba gelüp el ḫişte urdı. Behmen'üñ ise ḫiştin ol diyārlara menʿ ider yoġ-ıdı. [12a3] Herkes ḫiştinden iḫtirāz iderdi. Ferāmerz̲'e çün Behmen, ḫişt ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ el ṣunup Behmen'üñ ḫiştüñ elinden aldı ve düvālinden ḳapup ḳoluna aldı ve Ḳarṭas'a [12a4] teslīm eyledi. Ḳarṭas rıfḳıla bende çeküp ʿalem sāyesine iletdi. Ferāmerz̲ naʿra urup er ṭaleb eyledükde Arduvān-ı Pūlād-pūş at sürüp meydāna girdi. Ferāmerz̲'üñ öñin [12a5] aldı. Ferāmerz̲ eyitdi, kimsin aduñ nedür diyü suʾāl eyledükde Arduvān kendin taʿrīf eyledi. Ferāmerz̲ eyitdi, di imdi ḥamle eyle diyince Arduvān, Ferāmerz̲'e [12a6] bir nīze, iki gürz urdı. Ferāmerz̲ ikinci gürzde Arduvān'ın gürzin elinden alup ānīde

düvālinden ḳapup Ḳarṭas'a teslīm eyledi. [12a7] Ḳarṭas bend idüp Behmen'üñ yanına iletdi. Ferāmerz̲ er ṭaleb eyledi. Muṭahhar Şāh eyitdi, bre bu ne zehr-i ḳātil zengī olur, biriñüz daḫı varuñ [12a8] diyince Cüneyd-i Ḫūn-āşām girdi. Ferāmerz̲'e üç ḥamle eyledi. Ferāmerz̲ ḥamlelerüñ menʿ idüp bir nīze ile raḫşından ayırdı ve zemīne düşmeden [12a9] ḳapup ḳoluna aldı ve Ḳarṭas'a teslīm eyledi. Ḳarṭas bend idüp ol bir pehlevānlaruñ yanına iletdi. Bu kerre Saʿd-ı Sepīd-endām [12a10] at sürüp Ferāmerz̲'üñ öñiñ aldı, eyitdi, ey nā-bekār zengī nedür bu senüñ itdügin diyüp el nīzeye urdı, ayırup Ferāmerz̲'e [12a11] bir nīze urdı. Ferāmerz̲'üñ evvelden daḫı Saʿd'a bir güşmāl virmek muradı idi. Zīrā bir miḳdar ḫod-pesend pehlevān idi. el ṣunup [12a12] nīzesin ṭop dibinden yalman girüsünde ṭutup żabṭ ve rabṭ eyledi. Yel gibi gelürken Sedd-i İskender miş̲āl duravardı. Saʿd nīzesin [12a13] ilerü itdi, işledemedi, girü çekdi olmadı. Ferāmerz̲ silküp nīzesin elinden aldı. Saʿd ʿaskerden ʿār idüp hāy nā-bekār zengī [12a14] sen misin baña bu işi iden diyüp el gürz urdı. İrüp Ferāmerz̲'e bir ḍarb-ı gürz ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ el ṣunup gürzin daḫı [12a15] elinden aldı ve kendü gürzin kendüsine ḥavāle eyledükde Saʿd'uñ cān başına ṣıçradı. Nā-çār neylesün siperden ḳarşu tutdı [12a16] ammā Ferāmerz̲ gürz ḫaṭā yirine geldükde gürzi[75] zemīne bıraġup bir kerre Saʿd'ı düvālinden ḳapup Saʿd ne gördi, iş ġayrı oldı. [12a17] Bāri ol zengīye bir reng ideyüm ki beni atdan ayırmasun diyüp oyluḳların muḥkem ṣıḳdı. Bilmedi kim rengi kendüsine eyledi. Ferāmerz̲ [12a18] öyle zūr eyledi kim Saʿd raḫşı-y-ıla bile zeminden alup raḫşuñ pāyları zemīnden kesildi. Saʿd gördi, dibelik rüsvāy oluyor, uyluġın [12a19] ṣalıvirdi. Raḫşın yine yire başdı. Ferāmerz̲, Saʿd'ı ḳolına alup Ḳarṭas'a teslīm eyledi. Hemāñ Evrān-ı Āhen-derīd girüp Ferāmerz̲'üñ [12a20] öñin aldı ve ḫafiyyene temennā idüp el nīze-i gürze urup ḥamle eyledi. Ferāmerz̲, Evrān'ın nīze vü gürzin ḳāʿide üzre menʿ idüp [12a21] Ferāmerz̲ daḫı bir nīze ve bir gürz urup Evrān daḫı ne ḥāl ise menʿ eyledi. Üçinci gürzi Ferāmerz̲ bir ḳīrāṭ girüden tutup bir ḍarb [12a22] urdı. Evrān'uñ raḫşınuñ bili ḳırılup Evrān raḫşı-y-ıla yıḳılurken, Ferāmerz̲ tīz destlik idüp yek-i mīḫ üzerinden döndi [12a23] ve Evrān'ı ḳapup Ḳarṭas'a virdi. Ḳarṭas ānīde ol bir pehlevānlar yanına iletdi. Ġayrı Cihān-baḫş at sürüp meydāna girdi. [12a24] Pederinüñ öñiñ alup iltiyām üzre ʿaşḳ eyledi ammā Ser-bāz ʿAyyār rikābında idi. Ferāmerz̲ Cihān-baḫş'a ey nev-civān kimsin ġālibā [12a25] Ferāmerz̲ oġlı Cihān-baḫş

[75] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**r** (ر)" harfinin unutulması sonucunda "**göz/güz** (گوز)" şeklinde yazılmıştır. Fakat cümlede "**gürz**" konusu geçtiğinden ötürü ve müstensihin bu tarz yanlışlıkları da göz önünde bulundurularak kelime çevriyazıya "**gürz**" şeklinde aktarılmıştır.

didükleri dil-āversin didi. Cihān-baḫş eyitdi, beli, o'yum didi. Ferāmerz eyitdi, di imdi ḥamle eyle görelüm sen, [12b] [12b1] sen niçesin diyince Cihān-baḫş el nīzeye urup irişdi. Ferāmerz'e bir nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz siper ber-ā-ber virüp [12b2] menʿ eyledi ammā Cihān-baḫş'ın daḫı ḳuvvetin tecribe eylememiş-idi. Şimdi bilüp taḥsīn ve iftiḫār eyledi. Ferāmerz de Cihān- [12b3] baḫş'a bir nīze urup Cihān-baḫş daḫı merdāne menʿ eyledi. Andan el gürze urup irişdi. Ferāmerz'e bir ḍarb urdı. [12b4] Ferāmerz arḳada menʿ eyledi. Ferāmerz urdı, Cihān-baḫş menʿ eyledi ammā pederi Ferāmerz naşıl ḳuvvete mālik duydı. Bā ḫuṣūṣ kim [12b5] urduġı ālet mülahazadur. Ḥāṣılı Ferāmerz, Cihān-baḫş'a bir miḳdar ruḫṣat virüp on ikişer ḍarb urışdılar. Andan nevbet [12b6] Ferāmerz'e geldükde Cihān-baḫş bir ḍarb ḥavāle idüp Saʿd gibi gürzin nezīh ṭarafı-y-ıla şalup Cihān-baḫş'ı raḫşından ḳapup ḳolına [12b7] aldı ve yine raḫşına ḳoyup var imdi yā Cihān-baḫş Muṭahhar Şāh'ıla müşāvere idüp eşyāyı teslīm idüp kendüñüz daḫı gelüp tābiʿ [12b8] oluñ didi ve dönüp fermān eyledi. Ṭabl-ı ārāma ṭurralar urdılar. Berüden Cihān-baḫş daḫı dönüp ṭabl-ı ārām çaldurdı. İki ʿasker [12b9] ḳondılar. Cihān-baḫş, Muṭahhar Şāh'a niçe idelüm işte bu zengī cümlemüze ġālib geldi, ḥükm ġālibüñdür. Benüm bildügüm budur kim hemān pederimüñ eşyāsın [12b10] cümle zengīye teslīm idüp biz de tebaʿiyyet gösterüp bile Īrān'a giderüz didüm. Eger zengīʾi öldürüz ise hem intiḳām almış oluruz ve hem eşyāyı [12b11] yine aluruz. Eger zengī, dedeyi öldürüp ṣāḥib-ḳırān postına geçirse yanında bulunmış oluruz. Ol zemān yine bir dürlü mülāḥaẓa daḫı olunur didi [12b12] ve dönüp Feylesof'a ey dānā bu ḫuṣuṣda sen ne dirsin didükde Feylesof-ı Dānā beli, söz budur, bundan münāsibi yoḳdur didi. Muṭahhar Şāh [12b13] imdi öyle olınca ḳalḳup Ḳattāl Zengī'ye varup temennālar eylerüz ve serā-perde-i İskender'e daʿvet idüp cümle eşyāyı teslīm eylerüz didi. [12b14] Andan Muṭahhar Şāh ḳalḳdı ve Cihān-baḫş ve Feylesof-ı Dānā ḳalḳdılar ve Ḥüsam'ı da aldılar. Daḫı vüzerādan baʿżı iḫtiyārlar ile binüp [12b15] Ser-bāz ʿAyyār daḫı bile ʿazm-i leşker-i Ḳattāl Zengī eylediler. Ferāmerz daḫı berüye gelüp ḳarār itdi. Rezm cāmelerüñ çıḳardı, dīvān [12b16] libāsı giyüp dīvān-ı Remed Şāh'a geldi. Pāy-ı taḫt şandalīsinde ḳarār eyledi. Andan Ḳarṭas'a emr eyledi, pehlevānları getür diyü. Ḳarṭas [12b17] varup cümlesin ḳıṭālayup getürdi, Ferāmerz'üñ ḳarşusına durġurdı. Ferāmerz bunlara ḫiṭāb idüp nice görürsüñüz kendüñüzi [12b18] ey Ferāmerz pehlevānları didükde hemān Evrān, nuṭḳa gelüp eyitdi, niçe görseñ gerek pehlevān şimdiki ḥālde maġlūbuñ ve elinde [12b19] esīrüz, dilerseñüz öldür, dilerseñüz

āzād eyle didi. Ferāmerz eyitdi, güzel söz pehlevān, sözün yirinde. Ben daḫı sizüñ gibi pehlevānlara [12b20] ḳıymam. Efendiñüz Ferāmerz'i daḫı murādum öldürmek degül idi ancaḳ ḳażāya çāre yoḳ. Ha bir ḫaṭādur oldı, ṣoñradan ben daḫı acıdum[76] [12b21] ammā ne fāʾide. Şimdiki ḥālde gelüñ, baña tābiʿ oluñ, yine her biriñüzi ḫoş görüp Ferāmerz'den ziyāde size riʿāyet eylerüm. Elḥamdülillāh arada ʿadāvet-i [12b22] dīniyyemüz yoḳ. Siz de Müselmān, biz de Müselmān. Kişi ġālibāne ḫizmet eylemek ʿayb degüldür didi. Evrān eyitdi, diñle pehlevān bizüm [12b23] başımuz Muṭahhar Şāh'la Ferāmerz'üñ oġlı Cihān-baḫş'dur. Eger anlar tābiʿ olur ise biz de oluruz dirken bevvāblar içerü segirdüp devletlü ṣāḥib-ḳırān [12b24] Sepīd-i Āʿẓam'dan berü biraz kimesneler geldi didüklerinde Ferāmerz duydı. Zīrā geleceklerin bilürdi, istiḳbāl idüñ didi. Ḥattā Remed Şāh'ı bile [12b25] ḳarşu gönderdi. Bunlar bār-gāh ḳapusında buluşup hele bunları içerü aldılar. Ferāmerz daḫı bunlar gelince ṣandalīden ayaġa ḳalḳdı. Muṭahhar Şāh'ıla [13a] [13a1] Cihān-baḫş temennā idüp, Ferāmerz Muṭahhar Şāh'ı taḫta çıḳardı ve Cihān-baḫş içün bir ṣandalī getürdüp ber-ā-berine ḳurdurdı ve Ḥüsām'a [13a2] ṣol ḳolda yir virdi. Ser-bāz ʿAyyār'a daḫı ʿayyār başı ṣandalīsin virüp ḫoş geldiñüz didi. Andan pehlevānlar daḫı meydānda idiler. Ferāmerz [13a3] hemān Ḳarṭas'a işāret eyledi. Cümlesinüñ bendin alup Evrān alt yanına ser-ḳaplan ṣandalīsine aldı. Anuñ altına Saʿd'ı, daḫı altına [13a4] Cüneyd'i, Behmen ve Arduvān'ı ṣola aldı. Andan Muṭahhar Şāh'a Feylesof-ı Ekber'e riʿāyetler eyleyüp teşrīfiñüze bāʿiş nedür diyü suʾāl eyledükde [13a5] anlar daḫı murādlaruñ bildirüp serā-perde-i İskender-i Kübrā'ya daʿvet eylediler. Ferāmerz icābet idüp ḳalḳdılar. Raḫşlarına süvār olup leşker-i [13a6] Muṭahhar Şāh'a geldiler. Doġru serā-perde-i İskender-i Kübrā'ya indiler. Remed Şāh ve Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken ve Ġażbān-ı Ṭīġ-zen daḫı serā-perde-i İskender'i görmemişlerdi. [13a7] Üç ḳātın daḫı seyr idüp ḥayrān oldılar. Muṭahhar Şāh gelüp Ferāmerz'i pāy-ı taḫt ṣandalīsine geçürüp Allāh mübārek eyleye devletlü ṣāḥib-ḳırān [13a8] didiler ve cümle ḫazīne ve eşyāyı Ferāmerz'e teslīm eylediler. Remed Şāh, Muṭahhar Şāh'ıla taḫta geçüp Evrān ser-ḳaplān ṣandalīsinde sāʾir [13a9] dil-āverler ṣaġ ve ṣol ṣandalīlerde ḳarar eylediler. Evvel Muṭahhar Şāh żiyāfet idüp cümlesine yidürdiler ve içdiler. Andan ṣoñra Ferāmerz [13a10] daḫı bir mülūkī żiyāfet idüp ṭaʿām yindükden ṣoñra ḫazīneʾi açup pehlevānlara

[76] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**açı-** (آچی)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**acı-**" şeklinde aktarılmıştır.

ḫilʿat ve raḫş virdi ve Cihān-baḫş'a peleng-reng-i baḥrīʾi [13a11] bağışladı ve dünyā vü āḫiret evlādum olsun diyüp Cihān-baḫş'ı oġul idindi ve İskender-i Kübrā'nuñ emānet ḳoduġı on dört [13a12] kūşelü tācı ḫazīneden çıḳarup Muṭahhar Şāh'uñ başına giydürdi ve cümleye şehinşāh ve Feylesof-ı Dānā'yı baş vezīr eyledi [13a13] ve Ser-bāz ʿAyyār'ı ʿayyār başı eyledi. Şol şarṭıla ki kendinden ziyāde ʿayyār ẓuhūr eylerse ol baş, bu aña ḫalīfe ola. Bunlar [13a14] tamām olduḳdan ṣoñra ḳalḳup Ferāmerz dilek durdı. Muṭahhar Şāh eyitdi, nedür devletlü ṣāḥib-ḳırān elḥamdülillāh bütün devlet senüñ olup da [13a15] yine dilek yirine durmaḳdan murād nedür didükde Ferāmerz duʿā idüp yā Muṭahhar Şāh işitdüm, Ferāmerz merḥum dāmādın imiş. İmdi [13a16] beni daḫı dāmādlıġa ḳabūl idüp Ferāmerz'üñ ṭaḫt-ı nigāhında olan menkūḥası Gül-çehre Bānū'yı baña viresin hemān. Gūyā ki Ferāmerz [13a17] ölmedi. Şimdiki ḥālde işte Ferāmerz benüm didi. Muṭahhar Şāh nola bāş üzerine diyüp Feylesof-ı Dānā ʿaḳd-i nikāḥ eyledi. Ferāmerz sūr [13a18] istemedi. Hemān ol gice güyegü girdi. Gül-çehre Bānū ise evvelden maʿhūddur bilür. Ferāmerz, Gül-çehre'nüñ yanına girdükde Gül-çehre Bānū, [13a19] Ferāmerz'i ol ʿacībe heyʾetde gördükde ḳorḳdı. Ferāmerz yaḳın olmaḳ murād idince Gül-çehre ictināb eyledi. Ferāmerz gülüp nedür [13a20] yā Gül-çehre benden ne tīz uṣanup utanduñ didi. Gül-çehre Bānū, Ferāmerz'üñ yüzine baḳarken senedin işitdi, gördi ses Ferāmerz [13a21] sesi degüldür, aġlamaġa başladı. Beni ʿan-ḳaṣdin aldadup bir zengī'ye virdiler yoḫsa ne mümkün ādem ṣūret-i āḫire temeṣṣül eylemek, [13a22] boyanup siyāh olmak. Ferāmerz eyitdi, ey nāzenīnüm şimdi senüñ şibhüñ ne ile defʿ olur didi. Gül-çehre Bānū eyitdi, Ferāmerz'üñ [13a23] ketfinde bir beyaż ḫāl vardur. Āl-i Keyūmerṣ'den ve Nesl-i Ḳahremān'da olur ḫāle ḫāl-i Keyūmerṣ dirler. Eger sen de var ise olsın [13a24] ve-illā ol olmaduḳdan ṣoñra dünyā bir yire gelüp işte bu zengī Ferāmerz'dür diseler inanmam didi. Ferāmerz gülüp ṣoyındı. [13a25] Ol ḫāli gösterdi. Feylesof, Ferāmerz'i boyaduḳda ḫāl üzre mum yapışdurdı, ḫālüñ cirmi boyanmasun diyü. Gül-çehre Bānū ḫāl, [13b] [13b1] ḫāl-i Keyūmerṣ'i görince inandı. Andan kendü daḫı ṣoyınup cāme-ḫāba girdiler. Ne yapdılar ise yapdılar, ṣabāḥ baʿde'l-ġusl [13b2] Ferāmerz dīvāna gelüp Muṭahhar Şāh ḫilʿat giyürdi. Beş on gün ʿişret ve ṣoḥbet idüp bir gün Ferāmerz eyitdi, şimden ṣoñra ġayrı tedārük [13b3] görülsün, Īrān'a giderüz didi. Muṭahhar Şāh ʿasker tedārükine meşġul oldı ve yirine oġlı Pervīz Şāh'ı vekīl ḳoyacaḳ oldı. Bu fikr [13b4] üzre tedārükde bezm-i dāstānımuz bir āḫir ṣadede geldi.

Rāvī-yi şīrīn-zebān öyle naḳl ü beyān eyler kim, bu Sepīd-i Āʿẓam'dan berü bir diyār [13b5] var idi. Aḥżar-ābād dirler idi. Şāhına Ahżar Şāh-ı Sebz-i Ḳıyād dirler idi. Bir nefesinde bahādır, cerī ve cesūr pād-şāh, iki kerre yüz biñ ʿaskere [13b6] mālik idi ve dīvānında pehlevānları çoḳ idi ammā ṣaġ pāy-ı taḫt pehlevānına Cumhūr-ı Aḥżerī dirlerdi. Yüz on sekiz eriş ḳadd ü ḳāmet [13b7] çekerdi. Bir ḳarındaşı var idi. Ḳam-hor-ı Aḥżerī dirler idi. Yüz on iki eriş ḳadd çekerdi ve bu Aḥżar Şāh'uñ iki birāderi daḫı [13b8] var idi. Eñ büyüklerine ʿAdlān Şāh-ı Bedehşānī dirler idi. Bedeḫşān diyārına ḥükm eylerdi. ʿUmrān-ı Bedeḫşānī nām bir pehlevānı var idi. [13b9] Yüz yigirmi eriş ḳadd çekerdi ve Behzād-ı Bedeḫşānī nām bir pehlevānı daḫı var idi. Yüz on altı eriş ḳadd çekerdi ve bir oġlı var idi. [13b10] Adına Melik Seyf-i Seng-endāz dirlerdi. Gerçi yüz on beş eriş ḳaddı var idi ammā ʿUmrān ve Behzād niçesine yapışmaġa ḳādir [13b11] degüller idi. Murād eylese ikisin birden düvāllerinden ḳāldırur idi ve Seng-endāz dimege sebeb bu idi kim bir pūlād-ı deste-çūb [13b12] yapdırup deste-çūbun ucına zencīr berkitmiş-idi[77]. Gūyā ki ṣālıḳ resminde ammā ṣālıḳuñ zencīrinüñ ucunda ṭoplar olurdı. [13b13] Bunuñ zencīrinüñ ucı yine üçer çatal ve tezād ve keffesi gibi pūlātdan birer keffesi var idi. Maḫṣūṣ siyāh mermerden ṭoḳuzar baṭman[13b14] müdevver çeki ṭaşı gibi ṭaşlar yapdırup bir ḫaşmla ḳaçan ceng idüp ḫaşmınuñ elinden ʿāciz ḳalduḳda ol deste-çūbı eline alup [13b15] ol üç keffeye üç seng-i siyāh ḳoyup vezn ile birḳaç kerre başı üzerinden ṣapan-vārī devr itdirüp ḫaşmına atardı. Üç ṭaşuñ [13b16] ikisi ḫaşmına ve biri ḫaşmınuñ bindügi raḫşuñ kellesine urup ḫurd-ı ḫām eylerdi. Menʿi bir vechle ḳābil degüldi elbetde. Ol taḳrīb ile [13b17] ḫaşma cevāb virürdi ve ḥaḳḳından gelürdi. Andan ol üç şāhın ortanca ḳarındaşlarına Laʿlān Şāh-ı Laʿlīn-tāc dirler [13b18] idi. Laʿlūniyye diyārına ḥükm eylerdi. Bir cihān pehlevānı var idi. Adına Keyyūs-ı Nīze-dār dirler idi. Yüz on dört eriş ḳadd çekerdi. [13b19] Bir muṭalsım nīzesi var idi. Bir ḥāli-y-ile menʿ olınmaz idi. Bir daḫı Līcūr-ı Laʿlānī nām bir pehlevānı daḫı var idi. Bu Aḥżar Şāh [13b20] ise cümlesinden küçük idi. Fe-emmā cümlesinden şecīʿ idi. Ceng-āverlik yolunda idi. Büyük birāderi ʿAdlān Şāh'uñ oġlı Melik Seyf-i Seng- [13b21] endāz daḫı teʾehhül eylememiş-idi. Bir münāsib ḳız olsa Melik Seyf'e alıvirseñ diyü ʿAdlān Şāh vüzerā ile müşāvere eyledi. Baʿżı yirde [13b22] ḳız buldılar. Melik Seyf istemedi. Bir gün Sepīd-i Āʿẓam ṭarafından bir ḳāfile gelüp meger

[77] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**perkit-** (پرکت)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*b-p*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**berkit-**" şeklinde aktarılmıştır.

ʿAdlān Şāh vezīr taʿyīn eylemişdi. Gelen ḳāfile [13b23] ve seyyāḥından suʾāl iderdi, ḫaber aldugı ḳızı gelüp Melik Seyf'e ḫaber virürler idi, Melik Seyf begenmezdi. Ol vezīr Sepīd-i Āʿẓam [13b24] ṭarafından gelen ḳāfileden suʾāl eyledi. Ḳāfile-i sālāra Ḥāce Sālim dirlerdi. Ol Ḥāce Sālim vezīre, Sepīd-i Āʿẓam pād-şāhı olan [13b25] şāhuñ iki ḳızı vardur, ḥāliyā ḥüsnde gök ḳubbenüñ altında bulınmaz ancaḳ yaḳında Īrān memleketinden bir dil-āver ẓuhūr eyledi. Ferāmerz̲ nām ḥāliyā [14a] [14a1] Īrān'da ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem olan Rüstem'üñ oġlı imiş. Büyük ḳızın bir güher-āb ḳapmış. Üç sene ḥabsde ḳalup ol Ferāmerz̲ güher-ābı [14a2] öldürüp ḥabsden ḫalāṣ eyleyüp babası Muṭahhar Şāh'a getürdi. Muṭahhar Şāh daḫı ḳızı ol Ferāmerz̲'e virdi ammā küçük ḳızına [14a3] Lāle-i Ruḫ Bānū dirler. Büyük hemşīresinden daḫı güzeldür dirler didi. Ol maḥall ḳāfileden bir kimse Ḥāce Sālim'üñ yanında idi. Ḳoynundan [14a4] bir ḳaġıd çıḳarup vezīre ṣundı. Vezīr alup baḳdı. Bir ḳızuñ taṣvīri ammā ġāyet ḥüsnālardan bir ḳız bu. Taṣvīr kimüñ taṣvīridür diyü [14a5] suʾāl eyledükde, işte ol kimse Ḥāce Sālim'üñ vaṣf eyledügi Lāle-i Ruḫ Bānū'nuñ taṣvīridür didi. Meger ol kimse muṣavver idi. Varduġı [14a6] diyārda ḫaber aldugı ḥüsnālardan olan ḳızlaruñ taṣvīrüñ bir ṭarīḳi-y-ile alup böyle iḳtiżā iden kimesnelere gösterüp üç yüz, iki yüz [14a7] altuna erbābına ṣatardı. Şimdi vezīr bu taṣvīri görince begendi. Ol kimseden taṣvīri istedi. Bahāsı ḳac altun ise söyle [14a8] saña getüreyüm didi. Ol kimse beş yüz altun istedi. Vezīr taṣvīri alup doġrı Melik Seyf'e vardı. Taṣvīri gösterüp ḳızı [14a9] vaṣf eyledi. Melik Seyf taṣvīri gördügi gibi biñ cānıla ʿāşıḳ-ı dil-dādesi olup hā işte baña münāsib ḳızı şimdi buldum, olursa [14a10] bu taṣvīr ṣāḥibi olan Lāle-i Ruḫ Bānū olur, andan ġayrısın almam didi. Vezīr ol aradan ʿAdlān Şāh'a varup aḥvāli bildürdi. [14a11] ʿAdlān Şāh biraz fikr idüp ol ḳız olmaz didi ammā Melik Seyf biş yüz altun virüp taṣvīri aldı ve doġrı babası ʿAdlān [14a12] Şāh'a gelüp devletüm ata işte şimdi baña münāsib ḳızı buldum didi. ʿAdlān Şāh eyitdi, güzel yā Melik Seyf ammā ol ḳız [14a13] saña olmaz didi. Melik Seyf eyitdi, devletüm ata niçün olmaz. Babasınuñ benden ilerü kimseye virecek ḥāli yoga didükde ʿAdlān [14a14] Şāh eyitdi, öyle degül oġul saña olmaz didügüm aṣlı budur kim ben işitdüm Sepīd-i Āʿẓam ḫalḳı cümle Ḫudā-perestlerdür, ẓāhiren şāhları daḫı [14a15] Ḫudā-perestdür. Biz Āteş-perest Nār-ı Nūr ḳullarıyuz, Ḫudā-perestler ise Nār-ı Nūr ḳulına bir ḥāl ile ḳız virmez. Meger Ḫudā-perest olasın [14a16] veyā cümlesin ser-ā-pā ḳılıçdan geçürüp ḳırasın. Andan ṣoñra ḳızı alabilesin ve-illā mümkün degüldür ve bir de budur kim Ferāmerz̲ didükleri Ḳattāl,

14a17 baṭṭāl pehlevān imiş. Anuñla ceng itmek iḳtiżā idüp belki cevāb virilmesi ḳābil olmaya. Bir ġayrı yirden daḫı yoḳlansun didi. Melik Seyf 14a18 gördi, babasınuñ bir ṭarīḳ ile rıżāsı yoḳdur, muḳayyed olmadı ammā göñli ḳızda, ol aradan ḳalḳup kendi mekānına gitdi. Üzerine ālāt-ı ḥarbin 14a19 āreste eyleyüp ve raḫşına binüp göñlünden ben varup yalñız Sepīd-i Āʿẓam'a Muṭahhar Şāh'dan ḳızı isterüm eger virürse ne ḫoş virmez ise ḍarb-ı 14a20 dest alurum, Ferāmerz kim imiş, Rüstem kim diyüp bu fikrile ʿazm-i Sepīd-ābād eyledi. Aḥżar-ābād ülkesinden geçerdi. Bir gün Aḥżar-ābād'a 14a21 yaḳın gelüp varayum ʿammim Aḥżar Şāh'a uġrayup anuñla daḫı bir müşāvere ideyüm, göreyüm ol ne söyler diyüp Aḥżar-ābād'a yüridi. Tā kim Aḥżar- 14a22 -ābād'a gelüp doġrı dīvān-ı Aḥżar Şāh'a vardı. Bevvāblardan bilen segirdüp Aḥżar Şāh'a varup müjde eylediler. Aḥżar Şāh taʿaccüb idüp 14a23 böyle yalñız gelmekden murādı ne ola diyüp hele ḳarşulatdı. Melik Seyf içerü girüp yir öpdi. Varup ʿammisi Aḥżar Şāh'uñ elin öpdi. 14a24 Aḥżar Şāh ḫoş geldüñ yā Melik Seyf diyüp ikrām eyledi ve bilürlerdi kim Melik Seyf taḫta oturmaz. Cumhūr-ı Aḥżerī pāy-ı taḫtdan ḳalḳup 14a25 Melik Seyf'e buyuruñ eyledi. Melik Seyf geçüp pāy-ı taḫtda ḳarār eyledi. Andan Aḥżar Şāh, Melik Seyf'e żiyāfet idüp eṣnā-yı ṣoḥbetde bu cānibe, [14b] 14b1 bu cānibe böyle yalñız gelmekden murādıñuz nedür didükde Melik Seyf nuṭḳa gelüp Lāle-i Ruḫ Bānū'yı almaḳ ḳaṣdı-y-ıla yalñız Sepīd-i Āʿẓam'a giderüm, 14b2 yaḳın gelince ḫāṭıruma siz geldiñüz, varayum ʿammim ile hem görüşüp ve hem bu ṣadedi müşāvere ideyüm diyü geldüm diyüp ve pederi ʿAdlān Şāh 14b3 ol ḳız olmaz didügüñ ve Muṭahhar Şāh, Ḫudā-perestdür, ḳız degme ḥālı-y-ıla virmez didügüñ ve cümlesin ḳırmaḳ lāzım didigin andan kendüsi pederine 14b4 küsüp yalñız geldügin cümle beyān eyledi. Aḥżar Şāh biraz fikr idüp eyitdi, yā Melik Seyf gerçi pederüñ rıżā virmedügi yolunda ammā 14b5 ġayūr-ı ādeme münāsib degüldür. Ġayret-i pehlevānī ol ḥesāba uymaz ḫoş imdi çünkim bu işe mübāşeret eylemişsin. Şimdi saña fāriġ ol 14b6 dimek olmaz ancaḳ yalñız daḫı gitmek münāsib degüldür. Münāsib olan budur kim bundan elçi[78] düzüp bir nāme yazup Muṭahhar Şāh'a gönderüz, ḳızı 14b7 isterüz, virdi ḫoş virmedi şundan ʿasker tedārük idüp ben pederüñ ve ʿammüñ daḫı daʿvet idüp bundan getürdüm, ʿaẓīm cemʿiyyet 14b8 ile ḳalḳup giderüz, ḍarb-ı dest ḳızı Muṭahhar Şāh'dan aluruz. Eger merdlik ile olmazsak ḥīle ile olsun aluruz didi. Öyle 14b9 dimekden

[78] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**elci** (الجى)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasında yaşadığı ikili kullanımlardan kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**elçi**" şeklinde aktarılmıştır.

Aḥżar Şāh'uñ murādı ol idi kim bu Aḥżar Şāh'uñ bir ʿayyārı var idi, adına Nīrnek ʿAyyār dirler, ḥīle-kārlıḳda naẓīri [14b10] yoġ-ıdı, ḳatı ḥaram-zāde idi yaʿni anuñ eli ile bir iş görürüz dimek ister. Melik Seyf, Aḥżar Şāh'uñ bu sözinden ziyāde ḥaẕẕ eyledi. [14b11] Hele Aḥżar Şāh, Melik Seyf'e iki gün żiyāfet idüp üçinci gün Aḥżar Şāh dānāsına emr eyledi. Bir mufaṣṣal nāme inşā idüp ṣol pāy-ı [14b12] taḥtı olan Ḳam-hor-ı Aḥżerī'ye işāret eyledi. Ḳam-hor-ı Aḥżerī ayaġa ḳalḳup Aḥżar Şāh öñinde zemīn-būs[79] idüp durdı. Aḥżar [14b13] Şāh eyitdi, yā Ḳam-hor seni elçi naṣb eyledüm. Al bu nāmeʾi var Sepīd-i Āʿẓam pād-şāhı Muṭahhar Şāh'a bu nāmeʾi vir. Ne cevāb virürse aña göre [14b14] ḫaber getür didi. Ḳam-hor-ı Aḥżerī nola diyüp nāmeʾi aldı. Aḥżar Şāh, Nīrnek ʿAyyār'ı daḫı Ḳam-hor'uñ yanına ḳoşup otuz ḳadar ādem ile irsāl eyledi. [14b15] Kendü bilürdi kim Muṭahhar Şāh nāme ile ḳız virmez. Eṭrāf u eknāfa nāmeler gönderüp ʿasker tedārükine meşġūl oldı ve birāderleri ṭarafına [14b16] daḫı nāmeler gönderdi. Melik Seyf baña gelüp bunda alıḳoyup yalñız ṣalıvirmedüm ve şöyle Muṭahhar Şāh'a daḫı nāme gönderdük. Eger ḳızı [14b17] virürse bunda ʿaẓīm sūr idüp ber-murād olurlar eger virmez ise özine ʿasker çeküp zūr ile aluruz, elbetde ʿasker tedārük [14b18] idüp bu cānibe gele diyü nāmeler gönderdi. İşte nāmeler ile giden ādemler bir gün ʿAdlān Şāh'a andan Laʿlān Şāh'a [14b19] varup nāmeleri virüp bunlar da aḥvāle muṭṭaliʿ olınca tezyīd yüz biñ ʿasker peydā idüp ʿazm-i Aḥżar-ābād eylediler.

Eẕ-in cānib, [14b20] Aḥżar Şāh ṭarafından Ḳam-hor-ı Aḥżerī ve Nīrnek ʿAyyār otuz nefer ādem ile ʿazm-i Sepīd-i Āʿẓam idüp bir gün Sepīd-i Āʿẓam'a geldiler. Ordūya [14b21] dāḫil olup serā-perde-i İskender-i Kübrā öñine irdiler ve serā-perde öñinde kendülerin ʿarż eylediler. İçerüden Muṭahhar Şāh ve Ferāmerẕ ve sāʾir [14b22] pehlevānlar ile dīvān ġalebe idi. Ṭaşrada bir kütürdi oldı. Bre nedür diyince içeri girüp pād-şāhum otuz ādem-ile bir pehlevān ve bir piyāde [14b23] ʿayyār geldi. Elçiyüz nāmemüz vardur, ʿarż eyleñ pād-şāhıñuza diyü şemāte iderler. Kütürdinüñ aṣlı budur, içeri girmege iẕn ṭaleb iderler [14b24] didüklerinde āyā ne ola diyü Muṭahhar Şāh, Ferāmerẕ yüzine baḳdı. Ferāmerẕ eyitdi, iẕn vir gelsünler görelüm murādları nedür didükde [14b25] Muṭahhar Şāh iẕn virdi. Bevvāblar çıḳup Ḳam-hor ile Nīrnek ʿAyyār öñine düşüp içeri getürdiler. Üçinci ḳapudan içeri girüp [15a] [15a1] Muṭahhar Şāh

[79] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**pūs** (پوس)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*b-p*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çeriyazıya eklendiği kelimeyle birlikte "**zemīn-būs**" şeklinde aktarılmıştır.

öñine geldiler. Ḳam-hor ile Nīrnek ʿAyyār, serā-perde-i İskender'i görüp ḫayrete vardılar. Zīrā daḫı böyle serā-perde gördükleri yoġ-ıdı. [15a2] Muṭahhar Şāh emr eyledi, iki ṣandalī getürdiler. Birine Ḳam-hor ve birine Nīrnek ʿAyyār oturdı. Ellerine şerbet virdiler. Anlar da alup içdiler[80] ammā [15a3] göz ḳuyruġı ile ṣāġ ve ṣol dīvānı gözden geçürüp seyr eylediler. Taḫt üzre Muṭahhar Şāh'ı gördiler. Şöyle kim başında on dört küngüreli [15a4] bir efser şehinşāhı kim gözler görmiş degül. Zīrā ol tācı Süleymān ʿAleyhisselām ile İskender-i Kübrā'dan ġayrı kimse giymemişdür. Sāʾir mülūk giydügi [15a5] tāc yidi küngüreden ziyāde olmaz. Andan Muṭahhar Şāh'uñ yanında Remed Şāh'ı gördiler, gördiler dört küngüreli tāc ile Pervīz Şāh daḫı [15a6] yine taḫtda dört küngürelü tāc başında baş vüzerā maḳāmında Feylesof-ı Ekber daḫı bu ḳadar ṣaġ, ṣol vüzerā ve ḥükemā ve müneccimān oturmışlar. [15a7] Andan pāy-ı taḫt ṣandalīsinde Ferāmerz̲'i gördiler. Ḳaṭrān ṭulumına beñzer ṭoḳsan yidi eriş ḳadd-ıla öyle mühībdür ki yüzine baḳan ḫavf [15a8] ve ḫaşyetinden berg-i ḫazān gibi lerzān olur. Alt yanında Evrān-ı Āhen-derīd ve ḳarşu direk dibinde bir ṣandalīde Cihān-baḫş ġālibā [15a9] Ferāmerz̲ didükleri budur ammā zengīye kim dirler ola diyüp keẕā ve keẕā ṣāġ ve ṣolda oturan dil-āverleri gördiler. Ḳam-hor-ı Aḥżerī göñlinden eyitdi, [15a10] hiç ʿaḳlum kesmez ki bunlar Melik Seyf'e ḳız vireler didi. Hele şerbeti içdiler. Andan Muṭahhar Şāh eyitdi, ey ḳāṣd nereden ve kimüñ ṭarafından [15a11] gelürsiñüz ve ne ḥiz̲mete geldiñüz diyü suʾāl eyledi. Ḳam-hor-ı Aḥżerī ayaġa durup Muṭahhar Şāh'a duʿā idüp gelmişüz. Aḥżar-ābād'dandur ḳāṣd, [15a12] Aḥżar Şāh'dan nāmemüz var. Bāḳī cevāb nāmededür diyüp çıḳarup nāmeʾi ṣundı. Muṭahhar Şāh nāmeʾi alup dānā eline virdi. Dānā ḳırāʾat [15a13] eyledi.

Ṣaffet-i nāme, be-nām-ı Nār-ı Nūr benüm ḳatumda ki Aḥżar-ābād şāhı Aḥżar Şāh-ı Sebz-i Ḳıyād'am, sen kim Sepīd-i Āʿẓam şāhı olan Muṭahhar Şāh'sın. [15a14] Maʿlūm ola kim birāder-i bezr-güvārum Bedeḫşān şāhı ʿAdlān Şāh'uñ ciger-gūşesi Melik Seyf-i Seng-endāz teʾehhül eylemek murād idüp [15a15] senüñ siper-perde-i ʿişmetüñde bir duḫter-i pākize aḫterüñ irişmiş. Adına Lāle-i Ruḫ Bānū dirler imiş. Seyf taṣvīrüñ görüp ʿāşıḳ oldı. [15a16] İmdi nāmem vuṣūl bulduḳda gerekdür kim Lāle-i Ruḫ Bānū'yı cihāzı ile varan pehlevānum Ḳam-hor'a teslīm idüp ve yanına daḫı ṭarafından ādemler ḳoşup [15a17] bu ṭarafa gönderesin. Eger daḫı göñlüñ olursa kendüñ

[80] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**icdiler** (ایجدیلر)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**iç-** / **içdiler**" şeklinde aktarılmıştır.

ber-ā-ber gelesin. Bunda ʿaẕīm sūr idüp ikisini ber-murād eyleyelüm. Eger yoḳ diyüp muḫālefet ve ʿinād [15a18] eylerseñ ṣoñra sen bilürsin. Melik Seyf-i Seng-endāz'a cevāb virmek müşkildür. ʿAsker çeküp üzerine varur. Hem ḍarb-ı dest ḳızı aluruz [15a19] ve hem belki arada senüñ de başuñ ġāvġāya uġrayup tāc u taḫtuñ elinden gide, bilmedüm ve işitmedüm dimeyesin. Varan pehlevānum Ḳam-hor'a şāfī [15a20] cevāb yāḫud ḳızı viresin diyüp nāmeʾi tamām eylemiş. Muṭahhar Şāh çünki nāmeden bu sözleri işidince bozıldı. Zīrā Melik Seyf'üñ aḥvālin [15a21] işidürdi. Ferāmerz̲, Muṭahhar Şāh'uñ bozılduġın görüp bu Aḥżar Şāh ve Melik Seyf kimdür, ne ḳıbālda şaḫṣlardur diyü suʾāl eyledükde Muṭahhar Şāh [15a22] taʿrīf eyledi. Ferāmerz̲, Melik Seyf'üñ vaṣfın işidince göñlinden eyitdi, bolay kim şol dil-āvere İslām naṣīb ola idi ve kendümüze yār [15a23] ideydük diyüp andan baş ḳaldırup Ḳam-hor-ı Aḥżerī'ye eyitdi, baḳa pehlevān senüñ şāhuñ aṣlā kendinden ḫaberi yoḳ bir şāh imiş. [15a24] Hiç devr-i ādemden berü olmış mı, Ḫudā-perest olanlara kāfire ḳız virmek evvelā Nār-ı Nūr didügüñüz şeyʾ kendi eliñüz ile yaḳup aña maʿbūd [15a25] diyü ṭaparsız. Ḫālbuki üzerine ṣu döksek söner, kendüsin ḳurtarmaġa ḳādir degüldür, sizleri nice ḳurtarsa gerek. Maʿbūd oldur ki, [15b] [15b1] oldur ki yirleri ve gökleri ḫalḳ idüp cümle maḫlūḳa rızḳın viricidür. Siz ise yaradanı ḳoyup ġayrıdan istimdād ṭaleb idersiz. [15b2] İmdi şāhuñuz ve sizüñ ʿaḳlıñuz aña göredür. Utanmadan elçi düzüp göndere. Melik Seyf didükleri oġlan, kendinüñ edyān-ı bāṭılasın [15b3] tutar bir melʿūnun ḳızın bulup alamadı mı, evvelā Muṭahhar Şāh'uñ dāmādı olan Ferāmerz̲ gibi bir ṣāḥib-ḳırān idi. Şimdilik dāmādı benüm ve ḥālā [15b4] ṣāḥib-ḳırān-ı şarḳ ve ġarbum var. Ol Seyf'e, oġlana söyle edebi-y-ile otursun, mekkār-ı melʿūnuñ ḳızın alsun, bir daḫı Muṭahhar Şāh'uñ [15b5] adın añmasun ṣoñra kendü bilür diyüp gelen nāmeʾi alup Ḳam-hor'uñ üstine atup ḫışm-ıla bir baḳış baḳdı kim Ḳam-hor durduġı yirde [15b6] lerzān olup titredi. Emr eyleyüp Ḳam-hor'a ḫilʿat giyürüp yolladı. Ḳam-hor'dur biñ ḫavf-ıla dīvandan çıḳup [15b7] Nīrnek ʿAyyār'a baḳup ʿayyār ne dirsün nā-bekār zengī bir heybete mālik ki taḥḳīḳ yüregüm aġzuma geldi diyüp hemān ḳalḳup ḳandasın [15b8] Aḥżar Şāh diyü gitdiler. Günlerde[81] bir gün gelüp yetişdiler. Aḥżar Şāh'a müjde itdiler. Muṭahhar Şāh'a elçilige giden Ḳam-hor-ı Aḥżerī [15b9] geldi didiler. Hele Ḳam-hor'dur, yolda giydügi libāsın çıḳarup libās-ı dīvānı giyüp andan bendenüñ ʿayyārı-y-ıla dīvān-ı Aḥżar Şāh'a [15b10] geldiler. Aḥżar Şāh ve Melik Seyf gördiler, Ḳam-

[81] Bu kelimeye eklenen "**-da/-de**" bulunma hâl eki, bu kelimede ayrılma eki **"-dan/-den**"in işlevinde kullanılmıştır. Bu tarz kullanımlar metnin gemelinde karşılaşılan bir durumdur.

hor'uñ yüzi gülmez, yüzinde beşāret yoḳ. Hele ḫoş geldüñ aḥvāli suʾāl [15b11] eylediler. Ḳam-hor lisāna gelüp Muṭahhar Şāh'uñ dārātın ve İskender-i Kübrā bār-gāhuñ cümle şevketin ve dil-āverlerüñ heybet-i ṣalābetin [15b12] vaṣf idüp ve Ferāmerz̲'üñ cevāblaruñ bir bir naḳl eylediler. Cümle işidenlere vehm düşdi ammā Melik Seyf ġażaba gelüp elbette [15b13] gider, varup nā-bekār zengīnüñ ḥaḳḳından gelüp ḳızı ḍārb-ı dest alurum didi. Aḥżar Şāh eyitdi, ciger-gūşem hele birḳaç gün [15b14] daḫı eglenüp ṣabr eyle, pederüñ ve ʿammüñ gelsün andan müşāvere idelüm, münāsib olan gitmek midür yoḫsa bunda gelür mi didi. Nā-gāh [15b15] birḳaç ādemler gelüp dīvān ḳapusında ġalebe ḳopdı. Bre nedür didükde bevvāblar girüp Aḥżar Şāh'a eyitdiler, pād-şāhum ṭaşrada birḳaç ādem [15b16] geldi, müjdemüz var pād-şāha bulışmaḳ dilerüz didiler diyince iz̲n olup bunlardur içerü girüp yir öpdiler ve eyitdiler, pād-şāhum müjde [15b17] birāderiñüz ʿAdlān Şāh geliyor. Yārın gelüp buraya dāḫil olur didiler. Aḥżar Şāh şād olup fermān eyledi, tīz ordū yiri ḥāżır- [15b18] –ladılar. Kendü Melik Seyf ile pehlevānları ile süvār olup istiḳbāl eylediler.

Öte ṭarafdan, ʿAdlān Şāh gelüp yolda ḳavuşdılar, [15b19] görüşüp döndiler. ʿAdlān Şāh'uñ kendü bār-gāhın Aḥżar Şāh bār-gāhı yanına ḳurup sāʾirleri daḫı yollu yolınca ḳondılar. Aḥżar Şāh [15b20] dīvāna gelüp birāderi ʿAdlān Şāh'ı yirine geçürdi. Kendi alt yanına oturup pehlevānları daḫı ṣaġ ve ṣol oturdılar. Aḥżar Şāh [15b21] żiyāfet idüp ol gün yidiler içdiler ve elçi gönderüp getürdügi cevābı ʿAdlān Şāh'a naḳl eylediler. İkinci gün daḫı Laʿlān Şāh'uñ [15b22] müjdecileri gelüp Laʿlān Şāh gelecek ḫaber virdiler. Aḥżar Şāh ve ʿAdlān Şāh ile ḳarşu gidüp istiḳbāl eylediler. Ol daḫı [15b23] yüz biñ er-ile gelüp ḳondı. Aña da żiyāfetler idüp ḥāṣılı üç ḳardaş bir yire gelüp müşāvereye oturdılar. Sepīd-i Āʿẓam üzerine gitmek [15b24] maʿḳūl görildi. Hemān üç gün içinde tedārüklerin görüp dördinci gün dört kerre yüz biñ leşker ile bār-gāh ve ḫaymeler çıḳarup [15b25] ḳurdılar. Andan bir gün ʿazm-i Sepīd-i Āʿẓam eylediler. Yiye içe ḳona göçe ṭayy-ı merāḥil, ḳaṭʿ-ı menāzil iderek bir gün gelüp bir menzile ḳondılar. [16a] [16a1] Yarın ḳalḳup Sepīd-i Āʿẓam öñinde Muṭahhar Şāh ʿaskerine muḳābil ḳonsalar gerek. Meger Ferāmerz̲ ʿaskerinden yollarda cāsūslar var idi, yaʿni [16a2] Ser-bāz ʿAyyār ḫalīfelerinden birḳaç ʿayyār göndermiş-idi. ʿAskeri görüp geldiler. Ser-bāz'a bildürdiler. Ser-bāz daḫı gelüp Ferāmerz̲'e bildürdi. [16a3] Pehlevānlar Ferāmerz̲'üñ dest-i dāmenin öpüp geldüklerin seyr idelüm diyü ricā eylediler. Ferāmerz̲ daḫı emr eyledi. Gelecekleri yol üzre bir sāye-bān [16a4] ḳurup

cümle pehlevānlar ile irtesi gün ʿale-s-seḥer ol sāye-bān altına varup ʿişrete başladılar. Ṣaḥn-ı vaḳti ānı gördiler. Aḥżar-ābād [16a5] ṭarafından tozlar belürdi. Bād-ı ṣabā ḳarşılayup ol ʿayyārı dāmeninden girībānına varınca iki şaḳḳ idüp içinden on iki ʿalem ẓāhir [16a6] oldı. On iki bin erüñ nişānesi ẓuhūr idüp ʿalem sāyesinde bir dil-āver gelüp geçdiler. Ferāmerz̲ ʿaskerinüñ muḳābelesinde bār-gāhların [16a7] ḳurdılar. Meger bunlar ʿAdlān Şāh'uñ muḳaddem ceyş ʿaskeri idi. Anuñ ardınca on iki biñ ʿaskerile bir pehlevān daḫı gelüp geçdi. Laʿlān Şāh [16a8] ser-ʿaskeri idi. Varup ʿAdlān Şāh bār-gāhı yanında Laʿlān Şāh'uñ bār-gāhın ḳurdılar. Anlaruñ ardınca on iki biñ er-ile bir pehlevān [16a9] daḫı gelüp geçdi. Aḥżar Şāh'uñ ser-ʿaskeri idi. Varup Laʿlān Şāh bār-gāhı yanında Aḥżar Şāh'uñ bār-gāhın ḳurdılar. Bundan ṣoñra [16a10] bir toz ḳopdı. İçinde iki yüz ʿalem ẓāhir oldı. Yaḳın gelince gördiler, ʿalem sāyesinde bir ṭaḫt üzerinde bir ḳara ṣaḳallu yeşil cāmeler [16a11] giymiş bir pād-şāh öñince iki pehlevān gelüp geçdiler. Sāye-bān altında gördiler, pehlevānuñ biri elçilik ile gelen Ḳam-hor-ı Aḥżerī'dür, Ferāmerz̲ [16a12] ġālibā Aḥżār Şāh olmaḳ gerek didi. Meger Ser-bāz ʿAyyār baş ḫalīfesi olan Fellāḥ ʿAyyār varup diyü anlaruñ seyr idüp şāhları [16a13] ve cümle pehlevānları adlu adı-y-ıla nişanlamış idi. Gelüp belī devletlü ṣāḥib-ḳırān Aḥżar Şāh kendidür. Öñince giden pehlevānuñ ṣaġ [16a14] ṭarafında olan Ḳam-hor'un birāderi Cumhūr-ı Aḥżerī'dür. Aḥżar Şāh'uñ cihān pehlevānıdur didi. Aḥżar Şāh varup ḳondı. Ardınca [16a15] yüz biñ ʿasker ile bir pād-şāh daḫı gelüp geçdi. Öñince pehlevān var idi. Fellāḥ eyitdi, işte bu Laʿlān Şāh kendüsidür, öñince giden [16a16] pehlevānuñ ṣaġ ṭarafında olan Keyyūs-ı Nīze-dār dirler, ṣol ṭarafında olan pehlevāna Līcūr-ı Laʿlānī dirler didi. Anlar da varup ḳondılar. [16a17] Yine bir toz belürdi. Yüz biñ er-ile bir pād-şāh geldi. Ṭaḫt üzerinde taḫtuñ öñince iki dil-āver ilerüde bir dil-āver taḫtuñ öñinde andan [16a18] umūrunda üç zencīrli bir deste-çūb gelüp geçdiler. Fellāḥ ʿAyyār işte ʿAdlān Şāh budur ve Melik Seyf'üñ babasıdur. İlerüde [16a19] giden pehlevānlaruñ birine ʿUmrān-ı Bedeḫşānī ve birine Behzād-ı Bedeḫşānī dirler, tā ki taḫtuñ öñince gidene Melik Seyf-i Seng-endāz'dur didi. [16a20] Ferāmerz̲ alur gözile Melik Seyf'e naẓar eyledi, metīn dil-āver gördi. Bunlar da varup ḳondılar ammā Melik Seyf ḳonınca ʿaskere nidā itdürdi. [16a21] Üç gün āsāyiş, dördinci gün dīvān[82]dur diyü Ferāmerz̲ daḫı sāye-bān altında aḫşam olınca oturup ʿayş u nūş eyledi. Aḫşam

[82] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**vav** (و)" hrfinin "**r** (ر)" gibi yazılması sonucu '*evler, haneler*' anlamına gelen "**dīrān** (دیران)" şeklinde yazılmıştır. Fakat müstensih burada aşağıdaki cümleden de anlaşılacağı üzere "**dīvān**" yazmak istemiştir. Kelime çevriyazıya "**dīvān**" şeklinde aktarılmıştır.

ḳalḳup [16a22] serā-perde-i İskender-i Kübrā'ya geldi. Üç güne dek herkes yiyüp içüp ẕevḳ-i ṣoḥbetde oldı. Dördinci gün ʿAdlān Şāh dīvān idüp Melik [16a23] Seyf pāy-ı taḫt ṣandalīsinde ḳarār eyledi. Andan müşāvere idüp bir nāme daḫı gönderelüm ṣuç[83] bizden gitsün didiler. Bir nāme inşā idüp [16a24] Nīrnek ʿAyyār'a virüp gönderdiler. Nīrnek ʿAyyār nāmeʾi alup ṭaban ḳāldurdı, leşker-i Ferāmerẕ'e geldi, serā-perde-i İskender'e gelüp kendin [16a25] ʿarż eyledi. Destūr olup içeri girdi. Ādāb-ı erkānı icrā eyledükden ṣoñra nāmesin virdi, alup oḳudılar. Yine mefhūm evvelki nāme siyāḳ [16b] [16b1] siyāḳ üzre ancaḳ ʿAdlān Şāh aġzından Ferāmerẕ nāmeʾi alup Nīrnek ʿAyyār üzerine atıvirdi. Var, ʿAyyār-ı ʿAdlān Şāh'a söyle, [16b2] anlaruñ başına ṣovuḳ geçmiş. Yarın meydānda cevāb alsun, dirüñ şol ʿayyāruñ cāʾizesin didi. Nīrnek'e cāʾizesi virdiler. Nīrnek [16b3] dīvāndan çıḳup ṭaban aldı. ʿAdlān Şāh dīvānına varup yārın meydānda cevāb virecek oldılar didükde ʿAdlān Şāh [16b4] dört kerre yüz biñ ʿaskerüñ içinde ceng-i nidā itdürdi. Ser-bāz ʿAyyār, Nīrnek ardınca gelmiş-idi. Cengi ḫaber alup duydı, berüye gelüp [16b5] ḫaber virdiler. Ferāmerẕ daḫı üç kerre yüz biñ ʿaskerüñ içinde münādīler nidā itdirüp iki ʿasker āgāh oldı. Ol gün ol gice tedārüklerüñ [16b6] görüp ṣabāḥa munṭaẓır oldılar çünkim gice geçüp ṣabāḥ oldı. Gün ḳubbe-i felekden baş gösterüp ʿālemi nūrı ile rovşenā [16b7] eyledükde iki ṭarafdan ceng-i ḥarbīler çalınup iki leşker raḫşlarına süvār oldı. ʿAlem ve sancaḳ şiḳḳelerüñ küşād idüp ʿazm-i meydān-ı [16b8] rezm eylediler. Ṣaflar düzüp alaylar baġladılar. İki cānibden seḳḳālar meydānı ṣulayup ferrāşlar süpürdi. Sipāh ṣaḥn-ı meydāna nigāḥ[84]-endāz olup [16b9] eyā bu gün ol meydāna kim girer, erlik hünerüñ kim göstere dirken anı gördiler. Āteş-perestler ṭarafından bir pehlevān at sürüp yanar āteş [16b10] gibi meydāna girdi. biraz ṭarīd-i cevelāndan ṣoñra naʿra urdı. Beni bilen bilsün, bilmeyenler daḫı āgāh olsun, Līcūr-ı Laʿlānī benüm ey Ḫudā- [16b11] perestler, meydānuma gelüñ size erlik ve dil-āverlik nice olur göstereyüm didükde hemān Ferāmerẕ pehlevānlarından Ġażbān-ı Tīġ-zen, Ferāmerẕ'den [16b12] iẕn alup meydāna girdi. Līcūr'uñ öñin alup bunlar birbirin bilüp el nīze vü gürze urdılar. Aralarında dörder ḥamle-i ḫaṭā geçdi. [16b13] Bişinci ḥamlede Līcūr bir ḍarb-ı şedīd urup Ġażbān'uñ raḫşın öldürdi. Ġażbān raḫşı-y-ıla bile yıḳıldı. Līcūr öteden döndi kim

[83] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**şuc** (صوج)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**şuç**" şeklinde aktarılmıştır.

[84] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere "**nun** (ن)" harfinin noktası "**kef** (ك)" harfine yakın konduğu için nokta mürekkebin zafiyetine uğramıştır ve tam görülememektedir. Fakat kelime cümlenin gidişine göre "**nigāḥ**" olmalıdır ve çevriyazıya da bu şekilde aktarılmıştır.

16b14 Ġażbān'ı yā öldüre ve-yāḫud bende çeke. Berüden Behmen-i Ḫişt-endāz at sürüp Līcūr'uñ öñin kesdürdi. Ġażbān'ı Ḳarṭas 16b15 ḳapup ʿalem sāyesine getürdi. Līcūr-ı Laʿlānī ol ġażabla Behmen-i Ḫişt-endāz'ıla cenge başladılar. Behmen gördi, Līcūr gürzde 16b16 ġālibdür, hemān nevbet kendüsine geldükde gürzin ṭarafı-y-ıla ṣalup el ḫişte urdı ve irüp Līcūr'a bir ḫişt endāḫte eyledi. 16b17 Līcūr siper ber-ā-ber virdi. Behmen, ḫişti Līcūr'uñ dāmen-i siperinden güzer idüp ṣol döşine rāst gelüp yardı, atdı. 16b18 Līcūr'uñ ṣol ḳolı ʿamelden ḳaldı. Līcūr ol ġażabla Behmen-i Ḫişt-endāz'a bir ḍarb-ı gürz urdı. Behmen'üñ başına ṭoḳunup yardı. 16b19 İkisi daḫı ʿamelden ḳaldı. Behmen, Ḳarṭas-ı Merdom-ser alup ʿalem sāyesine iletdi. Līcūr'ı daḫı Nīrnek ʿAyyār gelüp aldı gitdi, meydān ḫālī 16b20 ḳaldı. Āteş-perestlerden hemān Ḳam-hor-ı Aḥżerī meydāna girüp er ṭaleb eyledükde ol dem Ḥüsām-ı Zūr-āver, Ferāmerz'den izīn alup 16b21 Ḳam-hor'uñ öñin aldı. Birbirin bilüp cenge durdılar. Aḥşama ḳaīb Ḥüsām, Ḳam-hor'uñ raḫşın öldirüp Ḳam-hor raḫşı-y-ıla ser-nigūn olınca 16b22 Nīrnek ʿAyyār segirtdi kim gelüp Ḳam-hor'ı ḳapup girü gide. Hemān Ḳarṭas berḳ-i ḫātıf gibi irüp bir niçe urdı. Ḳam-hor ḳapup ʿalem 16b23 dibine iletdi. Aḥżar Şāh bunı görince hāy Nār-ı Nūr ḫışmına uġrayacaḳ diyüp ġayrı aḫşam olmışıdı, ṭabl-ı ārām çalınup iki leşker dönüp 16b24 ḳondılar. Līcūr'uñ zaḥmın Āteş-perester ṣardı ve Behmen zaḥmın Ḫudā-perestler ṣardı. Ol gice mürūr idüp oldı. Gün ḳubbe-i felekden baş gösterüp 16b25 ʿālem nūr-ı yezdān-ıla rovşenā olduḳda Āteş-perestlerden ceng-i ḥarbīler çalınup İslām ṭarafından ḳırḳ sekiz altun cenberlü kūs İskender'e [17a] 17a1 ṭurralar urup Ṣaḥrā-yı Sepīd-ābād'ı iñletdiler. İki leşker atlarına binüp meydāna gelüp alaylar baġlandı ve ṣaflar düzildi. Meydān açıldı, 17a2 Āteş-perestlerden Behzād-ı Bedeḫşānī at sürüp meydāna girdi. biraz ṭarīd ve cevelāndan ṣoñra ey Ḫudā-perestler bugün meydānuma hiç kimseʾi 17a3 istemem illā Ḳattāl Zengī gelsün diyü naʿra urduḳda dil-āverler Ferāmerz'üñ yüzine baḳdılar. Ferāmerz hemān Ḳuṭb-ı Āteş-dem'i meydāna sürdükde 17a4 hemān-dem cümle serverler raḫşlarından yire inüp piyāde öñine düşdiler. Taʿẓīm ile meydāna getürüp ve selamlayup töndiler ve yine raḫşlarına 17a5 süvār olup yirlerinde durdılar ammā Ferāmerz gelüp Behzād'a ʿaşḳ ile gide. Behzād ṣadāsından vehm alup yüzine baḳup ʿaşḳın alınca 17a6 başınuñ tüyleri miġferüñ yuḳarı ḳaldurdı. Ferāmerz, Behzād'a eyitdi, pehlevān beni istedüñ ẓāhir murāduñ ceng eylemekdür, durma imdi 17a7 ḥamle eyle görelüm beni meydāna daʿvet eyledügüñ ḳadar hünerüñ var mıdur didi. Behzād-ı Bedeḫşānī, Ferāmerz'i daʿvet

eyledügine peşīmān [17a8] oldı ammā çe-fāʾide olacaḳ oldı. Ġayret ile nīzeye urup irişdi. Ferāmerz̲’e Ḳattāl Zengī diyü bir ḍarb nīze urdı. [17a9] Ferāmerz̲, Ḫorāsān içün Behzād’ın nīzesin ḳolçaġı-y-ıla çarpup menʿ eyledi. Behzād gürz-ile geldi. Ferāmerz̲ gürzin el [17a10] ayasından żabṭ idüp yine ṣalıvirdi. Behzād tekrār geldi. Ferāmerz̲ ānīde menʿ idüp yanından geçerken bir el arḳası urup [17a11] Behzād’ı eger ḳaşına yıḳdı ve düvālinden ḳapup Ḳarṭas ile Ser-bāz rikābında Ser-bāz’a teslīm eyledi. Ser-bāz, Behzād’uñ boġazına [17a12] pālheng ṭaḳup ve ellerin ḳafāsına bend idüp ʿalem sāyesine iletdi. Melik Seyf, Ferāmerz̲’üñ ve fevt ve ceng ve erligüñ görüp taḥsīn [17a13] eyledi. Çoḳ ḳuvvete mālik, ṣemīle Ferāmerz̲’i öldürmemiş didi ammā Ferāmerz̲, Behzād’ı Ser-bāz’a virüp yine er ṭaleb eyledükde ʿUmrān-ı Bedeḫşānī at [17a14] sürüp geldi. Şāhlardan iz̲n alup meydāna geldi. Ferāmerz̲’e muḳābil oldı. Ferāmerz̲ kimsin diyü suʾāl eyledi. ʿUmrān kendünüñ kim olduġın [17a15] taʿrīf eyledi. Di imdi ḥamle eyle görelüm ne ḳıṭʿada pehlevānsın, hüner göster didükde ʿUmrān el nīzeye urup irişdi. Ferāmerz̲’e al [17a16] yā Ḳattāl Zengī diyü bir nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ gördi, ʿUmrān’uñ ḥareketi Behzād’a beñzemez, metīn dil-āverdür, aña göre tedārük görülür.

[17a17] **Ḥāṣılı,** Ferāmerz̲ ʿUmrān’uñ nīzesine siper ber-ā-ber virüp siper göbegi-y-ile nīzesin çarpdı ve cevrinden ālarġa menʿ eyledi. ʿUmrān [17a18] nīzesin żabṭ idüp geçüp ser-meydāna vardı. Öteden dönüp Ferāmerz̲’i gördi. Sedd-i İskender miṣāl gögsin döġüp durur. [17a19] Nīzesin zemīne zerk idüp el gürze urdı, irişdi. Ferāmerz̲’e bir gürz ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ gürz ber-ā-ber virdi. Çarpup [17a20] bī-bāk, bī-ber vāsiʿ eyledi. ʿUmrān tekrār geldi. Ferāmerz̲ tekrārın daḫı menʿ idüp nevbet Ferāmerz̲’e geldi. Ferāmerz̲ daḫı el nīzeʾi dü-reme-i [17a21] İskender urup irişdi. ʿUmrān’uñ miḳdārına göre bir nīze urdı. ʿUmrān siper ḳāpup ḳārşu virüp menʿ idince ecel terleri dökdi. [17a22] Ferāmerz̲ bir gürz urdı. ʿUmrān arḳada gerçi menʿ eyledi ammā ser-nigūn olmaġa bir derece ḳaldı. Andan ṣoñra Ferāmerz̲, ʿUmran’a gürzin [17a23] biri saña cibā ḥamle diyüp Ferāmerz̲, ʿUmran’a biraz ruḫṣat virdi. Gün ḳubbe-i felege varduḳda yeter diyüp nice bir ḍarb-ı gürz urdı [17a24] ise ʿUmrān ġayrı menʿ idemeyüp ser-nigūn oldı. Ḳarṭas üzerine düşüp baġladı, ʿalem dibine iletdi. Bu kerre Cumhūr-ı Aḫżerī şāhlardan [17a25] iz̲īn alup at sürdi, meydāna girüp Ferāmerz̲’üñ öñin aldı. Nā-bekār Ḳattāl Zengī ol dil-āverlerüñ öyle ʿarżuñ yıḳmaḳ hüner degüldür. Hele baña da, [17b] [17b1] baña da cevāb virmekdür didi ve el nīzeʾi cān-sitāna urup irişdi. Ferāmerz̲’e bir

nīze şundı. Ferāmerz̲ siper ile çarpup gerçi [17b2] menʿ eyledi ammā gördi, Cumhūr, ʿUmran'dan bir derece ilerüdür, aña göre redd eyledi. Cumhūr gürz ile geldi. Ferāmerz̲ gürzin de menʿ idüp,

[17b3] **Ḥāṣıl-ı kelām,** başladı ceng eylemege. Ferāmerz̲, Cumhūr'a ruḫṣat virüp aḫşam olınca ceng eylediler. Aḫşamüsti Ferāmerz̲, Cumhūr'a [17b4] daḫı bir ḍarb urup ālūde eyledi. Ḳarṭas bende çeküp ġayrı döndiler. İki cānibden ṭabl-ı ārām çalınup herkes bār-gāhına [17b5] gitdi. Rezm ṭonların çıḳarup dīvāna gelüp cemʿ oldılar. Āteş-perestler ġama düşdi. İki günde cümle pehlevānlarımuz zedelendi. [17b6] Faḳad[85] şunda Keyyūs-ı Nīze-dār ile Melik Seyf ḳaldı diyü Nīrnek ʿAyyār'ı gönderdiler. Var, gör pehlevānları neylerler, öldürürler mi [17b7] yoḫsa ḥabs mi iderler diyü Nīrnek ʿAyyār tebdīl idüp İslām ordūsuna geldi. Serā-perde-i İskender'den girüp bir kūşede [17b8] seyre durdı. Ferāmerz̲ ṭaʿāmdan ṣoñra Ḳarṭas eyitdi, var yā Ḳarṭas cümle pehlevānları getür didi. Ḳarṭas varup Ḳam-hor'ı ve Cumhūr'ı [17b9] ve Behzād'ı ve ʿUmran'ı keşān-ber-keşān çekerek Ferāmerz̲'üñ ḳarşusına getürdi. Yollı yolınca ayāġ üzerine cümle durġurdılar. Ferāmerz̲ [17b10] bunlara ḫiṭāb idüp, ey pehlevānlar nice görürsiz kendüñüzi didükde bunlar eyitdiler, niçe görsek gerek şimdiki ḥālde işte elinde [17b11] esīrüz, el elden üstündür ʿarşa çıḳınca didiler. Ferāmerz̲ eyitdi, yoḳ pehlevānlar siz de kim pehlevān degülsiz ancaḳ ḫilāf yolda bulunmış. Siz [17b12] ve bizi yaradan Allāh'ı bilmeyüp kendi eliñüz ile yaḳduġuñuz āteşe ḫāṣā maʿbūd diyü ittiḫād[86] idersiñüz. İmdi gelüñ Allāh'ı bir bilüp peyġamberlerine [17b13] iʿtirāf idüñ ve benümle yār-ı ḳarındaş olup bāḳī ʿömrimüzi ġazāda ve ceng-i şikārda geçürelüm didükde bunlar fikre vardılar, bir zemān [17b14] düşindiler. Ferāmerz̲ muḳayyed olmayup boşladı. Nīrnek ʿAyyār ise bunları temāşā eylerdi. Ferāmerz̲ bir zemāndan ṣoñra dönüp ne dirsiñüz [17b15] pehlevānlar cevāb virüñ didükde bunlardur bir uġurdan nuṭḳa gelüp eyitdiler, ey şīr-i siyāhān sözüñ rastdur, cümlesin ḳabūl eyledük [17b16] ancaḳ bizüm başımuz Melik Seyf'e bağludur. Eger Melik Seyf bir ḥāl olursa ol zemān ḥāżıruz ve ammā bir ʿaks olursa Melik Seyf ṣoñra [17b17] bizüm derimüz yüzer didiler. Ferāmerz̲ eyitdi, bildüm murādıñuz ne dimek istersiñüz, ḫoş imdi aluñ şunlaruñ bendlerin diyüp emr eyledi. [17b18] Bu dört nefer pehlevānuñ bendlerüñ

---

[85] Bu bağlaç müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde sadece iki yerde (17b/6, 55a/22) "**faḳad** (فقد)" şeklinde yazılmıştır. Bağlaç, metnin genelinde "**faḳat**" şeklindedir.

[86] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde kelimenin orijinal yazımından farklı olarak "**ha** (ح)" harfi yerine "**hı** (خ)" harfi kullanılarak yazılmıştır. Kelime tıpkıbasım bölümünde "**ittiḫād** (اتخاد)" şeklinde yazılmıştır.

aldılar. Ferāmerz̲ işāret eyledi. Birer ḫilʿat getürüp giyürdiler. Andan birer at daḫı çekivirdiler. [17b19] Ferāmerz̲ varuñ imdi pehlevānlarına şāhlarıñuz ve pehlevānuñuz yanına gidüñ. Eger Melik Seyf bizüm ile barışup yanımuza gelürse [17b20] siz daḫı ol zemān ber-ā-berce gelüñ didi. Bunlar birbirlerine baḳup bir yire geldiler. Cumhūr-ı Aḥżerī çünkim cümlenüñ eşbehi idi. Dönüp [17b21] ʿUmrān-ı Bedeḫşānī'ye yā ne dirsin yā ʿUmrān bundan ṣoñra hele ben varup bir daḫı Aḥżar Şāh'a ḫidmet idemem, ben bu zengīnüñ dīnine [17b22] girüp yanında ḳaluram. Zīrā dīn-i ḥaḳḳ olduġunda aṣlā şübhemüz ḳalmadı didi. ʿUmrān-ı Bedeḫşānī, Cumhūr'a eyitdi, yā Cumhūr eger Ḫudā- [17b23] perest olup bunda ḳalursañ ben de ḳalurum didi. Cumhūr dönüp Ḳam-hor'a birāder sen ne dirsüñ didi. Ḳam-hor eyitdi, ben saña tābiʿüm, [17b24] şimdiki ḥālde büyük birāderimsin ve ġālibümsin, sen nice eylersüñ, ben daḫı öyle eylerem didi. Behzād eyitdi, ben de gitmem diyüp bunlar döndiler. [17b25] Ferāmerz̲'e eyitdiler, yā Ḳattāl Zengī şimden girü bir öte ṭarafa gitmezüz, hemān bize telḳīn eyle, Ḫudā-perest olup saña ḫiz̲met eylerüz didüklerinde Ferāmerz̲ [18a] [18a1] bunlara telḳīn idüp İslām'a getürdi ve bunlara ḥayme ve ḫuddām ve ṭabl ve ʿalem virdi. Cumhūr ile ʿUmrān'ı ser-ḫalḳa idüp [18a2] birin ṣaġ cānibine ve birin ṣol cānibine oturtdı. Yine Ḳam-hor, Cumhūr'uñ alt yanında Behzād, ʿUmrān'uñ alt yanında oturup ġayrı [18a3] şevḳ el virdi. Ortaya meclis gelüp ele cām aldılar ʿayş u nūşa bünyād urdılar. Nīrnek ʿAyyār bu ḥāli görüp pehlevānlara teʾessüf [18a4] iderek döndi. Dīvān-ı ʿAdlān Şāh'a gelüp ʿAdlān Şāh ne ḫaber Nīrnek didükde Nīrnek olduġı gibi naḳl eyledi. ʿAdlān Şāh olsun, [18a5] Aḥżar Şāh olsun, bu ḫaberi işidince melūl oldılar. Melik Seyf-i Seng-endāz pederinüñ ve ʿammisinüñ melāletin görüp eyitdi, elem üzre [18a6] olmañuz anlar Ḫudā-perest oldı ise Nār-ı Nūr devletinde bir Ḳattāl Zengī'nüñ ḥaḳḳından gelince anlar yine Nār-ı Nūr'a tābiʿ olurlar didükde hemān [18a7] Keyyūs-ı Nīze-dār ayaġa durup yir öpdi. Andan eyitdi, ey şāhlar himmet idüñ, yārın ben daḫı meydāna girüp Ḳattāl pehlevānlaruñ nīzeye dizüp [18a8] ṣoñra kendüñ ṭaʿme-i yalmān-ı nīze ideyüm didi ve meydānı istedi. ʿAdlān Şāh daḫı Keyyūs'a ḫilʿat güyürdi. Ol gice mürūr idüp ṣabāḥ [18a9] oldı. Gün ḳubbe-i felekden baş gösterüp ālem nūr-ı Yezdānī birle münevver ve müzeyyen olduḳda iki ʿasker süvār olup meydān merkezine geldiler. [18a10] Alaylar baġlandı, ṣaflar düzildi, meydān açıldı, kim gire meydāna diyince Keyyūs-ı Nīze-dār at sürüp meydāna girdi ve naʿra urup eyitdi, ey Ḫudā-perestler [18a11] gelüñ meydānuma ceng idelüm didükde Cüneyd-i Ḫūn-āşām, Keyyūs'uñ

meydānına girmege iẕīn ṭaleb eyledi. Ferāmerẕ var imdi yā Cüneyd ammā ḥamle nizāʿı eyleme [18a12] ve pek de ġāfil olma didi. Cüneyd at sürüp meydāna girdi ve Keyyūs'uñ öñin alup birbirlerin bilüp andan el nīze ve gürze urup [18a13] Keyyūs'a üç ḥamle eyledi. Keyyūs-ı Nīze-dār mānic idüp nevbet giyüp geldükde ol muṭalsım nīzeʾi eline alup irişdi. Cüneyd bir nīze ḥavāle [18a14] eyledi. Cüneyd siper ber-ā-ber virdi. Yalman-ı nīze, āyīne-i siperi[87] pūs eyledükde parmaḳ, ḫemīrden ve sūzen, aṭlāsdan ne resme geçerse daḫı [18a15] āsān güẕer idüp Cüneyd'üñ sīnesine uġradı. Cüneyd'üñ cān başına ṣıçrayup nīzeʾi bir miḳdār yolından ayırdı ammā yalman-ı nīze, Cüneyd'üñ [18a16] ṣaġ memesinüñ altından ḳoltuḳ altına doġrı yırtup Keyyūs geçdi gitdi. Cüneyd'üñ zaḫmı ziyāde zaḫmet virüp ceng eylemekden ḳaldı. [18a17] Hemāñ Ḳarṭas berḳ-i ḫātıf gibi irüp Cüneyd'i meydāndan ḳapdı, cinnī raḫş-ıla çıḳarup ʿalem sāyesine getürdi. Ḥüsām-ı Zūr-āver at [18a18] sürüp meydāna girdi. Keyyūs-ı Nīze-dār öteden dönince Ḥüsām, Keyyūs'uñ öñin alup cenge durdılar. Keyyūs-ı Nīze-dār āher Ḥüsām'a [18a19] daḫı zaḫm-ı nīze irişdi. Bu kerre Saʿd-ı Sepīd-endām girdi. Anı da zaḫm-dār eyledi. Evrān-ı Āhen-derīd girdi. Keyyūs nīze ile anı daḫı [18a20] zaḫm-dār eyledükde Ferāmerẕ gireyüm dirken Cihān-baḫş gelüp pederinüñ elin öpüp Keyyūs'uñ meydānın istedi. Ferāmerẕ eyitdi, ciger-gūşem [18a21] ḳo ben gireyüm zīrā nīzesi muḫālifdür. Şāyed saña da zaḫm irişdire didi. Cihān-baḫş eyitdi, devletüm ata şimdi dirler ki, Cihān-baḫş, Keyyūs [18a22] nīzesinden ḳorḳdı, anda nīze var ise bizde daḫı var diyüp tāzelik var biraz ġurūrāne ṭavr-ıla niyāz idüp ḫāṣılı meydāna [18a23] girdi. Keyyūs'uñ öñin kesdirüp kendüñ bildürdi ve ḥamle eyle didükde Keyyūs-ı Nīze-dār el nīzeye urup irişdi. Cihān-baḫş'a [18a24] bir nīze urdı. Cihān-baḫş böyle muṭalsım ālātlar ḫāṣṣasın[88] daḫı bir ḫoş bilmezdi. Siper ber-ā-ber virdi. Yalman-ı nīze, āyine-i siperi pūs eyledükde bir per ṭarafından [18a25] güẕer idüp sīne-i Cihān-baḫş'a yüridi. Cihān-baḫş şaşup bre bre diyüp düz eyledi. Nīzeʾi yolından ayırup hele ḳoltuḳ altından yol gösterdi, [18b] [18b1] gösterdi. Fe-emmā Cihān-baḫş'uñ zırḫın yırtup ḳoltuḳ altın bir miḳdar yardı. Keyyūs nīzesin żabṭ idüp geçüp gitdi. [18b2] Meydān başına varup öteden döndi ammā Cihān-baḫş çün[89] vücūdında ḳan görüp āteş-i maḥż oldı ve ʿārlandı. Ġayret [18b3] idüp zaḫmın aṣlā bildürmedi. Sedd-i İskender

[87] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensihin "**pe** (پ) harfini unutması sonucunda "**seri** (سری)" şeklinde yazılmıştır. Bu kelime metinin diğer yerlerinde "**siper** (سپر)" şeklinde yazıldığı için burada da düzeltilmiş ve çevriyazıya "**siper**" şeklinde aktarılmıştır.

[88] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde hem "**hı** (خ) hem de "**ha** (ح) harfiyle yazılmıştır (**ḫāṣṣa** ve **ḥāṣṣa**).

[89] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**cün** (جون)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç"* noktasındaki ikili kullanımından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya **"çün"** olarak aktarılmıştır.

gibi durdı. Keyyūs öteden dönüp Cihān-baḫş'ı bī-pervā görüp taʿaccüb eyledi. Zīrā bilürdi kim [18b4] Cihān-baḫş zaḥm-dār oldı. Keyyūs durup yā Cihān-baḫş sen de ḥamle eyle didükde Cihān-baḫş hemān el gürze urup irişdi. [18b5] Keyyūs'a bir ḍarb-ı gürz urdı. Keyyūs gürzden ber-ā-ber virdi ammā Cihān-baḫş'uñ gürzi inince Keyyūs'uñ ḳolları bükildi. Keyyūs [18b6] başın ḳaçurayum ṣandı. Bir ḫoş ḳaçuramadı. Gürzüñ bir yapraġı Keyyūs'uñ miġferine rāst gelüp iki şaḳḳ oldı. Keyyūs āh idüp [18b7] raḫş-ı gerdānın ḳuca düşdi. Melik Seyf ʿalem sāyesinden at sürüp meydāna girdi. Berüden Ferāmerz̲ daḫı Cihān-baḫş zaḥm-dār [18b8] olduġın görmiş-idi. Melik Seyf, Keyyūs'ı meydāndan çıḳarup var ey dil-āver[90]-i ʿālem sen de zaḥm-dārsın, yine zaḥmlarıñuz [18b9] eyü olduḳda görüşürüz didi. Cihān-baḫş mānīʿ degüldür pehlevān, murādın ceng ise ḥamle eyle senüñle imtiḥān olalum [18b10] diyüp nizāʿ eyledi. Bu maḥalledeñ Ferāmerz̲, Ḳarṭas gönderüp Cihān-baḫş dönsün didi. Ḳarṭas girüp Cihān-baḫş'a [18b11] Ferāmerz̲'üñ emrin bildirüp döndi. Ġayrı ceng olmayup iki cānibden ṭabl-ı ārām çaldılar. İki ʿasker dönüp ḳondılar. Rezm [18b12] libāsların çıḳarup bezm donların giydiler. Āteş-perestler Keyyūs'uñ zaḥmın ṣardılar. Ferāmerz̲ ve Cihān-baḫş'uñ zaḥmına merhem-i Süleymānī [18b13] urup,

Ḥāṣılı, iki cānibden üç gün ceng yoḳdur diyü nidā olundı. Herkes z̲evḳe meşġūl oldı. Ser-bāz ʿAyyār varayum Āteş-perestler [18b14] ordūsın gezeyüm, göreyüm fikirleri nedür diyü tebdīl-i ṣūret ve taġyīr-i cāme idüp ʿazm-i leşker, āteş-i perīşān eyledi. Gelüp [18b15] dīvān-ı ʿAdlān Şāh'a irdi. Gördi, üç birāder taḫt üzre oturmış, Melik Seyf pāy-ı taḫt ṣandalīsinde geçüp ḳarār [18b16] eylemiş, ṣol pāy-ı taḫtda daḫı Keyyūs-ı Nīze-dār oturmış, başı ṣarılu ve Nīrnek ʿAyyār daḫı ʿayyār başı ṣandalīsinde oturur. [18b17] Ser-bāz bir kūşede sükūt-i temāşāya durdı. birazdan Nīrnek ʿAyyār yirinden ḳālḳup ṭaşra gitdi. Ser-bāz ṣol ḥaram-zāde [18b18] ʿacebā ḳanda gider ola diyü ardınca dīvandan çıḳup gördi, Nīrnek ʿAyyār çadırına doġrı gitdi. Ser-bāz daḫı ḳafāsına düşüp [18b19] uzaḳdan gözetdi ammā Nīrnek ʿAyyār çadırına gelüp başın ḫalīfesi Ḳılcem ʿAyyār'a yā Ḳılcem sen bu gice benüm yirümde yatup çadırı [18b20] gözet, ben Ḫudā-perestler ordūsına gidüp gice ḳalurum böyle kim elüme bir şikār gire idi didi. Ḳılcem nola didi. Nīrnek ʿAyyār ol aradan [18b21] tebdīl-i ṣūret eyleyüp ʿazm-i ordū-yı Ferāmerz̲ eyledi. Ser-bāz ʿAyyār, Nīrnek'üñ ḳafāsına düşüp ordūya

[90] Müstensih bu kelimeyi tıpkıbasım bölümünde "**r** (ر)" harfini unuttuğu için "**dilāv** (دلاو)" şeklinde yazmıştır. Aramalar neticesinde bu şekilde yazılan bir kelime bulunamadığı için ve "**dilāver**" kelimesi de cümleye uygun olduğu için kelime çevriyazıya "**dilāver**" şeklinde aktarılmıştır.

girince öñinden ġayb eyledi. [18b22] Ḳorḳarum bu ḳaltabān ʿayyār bu gice bir ḥedş eyler diyü aḫşama munṭaẓır oldı ammā Nīrnek ʿAyyār ordūyı aḫşam olınca gezüp gice Ferāmerz̲'üñ [18b23] dāʾiresin dolanmaġa Ḳarṭas'dan ḫavf eyledi. Bārī varayum Cihān-baḫş'ı çalayum, hem zaḫm-dār diyüp Cihān-baḫş çadırına yüridi. [18b24] Cihān-baḫş cāme-ḫāba girüp yatdı. Ser-bāz bir kūşede siñüp durdı. birazdan Nīrnek ʿAyyār gelüp furṣat bulup çadırdan içerü girdi [18b25] ve Cihān-baḫş'a ḳaṣd eyledi. Hemān Ser-bāz eñsesinden per-tāb idüp añsuzın iki dalınuñ ortasına bir teber dügdüsi öyle urdı kim Nīrnek ʿAyyār [19a] [19a1] ġāfil bulınup bir kerre yüzi üzerine ḳapandı. Ser-bāz ʿAyyār üstine düşüp bende çekince Nīrnek ʿAyyār ayaġ üzre gelüp Ser-bāz ile boġaz [19a2] boġaza oldı. Bu eş̲nāda Cihān-baḫş kütürdiden bī-dār olup göz açdı. Bu ḥāli görüp öyle bir naʿra urdı kim ʿayyārlaruñ ikisi daḫı [19a3] şaşup ḳaldı. Cihān-baḫş ṣıçrayup bir eli-y-ile birin, bir eli-y-ile birin ḳapup ḳaldırup ḳolına aldı ve şemʿaya ḳarşu ṭutup baḳdı. [19a4] Biri yabancı ʿayyār, kim idügin bilmedi. Zīrā Nīrnek tebdīl idi. Cihān-baḫş ʿuḳelā bunı mülāḥaẓa eyledi ki bu ʿayyār besbellü kendüye [19a5] gelüp ḳaṣd eylemiş. Ser-bāz ʿAyyār daḫı ḫaber-dār olup gelmiş, boġaz boġaza olmışlar. Hele Cihān-baḫş, Nīrnek ʿAyyār'uñ iki elin ḳafāsına bend [19a6] idüp şöyle bıraḳdı. Bu arada ʿayyārlar kendülere gelüp Ser-bāz geldi. Cihān-baḫş öñinde temennā idüp āferīn sulṭānum, eyü vaḳtinde [19a7] uyanup bu ḥaram-zādeʾi tutduñ diyüp aşlı ile naḳl eyledi. Cihān-baḫş ol zemān bildi kim Nīrnek ʿAyyār'dur ammā bu eş̲nāda Ḳarṭas, [19a8] Serā-perde-i İskender-i Kübrā'nuñ ṭaşra ḳapusında teberine ṭayanup uyuḳlar iken añsuzın Cihān-baḫş'uñ bī-vaḳt ve zemān naʿrasın işidüp [19a9] ne ola diyü dem çeküp Cihān-baḫş bārgāhına gelüp girdi. Nīrnek ʿAyyār'ı bende çekmişler, aşlı ile ḫaber alup döndi. Serā-perdeye [19a10] geldi. Meger Ferāmerz̲ de naʿraʾı işidüp ne ola ḳanı Ḳarṭas dirken Ḳarṭas gelüp aḥvāli bildürdi. Bu ṭarafda Ser-bāz ʿAyyār, Nīrnek'i ḥabse[91] [19a11] ḳaldırup ḫalīfelerine sipāriş eyledi. Kendüsi ol aradan ṭaban alup Āteş-perestlerüñ ordūsına vardı. Nīrnek ʿAyyār'uñ çadırına [19a12] girüp pāk Ḳılcem ʿAyyār'ı muḥkem dārūladı ve çadırda her ne buldıysa silüp süpürüp aldı ve Nīrnek ʿAyyār'uñ ḫazīnesine girüp ne var ise [19a13] alup geldi. Çadırında kendü ḥużūr-ıla yatup[92] uyudı çün ol gice geçüp ṣabāḥ oldı. Herkes yirinden ḳalḳup erbāb-ı dīvāndan olanlar [19a14]

[91] Bu kelime Arapça orijinalinde **"** حبس**(habs)** şeklinde olmasına rağmen tıpkıbasım bölümünde **"haps (** حپس **)** şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*p-b*" noktasındaki ikili yazımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**hab**s" şeklinde aktarılmıştır.

[92] Bu kelimeyi müstensih tıpkıbasım bölümünde yanlışlıkla **"tatup** (تاتوب)" şeklinde yazmıştır fakat kelime cümlenin gidişine göre **"yatup"** şeklinde tamir edilmiş ve çevriyazıya da bu şekilde aktarılmıştır.

gelüp şāhları dīvānına cemʿ oldılar ammā Nīrnek ʿAyyār'uñ şākirdleri ṣabāḥ olınca çadıra girüp gördiler, çadır, görişiciler tekyesine [19a15] dönmiş. Aṣlā ipe uracaḳ ve ḳoyna ḳoyacaḳ nesne ḳalmamış faḳaṭ çadıruñ direkleri durur. Hemān ʿayyārlar şaşup gördiler, daḫı Ḳılcem ʿAyyār [19a16] uyur, bildiler kim dārūdan geçmişdür. Dārūsın giderüp güc-ile ḳaldırdılar. Bre bu ne ḥāldür, niçe oldı çadırda olan eşyā didiler. [19a17] Ḳılcem ʿAyyār anlara eyitdi, bre nice oldı bu ḳādar eşyā, dīvanlardan suʾāl eyler. Tīz ḫazīne çadırına segirtdiler. Anda daḫı dāne-i ḫardāl yoḳ, [19a18] bildiler kim ʿayyār şerrine uġradı. Varup dīvanda ʿAdlān Şāh ve Aḥżar Şāh'a aḥvāli bildirdiler. Ḳılcem ʿAyyār eyitdi, dünki gün baña Nīrnek ʿayyār eyitdi, [19a19] yā Ḳılcem sen bu gice benüm yirümde yat zīrā ben Ḫudā-perestler ordısına gitsem gerek. Böyle kim elüme bir şikār getürebildüm ki şāhlara armaġan ola diyü gitdi, [19a20] daḫı gelmedi. Ġālibā şikār iderken kendüsi şikār olup boġazı ele virdi didi. Şāhlar ve pehlevānlar eyitdiler, taḥḳīḳ öyledür diyüp tīz Ḫudā-prestler ordūsına [19a21] cāsūs gidüp ḫaber getürsün didiler. Tīz cāsūsdur gitdi. İşte bunlar cāsūs ne ḫaber getürür diyü munṭaẓır oldılar.

Ammā bu cānibden, [19a22] çünki Ferāmerz̲'e dīvān idüp begler ve pād-şāhlar gelüp yirlerinde ḳarār eyledükde Ferāmerz̲ baş ḳaldırup Cihān-baḫş'a baḳup eyitdi, gözüm nūrı [19a23] bu gice naʿranuñ aṣlı ne idi diyü suʾāl eyledükde Cihān-baḫş daḫı mā-vaḳaʿ ne ise naḳl ü beyān eyledi. Ferāmerz̲ eyitdi, yā şimdi Nīrnek ʿAyyār ḳandadur [19a24] didükde Ser-bāz ʿAyyār eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān bende maḥbusdur didi. Ferāmerz̲ var imdi getür görelüm ne söyler didi. Ser-bāz nola diyüp varup [19a25] Nīrnek ʿAyyār'ı ḥabsden getürdi. Ferāmerz̲, Nīrnek'e eyitdi, yā Nīrnek nice görürsin kendüni, ol nev-civān saña ne eyledi kim gice başın kesmege geldüñ, **[19b]** [19b1] geldüñ didi. Nīrnek eyitdi, ḫayr devletlü ṣāḥib-ḳırān başın kesmege gelmedüm ancaḳ şikār idüp şāhlara iletsem gerek didi. Baḫt-ı yār olmadı. [19b2] Kendüm şikār oldum didi. Ferāmerz̲, Nīrnek'e gel imdi ʿayyār-ı Müselmān ve bende-i Yezdān olup Āteş-perestlikden fāriġ ol, seni öldürmeyüp ṣalıvireyüm. [19b3] Eger yoḳ dirseñ Ser-bāz ʿAyyār'a fermān iderüm senüñ derüñi yüzüp ʿaz̲āb-ı şedīd-ile helāk itdürürüm didükde Nīrnek ʿAyyār düşindi, [19b4] ölmekden dirilik ve hem kendüsinden evvel Ḫudā-perest olan dil-āverler ʿaẓīm ʿizzet ve rifʿat bulup yüzleri münevver olmış. Dönüp devletlü ṣāḥib-ḳırān [19b5] nola Müselmān olayum ancaḳ ben ötede Aḥżar Şāh'uñ ʿayyār başısı idüm, eger yine ʿayyār başı iderseñ ölince ḫidmetinde olurum didi. Ferāmerz̲ [19b6] eyitdi, yā Nīrnek şimdiki ḥālde benüm ʿayyār başum vardur lākin

seni işte Cihān-baḫş'a ʿayyār başı ideyüm, anuñ rikābında ol didi. Nīrnek [19b7] ḳābil olup ol sāʿat Müselmān oldı. Ferāmerz̲ işāret eyledi, bendin aldılar. Gelüp ibtidā Ferāmerz̲'üñ, ṣoñra Cihān-baḫş'uñ dest-i dāmenin [19b8] öpdi. Ferāmerz̲, Nīrnek'e ḫayme ve ḫüddām ve bir ḳat zī-ḳıymet ʿayyār ālātı bağışlayup on kise de altun virdi. Muṭahhar Şāh olsun Remed Şāh [19b9] olsun sāʾir dil-āverler olsun birer ikişer kise altun virüp Nīrnek'i ġanī olup ḫāli evvelkiden ziyāde oldı. Cāsūs bunları [19b10] görüp dīvandan çıḳup doġrı kendü ordūlarına geldi. Dīvandan girüp yir öpdi. ʿAdlān Şāh ne ḫaber didükde cāsūs [19b11] olduġı üzre naḳl eyledi. Aḫżar Şāh, Nīrnek ʿAyyār'uñ Ḫudā-perest olduġuna iʿtimād eylemedi. Benüm bildügüm Nīrnek ise ol Ḫudā-perest [19b12] olmaz ancaḳ ölüm ḫāvfından ölürüm diyü öyle yalandan olur. Arada murādı vardur, murādı ḥāṣıl olduġı gibi gene bunda gelür didi. [19b13] Şāhlar ve pehlevānlar her biri bu söz söyleyüp ol gün başa iletdiler çünki aḫşam oldı. Berhemen-i bornos-pūş, felek-i nīlī reng siyeh [19b14] cāmesin üzerine āreste idüp ʿālemi ẓulmāt ḳapladı. Nīrnek ʿAyyār aḫşam olınca Ferāmerz̲'üñ meclisinden devr olmayup şīrīn- [19b15] -kārlıḳlar gösterdi ve Ser-bāz ʿAyyār'ıla rübāblaruñ seyr-i āhenk idüp iki rind-i ḳallāş ʿayyārlar meclisde ser-āġāz eyleyüp erbāb-ı [19b16] bezm-i ḥālī-tāb eylediler çünki aḫşam ḳarīb oldı. Erbāb-ı dīvāna düstūr olup herkes dağılup çadırına gitdi. Cihān-baḫş'ıla [19b17] Nīrnek ḳalḳup çadıra geldiler. biraz daḫı eglenüp Cihān-baḫş ḫāba vardı. Nīrnek daḫı düşünüp oturdı. Benüm ötede olan mālum [19b18] ve eşyalarum żāyiʿ olur diyüp tā kim gicenüñ nıṣfı olınca ṣabr eyledi çünkim gice nıṣf oldı. Nīrnek gördi, ʿālem aġyārdan ḫālī [19b19] hemān ḳalḳup Āteş-perestler ordūsına gelüp kendi çadırına varup gördi, hiç nesne ḳalmamış. Ḳılcem ʿAyyār'ı uyandırup [19b20] ṣordı, dün gice ḫırsız gelüp aldı didi. Nīrnek ʿAyyār bildi kim Ser-bāz'uñ işidür. Andan ne ḳādar ḫalīfe ve şākirdi [19b21] var ise ḫaber idüp cümlesin ḳaldırdı. Ferāmerz̲ cānibine geçürüp żiyāfet eyledi çünkim ol gice geçüp ṣabāḥ oldı. İki [19b22] leşker yirlerinden ḳalḳup erbāb-ı dīvān olanlar şāhları dīvānına cemʿ oldılar. ʿAdlān Şāh dīvānında Nīrnek ʿAyyār'uñ cümle gelüp [19b23] ḫalīfeleri alup gitdügin bildürdiler. Aḫżar Şāh ġayrı dürüst Ḫudā-perest olduġına inanup ġażaba geldi. Hemān Keyyūs-ı [19b24] Nīze-dār ayaġa durup yārın meydān olsun, girüp Ḳattāl Zengī meydāna daʿvet idüp anı da zaḫm-dār idersem ve-yāḫud öldürsem [19b25] sāʾirlerinüñ işi āsān olurdı didi. ʿAdlān Şāh, Keyyūs'a ḫilʿat giyürdi. Ferāmerz̲ ṭarafından cāsūs var idi. Bu ḫaberi [20a] [20a1] virdi. Cihān-baḫş daḫı Keyyūs'uñ meydānına ḥażır oldı ve ʿaskeri āgāh eylediler.

Yārın cengdür diyü iki leşker tedārüklerin [20a2] gördiler. Ol gice geçüp ṣabāḥ oldı. Gün ḳubbe-i felekden baş gösterüp ʿālemi nūr-ı Yezdān ile münevver ve müzeyyen eyledi. İki ʿasker [20a3] deryā-yı aḫterān gibi yirlerinden ṭurup at, fīl, gergedanlarına süvār oldılar. ʿAlem ve sancaḳ şiḳḳelerin küşād idüp ceng-i ḥarbīlerin [20a4] çalaraḳ ʿazm-i meydān-ı rezm-gāh eylediler. Gelüp birbirlerine mukābil olup ṣaflar düzüp alaylar düzüp meydān açıldı. Ṭurup [20a5] sipāh-ı meydāna naẓar idüp eyā meydāna kim gire dirken nā-gāh anı gördiler kim Āteş-perestler ṭarafından Keyyūs-ı Nīze-dār hemān at [20a6] sürüp meydāna girdi. Tamām ṭarīd ve cevelān eyledükden ṣoñra ḳol ḳaldırup çalınan kūsları diñdirüp İslām ʿaskerine [20a7] dönüp eyitdi, ey Ḫudā-perestler hiç kimesneʾi istemem meydānuma illā Ḳattāl Zengī isterüm, gelsün cümleñüze miḳdārın bildürdüm, aña daḫı bildüreyüm [20a8] diyüp naʿra urınca Cihān-baḫş'uñ keyfi bozıldı. Diledi kim kendü Keyyūs'uñ meydānına girüp ḥaḳḳından gele ammā bu yañadan Keyyūs'uñ naʿrasın [20a9] işidüp begler cümle Ferāmerz̲'üñ yüzine baḳdılar. Bu kerre Ferāmerz̲ hemān altında olan Ḳuṭb-ı Āteş-dem'i sürüp Muṭahhar Şāh'a ʿaşḳ idüp pād-şāhum [20a10] himmet eyle diyüp yanar āteş miṣāli meydāna girdi ammā cümle pehlevānlar piyāde biraz geldiler. Ferāmerz̲ ḳaṭran ṭulumı gibi Keyyūs'uñ öñin [20a11] alup ʿaşḳ olsun ey pehlevān didükde Keyyūs'uñ ödi aġzına geleyazdı. Göñlinden hāy nā-bekār ne zehr-i Ḳattal Zengī imiş, [20a12] ıraḳdan görmek gibi degül imiş didi. Hele ne ḥāl ise ʿaşḳ eyedi. Ferāmerz̲, Keyyūs'a, di imdi pehlevān ḥamle eyle görelüm, [20a13] baña da miḳdārum bildürebilür misin. Eger yañada bir dest-i berd gösterseñ ġayrı kendüñe pehlevān, sābāş didürürsin didi. [20a14] Keyyūs el nizeye urup maʿhūd nīze ile irişdi. Ferāmerz̲'e iḳdām-ı tāmm ve ġayret-i ihtimām birle nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ meger maḫṣūṣ [20a15] yedek almış idi. Keyyūs'uñ nizesine yedek siper ile menʿ eylemege zīrā ṭılsımdur. Rüstem'üñ ḳullanduġı yigirmi dört āyineli siper-i ger-şasıb[93] [20a16] daḫı olsa bir bir yüzinde güz̲er eyler ammā Ferāmerz̲ fikr idüp şimdi bunı yedek siper ile menʿ eylemek hüner degüldür. İş bu nīzeʾi ṣaḥibinüñ [20a17] elinden almaḳdur diyüp aṣlā sipere muḳāyyed olmayup öteden Melik Seyf-i Seng-endāz görüp ʿaḳlı başından gitdi. Ġālibā zengī aṣlın [20a18] işitmiş ancaḳ dirken tamām nīzedür ḫaṭā yirine gelince bir kerre Ferāmerz̲ el ṣunup Keyyūs'uñ nīzesin ṭop dibinden ve yalman girüsünden [20a19] ṭutup lenger

[93] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "(کر شاسب)" şeklinde yazılmıştır. Tüm metinler ve sözlüklere bakılmış fakat bu şekilde yazılan bir kelime tespit edilememiştir. Müstensih bu kelimeyi yazarken yanlışlık yapmış olabilir.

virince Keyyūs tīz dāril[94] gibi gelürken mīl gibi ṭuravardı. Keyyūs şaşup ḳaldı. Hele ne ḥāl ise kendin cemʿ 20a20 idüp ḳoyuvir nā-bekār zengi nīzemi, şimdi ḳaḳup ciger sökerem didi. Ferāmerz̲ gelüp ṭurma pehlevān iş gör, gün aḫşamlıdur, 20a21 ne baḳarsın didükde Keyyūs āteş olup zūr idegördi, olmadı nīzeʾi z̲erre ḳadar ḥareket itdürdemedi, dönüp eyitdi, şimdi 20a22 girüye çeküp elinüñ cümle derilerin bile ṣoyarum diyüp girü çekdi, yine olmadı. Ferāmerz̲ eyitdi, yā Keyyūs sen hünerde māhir 20a23 degül imişsin diyüp niçe kim silkdi ise Keyyūs'uñ elinden çayır çayır alup nīzesin üzerine ṭoġrı ṣundı. Ḳarṭas 20a24 berḳ-i ḫātıf gibi nīzeyi alup żabṭ eyledi. Āteş-perestler Ferāmerz̲'üñ bu ḥālin görüp engüşt-ber-dehān taʿaccüb eyleyüp ḫayrete vardılar. 20a25 Keyyūs nīzesinüñ böyle alınduġına ġāyetle gücine gelüp darıldı. El gürz-i girāna varup iḳdām-ı tāmm ile irişüp Ferāmerz̲'e, [20b] 20b1 Ferāmerz̲'e bir ḍarb-ı gürz ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲, Keyyūs'uñ gözine el ayasın ḳarşu virüp güz̲er inince Ferāmerz̲ ucında żabṭ 20b2 idüp çeküp gürzi elinden aldı ve el ṣunup Keyyūs'uñ düvālinden ḳapup andan ayırup ḳolına alup Ḳarṭas'a teslīm eyledi. 20b3 Ḳarṭas da bende çeküp ʿalem sāyesine iletdi. Ferāmerz̲ yalıñız ḳalup cevelāna başladı ve er ṭaleb eyledükde anı gördiler. Melik Seyf-i 20b4 Seng-endāz üç yedek ile meydāna girüp Ferāmerz̲'üñ öñin alup ādāb-ıla ʿaşḳ eyledi. Ferāmerz̲ ʿaleyk alup andan Melik Seyf'e naẓar 20b5 idüp gördi, yüz on beş eriş ḳadd u ḳāmeti var ammā ziyāde mehābet-i issi pehlevān. Bıyıḳları dem-i evren gibi, bināgūşından aşurı 20b6 gitmiş bir gösterişli dil-āver. Ferāmerz̲ bu kez Melik Seyf'e muḥabbet idüp yā rabbi sen şol dil-āvere İslām naṣīb eyle diyü duʿā eyledi. 20b7 Gönül evinden olan duʿā ise beher-ḥāl-i icābet ider. Ferāmerz̲'üñ duʿāsı müstecāb olup ammā Melik Seyf, Ferāmerz̲'e baka, yā Ḳattāl 20b8 Zengī bir ālāy pehlevānları niçün öyle ʿarżların yıḳup kendü dīnüñe döndürmek lā-büdd, bunlaruñ bir eşyāsı olur da benüm ʿarżum yıḳar 20b9 diyüp fikr eylemedüñ mi didükde Ferāmerz̲, yoḳ hiç[95] oraları fikr eylemedüm ve hem ben ṭālib olmadum. Siz bizüm üzerimüze gelüp ceng ideyorsuñuz, 20b10 ẓāhir bura meydāndur, maḥall-i imtiḥandur, el elden üstündür, ʿarşa çıḳınca eger güci ve ḳuvveti yetüp anlar baña ġālib gelelerdi, 20b11 anlar beni ya öldürüp yāḫud bende çekerlerdi. Güçleri bitmeyüp maġlūb oldılar. Eger senüñ de gücüñ yeter ise baña ġālib gelürsüñ. 20b12

---

[94] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde " (داريل)" şeklinde yazılmıştır. Tüm metinler ve sözlüklere bakılmış fakat bu şekilde yazılan bir kelime tespit edilememiştir. Müstensih bu kelimeyi yazarken yanlışlık yapmış olabilir.

[95] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**hic** (هيچ)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih metinde genel olarak "*p-b*" ve "*c-ç*" noktasında ikili kullanımları fazlasıyla yapmıştır. Bu kelime çevriyazıya "**hiç"** olarak aktarılmıştır.

Nice dilerseñ öyle idersin. Yoḳ senüñ de gücüñ yetmeyüp maġlūb olursañ, seni daḫı bend ile ʿalem sāyesine gönderür [20b13] ve senden ser-çeşmeñüz var ise ol meydāna gelür didi. Melik Seyf evvelā yā Ḳattāl Zengī Muṭahhar Şāh'dan ben ḳız isteyüp [20b14] sen niçün māniʿ olduñ didi. Ferāmerz̲ eyitdi, yā Melik Seyf, devr-i Ādem'den berü bir olagelmişdür ki mez̲heb-i āḫirde olup Allāh'ı bir bilmeyenlerden [20b15] olanlar Ḫudā-perestlerden ḳız tezevvüc iderler. Meger ḍarb-ı dest fużūlī alup ẓulm ideler. Ḥāliyā şimdi ben ṣāḥib-ḳırānum öyle ẓulme rıżā virüp [20b16] itdürmem. Ben saña mukaddem nāme ile cevāb gönderdüm. Eger ḳız ḥācetüñ ise gelsün, Ḫudā-perest olup el arḳası yirde [20b17] eylesün. Muṭahhar Şāh'a virmek murād ider ise ben zūr idüp aña ol ḳızı alıvirürüm, kendü ile bacanaḳ olurum [20b18] didüm. Ol zemān niçün ʿāmil olmaduñ çünki söz ḳabūl itmeyüp geldüñ ḍarb-ı dest alurum diyü. İmdi ḥamle eyle eger baña [20b19] ġalebe idebilürseñ ger başumı, ḳızı da al ve bütün benüm dārātum da żabṭ eyle, niçe dilerseñ öyle eyle. Eger ben saña ġālib olursam [20b20] yine Müselmān olup baña ṭābiʿ olur mısın, ḳızı saña alıvirüp ve-illā ser-geştelik idüp īmāna gelmezseñ başın keserüm didi. [20b21] Melik Seyf eyitdi, yā Ḳattal Zengī neylersin o sözleri, vaḳti geldükde olur. Hele ḥamle eyle ceng idelüm didükde Ferāmerz̲ yoḳ [20b22] Melik Seyf, ṣāḥib-ḳırān olan kimesne müddet-i ʿömrinde evvel kimseye ḥamle eylemez. Cümle senüñ meydān erenlerüñdür. Eger murāduñ ġalebe idüp [20b23] ḳız almaḳ ise hemān ṭurma ḥamle eyle didi. Melik Seyf gördi, olmaz, ḫoş imdi evvel ḥamlede senüñ ḥaḳḳından gelmekdür eyüsi [20b24] diyüp el nīze-i cān-sitāna urdı. İrüp Ferāmerz̲'e bir nīze ʿaşḳ eyledi. Ferāmerz̲, Melik Seyf'üñ nīzesinüñ gelişinden Melik Seyf [20b25] ne rütbede pehlevān idügin fehm idüp on sekiz āyinelü Siper-i İskender-i Kübrā'yı ber-ā-ber virüp yalman-ı nīze, āyine-i siperi pūs eyledükde [21a] [21a1] ġolov ġolov āteşler çıḳup eṭrāfda olan ḫār-ı ḫāşākı sūzān eyledi. Ferāmerz̲'üñ ḳolları ḥareket idüp Ferāmerz̲ nīzeʾi ṭabanca- [21a2] -layup yolından ḳoltuḳ altından yol gösterdi. Melik Seyf nīzesin żabṭ idüp geçüp ser-meydāna vardı. Ferāmerz̲, Melik [21a3] Seyf'üñ nīze uruşına taḥsīn ü āferīn eyledi ve öteden Melik Seyf dönüp Ferāmerz̲'i Sedd-i İskender gibi ṭurur gördi, [21a4] sābāş itdi ve öyle ṭurup ḥamliye müteraḳḳıb oldı. Ferāmerz̲ bildi kim Melik Seyf'üñ murādı aḳrān cengi eylemekden bir kerre nīze-i dü-reme-i İskender'i,

[MİNYATÜR]

21a5 eline alup devr itdirüp irişüp Melik Seyf'e bir nīze urdı. Melik Seyf nīzeʾi gördi, cān almaḳ ḳaṣdına yalmanup 21a6 gelür. Hemān nīzeye üç ḳat pūlād-ı dimişḳī siperin ber-ā-ber virüp yalman-ı nīze, āyineʾi pūs eyledükde āteşler nümāyān olup 21a7 Melik Seyf'üñ ḳolları bükildi. Siper sīnesine meyl idüp Melik Seyf breh breh diyüp ġayret-ile hele ṭabancaladı. Nīzeʾi cüzʾī yolından 21a8 ayırdı. Ḳoltuġı altına uġrayup cebe-i ḫalḳaların birbirine ḳatup Ferāmerz̧ geçüp ser-meydāna vardı. Melik Seyf, Ferāmerz̧'den bir nīze 21a9 yidi kim uyurdı uyandı, mest idi ayıldı, māderinden emdügi süd dimaġından leẕẕet virdi. Başın ṣalup, hāy nā-bekār 21a10 zengī ne yaman ḫaṣm-ı ḳavī imiş ẓāhir Ferāmerz̧ didükleri dil-āveri ḳatl idüp cümle devlet-i dārātuñ żabṭ eyledügi beyhūde degül 21a11 imiş didi. Bu kerre öteden Ferāmerz̧ dönince Melik Seyf sen misin yā ḳaṭṭāl baña böyle nīze uran diyüp ṭarafīlinden gürz-i kūh, [21b] 21b1 kūh-peykerin çeküp eline aldı. On ikinci baḫşından ṭutup irişdi. Ferāmerz̧'e bir ḍarb-ı gürz ḥavāle eyledi. Ferāmerz̧ gürzin 21b2 ber-ā-ber virüp başın ḳaçurdı. Arḳasında Süleymān İbn-i Dāver siperine alup gerçi bī-pervā menʿ eyledi ammā Melik Seyf'i 21b3 begendi. Çoḳ ḳuvvete mālik server imiş didi. Melik Seyf öteden dönüp bir kerre Ferāmerz̧'e gürz-i İskender'i ḳapup onıncı ḳīrāṭdan 21b4 Melik Seyf'e bir ḍarb urup Melik Seyf daḫı gürzin ber-ā-ber virdükde ḳolları bükildi. Başın ḳaçurup arḳada olan sipere 21b5 inince siperin āyineleri çarḫa girüp Melik Seyf'üñ mebānī, dü-tā olup başı bindügi raḫşınuñ başına ber-ā-ber oldı. Şiddet-i 21b6 ḍarb-ı gürzden Melik Seyf'üñ lengerinden altında olan raḫşınuñ bili ḫam-ender-ḫam olup şikemi zemīni pūs eyledi. Melik Seyf 21b7 mest olup cebīninden dāneʾ-i ʿaraḳ ḥāṣıl oldı. Ferāmerz̧ gürzin żabṭ idüp geçüp ser-meydāna vardı. Melik Seyf 21b8 ne ḥāl ise kendin cemʿ idüp miyānın rāst ḳıldı, vücūdın yoḳladı gerçi bir mūyına ḫaṭā gelmiş, ṭamar-be-ṭamar ḫaber-dār 21b9 oldı, raʿşedār olmış. Ol ġayret-ile licām silküp raḫş tozdan ṭaşraya çıḳārdı ve Ferāmerz̧'e irüp bir ḍarb-ı 21b10 şedīd urdı. Ferāmerz̧ menʿ idüp Melik Seyf'e yine bir ḍarb urdı. Melik ne ḥāl ise anı da menʿ idüp bu kerre bunlardur, 21b11 başladılar yek-ā-yek, küte küt cenge. Tā aḫşam olınca Ferāmerz̧, Melik Seyf'e bir ḍarb urup Melik Seyf yine menʿ eyledi. Nevbet 21b12 Melik Seyf'e gelüp ḥamle eylese gerek. Ferāmerz̧, Ḳuṭb-ı Āteş-dem'üñ başın çeküp ṭurdı ve Melik Seyf'e daḫı ṭūr eyledi. 21b13 Melik Seyf de ṭurdı. Bu kerre Ferāmerz̧, Melik Seyf'e eyitdi, var imdi dil-āver bugün senüñle bu ḳadarca ceng eyledük, bu gice ye 21b14 kebabuñ iç, şerābuñ taḳviyet-i beden ḥāṣıl ile de yarın yine senüñle görüşürüz diyüp döndi. Ferāmerz̧

dönince, Melik Seyf [21b15] dönince iki ṭarafdan ṭabl-ı ārāmā ṭurralar urup iki ʿasker dönüp ḳondılar. Rezm libasların çıḳarup bezm ṭonların giydiler. [21b16] Ferāmerz̲ ṭoġrı serā-perde-i İskender-i Kübrā'ya gelüp ālāt-ı şāḥib-ḳırānīsin üzerinden çıḳārup dīvāna çıḳdı. Muṭahhar Şāh ve [21b/17] Remed Şāh ve Pervīz Şāh taḫta ḳarār idüp ve pehlevānlar da gelüp yollu yolınca yirlerinde ḳarār eylediler. Dīvān ṭaʿāmı [21b18] gelüp yindi. Baʿde meclis gelüp biraz yorġunluḳ defʿi içün bāde içdiler. Andan ṣoñra Ferāmerz̲ emr eyledi, Keyyūs-ı Nīze-[21b19] -dār'ı keşān-ber-keşān çekerek meydān-ı siyāsete getürdiler. Bu kerre Ferāmerz̲ pāy-ı taḫt ṣandalīsinde baş ḳaldırup eyitdi, [21b20] nice görürsin kendüñi yā Keyyūs didükde Keyyūs eyitdi, nice görsem gerek, şimdiki ḫālde elüñde maġlūb ve esīrüñ, ḳuluñum [21b21] didi. Ferāmerz̲ eyitdi, yā Keyyūs gel imdi sen daḫı refīḳlerüñ gibi īmān ve İslām'ı ḳabūl eyle, ʿizz ü rifʿat bul diyünce Keyyūs daḫı [21b22] muḫālefet itmeyüp Müselmān oldı. Bu kerre Ferāmerz̲ daḫı bendin alup baġrına başdı ve gözlerinden öpdi ve ḳulaġın delüp [21b23] bir zerrīn ḫalḳa geçürdi ve ḫilʿat virdi. Ser-ḫalḳa idüp Saʿd-ı[96] Sepīd-endām'uñ alt yanında yir gösterdi. Keyyūs-ı [21b24] Nīze-dār daḫı geçüp ḳarār eyledi. Andan ṣoñra Melik Seyf ṣadrı açıldı ve suʾāl olundı. Ferāmerz̲ vāfir medḥ idüp beglere [21b25] eyitdi, begler ḫāṭırıñuza bir yir gelmesün, cümleñüze ġālib bir serverdür didi. Ġayrı mūkayyed olmayup ʿayş u nūşa bünyād urdılar. [22a] [22a1] Bu kerre Ferāmerz̲, Keyyūs içün başḳa bār-gāh-ı ḫadem ve ḫışm taʿyīn eyledi.

Ol ṭarafdan, daḫı Āteş-perestler dönüp ḳondılar. [22a2] Melik Seyf daḫı pederi ʿAdlān Şāh dīvānına gelüp pāy-ı taḫt ṣandalīsinde geçüp ḳarār eyledi. ʿAdlān Şāh, Melik Seyf'e ḫilʿat [22a3] virüp Ḳattāl Zengīʾi niçe gördüñ diyü suʾāl eyledi. Melik seyf eyitdi, çoḳ metīn zengī imiş diyüp medḥ eyledi. Bu kerre Keyyūs-ı [22a4] Nīze-dār'ı neyler diyüp cāsūs gönderdiler. Cāsūs gelüp Keyyūs'uñ Müselmān oldūġın görüp gelüp böyle ḫaber virdi. [22a5] Laʿlān Şāh ġamm-gīn oldı. Melik Seyf görüp eyitdi, ey ʿammī elem çekme, Ḳattāl Zengī bir ḫāl olınca anların cümlesi yine gelüp Nār-ı Nūr'a [22a6] tābiʿ olurlar diyüp tesellī virince ol gice geçüp ṣabāḥ oldı. Gün ḳubbe-i felekden baş ḳaldırup ʿālemi münevver eyledükde [22a7] iki leşker deryā-yı aḫterān gibi yirlerinden ṭurup at ve fīl, gergedānlarına süvār oldılar ve ʿalem ve sancaḳ açup ṭabl ve kūsların [22a8] çalaraḳ ʿazm-i meydān-zer eyledi ve alaylar düzüp, ṣaflar çeküp

[96] Müstensih burada yanlışlıkla "**vav** (و)" harfi kullanmıştır. Özel ismin metin içindeki yazımı düşünülerek "**vav**" harfi sadece burada olmak üzere çevriyazıya "**ı**" olarak aktarılmış ve tamlamaya bağlı kalınmıştır.

birbirlerine rū-be-rū ve muḳābil olup, naẓar-ı ber-meydān eyleyüp, [22a9] āyā meydāna kim gire diyince anı gördiler kim Melik Seyf yine at sürüp yanar āteş gibi meydāna girdi. biraz ṭarīd ve cevelān [22a10] idüp baʿde naʿra urup Ḳattāl Zengīʾi istedi ammā Ferāmerẕ, İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrī'ye süvār olmış idi. Hemān bu maḥallde İblāġ'ı [22a11] meydāna sürüp Melik Seyf'in öñin aldı, başladı ceng eylemege tā kim aḫşam olınca ceng idüp dönüp ḳondılar.

Ḥāṣıl-ı [22a12] **kelām,** yidi gün kelle-ber-kelle ceng eylediler ammā Ferāmerẕ'üñ murādı Melik Seyf'e on beş, yigirmi gün miḳdārı ruḫṣat virmek [22a13] idi ammā yidinci gün Melik Seyf pederi olsun ʿammileri olsun ʿaẓīm ṭaʿn ve şenīʿ idüp ġayrete getürdiler. Melik Seyf [22a14] daḫı fikr idüp gördi. Ḳattāl Zengī'ye gürz ile dest-res[97] muḥaldür, belki Ḳattāl Zengī murād eylese kendüsine gürz [22a15] ile ġalebe idebilür. Melik Seyf buraları bilürdi. Kendü kendüye eyitdi, bāri eger ben furṣat bulursam Ḳattāl Zengī'ye [22a16] maʿhūd seng ile bulabilürüm diyüp gün ḳubbeʾ-i felege geldügi maḥall nevbet Melik Seyf'e geldükde hemān gürzin ṭarafı-y-ıla [22a17] ṣalup üç yedek raḫṣuñ birinüñ üzerinden ol maʿhūd ṣālıġı resminde olan ālātı bu kerre deste-çūbından [22a18] ḳavrayup eline aldı. Daḫı ucunda üç[98] zencīr, her zencīrüñ ucı yine üçer çatal ve terāz ve keffesi gibi bir pūlāduñ [22a19] keffine bend olmış. Üç keffenüñ her birine ṭoḳuz baṭman üç müdevver sengi birer birer ḳapup beride Ferāmerẕ ise [22a20] temāşā eylerdi. Bu kerre dönüp Ferāmerẕ'e eyitdi, yā Ḳattāl Zengī işte eger er iseñ benüm bu ālātum menʿ eyle diyüp başınuñ üzerinden [22a21] devre başladı. Tamām veznin bulup bir kerre silküp küşād virdi. Üç dāne seng müdevver ḳara ḳuş gibi vızlayup bir kerre [22a22] Ferāmerẕ'üñ üzerine geldi. Tīz yine Ferāmerẕ birine siper ber-ā-ber virdi ve birin daḫı ḳolcaġa alup ḳolcaġı-y-ıla çarpup menʿ eyledi [22a23] ammā beri gelmedi. İllā Ḳuṭb-ı Āteş-dem'üñ tā kellesine öyle bir doḳundı kim Ḳuṭb-ı Āteş-dem serāsime olup dir dir ditremege [22a24] başladı ve kemāl-i şiddet, ḍarb-ı sengden ṣıḳılup Ḳuṭb'uñ burnından bir iki ṭamla ḳan geldi. Ferāmerẕ, Ḳuṭb'uñ bu ḥālin görüp [22a25] ġażaba geldi. Eger Ḳuṭb'dan ġayrı raḫş olsa kellesi ḥurd-ı ḫām olurdı ammā Ḳuṭb'uñ vücūdına bir nesne kār itmezdi.

---

[97] Bu kelime genel olarak "**dest-res** (isteğine ulaşan, eline yetişen, kudret)" şeklinde birleşik sıfat olarak kullanılmaktadır. Müstensih kelimeyi tıpkıbasım bölümünde "**dest u res (** دست و رس **)**" şeklinde yazmıştır. Kelime çevriyazıya "**dest-res**" şeklinde aktarılmıştır.

[98] Bu kelimeyi müstensih tıpkıbasım bölümünde "**üc** (اوج)" şeklinde "*c*"li olarak yazmıştır. Kelime rakam anlamındaki "**üç**"tür ve çevriyazıya "**üç**" şeklinde aktarılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır.

[Ḫulā-][99] [22b] [22b1] **Ḫülāṣa-i kelām,** Ferāmerz̲, Melik Seyf'üñ seng ḥamlesin menʿ idüp bir kerre gürz-i İskender'i on birinci ḳīrāṭından [22b2] ṭutup eyitdi, yā Melik Seyf ben senüñ ḥamle-i sengüñi menʿ eyledüm. Eger er iseñ sen de benüm ḍarb-ı gürzüm menʿ eyle diyüp irişdi. [22b3] Melik Seyf'e bir ḍarb-ı gürz öyle urdı kim Melik Seyf tiziyye gürzinüñ on ikinci baḫşından iki eli-y-ile muḥkem ṭutup ber-ā-ber [22b4] virdi ammā ki gürz-i İskender[100] inince Melik Seyf'üñ gürzine indi ise Melik Seyf'üñ gürzi elinden fırlayup ammā [22b5] bu maḥall Melik Seyf cān ḥavli-y-ile başın ḳaçırup arḳasın ber-ā-ber virdi ammā baḳıyye-i ḍarb-ı gürz Melik Seyf'üñ ketfinde olan [22b6] sipere indükde siper āyineleri ḫurd-ı ḫām olup Melik Seyf ketfine indükde Melik Seyf bī-hod oldı. Daḫı altındaki raḫşınuñ [22b7] miyānı ḳırılup Melik Seyf bile yıḳılup yüzi üzerine iki dizi ve iki pençesi z̲emīne geldi ve burnından [22b8] ḳan boşandı. Bu kerre Ferāmerz̲ gürzin żabṭ idüp öteden yine döndi. Melik Seyf'üñ yanına gelüp Ḳuṭb'dan [22b9] zemīne indi ve gezinmege başladı ammā Melik Seyf'üñ yatarak ʿaḳlı başına gelüp kendüyi ol ḥālde görince bir kerre āh [22b10] idüp ḳalḳdı. Ne gördi, Ḳattāl Zengī inmiş, başı ucında dolanup gezer. Hāy nā-bekār zengī sen misin benüm raḫşum böyle [22b11] ḳoyan diyüp bir kerre muştun döküp Ferāmerz̲'üñ üzerine yüridi. Ferāmerz̲ ḳarşu gelüp keff-i destin ber-ā-ber virdi. Melik Seyf [22b12] irüp bir muşt urdı. Ferāmerz̲'üñ elinden ḳayup sīnesine irdükde Ferāmerz̲ bir iki adım girü gitdi. Bu kerre Ferāmerz̲ daḫı [22b13] muştun dögüp ala yā Melik Seyf diyüp Melik Seyf'üñ meydān gibi sīnesin nişanlayup bir muşt ḥavāle eyledi. Meik Seyf de [22b14] iki ellerin ḳarşu virüp ellerinden sīnesine irdükde Melik Seyf bir iki yaʿni dört beş adım miḳdārı yir girüye gitdi.

Ḫāṣıl-ı kelām, [22b15] bunlar muşt muşta, yaḳa yakaya, boġaz boġaza olup hemān Melik Seyf, Ferāmerz̲'üñ düvāline ṣarıldı. Ferāmerz̲'üñ işine muḳayyed [22b16] olmadı, teslīm oldı. Melik Seyf iki eli-y-ile z̲ūr eyledi. Ferāmerz̲'i iki parmaḳ ḳadar ökçesin yirden güc-ile ayırdı. Ferāmerz̲ lenger [22b17] virince Melik Seyf'üñ ḳolları bükilüp Ferāmerz̲ pāyların zemīne dürüst başdı. Melik Seyf öyle zūr eyledi kim Ferāmerz̲'üñ [22b18] ḫāh-nā-ḫāh ökçelerin dört parmaḳ miḳdārı zemīnden ayrıldı ammā Ferāmerz̲ lenger virüp Melik Seyf ḳollar bükildi. [22b19] Ferāmerz̲ pāyların zemīne

---

[99] Metib dışı unsur.

[100] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "(اسنكند)" şeklinde yazılmıştır. Fakat bu şekilde yazılan bir kelimenin bulunamamış olması ve metnin genelinin düşünülmesi sonucunda bu kelimeyi müstensihin yanlış yazdığı anlaşılmıştır. Kelime çevriyazıya "**İskender**" şeklinde aktarılmıştır. Müstensih burada harfleirn sıralamasını karıştırmış olmalıdır.

başdı. Melik Seyf üçinci ẕūrda Ferāmerẕ'üñ ökçesin altı parmaḳ ḳadar ḳaldurdı. Ġayrı ziyāde [22b20] idemedi. Ferāmerẕ lenger virince Melik Seyf'üñ ḳolları bükilüp Ferāmerẕ yine pāyların ẕemīne başdı. Melik Seyf ʿāḳıbet ʿāciz olup [22b21] eyitdi, behey nā-bekār zengī şeddādī binā mısın. Ben seni gövge çekerüm, sen ise yire geçersin didi ve ḳapdı. Ferāmerẕ'üñ düvālin [22b22] ṣalıvirdi. biraz gezinüp teneffüsden ṣoñra Ferāmerẕ eyitdi, yā Melik Seyf ne dirsin ḥaḳḳa rāżı mısın, ben de senüñ düvāline [22b23] el urayum mı didükde Melik Seyf eyitdi, işte yapış, ben seni ḳaldıramadum, sen beni hiç ḳaldıramazsın didi. Zīrā kendinüñ ḳaddı [22b24] yüz on beş eriş idi. Ferāmerẕ'üñ ise ṭoḳsan yidi eriş idi. Melik Seyf o rāya ẕāhib oldı. Ferāmerẕ ḫoş imdi [22b25] yā Melik Seyf eger ḳaldıramazsam bir yüzden daḫı senüñle imtiḥān oluruz diyüp bir kerre Melik Seyf'üñ düvāl zencīr kemerine **[23a]** [23a1] el ṣunup nice kim yā Allāh diyüp ẕūr eyledi ise Melik Seyf'i ibtidā ẕūrda zānūya alup ṭutdı. Murād eylese ẕūr evvelde [23a2] başına ber-ā-ber ve belki daḫı ziyadesi-y-ile ḳaldırur idi ammā ḳāʿide yirin bulsun ve Melik Seyf daḫı her ḥamlede lenger virüp [23a3] ḳuvvet ve ḳudretin bilsün diyüp öyle eyledi. Melik Seyf daḫı lenger viregördi, olmadı ammā Ferāmerẕ daḫı bir ẕūr eyledi, [23a4] tā gögsine ber-ā-ber ḳaldurdı ve yine ruḫṣat virdi. Melik Seyf çoḳ çalışdı, lenger virdi ammā olmadı. Ferāmerẕ tamām mertebe Melik [23a5] Seyf'i kendüye milk idindi. Tā başına ber-ā-ber çıḳarup ve ṣaġ eline alup andan ṣoñra yidi adım ṣaġa ve yidi adım ṣola [23a6] ve yidi adım ilerüye ve yidi adım girüye şarṭ-ı tāmme icrā eyledi. Andan ṣoñra ṣırtı üzerine zemīne ḳoyup Ḳarṭas bende çekdi [23a7] ammā öteden pederi ʿAdlān Şāh görüp bre ne baḳup ṭurursuñuz diyüp dört kerre yüz biñ ʿaskere maḳreme ṣaldı [23a8] ve kendi daḫı bir raḫṣa süvār olup Laʿlān Şāh öñ alup ḫuṣūṣā Aḥżar Şāh ḥayli bahādır idi. Bunlar cümleten binüp birden [23a9] Nār-ı Nūr diyerek yüridiler. Ferāmerẕ daḫı dört kerre yüz biñ ʿaskeri ḳarşulayup hemān fi-l-ḥāl sökdi dip[101] ālāya irüp [23a10] ibtidā ālāy öñine Aḥżar Şāh geldi. Elinde tīġ, Ferāmerẕ'e ḥavāle eyledi. Aḥżar Şāh'uñ elinden tīġin alup düvālinden ḳapup raḫşından [23a11] ayırup ḳolına aldı. Kendüsine ḥamle idene Aḥżar Şāh'ı siper yirine ṭutıvirdi. Ceng iderek ilerüye vardı. Gördi, taḫtuñ [23a12] üzerinde kimesne yoḳ ancaḳ hemān taḫt hemān öñinde ʿAdlān Şāh ve Laʿlān Şāh birer ata süvār olup ʿaskeri cenge terġīb [23a13] iderler. Bu maḥalle dek Ḳarṭas-ı Merdom-ser daḫı Melik Seyf'i ʿalem sāyesine iletüp yine gelmiş-idi. Aḥżar Şāh'ı Ḳarṭas'a virüp kendi ilerü [23a14] ʿAdlān Şāh ve

[101] Bu kelime "**diyüp**" anlamına gelmektedir. Sözlük bölümünde de verilmiştir.

Laʿlān Şāh üzerine yüridi. Gencūr ile Laʿlān'ı ḳarşulayup ḳılıç ḥavāle eyledi. Bu kerre Ferāmerz̲ sīnesine bir el [23a15] arḳası öyle urdı kim dem-i nefesi sīnesinde bende olup ḳılıç elinden fırladı. Ayaḳları rikābdan boşanup ser-nigūn [23a16] oldı. Derāz-be-derāz zemīne yıḳıldı. Şahbāz Cihān daḫı üzerine düşüp bende çeküp Ḳarṭas, Gencūr'ı da alup ʿalem [23a17] sāyesine iletdiler. Ferāmerz̲ gelüp bir naʿra urdı. Bir eli-y-ile ʿAdlān Şāh'ı ve bir eli-y-ile Laʿlān Şāh'ı ḳapup birin Ser-bāz'a ve birin daḫı [23a18] Nīrnek'e virüp baġladılar. Ferāmerz̲ daḫı taḫtların ḳılıçlayup oradan dönüp ordūya yüridi. İslām ʿaskeri yürümedi. [23a19] Zīrā Ferāmerz̲ öyle işāret eylemiş idi.

Ḥāṣıl-ı kelām, ordūya gelüp bār-gāhların daḫı żabṭ eyledi. Andan ṣoñra Muṭahhar Şāh'a [23a20] Ḳarṭas'ı gönderüp yanına getürtdi. ʿAdlān Şāh yirine cülūs eyledi ve kendi daḫı Melik Seyf yirine pāy-ı taḫt ṣandalīsinde [23a21] geçüp ḳarar eyledi. Andan ṣoñra Ḳarṭas'a emr eyledi, varup Aḥżar Şāh'ı ve Melik Seyf'i ve Gencūr'ı daḫı getürüp ʿAdlān Şāh ile [23a22] Laʿlān Şāh'ı getürüp yanına ṭurġurdılar. Ferāmerz̲ baş ḳaldırup eyitdi, nice görürsüñüz kendüñüzi ey şāhlar ve ey [23a23] pehlevānlar didükde şāhlar ḫavfından bir nuṭḳa mecālleri ḳalmayup daḫı başların aşaġa eylediler ammā Melik Seyf eyitdi, nice görsek [23a24] gerek yā Ḳattāl Zengī, şimdiki ḥālde maġlūbuñ ve elüñde esīrüz. El elden üstünden tā ʿarşa çıḳınca bu āna gelince benüm bu sengümden [23a25] kimesne emān bulmamış idi, sen menʿ eyledüñ ve raḫşuñ da taḥammül eyledi ve baña ġālib geldüñ didi. Bu kerre Ferāmerz̲ eyitdi, yoḳ yā Melik Seyf, [23b] [23b1] Seyf yine senüñ ol ālātını benden ġayrı kimesne menʿ idemez ve sen de ḥaḳḳ el-inṣāf metīn pehlevānsın lākin bilmezlik ile küfr [23b2] ü ḍalālet içinde ḳalmışsuñuz, gelüñ imdi Müselmān olun, iki cihānda devlet ve sāʿādet buluñ ve benümle yār-ı ḳarındaş ve yoldaş [23b3] oluñ diyüp vāfir naṣiḥat eyledi. Bu kerre Melik Seyf daḫı bir miḳdar tevaḳḳuf idüp fikre vardı. Andan ṣoñra baş ḳaldırup [23b4] eyitdi, diñle imdi yā Ḳattāl Zengī senüñ didüklerine ben rāżı olurum ancaḳ benüm de senden üç ricām vardur eger ḳabūl eylerseñ [23b5] ben de Müselmān olurum, tā ki ölince senüñ ġaşiye-dāruñ olurum didi. Ferāmerz̲ daḫı nola baş üstine yā Melik Seyf, her ne ricā [23b6] eylerseñ maḳbūlümdür, ṣandalīmi daḫı isterseñ virirüm didi. Melik Seyf daḫı eyitdi, ḫāṣā ey server senüñ ṣandalīñi istemem ve-lākin [23b7] kendüñe ser-ḳaplan idesin. İkinci Lāle-i Ruḫ Bānū'yı baña alıviresin, üçinci pederüm ve ʿammilerüm incitmeyüp yine diyārlaruñ kendülere [23b8] viresin didi. Ferāmerz̲, Melik

Seyf'üñ ricāsınuñ üçin de ḳabūl eyledi. Melik Seyf daḫı ol sāʿat İslām'a geldi. Şāhlar daḫı [23b9] gelüp Gencūr da geldi.

Ḫulāṣa-i kelām, dört kerre yüz biñ ʿasker cümle İslām'a gelüp birlik oldılar. Oradan ḳalḳup serā-perde-i [23b10] İskender-i Kübrā'yā geldiler. Şāhlara tāc ve libāçe giydirüp Remed Şāh'uñ altına ʿAdlān Şāh, anuñ altına Aḫżar Şāh, Laʿlān Şāh [23b11] oturdı ammā daḫı alt yanına Gencūr'a yir virdi. Bir kerre Ferāmerz̲, Evrān-ı Derīd'e baḳup eyitdi, yā Evrān bu dil-āver senden ziyadedür. [23b12] Şimdiki ḥālde baş ser-ḳaplan yirine otursun eger şübheñ var ise imtiḥān oluñ, öyle olınca şübheñ ḳalḳup arada [23b13] incinmek olmasun didi. Evrān daḫı rāżı olup imtiḥān oldılar. Melik Seyf cümleye ġālib gelüp baş ser-ḳaplan [23b14] oldı. Bundan ṣoñra Ferāmerz̲ bunlara żiyāfet idüp andan Muṭahhar Şāh'dan ḳızı Lāle-i Rūḫ Bānū'yı ricā idüp alıvirdi. [23b15] Yidi gün sūr idüp Melik Seyf'i Lāle-i Rūḫ Bānū ile gerdek idüp ber-murād eylediler. Bu işler daḫı tamām oldı, ġayrı Īrān'a gitmek [23b16] ṣadedi açılup bu kerre Ferāmerz̲ bunlara eyitdi, benümle ber-ā-ber Īrān'a gider misiñüz yoḫsa vilāyetüñüze ʿarżuñuz var mı [23b17] didükde cümlesi birden eytidiler, devletlü ṣāḥib-ḳırān bizler sizden ayrılmazuz didiler. Bu kez Ferāmerz̲ bunlara didi kim, imdi öyle ise [23b18] herkes diyārıñuza ādemiñüz gönderüp sipārişiñüz her ne ise eyleñ. Zīrā ben bu aradan ġayrı ṭoġrı Īrān'a giderüm didi. [23b19] Bu kerre ʿAdlān Şāh ve Aḫżār Şāh ve Laʿlān Şāh bunlar diyārlarına ādemler gönderüp kendüler Ferāmerz̲ ile Īrān'a gideceklerin [23b20] ifāde eylediler ve dānālar gönderüp ol diyārları cümle Müselmān eylediler. Andan āteş-kedelerin yıḳup yirine mescidler binā itdürdiler [23b21] ammā bu yire Muṭahhar Şāh oġlı Pervīz Şāh'ı kendü taḫtında vekīl bıraġup günlerde bir gün dört kerre yüz biñ er-ile Sepīd-i Āʿẓam [23b22] öñinden ḳalḳup ʿazm-i Īrān eylediler. Öñince yarar ḳulaġuzlar gidüp yiye içe, ḳona göçe ṭayy-ı merḥale[102] ve ḳaṭʿ-ı menāzil iderek [23b23] on yidi gün gitdiler. Günlerde bir gün bir der-bende geldiler. Ḳulaġuzlar gelüp Ferāmerz̲'e eyitdiler, devletlü ṣāḥib-ḳırān-ı [23b24] ʿālem şimdi bizüm öñimüzde bir der-bend vardur, der-bendüñ öte başında bir ḳalʿa vardur, Ḳanāṭūr Zengī dirler bir zengī [23b25] olur, yüz yigirmi eriş ḳadd çeker, böyle bir pehlevān ḥükm eyler, ziyāde metīn zengīdür ve hem Āteş-perestdür. Bilmem mānīʿ olur mı, olmaz mı **[24a]** [24a1] ancaḳ ṣol ṭarafa ṣapup gidersek ḥā şu ḳadar vardur ki bir ḳonaḳ miḳdārı yoldan ṣapılur

[102] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**merhal** (مرحل)" şeklinde yazılmıştır. Burada müstesih kelimenin sonundaki "**e** (ه)" harfini unutmuş olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**merhale**" şeklinde düzeltilmiştir.

ammā der-bende uġranılmaz didi. [24a2] Ferāmerz eyitdi, hemān ṭoġrı der-bende gidüñ didi. Ḳulaġuzlar baş üzre hemān siz ne emr iderseñüz biz daḫı ol ṭarafa [24a3] giderüz didiler. İrtesi gün der-bende yüridiler ammā bu ḳadardur ki ʿasker duyılur. Ḳanāṭur Zengī bundan ḫaber-dār oldı. [24a4] Didiler ki şöyle bir ʿaẓīm ʿasker geliyor, cümle Ḫudā-perestler imiş, bilmezüz niçün gelürler didiler. Bu kerre Ḳanāṭūr Zengī bu cevābı [24a5] işidüp tiziyye ḳalʿada seksān biñ ʿaskeri var idi. Ḳırḳ biñin ḥāżır müheyyā idüp bir oġlı var idi, Ḳanṭur Zengī dirlerdi. [24a6] Yüz on iki eriş ḳadd çekerdi, anı da bile alup ḳırḳ biñ er-ile der-bende gelüp żabṭ eyleyüp İskender miṣāl ḳarār eyledi. İrtesi [24a7] gün İslām ʿaskeri gele gele der-bende gelüp ne gördiler, Ḳanāṭūr Zengī ḳırḳ biñ zengī ile der-bendi almış, ḳaṭran deryāsı gibi [24a8] mızraḳ mızraḳa çitilüp ṭururlar. Ḳanāṭūr yüz yigirmi eriş ḳadd-ıla öñlerinde bir ʿaẓīmü'l-cüṣṣe gergedāna binüp mızraġına ṭayanup [24a9] ṭurur. Muḳaddem-i ceyş Behmen-i Ḫişt-endāz idi. Ferāmerz'e girü ḫaber gönderüp aḥvāli bildürdi. Zengī der-bendi almış ḳonalum mı yoḫsa [24a10] hemān ceng mi idelüm diyü bu ḫaber Ferāmerz'e geldükde eyitdi, ḳonmasunlar işte ben daḫı vardum diyüp pehlevānlar ile ilerü yüridi [24a11] ammā bu arada Behmen-i Ḫişt-endāz, Ḳanāṭūr'uñ öñin alup eyitdi, sen kim olasın kim ey nā-bekār gelüp ṣāḥib-ḳırān ʿaskerinüñ öñin [24a12] alup sed olasın diyüp irişdi. Ḳanāṭūr Zengī'ye bir ḍarb-ı gürz urdı. Ḳanāṭūr Zengī gürzin ber-ā-ber virüp Behmen'üñ gürzin [24a13] çarpdı, menʿ idemeyüp tehledi. Ḳarṭas irüp Behmen meydāndan ḳapdı. Bu kerre Ḳam-hor-ı Aḥżerī gördi. Ḳanāṭūr Zengī anuñ da cümlesin [24a14] menʿ idüp bir ḍarb ile anı daḫı yıḳdı. Ġażbān-ı Tīġ-zen girdi, Ḳanāṭūr anı da ālūde eyledi.

Ḫāṣıl-ı kelām, İslam pehlevānlarına [24a15] ġayret gelüp birbiri ardınca girüp maġlūb oldılar. Bu kerre Ferāmerz gördi ki, Ḳanāṭūr Zengī çoḳ metīn dil-āverdür, hemān Ḳuṭb-ı [24a16] Āteş-dem'i sürüp Ḳanāṭūr'uñ öñin aldı, daḫı ʿaşḳ eyledi. Bu kerre Ḳanāṭūr Zengī gördi, kendi gibi bir zengī pehlevānıdur. Gerçi ḳaddı [24a17] kendüsine nisbet az ammā ol ḳadar mehābet vardur kim yüzine baḳan ḫavfından berg-i ḫazān gibi lerzān olur. Dönüp Ferāmerz [24a18] eyitdi, baḳa ey ṣıñārım, ḳara yüzlü zengī bu ʿaskerüñ böyle öñin alup yol virmemekden senüñ murāduñ nedür didi. Ḳanāṭūr Zengī [24a19] eyitdi, ey nā-bekār zengī benüm murādum ne olsa gerek, bu der-bend benüm ẓabṭumdadur. Elbetde bu der-bendüñ geçen baña bāc ve ḫarāc virmedükçe [24a20] geçemez eger sizüñ de murādıñuz geçmek ise benüm istedügüm ḳadar bāc ve ḫarāc virüp geçüñ didükde Ferāmerz, Ḳanāṭūr Zengī'nüñ [24a21] bu vażʿından ol ḳadar

ġażaba geldi kim olmazdı. İmdi ḥamle eyle ey zengī, şimdi saña istedüginden ziyāde umduġın ḳadardan [24a22] çoḳ virem diyüp Ḳanāṭūr'a heybetle bir baḳış baḳdı kim Ferāmerz̲'üñ ḫod baḳışı maʿlūm ve meşhūr. Bu kerre Ḳanāṭūr Zengī bī-tāb [24a23] olup nuṭḳa mecāli ḳalmayup el gürze urdı, irişdi. Ferāmerz̲'e bir ḍarb urdı. Ferāmerz̲ bunuñ gürzine keff-i destin [24a24] virüp gürzüñ Ferāmerz̲ ucına alup ġayret-ile gerçi Ḳanāṭūr'uñ gürzin elde żabṭ eyledi ammā Ferāmerz̲ bilürdi kim ne çekdi. [24a25] Z̲īrā Ferāmerz̲'den ġayrı bir kimse olsaydı elleri ḫurd-ı ḫām olurdı. Hele ne ḥāl ise gürz Ḳanāṭūr'ı żabṭ idüp çeküp, [24b] [24b1] çeküp elinden aldı ve kendi gürzi-y-ile öyle bir ḍarb-ı şedīd urdı kim Ḳanāṭūr menʿ idemeyüp yıḳılacaḳ maḥall Ferāmerz̲ bunı [24b2] düvālinden ḳapup ḳolınuñ üzerine aldı ve Ḳarṭas'a virüp kendi ilerü der-bende yüridi. Ḳanāṭūr Zengī'nüñ oġlı Ḳanṭūr Zengī [24b3] ol ḥāli görüp eyitdi, bu ejderhāya ḳarşu ṭurmaḳ ḥamāḳatdur diyüp hemān ḳırḳ biñ ḳadar ʿaskeri alup girü dönüp ḳalʿaya [24b4] girdi ve ḳalʿa ḳapuların muḥkem bend idüp burc-ı bārū üzerine geldiler ammā Ferāmerz̲ ʿaskere yürek idüp kendü ḳalʿa ḳapusına [24b5] vardı. Andan gürz-i İskender'i çeküp eline alup ve on sekiz āyinelü Siper-i İskender'i başına alup ḳalʿa ḳapusın gürz [24b6] ile dögmege başladı. Bu kerre yuḳarudan Ferāmerz̲ üzerine bu ḳadar şeyler atdılar. Müfīd olmadı. ʿĀḳıbet ḳalʿa ḳapusın [24b7] yıḳup içeri girdi. Pehlevānlar ardınca girdiler, aġırlıḳ geçüp der-bendüñ öte ṭarafına ḳondılar. Ferāmerz̲ ḳalʿada olan zengīlere [24b8] ḳılıç gösterince cümlesi emān dilediler. Bu kerre Ḳanāṭur Zengī gelüp Ferāmerz̲ emr eyledi. Ḳanāṭūr Zengī'i bend-ile meydān-ı siyāsete çökürüp andan [24b9] īmāna teklīf eyledi. Bu kerre Ḳanāṭūr Zengī ser-ḳaplanlıḳ istedi. Ferāmerz̲ de muḫālefet itmeyüp nola diyüp iḳrār eyledi. Ḳanāṭūr Zengī daḫı ḳırḳ [24b10] biñ ʿasker-ile īmāna geldi ve ḳırḳ biñ ʿasker-ile oġlu Ḳanṭūr Zengī daḫı īmāna gelüp cümle birlik oldılar. Bu kerre Ḳanāṭūr imtiḥān [24b11] olup Melik Seyf'den ġayrıya ġālib gelüp andan ikinci ser-ḳaplan oldı. Bu kez Ferāmerz̲ üç gün der-bend-i Ḳanāṭūr'da eglenüp ḳalʿada [24b12] olan āteş-kedelerin yıḳup yirine mescidler yapup Ferāmerz̲, Ḳalʿa-i Ḳanāṭūr'da dānālar bıraġup cümlesine āyīn-i İslām'ı taʿlīm [24b13] eylemege ve ḳırḳ biñ er-ile Ḳanāṭūr Zengī ḳalʿada ḳaldı. Ḳırḳ biñ er-ile Ḳanāṭūr Zengī ber-ā-ber ḳalḳup ʿazm-i rāh eylediler. Beş on [24b14] gün gidüp günlerde bir gün gelüp bir yire ḳondılar. Ḳulaġuz başı gelüp Ferāmerz̲'e buluşdı, eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān yārın [24b15] yolımuz iki olur, biri ḳara yolıdur ancaḳ uzaḳdur. Beriyyeler

ve baʿż mūẕī cānverler kenārına[103] uġrayup geçmelidür ammā bir yol 24b16 daḫı deryā kenārına iner. Bir ḳalʿa vardur, Ḳalʿa-i Beyāz dirler, iskeledür, ʿaẓīm kimler bulınur. Bu ḳaralarda olan ne ḳādar 24b17 süvār var ise cümlesinüñ iskelesidür ve bu aradan tā Hindūsın'da ve Türkistān'a ve Çin'e ve Ḫāver-i ẕemīne gidilür. 24b18 Cümle bu iskeleden sefīnelere binüp giderler, ṣoñra niçün baña bildürmedin diyüp bize ʿitāb eylemeñ, işte size bildürdüm. 24b19 Her ḳanġısın iḫtiyār eyler iseñ aña gidelüm diyüp cevāb virdi. Bu kerre Ferāmerẕ dönüp şāhlara ve pehlevānlara eyitdi, sizler 24b20 ne dirsiñüz münāsib olan ḳanḳısıdur didi. Şāhlar ve begler cümlesi eyitdiler, siz bilürsüñüz ancaḳ devletlü ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem bizüm 24b21 bildügimüz ḳara ṭarafı ʿaẓīm büyük berzaḫlu ve zaḫmeti çoḳ ḳatı ıraḳdur ve hem Baḫr-i İḳnānus'ı daḫı dolaşmaġa muḥtācdur. Bu üç 24b22 yılda ve belki beş yılda bu ḳādar ʿasker ile cāy-ı selāmete irilmez ve ʿaskerin daḫı rebīʿ selamet-ile varmaz lākin351deryā aḥvāli 24b23 daḫı bu ḳadar vardur kim bu ʿaskere yeticek ḳadar gemide tedārüki ḫaylice müşkildür. Bāḳīsin siz bilürsiz didiler. Bu kerre Ferāmerẕ 24b24 eyitdi, hele gemi tedārüki yine kabuldür. Hemān Ḳalʿa-i Beyāz üzre gidelüm didi. Ol gice yatup çün ṣabāḥ oldı, güç[104] itdiler. 24b25 Ḳalʿa-i Beyāz üzerine revāne oldılar. Ḳalʿa-i Beyāz'a bir ḳonaḳ ḳale bir yirde ḳondılar. Ferāmerẕ, Baḫtiyār Vezīr ile şāha şām-ı [25a] 25a1 zūr urdı. Taʿyīn eyleyüp ilerü Eslem Şāh'a gönderdi. Bunlardur, yitmiş seksān nefer ādem ile Ḳalʿa-i Beyāz'a gelüp taḳıldılar 25a2 ammā Eslem Şāh'a daḫı ḫaber gelüp didiler kim pād-şāhum şöyle bir ʿaẓīm leşker er geliyor lākin bilmezüz murādları nedür diyüp ḫaber virdiler 25a3 ammā Eslem Şāh bu ḫaberi işidince şaşup eyitdi, ʿacebā ne ola düşmān ʿaskeri midür diyü fikr ve telāşda iken Baḫtiyār Vezīr ile Ḥüsām-ı 25a4 Zūr-āver gelüp Eslem Şāh'a buluşdılar ve eyitdiler, bu ʿaskerüñ sālārına Ḳattāl-ı Merdom-ḫor dirler. Īrān-ı zemīne gidüp Rüstem'den ṣāḥib-ḳırānlıḳ 25a5 ālātın almaġa gider. Şimdi yolı bunda gelmege sebeb murādı bu aradan gemilere binüp Çin yaḳasına çıḳmaḳdur. İskelede mevcud olan gemileri żabṭ idüp 25a6 bir yire göndermeyesin ve gelen gemileri daḫı aḫẕ idüp ḳalāfata yatursunlar. Eger yetişmez ise beş güne dek yeñiden gemiler yapılsun diyüp bizi ol gönderdi 25a7 didiler. Bu

[103] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde mürekkebin de kabarmış olması sebebiyle net okunamamaktadır. Metinde "**mim** (م)" harfinin varlığı net değildir. Müstensihin kelimeyi " (كنامينه)" şeklinde yazdığı düşünülmektedir. Fakat bu şekilde yazılan bir kelime literatürde mevcut değildir. Kelimenin "**kenāīn** (ok kılıfı, okluk)" olabileceği düşünülmüş fakat o da cümleye uymamıştır. Müstensihin metnin genelinde yaptığı yazılışlar da düşünülürse burada "**r** (ر)" harfini unutmuş olabileceği söylenebilir. Kelime çevriyazıya "**kenārına**" şeklinde aktarılmıştır.

[104] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**güc** (كوج)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**güç**" şeklinde aktarılmıştır.

kerre Eslem Şāh bu ḫaberi işidince şād olup bildi kim bu gelen düşmen ʿaskeri degül imiş, geçici imiş ve hem ḫuṣūṣā şöyle bir ṣāḥib-ḳırān [25a8] ʿaskeri imiş. Hemān tīz iskele ketḫüdāların ve anda mevcud olan iki yüz pāre ḳadar gemileri bulındı ve Eslem Şāh ordū yirin ḥāżr idüp Ferāmerz̲’e [25a9] aʿyān-ı vilāyet ile ḳarşu geldi. Ferāmerz̲’e buluşup temennā eyledi ve Muṭahhar Şāh öñinde yir öpdi. Muṭahhar Şāh daḫı Eslem Şāh’a riʿāyet eyledi. Tāc [25a10] ve libāçe giyürdi ve sāʾir pehlevānlara daḫı ḫilʿatlar giyürdi. Andan ol menzilden ḳalḳup Ḳalʿa-i Beyāz ṣaḥrāsına gelüp serā-perde-i İskender-i Kübrā’yı üç yüz otuz üç [25a11] ḳubbe üzerine ḳurdılar. Ḳalʿa-i Beyāz ḫalḳı böyle serā-perde gördükleri yoḳ idi. Cümle temāşāya ṭurdılar. Eslem Şāh, Ferāmerz̲’e ve sāʾir şāhlara żiyāfet eyledi. Ferāmerz̲, [25a12] Eslem Şāh’a çoḳ şeyler bağışladı. Ḳırḳ elli pāre yeñiden gemiler ḳurdurup ol gemiler tamām olınca gelen gemileri daḫı aḫz̲ eyleyüp üç yüz pāre gemi tekmīl,

[MİNYATÜR]

[25b] [25b1] olındı. Bir gün Ferāmerz̲’e ḫaber virdiler. Ferāmerz̲ maranḳozlara baḫşīşler virüp ve kimi reʾislerine ḫilʿatlar giyürdi. [25b2] Ḳapudāne olan gemiye Ferāmerz̲ ḥarem ile Muṭahhar Şāh ile ve Cihān-baḫş ile ol gemiye binüp her pehlevāna birer ikişer gemi [25b3] ʿaskeri-y-ile taʿyīn olınup yidi kerre yüz biñ ʿasker, üç yüz pāre gemiye yirleşüp günlerde bir gün hevā-i muvāfıḳ olup [25b4] iskeleden timur kopardılar. Yelken açup rūy-ı deryāya revāne oldılar. Gūyā bunlar sevāḥil-i Çīn diyüp gitdiler. Bir hafta [25b5] muvāfıḳ hevā ile bir ḳaç eyyām gitdiler ammā ḥikmet-i Ḫudā bir gün hevāda bir buluṭ peydā oldı, gitdükce yayıldı ammā gemiciler [25b6] bu buludı görüp birbirlerine gösterdiler. biraz daḫı yüridiler ʿāḳıbet giderek furtına ziyāde oldı. Bre yelken, [25b7] elek bre şöyle ilk, böyle ilk dirken bir ʿaẓīm rūzgār çıḳup bir ḳaṣırġa ḳopdı kim gūyā ḳıyāmetden bir nişān oldı. [25b8] Bu kerre bu üç yüz pāre gemi çil yavrusı gibi ṭağılup cümlesi perākende ve perīşān oldılar. Altı gün bu minvāl üzre [25b9] Allāh Allāh diyüp gitdiler. Yidinci gün ikindi vaḳti olınca rūzgār biraz sākin olup hevā mülāyimledi. Ḳaçan kim gemilere baḳdılar. [25b10] Üç yüz pāre gemiden ancaḳ altmış gemi ḳalmış, ḳalan gemiler yoḳdur. Melik Seyf ve pederi ʿAdlān Şāh ve ʿammīleri Aḫżar Şāh ve Laʿlān Şāhān [25b11] ve Ḳanāṭūr Zengī ve Evrān-ı Āhen-derīd ve Remed Şāh ve Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken ve Ġażbān-ı Tīġ-zen gibi bunlardan aṣlā nām-

ı nişān yoḳdur. 25b12 Bu kerre Ferāmerz̲ eyitdi, hele bir selāmete[105] varalum da ṣoñra anları da yoḳladup buluruz. Eger ġarḳ olmadılar ise diyüp yine rūzgāruñ el virdügine 25b13 göre ol gün ve ol gice daḫı gidüp çün ṣabāḥ olduḳda anı gördiler kim cezīre yaḳınına gelmişler. Hemān Ferāmerz̲, mellāḥlara[106] 25b14 eyitdi, sürek gemileri şol arada çıḳup biraz teneffüs idelüm didi. Mellāḥlar eyitdiler, devletlü ṣaḥib-ḳırān bizüm bu adaya gerçi geldigümüz 25b15 yoḳdur ammā puṣula ve ḫarṭı hesabınca bu cezīre, Cezīre-i Gūr-serān olmaḳ vardur. Eger ol cezīre ise bunda Korek-serler olurmuş. 25b16 Yeni ādemi ḳaparlar, meskenlerine getürüp anda yirler imiş. Esaslı mellāḥlardan öyle işidirüz didiler. Ferāmerz̲ eyitdi, bre bir kerre 25b17 ayaġımuz ḳaraya baṣup deryā raḫmetinden bir iki gün daha bulup biraz rāḥat idelüm ve anuñ daḫı ḳaydı görilür didükde mellāḥlar 25b18 siz aʿlem siz diyüp cezīreye ṭoġrı iskeleye vardılar ve yanaşup timur atdılar ve iskele ḳurup ṭaşra çıḳdılar. Gemileri ḳayalara 25b19 bend eyleyüp andan ʿaskerdür, ṭaşra çıḳdılar. Ferāmerz̲ içün bir sāye-bān çıḳārup leb-i deryāya ḳurdılar. Ferāmerz̲, Muṭahhar Şāh, Cihān-baḫş 25b20 bunlar daḫı ṭaşra çıḳup sāye-bān altında oturdılar.

Öyle merviyāt 353iderler kim, vāḳıʿā bu cezīreye Cezīre-i Gükān idi. Gök-serler[107] 25b21 gemilerüñ353gelüp öyle yanaşduḳların görüp birbirlerine ḫaber eylediler. Deryā furtunasından ḳurtılmış ʿasker ḳarayı görince cezīreye 25b22 yayılup gezinmege başladılar. Ḥatta Nīrnek ʿAyyār da şöyle bir miḳdār alargada ḳażā-i ḥācet içün gitdi. Korek-serler gelüp vāfir 25b23 ādem ḳapdılar ammā biri de Nīrnek ʿAyyār'ı ḳapdı, bir feryāddur ḳopdı. Nīrnek ʿAyyārī bre meded devletlü ṣāḥib-ḳırān ben gitdüm diyüp 25b24 feryād idince Nīrnek ʿAyyār'ı sesinden bildiler. Bu kerre Ferāmerz̲ eyitdi, bre baña at gerek diyince Ḳarṭas, Ḳuṭb'ı çekivirdi. Ferāmerz̲ 25b25 üzerine gelüp feryād gelen ṭarafa yıldırım gibi irüp gördi, Korek-serler vāfir ādem ḳapmışlar, ṭaġa ṭoġrı giderler. Hemān Ferāmerz̲ [26a] 26a1 bunları görince bir naʿra nice urdı ise Korek-serler serāsime olup alduḳları ādemleri cümle bıraḳdılar. Nīrnek ʿAyyār ḳurtulup ḳaçaraḳ 26a2 Ferāmerz̲ yanına gelüp ammā Ferāmerz̲ gördi, Nīrnek beñzinde ḳan ḳalmamış, bu maḥallde Cihān-baḫş daḫı binüp geldi. Ferāmerz̲ gülüp

---

[105] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**lam-elif** (لا)"in "**lam-vav** (لو)"ı andıracak şekilde yazılmasından ötürü ilk bakışta yanlış okumalara sebebiyet verebilir. Fakat müstensih burada "**selāmet**" yazmak istemiştir ve kelime çevriyazıya da bu şekilde aktarılmıştır.

[106] Müstensih tıpkıbasım bölümünde "**lam** (ل)" harfinin üzerine şedde koymamıştır. Fakat kelime metnin gidişine göre çevriyazıya **"mellāḫ"** olarak aktarılmıştır.

[107] **Gök-serler** ve **Korek-serler** insan, cin ve yaratık karışımı bir topluluktur.

eyitdi, yā Nīrnek [26a3] ʿAyyār az ḳaldı ki Korek-serlere ġıdā olayazduñ didi. Dönüp Cihān-baḫş'a eyitdi, ey ciger-gūşem, şol ḳavmden dört beş yüz miḳdār [26a4] ṣayd eylesek ve alup gemilere ḳosaḳ lākin biraz kemend-endāz[108] dil-āverler gelüp kemend ile ṣayd olsa maʿḳūl idi didükde Nīrnek ʿAyyār'a eyitdi [26a5] var Melik Seyf'e söyle beş yüz ḳadar kemend-endāz göndersün didi. Nīrnek ʿAyyār nola diyüp Melik Seyf'e varup ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālemüñ emri [26a6] budur kim beş yüz miḳdārı kemend-endāzlar göndersin didi. Melik Seyf daḫı beş yüz miḳdārı kemend-endāz dil-āverleri intiḫāb eyleyüp Ferāmerz̲'üñ [26a7] ardınca gönderdi ammā berüden Ferāmerz̲, Cihān-baḫş'ıla ṭaġa ṭoġrı yap yap çekilüp gitdiler. Dāmen-i kūha irüp Ferāmerz̲ anı gördi, [26a8] ṭaġdan berü ol ḳādar Gök-serler gelür kim ḥadd ü ḥesābı yoḳ. Meger ḳaçanlar varup ol birlerine ḫaber virmişler ammā bunlar daḫı [26a9] Ferāmerz̲'i görüp bildiler kim naʿra urup kendülerin ürküden kimesnedür. Bu kerre ḳurd gibi olup yüridiler. Ferāmerz̲ daḫı [26a10] Cihān-baḫş'ıla ġāfil olma ey ciger-gūşem ve raḫşıñı pek ṣaḳın zīrā bir ḫaṭ irgürmesünler diyüp ziyāde tenbīh eyledi ve kendi [26a11] Gök-serleri ḳarşuladı. Bir naʿra urup dāl-ı tīġ olup yüridi. Bir ṭarafdan daḫı Cihān-baḫş naʿra urup tīġin ʿuryān eyledi. [26a12] Bunlar başdılar Gök-serlere tīġi, öyle bir ḳırdılar kim leş leşe söykendi ammā bu arada kemend-endāzlar daḫı gelüp irişdiler.

Netīce-i [26a13] **kelām,** bunlardur. Biş yüz ḳadar Gök-seri gemiye gönderüp yir taʿyīn eyledi. Bunlar günden güne alışup muṭīʿ oldılar. Andan [26a14] Ferāmerz̲, Ḳarṭas'a eyitdi, yā Ḳarṭas sen bir kerre varup Baḥr-i oḳyānūs cezīrelerin cost-u-cū eylemeseñ belki żāyiʿ olan gemilerden [26a15] bir ḫaber alup getürürsüñ didi. Ḳarṭas daḫı nola diyüp dem çekdi. Hevā yüzine aġup ṭoḳsan pāre gemiden bir nişān aramaġa Baḫr-i [26a16] Oḳyānūs'uñ cezīrelerin dolaşmaġa başladı.

Ammā rāvī eydür, Melik Seyf pederi ʿAdlān Şāh ve ʿammīleri Laʿlān Şāh ve Aḫżar Şāh [26a17] ile Ḳanāṭūr Zengī'nüñ gemileri elli beş pāre gemi furtına ile Cezīre-i Evren-ten-āne düşdi. Gemilerden bunlar da ṭaşra çıḳup [26a18] deryā kenārında oturdılar. Baʿde Evren-tenler ol gice gelüp vāfir ādemi çaldılar. Gicedür, feryād ḳopdı, ṣabāḥ gördiler ki vāfir [26a19] ādem telef olmış. Ḳanāṭūr Zengī, Evren-tenler aḥvālin bilmez, elbetde ben anları ḳırarum ve żāyiʿ olanları bulurum diyüp biraz̲ kimesne ile [26a20] bindi. Bunlaruñ geldükleri ṭarafa doġrı gitdi. biraz gidüp bir Ḳalʿa-i

[108] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde 5 defa "**kemendāz** (کمنداز)" şeklinde yazılmıştır. Literatürde böyle bir kelime yoktur ki kelimenin doğru yazılışını müstensih metnin genelinde de yazmıştır. Kelime çevriyazıya cümleye uygun şekilde "**kemend-endāz** (Kemend atan)" şeklinde aktarılmıştır.

Metīn göründi, daḫı yaḳın gelüp gördiler, ḳalʿa burcunda [26a21] Evren-tenler ḳarınca gibi gezerler ammā ṭaşra çıkmazlar. Ḳanāṭūr Zengī hemān el tīr ü kemāna urup yanında olan dil-āverler ile bunları [26a22] burc üzerinde ṭaġıtdılar. Bunlar ġayrı baş göstermeyüp bu kerre Ḳanāṭūr Zengī nā-çār dönüp şāhların yanına geldi. Gice [26a23] yatdılar, yine nıṣf-ül-leylde bir ferydād ḳopdı, vāfir kimse ḳapup gitdiler. İrtesi gün Ḳanāṭūr Zengī yine binüp ḳalʿa ṭarafına vardı. [26a24] Bunları burc üzerinde cümle perīşān eyledi ammā çe-fāʾide bu kerre gelüp berüde şāhlar eyitdiler, gel pehlevān ḳalanlar bunda ḳalsun biz hemān gemilere [26a25] binüp yolımuza gidelüm didiler. Ḳanāṭūr Zengī eyitdi, ḫayr elbetde ben ol żāyiʿ olanları bıraġup gitmek erlik degüldür ve efendimüz Ḳattāl Zengī elbetde, [26b] [26b1] elbetde bir selāmete varmışdur. Ḳarṭas gibi ʿayyārı gönderüp bizi bulur, öyle gidelüm yoḫsa tevekküli ḳanda giderüz diyüp söylerken [26b2] Merdom-ser daḫı bunları arayugelüp bunda buldı. Bunlar daḫı Ḳarṭas'ı görüp elli beş pāre gemi ile ʿAdlān Şāh ve Laʿlān Şāh [26b3] ve Aḥżar Şāh ve Ḳanāṭūr Zengī ġayrı bir kimesne yoḳ. Yaḳın otuz beş pāre gemi, Remed Şāh ve Evrān-ı Āhen-derīd Şāh'uñ pehlevānları [26b4] Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken ve Ġażbān-ı tīġ-zen yoḳdur. Besbellü anlar daḫı bir yire düşmişlerdür didi. Ḳarṭas'dan Ferāmerz̤'i ṣordılar. [26b5] Ḳarṭas eyitdi, Cezīre-i Gerkān'da oturur, sizi aramaġa beni gönderdi, işte sizi bunda buldum didi. Ḳanāṭūr Zengī Evren-tenlerüñ [26b6] aḥvālin naḳl eyledi, iki gice gelüp vāfir ādemlerimüz ḳapdılar, ben bunı ṣāḥib-ḳırāna bildürmedükçe olmaz didi. Ḳarṭas dem çeküp [26b7] Ferāmerz̤'e geldi. Ferāmerz̤ ne ḫaber yā Ḳarṭas didükde Ḳarṭas eyitdi, sulṭānum elli beş pāre gemi-y-ile ʿAdlān Şāh, Laʿlān Şāh ve Aḥżar Şāh [26b8] ve Ḳanāṭūr Zengīʾi Cezīre-i Evren-ten-āne düşmişler. İki gice imiş, gelüp ʿaskerden ādem ḳapup giderler imiş. Ḳanāṭūr ardlarınca varmış [26b9] meger bir ḳalʿaları var imiş, ḳaçup ḳalʿaya girüp aṣlā ṭaşra çıḳmazlar imiş, işte aḥvāl böyle olmış, fermānuñuz nicedür didi. [26b10] Bu kerre Ferāmerz̤ eyitdi, imdi iḳtiżā eyledi kim biz buradan ḳalḳup ol cezīreye varup Evren-tenlere bir çāre bulavuz. Zīrā [26b11] Ḳanāṭūr'uñ didügi gibi çalduḳları ādemler iḫtimāldür kim ṣaġ olalar. Anları öyle bıraġup gitmek olmaz didi. Daḫı mellāḥları [26b12] çaġırup Evren-tenler cezīresin bilüriñüz var mıdur didi. İçlerinden bir pīr mellāḥ eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān ben ḳulıñuz [26b13] bilürem. Zīrā zemānı-y-ıla benüm yigitligüm vaḳtinde bir kerre yine böyle furtına ile biş on gemi gelüp ol araya düşdük, bizden daḫı [26b14] gice vāfir ādem ġāyb oldı, hemān irtesi gün demür ḳoparup gemiler ile ol aradan

ḳalḳup ʿāḳıbet selāmete irdik [26b15] yoḫsa eger anda bir iki gün oturmaḳ lāzım gelse çoḳ ādemlerimüz żāyiʿ olurdı. Bu kerre Ferāmerz̲ ol pīr mellāḥı ḳulavuz idüp [26b16] hemān oradan ḳalḳup ʿazm-i Cezīre-i Evren-ten-āne eylediler. Bunlar gitmekde,

Bu ṭarafdan Ḳanāṭūr Zengī, Evren-tenler ile gündüz varup ḳalʿada [26b17] ceng idüp biraz tīr u bārān idüp ve yine dönüp gelürdi. Gice meşʿal ve fānus yaḳup ʿaskerüñ beklerdi ammā yine öyle [26b18] iken gicelerde vāfir ādem ḳapulurdı.

Ḥāṣıl-ı kelām, Ḳanāṭūr Zengī bir hafta ḳadar bu cezīrede Evren-tenler ile ṣavaşıldı. Gerçi biraz [26b19] Evren-tenlerden helāk eyledi ammā ʿaskerüñ daḫı nıṣfı ḳadar żāyiʿ oldı. Yidinci gün anı gördiler kim, deryādan vāfir sefīneler [26b20] görindi. Gitdükce yaḳın gelüp ġayrı seçildi. Gördiler kim, bu gelen ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem Ḳattāl Zengī'dür. Bunı görüp şād u ḫandān [26b21] oldılar. Gemiler daḫı gelüp yanaşdılar, iskele ḳurup ṭaşra çıḳdılar. Şāhlar ve Ḳanāṭūr Zengī ile ḳarşu gelüp Ferāmerz̲'üñ dest-i [26b22] dāmenin būs[109] itdiler. Andan Ferāmerz̲ içün bir ġayrı sāye-bān çıḳarup şāhlar ile sāye-bān altında oturup biraz teneffüs [26b23] eyledi. Andan ṣoñra Ferāmerz̲, Ḳanāṭūr Zengī'den Evren-tenler aḥvālin suʾāl eyledi. Ḳanāṭūr olduġı gibi öyle naḳl ü beyān "Ferāmerz̲ at gerek eyledi"[110] [26b24] eyledi. Ḳartas, Ḳuṭb'ı ḥāżır eyledi ve çekivirdi. Ferāmerz̲, Ḳuṭb'uñ üzerine binüp ve yanına Ḳanāṭūr Zengī bile aldı. Ḳartas rikābınca [26b25] gidüp Evren-tenler ḳalʿasına ṭoġrı revān oldılar. Tā kim Evren-tenler ḳalʿası öñine geldiler. Bu kerre Ferāmerz̲ gördi kim, burc [27a] [27a1] üzerinde Evren-tenler girişüp bunları görince nā-būd-ı nā-peydā oldılar. Ferāmerz̲ bir kerre ḳalʿaya baḳdı, ḳalʿanuñ aṣlā bir yirden [27a2] ḳapusı yoḳdur. Ḳarṭas'a eyitdi, yā Ḳarṭas şunlardan bir ikisin ṣayd idüp getürseñ de ḫaber alsak, ḳalʿanuñ ḳapusı [27a3] var mıdur yoḫsa aṣlında ḳapusı yoḳ mıdur, yā bunlar bizden girüp çıkarlar, lā-büdd bir yolı vardur didi. Bu kerre Ḳarṭas nola [27a4] diyüp dem çeküp ṭaġa ṭoġrı gitdi. Gördi kim, ṭaġda iki dāne Evren-ten seküp ṭururlar. Ḳarṭas bunlaruñ üzerine [27a5] varınca meger bunlar laġm yolından işlerler imiş. Yine bunlar ol laġma ṭoġrı firār eylediler ammā Ḳarṭas bunları berḳ-i ḫāṭıf gibi irüp [27a6] içinde Ferāmerz̲'e götürdi ve naşıl ṭutdı-y-ısa naḳl eyledi ve laġmdan girüp çıkarlar, andan ġayrı yolı yoḳdur didi. Ferāmerz̲, Ḳarṭas'ı [27a7] öñine ḳatup laġm ḳapusına geldi. Gördi, bir vāsiʿ yoldur. Ferāmerz̲

[109] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**pūs** (پوس)" şeklinde yazılmıştır. Kelimeyi müstensih metnin genelinde olduğu gibi "*b-p*" karışıklığından dolayı "**p**" li olarak yazmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**būs** (öpmek, öpen)"şeklinde aktarılmıştır.

[110] Bu bölümü müstensih tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere sol tarafta kağıdın dışına yazmıştır. Bu bölüm yüksek ihtimal metne uygun olması açısından sonradan eklenmiş olmalıdır.

hemān Ḳuṭb'dan inüp laġm yolına girdi. Gele gele bir taḫt altına [27a8] çıḳdı. Meger bu Evren-tenlerüñ bir şāhları var idi, Şaʿbān Şāh-ı Evren-ten dirlerdi. Anuñ taḫtı idi ve ol vaḳtde taḫt üzerinde [27a9] idi. Ferāmerz̲ hemān taḫtı ḳaldırup Şaʿbān-ı Evren-ten ile bile yire urdı ve Şaʿbān Şāh'ı bende çekdi. Şaʿbān-ı Evren-ten [27a10] bu ḥāli görince emān diledi ve Ferāmerz̲'e tābiʿ oldı. Ferāmerz̲ ve ne ḳadar çalınan ādemler var ise cümlesin getürdiler. Ferāmerz̲, Şaʿbān [27a11] Şāh ile on iki biñ Evren-ten alup leşkere getürdi. Bunlara hep[111] riʿāyet idüp yir gösterdi. Bunlar daḫı mūnis oldılar. Ferāmerz̲ [27a12] ikinci ḳatda bunlara yir taʿyīn eyledi. Bundan ṣoñra otuz beş pāre gemi-y-ile Evrān-ı[112] Āhen-derīd ve Remed Şāh, Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken ve Ġażbān-ı [27a13] Tīġ-zen yoḳdur. Bu kerre Ferāmerz̲, Ḳartas'a varsañ bir kerre Baḥr-i oḳyānūs cezīresin bir yol dolaşup görseñ żāyiʿ olan gemilerden [27a14] belki ḫaber alurduñ didi. Ḳartas nola diyüp dem çekdi ve hevāya aġup gitdi.

Ammā üstād öyle naḳl ü beyān eyler kim, otuz beş [27a15] pāre gemiler ile Remed Şāh ve Evrān-ı Āhen-derīd ve birāderi Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken ve Ġażbān furtınadan ayrılup üç gün üç gice [27a16] gitdiler, dördinci gün öñlerine bir cezīre gelüp hemān lenger bıraġup yanaşdılar ve iskele ḳurup ṭaşra çıḳdılar ve selāmete çıḳduḳlarına [27a17] şükrler eylediler. Sāye-bān çıḳarup tamām hevā düzelince şunda eglenelüm, görelüm, sā'irlerüñ ḥāli nice oldı eger bu arada ṣāḥib-ḳırān-ı [27a18] ʿālem selāmete irdi ise gelüp bizi bulur didi. Bu ḥāl üzre ḳaldılar.

Ammā rāvī ḳavlince, meger bu cezīrede ḳalʿa var idi. [27a19] Ḳalʿa-i Yendb dirler. Bir zengī pehlevānı ḥükm eylerdi, adına Gülgūn Zengī dirler. Yüz on doḳuz eriş ḳadd u ḳāmete mālik idi. [27a20] Ziyāde ḳuvvet-i ḳāhireye mālik idi. Ekṣer kārī ḳorṣanlıġa çıḳup rāst geldügi gemileri alup ve içinde olan ādemleri esīr idüp [27a21] mālların ġāret eylerdi ve geminüñ eskisin yıḳup yeñisin alıḳordı. Şimdi bunlar gelüp yanaşup ṭaşra çıḳduḳların [27a22] zengīlerden birḳaçı görüp varup Gülgūn'a eyitdiler, ey Sulṭān-ı Zengbār bil ve āgāh ol kim cezīrenüñ fülān semtine otuz beş [27a23] pāre gemiler yanaşup içinden vāfir ʿasker çıḳdı, bilmezüz naṣıl ʿaskerdür didiler. Gülgūn Zengī bunı işidince belki furtına ile bu araya [27a24] düşmişlerdür, her ne kimler ise eyü yaġlu şikār elimüze girdi, hemān ḥāżır oluñ didükde tīz elden on iki biñ zengī

---

[111] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**heb** (هب)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**hep**" olarak aktarılmıştır.

[112] Bu kelimeyi müstensih tıpkıbasım bölümünde hep **"Evrān** (اوران)" şeklinde yazmıştır fakat burada " (اورن)" şeklinde yazmıştır. Kelime çevriyazıda **"Evrān"** olarak düzeltilmiştir.

bahādırı [27a25] ḥāżır olup Gülgün Zengī bendi ol yire ʿazm eyledi. Yaḳın geldükde İslam ʿaskerinden bunları görüp Remed Şāh'a ve Evrān-ı Āhen'e, [27b] [27b1] Āhen'e ḫaber virdiler. Şöyle biraz zengī ʿaskeri geldi diyüp ḫaber virince bunlar indü. Bend olup hemān tīz silaḥların ḥażır- [27b2] -layup ʿaskere de ḫaber virüp Evrān-ı Āhen sen on biñ ḳadar ādem alup gemiler üzerinde ṭur, şāyed biz bunda ṣavaş eylerken belki gemilere [27b3] bir ḫaṭā ire, bu kerre on biñ ḳadar ʿasker alup gemiler üzerine geldi ammā Gülgün Zengī on iki biñ ʿaskeri ile gelüp şöyle [27b4] bir ṭarafa ṭurdı. Birbirlerin gördiler, bu kerre Gülgün Zengī pehlevānına eyitdi, var şunlardan birine suʾāl eyle ki bunlar bu cezīreye ne sebebden [27b5] gelmişler didi. Pehlevānı daḫı hemān at sürüp Remed Şāh yanına gelüp kimlersiñüz ve buraya ne içün geldiñüz. Zīrā zengīler sulṭānı [27b6] Gülgün Zengī bilmek ister didi. Bunlar bildiler kim bunların reʾislerine Gülgün Zengī dirler imiş. Evrān-ı Āhen ol zengīye eyitdi, pehlevān [27b7] bizler bir ṣāḥib-ḳırānuñ ādemleriyüz, üç yüz pāre gemi ile Beyaż iskelesinden binüp Çin'e ṭoġrı giderken bi-emr-i Ḫudā furtunaya dūş [27b8] olup perākende olduḳ. İşte biz daḫı otuz beş pāre gemi-y-ile bu cezīreye düşdük. Murādımuz bir iki gün bunda eglenüp yine yolımuza [27b9] gitmekdür didükde zengī varup Gülgün Zengī'ye ḫaber virdi. Gülgün eyitdi, var anlara söyle bu cezīreye düşenlerde aṣlā selāmet [27b10] bulmış yoḳdur ancaḳ kendülere şu ḳadar ideyüm ki ne ḳadar eşyāları var ise cümlesin bıraġup kendüleri hemān ḳurı cān ile [27b11] varsunlar, diledükleri yire gitsünler, yoḳ eger muḫālefet iderler ise ṣoñra hem eşyāların alurum ve hem kendülerin helāk idüp gemilerin [27b12] daḫı żabṭ eylerüm didi. Ol zengī yine dönüp Remed Şāh'a geldi eyitdi, işte Sulṭān-ı Zengbār şöyle söyledi, böyle söyledi diyüp [27b13] cevābıñuz nedür didükde Remed Şāh, Evrān-ı Āhen'üñ yüzine baḳdı. Evrān daḫı dönüp zengīye eyitdi, pehlevān var Gülgün Zengī'ye söyle, anuñ [27b14] başına ṣovuḳ geçmiş zīrā olmaz sevdāya düşmiş, biz bāzergān degülüz, biz ceng-āverüz[113] eger anuñ da murādı ceng itmek ise işte bizler ḥāżıruz, [27b15] işte meydān hemān bildüginden ḳalmasun, varsun edebi-y-ile ḳalʿasına otursun yoḫsa ne bizden aña ziyān degsün ve ne andan bize ziyān [27b16] olsun. Eger yoḳ diyüp dest-derāzlıḳ eylerse yine kendi bilür diyü cevāb virdi. Zengī dönüp yine Gülgün'a varup bu cevābı [27b17] söyledükde Gülgün Zengī dönüp Meşḥūn nām bir zengī pehlevānı var idi aña eyitdi, yā Meşḥūn

[113] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**çengāver** (چنكاور)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya **"cengāver"** şeklinde aktarılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır.

sen şundan bir iki biñ ʿasker [27b18] alup var iskelede olan gemileri bütün żabṭ eyle, ben daḫı on biñ ādem ile bunlaruñ üzerine varup ceng eylerüm didi. [27b19] Bu kerre Meşḥūn Zengī iki biñ zengī alup leb-i deryāda gemiler üzerine gitdi. Beri ṭarafdan Gülgūn Zengī on biñ zengī ile bunların [27b20] üzerine yüridi. Evrān-ı Āhen-derīd ve Remed Şāh, Zengbār'uñ yüridüklerin görüp breh breh bonek eylediler. Ḳırḳ elli biñ ḳadar ʿasker [27b21] binüp ḳarşu-be-ḳarşu geldükde Gülgūn Zengī gördi, bunlar ḥāżır ve hem çoḳ ʿaskerdür, göñlinden eyitdi, şimdi beriden ben yürürsem [27b22] bunlar çoḳ, belki çoḳluḳ ʿaskerin bize bir ḫaṭāsı vāḳiʿ ola diyüp ṣaf bağladı. Ordū ve Remed Şāh daḫı ṣaf ṭutup hemān Gülgūn [27b23] Zengī at sürüp meydāna girdi ve eyitdi, ey Ḫudā-perestler çünkim benüm sözüm diñlemediñüz, imdi meydānuma gelüñ size ben, kim olduġum [27b24] bildüreyüm diyüp yüz on ṭoḳuz eriş ḳadd u ḳāmetle öyle ḥayḳırdı kim ol vādī ṭop çatlar[114] gibi çatladı. İslām ʿaskerine [27b25] Gülgūn'uñ naʿrasından dehşet geldi. Hemān Ġażbān-ı Tīġ-zen, Remed Şāh ve Evrān öñinde temennā idüp Gülgūn Zengī'nüñ meydānın istedi. Eyitdiler, [28a] [28a1] var imdi yā Ġażbān er gibi diren zīrā ol nā-bekār zengī ḳatı zīr-dest zengīye beñzer didiler. Bu kerre Ġażbān at sürüp Gülgūn [28a2] Zengī'nüñ öñin alup eyitdi, baḳa ey nā-bekār zengī sen kimsin kim gelüp ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem olan devletlünüñ ʿaskerine dest- [28a3] derāzlıḳ eylemek ḳaṣdın idesin didükde Gülgūn eyitdi, ey nā-bekār Ḫudā-perestler ben ṣāḥib-ḳırān fülān bilmem, bu cezīre benüm ḥükmümdedür, [28a4] her kim bunda gelürse benüm şikārumdur ve yine ben size riʿāyet āmālıñuz virüñ de cān başıñuz selāmet olsun didüm ve gemileriñüze [28a5] binüp gidüñ didüm, diñlemediñüz. İmdi hemān ḥamle eyleyesüz, birer birer düşürüp ṣoñra ʿaskerüñüz daḫı ṭaʿme-i dendān-ı tīġ-i [28a6] berrān ideyüm didi. Bu kerre Ġażbān el nīzeye urup Gülgūn'a bir nīze ḥavāle eyledi. Gülgūn siper ile Ġażbān'uñ nīzesin [28a7] çarpup menʿ eyledi. Ġażbān gürz-ile geldi ammā Gülgūn Zengī gürzi daḫı gürz ile çarpup menʿ eyledi. Evrān[115] gördi kim [28a8] Gülgūn Zengī ġāyet metin zengīdür ammā ki Ġażbān tekrār geldi. Gülgūn tekrār anı da menʿ eyledi. Nevbet kendüye geldükde bir kerre Gülgūn [28a9] Zengī el nīzeye urup irişdi. Yā Nār-ı Nūr diyüp Ġażbān'a bir nīze ḥavāle eyledi. Ġażbān tiziyye siperin ḳapup ber-ā-ber virdi. [28a10] Yalman-ı nīze, āyine-i siperi pūs itdükde āteşler ṣāçılup

[114] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**catla-** (جاتلا)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**çatla-**" şeklinde aktarılmıştır.

[115] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**Evren** (اورن)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada "**elif** (ا)" harfini unutmuş olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**Evrān**" şeklinde aktarılmıştır.

Ġażbān'uñ ḳolları bükildi. Siper gögsine ḳapanayazdı ve seyrden ḫaṭā ide. [28a11] Ġażbān'uñ ʿaḳlı gidüp siperi ber-ṭarafa münḥarif eyleyüp yalman-ı nīze, āyine-i siperden ḳopdı. Ḳoltuḳ altına uġrayup Ġażbān'uñ cübbe [28a12] ve cevşenin sökdi. Rīze rīze idüp geçüp gitdi. Ġażbān ḳıyās eyledi kim nīze bir ṭarafın yardı. Hele vücūdın yokladı. Gördi, [28a13] vücūdına aṣlā bir ḫatā gelmemiş, şükr-i Yezdān eyledi ammā ṣaḳır ṣaḳır ditredi. Gülgūn Zengī öteden dönüp yine geldi. Gördi, [28a14] ḫaṣmı ṣaġ ve sālim ṭurur, nīzesin zemīne zerk idüp el gürze urdı. İmdi irüp Ġażbān'a bir ḍarb-ı gürz ḥavāle eyledi. [28a15] Ġażbān gürzin ber-ā-ber virüp iki gürz birbirine urduḳda ṭāḳ ṭarāḳ ṭumṭurāḳ āfāḳa elṭāf oldı. Ġażbān'uñ ḳolları [28a16] bükilüp baş ḳaçurdı. Arḳasında olan[116] sipere alduḳda siperi çenber çenber olup başı at başına ber-ā-ber oldı ve ayaḳları rikābda [28a17] ditremege başladı. Gülgūn gürzin żabṭ idüp geçüp gitdi. Öteden dönüp bir ḍarb daḫı urdı, Ġażbān anı daḫı ne ḥāl [28a18] ise menʿ eyledi ammā ecel terleri dökdi.

Ḥāṣıl-ı kelām, yidişer gürz urışdılar. Ġażbān yidinci gürzde dīrāz̲-be-dīrāz [28a19] ser-nigūn olduḳda Arduvān at sürüp Gülgūn'uñ öñin aldı. Ġażbān meydāndan ḳapup ya baġladup ya öldürmege ḳomadılar. Gülgūn [28a20] Zengī, oġlan aldırmış tīz boz gidisine dönüp Arduvān ile gürz cengine başladılar ammā Gülgūn çoḳ idi. ʿĀḳıbet Arduvān'ı daḫı [28a21] zebūn eyledi. Evrān-ı Āhen-derīd gördi, Arduvān daḫı Gülgūn'uñ ḥarīfi degildür. Şimdi bir ḫaṭā olur diyüp at sürdi, meydāna [28a22] girüp Arduvān'a eyitdi, var birāder sen yorılduñ biraz da ben elleşeyüm diyüp Arduvān'ı meydāndan çıḳardı. Kendi Gülgūn Zengī'nüñ [28a23] öñin kesdürdi. Bu kerre Gülgūn, Evrān'a eyitdi, ey nā-bekār niçün gelüp benüm ālūde olmış şikārum elümden alduñ, şimdi seni yıḳayum, [28a24] kim alur benüm elümden diyüp bu iki bu zūr-āver dil-āverler başladılar küte küt cenge. Gülgūn gördi, Evrān ol [28a25] birlere ḳıyās olınmaz, ġāyet metīn dil-āverdür. İşte bunlar bunuñ ile ceng eylemekde ammā biz gelelüm gemiler üzerine giden zengīlere, [28b] [28b1] zengīlere.

Rāvī-yi şīrīn eydür, Gülgūn, ẓuhūr eyledükde Evrān-ı Āhen-derīd, Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken on biñ ḳadar ʿasker ile var [28b2] gemiler üzerinde buluñ şāyed zengīlerden varup gemilere bir ḫaṭā irgürmesünler diyüp taʿyīn eyledi. Bu kerre Evrān-ı Āhen-derīd [28b3] on biñ ʿasker ile gemiler üzre gelüp ḫāżır oldı. Bu ṭarafdan zengīler daḫı

[116] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**ola (** اولا **)**" şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada "**nun** (ن)" harfini unutmuş olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**olan**" şeklinde aktarılmıştır.

gelüp bir iki meṣāf ceng idüp Evrān-ı Āhen- [28b4] derīd, Meşḫūn Zengī esīr idüp baʿde ordūya gelüp gördi, bir ceng-i āşūbdur ki olmaz ammā Gülgūn Zengī ceng içre Arduvān'a [28b5] rāst gelüp yıḳdı. Zengīler üzerine düşüp bende çekdiler. Evrān-ı Āhen-derīd'e eyitdiler, ḳarındaşuñ zengīler esīr eylediler diyü [28b6] ḫaber virdiler. Evrān-ı Āhen āh idüp yüridi. Gülgūn'uñ öñin alup ol elem ile irişdi. Gülgūn Zengī'ye bir ḳılıç ḥavāle [28b7] eyledi. Gülgūn tiziyye siper ḳapup ber-ā-ber virdi ammā ḳılıç dāmen-i siperden ḳapup Gülgūn'uñ omuẕı başına bir zaḫm-ı şedīd açdı. Ḳan fevvāre [28b8] miṣāl atıldı. Gülgūn hāy nā-bekār sen misin baña zaḫm uran diyüp ol da Evrān'a bir ḳılıç urup Evrān siper ber-ā-ber virince dāmen-i siperden [28b9] ḳapup ṣaġ küregi üzerine bir zaḫm irişdürdi.

Ḥāṣıl-ı kelām, ikisi daḫı ʿamelden ḳaldılar. Zengīler bu ḥāli görüp Gülgūn Zengīʾi [28b10] alup ḳalʿaya gitdiler. İslām ʿaskeri Evrān'ı alup döndiler. İki ʿasker birbirinden ayrılup Remed Şāh, Evrān'uñ zaḫmın ṣardı [28b11] ammā Evrān yine yatmayup Remed Şāh yanında oturdı. Bu arada Ṣaff-şiken gelmiş idi. Meşḫūn Zengīʾi ʿarż eyledi. Arduvān anlara [28b12] esīrdür, görelüm ṣoñı yine vardur diyüp Meşḫūn Zengīʾi ḥabs eylediler ve Evrān'uñ, Ġażbān'uñ zaḫmları eyü olmasına muntaẕır olup [28b13] ḳaldılar ammā bu ṭarafdan Gülgūn Zengī ḳalʿasına gelüp zaḫmın ṣardı ve zengīlerden Meşḫūn Zengī'nüñ esīr olduġın ḫaber [28b14] alup Arduvān'ı ḥabs eyledi ammā Meşḫūn Zengī bir rivāyetde Gülgūn Zengī'nüñ ḳarındaşı idi. Eyitdi, zaḫmum eyü olsun da çıḳup [28b15] anlaruñ cümlesin ṭaʿme-i dendān-ı tīġ-i berrān ideyüm didi. İki ṭarafdan bu ḥāl üzre ḳaldılar.

Ammā üstād eydür, Ferāmerẕ de Evren-tenler [28b16] cezīresinden Ḳartas'ı otuz[117] beş pāre gemi içün göndermiş idi. Var, Baḥr-i Oḳyānūs cezīrelerin ara belki bir cezīreye düşmişlerdür [28b17] diyü Ḳartas'ı Merdom-ser bir hevā cezīrelere naẕar iderek gelüp Cezīre-i Gülgūn'a gelmişler. Bunları gördi, süzilüp aşaġa eyitdi. [28b18] Remed Şāh ile Evrān bulışdı.[118] Bunlar daḫı Ḳartas'ı görince şād u ḫandān oldılar. Bu kerre Ḳartas gördi, Evrān-ı [28b19] Āhen-derīd'e zaḫm eṣeri var, suʾāl eyledi. Bu dil-āvere ne oldı didükde Gülgūn aḥvālin naḳl eylediler, yā Ḳartas [28b20] ḥālā Evrān anlarda maḥbusdur. Gülgūn'uñ ḳarındaşı Meşḫūn bizde ḥabsdür didiler. Bu kerre

---

[117] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**otur (** اوتور **)"** şeklinde yazılmıştır. Bu müstensihten kaynaklanan bir hatadır. Kelime çevriyazıda **"otuz"** olarak düzeltilmiştir.

[118] Bukelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**şin** (ش)" harfinin noktalarının unutulması sonucunda "**bulıs-** (بولس)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**bulış-**" şeklinde aktarılmıştır.

Ḳartas eyitdi, imdi ben varayum [28b21] Ḳattāl Zengī'ye bu ḥāli aña bildüreyüm zīrā ḫaber virdügüñde göre Gülgün Zengī ziyāde pehlevāna beñzer diyüp hemān dem çeküp [28b22] ṭarfet-ül ʿayn içre Ferāmerz̲'üñ olduġı cezīreye geldi ve aḥvāli bildürdi. Ferāmerz̲ eyitdi, ben gitmedükce olmaz, hemān [28b23] reʾislere emr itdi, ḥāżır oluñ didi. Anlar daḫı ḥāżır oldılar. ʿAsker daḫı gemilere yirleşüp lenger ḳopardılar ve yelken açup [28b24] rūy-ı deryāya revāne oldılar. İki gün gidüp bir gün Cezīre-i Gülgün'a gelüp yanaşdılar. Remed Şāh ve Arduvān ve Ġażbān bunları ḳarşuya [28b25] gelüp Ferāmerz̲'üñ dest-i dāmenüñ pūs eylediler. Ferāmerz̲ içün tiziyye bir sāye-bān çıḳarup ḳurdılar. Ferāmerz̲, Gülgün aḥvālin suʾāl eyledi. [29a] [29a1] Evrān ve Remed Şāh vuḳūʿı üzre ḫaber virdiler. Ferāmerz̲ eyitdi, ḫoş imdi bu günlük hele ārām eyleyelüm de yārın bir ḫaber göndereyüm ve kendüyi [29a2] daḫı daʿvet ideyüm, görelüm ne cevāb virür diyüp deryānuñ ʿufūnetin defʿ eylemek içün meclis ḳurup ʿayş u nūşa başladılar. [29a3] Ol gün tā aḫşam olınca çün gice mürūr idüp ṣabāḥdur oldı. Gün ḳubbe-i felekden baş gösterdükde Ferāmerz̲, Ḳarṭas'ı daʿvet [29a4] idüp Ḳarṭas daḫı gelüp temennā eyledükde Ferāmerz̲ eyitdi, yā Ḳarṭas var ḳalʿada Gülgün'a benden ʿaşḳ ile söyle, Arduvān'ı alup gelsün [29a5] zīrā biz dil-āver ḳadrin bilürüz. Aña cebr ve ẓulm yoḳdur. Eger yoḳ diyüp ʿinād-ı muḫalefet eylerse ṣoñra kendi bilür, ḳalʿasın yıḳup ve kendin [29a6] ṭutup bend-i belāya giriftār eylerüm, daḫı göñlüm olursa belki başın kesüp yirine ġayrı pehlevān bir cezīreye ḥākim eylerüm didi. Ḳarṭas [29a7] teberin ḳapup nola diyüp ʿazm-i Ḳalʿa-i Gülgün eyledi.

Ammā rāvī eydür, meger Ferāmerz̲'üñ gemiler ile geldügin zengīler ḳalʿadan [29a8] görüp Gülgün Zengī'ye ḫaber virdiler. Gülgün Zengī bunı işidince meger muḳaddemā biz ṣāḥib-ḳırān ʿaskeriyüz diyü Evrān ḫaber [29a9] virüp bildirmiş idi. İşte şimdi ṭaḥḳīḳ Ḳattāl Zengī gelmişdür. Elbetde bir ḫaberi ẓuhūr eyler diyüp ḫabere munṭaẓır oldı. Nā-gāh [29a10] Ḳarṭas çıḳageldi. Zengīler, Ḳarṭas'ı görüp ḫavf eylediler, eyitdiler, bu āfet-i semāvī kimdür ve kimden gelüp ve yine geldi diyüp birbirlerine [29a11] söyleşdiler ammā Ḳarṭas, Gülgün Zengī'nüñ serāyına girüp bevvāblara eyitdi, varuñ pehlevānuñuza söylen, elçiyüm didi. Bevvāblar daḫı girüp [29a12] Gülgün'a eyitdiler, ey Sulṭān-ı Zengbār şöyle bir dīv ṣūret kimesne geldi, elçiyüm diyüp ḫużūrıñuza girmege iẕīn ṭaleb eyler didükde Gülgün [29a13] Zengī eyitdi, gelsün kimdür baḳayum didi. Çıḳup Ḳarṭas'a buyuruñ didiler. İçeri girüp, gelüp Gülgün öñinde temennādan ṣoñra teberine [29b14] ṭayanup ṭurdı. Gülgün Zengī, Ḳarṭas'ı ibtidā görince

ürküp vehme düşdi ammā baḳaraḳ alışup ḫaber kimden gelürsin, murāduñ [29a15] nedür didükde Ḳarṭas eyitdi, ey pehlevān, ṣāḥib-ḳırāndan gelürüm, efendüm şöyle buyurdı diyüp cevāb virdi. Gülgün, Ḳarṭas'dan [29a16] bu cevābları işidince dil-teng olup fikre vardı. Andan ṣoñra baş ḳaldırup eyitdi, yā Ḳarṭas, Ḳattāl'uñ sözi hep yirinde [29a17] ammā anlar da benüm ḳarındaşum ṭutup esīr eylediler. Ḳattāl Zengī ḳarındaşum baña göndersün ben de aña pehlevānın göndereyüm, varsun ḳanda [29a18] giderse gitsün, bizden ol cānibe vārid ādem yoḳdur. Eger ḳalʿasın yıḳarum, kendin şöyle böyle iderüm diyüp üñ ile beni [29a19] ḳorḳudayum dirse ben öyle palavra almam. Eger dilden gelen elden gele-y-idi her gedā bir sulṭān-ı ʿālem olup kimseye muḥtāc olmazdı. [29a20] Ḳarṭas eyitdi, yā Gülgün kendi elinden gelmek şöyle ṭursun eger baña fermān eylese ben seni ḳalʿa ve ʿaskerüñ ile bir hevā ḳaldırup [29a21] Deryā-yı Muḥīṭ'e dökerüm ancaḳ rıżā virmez. Sāʾir kimesne eli-y-ile iş görmez, hemān eger ʿaḳluñ var ise kendi ayaġuñla varup ʿöẕr dileyüp [29a22] bendeligin ḳabūl eyle, yanında ḫoş kişi ol yoḫsa Ḳattāl Zengī senüñ añladuġuñ gibi degüldür. Zīrā sencileyin hezār dil-āveri [29a23] ḍarb-ı dest ile ser-fürū itdürmişdür didi. Gülgün eyitdi, yā Ḳarṭas hele bir kendi-y-ile imtiḥān olmaduḳca olmaz, varsun öyle [29a24] cevāb vir didi. Ḳarṭas eyitdi, ḫoş imdi sen bilürsin diyüp döndi. Dem çeküp ṭarfet-ül ʿayn içre Ferāmerẕ ḥużūrına [29a25] irüp Gülgün Zengī ile olan muʿāmeleʾi naḳl ü beyān eyledi. Ferāmerẕ daḫı eyitdi, ḫoş imdi ey dil-āver ḥāżır olun, ʿasker lāzım degüldür, [29b] [29b1] degüldür didi. Yitmiş nefer pehlevān alup Ḳuṭb'a süvār oldı, tā kim ḳalʿa öñine ṭoġrı revāne oldı. Ḳalʿa öñine geldükde [29b2] zengīler görüp gelüp ḫaber virdiler. Gülgün daḫı yitmiş nefer zengī ile binüp ḳalʿadan ṭaşra çıḳdı. Ferāmerẕ'e muḳābil olup ṭurdı. [29b3] Ferāmerẕ, Ḳuṭb'ı sürüp meydāna girüp Gülgün'ı daʿvet idüp eyitdi, gele yā Gülgün Zengī meydānuma, senüñle imtiḥan olalum diyince Gülgün Zengī [29b4] daḫı at sürüp Ferāmerẕ'üñ öñin aldı. Ferāmerẕ, Gülgün'a naẓar idüp gördi, yüz on ṭoḳuz eriş ḳaddı var bir mehābet-i issi [29b5] zengīdür. Gülgün Zengī daḫı Ferāmerẕ'e naẓar eyledi, egerçi kendüye göre ḳaddı az ammā ol ḳadar mehābet ve ṣalābet vardur kim yüzine baḳan [29b6] ḫavfından lerzān olur. Ferāmerẕ dönüp eyitdi, yā Gülgün ben saña Ḳarṭas ile ḫaber gönderdüm niçün ʿāmil olmaduñ didükde [29b7] Gülgün eyitdi, yā Ḳattāl erenlerden dest bir degürmedükce ser-fürū eylemez. Eger baña ġalebe idebilürseñ ol zemān ne dirseñ yiridür [29b8] yoḫsa şimdi tevekküli söz olmaz ammā Ferāmerẕ göñlinden eyitdi, inşāllah bu pehlevānda merdānelik vardur, İslām'a gelür didi.

Andan [29b9] di imdi yā Gülgūn öyle ise ḥamle eyle görelüm didi. Gülgūn Zengī el nīzeye urup ḥamle eyledi. Ferāmerz̲ de menʿ eyledi [29b10] ammā Gülgūn ṭurdı. Ferāmerz̲ eyitdi, ne ṭurursun ḥamle eylesene. Gülgūn eyitdi, sen de ḥamle eyle didi. Hemān Ferāmerz̲ el nīzeʾi [29b11] dü-reme-i İskender'e urup irişdi. Gülgūn'a bir nīze şundı. Gülgūn nīzenüñ gelişinden vehm-dār olup siper ber-ā-ber virdi [29b12] ammā yalman-ı nīze, āyine-i siperi pūs eyledükde Gülgūn'uñ ḳolları bükildi ve siper gögsine ḳapandı. Az ḳaldı kim nīze yalmanı bir yir yüzinden [29b13] güz̲er eyleye ammā yine Ferāmerz̲ elin żabṭ idüp nīzeʾi dāmen-i siperden ḳapdırup **zırıḳla** uġratdı ve cebe-i ḫalḳasınuñ birine [29b14] ilişdirüp zūr idince ḫalḳa yalmān-ı nīzede ḳaldı. Gülgün öyle ḳıyās eyledi kim nīze bir yanın söküp aldı. Ẓann [29b15] idüp ʿaḳlı başından gitdi. Bu kerre Ferāmerz̲ geçüp gitdi. Gülgün gördi kim zırḫınuñ bir yanı sökilmiş, daḫı vücūdı raʿşe- [29b16] endāz olup berg-i ḫazān mānend lerzān olmış. Başın şalup Ferāmerz̲'üñ ḳuvvetine baḳup bi-ż-żarūrī taḥsīn eyledi. Ferāmerz̲ öteden dönüp [29b17] Gülgün'uñ eger ḳaşında olan ṭabl-bāzınuñ üzerine nīze-i yalmānda ḳalan ḫalḳaʾı silküp al, yā Gülgün ḫalḳaʾı yine dikdür, lāzım olur didi [29b18] ammā Gülgün bu sözden ziyāde şıḳılup ol ḥicāb ile nīzeʾi zemīne zerḳ eyledi ve ṭarafīlinden gürzin çeküp eline alup Ferāmerz̲'e [29b19] bir ḍarb-ı gürz urdı. Ferāmerz̲ gürz-i İskender ber-ā-ber virüp arḳada menʿ eyledi ammā Gülgün da çoḳ ḳuvvet gördi. Ferāmerz̲ daḫı Gülgün'a [29b20] miḳdārına göre bir ḍarb urdı. Gülgün daḫı arḳada gerçi menʿ eyledi ammā burnından acı[119] acı tütünler geldi. Bu kerre Gülgün daḫı Ferāmerz̲'e [29b21] taḥsīn idüp ṭoprak ol ḫaşmuñ başına kim senüñle ḫuṣūmet eyleyüp başa çıḳup dura. Hemān ḳapup gürzüñ irişdi. Ferāmerz̲ [29b22] bir ḍarb daḫı urdı. Ferāmerz̲ menʿ idüp Ferāmerz̲ urdı. Gülgün menʿ eyledi.

Ḫülāṣa-i kelām, bunlardur. Yek-ā-yek tā aḫşam olınca [29b23] ceng eylediler. Aḫşam vaḳti olduḳda Ferāmerz̲, Gülgün'a ṭavr idüp var pehlevān bugün saña ruḫṣat virdüm, yārın yine görüşelüm [29b24] diyüp döndi. Gülgün da ḳalʿasına gitdi. Ol gice ārām idüp ṣabāḥ oldı. Ferāmerz̲ yirinden ṭurup yitmiş ḳadar pehlevān ile süvār [29b25] olup ḳalʿa öñine geldi. Gülgün Zengī de çıḳup ikisi meydāna girdiler. Aḫşam olınca ceng eylediler, döndiler. Üçinci gün öyle vaḳti olınca **[30a]** [30a1] ceng idüp Ferāmerz̲

[119] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**açı** (اچی)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**acı**" şeklinde ktarılmıştır.

ġayrı bes[120] der. Zīrā ruḫṣat maḥalli degüldür. Hemān iş görelüm diyüp nevbet kendüye geldükde bir gürz urup Gülgün [30a2] arḳasında menʿ eyledi ammā lenger virince altında olan raḫşın miyānı çenber çenber olup Gülgün zemīne indi. Ferāmerz̲ de inüp Gülgün ile [30a3] muşt muşta, yaḳa yaḳa oldılar. Gülgün Zengī Ferāmerz̲'üñ düvāline el ṣoḳdı kim ḳaldıra, Ferāmerz̲ ḳarnın gerdi, Gülgün elin Ferāmerz̲'üñ [30a4] düvāline ṣoḳamadı. Bu kerre Ferāmerz̲ gülüp boş ḳodı. Gülgün ellerin geçürüp üç kerre z̲ūr eyledi, nesne idemedi. Murād eyledi kim [30a5] ellerin çeküp eli, Ferāmerz̲ yine ḳarnın girdi. Gülgün ellerin Ferāmerz̲'üñ düvālinden çıkarmadı. Ferāmerz̲ yine boşlayup Gülgün [30a6] ellerin alup hāy nā-bekār diyüp biraz ellerin ovuşdurdı. Andan Ferāmerz̲ de Gülgün'uñ düvāline el ṣoḳmaḳ murād eyledükde Gülgün göñlinden [30a7] eyitdi, şol nā-bekāra bir reng ideyüm diyüp ḳarnın gerdi. Ferāmerz̲ pençe ṣoḳduḳda az ḳaldı parmaḳları Gülgün'uñ ḳarnına gireyazdı. [30a8] Gülgün eyitdi, behey nā-bekār ḳarnumı dilersin diyüp ḳarnın boş ḳodı. Ferāmerz̲ daḫı Gülgün'ı düvālinden ḳapup zūr evvelde başına ber-ā-ber [30a9] ḳaldırup elinde ṭutdı, dönüp eyitdi, ne dirsin yā Gülgün īmāna gelüp baña tābiʿ olur mısın yoḫsa seni yire urup eşkāl-i ṭılısmāta [30a10] döndüreyüm mi didükde Gülgün aman server-i ʿālem miḳdārumı bildüm, beni ṣalıvir, her ne dirseñ ḳabūl iderüm didi. Ferāmerz̲, Gülgün'ı zemīne [30a11] ayāġ üzre ḳodı. Ol dem Gülgün, Ferāmerz̲ öñinde temennā idüp dest-i dāmenin öpüp eyitdi, ne dimek ile saña bende olurum didi. [30a12] Ferāmerz̲ de telḳīn eyledi. Gülgün Zengī, İslām'a gelüp Ferāmerz̲'e tābiʿ oldı, andan ṣoñra Ferāmerz̲'i ḳalʿasına daʿvet eyledi. [30a13] Ferāmerz̲ de daʿvete icābet idüp Gülgün ile ḳalʿaya gitdi. Bundan Ḳarṭas'ı gönderüp Gülgün'uñ īmāna gelüp kendüye tābiʿ olduġın [30a14] bildürdi. Bu kerre Ḳarṭas varup Muṭahhar Şāh'a ve Cihān-baḫş'a müjde eyledi kim Gülgün īmāna geldi ve ṣāḥib-ḳırāna tābiʿ oldı diyü ve Meşḫūn [30a15] Zengī'i daḫı ḥabsden çıḳarup at ve ḫilʿat virüp ḳalʿaya getürdi. Meşḫūn Zengī birāderine bulışup aḥvāli ḫaber aldı. Ol daḫı gelüp Ferāmerz̲'e [30a16] el arḳası yirde idüp Ḫudā-perest oldı. Gülgün da Arduvān'ı çıḳarup ikrām eyledi. Arduvān gelüp Ferāmerz̲'üñ destin būs eyledi. Bu kerre [30a17] Gülgün Zengī begler ile Ferāmerz̲'e żiyāfet eyleyüp ve ḳalʿada olan zengīleri daḫı İslām'a getürdi. Baʿde Gülgün ḫazīne'i açup gelen gidenden [30a18] aldığı tefāruḳlardan pād-şāhlara ve beglere ve pehlevānlara hediyye düzüp andan

[120] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde mğstensih tarafından **"pes** (پس)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin metnin genelinde yaptığı "*b-p*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime cümlenin gidişine göre "Kâfi, yeter" manalarına gelen **"bes"** olmalıdır. Bu nedenle kelime çevriyazıya "**bes**" olarak aktarılmıştır.

ḳalḳup Muṭahhar Şāh yanına geldiler. Ferāmerz̲, Gülgūn Zengī'ye, Ḳanāṭūr[121] ile Evrān [30a19] mābeyninde yir virüp üçinci ser-ḳaplan eyledi. Gülgūn cümleye hedāyāsı virüp andan Gülgūn birḳaç gün içinde tedārükin görüp [30a20] ḳarındaşı Meşẖūn Zengīʾi yirine bıraġup on iki biñ zengī intiẖāb idüp aldı ve biraz gemiden aldı. Günlerde bir gün bir muvāfıḳ [30a21] hevā ile gemilere binüp yelken döküp ʿazm-i rāh eylediler. Biş on gün nerm hevā ile gitdiler ammā Ferāmerz̲ deryādan usandı. Nā-gāh bir gün [30a22] ḳarşularında bir aṭa ẓuhūr eyledi. Bu kerre Ferāmerz̲ eyitdi, bre baḳuñ şol cezīre nedür, varup yanaşsaḳ, bir iki gün teneffüs eylesek didi. [30a23] Mellāẖlar nola diyüp gemileri ol cezīreye ṭoġrı sürdiler. Yaḳın geldükde mellāẖlardan bir iẖtiyār mellāẖ eyitdi, ey mellāẖlar siz bu cezīreye [30a24] yanaşursuñuz ammā hiç[122] bilür misüñüz ol cezīre nedür didi. Mellāẖlar eyitdiler, ẖayr bilmezüz, hā bir cezīredür, uġrımuza geldi, ṣāẖib-ḳırān-ı ʿālem [30a25] yanaşalum didi, bizüm de ḥükmümüz anuñ elindedür, ol ne dirse biz anı işlerüz didiler. İẖtiyār eyitdi, belī ammā bir kerre ben bu cezīreye furtına ile düşdüm, [30b] [30b1] düşdüm. Bu cezīreye Cezīre-i Pervīn dirler, bunda perrīler olur, belki ʿaskere bir żarar işābet eyleye hele gelüñ bir kerre ṣāẖib-ḳırāna [30b2] ifāde eyleñ, ṣuç bizden gitsün ṣoñra ʿitāb eyleyüp evvel baña niçün bildürmediñüz dimesün didi. Mellāhlar bu sözi maʿḳūl görüp [30b3] vardılar, bu aḥvāli Ferāmerz̲'e bildürdiler ammā Ferāmerz̲ eyitdi, bre ne olursa olsun hemān sizler yanaşuñ didi. Mellāẖlar ġayrı cezīreʾi arżulayup [30b4] gitdiler. Sāʾir gemiler ise ḳapudāne her nereye ʿazm eylerse anlar daẖı ṣayunca giderlerdi. Ḥāṣılı bunlar gelüp Cezīre-i Pervīn'e yanaşdılar. [30b5] İskele ḳurup ṭaşra çıḳdılar. Sāye-bān çıḳarup herkes kendi dāʾiresi-y-ile oturup kesb-i hevā eylemege başladı.

Ammā rāvī eydür, vāḳıʿā bu cezīreye [30b6] Cezīre-i Pervīn dirlerdi. Pervīn Şāh nām bir perrī pād-şāhınuñ żabṭında idi ve bir cihān pehlevānı var idi kim benī Ādem ve nesl-i Keyūmerş̲'den [30b7] idi. Adına Ḳahḳaşān-ı Ẕīr-dest dirler idi. Yüz yigirmi ṭoḳuz eriş ḳadd u ḳāmete mālik idi. Zemānı-y-ıla dīvler gelüp bu Ḳahḳaşān'ı [30b8] maʿṣūm iken ḳapup Kūh-ı Ḳāf'a götürür iken Ḳahḳaşān duyup kendin dīvlere bu cezīreye bıraḳdurdı. Pervīn Şāh bulup ve alup [30b9] besledi. Ḳahḳaşān daẖı büyüyüp

[121] Bu özel isim tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**Ḳaṭānur (قطانور)"** şeklinde yazılmıştır. Fakat bu isim metnin genelinde "**Ḳanāṭur (قناطور)"** olarak yazıldığı için burada da düzeltilmiştir. Bu yanlışlık kelime içindeki harflerin sırasının yanlış yazılmasından kaynaklanmış olmalıdır.

[122] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde **"hic** (هیچ)" şeklinde yazılmıştır. Bu duurm müstensihin "*c-ç*" konusundaki ikili yazımından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya **"hiç"** olarak aktarılmıştır.

tüvānā yigit oldı ammā perrīler arasında büyüdiginden ġayrı rubʿ-ı meskūne gitmeyüp Pervīn Şāh yanında [30b10] ḳaldı ammā aşlında Pervīn Şāh Sünni idi. Bunlar Ḥażret-i Süleymān'a tābiʿ idi. Şimdi Ferāmerz̲ üç yüz elli pāre gemileri perrīler görüp vardılar. [30b11] Pervīn Şāh'a ḫaber virdiler. Pervīn Şāh eyitdi, bu ḳadar gemi bāzergān olmaz. Bu bir ʿaskerdür ammā nereden gelüp nereye giderler yoḫsa maḫṣuṣ [30b12] bizüm içün mi geldiler, dost mıdur düşmen midür nedür, varın bir ḫaber aluñ diyüp iki perrī gönderdi. Ol perrīler daḫı ber-hevā çıḳup geldiler. [30b13] ʿAskeri ve gemileri gördiler ki, İslām āyīni üzre ve bunda baʿżı ecnās-ı muḫtelife daḫı vardur, baḳup bir ṭarīḳ ile yire inüp gemileri [30b14] ḫaber alup Pervīn Şāh'a ḫaber eylesek diyüp ṭurdılar.

Ammā bu ṭarīḳden, Ḳartas'a eyitdi, yā Ḳartas şol perrīlerden bir ḫaber eyleseñ [30b15] ki ne maʿḳūle perrīlerdür ve ne dīndedürler. Biz daḫı aña göre ḥareket eylesek didi. Ḳartas nola diyüp bir kerre hevāya dem çekdi. Gördi kim, [30b16] iki dāne perrī ber-hevā ṭurup ʿaskeri temāşā iderler ammā Ḳartas berḳ-i ḫāṭıf gibi irüp ikisin de ḳapup Ferāmerz̲'üñ öñine getürdi [30b17] ammā perrīler şaşdı. Ferāmerz̲, Ḳartas'a eyitdi, yā Ḳartas nedür bunlar didükde Ḳartas eyitdi, sulṭānum bunlar ber-hevā ṭurup bizi temāşā [30b18] iderlerdi, işte ben de varup ikisin ḳapup getürdüm didükde Ferāmerz̲ eyitdi, yā perrīler Pervīn Şāh ne dīne ṭapar ve ne ḳadar ʿaskere mālikdür ve dīvānında [30b19] nām-dar-ı güher-ābdan ve perī pehlevānlarından kimler vardur didi. Perrīler eyitdi, biz cümle Sünnīlerüz ve Pervīn Şāh yanında dīv ve perrī pehlevānlarından öyle [30b20] nām-dar kimesne yoḳdur ancaḳ bir pehlevānı vardur, benī Ādem'dür, adına Ḳahḳaşān-ı Z̲īr-dest dirler diyüp aşlı ile naḳl eyledi. Ferāmerz̲ varuñ [30b21] şāhuñuza söyleñ, gelüp baña istiḳbāl eylesünler eger Ḳahḳaşān māniʿ olursa bend idüp baña göndersin. Eger bende çekmege ḳādir [30b22] degül ise baña ḫaber göndersün, ben varup döge döge bende çekerüm didi. Perrīler nola diyüp oradan çıḳup ḳanad büküp [30b23] Ḳalʿaʾ-i Pervīn'e irüp Pervīn Şāh öñine girdiler. Pervīn Şāh bunlara ne ḫaber didükde perrīler de oldugı gibi naḳl-i beyān eylediler. [30b24] Ḳaçan Ḳahḳaşān bu cevābları işitdi, bir mertebe ġażaba geldi ki hiç olmaz. Pervīn Şāh, Ḳahḳaşān'uñ bu mertebe ġażaba geldügin görmemiş [30b25] idi. Böyle görince bayagı Pervīn Şāh, Ḳahḳaşān'dan vehm aldı. Tīz Ḳahḳaşān ḳalḳup silāḥın üzerine āreste ve pīraste idüp [31a] [31a1] raḫşına süvār olup seksān biñ perrī ʿaskeri ile Pervīn Şāh daḫı ḥāżır olup ḳalʿadan ṭaşra çıḳup gelüp, Ferāmerz̲ ʿaskerine [31a2] muḳābil ṣaf baġlayup hemān

naʿra urup raḫşın meydāna sürdi. Ferāmerz bildi kim Ḳahḳaşān-ı Ẕīr-dest ziyāde ġażaba gelmiş, hemān [31a3] ol da Ḳuṭb'ı sürüp Ḳahḳaşān'uñ öñin alup ʿaşḳ eyledi. Ḳahḳaşān-ı Ẕīr-dest, Ferāmerz'üñ ʿaşḳın alup naẓar eyledi. Gördi, ṭoḳsan [31a4] yidi eriş ḳaddı var ammā öyle bir mehābet ve ṣalābet vardur ki yüzine baḳan ḫavfından mānend-i berg-i ḫazān lerzān olur. Ferāmerz daḫı [31a5] Ḳahḳaşān'a naẓar eyledi. Gördi kim, bir bālā-i ḳadd u kūh-cesed dīv palazına beñzer bir mühīb dil-āverdür, henüz bıyıḳları irişmiş lākin [31a6] yine bināgūşından aşurı gitmiş. Tamām acı ḳuvvete melik olduġı maḥaller. Bu kerre dönüp Ḳahḳaşān, Ferāmerz'e eyitdi, baḳa ey zengī işte [31a7] maʿlūm oldı kim Ḳattāl Zengī sensin ammā ben senüñ köleñ oġlumuyam ki böyle sözler söylersin didükde Ferāmerz yoḳ didi. Ḳahḳaşān [31a8] eyitdi, ey nā-bekār çünki öyle degüldür niçün böyle ḫaber gönderdüñ. Ben Āl-i Keyūmerş'den ʿanʿane ile nesl-i ṣāḥib-ḳırān olmada baña böyle [31a9] söylersin. Evvelā ṣāḥib-ḳırānlıḳ daʿvāsın idermişsin, senüñ ṣāḥib-ḳırānlıḳ daʿvāsına düşmek ne ḥaddüñdür. Elbette ṣāḥib-ḳırān [31a10] olanlar Nesl-i Keyūmerş'den ve silsile-i Ḳahremān'dan olmaġa muḥtācdur yoḫsa biraz ḳuvvete mālik olmaġla ecnebīden bir zengī [31a11] gelüp ṣāḥib-ḳırān olımaz ammā ben daʿvā eylesem yiri vardur. Zīrā ben ol ṣoydanum, aṣlum Keyūmerş'e çıḳar didi. Ferāmerz eyitdi, yā Ḳahḳaşān [31a12] sen oraları neylersin, bunda aṣl-ı nesl fāʾide virmez. Ḥükm ġālibüñdür eger sen baña ġalebe eylerseñ ol zemān her ne dirseñ māniʿ degüldür, [31a13] imdi hemān ḥamle eyle görelüm didi. Ḳahḳaşān eyitdi, ḫayr yā Ḳattāl ben evvel ḥamle eylemem, sen eyle diyüp vāfir ḥamle nizāʿı[123] eylediler. ʿĀḳıbet [31a14] Ferāmerz eyitdi, yā Ḳahḳaşān eger murāduñ ceng eylemek ise hemān ṭurma ḥamle eyle yoḳ dirseñ çıḳ meydandan, bir ġayrısı gelsün [31a15] diyince hemān Ḳahḳaşān ġażaba gelüp bre yüri ḥamlenüñ evveli, āḫiri hemān senüñ ḥaḳḳuñdan gelmekdür diyüp bir kerre nīzesin eline alup ve at [31a16] sürüp Ferāmerz'de bir nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz daḫı tiziyye Siper-i İskender'i ber-ā-ber virdi ammā yalman-ı nīze, āyine-i siperi pūs eyledükde [31a17] āteşler nümāyān oldı. Ferāmerz'üñ ḳolları ḥareket eyledi ve siper gögsine meyl eyleyüp bu kerre Ferāmerz bre bre diyüp nīzeʾi ṭabancaladı, yolından [31a18] ayırup ḳoltuḳ altından yol gösterdi. Yan yana, rikāb rikāba Ḳahḳaşān nīzesin żabṭ ser-meydāna vardı. Ferāmerz, Ḳahḳaşān'dan bir nīze [31a19] yidi kim daḫı seyāḥate çıḳalı öyle bir nīze yidügi yoḳ. İkisi gūyā ḫüsrev-i ejderhā-bend ile ceng ide, yüz taḥsīn eyledi. Ḳahḳaşān öteden [31a20] dönüp geldi. Gördi kim, Ḳattāl

[123] Bu kelime müstensih tarafından yanlışlıkla "**ayn** (ع)" harfine nokta konulması sonucunda "**nizāġ** (نزاغ)" şeklinde yazılmıştır. Bu kelime çevriyazıya "**nizāʿ**" şeklinde aktarılmıştır.

Zengī, Sedd-i İskender gibi ṭurur. Ḳahḳaşān da Ferāmerz̲'üñ menʿ idişine taḥsīn eyledi ve ṭurdı. Ferāmerz̲ el nīzeye urup [31a21] irişdi. Ḳahḳaşān siper ber-ā-ber virüp ḳolları bükildi. Siper gögsine ḳapandı. Ḳahḳaşān'uñ ʿaḳlı gitdi. Hele ne ḥāl ise ṭabancalayup [31a22] ḳoltuḳ altından yol gösterdi. Ferāmerz̲ nīzesin żabṭ idüp geçüp gitdi. Ḳahḳaşān bir nīze yidi kim ʿömrinde böyle bir nīze yimedi idi. [31a23] Bu kerre başın şalup gözlerin fal ṭaşı gibi açdı. Bildi kim Ḳattāl Zengī ḳavī ḫaşmdur. Gönlinden eyitdi, yā Ḳahḳaşān-ı ġāfil [31a24] sābāş, bu Ḳattāl çoḳ metīn zengīdür. Olmasun kim ʿarżuñı ḥāke ber-ā-ber eyleye. Nesl-i Keyūmerş̲'denüm diyüp itdügüñ daʿvā bāṭıl ola didi ve kendüye [31a25] ġayret virüp nīzesin z̲emīne zerk idüp el gürze urup ala yā Ḳattāl Zengī bu yād-gārı diyüp irişdi. Ferāmerz̲'e bir ḍarb gürz, [31b] [31b1] gürz ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ gürz ber-ā-ber virüp gürz gürze itdükde ṭāḳ ṭarāḳ-ı ṭumṭurāḳ āfāḳu'ṭ-ṭāḳ olup Ferāmerz̲'üñ ḳolları [31b2] bükilüp ḥarekete geldi. Başın ḳaçırup arḳada olan sipere aldı. Siper āyineleri çerḫe girüp Ferāmerz̲ gerçi Ḳahḳaşān'uñ gürzin arḳada [31b3] menʿ eyledi ammā ṭamar-be-ṭamar ḫaber-dār olup Ḳahḳaşān ne mertebe dil-āverdür bilüp taḥsīn eyledi ve tozdan ṭaşra çıḳup Ḳahḳaşān'a bir ḍarb [31b4] urdı. Ḳahḳaşān gürzin ber-ā-ber virüp arḳada menʿ eyledi ammā mānīʿ idince burçaḳ[124] burçaḳ[125] derildi, başı at başına ber-ā-ber oldı.

[31b5] **Ḫülāṣa-i kelām,** tā aḫşam olınca birbirlerinüñ vücudların sindān-ı āhen-girān miṣāl dögdiler. Yitmiş, seksān, ṭoḳsan nār-ı ḍarb urışdılar. [31b6] Ferāmerz̲, Ḳahḳaşān'a ṭur eyleyüp Ḳahḳaşān da ṭurdı. Ferāmerz̲ eyitdi, yā Ḳahḳaşān bugün senüñle ayırd olımaduḳ, var bu gice ye kebābuñ, iç şerābuñ, [31b7] taḳviye-i beden ḥāṣıl eyle de yārın yine görüşelüm diyüp döndi. Ḳahḳaşān da ḳalʿaya gitmeyüp sāye-bān getürtdi. Hemān ol arada ḳonup ḳarār [31b8] eylediler. Pervīn Şāh seksān biñ perī ile Ḳahḳaşān ile sāye-bānda bile ḳaldı. Beride Ferāmerz̲ daḫı Ḳahḳaşān'ı ziyāde medḥ eyledi ve eyitdi, [31b9] ben daḫı böyle bir metīn dil-āver görmedüm diyüp ol gice geçüp çün ṣabāḥ oldı. Ḳahḳaşān ile Ferāmerz̲ meydāna girüp yine aḫşam olınca [31b10] ceng eylediler. Aḫşam olduḳda dönüp ḳondılar, irtesi gün yine bindiler. Aḫşam olınca ceng idüp el-ḳıṣṣa bunlar yidi gün [31b11] ceng idüp sekizinci gün şikāra bindiler. Ḫattā Ferāmerz̲ beride inüp ʿişret eylerken Ḳahḳaşān ol ṭarafdan geçerken Ferāmerz̲ daʿvet

[124] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde **"burcak** (بورجق)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ilkili yazımlarından kaynaklanmaktadır. Bu durum çevriyazıda düzeltilmiştir.

[125] Bu kelime yukarıda görüldüğü gibi **"burçaḳ burçak"** ikilemesinin ikincisidir. Müstensih tıpkıbasım bölümünde bu ikilemelerin yazımında farklılığa gitmiştir. Müstensih kelimeleri şu şekilde yazmıştır: "بورجاق بورجق".

eyledi. Ḳahḳaşān [31b12] daʿvete icābet idüp geldi. Ferāmerz̲ ḳıyām gösterüp ikrām eyledi ve oturup ṣoḥbet eylediler. Ferāmerz̲ bu diyāra ne ṭarīḳ ile düşdügin [31b13] ṣordı. Ḳahḳaşān dīvler ḳapdug̲ın bunda gelince z̲ūr ile kendin bıraḳdırup ṣoñra Pervīn Şāh görüp kendüsine pehlevān eyledügin [31b14] söyledi. Andan ḳalḳdılar, yirlerine gitdiler. Ol gice ārām idüp ṣabāḥ oldı. Yine Ḳahḳaşān meydāna girüp Ferāmerz̲ öñin aldı. Aḫşam [31b15] olınca yine ceng idüp döndiler. Yine yidi gün oldı sekizinci gün āsāyiş,

El-ʿuhde-i ʿale-l-rāvī, otuz altı gün Ferāmerz̲ ile Ḳahḳaşān [31b16] kelle-ber-kelle ceng eylediler. Ferāmerz̲ ise ḳırḳ gün ruḫṣat virüp andan ṣoñra idi ammā ol gün Ferāmerz̲ şevḳe gelüp Ḳahḳaşān'a bir şedīd ḍarb [31b17] urup Ḳahḳaşān arḳaya alup lenger virince altında olan raḫşuñ bili ḳırılup Ḳahḳaşān kendin z̲emīne atdı. Sen misin beni piyāde eyleyen diyüp [31b18] Ferāmerz̲'üñ üzerine yüridi. Ferāmerz̲ kendin Ḳuṭb'dan inüp muşt muşta oldılar. Āḫir Ḳahḳaşān, Ferāmerz̲'üñ düvāline ṣarıldı. Ferāmerz̲ [31b19] muḳayyed olmadı. Ḳahḳaşān z̲ūr eyleyüp z̲ūr-ı evvelde dört parmaḳ ḳadar Ferāmerz̲'üñ ökçesin zemīnden ayırdı. Ferāmerz̲ lenger virüp z̲emīne [31b20] başdı. Ḳahḳaşān bir z̲ūr daḫı idüp ikinci z̲ūrda Ferāmerz̲ ökçesin altı parmaḳ miḳdārı zemīnden ayırdı. Ferāmerz̲ yine lenger [31b21] virdi. Ḳahḳaşān ḳolları bükilüp Ferāmerz̲ yine ökçelerin zemīne başdı. Ḳahḳaşān başın ṣalup ġayret-ile üçinci de öyle bir z̲ūr eyledi kim [31b22] ḫāh-nā-ḫāh Ferāmerz̲'i ṭaraḳlıġa dikdi. Ferāmerz̲ öyle lenger virdi kim pāyları ṭopuḳlarına varınca zemīne gömildi. Ḳahḳaşān eyitdi, behey nā-bekār [31b23] şeddādī binā mısın, ben seni göge çekerüm, sen yire geçersin diyüp Ferāmerz̲'üñ düvālin ṣalıvirdi. biraz teneffüsden ṣoñra Ferāmerz̲ dönüp Ḳahḳaşān'a [31b24] ey pehlevān ḥaḳḳuña rāżı mısın, ben de senüñ düvāline el urayın mı didi. Ḳahḳaşān da nola diyüp düvālin Ferāmerz̲'e teslīm eyledi. Ferāmerz̲ bir kerre Ḳahḳaşān'uñ [31b25] düvāline el urup yā maʿbūd diyüp öyle zūr eyledi kim zūr-ı evvelde Ḳahḳaşān'ı zānūsına ber-ā-ber ḳaldırdı. Bu kez Ḳahḳaşān bu ḥāli görince [32a] [32a1] ʿaḳlı başından gidüp ġayrı ġayret ile zūr idüp lenger viregördi, olmadı pāyların[126] zemīne başmadı. Ferāmerz̲ öyle ṭutup mīzān bekledi, [32a2] gördi kim olmaz, bir daḫı zūr idince Ḳahḳaşān'ı gögsine ber-ā-ber ḳaldırdı. Ḳahḳaşān yine lenger virdi, olmadı. Ferāmerz̲ üçinci zūrda Ḳahḳaşān'ı [32a3] tā başına ber-ā-ber ḳaldırup şarṭnāmesin icrāsından ṣoñra Ḳahḳaşān'ı yine ayāġ üzre zemīne ḳoyup eyitdi, şikeste ü beste maġrūr olsun yā

[126] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**bāy** (بای)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*b-p*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**pāy**" şeklinde aktarılmıştır.

Ḳahḳaşān [32a4] eger dil-āver iseñ ḥaḳḳa ḳāʾil olup inṣāf idersin didükde Ḳahḳaşān aġlayup eyitdi, diñle imdi yā Ḳattāl Zengī arḳası yirde bu güne bugün ġālibümsin [32a5] ve her vechle ġalebe eyledüñ ve-lākin senden ricā ve niyāz eylerüm ki hemān başumı kesesin ve Pervīn Şāh'ı aṣlā incitmeyesin didükde Ferāmerz̲ dönüp eyitdi, [32a6] estaġfurullāh laʿnet ol nā-merde kim senüñ gibi serverüñ bir murdār, ḳılına ḥālel getüre, bu sözler naṣıl sözlerdür ki sen söylersin. Ḳahḳaşān [32a7] eyitdi, yā Ḳattāl Zengī aşlumda ḫaṭā varmış, ben öyle ḳıyās eyledüm kim baña yine kendi cinsümden ġayrı bir kimse ġalebe idemiye dirdüm lākin [32a8] didügüm çıkmadı. Ben daḫı bildüm ki neslümde ḫaṭā vāḳiʿ olmış, şimden girü baña ṣāġ olmaḳdan ölmek yegdür eger sen öldürmezseñ ben kendümi [32a9] öldürürem didi. Ferāmerz̲ çoḳ söz söyledi, olmadı. ʿĀḳıbet bir tenhāya çeküp kendin bildürdi ve murādın daḫı bildürdi ve ḥāl-i Keyūmers̲'i [32a10] gösterdi. Bu kerre Ḳahḳaşān aḥvāli bilüp ġayrı teslīm olup tābiʿ oldı ve eyitdi, ey pehlevān ancaḳ beni baş ser-ḳaplan eylersin [32a11] didi. Ferāmerz̲ nola yā Ḳahḳaşān ancaḳ Melik Seyf ile bir kerre imtiḥān olup ġālib gelürseñ ideyüm ve bir de ṣoñra bir pehlevān ẓuhūr idüp [32a12] senden ġālib gelürse ol zemān nice idersin didükde Ḳahḳaşān eyitdi, ol zemān ne disem gerek, ẓāhir baña ġālib olursa yirimüze geçer didi. [32a13] Andan Ḳahḳaşān ile Ferāmerz̲ dönüp sāye-bān altına geldiler. Ferāmerz̲ dönüp pehlevānlara eyitdi, ey dil-āverler işte Ḳahḳaşān [32a14] daḫı bizimle yār-ı ḳarındaş oldı lākin dīvanda bir ṣandalī gerekdür, bir kerre imtiḥān oluñ mertebesi bellü olsun, aña göre ṣandalī [32a15] taʿyīn idelüm didi. Cümlesi rāżı olup birer birer imtiḥān oldılar. Melik Seyf'e daḫı ġālib geldi, Ḳahḳaşān baş ser-ḳaplān oldı. Melik [32a16] Seyf ikinci ser-ḳaplān oldı, Ḳanāṭūr Zengī üçinci ser-ḳaplan oldı, Gülgūn Zengī dördinci ser kaplan oldı, Evrān-ı Āhen-derīd [32a17] beşinci ser-ḳaplan. Bundan ṣoñra Ḳahḳaşān daḫı varup Pervīn Şāh'a eyitdi, ey şāh ben Ḳattāl Zengī'ye tābiʿ olup Īrān'a gidecek [32a18] oldum, sen daḫı tābiʿ olur mısın, seni daḫı ricā eyledüm didi. Bu kerre Pervīn Şāh rāżı olup ḳalḳdılar peşkeşlerin düzüp [32a19] Ferāmerz̲'e geldiler. Peşkeşlerin ʿarż idüp Ferāmerz̲, Pervīn Şāh'a ikrām eyledi ve żiyāfet eyledi. Pervīn Şāh daḫı Ferāmerz̲'e ve beglere [32a20] żiyāfet eyledi. Ferāmerz̲, Pervīn Şāh'a suʾāl idüp eyitdi, yā Pervīn Şāh hiç bu cezīrede size bir ḫaṣm var mıdur, siz benümle gidince gelüp [32a21] ḳalʿaya bir ḍarb irgüreler. Hemān var-ısa söyleñ evvel anlaruñ ḥaḳḳından gelüp mażarratın defʿ eyleyem ṣoñra gelüp bir ḫaṭā eylemesünler didi. [32a22] Pervīn Şāh duʿā idüp eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān bu cezīre

gerçi vāsiʿ cezīredür ammā ḥālīdür, bizden ġayrı bir kimesne olmaz ancaḳ [32a23] bir yanı ṭaġdur, ol ṭaġda āyīne-tenler olur, gövdeleri āyīne gibi yanar, aṣlā bir nesne kār eylemez, işte ol ḳavmden ġayrı yoḳdur, ekṣer [32a24] anlar gelüp kūdeklerimüz ḳapup yirlerdi. Ḳahḳaşān birḳaç kerre ṭaġa varup ceng eyledi ammā fāʾide olmadı, yine eḥyānen gelürler, [32a25] bulduḳların ḳaparlar, biz gitdükden ṣoñra anlar ortalıġı ḥālī bulup gelürlerse anı bilmem didi. Bu kerre Ferāmerz eyitdi, imdi iḳtiżā, [32b] [32b1] iḳtiżā eyledi kim evvel varup anlaruñ ḥaḳlarından gelüp ber-ṭaraf eylemek gerek didi ve hemān at gerek eyledi. Ḳarṭas, Ḳuṭb'ı çekivirdi. [32b2] Ferāmerz üzerine binüp Ḳarṭas rikābında ol ṭaġa ṭoġrı çeküp gitdi. Tā kim dāmen-i kūha gelüp Ferāmerz naẓar eyledi. Gördi kim, [32b3] bu bir çıplaḳ ṭaġdur, aṣlā bu ṭaġda dıraḫt ve kiyāha müteʿalliḳ bir nesne yoḳdur. Ol ṭaġda ol ḳadar ġārlar var kim ḥadd ve ḥaṣrı yoḳdur. [32b4] Ol ġārlaruñ içinde olurlar. Ferāmerz bir naʿra urdı, āyīne-tenler Ferāmerz'üñ naʿrasın işidince belüñleyüp cümlesi ġārlardan ṭaşra [32b5] dökildiler ve Ferāmerz'i görüp bunlar bir uġurdan Ferāmerz'üñ üzerine hücūm eylediler. Bunlaruñ ellerinde āletleri dendān-ı māhī idi. Öyle [32b6] tīz idi kim pūlāddan geçerdi. Meger ṭaġuñ öte yüzi deryā idi. Ol deryādan māhī beden maḫlūḳı çıḳup böyle ile ceng iderler. [32b7] Ekṣerī anlaruñ dendānı cengde düşenlerden alup ḳullanurlar didi.

Ḫāṣıl-ı kelām, Ferāmerz bunlar ile cenge ṭurup üç sāʿat miḳdārı [32b8] bunları ḳırdı. Hemān Ḳuṭb'ı sürüp anuñ üzerine irişdi. Bir ḍarb urup yıḳdı ammā Ferāmerz ceng idüp giderken gördi, bunlaruñ [32b9] içlerinde bir bālā ḳaddları var. Ekṣerī anuñ başına dönerler. Ferāmerz ḥiss eyledi kim bu bālā ḳadd bunlaruñ begidür. Hemān Ḳuṭb'ı sürüp anuñ üzerine irişdi. [32b10] Bir ḍarb urup yıḳdı. Ḳarṭas bende çekdi, cengden ṭaşra çıḳardı, āyīne-tenler ġayrı ṣandı. Meger bu ele giren bālā ḳadd āyīne-ten, fi-l-ḥaḳīḳa [32b11] şāhları idi. Adına Eşkel-i Āyīne-ten dirlerdi. Ferāmerz, Eşkāl'i ṣūret-i muʿāmele öldürmek diledi. Eşkāl emān diyüp tābiʿ oldı. Andan [32b12] on iki biñ āyīne-ten ile Ferāmerz'e tābiʿ oldılar. Ferāmerz bunları götürüp gemilere ḳodı. Birḳaç gün daḫı tedārüklerin görüp seksān biñ [32b13] perī ile Pervīn Şāh ber-hevā ve **sālar** gemiler ile bir gün lenger ḳoparup yelkeni açup rūy-ı deryāya revāne oldılar. Bād u[127] ufḳ ile engine [32b14] girüp elverişine göre giderlerdi. Günlerde bir gün ıraḳdan ḳaṣabalar göz yimege başladı. Bunlar görüp şād oldılar ve görinen ḳaraltuyı [32b15] arżulayup gitdiler. Gitdükce yaḳın varup ġayrı bir eyü seçildi. Ferāmerz mellāḥlara

[127] Müstensih burada iki kuyruklu birleşik "**vav** (و)" yapmıştır. Bu yanlışlık çevriyazıda düzeltilmiştir.

emr eyledi kim yanaşuñ didi. Mellāḥlardur, yanaşup iskele [32b16] ḳurdılar ve lenger bıraḳdılar, ṭaşra çıḳdılar.

Ammā üstād eydür, meger bunlaruñ yanaşduḳları yire yaḳın bir sevād-ı āʿẓam var idi, Ḳalʿa-i [32b17] Ṣaʿbā dirlerdi, bu ḳalʿaya iki birāderler ḥükm eylerdi, birine Pīr-Efgen-i Evren-gūş ve birine Peleng-Efgen-i Zırḫ-pūş dirlerdi. Ġāyetle [32b18] metīn pehlevānlar idi ve ḳalʿa ile deryā mābeyninde bir der-bend var idi. Hāmūn-ı Der-bend-nişīn nām bir pehlevān taʿyīn eylemiş idiler. Ḳırḳ biñ [32b19] er-ile ol der-bendi bekler idi ve leb-i deryāda iskele ḳurup üzerinde bir ādem emīn naṣb eylemişler idi. Zerġām-ı Fīl-süvār dirlerdi. [32b20] Gümrikci idi. Bütün ol sevāḥil bunlaruñ ḥükmünde idi. Nereye bir gemi yanaşsa Zerġām-ı Fīl-süvār varup gümrik alur idi. Şimdi [32b21] Ferāmerz̲ ḳaraya çıḳınca dīde-bānlar görüp Zerġām'a müjde eylediler kim ey dil-āver ḥālā üç yüz elli iki pāre gemi gelüp fülān maḥalle yanaşup [32b22] cümle ṭaşra çıḳdılar didiler. Bu kerre Fīl-süvār yitmiş seksān ḳadar kimesneler ile binüp Ferāmerz̲'üñ olduġı yire geldi. Görenler gelüp Ferāmerz̲'e eyitdiler, devletlü [32b23] ṣāḥib-ḳırān şöyle bir pehlevān geliyor, bilesince yitmiş seksān ḳadar atlu ile bilmezüz aṣlı nedür didiler. Ferāmerz̲ eyitdi, ḳoñ gelsün diyüp [32b24] kendü sāye-bān altına geçüp oturdı. Zerġām daḫı tamām sāye-bān öñinde eyitdi, ṭaşrada olanlara suʾāl eyledi kim ey ādemler sālāruñuz [32b25] kimdür didi. Anlar da Ferāmerz̲'i gösterdiler. Zerġām bī-muḥābā[128] Ferāmerz̲'üñ yanına girüp ʿaşḳ eyledi. Ferāmerz̲ merḥabā idüp eyitdi, nedür pehlevān **[33a]** [33a1] didükde Zerġām kendin bildirüp gümrik istedi. Bu kez Ferāmerz̲ eyitdi, ey dil-āver bizler tācir ve bāzergān degülüz, bizüm metāʿımuz ālāt-ı [33a2] cengdür. Bāc ve gümrik bāzergānlarda olur didi. Zerġām eyitdi, ben oraları bilmem, şāhlarımuz baña öyle tenbīh eylemişdür kim eger yidi [33a3] iḳlim şāhı daḫı gemi ile sevāḥile gelüp yanaşursa bāc ve gümrik al. Eger iyilik ile virmezse ḍarb-ı dest alurum didi. Bu kerre [33a4] Ferāmerz̲ gördi kim, Zerġām fużūlluḳ ideyor, bunuñ vażʿından darılup eyitdi, var git pehlevān zīrā senüñ başına şovuḳ geçmiş kendüñi [33a5] ʿilāc ile ʿırżuñ yirinde iken hemān adıñla ṭur şoñra ziyān görürsün, bizden saña fāʾide yoḳdur didükde Zerġām ziyāde ġażaba gelüp [33a6] eyitdi, hāy nā-bekār zengī sen misin benüm ʿırżum yıḳacaḳ diyüp elinde meger şeş-per var idi, hemān Ferāmerz̲'e ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ oturduġı [33a7] yirden bir kerre el şunup bile

[128] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde yanlışlıkla " **elif** (ا)" harfi yerine "**güzel he** (ه)" nin tercih edilmesi sonucu "(محابه)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**muḥābā**" olarak aktarılmıştır.

kendin ḳapdı. Şeş-perin elinden aldı ve düvālinden ḳapup deryāya atdı. Niççe kim fırlatdı-y-ısa Zerġām'uñ [33a8] yüzi gözi bütün ṭaşa ḳuma sürünerek deryāya varup ṣuya girdi. Az ḳaldı kim boġılayazdı. Hele yanında olan etbāʿı [33a9] yetişüp bunı ṣudan çıkardılar, ṣuyın aḳıdaraḳ diledi kim gelüp Ferāmerz̲'üñ üzerine vara. **Etbāʿı** eyitdiler, ey pehlevān gel ferāġat [33a10] eyle zīrā sen zengīnüñ aḥvālin işte gözle gördüñ, dārīlup seni ṣuya atdı, bu kerre yine o yeñilürse belki öldürür hemān [33a11] bunı şāhımuza ifāde eyle, lā-büdd anlaruñ ḥaḳḳından gelürler, sen ne zaḥmet çekesin didiler. Bu kerre Zerġām'ı raḫşına süvār eyleyüp ve alup yüriyü- [33a12] –virdiler. Ferāmerz̲'i bu ḫoş bilmeyenler bildiler ve ġażabından iḫtirāz üzre oldılar ammā Zerġām hemān ol ḳıyāfetle ṭoġrı ṣapa yolın [33a13] ṭutup gitdi. Evvel der-bende uġradı. Hāmūn-ı der-bend-nişīn'e buluşup aḥvāli bildirdi. Hāmūn-ı der-bend-nişīn belüñleyüp eyitdi, [33a14] yā Zerġām yā bu naṣıl ʿaskerdür böyle, bir zengī ne mertebe-i ḳuvvete mālikdür ve pehlevān olmaḳ gerekdür kim Zerġām gibi ehramen'i deryāya ata diyüp [33a15] fikre vardı. Zerġām andan geçüp gitdi, ṭoġrı Ṣabā ḳalʿasına irüp ol ṣūret ile bekleşdi. İki birāderler de Zerġām'uñ [33a16] aḥvālin görüp eyitdiler, yā Zerġām bu ne ḥaldür, deryāya mı düşdüñ yoḫsa balçıġa mı batdı didiler. Zerġām olan aḥvāli naḳl [33a17] eyleyüp eyitdi, şöyle bir ʿaẓīm leşkeri ẓuhūr eyledi, deryāya geldiler. Ben de varup gümrik istedüm işte beni başları olan zengī [33a18] böyle eyledi diyüp şikāyet eyledi çün bunlar Zerġām'dan bu ṣadedi işidüp fikre vardılar. İki birāderler müşāvere eylediler. [33a19] Ẓāhir bu ʿasker bundan geçseler gerekdür, memleketi ḫarāb iderler. Hemān buña tedārük lāzım geldi diyüp Hāmūn-ı Der-bend-nişīn'e ḫaber gönderdiler [33a20] ve eyitdiler, elbetde varup ol zengīnüñ ḥaḳḳından gel didiler. Ḫaberdür, Hāmūn'a gelince Hāmūn ḳırḳ biñ ʿasker ile binüp Ferāmerz̲'üñ olduġı [33a21] yire geldi, eyitdi, ʿaskeri de ṣaf baġlayup ḳanı Ḳattāl Zengī didükleri nā-bekār zengī, Zerġām gibi dil-āveri deryāya atmış, ben daḫı anı atayum didi. [33a22] Bu kerre Ferāmerz̲'i buña gösterdivirdiler. Hemān ilerü gelüp raḫşından indi. Bir kerre Ferāmerz̲'üñ üzerine hücūm eyleyüp [33a23] yüridi ve sögerek bir kerre el ṣundı kim Ferāmerz̲'üñ yaḳasından çeküp baḳsa gerek idi. Ferāmerz̲ eyitdi, çek elüñ bre melʿūn-ı abdī [33a24] diyüp Hāmūn'uñ kellesine öyle bir muşt ṣāḥib-ḳırānī urdı kim kelle-i Hāmūn ṭuz ḳabaġı gibi tār-mār oldı. ʿAskeri bu ḫāli görüp [33a25] cümlesi birden hücūm idelüm ṣandılar ammā pehlevān-ı ʿālem ḳarşulayup fi-l-ḥāl bunları perīşān eylediler. Ḳaçanlar varup şāhların ḫaber **[33b]** [33b1] ḫaber virdiler. Şehr-i Ṣabā begleri

seksān biñ er-ile süvār olup Ferāmerz̲’üñ üzerine yüridiler. Berüde Ferāmerz̲’e daḫı ḫaber eylediler. [33b2] Ferāmerz̲ işidince hemān at gerek eyledi ammā bunlar seksān biñ er-ile iki birāderler ʿaskere fenā virdiler ve pehlevānlardan çoḳ [33b3] pehlevān ālūde eylediler. Bu arada Ferāmerz̲, Ḳuṭb’a süvār olup bunlaruñ üzerine yüridiler. Ceng içinde bunlara rāst geldi. Bunlar daḫı [33b4] Ferāmerz̲’i görüp hāy nā-bekār Ḳattāl eyü elimüze girdüñ, yā biz saña ḳor mıyuz Hāmūn[129]-ı Der-bend-nişīn’üñ intiḳāmın diyüp Peleng-efgen-i Zırḫ- [33b5] -püş bu ṭarafdan, Pīr-i Evren-gūş bir ṭarafdan ikisi birden Ferāmerz̲’e ḳılıç ḥavāle eylediler. Ferāmerz̲ bir naʿra urup hemān ikisinüñ arasına [33b6] girüp bir eli-y-ile birin ve bir eli-y-ile birin ḳapup ḳolına aldı ve eyitdi, nicesiñüz ey nā-bekārlar şimdi sizi birbiriñüze çarpup [33b7] ḫurd-ı ḫām ideyüm mi didükde bunlar gördiler kim iş ġayrı oldı, didükleri gibi degül. Hemān emān dimekden ġayrı çāre yoḳ. Eyitdiler, [33b8] ey dil-āver-i ʿālem ḳıyma, olınca ġaşiye-dār[130] olalum didiler. Ferāmerz̲ bunları raḫşlarına ḳodı, bunlar raḫşlarından atılup Ferāmerz̲’üñ rikābın [33b9] öpdiler ve ʿaskerlerine ḥayḳırışup eyitdiler, cengden el çeküñ didüklerinde seksān biñ ʿasker cengden ferāġat eyledi. Ferāmerz̲ [33b10] ʿaskeri de fāriġ olup döndiler. Ferāmerz̲ daḫı Şehr-i Ṣabā beglerine ḫilʿat giyürdi ve żiyāfet eyledi. Anlar daḫı Ferāmerz̲’i begler ile şehre [33b11] daʿvet idüp ḳalḳdılar. Şehr-i Ṣabā’ya vardılar. ʿAsker daḫı göçüp Şehr-i Ṣabā öñine ḳondılar. Bir ḥafta ḳadar eglenüp Şehr-i Ṣabā begleri [33b12] tedārüklerin gördiler, seksān biñ er-ile ḥāżır oldılar. Ferāmerz̲’e şāhlar żiyāfetler eylediler. Ferāmerz̲ bunlardan Īrān yolların suʾāl [33b13] eyledi. Bunlar Ferāmerz̲’e eyitdiler, devletlü ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem bundan Īrān yol ikidür, biri hem ıraḳ ve hem beriyyeler vardur, ot ve ṣu bulınmaz, [33b14] aġır ʿasker der dayanmaz, ʿaẓīm muḫāṭaradur ammā yoluñ biri hem yaḳın ve hem şenlikdür ammā anda daḫı iki berzaḫ vardur didükde Ferāmerz̲ eyitdi, [33b15] ol iki berzaḫ. Bunlar eyitdiler, devletlü ṣāḥib-ḳırān berzaḫuñ biri oldur kim öñimüzde yola yaḳın bir ḳalʿa-i ser-bülend vardur, Ḳalʿa-i Bādpā[131] [33b16] dirler, Ḥażret-i Süleymān’uñ ʿayyārı olan

---

[129] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde yanlışlıkla “**hemān** (همان)” şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada kelimelerin yazımının yakın olmasından dolayı yanlışlık yapmış olmalıdır. Metin geneli de düşünülerek kelime çevriyazıya “**Hāmūn**” şeklinde aktarılmıştır.

[130] Bu kelimeyi müstensih tıpkıbasım bölümünde “**ġayişe-dār** (غايشه دار)” şeklinde yazmıştır. Müstensih kelimeyi “4b/3” bölümünde de bu şekilde yazmıştır. Müstensihin kelimeyi iki kez bu şekilde yazmış olması tartışma konusudur. Fakat müstensih kelimeyi “23b/5” bölümünde “**ġaşiye-dār** (غاشيه دار) şeklinde yazmıştır. Bu durum bir yanlışlık olabileceği gibi metatez (göçüşme) olarak da açıklanabilir. Kelime çevriyazıya “**ġāşiye-dār**” olarak aktarılmıştır.

[131] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde “**bādbā** (بادبا)” şeklinde yazılmıştır. Müstensihin metnin genelinde karşılaşılan “*b-p*” noktasındaki ikili kullanımları da dikkate alınarak kelime çevriyazıya “**bādpā**” şeklinde aktarılmıştır.

Bādpā binā eylemişdür, ḥālā şimdi Bādpā ʿAyyār'uñ bir oġlı vardur, adına Ṣarṣar-ı Sebük-bār dirler. [33b17] On sekiz eriş ḳaddı var, babası Bādpā gibi üç yüz baṭman teber ḳullanur. ʿAyyārlıḳda ve pehlevānlıḳda babası Bādpā ve dedesi Gerden-keşān'dan [33b18] ẕiyādedür. Bütün bu diyārlar anuñ şerrinden ser-fürū idüp beher sene ʿavāʾid ve hediyye gönderürler. Eger ṭoyar-ısa ṭamaʿkārdur, ḳorḳaruz [33b19] bir yüz ḳaralıġı eyler. Zīrā kim anuñla dīv-i perrīden aṣlā bir kimesne aña muḳāvemet idemedügi ṣūretde ḥīle ile elbetde cevāb virür diyüp [33b20] ol ḳadar vaṣf eylediler kim Ṣarṣar-ı Sebük-bār'a görmeden Ferāmerz̤ ḳulaḳdan ʿāşıḳ oldı ve eyitdi, āh şöyle bir ʿayyāra ben de mālik olsam diyüp [33b21] intiẓārda oldı. Andan eyitdiler, devletlü ṣāḥib-ḳırān anuñ da bir oġlı vardur adına Çeldek dirler. Ol da babasından biş beter ziyāde ḥaram-zādedür. [33b22] On iki şākirdi ve ḳırḳ ḫalīfesi vardur didiler. Ferāmerz̤ eyitdi, ikinci berzaḫ nedür didi. Şehr-i Ṣabā begleri eyitdiler, devletlü server ikinci [33b23] berzaḫ oldur kim andan öte bir memleket vardur, Cevāhir-ābād dirler, sekiz ṭoḳuz kerre yüz biñ ʿasker cemʿine ḳādirdür ve metīn pehlevānları çoḳdur, [33b24] pād-şāhına Cevāhir Şāh dirler, cümlesi āftāb-perestlerdür ve dāmādı vardur, Ḳahhār-ı ʿĀẓam dirler. Ḳahremān neslindendür. Yüz üç eriş ḳaddı [33b25] vardur. Ṭoḳuz biñ ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ṭoḳuz baṭman bir muṭalsım gürz ḳullanur. Kimse menʿine ḳādir degüldür ve Lāyṭān-ı Ḥīle-kār nām bir vezīri [34a] [34a1] vardur ve Jīvek bir rind u ḳallāş ʿayyārı vardur. Ṭoḳuz eriş ḳadd çeker. Cin yavrusına beñzer, elde avuçda ṭurmaz, ziyāde ḥaram-zāde ʿayyārdur ancaḳ [34a2] Ḳahhār-ı Āʿẓam Sünni'dür. Beride bir der-bend vardur, der-bend-i Cevāhir-ābād dirler. Ol der-bendde bir ḳalʿa vardur. Ḳahremān-ābād dirler. Ḳahremān-ı Ḳattal yapdırmışdur. [34a3] Ḳahhār-ı Āʿẓam ol ḳalʿada olur didiler. Bu kerre Ferāmerz̤ eyitdi, ḫoş imdi Ḫudā-kerīmdür, lā-büdd anlara da cevāb virilür. Hemān siz ṭoġrı yol-ıla [34a4] gidüñ didi. Bunlaruñ seksān biñ er-ile bu yolda muḳaddem ceyş eyledi. Tamām tedārüklerin görüp günlerde bir gün ḳalʿa öñinden [34a5] göç[132] eyleyüp sekiz kerre yüz biñ ʿasker ile ḳandasın Īrān-ı zemīn diyüp revān oldılar. Yiye içe, ḳona göçe bir gün Ḳalʿa-i [34a6] Bādpā'ya bir menzil ḳala gelüp ḳondılar. Ol gün Ferāmerz̤ anda ḳonup irtesi gün seḥeri ḳalḳup keyfin irişdirüp Ferāmerz̤, Ḳuṭb'a [34a7] süvār olup tek tenhā Ḳalʿa-i Bādpā ṭarafına revāne oldı.

[132] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**göc** (كوج)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**göç**" şeklinde aktarılmıştır.

Ammā üstād öyle rivāyet eyler kim, Ṣarṣar-ı Sebük-bār meger ol gün beş [34a8] on ḳadar ḫalīfeleri ile şikāra çıḳup dāmen-i kūhda bir müferriḥ yirde oturup ʿişrete başladı. Ferāmerz̲ ol maḥall gelüp Ṣarṣar-ı Sebük-bār'ı [34a9] ırаḳdan görüp taḥmīn eyledi kim bunlar ʿayyārlardur[133] ve içlerinde Ṣarṣar-ı Sebük-bār oturmış cümlenüñ üst yanına sāʾir ʿayyārlar cümlesi aña ḫiz̲met [34a10] iderler. Bu kez Ferāmerz̲ feräset ile bildi kim Ṣarṣar kendidür ammā bu arada Ṣarṣar yaturdı. Ses işidüp ḳalḳup baḳdı. Ferāmerz̲'i gördi, [34a11] bir zengī pehlevānı geliyor, altında sekiz ayaḳlu bir raḫş-ı cānveri var. ʿEcāyib ṭarz üzre bu zengī bunda ne gezer ola diyüp dururken [34a12] ḥikmet-i Ḫudā Ṣarṣar'uñ ḫalīfelerinden biri mīşe-zāra yaḳın teşāşüre gitmiş-idi. Nā-gāh mīşe-zārdan bir fiġān-ı arslan ġıjġırup [34a13] çıḳdı. Bu kerre per-tāb idüp ol ḫalīfenüñ üzerine irdügi gibi çeküp başın ḳopardı ammā ḫalīfe cān ḥavli-y-ile nice kim [34a14] ḥayḳırdı ise Ṣarṣar-ı Sebük-bār bu ḥāli görüp hāy nā-bekār mūz̲ī ḳaltabān diyüp yirinden ṣıçrayup bād-ı ṣarṣar miṣ̲āli irişdi. [34a15] Bir teber nice kim urdı ise arslanı iki pāre eyledi ammā Ferāmerz̲ bunı görüp taḥsīn eyledi ammā meger ol helāk olan arslanuñ [34a16] eşi var imiş, eşin helāk olmış görince kükreyüp nā-gāh gözi Ferāmerz̲'e rāst gelüp hemān Ferāmerz̲'üñ üzerine atılup ḥamle [34a17] eyledi. Ṣarṣar eyitdi, göreyüm şol zengī nice ider diyüp temāşāya ṭurdı ammā Ferāmerz̲ bu kerre arslanı bacaġından ḳapup eyitdi, [34a18] al yā ʿayyār bunı daḫı diyüp arslanı Ṣarṣar'a fırlatdı. Ṣarṣar'uñ ʿaḳlı başından gidüp per-tāb eyledi. Arslandur, Ṣarṣar'uñ ṭurduġı [34a19] yire öyle geldi kim ḫurd-ı ḫām oldı ve yiri ḫendek ḫendek eyledi. Bu kerre Ṣarṣar bunı görüp hāy nā-bekār zengī sen misin baña arslanı fırladan, [34a20] sen kimsin kim bu evżāʿı baña idesin diyüp celbinden bir seng-i metīn çıḳarup ve ṣapanın çözüp eline alup ol sengi keffesine ḳodı [34a21] ve başından çevirüp al imdi nā-bekār zengī diyüp bir ṭaş niçe atdı ise ṭaşdur keffe-i ṣapandan boşanup yidinci ḳat gökden [34a22] ḳara ḳuş iner gibi öyle gelüp Ferāmerz̲, Ṣarṣar'a ʿarż-ı mehāret içün bu ṭaşa keff-i destin ber-ā-ber virdi ammā ṭaşdur tamām Ferāmerz̲'üñ [34a23] eli ayasına gelüp öyle bir ṭoḳunış ṭoḳındı kim hemān gūyā ḳıyās eyledi kim Ferāmerz̲'üñ eli bileginden ḳopup yire düşdi ammā [34a24] şecāʿat medār olup ġayret-ile ṭaşı ṭutup el ayasından żabṭ idüp öyle bir ṣıḳdı kim ṭaş Ferāmerz̲'üñ elinde sorme-i İṣfeḥān'a dönüp [34a25] daḳīḳ-i kendüm miṣ̲āl ġubār-ı hebā oldı ve ufalanup rūzgāra ḳarışdı. Hevāya üfürdi. Ṣarṣar bu ḥāli görince şaşdı zīrā daḫı, **[34b]** [34b1] daḫı ol āna gelince hiç Ṣarṣar'uñ ṭaşını öyle

[133] Müstensih tıpkıbasım bölümünde bu kelimeyi yazarken "**r** (ر)" harfini unutmuş olmalıdır. Kelime tıpkıbasım bölümünde "**ʿayyā** (عيا)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**ʿayyār**" olarak aktarılmıştır.

eli-y-ile ṭutmaḳ degül bir ālet ile bile menʿ eylemiş yoḳ idi. Ḳanda ḳaldı kim elinde ḫurde[134] [34b2] eyleye. Bu kerre bre ne yabana söyler bu zengī nā-bekārı, bu bir belā-yı siyāh ancaḳ diyüp bir ṭaşı daḫı atdı. Ferāmerz̲ ānīde ṭutup un eyledi. [34b3] Şarṣar daḫı ġażaba gelüp bir ṭaş daḫı atdı. Bu kerre Ferāmerz̲ ānīde ṭutup eyitdi, behey nā-bekār siñirinden aşılası ʿayyārsın, bańa üç ḥamle [34b4] eyledüñ, al imdi sen de benden bu yād-gārı zīrā kendi baġuñ meyvesidür diyüp bir kerre ol ṭaşı Şarṣar-ı Sebük-bār'a fırlatdı. Şarṣar daḫı [34b5] gördi kim, eger ṭurursa kendüsin ḫurd-ı ḫām eyler, hemān bir cānibe per-tāb eyledi. Bu kerre ṭaşdur gelüp tā kim Şarṣar'uñ ṭurduġı [34b6] yire öyle bir urdı kim z̲emīn pulluḳ demiri gibi yarup ḫendek ḫendek eyledi ve çarpup yine bir yańa gitdi. Şarṣar eyitdi, behey nā-bekār [34b7] zengī senüñ vücūdın ṣaḥife-i rūzgārdan ḥak idince ne lāzım gelür imiş diyüp hemān bir kerre ol üç yüz baṭman teber-i muʿteberin [34b8] alup Ferāmerz̲'üñ üzerine yüridi ve teberi Ferāmerz̲'e ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ tiziyye Siper-i İskender ile çarpup teberi menʿ eyledi ve üzerine [34b9] sürince Şarṣar diledi kim bir ṭarafa ṣavuṣa ammā Ferāmerz̲ irüp Ḳuṭb'a gögüsletdi. Şarṣar teker meker olınca Ferāmerz̲ egilüp düvālinden [34b10] bir kerre ḳapup ḳolına aldı ve Şarṣar'a eyitdi, nice görürsün kendüñi nā-bekār ʿayyār, bańa tābiʿ olur mısın yoḫsa şimdi seni yire urup [34b11] ḫurd-ı ḫām ideyüm mi didükde ġażabından Şarṣar eyitdi, nā-bekār ḳış aḫşamı çehreli rūy-ı siyāh sen kimsin kim ben sańa tābiʿ olam diyüp hemān [34b12] miyānından ḫançer-i ser-tīzin ʿuryān idüp Ferāmerz̲'üñ ḳolında iken Ferāmerz̲'i urup yāḫud kendi düvālin kesüp Ferāmerz̲'üñ [34b13] elinden ḫalāṣ olmaḳ murād eyledi ammā Ferāmerz̲ bunuñ żamīrin ṭutup hemān ṣol eli-y-ile bunuñ ḫançerin ṭutup elinden aldı. Bu kerre [34b14] Şarṣar ʿāciz olup gördi kim āşikāre bu zengīye cevāb virilmez, ġayrı madaradan özge çāre yoḳdur diyüp ḫayliyye sālik [34b15] oldı. Dönüp eyitdi, ey şīr-i siyāh beni ṣalıvir, bildüm ki senüñ elüñden ḳurtılmaz, ne dirseñ emrüñe rām olayum diyüp mülāyemet [34b16] gösterdi. Bu kerre Ferāmerz̲ bunı ṣalıvirdi. Şarṣar berāy-i maṣlaḥat Ferāmerz̲'e temennā eyleyüp eyitdi, ey dil-āver buyuruñ imdi bir miḳdār [34b17] oturup ṣoḥbet idelüm ve hem birbirimizüñ kim olduġın bilüp ve elbetde kişi ḫiz̲met itdügi serveri bile ol devletlü daḫı ḫiz̲metkārın [34b18] bilmek lāzımdur diyüp Ferāmerz̲'üñ öñine düşüp biraz yüzine güldi. Tā kim ḫalīfelerinüñ olduġı yire getürdi ammā Şarṣar'uñ Ferāmerz̲ [34b19] ile olan maʿrekesin

[134] Müstensih bu kelimeyi tıpkıbasım bölümünde "ḫūrde (خورده)" şeklinde yazmıştır. Müstensih burada kelime benzerliğinden dolayı "vav (و)" harfini fazladan yazmış olmalıdır. Kelime cümlenin anlamına uygun gelecek şekilde çevriyazıya "ḫurde" şeklinde aktarılmıştır.

temāşā eyleyüp şaşup ḳalmışları. Hele Ferāmerz̲, Ḳuṭb'dan inüp Ṣarṣar'uñ yirine geçüp ḳarār eyledi. Ṣarṣar'a daḫı [34b20] otur diyüp yanına oturdı. ʿAyyārın biri sāḳīliḳde ḳalup sāʾire ayāġ üzre ṭurdılar. Ṣarṣar işāret idüp sāḳī ṭoldırup [34b21] ol Ṣarṣar'a ṣundı. Ṣarṣar alup içdi. Bir daḫı ṭoldırup Ferāmerz̲'e ṣundı. Ferāmerz̲ alup nūş eyledi.

Ḥāṣıl-ı kelām, üç cām [34b22] nūş eyledükden ṣoñra Ṣarṣar eyitdi, ey benüm sulṭānum evvelā sizler kimlersiz ve bu diyārlarda böyle gelüp tek ü tenhā gezüp bu semte [34b23] gelmekden murādıñuz nedür didi. Ferāmerz̲ gülüp eyitdi, benüm aduma Ḳattāl Zengī dirler, ḥāliyā şimdi ṣāḥib-ḳırānum ve bu diyāra yaḳın bir yirde [34b24] sekiz ṭoḳuz kerre yüz biñ ʿaskerüm ve ʿaẓīm dārātum ve metīn pehlevānlarum vardur ve bentīz ʿayyārlarum vardur. Ḥālā Īrān'da ṣāḥib-ḳırān [34b25] olan Rüstem ki Nesl-i Ḳahremān'dan imiş ve selefimüzden geçen ṣāḥib-ḳırānlaruñ ālātları cümlesi anda imiş. Şimdi ben anları almaḳa giderüm. **[35a]** [35a1] Ḥaḳḳ bu yaḳında ol Rüstem didükleri ṣāḥib-ḳırānuñ Ferāmerz̲-i nām bir oġlı var imiş. Benüm üzerime geldi, ḥikmet-i Ḫudā ḫeṭāʾ öldürdüm ve başın [35a2] alup cüdāya diküp ṭuġlar arasında bile çekerler. Babasına armaġan iletürüm ve bunda gelmege bāʿiṣ bu oldı kim tā kim ötede ḫaber aldum ki nīze-i [35a3] gürz̲ keşān ve bād-pā ʿayyār-ı ṭarrār ḫançer-i güz̲ār idügüñ ve senüñ gibi ʿayyār benüm rikābumda gitmege lāyıḳ ve hem yaraşur. Ben daḫı anuñ-çün geldüm ki seni kendüme [35a4] yār-ı ḳarındaş idem ve ʿayyār başı ideyüm. Rikābumda ayrılmayup benümle niçe zemān ġazālarda bulunasın didi ammā Ṣarṣar-ı Sebük-bār cümle bu sözleri [35a5] diñleyüp göñlinden eyitdi, ey nā-bekār zengī ben de seni eger ṣāġ ḳorsam sen de varup Īrān'da Rüstem'den ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānı alasın didi. [35a6] Hele biraz daḫı ʿişret idüp tamām olduḳda Ferāmerz̲'i ṣoḥbete çeküp furṣat bulup hemān sāḳīye işāret eyledi. Şerābı dārūlayup [35a7] Ferāmerz̲'e virdiler. Ferāmerz̲ leb urup bilā-corʿe ü lā-tereddüd nūş eyledi. Biraż ṭurınca dārū irüp Ferāmerz̲ dārūdan geçdi. Ḳuṭb-ı [35a8] Āteş-dem'i ota ṣalmış idi. Ṣarṣar, Ferāmerz̲'i eyüce bende çekdi ve ḳalʿaya iletdi. Serāyına varup Ferāmerz̲'i öldürmek murād eyledi [35a9] ammā kendin bilmez bu kerre eyitdi, bāri ben bunuñ ʿaḳlın başına getürüp biraz söyledeyüm ol da kendin bilsün nice helāk olur diyüp [35a10] tekrār Ferāmerz̲'i muḥkem bende çekdi. Andan ʿilāc idüp Ferāmerz̲'üñ dārūsı defʿ oldı. Ferāmerz̲ bir kerre aksırdı, gözin açup [35a11] gördi, kendüyi bir aḫırda buldı. Muḥkem baġlu ammā Ṣarṣar ḳarşusında ṭurur. Ferāmerz̲ bildi kim Ṣarṣar kendüye tābiʿ olmayup böyle ḥīle

[35a12] eylemiş ammā Ṣarṣar, Ferāmerz̲'e ḫiṭāb idüp niçesin şimdi ey nā-bekār Ḳattāl Zengī, kanı Ṣarṣar'ı ele getürüp kendüme tābiʿ eyledüm, [35a13] ḳıyās eyledüñ. Söyle imdi seni nice ʿaz̲āb ile ḳatl ideyüm zīrā senüñ ṣāḥib-ḳırānlıġuñ işte bu ḳadardur kim benüm gibi bir ʿayyāruñ bend ve belāsına [35a14] düşüp giriftār olduñ didi. Ferāmerz̲ gülüp eyitdi, yā Ṣarṣar yā senüñ şimdi Bādpā oġlı oldıġına düşer mi kim böyle ḥīle [35a15] eyleyüp bir ṣāḥib-ḳırāna tābiʿ oluram diyesin de tekrār ḥīle-i irtikāb eyleyesin. Senüñ şānıña düşer mi diyüp eyitdi, gel yā Ṣarṣar [35a16] yabana söyleme beni ṣalıvir yine sözüm sözdür evvelki ḳavl üzre duralum ve hem senüñ ṣuçuñdan geçüp seni ʿayyārbaşı ideyüm [35a17] zīrā bu bend baña luṭf-ı ḫaḳḳ-ıla ḫāʾil olmaz. Ṣoñra elemden ḫalāṣ olup ḳurtılmazsın, hemān gel bendüm al didi. Bu kerre Ṣarṣar gülüp [35a18] eyitdi, ey nā-bekār zengī ben seni bu mertebede baġlamışam kim sen degül yatuñca Ḳahremān ve Sām-süvār olsa ḫalāṣ olımaz. Hemān cānuña [35a19] vedāʿ eyle diyüp ḫançerin çeküp Ferāmerz̲'e ḳaṣd idince hemān Ferāmerz̲ bir kerre iki dizi üzerine gelüp niçe kim z̲ūr eyledi ise [35a20] kütür kütür bendin ḳırup Ṣarṣar'uñ üzerine yürüyince Ṣarṣar'uñ cān başına ṣıçrayup hāy nā-bekār zengī ne yavuz ḳuvvete mālik [35a21] imişsin diyüp murād eyledi kim firār eyleye. Ferāmerz̲ eyitdi, ṭura bre nā-bekār ʿayyār diyü ḫayḳırup bir kerre yürüyince faḳir Ṣarṣar [35a22] şaşdı ve ṭuravardı. Ferāmerz̲ ardından irüp Ṣarṣar'ı yaḳasından ṭutup bucaḳlıḳ çeker gibi ṣalladı, z̲emīne urup tiziyye [35a23] yıḳıldı. Ne dirsin nā-bekār ʿayyār tābiʿ olur mısın yoḫsa şimdi senüñ başuñ keseyüm mi didükde Ṣarṣar dönüp eyitdi, ey nā-bekār [35a24] zengī hemān beni öldür saña sözüñ ṭoġrusı budur kim benden saña fāʾide yoḳdur. Eger ben ḫalāṣ olup her ne zemān senüñ furṣatın [35a25] bulursam ben seni ḳatl eylerüm. Eger ben tābiʿ olmaḳ lāzım gelse yine Āl-i Ḳahremān'dan ʿanʿane ile ṣāḥib-ḳırāna ḫiz̲met eylerüm yoḫsa senüñ, **[35b]** [35b1] senüñ gibi aṣlı ve nesli mechūl ʿArab'a ḳul olmam didi. Bu kerre Ferāmerz̲ çoḳ söz söyledi, olmadı. ʿĀḳıbet-ül-emr gördi, olmaz. Dönüp [35b2] eyitdi, diñle imdi yā Ṣarṣar saña bir söz diyeyüm ancaḳ ol şarṭ-ıla kim benüm iznüm olmaduḳça kimseye söylememege yemīn eyle ben de bir şey [35b3] söyleyeyüm diyince Ṣarṣar yemīn eyledi kim bir ferde söylemiyem. Bu kerre Ferāmerz̲ eyitdi, yā Ṣarṣar ben ḫālā Nesl-i Ḳahremān'dan Rüstem İbn-i [35b4] Zāl kim ḫālā ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālemdür, ben anuñ oġluyum ve aduma Ferāmerz̲ dirler diyüp ne kim başına geldi-y-ise ḫikāyet eyleyüp Feylesof-ı Dānā [35b5] kendüsin siyāha boyayup ve adın Ḳattāl Zengī ḳoyup ʿilm ve simyā ile bir baş düzüp Ferāmerz̲ başıdur diyü bir cüdāya [35b6] diküp murādı

hem babasından ḳan intiḳāmın alup ve hem iṡbāt-ı vücūd eylemek idügin bildürdi ve ketfinde olan ḥāl-i Keyūmerṡ'i [35b7] gösterdi. Bu kerre Ṣarṣar bu sözlerden ṣoñra inanup ġayrı Ferāmerz̧'üñ kim olduġın bildi. Ġāyet ḫaẕ idüp hemān [35b8] yirinden ṣıçrayup Ferāmerz̧'üñ dest-i dāmenin öpüp eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem şimden girü ben ölince ḳuluñum diyüp tekrār [35b9] Ferāmerz̧'üñ elin öpdi. Ferāmerz̧ daḫı baġrına başup gözlerinden öpdi.

Ḫülāṣa-i kelām, Ṣarṣar-ı Sebük-bār, Ferāmerz̧'e derūn-ı bende [35b10] olup bu kerre Ferāmerz̧ ḳalʿada ḳalup Ṣarṣar'a eyitdi, var imdi yā Ṣarṣar ʿaskere bu aḥvālin ḫaber vir, beni aramasunlar. Anlar daḫı ḳalḳup [35b11] yārın buraya gelsünler ancaḳ anda benüm bir dīv ʿayyārum vardur, adına Ḳarṭas-ı Merdom-ser dirler, andan ḥazer eyle didi. Ṣarṣar daḫı [35b12] nola diyüp teberin ḳapdı, ṭaban ḳaldırup ʿazm-i leşker eyledi. Zīrā Ṣarṣar ol ṭarafları ve yolları pek eyü bilürdi. Az zemān [35b13] içinde leşkere geldi, ṭosṭoġrı serā-perde-i İskender-i Kübrā öñine gelüp biraz temāşā eyledi meger Ṣarṣar'uñ böyle serā-perde gördügi [35b14] yoḳ idi. Görince ḫayrān olup ḳaldı ve Ferāmerz̧'üñ dārāt ve devletin añladı. Andan ṣoñra kendin ʿarż eyledi. Nā-gāh Ḳarṭas [35b15] anda gördi. Evren-i dehān bir ʿecāyib teberi var, ādem başlu, evren-tenlü, ḳaplan sīnelü, arslan pençelü, ṭoḳsan ṭoḳuz [35b16] eriş ḳaddı, şīr ü bebr postından yidi ḳat münaḳḳaş ḳanṭura giymiş. Başında murġ-ı buḳalemun perinden otaġasın ve bir mühīb nerredür kim [35b17] Ṣarṣar-ı Sebük-bār görince vehm eyledi ve göñlinden eyitdi, besbellü efendüm Ferāmerz̧'üñ didügi nerre bu olmaḳ gerekdür diyüp biraz temāşā [35b18] eyleyüp taḥsīn eyledi ammā bu arada daḫı Muṭahhar Şāh'a ḫaber olup Ser-bāz ʿAyyār ṭaşra çıḳdı. Ṣarṣar'ı gördi, on sekiz eriş ḳaddı [35b19] var. Bürc-ı ṣıfat bir ʿayyārdur ve üç yüz baṭman bir ʿecāyib teberi var, başında Sīmurġ-ı ʿAnḳā otaġası var, bir mühībdür ki yüzine bakılmaz. [35b20] Ser-bāz, Ṣarṣar'ı gördükde [35b21] yüregi ḳopdı, eyitdi, buyuruñ diyüp öñine düşdi ammā Ḳarṭas, Sebük-bār'ı ol heyʾetde gördükde göñlinden eyitdi, eyā bu ʿayyār ḳandan gelür ola diyüp ardınca içeri girdi ammā Ṣarṣar-ı Sebük-bār'dur gelüp Muṭahhar Şāh'uñ öñinde [35b22] yir öpüp duʿā eyledi ve Cihān-baḫş öñinde temennā eyleyüp ṭurdı. Muṭahhar Şāh, Ṣarṣar'a naẕar idüp baḳınca tüyleri uruṭurdı. Dönüp [35b23] eyitdi, ey ʿayyār ḳandan gelürsin didükde Ṣarṣar daḫı tekrār temennā idüp kendin bildirüp eyitdi, ḫālā efendimüz Ḳattāl Zengī benüm ḳalʿamdadur, beni [35b24] bu ṭarafa irsāl eyledi. ʿAskeri ḳaldırup sizler daḫı oraya buyuruñ zīrā ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem size munṭaẓırdur didükde bu dem Muṭahhar

Şāh [35b25] fermān idüp Ṣarṣar'a bir zī-ḳıymet ḫançer ve bir zerrin-i āftābe ve biş kīse altun virüp Ḳarṭas ile Ṣarṣar maʿan Ḳalʿa-i Bādpā'ya döndiler. [36a] [36a1] Muṭahhar Şāh ʿaskere fermān eyledi kim ḥāżır-ı müheyyā oluñ. Çīn-seḥer göçdür diyüp seḥeri göçdiler. ʿAzm-i Ḳalʿa-i Bādpā eylediler ammā Ḳarṭas'ıla Ṣarṣar [36a2] yolda muṣāḥabat iderek Bādpā'ya geldiler. Ferāmerz̲'e buluşup ḳademinde baş ḳodılar ve ʿaskerüñ gelecegin ḫaber virdiler. Andan Ḳarṭas varup [36a3] Ḳuṭb'ı getürdi. Zīrā Ḳuṭb'uñ yanına Ḳarṭas ile Ser-ḫāb-ı Cinnī'den ġayrı bir kimse yanına varmaġa ḳādir degüldi. İşte ol gice Ḳalʿa-i Bādpā'da [36a4] ʿayş-ı nūş eyleyüp irtesi gün bütün ʿaskerde gelüp ḳondılar. Üç gün Ṣarṣar, Ferāmerz̲'e ol vādīlerüñ ṣayd u şikārın itdirüp [36a5] ve tedārüklerin görüp on iki biñ ʿayyār-ı ṭarrār ile oġlı Çeltek ʿAyyār'ı bile alup dördinci gün güç eylediler. Cevāhir-ābād üzerinden [36a6] ḳalḳup ḳandasın Īrān-ı zemīn diyüp gitdiler.

Ammā rāvī kavlince, Ferāmerz̲, sekiz ṭoḳuz kerre yüz biñ ʿasker ile yine eyice on yidi [36a7] gün muttaṣıl gidüp bir gün bir laṭīf yire gelüp ḳondılar. Bu kez Ferāmerz̲ ol yirden ḫaz̲ eyleyüp oturaḳ eyledi. Andan ṣoñra ḳulaġuz başı ile [36a8] Ṣarṣar'ı daʿvet idüp yol suʾāl eyledi. Ṣarṣar eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān şimdi bundan Cevāhir Şāh memleketine girmege dört menzil [36a9] yirimüz ḳaldı, beşinci gün der-bend-i Cevāhir-ābād'dur ve hem ṣınur başıdur. Der-bendden öte yidi ḳonaḳ yirdür. Ḳalʿa-i Ābād kim Cevāhir Şāh'uñ [36a10] taḫt-gāhıdur didi. Ferāmerz̲ eyitdi, ʿacebā Ḳahhār-ı Āʿẓam didükleri dil-āver ḥālā der-bende midür yoḫsa ḳayınatası yanına mı gitmişdür. [36a11] Varup baḳup anda ise bize bir ḫaber alınsa zīrā eger kendiler der-bende ise beher-ḥāl bize yol virmese gerekdür. Biz daḫı aña göre tedārük [36a12] görelüm didi. Tīz Ḳarṭas'ı daʿvet idüp Ḳarṭas da gelüp Ferāmerz̲'üñ ḳademinde baş ḳodı. Ferāmerz̲ dönüp Ḳarṭas'a eyitdi, yā Ḳarṭas [36a13] varsañ fi-l-ḥāl der-bend-i Cevāhir-ābād'ı bir kerre tecessüs eyleseñ, görseñ, Ḳahhār-ı Āʿẓam didükleri dil-āver der-bendde midür yoḫsa bir ġayrı [36a14] yirde midür, bize bir şāfī cevāb görseñ maʿḳūl olurdı didi. Ḳarṭas nola diyüp hemān dem çeküp ṭarfet-ül-ʿayn içinde der-bend-i [36a15] Cevāhir-ābād'a geldi. Gördi kim, der-bend ḥāli hemān dönüp Ḳalʿa-i Ḳahremān'a vardı, ḫaber aldı kim Ḳahhār-ı Āʿẓam yaʿni ḳayınatası Cevāhir Şāh [36a16] yanına gitmiş. Andan yine dönüp Ferāmerz̲'e geldi. Ferāmerz̲ ne ḫaber didükde Ḳartas eyitdi, ey dil-āver şöyle ḫaber aldum ki Ḳahhār-ı Āʿẓam ḳayın- [36a17] -atası yanına gitmiş. Der-bend ḥāli bir ferd

yoḳdur didi. Ferāmerz eyitdi, ḫoş imdi Cevāhir-ābād öñinde görişürüz diyüp muḳayyed olmayup [36a18] ḳaldı.

Ammā rāvī eydür, Ḳahhār-ı Āʿẓam bir gün ḳalḳup on iki biñ leşkerin alup ḳayınatası Cevāhir Şāh yanına gitdi. Biş on gün anda [36a19] eglendi ammā bir gün Şehr-i Ṣabā ṭarafından ḳāfile gelüp şöyle bir miḳdār Ferāmerz'üñ yir götürmez ʿasker ile Şehr-i Ṣabā sāḥiline gemilerden [36a20] çıḳduġın ḫaber virmişlerdi. Cevāhir Şāh daḫı işidince eyitdi, ʿacebā bunlar kim ola ve ʿazīmetleri ne cānibedür diyüp ḫaber ṭaleb [36a21] eyledükde Jīvek ʿAyyār eyitdi, pād-şāhum ben bir kerre varayum bir ḫaber alup geleyüm diyüp ṭaban aldı. Jīvek ziyāde yügrük ʿayyār idi. Az zemānda [36a22] Ferāmerz'üñ oturaḳ idüp ḳonduġı yire geldi. Ne gördi, ṭaġ ṭaş ʿasker ile ṭolmış, tebdīl-i ṣūret ve taġyīr-i cāme eyleyüp ʿaskerüñ [36a23] içine girdi. Tā kim serā-perde-i İskender öñine gelüp temāşā eyledi. Ḳaçan Jīvek ʿAyyār bu dārātı görince şaşup ḳaldı. Hele bir ṭarīḳ [36a24] ile üçinci ḳatından içeri girdi ve bir kūşede ṭurup bir zemān temāşā eyledi ve Ferāmerz'i gördi, bir mühīb zengī, ḳaṭrān ṭulumı [36a25] gibi pāy-ı taḫt ṣandalīsinde oturmış ber-ā-berinde bir ṣandalīde Cihān-baḫş oturur gördi. Bir tāze nev-civān-ı Ḳahḳaşān'ı gördi ve taḫt, **[36b]** [36b1] ve taḫt üzerinde Muṭahhar Şāh'ı gördi. On dört küngürelü tāc başında ve anuñ alt yanında daḫı Remed Şāh ve ʿAdlān Şāh ve Laʿlān Şāh [36b2] ve Aḫżar Şāh ve daḫı bu ḳadar biñ timur ḳuşaḳlu ve āhen yüreklü pūlād-ı dīl dil-āverler ve pehlevānlar vardur ki ḥesāba gelemez. Bu bir dīvandur ki [36b3] dīvān-ı İskender'den nişān virür çünki Jīvek ʿAyyār bunları gördükde ʿaḳlı başından gitdi. Ötede ʿayyār başı ṣandalīsinde Ṣarṣar-ı [36b4] Sebük-bār'ı gördi. Bu kerre Jīvek ʿAyyār vehme düşdi ammā bu arada Ferāmerz, Ḳartas'ı daʿvet eyleyüp der-bende gönderdi. Ḳartas daḫı [36b5 fi-l-ḥāl] der-bende varup yine geldi. Ḳahhār-ı Āʿẓam öteye gitmiş diyüp ḫaber virdi. Jīvek ʿAyyār hep bir bir bunları cümle diñleyüp işitdi [36b6] ve birḳaç kimesneden suʾāl eyleyüp ve uṣūl ile ḫaber aldı. Bu ʿasker ḳandan gelüp ve ḳanda giderler ve başlarına kim dirler diyüp bunları [36b7] söyledüp geregi gibi ḫaber alup oradan ṭaban aldı. Ṭoġrı Cevāhir-ābād'a gelüp dīvān-ı Cevāhir Şāh'a girdi. Pāy-ı taḫt ṣandalīsinde [36b8] Ḳahhār-ı Āʿẓam otururdı. Bu kerre Jīvek ʿAyyār gelüp yir öpdi. Cevāhir Şāh eyitdi, ne ḫaber yā Jīvek, ne gördüñ didükde Jīvek başladı [36b9] taḳrīre, aṣlı ile ne gördi ve ne işitdi ḫaber virdi ve ol ḳādar vaṣf eyledi kim Cevāhir Şāh pehlevānlarına vehm geldi ammā Ḳahhār-ı [36b10] Āʿẓam bunı eşidicek. Hemān yirinden ṭurup eyitdi, ben der-bende giderüm, anları bu cānibe

geçürmem diyüp hemān gergedānına süvār olup [36b11] ılġār ile yalıñuz der-bende yüridi. Cevāhir Şāh eyitdi, belki iḥtimāldür iş bir ʿaks ola diyüp tīz eṭrāf-ı eknāfa ḫaberler gönderüp [36b12] nāmeler perākende idüp ʿale-l-ʿacele ʿasker cemʿ eylemege başladı. Biş on güne dek altı kerre yüz biñ ʿasker peydā eyledi. Bunlar bunda [36b13] ʿasker tedārükinde ammā Jīvek ʿAyyār ile Ḳahhār-ı Āʿẓam der-bende geldi ammā beride Ferāmerz̧ daḫı ol gün ol menzilde oturaḳ idüp irtesi [36b14] gün ṣayd u şikār eyledi ve ol gice anda ārām idüp irtesi gün göçüp ʿazm-ı der-bend eylediler. Dördinci gün der-bende geldiler [36b15] meger bir gün muḳaddem Ferāmerz̧ yine der-bendi yoḳlatmış-ıdı, kimse yoḳdur didiler. Bu kerre Ferāmerz̧ der-bende yürüyüp öte cānibe ḳonuñ didi. [36b16] Bu kerre ʿasker irtesi gün ḳalḳup der-bende yüridiler ammā ḥikmet-i Ḫudā, Ḳahhār-ı Āʿẓam ol gün yalñız der-bendi alup durdı. birazdan [36b17] anı gördiler kim Ḳalʿa-i Ābād ṭarafından seksān biñ er-ile der-bend aġzına Şehr-i Ṣabā begleri gelüp ne gördiler. Anı gördiler kim Ḳahhār-ı [36b18] Āʿẓam der-bendi żabṭ eyleyüp almış. Yalñız Sedd-i İskender gibi ṭurur. ʿAskerdür yıġılup ḳaldı. Pīr-efgen ilerü gelüp Ḳahhār-ı Āʿẓam'a eyitdi, [36b19] ey pehlevān bu der-bendi ne almışsın, luṭf eyle ṣaḳın oradan biz de geçelüm diyince Ḳahhār-ı Āʿẓam eyitdi, varuñ ḳandan geçerseñüz geçün [36b20] zīrā bu der-bendden size yol yoḳdur didi. Bu kerre Pīr-efgen gürze urup irişdi. Ḳahhār-ı Āʿẓam'a bir ḍarb urdı. Ḳahhār-ı Āʿẓam [36b21] daḫı altı biñ baṭman gürzi-y-ile Pīr-efgen'üñ gürzüñ çarpup bir ḍarb öyle urdı kim Pīr-efgen raḫşından zemīne ser-nigūn eyledi. [36b22] Jīvek gelüp bend ideyüm didükde Ḳahhār-ı Āʿẓam ḳāʾil olmadı ve gelüp Pīr-efgen'i ḳapdılar. Bu kerre Peleng-efgen vardı, bir ḍarb urdı. [36b23] Ḳahhār-ı Āʿẓam menʿ idüp anı da bir ḍarb ile yıḳdı.

Ḫāṣıl-ı kelām, girüden gelen pehlevānı yıḳdı. Gelen pehlevānı yıḳdı ammā birisin de [36b24] bağlamaġa tenezzül eylemedi. ʿAskerdür, gitdükçe gelüp bağladı. Ferāmerz̧ eyitdi, be cānum bu ʿasker niçün yürimez didükde, Ḳartas gelüp eyitdi, [36b25] ey ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem, Ḳahhār-ı Āʿẓam gelüp der-bendi almış ve gelen pehlevānı birer ḍarb ile yıḳup bağlamaġa bile tenezzül eylemiyor didi. [37a] [37a1] Bu kerre Ferāmerz̧ fikre varup ʿasker der-bendüñ beri ṭarafına ḳonsunlar didi. Ḳarṭas varup Behmen'e söyledi. Behmen daḫı ḳonup bir mürtefiʿ [37a2] yire serā-perde-i İskender-i Kübrā'yı ḳurdurup ʿaskerdür ḳondı. İşte bunlardur varan ḳondı. Bütün ʿasker de gelüp ḳondılar, ḳarar eylediler. [37a3] Ferāmerz̧ ol gün muḳayyed olmayup irtesi gün bir ʿālī dīvān eyledi ve emr idüp bir mufaṣṣal nāme yazup Ṣarṣar-ı Sebük-

bār ile Ḳahhār-ı Āʿẓam'a [37a4] gönderdi. Ṣarṣar daḫı sürüp der-bend aġzına gelüp Ḳahhār'a bulaşdı ve nāmeʾi virdi. Ḳahhār-ı Āʿẓam daḫı naẓar eyleyüp ḫoş geldüñ ʿayyār, [37a5] ne ḫaber didükde Ṣarṣar duʿā idüp nāmeʾi virdi. Ḳahhār-ı Āʿẓam alup oḳıdı. Nāmede yazmış kim yā Ḳahhār niçün bundan geçmege böyle bize [37a6] māniʿ olduñ. İllā sen de İslam'dansın, biz de İslam'dan olup da Ḫudā'yı bilmez bir ḳavme böyle muʿayyen olmaḳ neden iḳtiżā eyler [37a7] ve lāyıḳ-ı inṣāf daḫı degüldür. İmdi luṭf eyleyüp bir ṭarafa ṭurasın, ʿasker geçüp öte ṭarafa ḳonsunlar ve sen de göñül alçaḳlıġı eyleyüp gelüp [37a8] dīdār görüşelüm ve ṣoḥbet idüp ve dost olalum ve benümle yār-ı ḳarındaş olup Īrān'a bilece gidelüm ve cenābıñuzı ser-ḳaplān ideyüm [37a9] eger isterseñ benümle imtiḥān eyle. Zīrā ben er ḳısmın iyü bilürüm. Eger yoḳ diyüp ʿinād ve muḫālefet iderseñ ṣoñra aramızda bürūdet olmaġa [37a10] sebeb olur ve hem ziyān görürsün dimiş. Bu kerre Ḳahhār-ı Āʿẓam daḫı nāmeʾi tekrār Ṣarṣar'a virüp eyitdi, var ey ʿayyār efendüñ olan [37a11] Ḳaṭṭāl Zengī'ye söyle, bu der-bendden aña yol yoḳdur, varsun nereden giderse gitsün zīrā ben aña der-bendden yol virüp ḳayın- [37a12] -atamuñ memleketin çignetdüm ve bir de bu kim baḳa Ḳahhār-ı Āʿẓam, Ḳāttal Zengī'den ḳorḳup yol virmiş didürmem didi. Ṣarṣar da dönüp [37a13] Ferāmerz̲'e geldi. Ferāmerz̲ irtesi gün biraz pehlevān ile binüp geldi. Ḳahhār öñin aldı. Ḳahhār'a muḳābil olup nāmede yazduġı sözleri yine [37a14] söyledi. Ḳahhār-ı Āʿẓam ḳāʾil olmayup ceng-i muḳarrer oldı. Ferāmerz̲, Ḳahhār'a ḥamle eyle didükde Ḳahhār ḫayr, eger senüñ yol almaḳ ḥācetüñ ise [37a15] ibtidā ḥamle eyle diyüp vāfir mücādele olındı. ʿĀḳıbet Ṣarṣar aralarına girüp ber-ā-ber ṣulḥ eyledi. İkisi de ḳāʾil olup baş-ber-ā-berce ellerine [37a16] nīzelerin alup birbirlerine birer nīze ḥavāle eylediler. Nīze tamām ḫaṭā yirine geldükde siperlerin ber-ā-ber virdiler. Yalman-ı nīze, āyine-i siperi pūs eyledükde [37a17] āteşler nümāyān olup eṭrāfda olan ḫār-ı ḫāşākı suḫte ḳıldı. İkisinüñ daḫı ḳolları bükilüp siperler gögüslerine ḳapandı. Ḳoltuḳ altından [37a18] yol gösterüp cebe-i ḥālḳaların birbirine ḳatup yan yana, rikāb rikāba naʿleyn dögerek ser-meydāna vardılar. Bir daḫı, bir daḫı,

Ḥāṣıl-ı kelām [37a19] üçer nīzeden ṣoñra Ḳahhār-ı Āʿẓam hemān bir kerre ol altı biñ baṭman gürzin ḳapup irişdi. Ferāmerz̲'e bir ḍarb-ı gürz urup Ferāmerz̲ [37a20] daḫı gürz-i İskender'i ber-ā-ber virüp ammā gürz gürze inüp ṭāḳ ṭarāḳ-ı ṭumṭurāḳ āfāḳa peyveste oldı. Ferāmerz̲'üñ ḳolları bükildi, [37a21] başın ḳaçurup baḳıyye-i ḍarb arḳada olan sipere aldı. Siper āyinesi çerḫ urup Ferāmerz̲'üñ başın Ḳuṭb-ı Āteş-dem'üñ

başına [37a22] ber-ā-ber oldı. Ḳuṭb'uñ şikemi zemīni būs[135] eyledi. Baḳıyyeʾi ḍarb zemīne inüp toz hevāya ḳalḳup Ferāmerz̲'i toz bürüyedüşdi. Ferāmerz̲ [37a23] toz içinde ḳaldı. Ḳahhār gürzin żabṭ idüp geçüp gitdi. Ḳarṭas ile Sebük-bār toz içine girüp gördiler kim Ferāmerz̲'üñ cebīninden [37a24] dāne-i ʿaraḳ hāṣl olmış. Ferāmerz̲ daḫı kendüye gelüp licām silkdi. Tozdan ṭaşra çıḳdı ve irişüp Ḳahhār-ı Āʿẓam'a bir ḍarb-ı gürz [37a25] öyle urdı kim ancaḳ olur. Ḳahhār daḫı gürzin ber-ā-ber virüp arḳaya alduḳda Ḳahhār'uñ başı gergedānuñ başına ber-ā-ber olup mest, [37b] [37b1] mest oldı. Gergedānuñ miyānı iki ḳat olup şikemi taḥte-ş-şerāya döşendi. Baḳıyye-i ḍarb-ı gürz zemīne inüp toz cihānı büridi. Ferāmerz̲ [37b2] gürzin żabṭ idüp geçürüp ser-meydāna vardı. Jīvek ʿAyyār tozdan içeri girdi. Gördi, Ḳahhār-ı Āʿẓam mest olup dāne-i [37b3] ʿaraḳ[136] cebīninden çekīde olup Ḳahhār-ı Āʿẓam kendüye gelüp gürz açdı. Gördi kim Jīvek ʿAyyār ṭurmayup derin seyyār Ḳahhār'a eyitdi, [37b4] ey dil-āver-i ʿālem Ḳattāl Zengī'nüñ daḫı sen bir gürzinde bu ḥāle girdüñ, nişlersin ġayret eyle didükde bu kerre Ḳahhār, Jīvek'e eyitdi, ey ʿayyār [37b5] dīnüm ḥaḳkıçün ben daḫı ʿömrümde böyle bir pehlevāna rāst gelmedüm. Hemān Allāh ḫayrlar virsün diyüp ve licām silküp tozdan ṭaşra oldı. [37b6] Ġażab ile irişüp Ferāmerz̲'e bir ḍarb urdı. Ferāmerz̲ biñ belā ile menʿ eyledi. Bu kerre Ferāmerz̲ urdı. Ḳahhār-ı Āʿẓam yine zahmet-ile menʿ eyledi. [37b7] Ferāmerz̲ urdı, Ḳahhār menʿ idüp daḫı hem-çenān işte bunlar yek-ā-yek, küte küt tā kim aḫşam olınca ceng eylediler. Çün aḫşam olduḳda [37b8] Ferāmerz̲, Ḳahhār'a devr eyleyüp eyitdi, var imdi ey pehlevān bu gice ārām eyle de yārın senüñle yine görişelüm diyüp döndi. [37b9] Ḳahhār-ı Āʿẓam da der-bend aġzına geldi. Jīvek ʿAyyār'ı ḳalʿaya gönderüp biraz ādem ile bir sāye-bān getürdüp ḳurdurdı ve geçüp [37b10] altında ḳarār eyledi. Ferāmerz̲ de serā-perdeye gelüp geçüp pāy-ı taḫt ṣandalīsinde oturdı. Muṭahhar Şāh ve begler ve Cihān-baḫş, Ḳahhār-ı [37b11] Āʿẓam'ı suʾāl eylediler. Ferāmerz̲ eyitdi, ziyāde metīn dil-āverdür. Allāh'a sıġınduḳ diyüp vāfir medḥ eyledi ve maġlūb olanlara tesellī virdi. [37b12] Ol gice bu ḥāl üzre mürūr idüp ṣabāḥ oldı. Ḳahhār-ı Āʿẓam binüp der-bendüñ öñinde gelüp cevelāna başladı. Beri ṭarafdan Ferāmerz̲ [37b13] daḫı ol gün İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrī'ye süvār olup Ḳahhār'uñ öñin aldı. Andan ʿaşḳ eyleyüp bunlar biraz muṣāḥabatdan ṣoñra cenge

[135] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**pūs** (پوس)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**būs**" olarak aktarılmıştır. İlgili örnekte birlikte kullanılmış olmasa da **"zemin-būs" 'yeri öpen'** manasına gelmektedir.

[136] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensihin "**ayn** (ع)" harfi yerine yanlışlıkla "**gayn** (غ)" harfini yazması sonucunda "(غرق)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya cümleye uygun gelecek şekilde "**ʿaraḳ**" olarak aktarılmıştır.

[37b14] āġāz eylediler. El-ḳıṣṣa tā aḫşam olınca ceng idüp birbirlerinüñ yine vücudlarına yitmiş seksān ḍarb-ı gürz urup meydān-ı [37b15] āhen-girān miṣāl güfte kıldılar. Tā kim yine aḫşam oldı. Ferāmerz̲, Ḳahhār'a ṭur idüp eyitdi, var pehlevān bu gice daḫı yārın yine görüşelüm [37b16] diyüp döndi. İrtesi gün yine bindiler, aḫşam olınca ceng eyleyüp döndiler.

Ḥāṣılı yidi gün, kelle-ber-kelle ceng idüp aḫşam [37b17] vaḳti döndükde Ferāmerz̲ eyitdi, yā Ḳahhār yārın cengimüz yoḳdur, āsāyiş idelüm irte gün yine ceng idelüm diyüp döndi. Ḳahhār daḫı [37b18] dönüp der-bend aġzına gelüp ḳondı. Nā-gāh Ḳahhār'a ḫaber geldi kim yārın ʿasker gelür diyü. Ol gice mürūr idüp rūz-ı rūşen oldı. [37b19] Ferāmerz̲ binüp begleri-y-ile şikāra gitdi. Ḍuḥā vaḳti Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ daḫı Cevāhir-ābād ṭarafından beri on iki biñ ʿaskeri gelüp Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ [37b20] bār-gāhların ḳurdılar. Andan ṣoñra ḳonup ḳarār eylediler. Bu kerre Ferāmerz̲ ol gün ol vādīnüñ ṣayd u şikārın idüp aḫşamüsti yine [37b21] döndi. Ol gice ārām idüp ṣabāḥ oldı. Ḳahhār-ı Āʿẓam on iki biñ erüñ güzidesi-y-ile süvār olup ṣaf ṭutdı. Ferāmerz̲ daḫı berüden [37b22] iki yüz miḳdārı server ile binüp Ḳahhār-ı Āʿẓam'a muḳābil oldı. Ḳahhār meydāna girüp Ferāmerz̲ öñin aldı. Yine küte küt aḫşam olınca ceng [37b23] idüp döndiler. Ṣabāḥ yine bindiler, yidi gün ceng eyleyüp sekizinci gün āsāyiş eylediler, ṭoḳuzıncı gün yine bindiler.

El-ʿuhdeti ʿal- [37b24] **-e-l-rāvī,** otuz iki gün bu minvāl üzre ceng eylediler ammā Ferāmerz̲ beglerinüñ içinde bir goftugū peydā oldı. Ṣarṣar bunı ḥiss eyleyüp [37b25] ḫaber aldı. Goftugū bu idi kim Ḳattāl Zengī, Ḳahhār-ı Āʿẓam ile gerçi ceng ideyor ammā Ḳahhār'uñ müntehā gürzine degmede kim ḳarşu ṭurup [38a] [38a1] ceng eyleye ve menʿ idebile. Zīrā anuñ menʿi ġāyet müşkildür diyüp söyleşürler. Ammā Ṣarṣar bu ṣadedi işidüp bir tenhāda Ferāmerz̲'e bildürdi. [38a2] Begler şöyle bir ẓanna düşüp mābeynlerinde goftugū ideyorlar didi. Bu kerre Ferāmerz̲ daḫı eyitdi, ḫoş imdi yā Ṣarṣar iḳtizā eyledi kim biz Ḳahhār [38a3] ile ol gürzi eyle ceng eylemeñ diyüp mukāyyed olmadı. Otuz üçinci gün yine Ḳahhār-ı Āʿẓam meydāna girüp Ferāmerz̲ öñin aldı. Bir er ṣoḥbetden [38a4] ṣoñra yine cenge mübāşeret eyleseler gerek idi. Bu kerre Ferāmerz̲ dönüp eyitdi, yā Ḳahhār ḳanı senüñ bir müntehā gürzüñ var imiş, ol gürzüñ ḳandadur [38a5] didi. Ḳahhār-ı Āʿẓam belī vardur işte ṣaf arasında fīlüñ üzerinde ḳırmızı ġılāfla ṭuran ol gürzdür didi. Ferāmerz̲ eyitdi, yā Ḳahhār yā niçün [38a6] ol gürz-ile ceng eylemezsin didi. Bu kerre Ḳahhār eyitdi, yā Ḳattāl ben anuñ-çün ol gürz-ile

ceng eylemem ki zīrā ol gürzüñ menʿi ġāyet müşkildür. [38a7] Meger bir ḫaşmdan ʿāciz ḳalup ol ḫaşmı öldürmek murād eyleyem ol zemān anuñla ceng eylerüm yoḫsa anuñla eyledügüm yoḳdur didi. Bu kerre [38a8] Ferāmerz̲ daḫı eyitdi, imdi yā Ḳahhār-ı Āʿẓam sen elbetde ol gürzi getürdüp benümle öyle ceng eylersin didi. Ḳahhār eyitdi, ḫayr yā Ḳattāl [38a9] sen saña ol gürz ile ḥamle eylemem zīrā senden ne dest-bord görüp ʿāciz oldum ki ḥattā ol gürz ile ḥamle eyleyem didi. Bu kez Ferāmerz̲ [38a10] eyitdi, yā öyle ise di imdi ḥamle eyle didi. Hemān Ḳahhār-ı Āʿẓam daḫı ol altı biñ baṭman gürzin ḳapup irişdi. Ferāmerz̲'e bir ḍarb [38a11] urdı. Ferāmerz̲, gürz-i İskender-i Kübrā'yı ber-ā-ber virüp baḳıyye-i ḍarb-ı gürzi arḳada menʿ eyledi. Nevbet Ferāmerz̲'e geldi. Gürz-i İskender'üñ [38a12] on ikinci baḫşından ṭutup Ḳahhār'a bir ḍarb urdı. Ḳahhār da gürzüñ ber-ā-ber virüp gürz gürzden ḳaydı. Baş ḳaçırup arḳaya [38a13] alduḳda arḳada olan sipere indükde siper oluḳ oluḳ olup şiddet-i ḍarbdan Ḳahhār'uñ miyānı iki ḳat olup başı gergedān başına ber-ā-ber [38a14] oldı. Lenger virince altında olan gergedānuñ bili ḳırılup ser-nigūn olduḳda Ḳahhār cest atılup zemīne indi. Tīz Jīvek ʿAyyār bir yedek [38a15] gergedān çeküp Ḳahhār-ı Āʿẓam bindi. Ol öyke ile el gürze urup irişdi.Ferāmerz̲'e bir ḍarb-ı şedīd ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ daḫı gürz [38a16] ber-ā-ber virüp ne ḥāl ise menʿ eyledi. Andan ṣoñra Ferāmerz̲ yine gürz-i İskender'üñ on ikinci baḫşından ṭutup bir ḍarb urdı. [38a17] Ḳahhār yine arḳaya alduḳda altında olan gergedānuñ miyānı ḥālel-peẕīr olup Ḳahhār yine zemīne inüp piyāde oldı. Andan bir gergedān daḫı irişdürdiler. [38a18] Ḳahhār binüp aḳdām ile Ferāmerz̲'e bir ḍarb urdı. Ferāmerz̲ menʿ idüp bir ḍarb daḫı urduḳda yine Ḳahhār'uñ gergedānı helāk oldı. [38a19] Bu kerre Ḳahhār-ı Āʿẓam ġażaba gelüp āteş-i maḥż olup getürüñ şu benüm müntehā gürzümi diyince Ḳahhār'a muḳaddem bir gergedān-ı metīn daḫı getürmişler [38a20] idi. Aña süvār oldı ve gürz-bānlar acele ile fīli çekdiler. Bu kerre gürz-i müntehā üzerinde hemān Ḳahhār ol öyke ile bir kerre gürzüñ [38a21] deste-çūbına el urup gürz-bānlar daḫı bendin almaġa ḳatlanmayup nice zūr eyledi ise fīl ile gürzi bile ḳaldıra- [38a22] –düşdi. Bī-çāre fīlüñ ayaḳları zemīnden kesilüp debelenmege başladı. Bre bre idüp yine yire indürdi. Gürz-bānlar gelüp hele [38a23] bendin ve ġılāfın aldılar. Ḳahhār tekrār gürzi ḳavrayup eline aldı ammā gerek Ferāmerz̲ gerek begleri Ḳahhār'uñ bu ḳuvvetin görüp taḥsīn [38a24] ve āferīn eylediler. Bu arada hemān Ḳahhār-ı Āʿẓam ol müntehā gürzi Ferāmerz̲'e ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ de gürz-i İskender'üñ on ikinci [38a25] ḳīrāṭından ṭutup ber-ā-ber virdi. Niçe

kim gürz-i müntehā gürz-i İskender'e indi ise Ferāmerz̲'üñ bāzūları uyuşup gürz gürzden ḳaydı, **[38b]** [38b1] ḳaydı. Ferāmerz̲ baş ḳaçurup arḳada sipere aldı. Siper āyineleri yuġrulup Ferāmerz̲'üñ başı Ḳuṭb'uñ başına ber-ā-ber oldı ve murġ-ı buḳalemun [38b2] otaġalarınuñ ucı zemīni būs eyledi. Ferāmerz̲ mest olup cebīninden dāne-i ʿaraḳ peydā oldı ve Ḳuṭb'uñ zānūları ditreyüp biraz [38b3] iñledi ve ḳabīḥ ayaḳları ṭopuḳlarına varınca zemīne gömilüp ditremege başladı. Baḳıyye-i ḍarb-ı gürz zemīne irüp toz [38b4] Ferāmerz̲'i bürüdi. Ḳarṭas ve Ṣarṣar tozdan girüp ne gördiler, Ferāmerz̲'üñ iki ayaḳları gerçi rikābda dürüst ammā başı [38b5] Ḳuṭb'uñ başına ber-ā-ber olup mest ʿālemine varmış. Tīz Ṣarṣar celbinden[den][137] kelā bedān çıḳarup Ferāmerz̲'üñ yüzine gelüp [38b6] ṣaçdı. Miyānın rāst ḳılup vücūdın yokladı. Gerçi bir mūyına ḫaṭā gelmemiş Şükr-i Yezdān eyledi ammā bir ḍarb yidi kim ṭamar-be-ṭamar [38b7] ḫaber-dār olup vücūdı raʿşenāk olmış. Ṣarṣar eyitdi, ey dil-āver-i ʿālem neylerdüñ bir nā-bekāruñ müntehā gürzin[138] isteyüp baḳ [38b8] işte ne ḥāle giriftār olduñ eger altuñda Ḳuṭb-ı Āteş-dem olmayup bir ġayrı raḫş ola-y-ıdı helāk olup belki saña daḫı [38b9] bir ʿaraż eksikligi olurdı didi. Bu kerre Ferāmerz̲ daḫı Ṣarṣar'a eyitdi, yā Ṣarṣar dīnüm ḥaḳḳıçün seyāḥate çıḳalı daḫı böyle bir ḍarb [38b10] yimedüm. Bu nā-bekār ne Ḳahḳaşān'a beñzer ve ne Melik Seyf ve Ḳanāṭūr'a beñzer. Benüm [benüm][139] Īrān'da bir ser-ḳaplānum vardur, adına Ḫusrev-i Ejderhā- [38b11] bend dirler, anuñla bunuñ aṣlā farḳın bulmadum, hemān ṣoñı ḫayr ola didi ammā Ṣarṣar eyitdi, behey server hele şimdi bu sözleri [38b12] ḳo da ṭaşra çıḳ, dost düşmen saña muntaẓırdur didi. Ferāmerz̲ daḫı licām silküp tozdan ṭaşra çıḳdı. Ḳuṭb bir kerre [38b13] pufḳurup ḳan ḳuşandı. Ferāmerz̲, Ḳuṭb'uñ ḥālin görüp acıdı. Bu arada Ḳahhār-ı Āʿẓam daḫı gürz-i müntehāyı żabṭ idüp ser-meydāna [38b14] gitmiş-idi. Öteden dönüp murād eyledi kim gürz-i müntehāyı yine yirine ḳoya zīrā Ferāmerz̲'e acıdı. Ḳorḳārum şu zengī dil-āverine [38b15] bir żarar oldı dirken Ferāmerz̲ tozdan çıḳup Ḳahhār'uñ öñin aldı. Ḳahhār, Ferāmerz̲'i ṣaġ ve sālim gördükde ziyāde ḥaẓẓ eyleyüp [38b16] eyü hele bir żarar olmamış didi ammā Ferāmerz̲ el gürz-i İskender'e urup başınuñ üzerinden devre başladı. Gürz-i İskender ḫod muṭalsımdur [38b17] ve ḥükmi oldur ki her devrede biñer baṭman sengīn olur.

---

[137] Metin dışı unsur.
[138] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "(كوز)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada "**r** (ر)" harfini unutmuş olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**gürz**" olarak aktarılmıştır.
[139] Bu kelime yanlışlıkla fazladan yazılmış olmalıdır.

Ḥāṣılı, Ḳahhār'a eyitdi, yā Ḳahhār işte sen de benüm bu gürzümden ġāfil [38b18] olma diyüp Ḳahhār-ı Āʿẓam'a bir ḍarb-ı gürz ḥavāle eyledi. Ḳahhār elinde gürz-i müntehā bulındı. Tiziyye yirine ḳoyamadı. Anı ber-ā-ber şundı. [38b19] Niçe kim Ferāmerz̲'üñ gürzi gürz-i müntehāya indi ise Ḳahhār'uñ ḳolları bükilüp gürz elinden fırladı. Baş ḳaçurup arḳaya [38b20] alduḳda arḳada olan siper ḫurd olup Ḳahhār'uñ ketfine indükde Ḳahhār'uñ aġzından ḳan gelüp bī-hod oldı ve şiddet-i [38b21] ḍarb-ı gürz Ferāmerz̲'den ve kendinüñ lengerinden altında olan gergedān-ı metīnüñ yine miyānı şikest olup Ḳahhār-ı Āʿẓam gergedān-ıla [38b22] bile ser-nigūn olup iki dizi ve bir pençesi zemīne geldi. Ferāmerz̲ gürzin żabṭ idüp ser-meydāna gitdi. Öteden dönüp [38b23] Ḳuṭb'dan indi ve Ḳahhār'uñ yanında gezinmege başladı ammā Jīvek ʿAyyār bu ḥāli görüp ʿaḳlı gitdi. Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ yanına gelüp tiziyye aġzınuñ [38b24] ḳanın sildi ve ʿaḳlın getürdi. Ḳahhār gürzin açdı. Kendin ol ḥālde görüp öyle ġażaba geldi kim hiç olmaz. Nā-gāh gözi [38b25] Ferāmerz̲'e dūş olup gördi, raḫşından inmiş görinür. Hemān Ḳahhār ġażabından yine yirden gürz-i müntehāyı ḳapup irişdi. Piyāde [39a] [39a1] Ferāmerz̲'e bir ḍarb-ı şedīd ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ de gürz ber-ā-ber virüp arḳaya alduḳda iki elin zānūya ḳodı. Gürz Ferāmerz̲'üñ ketfine [39a2] inüp şiddet-i gürz ḍarbından Ferāmerz̲'üñ pāyları ṭopuḳlarına varınca zemīne gömilüp toz Ferāmerz̲'i bürüdi. Ferāmerz̲ kendin dirüp pāyların [39a3] zemīnden alup ṭaşra çıḳdı. İrüp Ḳahhār'a bir ḍarb urdı. Ḳahhār da Ferāmerz̲ gibi menʿ idüp bunlar yine tā aḫşam olınca piyāde gürz [39a4] cengi eylediler. Aḫşam olduḳda Ferāmerz̲, Ḳahhār'a ṭur idüp eyitdi, yā Ḳahhār var bu gice ārām eyle de yārın yine görişelüm didi. [39a5] İki ṭarafdan dönüp ḳondılar. Bu kerre Ḳahhār'a bir gergedān getürdiler. Binüp kendi ʿaskerine dönüp bār-gāhına vardı. Ferāmerz̲ de Ḳuṭb'a süvār [39a6] olup dönüp serā-perdesine geldi. İki ʿasker bu iki dāne merd-i güzīnüñ dil-āverligin söyleşürdi ve ikisine daḫı taḥsīn-i belīġ iderlerdi. [39a7] Hele,

Ḫülāṣa-i kelām, ol gice mürūr idüp ṣabāḥ irdi, yine iki cānibden binüp muḳābil oldılar. Ḳahhār-ı Āʿẓam meydāna girüp Ferāmerz̲ [39a8] öñin aldı, ʿaşḳ idüp gördi kim, ol müntehā gürzi getürmemiş. Dönüp eyitdi, yā Ḳahhār ḳanı müntehā gürzüñ niçün getürmedüñ didi. Ḳahhār [39a9] eyitdi, neylersin yā Ḳattāl, ol gürzi işte bu gürz daḫı kifāyet eyler didi. Ferāmerz̲ eyitdi, ḫayr yā Ḳahhār elbetde ol gürz ile ceng eylersin [39a10] tā ayırd olınca ancaḳ piyāde ceng eyleyelüm zīrā raḫşlarımuza yaz̲ıḳ

olur didi ve ibrām idüp Ḳahhār'a ol müntehā gürzi getürtdi. [39a11] Başladılar cenge, yine aḫşam olınca ceng idüp döndiler, ṣabāḥ yine cenge başladılar.

El-ḳıṣṣa, yidi gün daḫı Ferāmerz̲ piyāde [39a12] müntehā gürzi menʿ idüp ḳırḳ gün tamām oldı. Ḳırḳıncı gün Ferāmerz̲ evvel ceng-i ḥarbī çaldırup evvel meydāna girdi. Ḳahhār [39a13] öñin alup aṣlın suʾāl eyledükde Ferāmerz̲ eyitdi, ḳāʾide-i ṣāḥib-ḳırānī budur didi. Başladılar yine gürz cengine, gün ḳubbe-i felege [39a14] dikilince Ferāmerz̲, Ḳahhār'a ṭur idüp eyitdi, diñle imdi yā Ḳahhār senüñle ḳırḳ gündür ceng eylerüz ammā cengüñ evveli nīze āḫiri düvāl-i [39a15] kemerdür. Senüñle düvāl ṭuṭuşalum ġālib ve maġlūb anda belli olur didi. Bu kez Ḳahhār daḫı rāżı olup gürzleri bıraḳdılar. Andan [39a16] Ferāmerz̲ düvālin Ḳahhār'a teslīm idüp Ḳahhār daḫı Ferāmerz̲'üñ miyānında olan yitmiş ḳat düvāl z̲encīr[140] kemerine ellerin ṭaḳup zūr eyledi. [39a17] Ferāmerz̲'üñ iki pāyların daḫı sekiz parmaḳ ḳadar zemīnden ḳaldurdı. Ferāmerz̲ lenger virüp Ḳahhār'uñ ḳolları bükildi. Ferāmerz̲ pāyların z̲emīne [39a18] baṣdı. Ḳahhār bir zūr daḫı eyledi, ikinci zūrda Ferāmerz̲'i ṭaraḳlıġa dikdi. Ferāmerz̲ yine lenger virüp pāyların z̲emīne baṣdı. Ḳahhār [39a19] ġayret ile üçinci de öyle z̲ūr eyledi kim Ferāmerz̲'i baş parmaḳları üzerine dikdi. Ṣarṣar ḥattā teber yüzi ile yokladı, rūzgār degül [39a20] daḫı ṭırnāġ ucına bile ḳalḳmamış. Ferāmerz̲ yine zūr idüp Ḳahhār'uñ ḳolları bükildi. Ferāmerz̲ pāyların zemīne baṣdı. Bu kez Ḳahhār'uñ [39a21] ḥamlesi tamām oldı. Andan ṣoñra eyitdi, yā Ḳattāl, şeddādī binā mısın diyüp ṣalıvirdi. Bir miḳdār teneffüs eyleyüp andan Ferāmerz̲ eyitdi, yā Ḳahhār, ḥaḳḳuña [39a22] daḫı rāżı mısın didükde Ḳahhār daḫı düvālin Ferāmerz̲'e teslīm eyledi. Ferāmerz̲ bir kerre Ḳahhār'uñ düvāline dest urup yā maʿbūd-ı bī-hemtā diyüp öyle zūr [39a23] eyledi kim zūr-ı evvelde Ḳahhār gibi bir kūh-cesed müntehā ḳadd-i baṭṭāl dil-āveri zānūsına ber-ā-ber ḳaldıradüşdi ve öyle ṭutup bir miḳdār ṭurdı. [39a24] Tā kim Ḳahhār lenger virüp pāyların zemīne başa ammā ne mümkün Ferāmerz̲'üñ ḳolları bükilür mi, pūlād-ı sütūn gibi ṭurur. Ḳahhār lenger viregördi, [39a25] olmadı. Ferāmerz̲ bir zūr daḫı idüp gögsine ber-ā-ber ḳaldurdı, yine ruḫṣat virdi, bu kerre Ḳahhār daḫı lenger virdi, yine olmadı. Ferāmerz̲'üñ, **[39b]** [39b1] Ferāmerz̲'üñ ḳolların bükilüp pāyların zemīne basmadı. Ferāmerz̲ üçinci zūrı öyle eyledi kim Ḳahhār'ı tā başına ḳaldırup baş [39b2] zeminde, ayaḳ zeminde, miyān bālāda yidi adım ṣaġa ve yidi adım ṣola ve yidi adım

[140] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**zı** (ذ)" harfinin yerine "**dal** (د) harfinin yazılması sonucunda "(دنجير)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**z̲encīr**" şeklinde aktarılmıştır.

ilerü ve yidi adım girü şarṭ-ı nemīḳayı[141] 39b3 icrādan ṣoñra ṣırtı üzerine zemīne ḳoymadı. Hemān yine Ḳarṭas'a baġla diyü teslīm eyledi. Ḳahhār daḫı muḫālefet eylemeyüp teslīm 39b4 oldı. Ḳarṭas-ı Merdom-ser daḫı Ḳahhār'ı muḥkem bende çekdi. Andan ṣoñra Ferāmerz̲ raḫşına binüp der-bende yüridi. Ḳahhār'uñ on iki biñ 39b5 ʿaskeri Ḳalʿa-i Fermān-ābād'a ḳaçdı. Ferāmerz̲ ḳafālarınca der-bendi geçüp ḳalʿanuñ ḳapusına irdi. Gördi, ḳapuyı fi-l-ḥāl ḳapamışlar, 39b6 açuñ ḳapuyı diyü naʿra urdı ammā burc üzerinden alarġa ey zengī diyü naʿra urdılar. Ferāmerz̲ hemān gürzin alup bir ḍarb 39b7 urdı, bir daḫı urdı, bir daḫı urınca ḳapudur iç yüze yıḳıldı. Ferāmerz̲ içeri girüp ḳalʿaʾı żabṭ eyledi. Bu tedbīr Jīvek 39b8 ʿAyyār'uñ idi. Gördi kim Ḳattal Zengī ḳalʿa ḳapusın yıḳup içeri girdi, on iki biñ ʿasker ile ol bu ḳapudan çıḳup Cevher- 39b9 ābād'a eylediler. Ferāmerz̲ Ḳalʿa-i Ābād'ı żabṭ idüp Ḳarṭas'ı ʿaskere gönderdi. Ḳarṭas gelüp der-bendi geçsünler diyüp Ḳarṭas 39b10 ʿaskere gelüp Ferāmerz̲'üñ emrin bildürdi. ʿAsker ḳalʿaʾı geçüp öte yüze serā-perdeʾi ḳurup ḳondılar. Bu kerre Ferāmerz̲ serā-perdeye gelüp 39b11 Ḳahhār'ı ḳarşusına getürdi ve eyitdi, gel baña tābiʿ ol seni ben kendüme ser-ḳaplan ideyüm didi. Ḳahhār-ı Āʿẓam olmadı. Ferāmerz̲ çoḳ 39b12 teʾvīller getürdi, Ḳahhār'uñ göñlin idemedi. Bu kerre dönüp Ferāmerz̲'e eyitdi, yā Ḳattāl hiç beyhūde zaḥmet çekme zīrā ben senüñ gibi 39b13 mechūlü'n-neseb zengīye ḳul olmam didi. Ferāmerz̲ gördi, olmaz, tīz emr eyledi, āhen-gerler gelüp Ḳahhār'uñ ḳaddına göre bir pūlād 39b14 ḳafes yapup Ḳahhār'ı bend ü girān ile ol pūlād ḳafesde ḥabs eyledi ve ol ḳafesi iki fīl mengolusı üzerine taḫt-ı revān gibi 39b15 bend idüp ol gün eglendi. İrtesi gün güç eylediler, ḳandasın, Ḳalʿa-i Cevher-ābād diyüp revān oldılar. Bizüm dāstānımuz Cevher- 39b16 ābād öñine Cevāhir Şāh'a geldi.

Rāvī-yi şīrīn-zebān öyle naḳl eyler kim, Cevāhir Şāh, Cevāhir-ābād öñinde yidi sekiz kerre 39b17 yüz biñ ḳadar ʿasker ile ve dört yüz miḳdārı āhenden dil-āver ile oturup dāmādı Ḳahhār-ı Āʿẓam'dan ne ḫaber ẓuhūr eyler diyüp müteraḳḳıb 39b18 ve muntaẓır iken bir gün Jīvek ʿAyyār çıḳageldi. Toza ṭopraġa ġarḳ olmış, ʿacele ile Cevāhir Şāh'a bulışup Cevāhir Şāh ise 39b19 Ḳahhār-ı Āʿẓam, Ḳattāl Zengī'nüñ ḥaḳḳından gelüp ʿaskerin perīşān eyledüginüñ müjde ḫaberi getürdi didi ammā Jīvek ʿAyyār yir öpüp 39b20 Cevāhir Şāh'a eyitdi, pād-şāhum ol Ḳattāl Zengī, Ḳahhār ʿāḳıbet-ül-emr yıḳup bende çekdi ve ḳalʿayı daḫı żabṭ idüp der-bendüñ beri ṭarafına

[141] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**nāmīḳa** (نامیقه)" şeklinde yazılmıştır. Fakat böyle bir kelime yoktur. Kelime **"mektup, name**" anlamına gelen "**nemīḳā** (نمیقه)" olarak yazılmak istenmiş olmalıdır. Kelime çevriyazıda "**nemīḳā** (نمیقه)" olarak düzeltilmiştir.

[39b21] geçdi ve Ḳahhār'ı bir pūlād ḳafese ḳodı. İşte Ḳahhār'uñ on iki biñ ʿaskeri cümle ḳaçup bunda geliyor diyince Ḳattāl Zengī daḫı [39b22] yir getürmez ʿasker ile geliyor. Ġāfil mebāş tedārük gör. Gözüñ aç didükde Cevāhir Şāh'uñ cān başına ṣıçradı. Bre ʿayyār gerçek mi söylersin [39b23] didi. Jīvek eyitdi, āf-tāb ḫışmına uġrayum eger hilāf söylersem diyüp yemīn eyledi ve olduġı gibi naḳl ü beyān eyledi. Cevāḥir Şāh [39b24] ḫavfe düşüp ammā yir yir dīvānında olan pehlevānlar gümreşüp eyitdiler, elem çekme pād-şāhum Ḳahhār'a ġāfil ġalebe eylemek ile ġayrı [39b25] hemān cevāb virilmez mi eger bunda gelürse Ḳattāl Zengī'ye āf-tāb devletinde işler idelüm ki işlere beñzemesin diyüp biraz lāf-ı güẕāf [40a] [40a1] urdılar. Cevāhir Şāh bu pehlevānlar gerçek bir iş görür ḳıyās idüp tesellī yāb olup Ḳattāl'uñ gelmesine muntaẓır oldı. Bunuñ arası [40a2] birḳaç gün geçdi. Bir gün Cevāḥir Şāh'a ḫaber geldi kim yārın Ḳattāl Zengī gelüp muḳābil ḳonar diyü. Bu kerre Cevāhir Şāh begleri ile tāc-ḫānede [40a3] oturup temāşāya ṭurdı. Jīvek yanında gelüp ḳonanları bir bir taʿrīf eylese gerek. Zīrā ḳırḳ gün Ferāmerẕ, Ḳahhār ile ceng idüp [40a4] Jīvek bütün Ferāmerẕ pehlevānların isimlerin nişanlamış-ıdı.

Eẕ-īn cānib, Ferāmerẕ-i ser-āmed Ḳalʿa-i Ḳahremān-ābād'ı alup Ḳahhār'ı bir pūlād ḳafese [40a5] ḳoyup der-bendi geçüp ʿazm-i Cevāhir-ābād eylemişdi. Bir gün bir yire gelüp ḳondılar. Bu kerre yārın Cevāhir-ābād öñinde Cevāhir Şāh ʿaskerine mukābil [40a6] ḳonaruz didiler. Ferāmerẕ beglere tenbīh eyledi ki yārın ālāy ile Cevāhir Şāh'uñ muḳābelesine varuñ didi. Esb ü ālātı olmayana ḫazīneden [40a7] esb-i ālāt virdi. Ol gice mürūr idüp ṣabāḥ oldı. Hemān der-bend-i Ṣabā begleri Peleng-efgen-i Zırḫ-pūş ve Pīr-efgen-i Evren-gūş [40a8] seksān biñ emr-ile ibtidā ḳalḳup Cevāhir-ābād ṭarafına yüridi. Ardınca Behmen-i Ḫişt-endāz ḳırḳ biñ er-ile serā-perde-i İskender-i Kübrā'yı [40a9] ḳaldırup cinnīler ber-hevā iki ādem boyı yirden getürürler. Anuñ ardınca begler ve pād-şāhlar yollı yolınca ḳalḳup cümleden ṣoñra Ferāmerẕ on [40a10] iki biñ cevher-pūş iç aġaları ile ḳalḳup revān oldılar.

Ammā bu ṭarafdan, Cevāhir Şāh tāc-ḫānede oturup begleri ile der-bend-i [40a11] Ḳahremān-ābād'a nāẓır iken anı gördiler. Der-bend ṭarafından tozlar āsmāna peyveste oldı. Pehlevān bād-ı ṣabā ol ġubārı ḳārşulayup dāmeninden [40a12] giryānına varınca döneyüm idüp içinden seksān aʿlem ẓāhir oldı. ʿAlem sāyesinde der-bend-i Ṣabā begleri gelüp Cevāhir Şāh [40a13] ʿaskerinüñ muḳābelesinde ordū yiri taʿmīr idüp ve bir mürtefiʿ maḥalle serā-perde-i İskender-i Kübrā'yı üç yüz otuz üç ḳubbe

üzerine [40a14] fi-l-ḥāl cinnīlere ḳurdurdı. Cevāhir Şāh, serā-perdeʾi görüp şaşdı. Böyle serā-perdeye dünyāda mālik olmış yoḳdur didi ammā Behmen, [40a15] serā-perdenüñ ḳafāsında ḫazīne bār-gāhın ve ʿibādet-ḫāne bār-gāhın ve ʿişret bār-gāhın ḳurup ṣaġ yanına Muṭahhar Şāh bār-gāhın ve sāʾir [40a16] şeh-zādeler bār-gāhın ve Cihān-baḫş bār-gāhın ve ser-ḳaplanlaruñ cümle ḳurdılar. Nā-gāh yine toz ḳopdı ammā bu gelenleri Cevāḥir Şāh, Jīvek [40a17] ʿAyyār'a suʾāl idüp ol da cümlesin taʿrīf eyledi.

Bu ṭarafdan, ḳopan toz nāẓır oldılar. Nā-gāh rūzgār tozı defʿ idüp içinden [40a18] yüz ʿālem ẓāhir oldı. ʿAlem sāyesinde iki pehlevān ve bir taḫt üzerinde bir pād-şāh gelüp ḳondılar. Cevāhir Şāh bu pād-şāh kimdir didi. [40a19] Jīvek ʿAyyār eyitdi, bu pād-şāh Remed Şāh dirler imiş, ol pehlevānlaruñ birine Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken ve birine Ġażbān-ı Tīġ-zen dirlermiş didi. [40a20] Anlar da gelüp ḳondılar, ardınca bir toz daḫı belürdi, yüz biñ ʿasker ile bir pād-şāh gelüp geçdi, öñince iki pehlevānı var, varup [40a21] ḳondılar. Cevāhir Şāh ṣordı. Jīvek, Aḥżar-ābād pād-şāhı Aḥżar Şāh-ı Sebz-i Ḳıyād dirler, pehlevānları Ḳam-hor-ı Aḥżerī ve Cumhūr-ı Aḥżerī'dür [40a22] didi. Der-ʿāḳab yüz biñ er-ile bir pād-şāh daḫı geldi. İki pehlevān öñince bu da Laʿlāniyye şāhı'dur, Laʿlān Şāh dirler, pehlevānlarına Behzād-ı [40a23] Laʿlānī, Līcūr Lāʿlānī dirler didi. Anuñ ardınca iki kerre yüz biñ er-ile pād-şāh daḫı geçdi. Jīvek ʿAyyār eyitdi, bu evvel gelen şāhlaruñ [40a24] büyük birāderleridür. Bedeḫşān şāhı imiş, ʿAdlān Şāh dirler, öñce giden pehlevānuñ birine ʿUmrān-ı Bedeḫşānī ve birine Melik Seyf-i Seng- [40a25] endāz dirler imiş. ʿAdlān Şāh'uñ oġludur ve Ḳattāl Zengī'nüñ ikinci ser-ḳaplanıdur didi. Anuñ ardınca ḳırḳ biñ er-ile Ḳanāṭūr Zengī, **[40b]** [40b1] Zengī geçdi. Jīvek, bu zengī daḫı Ḳattāl'uñ üçinci ser-ḳaplanıdur didi. Anuñ ardınca on iki biñ zengī ile Gülgūn Zengī geçdi. [40b2] Jīvek anı da taʿrīf idüp Ḳattāl'uñ bu zengī daḫı dördinci ser-ḳaplanı imiş didi. Anuñ ardınca Pervīn Şāh-ı Perrīn geçdi. Benī Ādem ṣūret [40b3] seksān biñ perī ile öñince Ḳahḳaşān-ı Ẕīr-dest. Cevāhir Şāh, Ḳahḳaşān'ı görince tüyleri ülperdi. Bu kimdür didi. Jīvek eyitdi, [40b4] işte pād-şāhum bu Ḳattāl Zengī'nüñ baş ser-ḳaplanıdur didi. Andan ṣoñra Evren-tenler ve Gök-serler ve āyine-tenler geçdi. Anlardan ṣoñra ḳafes [40b5] ile Ḳahhār-ı Āʿẓam'ı geçürdiler. Cevāhir Şāh olsun ve sāʾirleri olsun Ḳahhār'ı öyle görüp vehm aldılar. Andan ḳırḳ sekiz çift kūs-ı [40b6] ḥarbī ṣadāsı ʿālemi ṭutdı. Üç yüz ʿalem ẓāhir oldı. Üç kerre yüz biñ erüñ nişānesi ʿalem sāyesinde iki küngüreli bir taḫt-ı [40b7] şehinşāhı üzerinde bir dāne pād-şāh başında on dört küngüreli bir tāc, ṣaġ ve ṣol bu ḳadar vüzerā ve ḥükemā

ve müneccimān taḫt öñinde [40b8] üç pehlevān bir dārātı-y-ıla gelüp geçdi. Bu kerre Jīvek eyitdi, bu pād-şāha Muṭahhar Şāh dirler. Ḳattāl Zengī'nüñ ḳayınatasıdur ve cümlenüñ şehinşāhı- [40b9] -dur ve öñce[142] olan pehlevānlara Saʿd-ı Sepīd-endām ve Ḥüsām-ı Zūr-āver ve Cüneyd-i Ḫūn-āşām dirler didi. Anuñ ardınca Cihān-baḫş-ı Cihān- [40b10] ārā geldi. Rikābında Nīrnek ʿAyyār. Jīvek ʿAyyār anı da taʿrīf eyledi. Anuñ ardınca iki biñ iç aġaları ile Ferāmerz̲, Ḳuṭb-ı Āteş-dem'üñ [40b11] üzerinde, öñinde Şeş-pāy-ı Bahrī yedek ve ʿalem-i ejderhā-peyker ve kendinüñ başı, ṣūreti Ḳattāl'uñ nīzesinde Keyyūs-ı Nīze-dār'uñ elinde [40b12] bu dārātla gelüp geçince cümle şāhlār ve pehlevānlar piyāde ḳarşu gelüp selāma ṭurdılar ve rikābına düşüp Ferāmerz̲'i serā-perde [40b13] ḳapusına indürdiler. Bu kerre Ferāmerz̲ gelüp inince üç gün anda āsāyiş diyü dellāllar nidā eyledi. Cevāhir Şāh ise tāc-ḫāneden [40b14] temāşā eyleyüp Ferāmerz̲'üñ bu dārāt-ı devletin gördükde ġaşy oldı, ḫayrete vardı. Pehlevānlar ġayret virüp ṭaşra çıḳdılar. Cevāḥir Şāh [40b15] daḫı bār-gāhına gelüp ḳarār eyledi.

Ḫāṣıl-ı kelām, üç gün mürūr idüp dördinci gün Ferāmerz̲ dīvān idüp cümle şāhlar ve pehlevānlar [40b16] gelüp cemʿ oldı. Andan Ferāmerz̲, Feylesof-ı Dānā'ya emr eyledi. Cevāhir Şāh'a bir nāme inşā idüp Ferāmerz̲ mühr urdı ve Ṣarṣar-ı Sebük-bār'a [40b17] virüp Cevāḥir Şāh'a gönderdi. Ṣarṣar daḫı nāmeʾi alup Cevāhir Şāh ordūsına ṭoġrı yüridi. Ötede Cevāḥir Şāh daḫı dīvān [40b18] idüp eyitdi, lā-büdd bir gün Ḳattāl Zengī'nüñ bir ḫaberi gelür dirken nā-gāh Ṣarṣar bār-gāh ḳapusına gelüp naʿra urdı. Elçiyüm bir ṭarīḳ-i [40b19] resūl nāmem vardur, ʿarż eyleñ, pād-şāhuñuza diyü bevvāblar ve ser-hengler segirdişüp Cevāhir Şāh'a ʿarż eylediler. Cevāhir Şāh destūr [40b20] virüp Ṣarṣar'ı, Jīvek ḳarşulayup içeri getürdi. Ṣarṣar, Jīvek'e naẓar eyledi, bir rind-i ḳallāş ḫaram-zāde ʿayyārdur. Jīvek daḫı [40b21] Ṣarṣar'a naẓar eyledi, on sekiz eriş ḳaddı var ammā mirriḫ-ṣıfat bir ʿayyārdur ki hiç olmaz. Dūşında üç yüz baṭman teber-i muʿteber, [40b22] miyānında on altı ḫançer ṣaġ ve ṣol zīn eylemiş. Jīvek ʿAyyār'uñ tüyleri ürperdi. Hele Ṣarṣar'dur, içeri girüp Cevāḥir [40b23] Şāh öñinde ādāb ve erkānı icrā eyledi ve çıḳarup nāmeʾ-i Ferāmerz̲'i, kenār-ı taḫta ḳodı. Cevāḥir Şāh, Ṣarṣar'a baḳup vehm aldı [40b24] ve eyitdi, kimden gelürsin didi. Ṣarṣar-ı Sebük-bār daḫı eyitdi, ḫāliyā ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem olan Ḳattāl Zengī'den gelürüm, nāme anuñdur, bāḳī [40b25]

[142] Bu kelime tıpkıbasım blümünde "**çim** (چ)" harfli olarak "(اوکچه)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**öñce**" şeklinde aktarılmıştır.

cevāb nāmede mesṭūrdur didi ve teberine ṭayanup ṭurdı. Eger nāmeye bir ḳaṣd iderlerse ḳapup ve belki sille ile eñselerin ḳabarda **[41a]** [41a1] ammā burada ṣaġ ve ṣol dīvānı gözden geçürdi. Pāy-ı taḥtda Piletin-i Pīl-efgen'i gördi. Yüz yigirmi dört eriş ḳaddı [41a2] var, bıyıḳları dem-i evren miṣāl bināgūşından aşmış bir metīn pehlevān. Anuñ altında Çapur-ı Fīl-süvār nām bir pehlevān oturur, [41a3] yüz on iki eriş ḳaddı var. Ṣol ḳolda Ġaşmışam-ı Gürbüz-ten nām bir dil-āver oturur. Yüz on yidi eriş ḳaddı var. [41a4] Anuñ altında Şifāyur-ı Tīg-zen nām bir pehlevān oturur, ṭoḳsan sekiz eriş ḳaddı var. Keẕā ve keẕā ṣaġ ve ṣol daḫı niçe dil-āver [41a5] otururlar. Vezāret menzilinde Layṭān'ı daḫı gördi. Şeyṭan ḳadar ḳābiliyeti var. Ḥīle ve melʿanet gūyā żamīrinden sīmāsına ʿaks [41a6] idüp nümāyān olmış. Ṣarṣar hem bunları temāşā idüp hem göz ucı-y-ıla nāme-i Ferāmerẕ'i gözedürdi. Cevāhir Şāh nāmeʾi alup [41a7] mührin giderüp Layṭān Vezīr'üñ eline virdi. Layṭān Vezīr daḫı ḳırāʾat eyledi.

Ṣıfat-ı nāme, ser-nāme-i be-nām īzed-i pāk, kim oldur [41a8] ḫālıḳ-ı arżın ve eflāk, neẕīri yoḳ şerīki yoḳ eḥaddur, münezzehdür pederden bī-veleddür, odur ḫālıḳ eyleyen, ḫurşīd ü māhī, [41a9] odur ʿālemlerüñ ancaḳ ilāhı, benüm ḳatumdan ki ḥāliyā rubʿ-ı meskūndan ẓuhūr eyleyen ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem Ḳattāl Zengīyem, sen kim Cevher-i ābād [41a10] şāhı olan Cevāhir Şāh'sın, işitdüm bu ḳadar devlet ve dārāt ve ʿaskere mālik imişsin ammā ol devlet ve dārātı viren [41a11] ve seni ketm-i ʿademden vücūda getüren ḫālıḳ-ı maʿbūduñı bilmeyüp maʿbūd-ı bi-ẕ-ẕāt olan Rabb-ül-ʿālemīnüñ maḫlūḳı olan güneşe ṭapup [41a12] kendüñe güneşi maʿbūd-ı ittiḫāẕ eylemişsin. İmdi nāmum vuṣūl bulduḳda içinde olan naṣiḥatum ile ʿāmil olup ve gelüp ḫāk-pāy-ı [41a13] devletüme yüz sürüp īmān ve İslām'ı ḳabūl idesin. Ben de senüñ dostuña dost ve düşmeniñe düşmen olup benümle yār-ı [41a14] ḳārındaş olasın. Eger ʿaskerine ve devletüñe maġrūr olup ʿinād ve muḫālefet eylerseñ saña bir iş eylerüm kim tāc ve taḥtuñı elüñden alup [41a15] āḫire virüp seni ʿibret-i ʿālem eylerüm ve dāmāduñ Ḳahhār-ı Āʿẓam'dan ʿibret alup fikr idesin. Münāfıḳ sözine ʿamel eylemeyesin, ṣoñ peşīmanlıḳ [41a16] fāʾide virmez. Varan ʿayyārum Ṣarṣar-ı Sebük-bār ile bir şāfī cevāb irsāl idesin diyüp nāmeʾi tamām eylemiş. Cevāhir Şāh nāmeden bu sözleri [41a17] işidüp bir zemān fikre daldı. Bir nuṭḳa ḳādir olmadı. Hemān pāy-ı taḥtdan Pilten eyitdi, pād-şāhum ʿayyāra cevāb virseñe bildüginden [41a18] ḳalmasun, anlar pehlevāndur da biz ṣoġan cücügi degülüze, nāmenüñ cevābın yārın meydānda alsun didi. Cevāhir Şāh da Ṣarṣar ʿAyyār'a [41a19] eyitdi, var ʿayyār efendüñ Ḳattāl Zengī'ye

bu cevābı vir didi. Ṣarṣar nola diyüp ṭurdı, Cevāhir Şāh eyitdi, ne ṭurursun daḫı [41a20] bir sözüñ var mı didi. Ṣarṣar eyitdi, sözüm yoḳdur ancaḳ öteden berü ḳānūn-ı ḳadīmdür. Nāhoşnek Şāh zemānından elçilik ile [41a21] gelen, nāme getüren ʿayyārlaruñ cāʾizesi vardur. Elbetde ol cāʾizemi almaduḳça gitmem didi. Bu kez Cevāhir Şāh eyitdi, nedür ol cāʾize didi. [41a22] Ṣarṣar eyitdi, biñ altun, bir ḫançer ve bir teber ve bir āftābedür didi. Cevāhir Şāh gülüp eyitdi, ʿayyār senüñ başuña ṣovuḳ geçmiş zīrā ol ḳadar şey [41a23] virilmez, hā biraz nesne vireyüm. Ḳanı Gencūr didükde Gencūr Aġa ilerü geldi. Var şol aʿyyāra iki yüz altun getür didi. Gencūr varup [41a24] getürdi. Andan Ṣarṣar'a al imdi ʿayyār didi. Ṣarṣar almadı. Eyitdi, ḫayr pād-şāhum ben cerrār degülüm, ḳānun olan ʿavāidüm isterüm. Ben [41a25] anı eylik ile de aluram[143], kemlik ile de aluram didi. Hemān Layṭān Vezīr öteden atılup baḳ nā-bekār ʿayyāruñ söyledügi sözi, [41b] [41b1] sözi, kemlik ile niçe alursın didi ve dönüp Cevāhir Şāh'a eyitdi, pād-şāhum bu altunları daḫı virme görelüm niçe alur didi. [41b2] Cevāhir Şāh da Layṭān sözi-y-ile altunı virmemek murād eyledi ammā Ṣarṣar gördi, bu altunlar da gider hemān fi-l-ḥāl iki yüz altunı düşürüp [41b3] der-enbān eyledi ve dönüp Cevāhir Şāh'a eyitdi, yā Cevāhir Şāh gel şu benüm ʿavāidüm kesme, ben anı alurum ṣoñra siz peşīmān olursuñuz [41b4] didi. Cevāhir Şāh bre ne yabana söyler şu nā-bekār ʿayyār, uruñ şunı didükde dört ṭarafdan Ṣarṣar'uñ üzerine hücūm eylediler. [41b5] Ṣarṣar gördi, iş işden geçdi bir kerre āftābesin başından çıḳarup enbāna ṣaldı ve teberin biline ṣoḳup bir per-tāb [41b6] eyledi. Taḥt üzre çıḳup evvel Cevāhir Şāh'uñ tācın başından ḳapup yidi küngüreli bir mücevher tāc idi, enbāna ṣaldı. Bre bre [41b7] diyince Layṭān'uñ eñsesine geçüp bir dimişḳī sille-i ʿayyārı öyle bir urdı Layṭān Vezīr oḫ diyüp bir kerre yüzi üzre ḳapandı, [41b8] tācı başından fırladı. Ṣarṣar, tāc yire düşmeden ḳapup enbāna ṣaldı. Andan ṭaḥtdan ṣıçrayup bir kerre teberin çekdi. Dīvān-ı ḫalḳın [41b9] ayırup ṭaşra uġradı. Jīvek irüp teberi ḥavāle eyledi ammā Ṣarṣar dönüp Jīvek'üñ iki ṭalyasanuñ ortasına bir teber dügdüsi [41b10] urdı. Jīvek yüzi üzerine yıḳıldı. Ṣarṣar daḫı bār-gāhdan ṭaşra oldı. Oradan bir tenhāya çıḳup tiziyye tebdīl yine [41b11] ordūya girdi. Cevāhir Şāh ġażaba gelüp bir tāc getürdüp giydi. Layṭān'uñ Ḫudā kesesi ʿimāret ḳazanı ḳadar şişdi. Hele ısıcaḳ [41b12] ṣıġır māyesi bulup getürüp Layṭān'uñ eñsesine sürüp acısı biraz teskīn oldı ammā Cevāhir Şāh ol öyke ile ceng nidā itdürdi.

[143] Müstensih tıpkıbasım bölümünde kelime sonundaki "**mim** (م)" harfini yazmamış ve kelimeyi "**alura** (الورہ)"şeklinde yazmıştır. Metin genelindeki yazım yanlışları da dikkate alınırsa müstensihin burada da ilgili harfi unutmuş olabileceği düşünülmüş ve kelime çevriyazıya "**aluram**" şeklinde aktarılmıştır.

41b13 Ṣarṣar ḫaber alup döndi. Ordūsı İslām'a gelüp serā-perdeye girüp Ferāmerz̲'e yārın meydānda cevāb alsunlar didi ve ceng-i nidā 41b14 itdürdi diyüp cevāb virdi. Ferāmerz̲ ḫoş imdi günāḥı boynına diyüp fermān eyledi. Behmen, İslām ʿaskerinde yārın cengdür diyü 41b15 yir yir nidā itdirüp iki cānibden tedārüklerin gördiler ve ṣabāḥa muntaẓır oldılar. Çünkim ṣabāḥ oldı. Āftāb-ı ʿālem-tāb Ḳulle-i 41b16 Ufḳ'dan baş gösterüp ʿālemi münevver ve müzeyyen eyledükde iki ʿasker yirlerinden ṭurup at ve fīl, gergedānlarına süvār oldılar. Ceng-i 41b17 ṭablların dögerek meydān-ı ġāye ʿazm eylediler. Birbirlerine mukābil ve muḳārin olup alaylar baġlandı ve ṣaflar düzildi. Meydān 41b18 açıldı, herkes nāẓır-ı ber-meydān olup eyā kim gire erlik hünerin kim göstere dirken anı gördiler. Cevāhir Şāh ṭarafından bir pehlevān 41b19 at sürüp meydāna girdi. Ṭarīd-i cevelān eyledükden ṣoñra ḳol ḳaldırup çalınan kūs-i ḥarbīleri dikdürdi ve naʿra urup ey Ḫudā- 41b20 perestler sizden hiçbir kimseʾi istemem illā Ḳattāl Zengī meydānuma gelsün, benüm Silān Ser-ā-ser-i Kemer didi. Bu kerre ʿalem sāyesinden Ferāmerz̲, Ḳuṭb-ı Āteş-dem'i 41b21 sürüp ʿazm-i meydān eyledi. Ṣol ve ṣaġ pehlevānlar raḫşlarından dökilüp Ferāmerz̲'i taʿẓīm ile meydāna getürdiler ve selamlayup döndiler 41b22 faḳaṭ Ferāmerz̲'üñ rikābında Ḳarṭas ile Ṣarṣar ḳaldı. Ferāmerz̲, Silān Ser-ā-ser-i Kemer'üñ tamām muḳābelesine geldükde ādāb-ıla ʿaşḳ eyledi. 41b23 Ammā Silān'uñ ödi aġzına geleyazdı. Bu kerre Ferāmerz̲'i daʿvet eyledügine nādim ve peşīmān oldı ammā çe-fāʾide dönüp Ferāmerz̲'e 41b24 eyitdi, ey zengī sen Ḫudā-perestlerde ne nām ile yād olursın kim eger elemde olursañ bī-nām ve bī-nişān gitme, aduñ bildür didi. 41b25 Bu kerre Ferāmerz̲ de eyitdi, yā pehlevān sen naʿra urup kimi daʿvet eyledüñ idi didi. Seylān[144] eyitdi, Ḳattāl Zengīʾi didi. Ferāmerz̲, yā Seylān [42a] 42a1 yā saña bu ḳadar eşeklik çoġa. Benüm Ḳattāl Zengī olduġum atumdan, ālātumdan ve rikābımda olan ʿayyālarumdan da mı bilmedüñ didi. Seylān, 42a2 Ṣarṣar'a baḳup yā Ḳattāl Zengī bu nā-bekār dün pād-şāhımuzuñ dīvānına elçilik ile gelüp şöyle bir ḳabāḥat eyledi diyü Ṣarṣar'uñ itdügi 42a3 işi cümle vuḳūʿı üzre Ferāmerz̲'e naḳl eyledi. Ferāmerz̲ dönüp Ṣarṣar'uñ yüzine baḳup niçün ol pād-şāhuñ ʿırżına degdüñ eger bir daḫı 42a4 böyle iderseñ seni ḳatl eylerüm didi. Bu kerre Ṣarṣar diñle imdi devletlü ṣāḥib-ḳırān eger bir daḫı ʿavāid[145] içün idersem ḳan

[144] "**Silān**" ve "**Seylān**" özel isimleri aynı şahsiyeti karşılamaktadır. Müstensih tıpkıbasım bölümünde "**Silān**" ismini yazarken "**y** (ی)" harfini unutmuş olmalıdır.

[145] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde yanlışlıkla "**ʿavāīd** (عوايد)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada kelimenin yazılışına fazladan "**y** (ی)" harfi eklemiştir. Kelime çevriyazıya "**ʿavāid**" şeklinde aktarılmıştır.

ve ḳatlüm ḥelāl [42a5] olsun, beni helāk eyle fe-emmā eger nāmeʾi yırtmaḳ murād iderlerse o zemān her ne eylersem sen de söylemezsin zīrā baña nāme yırtdurmaḳdan [42a6] ölmek yegdür didi. Ferāmerz̲ ḫoş imdi ol ḥāl başḳa ammā sāʾir madde içün bir kimsenüñ ʿırżına ṭoḳunma ṣoñra sen bilürsin [42a7] didi. Andan dönüp Seylān'a eyitdi, di imdi pehlevān çünkim beni meydāna daʿvet eyledüñ, ṭurma ḥamle eyle görelüm ne ḳıṭʿada pehlevānsın [42a8] didi. Seylān da el nīzeye urup irişdi. Ferāmerz̲'e bir nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ ḳolçaġı-y-ıla çarpup menʿ eyledi. Seylān gürz ile geldi. [42a9] Ferāmerz̲ gürzi de çarpup bī-pāk menʿ eyledi. Seylān tekrār geldi. Ferāmerz̲ tekrārın da menʿ idüp giderken Seylān'a bir el arḳası [42a10] niçe urdı ise Seylān dīrāz-be-derāz z̲emīne naḳş oldı. Ṣarṣar üzerine düşüp döge döge iki elin ḳafāsına bend [42a11] idüp boġazına pālheng ṭaḳdı. Piyāde teber dügdüsi ile dögerek ʿalem dibine iletdi. Yaʿni Ṣarṣar-ı Sebük-bār ġamz eyledügi içün [42a12] Ṣarṣar daḫı aḫz̲-i intiḳām eyledi. Dönüp Ferāmerz̲'üñ rikābına irdi ammā Seylān'ı Ferāmerz̲ ālūde idüp naʿra urdı. Yine Cevāhir [42a13] Şāh ṭarafından er ṭaleb eyledi. Ġaylān Āhen-i Cebe nāmında Seylān'uñ bir ḳarındaşı var idi. At depüp meydāna girdi. Eyitdi, ey nā-bekār [42a14] zengī sen misin benüm ḳarındaşum bende çeken, eyü bir nīze iki gürz urdı. Bu kez Ferāmerz̲ anuñ da ḥamlelerin menʿ eyleyüp Ġaylān geçerken Ferāmerz̲ [42a15] ayaġın üzengīden çıḳarup Ġaylān'a püşt-pāyınca urdı ise Ġaylān dīrāz-be-derāz z̲emīne naḳş oldı. Ṣarṣar üzerine düşüp [42a16] bende çeküp ʿalem dibine iletdi. Bir pehlevān daḫı girdi. Ferāmerz̲ anı da yıḳdı.

El-ḳıṣṣa, birbiri ardınca Cevāhir Şāh'uñ ṭarafından [42a17] on yidi pehlevān girdi ammā Ferāmerz̲ aṣlā ālāta el urmayup her birin bir luʿb ile ser-nigūn eyledi. Cevāhir Şāh bu ḫāli görüp bre [42a18] şol nā-bekār zengīnüñ meydānına bir metīn pehlevān girsin diyince ṣol ṭarafdan Ṣaġāpūr[146]-ı Tīġ-zen ṭoḳsan sekiz eriş ḳadd-ıla raḫşın [42a19] sürüp meydāna girdi. Ferāmerz̲ öñin alup irişdi. Ferāmerz̲'e bir nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ gördi, bu anlardan ḫāllicedür. [42a20] Siper ile nīzesin çarpup menʿ eyledi. Ṣaġāpūr gürz-ile geldi. Ferāmerz̲ gürzin daḫı menʿ eyledi. Bu kerre Ṣaġāpūr fikr eyledi. [42a21] Şimdi bir ḍarb-ı gürz daḫı ursam yine menʿ ider ġayrı nevbet aña deger bir ḥamlede kārum ol pehlevānlara döner. Bāri [42a22] bir tīġ ḥamlesi de ideyüm şāyed āf-tāb devletinde bir iş görem diyüp hemān gürzin ṭarafı-y-ıla ṣaldı ve miyānından

[146] Bu özel isim müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**Şaġābūr** (شغابور)" şeklinde yazılmıştır. Müstensihin metnin genelinde "*b-p*" noktasındaki ikili kullanımları da dikkate alınarak kelime çevriyazıya bütünlük arzetmek adına "**Şaġāpūr**" şeklinde aktarılmıştır.

tīġin ʿuryān [42a23] idüp ey nā-bekār zengī nīze vü gürzümden rehā bulduñ ammā er iseñ tīġümden daḫı rehā bul diyüp irişdi. Ferāmerz̲'e dobora [42a24] bir tīġ-i āteş-engīz öyle urdı kim Āteş-perestler zengīnüñ işi bitdi didiler. Zīrā Şaġāpūr, tīġ-zenlik ile meşhūr idi ammā dil-āver-i [42a25] ʿālem gördi, Şaġāpūr, tīġ ḥavāle eyledi aṣlā sipere muḳayyed olmadı. Āftāb-perestler, zengī şaşdı didiler ammā Ferāmerz̲ tamām tīġ ḫaṭā, **[42b]** [42b1] ḫaṭā yirine geldükde Ḳuṭb'ı ḳıcıḳlayup[147] bir kerre Şaġāpūr'uñ ḳoltuġı altına girdi. Ṣol eli-y-ile ḳılıç ṭutan bileginden ḳavrayup öyle [42b2] bir ṣıḳdı kim Şaġāpūr'uñ parmaḳları toḫumluḳ ḫıyara dönüp el açıldı ve ḳılıç elinden düşüp bendinde aṣılaḳaldı. Ṣaġ eli-y-ile Şaġāpūr'ı [42b3] düvālinden ḳapup Ḳarṭas'a virüp baġladdı. Ḳarṭas alup baġlayup ʿalem sāyesine iletdi. Āftāb-perestler, Ferāmerz̲'üñ bu ḥālin [42b4] görüp vehm aldılar. Cevāhir Şāh ise eleminden dudaḳları yarıldı. Bre pehlevān yoḳ mıdur şol nā-bekār zengīnüñ ḥaḳḳından gele, ḳanı [42b5] ġayret-i āf-tāb didi. Ṣaġ ve ṣol, pād-şāhum ġayret aḳça itmeyor zīrā zengī pek yañlış didiler. Hele cānib-i Yemen'den Çapur-ı Fīl-süvār fīlin sürüp [42b6] meydāna girdi. Ferāmerz̲'üñ öñine gelüp ʿaşḳ eyledi. Ferāmerz̲ de merḥabā idüp naẓar eyledi. Yüz on eriş ḳaddı var bir mehābetlü [42b7] pehlevāndur, ismin suʾāl eyledi Çāpur daḫı ḫaber virdi. Ferāmerz̲ didi, imdi pehlevān ḥamle eyle diyince el nīzeye ve gürze urup [42b8] Ferāmerz̲ ile cenge başladı, aḫşamda ḳarīb idi. Ferāmerz̲ gördi, Çapur bir maʿḳūl pehlevāndur aḫşam olınca ruḫṣat virüp anı da [42b9] ālūde idüp Ṣarṣar da bende çeküp ʿalem dibine iletdi. Cevāhir Şāh gördi, Çapur da gitdi. āf-tāb ḫışmına uġrayasın bu zengī diyüp [42b10] fermān eyledi. Ṭabl-ı ārāma ṭurralar urdılar. ʿAsker-i İslām'dan daḫı çalınup Ferāmerz̲ döndi. İki leşker daḫı dönüp ḳondılar. Ferāmerz̲ [42b11] serā-perdeye gelüp üzerinden rezm ālātın çıḳardı. Andan dīvāna çıḳdı. Begler ve şāhlar gelüp yirlerinde ḳarār eylediler. Ṭaʿām gelüp yindi. [42b12] Şükri dindi. Meclis ālātı gelüp biraz bāde içildi, keyfler irişdükde Ferāmerz̲ emr eyledi. Ol gün esīr olan yigirmi nefer pehlevānı [42b13] meydān-ı siyāsete getürdiler. Ferāmerz̲ bunlara biraz naṣiḥat eyleyüp īmāna daʿvet eyledi. Hidāyet-i rabbānī irüp bunlar da İslām'a geldiler. [42b14] Ferāmerz̲ bunlaruñ bendlerin alup ḫilʿat giyürdi. Ḥedem-i ḥaşem[148] virüp ṣāġ ve ṣola

---

[147] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**çim** (چ)" harfiyle "**ḳıçıḳlayup** (قچقليوب)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**ḳıcıḳla-"** şeklinde aktarılmıştır.

[148] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**ḫ** (خ)" harfi ile "**ḫaşem** (خشم)" şeklinde yazılmıştır. Fakat kelime sözlüklerde "**ḥaşem** (حشم)" şeklinde tespit edilmiştir. Müstesnih burada yanlışlık yapmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**ḥaşem**" şeklinde aktarılmıştır.

her birinüñ miḳdārına göre ṣandalīler virdi. [42b15] Bu şevḳe biraz ʿişret idüp yārın yine cengdür diyü bār-gāhlarına gidüp ḫāba vardılar.

Ammā bu ṭarafdan, Cevāhir Şāh daḫı [42b16] dönüp bār-gāhına geldi ammā melūl ve maḥzūn dīvān-ı erbāb-ı dīvāna geldiler. Baʿde ol günüñ ceng-i ṣadedi açıldı. Cevāhir Şāh eyitdi, [42b17] nice olur begler bu zengī ile bizüm ḥālimüz bu ḳadar pehlevānımuz esīr oldı. Yarını da ceng idersek hiç kimse ḳalmaz didi ammā Piletin-i [42b18] Pīl-Efgen bundan elem çekdi ammā yine muḳayyed olmadı. Bu kerre Cevāhir Şāh eyitdi, ʿacebā ṭutılan pehlevānları Ḳattāl öldürdi mi yoḫsa [42b19] neyler bir cāsūs varup ḫaber getürse didi. Andan tīz bir cāsūs gönderdiler. Bu kerre cāsūs ol maḥallde geldi kim Ferāmerz̤ pehlevānları [42b20] īmāna getürmiş-idi, bunı görüp yine Cevāhir Şāh'a gelüp olduġı gibi naḳl ü beyān eyledi. Cevāhir Şāh tekrār ḳasāvete batdı ammā Ġaşmışam [42b21] ve Piletin tesellī virüp eyitdiler, pād-şāhum elem çekme biz aña cevāb virirüz diyü Cevāhir Şāh'uñ ḳasāvetin bir miḳdār teskīn eylediler ammā yine [42b22] Cevāhir Şāh'a iṭmīnān-ı ḳalb geldi. biraz oṭurup irkenden dīvānı daġıtdı. Andan Layṭān Vezīr ile tenhā müşāvere idüp eyitdi, [42b23] yā Layṭān biz şimdi nice idelüm ġayrı benüm ʿaḳlum kesdi kim bu Ḳattāl Zengī'ye Piletin ve Ġaşmışam degül ki bütün ʿasker cevāb virmez diyince Layṭān eyitdi, ṣuṣ [42b24] pād-şāhum öyle dime zīrā ṣoñra āf-tāb ṭuyarsa size incinür didi. Cevāhir Şāh eyitdi, yā ne tedbīr ideyüm işte sen daḫı bu ʿālemde [42b25] şeyṭāna ders virmege ḳādir ve ḥīle bābında yegāne bir veled-i zīnāsın didi. Layṭān eyitdi, pād-şāhum benüm ʿaḳluma bir şey geldi. Jīvek ʿAyyār'ı bir kerre **[43a]** [43a1] göndersek varsa bu gice Ḳattāl Zengī'i bir ṭarīḳ ile çalup getürse ġayrı sāyirīne cevāb virmek āsān idi didi. [43a2] Cevāhir Şāh burayı münāsib görüp Jīvek ʿAyyār'ı daʿvet itdürdi. Jīvek gelüp Jīvek'e bu ṣadedi açdılar. Cevāḥir Şāh eyitdi, ʿayyār [43a3] saña beş kise altun vireyüm Ḳattāl Zengī'i çalup bunda getürürsüñ didi. Layṭān da iki kise de ben de vireyüm didi. Bu kez Jīvek [43a4] yidi kise altunı işidüp yumuşadı ammā yine fikr idüp eyitdi, ḳorḳarum pād-şāhum idemem zīrā o Ḳarṭas didükleri nerre ve Ṣarṣar [43a5] didükleri ḥaram-zāde bunlar anı beklerler anlardan furṣat bulınmaz didi. Cevāhir Şāh eyitdi, yā Jīvek hele bir kerre var belki furṣat bulasın [43a6] diyüp Layṭān daḫı niyāz eyledi. Jīvek ḫoş imdi diyüp tebdīl-i ṣūret ve taġyīr-i cāme eyledi ve ʿazm-i ordū-yı İslām eyleyüp [43a7] tā kim ḳarāvoldan uġurlanup ordūya girdi. Serā-perde-i İskender öñine geldi ne gördi, Ḳarṭas teberine

ṭayanup ṭurur, ādem [43a8] degül siñek geçürmez, üçinci ḳapuda Ṣarṣar teberine dayanup gözi Ferāmerz̲ câme-ḫābında hele,

Ḥāṣılı, bir ṭarīḳ ile yol bulmadı, [43a9] ṣabāḥa yakın dönüp meʾyus yine Cevāhir bar-gāhına geldi. Cevāhir Şah, Layṭān ile Jīvek'i biraz beklediler. Gördiler, Jīvek'den eṣer [43a10] belürmedi. Besbellü Jīvek de boġazı ele virdi diyü söyleşürek Cevāhir Şāh'uñ uyḳusı gelüp biraz rāḥat ideyüm diyüp [43a11] yatup ḫāba vardı ammā Layṭān-ı Laʿīn ṣabāḥa yakına dek uyumayup Jīvek'i bekledi. Jīvek gelüp Layṭān ile bulışdı. Olmadı, [43a12] Ḳarṭas ile Ṣarṣar'dan bir furṣat bulmadum, bir an serā-perdeʾi ḥāli ḳomazlar didi. Layṭān ġamm-gīn olup eyitdi, neyleyüm ben anlaruñ kārların [43a13] tamām iderüm ammā evvelden tedārükli bulınmaduḳ, ḳahhāra ve pehlevānlara dayanduḳ eger ʿAḳrebe Cāz̲ū'ya bir daʿvet-nāme gönderüp yāḫud [43a14] kendüm varup getürmiş ola-y-ıdum bir siḥr ile cümlesin ḳaldırup Deryā-yı Muḥīṭ'e dökmek yanında şeyʾ-i ḳalīl idi ammā ne çāre, [43a15] mesken-i ıraḳdur. Tiziyye varup gelinmez, beride iş tamām olur didi.

Ammā rāvī eydür, vāḳıʿā bu Layṭān-ı Laʿīn'üñ bir cāz̲ū-yı mekkāre [43a16] dostı var idi. Adına ʿAḳrebe Cāz̲ū dirlerdi. Bir ṣāḥire idi. Ol ʿaṣırda aḳrānı nādir cāz̲ūlardan idi. Kūh-ı Bercesīd'e olurdı. [43a17] Gāh ve gāh gelüp nihānī Layṭān'ı ziyāret eyleyüp görişürdi. Layṭān'uñ didügi ol idi. Hele ṣabāḥ oldı yirlerinden ḳalḳdılar. [43a18] İki leşker raḫşlarına binüp ceng-i ḫarbīlerin çalaraḳ ʿazm-i meydān eylediler. Cevāhir Şāh daḫı yirinden ḳalḳup Layṭān ile Jīvek [43a19] bulışdı. Aḥvāli naḳl-i beyān eylediler. Andan ʿazm-i meydān idüp iki sipāh birbirlerine muḳābil olup ṣaflar düzildi, alaylar baġlandı. [43a20] Ḳalb-i cenāḥ āreste ve pīraste ḳılınup eyā meydāna kim gire dirlerken Cevāhir Şāh ṭarafından yüz on yidi eriş ḳadd ü ḳāmet [43a21] ile bir dil-āver at sürüp meydāna girdi. Ṭarīd-i cevelān eyledükden ṣoñra naʿra urup benüm Ġaşmışam-ı Gürbüz-ten ey Ḫudā-perestler [43a22] meydānuma gelüñ didükde Ferāmerz̲, murād eyledi kim Ġaşmışam'uñ meydānına girüp ceng ide. Yine fikr eyledi, baḳ Ḳattāl Zengī hemān meydāna [43a23] dāʾimā kendi girer bize iz̲n virmez. Cümle nām benüm olsun dir diyü pehlevānlar belki gücenürler diyüp dönüp eyitdi, ey dil-āverler [43a24] ceng isteyen girüp şu Ġaşmışam ile muḥārebe eylesin didi. Hemān cānib-i yesārdan Ḳam-hor-ı Aḫżerī at sürüp meydāna girdi. [43a25] Ġaşmışam'uñ öñin alup söyleşürek azġışdılar ve cenge başladılar.

Ḫülāṣa-i kelām, Ġaşmışam bir ḍarb urup Ḳam-hor'ı ālūde eyledi, **[43b]** [43b1] eyledi. Ġażbān-ı Tīġ-zen girüp Ġaşmışam'uñ öñin aldı ammā Ḳarṭas, Ḳam-hor'ı bağlatmağa ḳomayup ḳapdı, raḫşı ile meydāndan [43b2] giri çekdi. Ġaşmışam, Ġażbān ile cenge girüp ʿāḳıbet anı da ālūde eyledi. Meşḫūn Zengī girdi. biraz cengden ṣoñra Ġaşmışam anı da [43b3] yıḳdı. Ḥāṣılı gün zevāle varınca Ġaşmışam, İslām dil-āverlerinden on dört pehlevān aḳdardı. Ḳarṭas birisin de bağlatmayup [43b4] ḳapardı. Ġaşmışam ġayrı germ olup eyitdi, yā Ḳattāl Zengī meydānuma sen gel bir ālāy derd-mendleri niçün benüm cengüme gönderüp ʿırżların böyle [43b5] yıḳdırursın diyü naʿra urınca Ferāmerz̧ daḫı Ḳuṭb'ı sürüp meydāna girdi ve Ġaşmışam'uñ öñin alup ʿaşḳ eyledi. Ġaşmışam merḥabā idüp [43b6] el nīze ve gürze urdılar. Ferāmerz̧ gördi, Ġaşmışam bir ḥaylice bahādır dil-āvere beñzer. biraz ruḫṣat virüp aḫşama dek ceng eylediler. [43b7] Aḫşamüsti bir ḍarb urup raḫş gerdānına ḳapadı, irüp düvālinden ḳapdı, ḳoluna alup Ṣarṣar'a virdi. Ṣarṣar bende çeküp ʿalem [43b8] dibine gitdi. Cevāhir Şāh gördi, aḫşamdur, āf-tāb ḫışmına uġrasın diyüp ṭabl-ı ārām çaldırup döndi. Ferāmerz̧ de dönüp [43b9] iki cānibden dönüp ḳondılar. Herkes silaḥların çıḳarup şāhları bār-gāhına cemʿ oldılar. Ferāmerz̧ dönüp serā-perdeye geldükde [43b10] Ġaşmışam'ı getürüp biraz naṣiḥatden ṣoñra İslām'a daʿvet eyledi. Ġaşmışam daḫı muḫālefet eylemeyüp īmāna geldi. Ferāmerz̧ de Ġaşmışam'ı ser-ḫalḳa [43b11] idüp ḥedem-i ḫaşem, ṭabl ve ʿalem virdi. Cāsūslar bu ḫaberi Cevāhir Şāh'a getürince Cevāhir Şāh'uñ eleminden dudaḳları yarıldı. Al ḳan [43b12] ṣaḳalına ṭoġrı aḳdı. Ol sāʿat dīvānı bozup ḫalvet bār-gāhına girdi. Jīvek ile Layṭān'ı çaġırup eyitdi, nice olur bizüm [43b13] aḥvālimüz işte Ġaşmışam da gitdi faḳaṭ Piletin ḳaldı. Ol daḫı Ḫudā-perestler ile muḳāvemet idemez elbetde bir çāre ve tedbīr buluñ didi. [43b14] Bu kerre Layṭān eyitdi, pād-şāhum ben varup kendi ḫalvet-ḫānemde ḥīle türbelerin açup ḳarışdurayum bolay kim bir hīle de ḳarār [43b15] ide-y-idük diyüp ḳalḳup gitdi. Bār-gāhına gitmedi, ḫalvet idüp fikirlenürken ḥikmet-i Ḫudā ʿAḳrebe Cāz̧ū, Layṭan'ı ziyārete gelüp añsuzın [43b16] ḳarşusında nümāyān oldı. Layṭān, ʿAḳrebe Cāz̧ū'yı görince leş bulmış kelbe döndi. Ḫoş geldüñ ey meleke-i ṣāḥirān diyüp ayaġa [43b17] ṭurup taʿẓīm eyledi ve ʿAḳrebe Cāz̧ū'nuñ ol murdār elin öpdi. Cāz̧ū da ḥaẓẓ idüp oġul bu cemʿiyyet ve bu ceng nedür didi. [43b18] Layṭān Vezīr ḥīle yüzünden başladı aġlamaġa. Şöyle bir zengī ẓuhūr eyledi diyüp Ferāmerz̧'üñ aḥvālin bildürdi ve ol ḳadar şikāyet [43b19] eyledi kim olmaz. Andan ṣoñra kendi şöyle ṭursun bir nerre ʿayyārı var, bir vechle el irişmez. Eger o

nā-bekār olmasa belki yine bir ḥīle ile Ḳattāl'ı [43b20] ele getürmek mümkün olurdı didi. ʿAḳrebe Cāẕū eyitdi, elem çekme yā Layṭān ben saña anlaruñ cümlesin ṭutup elüñe vireyüm didi. Layṭān, [43b21] ʿAḳrebeʾi alup Cevāhir Şāh yanına getürdi ve Cevāhir Şāh'a taʿrīf idüp aṣlı ile bildürdi. Bu kerre Cevāḥir Şāh taʿẓīm idüp [43b22] yalvardı. Cāẕū daḫı olsun diyüp gice içre serā-perde-i İskender'e vardı. Ferāmerẕ'üñ siḥr ḳuvveti-y-ile seher vaḳtine girüp Ferāmerẕ'e mehābetinden [43b23] yanaşmadı. Bu ḳadar siḥr eyledi teʾsīr itdüremedi. Pīrāhen meger Ferāmerẕ'üñ arḳasında idi. ʿĀciz olup ʿāḳıbet Ḳarṭas'ı seḥerden geçürüp [43b24] ḳapdı ve Cevāhir Şāh'uñ yanına getürdi. Bunlar Ḳarṭas'ı görince şād oldılar. ʿAḳrebe Cāẕū dönüp bunlara eyitdi, siz bu nerreʾi bunda [43b25] żabṭ idemezsiñüz, ben bunı varup kendi mekānuma iletüp ḥabs ideyüm yine geleyüm didi ve Ḳarṭas'ı alup Kūh-ı Bercesīd'e kendi **[44a]** [44a1] mekānına götürdi. Meger mekānı bir ḫarāb ḳalʿa idi. Sābıḳā Şeddād Şāh yapdırmış-ıdı. Anda olurdı. Bir ḳızı var idi, Şemle Bānū dirlerdi. [44a2] Ziyāde ḥüsnālardan idi ammā ol ḳadar siḥre māʾil degül idi. Belki hiç bilmezdi. ʿAḳrebe Cāẕū, Ḳarṭas'ı siḥr-ile bir yirde ḥabs idüp ḳızı [44a3] Şemle Bānū'ya aḥvāli bildürdi ve eyitdi, ben yine ol cānibe giderüm diyüp yine ʿazm-i Cevāhir-ābād eyledi ammā Cāẕū, Ḳarṭas'ı alup gitdügi [44a4] ṣabāḥa yaḳın idi. Ṣabāḥdur oldı. Herkes yirinden ḳalḳup gördiler, aṣlā Cevāhir Şāh ṭarafından ceng-i ḥarbī ṣadāsı yoḳdur. Gelüp [44a5] Ferāmerẕ'e ḫaber virdiler. Ferāmerẕ de muḳayyed olmañ, Cevāhir Şāh ṭarafindan ne zemān ceng-i ḥarbī çalınursa siz daḫı ol zemān çaluñ didi [44a6] ammā her ṣabāḥ Ferāmerẕ cāme-ḫābından ḳalḳınca Ḳarṭas gelüp bir kerre yine görinürdi. Ol gün ẓuhūr eylemedi. Ṣarṣar'a eyitdi, ʿayyār [44a7] Ḳarṭas bugün hiç görinmedi. Aṣlı nedür didi. Ṣarṣar da bilmem diyüp yataḳ yirlerin aradılar, yoḳdur. ʿAcebā niçe oldı diyüp ol [44a8] ḥālde ḳaldılar. Ṣarṣar eyitdi, varayum bir kerre Cevāhir Şāh dīvānın tecessüs ideyüm, bu gün ceng itmedüklerine sebeb nedür ve hem Ḳarṭas [44a9] ol ṭaraflarda mıdur diyü tebdīl-i ṣūret idüp ʿazm-i leşker Cevāhir Şāh eyledi. O ṭarafdan Cevāhir Şāh daḫı ʿAḳrebe Cāẕū ümīdi ile [44a10] cenge binmedi. Dīvān eyledi ammā Jīvek bu gün lā-büdd Īrān ṭarafına gidecek ʿaskerden bunda ʿayyār gelür, ele getüreyüm diyü gözin [44a11] dört açup gözetmege başladı. Bu arada Ṣarṣar daḫı tebdil-i ṣūret dīvān-ı Cevāhir Şāh'dan içeri girdi. Bir kūşede [44a12] ṭurup dīvānı temāşāya başladı ammā Jīvek-i ḥaram-zāde bütün dīvanda olan ḫalḳı gözden geçürüp gözi Ṣarṣar'a geldi. Rāst gördi, [44a13] bir yirde ṭurmış dīvānı seyr eyler ammā hiç sāʾir günlerde bunı dīvanda

görmezdi. Diḳkat ile baḳdı. Bildi kim Ḫudā-perestlerdendür. Uṣūl [44a14] ile yirinden ḳalḳup dolaşaraḳ Ṣarṣar'uñ yanına geldi. Bir ḫoş baḳdı, Ṣarṣar'dur hāy nā-bekār diyüp bir kerre Ṣarṣar'ı ḳolından [44a15] ṭutup bre ḳomañ yezdān-perest ʿayyārı, Ṣarṣar ʿAyyār'dur, nice ḫalḳ Ṣarṣar'uñ üzerine ġolov eyledi. Ṣarṣar daḫı gördi kim Jīvek [44a16] ʿAyyār kendüsin fāş eyledi. Bre ṣalıvir, ben senüñ didügüñ degülüm diyüp silküp kendüyi Jīvek'üñ elinden aldı ammā Jīvek [44a17] yine ṣarıldı. Ṣarṣar gördi, ġayrı ṭuyıldı. Jīvek'üñ sīnesine bir muşt öyle urdı kim Jīvek oḫ diyüp depesinüñ [44a18] üzerine muʿallaḳ itdi. Hemān Ṣarṣar miyānından bir kerre ḫançer-i ser-tīzin çıḳarup dögüşe dögüşe erbāb-ı dīvānı aralayup ḳapudan [44a19] ṭaşra çıḳarken ayaġına ṭınāb ilüp bu zerīnüñ üzerine ḳapandı. Ḳalḳayum dirken Piletin-i Pīl-Efgen, Cevāhir Şāh'uñ iḳdāmı ile [44a20] irüp Ṣarṣar'uñ iki ketfinüñ ortasına bir gürz urup Ṣarṣar tekrār yıḳıldı. Üzerine düşüp Ṣarṣar'ı muḥkem bende çeküp andan [44a21] getürüp Cevāhir Şāh'a işte pād-şāhum sitem eyledügüñ ʿayyār didi. Cevāhir Şāh şād olup öldürmek diledi. Yine Piletin ḳāʾil [44a22] olmayup eyitdi, pād-şāhum hele şimdi bunı ḥabs eylesünler. Ḳattāl Zengī daḫı ele gelsün de ber-ā-ber öldür didi. Ṣarṣar'ı ḥabs eylediler. [44a23] Ṣarṣar ḳażāya rıżā diyüp ḥabsde nā-gāh ʿAḳrebe Cāẕū gelüp Layṭān'a ḫaber oldı. Dīvandan ḳalḳup çadırına geldi. ʿAḳrebe ile [44a24] görüşüp Ṣarṣar'uñ ele girdügin söyledi. ʿAḳrebe eyitdi, ben de Ḳarṭas'ı getürüp ḳalʿamda ḥabs eyledüm didi. Ol gün aḫşam oldı. [44a25] Ferāmerẕ gördi, Ṣarṣar ʿAyyār daḫı gelmedi. Eyitdi, bunda bir iş vardur didi. Ol gice ʿAḳrebe Cāẕū, Jīvek ʿAyyār'a bir efsūn ögretdi. Her, [44b] [44b1] her kimüñ çadırına varırsañ bu efsūnı oḳı didi. Jīvek ol efsūnı oḳuyup leşker-i İslām'a geldi. Ferāmerẕ'e ḳaṣd [44b2] eylemek diledi. Yine fikr eyledi. Evvel pehlevānlardan başlayayum diyüp çadıra girdi. Meger Ḳanāṭūr Zengī'nüñ idi. Ḳanāṭūr'ı dārūlayup [44b3] kilīm perde içine ḳodı ve arḳasına urup gice içre götürdi. Ṣarṣar'uñ yanında muḥkem bende urdı. Oradan yine dönüp Melik Seyf'üñ [44b4] bār-gāhına girdi. Anı da dārūlayup kilīm perdeye ḳoyup ṣallaṣırt idüp götürüp Melik Seyf'i de Ḳanāṭūr'uñ yanında bende urdı. [44b5] Yine dönüp geldi. Evrān-ı Āhen-derīd'i çalup götürdi. Ol birlerinüñ yanında ḥabs eyledi. Ġayrı ṣabāḥ da oldı. Cevāhir Şāh irkenden [44b6] ceng-i ḥarbī çaldırup sevād oldı. Beride Ferāmerẕ de işidüp fermān eyledi. Kūslari çalup ʿasker-i İslam'da süvār olmaġa başladı. [44b7] Gördiler, üç ser-ḳaplān yoḳdur. Ġulāmları arayup bulımayup feryāda başladılar ve gelüp Ferāmerẕ'e bildürdiler. Ferāmerẕ ġamm-gīn oldı ammā [44b8] ne çāre binüp meydān merkezine geldiler.

Alaylar bağlayup ṣaflar düzdiler. Piletin-i Pīl Efgen meydāna girüp er ṭaleb eyledi. Pehlevānlardan [44b09] gireni yıḳup bende çekdi. Aḫşam olınca on dört pehlevān esīr eyledi, ṭabl-ı ārām çalup döndiler. Ferāmerz̲ de dönüp serā-perdeye [44b10] geldükde Feylesof'a eyitdi, bu ne ḥāldür. İbtidā Ḳarṭas ġayb oldı, ardınca Ṣarṣar daḫı ardınca ser-ḳaplanlar ġayb oldı didi. [44b11] Feylesof-ı Dānā eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān Ḳarṭas, cāz̲ū mekrine dūş olup diyār-ı āḫere gitmişdür ancaḳ Ṣarṣar ile pehlevānlar [44b12] ırāḳ yirde degüldür. Yine tīz ḫalāṣ olup gelürler didi. Ferāmerz̲'üñ biraz yüregine ṣu serpildi. Yatacaḳ maḥall olınca biraz ṣoḥbet [44b13] idüp herkes çadırlarına gidüp yatdılar ammā Çeldek ʿAyyār ve Ser-bāz ve Nīrnek ʿAyyār'lar üçi bir yirde gelüp müşāvere eylediler. Varup [44b14] āftāb-perestler ordūsın bir kerre tecessüs idelüm belki ġāib olanlardan bir ḫaber alabile-y-idük didiler. Ṣūret-i tebdīl idüp ilk [44b15] aḫşamdan āftāb-perestler ordūsına gitdiler ammā Cevāhir Şāh dönüp bār-gāhına geldükde Piletin'e ḫilʿat giyürüp esīrleri ol bir [44b16] esīrlerüñ yanına ḥabs eylediler ve ʿAḳrebe Cāz̲ū siḥr idüp ḥabs-ḫāne çadırın bir āhen dīvār dāʾiren-mā-dār iḥāṭa eyledi. Ḫudā-perestlerden [44b17] bir kimesne ẓafer bulmasın diyü ammā Jīvek biraz ṣabr idüp fikr eyledi. Ḫudā-perest ʿayyārlarından lā-büdd bu gice bunda esīrleri ḫalāṣ [44b18] eylemek içün gelürler bölige ele gire idiler diyüp gelecekleri yol üzre duzāġ-ı ʿayyārı ḳurdı ve kendi dört nefer ʿayyār [44b19] ile kimine girüp ṭurdı. Aḫşam ḳarañusı olduḳda Jīvek gördi, Ḳattāl ordūsından biri birince muṣāḥabat ile bir ayaḳ [44b20] paturdusı ẓuhūr eyledi. Jīvek ha işte geliyorlar diyüp yanında olanlara ḥāżır baş oluñ didi. Anlar da ārāste olup ṭurdılar. [44b21] Vāḳıʿā meger ol üç ʿayyār idi işte varup görelüm diyüp muṣāḥabat idüp gelürler. Jīvek'üñ gidenden ġāfil ḥikmet-i Ḫudā, Çeldek [44b22] cümelden muḳaddem duzaġa girüp Jīvek duzaġı çekince iki pāy birden bend olup yüzinüñ üzerine ḳapandı. Bre nolduñ diyü [44b23] Ser-bāz ʿAyyār daḫı bunı ḳaldırayum dirken anuñ daḫı pāyları duzaġa girüp ol daḫı anuñ yanına ḳapandı. Nīrnek ʿAyyār ḳışṣaʾı duyup [44b24] girü çekildi. Jīvek gördi, ikisi duzaġa girdi, biri girmedi. Ol dört ʿayyāra siz bunları bende çeküñ, ol birin ben ele [44b25] getüreyüm diyü [diyü][149] per-tāb idüp Nīrnek'üñ ḳafāsından ayırdı. Añsuzın bir teber dügdüsi urup Nīrnek yüzi üzre ḳapandı. **[45a]** [45a1] Jīvek üzerine düşüp bende çekdi. Berüde ʿayyārlar daḫı Çeldek ile Ser-bāz'ı bağlamaġa ikişer ikişer üzerlerine düşüp [45a2] bende çekmege çalışurlar iken Jīvek anları da bende çekdi. Üçin daḫı alup götürdi. Ol birlerinüñ

[149] Bu kelime müstensih tarafından yanlışlıkla yazılmış olmaldır. Metin dışı unsur olarak değerlendirilmelidir.

yanına ḥabs eyledi. Pehlevānlar [45a3] gördiler, üç ʿayyārı daḫı getürdiler. Jīvek ise Ṣarṣar'uñ ḫavfından Ṣarṣar'ı dāʾimā dārū ile ṭutup ʿaḳlın başına getürmezdi. [45a4] Yine dönüp doġrı Ferāmerz̲ ordūsına geldi. İbtidā Gülgūn Zengī'nüñ bār-gāhına girüp ol efsūnı oḳıdı. Bir kimse [45a5] duymadı. Gülgūn'ı dārūlayup arḳasına urup ṭoġrı ḥabs-ḫāne bār-gāhına gelüp indi. Pehlevānlaruñ yanında zencīre urup [45a6] döndi. Gelüp Ḳahḳaşān'uñ bār-ġāhına girüp anı da alup eylenüp ḥabs eyledi ve gelüp Cihān-baḫş'ı çaldı. Ne ḥāl ise iñleyü [45a7] iñleyü anı da götürüp dārūlı bende urup döndi. Bu kerre Ferāmerz̲ bār-gāhına girdi. Ferāmerz̲'i daḫı dārūlayup arḳasına [45a8] urdı ammā Ferāmerz̲ sengīn ġayret idüp ordū-yı İslām'dan çıḳardı ammā ṣabāḥ olup ortalıḳ aġarmaġa başladı. Jīvek [45a9] taḫmīn eyledi. Kendü ordūlarına götüremez belki duyılup ardumdan irişüp hem elümden alurlar ve hem beni de ṭutarlar, boġazı [45a10] ele virürüm diyüp üst yanı ṭaġ idi, Ferāmerz̲'i biñ belā ile ormana götürüp bir yirde çalılar bitüp ortası ev gibi [45a11] ḥālī. Anda götürüp Ferāmerz̲'i bıraḳdı. Oradan varup Cevāhir Şāh'a bulışdı. Bu maḥallden Cevāhir Şāh ceng-i ḥarbī çaldırup [45a12] ʿasker maḥall yirine varmışlar idi. Jīvek, Ferāmerz̲'i çalup ormana ḳoduġın söyledi. Nā-bekār Ḳattāl Zengī ol ḳadar aġırdur kim [45a13] yirinden ḳımıldanmaz hele biñ belā ile ormana iletüp bıraḳdum didi. Cevāhir Şāh şād olup cāz̲ū ise bir tenhāya çıḳup [45a14] İslām ʿaskeri üzerine siḥr eylerdi ammā Feylesof-ı Dānā ʿalāmetinden bildi kim bunlaruñ içinde cāz̲ū var. İbṭāl-i siḥr içün [45a15] ʿazāim oḳuyup ʿasker-i İslām üzerine üfürdi ve işāret ile ordūya dāʾire çizdi. Ġayrı siḥr teʾs̲īr eylemedi ammā [45a16] gördiler, ol gicede Ḳahḳaşān ve Cihān-baḫş ve Ḳattāl Zengī ġayb oldı. ʿAskere bir şaşḳınlıḳ gelüp bu ne ḥāldür diyüp [45a17] herkes ḫavf u taʿaccübde iken ceng-i ḥarbīler çalup ʿasker-i küffār yüridi. Nā-çār pehlevānlar sözi-y-ile Muṭahhar Şāh daḫı emr [45a18] eyledi. Ceng-i ḥarbīlere ṭurralar urup meydān merkezine yüridiler. İki leşker muḳābil olup Piletin meydāna girdi. Naʿra urup [45a19] er ṭaleb eyledi. Pehlevānlardan gireni yıḳdı. Gördiler, Piletin'e birer birer cevāb müşkildür, birden yüridiler. Cevāhir Şāh da ʿaskeri birden [45a20] yüridüp iki ʿasker birbirine ḳarılup ḳatıldı. İslām ʿaskerinde pehlevānlar çoḳ olmaġla āftāb-perestleri giri sürdiler. [45a21] ʿAḳrebe Cāz̲ū bir siḥr idüp ʿasker-i İslām üzerine üfürdi. ʿAsker-i İslām'uñ ḳuvvetleri sāḳıt olup sost oldılar. Piletin [45a22] ferce bulup rāst geldügi pehlevānı ālūde idüp esīr eylemege başladı. Ġayrı İslām ʿaskeri zebūn olup münhezim olmaġa [45a23] yaḳlaşdı. Pād-şāhlar feryād ve

niyāza başladılar. Pervīn Şāh perī ʿaskerine iẕn virdi ammā ʿAḳrebe Cāẕū'nuñ siḥrinden ḥarekete [45a24] mecālleri olmadı.

Ammā üstād eydür, Ḳahhār-ı Āʿẓam pūlād ḳafes içinde maḥbūs ammā ʿasker-i İslām içinde bir vāveylādur ḳopdı. [45a25] Üzerine nigeh-bān olanlara eyitdi, bu vāveylāya ve feryāda sebeb nedür ve ʿasker-i İslām'a ne āfet irişdi didi. Nigeh-bānlar da aḥvāli, **[45b]** [45b1] aḥvāli naḳl idüp ser-ḳaplānlar ve pehlevānlar üç gicedür ġayb olup bu gice daḫı efendimüz Ḳattāl Zengī ġayb oldı. İşte [45b2] şimdi āftāb-perestler birden yüriyüp ʿaskeri zebūn eylediler. Şimdi münhezim iderler didiler. Bu kerre Ḳahhār bunı işidince [45b3] ḥayf idüp tekrār nigeh-bānlara eyitdi, gelüñ benüm bendümi alup ḳafesümi açuñ ṭaşra çıḳup ol melʿūnlaruñ ḥaḳḳından geleyüm [45b4] zīrā lāyıḳ degüldür kim küffār, İslām ʿaskerin perīşān eyleye didi. Bunlar birbirine baḳup eyitdiler, pehlevān biz ḳorḳaruz [45b5] seni ṣalıvirmege, bize fermān olmaduḳça hele idemezüz didiler. Ḳahhār yemīn eyledi, dīnüm ḥaḳḳıçün yine kendüm gelüp size teslīm [45b6] olayum didi ammā bunlar cesāret idüp ṣalıvirmediler. Bu kerre tekrār Ḳahhār-ı Āʿẓam bunlara bre gelüñ beni ṣalıvirüñ, bu bend [45b7] ve bu ḳafes beni ṭutmaz ancaḳ Ḳattāl Zengī baña ġālib gelüp bunda ḳodı, bıraġup gitmek merdlik degüldür, benüm bunda durduġumuñ [45b8] aṣlı budur yoḫsa şimdi ben murād eylesem bu ḳafesden yine çıḳarum didi. Nigeh-bānlar eyitdiler, öz kes ey pehlevān biz seni [45b9] ṣalıvirmege ḳorḳaruz, varalum bir şehinşāh olan Muṭahhar Şāh'a danışalum eger rıżā virürse gelüp ṣalıvirelüm didiler. [45b10] Ḳahhār-ı Āʿẓam gördi, olmaz bunlardan fāʾide yoḳdur. Yüri hey nā-bekārlar diyüp bir kerre iki dizi üzerine gelüp nice zūr [45b11] eyledi-y-ise bend ü peyvendin bādemī ḥelva gibi kütür kütür ḳoparup ayaḳ üzre ṭurdı. Ḳafese daḫı bir muşt urup āhen ḳafesi ḳırup ṭaşra çıḳdı. [45b12] Nigeh-bānlar bu ḥāli görüp şimdi belki bize ḳaṣd eyler diyü ḳaçdılar. Varup Muṭahhar Şāh'a ḫaber virdiler. Muṭahhar Şāh [45b13] ise aġlayup aḳ saḳalın yire sürüp ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażretleri'nden yardım ve istiʿanat ṭaleb eylerken nigeh-bānlar gelüp [45b14] olduġı gibi naḳl eylediler. Muṭahhar Şāh, Ḳahhār'uñ sözine bir sevindi bir de ḳorḳarum murādı ġayrıdur. Ol daḫı başımuza bir belā olur **[46a]** [46a1] diyüp dibelik ġama düşdi ammā Ḳahhār-ı Āʿẓam ḳafesi ḳırup ṭaşra çıḳdı. Gördi, kendinüñ küçük gürzi şöyle ṭurur. [46a2] Anı ḳapup bir gergedān-ı metīn bulup üzerine binüp cenge ṭoġrı yüridi.

Ammā o yañadan, Layṭān-ı Laʿīn meger Cevāhir Şāh'ı [46a3] iżlāl idüp bütün esīrleri bār-gāh öñine getürtdi. Cellādlara fermān eyledi. Boyunların urdı ve

pehlevānlar ve ʿayyārlar [46a4] birerleri ile bu ḥāli görüp ḥelālleşmeġe başladı. Bunlar bu ḥālde ammā biz gelelüm Ferāmerz̲’e. Ferāmerz̲’üñ hāy huydan dārūsı [46a5] bir miḳdar gidüp şamatayı işidiyor ammā kendüye bu dūş gibi gelür. Bu arada Ḳahhār daḫı ceng maḥalline gelüp bir kerre iki ḳat [46a6] olup añsuzın öyle bir naʿra-i ṭanṭana-i Allāhu ekber baḫş eyledi kim iki leşker derya-yı aḫterān gibi çalḳanup bunlar birbirine [46a7] urmışdılar. ʿAḳrebe Cāz̲ū daḫı añsuz bu naʿraʾı işidince Ḳattāl Zengīʾi ḳıyās idüp hāy diyüp ödi aġzına geleyazdı. [46a8] İtdügi siḥri daḫı unudup serāsime oldı ve bir geyik yire ḳaçdı. Ferāmerz̲ de naʿraʾı işidince ʿaḳlı başına gelüp göz [46a9] açdı. Ne gördi, cāme-ḫāb libāsı ile kendüsin bende çeküp bir ormana bırakmışlar. Bu ne ḥāldür diyü fikr eylerken bir hāy [46a10] hūy ve ceng aşup vardur kim olmaz. Ferāmerz̲’üñ ʿaḳlı gidüp eyitdi, ḳorḳarum ʿasker-i İslām mużāyaḳadadur diyüp [46a11] ve zūr idüp bendin ḳırup ol ormandan ṭaşra çıḳup ʿasker ṭoġrı baḳdı. Ne gördi, bir vāveylādur gider. Gūyā kim [46a12] ḳıyāmetden bir ʿalāmetdür. Hemān Ferāmerz̲ bir münāsib dıraḫta şarılup çeküp ḳopardı ve ʿaskere yüridi. Jīvek ʿAyyār daḫı [46a13] Ferāmerz̲’i alup gitmege gelürken Ferāmerz̲’üñ olduġı yire yaḳın ḳalmış idi. Añsuzdan Ḳahhār’uñ naʿrasın işidüp serāsime [46a14] oldı ammā naʿra gördi kim Ḳahhār-ı Āʿẓam’uñ naʿrasına beñzer. Bu kerre Jīvek şaşup ʿacebā Ḳahhār bu kütürdi de bize mi imdād [46a15] eyler hele ne ise Ḳattāl Zengīʾi alup ordūya indireyüm dirken bir paturdı oldı. Ne ola diyü ḳarşuya [46a16] baḳdı. Ne gördi, Ḳattāl Zengī bendinden boşanmış ve omuzına bir göñli tāze dıraḫt-ı müntehā almış, ḳaṭran ṭulumı gibi gelür. [46a17] Jīvek ʿAyyār’uñ ödi aġzına gelüp hāy nā-bekār Ḳattāl Zengī gördüñ mi yine boşanmış diyüp ters iz̲īne döndi ki ḳaçup [46a18] gide. Ferāmerz̲’üñ gözi Jīvek’e rāst gelüp taḥḳīḳ beni çalup bunda götüren bu nā-bekārdur diyü ṭura bre nā-bekār ʿayyār nereye gidersin [46a19] diyü ḥayḳırınca Jīvek şaşup ayaġı kösteklendi. Bir adım ilerü gidemedi. Ferāmerz̲ gelüp bunı buçaḳlıḳ çekü[150] gibi ḳaldırup [46a20] eyitdi, söyle ey nā-bekār ʿayyār tīz ol beni sen mi getürdüñ ṭoġrı söyle yoḫsa dīnüm ḥaḳḳıçün seni yire urup merheme [46a21] döndirürüm diyüp ḳolın ḥarekete getürince Jīvek eyitdi, aman cānum pehlevān ḥacı efendi baña ḳıyma, āf-tāb ʿaşḳına ṭoġrısın [46a22] dirüm diyü yarasa gibi Ferāmerz̲’üñ ḳolına şarıldı. Ferāmerz̲ söyle imdi didi. Jīvek daḫı vuḳūʿı üzre ʿAḳrebe Cāz̲ū gelüp [46a23] Ḳarṭas’ı siḥrden geçürüp kendi mekānına götürüp Ṣarṣar’a dīvānda üşündi ile ṭutup baʿde cāz̲ū gelüp kendüye [46a24] bir efsūn

[150] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından “**cekü** (جکو)” şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya “**çekü**” olarak aktarılmıştır.

taʿlīm idüp ol efsūn ile cümle ḳaplanları birer birer çadıra gelüp ṣoñra kendüsin çalup sengīn [46a25] olmaḳ ile ordūya getüremedi ve bunda getürdügin cümle naḳl eyledi. Ferāmerz̲ eyitdi, yā şimdi bu kütürdi nedür. İki ʿasker birbirine, [46b] [46b1] birbirine girmiş. Arada bir şedīd naʿra ẓāhir oldı. Ol naʿra kimüñdür didi. Jīvek eyitdi, ġālibā Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ idi ammā [46b2] aṣlın ben de bilmem didi. Ferāmerz̲ yā şimdi pehlevānlar ḳandadur didi. Jīvek eyitdi, pehlevānlar ḥabs-ḫāne çadırında idi. Ṣoñra Layṭān [46b3] Vezīr pād-şāhum Cevāhir Şāh'ı iżlāl eyleyüp eyitdi, elbetde esīrleri getürsünler de ḳatl eyleñ didi. Cevāhir Şāh daḫı [46b4] esīrleri getürmege ādem gönderdi idi. Ben de bunda geldüm ki seni daḫı alup gidem şimdi bilmem nice oldı didi. Bu kerre Ferāmerz̲ [46b5] bu ḫaberi işidince keyfi bozıldı. Dönüp Jīvek'e eyitdi, tīz īmāna gel yoḫsa şimdi seni helāk iderüm didükde Jīvek'üñ [46b6] cān başına ṣıçradı. Nola diyüp dil ucı-y-ıla ḳorḳusından Müselmān oldı. Ferāmerz̲, Jīvek'i ṣalıvirüp eyitdi, düş öñüme. [46b7] Jīvek, Ferāmerz̲'üñ öñine düşüp ordūya yüridi ammā Ḳahhār-ı Āʿẓam naʿraʾı urup der-ʿaḳab ʿasker-i küffāra bir ṭoḳınış [46b8] ṭoḳındı kim gürz-ile urduġın ḫurd-ı ḫām iderek Piletin'üñ üzerine geldi. Cevāhir Şāh'uñ ʿaskeri fi-l-ḥāl yüzi döndi. [46b9] Piletin iḳdām idüp çalışagördi olmadı. Ol maḥall Ḳahhār ile muḳābil olup Ḳahhār'a, Piletin bir ḍarb urdı. Ḳahhār, Piletin'üñ [46b10] ḍarbın menʿ idüp bir gürz öyle urdı kim Piletin'i bir ḍarbda zīr-i zeber[151] eyledi. Āftāb-perestler görüp ġolov eylediler. Ḳahhār'uñ [46b11] öñinden ḳapdılar ammā ʿasker ġayrı bozıldı. Piletin tekrār süvār olup ḥikmet-i Ḫudā Ferāmerz̲'e rāst geldi. Piyāde görüp [46b12] şikārdur diyü ḥamle eyledi. Ferāmerz̲ bunuñ ḥamlesin menʿ idüp buña bir dıraḫt öyle ʿaşḳ eyledi kim atı-y-ıla bile ser-nigūn [46b13] oldı. Eyler ṭutar yiri ḳalmadı. Bu arada Cevāhir Şāh esīrleri öñine getürdüp ʿaḳılların getürüp cellād eyledi. Cellādlar daḫı ḥażırlandı kim [46b14] boyunların uralar. Nā-gāh Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ naʿrası ẓāhir oladüşdi. Cevāhir Şāh indü. Bend olup ne ola diyü tīz bir ḫaber getürsünler [46b15] görelüm aṣlı nedür diyü cellādları teʾḫīr itdirüp ḫabere ādem gönderdiler. Giden ādem varup geldi. Eyitdi, pād-şāhum ne ṭurursın [46b16] Ḳahhār-ı Āʿẓam āf-tāb ḳulların ḳırup geçürdi. Şimdi ʿaskerimüzi bozar didi. Bu kerre Cevāhir Şāh şaşup eyitdi, bu naṣıl işdür kim [46b17] Ḳahhār-ı Āʿẓam öteden beri baña ḫidmet idüp ve benüm dāmādum ola da şimdi Ḫudā-perestlere imdād eyleye. Belki iş yañlışdur [46b18] dirken yine feryādcı geldi kim pād-şāhum Ḳahhār-ı Āʿẓam, Piletin'i bir ḍarb-ıla yıḳup

[151] Bu tamlama sözlüklerde "**zīr ü zeber**" olarak geçmektedir.

ʿaskeri bozdı, ṭabl-ı ārāma fermān eyleñ yoḫsa [46b19] ʿālemi fenāya virür didiler. Bu kerre Cevāhir Şāh esīrleri helāk eylemek ḳaydın unudup Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ fikrine düşdi. Ne dirsin [46b20] ṭabl-ı ārām çaldursam mı dirken bir ḫaber daḫı geldi kim pād-şāhum ḳaputansuzlar tedārüki Ḳattāl Zengī câme-ḫāb libāsı ile elinde [46b21] bir dıraḫt, Jīvek ʿAyyār öñince ṣāġ cānibinden beri gelüp Piletin daḫı tekrār süvār olmış-ıdı. Ḳattāl'ıla muḳābil olup Piletin, [46b22] Ḳattāl'a ḥamle eyledi. Ḳattāl, Piletin'üñ ḥamlesin ṣavup ol dıraḫt ile urup Piletin raḫşı ile bile teker meker olup yüzi [46b23] gözi ṭaşa ḳuma sürinmekden gök bere oldı. Güc-ile ḳaldırup çadıra iletdiler ammā Ḳattāl Zengī ol ḳıyāfet ile işte [46b24] bunda geliyor didüklerinde Cevāḥir Şāh'uñ beñzinde ḳan ḳalmadı. Bre Cāẕū ḳanda gitdi didi. Meger Cāẕū ise Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ [46b25] naʿrasından ḫavf idüp ḳaçmış-ıdı. Layṭān Vezīr eyitdi, pād-şāhum hemān esīrleri Ḳattāl Zengī gelmeden ḳatl eyleyelüm didi. Cevāhir Şāh **[47a]** [47a1] eyitdi, behey melʿūn ibn-i melʿūn hiç senüñ saña sürecek ḳadar ʿaḳluñ yoḳ mıdur. Şimdi bunları helāḳ eyleseñ işte Ḳattāl geldi. Zengī'ye [47a2] sen mi cevāb virürsin kim cevāb virse gerekdür pehlevānlaruñ yirine bizüm cümlemüzi ḳatl eyler. ʿAcebā binüp ḳalʿa ṭarafına firār idebilür miyüz [47a3] dirken Ḳattāl Zengī işte geldi didiler. Bunlar dibelik şaşdılar. Bu arada Ferāmerẕ apul apul bār-gāh-ı Cevāhir Şāh öñine gelüp gördi, [47a4] cümle pehlevānları ṣıravardı dizmişler. Her birinüñ ḳafāsında bir cellād ṭurur. Hemān Ferāmerẕ ṭoġrı oġlı Cihān-baḫş'a yüridi. [47a5] Cihān-baḫş pederinüñ murādın bilüp şevḳe geldi. Bir kerre zūr idüp bendin ḳırdı. Ḳahḳaşān daḫı ġayrete gelüp ol daḫı [47a6] ḳırdı. Cellādlar ḳarşu ḳoyam ṣandılar, başlarına birer muşt urup helāk eylediler. Andan sāʾir pehlevānlaruñ bendlerin aldılar. [47a7] Cevāhir Şāh bu vaḳte dek ḍarb-ı ārām çaldırup Ḳahhār-ı Āʿẓam ṭabl ṣadāsın işidince vardı, ḳafes yanında oturdı. [47a8] Muṭahhar Şāh daḫı ṭabl-ı ārām çaldırup iki leşker birbirinden ayrılup dönüp ḳondılar. Berüde cümle ʿayyārlaruñ bendlerin alup Ṣarṣar-ı [47a9] Sebük-bār ḫalāṣ olınca gözi Jīvek'e rāst gelüp bir muşt urup yıḳdı, bende çekdi. Jīvek ʿAyyār feryād idüp ammān devletlü [47a10] ṣāḥib-ḳırān ḳoma, sulṭān-ı ʿayyārān beni bende çekdi didükde Ferāmerẕ eyitdi, incitme yā Ṣarṣar ol īmāna gelüp baña tābiʿ oldı didi. [47a11] Ṣarṣar da eyitdi, inanma server zīrā sen daḫı ʿayyārlaruñ ḥīlelerinden bilmezsin ve görmedüñ diyüp Ser-bāz ʿAyyār'a teslīm eyledi. Andan [47a12] Ferāmerẕ ṭoġrı pāy-ı taḫt ṣandalīsine geçüp ḳarār eyledi. Dönüp Cevāhir Şāh'a eyitdi, ne dirsin yā Cevāhir Şāh īmāna [47a13] gelüp baña tābiʿ olur mısın yoḫsa şimdi seni bende çeküp götüreyüm mi didükde

Cevāhir Şāh temennā itdi. Baş üstine [47a14] devletlü ṣāḥib-ḳırān siz saʿādetle buyuruñ ben de tedārüküm görüp ḫāk-pāya varayum didi. Bu kerre Ferāmerz̲, Ṣarṣar'a eyitdi, var benüm [47a15] esbābum ve raḫşum getür didi ve pehlevānlaruñ daḫı esbāb-ı ālātın getürmege tenbīh eyledi. Anlar da varup gelince cümle pehlevānlar daḫı [47a16] ṣaġ, ṣol ṣandalīlerde oturup yiyüp içmege başladılar. Ṣarṣar, ʿayyārlar ile ordū-yı İslām'a gelüp ʿayyārlar, pehlevānlaruñ esb ü eṣvābına [47a17] gitdi. Ṣarṣar, serā-perde-i İskender-i Kübrā'ya gelüp müjde eyledi ve olan aḥvāli naḳl eyledi ve Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ eyledügi merdligi ḫaber aldı. Oradan [47a18] Ferāmerz̲'üñ eṣvābın ve raḫşın alup Cevāhir Şāh bār-gāhına geldiler. Ferāmerz̲ ve pehlevānlar giyinüp cümle raḫşlarına süvār oldılar. Ferāmerz̲ tekrār Cevāhir [47a19] Şāh'a tenbīh eyledi kim elbetde gel yoḫsa ṣoñra żarar çekersin didi ve pehlevānları alup ʿazm-i ordū-yı İslām eyledi tā kim serā-perdeye [47a20] geldiler. Ferāmerz̲, Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ aḥvālin suʾāl eyledi. Andan ḳalḳup Ḳahhār'uñ olduġı çadıra vardı. Ḳahhār'dur, Ferāmerz̲'i görince ayaġa [47a21] ḳalḳup taʿẓīm eyledi. Ferāmerz̲ gelüp Ḳahhār'a ʿaşḳ eyledi ve elinden yapışup oturdılar. Andan Ferāmerz̲ eyitdi, āferin pehlevān eyü merdānelik [47a22] idüp ġayret-i İslām'ı gözetmişsin. Gel baña tābiʿ ol seni kendüme ser-ḳaplan idüp taḳdīr-i ikrām ideyüm elḥamdülillāh sen de ehl-i İslām'dansın [47a23] diyü vāfir yine söyledi. Ḳahhār eyitdi, ḫayr yā Ḳattāl hiç beyhūde emegüñ żāyiʿ eyleme, belī ġālibümsin zīrā kişi ġālibine ḳul olmaḳ māniʿ degüldür [47a24] ancaḳ Nesl-i Ḳahremān'dan ve Āl-i Keyūmerṣ'den olanlara cānibden kimseye ḳul olmaz didi. Ferāmerz̲ gördi, tā kendin bildürmedükce bir ḥāl-ıla Ḳahhār [47a25] teslīm olmaz, ʿāḳıbet kendin bildirüp ketfinde olan ḥāl-i Keyūmerṣ'i gösterdi ve murādın ifāde eyledi. Bundan ṣoñra Ḳahhār-ı Āʿẓam ḳāʾil, [47b] [47b1] ḳāʾil olup Ferāmerz̲ şād oldı. Oradan ḳalḳup serā-perdeye geldiler. Ferāmerz̲ dönüp Ḳahḳaşān'a ve Melik Seyf'e ve sāʾirlere baḳup [47b2] eyitdi, ey dil-āverler işte Ḳahhār-ı Āʿẓam bizümle yār-ı ḳārındaş oldı. İmdi bu serā-perdede herkesüñ miḳdārı ve menzili elbetde [47b3] bilinmelidür. Erenler meydānında imtiḥān oluñ didi. Cümlesi rāżı olup Ḳahhār'ıla birer birer gelüp imtiḥān oldılar. Ḳahhār cümlesine [47b4] ġālib geldi. Ḳahḳaşān ile düvāl ṭutuşdılar. İkisi de birbirin ṭırnāġ üzerine dek ḳaldurdılar ancaḳ Ḳahhār lenger virüp [47b5] Ḳahḳaşān-ı Z̲īr-dest'üñ ḳolların bükdi. Pāyların z̲emīne başdı. Ḳahḳaşān, Ḳahhār'uñ ḳolların bükemidi. Ol ḳadarca Ḳahhār'uñ [47b6] ġalebesi ẓāhir oldı. Ser-ḳaplanlıḳ istemeyüp ser-ʿaskerlik istedi. Ferāmerz̲, Ḳahḳaşān'a serā-perde-i İskender-i Kübrā'yı teslīm idüp [47b7]

cümlesine ḫilʿat virdi. Bu server üzre ʿayş-ı nūşa bünyād urdılar. Ol gice mürūr idüp ṣabāḥ oldı, ḳalḳup yine ʿişrete [47b8] başladılar ammā Ferāmerz̲ gördi, Cevāhir Şāh gelmedi. Murād eyledi kim süvār olup vara, yaḳasından ṭutup melāmet-ile getüre. Eger Müselmān [47b9] olursa ne ḫoş eger olmazsa yā ḳatl ide yāḫud yirin āḫire vire. Bu kere Ḳahhār-ı Āʿẓam ayaġa ṭurup eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān [47b10] izniñüz ile ben bir kerre varup alayum getüreyüm didi. Ferāmerz̲ pek güzel diyüp düstūr virdi. Hemān Ḳahhār gergedānına binüp ʿazm-i bār-gāh-ı [47b11] Cevāhir Şāh eyledi tā kim bār-gāh-ı Cevāḥir Şāh'a gelüp görenler ḫaber aldılar, pād-şāhum dāmādıñuz Ḳahhār-ı Āʿẓam geldi diyü. Cevāhir Şāh [47b12] ʿacebā ne içün geldi ola didi ammā Ḳahhār, bār-gāh ḳapusında raḫşından inüp içeri girdi. Cevāhir Şāh öñinde yir öpdi. [47b13] Cevāḥir Şāh gördi, Ḳahhār'uñ muʿamelesi ḥüsn-i muʿameledür, ḫoş geldüñ yā Ḳahhār didi. Ḳahhār da ḫoş bulduḳ pād-şāhum didi ve ayāġ [47b14] üzre ṭurdı. Cevāhir Şāh eyitdi, ne dururs̱ın otursaña didi. Ḳahhār eyitdi, oturmaġa gelmedüm efendüm, Ḳattāl Zengī ṭarafına seni götürmege [47b15] geldüm. Dünki gün gelürüm diyü vaʿde eylemişsin, bu kerre gelmedüñ. Ḳattāl Zengī ġażaba gelüp seni ḳatl eylemege gelürken ben ricā idüp geldüm, buyuruñ [47b16] gidelüm didi ammā Cevāhir Şāh gitmege bir miḳdār göñli oldı ammā Layṭān Vezīr şeyṭan gibi düşinüp iżlāl eyledi gitme diyü. Cevāhir Şāh da [47b17] eya idüp gitmedi. Bu kerre daḫı pād-şāhum ben seni götürmege der-ʿuhde idüp geldüm. Be herḥāl ben seni götürürem didi [47b18] ammā Cevāhir Şāh ʿinād idüp gitmem didi. Ḳahhār eyitdi, çünkim pād-şāhum gitmezsen ben de sensiz gidemem. Bāri taḫt altına girüp [47b19] pinhān olayum diyüp taḫtuñ altına girdi. Cevāhir Şāh'uñ taḫtı yigirmi dört küngürelü, ḳırḳ sekiz pāyelü bir muʿaẓẓam taḫt idi. Üzerinde [47b20] yüz ḳırḳ dört vezīr ve bu ḳadar ḥükemā ve müneccimān ve ḳafāsında iç aġaları,

Ḥāṣılı, dört yüz ḳadar kimse var idi. Ḳahhār bir kerre taḫtı [47b21] ortalayup başında olan miġferinüñ tekmesine alup ya Allāh diyüp nice zūr eyledi ise yirinden taḫtı ḳaldırup başınuñ üzerine [47b22] aldı. Ḳımıldanmañ ey erbāb-ı dīvān yoḫsa size bir taḫt ururum ki eşkāl[152]-i ṭılısmāta döndürirüm didi. Aṣlā [47b23] bir kimse ḥarekete ḳādir olmadı. Ḳahhār-ı Āʿẓam apul apul bir ordūdan bir ordūya öyle bir sengīn taḫtı başında getürüp [47b24] serā-perdeye geldi ammā ıraḳdan görenler segirdüp Ferāmerz̲ eyitdiler, hele server bir kerre ṭaşraya çıḳup Ḳahhār'ı temāşā eyleñ ne ḥālde [47b25]

[152] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**lam** (ل)" harfinin unutulması sonucunda "(اشكا)" şeklinde yazılmıştır. Metnin genelinde iki kez doğru yazılan kelime burada yanlış yazılmıştır. Bu yanlışlık giderilmiş ve "**eşkāl**" olarak düzeltilmiştir. Kelime çevriyazıya "**eşkāl-i ṭılısmāt**" olarak aktarılmıştır.

geliyor daḫı diyince Ferāmerz̲ ve Muṭahhar Şāh bütün begler ve sāʾir erbāb-ı dīvān cümlesi ṭaşra çıḳdı. Ne gördiler, ḳoca Ḳahhār-ı Āʿẓam öyle bir **[48a]** [48a1] āʿẓametlü taḫtı başınuñ üzrine almış getürür. Gūyā vāhī nerre Süleymān'uñ taḫt-ı ḳudretin başına alup bu ḳadar maḫlūḳ ile yidi [48a2] gün gezdürdigi gibi herkes Ḳahhār'uñ bu kūvvetin görüp taḥsīn eylediler ve inṣāf eyleyüp eyitdiler, ḥaḳkā ki baş ser-ḳaplanlıġa [48a3] lāyıḳ server imiş didiler ammā Ḳahhār, serā-perde öñine gelüp gördi ki, cümle çıḳmışlar kendüyi temāşā iderler. Tamām birle Ferāmerz̲'üñ [48a4] öñine geldükde üç kerre meydānı dolandı ve Ferāmerz̲'üñ öñine gelüp yire ḳosa gerek. Ferāmerz̲ bir kerre taḫtuñ kenārından [48a5] bir eli-y-ile ṭutup Ḳahhār'uñ başından alup yidi kerre ol daḫı dolanup sera-perde ḳapusından içeri olup tā taḫt-ı İskender-i [48a6] Kübrā'ya getürüp Muṭahhar Şāh ile Remed Şāh'uñ arasına ḳodı. Andan herkes gelüp yirlerinde ḳarār eyledi. Bu kerre Ferāmerz̲'üñ [48a7] daḫı ḳuvvetine sābāş idüp zihī ṣāḥib-ḳırānlıḳ ancaḳ olur diyü engüşt-ber-dehān eylediler. Ḳahhār daḫı gelüp temennā eyledi [48a8] ve ʿöz̲r dileyüp eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān sizüñ ḥużūrıñuzda ʿarż[153]-ı mehāret küstaḫlıḳdur ammā öyle iḳtiżā eyledi ve bu küstaḫlıġı [48a9] ʿafv eyle didi. Ferāmerz̲ daḫı eyitdi, berḫudār ol yā Ḳahhār ancaḳ olur dil-āversin ve baña aḳrān-ı yegānesin diyü vāfir sitāyiş [48a10] eyledi ve ḫilʿat virdi ve Cevāhir Şāh'a daḫı tāc ve libāçe giyürdi. Layṭān'a ve cümle vüzerāya ḫilʿatlar giyürüp tekrār żiyāfet [48a11] eyledi. Żiyāfet eṣnāsında dīn baḥṣi açılup İslam dīninüñ şerefiyyetin[154] bildirüp andan Cevāhir Şāh cümle vüzerası-y-ıla īmāna [48a12] geldi. Layṭān daḫı dil ucı-y-ıla ḫavfından īmāna geldi. Andan ʿaskere dānālar taʿyīn olınup cümlesin īmāna getürdiler ve Piletin-i [48a13] Pīl-efgen'i daḫı daʿvet idüp geldi, Ferāmerz̲ taʿẓīm idüp ʿalem-dār eyledi. Piletin daḫı İslām'a gelüp cümle birlik oldılar. [48a14] Ṣarṣar daḫı Jīvek ʿAyyār'a varup eyitdi, işte Cevāhir Şāh cümle pehlevānān ve ʿaskeri-y-ile İslām'a geldi, sen ne dirsin [48a15] didi. Jīvek eyitdi, sulṭān-ı ʿayyārān sözüñ ṭoġrısı bu kim ben evvel Ḳattāl Zengī'nüñ ḫavfından īmāna geldüm yalandan idi [48a16] ammā āferīn senüñ ferāsetüñe ancaḳ eger beni kendüñe baş ḫalīfe eylerseñ ben de Müselmān olurum didi. Ṣarṣar da olsun diyüp Jīvek [48a17] daḫı īmāna geldi. Ṣarṣar, Jīvek'i kendüsine baş ḫalīfe eyledi. Bundan ṣoñra iki ʿasker bir olup Ferāmerz̲,

---

[153] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**ayn** (ع)" harfine müstensihin yanlışlıkla nokta koyması sonucunda "**gayn** (غ)" harfi gibi yazılmasıyla "(غرض)" şeklinde yazılmıştır. Bu yanlıklık giderilmiş ve kelime çevriyazıya "**ʿarż**" olarak aktarılmıştır.

[154] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**şin** (ش)" harfinin yerine yanlışlıkla "**sin** (س)" harfinin yazılması sonucunda " (سرفیت)" şeklinde yazılmıştır. Bu yanlışlık giderilmiş ve kelime çevriyazıya "**şerefiyyet**" şeklinde aktarılmıştır.

Cevāhir Şāh'a, Cevāhir Şāh [48a18] daḫı cümle beglere ve Ferāmerz̲'e ʿaẓīm żiyāfetler idüp peşkeşler virdi. Ġayrı ʿayş u nūşa bünyād urdılar. Bunlar bu ḥāl [48a19] üzre biz gelelüm ʿAḳrebe Cāz̲ū aḥvāline,

Rāvī kavlince, ol zemān kim Ḳahhār-ı Āʿẓam ḳafesden boşanup naʿra urup meydāna [48a20] yüriyince ʿAḳrebe Cāz̲ū ḫavfından firār idüp mekānına dek ḳaçmış-ıdı. Birḳaç gün oturup eyitdi, varayum baḳayum nice oldı [48a21] anlar diyüp ḳuvvet-i siḥr-ile Cevāhir-ābād öñine geldi. Ne gördi, cümlesi Ḫudā-perest olup birlik olmuşlar. ʿAḳrebe Cāz̲ū [48a22] bir ṭarīḳ ile maḫfī Layṭān Vezīr'e bulışdı. Layṭān, ʿAḳrebeʾi görince şād olup elin öpdi. ʿAḳrebe Cāz̲ū eyitdi, yā Layṭān [48a23] gerçekden sen de Ḫudā-perest olduñ mı didi. Layṭān eyitdi, bre yoḳ yalandan Müselmān oldum zīrā āf-tābdan ben ne ziyān [48a24] gördüm ki yüz çevirem, neyleyüm şol Ḳattāl'a bir furṣat bulımadum didi. ʿAḳrebe eyitdi, yā Layṭān çoḳ kerre çalışdum, [48a25] gice cāme-ḫābda iken ben de furṣat bulımadım ancaḳ senüñ ḫaṭıruñ içün ben yine furṣatın gözedeyüm eger furṣatın bulursam, **[48b]** [48b1] bulursam nā-bekār zengīʾi ḳapup Deryā-yı Muḥīṭ'e atayum diyü vaʿde eyledi. Ḥikmet-i Ḫudā irtesi gün şikāra gitdiler. Ferāmerz̲ bir şikār [48b2] ardınca biraz gidüp ʿaskerden cüdā olduḳda ʿAḳrebe Cāz̲ū bir ʿaẓīmü'l-cüṣṣe murġ şekline girüp Ferāmerz̲'üñ üzerine [48b3] ġıjlayup indi. Gūyā nice urup ḳapa ve getürüp Deryā-yı Muḥīṭ'e bıraġa. Ferāmerz̲ görince tīz ḳırbanından bir tīr çeküp [48b4] baḥr-i kemāna vażʿ idüp ve iç ḳabżadan küşād virüp ʿAḳrebe Cāz̲ū'ya bir ḫadeng urdı, ḥadengdür gelüp ʿAḳrebe'nüñ bāzūsına [48b5] urup ırāḳdan kemlik ile bir yir yüzinden geçmeyüp maḥalline ḳaldı. ʿAḳrebe Cāz̲ū cān ḥavli-y-ile pervāz urup Ferāmerz̲'üñ [48b6] gözinden nihān oldı. Bu cāz̲ūlarda bir ḥāl vardur bir yirinden ḳan çıḳsa ġayrı siḥre ḳādir olımazlar. ʿAḳrebe ol [48b7] ḫavf-ıla ḳan çıḳmadan selāmete düşeyüm diyü Kūh-ı Bercesīd'üñ firār eyledi. Tā kim mekānına varup tīri bāzūsından çıḳardı [48b8] ve fitīl ṣalup merhem urdı. Yarasınuñ oñulmasına muntaẓır oldı.

Ammā bu yañadan, Ferāmerz̲ dönüp şikārdan geldi. [48b9] Bu ḳıṣṣaʾı naḳl eyledi. Ya dīv yāḫud cāz̲ūdur didiler. Layṭān Vezīr bildi kim ʿAḳrebe Cāz̲ū zaḫm-dār olup gitdi. Ġayrı andan [48b10] imdi ḳaṭʿ idüp Ferāmerz̲'üñ helākına dāʾimā ḥīle ve fikr eylemege başladı. ʿĀḳıbet bunı tedbīr eyledi kim bir ḥāl ile Ferāmerz̲'i [48b11] zehrleye. Bir żiyāfet tertīb idüp bir kāse şerbet ile zehr ḥāżırladı ve bir tāze ġulāma ısmarladı. Ḳaçan Ḳattāl Zengī [48b12] ṣu istedükde bu kāseʾi alup Ḳattāl Zengī'ye vir didi. Ġulām daḫı nola diyüp Layṭān Vezīr, Ferāmerz̲'i begler ile daʿvet [48b13] eyledi. Ferāmerz̲ de

begler ile gelüp yidiler ve içdiler ammā ol ġulām Ferāmerz̲'e muḥabbet eylemiş idi. Ḳıyamayup bir tenhāya çıḳup [48b14] Ṣarṣar'a bu aḥvāli bildürdi. Ṣarṣar'uñ ʿaḳlı gidüp tīz içeri girdi. Ḥikmet-i Ḫudā ol maḥall Ferāmerz̲'de bir teşnelik gelüp [48b15] ṣu istedi. Layṭān Vezīr gördi, ġulām yoḳdur hemān kendi varup kāseʾi aldı. Ferāmerz̲'e virürken Ṣarṣar ayırup tīzlik [48b16] eyledi. Layṭān'a irüp ṣūretine bir sille nice urdı ise Layṭān'uñ elinden kāse fırlayup şikest oldı ve içinde olan şerbet [48b17] dökildi. Layṭān Vezīr aġlayup devletlü ṣāḥib-ḳırān benüm cürmüm nedür kim Ṣarṣar böyle ʿırżum pāy-māl eyleye didükde Ferāmerz̲ eyitdi, yā Ṣarṣar [48b18] bunuñ aṣlı nedür kim bu küstaḫlıġı eyledüñ didi. Ṣarṣar daḫı server bu laʿīn kāsede olan şerbeti zehrlemiş, saña virüp [48b19] öldürse gerek idi, işte aṣlı budur didi. Layṭān eyitdi, ḫāṣā bu sözüñ aṣlı yoḳdur, bu baña iftirādur, bühtān eyler [48b20] didi. Ṣarṣar eyitdi, gerçekdür benüm iṣbātum vardur diyüp varup ol ġulāmı getürdi. İşte bu ġulām söyledi didi. Layṭān [48b21] Vezīr ġulāmuñ yüzine baḳup ey ġulām ben ne zemān zehrlü şerbeti ṣāḥib-ḳırān istedükde vir didüm mi didükde ġulām düşindi [48b22] çünkim zehr dökilüp kāse daḫı şikest olmış. Şimdi ṭoġrısın söylesem belki Layṭān'ı helāk eyler, bu ḳadar zemāndur [48b23] ekmegin yidüm, ölmeden ḫalāṣ ideyüm zeʿmine düşüp inkār eyledi. Ḫayr benüm bu sözden ḫaberüm yoḳdur didi ammā Ṣarṣar ġulām böyle [48b24] kendüsi yalan çıḳarduġına ʿār idüp hāy nā-ḫalef nā-bekār hem baña ġamz idüp hem yine inkār eylersin diyü dal-ḫançer oldı. [48b25] Oġlanuñ sīnesine bir ḫançer öyle udı kim ucı ṣırtından çıḳdı. Āh idüp cān virdi. Ferāmerz̲, Ṣarṣar'uñ böyle [49a] [49a1] eyledüginden ziyāde ġażaba gelüp şimdi ben bu nā-bekāra āzār idüp ṭutayum disem ṭutılmaz bāri ṣanʿat ideyüm diyüp eyitdi, [49a2] āferīn yā Ṣarṣār eyü eyledüñ gel imdi saña biraz baḫşiş vireyüm diyü el cebe soḳup bir avuç altun çıḳardı. Ṣarṣar altunı [48a3] görince yumuşayup ḫançerin ġılāfına ḳodı. Bu kerre varup Ferāmerz̲'üñ yanına dāmenin açdı kim Ferāmerz̲ altunı döke. Ferāmerz̲ [49a4] altunı dökdügi birle bunı ḳolından ṭutup itdi. Nā-bekār ʿayyār sen benüm ḥużūrumda hem bir vezīre sille urup ʿırżın [49a5] yıḳasın ve hem ādem ḳatl idersin diyüp ġażabından Ṣarṣar'a bir, bir daḫı üç tāziyāne urup ṣalıvirdi. Ṣarṣar bu ḳadar [49a6] begler ve pād-şāhlar içinde kendüsin böyle Ferāmerz̲ tāziyāne ile dökdügine ziyāde ʿār idüp gücine geldi [49a7] ve eleminden aġlayup şöyle alarġa çıḳup ḫoş imdi yā Ḳattāl Zengī ben senüñ aġzına ve muḥabbetüñe bu işi itdüm de [49a8] sen benüm ʿırżum yıḳasın unutma bu intiḳāmı eger saña ḳalursa benüm adum Ṣarṣar olmasun diyüp aldı yüriyüvirdi. [49a9] Ferāmerz̲ bu kerre itdügi işe peşīmān oldı

ammā çe-fāʾide. Vāh şunuñ gibi bir ʿayyāra mālik olduḳ idi, ol da elimüzden [49a10] çıḳup gitdi. Ḥayf u dirīġ eyledi. Aḫşam olmadan at diyüp Bilḫūn Nerre, İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrīʾi çekivirdi. Ferāmerz̲ [49a11] binüp begler ile serā-perde-i İskender'e geldi. biraz daḫı oturup begler gördiler, Ferāmerz̲'üñ keyfi yoḳdur. Seyr-i baḫr idüp [49a12] bār-gāhlarına gitdiler. Ferāmerz̲ daḫı cāme-ḫāba yatdı. Ötede Layṭān Vezīr daḫı ḥīlesi ṣübūt bulmadı. Ġāyet ġamm-gīn olup [49a13] ol efkār-ıla yatup uyuyaḳaldı.

Üstād eydür, meger Ṣarṣar ʿAyyār ordūda ḳalup bir yirde pinhān olmış idi. ʿAlem-i aġyārdan [49a14] ḥālī olduḳca kemīnden çıḳup ṭoġrı Layṭān Vezīr'üñ bār-gāhına geldi. Bir yirinden girüp yaturken muḥkem dārūladı [49a15] ve usṭura çıḳarup ṣaḳalın ve bıyıġın ve ḳaş kirpigin pāk tırāş idüp yüzin alaca boyalar ile boyadı ve burnın [49a16] kesüp yana yapışdırdı. Andan bir teẕkere yazup melʿūn ʿāḳıbet beni efendümden ayırmaġa sebeb olduñ, ben senüñ başuñ keserem ammā [49a17] yine ḳanuñ saña cibā naṣībüñ var ise vir, vaḳtde seni ben yine bulurum diyüp teẕkereʾi başı ucına bıraḳdı ve bār-gāhdan [49a18] çıḳup bir ṭarafı ṭutup çekilüp gitdi. İnşallāh vaḳti geldükde aḥvāli naḳl olınur. Ol gice geçüp ṣabāḥ oldı. Ġulāmlar, Layṭān [49a19] Vezīr'i ḳaldırmaġa geldiler. Ne gördiler kim Layṭān cāme-ḫābında yoḳdur, yirinde bir ʿacībe ḳıyāfet diyü yatmış uyur. Bunlar [49a20] taʿaccüb idüp ḫavf eylediler, bu ne temāşādur diyüp bunlar söyleşürken Layṭān'uñ dārūsı defʿ olup gözin açdı. [49a21] Gözleri açılmaz gūyā gözlerinüñ üzerinde bir nesne var meger Ṣarṣar gözlerinüñ üzerine göz resminde bir rāyidī cām [49a22] yapışdırmış-ıdı. Eli-y-ile yokladı, bir pek şey var ḳalḳup oturdı. Ġulāmlar Layṭān'uñ ḳalḳup oturdığın ve gözlerini [49a23] görince hemān ṭaşra ḳaçdılar. Layṭān el ḳaḳup bre gelüñ didi. Ġulāmlar baḳdılar ses Laytān'uñdur ammā cesāret idüp yanına [49a24] varamadılar. Bu kerre Layṭān Vezīr eyitdi, ḳandasıñuz niçün yanuma gelmezsiñüz diyü çaġırınca ġulāmlar birbirine sen var, yoḳ [49a25] sen var diyüp hele içlerinden bir yüreklücesi ilerü gelüp eyitdi, sen kimsin didi. Layṭān Vezīr eyitdi, bre ne poḫ yir şu melʿūnlar, [49b] [49b1] melʿūnlar diyü ġażaba geldi kim hiç olmaz. Eyitdi, beni bilmez misiñüz didükde ol ġulām eyitdi, ḫayr sulṭānum biz seni hiçbir şeyʾe beñzedemedük [49b2] meger Kūh-ı Ḳāf'da olan dīvlerden Buḳalemun Nerre olasın didi. Layṭān eyitdi, bre hey nā-bekār yā ben Layṭān Vezīr degül miyem ammā [49b3] bu gözlerüm üzerinde ne [ve][155] vardur kim açılmaz didi. Ġulām diḳḳat ile baḳdı. Cām yapışdurmışlar, bu daḫı bildi kim Layṭān'dur ancaḳ [49b4] bir renge uġramış, ol bir

[155] Bu bağlacı müstensih yanlışlıkla yazmış olmalıdır. Metin dışı unsur.

ġulāmlara daḫı bildirüp ibriḳ ile ṣu getürüp Layṭān elin yüzin yu, daḫı çerişler eriyüp [49b5] gözlerinden cāmlar düşdi. Layṭān'uñ gözleri açılup ġulāmlara ʿitāb idüp kim yapışdurdı benüm gözlerüme bu cāmları [49b6] didi. Ġulāmlar da biz bilmezüz ancaḳ bir kerre nā-mübārek yüzüñ temāşā eyleyüñ diyüp eline bir āyine virdiler. Layṭān Vezīr baḳup [49b7] āyinede ol ṣūreti görince ḳaldırup āyineʾi yire urdı. Bu arada burnı acır, benüm burnum niçün acır[156] diyüp yapışınca [49b8] anuñ da tutḳalı erimiş idi. Burnı ḳopup eline geldi. Ol ḥāli görüp Layṭān kendin yire urdı. Bu işi baña kim itdi [49b9] diyü nā-gāh Ṣarṣar yazduġı teẕkereʾi görüp şol kaġıd nedür diyüp alup Layṭān'a virdiler. Layṭān açup oḳıdı, [49b10] Ṣarṣar yazmış, bildi kim kendüsine bu pā-bendi geçen Ṣarṣar'dur, ḳalḳup giyindi ve yüzine niḳāb aṣup feryād iderek [49b11] Ferāmerẕ'e gitdi. Ferāmerẕ daḫı meger henüz ḳalḳup defʿ-i ḫumār eylememiş-idi. Layṭān gelüp devletlü ṣāḥib-ḳırān bu ẓulm baña nedür, işte bu gice [49b12] Ṣarṣar ʿAyyār gelüp beni bu ḥāle ḳodı diyü yüzinden niḳābı ḳaldurdı. Ferāmerẕ baḳdı, bir ṭorfe ḳıyāfete girmiş kim gören vehm alur. [49b13] Layṭān teẕkereʾi daḫı gösterdi. Elbetde Ṣarṣar'ı buldırup ḥaḳḳından gel diyü ibrām eyledi. Ferāmerẕ'üñ ise ʿayyāruñ gitdüginden [49b14] yüregi yanardı ve ḳabāḥat Layṭān'uñ idügin daḫı añlamışdı. Ġażaba gelüp eyitdi, bre nā-bekār beni bir ʿayyārdan ayırduñ daḫı [49b15] gelüp şikāyet eylersin kim bilür şimdiye dek birḳaç menzil yol almışdur. Var bul eger elüñden gelürse intiḳāmın al diyüp Layṭān'a [49b16] yüz virmeyüp ḳodı. Layṭān dönüp yine bār-gāhına geldi ammā bütün ʿasker Layṭān'uñ aḥvālin ṭuyup oḫ maḥall olsun [49b17] melʿūna diyü ḥaẕẕ eylediler ammā Layṭān gördi, Ḳattāl Zengī kendüye bir muʿāmele eyledi. Olsun nā-bekār zengī ben de saña bir iş [49b18] ideyüm ki başuña ḳoparayum ḳıyāmetler didi. Meger bu laʿīnüñ bir kārındaşı daḫı var idi adına Baḫtūn dirlerdi. Sind ülkesine yaḳın [49b19] bir memleket var idi, Hūşeng-ābād dirlerdi. Hūşeng Şāh İbn-i Mühelhilān ḳıya itdürmiş idi. Yine Hūşeng Şāh neslinden Keymurād Ḫān [49b20] nām bir pād-şāḥ ḥükm eylerdi. Ziyāde cebbār ve ḳuvvet-i ḳāhireye ve ʿaskere mālik idi ve bir cihān pehlevānı var idi adına Arduvān [49b21] Hindī dirlerdi. Yüz ḳırḳ dört eriş ḳadd çekerdi. Andan ṭaġa beñzer bir beyāż fīl-i mengolusiye bindi. Bundan ġayrı kendüsin [49b22] ne at ve ne fīl ve ne gergedān çekebilürdi. Bir merdom-ḫor fīl idi ve Arduvān Hindī on sekiz ṭoplı bir ṣālıġ ḳullanurdı. [49b23] Her ṭopı biñ ikişer yüz baṭman idi. Bütün memālik-i Sind

[156] Bu kelimeyi müstensih tıpkıbasım bölümünde "**açır** (اَچِر)" şeklinde yazmıştır. Bu durumun nedeni müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili yazımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**acır**" şeklinde aktarılmıştır.

şāhları bu Arduvān Hindī ḫafvından ditreşüp Keymurād Ḫān'a [49b24] ʿavāid virürlerdi. Bu Layṭān Vezīr'üñ ḳarındaşı Baḫtūn Vezīr, Keymurād Ḫān'uñ vezīri idi. Bu Layṭān bunı fikr eyledi kim bu Arduvān [49b25] buradan ḳalḳup Hūşeng-ābād'a vara ve birāderi Baḫtūn Vezīr'e aġlayup ḥālin aña ʿarż eyleye, ikisi bir olup Keymurād Ḫān'a **[50a]** [50a1] yalvarup Ḳattāl Zengī üzerine getüre. Ṣabr eyledi, tamām aḫşam oldı. Ġulāmlarından on nefer ġulām alup ilk aḫşamdan bindi. [50a2] Ḳandasın memālik-i Sind ve Ḳalʿa-i Hūşeng-ābād diyüp gitdi. İşidesin kim netdi ol gice mürūr idüp ṣabāḥ oldı. Gördiler, [50a3] Layṭān Vezīr gitmiş. Gelüp Ferāmerz̲'e eyitdiler, server Layṭān Vezīr bu gice firār eylemiş didiler. Ferāmerz̲ daḫı eyitdi, cehenneme gitsün diyüp [50a4] muḳayyed olmadı. Ḳahhār-ı Āʿẓam ile Cevāhir Şāh daḫı Layṭān'uñ eyledügi melʿanetden ḥicāb idüp levm eylediler. Ferāmerz̲, Cevāhir Şāh'a eyitdi, [50a5] şimden girü gidelüm yā Cevāhir Şāh, tedārükin gör, her ne ise ḥāżır ol didi. Cevāhir Şāh daḫı tedārüke başladı. Mābeyni iki gün geçdi. [50a6] Ferāmerz̲ yine şikāra çıḳdı. Yalñız şikār ḳovup gezerken nā-gāh ḳarşudan bir süvār ẓāhir oldı. Yaḳın geldükde Ferāmerz̲ gördi, [50a7] bir şeh-zādeye beñzer bir nev-civāndur. Bu kerre ol civān Ferāmerz̲'üñ öñine gelince hemān raḫşından atılup Ferāmerz̲'üñ rikābına ṣarıldı. [50a8] Ferāmerz̲ buña sen kimsin ey nev-civān-ı nāz-perver didi. Ol nev-civān eyitdi, sulṭānum buraya yaḳın bir ḳalʿa vardur, ol ḳalʿanuñ [50a9] adına Ḳalʿa-i Cihān-efrūz dirler, pād-şāhına Ġażanfer Şāh-ı Mücevher-i Ḳabā dirler. Ben ḳuluñ Ġażanfer Şāh'uñ oġluyam, aduma Ḫusrev Şāh-ı [50a10] Zerrīn Tāc dirler. Pederimüñ büyük birāderi vardur, Mużaffer Şāh dirler. Ḫāḳān-ı zemīn memleketinüñ pād-şāhıdur. Bir cihān pehlevānı [50a11] vardur, adına Feraḫ-zād Ḫāḳānī dirler. Yüz yigirmi altı eriş ḳadd u ḳāmet çeker. Ziyāde ḳuvvet-i ḳāhire ṣāḥibi bir pehlevāndur ammā ʿammüm [50a12] Mużaffer Şāh'uñ pes-perde-i ʿişmetinde ḥāṣıl olmış bir duḫter-i aḫteri vardur, adına Ḳalendaḫt Bānū dirler. İkimüz bir senede vücūda [50a13] gelüp beşikde iken baña virmege ʿahd olındı. Ol zemāndan beri nām-zedlümdür.[157] Şimdi ol Feraḫ-zād Ḫāḳānī kim ḫusrev-i şīr neslidür. [50a14] Bir gün yaylaġa giderken Ḳalendaḫt Bānū'yı görüp begenmiş ve ʿammümden dileyüp elbetde baña vir diyü istemiş. ʿAmmüm Mużaffer Şāh daḫı ḫavfından [50a15] virecek olmış. Ben bu ḥālden ḫaber-dār olup ʿammüme ḫaber gönderdüm, ḳızı Feraḫ-zād'a virmeyüp baña viresin diyü ve pederüme [50a16]

[157] Bu kelimeyi müstensih tıpkıbasım bölümünde de görüleceği üzere yanlışlıkla "**nām-zād** (نمزا د)" şeklinde yazmıştır. Fakat kelime metnin birkaç yerinde geçtiği gibi "**nām-zed** (نامند)" şeklinde olmalıdır. Bu kelime çevriyazıda "**nām-zed** (sözlü, nişanlı)" olarak düzeltilmiştir.

yalvardum. Pederüm Ġażanfer Şāh daḫı nāme gönderüp benüm birāderüm, oġlum Ḫusrev bunda ḫaber işidüp dīvāne oluyor eger gerçekden [50a17] ḳızı cihān pehlevānuñ olan Feraḫ-zād'a virmek murād eyledüñ ise luṭf-ı kerem idüp virmeyesin, nām-zedlisine virelüm [50a18] diyü. Nāme ʿammüm Muẓaffer Şāh'a varup oḳur, yine cevāb-ı nāme yazup göndermiş kim benüm birāderüm ḳızı Ḫusrev'e virmek benüm de cānuma [50a19] minnet ammā neyleyüm Bānū, Feraḫ-zād'a murād eyledi. Bilürsin bir yāresin göñülli serverdür ṣoñra baña incinüp aramuza bir bürūdet düşer. Belkim [50a20] gücenüp ḍarbī alur. Arada ʿaraż eksiklügi olur. Naṣīb böyle imiş, varsun Ḫusrev naṣībin ġayrı yirde arasın dimiş. [50a21] Pederüm Ġażanfer Şāh daḫı baña eyitdi, işte oġul aḥvāl böyle neyleyüm elümden gelmez ki varam ḍarbī alıvirem diyüp muḳayyed olmadı. [50a22] Ben dīvāneye dönüp dāʾim aġlarum. Bir gice vāḳiʿümde bir pīr ẓāhir olup baña yā Ḫusrev aġlama Ḳalendaḫt Bānū senüñ naṣībüñdür ancaḳ Cevāhir- [50a23] ābād'a Ḳattāl Zengī namı ile bir ṣāḥib-ḳırān ẓuhūr eylemişdür. Var aña ḥāluñı ʿarż eyle, ol saña ḳızı alıvirür ḥattā ibtidā şikārda ol [50a24] ṣāḥib-ḳırāna rāst gelseñ gerekdür didi. İşte ibtidā size rāst geldüm, bildüm ki Ḳattāl Zengī didükleri ṣāḥib-ḳırān sizsinüz. [50a25] Luṭf ve kerem ile nā-murādum, beni ber-murād eyle diyü ayaġın öpdi. Ferāmerz de Ḫusrev Şāh'uñ ḥāline baḳup acıdı ve Ḫusrev'e baḫt eyledi, [50b] [50b1] eyledi. Dönüp eyitdi, olsun şeh-zādem baş üzerine ben saña ol ḳızı alıvireyüm ammā siz ne dīne ḫiẓmet eylersiñüz didi. [50b2] Ḫusrev eyitdi, sulṭānum biz cümle Nār-ı Nūr'a ṭaparuz didi. Ferāmerz daḫı yā Ḫusrev benüm de senden ve pederüñden bir niyāzum vardur. Gelüñ Nār-ı Nūr'dan [50b3] ferāġat idüp Yezdān-perest oluñ zīrā āteş didügüñ Yezdān-ı pākuñ bir maḫlūḳıdur. ʿAdem ve zevāli var, gāh yoḳ olur gāh var [50b4] olur ve üzerine ṣu dökince ṣoyınup zevāl olur ammā Yezdān-ı pāk ise maʿdūm olmaḳdan ve zevāl bulmaḳdan ve ẕāt-ı pākı [50b5] televvün ve şirketden münezzeh ve müberrā, maʿbūd-ı bī-hemtādur diyüp geregi gibi Ḫusrev tefhīm eyledi. Bu kerre Ḫusrev eyitdi, ne dimek ile Müselmān [50b6] olurum diyüp īmāna geldi. Ferāmerz, Ḫusrev Şāh'ı alup döndi. Serā-perdeye geldiler. Ḫusrev Şāh, Ferāmerz'üñ ʿasker ve dārātın [50b7] ve serā-perdeʾi görüp şaşdı. Eyitdi, dārāt ve devlet olursa böyle olsun didi. Serā-perdeden içeri girüp [50b8] pehlevānları gördi. Ḳahhār'ı ve Ḳahḳaşān'ı, Ḳanāṭūr'ı ve Cihān-baḫş'ı ve sāʾirlerin görüp ḫayrān oldı ve şübhesi ḳalmadı kim [50b9] Ḳattāl Zengī, Feraḫ-zād'a cevāb virüp ḥaḳḳından gelür. Ferāmerz, Ḫusrev'i şeh-zāde-gān ṣafında cümlenüñ üst yanına çıḳarup [50b10] döndi. Ḫusrev ṣadedin naḳl eyledi

ve suʾāl eyledi. Şimdi bizüm yolımuz ne semte gider ve Ḳalʿa-i Cihān-efrūz-ı Ḫāḳānīyye [50b11] ne semte düşer diyü. Bilenler cevāb virüp devletlü ṣāḥib-ḳırān şimdi bizüm yolımuz bundan Türkistān ile Hind ülkesine [50b12] andan Tūrān'a andan Īrān'a gider. Cihān-efrūz ve Ḫāḳān-ı zemīn gerçi rāst yolımuz degüldür ammā yine semt-i ḫilāf degüldür. [50b13] O ġerimüze yaḳın semtlerdür didiler. Bu kerre Ferāmerz eyitdi, imdi üç güne dek tedārük, dördinci gün gereçdür Ḳalʿa-i Cihān- [50b14] efrūz üzerine didi. Andan üç gün tamām tedārüklerin görüp ḥāżır oldılar. Cevāhir Şāh yirine bir vekīl naṣb idüp [50b15] on altı kerre yüz biñ er-ile ḳandasın Ḳalʿa-i Cihān-efrūz diyüp Cevāhir-ābād öñinden ḳalḳup **ʿazm-i rāh** eylediler. [50b16] Ol gün gidüp bir menzile ḳondılar. Bu kerre Ferāmerz, Ḳahhār-ı Āʿẓam'ı yirine vekīl eyleyüp Jīvek ʿAyyār'ı ve Ḫusrev Şāh'ı alup [50b17] eyitdi, siz yap yap ardumca Ḳalʿa-i Cihān-efrūz'a gelüñ diyüp gitdi. Az zemānda Ḳalʿa-i Cihān-efrūz'a geldiler. Ḳalʿa [50b18] görünince Ferāmerz bir dıraḫt sāyesine inüp Ḫusrev'e eyitdi, var imdi şeh-zādem pederüñ Ġażanfer Şāh'a ḫaber eyle didi. [50b19] Kendi Jīvek ʿAyyār ile ḳalup Jīvek'üñ elbetde tedārüki yirindedür, bir miḳdār nevāle ile bir sürāḫi bāde çıḳarup ʿişrete [50b20] başladılar. Ḳuṭb-ı Āteş-dem daḫı eṭrāfı dolanup gezmege başladı.

Rāvī kavlince, Ḫusrev Şāh, Ḳalʿa-i Cihān-efrūz'a irüp [50b21] ḳalʿadan içeri girdi meger Ḫusrev Şāh pederine gitdügin bildürmemişdi. Bir iki gün Ḫusrev gelmedi ve nereye gitdügin [50b22] bilmeyüp Ġażanfer Şāh ḥayf oġlan ḳız sevdāsı ile başın alup bir ṭarafa gitdi ve-yāḫud Ḫusrev ʿaşḳ ġalebe eyleyüp Feraḫ-zād [50b23] ile ceng eylemege Ḫāḳān-ı zemīn'e gitdi diyüp bu telāşa düşdi. Nā-gāh Ḫusrev gelüp görenler segirdişüp Ġażanfer Şāh'a [50b24] müjde pād-şāhum işte şeh-zāde geldi didiler. Ġażanfer Şāh şād olup bre ḳanı benüm ciger-gūşem dirken Ḫusrev Şāh da gelüp pederinüñ [50b25] elin öpdi. Ġażanfer Şāh baġrına başup gözlerinden öpdi zīrā Ḫusrev'i pek severdi. Ḫusrev'e eyitdi, gözüm nūrı birḳaç gün **[51a]** [51a1] ḳanda idüñ didükde Ḫusrev daḫı rüʾyā görüp Ḳattāl Zengī içün Cevāhir-ābād'a varduġın naḳl eyledi. İşte Ḳattāl Zengī kendüsi [51a2] bir piyāde ile ilerü geldi. ʿAskeri daḫı geliyor didi. Cevāhir Şāh, İslām'a getürüp Ḳahhār-ı Āʿẓam'ı başduġın bildürdi. Cümle işidenler [51a3] taʿaccüb eylediler zīrā Ḳahhār'uñ nāmı ol ṭarafda münteşir idi. Ġażanfer Şāh, Ḫusrev'den bunı işidince tīz ḥażır oluñ istiḳbāle diyüp [51a4] kendi vüzerā pehlevānān ile süvār olup Ferāmerz'üñ olduġı yire geldiler. Raḫşlarından inüp temennā eylediler. Ferāmerz, Ḫusrev-i ḫāṭır içün [51a5] Ġażanfer Şāh'a ḳıyām idüp ʿizzet eyledi. Oradan

ḳalḳup şehre geldiler. Serāy-ı Ġażanfer Şāh'a irüp dīvān-ı Ġażanfer'e girdiler. [51a6] Ġażanfer Şāh, Ferāmerz̲'i taḫtına teklīf eyledi. Ferāmerz̲ gülüp eyitdi, biz taḫt-nişīn degülüz ṣandalī-nīşīnüz didi. Bu kerre Ġażanfer [51a7] Şāh'uñ ṣaġ pāy-ı taḫt pehlevānına Behmen-i Zūr-āver ve ṣol pāy-ı taḫtına Fīrūz Cihāngīr dirler idi. Ferāmerz̲ pāy-ı taḫt ṣandalīsine [51a8] geçüp ḳarār eyledi. Ġażanfer Şāh, Ferāmerz̲'e żiyāfet eyledi. Ferāmerz̲ de żiyāfet eṣnāsında Ḫusrev Şāh ṣadedin açup [51a9] inşaʾallāh hem ḳızı alıvireyüm ve hem cümlesin īmāna getüreyüm ancaḳ benüm daḫı yā Ġażanfer Şāh bir ricām var diyüp bunı īmāna teklīf [51a10] eyledi. Meger Ḫusrev yolı-y-ıla evvelden bildürmiş idi. Ġażanfer Şāh hiç muḫālefet itmeyüp Müselmān ve bende-i sübḥān oldı ammā ol [51a11] iki pehlevānlar tereddüde vardılar. Ferāmerz̲ dönüp eyitdi, dil-āverler yā siz niçün tereddüd eyledüñüz murādıñuz nedür yoḫsa muḫālefet midür [51a12] didi. Bunlar eyitdiler, ḫayr pehlevān murādımuz muḫālefet degüldür ancaḳ bir kerre bize ġalebe göstermelüsüñüz kim biz de ġālebemüz bilüp aña göre [51a13] bende olup Ḫuḍa-perest olalum didiler. Ferāmerz̲ de nola dil-āverler diyüp hemān miyānından kemend-i ejderhā bendin birḳaç ḳat [51a14] çözüp ṣaġ bāzūsına bend eyledi ve üçün meydāna atdı. Andan ṣāḳiye ṭoldur idüp cāmı doldurdup eline [51a15] aldı. Di imdi dil-āverler kemende yapışup çeküñ, beni ṣandalīde ayırmaḳ size cibā eger ḳolum ḥarekete getürüp elümde olan [51a16] cāmdan bir ḳaṭre bāde dökilürse siz baña ġālib olmış olursız ġayrı imtiḥāna ḥācet degüldür didi. Bunlar göñlünden [51a17] ʿaceb fudūla beñzer zīrā bu olacaḳ iş midür diyüp ibtidā Fīrūz Cihāngīr ḳalḳup kemendi ṭutdı. Ol ḳadar çekdi kim yüzi [51a18] pancara döndi, olmadı. Ferāmerz̲'üñ ḳolın ser-mū deñlü ḥareket itdiremedi. Fīrūz daḫı kemendi ṣalıvirüp bu kerre [51a19] Behmen-i Zūr-āver ṭutdı. Var ḳuvvetin bāzūya getürüp çekegördi olmadı. Eyitdi, gelüñ ikiñüz birden ṭutuñ didi. [51a20] İkisi birden ṭutup çekdiler yine olmadı. Bu kerre Ferāmerz̲ eyitdi, göñlinden geçen gelüp çeksin. Otuz ḳādar pehlevān daḫı gelüp [51a21] yapışdılar ol ḳadar çalışagördiler kim yorıldılar. Aṣlā bir şey ḥāṣıl idemediler. Ġayrı inṣāf idüp cümlesi de īmāna gelüp [51a22] Ġażanfer Şāh, yüz biñ er-ile tābiʿ oldı. Bu kerre Ferāmerz̲ bir nāme inşā idüp oradan Ḫāḳān-ı zemīn'e gönderdi Jīvek [51a23] ʿAyyār ile. Jīvek nāmeʾi alup gitdi. Bir gün Ḫāḳān-ı zemīn'e irüp ṭoġrı Mużaffer Şāh'uñ dīvānında kendin bildürdi. Mużaffer [51a24] Şāh'a ḫaber virdiler. Mużaffer iz̲īn virdi. Jīvek bār-gāhdan içeri girdi meger Mużaffer ʿasker cemʿ idüp sūra bünyād urılmış-ıdı. [51a25] Bār-gāhlar ile ḳalʿadan ṭaşra idiler. Jīvek, Mużaffer öñine varup

ādāb-ı erkān icrāsından ṣoñra nāme-i Ferāmerz̲’i çıḳarup, [51b] [51b1] çıḳarup Muẓaffer Şāh’a virdi ve göz ucı-y-ıla ṣaġ ve ṣol dīvānı gözden geçürdi. Ṣaġ pāy-ı taḫt ṣandalīsinde Feraḫ-zād [51b2] Ḫāḳānī’i gördi. Yüz yigirmi altı eriş ḳadd-ıla oturmış, bıyıklar dem-i evren miṣāl bināgūşından aşurı gitmiş bir şecāʿat [51b3] ve ṣalābet ṣāḥibi dil-āverdür kim olmaz. Ṣol pāy-ı taḫtında Berehmen-zād-ı Zencīr’den nām bir pehlevān oturur, ṭoḳuz ḳulaç zencīr ḳullanur, [51b4] menʿi ġāyet müşkil. Ṣaġ ve ṣol dil-āverler çoḳ. Bu arada Muẓaffer Şāh nāme alup Jīvek’e ey piyāde ḳandan gelürsin, adın nedür, [51b5] nāmeʾi kimden getürürsin didi. Jīvek duʿā idüp eyitdi, pād-şāhum gelişüm ḥālā Cihān-efrūz ḳalʿasındadur. Benüm aduma Jīvek [51b6] ʿAyyār dirler. Şimdi zengī dil-āveri ẓuhūr eyledi, adına Ḳattāl Zengī-i Merdom-ḫor dirler, ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālemdür. Yir götürmez ʿasker ile [51b7] Īrān’da Rüstem’den ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānı almaġa gider, ben anuñ ʿayyārıyum ve bu nāme anuñdur, bāḳī cevāb nāmededür didi. Muẓaffer [51b8] Şāh, nāmenüñ mührin giderüp dānāya virdi. Dānā da ḳırāʾat eyledi. Ser-nāme-i be-nām, ḫudāvend-i cihān-āferīn[158] benüm ḳatumdan ki [51b9] ḥāliyā rubʿ-ı meskūndan ẓuhūr eyleyen ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem Ḳattāl Zengī’yem. Sen kim Ḫāḳān-ı zemīn pād-şāhı olan Muẓaffer Şāh’sın. [51b10] Nāme vuṣūlında maʿlūm ola kim pes-perde-i ʿişmetüñde perverde olan duḫter-i ferḫunde-aḫterüñ Ḳalendaḫt Bānū daḫı [51b11] ḳundakda iken birāderüñ Ġażanfer Şāh’uñ oġlı Ḫusrev Şāh’a nām-zed[159] idüp şimdi cihān pehlevānuñ olan Feraḫ-zād Ḫāḳānī [51b12] nām dil-āvere virmek murād eylemişsin. Ḫusrev Şāh gelüp baña taẓallüm idüp ben de ḳızı alıvirmege der-ʿuhde eyledüm. İmdi gerekdür kim [51b13] yine nām-zedlisine viresin ve hem işitdüm ki seni yoḳdan var iden rabbüñi bilmeyüp kendi elüñle yaḳduġuñ nāra -ḫāşā ṣümme ḫāşā- [51b14] maʿbūd diyü perestiş eylermişsin. Allāh’ı bir bilüp īmān-ı İslām’ı ḳabūl ve dīn-i mübīne duḫūl idüp gelüp ḫāk-pāyuma yüz sürüp [51b15] tābiʿ olasın ve-illā yoḳ diyüp muḫālefet eylerseñ meydānuma ḥāżır olasın, ṣoñra ʿöẕr, bahāne eylemeyesin. Añsuzın geldi [51b16] tedārüksiz bulundum dimeyesin. Varan ʿayyārum Jīvek-i mümtāz ile şāfī cevāb irsāl idesin diyüp nāmeʾi tamām eylemiş. [51b17] Muẓaffer Şāh nāmeden bu cevābı işidince münfaʿil olup Feraḫ-zād Ḫāḳānī’nüñ yüzine baḳdı, nāmeye ne cevāb vireyüm şeklinde. [51b18] Feraḫ-zād da Muẓaffer Şāh’uñ baḳışından murādın

[158] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde “**āferīd** (افريد)” şeklinde yazılmıştır. Kelime tüm kaynaklarda “**cihān**” kelimesiyle bitişik şekilde “**cihān-āferīn**” şeklinde tespit edilmiştir. Müstensih yazımda yanlışlık yapmış olmalıdır. Cümleye de uygun olduğu görüldüğü için kelime çevriyazıya “**cihān-āferīn**” şeklinde aktarılmıştır.

[159] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde yanlışlıkla “**nām-zād** (نامزاد)” şeklinde yazılmıştır. Bu yanlışlık giderilmiş ve kelime çevriyazıya “**nām-zed**” şeklinde aktarılmıştır.

bilüp eyitdi, bildüginden ḳalmasun pād-şāhum biz bunda ḥāżıruz, her ne zemān [51b19] gelürse işte meydān didi ve süvārī ferāġat idüp ceng tedārükine meşġūl oldılar. Muẓaffer Şāh daḫı Jīvek'e böyle [51b20] cevāb virüp cāʾizesin virdi ve yanında dellāllar çaġırtdı. Ey ʿAsker-i Ḫāḳān-ı zemīn şöyle bir madde ẓuhūr eyledi. [51b21] Sūrdan ferāġat olındı, cenge ḥāżır oluñ diyüp Jīvek daḫı bu nidāyı işidüp oradan yine ṭaban ḳaldurup Ḳalʿa-i [51b22] Cihān-efrūz'a gelüp Ferāmerz̲'e bulışdı ve Muẓaffer Şāh'uñ cevābın virdi. Nā-gāh ʿasker de gelüp Ḳalʿa-i Cihān-efrūz [51b23] öñine ḳondılar. İki gice anda yatup tamām Ġażanfer Şāh tedārükin görüp bir gün on yidi kerre yüz biñ er-ile ḳalḳup ḳandasın [51b24] Ḫaḳān-ı zemīn diyüp revāne oldılar. Yiye içe bir gün Ḫāḳān-ı zemīn'e yarın varılur didükleri menzile gelüp ḳondılar ammā Ferāmerz̲ [51b25] tenbīh idüp eli-y-ile irtesi gün ḳalḳup gitdiler. Ötede Muẓaffer Şāh'a ḫaber oldı kim yārın Ḳattāl Zengī gelüp muḳābil ḳonar didiler. Pehlevānlar **[52a]** [52a1] ʿaskerin seyr idelüm didiler. Muẓaffer Şāh ādem gönderüp bir yüksek yire sāye-bān ḳurdılar. İrtesi gün ḳalḳup sāye-bān [52a2] altına vardılar. Nā-gāh Cihān-efrūz ṭarafından tozlar āsmāna peyveste oldı. Bād-ı ṣabā ḳarşulayup ol ġubārī dāmeninden [52a3] girībānına varınca iki şaḳḳ idüp seksān ʿālem ẓāhir oldı. Seksān biñ erüñ nişānesi ʿalem sāyesinde iki dil-āver gelüp [52a4] ordū yirin ve serā-perde yirin taşmīm eylediler. Andan ṣoñra ḳırḳ biñ er-ile Ḳahḳaşān-ı Z̲īr-dest geldi. Ḳafāsında serā-perde-i İskender-i [52a5] Kübrā, cinnīler iki ādem boyı ber-hevā getürüp taşmīm olan yire fi-l-ḥāl ḳurdılar. Üç yüz otuz üç ḳubbe üzerine andan ṣoñra ṣāġ [52a6] ve ṣol altı biñ altı yüz altmış altı ṣandalīlerin anda tertīb üzre ḳurdılar. Muẓaffer Şāh ve Feraḫ-zād Ḫāḳānī serā-perdeʾi görüp [52a7] ḫayrān oldılar. Ardınca sāʾir pehlevānlar ve şāhlar tertīb üzre gelüp ḳondılar. Muṭahhar Şāh gelüp ḳondı. Anuñ ardınca ecnās-ı muḫtelife [52a8] cümleden ṣoñra Ferāmerz̲ geldi. Yitmiş iki pāre ālātı vücūdına ārāste eylemiş, altında Ḳuṭb-ı Āteş-dem, ṣaġ rikābında Jīvek ve Çeldek, ṣol [52a9] rikābında Ser-bāz ve Fellāḥ öñince İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrī aʿẓamet-i ṭām ile gelüp mukaddem gelen pehlevānlar piyāde cümle ḳarşu gelüp öñine [52a10] düşdiler ve serā-perde ḳapusına varınca gitdiler. Andan raḫşından indirüp Ferāmerz̲'üñ ḳoltuġına girüp serā-perdeden içeri [52a11] girdiler. Ferāmerz̲ ḳonduġı gibi üç gün āsāyişdür diyü münādīlere nidā itdürdi. Muẓaffer Şāh ile Feraḫ-zād ḳalḳup bār-gāhlarına [52a12] geldiler.

Ḫülāṣa-i kelām, üç gün āsāyiş idüp dördinci gün ṭarafeynden dīvān kūslarına ṭurralar urılup İslām güzīdeleri serā-perde-i [52a13] İskender'e cemʿ oldılar. Muẓaffer

Şāh'uñ da erbāb-ı dīvānı Muẓaffer Şāh bār-gāhına cemʿ olup eyā bugün Ḳattāl Zengī cānibinden ne ẓuhūr eyler [52a14] diyü ḫabere munṭaẓır oldılar. Bu kerre Ferāmerz̲ ġalebe-i dīvān idüp bir nāme daḫı inşā idüp Jīvek ʿAyyār'ıla Muẓaffer Şāh'a irsāl [52a15] eyledi. Jīvek, nāmeʾi alup Muẓaffer Şāh bār-gāhına varup iẕn alup içeri girdi ve nāmeʾi virdi. Muẓaffer Şāh dānā eline virüp ḳırāʾat olındı. [52a16] Mefhūm yine evvelki siyāḳ üzre ḳızı viresin ve İslām'a gelesin dimiş. Bu kerre Ferāḫ-zād meydāna ḳılıç bıraġup eyitdi, yārın meydānda [52a17] cevāb alsun didi. Jīvek dönüp geldi. Yārın meydānda cevāb alsun didiler diyince Ferāmerz̲ daḫı Ḳahḳaşān'a fermān eyledi. ʿAsker de [52a18] yir yir münādīler nidā idüp ey ʿasker-i İslām bilüñ ve āgāh oluñ kim yārın cengdür diyü herkes tedārük üzre oldı. Ol gice geçüp ṣabāḥ [52a19] oldı. İki leşker yirlerinden ṭurup ālātların giyüp ve raḫşlarına binüp ʿalem sancaḳ ḳaldurdılar. Kūs-ı ḫarbīlerin çalaraḳ ʿazm-i meydān-ı rezm [52a20] eylediler. Birbirlerine muḳābil olup alaylar düzildi ve meydān açıldı. İbtidā meydāna kim gire diyince Ḥüsām-ı Zūr-āver, Ferāmerz̲'den iẕn [52a21] alup at sürüp meydāna girdi ve naʿra urup Muẓaffer Şāh ʿaskerinden er ṭaleb eyledi. Bir pehlevān girüp Ḥüsām bende çekdi. [52a22] Bir daḫı girdi anı da.

Ḫāṣılı, Ḥüsām ol gün aḫşam olınca yidi pehlevān bende çekdi. Muẓaffer Şāh ṭabl-ı ārām çaldırup [52a23] döndiler. İrtesi yine bindiler. Ol gün Saʿd-ı Sepīd-endam meydāna girüp gireni bende çekdi. Aḫşam olınca yine ṭabl-ı ārām [52a24] çalınup döndiler ve ḳondılar. Muẓaffer Şāh melūl oldı. Feraḫ-zād tesellī virüp elem çekme pehlevānlar pespāyedür, daḫı metīnlerimüz [52a25] gerisinde gör pād-şāhum didi. Üçinci gün Muẓaffer Şāh ṭarafından Şīr-merd Ḫāḳānī yüz altmış eriş ḳadd-ıla meydāna girüp kendin, **[52b]** [52b1] kendin bildirüp er ṭaleb eyledi. Ferāmerz̲ ṭarafından Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken iẕn alup Şīr-merd Ḫāḳānī ile muḳābil olup cenge başlayup [52b2] ḍuhā vaḳtine dek aḳrān cengi eylediler. ʿĀḳıbet birbirin zaḫm-dār idüp Muẓaffer Şāh ṭarafından Şīr-merd'i aldılar. Ferāmerz̲ ṭarafından daḫı [52b3] Ṣaff-der'i aldılar lākin Şīr-merd'üñ zaḫmı ziyāde idi. Bu kerre Şīr-Efgen Ḫāḳānī nām bir pehlevān daḫı girüp er ṭaleb eyledükde ʿUmrān-ı [52b4] Bedeḫşānī öñin alup aḫşama ḳarībe dek ceng eylediler. Dönecek maḥallde Ṣaff-der ile Şīr-merd gibi gürz-ile birbirin zedeleyüp [52b5] döndiler. Ṭabl-ı ārām çalınup iki leşker dönüp ḳondı. Zaḫm-dār olan pehlevānlaruñ zaḫmların ṣardılar. Ol gice daḫı mürūr idüp [52b6] ṣabāḥ oldı. Yine iki leşker süvār olup meydān merkezine geldiler. Alaylar baġlayup durdılar. Muẓaffer Şāh ṭarafından bir pehlevān

at [52b7] sürüp meydāna girdi. Ṭarīd-i cevelān idüp andan naʿra urup benüm Berehmen-zād-ı Zencīr'in[160] ey Ḫudā-perestler meydānuma gelüñ didi. Ferāmerz̲ [52b8] pehlevānlarından Cüneyd-i Ḫūn-āşām, Ferāmerz̲ öñine gelüp meydāna girmege iz̲īn istedi. Ferāmerz̲ eyitdi, var yā Cüneyd ammā [52b9] merdāne diren zīrā bir Berehmen-zād kim ʿazīme beñzemez didi. Cüneyd at sürüp Berehmen-zād'uñ öñin alup söyleşürek az̲ġaşup [52b10] cenge başladılar. Berehmen-zād **nīze vü gürze** ṣoñra el zencīre urup başınuñ üzerinden devr itdürerek geldi. Mīzān yirine [52b11] gelince bir kerre zencīr ile Cüneyd'i niçe çarpdı ise ellerin miyānına iki üç ḳat ṣarup yine döndi. Zūr idüp [52b12] at ḳuvveti-y-ile Cüneyd'i raḫşından yıḳdı ve baġlayup ʿalem dibine gönderdi. Tekrār cevelān idüp er ṭaleb eyledi. Beriden Līcūr-ı Laʿlānī iz̲n [52b13] alup Berehmen-zād'uñ meydānına girdi. Berehmen-zād, Līcūr'ı da zencīr ile ṣarup yıḳdı, bende çekdi. Ḫüsām-ı Zūr-āver girdi, biraz cengden [52b14] ṣoñra zencīr, Ḫüsām'uñ başın yardı.

Ḫāṣıl-ı kelām, Berehmen-zād, İslām dil-āverlerinden girenüñ kimin esīr ve kimin zaḫm-dār idüp meydānı [52b15] ṭutdı. Ferāmerz̲ gördi kim, bu nā-bekāruñ cengi muḫālif ve menʿi daḫı müşkildür. Kimseʾi meydāna ṣalıvirmeyüp hemān kendi girdi. Berehmen-zād'uñ [52b16] öñin alup eyitdi, āferin dil-āver ceng-āver pehlevāna beñzersin ancaḳ elüñde olan ālātın miḫnet ālātıdur zīrā menʿi müşkildür didi. [52b17] Berehmen-zād eyitdi, yā Ḳattāl er olan her ālātuñ menʿine ḳādirdür, aña bahāne dirler eger sen daḫı menʿine ḳādir degül iseñ saña anuñla ḥamle [52b18] itmeyüm didi. Ferāmerz̲ eyitdi, yā Berehmen-zād benüm murādum seni āgāh eylemekdür yoḫsa baña anuñla ḥamle eyleme dimem, belki eylemeseñ ben senüñle [52b19] ceng eylemem çünki öyle didüñ. Düstūr saña maḳdūruñ ṣarf eyleyüp nice ḥamle eylerseñ eyle. Zīrā ben saña Ferāmerz̲ de el ṣunup [52b20] nīzesin çeküp elinden alup atıvirdi. Berehmen-zād bu ḥāli görüp ġażaba geldi. Bu kerre gürzin ḳapup irişdi. Ferāmerz̲'e [52b21] bir ḍarb urdı. Ferāmerz̲ gürzin daḫı çeküp andan aldı, ānīde atıvirdi. Berehmen-zād eyitdi, eger er iseñ zencīrüm de menʿ eyle diyüp [52b22] el zencīre urdı, başınuñ üzerinden devr itdürerek tamām mīzān yirine gelüp Ferāmerz̲'üñ başın nişanlayup bir kerre zencīri ḥāvāle [52b23] eyledi. Ferāmerz̲ cest miyānından tīġ āteşini çeküp zencīre ḳarşu virdi. Zencīr tīġe ṣarılınca Ferāmerz̲ tīġi niçe silkdi ise [52b24] zencīr bir yirden

[160] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**re** (ر)" harfine yanlışlıkla nokta konması sonucunda " (زنجیز)" şeklinde yazılmıştır. Bu yanlışlık giderilmiş ve kelime çevriyazıya "**zencīr**" şeklinde aktarılmıştır.

kesilüp dökildi ammā Berehmen-zād ziyāde öykesinden elinde ḳalan zencīr pāresin Ferāmerz̲'üñ çehresine [52b25] fırlatdı. Ferāmerz̲ ḳolçaġı-y-ıla çarpup anı da menʿ eyledi ve tīġi ġılāfına ḳoyup el gürze urdı. İrüp Berehmen-zād'a bir ḍarb **[53a]** [53a1] ḥavāle eyledi. Berehmen-zād şaşup nice idecegin bilmedi zīrā gürzi yoḳ kim ber-ā-ber vire ammā Ferāmerz̲ gürzin żabṭ idüp ṭarafı-y-ıla [53a2] saldı. Bir de Berehmen-zād'uñ düvāline el urup ḳapdı. Raḫşından ayırup ḳolına aldı ve Jīvek ʿAyyār'a teslīm idüp Jīvek [53a3] daḫı baglayup ʿalem dibine iletdi. Ferāmerz̲ naʿra urup er ṭāleb eyledi ammā aḫşamda ḳarīb olmış-ıdı. Feraḫ-zād Ḫāḳānī, Ferāmerz̲'üñ [53a4] bu erligin görüp bi-ż-żarūrī[161] taḥsīn eyledi ve Muẓaffer Şāh'a eyitdi, pād-şāhum aḫşam yaḳındur, fermān idüñ ṭabl-ı ārām çalsunlar [53a5] ġayrı nevbet benümdür didi. Muẓaffer Şāh da emr eyledi, ṭabl-ı ārām çaldurdılar. Ferāmerz̲ işidüp döndi. İslām ʿaskerinde çalınup [53a6] iki leşker dönüp ḳondılar. Ferāmerz̲, serā-perdeye gelüp rezm ālātın çıḳārup bezm eşvābın giyüp dīvāna çıḳup cümle şāhlar [53a7] ve pehlevānlar şemʿine cemʿ oldılar. Ṭaʿām yindi. Andan bezm ālātı gelüp biraz da ʿişret olındı. Ferāmerz̲, Jīvek ʿAyyār'a yā Jīvek [53a8] varup bir kerre Ḫāḳān ʿaskerin tecessüs eyleseñ, Berehmen-zād'uñ esīr eyledigi pehlevānları niçe ideler, öldürmek ḳaṣdın [53a9] iderler ise gelüp baña ḫaber vir, ben varayum Muẓaffer Şāh dīvānın başup pehlevānları ḫalāṣ ideyüm didi. Jīvek nola diyüp [53a10] tebdīl-i ṣūret Muẓaffer Şāh'uñ bār-gāhına ʿazm eyledi.

O ṭarafdan, Muẓaffer Şāh daḫı dönüp ḳonınça dīvān eyledi. Cümle [53a11] erbāb-ı dīvān gelüp yirlerinde ḳarār eylediler ṭaʿām gelüp yindi. biraz da bāde içilüp andan ol gün olan ceng ṣadedi [53a12] açıldı. Bu maḥall Jīvek ʿAyyār tebdīl gelüp dīvān-ı Muẓaffer Şāh'dan girüp bir kūşede temāşāya ṭurdı. Bu kerre Muẓaffer Şāh [53a13] dönüp Feraḫ-zād'a eyitdi, ne dirsin yā Feraḫ-zād bugün Ḳattāl Zengī'nüñ cengine. Nā-bekār, Berehmen-zād'a aṣlā göz açdurmadı, [53a14] ḳorḳārum biz bu nā-bekār zengīye cevāb viremezüz didi. Feraḫ-zād elem çekme pād-şāhum yārın meydāna ben gireyüm Nār-ı Nūr devletinde [53a15] anlara cevāb virürem diyü Muẓaffer Şāh'a biraz tesellī virdi. Andan herkes bār-gāhına gidüp yatdı. ʿĀlem aġyār[162]dan [53a16] ḫālī olduḳda Jīvek ʿAyyār ḥabs-ḫāne bār-gāhın bulup üzerine nigeh-bān olanları dārūdan geçürüp pehlevānları ḫalāṣ [53a17] eyledi ve birer raḫş peydā idüp cümlesin süvār eyledi ve öñlerine düşüp bir ṭarīḳ ile ḳaravoldan geçürüp leşker-i [53a18] İslām'a getürdi.

---

[161] Bu kelime sözlüklerde "**bi-ż-żarūre**" şeklinde geçmektedir.
[162] Müstensih bu kelimeyi tıpkıbasım bölümünde "**re** (ر) harfini unutarak "**aġyā** (اغيا)" şeklinde yazmıştır. Kelime çevriyazıya **"aġyār**" şeklinde aktarılmıştır.

Ferāmerz daḫı henüz yatmayup eyā Jīvek ne ḫaber getürür diyü munṭaẓır iken nā-gāh Jīvek pehlevānları ile [53a19] gelüp Ferāmerz'e bulışdılar. Ferāmerz pehlevānları görince şād oldı. Jīvek eyitdi, yārın meydāna Feraḫ-zād girse [53a20] gerekdür didi. Ferāmerz de pehlevānlara tenbīh idüp eyitdi, olur olmaz pehlevān Feraḫ-zād meydānına heves eylemesün didi [53a21] ve izīn virüp herkes yirine gidüp ḫużūra vardılar. Ferāmerz daḫı yatup ṣabāḥ olduḳda Muẓaffer Şāh ceng-i ḥarbīlerin [53a22] çaldırup iki kerre yüz biñ leşker ile binüp ʿazm-i meydān-ı rezm eyledi. Berüden Ferāmerz daḫı yidi kerre yüz biñ [53a23]ʿaskerüñ güzīdeleri ile süvār olup Muẓaffer Şāh'a muḳābil ve ṭarafeynden meydān açılup kim gire dirken Feraḫ-zād'a bir kerre [53a24] raḫş sürüp yanar āteş gibi meydāna girdi. Tamām sipāhīligin ʿarż eyledükden ṣoñra ismin yād idüp er ṭaleb eyledi. [53a25] Saʿd-ı Sepīd-endām, Ferāmerz'den izn alup at sürüp Feraḫ-zād'uñ öñin kesdirüp cenge başladılar. Feraḫ-zād Ḫāḳānī, Saʿd'uñ, [53b] [53b1] Saʿd'uñ ḥamlelerüñ menʿ idüp ʿāḳıbet bir ḍarb urup Saʿd'ı ālūde eyledi. Bend eylemege muḳayyed olmadı. Bu kerre Ḳanāṭūr Zengī'nüñ [53b2] oġlı Ḳanṭūr Zengī girdi. Feraḫ-zād anı da ālūde eyledi. Şehr-i Ṣabā begleri girdi. Anları da ālūde eyledi ammā birini de bend eylemege [53b3] muḳayyed olmadı.

Ḥāṣılı, ol gün aḫşam olınca be-nām serverlerden on ṭoḳuz dil-āver ālūde eyledi. Aḫşam olınca ṭabl-ı ārām [53b4] çalınup döndiler. Muẓaffer Şāh, Feraḫ-zād'a ḫilʿat virüp eyitdi, niçün yıḳduġuñ pehlevānları bağlamaduñ didi. Feraḫ-zād eyitdi, [53b5] ne bağlayum pād-şāhum anlarda murād olan Ḳattāl Zengī'dür, oña cevāb virince sāʾirlerinüñ işi āsāndur. Bir de budur ki gice [53b6] ʿayyārlar gelüp ḫalāṣ ideyorlar. Beyhūde ne zaḥmet çekeyüm didi. Beride Ferāmerz de dönüp dīvān eyledi. Cümle begler cemʿ [53b7] oldılar. Ferāmerz ālūde olan pehlevānlara tesellī virüp eyitdi, begler Feraḫ-zād çoḳ metīn serverdür. Bolay kim İslām'a gelüp [53b8] serā-perdede bizümle bile olalar didi. Ol gice geçüp ṣabāḥ oldı. Yine iki leşker binüp muḳābil olduḳda Feraḫ-zād Ḫāḳānī meydāna [53b9] girüp er ṭaleb eyledi. Evrān-ı Āhen-derīd meydāna girdi ve Feraḫ-zād'uñ öñin alup cenge başladılar. Gün tā ḳubbe-i felege dikilince gürz [53b10] cengi idüp āḫir Feraḫ-zād, Evrān'a bir ḍarb urup raḫşın öldürdi. Evrān raḫşı-y-ıla bile ser-nigūn olduḳda Gülgūn Zengī [53b11] at sürüp Feraḫ-zād'a muḳābil oldı. Evrān'a raḫş irişdirdiler, süvār olup ʿalem sāyesine gitdi. Gülgūn Zengī aḫşam [53b12] olınca ceng idüp dönicek maḥallde Feraḫ-zād, Gülgūn Zengī'ye bir ḍarb urup Gülgūn reddinde ḫaṭā eyledi. Gürzüñ bir yapraġı [53b13] Gülgūn'uñ miġferi kenārına

ilüp başı iki şaḳḳ oldı. Gülgün raḫş gerdānın ḳuca düşdi. Jīvek ʿAyyār segirdüp Gülgün'ı [53b14] meydāndan ḳapdı ammā aḫşam daḫı olmış-ıdı ġayrı ṭabl-ı ārām çalınup döndiler ve ḳondılar. Ferāmerz daḫı Gülgün'uñ başına merhem-i [53b15] Süleymānī urup ṣardurdı. Yigirmi dört sāʿat ḥükmi var idi. Yigirmi dörtde ne ḳadar şedīd zaḫmı olsa eyü olurdı. Muẓaffer [53b16] Şāh dönüp ḳonduḳda Feraḫ-zād'a yine ḥilʿat giyürüp āferīn eyledi. Feraḫ-zād daḫı germ olup eyitdi, pād-şāhum şunda [53b17] üç dört kimse ḳaldı anları da bir ḥāl idersem ġayrı iş tamāmdur didi. Ol gice daḫı mürūr idüp ṣubḥ irdi. Yine iki [53b18] leşker süvār olup meydān merkezine geldiler, ṣaflar düzilüp Feraḫ-zād meydāna girüp luʿb-i hüner gösterüp andan naʿra urup [53b19] er ṭaleb eyledi. Bu kerre Ḳanāṭūr Zengī, Ferāmerz'den izn alup at sürüp meydāna girüp Feraḫ-zād'uñ öñin alup söyleşürek [53b20] azġışup el nīze ve gürze urup yine cenge başladılar. Günā-gün ceng, aḫşām olınca Feraḫ-zād, Ḳanāṭūr'a bir ḍarb-ı şedīd [53b21] urdı. Ḳanāṭūr gürze alup baʿde arḳaya alup lenger virince altında olan gergedānuñ bili ṭāḳat getüremeyüp ḳırıldı. Ḳanāṭūr [53b22] bile yıḳılup ḥikmet-i Ḫudā başı bir ṭaşa rāst gelüp yarıldı. Jīvek cest Ḳanāṭūr'ı ḳapdı ve ṭabl-ı ārām da çalındı. İki [53b23] cānibden dönüp ḳondılar. Ferāmerz, Ḳanāṭūr'uñ zaḫmına merhem urup tesellī virdi. Ötede Muẓaffer Şāh daḫı yine Feraḫ-zād'a [53b24] ḫilʿat virüp āferīn eyledi. Ol gice de başa varup vaḳt-i ṣubḥ olduḳda yine iki leşker süvār olup birbirlerine [53b25] muḳābil olup meydān açıldı. Yine Feraḫ-zād gergedān sürüp meydāna girdi. Naʿra urup er ṭaleb eyledükde Melik Seyf-endāz **[54a]** [54a1] izn alup meydāna girüp Feraḫ-zād'uñ öñin aldı ve ʿaşḳ eyledi. Feraḫ-zād merḥabā idüp adın ṣordı. Melik Seyf kendin bildirüp [54a2] ikinci ser-ḳaplan olduġın didi. Feraḫ-zād, di imdi ḥamle eyle göreyüm ne ḳıṭʿada pehlevānsın didi. Melik Seyf yoḳ sen [54a3] diyüp ḥamle nizāʿına düşdiler. Ferāmerz berüde ʿalem sāyesinden bunlaruñ nizāʿın görüp Jīvek ʿAyyār'ıla ḫaber gönderdi. Melik [54a4] Seyf eylesün ḥamle didi. Jīvek varup Melik Seyf'e Ferāmerz'üñ emrin bildürdi. Melik Seyf el nīzeye urup irişdi. Feraḫ-zād'a [54a5] bir nīze urdı. Feraḫ-zād siper ḳoyup ber-ā-ber virdi. Yalmān-ı nīze, dāmen-i siperden ḳaydı. Ḳoltuḳ altından yol bulup yan yana rikāb [54a6] rikāba naʿleyn dögerek Melik Seyf nīzesin żabṭ idüp at ḳuvveti-y-ile ser-meydāna vardı. Feraḫ-zād, Melik Seyf'üñ nīze uruşına [54a7] taḥsīn eyledi. Melik Seyf yine öteden dönüp Feraḫ-zād'a eyitdi, sen de ḥamle eyle didükde Feraḫ-zād daḫı el nīzeye urup [54a8] irişdi. Melik Seyf'e bir nīze ḥavāle eyledi. Melik Seyf ṣabr ile ḳoltuḳ altından yol gösterüp menʿ eyledi ammā raḥmet çekdi. [54a9] Ol öyke ile ṭarafīlinden

gürzin çeküp eline aldı, ayırup Feraḫ-zād'a bir eyü ḍarb urdı. Feraḫ-zād da arḳada gerçi [54a10] menʿ eyledi ammā ḫayli ıżṭırāb gördi. Feraḫ-zād Ḫāḳānī daḫı Melik Seyf'e bir ḍarb urup Melik Seyf biñ belā ile menʿ eyleyüp [54a11] bunlar yek-ā-yek gürz cengī eylediler. Aḫşam olınca ġālib maġlūb bellü olmadı, dönüp ḳondılar. İki ṭarafdan Melik Seyf'e yine [54a12] ḫilʿat virüp ṣabāḥa muntaẓır oldılar çünkim sabāḥ oldı. Şems-i ḫāver ḫāb-gāhından baş ḳaldırup şaʿşaa-baḫş [54a13] heft-kişver olduḳda yine iki leşker binüp Feraḫ-zād ile Melik Seyf meydāna girüp aḫşam olınca ceng idüp döndiler. [54a14] Üçinci gün yine meydāna girüp vaḳt-i ḍuhā geçince ceng idüp Feraḫ-zād, Melik Seyf'e bir ḍarb-ı şedīd urup Melik Seyf'üñ [54a15] raḫşınuñ miyānı şiddet-i ḍarbdan ḫālel-peẕīr olduḳda Melik Seyf getürüp kendin zemīne atdı ve irüp Feraḫ-zād'uñ gergedānınuñ [54a16] ḳabīḥ ayaġından çeküp ḳopardı. Feraḫ-zād daḫı zemīne per-tāb idüp birbirlerine muşt ḥavāle eyledi. Āḫir boġaz boġaza [54a17] andan düvāl düvāle olup Melik Seyf, Feraḫ-zād Ḫāḳān'uñ düvālinden ḳapup zūr eyledi.

Ḥāṣılı, üçinci zūrda Feraḫ-zād'ı [54a18] ṭırnaḳ üzerine diküp ziyāde idemedi. Feraḫ-zād, Melik Seyf'üñ düvālinden ṭutup ibtidā zūrda baş parmaġı üzre dikdi. [54a19] Üçinci zūrda bir ḳarış ḳadar zemīnden yuḳaru pāyların ḳaldırdı. Melik Seyf'üñ ʿaḳlı gidüp ġayret-ile öyle lenger virdi kim [54a20] düvāl kemeri iki zūra ṭāḳat getüremeyüp kütür kütür ḳırıldı. Melik Seyf pāyların zemīne başınca ʿārından dāl-ḫançer olup [54a21] Feraḫ-zād'uñ üzerine yüridi. Feraḫ-zād daḫı dāl-ḫançer olup birbirlerine ḳaṣd idince hemān Ferāmerz ʿalem dibinden Ḳuṭb-ı Āteş- [54a22] dem'i berḳ-i ḫāṭıf gibi sürüp çeküñ eliñüz diyü ḥayḳırınca ikisi daḫı şaşup öyle ḳaldılar. Ferāmerz irüp bunlaruñ aralarına [54a23] girüp çek elüñ yā Melik Seyf diyince Melik Seyf girü çekildi. Ferāmerz dönüp Feraḫ-zād'a çek elüñ yā Feraḫ-zād merd olan birbirlerine [54a24] hiç tīġ ü ḫançer çekmek olur mı ʿayıbdur didi. Bu kerre Feraḫ-zād eyitdi, neyleyüm yā Ḳattāl Zengī ḳomaduñ nā-bekāra miḳdārın bildireydüm [54a25] zīrā benüm arada ṣuçum yoḳdur. İbtidā evvel o ḫançer çekdi ẓāhir ben ṭurup baḳacaḳ digülüm çünki sen geldüñ bizüm aramuza girdüñ, [54b] [54b1] girdüñ. Ġayrı cengimüz senüñle olsun didi. Ferāmerz nola yā Feraḫ-zād ancaḳ birḳaç gündüz her gün ceng eylersin, üç gün ceng [54b2] olmasun, hem ʿasker diñlensün ve hem sen de biraz diñlen dördinci gün cengimüz benüm senüñle olsun, meydāna girüp imtiḥān olalum. [54b3] Eger baña da bıçaḳ arḳası ḳadar ġālebe idebilürseñ bilā-nizāʿ bütün devlet ve dārātum cümle senüñ olsun fe-emmā iş bir ʿaks [54b4] olup eger ben saña ġālib gelürsem Müselmān olup sen de baña tābiʿ olur

mısın didi. Feraḫ-zād da eyitdi, yā Ḳattāl ol söz [54b5] ġalebe eyledügüñ zemān da olur diyüp döndiler. İki ṭarafdan Feraḫ-zād'a ve Melik Seyf'e raḫş irişdürdiler. Anlar da süvār oldılar. Şāhlar [54b6] pehlevānlaruñ döndüklerin görüp ḍarb-ı ārām çaldurdılar. İki leşker dönüp ḳondılar. Andan ṣoñra üç güne dek ceng yoḳdur, [54b7] āsāyişdür diyü münādīler nidā eyledi. Feraḫ-zād daḫı dönüp ḳuvvetince Muẓaffer Şāh'a yetdi. Pādşāhum Ḳattāl Zengī ile şöyle bir ḳavl [54b8]eyledük diyüp anlar da üç gün āsāyiş nidā itdürdiler. İki leşker bildiler kim üç güne dek ceng yoḳdur, herkes ẕevḳinde [54b9] ve seyr ü şikārlarında oldılar. Bunlar bu ḥāl üzre bunda ṭursun şimdi bizüm dāstānımuz Ṣarṣar-ı Sebük-bār'uñ aḥvāline [54b10] geldi.

Seyāḥat-i Ṣarṣar-ı Sebük-bār, rāviyān-ı güzīn

ve nāḳilān-ı soḫen-çīn bu dāstānı öyle rivāyet eylemişler kim, Ṣarṣar-ı [54b11] Sebük-bār, Cevāhir-ābād üzre Layṭān Vezīr, Ferāmerẕ'e ḳaṣd eyleyüp kāse ile zehrli şerbet virürken ʿayyār irüp ammā tīzlik [54b12] ile Layṭān'uñ ṣūretine bir sille urup kāse elinden düşüp şikest oldı. Ferāmerẕ niçün böyle eyledüñ didükde şerbet [54b13] zehrlidür, bu laʿīnüñ saña ḳaṣdı var diyince Layṭān inkār eyledi. Ṣarṣar daḫı nīm işbātum vardur diyü oġlanı getürüp oġlan [54b14] Layṭān'ı şimdi öldürürler diyü tekrār inkār eyledükde Ṣarṣar büzme düşüp ḥicāb eyledüginden oġlanı urup ḳatl eyledi. [54b15] Bu kerre ṭutuñ şu nā-bekārı diyüp Ferāmerẕ üç tāziyāne urdı. Ṣarṣar ḫoş imdi diyüp küsdi. Gice içre Layṭān Vezīr'e o gice ʿaẓīm reng virüp yine [54b16] ol gice ordūdan çıḳup gice içre bir cānibi ṭutup aġlayu aġlayu gitdi. Kendiye yüri, [54b17] ey bī-vefā Ferāmerẕ, sen beni bir dāne melʿūn içün benüm ʿırżuma pāy-māl eyleyüp ḳadrüm bilmedüñ, gör imdi benüm de saña rengler ideyüm [54b18] diyüp ol āteş ile öyle gitdi kim üç biş günde ḳırḳ menzil yol aldı. Ġayrı Ṣarṣar'uñ tāb u tüvānı ḳalmayup bir dāmen-i kūhda [54b19] bir çeşme-sāra geldi. Yorġun aç ve ṣusuz eyitdi, bāri şunda biraz ārām idüp hem bir miḳdār āsāyiş ideyüm ve hem [54b20] bir loḳma tenāvül eyleyüp ṣucaġız[163] içeyüm diyüp ol çeşme-sāruñ öñi bir çemen-i ṣuffe. Ferāmerẕ'üñ kendüye itdügi [54b21] işi yād idüp elem-zede olur.

Ḫāṣıl-ı kelām, ol ṣuffede oturup bir miḳdār teneffüs eyledi. Andan enbānından biraz nevāle çıḳarup biraz defʿ-i cūʿ eyledi ve bir ṭas [54b22] çıḳarup ol çeşmeden bir iki ṭāṣ ṣu içüp rāḥat oldı. Andan ṣoñra [54b23] ol ṣuffede oturup eṭrāfın temāşā eylerken

[163] Bu ek müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**şu**" kelimesiyle birlikte "**çaġız** (چاغز)" şeklinde yazılmıştır. Ek çevriyazıya "**cağız**" şeklinde aktarılmıştır.

kendüye nevm-i ġalebe eyleyüp meger üç gündür uyumamış idi. fi-l-ḥāl ḫāba vardı [54b24] ammā meger Kūh-ı Sürḫ'de, Farġūn Cāẕū nāmında bir melʿūn-ı ebedī ve sāḥire cāẕū olurdı. Ḳarṭās'ı çalup mekānına ḥabs eyleyen ʿAḳrebe [54b25] Cāẕū didükleri melʿūnuñ ḳarındaşı imiş ve merdom-ḫor bir laʿīn-i ebedī idi. Dāʾimā kārı eṭrāf-ı eknāfdan ādem arayup nerede **[55a]** [55a1] bulınur ise derd-mendi ḳapup mekānına iletüp zehrlenür idi ammā Farġūn Cāẕū'nuñ cāẕūlarından biri ol araya [55a2] gelüp Ṣarṣar'ı uyur görüp hemān Ṣarṣar'ı ḳapup Ḳalʿa-i Sürḫ'de, Farġūn'a getürdiler. Serāya irüp gördiler, [55a3] Farġūn Cāẕū uyḳuyavarmış. Ṣarṣar'ı sāir cāẕūlaruñ yanına ḳoyup ısmarladılar. Sulṭān-ı sāḥirān uyḳudan [55a4] uyanduḳda bu küçük ādemi ʿarż idüñ diyüp yine ādem şikār eylemege gitdiler. Ṣarṣar ʿAyyār'uñ ʿaḳlı gelüp kendüsine şūm [55a5] idüp efendisine küsüp ġurbet-i iḫtiyār idenüñ ḥāli budur didi. Cāẕūlar gitdükden ṣoñra kendüsin sipāriş eyledügi [55a6] cāẕūya yalvarup bura neredür ve beni bunda niçün getürdiler, cürmüm nedür didi. Ol cāẕū gelüp ey bī-çāre bunda [55a7] cürm aranmaz, buraya Kūh-ı Sürḫ dirler. Bu ḳalʿaya Farġūn nām sulṭān-ı sāḫirānuñ ḳalʿasıdur. Biz ol Farġūn'uñ şākirdlerindenüz. [55a8] Gerisini bunda getürdiler. Farġūn'uñ şikārcılarıdur. Farġūn günde bir ādem kebāb idüp yimedükce keyfi gelmez. Bugün ādem ḳalmadı [55a9] işte varup seni ṣayd idüp getürmişler. Yine ādem ṣayd itmege gitdiler. Seni bunda bıraḳdılar ammā cāẕū uyḳudan [55a10] uyanınca seni götürüp ʿarż eylerüz. Farġūn da varuñ kebāb idüñ dir. Biz de senüñ bunda getürüp pāk başın kesüp [55a11] gövdeñi şişe sancup kebāb çevirirüz. Kebāb olduḳda öñine ḳoruz ḫora geçer didi. Meger Ṣarṣar'ı bıraḳduḳları [55a12] maḥall cāẕūnuñ maṭbaḫı idi. Bunlar ʿaşçı şākirdleri idiler. Ṣarṣar-ı Sebük-bār bunı işidince hāy anasını şimdi buña bir ʿayyārlıḳ [55a13] gerekdür kim cāẕūnuñ elinden ḫalāṣ bulavuz diyüp fikirde iken meger Farġūn Cāẕū uyanmış idi, ḫaber geldi, [55a14] cāẕūlar daḫı Ṣarṣar alup derd-mend iste Sultān-ı Cāẕū uyanmış, seni alup anda götürsek gerekdür didiler ve gidüp [55a15] Farġūn Cāẕū'nuñ yanına girdiler. Ṣarṣar gördi, ḳırḳ sekiz pāylu bir ẕerrīn ṭaḫt üzerinde bir cāẕū oturmış, ṣaḳal ve [55a16] bıyıḳ birbirine ḳarışmış, bir bed çehreli laʿīndür, yüzine bakılmaz. Farġūn daḫı Ṣarṣar'ı gördi. Bir küçük ādemdür. Nedür [55a17] bu küçük ādem bunı yine getürdiler, bir büyük ādem bulınmamış mı didi. Cāẕūlar işte bunı bulup getürdiler. Kendüler yine [55a18] gitdiler. Bunı begenmezseñüz lā-büdd şimdi yine birin getürürler didiler. Farġūn Cāẕū böyle didüginden Ṣarṣar ʿAyyār'uñ [55a19] yüregine bir miḳdār ṣu serpildi. Cāẕū beni

küçükdür diyü begenmedi ammā Farġūn Cāẕū döndi Ṣarṣar'a eyitdi, ey küçük [55a20] ādem sen nerelisin ve hem adın nedür ve niçün böyle küçük olduñ didi. Ṣarṣar aġlayup āh eyledi. Benüm adum kim bilür diyü [55a21] nā-bedīd şehrindenüm ve bir maʿrifet ṣāhibi kimesneyüm. Seyāḥat ile çıḳup bir yire gelüp uyudum. İşte bir de kendüm bunda [55a22] buldum. Cümle maʿrifeti taḥṣīl idüp faḳad siḥr ḳaldı. Aña da ʿarżum düşüp ṭālib oldum. Baña var eger siḥr-i kemāl-ile [55a23] ögrenüp üstād olmaḳ isterseñ Kūh-ı Sürḫ'de Farġūn Cāẕū dirler bir kāil vardur, üstāddur diyü ṣaġlıḳ virdiler. [55a24] Ben de anuñ yanına şākird olmaġa giderdüm. Ol ʿarżu ile giderken yolda uyudum işte, bunda getürmişler. Böyle küçük [55a25] ḳalduġuma sebeb küçük maʿṣūm iken baña zehr yidirmişler. Yüregüme varmamış, etime yayılmış. Ölmedüm ammā şimdi ḳanġı cānver, **[55b]** [55b1] cānver etüm ışırsa ölür didi. Farġūn, Ṣarṣar'ı yimek sevdāsından geçdi ve Ṣarṣar'a eyitdi, yā kim bilür Farġūn Cāẕū didükleri [55b2] seni getürdikleri eyü olmış, sen bunda gelince çoḳ zaḥmet çekerdüñ, yā şimdi baña ḫiẕmet eyler misin didi. Ṣarṣar [55b3] cānuma minnet benüm murādum öteden beri sen idüñ. Şükr ki murāduma nāʾil oldum diyüp varup Farġūn'uñ murdar elin [55b4] ṭutup yine kendi elin öpdi. Farġūn didi kim maʿrifetüm çoḳdur dirsüñ, imdi birin icrā eyle görelüm didi. [55b5] Ṣarṣar nola diyüp enbānından bir bāb çıḳardı, düzüp Farġūn'uñ hevāsına münāsib bir maḳām ṭutup bir faṣl eyledi kim [55b6] Farġūn Cazū'nuñ aġzından ṣular aḳdı. Bre āferīn sende gerçekden çoḳ hüner var imiş didi. Aḫşam olınca cāẕūya [55b7] dürlü şīrin-kārlıḳlar gösterüp cāẕū, Ṣarṣar'dan ziyāde ḫaẓẓ eyledi. Şikārcıları cāẕūnuñ ġayrı ādem gönderüp [55b8] Farġūn anı zehrlendi çünkim gice oldı. Yatacaḳ vaḳt olup taḫt üzre cāẕūya yataḳ bıraḳdılar. Cāẕū yatup [55b9] Ṣarṣar'a yā kim bilür sen de benüm ayaġum ucında yat didi. Ṣarṣar'uñ daḫı istedügi ol idi. Nola diyüp yatdı, [55b10] fevrī ḫorlamaġa başladı. Cāẕū da uyudı. ʿĀlem aġyārdan ḫālī oldığı gibi Ṣarṣar-ı Sebük-bār bir kerre yataġından ḳalḳup [55b11] ḫançerin eline alup yap yap taḫta çıḳup cāẕūnuñ başın kese. Nā-gāh taḫtuñ altından bir ejderhā ẓuhūr idüp aġzından [55b12] āteşler ṣaçaraḳ Ṣarṣar'a ḥamle eyledi ve bir mühīb ṣadā ile çaġırdı. Cāẕūdur, uyandı ve Ṣarṣar'ı görüp elinde ḫançer kendüsine [55b13] ḳaṣd eylemiş hemān laʿīn ṣıçrayup bir kerre Ṣarṣar'uñ ḳolından ṭutup yire urup ve bir ṣiḥr idüp bir ʿaẕīmü'l-cüṯṯe siyāh mürġ [55b14] peydā olup Ṣarṣar'ı bir pençe urup ḳapdı ve ber-hevā çıḳārdı. Ṣarṣar'uñ ʿaḳlı gidüp ol mürġ-i siyāh, Ṣarṣar'ı bir yire [55b15] bıraḳdı. birazdan Ṣarṣar'uñ yataraḳ ʿaḳlı başına gelüp göz açdı. Gördi, bir berr ü beyābān aṣlā dikilür, çūb pāresi [55b16]

bile yoḳ. Nā-çār ḳalup tevekküli bir cānibi ṭutup gitdi. biraz gidüp bu beriyye neredür diyü fikr iderken añsuzın ḳarşusında [55b17] iki meşʿale ẓāhir oldı. Ṣarṣar bu meşʿaleleri görüp bunlar diyüp eline teberrük alup biraz ilerüye varınca [55b18] ol meşʿaleler daḫı yaḳın geldi. Ṣarṣar ne gördi, fīl cüṣṣesinde bunlar nola diyü diḳḳat idüp baḳduḳda ne gördi, [55b19] bu bir arslan-ı mekr, ol daḫı meşʿale gibi görünen gözleri idi. Ṣarṣar'a yaḳın gelince bir kerre ġıjġırup Ṣarṣar'uñ üzerine [55b20] ḥamle eyledi. Ṣarṣar gördi, ḳaçsa irişür hemān bir kerre per-tāb idüp şīr iki pāre itmek içün teberi nice [55b21] urdı ise rāst gelüp şīr iki pāre olınca bir ṭarrāḳa olup arslan yıḳıldı. Ṣarṣar naẓar eyledi, ol arslan [55b22] ḳıyāfetinde ḥamle eyleyen bir müfred kim güher-āb ḳocasıdur. Ṣarṣar bu güher-āb'uñ lāşesinden vehm eyledi. Bre meded bu er āḫirlü [55b23] yir degül diyüp ḫavfından sürʿatle gitmege başladı. biraz gidince ḳafāsından bir mehīb ṣadā peydā oldı, ṣadā bir iken iki [55b24] oldı. Ṣarṣar bu ṣadālar ne ola diyüp eñsesine baḳdı. Ne gördi, iki dāne zişt[164] dīv ʿavratları ikişer yüz eriş [55b25] ḳaddları var. Ellerinde birer seng-i as-yābdan Kirmānları dār idüp cānibden Ṣarṣar'ı ṭutup aṣlā davrandurmadılar. Ey nā-bekār **[56a]** [56a1] ḫākī irmez oldırup ḳanda gidersin, ḳor mıyuz kim selāmetle ilimüzden ḫalāṣ olasın didiler. Ṣarṣar dünyāda ejderhādan [56a2] ḳorḳmaz iken bu ʿavratlardan ziyāde ḫavf eyledi ve bildi kim girüde helāk eyledügi arslan heyʾetinde görinen dīvüñ erkekleridür. [56a3] Başladı bunlara niyāz eylemege. Cānum küçük ḳadınlar beni incitmeñ ṣalıvirüñ, size ḫiẓmet ideyüm didi ammā bunlar dinlemezler. Biri [56a4] gel bunı kebāb idüp yiyelüm dir, ol birisi yoḳ meskenimüze götürüp hem üzerine binüp sekdirirüz kendimüzi didi. [56a5] Ṣarṣar daḫı göñlinden emān dirdi. Bunlar birbirine hem biz bunı kendümüze ḳoca idüp gice gündüz kendümüzi yefʿalledirüz [56a6] didi. Ṣarṣar'dur göñlinden vay başuma ḳażā geldi. Behey melʿūne ben küheylān atmıyam yoḫsa bir ṭatmıyam, bu sizüñ didigüñüz ḳaçan [56a7] olacaḳdur diyüp göñül evinden Ḫudā'ya niyāza başladı. Bunlar Ṣarṣar'ı çeküp biraz süriyüp bir yire geldiler. Nā-gāh ʿaẓīm meşʿaller [56a8] görindi. Bir hāy-hūy gümbürdi var kim kūslar göz olup biraz daḫı ol ḥengāmenüñ üzerine vardılar. Ṣarṣar gördi, [56a9] bir ālāy bir ālāy bālā ḳadd cüṣṣe ü bed çehre kimesnelerdür. Dāʾire olup oturmuşlar. Birḳaç benī Ādem şişlere sancup kebāb iderler. [56a10] Gözleri imiş, meşʿal gibi görenler, bunlar daḫı bu iki ʿavratı görüp bu benī Ādem alup ḳanda gidersiniz, getür bize virüñ [56a11] kebāb idüp yiyelüm didiler. ʿAvratlar ḫāyır virmeyüz bu ḫākī bizüm

[164] Bu kelime müstensih trafından tıpkıbasım bölümünde "**ze** (ز)" harfinin "**je** (ژ)" harfi gibi yazılmasından dolayı "(ژشت)" şeklinde okunmaktadır. Kelime çevriyazıya "**zişt**" şeklinde aktarılmıştır.

ḳanlımuzdur, ḳocamuz öldürdi didiler. Anlar da aluruz diyüp [56a12] ḳalḳdılar. ʿAẕīm ceng idüp ʿavratlar bunlardan birḳaçın depelediler. ʿĀḳıbet anlar da ʿavratlaruñ ikisin daḫı öldirüp Ṣarṣar'ı [56a13] ellerinden aldılar, şöyle ḳodılar. Hele şunları yiyüp ṣoñra anı da ḳahve altı yirine yiyüp defʿ-i ḫumār eylerüz didiler ve oturup [56a14] ol kebābları yidiler ve şerābdan içüp Ṣarṣar furṣat bulup ḳalḳup cümlesinüñ başların kesdi. Oradan ṭaban ḳaldırup [56a15] ḫavf ile öyle segirtdi kim ardından ḳuş irişmezdi. Bir miḳdār gidüp Ṣarṣar'uñ tāb-ı tüvānı ḳalmadı. Nā-gāh ḳarşusında [56a16] bir atlu peydā oldı. Bir raḫş-ı zomorodīn Ṣarṣar'a gelüp ey bī-çāre bu cezīreye ne sebeb ile düşdüñ, bu beriyye-i ġūla düşen [56a17] bir daḫı necāt bulmaz. Ben bu beriyyenüñ nigeh-bānıyum, böyle ʿāciz dermānda ḳalmışlara ben ḳulavuz olup selāmete irişdürürüm. Şol [56a18] raḫşa bin seni ol selāmete çıḳārırum ammā ṣaḳın licāmın pek çekme. Hemān kendi hevāsına ṣalıvir didi. Ṣarṣar daḫı Ḫıżr'a [56a19] rāst geldüm, selāmet bulurum diyüp şād olup ṣıçrayup ol raḫşuñ üzerine binüp ve başın ṣalıvirdi. [56a20] Raḫşdur bād-ı ṣabā gibi çekilüp gitdi. Ol süvār ġāʾib oldı ammā raḫş giderek yorġalayup segirtmege başladı. Ṣarṣar [56a21] breh breh diyüp raḫşa pek ṣarıldı ammā raḫş öyle segirdür kim Ṣarṣar'uñ gözleri ḳarardı. Segirdüp giderken [56a22] gitdükce raḫşuñ pāyları zeminden ḳalḳup hevāya çıḳdı. Ṣarṣar şaşup pek ṭutup nevīne ṣarıldı. Ber-hevā ol ḳādar [56a23] daḫı gitdi kim ṣabāḥ oldı. Ortalıḳ aġardı. Ṣarṣar ne gördi, raḫş diyüp ṣarılduġı bir ejderhā-i zebāndur. Hāy [56a24] diyüp Ṣarṣar'uñ ʿaḳlı gitdi. birazdan ol ejder zemīne inüp yine raḫş oldı. Giderek bir yire irdi. Gördi, [56a25] ol ḳadar ġūllar cemʿ olmış kim ḥadd-i ḥesābın Ḫudā'dan ġayrı kimse bilmez. Her birinüñ ellerinde bir gūne sāz, bunlar hem çalup hem, [56b] [56b1] hem oynarlar. Hemān Ṣarṣar'uñ altında olan raḫş bunlaruñ arasına girüp ayāġ üzerine gelüp ol ḳadar oynadı kim [56b2] Ṣarṣar'uñ ġayrı ʿaḳlı zāʾil oldı. Beyhūde[165] olup biazdan kendüye gelüp gördi, ne ġūllar var ve ne altında olan raḫş [56b3] var. Bir sengistān yirde yatur, ḳalkup ayāġ üzre ṭurdı. Dermānı kesilmiş ve her ṭarafı aġrur. Bu kez dört eṭrāfına [56b4] naẕar idüp ne gördi, bu maḥall kim keskin dükendi ṭaş. Āḫir nā-çār olup bir cānibi ṭutup gitdi. biraz gitdi ammā her yanı [56b5] pāre pāre oldı. Aġlayup itdügi işe nādim ü peşīmān oldı. Niyāz idüp ḥaḳḳa münācāta başladı. Nā-gāh beri gel yā Ṣarṣar [56b6] diyü Ṣarṣar'uñ gūşına bir ṣadā geldi. Ṣarṣar'dur, dört ṭarafına baḳup bu ṣadā ḳandan gelür diyü fikr iderken tekrār ṣadā gelüp [56b7] beri gel yā Ṣarṣar ḳorḳma diyince Ṣarṣar gördi, dāmen-i

[165] Bu kelimeyi müstensih tıpkıbasım bölümünde "**beyhūd** (بيهود)" şeklinde yazmıştır. Müstensih kelimenin sonundaki "**e** (ه)" harfini unutmuş olmalıdır. Kelime çevriyazıda "**beyhūde**" olarak düzeltilmiştir.

kūhda bir maġara var, ṣadā ol [56b8] maġaradan gelür. Hemān doġrı maġara öñine varınca gel yā Ṣarṣar diyü işāret ider. Ṣarṣar'dur ol maġaraya girüp gördi, bir pīr-i rūşen żamīr, aḳ ṣaḳal [56b9] düvāl kemerine inmiş, yüzinde nūr-ı Ḫudā lemeʿān ider. Ṣarṣar'dur segirdüp varup elin öpdi. Pīr nuṭḳa gelüp ḫoş geldüñ [56b10] ʿayyār, beriyye-i ġūlda çoḳ zaḥmet çekdüñ, ġūllar az ḳaldı seni helāk ideyazdılar. Hele hidāyet-i rabbānī olup ol raḫşdan [56b11] düşmedüñ yoḫsa ol raḫş senüñ başına çoḳ felāket getürür idi diyü tīz maġara dīvārına el ṣunup ġāʾibden [56b12] bir nār geldi. Al şu nārı açlıġuñ ve ṣusuzlıġın gitsün didi. Müddet-i ʿömrinde böyle bir leẕīẕ şey yimemişdi. Andan Bārī- [56b13] -Teʿālā'ya şükr eyledi. Andan ol pīr, Ṣarṣar'a elem çekme Farġūn Cāẕū'nuñ ölümi senüñ elüñdedür, baña Pīr Selīm-i Hādī [56b14] dirler. Ṭoḳuz yüz yıldur ben bunda ʿibādet eylerüm ve ḳoynından bir heykel çıḳarup Ṣarṣar'a virdi. Yā Ṣarṣar bu ḥamāʾil, heykel-i [56b15] hidāyet dirler. Mādāmki bu heykel sende ola, saña siḥr ḳār itmeye ve her ne ṣūrete daḫı girmek dilerseñ çıḳārup [56b16] üç kerre Rūḥ-ı Dāvūd'a ṣalavāt getüresin. Ol niyyete gerdānuña geçüresin. Ṭābiḳu'l-naʿl-bi'l-naʿl ol murād eyledügin ṣūrete [56b17] girersin ve gözden nihān diledügin zemān yine gerdānuñdan çıḳārup elüñe alursın. Üç kerre yine öyle idüp gerdānuña [56b18] geçüresin ġayrı seni kimse görimez. Yüri imdi rubʿ-ı meskūn ṭarafına ancaḳ ol Farġūn'a var iḫfādan heykeli gerdānuña ṭaḳup [56b19] anuñ niyyetle andan ḳalʿadan girüp andan mevcūd olan cāẕūları cümle öldür, anlar seni görmezler. Andan dönüp Ṣarṣar eyitdi, [56b20] yā sulṭānum ben bundan Kūh-ı Sürḫ'e varup Ḳalʿa-i Farġūn'ı nice bulayum didi. Andan ol pīr gülüp şimdi bulursın elem [56b21] çekme diyüp Ṣarṣar'uñ elinden yapışdı. Yum gözüñ didi. Aç diyüp Ṣarṣar gözin açdı, kendin Ḳalʿa-i Farġūn öñinde [56b22] buldı. Ne maġara var ve ne pīr ancaḳ didügi heykel gerdānında tīz çıḳārup eline aldı ve üç kerre didügi gibi eyledi. Heykel-i [56b23] hidāyet gerdānına geçürüp ḳalʿaya yüridi. Cāẕūlardan kimse görmedi. Cümlesi on iki biñ cāẕū idi. Ṣarṣar, Ḳalʿa-i [56b24] Farġūn'da üç gün eglenüp gice ve gündüzde cāẕūları öyle ḳırdı kim bir dāne ḳalmadı. Āḫir Farġūn'ı da depeledi. Andan [56b25] ḳalʿaʾı ḳarūre ile ṭutuşdırup çayır çayır yanmaġa başladı Ṣarṣar bir cāñibe teveccüh idüp gitdi.

Ammā rāvī eydür kim, [57a] [57a1] heykel-i hidāyet ḥāṣṣası ile Ṣarṣar bir günde yitmiş ḳonaḳ yir alurdı. Ol gidiş ile ʿale-t-tevālī gitdi. Ġayrı rubʿ-ı meskūnuñ [57a2] ābādān olan memleketlerine çıḳdı. Bir gün giderken yolı bir der-bende uġradı. Ne gördi, der-bendüñ iki cānibinde yitmiş [57a3] ḳadar siyāh zengīler her biri müntehā

ḳadd-i ḳaṭrān ṭulumuna beñzer nīzeye ṭayanup ṭururlar. Ṣarṣar bir uġurdan bunları görince [57a4] şaşup girüye dönüp ḳaçamadı. Zengīlere daḫı Ṣarṣar'ı görüp ʿacebā bu piyāde bunda ne gezer yoḫsa cāsūslıḳ mı geldi. [57a5] Hele ne ise ṭutup Sulṭān-ı Zengbār'a götürelüm. Ol nice diler ise eylesün diyüp Ṣarṣar'uñ dört eṭrāfın alup ṭur bre [57a6]eylediler. Ṣarṣar aṣlın bilmez daḫı kendini bende çekmek isterler. Göz göre[166] Ṣarṣar'dur. Teslīm olmaḳ güçdür ammā Ṣarṣar ṭuruñ ne istersiñüz [57a7] ey nā-bekār, ḳış aḫşam ṣūretlüler diyüp naʿra urdı. Anlar ise hiddet ṭarafından hücūm eylerler. Ṣarṣar gördi, iş işden [57a8] geçdi hemān teber ile bunlara girişdi.

Ḥāṣılı, ḳırḳ ḳadarın helāk idüp ʿāḳıbet dört ṭarafdan kemendler atup şaşurdılar [57a9] ve yıḳup muḥkem iki elin ḳafāsına bend idüp yalın ḳılıç otuz ḳadar zengī, Ṣarṣar'ı ortaya aldılar. Der-bendi geçürdiler. [57a10] Öte cānibi bir ṣaḥrā ve öte yanında bir ulu ṭāġ ve ol ṭāġuñ depesinde bir ḳalʿa binā eylemişler. Zengīler, Ṣarṣar'ı ol ḳalʿaya [57a11] ṭoġrı götürüp gitdiler.

Ammā rāvī eydür, meger bu Zengīler ol der-bendi beklemeden murādları oldur kim ol görinen ḳalʿaya [57a12] Ḳalʿa-i Ṭumṭurāḳ dirlerdi. Ṭumṭurāḳ-ı Pūlād-dest nāmında bir zengī dil-āveri ḥükm eylerdi. Yüz yigirmi üç eriş ḳaddı var [57a13] idi. Ziyādesi-y-ile ṣalābet ṣāḥibi idi ve her mehāretinden ġayrı elinde öyle ḳuvvet var idi. Āheni ṭutup ṣıḳduḳda [57a14] bal mumı gibi iderdi. Yumuşadur idi. Bu kez anuñ-çün bu dil-āvere pūlād-dest dirler idi ve Sünnī Müselmān idi. Bu Ṭumṭurāḳ-ı [57a15] Pūlād-dest'üñ daḫı sınurdaşı bir pād-şāh var idi, adına Siyāmek Şāh-ı Sīmīn-tāc dirler idi. Ol daḫı Müselmān idi. [57a16] Bir oġlu var idi, Cemşīd[167] Şāh dirlerdi ve bu der-bendüñ bir ṭarafı ki Ṣarṣar geldügi ṭarafdur. Ol ṭaraf ise Hindīstān [57a17] memleketlerinden Eşk-ābād nām bir ḳalʿa var idi. şāhına Eşkbūd Hindī dirlerdi. Yüz otuz ṭoḳuz eriş ḳadd çekerdi [57a18] ve ṭaġa beñzer bir gürz ḳullanurdı. Bir zīr-dest-i laʿīn idi. Āteş-perest idi. Bunuñ bāzergān başısı var idi, [57a19] adına Ḫāce Şemāḳlūs Hindī dirlerdi. Eşkbūd Hindī bu Ḫāce Şemāḳlūs'a iki yüz biñ kise altun [57a20] virüp ticārete gönderdi idi. Ḫāce Şemāḳlūs ʿaẓīm ḳāfile ile çıḳup Ḳalʿa-i Siyāmek'e uġradı. Birḳaç [57a21] gün yatup gündüzlerde parça çıḳarup ṣatdururdı. Bir gün ḳalḳup ḳalʿadan çıḳınca meger ḥarāmīler ardınca [57a22] cāsūs taʿyīn eylemişler, ḫaber virdi. Añsuzun öñin aldılar,

---

[166] Bu kullanım Türkiye Türkçesinde kullanılan "**Göz göre göre**" deyimiyle aynı anlama sahiptir.

[167] Bu özel isim müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**Çemşīd** (چمشيد)" şeklinde yazılmıştır. Müstensihin metnin genelinde "*c-ç*" noktasında yaptığı ikili yazımlar da dikkate alınarak ilgili özel isim çevriyazıya "**Cemşīd**" şeklinde aktarılmıştır.

urup cümle mālın ġāret eylediler ammā ḳāfileden [57a23] birḳaç ḫuddām ḫalāṣ bulup firār eylediler. Ṭoġrı Ḳalʿa-i Eşk-ābād'a varup Eşkbūd'a aḥvāli ḫaber virdiler. Eşkbūd [57a24] daḫı bir nāme yazup Siyāmek Şāh'a gönderdi. Eyitdi kim, benüm bāzergānum seng diyārında ḳatl olunup. Bu ḳadar biñ kiselik [57a25] mālum gitdi. İmdi iżāʿet olan mālumı cümle bāzergānlarum daḫı bi-t-tamām gönderürseñ ne güzel. Eger göndermezseñ[168] Nār-ı Nūr ḥaḳḳiçün, [57b] [57b1] ḥaḳḳiçün üzerine varup ḳalʿañı elinden alup żabṭ eylerüm ve seni daḫı ʿaẕāb-ı şedīd ile ḳatl eylerüm diyü nāmeʾ-i [57b2] ḫatm eylemiş. Bu kerre Siyāmek Şāh bu cevābları işidince cān başına ṣıçrayup anda mevcūd olan erbāb-ı dīvān ile ve pehlevānları-y-ıla [57b3] müşāvere eyledi. Bu ḳadar māl nice virilür ve ḳanda taḥṣīl olınur. Eger virmez iseñ Eşkbūd bir temerrüd laʿīndür, ḳorḳarum cevāb [57b4] viremeyüz de bize dürlü dürlü raḫne ider diyü müşāvere eylediler. ʿĀḳıbet bunda ḳarār eylediler kim nitekim cānımuz tendedür, [57b5] bildügünden ḳalmasun. Biz anuñla söyleşürüz diyü gelen elçiye cevāb virüp gönderdiler ve geldügi zemān çıḳup ceng [57b6] idecek oldılar. Eger furṣat bulup ḥaḳḳından gelürsek ḫoş eger gelmezsek o bize ġālib gelürse ḳalʿaya ḳapanur, ḳalʿa cengi [57b7] eylerüz didiler. Andan Ṭumṭurāḳ-ı Pūlād-dest'e nāme gönderüp imdād isteyicek olup bu mülāḥaẓa üzre bildüginden ḳalmasun [57b8] diyü cevāb virdiler. Andan Eşkbūd[169]'uñ elçisi gidince andan bir nāme yazup Siyāmek Şāh, Ṭumṭurak'a gönderdiler. Bir gün [57b9] nāme Ṭumṭuraḳ'a gelüp oḳıdı. Dimiş ki ey dil-āver ʿālem-i İslām ġayretidür. Luṭf idüp başımuza şöyle bir ḥāl geldi. [57b10] Kerem idüp gelüp baña imdād eyleyesin dimiş. Pes Ṭumṭurāḳ bunı işidince Siyāmek Şāh-ı Sīmīn-tāc'a raḥm eyleyüp Eşkbūd [57b11] Hindī gelürse lā-büdd der-bendin geçer ola, varuñ siz der-bendi alup duruñ. Eger Eşkbūd gelürse baña ḫaber virüñ. Varup [57b12] der-bende öñin alup bu cāñibe geçürmeyem diyü yitmiş nefer zengī taʿyīn eyledi idi. Ol idi kim Ṣarṣar-ı Sebük-bār. Eşkbūd Hindī [57b13] ṭarafından güyā cāsūsdur diyü ṭutdılar. Alup Ḳalʿa-i Ṭumṭuraḳ'a getürdiler, ṭoġrı Ṭumṭuraḳ-ı Pūlād-dest öñine getürüp [57b14] ey Şāh-ı Zengbār şol ʿayyārı der-bendde ṭuttuḳ ammā ṭutınca ḳırḳımuzı helāk eyledi. Zehr-i ḳātīle beñzer bir ḥerīf diyü Eşkbūd [57b15] cāsūsıdur diyü Ṭumṭurāḳ'a bildürdiler. Bu kerre Ṭumṭurāḳ, Ṣarṣar'uñ başından ayaġına varınca baḳup güldi. Bu mıdur sizüñ

---

[168] Müstensih tıpkıbasım bölümünde de görüleceği üzere bu kelimenin yazımında "**ze** (ز)" harfinin noktasını unutmuştur. Kelime " (كوندرمرسك)" şeklinde yazılmıştır fakat çevriyazıya "**göndermezseñ**" şeklinde aktarılmıştır.

[169] Müstensih tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere bu kelimenin yazımında "**re** (ر) harfine yanlışlıkla nokta eklemiştir. Kelime " (اشكبوز)" şeklinde yazılmıştır fakat çevriyazıya "**Eşkbūd**" şeklinde aktarılmıştır.

ḳırḳıñuzı helāk [57b16] iden didi. Zengīler belī bu ʿayyārdur didiler. Ṭumṭurāḳ bu söz-ile nedür bunda [bunda][170] bir temāşā var ancaḳ ey sulṭān-ı ʿayyārān dirler. [57b17] Ṭumṭuraḳ'uñ bir ʿayyārı var idi, bu kez didi ki, varuñ bizüm ʿayyārı getürüñ didi. Bu kez varup efendimüz Ṭumṭuraḳ seni ister diyüp [57b18] çaġırdılar. Ol da ne var ki beni istemiş didi. Anlar da didiler ki, der-bendde bir ʿayyār ṭutup getürdiler şimdi Ṭumṭurāḳ seni ister didiler. [57b19] ʿAyyārdur, gelüp dīvān-ı Ṭumṭurāḳ'da ṭurdı. Ṭumṭurāḳ didi ki, baḳa ʿayyār bu ʿayyār der-bendde ṭuṭmışlar lāḳin kimüñ ʿayyārıdur didükde [57b20] ʿayyār suʾāl idüp didi ki, ʿayyār saña kim dirler ve aduñ nedür didükde Ṣarṣar nuṭḳa gelüp ben kimsenüñ ʿayyārı degilüm ve-lakin [57b21] kendime bir efendi ararum ve ṣāḥib-i maʿrifetüm ve aduma Loḳma-ḫor ʿAyyār dirler didükde Ṭumṭurāḳ bu kez gel ʿayyār baña ḫiẕmet eyle didi. [57b22] Ṣarṣar da cānuma minnet diyüp varup Ṭumṭuraḳ'uñ ve ʿayyāruñ elin öpüp ḫiẕmet idecek olup ḫalīfe oldı. Andan [57b23] Ṭumṭurāḳ kendi ʿayyār başısın ve Ṣarṣar'a oturuñ öñümde birer bāb faṣlı eyleñ, bu da senüñle yürüyebilür mi didi. Nola [57b24] diyüp diz çökdi ve rübābın eline alup Ṣarṣar daḫı urdı ve rübābın çıḳarup eline aldı. Bunlar seyr-i āḫeng idüp başladılar [57b25] maḳāmāta ammā Ṣarṣar rübābda mücerrebāt ile yürüyüp peşrevler idüp güş idenler ḫayrān oldı. Zengneg ʿAyyārī kendi sāzından ikrāh eyledi. [58a] [58a1] Tamām naġamāt ṭutup sazın misāfir idüp daḫı başladı. Baʿżı beste şarḳı oḳuyup Ṭumṭurāḳ ve sāiranda ḥāżır olanlara baḫş-ı ṣafālar [58a2] eylediler. Ṭumṭurāḳ meclis didi. Fi-l-ḥāl bir meclis düzüp Ṭumṭurāḳ'uñ öñine getürdiler. Daḫı Ṭumṭurāḳ di imdi yā Loḳma-ḫor [58a3] sāz sözüñ yirinde, sāḳīliġin nicedür görelüm didi. Ṣarṣar nola diyüp sürāḫī ve ṣāġarı eline alup başladı şīrīn-kārlıḳ [58a4] eylemege. Tamām kesb-i neşāṭ olındı. Maḥall-i Ṣarṣar bir kerre sāġarı ḳapup ayaġa ṭurdı. Terennümāt iderek raḳṣ kim cüy ṣafāsından [58a5] aġzınuñ ṣalyası aḳmaġa başladı. Merḥabā yā Loḳma-ḫor ḥaḳḳā ki ṣāḥib-i maʿrifet imişsin didi. Vāfir altun virdi. Ol gün aḫşam [58a6] olınca bu ẕevḳ-i şevk-ile ʿişret idüp Ṣarṣar, zengīye ḫalīfe oldı. Zengīnüñ daḫı şöyle bir ḫalīfeye mālik oldum, ben [58a7] bundan ẓarāfetle çoḳ maʿrifet-i aḫẕ eylerüm diyü şād oldı. Ol gice yataḳ vaḳtine dek ʿişret idüp vaḳt-i ḫāb irdükde [58a8] Ṭumṭurāḳ, cāme-ḫāba girüp yatdı. Zengīneg ile Ṣarṣar daḫı bir yirde yatdılar. ʿĀlem aġyārdan ḫālī olduḳda Ṣarṣar yirinden [58a9] ṭurup zengīnüñ ʿayyārın dārūdan geçürüp kilim perdesine ḳoyup heykel-i hidāyeti iḫfā niyyetine doḳunup zengīʾi aldı. [58a10] Ḳalʿadan ṭaşra çıḳarup bir yirde

[170] Metin dışı unsur.

ḳodı. Dönüp yine geldi. Ṭumṭurāḳ'ı daḫı çalup zengīnüñ yanına getürdi. Andan [58a11] ikisinüñ de ʿaḳlın başlarına getürüp câme-ḫāb libāsı-y-ıla yabanda kendülerin göz açup gördiler ve ḳarşularında [58a12] Loḳma-ḫor ʿAyyār ṭurur. Bu ḥāli görince hāy gördüñ mi ʿayyār meger düşmān ṭarafından gelürmiş. Ṣanʿatı-y-ıla bize kendin [58a13] inandurdı ve elimüzden ḫalāṣ oldı ve bize bu pā-bendi itdi didiler ammā Ṣarṣar dönüp Ṭumṭurāḳ'a yā Ṭumṭurāḳ [58a14] şimdi kendüñi nice nice görürsin ve ṣaḳın ḳorḳma ben size düşmen degülüm didi. Ṭumṭurāḳ daḫı eyitdi, yā Loḳma-ḫor [58a15] çünki düşmen degül-isen niçün bizi bend idüp bunda böyle getürdüñ didi. Ṣarṣar anuñ-çün sizi bunda [58a16] getürdüm ki ben evvelā kim olduġum bilesiz ve sizden bir ricām var anı yirine getürüp baña teslīm olmaġa yemīn iderseñüz [58a17] murādum oldur ki, sizi tā benüm iẕnüm olmaduḳça kimseye söylemeyüp benümle yār olasıñuz didi. Ṭumṭurāḳ Zengī yemīn eyledi. [58a18] Andan Ṣarṣar bunların bendlerin alup Ṭumṭurāḳ'a diñle imdi ey Server-i Zengbār benüm adım Loḳma-ḫor degüldür, Ṣarṣar-ı Sebük-bār [58a19] dirler. Bādpā ʿAyyār kim Ḥażret-i Süleymān ʿayyārı idi, işte ben ol Bādpā ʿAyyār'uñ öz oġluyam ve ḥālā rubʿ-ı meskūnda [58a20] ḫurūc idüp ṣāḥib-ḳırān olan Ḳattāl Zengī'nüñ ʿayyār başısıyam. On iki biñ şākirdüm ve ḳırḳ ḫalīfem vardur. Her biri [58a21] felegüñ çenberinden[171] geçer. Yir götürmez ʿasker ile Cevāḥir-ābād üzerinde gelüp Cevāhir Şāh'uñ dāmādı Ḳahhār-ı Āʿẓam ile ceng [58a22] idüp āḫir Ḳattāl Zengī başdı, kendüne tābiʿ ve ser-ḳaplān eyledi. Cevāhir Şāh'ı sekiz kerre yüz biñ er-ile cümle pehlevānları-y-ıla [58a23] İslām'a getürüp Layṭān nām bir vezīri Ḳattāl Zengī'ye bir şerbet ile zehrlemek murād idüp ben de duyup bir sille urdum. [58a24] Andan ötüri ġażaba gelüp baña üç tāziyāne urdı, ben de küsüp ġurbet-i iḫtiyār eyledüm diyüp başına gelen ser-encāmı [58a25] naḳl eyledi. Şimdi murādum tebdīl-i ṣūret olup biraz ʿasker ile varam Ḳattāl Zengī'den intiḳām alam ancaḳ sizden ricam, **[58b]** [58b1] ricām budur ki benümle gidesiz. ʿAhd olsun seni Ḳattāl Zengī'ye ser-ḳaplān ideyüm diyüp serā-perde-i İskender'i ol ḳadar [58b2] vaṣf eyledi kim Ṭumṭurāḳ Zengī ḥayrān olup āh serā-perde de şimdi bile buluna idük diyüp iştiyāḳa düşdi. Andan [58b3] bu mıdur ricāñ didi. Ṣarṣar belī budur didi. Ṭumṭurāḳ baş üzerine ey sulṭān-ı ʿayyārān her ne dirseñ dīnüm ḥaḳḳıçün [58b4] murāduñ üzre ḥareket ideyüm didi. Oradan Ṣarṣar, Ṭumṭurāḳ'ı

[171] Müstensih kelimeyi tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere "**cenber** (جنبر)" şeklinde yazmıştır. Kelime çevriyazıya "**çenber**" şeklinde aktarılmıştır.

alup zengīler bile burc dibine geldiler. Yuḳaru çıḳdılar. [58b5] Ṣarṣar kemendi alup iç[172] yüze aṣdı, ḳalʿa içine girüp,

Ḥāṣılı, serāya geldiler. Kimsenüñ ḫaberi olmadı. Yine üçi de [58b6] cāmeḫāblarına girüp yatdılar. Ṣabāḥ oldı. Ṭumṭurāḳ dīvān idüp andan dīvānı ṣavduḳdan ṣoñra ve Ṣarṣar ve Zeng-reng [58b7] üçi bir yire gelüp işrete oturdılar. Eṣnā-yı ṣoḥbetde Ṭumṭurāḳ, Eşkbūd Hindī ṣadedin açup Zeng-reng ʿAyyār bolay kim melʿūn [58b8] ġażab idüp yirinden ḥareket eylemeye didi. Zīrā bu cānibe gelür ise bize ʿaẓīm zaḥmet virse gerekdür. Metīn-i zīr-dest [58b9] kāfirdür didi. Ṣarṣar, Eşkbūd Hindī nāmın işidince ʿaḳlına bu geldi kim Eşkbūd'ı ṣayd idüp eger Müselmān olursa [58b10] vilāyetinde ḳoyup kendi Eşkbūd nāmı ile tebdīl-i ṣūret Ferāmerz üzerine varup murādın ḥāṣıl eyleye. Bu fikri [58b11] Ṭumṭurāḳ'a söyledi ve Zeng-reng münāsib gördi ve Ṭumṭurāḳ maʿḳūl görüp Zeng-reng'i[173] Eşk-ābād'a gönderecek oldılar. [58b12] Eşkbūd Hindī'den bir ḫaber getüre. Eşkbūd, Siyāmek Şāh üzerine gelür mi gelmez mi bilüp aña göre ḥareket eylediler. Zeng-reng [58b13] hemān ḳalḳup ʿazm-i Eşk-ābād eyledi. Der-bende uġrayup nigeh-bānlara Eşk-ābād'a giderüm diyüp geçüp gitdi.

Ammā rāvī [58b14] **ḳavlince,** Siyāmek Şāh çünki bildüginden ḳalmasun diyü cevāb gönderdi. Bir gün cevāb Eşkbūd'a varup ġażaba [58b15] geldi. Tīz elden ḳırḳ biñ ḳadar ʿasker peydā idüp bir gün ḳalḳup ʿazm-i Siyāmek Şāh eyledi. Müşāvere idüp [58b16] şimdi Ṭumṭurāḳ'dan gidersüñ, Ṭumṭurāḳ ḫaber-dār olur, ol da Ḫudā-perest'dür. Bil ki der-bendi alup yol virmeye, işimüze güç [58b17] çala diyüp āḫir yol var idi. Eşkbūd ol yol ile çekilüp gitdi ammā Zeng-reng bir gün Eşk-ābād'a gelüp gördi, [58b18] Eşkbūd ḳalḳup gitmiş, dönüp geldi. Ṭumṭurāḳ'a ve Ṣarṣar'a bulışup Eşkbūd ḳırḳ elli ʿasker ile ḳalḳup ol bir yoldan [58b19] Siyāmek üzerine gitmiş didi. Ṭumṭurāḳ bunı işidince tedārük görüp Siyāmek Şāh üzerine gidüp imdād idelüm didi. [58b20] Üç gün tedārük dördinci gün göçdür diyü münādīler nidā itdürüp ol gice geçüp ṣabāḥ oldı. Ṣarṣar ve Ṭumṭurāḳ ve Zeng-reng[174] üçi [58b21] şikāra çıḳup birḳaç şikār alup bir ʿişret-gāhda inüp ṣayd itdükleri āhūları kebāb idüp biraz bāde getürmişlerdi ʿişrete

[172] Bu kelimeyi müstensih tıpkıbasım bölümünde "**ic** (ایج)" şeklinde yazmıştır. Kelime çevriyazıya "**iç**" olarak aktarılmıştır.
[173] Bu özel isim müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**Zengreb** (زنکرب)" olarak yazılmıştır. Müstensih burada yanlışlık yapmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**Zeng-reng**" olarak aktarılmıştır.
[174] Bu özel isim müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**Zengre** (زنکره)" olarak yazılmıştır. Müstensih burada yanlışlık yapmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**Zeng-reng**" olarak aktarılmıştır.

başladılar. [58b22] Ṣarṣar'uñ cānı ṣıḳılup Zeng-reng'e[175] ḳalḳ senüñle bir miḳdār ayaḳ oltası idelüm diyüp ḳalḳdılar. Dāmen-i kūha ṭoġrı gitdiler. Ṣarṣar'uñ [58b23] gözine Dāmen-i kūhda bir ḳubbe görindi. Zeng-reng ʿAyyār'a bu ḳubbe nedür didi. Zeng-reng daḫmedür diyüp kimse bilmez içinde ne vardur, ḳapusı [58b24] ve bir girecek yiri yoḳdur. Eṭrāfı hendekdür ve ṣu ile ṭoludur ve bir köprüsi vardur. Her kim köprüye başup yürürse köprü ṣallanur. [58b25] Nışfına varınca üzerinde olan ādemi ṣuya atup nā-būd-ı nā-peydā olur didi. Ṣarṣar yüri yā Zeng-reng diyüp seyr içün ol cānibe **[59a]** [59a1] revāne oldılar. Tā kim ḳubbeye yaḳın geldiler. Ṣarṣar naẓar eyledi. Bu ḳūbbe-i ser-bülend, aṣlā bunda ḳapu görinmez, eṭrāfı dāʾiren-mā-dār hendek [59a2] ve ṣu ile ṭoludur. Bir köprüsi var. Ṣarṣar, Zeng-reng'e şimdi yā Zeng-reng bu köprüye başup yürüyince ṣalınur mı didi. Belī ṣalınur [59a3] didi. Daḫı nışfına varınca gitdükce ṣalınması artar. Tamām nışfına varup başduġı gibi öyle bir ṣalınur kim üzerinde olan ādemi atup [59a4] ol ṣaḫṣ ṣuya düşer, nā-bedīd olur didi. Ṣarṣar köprüye varup ḳadem başınca köprüdür ḥarekete geldi. Bir ḳadem daḫı ilerü vardı, daḫı [59a5] ziyāde ṣalındı.

Ḫülāṣa-i kelām, Ṣarṣar ḳademe ḳademe nışfına yaḳın vardı. Ol ḳādar ṣalınmaġa başladı kim kendin żabṭ idemez [59a6] oldı. Gördi daḫı ilerüye giderse ḫaṭā olur zīrā bu ṭılsım pehlevānlıḳ ve ʿayyārlıġa ṣıġmaz. Bir raṣadın bulmaġa muḥtācdur. Ṣarṣar [59a7] girü döndi. ʿAcebā bir yirde bir işāret var mıdur diyü dört ṭarafına berü baḳınurken köprinüñ beri başında gördi, bir sütūn [59a8] dikmişler. Üzerine birḳaç satır yazu yazmışlar ammā mürūr-ı eyyām ile rūzgār üzerine ġubār[176] ṭoldırup yazu maḥv olmış. Ṣarṣar [59a9] ʿacebā şunda ne yazılmış ola diyüp yazunuñ üzerin silüp yazudur rūşen oldı. Andan Ṣarṣar bir ḥaṭṭı oḳıdı. Dimiş ki, [59a10] eger bu daḫmeʾi feṭḥ eylemek dilerseñ köprünüñ öte başında olan mīlüñ firāzında bir kebūter taṣvīri vardur, ol kebūter aġzında [59a11] bir dāne gevher ṭutar. Berü başında iki seng-i felāḫen vardur. Ol gevheri urup taṣvīre ziyān eylemeyesin. Daḫme feṭḥ olur. [59a12] Andan Ṣarṣar şād olup bunı Zeng-reng'e söyledi. Zeng-reng eyitdi, ey sulṭān-ı ʿayyārān bunca ḳābildür ki gevheri urup [59a13] taṣvīre ziyān eylemeye didi. Ṣarṣar belki Teñri rāst getüre başından ṣabanı çözüp eline aldı. Diş taşın parmaġına [59a14] geçürüp üç ve ḳaya bir seng ḳapup

---

[175] Bu özel isim müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**Zengrig** (زنكريك)" olarak yazılmıştır. Müstensih burada yanlışlık yapmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**Zeng-reng**" olarak aktarılmıştır. Müstensih bu ismin yazımında fazlaca farklılığa gitmiştir.

[176] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde de görüleceği üzere müstensihin "**gayn** (غ)" harfinin noktasını unutması sonucunda " (عبار)" şeklinde yazılmıştır. Fakat kelime çevriyazıya cümlenin anlamına uygun şekilde "**ġubār**" olarak aktarılmıştır.

başınuñ üzerinden devr itdürüp küşād virdi. Ṭaş fırlayup varmadı. İllā o kebūteri [59a15] aġzında olan gevheri urup kebūterüñ aġzından aldı. Ol saʿāt bir ṭarrāḳa olup köprü ġāib[177] oldı. Ḫendek başında [59a16] bir ḳāyıḳ peydā oldı. İki küregi var. Ṣarṣar besbellü bunuñla gitmelidür diyüp Zeng-reng'e eyitdi, işte ben bu ḳayıġa binüp giderüm, [59a17] beni duʿādan unutma didi. Eger selāmetle daḥmeden çıḳarsam aña göre tedbīr iderüz. Eger daḥmede helāk olur isem benim daḥmede żāyiʿ [59a18] olduġum efendüm Ḳattāl Zengī'ye bildüresiz. Daḫı varup Ḳattāl Zengī ḫidmetinde oluñ didi ve ḳayıġa binüp kürekler kendü kendüye [59a19] çekilüp gitdi. Ṣuyuñ ortasına varınca bir ṭarrāḳa olup ḳayıḳ ṣuya batdı ġāib oldı. Zeng-reng ʿAyyār vāh gitdi [59a20] Ṣarṣar diyüp ḥayf eyledi ammā birazdan durayum göreyüm ne ẓuhūr ider diyüp Ṣarṣar'a muntaẓır oldı. Biz gele Ṣarṣar-ı Sebük-bār [59a21] aḥvāline

Rāvī kavlince, çünkim Ṣarṣar ḳayıḳ ile ṣuyuñ ortasında batdı. Ṣarṣar göz açdı kendin bir meydānda buldı. Gördi, [59a22] eṭrāfı ḥücreler ḳarşuda bir hücre ḳapusında perde aṣılu. Şol perdelü hücreye varup baḳayum dirken nā-gāh yüz yigirmi eriş ḳaddı [59a23] var. Arslan pençelü bir güher-āb elinde ʿamūdı var. Ey ḫākī nicesin bu daḥmede ne ararsın diyüp gürleyüp geldi. Ṣarṣar'dur, [59a24] bir ʿamūd ḥavāle eyledi. Ṣarṣar hemān per-tāb idüp bunuñ iki dalınuñ ortasına bir teber dügdüsi öyle urdı kim güher-āb yüzi üzerine [59a25] ḳapandı. Ḳalḳup emān yā Ṣarṣar beni incitme zīrā ben daḥme-i nigeh-bānıyam, aduma Şīr-ḳāḳ-ı Şīr-pençe dirler. Pederüñ Bādpā beni bunda müvekkel taʿyīn eyledi ve bu daḥme, **[59b]** [59b1] ve bu daḥmeʾi sizüñ içün binā idüp çoḳ yād-gārlar ḳodı didi. Ṣarṣar yā nerre benüm Ṣarṣar olduġum neden bildüñ didi. Şīr-nāḳ Nerre ḳaçan [59b2] pederüñ bu daḥmeʾi binā eyledükde üzerine nigeh-bān taʿyīn eyleyüp oġlum Ṣarṣar gelüp daḥmeʾi feṭḥ eyledigi zemān içinde olan emānetleri [59b3] teslīm eyle didi. Ben Ṣarṣar'ı neden bileyüm didüm. Andan baña didi ki ḳaçan gelüp seni teber dügdüsi ile her kim yıḳārsa [59b4] bil kim o Ṣarṣar'dur didi. Ben de ol zemāndan beri beklerüm. Çoḳ kimse düşdi, cān virdi. Bu āna gelince senden ġayrı kimse [59b5] gelüp beni böyle yıkmadı. İşte sen gelüp yıḳduñ. Bildüm ki Ṣarṣar sensin didi. Ṣarṣar bunı işidince şād oldı. Yā Şīr-nāḳ [59b6] Nerre ḳanı yā emānetler ḳandadur. Şīr-nāḳ, ḥücrelerdedür ancaḳ evvel dīvānı seyr idüp vaṣiyyet-nāmesin oḳuyup aña göre ʿamel eyle didi. [59b7] Ṣarṣar ṭoġrı dīvān-ı Bādpā'ya varup

[177] Bu kelimeyi müstensih tıpkıbasım bölümünde de görüleceği üzere "**ġāīb** (غايب)" şeklinde yazmıştır. Kelime sözlüklerde "**ġāib** (غائب)" şeklinde tespit edildiği için çevriyazıya "**ġāib**" olarak aktarılmıştır.

perdeʾi ḳaldurdı ve içeri girdi. Bir ʿaẕīm dīvān, Bādpā ʿAyyār oturmış gūyā Ṣarṣar kendüsidür. 59b8 Ḳaddı ve sīmāsı hemān kendüsine beñzer, ṣāġ ve ṣol bu ḳadar ḫalīfeleri oturmış ʿayyārāne vażʿ gūyā ṣoḥbet ideyorlar. Bādpā'nuñ 59b9 elinde bir ẕerrīn levḥ var. Ṣarṣar ilerü yüridükde Bādpā elinde olan levḥi Ṣarṣar'a ṣundı. Ṣarṣar alup müṭālaʿa eyledi. Ṣıfat-ı 59b10 levḥ ne kim pederüñ Bādpā idüm yā Ṣarṣar, bu daḥmede bünyāda sebeb bir gün ḥāl-i ḥayātda iken Ḥażret-i Süleymān ile bunda gelüp teʾehhül 59b11 eyledüm ve murād idüp bu daḥmeʾi daḫı düzüp içine baʿżı yād-gārlar ḳodum. Dānālarumdan suʾāl eyledüm ki bir ḳızdan oġuldan 59b12 olur mı diyü. Loḳmān Ḥekīm ve Āṣaf Berḫiyā ve Ḳışāġūrş tevḥīdi yıḳup Bādpā senüñ bu ḳızdan evlāduñ vücūda gelmez ancaḳ 59b13 āḫir ʿömrüñde fülān maḥallde bir ḳalʿa bünyād eyleseñ gerekdür, adına yine Ḳalʿa-i Bādpā[178] diyeler. Ol ḳalʿada bir veledüñ vücūda gelse 59b14 gerek. Senüñ ṭıbḳuñ olup dedesi Gerden-keşān gibi hem ḳuvvet-ile ve hem ʿayyārlıḳla daḫı bī-gāne-i ʿālem olup bir vaḳtinde bu diyāra 59b15 düşse gerekdür. Daḥme aña naṣīb olsa gerekdür didiler. Ben de bu daḥmeʾi bünyād idüp nicesine ṭılsım ve muṣannaʿ yād-gārlar ḳodum. 59b16 Ez-comle semender derisinden bir bār-gāh yapdırup ṭoḳsan ṭoḳuz ḳubbe üzerine ḳurılu ve orta ḳubbesinüñ ṭopunda bir ḫorus 59b17 taṣvīri var. Ḳaçan bār-gāha başına ḳaṣd itmege bir düşmene girse ötüp ḫaber eyler ve girilindükde āteş idersin. Giri yanup 59b18 kendi beyāż ḳalur ve bundan ṣoñra yigirmi sekiz ḳat ʿayyār āleti ḳodum ve üç yüz altmış baṭmān bir elmās-ṭırāş teber ḳodum ve on 59b19 altı cevāhir ḳabżalı ḫançer ḳodum didi ve ḳanṭura ḳodum. Her biri bir yirde ḳomuşam ve bir ṣaban ḳodum ve bir yeşil kīse ile üç 59b20 müdevver seng ḳodum ve her biri üçer buçuḳ baṭman olmaḳ üzre simyā ile düzelmişdür. Ḳaçan ol ṭaşuñ birin ḫaşma atsañ 59b21 birin daḫı alup atınca ol atduġuñ ṭaş yine celbinde gelür, aṣlā eksilmez. Müʾekkili alup yine yirinde ḳor ve üç kūşeli 59b22 bir ḫātem vardur, parmaġumdadur alasın ve her kūşesinde bir ism[179] vardur. Biri ekl ü şürb[180]e müteʿalliḳ nesneye müʾekkildür. 59b23 Biri daḫı ālāt ve esbāba daʾir müʾekkildür. Biri daḫı bir beyābānda ḳalup uyuduḳda düşmenden ḥıfẓ idüp seni bekler, kimse ẓafer bulmaz ve 59b24 otuz iki dāvūdī ẕiller ḳodum. Zengbār'a yāḳūt-ı rummānīden terāşīde

[178] Bu özel isim müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde bazen "**Bādbā** (بادبا)" bazen "**Bādpā** (بادپا)" bazen "**Pādbā** (پادبا)" bazen de "**Pādpā** (پادپا)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*p-b*"noktasındaki ikili kullanımlarından meydana gelmektedir. Metnin genelinde bütünlük arzetmesi adına ilgili özel isim çevriyazıya "**Bādpā** (بادپا)" şeklinde aktarılmıştır.

[179] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere " (ایسم)" şeklinde yazılmıştır. Fakat kelime sözlüklerde " (اسم)" şeklinde geçmektedir.

[180] Bu kelimeyi müstensih tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere "**ekl-i şürb** (اکل شرب)" şeklinde yazmıştır. Fakat kelime sözlüklerde "**ekl ü şürb**" olarak geçtiği için çevriyazıya da bu şekilde aktarılmıştır.

bir āftābe ḳodum. Bunlaruñ pülları elmāsdur ve üç sīm-i [59b25] murġ-ı ʿAnḳā āftābe otaġasın ḳodum ve bir mah-peyker ḳırḳ sekiz şiḳḳeli ʿālem ḳodum ve on iki biñ ʿayyāra yeticek ālāt ve bār-gāh [60a] [60a1] ḳodum. İki yüz ḳırḳ ṣandalī-i altun ḳodum. Bunları alup rūḥumı ḫayr duʿādan unutmayasın diyüp levḥi tamām eylemiş. Andan levḥi [60a2] alup ḥıfẓ idesin. Şīr-nāḳ Nerre senden ayrılmaya diyüp tamām oldı. Baʿde Ṣarṣar şād olup ol ḫātemi alup parmaġına geçürdi. [60a3] Andan levḥi alup pederi Bādpā rūḥına oḳuyup duʿā eyledi. Oradan çıḳup ḥücreleri gezdi. Kendüye lāzım olan eşyāyı ṣaban [60a4] gibi, teber gibi, tīr gibi ve enbān-ı ḥikmet nām bir enbān daḫı buldı. Ne isterseñ içinden çıḳar ve içine ne ḳādar eşyā ṣıġdırmış anı aldı. Altun [60a5] ṣanduḳlarına yüzin gözin sürüp ne dirsin yārān sorılmaz mı, darısı başımuza eryāsı ṣıçan başına olsun. Ṣarṣar [60a6] oradan Şīr-nāḳ Nerre'ye beni daḥmeden ṭaşra çıḳar didi ve hem eyitdi, imdi yā Şīr-nāḳ benüm murādum vardur. Ḥāṣıl olduḳda gelüp [60a7] daḥmede olan eşyāmı ol zemān tāşıdıram. Göreyüm seni daḥmeye yad ayaḳ başdurma didi. Şīr-nāḳ eyitdi, elem çekme senden ġayrı [60a8] kimse girmege ḳādir degüldür didi. Andan Ṣarṣar daḥmenüñ beri cānibine ʿazīmet eyledi ammā beride şikār-gāhda Ṭumṭurāḳ-ı Pūlād-dest daḫı [60a9] oturup gördi, ʿayyārlar gidüp gelmedi. Aṣlı ne ola diyü biraz daḫı ṭurdı. Gelür gider yoḳdur. ʿAcebā bunlara ne ḥāl oldı diyüp [60a10] bir raḫṣa binüp ġulāmlara sezā-var tālīġi düşürüñ diyüp ʿayyārlar gitdügi ṭarafa gidüp dört ṭarafa baḳınurken daḥme görindügi [60a11] yire geldi. Zeng-reng'i gördi, at sürüp yanına vardı. Zeng-reng gördi ki efendisi Ṭumṭurāḳ Zengī geldi, ayāġ üzre ṭurdı. Ṭumṭurāḳ, [60a12] Zeng-reng'e eyitdi, bunda ne ṭurursın ḳanı Ṣarṣar didi. Zeng-reng daḥmeʾi görüp ve şöyle bir yazu bilüp oḳıdı. Senüñ fellāḥ ile [60a13] kebūteri aġzında ol cevheri urup bir ṭarrāḳa olup köpri ġāib oldı ve bir ḳayıḳ peydā oldı. Bāña şöyle vaṣiyyet idüp [60a14] ḳayıġa bindi. Ṣuyuñ ortasına varınca ḳayıḳ batdı. Nā-būd-ı nā-peydā oldı. Vaṣiyyeti üzre ben de beklerüm. Daḫı bir şey ẓuhūr eylemedi. [60a15] Bilmem nice oldı, ṣaġ mı yoḫsa öldi mi didi. Ṭumṭurāḳ ḫayf idüp ḳorḳarum daḥmede helāk oldı. Yazıḳ şöyle ʿayyār, nā-murād [60a16] gitdi diyüp acıdı. Ḫoş imdi bu günlük görelüm çıḳmaduḳ canda ümīd vardur. İḫtimāldür ki çıḳa ammā degmede diyüp biraz oralarda [60a17] gezüp ḳalʿaya gitdi. Zeng-reng ḳalup biraz daḫı bekledi. Zeng-reng daḫı nā-ümīd olup gitdi. Ṣarṣar daḥmede helāk [60a18] oldı, ben de nideyüm dirken bir paturdı[181] oldı. Zeng-reng ne ola diyü baḳınca ne gördi, Ṣarṣar geliyor. Şād olup

[181] Bu kelimeyi müstensih tıpkıbasım bölümünde "**baturdı** (باتوردی)" şeklinde yazmıştır. Bu durum müstensihin

ḳarşu [60a19] vardı, ḫoş geldüñ ey sulṭān-ı ʿayyārān hele şükr ṣaġlıġla diyüp elin öpdi ve gördi, üzerinde niçe tefārīḳler var. [60a20] Suʾāl idüp Ṣarṣar daḫı daḫmenüñ feṯḥ olduġın ḫaber virüp var yā Zeng-reng, Ṭumṭurāḳ'ı bāña alup getür benüm ʿaḳluma bir nesne geldi, [60a21] bundan eyü maḥall olmaz didi. Zeng-reng nola diyüp ve ḳalʿaya varup Ṭumṭurāḳ'a aḥvāli bildürdi. Ṭumṭurāḳ da binüp Zeng-reng ile [60a22] tenhā Ṣarṣar'uñ olduġı yire geldiler. Ṭumṭurāḳ, Ṣarṣar'ı gördi, Bādpā'yā digerleri ile bir güne daḫı olup ʿaẓīm ṣūret baġlamış [60a23] ḫaṭṭ eyledi. Dönüp Ṣarṣar, Ṭumṭurāḳ'a pehlevān işte el-ḥamdüli-llāh daḫme daḫı feṯḥ oldı. Hiç bundan özge furṣat olmaz. Daḫme [60a24] şimdiki ḥālde böyle ṭurursız. Ḳalʿaya dönüp Ṣarṣar daḫmede helāk oldı diyüp şāyiʿ idersiñüz. Biz bundan Ḳalʿa-i Siyāmek üzerine [60a25] gidüp varup ne yüzden olursa olsun Eşkbūd Hindī'nüñ şekline girüp gelüp size ḫaber gönderüp ve daḫmede olan, **[60b]** [60b1] olan eşyāyı daḫı ṣūret-i muʿāmele yeñiden çıḳārup bundan ḳalḳup giderüz diyü ḳavli bunuñ üzerine ḳodılar. Ṭumṭurāḳ yine [60b2] ḳalʿaya gitdi. Zeng-reng, Ṣarṣar'a Siyāmek Şāh ḳalʿası yolın gösterüp döndi. Ḳalʿaʾ-i Ṭumṭurāḳ'a geldi. Ṣarṣar daḫmede ḳalup [60b3] helāk oldı diyü ʿasker-i Ṭumṭurāḳ'a yaydı. Cümlesi Ṣarṣar daḫmede helāk oldı diyüp acıdı, kimi ḥayf eyledi. Zeng-reng, [60b4] Ṣarṣar taʿlīmi üzre bāña vaṣiyyet eyledi eger ben daḫmede żāyiʿ olursam Ḳattāl Zengī yanında benüm eşyām vardur alasın diyüp [60b5] Ḳattāl Zengī üzerine gitmege tedārükine başladı ve göñlinden Ṣarṣar'dan ne ḫaber eyler diyü ḫabere munṭaẓır oldılar. Gelelüm [60b6] biz bu ṭarafdan Ṣarṣar aḥvāline,

Rāvī kavlince, Ṣarṣar ʿAyyār ṭaban ḳaldırup Ḳalʿa-i Siyāmek Şāh diyüp gitdi. Müddet-i sehl [60b7] içre Ḳalʿa-i Siyāmek üzerine geldi. Meger Eşkbūd Hindī ḳırḳ biñ er-ile gelüp Ḳalʿa-i Siyāmek öñine ḳondı. Siyāmek Şāh'a nāme yazup [60b8] gönderdi. Siyāmek Şāh daḫı seksān biñ er-ile ḳalʿadan çıḳup Eşkbūd'a muḳābil olup cenge başladı. Siyāmek Şāh idi. ʿĀḳıbet ceng-i [60b9] maġlūb olup eşnā-yı cengde Eşkbūd, Siyāmek Şāh ile rū-be-rū gelüp cenge başladılar. Eşkbūd müntehā gürz ile āḫir Siyāmek Şāh'ı [60b10] ḫurd-ı ḫām idüp şehīd eyledi. Siyāmek oġlı Cemşīd Şāh ʿaskeri alup ḳalʿaya ḳapandı. Eşkbūd ḳalʿa ḳapusın dögmege başladı. Cemşīd [60b11] Şāh yuḳaru burcdan niyāza ṭurup münācāt eylerdi. Bu maḥalldür Ṣarṣar ḳalʿa öñine geldi. Bu ḥāli görüp cengi aṣlı ile ḫaber aldı ve Siyāmek [60b12] Şāh'uñ öldügin duyup acıdı.

---

metnin genelinde sürekli "**b** (ب) ile **p** (پ)" harflerini birbirinin yerine yazmasından kaynaklanmaktadır. Bu kelime çevriyazıya "**paturdı**" olarak aktarılmıştır.

Eşkbūd Hindī'ye ġażab eyledi ammā Eşkbūd bayaġı ḳalʿa ḳapusın yirinden oynatdı. Aḫşamdur olup [60b13] döndi. Yārın yıḳup içeri girüp cümlesin helāk eylerüm didi ve cām cānibine girüp yatdı. ʿĀlem aġyārdan ḫālī olınca Ṣarṣar [60b14] bir kūşede ārām idüp andan Eşkbūd Hindī'nüñ bār-gāhına girdi. Eşkbūd yaturken dārūdan geçürüp kilīm perdesine ḳoyup [60b15] arḳasına urup oradan ṭaşra çıḳdı. Bir ormanda getürdi, ʿilāc eyledi. Eşkbūd'uñ dārūsı gidüp gözin açdı. [60b16] Kendüsin cāme-ḫāb libāsı-y-ıla baġlu gördi, bir ormanda yatur, ḳarşusında bir mirriḫ-ṣıfat kimse ṭurur. Eşkbūd ḫayret aldı. Gözin [60b17] yumdı. Böyle vāḳıʿanuñ ḫaṭṭı yoḳ didi. Düş-i ḳıyās eyledi. Ṣarṣar yā Eşkbūd gözin aç diyince Eşkbūd gözin açdı. Gördi [60b18] düş degüldür, taḥḳīḳdür. Döndi Ṣarṣar'a beni bunda kim getürüp bend eyledi böyle didi. Ṣarṣar ben getürdüm tīz īmāna gelüp Müselmān [60b19] ol yoḫsa seni şimdi ḳatl eylerüm diyince Eşkbūd, ḫalṭ-ı kelām idüp Ṣarṣar'a sögmege başladı ve bendin ḳırmaġa gerindi ki ḳıra. [60b20] Ṣarṣar gördi, bu melʿūn işlāḥ olur pelīd degüldür. Hemān iyüsi bunı ḳatl eylemekdür diyüp bir teber öyle urdı kim ṭop gibi Eşkbūd'uñ [60b21] kellesi zemīne ġalṭān oldı. Ṣarṣar, Eşkbūd'uñ başın ve leşin bir yire gömdi. Pinhān eyledi. Heykel-i hidāyeti Eşkbūd'uñ boynına ṭaḳınup [60b22] ṭābiḳu'l-naʿl-bi'l-naʿl Eşkbūd Hindī ölüp oradan gelüp Eşkbūd'uñ yirine yatdı çünkim ṣabāḥ oldı. Ṣarṣar, Eşkbūd-ı ṣūret [60b23] cāme-ḫābından ḳalḳup dīvān eyledi. Ḳırḳ biñ ʿaskerin güzīdesi cemʿ oldılar. Ṣarṣar baş ḳaldırup eydür bu gice rüʾyā [60b24] gördüm, rüʾyāda Ḫudā-perest olup var yā Eşkbūd fülān yirde bir daḫme vardur senüñ naṣībüñdür, var anuñ feṭḥ idüp Ṭumṭurāḳ [60b25] daḫı kendüñe tābiʿ eyle, oradan Cevher-ābād üzerinde Ḳattāl Zengī nām bir ṣāḥib-ḳırān vardur lākin ṣāḥib-ḳırānlıḳ andan alınup saña virildi. [61a] [61a1] Siz ne dirsiñüz didi. Bunlar da ne diyelüm yā Eşkbūd biz saña tābiʿyüz. Siz ne murād iderseñüz biz de de saña uyaruz didiler [61a2] ammā çoġı aṣlı yoḳdur, ʿacebā bizi tecribe eylemek içün mi söyledi diyü şübheye düşdiler. Ṣarṣar gördi, cümlesi muḫālefet [61a3] eylemezler ammā rüʾyāya çendān iʿtibār eylemediler. Ṣarṣar muḳayyed olmadı. Tīz Cemşīd Şāh'a [61a4] daḫı böyle ḫaber gönderdi. Cemşīd Şāh daḫı iʿtimād eylemedi. Ḥīle ile ḳalʿaya girmek murād eyler didiler lākin sözi taḥḳīḳ ise varsun begendügi yire gitsün [61a5] buradan aña varur yoḳdur diyü cevāb gönderdi. Ṣarṣar bildi kim inanmazlar. İḳtiżā eyledi ki sırrı bildürmek ḫoş imdi [61a6] diyüp muḳayyed olmadı. Ol gün ceng eylemek olmaz aḫşām olup herkes bār-gāhına gidüp rāḥat olduḳda Ṣarṣar daḫı [61a7] Eşkbūd-ı ṣūret-i cāme-ḫāb tīz-bīn eylediler. Ṣarṣar

girüp yatdı. ʿĀlem aġyārdan ḥālī olduġı gibi yirinden dört [61a8] tebdīl-i ṣūret ṭoġrı burc dibine gelüp bir yirinden kemend atdı, yuḳarı çıḳup öte cāñibe indi. Cemşīd Şāh'uñ serāyın [61a9] bulup ser-vaḳtine girdi. Dārūlayup arḳasına urdı. Daḫı Eşkbūd Hindī ḳatl idüp gömdügi yire getürdi. Andan [61a10] ʿilāc idüp ʿaḳlın getürüp Cemşīd Şāh gözin açdı. Kendin öyle bir yirde gördi. Câme-ḫāb libāsı-y-ıla taʿaccüb idüp [61a11] bakınca ḳarşusında Ṣarṣar'ı gördi. Cemşīd Şāh ḫavf eyledi. Ṣarṣar eyitdi, ḳorḳma yā Cemşīd Şāh saña żararum yoḳdur lākin [61a12] beni bildüñ mi ben kimüm didi. Cemşīd Şāh seni gördügüm yoḳdur ne bileyüm ancaḳ ẓannum budur ki melek-ül-mevt sensin lākin luṭf eyle baña ḳıyma [61a13] didi. Ṣarṣar gülüp yā Cemşīd Şāh baña Ṣarṣar-ı Sebük-bār dirler diyüp kendin bildürdi ve aṣlın daḫı bildürdi ve Eşkbūd'uñ lāşesin [61a14]gösterüp eyitdi, yā Cemşīd Şāh gerekdür kim câme-ḫābından ḳalḳup bu gice baña rüʾyāmda var Eşkbūd'a tābiʿ ol aña ṣāḥib-ḳırānlıḳ [61a15] virildi didiler diyüp gelürsin. Ben Eşkbūd ṣūretinde saña ḫoş geldüñ dirüm. Sen de gelüp Eşkbūd diyü baña tābiʿ olursın [61a16] diyü sırrı kimseye söylemezsin didi ve Cemşīd'i alup câme-ḫābına bıraġup geldi. Eşkbūd ṣūretine girüp yirine [61a17] yatdı. Kimse bu ḥālden ḫaber-dār olmadı çün ṣabāḥ oldı. Herkes yirlerinden ḳālḳup Cemşīd daḫı ḳalḳınca [61a18] erbāb-ı dīvān cemʿ idüp şöyle bir rüʾyā gördüm meger Eşkbūd'uñ sözi yirinde imiş diyü cümlesin alup ve ḳalʿa [61a19] ḳapuların açup çıḳdı. Eşkbūd ṣūretinde Ṣarṣar'a geldi. Öñinde temennā eyledi ve şöyle bir rüʾyā gördüm diyüp seksān [61a20] biñ ʿaskeri-y-ile tābiʿ oldı. Bu kerre Eşkbūd'uñ ḳırḳ biñ ʿaskeri daḫı derūnī īmāna gelüp Cemşīd Şāh daḫı ḳalʿada vekīl ḳodı. [61a21] Yüz yigirmi biñ er-ile bir gün ḳalḳup Ṭumṭurāḳ'uñ olduġı ḳalʿanuñ öñine gelüp ḳondı. Gice olduḳda varup tebdil-i ṣūret [61a22] Ṭumṭurāḳ'a ve Zeng-reng'e buluşup olan aḥvāli naḳl eyledi ve sizi daʿvet eylerüm. Sen dirsin ki şunda bir daḫme vardur anı feṭḥ [61a23] idebilürseñ saña tābiʿ oluruz dirsin. Ben de varup ṣūret-i muʿāmele daḫmeʾi feṭḥ iderüm. Andan sizüñle bile Ḳattāl Zengī üzerine [61a24] giderüz didi. Sözi bunuñ üzerine ḳoyup Ṣarṣar yine gelüp yataġına girüp yatdı çün ṣabāḥ olup andan bir nāme yazup [61a25] bir Hindī ile Ṭumṭurāḳ'a gönderdi. Ṭumṭurāḳ Zengī oḳuyup eyitdi, var söyle şunda bir daḫme vardur eger varup anı feṭḥ idebilürse **[61b]** [61b1] [-se][182] ol zemān bilürüm ki sözüñ gerçekdür. Ben de saña tābiʿ olurum. Ceng eylemege ḥācet degül. Eşkbūd-ı ṣūret Ṣarṣar nola diyüp [61b2] yalıñızca ḳalḳup daḫme öñine ālet-i mülāḥaẓa raṣadın bulup,

[182] Metin dışı unsur.

Ḥāṣılı, fetḥ eyledi. İçinde olan eşyāyı ṭaşıdup bār-gāhı [61b3] çıḳarup ḳurdı. Ṭumṭurāḳ daḫı gelüp ḳırḳ biñ er-ile tābiʿ olup, Ṣarṣar ser-ḳaplān eyledi. Mecmūʿı yüz elli biñ ʿasker olup [61b4] Eşkbūd ʿaskerinden maʿadā külliyet ile daḫme fetḥ olınca inandılar. Bu arada Eşkbūd-ı ṣūret Ṣarṣar üstād āhen-gerler[183] getürüp [61b5] bir gürz yapdurdı. Āhenden Eşkbūd'uñ evvelki gürzinüñ ikisi ḳadar mücevvef ve zinde yüz baṭmān vardur diyü taḫmīn iderlerdi. [61b6] Daḫı bir ġılāf yapdurdı. Andan taht-ı revān resminde bir şey yapdırup gürzi anuñ üzerine ḳoyup iki fīl üzre [61b7] ḥaml idüp cürmde daḫı Ḳahhār'uñ gürz-i müntehāsınuñ iki cürmi ḳadar var idi. Eşkbūd'uñ aṣıl gürzin bir fīl üzerine [61b8] yükledüp üç gün tedārük gördiler. Dördinci gün gitseler gerek. Ṣarṣar'uñ ʿaḳlına bir şey geldi, yā şimdi Ḳattāl [61b9] Zengī, Cevāhir Şāh memleketinde kışlamaz. Şehrüñ bir cāñibine daḫı gitmişdür. Bir kerre varup yoḳlansa didi. Dönüp Ṭumṭurāḳ'a [61b10] ve Zeng-reng'e benüm murādum bir kerre Ḳattāl Zengī'nüñ olduġı yiri ḫaber almaḳdur ancaḳ şimdi seni göndersem geç gelürsin, ben kendüm yārına dek [61b11] gelürüm didi. Ṭaban aldı. Heykel-i hidāyet ḫāṣṣası-y-ıla yitmiş ḳonaḳ yiri bir günde alurdı. Cevher-ābād ol maḥalle otuz[184] ḳonaḳ [61b12] yir idi. Varup ḫaber aldı. Ḳattāl Zengī oradan Ḳalʿa-i Cihān-efrūz üzerinden Ḫāḳān-ı zemīn'e gitmiş oradan dönüp [61b13] irtesi gün ol maḥall ʿaskere irişdi. Ḫāḳān-ı zemīn üzre gitmiş diyü bildürdi. İrtesi gün yüz altmış biñ ʿasker-ile [61b14] göçüp ʿazm-i Ḫāḳān-ı zemīn diyüp işte Ṣarṣar, Eşkbūd Hindī nāmında gelmekde,

Ammā rāvī eydür, Ḫāḳān-ı zemīn'de Ferāmerz̲, [61b15] Muẓaffer Şāh ile muḳābil olup Ḫāḳān, Ferāmerz̲, Ḳahhār-ı Āʿẓam ile Ḳahḳaşān-ı Z̲īr-dest'den ġayrı cümle ser-ḳaplanlarına ġālib gelüp üç gün [61b16] āsāyiş olsun da dördinci gün senüñle imtiḥān olalum diyüp döndiler. Üç gün geçüp dördinci gün iki cānibden ceng-i [61b17] ḥarbīler çalınup iki leşker at, fīl, gergedānlarına süvār olup meydān açıldı. Meydāna kim gire diyü herkes nāẓır-ı ber-meydān iken [61b18] Ḫāḳānīlerüñ ṭarafından Feraḫ-zād Ḫāḳānī gergedān sürüp yanar āteş gibi meydāna girdi. Ṭarīd-i cevelān idüp ve naʿra urup gele [61b19] yā Ḳattāl Zengī diyüp Ferāmerz̲'i daʿvet eyledi. Ferāmerz̲ de Ḳuṭb-ı Āteş-

[183] Bu kelimeyi müstensih tıpkıbasım bölümünde yanlışlıkla "**āhengīr** (آهنگير)" şeklinde yazmıştır. Fakat kelime '*demirci*' manasına gelen "**āhenger** (آهنگر)" şeklinde yazılmalıdır. Kelime çevriyazıda "**āhenger**" olaral düzeltilmiştir.

[184] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**otur** (اوتور)" şeklinde yazılmıştır. Yolla ilgili bir uzaklıktan bahsettiği için kelimenin müstensih tarafından yanlış yazıldığı düşünülmektedir. Kelime çevriyazıda "**otuz**" olarak düzeltilmiştir.

dem'i meydāna sürüp Feraḫ-zād'uñ öñin aldı, ādāb-ıla [61b20] ʿaşḳ eyledi. Feraḫ-zād da merḥabā idüp di imdi yā Ḳattāl Zengī ḥaml eyle ki senüñ de miḳdārın bildireyüm didi. Ferāmerz̲ gelüp [61b21] yā Feraḫ-zād bu söz saña ʿaybdur. Evvelā benüm üçinci ser-ḳaplānum saña ibtidā ḥamleʾi bile irtikāb eylemedi. Ḳānda ḳaldı kim ben ḥāmle eyleyem. [61b22] Ḥamle senüñ meydān erenlerüñdür. Eger murādın ceng ise ḥamle eyle yoḫsa biñ yıl böyle ḳarşumda ṭursañ ben saña evvel ḥamle [61b23] eylemem zīrā ben ṣāḥib-ḳırānum. Üç şeyʾe daḫı irtikābımuz yoḳdur. Ḳaçanı ḳomayuz, emān diyene ḳıymayuz, nikāḥsız ʿavret yanına varmayuz [61b24] diyüp vāfir nizāʿ eyledükden ṣoñra ʿāḳıbet Feraḫ-zād el nīzeye urup irişdi. Ferāmerz̲ de bir nīze urdı. Ferāmerz̲ sipere alup dāmen-i [61b25] siperden yol buldı ve zırḫa uġrayup yan yana naʿleyn dögerek ser-meydāna çıḳdı. Ferāmerz̲, Feraḫ-zād'dan bir nīze yidi kim Ḳahḳaşān ve Ḳahhār'ı [62a] [62a1] yāda götürdi ve taḥsīn āferīn eyledi. Öteden Feraḫ-zād dönüp Ferāmerz̲'i gördi, Sedd-i İskender gibi ṭurur. Ol daḫı Ferāmerz̲'üñ [62a2] nīzesin menʿ idüp nevbet Ferāmerz̲'e geldi. Ol daḫı nīze-i İskender'e el urup dimen-i baġlda żabṭ eyledi. Yalmān-ı nīzeʾi [62a3] raḫşınuñ bināgūşından derāz idüp dört ḳulaç miḳdārı aşurdı. İrüp Ferāmerz̲'e bir nīze urdı. Siper ber-ā-ber virüp [62a4] hemān nīzeʾi āyine-i siperi pūs eyledükde āteşler ṣaçılup Ferāmerz̲'üñ ḳolları bükildi. Hemān nīze dāmen-i siperden ḫalāṣ olup [62a5] ḳoltuḳ altına uġradı. Cebe-i ḫalḳaların oḫşayup daḫı nīzesin żabṭ idüp geçüp gitdi. Feraḫ-zād, Ferāmerz̲'den bir nīze yidi kim [62a6] uyurdı, uyandı. Mest idi, ayıldı. Vücūdı ser-ā-pā ḫaber-dār oldı. Ol ḫayret-ile ḳapdı gürz-i girānın irişüp Ferāmerz̲'e bir [62a7] gürz ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ gürz ber-ā-ber virüp baʿde başın ḳaçurup arḳaya alduḳda siper āyineleri z̲ırḫa girüp [62a8] Ḳuṭb-ı Āteş-dem ṣaḳır ṣaḳır ditredi. Ferāmerz̲ gerçi bī-bāk[185] Feraḫ-zād'uñ gürzin menʿ eyledi ammā [62a9] begendi. Ferāmerz̲, Feraḫ-zād'ı begendi. Feraḫ-zād yine öteden dönince Ferāmerz̲ de el gürz-i İskender'e urup irişdi. Feraḫ-zād gürzin ber-ā-ber virüp [62a10] gürz gürze inince Ferāmerz̲'üñ ḍarb-ı gürzinden Feraḫ-zād'uñ ḳolları bükilüp baş ḳaçurdı. Arḳasında olan sipere [62a11] inince āyineleri çarḫa gerüp Feraḫ-zād lenger virdükde altında olan gergedānuñ miyānı iki ḳat olup Feraḫ-zād'uñ başı [62a12] gergedān başına ber-ā-ber oldı. Ferāmerz̲ gürzi żabṭ idüp ser-meydāna vardı. Feraḫ-zād kendin cemʿ idüp miyānın ṭoġrıltdı. [62a13] Vücūdın yoḳladı gerçi bir mūyına ḫaṭā gelmemiş ammā

[185] Bu kelimeyi müstensih tıpkıbasım bölümünde de görüleceği üzere "**bī-pāk** (بی پاك)" şeklinde yazmıştır. Bu durum müstensihin "*b-p*" noktasındaki ikili yazımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**bī-bāk**" şeklinde aktarılmıştır.

vücūdı ṭamar-be-ṭamar ḫaber-dār oldı. Ferāmerz̲’üñ ḳuvvetine ve gürz urışına [62a14] taḥsīn ü āferīn eyledi.

Netīce-i kelām, bunlar aḫşam olınca birbirlerinüñ vücūdların āhen-ger-ān miṣāl güfte ḳılup yitmiş [62a15] seksānar gürz urışdılar. Aḫşam oldı, ġālib maġlūb belli olmadı. Ferāmerz̲, Ḳuṭb’uñ licāmın keşīde ḳılup Feraḫ-zād’a [62a16] ṭūr eyledi. Feraḫ-zād da virdi. Ferāmerz̲ yā Feraḫ-zād işte bugün senüñle ceng idüp yine ayırd olmaduḳ, imdi var [62a17] bu gice yi kebābuñ, iç şerābın, taḳviyyet-i beden ḥāṣıl eyle de yārın yine senüñle ayırd olalum diyüp döndi. Feraḫ-zād [62a18] Ḫāḳānī daḫı dönüp iki leşkerden ṭabl-ı ārām çalınup dönüp ḳondılar. Herkes bār-gāhlarına gidüp rezm ṭonların [62a19] çıḳarup bezm ṭonların giydiler. Ferāmerz̲ ve begler Muṭahhar Şāh’uñ dīvānına cemʿ oldılar ve Muẓaffer Şāh beglerin dīvānına [62a20] cemʿ idüp Muẓaffer Şāh, Feraḫ-zād’a ḫilʿat giyürdi. Yā Feraḫ-zād, Ḳattāl Zengīʾi gördüñ diyüp suʾāl eyledi. Feraḫ-zād daḫı [62a21] medḥ idüp pād-şāhum bu āna gelince böyle bir ḳuvvet, ḳudret ṣāḥibi dil-āvere rāst gelmedüm idi. Çoḳ metīn zengī imiş [62a22] ammā Nār-ı Nūr devletinde ḥaḳḳından gelürüm diyü Muẓaffer Şāh’a tesellī virdi ammā berüde Ferāmerz̲ daḫı dīvāna geldükde Muṭaḥḥar Şāh suʾāl [62a23] idüp Ferāmerz̲, Ḳahḳaşān-ı Z̲īr-dest mānendi bir dil-āverdür diyü ʿaẓīm medḥ eyledi. Ol giceʾi başa çıḳarup çün [62a24] ṣabāḥ oldı. Şems-i enver, Sūy-ı Ḫāver’den ẓuhūr idüp zemīni nūr-ıla münevver eyledükde iki leşker süvār olup daḫı birbirlerine mukābil [62a25] oldılar. Ferāmerz̲ ile Feraḫ-zād meydāna girüp tā aḫşam olınca gürz cengi eylediler ve döndiler. İrtesi gün yine bindiler. Bu ḥāl üzre, **[62b]** [62b1] üzre yidi gün ceng idüp baʿde sekizinci gün āsāyiş olındı. İki cānibden şikāra bindiler. Kīş ḳaḳup ṭabl-[62b2] bāz dögüp çerende ve perende oynayaraḳ dāmen-i kūha ṭoġrı revāne oldılar. Nā-gāh [62b3] Ferāmerz̲’üñ öñinden bir āhū per-tāb idüp Ferāmerz̲ ḥadeng ile āhūyı urup yıḳdı. Rikābında Jīvek ile Çeldek ʿAyyār bile idi. Bir yire inüp āhū kebāb idüp [62b4] ʿişrete başladı.

Ammā üstād eydür, meger Feraḫ-zād Ḫāḳānī ol da şikāra binmiş-idi. Öñinden bir āhū per-tāb idüp bir ḥadeng [62b5] endāḫte eyledi. Ḥadeng ıraḳdan gelmek ile āhūyı yıkmadı. Cān ḥavli-y-ile ḳaçdı. Meger Ḳahḳaşān daḫı şikārda idi. Ol [62b6] maʿhūd āhū Ḳahḳaşān’uñ öñine uġradı. Urup āhūyı yıḳdı. Andan zoc idüp ḫuddāmuñ birine virdi. Nā-gāh Feraḫ-zād [62b7] gelüp gördi, Ḳahḳaşān āhūyı yıḳup almış. Āhū benümdür vir diyü azġışup bunlardur cenge başladılar ammā Ḳahḳaşān ʿallāmlarından [62b8] biri belki bunlar birbirlerine ḫaṭā idüp ṣoñra ṣāḥib-ḳırān baña niçün ḫaber virmediñüz

diyüp bize ʿitāb ider diyüp ilerü [62b9] segirdüp Ferāmerz̲’e varup devletlü ṣāḥib-ḳırān efendimüz Ḳahḳaşān şikārda Feraḫ-zād’a rāst gelüp şikār içün cenge [62b10] ṭurdılar, iḫtimāldür ki birbirine bir ḫaṭā ideler didi. Ferāmerz̲ bunı işidince hemān süvār olup bunlar ceng eyledükleri yire [62b11] geldi. Bu maḥalle dek Ḳahḳaşān gergedānın öldürüp Feraḫ-zād da Ḳahḳaşān’uñ gergedānın öldürüp ikisi daḫı piyāde ḳaldılar. Birbirlerine [62b12] muşt ḥavāle idüp āḫir düvāl düvāle oldılar. Andan birbirlerine ruḫṣat bulmayup ḫançer ḫançere oldılar. Ferāmerz̲ bu ḥāli [62b13] görince öyle bir naʿra urdı kim ikisi de bī-hod ḳaldılar. Ferāmerz̲ aralarına girüp Ḳahḳaşān’a çek elüñ andan pehlevān [62b14] ʿaybdır diyüp bunları ayırdı. Andan Feraḫ-zād’a ve Ḳahḳaşān’a raḫş irişdürdiler. Ferāmerz̲, Ḳahḳaşān’ı alup ʿişret yirine [62b15] geldiler. biraz ʿişret idüp ḳalḳup serā-perdeye geldiler. Gice mürūr idüp ṣabāḥdur oldı. İki cānibden ceng-i ḥarbīler çalındı. [62b16] Herkes süvār olup ʿazm-i meydān eyledi. Birbirlerine muḳābil oldılar. Feraḫ-zād Ḫāḳānī meydāna girüp Ferāmerz̲’in öñin aldı. [62b17] Aḫşam olınca ceng idüp döndiler, ṣabāḥ yine bindiler.

Ḫāṣıl-ı kelām, yidi gün ceng idüp sekizinci gün āsāyiş, [62b18] bu minvāl üzre otuz bir gün kelle-ber-kelle ceng eylediler. Otuz birinci gün aḫşam olup dönicek maḥallde Ferāmerz̲, [62b19] Feraḫ-zād’a eyitdi, yā Feraḫ-zād yārın senüñle cengimüz otuz iki gün olur aña göre tedārük gör didi. Ferāmerz̲ ve Feraḫ-zād yine [62b20] dönüp iki cānibden ṭabl-ı ārām çalınup iki leşker dönüp ʿazm-i bār-gāh eylediler. Ferāmerz̲ dīvān-ı Muṭahhar Şāh’a gelüp ve begler de [62b21] cümle geldiler. Ferāmerz̲ yārın Feraḫ-zād ile ayırd oluruz diyü mehter başıya fermān eyledi. Evvel ṭabl çal diyü tenbīh eyledi. Ötede [62b22] Feraḫ-zād Ḫāḳānī, Muẓaffer Şāh dīvāñına varup pād-şāhum yārın Ḳattāl şöyle didi, ayırd olunsaḳ gerekdür didi ve Muẓaffer [62b23] Şāh’a tenbīh eyledi. Ṣaḳın pād-şāhum Ḳattāl Zengī baña ġalebe eylerse yürüyiş idüp beni ḳurtarmaḳ sevdāsında olma. Yārın [62b24] çekersin ziyānın ben nice olursam sen daḫı öyle olursın didi. Ol gice mürūr idüp ṣabāḥdur oldı. İbtidā Ferāmerz̲ ṭarafından [62b25] ceng-i ḥarbīler çalınup iki leşker süvār oldı. Meydān merkezine gelüp ṣāflar düzildi ve meydān açıldı. Meydāna ibtidā Ferāmerz̲ [63a] [63a1] girüp ol ḳādar silāḥ-şōrlıḳ ʿarż eyledi kim dost düşmen taḥsīn āferīn eyledi. Andan naʿra urup Feraḫ-zād’ı meydāna [63a2] daʿvet eyledi. Feraḫ-zād da gergedān sürüp meydāna girdi. Ferāmerz̲’üñ öñin aldı ve ʿaşḳ eyledi. Merḥabā idüp Feraḫ-zād [63a3] eydür, yā Ḳattāl Zengī nedür aṣlı bugün ibtidā meydāna girüp ceng-i ḥarbī çaldurduñ ʿaceleden murāduñ nedür ġālibā maġlūb

olacaġına [63a4] delāletdür didi. Ferāmerz gülüp yā Feraḫ-zād ben saña dün dimedüm mi yārın bāri ayırd olalum ḳāʿide-i ṣāḥib-ḳırānī böyledür didi. [63a5] Andan başladılar cenge. Gün ḳubbe-i felege dikilince ceng eylediler. Nevbet Ferāmerz'e geldükde Feraḫ-zād'a ṭur idüp yā Feraḫ-zād [63a6] senüñle bu gün otuz iki gündür ki ceng eylerüz. Ceng evveli nīze, āḫiri düvāl kemer zencīrdür. İn atından ben de inüp senüñle [63a7] düvāl ṭutışalum. Eger bana ġālib gelürseñ niçe bilürseñ eyle. Eger ben saña ġālib gelürsem ben de nice dilersem öyle [63a8] eylerüm didi. Feraḫ-zād yā Ḳattāl Zengī sen evvel inseñ olmaz mı didi. Ferāmerz yoḳ yā Feraḫ-zād yol senüñdür didi. Feraḫ-zād [63a9] ḫoş imdi diyüp gergedāndan aşaġa indi. Ferāmerz de inüp düvālin teslīm eyledi. Feraḫ-zād, Ferāmerz'üñ düvāline ṣarılup [63a10] ibtidā zūrda Ferāmerz'üñ altı parmaḳ ökçelerin ḳaldurdı. Ferāmerz lenger virüp pāyların zemīne başdı. Feraḫ-zād yine [63a11] bir zūr daḫı eyledi. Ferāmerz'üñ pāyların sekiz ṭoḳuz parmaḳ ḳadar zemīnden ayırdı. Ferāmerz yine lenger virince Feraḫ-zād'uñ ḳolları [63a12] bükilüp Ferāmerz pāyların zemīne başdı. Feraḫ-zād yā Nār-ı Nūr diyüp üçinci zūrı öyle eyledi kim ḫāh-nā-ḫāh Ferāmerz'i ṭuruḳlıġa [63a13] dökdi. Ferāmerz de öyle lenger virdi ki Feraḫ-zād'uñ ḳolları bükildi. Ferāmerz'üñ pāyları topuḳlarına varınca yire gömildi. [63a14] Feraḫ-zād ġayrı nā-ümīd oldı. Ferāmerz'üñ de düvālin ṣalıvirdi. Yā Ḳattāl, şeddādī binā mısın, yire mi geçersin didi. Ferāmerz- [63a15] -dür biraz ruḫṣat virüp tamām Feraḫ-zād diñlendükden ṣoñra Ferāmerz daḫı Feraḫ-zād'uñ düvāl kemerine ṣarılup yā maʿbūd [63a16] diyüp öyle zūr eyledi kim zūr-ı evvelde Feraḫ-zād'ı ẕānūya ber-ā-ber ḳaldırdı ve öyle ṭutup ruḫṣat virdi. Feraḫ-zād [63a17] zūr idegördi Ferāmerz'üñ ḳolların bükemedi. Ferāmerz bir zūr daḫı eyledi. İkinci zūrda Feraḫ-zād'ı gögsine ber-ā-ber ḳaldurdı [63a18] ve yine ruḫṣat virdi ve lenger virdi, olmadı. Ferāmerz üçinci zūrda tā başına ber-ā-ber olup yidi adım ṣaġa ve yidi adım [63a19] ṣola, ilerü ve girü şarṭ-ı muʿānaḳa icrādan ṣoñra ṣırtın zemīne getürüp ne dirsin yā Feraḫ-zād diyince Feraḫ-zād da el [63a20] arḳası yirde, ey dil-āver ölince ḳulınum didi. Ferāmerz eyitdi, yā Feraḫ-zād baña ḳul olmaḳ dilerseñ ḳarındaş oluruz diyince [63a21] Ferāmerz'üñ kelāmı Feraḫ-zād'a teʾṣīr idüp ne dimekle īmāna gelürüm didi. Ferāmerz telḳīn idüp Feraḫ-zād orada İslām'a [63a22] gelüp devletlü ṣāḥib-ḳırān siz varuñ imdi saʿādetle ben Muẓaffer Şāh'ı alup yārın ḫāk-pāya varıruz didi. Ferāmerz de Ḳuṭb'a [63a23] binüp döndi. Feraḫ-zād da dönüp iki ṭarafdan ṭabl-ı ārām çalındı. Dönüp ḳondılar. Ferāmerz gelüp żiyāfet ṭaʿāmı ısmarladı. [63a24] Ötede Feraḫ-zād daḫı

dīvān-ı Muẓaffer Şāh'a varduḳda Muẓaffer Şāh eyitdi, yā Feraḫ-zād saña ġālib gelmiş iken elinden ḳurtulduñ didi. [63a25] Feraḫ-zād pād-şāhum bir söz ile ḳurtuldum didi. Sen de ol sözi söyle de ḳurtul diyüp Ḫudā-perest olduġın bildürdi. Muẓaffer Şāh bozıldı, [63b] [63b1] bozıldı. Feraḫ-zād pād-şāhum maʿḳūl olan varup iṭāʿat-ı inḳıyād eylemekdür diyüp Muẓaffer Şāh'uñ daḫı göñlin eyledi. Ol gice [63b2] peşkeşler ḥāżır idüp irte Feraḫ-zād, Muẓaffer Şāh'ı aldı. Erbāb-ı dīvān ile ḳalḳup ʿazm-i leşker-i Ferāmerz eyledi. Meger Ferāmerz nigeh-bānlar [63b3] ḳomış-ıdı. Gelüp ḫaber eylediler. Ferāmerz emr eyledi, pehlevānlar istiḳbāl idüp öñlerine düşüp serā-perde-i İskender-i Kübrā'ya geldiler. Muẓaffer [63b4] Şāh olsun Feraḫ-zād olsun serā-perdeʾi görince ḫayrān oldılar. İçeri girüp Muṭahhar Şāh öñinde yir öpdiler. Ferāmerz öñinde [63b5] temennā idüp getürdükleri peşkeşleri ʿarż eylediler, maḳbūle geçdi. Ḫazīneye ḳalḳdı. Birāderi Muẓaffer Şāh yanında yir virdiler. Feraḫ-zād'ı [63b6] ikinci ser-ḳaplān yirine geçürüp ṣandalī virdi. Żiyāfet ṭaʿāmı gelüp yindi. Andan Muẓaffer Şāh, Ḫudā-perest olup cümle bile gelenler [63b7] İslām'a geldiler. Muẓaffer Şāh şād olup daḫı Ferāmerz'i begleri ile daʿvet idüp Ḫāḳānīyye'de żiyāfetler eyledi ve şehrde olan āteş- [63b8] gedeleri daḫı yıḳup mescidler binā eylediler ve cümle ḥükm itdügi yirleri Muẓaffer Şāh ādemler gönderüp İslām'a daʿvet ile müşerref [63b9] eylediler. Ferāmerz bunlara şimden girü tedārük görilsün ġayrı İrān semtine gidelüm didi. Muẓaffer Şāh daḫı tedārükde bunlar bu ḥālde [63b10] biz gelelüm Ṣarṣar-ı Sebük-bār aḥvāline,

Ammā rāvī-i şīrīn-kelām eydür, Ṣarṣar-ı Sebük-bār tebdīl olup adını Eşkbūd Hindī ḳodı [63b11] ve Ṭumṭurāḳ-ı Pūlād-dest'i ser-ḳaplan ve Zeng-reng[186]'i ʿayyār başı idüp Cemşīd Şāh taḫtında kendi ṣāḥib-ḳırān menzilinde ḳarār eyledi. [63b12] Ḫaber aldı kim Ḫāḳān-ı zemīn üzre gitmiş. Yüz seksān biñ er-ile ḳalḳup ʿazm-i Ḫāḳān-ı zemīn eyledi. Birḳaç gün gidüp bir gün [63b13] beride ḳondılar. Ṣarṣar gördi kim, bu bir müferriḥ hevā-dār cān-ı ferah-fezādur. Yārın oturaḳ olsun didi. ʿAsker de yārın oturaḳ [63b14] diyüp münādīler nidā olındı. Herkes bildi kim yārın oturaḳ işlerine muḳayyed oldılar ammā ol gün ol gice mürūr [63b15] idüp ṣabāḥ oldı. Ṣarṣar yirinden ṭurup Ṭumṭurāḳ'ı ḳoyup leşker de kendi Zeng-reng'i alup ikisi tenhā şikāra çıḳdılar. [63b16] Ol vādīleri gezüp seyr ü temāşā iderek bir yire geldiler. Gördiler, iki yüzden ziyāde kimesne öldürmişler. İçlerinde Zenān [63b17] ṭāʾifesi de var. Ṣarṣar taʿaccüb

[186] Bu özel ismi müstensih tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere yanlışlıkla " (زنكركي)" şeklinde yazmıştır. Kelime çevriyazıya özel ismin metindeki genel kullanımı da düşünülerek "**Zeng-reng**" olarak aktarılmıştır.

idüp ʿacebā bunları böyle kim kim eyledi diyüp küşteleri seyr iderken içlerinde biri ḥareket 63b18 eyledi. Ha şunuñ cānı var ancaḳ diyüp zaḥmın ṣardılar[187]. ʿAḳlı başına geldi. Ṣarṣar suʾāl eyledi. Siz ne ṭāʾifesiz 63b19 ve hem sizi kim bu ḥāle ḳodı. Cenge bāʿiṣ-i bādī nedür didi. Ol kimse Ṣarṣar'ı öyle müntehā ḳadd u kūh-cesed görüp 63b20 ʿİfrīt ṣandı. Dönüp ey dil-āver aṣlı budur ki buraya yaḳın bir ḳalʿa vardur, adına Ḳalʿa-i Var-dīrāz dirler. Var-dīrāz 63b21 Hindī nām bir pād-şāhı vardur. Ġāyet pīrdür. Oġlı vardur, Merv-rāz Hindī dirler. Bir ḥaram-zāde ḳalṭabāndur ve Āteş-perestlerdür. 63b22 Bir ḳalʿa daḫı vardur, adına Ḳalʿa-i Lā-hor dirler, şāhına Lā-hor Hindī dirler. Hem pād-şāhdur ve hem pehlevāndur. Ol Lā-hor Hindī'nüñ 63b23 Hezīre Bānū nām bir duḫteri vardur. Ziyāde ḥüsnālardandur. Ol Demrā-zād Hindī'nüñ oġlı Merd-rāz Hindī ḳulaḳdan Hezīre Bānū'ya 63b24 ʿāşıḳ olup babası Lā-hor Hindū'ya nāme gönderüp istedi. Lā-hor virmedi. Merd-rāz Hindī ʿasker çeküp Lā-hor'uñ üzerine 63b25 geldi yaʿni ḳızı ḍarb-ı dest ile ala. Lā-hor Hindī çıḳup Merd-rāz Hindīʾi münhezim idüp ḳaçurdı ve Merd-rāz-ı Ḥaram-zāde **[64a]** 64a1 arasın uzadup bu kerre Hezīre Bānū cāriyeleri ile yaylaḳa gitdi. Meger Merv-rāz gözedür imiş. Yaylaḳı başup ḳızı 64a2 cāriyeleri ile alup gider ammā tiziyye Lā-hor Hindī'ye ḫaber geldi. İki biñ ādem taʿyīn idüp biz daḫı bile geldük. Merv-rāz'a bu maḥallde 64a3 irişdükde Merv-rāz ile cenge başladuḳ. Ḳızı Merv-rāz'uñ elinden alacaḳ zemān Süheyl[188]-i Kūhī dirler bir ḥarāmī vardur. On biñ cirid 64a4 atlu ḥarāmiye mālikdür. Meger nigeh-bān ādemleri var imiş. Görüp ḫaber eylemişler. Süheyl gelüp Merv-rāz'ı öldürdi ve ḳızı elinden aldı. Arada 64a5 niçe cāriyeler öldi. Ben de zaḫm-dār oldum. Süheyl ḳızı alup mekānına gitdi. Ṣoñı nice olsa gerekdür, bilmem didi. Ṣarṣar ḥarīfe acıyup 64a6 eyitdi, şimdi ḳızı babası Lā-hor Şāh'a Süheyl'den ḥālāṣ idemez mi gelüp didi. Ḥarīf dögmede zīrā Süheyl-i Kūhī metīn ḥarāmīdür, 64a7 aña ḥarīf olımaz didi. Ṣarṣar şimdi ḳızı varup Süheyl'den alup babasına virsem baña tābiʿ olur mı didi. Ol şaḫṣın cānına minnet 64a8 zīrā kızı pek sever didükde var imdi sen Lā-hor Şāh'a söyle eger ḳız ḥāceti ise gelüp baña tābiʿ olsun, ḳızı Süheyl'den 64a9 alıvireyüm. Eger suʾāl iderse baña Eşkbūd Hindī dirler. Vāḳiʿümde baña ṣāḥib-ḳırānlıḳ virildi. Şimdi Ḫāḳān-ı zemīn üzre 64a10 giderüm anda Ḳattāl Zengī dirler bir ṣāḥib-ḳırān vardur anı başup kendüme tābiʿ eylemege giderüm didi. Ol kimse oralarda at 64a11 çoḳ birine süvār

[187] Bu kelimeyi müstensih tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere "**d** (د)" harfini unutarak" (صاريلر)" şeklinde yazmıştır. Kelime çevriyazıya "**şardılar**" şeklinde aktarılmıştır.
[188] Bu kelime müstensihin tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere "**ye** (ى)" harfini unutması sonucunda " (سهل)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**Süheyl**" olarak aktarılmıştır.

olup ʿazm-i Lā-hor eyledi. Meger muḳaddem münhezim olan leşker-i firār Lā-hor Hindī'ye varup ḫaber [64a12] virmişler idi. Lā-hor Hindī tiziyye on beş biñ ḳadar ʿasker ile binüp at boynına düşüp gelürdi. Ol şaḫṣ yolda [64a13] rāst gelüp Ṣarṣar'uñ virdügi cevābı söyledi. Lā-hor cānuma minnet hemān tek ḳızum Süheyl elinden ḫalāṣ eylesün didi ve Ṣarṣar'uñ [64a14] olduġı yire ʿazm idüp gelmekde,

Ammā bu ṭarafdan, ol şaḫṣ gidince Ṣarṣar, Zeng-reng'e yā Zeng-reng var sen ʿaskere Ṭumṭurāḳ aḥvāli [64a15] bildür. Ben varup ḳızı Süheyl-i Kūhī'den çalup getüreyüm diyüp ʿaskere gönderdi. Kendi Kūhīler'üñ birinüñ sekline girüp [64a16] Süheyl'üñ mekānına vardı. Süheyl-i Ḥarāmī daḫı eyü şikār aldum diyü ḳızı maġarasına götürüp tenhāca nedīmleri ile meclis ḳurup [64a17] ḳızı yanına almış, ʿişret eylerdi. Ṣarṣar ṣāḥī olan ḥerīfi bir ṭarīḳ-ile yıḳup şekline girdi ve şerāba dārū ḳatup cümlesin [64a18] dārūdan geçürdi. Andan Süheyl ile ḳızı çalup bir tenhā yire çıḳardı. Zeng-reng ʿAyyār'uñ ṣūretine girüp Süheyl'üñ ʿaḳlını [64a19] getürdi. Süheyl-i Kūhī gözin açdı, kendin berr ü beyābānda eli baġlu buldı. Taʿaccüb eyledi, bu ne ḥāldür diyü nā-gāh ḳarşusında Ṣarṣar'ı [64a20] gördi. Kimsin, beni bunda neye getürdüñ didi. Ṣarṣar yā Süheyl seni ben baġlayup bunda getürdüm ki baña Zeng-reng ʿAyyār dirler. Benüm [64a21] bir ṣāḥib-ḳırānum vardur, Eşkbūd Hindī dirler, ṣāḥib-ḳırāndur ve şöyle bir pehlevāndur diyü kendüyi vāfir medḥ eyledi ve bu ḳızı [64a22] almışsın. Efendüm Eşkbūd Hindī daḫı beni gönderdi. Var ḳızı alup getür diyü ben de gelüp hem ḳızı ve hem seni alup efendüm [64a23] olan Eşkbūd'a tābiʿ olursun. Bu bendden ḫalāṣ olursın ve-illā başuñı keserüm didi. Süheyl gördi, ʿayyār kendüsin gerçekden [64a24] öldürür. Emān ʿayyār ne dirseñ ideyüm ancaḳ şu şarṭ-ıla ḳızı efendüñ baña virürse didi. Ṣarṣar nola diyüp bunları aldı leşkere [64a25] götürdi. Zeng-reng'e aḥvāli bildürdi. Senüñ ṣūretinde Süheyl'e şöyle didüm, Süheyl daḫı şöyle didi. Yārın dīvānda ḳarşuma getürüp, **[64b]** [64b1] getürüp baña didügüm gibi söyle diyü tenbīh eyledi ve kendi yine Eşkbūd ṣūretine girüp yirinde yatdı. Ṣabāḥ oldı. [64b2] Eşkbūd-ı ṣūret Ṣarṣar yirinden ṭurup dīvān eyledi. Zeng-reng ʿAyyār ol dem Süheyl-i Kūhī meydāna getürdi. Ṣarṣar eyitdi, [64b3] yā Zeng-reng bu nedür didi. Zeng-reng eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān emr eyledügin ḳızı getürdüm. İşte bu ḳızı ḳapan pehlevān Süheyl-i Kūhī [64b4] dirler bir maʿḳūl dil-āverdür. Eger ḳızı virürseñüz size bende olurum didi. Pazar yapdı ve Süheyl daḫı iʿtimād gelüp andan Süheyl [64b5] varup Eşkbūd öñine varduḳda muḫālefet eyleme diyü Zeng-reng böyle diyüp ne dirsin

pehlevān ḳavlüñe ṭurur mısın didükde Süheyl de [64b6] dururum didi. Ṣarṣar da ḳızı virecek oldı ancaḳ babası daḫı bir ḥāl olınca ṣabr eylesün didi. Süheyl rāżı oldı. [64b7] Ol sāʿat bendin aldılar. Süheyl ḳalḳup temennā eyledi. Ṣarṣar, Süheyl'i ser-ʿasker eyledi. Süheyl ḫaber gönderüp on biñ ʿaskeri geldi. [64b8] Ṣarṣar bunlara bār-gāhlar virüp ser-ʿasker yirinde Süheyl içün bir mükellef bār-gāh ḳurdılar. Süheyl geçüp ḳarār eyledi. İrtesi gün on [64b9] biñ er-ile Lā-hor Hindī gelüp şöyle ḳondı ve ḳızı niçe olduġın ḫaber alup baña ġālib gelürse ḳızum Süheyl'e virürüm didi. İmtiḥān oldılar. [64b10] Süheyl-i Kūhī, Lā-hor Hindī'ye her vechle ġālib geldi. Lā-hor daḫı tābiʿ olup ḳalʿasına ādem gönderdi. Ḳızuñ cihāz eşyāsın kendüye [64b11] lāzım olacaḳ ne var ise getürüp yirine vekīl naṣb eyledi ve dügün idüp ḳızı Süheyl'e ʿaḳd-i nikāḥ eylediler. Bu arada [64b12] Merv-rāz Hindī'nüñ yanında olanlar daḫı birkaçı varup ḳarār idüp babası Var-derāz Hindī'ye ḫaber virdiler. Var-derāz Hindī [64b13] tiziyye otuz biñ ḳadar ʿasker ile binüp geldi. Süheyl'den oġlı ḳanın ṭaleb eyledi. Ceng idelüm ya beni de öldürür ve-yāḫud oġlum yirine [64b14] ben de seni öldürürüm didi. Ol ḳavl üzre meydāna girüp ceng eylediler. Süheyl-i Kūhı emān virmeyüp Var-derāz'ı ḳatl [64b15] eyledi. Ṣarṣar, Süheyl adını Süheyl-i Ser-efrāz ḳodı. Andan otuz bīn ʿaskeri emān diyüp Müselmān oldılar. Ṣarṣar, Var-derāz'uñ [64b16] ne ḳadar eşyāsı var ise ḥıfẓ idüp Ḳalʿa-i Var-derāz'ı Süheyl'e virdi. Cümle iki yüz elli biñ ʿasker olup Süheyl ḳız ile [64b17] ḳalḳup Ḳalʿa-i Var-derāz'a vardılar. Ḫalḳını İslām'a getürüp ḳalʿaʾı Süheyl'e teslīm eyledi. Süheyl yirine vekīl naṣb idüp [64b18] andan ḳalḳup ʿazm-i Ḫāḳān-ı zemīn idüp zemīne, Ḫāḳān-ı zemīn'e iki ḳonaḳ ḳala ḳonup Ṣarṣar üç gün oturaḳ nidā atdurdı. [64b19] Andan Ṭumṭurāḳ Zengī ve Zeng-reng'e varup bir kerre ben Ḳattāl leşkerin tecessüs ideyüm, göreyüm ne ḥāldedür. Sen Eşkbūd'uñ biraz [64b20] fikri vardur diyüp ṣavuşduruñ eger iḳtiżā eyler ise didi. Baʿde kendi tebdīl-i ṣūret leşker-i Ferāmerẕ'e gitdi. Müddet [64b21] Süheyl içre Ḫāḳān-ı zemīn öñine irdi. Ne gördi, ʿasker-i İslām baḥr-i bī-gerān gibi çalḳanup yatur. Hele İskender-i Kübrā serā-perdesine [64b22] uyup içeri girüp Ferāmerẕ'i gördi. Pāy-ı taḫt ṣandalīsinde ḳaṭrān ṭulumı gibi oturur. Baş ser-ḳaplān yirinde Feraḫ-zād [64b23] Ḫāḳānī oturur gördi. Yüz yigirmi altı eriş ḳaddı var. Bıyıḳlar dem-i evren miṣāl bināgūşından aşurı bir ṣalābet ve bir mehābet [64b24] ṣāḥibi pehlevāndur kim Ṣarṣar taḥsīn eyledi ve Muẓaffer Şāh'ı gördi. Bildi kim Ferāmerẕ bu pād-şāhı yeñi tābiʿ eylemiş. Bir ṭarīḳ ile ḫaber [64b25] aldı. Adların ve nice tābiʿ olduḳların birḳaç günden ʿazm-i İrān-ı zemīn itseler gerekdür

didiler ve ʿayyār başı yirinde Jīvek [65a] [65a1]ʿAyyār'ı gördi ve oġlı Çeldek'i gördi. Baş ḫalīfe maḳāmında aṣlā babası ġāʾib olduġı ḥāceti bile degüldür. Olsun nā-bekārlar [65a2] ben de size miḳdārıñuzı bildürmez isem benüm de adum Ṣarṣar olmasun diyüp yine uṣūl ile ṭaşra çıḳdı. Oradan yine kendi [65a3] leşkerine vardı. Andan dīvān idüp iki nāme yazdı. Biri Eşkbūd Hindī aġzından ki ṣāḥib-ḳırānlıḳ baña virildi, sende [65a4] olan ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānīʾi gönderüp kendin daḫı gelüp ben daʿvāsından geçdüm diyüb baña tābiʿ olasın. Yoḳ dirseñ vaḳtiñe [65a5] ḥāżır olasın. Bir de Zeng-reng aġzından Ṣarṣar nām bir ʿayyāruñ vilāyetüme gelüp daḫmede helāk oldı ancaḳ daḫmeye girmezden mūkaddem [65a6] vaṣiyyet eyledi. Eger ben daḫmede helāk olursam Ḳattāl Zengī'nüñ ḫużūrında benüm eşyām vardur, alasın diyü sipāriş eyledi. İmdi [65a7] Ṣarṣar ʿAyyār'uñ nesi varsa baña teslīm idesin diyüp nāmeleri Zeng-reng ʿAyyār'a virüp ṣūret-i muʿāmele Ḳattāl Zengī'ye [65a8] gönderdi. Zeng-reng ardından çıḳup tebdīl yine Zeng-reng ṣūretine girüp Zeng-reng döndi. Ṣarṣar'dur nāmeʾleri alup [65a9] ṭaban ḳaldırup leşker-i Ferāmerz̲'e ṭoġrı serā-perdeʾi ḳapusına geldi. Elçiyüm nāmem var, ʿarż idüñ ṣāḥib-ḳırānıñuza diyü naʿra [65a10] urdı. Varup Ferāmerz̲'e devletlü ṣāḥib-ḳırān serā-perdeʾi ḳapusına bir ʿayyār geldi, elçiyüm nāmem vardur size bulışmaḳ ister didiler. [65a11] Ferāmerz̲ gelsin görelüm didi. ʿAyyārlar çıḳup Ṣarṣar'uñ öñine düşüp içeri getürdiler. Ṣarṣar taḫt öñine gelince yir öpüp [65a12] nāmeʾi çıḳarup Ferāmerz̲'e şundı. Ferāmerz̲, Ṣarṣar'uñ yüzine baḳup ʿayyār senüñ elçilik ile pād-şāhlara varduġın var mıdur [65a13] didi. Ṣarṣar da çoḳ didi. Ferāmerz̲ ya niçün ḳāʿideʾi bilmezsin nāmeʾi pād-şāhlara viriliür baña niçün virdüñ didi. [65a14] Ṣarṣar yā Ḳattāl ben ol ḳāʿideleri bilürem ancaḳ bu nāme maḫṣūṣ saña yazılmışdur. Pād-şāha ʿāʾid olur. Bu nāmede bir nesne [65a15] yoḳdur didi. Ferāmerz̲ yā öyle mi diyüp nāmeʾi alup mührin giderüp bir kerre kendi müṭālaʿa idüp güldi. Andan Feylesof-ı Dānā'nuñ [65a16] eline virdi. Dimiş ki benüm ḳatumdan Eşkbūd Hindī ve ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālemüm. Sen ki ṣāḥib-ḳırān nāmı ile şöhret viren Ḳattāl [65a17] Zengī'sin. İki ṣāḥib-ḳırān bir ʿaṣrda olmaz ve iki ʿAnḳā bir lānede yavrı çıkarmaz. Nāmum vuṣūl bulduḳda gelüp ḫāk-pāyuma [65a18] yüz sürüp ṣāḥib-ḳırānlıḳ daʿvāsından ferāġat idüp baña tābiʿ olasın. Yoḳ dirseñ vaḳtine ḥāżır olasın dimiş. [65a19] Ferāmerz̲ nāmeʾi alup Ṣarṣar virdi. Yabana söylemiş, bu Eşkbūd kim imiş. Bilenler taʿrīf eylediler. Bu arada Ṣarṣar ol nāmeʾi alup [65a20] bir ġayrı nāme daḫı çıḳarup virdi. Ferāmerz̲ anı da alup mührin bozup açup müṭālaʿa eyledi. Mefhūm-ı nāme ben kim

Zeng-reng [65a21] ʿAyyār'um. Ṣarṣar-ı Sebük-bār nāmında bir ʿayyāruñ vilāyetüme gelüp daḥmede helāk oldı ancaḳ daḥmeye girmezden muḳaddem baña vaṣiyyet eyledi. [65a22] Eger ben daḥmede ḳalup helāk olursam Ḳattāl Zengī yanında benüm eşyām var anları ḳabż idüp rūḥuma ḫayr duʿā ile yād idesin [65a23] diyüp emānet eyledi ve daḥmeye girüp ġayrı çıkmadı. Bildük kim helāk oldı. İmdi Ṣarṣar'uñ senüñ yanuñda her ne ḳādar eşyāsı [65a24] var ise bilā-ḳuṣūr varan ʿayyāruma teslīm idüp bu cānibe irsāl idesin. Eger yoḳ diyüp virmekde ʿinād-ı muḫālefet eylerseñ [65a25] ben anı cebren daḫı almaġa ḳādirüm ṣoñra evveli niçün bildürmedüñ dimeyesin diyüp nāmeʾi tamām eylemiş. Ferāmerz̲, Ṣarṣar'uñ helāk olduġı, **[65b]** [65b1] olduġı ḫaberin işidince gözleri yāş ile ṭolup dirīġ şöyle bir ʿayyāra nāʾil olduḳ idi. Anuñ da ḳıymetin bilmeyüp elden çıḳarduḳ. [65b2] Bir melʿūn ḫāṭırı içün ġurbet-i iḫtiyār idüp helākına sebeb olduḳ diyüp teʾessüf eyledi. Cümle begler daḫı acıdılar ammā Ferāmerz̲'üñ [65b3] ġażab deryāsı cūş idüp cebren aluram didügine āteş-i maḥż olup Ṣarṣar döndi. Var ʿayyār, Zeng-reng didükleri ʿayyāra söyle, [65b4] Ṣarṣar'uñ mālından anuñ dişine ṭaş bile virmem. Eger daḫı fi-l-vāḳiʿ Ṣarṣar helāk oldı ise anuñ bunda ṣulb oġlı [65b5] var elbetde eşyāsı aña ḳalur. Zeng-reng'üñ anda ʿalāḳası yoḳdur. Bildüginden ḳalmasun didi. Ṣarṣar'a cāʾizesin virüp [65b6] yolladı. Ṣarṣar dönüp serā-perdeden çıḳup oradan ṭaban alup leşkerine geldi. Maḥfī, Ṭumṭurāḳ'a ve Zeng-reng ile [65b7] görişüp olduġı gibi naḳl eyledi. İrtesi dīvān idüp pāy-ı taḫtına geçdi. Zeng-reng yoldan gelür gibi gelüp ṣūret-i [65b8] muʿāmele nāmenin cevābın ṣanki ol getürdi. Ṣarṣar daḫı ʿaskerine tenbīh idüp ālāy ile ol menzilden ḳalḳup ʿazm-i leşker-i [65b9] Ferāmerz̲ eylediler. Berüde Ṣarṣar gitdükden ṣoñra begler Ferāmerz̲'e devletlü ṣāḥib-ḳırān bir yirden Eşkbūd Hindī'nüñ ʿaskerin temāşā [65b10] eylesek didiler. Ferāmerz̲'dür rıżā virdi. Gelecekleri yol üzre bir sāye-bān ḳurıldı. İrtesi gün begler ile Ferāmerz̲'dür şikār [65b11] ṭarīḳi üzre süvār olup vardılar. Sāye-bān altında ḳarār eylediler. birazdan gördiler, Ṣarṣar'uñ gelecegi ṭarafdan tozlar [65b12] nümāyān oldı. Bād-ı ṣabā ḳarşu varup ol ġubārı dāmeninden girībānına varınca iki ṣaḳḳ idüp ḳırḳ ʿālem ẓāhir oldı. [65b13] Ḳırḳ biñ erüñ nişānıdur, ʿalem sāyesinde Süheyl-i Ser-efrāz bir zinde raḫş-ı cihān-peymāya süvār olmış, gelüp geçdi. Varup [65b14] leşker-i Ferāmerz̲'üñ muḳābelesinde bār-gāh-ı Bādpā'yı ṭoḳsan ṭoḳuz ḳubbe üzerine ḳurup Ṣarṣar tenbīh eylemiş idi ki, bār-gāha dört cānibden [65b15] āteş eylediler. Ḫarıl ḫarıl bār-gāh yanmaġa başladı. Begler görüp breh breh devletlü ṣāḥib-ḳırān hele baḳuñ Eşkbūd

Hindī'nüñ bar-gāhı [65b16] ṭutışdı, niçe yanar didiler. Ferāmerz̲ daḫı ʿacebā neden yandı. Bunda bir sır var ancaḳ diyüp ol ṭarafa nigerān oldılar. Tamām bār-gāhuñ [65b17] kiri pāsı yanup āteş maḥv oldı. Bār-gāh-ı beyaż öyle yirinde ḳaldı. Ferāmerz̲ bildi kim semender postındandur. Andan ṣoñra eṭrāfına [65b18] bār-gāh ḳurdılar. Nā-gāh yine tozlar ḳopup otuz ʿalem ẓāhir oldı. Otuz biñ erüñ nişānesidür. ʿAlem sāyesinde Ṭumṭurāḳ Zengī [65b19] gelüp gördi, ʿacebā Eşkbūd Hindī bu mıdur didiler ammā Zengī-i Ṭumṭurāḳ daḫı varup ḳondı. Bir yañadan yine tozlar ḳopup seksān [65b20] biñ er-ile Cemşīd Şāh gelüp geçdi. Anuñ ardınca Lā-hor Hindī geldi otuz biñ er-ile. Andan ṣoñra bir ʿaẓīm ġubār daḫı ẓāhir [65b21] oldı. Gördiler, Eşkbūd Hindī yüz otuz dört eriş ḳadd-ıla bir gergedāna süvār olmış öñince iki fīl üzre bir taḫt resminde [65b22] taḫta bend çatup üzerine ṭaġa beñzer bir gürz ḳomışlar. Anuñ ardınca bir fīl üzerinde Zeng-reng ʿAyyār daḫı üç biñ piyāde [65b23] ile öñinde ʿayyārāne luʿb-i hüner ʿarż iderek gelüp geçdi. Şāhlar, pehlevānlar ḳarşulayup Eşkbūd'ı bār-gāhına iletdiler. ʿAskerüñ [65b24] ardı kesilüp Eşkbūd-ı ṣūret Ṣarṣar ḳonduḳda ḳāʿide-i ṣāḥib-ḳırān üzre üç gün āsāyiş, dördinci gün dīvān [65b25] idüp Ṣarṣar ālet-i mülāḥaẓa tekrār nāme yazup yine Zeng-reng ṣuretinde Ferāmerz̲'e iletdi. Ferāmerz̲ oḳıyup ʿayyār ben Eşkbūd'a cevāb [66a] [66a1] virdük, yā söz ile imtiḥān olınmaz. Eger meydānda baña ġālib gelebilürse ol zemān daḫı bildügi elinde. Eger Ḫudā furṣat virüp [66a2] ben aña ġālib gelürsem işte dāʾire-i dīvānda olan pehlevānlar gibi anuñ da ḳulaġına ḫalḳa geçürüp miḳdārına göre bir ṣandalī virüp [66a3] ḫiz̲metümde ḳullanurum didi. Ṣarṣar serā-perdeden çıḳup fi-l-ḥāl tebdīl oldı. Göreyüm ne söyleşürler diyü yine dīvāna girdi ammā Ṣarṣar, [66a4] Zeng-reng ṣūretinde dīvāndan çıḳup gitdi. Jīvek ʿAyyār, Ṣarṣar'uñ oġlı Çeldek, Ser-bāz'a işāret idüp dīvāndan ṭaşra çıḳdılar. [66a5] Ṣarṣar bunları görüp uṣūl ile ardlarına düşdi. Bunlar bir yire gelüp varalum şol Zeng-reng ʿAyyār'ı ṣayd idüp bir raḫne [66a6] geçelüm. Ol daḫı bilsün bizüm ʿayyārlıġımuzı didiler. Ṣarṣar bunlaruñ bu murādların bilüp anlardan evvel ṭaban aldı. Gelecekleri yol üzerine [66a7] bir maḳreme ile dārūlu ḳızıl üzüm ḳoyup ammā insanuñ çehresi görinürdi. Bunlar görince biri düşürmiş ancaḳ üzüm imiş [66a8] diyüp bir avuç yiyerek ordū-yı Ṣarṣar'a girdiler. Dārūdur irişüp birbirinüñ üzerine yıḳıldılar. Ṣarṣar, Zeng-reng ṣūret gelüp [66a9] üçin de bende çeküp çadıra gelüp Jīvek'i alıḳodı ve Çeldek ile Ser-bāz'ı birer ṣanduḳa ḳoyup bir çār-pāya ḥaml eyledi [66a10] ve Zeng-reng ʿAyyār ṣūretinde alup doġrı serā-perde-i İskender öñine götürüp Ferāmerz̲'üñ ḥużūrına girdi. Temennādan

ṣoñra Eşkbūd Hindī [66a11] selām eyledi. Sizüñ ordū kenārında bir yük bulmışlar. İki ṣanduḳ Eşkbūd Hindī'ye getürdiler. Dellāl çaġırtdı, kimse ṣāḥib çıkmadı. [66a12] Ḳattāl Zengī ordū üstündendür diyüp size gönderdi. Yārın cengdür ḥāżr olsunlar didi diyüp çıḳup gitdi. Ferāmerz̲ ṣanduḳları [66a13] getürüp kilidlidür, dellāl çaġırtdı, kimse benümdür dimedi. Ferāmerz̲ ʿacebā bu ṣanduḳlarda ne vardur dirken Çeldek ile Ser-bāz'uñ ʿaḳılları [66a14] gelüp kendülerin bir dār yirde gördiler. Neredür diyüp ḳalḳup oturayum diyince başların ṣanduḳa urdılar. Oḫ diyüp [66a15] ṣalınınca ṣanduḳlar ḥarekete geldi. Görüp bre görüñ, ṣanduḳlar ḥareket eyler, bunda bir iş vardur, açuñ şol ṣanduḳların [66a16] kilidüñ diyüp andan pehlevānuñ biri ḳalḳup kilidi ḳırup ḳapaḳların açdı. İçeri baḳdı. Birinde Çeldek ve birinde [66a17] Ser-bāz yatduḳları yirden baḳārlar. Gülüp muḳayyed olmadı. Ferāmerz̲ nedür aṣlı pehlevān niçün gülersin didükde ol pehlevān daḫı [66a18] ṣanduḳları devirdi. ʿAyyārlar yuvarlanup çıḳdılar. Cümle gördiler kim, Çeldek ile Ser-bāz'dur. Ferāmerz̲ bunları böyle görince āteş-i maḥż [66a19] olup tüh bre nā-bekār ʿayyārlar diyü bunları azar idüp ḳodı. Bunlar ḥacīl oldılar. Ṣarṣar bunlaruñ tebdīl siperin çalup oradan [66a20] kendi leşkerine geldi. Jīvek ʿAyyār'ı daḫı Zeng-reng ʿAyyār ṣūretine ḳoyup kendi Jīvek oldı. Kilīm perdeye ḳoyup ṭoġrı serā-perde-i [66a21] İskender'e gelüp içeri girüp Ṣarṣar, Zeng-reng diyü Jīvek'i yire ḳodı. Ferāmerz̲ baḳup nedür yā Jīvek diyü. Ṣarṣar'dur, devletlü [66a22] ṣāḥib-ḳırān bugün Eşkbūd ordūsın siper idelüm diyü Çeldek ve Ser-bāz üçimüz ḳalḳup ol cānibe varduḳ. Meger bu Zeng-reng [66a23] ʿAyyār bizleri gözler imiş. Ḥaram-zāde yol üzre bir maḳreme ile üzüm bırakmış. Biz de bulup ẓāhir biri düşürmişdür diyü birer avuç [66a24] alup yidük. Meger dārīlu imiş. Üçimüz daḫı dārū yetişüp yıḳılduḳ. Bizi alup çadırına iletmiş. Bu vaḳtde dārūm defʿ olup gözüm [66a25] açdum. Kendüm ġayrı çadırda bend içre gördüm. Yanumda bir bekçi var ġayrı kimse yoḳ. Ol bekçiden suʾāl itdüm, bu ara neredür diyü [66b] [66b1] diyü. Ol daḫı eyitdi, bu ara sulṭān-ı ʿayyārān olan Zeng-reng ʿAyyār'uñ bār-gāhıdur, sizi bu araya getürüp ikiñüzi bir ṣanduḳa [66b2] ḳoyup alup gitdi. Bilmem ḳanda götürdi didi ve ḳalḳup ḳażā-i ḥācete gitdi. Ben de bir ṭarīḳ ile bendüm çözüp ḫalāṣ oldum. [66b3] Oradan firār idüp gelürken gördüm, bizüm ordūdan biri gelür, tiziyye ṣafa-ṣūret öñin alup elümde bir ṭas dārūlu ṣu [66b4] var idi, buña virdüm. Ġāyet kendüsine teşnelik gelmiş. Ṣuyı alup içdi. biraz gidince yıḳıldı. Bende çeküp işte bunda [66b5] getürdüm didi. Ferāmerz̲'üñ, ʿayyārları ṣanduḳ ile getürdigi gücine gelmiş idi, ḥaẓẓ idüp Ṣarṣar'a Jīvek diyü beş

kise [66b6] altun bağışladı. Ṣarṣar'dur, altunları alup enbāna yirleşdürdi. Andan Zeng-reng ʿAyyār'a yā Jīvek gel bu Zeng-reng'i benüm çadıra getür. [66b7] Dārūsın pek ziyādedür. Şimdi bilmez ayılduḳda yine getür. Ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem söyledüp nice dilerse eylesün. Nīrnek, Zeng-reng diyü [66b8] Jīvek alup gitdi. Çadırına iletdi ve yanında ʿaḳlı gelince bekledi. Berüde Ṣarṣar bir bahāne ile ṭaşra çıḳup fi-l-ḥāl tebdīl [66b9] oldı ve yine içeri girüp bir kūşede seyre ṭurdı. Ötede Jīvek yataraḳ ʿaḳlı geldi. Göz açdı. Kendüsin yine kendü [66b10] çadırında buldı. Bağlu, ḳarşusında Nīrnek ʿAyyār ṭurur. Jīvek dönüp yā Nīrnek beni böyle kim bağladı didi. Nā-bekār Zeng-reng [66b11] kim bağlasa gerek bār-gāh-ı Ḳattāl Zengī'nüñ ʿayyār başısı olan sulṭān-ı ʿayyārān Jīvek ʿAyyār getürdi didi. Jīvek ʿAyyār taʿaccüb idüp [66b12] yā nā-bekār ben kimüm didi. Nīrnek, kim olsañ gerek, bellüye işte Eşkbūd Hindī ile gelen Zeng-reng ʿAyyār'sın didi. Jīvek, ne yabana söylersin [66b13] nā-bekār delü mi olduñ yoḫsa esrār mı yidüñ yāḫud ʿavret bügüsine mi uġraduñ, ben Jīvek degül miyüm didi. Nīrnek gülüp baḳ nā-bekār [66b14] ḥīle ile beni aldayup bir ṭarīḳ ile ḫalāṣ olmaḳ ister diyüp Jīvek'i aldı dīvān-ı Ferāmerz̲'e götürdi. Devletlü ṣāḥib-ḳırān hele [66b15] nā-bekār ʿayyārı söyledüñ, görüñ ne söyler. Ben Jīvek ʿAyyār'um diyü ḥīle ile ḳurtılmaḳ ister didi. Ferāmerz̲ dönüp ʿayyār sen kimsin didi. [66b16] Jīvek şaşup behey devletlü ṣāḥib-ḳırān bu ne aṣl sözdür beni bilmezsiñüz ẓāhir Jīvek ʿAyyār'um didi. Erbāb-ı dīvān Jīvek [66b17] sözine gülişdiler. Jīvek de bozılup begler ne gülersiz besbellü murādıñuz baña reng idüp irişmekdür didükde Ferāmerz̲ bre ḳanı [66b18] Jīvek'i çaġıruñ gelsün görelüm. Jīvek bunlaruñ ḳanġısıdur didi. Jīvek'i aradılar. Bu ḳadar ʿayāruñ biri Jīvek'üñ öñine bir āyine [66b19] ṭutuvirdi. Jīvek ḳıyāfetine baḳdı, Zeng-reng ʿAyyār ṣūretinde. Hāy nā-bekār Zeng-reng gördüñ mi beni kendi ṣūretine ḳoymış diyüp ḫāṣılı [66b20] Jīvek bilinüp ṣalıvirdiler. Ferāmerz̲, Jīvek'i biraz taʿzīr idüp öyke ile ceng nidā itdürdi, yārın cengdür diyü. Ṣarṣar [66b21] hep bunları temāşa idüp ceng ḫaberin alup oradan ḳalḳup kendi leşkerine geldi. Eşkbūd Hindī ṣūretine girüp [66b22]yirinde oturdı ve yārın cengdür diyü nidā itdürdi. İki cānibden ṣabāḥa muntaẓır oldılar çün ṣabāḥ oldı. İki ṭarafdan [66b23] ceng-i ḥarbīler çalınup iki yüz elli biñ er ile Ṣarṣar bendī pehlevānları bir miḳdār ʿasker ile berüden Ferāmerz̲ binüp birbirlerine muḳābil [66b24] oldılar. Meydān açılup kim gire meydāna dirken Ṣarṣar, Süheyl'e işāret idüp geldi. Var yā Süheyl meydāna gir ammā ṣaḳın Ḳattāl [66b25] fīlānı fīlānı daʿvet eyle, er gibi olup gireni bilā-zaḫm bende çek didi ve Zeng-reng daḫı tenbīh eyledi. ʿAyyār ile

Süheyl'üñ yanından **[67a]** [67a1] ayrılma. Yıḳduġın bende çeküñ ve Süheyl'e eger bir ḫaṭā olursa bağlatmayup meydāndan ḳapup çıḳardı. Süheyl at sürüp meydāna [67a2] girdi ve naʿra urup er ṭaleb eyledi. Bir pehlevān öñin alup cenge ṭurdılar. Süheyl bunuñ ḥamlelerin menʿ idüp bir ḍarb ile [67a3] ālūde eyledi. ʿAyyārlar bağlayup ʿalem sāyesine iletdi. Bir daḫı girdi, anı da öyle eyledi. Ol gün tā aḫşam olınca Süheyl-i [67a4] Ser-efrāz on dört nefer pehlevān bende çekdi. Aḫşam döndiler ve ḳondılar ammā Ṣarṣar bir ʿaẓīm ḥabs-ḫāne bār-gāhı ḳurdırup eṭrāfın [67a5] öyle muḥafaẓa eyledi kim bir mūr-ı siyāh yaʿni ḳarınca şeb-dār-ı gice içre ayaġın ḥareket iderse görürlerdi ve ṣadāsın daḫı belki [67a6] işidürlerdi. Andan ṣoñra ʿālem aġyārdan ḫālī olduḳda ol tebdīl-i ṣūret, leşker-i Ferāmerz̲'e gelüp Ḳahḳaşān-ı Z̲īr-dest'üñ [67a7] bār-gāhına girdi. Yatururken dārūlayup kilīm perdesine ḳoyup ve arḳasına urup ṭoġrı ol ḥabs-ḫāne bār-gāhına götürdi. [67a8] Zeng-reng-i ṣūret bekçilere bulışup Ḳahḳaşān'ı ol gün esīr olan pehlevānlaruñ yanında bende urdı ve gelüp yirinde yatdı çünkim [67a9] ṣabāḥ oldı. İki ʿasker yirlerinden ṭurup cenge ḥāżır olmaġa başladılar. Nā-gāh Ḳahḳaşān'uñ bār-gāhında bir feryād ḳopdı. Bre nedür [67a10] aṣlı diyince ġulāmlar gelüp bu gice pehlevānımuzı ġāib eyledük. Araduḳ bulınmadı, ḳanda gitdügi bilinmez, ʿacebā nice oldı diyü [67a11] dürlü dürlü maʿnālar virdiler. Hele süvār olup muḳābil oldılar. Meydāndur açıldı. Süheyl meydāna girüp er ṭaleb eyledi. Ferāmerz̲ ṭarafından [67a12] gireni ālūde eyledi. Aḫşam olınca yine on iki pehlevān bende çekdi. Ṭabl-ı ārām çalınup dönüp ḳondılar. Ol esīr olan [67a13] pehlevānları ḥabs-ḫāne çadırına iletdiler. Ferāmerz̲ daḫı dönüp ḳondı. Dīvāna begler gelüp ve pād-şāhlar cemʿ oldılar. Ferāmerz̲, [67a14] begler Süheyl çoḳ pehlevāndur, olur olmaz pehlevān meydānına girmesün didi. Vaḳt-i ḫāb gelince ṣoḥbet idüp herkes bār-gāhına [67a15] gitdi. Yatup uyudı. Ṣarṣar ol gice tebdīl-i ṣūret gelüp Evrān-ı Āhen-derīd'e cāme-ḫābında yaturken dārūlayup arḳasına [67a16] urdı. Kendi leşkerine götürüp ḥabs-ḫānede Ḳahḳaşān'uñ yanında bend eyledi ve gelüp yirinde yatup çünki yine ṣabāḥ [67a17] oldı. Evrān'uñ bār-gāhından bir feryād ḳopdı. Bu gice ġāib oldı didiler. Bildiler kim ʿayyār[189] işidür. Nā-gāh Ṣarṣar ṭarafından ceng-i [67a18] ḥarbīler çalınup iki leşker süvār olup birbirlerine muḳābil oldılar. Meydān açılup Süheyl yine meydāna girdi. Naʿra urup [67a19] er ṭaleb eyledükde Ferāmerz̲ ṭarafından Seylān-ı Siyeh-pūş nāmında bir dil-āver at sürüp meydāna girdi. Süheyl'üñ öñin aldı. [67a20] Söyleşürek azġışup cenge

[189] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "ʿ**Ayyā** (عیٰا)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih kelime sonundaki "**r** (ر)" harfini unutmuş olmalıdır. Kelime çevriyazıda "**ʿayyār**" olarak düzeltilmiştir.

başladılar. Aralarından yidişer ḥamle ḫaṭā geçdi. ʿĀḳıbet Süheyl anı da bir ḍarb urup yıḳdı. ʿAyyārlar bende [67a21] çeküp ʿalem dibine iletdiler. Anuñ ardınca Ḳam-hor-ı Aḥżerī girdi. Ṭoḳuz ḥamleden ṣoñra Süheyl anı da yıḳup bende çekdi. Ġażbān-ı [67a22] Tīġ-zen girdi, on dört ḥamleden ṣoñra Süheyl anı da bende eyledi. Meşḫūn Zengī girdi. Aḫşam yaḳın idi, Süheyl anı da [67a23] bend idüp iki cānibden ṭabl-ı ārām çalınup dönüp ḳondılar. Esīr olan pehlevānları ḥabs-ḫāne bār-gāhına ḳodılar

Bu ṭarafdan, Ferāmerz̲ de [67a24] dönüp serā-perdeye geldi. Begler, pād-şāhlar gelüp yirlerinde ḳarār eyledükde Ferāmerz̲ ʿayyārlara, nā-bekārlar işte pehlevānlarımuz ġāʾib olmaġa başladılar. [67a25] Maʿlūm oldı, ʿayyār işidür. Sizler naṣıl ʿayyārsız, bu ḥaram-zādeʾi ele getürmezsiñüz diyüp bunlara biraz taʿzīr eyledi. Jīvek ġayrete gelüp Çeldek'i, **[67b]** [67b1] Çeldek'i ve Ser-bāz'ı ve Nīrnek ʿAyyār'ı alup Ṣarṣar ʿaskerine gitdiler kim varup hem Zeng-reng'iʾi ele getüreler ve hem esīrleri ḫalāṣ eyleyeler. [67b2] Bunlar leşker-i Ṣarṣar'a gelüp bār-gāh-ı Bādpā'ya girdiler. Gördiler, Eşkbūd Hindī taḫtında oturmış ol günüñ cengin söyleşürler [67b3] ve Zeng-reng ʿAyyār ḳarşusında laṭīfe ve şaḳalar eyler. Bunlar bir kūşede ṭurup temāşāya başladılar. Nā-gāh Ṣarṣar gözin ḳarardup [67b4] eṭrāfa nigāh-endāz olduḳda gözi ʿayyārlara ilişdi. Gördi, dört nefer-i bī-gāneler ṭurup dīvānı temāşā eylerler. Zeng-reng'e gel diyü [67b5] işāret eyledi. Zeng-reng de Ṣarṣar'uñ yanına geldi. Ṣarṣar, Zeng-reng'üñ ḳulaġına Ḳattāl Zengī'nüñ ʿayyārları tebdīl fülān semtde ṭururlar, [67b6] göreyüm seni şunları uṣūl ile ele getür ammā birden üzerine varma didi. Zeng-reng nola[190] diyüp döndi. Gelüp yine yirinde [67b7] oturdı. ʿAyyārlar gördiler, Eşkbūd Hindī, Zeng-reng'i çaġırup ḳulaġına bir nesne didi. ʿAcebā bizden ötüri mi söyledi ola diyüp [67b8] ḫavfe düşdiler ammā gördiler yine Zeng-reng yirine gelüp oturdı. Bizden ötüri degül imiş diyüp muḳayyed olmadılar. biraz ṭurup [67b9] varalum ḥabs-ḫāne çadırın görelüm bir ṭarafından girilür mi diyüp serā-perdeden ṭaşra oldılar. Zeng-reng bunlaruñ ardından [67b10] ḳalḳup ardlarınca ṭaşra çıḳup bunlar daḫı ḥabs-ḫāne çadırı yanına gelüp dört nefer ʿayyārlar ol ḳadar dolandılar kim [67b11] olmadı. Bir ṭarafından giricek maḥall bulmadılar. ʿĀciz olup bāri varup Zeng-reng'i ele getürelüm diyü döndiler. Zeng-reng bunları [67b12] ḳollayup ʿayyārlara ḫaber eyledi. ʿAyyārlar bunlaruñ eṭrāfın alup ey nā-bekār cāsūslar diyüp üzerine hücūm eylediler. Ferāmerz̲ ʿayyārları [67b13] bu ḥāli görüp nā-bekār Zeng-reng bizi ṭutdı, boġazı ele virmeden

[190] Bu kelime standart Türkiye Türkçesinde **"ne ola, ne olacak, ne oluyor"** gibi şekillerde kullanılmaktadır.

ḳaçabildük diyüp bunlar cān ḳurtarmaḳ ardınca oldılar. [67b14] Tīz silküp bunlaruñ ardından bunlar ʿayyārlar ile ṭuruşurken Nīrnek ʿAyyār'uñ iki ketfi ortasına bir teber dügdüsi öyle urdı kim [67b15] fi-l-ḥāl Nīrnek ʿAyyār yüzinüñ üzerine ḳapandı. Zeng-reng ḳımıldatmayup bende çekdi. Üçi el ḫançer urup ceng iderek gideyorlar. [67b16] Meger Ṣarṣar, Zeng-reng'den ṣoñra ḳalḳup ḫalvet bār-gāhına girdi. Fi-l-ḥāl tebdīl-i ṣūret ol ṭaşra çıḳdı. Gördi, ʿayyārlar [67b17] ile üç nefer kimesne ardından ṭutuñ sol nā-bekārları diyüp çaġırup Ṣarṣar oġlı Çeldek'i yıḳup bende çekdi. Zeng-reng, [67b18] Ṣarṣar'ı gördi, ġayrete geldi. İrüp Ser-bāz ile cenge ṭurdı. Ser-bāz ise metīn ʿayyār idi. Zeng-reng cevāba ḳādir olmadı, [67b19] zebūn oldı. Hemān irüp anı da yıḳdı. Ser-bāz'ı da bende çekdiler. Bu arada Jīvek ġāyet çābük[191] piyāde idi. Ṭaban alup [67b20] ḳaranlıḳda gözden nihān olup tiziyye bir ġayrı ṣūrete girüp bir ṭarafa gitdi. Ṣarṣar ve Zeng-reng, Jīvek'i ġāib eylediler. Üç ʿayyār [67b21] getürüp ḥabs idüp bende çekdiler. Andan Ṣarṣar ṭaban ḳaldırup Ferāmerz̲ ordūsına geldi. Melik Seyf'üñ çadırına girüp [67b22] dārūdan geçürüp kilīme ḳoyup arḳasına urup ṭoġrı ḥabs-ḫāne [67b23] bār-gāhına getürdi. Ḳahḳaşān yanında bende çekdi. Evrān bār-gāh-ı Bādpā'ya gelüp yatdı. Gice geçüp ṣabāḥ oldı. Gün ḳubbe-i felekden baş gösterüp ʿālemi nūr-ı Yezdān ile münevver eyledükde [67b24] Melik Seyf'üñ ġulāmları gelüp baḳdılar. Melik Seyf yoḳdur, aradılar bulınmadı. Bildiler kim ol daḫı ol bir pehlevānlaruñ uġraduġına uġramışdur. [67b25] Gelüp Ferāmerz̲'e ḫaber virdiler. Ferāmerz̲ elem çeküp bre cānum bu pehlevānları birer birer gelüp götüren ʿayyār işidür. Ġayrı bizüm ʿayyārlarımuz [68a] [68a1] ʿayyār ḥesābında bile degüldür. Āh bu vaḳtde hāy Ṣarṣar gerek idi. Şöyle bir ʿayyāruñ ḳıymetin bilmeyüp elden çıḳarduḳ diyü çoḳ teʾessüf [68a2] eyledi. Nā-gāh Eşkbūd Hindī'nüñ ṭarafından ceng-i ḥarbīler çalındı. İki leşker süvār olup meydāna gelüp birbirlerine muḳābil oldılar. [68a3] Süheyl-i Ser-firāz yine meydāna girüp er ṭaleb eyledükde Ferāmerz̲ ṭarafından Behzād-ı Bedeḫşānī girdi. Süheyl'üñ öñin alup cenge [68a4] başladılar. Aralarından on bişer ḥamle ḫaṭā geçdi. ʿĀḳıbet Süheyl bir ḍarb urup Behzād'ı yıḳdı, bende çekdi. Anuñ ardınca Cüneyd-i [68a5] Ser-bāz girdi. biraz cengden ṣoñra Süheyl, Cüneyd'i de ālūde eyledi. Bu kerre Ḳanāṭūr Zengī'nüñ oġlı Ḳanṭūr Zengī girüp beyn-eṣ-ṣalāteyn [68a6] olınca ceng eylediler. ʿĀḳıbet bir ḍarb urup anı da ālūde eyledi. Andan Saʿd-ı Sepīd-endām naʿra urup Süheyl'üñ öñin aldılar,

[191] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**çāpük** (چاپك)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*b-p*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmaktadır. Kelime "*çabuk, hızlı*" manasına gelen "**çābük"** olarak çevriyazıya aktarılmıştır.

başladılar [68a7] cenge. Aḫşam[192] yaḳın olınca Süheyl, Saʿd-ı Sepīd-endāz'uñ raḫşın öldürdi. Saʿd piyāde ḳalınca dāl-tīġ olup Süheyl'üñ raḫşını ḳabīḥ [68a8] ayaḳların çalup andan Süheyl daḫı piyāde olup birbirlerine ḳılıç ḥavāle idüp birer zaḫm urdılar. Ferāmerz̲ bunı görüp Ḳuṭb'ı sürdi. [68a9] Aralarına girüp bunları ayırdı. Ṭabl-ı ārām çalınup döndiler. Pehlevānlaruñ zaḫmların ṣarup tesellī virdiler. Ṣarṣar ol gice [68a10] gelüp Ḳanāṭūr Zengīʾi çaldı. İrkenden ṭabllar çaldırup meydāna yüridi. Beride Ḳanāṭūr'uñ ġāib olduġın daḫı Ferāmerz̲'e [68a11] ḫaber virdiler. Ferāmerz̲ melūl olup kūs-i ḥarbīlere ṭurralar urdılar. Andan meydāna yüridiler. İki leşker birbirlerine muḳābil olup [68a12] meydān açıldı. Ṣarṣar ṭarafından Ṭumṭurāḳ-ı Pūlād-pūş gergedān sürüp meydāna girdi. Ṭarīd-i cevelāndan ṣoñra naʿra urup er ṭaleb eyledi. [68a13] Ferāmerz̲ pehlevānlarından Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken iz̲īn alup meydāna girdi. Ṭumṭurāḳ Zengī'nüñ öñin alup birbirlerine isimlerin [68a14] bildürdiler. Andan başladılar cenge. Ṭumṭurāḳ Zengī ʿāḳıbet Ṣaff-şiken'i ālūde idüp ʿayyārlar bende çekdi. Andan ʿUmrān-ı Bedeḫşānī [68a15] girdi. Ṭumṭurāḳ anı da ālūde eyledi.

Ḥāṣılı, Ṭumṭurāḳ ol gün ḫalīfelerden yidi nefer-i dil-āver ālūde eyledi. Aḫşam dönüp ḳondılar. [68a16] Ṣarṣar ol gice Gülgūn Zengīʾi çaldı. İrte yine muḳābil oldılar. Ṭumṭurāḳ yine meydāna girdi. Ser-ḫalīfelerden ol gün yine biş nefer [68a17] pehlevān ele getürdi. Gice olınca Ṣarṣar gelüp Feraḫ-zād'ı çalup irtesi Ṭumṭurāḳ girüp er ṭaleb eyledükde Ferāmerz̲ kendi girüp, [68a18] Ṭumṭurāḳ'uñ öñin aldı. ʿAşḳ idüp yā Ṭumṭurāḳ bu naṣıl işdür kim gice ʿayyār gönderüp pehlevānları çaldırursuñuz didi. Yā Ḳattāl [68a19] biz ʿayyār işine ḳarışmazuz, bizüm kārımuz meydānda ceng eylemekdür. Eger cengümde ḥīle-kārlıḳ var ise söyle diyüp Ferāmerz̲'i ilzām [68a20] eyledi. Ferāmerz̲ de imdi ḥamle eyle didükde Ṭumṭurāḳ el nīzeye urup Ferāmerz̲'e bir nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲, nīze-i Ṭumṭurāḳ'uñ [68a21] gelişin görüp siper-i İskender'i ber-ā-ber virdi. Yalmān-ı nīze, āyine-i siperi pūs eyledükde ʿalev ʿalev āteşler nümāyān oldı. Ferāmerz̲ [68a22] nīzeʾi ṭabancalayup yolından ayırdı. Ḳoltuḳ altından yol gösterüp Ṭumṭurāḳ, nīzeʾi żabṭ idüp geçüp ser-meydāna vardı. Ferāmerz̲, [68a23] Ṭumṭurāḳ'uñ nīze urışun görüp āferīn eyledi. Ṭumṭurāḳ öteden dönüp ṭurdı. Ferāmerz̲ bildi kim murādı yek-ā-yekdür. El nīze-i İskender'e [68a24]urup irişdi. Ṭumṭurāḳ'a bir nīze urdı. Ṭumṭurāḳ Zengī sipere alup gerçi menʿ eyledi ammā vücūdı lerze-nāk idüp

[192] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**aḫşā** (اخشا)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıda "**aḫşām**" olarak düzeltilmiştir.

Ferāmerz'üñ [68a25]ne mertebe-i ḳuvvete mālik idügin bildi. Andan el gürz-i girāna urup irişdi. Ferāmerz'e bir gürz urdı. Ferāmerz arḳada menʿ eyledi. Ferāmerz, [68b] [68b1] Ferāmerz urdı. Ṭumṭurāḳ menʿ idüp bunlardur aḫşām olınca ceng idüp at başın çeküp Ṭumṭurāḳ'a dur eyledi. Ṭumṭurāḳ [68b2] daḫı durdı. Ferāmerz yā Ṭumṭurāḳ bugün senüñle ayırd olmaduḳ, var bu gice yi kebabı, iç şerābın taḳviyet-i beden ḫāṣıl eyle de yārın yine [68b3] cengimüz bāḳīdür diyüp döndi. Ṭumṭurāḳ da dönüp iki leşkerden ṭabl çalınup dönüp ḳondılar. Ferāmerz'e beride begler ve şāhlar [68b4] suʾāl eylediler. Ferāmerz, Ḳanāṭūr Zengī aḳrānı pehlevāndur diyüp medḥ eyledi. Ötede daḫı Eşkbūd-ı şūret Ṣarṣar, Ṭumṭurāḳ'dan [68b5] Ḳattāl Zengīʾi şordı. Ṭumṭurāḳ da medḥ eyleyüp ol gice geçdi. Ṣarṣar pehlevān çalmadı, ṣabāḥ oldı. Yine Ṭumṭurāḳ ile Ferāmerz [68b6] meydāna girüp tā aḫşam olınca ceng idüp döndiler. Ṣabāḥ oldı yine bindiler.

Ḫāṣılı, Ferāmerz, Ṭumṭurāḳ'a on sekiz [68b7] gün ruḫṣat virüp on sekizinci gün öyle vaḳtinde raḫşlarından yire inüp piyāde düvāl ṭutışdılar. Ferāmerz düvālde [68b8] başup Ṭumṭurāḳ, Ṣarṣar taʿlīmi ile Ferāmerz'e tābiʿ oldı. Hemān Ferāmerz, Ḳuṭb'a süvār olup er ṭaleb eyledükde Ṣarṣar-ı Eşkbūd-ı şūret [68b9] evvelden tenbīh olınmış-ıdı. Altında gergedān ve gürz-i müntehāyı ḳapup hemān meydāna girüp Ferāmerz'üñ öñin aldı. Ṣarṣar'ı ol heyʾetde [68b10] gören ḫavf iderdi. Yā rabbi Ḳattāl'ı şol nā-bekāruñ şerrinden sen ṣaḳla diyü duʿāya meşġūl oldılar ammā Ṣarṣar, Ferāmerz'üñ ʿalem [68b11] öñine geldi, ʿaşḳ eyledi. Andan dönüp yā Ḳattāl on sekiz gündür Ṭumṭurāḳ gibi pehlevān ile ceng eyledüñ. Var üç gün āsāyiş [68b12] idüp taḳviyet-i beden ḫāṣıl eyle de dördinci gün ġayrı cengimüz senüñle olsun didi. Ferāmerz gelüp eyitdi, yā Eşkbūd, bende [68b13] yorġunluḳ yoḳdur, hemān ceng idelüm didi. Ṣarṣar ḫayr yā Ḳattāl benüm ʿarażum var, şimdi senüñle ceng idüp ġālib gelsem baḳ Eşḳbūd, [68b14] Ferāmerz'i yorġun avlayup Ḳattāl'a ġalebe eyledi dirler. Ben bu nāmı ḳabūl eylemem didi döndi. Ferāmerz de dönüp ḳondılar. Ferāmerz [68b15] serā-perdeye gelüp pāy-ı taḫt ṣandalīsinde ḳarār eyledi. Andan Ṭumṭurāḳ'ı ser-ḳaplān ṣandalīsine geçürüp ḫadem ü ḫaşem ve ṭabl-ı ʿalem [68b16] virdi. Ol gün ʿayş u nūş eylediler. Yataḳ maḥalli olup yatdılar. Ṣarṣar-ı Sebük-bār ol gice tebdīl-i şūret gelüp Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ [68b17] bār-gāhına girdi ve Ḳahhār'ı dārūdan geçürüp arḳasına urdı ve götürüp ḥabs-ḫāne bār-gāhında bende çekdi ve gelüp yirinde [68b18] yatdı. Ṣabāḥ oldı. Gördiler, Ḳahhār-ı Āʿẓam cāme-ḫābında yoḳdur. Gelüp Ferāmerz'e ḫaber virdiler.

Ferāmerz̲, Ḳahhār'uñ ġayb oldugına [68b19] müte'ellim oldı. Ol gün geçüp aḫşam oldı. Ṣarṣar gelüp ol gice de Cihān-baḫş'ı çaldı. Ol birilerinüñ yanında ḥabs eyledi. [68b20] Ṣabāḥ olduḳda gördiler, Cihān-baḫş, câme-ḫābında yoḳdur. Ġulāmlar gelüp Ferāmerz̲'e ḫaber virdükde Ferāmerz̲ ziyāde ġamm-gīn oldı. [68b21] Jīvek ʿAyyār'a bre hey nā-bekār ʿayyār bu ḳadar gicedür kim her gice bir pehlevān żāyiʿ olur. Senüñ ise bir ḫaber almaġa bile ḳādir [68b22] degülsün. İḳtiżā eyledi kim bu gice kendüm varup bekleyüm didi. Jīvek ʿAyyār iʿtirāz idüp behey sulṭānum ne bileyüm, her gice [68b23] gözedirüm, olmadı. Bir ḥāl ile ġavrına vāṣıl olamadum didi. Ol gün Jīvek çoḳ cidd ü saʿy eyledi olmadı. Pehlevānlardan bir ḫaber [68b24] alımadı ve ḥabs-ḫāne çadırına daḫı bir ḥāl ile yol bulmadı. Zeng-reng ʿAyyār'uñ hīlesinden ġāfil düşüp cengden herkes [68b25] şikāra gitdiler. Ferāmerz̲ daḫı eleminden Jīvek ʿAyyār'ı alup şikāra gitdi. Birḳaç dāne şikār alup bir müferriḥ yurda oturup Ferāmerz̲ [69a] [69a1] şikār eyledügi āhūları kebāb idüp ʿişrete başladı. Jīvek ʿAyyār da ḳarşusında sāḳīliḳ iderdi ammā Ferāmerz̲'üñ nūş [69a2] eyledügi bāde dükendi. Daḫı ziyāde bāde istedi. Jīvek ʿAyyār devletlü ṣāḥib-ḳırān bāde ḳalmadı fi-l-ḥāl varup ordūdan [69a3] biraz bāde getürüp ṣafālanuñ diyüp gitdi. Meger Ṣarṣar bir yirde gözedür idi. Jīvek ʿAyyār'uñ ḳafāsına düşüp bir ebdāl ṣūretine [69a4] girdi. Eline bir deste muṣannaʿ gül-i dārūlı alup ordū kenārında bir yirde ṭurdı. Jīvek varup birḳaç sürāḫi bāde ālup döndi. [69a5] Ferāmerz̲'e giderken ordū kenārında Ṣarṣar'ı gördi. Bir derviş elinde bir deste gül ṭutar. Gülüñ mevsimi degül idi. Jīvek ʿAyyār görüp [69a6] şunı dervişden alup Ḳattāl Zengī'ye hediyye götüreyüm, maḳbūle geçer diyüp Ṣarṣar'uñ yanına varup ey dervīş bu güli ṣatar mısın [69a7] didi. Ṣarṣar baḳup Jīvek ʿāşıḳ ey-v-Allah biz dervīşānuz, alış-viriş idemeyüz. Bizde olan niyāzdur. Eger güle senüñ meylüñ [69a8] var ise buyruñ diyüp Ṣarṣar, Jīvek ʿAyyār'uñ eline virdi. Jīvek alup bārek-Allah diyüp bir kerre ḳoḳlayup andan çıḳārup [69a9] bir ḳalb altun virdi. Ṣarṣar bilürdi kim altun ḳalpdür. Muḳayyed olmayup eyü güzel ʿāşıḳ, biz de sizüñ niyāzıñuzı ḳabūl [69a10] eyledük diyüp altunı aldı, yürüyivirdi. Jīvek oradan Ferāmerz̲'e ṭoġrı yürüdi ammā beş on adım yir gidince dārūnuñ [69a11] ḥükmi irüp depesinüñ üzerine yıḳıldı. Ṣarṣar ıraḳdan ḳafāsına düşmiş-idi. Gelüp Jīvek'i ḳıvraḳ bende çekdi. [69a12] kilīm perdesine ḳoyup üst yanına ṭaġa çıḳardı ve bir dıraḫta ṣarup ʿaḳlın getürdi. Jīvek gözin açdı, kendin [69a13] ol ḥālde gördi. Ḳarşusında gül aldugı dervīş ṭurur. Beni niçün bend eyledi, evvelden senüñle

yā bir vazgeçdimüz[193] var mıdur [69a14] didi. Ṣarṣar olmaḳ gerek didi. Yā sen beni bilmez misin didi. Jīvek yoḳ bilmem kimsin didi. Ṣarṣar yā Jīvek baña Zeng-reng ʿAyyār dirler. [69a15] Seni anuñ-çün bunda getürdüm ki Ṣarṣar ṣandalīsinde niçün otursın, taʿzīr eylesem gerekdür didi ve iki yüz çil[194] frengī urdı [69a16] niçün Ṣarṣar'uñ yirine oturduñ diyü. Jīvek istiġfār ve tevbe olsun diyüp yemīn eyledi. Ṣarṣar, Jīvek'i yine dārūlayup oradan [69a17] götürdi. Bāde'i Ferāmerz̲'e irişdürdi ammā anı da dārūladı. Ferāmerz̲ bre ʿayyār ne geç[195] geldüñ didi. Ṣarṣar gelüp devletlü ṣāḥib-ḳırān [69a18] az̲ ḳaldı kim Zeng-reng ʿAyyār'uñ ḥīlesine ṭutılayazdum. Nā-bekār dervīş ṣūretinde gelüp eline bir deste gül almış yol üzre ṭurup [69a19] meger beni gözedirmiş. Ben de bunı gözedüp ḫāṭıruma geldi ki gül mevsimi degül bāri şu dervişden güli alup ṣāḥib-ḳırāna [69a20] iletem diyü yanına varup dervişden güli aldım daḫı ḳoḳlayam dirken ʿaḳluma geldi ki şāyed bir ḥīle ola diyü yüzine baḳınca [69a21] Zeng-reng ʿAyyār idügin bildüm. Ṭutayum dirken nā-bekār bildü kim duyup ḳaçdı. Ben de ardına düşdüm. Ḳażārā ayaġım bir ṭaşa [69a22] yıḳıldum. Yirümden ṭurup ayaġa ḳalḳınca nā-bekār furṣat bulup ḳaçdı. Bıraġup geldüm didi. Jīvek'i bir yirde ṣaḳladı idi. [69a23] Ferāmerz̲ ḫoş imdi bu gice ben kendüm oturup bekleyeyüm eger gelürse lā-büdd bir ṭarīḳ ile ele getürürüz diyüp bāde içmege başladı. [69a24] Dārūnuñ ḥükmi irüp başınuñ üzerine taḳla ḳıldı. Ṣarṣar, Ferāmerz̲'i muḥkem bende çeküp arḳasına urdı, ṭoġrı ḥabs-ḫāne [69a25] çadırına getürdi ammā kendi ṣūretine yaʿni Ṣarṣar ʿAyyār ṣūretinde Ferāmerz̲'i şöyle ḳoyup sā'ir pehlevānların cümle ʿaḳılların başlarına [69b] [69b1] yine getürdi. Pehlevānlar göz açup kendülerin bende görüp ḳarşularında Ṣarṣar'ı gördiler ve baḳdılar. Ḳattāl Zengī daḫı gelmiş. Öyle [69b2] bend ile bī-hod yatur. Ol zemān bildiler kim bu işi kendülere iden ḳarşularında Ṣarṣar ṣūretinde ṭuran ʿayyārdur. Bunlar şaşup [69b3] eger bu Ṣarṣar ʿAyyār degül ise taḥḳīḳ Zeng-reng'dür kim ʿayyārlıġındandur. Bu ṣūrete girdügi bize reng virse gerekdür didükde daḫı [69b4] pehlevānlar bu fikre vardılar ammā Ṣarṣar daḫı dönüp ey Ḳattāl Zengī pehlevānları şimdi beni bildiñüz mi ben kimüm didi. Pehlevānlar eyitdiler, [69b5] bu ḳādar bilürüz

[193] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere "**ze** (ز)" harfinin noktalarını unutması ve "**çim** (چ)" harfi yerine "**cim** (ج)" harfini kullanması sonucunda "(وارکجدیمز)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**vazgeçdimüz**" olarak aktarılmıştır.

[194] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**cel** (جل)" şeklinde yazılmıştır. Kelime müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımları da düşünüldüğü zaman cümlenin akışına göre çevriyazıya "**çil**" olarak aktarılmıştır.

[195] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere "**gec** (کج)" şeklinde yazılmıştır. Kelime müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımları da düşünülerek cümlenin akışına göre çevriyazıya "**geç**" olarak aktarılmıştır.

kim ṣūretā Ṣarṣar-ı Sebük-bār'sın lākin ḥadd-i ẕātinde taḥḳīḳ o mısın anı bilmezüz zīrā ʿayyārlarda ṣanʿat çoḳdur şāyed [69b6] kendüñi Ṣarṣar ṣūretine ḳomış olasın didiler. Ṣarṣar eyitdi, begler hiç şübheñüz olmasun kim işte ben Ṣarṣar-ı Sebük-bār'um didi. [69b7] Pehlevānlar yā böyle eylemekden murāduñ nedür didiler. Ṣarṣar murādum budur ki Ḳattāl Zengī ol zemān beni bir melʿūndan ötüri ṭutup tāziyāne [69b8] ile ḍarb idüp ʿırżum pāy-māl eyledi. Biriñüz ol maḥall Ṣarṣar'uñ bunda ṣuçı yoḳdur diyü imdād-ı lisān eylemediñüz. Ben de şimdi sizi [69b9] dögüp ḥaḳḳumı aluram diyü eline tāziyāne aldı bunları dögmege. Bunlar itme ey sulṭān-ı ʿayyārān ḫaṭā eyledük, bir daḫı öyle [69b10] bir nesne vāḳiʿ olursa itdürmeyelüm, cümlemüz helāk olınca çalışalum didiler. Ṣarṣar, olmaz ancaḳ beni Ḳattāl Zengī ile barışdurmaġa [69b11] yemīn eylerseñüz dögmeyem didi. Pehlevānlar cümle yemīn eylediler. Ṣarṣar bunları dögmeden ferāġat eyledi. Andan [69b12] Ferāmerẕ'üñ ʿaḳlın getürüp Ferāmerẕ gözin açdı. Kendin bir çadırda baġlu gördi. Yanında cümle pehlevānlar ve ḳarşusında Ṣarṣar ʿAyyār, elinde tāziyāne [69b13] mirriḥ-ṣıfat ṭurur. Ṣarṣar ʿAyyār'ı görince şād oldı ammā kendiyi böyle bend içinde olduġına taʿaccüb idüp endīşe baḫrine [69b14] daldı. Ṣarṣar dönüp Ferāmerẕ'e, yā Ḳattāl Zengī şimdi senüñle niceyüz. Bir melʿūn içün bilür misin beni tāziyāne ile dögüp [69b15] ʿırżumı şikeste eyledügin. Ben de seni dögüp ḥaḳḳum aluram didi. Ferāmerẕ, yā Ṣarṣar bilürüm ben de ḫaṭā eyledüm, ol zemān ʿırżuña [69b16] doḳundum, peşīmān olup sen gitdükden ṣoñra vāfir teʾessüf çekdüm lākin beni ṣalıvir didi ve eyitdi, yā Ṣarṣar saña da böyle eylemek [69b17] düşmez idi ammā çünkim eyledüñ. Ben de senüñ eyledügin küstaḫlıġı ʿafv eyledüm didi. Ṣarṣar, ḫayr olmaz elbetde ben de saña üç [69b18] tāziyāne urup ḥaḳḳum alurum diyü tāziyāneʾi yuḳarı ḳaldurdı. Gūyā ursa gerek. Ṣarṣar ḫod anı gerçekden eylemez idi. [69b19] Murādı tecribe idi. Ferāmerẕ gördi, ʿayyār gerçekden urmaġa ḳaṣd eyledi. Bir kerre Ferāmerẕ silkinüp bendin ḳırdı. Murād eyledi kim [69b20] Ṣarṣar'ı ḳapup yire ura. Ṣarṣar çadırdan ṭaşra firār eyledi. ʿAyyārları ṣalıvirdi. ʿAyyālardı pehlevānlaruñ bendlerin aldılar.

[69b21] **Ḥāṣılı,** cümlesi ḳurtulup ammā Ferāmerẕ, ʿayyārları ordūya gönderdi. Raḫşların getürtdi. Begler Ferāmerẕ'e niyāz idüp Ṣarṣar ile [69b22] barışdurdılar. Eşkbūd Hindī daḫı Ṣarṣar oldığı maʿlūm oldı. Ṣarṣar daḫı Cemşīd Şāh'ı ve Lā-hor Hindī ve Zeng-reng ʿAyyār'ı [69b23] alup ʿaẕīm hedāyā ile serā-perde-i İskender'e geldi. Cümle begler ile görüşüp barışdı ve yine ʿayyār başı ṣandalīsine geçüp [69b24]

Zeng-reng'i ḫalīfe eyledi. Andan imtiḥān olup Pūlād-[196]dest beşinci ser-ḳaplān oldı. Süheyl daḫı ser-ḫalīfe eyledi. Ṣarṣar ordūsın [69b25] ḳaldırup berü cānibe geçürdi. Cümlesi birlik olup bu şevḳe birḳaç gün żiyāfet ve ʿayş-i ʿīşret eylediler. Ferāmerz̲ bir gün dīvān **[70a]** [70a1] idüp begler ġayrı işimüz tamām oldı. Şimden girü Īrān tedārüki görilsün didi. Herkes tedārükde oldılar ammā kimse bilmez ki [70a2] verā-yı ḥikmetden ne ẓuhūr eylese gerekdür.

Ammā rāvī-i şīrīn-kelām eydür, sābıḳā Ferāmerz̲, Cevher-ābād üzerinde geldükde Layṭān [70a3] Vezīr, ʿAḳrebe Cāz̲ū ile dostlaşup bir gün ʿAḳrebe Cāz̲ū, Kūh-ı Bercīs'de Layṭān'ı ziyārete gelüp Layṭān Vezīr, Ḳaṭṭāl'dan [70a4] şikāyet eyledi. ʿAḳrebe Cāz̲ū daḫı Ferāmerz̲'e dolaşdı ammā pirāhen-i İskender'den furṣat bulmayup āḫir Ḳarṭās-ı Merdom-ser'i siḥrden [70a5] geçürüp ḳapdı. Mekānı Kūh-ı Çesīd'e götürüp ḥabs eyledi. Gelüp ʿaskere siḥr eyleyüp Feylesof-ı Dānā esmā ile bāṭıl iderdi. Bu arada [70a6] Ḳahhār-ı Āʿẓam ḳafesden boşanup naʿra urınca Cāz̲ū daḫı ḳaçdı. Ferāmerz̲, Cevāhir Şāh'ı İslām'a getürüp Layṭān Vezīr daḫı yalandan [70a7] Ḫudā-perest oldı. Cāz̲ū yine şikārda gelüp murġ-ṣıfat Ferāmerz̲'e ḳaṣd eyledi. Ferāmerz̲ tīr ile zaḫm-dār idüp cāz̲ū mekānına [70a8] güc-ile düşüp zaḫmın eyü eylemege muḳayyed oldı ve Layṭān Vezīr, Ferāmerz̲'e zehrli şerbet virüp Ṣarṣar duyup Layṭān'a bir sille [70a9] urup kāse elinden düşdi. Ferāmerz̲, Ṣarṣar'a tāziyāne urup seyāḥate gitdi. İrtesi gün Layṭāñ daḫı Hūşeng-ābād'a [70a10] Keymurād Ḫān yanında ḳārındaşı Baḥtūn Vezīr'e gitdi. İşte Ṣarṣar tekmīl seyāḥat idüp geldi ammā ʿAḳrebe Cāz̲ū zaḫmın eyü idüp [70a11] Ferāmerz̲'e kīn eylemiş-idi. Dāʾimā furṣatın arar idi. Birḳaç defʿa geldi. Pīrāhen-i İskender'den olmadı, furṣat bulımadı. [70a12] Ṣarṣar'uñ geldügi şevḳe yiyüp içmekde ammā ḥikmet-i Ḫudā Ferāmerz̲ bir gice ziyāde mest olup pīrāhen-i İskender'i daḫı üzerinden [70a13] çıḳardı öyle yatdı. ʿAḳrebe-i laʿīne ol gice furṣat bulup Ferāmerz̲'i siḥrden geçürdi ve ḳapup ber-hevā çıḳardı. ʿAcebā [70a14] ben bu nā-bekārı nice helāk eylesem dirken Racīm ʿAleyh-il-laʿne ẓāhir olup ey sāḫir ne fikr eylersin didi. ʿAḳrebe Cāz̲ū [70a15] işte Ḳattāl Zengīʾi ṣayd eyledüm. Naṣıl eylesem ki, ʿaz̲āb-ı şedīd ile helāk idüp intiḳām alsam. Racīm eyitdi, yā ʿAḳrebe var Cezīre-i [70a16] ʿAyn-ül-baḳar'a bıraḳ anda Seḫāb Nerre anuñ ḥaḳḳından gelür didi.

---

[196] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde yanlışlıkla "**būlād** (بولاد)" olarak yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*b-p*" noktasındaki ikili kullanımlarından meydana gelmiş olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**pūlād**" olarak aktarılmıştır.

Aldı yüriyivirdi. Bundan Racīm'üñ murādı ol idi kim Ferāmerz̲, [70a17] Seḫāb ile ceng idüp arada vāfir cān telef olursa yine fāʾidedür diyü kesb-i sürūr eyleye.

Rāvī kavlince, Deryā-yı Muḥīṭ [70a18] cezīrelerinden bir cezīre var idi. Adına Cezīre-i ʿAyn-ül-baḳar dirler idi. Ol cezīrede daḫı nerre evlādlarından bir güher-āb olurdı. [70a19] Adına Çihil-dest Nerre dirler idi. Babası daḫı ol nerredür ki Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażretleri anı Kūh-ı Zemherī'den ḫalḳ idüp ḳaçan ḥabs-i nefes [70a20] idüp şişe. Ḳırḳ fersaḫ bir ṣovuḳdan kimse yanına varmazdı. Ḥażret-i Süleymān'a bu ḳadar ecnās-ı maḫlūḳāt taḥt-ı ḳudretde iken [70a21] taḥt-ıla başında gezdürdi. Öyle bir dīvdür bu nerre, bir Seḫāb Nerre, ʿAḳrebe Cāz̲ū ve Ferāmerz̲'i götürdi. Cezīre-i ʿAyn-ül-baḳar'da Ḳalʿa-i [70a22] Seḫāb yanında bıraġup üzerinden siḥrin alup ve ber-hevā çıḳdı. Andan naʿra urup Ferāmerz̲ ṣadādan gözin açdı, kendüyi [70a23] bir ḳaranlıḳ yirde buldı. Cāme-ḫāb libāsı ile taʿaccüb idüp eyā bu ara neredür diyüp fikre vardı. ʿAḳrebe Cāz̲ū, Ferāmerz̲'üñ [70a24] ʿaḳlı başına geldügini duyup yā Ḳattāl Zengī niçesin didi. Ferāmerz̲ bu ṣadāyı işidüp sen kimsin didi. ʿAḳrebe Cāz̲ū, kim [70a25] olsam gerek nā-bekār, ʿAḳrebe Cāz̲ū'yum. Seni ḳoyup bunda getürdüm ki bu Cezīre-i ʿAyn-ül-baḳar dirler günde on kerre öl diyüp alup yüriyi **[70b]** [70b1] yüriyivirdi. Ferāmerz̲ aḥvāli bilüp nā-çār ḳażāya rıza didi. Ḳalḳdı, ḳaranlık gice ḫāli yol bilmez iz bilmez biraz gidüp gördi, [70b2] olmaz ol yirde oturdı. Ṣabāḥ oldı, ortalıḳ açılmaġa başladı. Ferāmerz̲ gördi, bir ṭarafda Ḳalʿa-i Metīn görinür. [70b3] Ol cāñibe teveccüh eyledi. Tamām ḳalʿa öñine geldi. Gördi, bir laṭīf çeşme öñi çemen-i ṣuffe, ṣuyı āb-ı ḥayāta beñzer. Ferāmerz̲ gelüp [70b4] andan tāze-kārlıḳ eyledi. Piyāde yürümeden server yorıldı. Şunda biraz diñlenüp istirāḥat ideyüm de baʿde ḳalḳup ḳalʿaya gireyüm, [70b5] naṣıl ḳalʿadur ve kimler olur diyüp ol ṣuffeye oturdı. Ḳalʿaya ṭoġrı baḳup temāşā iderek gözlerine ḫāb gelüp taġayyür-i ḫāba [70b6] vardı. Ferāmerz̲ bunda ḳo uyusun. Bizüm dāstānımuz da berüde ʿasker-i İslām'a geldi. Ol gice mürūr idüp çün ṣabāḥ oldı. [70b7] Geldiler kim ṣāḥib-ḳırānı ḳaldıralar. Cāme-ḫābında bu yoḳdur, bir feryād ḳopdı. Ṣarṣar ve begler ve şāhlar duyup geldiler. Cost-u-cū[197] [70b8] eylediler olmadı. Bir ḫaber alımadılar. Hemān Feylesof-ı Dānā'ya mürācaʿat eylediler. Feylesof-ı Dānā reml idüp cāz̲ū şerrine uğramış, [70b9] bir müżāyaḳa maḥallinde ṣāġ sālim gelüp irişür didi. Bildiler

[197] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**çüst** (چست)" olarak yazılmıştır. Bu kelime cümlenin akışına göre '**arayış, arama**" manalarına gelen "**cost/cüst**" olmalıdır. Bu yanlışlık müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanılarından kaynaklanmış olmalıdır. Müstensih aynı zamanda kelimeyi tıpkıbasım bölümünde "**çost-cu** (چست جو)"şeklinde yazmıştır. Kelime çevriyazıda '**aramak, arayış, araştırma yapmak**" anlamlarındaki "**cost-u-cū**" olarak düzeltilmiştir.

kim Ḳattāl Zengī bir zemān gelmez. Hemān Ḳahhār ḳalḳup pāy-ı ṣandalīsine [70b10] geçüp ḳarār eyledi ve gitmekden fāriġ olup Ferāmerz̲ gelmesine muntaẓır olup ḳaldılar. Gelelüm biz Ferāmerz̲ ṣadedine.

Rāvī [70b11] **eydür,** işte ol ṣuffede oturup ḳalʿa cānibine baḳāraḳ uyuyaḳaldı. Meger ol ḳalʿa, Ḳalʿa-i Seḫāb Nerre idi. Dīvlerden [70b12] birḳaçı gördiler, Ferāmerz̲'i bir ḫākī gelüp çemen-i ṣuffede uyumış. Bunlar segirdüp Seḫāb Nerre'ye vardılar. Ey sulṭān-ı [70b13] güher-ābān bilmiş ol kim ḳalʿa ḳārşusında olan çeşmenüñ öñindeki ṣuffede bir ḫākī gelmiş uyur, bilmezüz ḳandan geldi. Dilerseñüz [70b14] varup bunda getürelüm didiler. Seḫāb ise ḳırḳ sekiz pāye bir altun taḥtuñ üzerinde oturmış otuzdan ziyāde oġlı [70b15] var idi. Eñ büyük oġlına Farġūl-ı Çehār-dest dirler idi. İki yüz otuz eriş ḳaddı var idi. Seḫāb Nerre dīvlerden [70b16] bu ḫaberi işidüp gerçek midür, bunda benī Ādem neyler, bre varuñ biriñüz suʾāl idüñ. Ol ḫākī ḳandan geldi ve bunda neyler didi. [70b17] Yüz seksān ṭoḳuz eriş ḳadd çeker bir nerre pehlevānı var idi, adına Şimlāḳ Nerre dirlerdi. Bir zīr-dest güher-āb idi. Hemān [70b18] ʿamūdın ḳapup ey sulṭān-ı güher-ābān varup getüreyüm didi. Dem çeküp ḳalʿadan ṭaşra oldı. Ferāmerz̲'üñ yanına geldi. Gördi, [70b19] bir benī Ādem yatmış uyur ammā siyāh ḳaṭrān ṭulumına beñzer. Şimlāḳ Nerre gelüp Ferāmerz̲'e ḳalḳ ey ḫākī ne yatursın diyüp bir depme [urdı][198] [70b20] urdı. Ferāmerz̲ bekleyüp uyandı. Gözin açdı, ḳalḳup oturdı. Ḳarşusında gördi, yüz seksān ṭoḳuz eriş ḳadd var bir güher-āb [70b21] ʿamūdına ṭayanup ṭurur. Ferāmerz̲, Şimlāḳ'a eyitdi, ey güher-āb sen mi urduñ beni didi. Ben urdum didi. Ferāmerz̲ yā ne urduñ, ne istersin [70b22] didükde Şimlaḳ Nerre eyitdi, ḳalḳ ey ḫākī seni sulṭān-ı güher-ābān Seḫāb-ı Çihil-dest Nerre ister. Senden bir ḫaber ṣorsa gerekdür didi. [70b23] Ferāmerz̲ ise yorġun olduġından uyḳusın bir ḫoş almamış-ıdı. Yoḫ imiş Seḫāb Nerre de sen de diyüp yine yatmaḳ diledi. [70b24] Şimlāḳ Nerre hāy nā-bekār ḫākī sen misin böyle söyleyen diyüp elinde olan ʿamūdı Ferāmerz̲'e ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ oturduġı [70b25] yirden bir kerre el ṣunup Şimlāḳ'uñ ʿamūdın çeküp elinden aldı. Kendi āmūdı-y-ıla çarpup Şimlaḳ'ı yıḳdı ve yaḳasından çeküp **[71a]** [71a1] öñine aldı ve ṭutup başın ḳoparup atıvirdi ammā ġażab müstevlī olup Ferāmerz̲'üñ ġayrı uyḳusı ṭaġıldı.

O yañadan,[71a2] Seḫāb Nerre gördi, giden zemān geçdi, gelmedi. Oġullarından Rehvār-dest nām bir oġlına var yā Rehvār baḳ Şimlāḳ niçün [71a3] gelmedi ve hem

[198] Metin dışı unsur.

ḫākīʾi getür didi. Rehvār ʿamūdın ḳapup ḳalʿadan çıḳup çeşme-şāra geldi. Gördi, Şimlāḳ helāk [71a4] olmış. Ol ḫākī oturup temāşā eyler. Rehvār gelüp Ferāmerz̲'e bunda bu nerreʾi sen mi öldürdüñ [71a5] didi. Ferāmerz̲ belī ben öldürdüm didi. Rehvār niçün öldürdüñ didi. Ferāmerz̲ anuñ-çün öldürdüm ki küstaḫlıḳ eyledi. Eger sen daḫı iderseñ seni daḫı öldürürüm [71a6] didükde Rehvār, Ferāmerz̲'üñ sözine hem darılup hem öykelendi. Hemān ʿamūdın ḳapup hāy nā-bekār ḫākī sen misin böyle [71a7] söyleyen diyü on eli-y-ile ṭutup Ferāmerz̲'e bir ʿamūd ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ ellerin açup Rehvār'uñ ʿamūdı inince çeküp elinden [71a8] aldı. Yine kendüsine ḥavāle eyledükde Rehvār daḫı Ferāmerz̲ gibi on elin ber-ā-ber virüp ʿamūdın żabṭ idüp ṭuta. ʿAmūd Rehvār'uñ [71a9] ellerine öyle indi kim ellerinüñ onı daḫı dirseklerine varınca ḫurd-ı ḫām idüp Rehvār bir kerre cān acısı-y-ıla [71a10] öküz gibi baġırdı ve cān virdi. Rehvār'uñ ṣadāsın ḳalʿada Seḫāb Nerre işidüp bre oġlum çaġırdı, ḳorḳarum ol ḫākī [71a11] helāk eyledi. Şundan güher-āblardan birḳaçıñuz varup görüñ diyü Seḫāb dört oġlı ile elli nefer güher-āb gönderüp, [71a12] bunlardur gelüp gördiler. Ol ḫākī Şimlāḳ, Rehvār'ı da öldürmiş, küşteleri meydānda yatur. Hemān hāy nā-bekār ḫākī sen kim [71a13] olursın Şimlāḳ'ı ve Rehvār'ı böyle eyleyesin diyüp elli nefer güher-āb ile bir uġurdan ḥamle eylediler. Ferāmerz̲ gördi, bunlar gelmege [71a14] başladı. Cāme-ḫāb libāṣı-y-ıla üzerinde ālāt yoḳ. Rehvār'ın ʿamūdın ḳapup öyle bir naʿra urdı kim ol vādīler baḳır tas gibi [71a15] ötüp Ḳalʿa-i Seḫāb ṣadā ile ṭoldı. Seḫāb Nerre, Ferāmerz̲'üñ naʿrasın işidüp Sām-süvār'ı ḳıyās eyledi. Zīrā babası [71a16] Rāhī zemānında Sām'ı görmiş idi. Breh breh ey güher-āblar bu naʿra ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem Sām'uñ naʿrasıdur, ḥāżır oluñ diyü ḳırḳ [71a17] biñ güher-āb ile oġullaruñ alup ḳalʿadan ṭaşra yüridi. Bu maḥalle dek Ferāmerz̲'üñ naʿrasından güher-āblaruñ cümlesi ġışş olup ḳalmışlar idi. [71a18] Ferāmerz̲ irüp Seḫāb oġullaruñ dördin de birer ḍarb ile yıḳup bende çekdi. Nā-gāh Seḫāb gelüp gördi, bu ḫākī ḳaṭrān ṭulumına beñzer [71a19] bir siyāh zengīdür. Bildi kim Sām degüldi. Hemān ḳırḳ biñ güher-āb ile ṣaf bağlayup hemān Seḫāb oğlu Farġūl-ı Çehār-dest ʿamūdın [71a20] ḳapup meydāna girdi. Ferāmerz̲'üñ öñin aldı, ey ḫākī sen kim olasın kim gelüp bunda böyle tecāvüzlik idüp erācil-i [71a21] ervāḥa el uzadasın diyüp irişdi. Dört eli-y-ile Ferāmerz̲'e bir ʿamūd urdı. Ferāmerz̲, Rehvār'ın ʿamūdın ber-ā-ber [71a22] virüp menʿ eyledi. Ferāmerz̲ daḫı Farġūl'a bir ʿamūd urup Farġūl ʿamūdın ber-ā-ber virüp arḳaya alduḳda yüzinüñ [71a23] üzerine ḳapanup hele yine ḳalḳdı. Yidişer ḥamle ürişüp Ferāmerz̲, bunlar ile böyle oynamaḳ

olmaz diyüp Farġūl'a aḳdām [71a24] ile bir ʿamūd urdı. Farġūl menʿ idemeyüp aġzından burnından ḳan gelüp lāyaʿḳil oldı. Güher-āblara Seḫāb emr idüp Farġūl [71a25] meydāndan ḳapdılar. Hemān Seḫāb Nerre iki yüz ṭoḳsan eriş ḳadd-ıla ʿamūdın Ferāmerz̲'üñ muḳābelesine geldi. Ferāmerz̲, [71b] [71b1] Ferāmerz̲ gördi, Farġūl'uñ ʿamūdı daḫı müntehādur. Rāhvār'uñ ʿamūdın bıraġup Farġūl'uñ ʿamūdın aldı ve Seḫāb [71b2] Nerre'ye naẓar eyledi. İki yüz ṭoḳsan eriş ḳaddı var. Ḳırḳ eli var. Her biri bir dıraḫt-ı müntehā dalına beñzer. Ḥaḳḳuñ [71b3] ṣunʿ-ı ḳudretine ḫayrān oldı. Seḫāb Nerre daḫı Ferāmerz̲'e naẓar eyledi. Bir siyāh ḫākī pehlevānı ammā heybetinden yüzine [71b4] baḳılmaz. Üzerinde ālāt ve eṣvāb yoḳdur. Dönüp eyitdi, ey ḫākī sen bunda neye geldüñ. Besbellü seni bunda ecelüñ [71b5] getürmişdür diyüp elinde olan ʿamūdı ḳırḳ eli-y-ile ṭutup Ferāmerz̲'e ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲, Farġūl'uñ ʿamūdın ber-ā-ber [71b6] virüp baḳıyye-i ḍarbı arḳaya alduḳda şiddet-i ḍarb-ı ʿamūddan Ferāmerz̲'üñ pāyları ṭopuḳlaına varınca zemīne gömildi. [71b7] Toz Ferāmerz̲'i büridi. Seḫāb Nerre yat imdi ey ḫākī işte bir ʿamūdlıḳ ḫālin var idi, aṣluña ḳavuşduñ diyüp [71b8] ʿamūdın żabṭ idüp aldı, yüriyiverdi ammā Ferāmerz̲ ġayret-ile tozdan çıḳup Nerre'ye yā Seḫāb diyüp naʿra urınca Seḫāb [71b9] döndi. Ferāmerz̲'i ṣāġ ve sālim kendüye çaġırur. Seḫāb Nerre, Ferāmerz̲'e żarūrī taḥsīn idüp ḥamlesin bī-bāk menʿ eyledi. Kendü ḫavfe [71b10] düşdi. Zīrā küçük iken pederi bu Seḫāb'uñ ṭāliʿin ṭutdırup bunuñ eceli benī Ādem elinde olsa gerekdür dimiş-idi. [71b11] Seḫāb ṣaḳın bu olmasun diyü ḳorḳuya düşdi. Ḥāṣılı Ferāmerz̲, Seḫab'uñ ʿamūdın menʿ idüp Ferāmerz̲ daḫı bir ʿamūd urdı.

[MİNYATÜR]

[72a] [72a1] Seḫāb ʿamūdın ber-ā-ber virüp arḳaya alduḳda Seḫāb yüzi üzerine ḳapanup yine ḳalḳdı. İrişüp Ferāmerz̲'e bir ʿamūd [72a2] urdı. Ferāmerz̲ biñ zaḥmet-ile menʿ idüp belā ile Seḫāb'a bir ʿamūd urdı. Seḫāb daḫı biñ belā ile menʿ idüp bunlar [72a3] yek-ā-yek cenge başladı. Üç sāʿat miḳdārı ceng idüp ʿāḳıbet Ferāmerz̲, Seḫāb'a bir ḍarb-ı şedīd urup yüzi üzre [72a4] ḳapanup aġzından ḳan gelüp Seḫāb bu ḥāli görüp hemān ʿamūdın ellerinden bıraġup ḳırḳ eli-y-ile Ferāmerz̲'e ṣarıldı. Ferāmerz̲ [72a5] daḫı ʿamūdın elinden yire bıraġup Seḫāb'a teslīm oldı. Seḫāb Ferāmerz̲ el ḳadar zūr eyledi kim dermān ṭāḳati kesliüp [72a6] olmadı. Yirinden ḥarekete ḳādir olmadı. Hemān Ferāmerz̲, Seḫāb'ı ṭutup oyluḳlarından ḳapup ḳaldurdı. Zemīne urup öyle [72a7] bir naʿra urdı kim ḳırḳ biñ güher-āb ile yıkılaḳalup ḥarekete mecālleri olmadı. Ferāmerz̲, Seḫāb'uñ gögsine binüp Seḫāb göz açdı, [72a8] kendin ol ḥālde görüp emān server baña

ḳıyma, olınca saña ḳul olayum didi. Ferāmerz̲ emān ol zemān olur kim [72a9] Müselmān olasın ki seni öldürmeyem didi. Seḫāb Nerre, ey şīr-i siyāh ben El-ḥamdüli-llāh-i Teʿālā, Süleymān öñinde Süleymān'a iḳrār [72a10] eyledüm didi. Ferāmerz̲ bunuñ gögsinden ḳalḳup Seḫāb Nerre, Ferāmerz̲ öñinde temennā idüp dest-i dāmenin pūs eyledi. Andan [72a11] Ferāmerz̲'den suʾāl eyledi. Siz kimsüñüz diyüp bu araya ne ṭaḳrīb ile geldiñüz diyü ṣordı. Ferāmerz̲ de baña Ḳattāl Zengī [dirler][199], ṣāḥib-ḳırānum. [72a12] Īrān'da Rüstem'den ṣāḥib-ḳırānlıḳ ālātın almaġa giderken Ḥāḳāniyye'de ʿAḳrebe Cāz̲ū nām bir sāḥire beni ḳapup bunda getürdi [72a13] diyü olduġı gibi naḳl eyledi. Ḥāliyā benüm yir götürmez ʿaskerüm Ḥāḳāniyye üzerinde şimdi baña muntaẓırlardur ve nice olduġum daḫı [72a14] bilmezler didi. Seḫāb, Ferāmerz̲'üñ kim olduġın bilüp andan Ferāmerz̲'e buyuruñ imdi devletlü ṣāḥib-ḳırān, ḳalʿaya gidüp birḳaç [72a15] gün ārām idüñ. Baʿde tedārük görüp Ḥāḳāniyye üzerine gidelüm didi. Ferāmerz̲ nola diyüp Seḫāb Nerre güher-āblara fermān eyledi. [72a16] Bir zerrīn taḫt getürüp Ferāmerz̲ üzerine oturdı. Dīvler taḫtı ḳalʿaya getürdiler. Seḫāb serāyına ṭoġrı geldiler. Ferāmerz̲ gördi, [72a17] Seḫāb'uñ serāyı summāḳī mermerden ṣāfī bir ʿālī serāy. Bir cānibi deryāya nāẓır, üç ṭarafı ḳaraya. Seḫab, Ferāmerz̲'i kendi yirine teklīf [72a18] eyledi. Ferāmerz̲ oturmayup bir z̲errīn ṣandalī getürdiler, anda ḳarār eyledi. Andan Seḫab, Ferāmerz̲'e żiyāfet idüp [72a19] bir iki gün yiyüp içüp ṣayd u şikār idüp bu arada Seḫab Nerre tedārükin gördi. Oġullarından birḳaçın [72a20] ḳalʿada ḳoyup büyügin ḥākim naṣb eyledi. Ḳırḳ biñ güher-āb ḥāżır olup gitmege tedārük gördiler. Seḫab Nerre emr eyledi. [72a21] Bir taḫt ḥāżır idüp Ferāmerz̲ ile Seḫab ol taḫtuñ üzerine oturup oġlı Çehār-dest öñlerince ḳırḳ biñ [72a22] güher-āb ḳafālarınca Süleymān-vārī hevāya ʿurūc eylediler. Andan rubʿ-ı meskūn cānibin ṭutup Deryā-yı Muḥīṭ cezīrelerinden [72a23] seyr-i temāşā iderek bunlardur, bir gün bir gice gitdiler. İkinci gün nā-gāh Deryā-yı Muḥīṭ'i aşup ḳara daḫı görindi ammā bir ṭarafdan [72a24] ḳan gibi bir nesne görinür. Ferāmerz̲ ol ḳızıl ḳan gibi görinen nedür diyüp suʾāl eyledi. Seḫab Nerre, Kūh-ı Sürḫ dirler. Kūh-ı Ḳāf'uñ [72a25] üçinci ḳullesidür dirler. Ferāmerz̲ eyitdi, ol kūhda kim olur didükde Sürḫ-bād Nerre'nüñ oġlı Kehkeşān Dīv-i Ṣad-ser ü ʿAnḳā [72b] [72b1] ʿAnḳā-ser ü Heft-çeşm-i Āteş-efrūz dirler. Üç yüz[200] yigirmi eriş ḳadd

[199] Müstensih tıpkıbasım bölümünde bu kelimeyi yazmayı unutmuş olmalıdır. Cümlenin anlamındaki bozukluğu gidermek için tıpkıbasım bölümünde yer almamasına rağmen bu kelime metne eklenmiştir.

[200] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**üciñüz** (اوجيكوز)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada yanlışlık yapmış olmalıdır. Cümlenin akışı içerisinde kelime tıpkıbasım bölümünde "**üç yüz**" olarak düzeltilmiştir.

çeker ve iki yüz ḳanādı vardur. Başı Sīmurġ-ı ʿAnḳā [72b2] başına beñzer lākin yidi gözi vardur. Aġzından söyledükde āteş çıḳar ve şişüp ḳabarduḳca üç fersaḫ yir dāʾiresine [72b3] kimse varamaz. Ḥarāretinden ziyāde yavuz güher-ābdur diyü Seḫab taʿrīf eyledi. Ferāmerz̲ eyitdi, imdi iḳtiżā eyledi ki varup [72b4] ol güher-ābı bulup anuñla imtiḥān olmaḳ isterüm. Zīrā rubʿ-ı meskūna varduḳda baḳ Ḳattāl Zengī, Kehkeşān Nerre'nüñ üzerine [72b5] ḫavf idüp varmaġa da yan urmış dirler. Elbetde varup ya ol güher-ābı ele getürem ve-yāḫud cān ve bāş fedā eylerüm [72b6] didi. Seḫab ne disün bu kerre dīvlere fermān eyledi. Kūh-ı Sürḫ'e ṭoġrı revān oldılar. Tā kim ḳaraya çıḳup bir yire ḳondılar. [72b7] Andan Ferāmerz̲'üñ üzerine bir sāye-bān ḳurdılar. Ferāmerz̲ bir baḳır levḥe şeklini yazup Seḫab Nerre'nin ulu oġlu Farġūl-ı [72b8] Çehār-dest'e virdi ve eyitdi, var bunı Kehkeşān'a ilet, gelsün ḫāk-pāyuma yüz sürüp īmān ve İslām'ı ḳabūl eylesin. [72b9] Yoḳ dirse vaḳtine ḥāżır olsun didi. Farġūl neylesün yoḳ dimek olmaz. Nā-çār levḥi alup dem çekdi. Ḳandasın [72b10] Ḳalʿa-i Kehkeşān diyüp gitdi. Az zemānda Ḳalʿa-i Kehkeşān'a geldi. İçeri girüp Kehkeşān Nerre'nüñ serāyına irdi. Dīvlerüñ [72b11] girmesi ve çıḳması ve izdiḥām ve nefeslerinden ḳalʿanuñ içi külḫāna dönmiş. Dīvler Farġūl'ı görüp ḳarşulayup eyitdiler, [72b12] ey Ḳarmadīc ḳandan gelürsin didiler. Farġūl daḫı kim olup ve ne içün geldügin bildürdi. Dīvler öñine [72b13] düşüp Kehkeşān Nerre'nüñ yanına iletdiler. Bu kerre Kahekeşān Nerre bu kimdür. Bu güher-āb nerden geldi didükde aġzından [72b14] balyimez ṭopunuñ[201] güllesi gibi çıḳardı. Dīvler de bildürdiler, Farġūl daḫı çıḳarup levḥi Kehkeşān'uñ eline [72b15] virdi ve Ferāmerz̲'üñ kim olduġını ve kendüye eyledügini ve eger gelmez ise vaḳtine ḥāżır olsun didügini bir bir beyān eyledi. [72b16] Bu kerre Kehkeşān Nerre, Farġūl'dan bu cevābları işidince öyle bir güldi kim Farġūl, Kehkeşān'uñ gülişi ve heybetinden bī-hūş [72b17] olayazdı. Bu kerre dönüp Farġūl'a eyitdi, Ḳarmadic var söyle ol aḥmaḳ ḫākīye varsun, nereden geldiy-ise yine [72b18] yolına gitsün yoḫsa anı bir ʿamūd ile uracaḳ olursam aşlına ḳavuşdırırum didi. Farġūl dönüp yine Ferāmerz̲'e geldi. [72b19] Ferāmerz̲ gördi, Farġūl-ı Çehār-dest berg-i ḫazān gibi ditrer. Bre ne olduñ didükde Farġūl daḫı işitdügi gibi bir bir beyān [72b20] eyledi. Ferāmerz̲ ġażaba gelüp ḫoş imdi vebāli boynına diyüp ol aradan ḳalḳdılar. Kūḥ-ı Sürḫ dāmenine yaḳın geldükde Ferāmerz̲ [72b21] gördi, zemīnde bir yeşil ḳubbe görinür ammā öyle mücellādur ki par

[201] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**ṭob** (طوب) şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*b-p*" konusundaki ikili kullanımlarından kaynaklanmaktadır. Bu kelime çevriyazıya "**ṭop**" olarak aktarılmıştır.

par yanup durur. Baḳanlaruñ gözi ḳamaşır. Bu kerre Ferāmerz̧, [72b22] Seḫāb baḳup eyitdi, yā Seḫāb eyā şol zemīnde görinen mücellā ḳubbe nedür didi. Seḫāb Nerre bilmem sulṭānum ancaḳ güher-āblardan [72b23] ṣoralum eger anlarda bilür var ise şimdi ḫāber alurum diyüp varup bir güher-āba suʾāl eyledi. Ol güher-āb da ol görinen [72b24] ḳubbe Ḳubbe-i Ḥażar didiler. Daḥmedür, içinde ne var kimse bilmez didi. Andan Seḫāb, Ferāmerz̧'e gelüp devletlü ṣāḥib-ḳırān ol ḳubbeye [72b25] Ḳubbe-i Ḥażarā[202] dirlermiş, daḥme imiş. İçinde ne vardur bilmeziz didiler didükde bu kerre Ferāmerz̧ daḥme nāmın işidince dīvlere [73a] [73a1] fermān eyledi ki Ḳubbe-i Ḥażarā yanına taḥtı indüreler zemīne ve Ferāmerz̧ yalıñız varup göre kim ḳapusı var mıdur yoḫsa [73a2] yoḳ mıdur. Andan zemīne indiler. Ferāmerz̧ piyāde olup Ḳubbe-i Ḥażarā'ya yaḳın varup naẓar eyledi. Yeşim-i ḫaṭāī'den yek- [73a3] pāre bir yeşil ḳubbedür kim aṣlā ḳapusı yoḳ ve eṭrāfı ḫendek su-y-ıla ṭoludur ve ḳubbe bir bednus şekli yapup aġzına bir ḫalḳa [73a4] virmişler. Ferāmerz̧ ḳubbenüñ dört cānibin dolaşup baḳınurken gördi ki, ḳubbeden ḳırḳ adım baʿīd bir sütūn dikmişler. Ol [73a5] sütūna yaḳın varup gördi ki, bir ṭarafında yine ḳubbede olan bednus gibi bir bednus daḫı taṣvīr idüp bu bednusuñ [73a6] ḳarşusına kendinüñ taṣvīrin eylemişler ve eline tīr ü kemān virüp gūyā kim ol bednusuñ aġzında olan ḫalḳaʾı [73a7] nişāne alup urmaġa yapınmış gibi göstermişler ve alt yanına daḫı iki ṣaṭır yazu yazmışlar ammā ki zemān mürūr eylemeklee [73a8] rūzgār ġubārı yazuya ṭoldırup belürsiz eylemiş. Bu kerre Ferāmerz̧ yazunuñ ġubārın silüp rūşen olduḳda naẓar [73a9] eyledi. Yazmış ki yā Ferāmerz̧ eger bir sütūnı yirinden ḳoparabilürseñ altında bir kemān-ıla ḥadeng vardur, alasın. Eger [73a10] kemānı çekebilürseñ bu daḥmeʾi feṭḥ idebilürsin dimiş. Ferāmerz̧ bu yazuyı oḳuyınca şād olup hemān bir kerre [73a11] sütūna ṣarılup yā Allāh diyüp nice be-zūr eyledi-y-ise sütūnı yirinden ḳoparup bir cānibe bıraḳdı. Altında bir tīr ü kemān [73a12] çıḳdı. Ferāmerz̧ kemānı alup ḳurdı ve çekdi ammā daḥmenüñ feṭḥin fikr idüp eyitdi, kim bu sütūn olan taṣvīrler [73a13] aña işāret olur kim bu tīr-i kemān ile ḳubbe firāzında olan bednusuñ aġzındaki ḫalḳaʾı urmaḳdur diyüp el tīr-i [73a14] kemāna urdı ve ḳubbenüñ firāzında olan bednus şeklinde aġzında olan ḫalḳaʾı nişāne alup ḥadenge küşād virdi. [73a15] Ḥadengdür, gelüp ḫalḳadan geçdükde bir ṭarrāḳa ḳopup ol saʿāt ḥadeng ve ṣu ġayb oldı ve ḳubbeʾi devr idüp [73a16] döndi. Sākin olınca bir ḳapu ẓāhir oldı. Bu kerre

[202] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde hem "**Ḥażarā** (حضرا)" hem de "**Ḥażar** (حضر)" olarak yazılmıştır. Özel isim olmasından ötürü orijinalliğine zarar vermemek adına çevriyazdıa hem "**Ḥażar**" hem de "**Ḥażarā**" isimleri birlikte kullanılmıştır.

Ferāmerz̲ ḳapuya gelüp gördi, üzerinde üç yaşında bir maʿṣūm [73a17] ḳadar kilid aşılı. Çeküp kilidi ḳopardı ve ḳapuya bir depme urup ḳapudur, birden küşād oldı. Ferāmerz̲ bismilllāh [73a18] diyüp içeri yüridi. Bu kerre ḳapunuñ iç yüzünde üç fīl cüssesinde bir ṣarı arslan durur. Hemān ki Ferāmerz̲'i [73a19] görince bir kerre atılup ḥamle eyledi. Ferāmerz̲ arslanuñ kellesine bir muşt urup ḫur-ı ḫām eyledükde arslan yanı [73a20] üzerine yıḳıldı. Bu kerre Ferāmerz̲ gördi, altundandur. Başında jīve var idi, ḥareketi al jīveden idi. Dökildügi [73a21] gibi yıḳıldı. Ferāmerz̲ geçüp gitdi, bir meydāna çıḳdı. Gördi ki, bu meydānuñ eṭrāfı ḥücreler ammā ḳarşusında bir büyük ḳapu var, [73a22] zünbūrī perde aşılmış. Ferāmerz̲ bildi kim, ṣāḥib-i daḥmenüñ dīvān-ḫānesidür. Hemān ṭoġrı ol ḳapuya vardı. Ol [73a23] zünbūrī perdeʾi ḳaldurup içeri girdi. Anı gördi ki, ʿālī dīvāndur, iki ṭarafda bu ḳadar bevvāblar düzilmiş ki olmaz. Ferāmerz̲'dür [73a24] içeri girince bu bevvāblar birden cümle ayaġa ḳalḳup selāma ṭurdılar. Ferāmerz̲ geçüp dīvānına girdi. Gördi kim, bir taḫt-ı [73a25] ʿālī üzerinde bir pād-şāh oturur. Altında bir levḥ ve üzerinden iki cānibinde ṣandalīlere bu ḳadar pehlevānlar oturmış, [73b] [73b1] oturmuş. Bu kerre Ferāmerz̲ taḫta ṭoġrı yüridi. Orta yire varınca cümlesi bir uġurdan ayaġa ḳalḳadüşdi ammā Ferāmerz̲'den [73b2] ġayrı kimse ola-y-ıdı zehresi çāk olurdı. Yine Ferāmerz̲ aldurmayup taḫta vardı. Ādāb-ıla yuḳaru çıḳınca ol pād-şāhuñ [73b3] elinde olan levḥi Ferāmerz̲'e ṣundı. Ferāmerz̲ daḫı naẓar eyledi. Yazmış.

Beyt,

Ey zemān-ıla bunda gelen şehriyār,

Çün getüre [73b4] bunda seni rūzgār,

Ben kim zemānumda Keyūmerṣ-i İbn-i Ādem Ṣafī neslinden Āṣaf Şāh-ı İbn-i Sāʿūc idüm. Ben cihānı Ḳāf'dan [73b5] Ḳāf'a ḳabża-yı taṣarrufumda idi. Biñ üç yüz yigirmi sene ḥükm eyledüm. ʿÖmr sürüp āb-ı ḥayāt sevdāsına düşdüm. Ḳırḳ [73b6] sekiz kerre yüz biñ er-ile bunda gelüp nā-gāh vücūduma bir saḳāmet ʿārıż oldı. Dānālar ṭāliʿm ṭutdı. Baña [73b7] eyitdiler, şāhum ecel geldi. Maraż-ı mevtdür bu, didiler. Ben daḫı gördüm ki, bu devletüm bunda ḳoyup gideyorum. Yine dānālaruma [73b8] suʾāl eyledüm ki, benden ṣoñra benüm devletüme kim mālik olur ve kime ḳısmet olsa gerekdür didüm. Yine dānālarum reml eyleyüp [73b9] eyitdiler, pād-şāhum devr-i ʿUṭārit'de nesl-i Ḳahremān'dan ve Āl-i Keyūmerṣ'den bir ṣāḥib-ḳırān gelür. Adı Neyrem ve laġabı Ferāmerz̲ olsa [73b10] gerekdür. Bir cāẕū sebebi ile buralara gelüp

senüñ devletüñ aña naṣīb olsa gerekdür didiler. Ben daḫı yā Ferāmerz senüñçün [73b11] bu daḫmeʾi binā idüp bütün devlet ve dārātum senüñ içün emānet ḳodum ve nice tuḥfe yād-gārlar ḳodum. Evvelā iki [73b12] yüz seksān iki ḳubbe üzerine ḳurılu peleng āteş postından bir ḳızıl bār-gāh ḳodum ve bir şanduḳ ile yitmiş iki [73b13] pāre ālāt-ı ceng ḳodum ve bir Tīġ-i Āṣaf nām bir ḳılıç ve bir Rehvār-ı Baḥrī nām at, dorı bekrdür. Zīrā kimse binmemişdür ve on iki [73b14] kerre yüz biñ ere yetecek ḳadar cebe-ḫāne ve ḥayme ve bār-gāh ḳodum ve durmış. ʿAnḳā-peyker nām bir ʿalem daḫı ḳodum ve yüz yigirmi küp [73b15] altun ḳodum ve ḥücrenüñ birinde on iki güher-āb vardur. Vezīrüm ʿilm-i esmā ḳuvveti-y-ile bende eyleyüp bu levḥi meshur eylemişdür. Anları [73b16] daḫı kendüñe meshur eyleyesin. Yine Süraḫ-zinde Nerre dirler. Merḳadum ḥücresinüñ birindedür. Ziyāret idüp andan başum ucında [73b17] olan şanduḳ ile ālātı cümlesini alup benüm rūḥum ḫayr duʿādan ferāmūş eylemeyesin ve raḫş-ı Rehvā-i Baḥrī'nüñ ḫuddāmı olan [73b18] ʿİfrīt-i Padūn'dan şaḳınasın diyüp levḥi tamām itmiş. Ferāmerz daḫı el ḳaldırup Āṣaf Şāh rūḥına duʿā eyledi. Andan şoñra [73b19] yine edeb-ile dönüp ḳıçın ḳıçın dīvāñ-ı Āṣaf Şāh'dan ṭaşra çıḳdı. Meydāna gelince nā-gāh yüz elli eriş ḳadd çeker. [73b20] Bir mehīb güher-āb elinde ʿamūd bir kerre çıḳarup ey nā-bekār ḫākī sen kim olasın kim daḫme-i Āṣaf Şāh'a yol bulasın diyüp [73b21] elinde olan ʿamūdı Ferāmerz'e ḥavāle eyledi. Ferāmerz daḫı el şunup çekdi. ʿAmūdı elinden aldı ve kendi ʿamūdı-y-ıla bir ʿamūd [73b22] urup yḳdı. Üzerine çıḳdı. Güher-āb gözin açup Ferāmerz'i üzerinde görince eyitdi, emān ey dil-āver ḳıyma baña, [73b23] ben raḫşuñ ḫuddāmıyam. ʿİfrīt-i Bedevī[203] dirler diyince Ferāmerz bunuñ gögsinden ḳalḳdı. ʿİfrīt-i Bedevī, Ferāmerz'üñ ḳademinde [73b24] baş ḳodı. Ferāmerz raḫşı şordı. Bedevī eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān bu ḥücrelerüñ birinde baġludur. Raḫş bir baġda didi. Bu kerre [73b25] Ferāmerz ḥücreyi bir bir açup eşyāya naẓār eyledi. Andan şoñra ḥücrenüñ birin daḫı açdı. İçerüsi bāġ ve bāġuñ orta yirinde bir ḳaṣr yapmışlar. **[74a]** [74a1] Āṣaf Şāh'uñ merḳadı anda idi. Ferāmerz aña da girüp ziyāret eyledi ve Tevrāt ve Zebūr'dan oḳıyup ṣevābın rūḥına [74a2] hīb eyledi ve gördi ki, üç şanduḳ ṭurur. Birin açdı. Yitmiş iki pāre ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānī var. Andan Ferāmerz birer birer [74a3] çıḳarup üzerine ārāste eyledi. Birin daḫı açdı. Yigirmi

[203] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**Pedevī** (پدوی)" olarak yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*p-b*" noktasındaki ikili kullanımından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**Bedevī**" olarak aktarılmıştır.

[segirmi[204]] sekiz ḳat ʿayyār ālātı birin daḫı açdı. İçinde otuz [74a4] altı pāre raḫş ālātı var. Bu kerre Ferāmerz̲ bu ṣanduḳları çıḳarup raḫş istedi. ʿİfrīt-i Bedevī eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān [74a5] sen bir kerre bir naʿra ur, raḫş gelür didi. Ferāmerz̲ bir naʿra urınca bir süheyl peydā oldı. Anı gördi ki, der-ʿaḳab bir raḫş-ı [74a6] cihān-peymā, iki fīl cüṣṣesinde dorı aralar. Iraḳdan Ferāmerz̲'i görüp ḳulaḳların ṣıḳdı ve bir kerre Ferāmerz̲'üñ [74a7] özine atladı. Tamām yaḳın geldükde Ferāmerz̲, Rehvā'nuñ bināgūşına bir muşt urup at bir kerre ḳıçınladı ve serāsime [74a8] oldı. Bu kerre Ferāmerz̲ bunuñ perçemin yokladı. Arasında bir levḥ buldı. Ḳoparup levḥi kendü üzerine alınca Rehvār-ı [74a9] Bahrī, Ferāmerz̲'e rām oldı. Ferāmerz̲ kendi eli-y-ile Rehvar'uñ ḥamle raḥt ve ālātın urdı. Üzerine süvār olup bāġuñ [74a10] meydānında biraz oynadup lenger virdi. Andan ṣoñra bāġdan çıḳup gördi. Oyluġına münāsib andan yine daḫmenüñ [74a11] meydānına geldi ve Rehvā'yı ʿİfrit-i Bedevī'ye virüp kendi dīvlerüñ olduġı ḥücreʾi açup içeri girdi. Gördi, [74a12] on iki dīv dāʾire idüp bir ʿamūda bend eylemiş. Bunlar Ferāmerz̲'i görince eyitdiler, emān yā Āṣaf Şāh luṭf eyle, [74a13] bizi ṣalıvir. Olınca saña ḳul olalum didiler. Ferāmerz̲ bunlara eyitdi, ey dīvler ḳanġı Āṣaf Şāh, şimdi devr-i ʿUṭārid'dür [74a14] diyüp kendünüñ kim olduġın bildürdi. Yaʿni Ḳattāl Zengī dirler didükde dīvler eyitdi, ya bizi ṭutan Āṣaf Şāh [74a15] ḫavfıdur diyüp yoḫsa bizi bu bend ṭutmaz. Zūr eylediler, bendlerin ḳırup Ferāmerz̲'üñ üzerine hücūm eylediler. [74a16] Ferāmerz̲ daḫı bir naʿra urup on ikisin birden yıḳup tekrār bunları bende çekdi. Yine ol ʿamūda ṣaraḳodı. [74a17] Nā-gāh ol aradan gözi bir levḥe düş geldi. Varup levḥi aldı. Ol sāʿat bunlar emān dimege başladılar. [74a18] Derūnī bende oldılar. Bu kez Ferāmerz̲ bunları yine ṣalıvirüp başları olan Sürḫeng Nerre kim iki yüz yigirmi eriş ḳaddı [74a19] var idi. Eyitdi, yā Sürḫreng var ṭāşra Seḫāb Nerre'ye söyle, biraz güher-āb gönderüp daḫme mālın ṭaşra çıḳarsın didi. [74a20] Sürḫreng Nerre nola diyüp dem çekdi. Ṭaşra çıḳdı. Seḫāb Nerreʾi ʿaceb Ḳattāl Zengī daḫmede nice oldı diyüp dururken [74a21] Sürḫreng Nerre gelüp Seḫāb'a bulışdı. Ferāmerz̲'in emrin bildürdi. Seḫāb şād olup tīz biraz güher-āb alup daḫmeye girdi. [74a22] Ferāmerz̲'e bulışdı, mübārek olsun dil-āver didi. Ferāmerz̲ eyitdi, yā Seḫāb, El-ḥamdüli-llāh daḫmeʾi feṭḥ eyledüñ. Sen de içinde olan [74a23] eşyāyı dīvlere emr eyle, cümle ṭaşusunlar didi. Nerre daḫı nola diyüp dīvlere emr eyledi. Daḫmenüñ eşyāsın

[204] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından yanlışlıkla yazılmış olmalıdır. Büyük ihtimalle müstensih "**sekiz**" yazmak isterken "**yigirmi**"nin sonundaki "**mi**" ile "**sekr**" kelimelerini birleştirmiş olmalıdır. Bu kelimenin metin içerisinde herhangi bir etkisi yoktur. Metin dışı unsur.

ṭaşımaġa başladılar. [74a24] Ferāmerz ile Seḫab Nerre oturup seyr eylediler. Tamām dīvler daḥmeden eşyāyı ṭaşıyup bir şey ḳalmadı. Andan ṣoñra Ferāmerz [74a25] görüp bir nesne ḳalmadı. Tekrār Āṣaf Şāh rūḥına duʿā eyledi ve dönüp daḥmeden çıḳup daḥmenüñ ḳapusın ḳapadı. Zenberegi, [74b] [74b1] Zenberegi var idi. Kimse açup merḳadını çignemesün didi. Andan dīvler bār-gāhı iki yüz seksān ḳubbe üzerine ḳurdılar [74b2] ve yanına daḫı ḫazīne bār-gāḥın ḳurup eşyāyı içine ḳodılar. Bunlar burada iken,

Ammā ez-īn cānib rāvī eydür, beride meger [74b3] Kehkeşān Nerre, Farġūl-ı Çehār-dest gidince ardınca bir güher-āb göndermiş idi. Var gör ol ḫākīʾi dönüp gider mi yoḫsa [74b4] bunda gelür mi diyü ol güher-āb daḫı Farġūl'uñ ardınca gelüp gördi ki, Ferāmerz daḥmeʾi feṭḥ eylemiş. Dönüp yine Kehkeşān Nerre'ye [74b5] gelüp bu kez güher-ābı görince nice oldı. Ḥākī dönüp gitdi mi didi. Güher-āb eyitdi, bre naşıl gitmek varmış Ḳubbeʾ-i Ḥażarā'yı [74b6] feṭḥ eylemiş ve içinde olan eşyāyı çıḳardı diyüp bār-gāhı cümle bir bir ḥikāyet eyledi. Kehkeşān Nerre bu kerre ṭamaʿa düşüp [74b7] tīz bir güher-āba emr eyledi ki, var ol ḥākīye söyle daḥmeden çıḳārduġı eşyāyı baña göndersin ve kendi varup [74b8] nereye gider ise gitsün. Eger ʿinād idüp yoḳ dirse ṣoñra kendüsin helāk eylerem didi. Ol güher-āb nola diyüp [74b9] ʿamūdın alup dem çekdi. Ṭoġrı Ferāmerz olduġı menzile geldi. Güher-āblar görüp ḳārşuladılar. Ḳandan gelürsin [74b10] didiler. Güher-āb eyitdi, Sulṭān-ı Cīnnistān Nerre'den gelürem didi. Dīvler daḫı öñine düşüp Ferāmerz'e getürdiler. [74b11] Ferāmerz eyitdi, nedür ey güher-āb didükde ol güher-āb eyitdi, beni Sulṭān-ı Cīnnistān olan Kehkeşān Nerre gönderdi ki, [74b12] var söyle ol ḫākīye daḥmeden eşyā almış ve daḥmeʾi feṭḥ eylemiş. Ol daḥme benüm memleketümdedür. İçinde olan eşyā daḫı [74b13] benümdür. Daḥmeden ne ki çıḳārdı-y-ısa bī-ḳuṣūr baña gönderüp kendi her ḳanda giderse gitsün ve eger yoḳ diyüp [74b14] muḫālefet iderse ṣoñra kendin helāk idüp eşyāyı öyle alurum didi ve beni saña gönderdi diyince Ferāmerz [74b15] gelüp eyitdi, ey nerre var ol bī-ʿaḳl dīve söyle daḥme mālından anuñ dişine ṭaş bile yoḳdur ve hem ben anı [74b16] döge döge īmāna getürmege geldüm. Zīrā işitdüm ki āteşe ṭapar imiş. Hemān vaḳtine ḫāżır olsun ben de ḳalḳup [74b17] ardınca varmaḳ üzreyüm diyüp güher-ābı yolladı ve emr eyledi. Dīvler aġırlıġı yüklenüp göçüp Kūh-ı Sürḫ'üñ [74b18] dāmenine ḳondılar. Gelen güher-āb daḫı varup Kehkeşān Nerre'ye Ferāmerz'üñ virdügi cevābı bildürdi. Kehkeşān ġażaba [74b19] gelüp kendinüñ bir ser-ḳaplanı var idi, adına Keyṭfān Nerre dirlerdi. İki

yüz altmış iki eriş ḳaddı var idi. Aña [74b20] eyitdi, yā Keyṭfān, var şundan altmış nefer āteş-i cinnī alup andan var ol ḫākīʾi ṭutup baña getür ammā ṣaḳın öldürme, [74b21 biraz] söyledüp ṣoñra öldüreyüm didi. Keyṭfān Nerre daḫı altmış nefer-i cinnī alup oġlı Hümām Nerre ile bile dem çeküp [74b22] az zemānda Ferāmerz̲'üñ ḳonduġı yire geldi ve oġlı Hümām Nerre'ye eyitdi. Yā Hümām meydāna gir diyüp ḳarşu muḳābil ṭurup [74b23] ṣaf baġladı ve babası Hümām Nerre'ye eyitdi, yā Hümām meydāna var, şol ḫākīʾ-i nā-bekārı daʿvet eyle, biraz elleş andan ṣoñra [74b24] baġlayup getür didi. Bu kerre Hümām Nerre daḫı ʿamūdın eline alup ʿazm-i meydān eyledükde ṭurup naʿra urup eyitdi, ey ḫākī [74b25] meydāna gel, saña vāfir sözüm vardur. Eger gelmezseñ varup ḍarben getürürem didi. Bu kerre Ferāmerz̲ at didi. ʿİfrīt-i Bedevī, [75a] [75a1] Rehvār-ı Baḥrīʾi çekivirdi. Ferāmerz̲ yitmiş iki pāre ālāt-ı Āṣaf'a ġarḳ olup Rehvār'a süvār olup ʿazm-i meydān idüp [75a2] Hümām Nerre'nüñ öñin aldı. Eyitdi, nedür ey nerre beni neylersin didi. Hümām eyitdi, neylesem gerek ey ḫākī seni Sulṭān-ı Cīnnistān [75a3] Kehkeşān Nerre ister. Aña iletsem gerekdür eger muḫālefet eylerseñ aġzuña bir sille urup baġlar da öyle iletürüm didi. Bu kerre [75a4] Ferāmerz̲ eyitdi, di imdi melʿūn göreyüm nice ursın herz̲esin yimiş. Keyṭfān da sen de diyüp Hümām Nerre'ye heybet [75a5] ile baḳınca Nerre'nüñ zehresi çāk olayazdı. Kendin düşürüp hāy nā-bekār ḫākī sen misin bu evżāʿı baña iden [75a6] diyüp ʿamūdın ḳapup irişdi. Bir kerre Ferāmerz̲'e bir ʿamūd ḥavāle ḳıldı. Yaḳın gelince Ferāmerz̲ ʿamūda muḳāyyed olmayup Hümām'uñ [75a7] çevre getürüp ṣūretine öyle bir sille-i ṣāḥib-ḳırānī urdı kim Hümām Nerre elinden ʿamūd fırlayup başı döndi. Gözleri [75a8] ḳarardı. Aġzından ve burnından ḳan fevvāre gibi atılup depesinüñ üzerine muʿallaḳ yıḳıldı. Seḫāb dīvleri gelüp [75a9] bende çekdiler. Bu kerre Keyṭfān Nerre oġlınuñ böyle esīr olduġın gördükde bir kerre gürleyüp ʿamūdın ḳapup [75a10] meydāna yüridi. Ferāmerz̲'üñ öñin kesüp eyitdi, sen kim olasın kim benüm oġlumı böyle bir sille ile yıḳup esīr eyleyesin. [75a11] Bāri senüñ ḥaḳḳından geleyüm diyüp elindeki ʿamūdı Ferāmerz̲'e ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ de gürz-i Āṣaf Şāh'ı ber-ā-ber virüp [75a12] arḳada menʿ eyledi ammā Keyṭfān Nerre begendi. Keyṭfān bir ʿamūd daḫı urdı. Ferāmerz̲ anı da menʿ eyledi. Keyṭfān tekrār [75a13] bir ʿamūd daḫı urdı. Ferāmerz̲ anı da menʿ eyledi. Nevbet kendüye geldükde gürzin on ikinci ḳıraṭından ṭutup bir kerre Keyṭfān [75a14] Nerre'ye bir ḍarb-ı gürz öyle urdı ki Keyṭfān Nerre gerçi ol ḍarba ʿamūd ber-ā-ber virdi ammā fāʾide itmedi. ʿAmūd elinden [75a15] fırlayup baş ḳaçurdı. Gürz-i Āṣaf arḳasına niçe

kim indi-y-ise Keyṭfān Nerre'nüñ dem-i nefesi bağlandı ve ağzından ḳan [75a16] gelüp depesi üzerine yıḳılup bī-hūş oldı. Güher-āblar üzerine düşüp bağladılar. Keyṭfān Nerre bile gelen cinnīler, Keyṭfān [75a17] Nerreʾi ḫalāṣ idelüm diyü Ferāmerz̲'üñ üzerine yüridiler. Ferāmerz̲ daḫı bir naʿra urup Tīġ-i Āṣaf'ı ʿuryān idüp bunlara bir [75a18] giriş girdi kim ṭarfet-ül ʿayn içinde bunları ḳırḳ elli ḳadarın ḫāka ṣaldı. On nefer-i cinnī gördiler ki olmaz. Hemān [75a19] ḳaçmaḳdan eyüsi yoḳdur diyüp ḳaçdılar. Ṣoluġı tā varup Kehkeşān ḳalʿasında aldılar. Andan varup Kehkeşān'a [75a20] aḥvāli bildürdiler. Kehkeşān Nerre bre ḥāżır oluñ ey ḳırmadīcīler diyüp fi-l-ḥāl ḳırḳ biñ ḳadar āteşī cinnīler ile Ḳalʿa-i [75a21] Kehkeşān'dan çıḳup ḳandasın Ferāmerz̲ diyüp gitdiler.

Ammā bu ṭarafdan, Ferāmerz̲, Cinnīleri ḳırup bozdı. Andan Keyṭfān Nerre [75a22] ile oġlı Hümām Nerre'nüñ yanına gelüp bunları īmāna daʿvet eyledi. Eger gelmezseñüz öldürürüm didi. Bunlar da īmāna gelüp Ferāmerz̲'e [75a23] tābiʿ oldılar. Nā-gāh anı gördiler, ḳırḳ biñ cinnī ile Kehkeşān Nerre geldi. Ferāmerz̲'i görüp ṣaf ṭutdı. Hemān Kehkeşān [75a24] Nerre'nüñ büyük oġlı var idi. Adına Ġarġanuş-ı Çihil-pür-i Çār-çeşm dirler idi. Ḳırḳ ḳanādı ve dört gözi var idi. İki yüz [75a25] ṭoḳsan altı eriş ḳaddı var idi. Bu heybet ile gürleyüp meydāna geldi. Şütūm-ı ġalīẓa eyledi ve eyitdi, ey ḫākī gel seni iki, **[75b]** [75b1] iki yırtayum diyüp Ferāmerz̲'i daʿvet eyledi. Ferāmerz̲ de Rehvār ile meydāna girüp Ġarġanuş'uñ öñin aldı. Ġarġanuş [75b2] daḫı altında olan ʿamūdı Ferāmerz̲'e ḥavāle eyledi. Bu kerre Ferāmerz̲ de gürz-i Āṣaf Şāh ile çarpup Ġarġānuş'uñ gerçi [75b3] ʿamūdın menʿ eyledi ammā Rehvār-ı Baḥrī'nüñ miyānı iki ḳat olup bili ḳırılayazdı. Ferāmerz̲'üñ ʿaḳlı gidüp getürdi. Kendüsin [75b4] raḫşdan zemīne atdı. Bu ġażab ile gürz-i Āṣaf'uñ on ikinci baḫşından ṭutup Ġarġanuş'a eyitdi, ey laʿīn al imdi sen daḫı [75b5] benüm gürzümi menʿ eyle diyüp bir ḍarb ḥavāle eyledi. Ġarġanuş ʿamūdın ber-ā-ber virdi ammā gürz-i Āṣaf [75b6] ʿamūda öyle indi kim ʿamūd Ġarġanūş'uñ elinden fırladı. Gördi, arḳasına inüp Ġarġanuş'uñ dem-i nefesi bağlanup ve yüzinüñ üzerine yıḳıldı. [75b7] Hemān Ferāmerz̲ gürzi bıraġup üzerine düşdi, bende çekmek murād eyledi. Ġarġanuş, Ferāmerz̲'e sögmege başladı. Ferāmerz̲ [75b8] ġażaba gelüp hemān iki ayaġı-y-ıla bir ayaġın başup ve iki eli-y-ile bir ayaġından ṭutup nice kim zūr eyledi-y-ise iki yüz ṭoḳsan eriş [75b9] ḳadar ḳadd çeküp güher-ābı tā ḫulḳumuna varınca çürük bez gibi çayır çayır iki pāre eyledi. Bu kerre iki cānibden dīvler [75b10] Ferāmerz̲'üñ bu ḥālin görüp her birisi ḫazān yapraġı gibi

lerzān olup diteremege başladılar. Hemān Kehkeşān Nerre oġlını [75b11] bu ḥālde görince ḳarārı ḳalmadı. On yidi biñ ḳanṭār pūlāddan bir ʿamūdı vā idi. Ferāmerz̲ öñin [75b12] aldı. Raʿd-ı felek gibi gürleyüp eyitdi, ey ḫākī nā-bekārı sen misin benüm gözüm ḳarşusından böyle bir cilasun ve oġlum iki yırtarsın. [75b13] Yā ben seni ḳor muyum, anuñ intiḳāmın senden elbetde alurum diyüp ʿamūd ile urdı kim Ferāmerz̲'i ḫurd-ı ḫām eylemek ḳaṣdı-y-ıla çün [75b14] ʿamūdı ḥavāle eyledi. Seḫāb Nerre'nüñ ʿaḳlı gitdi. Zīrā Kehkeşān'uñ ol ʿamūdın menʿ eylemek maḳdūr-i beşer degül idi. Güher-āblar [75b15] meger menʿ eyler. Serd ü ṭāhī ola ammā Ferāmerz̲-i dilīr, Kehkeşān Nerre'nüñ ʿamūdına naẓar eyledi. Gūyā bir ʿaẓīm ṭaġı yirinden ḳoparup üzerine [75b16] bıraḳdılar. Ḳıyās eyledi ammā neylesün ḳaçmaḳ olmaz. Ḫudā'ya ṣıġınup göñül ondan niyāz iderek gürzi ber-ā-ber virdi. Meger [75b17] bu dīvlerüñ ise ibtidā ḍarbı ġayet girān olur. ʿAmūddur, gürz-i Āṣaf'a niçe kim indi-y-ise Ferāmerz̲'üñ bāzūları uyuşup gürz-i [75b18] Āṣaf elinden ḳaydı. Bu kerre Ferāmerz̲ gürzi ṣalıvirdi. İki zānūsına ḳoyup arḳasın ber-ā-ber virdi. Kehkeşān [75b19] ʿamūdı Ferāmerz̲'üñ arḳasına indükde pāyları ṭopuḳlarına varınca zemīne gömildi. Ferāmerz̲'dür, bī-hod ʿālemine vardı. [75b20] Belki burnından bir iki ḳaṭre ḳan daḫı geldi. Kehkeşān Nerre ʿamūdın żabṭ idüp döndi ki gide. İmdi ey Ḳırmadicīler [75b21] görüñ ol ḫākīʾi ki aṣlā bir ṣāġ yiri ḳalmadı, ḫurd-ı ḫām oldı diyüp kerem oldı ammā beride Seḫāb Nerre'nüñ ʿaḳlı gitdi. Eger Ḳattāl [75b22] Zengī ölürse bize Kehkeşān ṣataşur diyüp tīz oġlı Çehār-dest'i gönderdi. Var baḳ, Ḳattāl Zengī niçe oldı didi. [75b23] Farġūl daḫı Ferāmerz̲'üñ yanına geldi. Gördi ki, öyle mest olup ḳalmış ve burnından bir iki ḳaṭre ḳan gelmiş ve pāyları [75b24] ṭopuḳlarına varınca yire gömilmiş. Eyitdi, gözüñ aç ey server-i ʿālem, ḫaşm ḳavīdür ve saña muntaẓırdur diyince Farġūl'uñ ṣadāsı [75b25] Ferāmerz̲'üñ gūşına girdi. Bir kerre gözlerin açdı, kendüni ol ḥālde gördi ve ḳanı daḫı görüp ol ġażab ile bir kerre silkinüp [76a] [76a1] tüzden ṭaşra geldi ve gürz-i Āṣaf Şāh'uñ on ikinci baḫşından ṭutup baḳdı. Kehkeşān kendi ʿaskerine ṭoġrı gider. [76a2] Eyitdi, nereye gidersin ey nā-bekār nerre, sen de benüm bir ḥamlemi menʿ eyle diyüp Kehkeşān'a bir ḍarb-ı gürz öyle ḥavāle eyledi ki [76a3] bu kerre Kehkeşān Nerre, Ferāmerz̲'i ṣaġ ve sālim görince ḫayrān oldı. Hāy nā-bekār ḫākī senüñ vücūduñ pūlād mıdur ki benüm ʿamūdumdan [76a4] ḫalāṣ bulduñ diyüp hemān Ferāmerz̲'üñ gürzine ol müntehā ʿamūdı ber-ā-ber virdi. Gürz-i Āṣaf nice kim ʿamūda ṭoḳundı-y-ısa Kehkeşān'uñ [76a5] ḳolları uyuşup ol müntehā ʿamūd elinden fırladı, yire düşdi. Bu kez Kehkeşān baş ḳaçurup arḳaya

alduḳda yüzi üzerine ḳapandı. [76a6] Aġzından burnından ḳan, fevvāre gibi atılup bī-hūş oldı. Bu kerre Kehkeşān'uñ dīvleri bu ḥāli görüp tīz Kehkeşān'ı Ferāmerz̲'üñ [76a7] öñinden ḳapdılar. Andan ḳalʿaya ḳaçdılar. Bu kerre Ferāmerz̲ de dönüp çadırına geldi. Seḫāb Nerre, Ferāmerz̲'e āferīn idüp eyitdi, [76a8] server-i Kehkeşān Nerre bir daḫı ḳalʿasından çıḳmaz zīrā Kehkeşān bir kimseden böyle bir ḍarb görmemişdür didi. Ferāmerz̲ eyitdi, [76a9] eger çıḳmazsa ben yārın ḳalʿanuñ ḳapusın yıḳup içeri girüp anuñ ḥaḳḳından gelürüm didi ve bu ḥāl üzre bunlar bunda,

Ammā [76a10] **bu ṭarafdan,** Kehkeşān Nerre ḳalʿada serāyına gelüp ḳarar eyledi ammā öksürdükçe aġzından burnından ḳan gelürdi. Gördi kim [76a11] bir yiri ṭutmaz. Yarın ben nice ideyüm eger Ḳattāl Zengī ceng idecek olursa diyüp hemān kendi dīvlerinden biñ [76a12] ḳadar güher-āb alup ol gice Ummu'l-ḥayāt'a gitdi. Zīrā güher-āblar zaḫm-dār olsalar ve-yāḫud ḍarbdan vücūdlarına bir elem [76a13] irişse varup Ummu'l-ḥayāt'da yunurlardı. Bu kerre Kehkeşān daḫı Ummu'l-ḥayāt'a varup yundı. Vücūdında ʿīllet ḳalmadı [76a14] ammā Ferāmerz̲'üñ ḍarbından gözi ḳorḳdı. Meger bu Kehkeşān anuñ Ummu'l-ḥayāt'da bir ḳalʿası daḫı var idi, anda oturup [76a15] ḳaldı. İmdi Ḳattāl Zengī şimdi döner gider. Billūr-ı Āʿẓam'ı aşup bunda daḫı gelmek ḥāli yoġa diyüp oturdı ve güher-āb [76a16] taʿyīn eyledi. Varup tecessüs eyleñ, her ḳaçan kim ol ḫāki giderse baña gelüp ḫaber idüñ didi.

Ez̲-īn cānib-i rāvī [76a17] **eydür,** Ferāmerz̲ daḫı ol gice ārām idüp ṣabāḥ oldı. Yirinden ḳalḳup gördi ki, Kehkeşān Nerre ḳalʿadan çıkmadı. [76a18] Emr eyledi, Rehvār-i Baḥrīʾi ḥāżır eylediler. Üzerine süvār olup ḳalʿa ḳapusına yüridi. Raḫşından inüp gürzi çeküp [76a19] bir ḍarb urdı, bir daḫı urdı.

Ḥāṣıl-ı kelām, döge döge ḳalʿa ḳapusın yıḳup içeri girdi. Tīġ-i Hüvām-ı Āṣaf Şāh'ı [76a20] ʿuryān idüp öyle bir naʿra-i raʿd-vār ṣāʿiḳa gir-dār baḫş eyledi kim Ḳalʿaʾi Kehkeşān gūyā yıḳıldı. İçinde olan dīvler [76a21] şaşup ḳaldılar. Bu kerre Ferāmerz̲ bunlar tīġ ile ḳırmaġa başladı. Dīvler zebūn olup ber-hevā çıḳdılar kim firār eyleyeler. [76a22] Ferāmerz̲ naʿra ile bunları z̲emīne indirüp helāk eyledi. ʿĀḳıbet dīvler gördiler, olmaz emān diyüp cümlesi Ferāmerz̲'e [76a23] tābiʿ oldılar. Ferāmerz̲ daḫı serāy-ı Kehkeşān'a varup taḫtın żabṭ eyledi ve ḫaber gönderdi. Seḫāb Nerre'yi getürtdi. Andan ṣoñra [76a24] Kehkeşān'ı ṣordı, dīvler eyitdiler, server-i Kehkeşān ḍarbuñdan ḳan ḳusup Ummu'l-ḥayāt'a yunmaġa gitdi didiler. Bu kerre Ferāmerz̲ [76a25]

birḳaç gün Ḳalʿa-i Kehkeşān'da oturup bekledi. Gördi kim nerre ẓuhūr eylemedi. Bu kerre Ferāmerz̲, Farġūl-ı Çehār-dest'i bütün, [76b] [76b1] bütün dīvlere baş idüp Ḳalʿa-i Kehkeşān'da bıraḳdı. Kendi Seḫāb Nerre'ye süvār olup Keyṭfān Nerre, Rehvār'ı [76b2] aldı. Ber-hevā ḳalḳup ʿazm-i Ummu'l-ḥayāt eyledi. Billūr-ı Āʿẓam'ı yidi günde aşup sekizinci gün Ummu'l-ḥayāt vādīsine [76b3] indi. Seḫāb Nerre, Ferāmerz̲'i zemīne ḳoyup bir iki sāʿat bī-hūş yatdı. Hele kendüye gelüp eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān [76b4] eger ben Kūh-ı Ḳāf'ı arḳama alup bu Billūr-ı Āʿẓam'ı aşursam bu ḳādar zaḥmet çekmezdüm didi. Ferāmerz̲ eyitdi, yā Seḫāb şimdi [76b5] Kehkeşān ḳandadur didi. Keyṭfān Nerre döndi eyitdi, server-i Kehkeşān kendi ḳalʿasında olmaḳ gerek zīrā anuñ bunda da [76b6] bir ḳalʿası vardur didi. Ferāmerz̲ eyitdi, imdi yürüñ ol ṭarafa gidelüm diyü Rehvār'a bindi. Seḫāb ve Keyṭfān rikābına [76b7] düşüp gitdiler ammā Kehkeşān'uñ gönderdügi cāsūslar gelüp gördiler kim, Ferāmerz̲ ḳalʿaʾı yıḳup żabṭ eylemiş. Andan [76b8] Kehkeşān, Ummu'l-ḥayāt'da ḫaber alup ardına düşmişdi. Bu kerre dīvler cān atup Kehkeşān'a geldiler. Kehkeşān bunları [76b9] görince eyitdi, ḫākī nice oldı, gitdi mi didi. Dīvler eyitdiler, bre naṣıl gitdiler. İşte ey Sulṭān-ı Cīnnistān ḳalʿaʾı yıḳup [76b10] taḥtuñı żabṭ eylemiş ve seni bunda ḫāber alup işte geldi didüklerinde Kehkeşān Nerre'nüñ cān başına ṣıçradı. Nā-çār [76b11] olup anda olan dīvler ile ḥāżır oldı. Bu arada Ferāmerz̲ de ḳalʿa öñine gelüp bir naʿra urup eyitdi, yā Kehkeşān [76b12] gel senüñle ceng idelüm, yoḳ dirseñ başuña ḳalʿañı yıḳarum didükde ne işlesün Kehkeşān Nerre nā-çār olup anda [76b13] olan dīvler ile ṭaşra çıḳdı. Ferāmerz̲'e muḳābil olup cenge başladılar. Ferāmerz̲ yine Baḥrī'den inüp piyāde oldı.

[76b14] **Ḥāṣıl-ı kelām,** bunlar üç gün üç gice ceng idüp ġayrı Kehkeşān Nerre, Ferāmerz̲'üñ ḍarbından ʿāciz oldı. Hemān elinden [76b15] ʿamūdın bıraġup Ferāmerz̲'e ṣarıldı. Zūr idegördi olmadı, Ferāmerz̲'i yirinden ḳaldıramadı. Ferāmerz̲, Kehkeşān'uñ oyluḳlarından [76b16] ḳapup ol ḳadar ḳadd u ḳāmet-ile ḳaldırup boylı boyınca zemīne urup şāhin miṣāl gögsine bindi. Dāl-ḫançer-i Āṣaf [76b17] Şāh olup ṭurdı. Kehkeşān Nerre gözin açdı, Ferāmerz̲'i sīnesinde gördi. Elinde ḫançer, tīz başın kesmek diler. Emān [76b18] ey dil-āver baña ḳıyma, olınca saña ḳul olayum didi. Ferāmerz̲ eyitdi, ey nerre emān īmānda olur. Müselmān ol seni ḳatl itmeyüp [76b19] emān vireyüm diyince Kehkeşān Nerre, Müselmān oldı. Ferāmerz̲ de gögsinden ḳalḳup Kehkeşān, Ferāmerz̲'üñ ḳademinde baş [76b20] ḳodı ve cümle dīvler-ile bile

tābiʿ oldılar. Ferāmerz daḫı Kehkeşān'ı cümle dīvlere baş ser-ḳaplān eyledi. Seḫāb Nerre [76b21] ikinci ser-ḳaplān oldı. Andan ṣoñra Ferāmerz, Ummu'l-ḥayāt'a varup Ḳalʿa-i Kehkeşān'a geldi. Ferāmerz bir gün Kehkeşān'a eyitdi, yā Kehkeşān [76b22] bu Kūh-ı Sürḫ'üñ nihāyeti ḳanda vardur diyü ve Kūh-ı Sürḫ'de ʿacāibāt ve ġarāibātdan daḫı ne vardur didi. Kehkeşān Nerre, Ferāmerz'e [76b23] eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān bu Kūh-ı Sürḫ'üñ bir cānibi Deryā-yı Muḥīṭ'dür ve bir ṭarafı daḫı Deşt[205]-i Muḥteriḳān[206]'dur kim dünyā yaradılalıdan [76b24] berü aṣlā bir ḳaṭre āb-ı raḥmet nāzil olmamışdur. Bir ṣaḥrā-yı bī-pāyāndur ki bir ṭarafı Deryā-yı Āteş vārdur ve bir ṭarafı ins ü cīnden [76b25] bir ferd-i āferīd bilmez kim ḳanda nihāyet bulur. Kūḫ-ı Sürḫ'üñ beri cānibi Kūh-ı Heft-gān, didiler bir ṭaġdur. Yidi ḳulledür. Her bir ḳūllede **[77a]** [77a1] bir perī pād-şāhı ḥükm eyler. Cümleler şikār varup rubʿ-ı meskūn semtine giderler ancaḳ Deşt-i Muḥteriḳān'ın beri başında bir [77a2] ʿamīḳ vardur kim biñ sekiz yüz ḳulaç ʿamīḳ vardur, dirler. Cān bin Cān ḳavmi ḳazmışdur. Ḥālā içinde bir dīv vardur, [77a3] maḥbūsdur, adına ʿAḳrebe-i Ḳubbe-i Sererdīn dirler. Üç yüz yigirmi eriş ḳaddı var. Vücūdına aṣlā bir şey ve ālāt [77a4] teʾṯīr eylemez. Sābıḳā Kūh-ı Elvān'da olurdı. Kūh-ı Ḳāf dīvleri elinden ʿāciz olup Ḥażret-i Süleymān'a şikāyet eylediler. [77a5] Sām gelüp yidi gün ceng eyledi. Vücūdına ālāt teʾṯīr itdüremedi. ʿĀḳıbet-ül-emr, Loḳmān ve Āṣaf ve Ḳışāġūrṯ [77a6] Tevḥīdī gibi dānālar ittifāḳ ile yitmiş iki dürlü cevherden bir tīġ düzüp adını Tīġ-i ʿAḳrebe-i Süleymānī ḳodılar ammā ʿAḳrebe-i [77a7] Rūyīn-ten ḫaber-dār olup tīġi ṣanduḳ ile ḳapup ol cāha ḳaçdı. Bu kerre Sām, cāha inüp dīvüñ elinden [77a8] tīġi alup ḳatl eylemek murād eyledi ammā dānālar eyitdiler, yā Sām ol dīvüñ ölümi senüñ elinde degüldür. Yine senüñ neslinden [77a9] Neyrem nām bir dil-āver ẓuhūr idüp ol dil-āver ḳatl eylese gerekdür didiler. Bu kerre Ḥażret-i Süleymān daḫı summāḳīden bir ṭaş [77a10] yondırup ol cāhuñ aġzına münāsib andan Sām emr eyleyüp Sām daḫı ol ṭaşı cāhuñ aġzına ḳapadı kim ol [77a11] ṭaşı ṣāḥib-ḳırāndan ġāyrı kimse ḳalduramayalar. Öyle bıraġup gitdiler. Ḥālā şimdiki ḥālde ol güher-āb cāhda mutavaṭṭındur, [77a12] didi. Bu kerre Ferāmerz daḫı bu ṣadedi işidince bildi kim ʿAḳrebe-i Rūyin-ten'üñ ölümi kendüsi elinden imiş ve Tīġ-i ʿAḳrebe-i [77a13] Süleymānī'ye ʿāşıḳ olup döndi. Kehkeşān'a eyitdi, yā Kehkeşān iḳtiżā eyledi kim

---

[205] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**dest** (دست)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada harf benerliğinden dolayı kelimeyi yanlış yazmış olmalıdır. Diğer yazımlar da dikkate alınarak kelime çevriyazıya "**deşt**" olarak aktarılmıştır.

[206] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**Muḥteriḳāt** (محترقات)" şeklinde yazılmıştır. Bu kelime diğer bölümlerdeki yazımlar da dikkate alınarak çevriyazıya "**Muḥteriḳān**" olarak aktarılmıştır.

ben varup cāhı temāşā idevüz. İmdi [77a14] hemān ḥāżır oluñ didi. Kehkeşān, Seḫāb ve Keyṭfān ve Farġūl biraz dīvler ile ḥāżırlanup Ferāmerz̲ daḫı Rehvār-ı Baḥrī'ye süvār [77a15] olup ḳalḳup cāha ṭoġrı gitdiler. Tā kim cāhuñ aġzına geldiler. Bu kerre Ferāmerz̲, Deşt-i Muḥteriḳān'a ṭoġrı naẓar eyledi. [77a16] Bir ṣaḥrā-yı bī-pāyāndur ki aṣlā nihāyeti görinmez ve öyle düzdür kim öte başında bir beyże ḳonsa beri başından [77a17] görinürdi ve öyle siyāhdur kim gūyā Ḳaṭrāna deñizine beñzer. Andan cāha baḳup gördi, bir ʿaẓīm cāh. Vāḳıʿa [77a18] üzerine summākī mermerden cürmi ḳadar bir ṭaş ḳapamışlar. Dönüp dīvlere eyitdi, gelüñ şol ṭaşı ḳaldıruñ didi. [77a19] Dīvler cümle derildiler idemedi. Keyṭfān geldi, idemedi. Seḫāb Nerre ve Kehkeşān Nerre birer birer gelüp idemediler. Bu kerre [77a20] Ferāmerz̲ cübbe eteklerin dāmen miyānına bend idüp ṭaşa yapışup yā maʿbūd diyüp nice z̲ūr eyledi ise ṭaşı [77a21] ḳaldırup bir ṭarafa fırlatdı. Dīvler, Ferāmerz̲'üñ bu ḳuvvetine taḥsīn eylediler. Andan ṣoñra Ferāmerz̲ miyānından biñ iki yüz [77a22] ḳulaç kemend-i Āṣaf Şāh'ı çözüp ucın ol ṭaşa bend itdi. Andan dīvlere eyitdi, ben cāha inüp elbetde [77a23] ol dīvi bulur ceng eylerüm. Ḳaçan kim üçinci naʿramı gūş eyleseñüz ol zemān cāha inüp beni bulasıñuz. Eger [77a24] üçinci naʿramı işitmezseñüz bilüñ kim dīv elinde helāk olmışumdur. Siz de bu aradan gidüp rubʿ-ı meskūnda Ḫāḳāniyye [77a25] üzerinde ʿaskerüme öldügüm ḫaber virüñ didi ve kemende yapışup cāhuñ ḳaʿrına ṭoġrı inüp gitdi. Kehkeşān, [77b] [77b1] Kehkeşān Nerre cāhı ḫaber virdügine peşīmān oldı ammā ne fāʾide. Eyitdi, yazıḳ şol dil-āvere, hevā yire telef-i nefes [77b2] olur didi. Yine ümīd iderdi ki belki selāmet bulur diyüp Ferāmerz̲'üñ naʿralarına muntaẓır oldılar.

Ammā bu ṭarafdan, [77b3] Ferāmerz̲ cāha kemend ile ol ḳadar indi kim ġayrı kemend dükendi ammā cāhuñ dibine ḳadar Allāh'dan ġayrı kimse bilmez. [77b4] Bu kerre Ferāmerz̲ fikre vardı. Oġlān sen şimdi kemend yitişmedi diyü yuḳaru çıḳsañ. Baḳ Ḳattāl Zengī ḳorḳup [77b5] kemend bahāne eyledi diyüp yanlarında rezīl olmaḳdan ise bu yolda ölmek yegdür diyüp tevekkeltü ʿāl-Allāh idüp [77b6] kemendi ḳapdı, ṣalıvirdi. Baş ḳıç dönerek cāha inüp gitdi ammā dāʾire-i ʿaḳldan bīrūn oldı. Bu kerre Allāh [77b7] emri-y-ile ricāl-i ġayb erenleri ṭutup yire ḳodı. birazdan yataraḳ Ferāmerz̲'üñ ʿaḳlı başına gelüp ḳalḳdı, oturdı. [77b8] Gördi kim, cāhuñ dibine inmiş ammā ziyāde ḳarañu miyānında ḫānçer-i Āṣaf Şāh'ı ʿuryān idüp anuñ şuʿlesi ile bir kesme [77b9] serāy gibi yire geldi. Meger sābıḳā bu Süleymān İbn-i Cān'uñ ḥabs-ḫānesi

imiş. Bu Ferāmerz̲ biraz gidüp gördi, bir yirde 77b10 ʿAḳrebe-i Rūyīn-ten[207] yatmış, bir dāne pūlād ṣanduḳı ḳucaḳlamış, ḫor ḫor uyur ammā burnından nefes alduḳça külḫān 77b11 damı gibi duḫān çıḳār. Bu kerre Ferāmerz̲ biraz ṭurup temāşā eyledi. Andan depme ile urup ḳalḳ bre nā-bekār 77b12 eyledi ammā ʿAḳrebe aṣlā ḥareket eylemedi. Ferāmerz̲ gördi kim, güher-āb uyanmadı. Bir naʿra urdı, ol cāhuñ içi 77b13 ṣadā ile ṭolup çāḳ cāhuñ aġzına ṣadā çıḳdı. Kehkeşān ve Seḫāb bildiler kim Ferāmerz̲ dīve buluşdı. 77b14 Ḥaẓẓ eylediler ammā ʿAḳrebe yine uyanmadı. Bu kerre Ferāmerz̲ behey melʿūn imdi öldüñ mi diyüp ḫançeri ḳabżasına 77b15 varınca burnına ṣoḳdı ve ḳarışdurdı ve çekince burnın Tatar bārgīri gibi yardı. Bu kerre ʿAḳrebe Nerre burnınuñ 77b16 zaḥmından uyanup ḳalḳup göti üzerine oturup burnın biraz ovuşdurdı ve murād eyledi kim yine yata 77b17 ammā Ferāmerz̲, ʿAḳrebe'ye ḳalḳ bre melʿūn ne yatursın diyü ḥayḳurdı. ʿAḳrebe belüñleyüp gözin açdı, Ferāmerz̲'i ḳarşusında 77b18 gördi. Hāy nā-bekār ḫākī sen buraya ḳandan geldüñ. İmdi var ise seni ecelüñ getürdi diyüp bir kerre yanında 77b19 olan ʿamūdın ḳapup Ferāmerz̲'e bir ʿamūd urdı. Ferāmerz̲ de arḳasın ber-ā-ber virdi. Ġayret ile dīvüñ ʿamūdın menʿ 77b20 eyledi ammā Ferāmerz̲ bilür, ne zaḥmet çekdi. Ferāmerz̲'üñ yanında gürzi yoḳ idi, nice eylesün. Miyānında dört 77b21 dāne Süleymānī ḳılıç var idi ammā şimdiki ḥālde tīġ-i Āṣaf'dan ġayrı yoḳ. Bu kerre tīġ-i Āṣaf'ı ʿuryān idüp 77b22 ʿAḳrebe-i Rūyīn yine bir ḳubbe ḥavāle ḳıldı. Ser-gīnde gibi gülle-i ṭop dirdi. Ferāmerz̲ daḫı tīġ-i Āṣaf ile öyle bir tīġ 77b23 urdı kim eger bu kūh-ı pūlāda ursa iki pāre iderdi ammā ʿAḳrebe'nüñ kellesine indükde ḳılıç buzdan ḳayar gibi ḳaydı. 77b24 Aṣlā ʿAḳrebe'nüñ kellesine eṣer itmedi lākin ḍarb-ı tīġden ʿAḳrebe bir kerre sendeleyüp kendin düşürdi ve yine ʿamūdın 77b25 ḳapup Ferāmerz̲'e bir ʿamūd daḫı urdı. Ferāmerz̲ yine arḳasın virüp menʿ eyledi. Tīġ bu kerre muḥarref çaldı. Miyānından **[78a]** 78a1 iki pāre eylemek ḳaṣdına urup yine ḳılıç ḳapup gitdi. Aṣlā kesmedi. Bu kerre ʿAḳrebe tekrār ʿamūdın alup ḥavāle eyledükde Ferāmerz̲ 78a2 gördi ki, olmaz. Hemān Ḫudā'ya ṣığınup dīvüñ ʿamūdı inerken ṣarıldı. ʿAmūdı keff-i destinde żabṭ idüp çeküp 78a3 elinden aldı ve kendi ʿamūdı ile öyle bir ʿamūd devürdi kim ʿAḳrebe Nerre'nüñ aġzından ḳan atılup yıḳıldı. Lāyaʿḳil 78a4 oldı. Hemān Ferāmerz̲, ʿAḳrebe-i Rūyīn-ten'i bende çeküp ve ṣanduḳı daḫı aldı. Açup içinde ʿAḳrebe-i Süleymānī çıḳardı. 78a5 Baḳup gördi kim, bu

[207] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde " (روين تن)" şeklinde yazılmıştır. Kelime kaynaklarda "(رويين تن)" şeklinde tespit edilmiştir. Müstensih burada aynı harfi iki kez yazmamak adına bir yanlışlık yapmış olmalıdır. Kelime çevriyazıda "**rūyīn-ten**" olarak düzeltilmiştir.

bir ḳılıçdur ki miṣli bulınmaz. Şād olup miyānına bend eyledi. İşte Ferāmerz̲ şimdi biş Süleymānī [78a6] tīġe mālik oldı. Tīġ-i Āteşīn ve Tīġ-i Sepīd ve Tīġ-i Sürḫ ve Tīġ-i Hüzzām ve Tīġ-i ʿAḳrebe-i Süleymānī. Bundan ṣoñra Ferāmerz̲ [78a7] bir kerre bir şedīd naʿra urdı. Bu kerre Ferāmerz̲'üñ naʿrasından ʿAḳrebe kendüye gelüp gözin açdı. Ne gördi, elleri [78a8] ḳafāsına beste ve ṣanduḳ şikeste, tīġ Ferāmerz̲'üñ bilinde āleste durur. ʿAḳrebe neye uġraduġın bilüp başladı [78a9] dişlerin ḳıcırdatmaġa ammā cāhuñ aġzından Seḫāb ve Kehkeşān, Ferāmerz̲'üñ üçinci naʿrasın işidince hemān cāhdan [78a10] aşaġa indiler. Ferāmerz̲'üñ yanına gelüp gördiler ki, ʿAḳrebe-i Rūyīn-ten bende çekmiş, şād olup bu kez Ferāmerz̲ emr eyledi. [78a11] ʿAḳrebeʾi Seḫāb Nerre alup ve Ferāmerz̲'i Kehkeşān alup cāhdan ṭaşra çıḳardılar ammā Kehkeşān olsun ve Seḫāb [78a12] olsun ve sāʾir dīvler olsun bütün şüpheye vardılar ki, Ḳattāl Zengī bu ʿAḳrebeʾi uyurken bağlamışdur. Yoḫsa bu [78a13] dīv ile gerçek muḳāvemet āsān hüner degüldür, didiler. Hele Ḳalʿa-i Kehkeşān'a geldiler. Ferāmerz̲ bunı dīne daʿvet eyledi. [78a14] ʿAḳrebe sögüp dişlerin ḳıcırdatmaġa başladı. Bu kerre Ferāmerz̲ gördi kim, bu laʿīn īmāna gelmez, öldürmek murād eyledi. [78a15] Yine fikr idüp eyitdi, ben bunı ʿaskere iletüp Īrān'a götüreyüm. Īrān dil-āverlerine ne temāşādur diyüp pūlād [78a16] zencīrler ile bende çeküp dīvlere teslīm eyledi ve Keyṭfān ile Farġūl üzerine nigeh-bān ḳodı ve eyitdi, üç gün [78a17] eglenüp ṣoñra rubʿ-ı meskūna gideyüm hemān tedārük üzre oluñ diyü tenbīh eyledi ammā Güher-āblar, ʿAḳrebe'nüñ yanına üşüp [78a18] temāşāya durdılar. ʿAḳrebe ġażaba gelüp zūr eyledi. Zencīr ḳırup dīvlere girişdi. Farġūl ile Keyṭfān Nerre breh breh diyüp [78a19] buña ḳārşu vardılar ki iki cānibden şaşurup yine bende çekeler. Hemān ʿAḳrebe Nerre el ṣunup bir eli-y-ile Farġūl'ı ḳapdı [78a20] ve bir eli-y-ile Keyṭfān'ı ḳapup firār eylemek diledi. Dīvler tiziyye varup Ferāmerz̲'e ḫaber eylediler. Ferāmerz̲ de segirdüp geldi. Bir naʿra [78a21] urup ʿAḳrebeʾi alıḳodı ve irişüp sīnesine bir muşt-i ṣāḥib-ḳırānī öyle urdı kim ʿAḳrebe Nerre elinden Keyṭfān ile [78a22] Farġūl bıraġup depesi üzerine geldi. Ferāmerz̲ daḫı üzerine düşüp döge döge bende çekdi. Dīvlere teslīm [78a23] eyledi. Dīvler daḫı şimdi bildiler kim cāhda daḫı ele getürüp bend eylemiş. Bu kerre herkes Ferāmerz̲'üñ ḳuvvetine engüşt- [78a24] ber-dehān idüp taḥsīn eylediler ve ḫavfe düşdiler. İşte Ferāmerz̲ bunda üç gün tedārük görüp dördinci gün [78a25] ʿazm-i rubʿ-ı meskūn eylese gerek. Bu ḥāl üzre bunda dursun biz gelelüm Ḫāḳāniyye'de olan ʿaskere ve Layṭān Vezīr'üñ, [78b] [78b1] Vezīr'üñ aḥvāline.

Ammā eẕ-cānib rāvī eydür, Ferāmerẕ-i şīr-dil muḳaddemā Cevher-ābād üzerinde iken Layṭān Vezīr, Ferāmerẕ'e [78b2] kāse ile ẕehrlü şerbet virüp Ṣarṣar-ı Sebük-bār duyup sille urup Ferāmerẕ de Ṣarṣar'a tāziyāne urup Ṣarṣar-ı [78b3] Sebük-bār daḫı seyāḥate gidüp Layṭān Vezīr daḫı Hūşeng Şāh neslinden Keymurād Ḫān yanına ḳārındaşı Baḫtūn Vezīr'e [78b4] gitmiş-idi. Ṣarṣar seyāḥatden gelüp ʿAḳrebe Cāẕū daḫı Ferāmerẕ'i bir gice ġāfil iken ḳapup Cezīre-i ʿAyn-ül-baḳar'a bıraḳdı. [78b5] İşte Ferāmerẕ'üñ ser-güẕeşti bu maḥalle dek naḳl olındı.

Ammā rāvī eydür, Layṭān Vezīr ol zemān on ḳadar ġulām alup [78b6] ḳandasın Hūşeng-ābād diyüp revān oldı. Günlerde bir gün Hūşeng-ābād'a varup ṭaşrada bir maḥalle eyitdi, [78b7] ve bir teẕkere yazup bir ġulām ile birāderi Baḫtūn Vezīr'e gönderdi. Ġulām ol aradan teẕkereʾi alup ḳalʿadan içeri [78b8] girdi. Serāy-ı Keymurād Ḫān'ı suʾāl idüp ṭoġrı dīvāna vardı. Bevvābuñ birinden Baḫtūn Vezīr'i şordı. Didiler ki, [78b9] daḫı serāyındadur, gelmedi didi. Ġulām, Baḫtūn Vezīr'üñ serāyın ḫāber alup vardı. Serāyında Baḫtūn'a teẕkereʾi virdi. [78b10] Baḫtūn teẕkereʾi oḳuyup ġulāma eyitdi, ḳanı birāderüm şimdi nerededür didi. Ġulām eyitdi, sulṭānum ḳalʿadan [78b11] ṭaşra bir maḥālle inüp bu teẕkereʾi irsāl eyledi diyince Baḫtūn Vezīr, tīz ittibāʿına at görüñ diyüp ḳırḳ elli ḳadar [78b12] kimse ile binüp ḳarındaşına ḳarşu gitdi. Ġulām yaḳın gelince ilerü varup ḫaber virdi. Layṭān Vezīr ḳarşu gelüp [78b13] Baḫtūn yaḳın gelince raḫşından inüp iki birāderler birbirlerine ḳucaḳlaşup öpişdiler. Baḫtūn Vezīr, Layṭān [78b14] Vezīr'i gördi ki, burnı yoḳ. Bir ʿabūs-ül-vech olmış ki olmaz. Eyitdi, birāder aşlı nedür ki burnuñ ḳanda gitdi, didi. [78b15] Layṭān Vezīr aġlayup icmālen ne ki başına geldi ise ser-encāmı bir bir ḥikāyet eyledi. Baḫtūn Vezīr görüp acıdı. [78b16] Hele binüp serāya geldiler. Baḫtūn Vezīr, Layṭān'a pāk vezīrāne libāslar giyürüp żiyāfet eyledi ve yine tekrār ser-güẕeştinden [78b17] suʾāl eyledi. Layṭān Vezīr daḫı naḳl eyledi ve aġlayup eyitdi, elbetde Keymurād Ḫān'a ve Ardūvān Hindū'ya benüm intiḳāmum [78b18] Ḳattāl'dan aliviresin diyüp ziyāde taẕarruʿ ve niyāz eyledi. Baḫtūn Vezīr'üñ biraderi diyüp vaʿde eyledi ve ḳalḳup dīvāna [78b19] gitdi. Keymurād Ḫān'uñ öñinde zemīn-būs idüp geçüp yirinde ḳarār eyledi. Keymurād Ḫān, vezīre eyitdi, yā Baḫtūn duʿā idüp [78b/20] eyitdi, pād-şāhum Cevāhir-ābād'dan birāderüm geldi. Bir ṣāḥib-ḳırān ẓuhūr eylemiş. Ḫudā-perest imiş. Cevāhir Şāhı zār u zūr ṭutup [78b/21] Ḫudā-perest eylemiş. Andan ṣoñra memleketin elinden almış. Birāderüm Nār-ı Nūr'dan yüz döndürmeyüp ʿaẕīm ḥaḳāret eylemiş. Bir ḥāl-ıla [78b22] ḳaçup bunda gelmiş. Murādı bu

diyārlara ṭoġrı gelüp bizi daḫı Ḫudā-perest eyleyüp memleketimüzi elimüzden almaḳ imiş diyüp [78b23] Keymurād'ı ḫavfe bıraḳdı. Bu kerre Keymurād Ḫān eyitdi, bre ne dirsin yā Baḫṭūn, gerçek mi söylersin didi. Baḫtūn eyitdi, [78b24] belī pād-şāhī isterseñüz birāderüm Layṭān Vezīr'i getüreyüm de kendiñüz söylediñüz didi. Keymurād Ḫān eyitdi, var imdi [78b25] getür göreyüm ne söyler didi. Baḫtūn Vezīr hemān ḳalḳup ḳaṭırına bindi ve serāyına gelüp Layṭān'a eyitdi, birāder seni Keymurād Ḫān'a [79a] [79a1] getüreyim zīrā ben senüñ aḥvāliñ söyledüm. Şimdi istedi. Ḳalḳ hemān gidelüm ve hem göreyüm seni nice cevāb virürsin [79a2] didi ve Layṭān'ı alup dīvān-ı Keymurād Ḫān'a götürdi. Layṭān Vezīr daḫı gelince yüz yire ḳoyup zemīn-būs eyledi. Keymurād Ḫān [79a3] eyitdi, ḫoş geldüñ ey vezīr-i ḫāṣ diyüp işāret eyledi. Layṭān'uñ ḳoltuġına girüp taḫta çıḳardı. Keymurād Ḫān, [79a4] Layṭān'ı tā yanına alup ʿaẓīm iltifāt eyledi ve ḥāl-i ḫāṭır ṣordı. Layṭan'uñ ise evvelden ṣoġan ṣuyu ile perverde [79a5] olmış maḳramesi var idi. Uṣūl ile anı alup gözine sürüp başladı aġlamaġa. Andan başladı ser-güẕeştin [79a6] söylemege. Bu kerre anda olan erbāb-ı dīvān olsun ve gerek Keymurād Ḫān olsun bütün Layṭān Vezīr'üñ ḥāline [79a7] teʾessüf idüp acıdılar. Bu kerre Layṭān, Keymurād Ḫān'a eyitdi, pād-şāhum, Ḳattāl Zengī'nüñ murādı bütün bu deryāları Yezdān- [79a8] perest eylemekdür ve her ne diyāra ḳadem baṣarsa ol diyār ḫarāb olur. Şūm ḳademdür. Kāşki bu diyāra ayaḳ baṣmaya [79a9] idi ve hem nā-bekār Ferāmerẕ nām bir dil-āveri ḥīle ile öldürüp cümle mālın elinden alup şimdi bütün dārātı Ḳattāl [79a10] Zengī'dedür diyüp ol ḳadar vaṣf eyledi ki serā-perde-i İskender'i ve raḫşların ve sāʾir ālāt-ı ḥarbīlerin Arduvān Zengī [79a11] olsun Keymurād Ḫān olsun cümle işidenler ʿāşıḳ olup eyitdiler, āh Ḳattāl'ı öldirüp şol dārātı biz mālik olayduḳ [79a12] diyüp ol arzuya düşdiler. Bu kerre Keymurād'a eyitdiler, hele pād-şāhum ġāfil olma, tedārük üzre buluñ. Kim bilür belki [79a13] añsuzın bu diyāra gelüp seni evveliyyede bir ḥāsāret vāḳiʿ ola diyüp neyledi ise eyledi. Layṭān Vezīr, Keymurād Ḫān'ı [79a14] ḫavfe düşürüp eyitdi, yā Layṭān cümle sözüñ yirindedür. Ġāfil baş Türkī'de yaraşur, dirler. Meṣeldür, imdi öyle olınca [79a15] tedārük lāzımdur diyüp tīz eṭrāfa, eknāfa ḥükm eyledi ki diyāra ḫāber gönderüp leşker cemʿine meşġūl oldı [79a16] ve müşāvere idüp bu kerre ol cānibe cāsūs gönderelüm. Görelüm ʿazīmeti buraya mıdur, ne zemān gelür didi.

Ammā [79a17] **rāvī-i şīrīn-kelām ider,** meger bu Keymurād Ḫān'uñ bir ʿayyārı var idi. Ol ḳādar rind u ḳalāş ʿayyār idi kim feleküñ çenberinden [79a18] ṭarfet-ül ʿayn içre

güẕer eylerdi ve mirriḫüñ gözinden sürmesin çeker alurdı ve ol ʿayyār'uñ adına Ṣabarū ʿAyyār [79a19] dirlerdi ve pāy-ı taḫt pehlevānına Arduvān Hindī dirlerdi. Yüz ḳırḳ dört eriş ḳaddı var idi ve on sekiz [79a20] ṭoplı bir ṣalıġı var idi. Anı ḳullanurdı. Zīrā anuñ menʿi bir ḥāl-ıla ḳābil degül idi. Ziyāde baṭṭāl nā-bekār idi. [79a21] Gerçi Hindī idi ammā aṣlı şeddādīlerden idi ve dīv-zād idi ve bu Alduvān'uñ bir ḳarındaşı var idi, adına [79a22] Erdāl Hindī dirlerdi. Yüz otuz sekiz eriş ḳadd çekerdi ve Erdāl Hindī'nüñ bir oġlı var idi, Dārāy Hindī [79a23] dirlerdi. Yüz yigirmi eriş ḳaddı var idi. Ziyāde gürbüz nā-bekār idi. Layṭān Vezīr biraz da Sebük-bār'dan şikāyet [79a24] idüp yaḳıldı ve yandı. Eyitdi, ol nā-bekāruñ baña itdügi rengi dünyāda Alaman kāfirine bile olmamışdur. Belki [79a25] pederüm ʿAzāzīl'e daḫı olmış iş degüldür diyüp aġladı. Bu kerre Ṣabār ʿAyyār eyitdi kim elem çekme ey vezīr-i ḫāṣ eger bunda, [79b] [79b1] bunda gelürler ise ben saña anuñ ḥaḳḳından gelüvireyin didi. Bu arada Keymurād Ḫān, Ṣabār'a eyitdi, sen bir kerre varup [79b2] tecessüs eyleseñ pek maʿḳūl olurdı kim Ḳattāl Zengī bu cānibe gelür mi yoḫsa gelmez mi bir ḫāber alsañ. Biz de aña göre tedārük eylesek [79b3] didi. Ṣabār daḫı nola diyüp ṭaban ḳaldurup gitdi. Az zemān içre Cevāhir-ābād'a geldi. Gördi kim Cevāhir-ābād'da kimse yoḳdur. [79b4] Suʾāl idüp ḫaber aldı kim Ḳattāl, Ḫāḳāniyye üzerine gitmiş. Oradan daḫı Ḫāḳāniyye üzerine geldi. Ne gördi, deryā-yı [79b5] oḳyānūs gibi leşker bī-şümār çalḳanup yatur. Tebdīl-i ṣūret olup ordū-yı İslām'a girüp gezerek serā-perde-i [79b6] İskender-i Kübrā öñine geldi. Serā-perdeʾi temāşā eyledi. Gözler görmiş degüldür. Ṣabā ḫayrān olup zihī ṣāḥib-ḳırānlıḳ zihī dārāt [79b7] bārī ādemüñ ʿömri şöyle[208] bir devlet ve dārāt ṣaḥibi yanında geçse diyü reşk eyledi. Bu kerre bir ḥāl-ıla serā-perdeden içeri [79b8] girdi. Gördi, üç ḳat bir serā-perdedür. Bu ki naṣıl ḳumaşdan olduġı muʿayyen degüldür ve üç yüz otuz üç ḳubbesi var. [79b9] İbtidā ḳatında ecnās-ı maḫlūḳāt var. İkinci ḳatında dīvler ve perrīler var ammā cümlesi insān ṣūretinde. Üçinci ḳatında gördi, [79b10] bu ḳadar pehlevān nerre-i şīrān iki cānibde zerrīn ü sīmīn ṣandalīlerde oturmışlar. Pāy-ı taḫt ṣandalīsinde Ḳahhār-ı Āʿẓam [79b11] oturur. Taḫt üzerinde Muṭahhar Şāh yidi küngüreli tāc-ıla alt yanında Cevāhir Şāh oturur. Muṭahhar Şāh'uñ ise başında [79b12] on dört küngüreli efser-i İskender. Keẕā şāhlar ve bu ḳadar vüzerā ve ḥukemā ve

[208] Müstensih bu kelimeyi tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere "**söyle** (سویله)" şeklinde yazmıştır. Müstensih burada "**şin** (ش)" harfinin noktalarını unutmuş olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**şöyle**" olarak aktarılmıştır.

müneccimān ellerinde kitāb, oturup ve baş vezāretde[209] 79b13 Feylesof-ı Ekber oturmış ve ʿayyār başı ṣandalīsinde Ṣarṣar-ı Sebük-bār'ı gördi. On sekiz eriş ḳaddı var ammā mirrīḫ-ṣıfat heybetinden 79b14 yüzine bakılmaz. Ṣaġ ve ṣol on altı ḫançer ṭaḳınmış. Ṣabāru'yı ḫavfından sıtma ṭutdı. Tiziyye ṭaşra olup bir ṭarīḳ ile ḫaber 79b15 aldı kim iki gündür Ḳattāl Zengī gice ḫābından ġāib olmış. Dānālar reml idüp cāẕū şerrine uġramış diyüp cevāb-ı Ṣabārū 79b16 bunları ḫaber alup hemān çoḳ ṭurmayup belki yüzi ele virem diyüp ṭaban aldı. Yine Hūşeneg-ābād'a gelüp Keymurād Ḫān'a 79b17 buluşdı ammā Keymurād Ḫān bu maḥalle dek iki kerre yüz biñ ʿasker cemʿ eylemiş idi. Bu kerre Keymurād Ḫān 79b18 Ṣabārū'ya eyitdi, ne ḫaber var didi. Ṣabārū daḫı görüp işitdügi ne ise cümle bir bir taḳrīr eyledi. Hemān Layṭān Vezīr bunı işidince sürūrından ʿār nāmusı 79b19 bıraġup ḳalḳup bura bura oynadı. Hiç degül benüm vālide-i mekrūhum ʿAḳrebe Cāẕū almışdur. Şimdiye dek ol nā-bekārı çoḳdan ḳatl 79b20 eylemişdür, didi ve eyitdi, öyle olınca ġayrı anlar bu diyārlara gelmez ve birḳaç gün daḫı baḳup andan Ḳattāl'uñ cümle dārātın yaġmalaşup 79b21 herkes diyārına ṭaġılup gider lākin münāsib olan budur ki buradan ḳalḳup Ḫāḳāniyye'de Ḳattāl'uñ bütün devlet ve dārātın 79b22 żabṭ eylemekdür. Ḳattāl anda olmaduḳdan ṣoñra Cevāḥir Şāh daḫı tekrār Nār-ı Nūr'a tābiʿ olur diyüp Keymurād 79b23 Ḫān'ı ṭamaʿa düşürdi. Keymurād Ḫān eyitdi, çünkim öyle ise biz de buradan varup Ḫāḳāniyye'de Ḳattāl'uñ cümle dārātın alup żabṭ idelüm. Eger ḳarşu ḳorsa 79b24 ḳatl eylerüm diyüp fermān eyledi. ʿAskerde nidā olsun ki üç gün tedārük, dördinci gün göçdür Ḫaḳāniyye üzerine didi ammā 79b25 bu arada Layṭān Vezīr eyitdi, pād-şāhum benüm ḫaṭruma bir şey geldi eger iẕnüñ olursa söyleyeyüm, didi. Şāh eyitdi, söyle görelüm nedür, [80a] 80a1 didi. Layṭān eyitdi, şāhum şuradan Kūh-ı Bercīs'e bir merd-i revende gönderüp ḫaber alsun ki Ḳattāl Zengī gerçek av mı aldı yoḫsa aṣlı 80a2 yoḳ mıdur ve hem anı daḫı daʿvet eyleseñ zīrā anlarda dīv ve perrī ve ʿayyār çoḳdur. Hemān yalñız pehlevānlıḳ ile cevāb virmek müşkildür 80a3 diyüp Keymurād Ḫān'uñ göñlin eyledi. Bu kerre şāh eyitdi, yā şimdi aña kimi gönderelüm didükde Layṭān Vezīr eyitdi, şāhum aña Ṣabārū'dan 80a4 münāsib yoḳdur diyüp Ṣabārū'yı gönderecek oldılar. Ṣabārū'ya eyitdiler, yā Ṣabārū var imdi sen ʿAḳrebe Cāẕū'yı alup getür. 80a5 Eger bizi bunda bulımazsañ doġrı Ḫaḳāniyye üzerine ardımuzdan gelüp yetişesin ve hem

[209] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**vüzerāt** (وزرات)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih bu kelimeyi yazarken harflerin sıralanışı konusunda bir yanlışlık yapmış olmalıdır. Bu kelime kaynaklarda "**vezāret** (وزارت)" şeklinde tespit edilmiştir. Kelime çevriyazıya "**vezāret**" şeklinde aktarılmıştır.

Layṭān Vezīr'üñ aġzından ʿaẕīm [80a6] niyāz beyān idüp bolay kim cāẕūnuñ göñli olup geleydi, didiler. Hele Ṣabārū ne disün, biraz gitmege çekindi ammā Layṭān [80a7] Vezīr yalvarup çıḳarup bir kise aḳça virdi. Zīrā ʿayyār ḳısmı ise altunı görince ṭamaʿa düşer. Ekşer ʿayyārlar ṭamaʿla dāma [80a8] giriftār olurlar.

Ḥāṣıl-ı kelām, Ṣabārū altunı görince göñli oldı. Altunı alup filārın giydi. Vedāʿ idüp ḳandasın Kūh-ı Bercīs [80a9] diyüp revān oldı. Bu kez ʿayyār gitdükden ṣoñra üç gün tedārüklerin görüp dördinci gün iki kerre yüz biñ ʿasker ile Hūşeng-ābād [80a10] öñinden ḳalḳup ʿAzm-i Ḫāḳāniyye diyüp gitdiler. Yiye içe günlerde bir gün Ḫāḳāniyye öñine gelüp ʿasker-i İslām'a muḳābil ḳondılar. İslām [80a11] ʿaskeri bunları görüp cāsūs gönderüp aṣlı ile ḫaber aldılar kim Layṭān Vezīr varup getürmiş ammā pehlevānları Arduvān Hindī [80a12] imiş. Bu kerre Arduvān Hindī'den ḫavf üzre oldılar ammā Ḳahhār-ı Āʿẓam ve Feraḫ-zād Ḫāḳānī ve Ḳahḳaşān-ı Zir-dest ve Cihān-baḫş bunlar [80a13] tesellī virüp eyitdiler, ey dil-āverler hiç elem çekmeñ. Mevlā kerīmdür. Anuñ da elbetde ḥaḳḳından gelür bulınur, didiler ammā bu cānibde Ṣarṣar'a [80a14] biraz laṭīfe idüp eyitdi, ey sulṭān-ı ʿayyārān hele ġāfil olma zīrā aṣıl senüñ ḫaṣmuñ Layṭān'dur, didiler.

O yañadan, Keymurād Ḫān [80a15] ol gün ārām idüp irtesi gün dīvān eyledi. Bir nāme yazup Dārāy Hindī ile irsāl eyledi. Dārāy Hindī de nāmeʾi alup ordū-yı [80a16] İslām'a geldi. Ṭoġrı serā-perde-i İskender-i Kübrā'nuñ ḳapusına gelüp kendin ʿarż eyledi. Bevvāblar girüp ḫaber virdiler. Bu kerre Ḳahhār-ı Āʿẓam [80a17] gelsin eyledi. Çıḳup Dārāy Hindū'yı içeri getürdiler. Dārāy Hindī daḫı içeri girdükde ādāb ve erkānı icrā eyledi. Muṭahhar Şāh [80a18] işāret eyledi. Dārāy Hindī'nüñ altına bir ṣandalī ḳodılar, geçüp oturdı. Eline şerbet virdiler, içdi. Baʿde nāmeʾi çıḳarup şundı. [80a19] Muṭahhar Şāh alup nāmeʾi dānā eline virdi. Dānā ḳırāʾat eyledi. Dimiş ki, Nār-ı Nūr benüm ḳatumda ki nesl-i Hūşeng Şāh ve sülāle-i ṣāḥib-ḳırān-ı Keymurād [80a20] Ḫān'um ve siz kim Ḳattāl Zengī pehlevānlarısıñuz. İşitdüm ki, Ḳattāl Zengīʾi bir cāẕū ḳapup Cīnnistān'a bıraġup dīvler helāk eylemiş. Ṣāḥib-ḳırānlaruñ [80a21] vāriṣi yine ṣaḥib-ḳırāndur. İmdi nāmem vuṣūl bulduḳda Ḳattāl Zengī'nüñ her ne ḳadar dārātı var ise ve eşyāsı var ise bī-ḳuṣūr baña gönderüp [80a22] ve kendiñüz daḫı nice dilerseñüz öyle idüñ. Yoḳ dirseñüz sizler bilürsiñüz. Vaḳtiñüze ḥāżır olasız diyüp tamām eylemiş. Bu kerre Muṭahhar Şāh, [80a23] Ḳahhār'uñ yüzine baḳdı. Bu kerre Ḳahhār-ı Āʿẓam daḫı dönüp Dārāy Hindī'ye eyitdi, ey pehlevān var Keymurād

Ḫān'a söyle ki anuñ başına [80a24] ṣovuḳ geçmiş ve hem Ḳattāl Zengī ḫāliyā ṣaġdur. Yaḳın zemānda gelür. Eger farażā Ḳattāl Zengī gerçek ölmiş olsa bile anuñ eşyāsı kimseye [80a25] virilmez. Ancaḳ eger ol Layṭān didükleri laʿīn bende çeküp bu ṭarafa göndersin. Kendi daḫı varup ādāb-ıla vilāyetine gidüp otursun, **[80b]** [80b1] [-sun].[210] Zīrā ṣoñra ziyān görür didi. Andan Dārāy'a ḫilʿat giyürüp öyle yolladı. Bu kerre yolda giderken bu Ḳattāl Zengī'nüñ [80b2] ne ḳatı çoḳ metīn pehlevānları var imiş diyü söylenürek Dārāy Hindī, serā-perdeden ṭaşra çıḳup raḫşına binüp Keymurād Ḫān [80b3] bār-gāhına vardı. Keymurād Ḫān yanına varup yir öpdi ve Ḳahhār'uñ virdigi cevābları bir bir beyān eyledi. Hemān Arduvān Hindī [80b4] aġız açup eyitdi, pād-şāhum hemān yārın ceng nidā itdür, bir gün muḳaddem Yezdān-perestlerüñ ḫaḳlarından gelüp Ḳattāl Zengī'nüñ [80b5] dārātın żabṭ idelüm yoḫsa böyle nāme ile söz ile anlar bir şey virmezler, didi. Keymurād Ḫān daḫı Arduvān Hindī sözi-y-ile [80b6] ʿaskerde ceng nidā itdürdi.

Ammā bu ṭarafdan, Dārāy Hindī nāme getürüp cevāb alup gidince Ṣarṣar-ı Sebük-bār anuñ ardınca Keymurād [80b7] Ḫān ordūsına varmış idi. Tebdīl-i ṣūret dīvān-ı Keymurād Ḫān'a girüp bir kūşede ṭurup seyr eyledi. Keymurād Ḫān [80b8] gördi ki bir şecīʿ pād-şāhdur ve Arduvān Hindī'i gördi, pāy-ı taḫt ṣandalīsinde oturur. Bir ṭaġa beñzer bir laʿīndür. [80b9] Dönüp eyitdi, Allāhu Teʿālā bu laʿīnüñ şerrinden ḳulların ḥıfẓ eyleye, didi ve Layṭān Vezīr'i gördi, birāderi Baḫtūn Vezīr [80b10] yanında oturur. Erdāl Hindī daḫı Hind dil-āverleri vāfir var. Tamām bunları temāşā eyledi. Andan ceng nidāsın işidüp [80b11]döndi. Serā-perdeye gelüp Arduvān'ı ve Keymurād Ḫān'ı vaṣf eyledi ve yārın cengdür diyüp ḫaber virdi. Muṭahhar Şāh daḫı [80b12] Ḳahḳaşān-ı Zir-dest'e fermān idüp Ḳahḳaşān da ʿasker-i İslām içinde yir yir cengdür diyü nidā eydürdi. İki cānibden [80b13] ol gün ol gice tedārüklerin görüp ṣabāḥa muntaẓır oldılar. Çünkim gice geçüp ṣabāḥ oldı. İki leşker yirlerinden ṭurup [80b14] at, fīl, gergedānlarına süvār olup meydān merkezine gelüp iki cānibden ṣāflar baġlayup alaylar düzdiler. İki ṭarafdan [80b15] naẓar-ı ber-meydān idüp eyā bugün meydāna kim gire ve erlik nāmın kim ḳazana ve ecel pīrāhenin kim giye dirken hemān anı gördiler. [80b16] Keymurād Ḫān ṭarafından Dārāy Hindī at sürüp meydāna girdi ve biraz cevelān idüp luʿb-i hüner gösterdükden ṣoñra [80b17] el ḳaldırup iki cānibden çalınan ceng-i ḥarbīleri

[210] Metin dışı unsur.

diñdirüp bülend-āvāz-ıla naʿra urup eyitdi, beni bilen bilsüñ, [80b18] bilmeyenler āgāh olsun. Benüm Dārāy Hindī.

Beyt,

Var mıdur meydān-ı ʿaşḳuñ bir dil-āver serveri,

İşte er, işte meydān, merdüm [80b19] diyen gelsün beri,

Ey Ḫudā-perestler meydānuma er gönderüñ ve-lākin ġāyet dil-āver gönderüñ didi. ʿAsker-i İslām ṭarafından daḫı bir pehlevān [80b20] Ḳahhār-ı Āʿẓam'dan iẕīn[211] alup ʿazm-i meydān idüp meydāna girdi ve Dārāy Hindī'ye varup ʿaşḳ eyleyüp öñin aldı. Söyleşürek [80b21] azġışup bunlardur, birbiri-y-ile cenge başladılar. Dārāy Hindī ol dil-āverüñ üç ḥamlesin menʿ idüp bir nīze urup ol [80b22] dil-āveri zaḫm-dār idüp şehīd eyledi. Bir pehlevān daḫı girdi. Anuñ da ḥamlelerin menʿ idüp anı da şehīd eyledi.

Ḫülāṣa-i kelām, [80b23] Dārāy Hindī ol gün yidi dil-āver şehīd eyledi ve on beş ḳadarın zaḫm-dār eyledi. Bu kerre Ṣarṣar zaḫm-dar olanları meydāndan [80b24] çıḳarup bir bir getürüp aḫşām olup döndiler. İslām ʿaskeri ḳasāvet-i elem ile bār-gāhlarına geldiler. Rezm libāsların [80b25] çıḳarup bezm libāsların giydiler ve şehīd olanları defn idüp zaḫm-dār olanlaruñ zaḫmın ṣardılar. Bir yire cemʿ olup Ḳahhār-ı Āʿẓam [81a] [81a1] dönüp bunlara pehlevānlar, şol laʿīnüñ meydānına olur olmaz kimse girmesün. Zīrā laʿīn metīn nā-bekāra beñzer didi. [81a2] Öteden Keymurād Ḫān daḫı dönüp bār-gāhına geldükde Dārāy Hindī'ye ḫilʿat giyürdi. Layṭān Vezīr daḫı Dārāy Hindī'ye [81a3] duʿā idüp eyitdi, Nār-ı Nūr elüñ alup ḳuvvet virsün, boynuñ altında ḳalsun. Göreyüm seni, Ḫudā-perestlere hiç āmāl [81a4] ve zemān virme, hemān öldür, didi. Çünki ol gice düşmenüñ az ʿömri gibi geçüp yine ṣabāḥ olduḳda iki ṭarafdan [81a5] leşker binüp birbirlerine muḳābil oldılar. Dārāy Hindī yine meydāna girüp ol gün gene kimin öldürdi ve kimin zaḫm-dār [81a6] eyledi. Dönüp ḳondılar. Üçinci gün yine Dārāy Hindī meydāna girüp Melik Seyf'üñ aḳrabāsından şeh-zāde-i Bedeḫşānī [81a7] nām bir nev-civānī var idi. At sürüp meydāna girüp Dārāy Hindī'ye ber-ā-ber olup cenge başladılar. Dārāy Hindī ol nev-civānı [81a8] urup şehīd eyledi. Hemān bu ḫāli görüp Melik Seyfʿ inān-ı iḫtiyārī elinden gidüp bir kerre ʿalem dibinden raḫşın sürüp [81a9] yanar āteş gibi meydāna girüp Dārāy Hindī'nüñ öñin alup ey ḳolı ḳopacaḳ laʿīn

[211] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**āẕīn** (اذين) şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada "**izn, izin**" kelimelerini yazmak istemiş olmalıdır. Kelime cümlenin akışına göre çevriyazıya **"iẕīn**" şeklinde aktarılmıştır.

öyle bir tāze nihāl nev-civāna nice ḳıyduñ, [81a10] tīz ḥamle eyle. Senden ol maẓlūmuñ ḳanın alayum diyüp ḥayḳırınca, Dārāy Hindī'yi vehm alup el nīzeye urdı. İrüp Melik [81a11] Seyf'e bir nīze ḥavāle eyledi. Melik Seyf siper ḳapup ber-ā-ber virdi. Ne ḥāl ise Dārāy'uñ nīzesin menʿ eyledi. Bu kerre Dārāy [81a12] Hindī gürz-ile geldi. Melik Seyf gürzin de menʿ eyledi. Nevbet kendüye geldükde şeh-zādenüñ eleminden ziyāde ġażaba gelmiş [81a13] idi. Bir kerre hemān ol maʿhūd deste-çūba el urup üç keffesine ṭoḳuzar baṭmān üç ṭaşı vażʿ idüp başınuñ [81a14] üzerinden devr itdirüp al imdi ey melʿūn sen de benden bu yād-gārı diyüp nice kim fırlatdı ise ṭaşlar ḳara ḳuş [81a15] gibi hevādan gelüp Dārāy Hindī birin sipere aldı ammā biri kendinüñ kellesine ve biri bindügi raḫşuñ kellesine urup [81a16] ikisinüñ de kellesi çīnī ṭabaḳ gibi ṭaġılup Dārāy Hindī cān-ber-cehennem eyledi. Atı-y-ıla bile ḳaġşadaḳ zemīne yıḳıldı. [81a17] Ol maḥallde hemān Dārāy Hindī'nüñ babası Erdāl Hindī ʿalem sāyesinde oġlunuñ helāk olduġın görince ġażabından [81a18] gözleri ʿaḳīḳ-i Yemen'e dönüp bir kerre altında olan gergedānın sürüp Melik Seyf'üñ öñin alup, ey nā-bekār Ḫudā-perest [81a19] yā ben seni ḳor mıyum, oġlumuñ intiḳāmın sende diyüp elinde ṭaġa beñzer bir gürz öyke ile Melik Seyf'e bir ḍarb ḥavāle [81a20] eyledi ammā dürüst yolından uramayup meger eksük urılmaġla gürz gelmedi. İllā Melik Seyf'üñ bindügi raḫşuñ kellesine [81a21] rāst gelüp ḫurd-ı ḫām eyledi. Melik Seyf boş bulınup hemān raḫş-ıla bile ser-nigūn olup bir ayaġı rikābda [81a22] ḳaldı. Erdāl Hindī raḫş ḳuvveti-y-ile geçüp gitdi ammā öteden döndi kim Melik Seyf'i helāk eyleye ammā bu ṭarafdan hemān [81a23] Feraḫ-zād Ḫāḳānī gergedān sürüp Erdāl Hindī'ye ber-ā-ber oldı. Ṣarṣar hemān Melik Seyf'i meydāndan ol demde bir yidek raḫş [81a24] yetişdirdiler. Melik Seyf binüp ʿalem sāyesine vardı. İki ṭarafdan Feraḫ-zād ile Erdāl Hindī'nüñ cengi ne yüzden [81a25] olur diyü temāşāya ṭurdılar ammā Feraḫ-zād Ḫāḳānī, Erdāl'uñ öñin kesdirüp ṭurma nā-bekār ḥamle eyle diyince hemān Erdāl, [81b] [81b1] Erdāl Hindī el gürz-i girāna urup Feraḫ-zād'a ʿāşıḳāne bir gürz urdı. Feraḫ-zād Ḫāḳānī arḳada menʿ idüp nevbet [81b2] kendüye geldükde Feraḫ-zād daḫı Erdāl'a urdı. Erdāl daḫı biñ belā ile menʿ idüp bunlardur, yek-ā-yek olup gürz cengine başladılar. [81b3] Feraḫ-zād Ḫāḳānī gördi ki, Erdāl Hindī çoḳ ḳuvvet ṣāḥibi nā-bekārdur diyüp hele tā aḫşām olınca ceng itdiler. Aḫşām dönicek [81b4] maḥall Feraḫ-zād şevḳe gelüp ʿaşḳ-ıla Erdāl Hindī'ye bir bir şedīd ḍarb urdı. Erdāl Hindī menʿ idüp lenger virince altında [81b5] olan gergedānuñ miyānı ḫālel-pezīr olup yaʿni ḳırılup Erdāl Hindī raḫş-ıla bile yıḳılınca hemān-dem Ṣarṣar üzerine

düşüp [81b6] bağladı ve alup döge döge ʿalem sāyesine iletdi. Ol maḥallde iki cānibden ṭābl-ı ārām çalınup döndiler ve ḳondılar. Ṣarṣar, [81b7] Erdāl'ı getürüp gitdi. Bārgāhında ḥāps eyledi. Muṭahhar Şāh dīvāna gelince Feraḫ-zād'a ḫilʿat giyürdi. Bu kerre Keymurād Ḫān [81b8] dönüp ḳondı ammā Erdāl Hindī içün ġama düşdiler.

Üstād eydür, ammā bu maḥallde hemān Arduvān eyitdi, pād-şāhum hiç [81b9] elem çekme, yārın ben meydāna girüp ne Feraḫ-zād'ı ḳoyarum ve ne Ḳahḳaşān'ı ve ne Ḳahhār'ı ve ne sāʾirin ḳoyayum didi. Bu kerre Keymurād [81b10] Ḫān, Arduvān'a ḫilʿat giyürdi ammā bu maḥall-i İslām ṭarafından anda cāsūs var idi. Bu ḫaberi alup döndi. Serā-perdeye gelüp [81b11] eyitdi, maʿlūmuñuz olsun ki yārın Arduvān Hindī meydāna girmege Keymurād Ḫān'dan ḫilʿat giydi, didi. Ol gice mürūr idüp [81b12] çünkim ṣabāḥ oldı. Yine iki leşker tedārüklerin görüp iki cānibden ṭabl çalınup iki leşker ser-ā-pā süvār olup meydān [81b13] merkezine gelüp alaylar düzdiler ve ṣaflar bağladılar ve nāẓır-ı ber-meydān olup baḳārken anı gördiler. Arduvān Hindī yüz ḳırḳ [81b14] eriş ḳadd-ıla ve ol beyāż merdom-ḫor fīl-ile vücūdı gök demüre müstaġraḳ olup ve omuzında on sekiz ṭoplı ṣalıġın [81b15] alup ol heybet-i ṣalābetle meydāna girdi. Hindīler öñinde beytler okuyarak,

Beyt,

Şīr-veş gürleyü tā ḳuyruġı pāyin dögerek,

[81b16] Cānver avlayıcı ḳoca[212] köpek böyle gelür,

diyüp medḥ-i ṣenā iderek miyān-ı ṣaḥn-ı ġāye geldiler ve selāmlayup girü döndiler. [81b17]Arduvān Hindī biraz ṭarīd-i cevelān eyledükden ṣoñra el ḳaldırup çalınan ceng-i ḥārbīleri diñdirüp ḳara ṭāʿlīn [81b18] gürleyüp naʿra urup eyitdi, ey Ḫudā-perestler dünki gün ḳarındaşum esīr iden pehlevān nā-bekār bugün meydānuma [81b19] gelsün. Ben de anı ḳārındaşum yirine ṭutup ḥabs ideyüm didi. Bu kerre İslām dil-āverleri Feraḫ-zād'uñ yüzine baḳdılar. [81b20] Feraḫ-zād Ḫāḳānī daḫı Arduvān Hindīʾi gördi ki, meydānda kendüsin daʿvet eyler. Hemān altında olan gergedān-ı metīne mahmūz [81b21] gösterüp ʿalem dibinden bir kerre ḳopdı. Ṭoġrı meydāna yanar āteş gibi sürüp gelüp Arduvān'uñ öñin kesdürdi [81b22] ve ādāb ile ʿaşḳ eyledi. Arduvān Hindī daḫı Feraḫ-zād'uñ ʿaşḳın ʿunf ile alup eyitdi, baḳa bre nā-bekār Ḫāḳānī, [81b23] dünki gün

[212] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**ḳoça** (قوچه)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin metnin genelinde "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**ḳoca**" şeklinde aktarılmıştır.

sen benüm ḳarındaşum öyle ḥīle ṭutup ḥabs eylemek hüner degüldür. Hüner oldur ki bugün benüm ṣalıġumdan [81b24] rehā bulasın diyüp di imdi ḥamle eyle saña miḳdārıñı bildireyüm ve Nār-ı Nūr ḳullarını üzeriñe güldüreyüm, didi. [81b25] Feraḫ-zād Ḫāḳānī eyitdi, yā Arduvān sen ḥamle eyle zīrā yol senüñdür. Daʿvācı sensin didi. Arduvān Hindī eyitdi, bre hey nā-bekār, [82a] [82a1] ben saña evvel ḥamle eyle didügimüñ aṣlı budur ki, bir ḥamle ben de idemedüm diyüp ḥasret ile gitmeyesin dirüm yoḫsa [82a2] evvel ben ḥamle idecek olursam ġayrı saña ḥamle nevbeti degmez. Meger ki iḳlīm-i ʿademde saña nevbet gele didi.

Ḫāṣılı, buña beñzer [82a3] biraz ḫalṭ-ı kelām eyledi. Bu kerre bunlar biraz mücādeleden ṣoñra cenge mübāşeret idüp Arduvān Hindī ol gün Feraḫ-zād [82a4] Ḫāḳānī'nüñ yidi gergedānın helāk eyledi. Maʿhūd ṣalaḳ ile Feraḫ-zād ġayretinden ziyāde müteʾellim oldı. Hele ne ḥāl ise [82a5] aḫşām olup bunlar ayrıldılar. Arduvān, Feraḫ-zād'a eyitdi, ey Ḫāḳān yārın meydānuma yine sen gel, yārın elbetde senüñ [82a6] ḳaydın görürem didi. Bu kerre Feraḫ-zād Ḫāḳānī eyitdi, yüri hey nā-bekār boyı uzun ʿaḳlı ḳısa Hindī, bildüginden ḳalma [82a7] diyüp döndiler. İki cānibden ṭabl-ı ārām çalınup döndiler ve ḳondılar. Keymurāḍ Ḫān dönüp ḳonınca dīvān idüp [82a8] Arduvān'a ḫilʿat giyürdi ve Feraḫ-zād'ı ṣordı. Bugün yā Arduvān ne ḫoş Feraḫ-zād'ı bende çekmedüñ didi. Arduvān [82a9] eyitdi, pād-şāhum bugün ruḫṣat virdüm ammā yārın baġlar götürürem. Ẓāhiren Feraḫ-zād Ḫāḳānī de bir diyāruñ ṣāḥib-ḳırānī [82a10] geçinür. Aṣıl Keyūmerş imiş didi. Vāḳıʿā yine bu Keymurād Ḫān ile Feraḫ-zād bir neslden idiler. Zīrā Ḫusrevīler, Hūşeng Şāh'uñ [82a11] birāderi Şerīf Şāh oġlıdur. Bu arada Layṭān daḫı ḫoş-āmedīye başlayup ve eyitdi, āferīn ey ṣāḥib-ḳırān-ı Hindīstān [82a12] eger bugün murād ideydüñ, Feraḫ-zād'uñ bende çekerdüñ ancaḳ biraz ihmāl eyledüñ ammā yārın hemān başın kes, emān ve zemān virme. [82a13] Zīrā anlaruñ girüsi çoḳdur. Feraḫ-zād'dan ġayrı üç dāne zehr-i ḳātil daḫı var ve onlaruñ her biri Feraḫ-zād'dan beş beterdür [82a14] didi. Evvelā Ḳahḳaşān andan ṣoñra Ḳahhār-ı Āʿẓam ve Cihān-baḫş bunlardur diyüp Arduvān Hindīʾi biraz ġayrete getürdi. [82a15] Arduvān Hindī daḫı eyitdi, ḫoş imdi yārın Nār-ı Nūr devletinde Feraḫ-zād'ı ya bende çekerüm yāḫud ḳatl eylerüm. İkiden [82a16] ḫālī degüldür diyüp biraz lāf-ı güzāf eyledi. Meger kim ol maḥallde Çeldek ile Jīvek tebdīl-i ṣūret andan gelüp bār-gāh-ı [82a17] Keymurād Ḫān'da temāşā iderlerdi. Bu muṣāḥabatları cümle işidüp oradan döndiler. Sürüp serā-perede-i İskender'e gelüp [82a18] eyitdiler, ey dil-āverler yārın Arduvān Hindī meydāna

girüp Feraḫ-zād'ı bende çekerüm veyā ḳatl iderüm diyü der-ʿuhde [82a19] eyledi didiler. Feraḫ-zād eyitdi, yabana söylemiş melʿūn oġlı melʿūn, Allāh bilür ḳanġımuz ḳanġımuzı bend veyā ḳatl eyler didi [82a20] ammā herkes fısılduya vardılar. Ḳorḳaruz, Arduvān Hindī beglere ḥālel virür. Zīrā melʿūnuñ ṣalığı pek muḫālif ālātdur. [82a21] On ṭoḳuz ṭopuñ ḳanġı birine siper irişse gerek. Hemān Ḫudā'ya emānet didiler. Ṣarṣar gördi kim begler cümle fısılduya [82a22] başladı. Kendü kendüsine eyitdi, yā Ṣarṣar işte gördüñ, İslām dil-āverleri ḫavfe düşdi. Nefs-ül-emrde sözleri de [82a23] yirindedür. Şunda üç kimse vardur. Eger anlara da bir ḫaṭā olursa ʿasker-i İslām'uñ belki inhizāmına sebeb olur. [82a24] Gelendi oġlan bu gice Arduvān Hindī'nüñ ser-vaḳtine girüp uyurken muḥkem dārūdan geçürüp bir yirde ḥabs ideyüm, [82a25] birḳaç gün öyle ṭursun, görelüm ne ẓuhūr eyler didi. Zīrā öldürmege hem Ferāmerz'den ḳorḳar ve hem Feraḫ-zād'dan ve hem Ḳahhār, [82b] [82b1] Ḳahhār-ı Āʿẓam'dan ve Ḳahḳaşān ve Cihān-baḫş bunlardan elem çeker.

Ḫülāṣa-i kelām, aḫşam geçüp yatsu vaḳti olduḳda hemān Ṣarṣar [82b2] tebdīl-i ṣūret ḳandasın ordū-yı Keymurād Ḫān diyüp gitdi. Keymurād Ḫān ordūsına varduḳda bir kūşede siñüp [82b3] bekledi. Tamām dīvān ṭāġılup Arduvān Hindī bār-gāhına varup eyitdi, uyḳum vardur diyüp yatdı. Bu kerre [82b4] Ṣarṣar-ı Sebük-bār'dur, tamām ṣabr eyledi ve taḫmīn eyledi[213] ki Arduvān uyudı. Hele varup bār-gāhı yarup içeri girdi. [82b5] Yāp yāp[214] Arduvān'uñ başı ucına geldi. Gördi ki, uyumış. Ol vaḳt hemān cebinden dārū-yı hūş-beri çıḳarup Arduvān'uñ [82b6] burnına ṭoġrı elin arz itdi kim Arduvān'ı dārūdan geçürüp ele getüre. Ḥikmet-i Ḫudā, Arduvān Hindī eyā yārın Feraḫ-zād'ı [82b7] nice eylesem diyüp fikr iderek uyumış idi. Vāḳıʿasında gördi kim Feraḫ-zād ile cenge ṭurup Feraḫ-zād Ḫāḳānī, [82b8] Arduvān Hindī'nüñ beyāż fīlin urup helāk eyledi. Arduvān ise ol fīlden ġayrı fīl çekmezdi. Hāy nā-bekār [82b9] neyledüñ beni, piyāde mi ḳoduñ diyüp Feraḫ-zād'a bir muşt urdı. Ḥikmet-i Ḫudā ġāfil Ṣarṣar'uñ sīnesine gelüp Ṣarṣar bir kerre [82b10] oḫ diyüp elinden ol dem dārū dökildi ve kendü daḫı yıḳılup bī-hod oldı. Bu kerre Arduvān daḫı bu düşden bī-dār [82b11] olup gözin açdı. Gördi kim, bir ʿayyār yıḳılmış yatur. Ḳalḳup hemān oturavardı ve Ṣarṣar'ı ṭutup bende çekdi. [82b12] Andan el ḳaḳup birḳaç ġulām geldi. Arduvān,

---

[213] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere " (ایدی)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada "**lam** (ل)" harfini unutmuş olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**eyledi**" olarak aktarılmıştır.

[214] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**yāb** (یاب)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*b-p*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**yāp**" şeklinde aktarılmıştır.

Ṣarṣar'ı ġulāmlara virdi ve eyitdi, şol uġrı'ı bir ṣaḳlañ. Zīrā [82b13] bu gice gelüp baña ḳaṣd eyledi. Ben daḫı şöyle bir düş görüp Feraḫ-zād'ı urdum. Meger bunı urmışam diyüp kendi yine [82b14] yatdı. Bu kerre ġulām-ı derd-mend, Ṣarṣar alup çādurda ḥabs eyledi ammā birazdan Ṣarṣar'uñ ʿaḳlı başına gelüp kendüsin bend [82b15] içinde gördi. Hāy meded, boġazı ele virmişem. Bu nā-bekār taḥḳīḳ beni Keymurād Ḫān'a söyleyüp Keymurād Ḫān daḫı getür görelüm, [82b16] naṣıl ʿayyārdur dise gerek gördükde Layṭān-ı Laʿīn beni görince bilüp hemān emān virmeyüp ḳatl ider diyüp düşinmege [82b17] vardı. Kendü kendüzine eyitdi, bāri bir ḥīle ideyüm. Belki ol ṭarīḳ ile ḫalāṣ bulam diyüp yine kendüsine eyitdi, [82b18] oldı baña olacaḳ diyüp gūyiyā üç günlük ölüye döndi. Çünkim ṣabāḥ oldı. Arduvān Hindī yirinden ḳalḳup [82b19] giyindi. Biraz defʿ-i ḫumār eyledükden ṣoñra keyfi yetişüp fīline binüp Keymurād Ḫān bārgāhına vardı. Keymurād Ḫān'a [82b20] eyitdi, pād-şāhum bu gice şöyle bir ʿayyār ṭutdum diyüp vāḳıʿa aḥvālin daḫı naḳl eyledi. Keymurād Ḫān eyitdi, varuñ [82b21] getürüñ, görelüm naṣıl uġrı ʿayyārdur diyüp ādem gönderdi. Varup gördiler kim, ʿayyār dünden ölmiş. Tekrār Keymurād Ḫān'a [82b22] gelüp ölmiş didiler. Keymurād Ḫān eyitdi, varuñ Nār-ı Nūr'a atuñ didi. Bu maḥallde Arduvān Hindī eyitdi, yoḳ yoḳ anı benüm [82b23] merdom-ḫor fīlüme götürüp virüñ, yisün didi. Yine tekrār bir ādem varup Ṣarṣar'ı bir cüvāla ḳoyup ve ṣırtına urdı ki [82b24] götürüp bir yirde ṣoyup üzerinde libāsların alup fīlüñ öñine bıraġa. Bu kerre ḥarīfüñ omuzında giderken uṣūl [82b25] ile ḫançerin ʿuryān idüp cüvāl içinden elin çıḳardı. Andan ol ḥarīfüñ boş bögrine niçe kim ṣoḳdı ise [83a] [83a1] ḥarīf bir kerre āh idüp cüvālı ṣalıvirdi ve kendi de düşüp helāk oldı. Bu kerre Ṣarṣar cüvāluñ içinde yuvarlanup [83a2] ṭaşra çıḳdı ve ayaġa ṭurup elinde ḫançer, ḫalḳ bunı görince breh breh ḳomañ ölü dirildi diyüp ardına düşdiler ammā [83a3] Ṣarṣar-ı Sebük-bār'a bir kimse ḳarşu duramaz. Hemān çıḳdı, gitdi. Bir tenhā yire geldükde fi-l-ḥāl bir ġayrı ṣūrete daḫı girüp [83a4] yine döndi. Keymurād Ḫān'uñ dīvānına vardı. Ol vaḳt geldi ki Keymurād [83a5] Ḫān, Ṣarṣar'uñ itdügi ḥīle'i söyleşürler. Keymurād Ḫān ḫayrān oldı. Bu eṣnāya dek ceng ṭablları daḫı çalınup iki ṭarafdan ʿasker süvār oldılar. Ṣarṣar daḫı oradan [83a6] sürüp leşker-i İslām'a geldi. Beride daḫı ceng-i ḥarbīler çalınup pehlevānlar ve pād-şāhlar bindiler ammā Ṣarṣar görinmez. ʿAcebā sulṭān-ı [83a7] ʿayyārān niçe oldı diyüp cost-u-cū iderlerken Ṣarṣar daḫı gelüp başına gelen ser-encāmın naḳl eyledi. Bunlar işidüp [83a8] öyle ise şükr ṣaġlıġa diyüp vāfir laṭīfe eyledi. Andan süvār olup meydān kenārına gelüp iki

cānibden ṣāflar [83a9] düzdiler ve alaylar baġladılar. Keymurād Ḫān ṭarafından Arduvān Hindī fīl sürüp meydāna girdi ve naʿra urup Feraḫ-zād [83a10] Ḫāḳānīʾi daʿvet eyledi. Bu kerre Feraḫ-zād daḫı gergedānın sürüp yanar āteş gibi meydāna girüp Arduvān'uñ öñin alup [83a11] bunlardur, cenge başladılar. Arduvān, Feraḫ-zād'uñ yine iki gergedānın helāk idüp üçinci ḥamlesinde Feraḫ-zād tiziyye [83a12] siperi dürüst yetişdiremeyüp ṭopuñ biri altında olan gergedānuñ kellesine rāst gelüp ḫurd-ı ḫām eyledi. Biri daḫı [83a13] Feraḫ-zād'uñ miġferi kenārına ilüp başın iki şaḳḳ eyledi. Feraḫ-zād ẕemīne atılup gergedān yıḳıldı. Bu kerre Feraḫ-zād'a gergedān [83a14] irişdürdiler. Süvār olup başınuñ zaḫmına baḳmayup yüzinden ḳanın silüp bir kerre el tīġ-i ḫun-feşāna urdı. [83a15] İrüp Arduvān'a bir ḳılıç ḥavāle eyledi. Arduvān daḫı tiziyye siper ber-ā-ber virdi ammā Feraḫ-zād Ḫāḳānī, Arduvān'uñ [83a16] siperin yufḳaldup dāmeninden kesdi ve ṣāġ omuzına bir buçuḳ ḳarış zaḫm-ı şedīd açdı. Arduvān Hindī [83a17] bir kerre āh idüp ḳolları ʿamelden ḳaldı. Feraḫ-zād Ḫāḳānī murād eyledi kim bir daḫı ura. Keymurād Ḫān bu ḥāli görüp Feraḫ-zād'uñ [83a18] żamīrin añlayup ʿaskere ḳol ṣalup birden yürütdi. İki kerre yüz biñ ʿasker hemān naʿralar urup yüridiler. Feraḫ-zād'uñ [83a19] üzerine bir uġurdan ḥamle eylediler. Bu kerre beriden İslām ʿaskeri daḫı bu ḥāli görüp anlar da yüridi. Yine [83a20] gör seyri. İki leşker birbirlerine ḳarılup ḳatıldı ammā bu arada Hindīler, Arduvān'ı meydāndan çıḳārdılar. Zaḫmın ṣardılar. [83a21] Beri ṭarafda daḫı İslām dil-āverleri Feraḫ-zād'ı meydāndan çıḳarup başın ṣardılar ammā İslām ʿaskerinde dil-āverler çoḳ olmaġ-ıla [83a22] Keymurād Ḫān'uñ ʿaskerini ʿamelleri üzre sürdiler. Bu kerre ol laʿīn oġlı Layṭān Vezīr gördi ki, ʿaskerleri bozılmaḳ mertebesine [83a23] vardı. Hemān Keymurād Ḫān'a varup eyitdi, bre meded pād-şāhum iş işde geçdi. Şimdi ʿaskerimüz bozılur, ṭabl-ı [83a24] ārām çaldır diyince Keymurād Ḫān daḫı ṭabl-ı ārām çaldırup ʿasker-i İslām ṭabl-ı ārām ṣadāsın işidince cengden el çekdiler. İki [83a25] leşker birbirlerinden ayrılup dönüp ḳondılar. Ölenleri iki ṭarafdan ayurup İslām ʿaskerinden düşen şehīdleri defn eylediler, **[83b]** [83b1] eylediler ammā beride kāfirlerüñ ḳırılanların āteşe yaḳdı. Layṭān Vezīr, Keymurād Ḫān'a eyitdi, pād-şāhum birḳaç gün ceng [83b2] eylemeyüp teʾḫīr idelüm. Arduvān Hindī'nüñ zaḫmı oñulınca ve hem şu arada belki ʿAḳrebe Cāẕū da gelüp irişür. Mādām ki cāẕū [83b3] laʿīne gelmedükce biz bu Ḫudā-perestlerüñ ḥaḳlarından gelmeyüz didi. Keymurād Ḫān da birḳaç gün ceng yoḳdur. Arduvān Hindī'nüñ zaḫmı [83b4] eyü olınca diyü ḫaber gönderdi. Birḳaç gün ceng olmayacaġın iki

ʿaskerden ḫaber-dār olup ʿasker āgāh oldılar [83b5] ve kendi ʿālemlerinde oldılar. Herkes kūşe kūşe ʿayş-ı ʿīşret üzre olup ʿālemlerinde oldılar. İslām dil-āverleri ise eyā [83b6] efendimüz Ḳattāl Zengī ne zemān ẓuhūr eyler diyüp Ferāmerz̲'üñ gelmesine muntaẓır oldılar. Beride daḫı Keymurād Ḫān ile Layṭān [83b7] Vezīr daḫı eyā Ṣabārū ʿAyyār, Cāz̲ū'yı bulup bunda getürebilür mi ʿaceb, ne ḫaber ile gelür diyüp Ṣabārū'ya ve Cāz̲ū'ya [83b8] muntaẓırlar ammā biz gelelüm Ṣabārū aḥvāline,

Ez̲-in cānib rāvī-i şīrīn öyle naḳl ü beyān eyler kim, Keymurād Ḫān Hūşeng- [83b9] ābād'dan Ḫāḳāniyye üzerine geldükde Ṣabārū ʿAyyār'ı Kūh-ı Bercīs'de ʿAḳrebe Cāz̲ū'yı daʿvet eylemege göndermiş idi kim [83b10] alup bile getüre diyü göndermiş-idi. Ṣabārū ʿAyyār, ʿazm-i Kūh-ı Bercīs idüp günlerde bir gün Kūh-ı Bercīs'e gelüp aṣlında [83b11] bu Kūh-ı Bercīs bir bülend ṭāġ idi. Degme ādem çıkamazdı. Firāzında Şeddād Şāh-ı İbn-i ʿĀd bir metīn ḳalʿa ve müstaḥkem ḳulle bünyād idüp [83b12] ḥattā bir daḫme daḫı vażʿ eylemiş-idi ammā bu ʿAḳrebe didükleri cāz̲ū gelüp içinde olan ḫalḳı dağıdup kendi ḳalʿa'ı żabṭ [83b13] eylemiş-idi ve bir ḳızı var idi. Şemle Bānū dirlerdi. Ziyāde maḥbūbe idi. Mükaddemā gelüp Ḳarṭās ḳapup mekānına getürüp [83b14] ḥabs eylemiş-idi. Şimdi yine vardı. Ferāmerz̲'e furṣat bulup ḳapdı. Şeyṭān-ı ʿAleyh-il-laʿne sözi ile Cezīre-i ʿAyn-ül-baḳar'a [83b15] bıraġup geldi. Kūh-ı Bercīs'de ḳalʿasında oturdı. Nā-gāh günlerde bir gün Ṣabārū ʿAyyār çıḳageldi. ʿAḳrebe Cāz̲ū'ya temennā idüp [83b16] Layṭān Vezīr ile Keymurād Ḫān'uñ selāmın degürdi ve seni daʿvet eylediler didi. ʿAḳrebe Cāz̲ū daḫı nola diyüp Şemle Bānū'yı [83b17] anda bıraḳdı. Ṣabārū ʿAyyār'a eyitdi, sen yap yap gel zīrā sen benümle gidemezsin diyüp siḥr ḳuvveti-y-ile kendi ileri [83b18] yüridi. Az zemān içinde Ḫāḳāniyye üzerine geldi. Gördi kim, Keymurād Ḫān gelüp ʿasker-i İslām-ıla muḳābil ḳonmış, [83b19] oturur. Gelüp maḥfīce Layṭān Vezīr'e bulışdı. Bu kerre Layṭān, Cāz̲ū'yı görince şād olup eyitdi, ḫoş geldüñ ey meleke-i [83b20] ṣāḥirān. Eyü vaḳtde gelüp irişdüñ. İşte ḥāl şu yüzden oldı diyüp naḳl eyledi ve Ḳattāl Zengī nice oldı, ḫaberüñ [83b21] var mıdur didi. ʿAḳrebe Cāz̲ū eyitdi, belī bir gice ben varup ḳapup, Deryā-yı Muḥīṭ cezīrelerinden bir cezīreye bıraḳdum ki [83b22] aña Cezīre-i ʿAyn-ül-baḳar dirler, anda bıraḳdum. Ol cezīrede dahi nerre evlādlarından Seḫāb-ı Çihil-dest olur, şimdiye dek çoḳdan [83b23] helāk oldı didi. Bu kez Layṭān bu ḫaberi işidince dibelik şād oldı ve sevindi. Andan ṣoñra ʿAḳrebe Cāz̲ū'yı alup [83b24] tenhāca Keymurād Ḫān'a götürüp ḫalvetinde bulışdurdı ve daḫı taʿrīf eyledi. Keymurād Ḫān da taʿẓīm eyleyüp ziyāde ikrām ve

iltifāt [83b25] eyledi ve Ḫudā-perestlerden şekvā eyledi. Layṭān daḫı aġlayup Ṣarṣar'uñ kendüye eyledügi rengleri naḳl idüp burnın, ḳulaġın **[84a]** [84a1] gösterdi. Bu kerre ʿAḳrebe Cāẕū eyitdi, elem çekmeñ ġayrı ben geldüm. Anlaruñ işi tamām oldı didi ve bu esrārı kimseye [84a2] bildürmediler.

Ammā rāvī eydür öte ṭarafda, yaʿni İslām ʿaskerinde Feylelsof-ı Dānā, Muṭahhar Şāh'a ve beglere eyitdi, dil-āverler bu bizüm [84a3] İslām ʿaskerinde birḳaç gün nuḫūset ve ṣıḳlet vardur. Aṣlā ve ḳaṭʿā ṭaşra bir kimse gitmesün didi ve kendi şākirdlerin [84a4] alup bütün İslām ʿaskerinüñ dāʾiresine esmā ile cizi çizdi[215] ve kendi ẓuhūrāta müteraḳḳıb oldı.

O yañadan, ʿAḳrebe Cāẕū [84a5] bir tenhā yire varup başladı siḥr eylemege. Nā-gāh anı gördiler ki hevānuñ yüzinde bulutdan eṣer yoġ-ıkan anı gördiler ki añsuzın [84a6] bir şedīd rūzgār çıḳdı, raʿd ve berḳ oldı. Der-ʿaḳāb yaġmurlar yaġup seller aḳdı lākin Feylesof-ı Dānā'nuñ çizdügi [84a7] dāʾireden içeri uġramadı. Yaġmurdur, giderken ḳara çevirdi. Allāh öyle bir ḳar yaġdı kim dāʾireden ṭaşra gūyā ki [84a8] ḳardan bir ḳālʿa çevrildi. Āsmāna varınca öyle bir ṣovuḳ oldı kim zemherīde daḫı eyle bir ṣovuḳ olmaz idi. Ancaḳ [84a9] dāʾireden içeri işlemezdi. Feylesof-ı Dānā siḥr ʿalāmeti olduġın bilüp tīz bir ʿazāīm daḫı oḳudı. İşāret [84a10] eyledi. Ol sāʿat bir ʿaẓīm rūzgār çıḳup ʿaskerüñ dört cānibe ṭoġrı esüp ḳarı ṭār-mār eyledi. Bu kerre ʿAḳrebe [84a11] Cāẕū da bildi kim siḥrini esmāʾullāh ḳuvveti-y-ile ibṭāl eylediler. Tiziyye ʿAḳrebe Cāẕū bir dürlü siḥr daḫı idüp bu kerre başladı [84a12] hevādan āteş yaġmaġa. Ol ḳadar yaġdı kim dāʾireden ṭaşra bütün cihānı āteş ḳapladı. ʿAsker-i İslām ḫavfe düşdi. Feylesof-ı [84a13] Ekber bir ʿazāīm daḫı oḳudı. Öyle bir ʿaẓīm raḥmet boşandı kim ol āteşüñ cümlesin söyündirüp maḥv eyledi. ʿAḳrebe [84a14] Cāẕū bir efsūn daḫı oḳıyup bir avuç ṭopraḳ alup ʿasker-i İslām'a ṭoġrı atdı. Hevā yüzinden ol ḳadar ejderler, [84a15] yılanlar ve ʿaḳrebler dökildi kim ḥadd-i pāyānı yoḳ. Bu kerre dāʾirenüñ eṭrāfına üşdiler. Dil-āverlerüñ ḫavfı daḫı ziyāde [84a16] oldı. Feylesof yine yirden bir avuç türāb aldı ve üzerine bir ʿazāīm oḳuyup ṣaçdı. Ol ḳadar ḳarınca ʿaskeri peydā [84a17] oldı kim ḥadd-i ḥaṣrı yoḳ. Bu kerre ol ejderlere üşüp cümlesin yidiler. Maḥv oldı, ejderlerden eṣer ḳalmadı. Begler [84a18] ve şāhlar Feylesof-ı Ekber'üñ kemāline taḥsīn eylediler ammā ötede ʿAḳrebe Cāẕū yitmiş iki dürlü siḥr eyledi. Cümlesin Feylesof-ı [84a19] Dānā

[215] Müstensih bu kelimeyi tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere "**ciz-** (جز)" şeklinde yazmıştır. Kelime çevriyazıya "**çiz-**" olarak aktarılmıştır.

ḳuvvet-i esmā ile ibṭāl eyledi. ʿAḳrebe Cāẕū ġayrı ʿāciz oldı. Ol demde hemān bir ḫınzır postı getürdüp ġuruş gibi [84a20] kesüp öñine yıġdı ve eline dīvit ḳalem alup ḫınzır ḳanı ile ne ḳādar İslām dil-āverleri var ise cümlesinüñ isimlerin [84a21] ol derilere yazdı. Andan öñine micmer ile āteş getürdüp her pehlevānuñ ismi yazılan deriʾi āteşe bıraḳdı. Hemān beride [84a22] ism ṣāḥibi olan dil-āver yirinden ṭururken bir kerre hāy diyüp aldı yürüyivirdi. Görenler breh breh ṭur nolduñ nereye [84a23] gidersin diye. Gördiler, olmadı ve kimseʾi diñlemedi. Hemān doludizgin segirdüp ḳandasın diyüp dāʾireden ṭaşra çıḳdı [84a24] ve Keymurād Ḫān ʿaskerine ṭoġrı gidüp bār-gāh-ı Keymurād Ḫān öñine gelüp ṭuravardı. Bu kerre ʿAḳrebe Cāẕū işāret [84a25] eyledi. Hemān ol pehlevānı bende çeküp bir çadırda ḥabs eylediler. Cāẕū melʿūn ismin daḫı āteşe bıraḳdı. Beride ol ismüñ ṣāḥibi, [84b] [84b1] ṣāḥibi daḫı alup yüriyivirdi. Aña daḫı bre saña noldı diyince öteye varup anı daḫı bende çekdiler.

Ḫāṣıl-ı kelām, [84b2] bu üslūb üzre ṭoḳsān ḳadar be-nām ve güzīde pehlevānları ve ser-ḳaplānları getürüp cümle bende çekdiler. Bu kerre Ḳahhār-ı [84b3] Āʿẓam'uñ ismin yaḳup ol daḫı geldükde meger ki ʿAḳrebe Cāẕū muḳaddemā Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ naʿrasından gözi ḳorḳup kīn eylemiş [84b4] idi. Hemān gördügi gibi eyitdi, ben bunı kendi mekānuma götürüp eşedd ʿaẕāb-ıla helāk eylerüm didi ammā göñlinden [84b5] eyitdi, eger beni bu dil-āver ʿavretlige ḳabūl iderse ben daḫı helāk eylemem diyüp ḥāṣılı ʿAḳrebe Cāẕū hemān Ḳahhār'ı aldı. [84b6] Varayum bu nā-bekārı ḥabs idüp yine geleyüm diyüp bir siḥr eyledi. Ḳahhār ile bile nā-būd-ı nā-peydā oldı. Az zemānda [84b7] mekānı olan Kūh-ı Bercīs'e geldi. Ḳahhār'ı ḳalʿada serāyına getürüp ḳızı Şemle Bānū'ya sipāriş eyledi ve eyitdi, ḳızum [84b8] bu ziyāde ḳuvvet-i ḳāhire ṣāḥibi nā-bekārdur. Göreyüm seni bunı bir ḫoşca ḥıfẓ eyle diyüp tenbīh eyledi ve götürüp Ḳarṭās-ı [84b9] Merdom-ser'üñ yanında ḥabs eyledi ve kendi yine Ḫāḳāniyye üzre Keymurād Ḫān yanına gitdi ammā beride ʿAḳrebe Cāẕū gidince [84b10] Layṭān, Keymurād Ḫān'a eyitdi, pād-şāhum hemān elde olan Ḫudā-perestleri dār dikdirüp cümlesin ber-dār eyleyelüm didi. Bu kerre [84b11] Keymurād Ḫān eyitdi, yā Layṭān hele ʿAḳrebe Cāẕū gelsin de yine anuñ reʾyi-y-ile ber-dār idelüm. Belki ṣoñra bize ḫāṭırı ḳalup bize bir reng [84b12] eyler didi. Hele Cāẕū gelince ṣabr eylediler. Nā-gāh ʿAḳrebe Cāẕū da gelüp Keymurād Ḫān ile Layṭān Vezīr, ʿAḳrebe'ye murādları [84b13] ne ise bildürdiler. ʿAḳrebe Cāẕū da rıżā virüp Layṭān kendi ḳalḳup ṭoḳsan dāraġacı

dikdürdi. Bār-gāh öñine [84b14] andan ṭoḳsan nefer-i dil-āveri keşān-ber-keşān varup ḥabsden cümlesin alup getürdiler.

Ammā rāvī eydür, bunlar maḥbūs olduġı [84b15] yirde mesḫūr idiler. Kendilerin bilmezlerdi çünkim şimdi dār dibine getürdiler. İbtidā başda Cihān-baḫş'ı daḫı yanına Ḳahḳaşān-ı Zir-dest [84b16] ve Feraḫ-zād Ḫākañi ve Melik Seyf ve Ṭumṭurāḳ-ı Pūlād-dest ve Ḳanāṭūr Zengī ve Gülgūn Zengī ve Arduvān-ı Āhen-derīd ve Keyyūs-ı Nīze-dār ve sā'ir [84b17] dil-āverān-ı İslām cümlesin şıravardı. Dārlar dibine dizdiler. Andan ṣoñra her pehlevānuñ ḳafāsına ikişer cellād geçüp bireri [84b18] daḫı dār üzre çıḳdılar kim ikisi aşaġıdan ḳaldırup biri daḫı yuḳarıdan çekeler ammā bu arada ise mesḫūr kendülerin [84b19] aṣlā bilmezler. Bu kerre Keymurād Ḫān eyitdi, şimdi bunlar böylece öldüklerin bilmezler ve bāri ʿaḳılların başlarına getürsek de [84b20] andan ṣoñra kendilerinüñ öldin bilseler didi. Bu kez Layṭān ise feryād idüp bre pād-şāhum hemān böyle iken ber-dār olunsn [84b21] yoḫsa şimdi ʿaḳıllar başlarına gelicek olursa cümlesi de ḫalāṣ olurlar diyüp ziyāde iḳdām eyledi. Zīrā muḳaddem Cevāhir [84b22] Şāh daḫı Müselmān olmadın Jīvek ʿAyyār pehlevānları çalup böyle helāk eylerken Ḳahhār-ı Āʿẓam ḳafesden boşanup gelüp pehlevānları [84b23] ḫalāṣ eylemiş idi. Andan ötüri Layṭān Vezīr'üñ gözi ḳorḳmış idi. Anuñ-çün iḳdām ider ki ol zemān ʿAḳrebe Cāẕū [84b24] daḫı Ḳahhār'uñ uzaḳdan naʿrasın işidüp az ḳalup zehresi çāk olup öleyazdı. Zīrā Cāẕū ḳısmı ve dīv ḳısmı naʿraya [84b25] ṭāḳat getüremezlerdi. İşte bunlar bu ḥāl üzre bu mücādelede beri ṭarafda İslām ʿaskeri daḫı pehlevānlaruñ ber-dār ideceklerin **[85a]** [85a1] duyup feryād u fiġān vāveylā idüp aġlaşurlardı. Feylesof-ı Dānā ise dil-āver siz elem çekmeñ, anlara zevāl yoḳdur. Şimdi [85a2] ḫalāṣ olurlar diyüp bunlara tesellī virmekde. Bizüm dāstānımuz Kūh-ı Bercīs'de Ḳahhār-ı Āʿẓam ile Ḳarṭās-ı Merdom-ser aḥvāline [85a3] geldi.

Eẕ-īn cānib rāvī-i ʿacīb-ül-beyān ve faṣīḥ-ül-lisān bu dāstānı böyle naḳl-i beyān eyler kim, ol zemān kim ʿAḳrebe Cāẕū [85a4] Ḳahhār-ı Āʿẓamı getürüp ḥabs eyledi ve ḳızı Şemle-i Şāḫire'ye sipāriş eyledi ve hem ziyāde medḫ eyledi ve bıraġup yine gitdi. [85a5] Bu kerre Şemle Bānū da gerçi daḫı bākire ve hem ġāyet ḥüsnālardan idi ammā sāḫire idi ve tamām kestānesi ḳararup aġız açmış idi. [85a6] Ḳaçan ki çün müzākeresi olsa hemān ḳahpe ḳızmış, iştihādan şarıl şarıl işemege başlar idi ammā vālidesi ʿAḳrebe [85a7] Cāẕū gidince eyitdi, varayum şol anam getürdügi pehlevān naşıl kimsedür diyüp hemān ḳalḳup Ḳahhār'uñ yanına geldi. Ḳahhār [85a8] ise öyle

mesḫurdur ki kendin bilmezdi. Ḳarṭās'uñ bu arada ʿaḳlı başında ammā siḥr bendinden öyle olmış ki aṣlā ḥarekete [85a9] mecāli yoḳ. Hemān ḥayvān gibi bel bel baḳar. Nuṭḳa ḳādir degül idi. Bu kerre Şemle Bānū, Ḳahhār'ı görince biñ cān-ıla ʿāşıḳ olup [85a10] iştihāsından dāb-ı mekrūh ḳadīmi üzre ferci ṣulanup bili boşanmaġa başladı. Hemān bu Şemle Bānū bir siḥr idüp Ḳahhār'uñ [85a11] üzerine üfürince Ḳahhār-ı Āʿẓam'uñ ʿaḳlı başına gelüp üzerinden siḥri zāʾil olup olduġı gibi Ḳahhār'uñ gözleri açıldı. Gördi ki, [85a12] bir zindān gibi yirde oturur ve ḳarşusında bir maḥbūbe-i devrān, ḫūb duḫter ṭurup kendüyi temāşā eyler. Bu kerre fikre varup [85a13] eyitdi, eyā bura nere ola ki, ben ʿaskerde ṭururken ḳalḳup Keymurād Ḫān ordūsına doġrı gitdüm. Ġayrı nice olduġum [85a14] bilmem ammā ġālibā şehīd mi eylemişler beni ki bu ḳabrdür ve ḳārşumdaki ḫūrīdür. Yā ʿamelümdür diyüp dört cānibe baḳınurken gördi ki, [85a15] yanında Ḳarṭās-ı Merdom-ser, ol daḫı kendüsin seyr ider. Bu kerre Ḳahhār'uñ dibelik taʿaccübi ziyāde oldı. Dönüp Ḳarṭās'a eyitdi, [85a16] yā Ḳarṭās sen ne bakarsın. Biz bunda ne araruz didi ammā Ḳarṭas da nuṭḳ yoḳ, aṣlā cevāb virmedi. Bu kerre Ḳahhār-ı Āʿẓam'a [85a17] bir dehşet geldi ammā Şemle Bānū, Ḳahhār'a ḫiṭāb idüp eyitdi, ey pehlevān-ı ʿālem ol yanuñdaki dīve ne söylersin zīrā [85a18] anuñ ʿaḳlı başında yoḳdur ki saña söz söyleye ve saña cevāb vire. Sen benümle söyleş didükde Ḳahhār dönüp Şemle Bānū'ya [85a19] eyitdi, ey Bānū-yı cihān yā sen kimsin ve bura neredür ve beni bunda kim getürdi ve bu nerreye noldı kim ʿaḳlı başında degüldür [85a20] didi. Şemle Bānū eyitdi, pehlevān bura Kūh-ı Bercīs'de Ḳalʿa-i Şeddād Zindānı'dur ve seni bunda ʿAḳrebe Cāẕū didükleri [85a21] Cāẕū getürdi ve ol güher-ābı daḫı Cāẕū getürdi ammā anı getüreli vāfir zemān oldı. Ancaḳ seni bugün getürdi. [85a22] Ben ḫod ol ʿAḳrebe Cāẕū'nuñ ḳızıyam. Aduma Şemle Bānū dirler. Ben seni görüp saña ʿāşıḳ oldum ve senüñ siḥriñi üzerüñden [85a23] aldum. Elbetde benümle sīne-i ṣāf ol, seni bütün dünyāya Ḳāf-ber-Ḳāf pād-şāh ideyüm didi. Ḳahhār'uñ ʿaḳlına yatup aşlına [85a24] vāḳıf olup fikr eyledi. Şimdi ben bu melʿūneye yoḳ diyüp ser-geştelik idersem, belki ḳaçar ṣoñra bunda ḳalup bir yire [85a25] gidemem. Ötede ise İslām ʿaskeri bilürem ki ziyāde mużāyaḳa ve ıżṭırābdadur. Hemān buña müdārā ideyüm diyüp döndi, [85b] [85b1] döndi. Eyitdi, ey Bānū-yı cihānum olsun nola seni nikāḥ ile alayum ammā ancaḳ şol güher-ābuñ daḫı siḥrin zāʾil eyle. Bunda [85b2] çıḳup leşkere varalum, orada dügün idüp seni alayum didi. Şemle Bānū eyitdi, yoḳ hemān şimdi beni bir kerre [85b3] yefʿalleyüp ve bikrüm izāle eyle diyüp Ḳahhār'uñ üzerine

düşdi ve ḳucaḳlayup laʿīne iştihāsından cuhūd sıtması [85b4] ṭutmış gibi ṣaḳır ṣaḳır ditreyüp ḳapdı, ṣalıvirdi. Ḳahhār'uñ üzerin rüsyāv eyledi. Bu kerre Ḳahhār bu ḫāli görince [85b5] ol ḳadar ġażaba geldi kim olmaz. Eyitdi, girü ṭur behey melʿūn diyüp başına bir muşt öyle urdı kim Şemle Bānū'nuñ [85b6] kellesi tār-mār olup beyni ḳan-ıla bile ṣaçıldı ve Ḳarṭās'uñ daḫı üzerine ṣıçrayınca bu kerre Ḳarṭās silkinüp [85b7] ve kendüsine gelüp ne gördi, anı gördi ki Ḳahhār-ı Āʿẓam bir ḳızı helāk eylemiş. Gelüp temennā eyledi. Eyitdi, ey dil-āver-i ʿālem [85b8] bu ne ḥāldür ve sen bunda ne ararsın ve helāk eyledügi kimdür didi. Zīrā Ḳarṭās öyle meshūr gelüp Şemleʾi gerçi [85b9] görmiş-idi ammā teşḫīṣ idemezdi. Ḳahhār daḫı aṣlı-y-ıla naḳl eyledi. Andan zindāndan ṭaşra çıḳup serāy meydānına geldiler. [85b10] Bu kerre Ḳahhār bir ḳubbe gördi. Yanında bir sütūn dikmişler ve üzerinde birḳaç saṭır yazu yazmışlar. Ḳahhār yaḳın varup oḳıdı. Dimiş ki, [85b11] ben ki Şeddād Şāh idüm, bu daḥmeʾi bunda binā idüp içinde nice bār-gāhlar ḳodum. Sen kim Āl-i Ḳahremān'dan Ḳahhār-ı Āʿẓam olasın. [85b12] Bu sütūnı ḳoparup daḥmeye yol bulup içinde olan emānetleri alasın dimiş ve benüm rūḥumı ḫayr duʿādan ferāmūş itmeyesin [85b13] dimiş. Bu kerre Ḳahhār şād olup zūr eyledi. Ol sütūnı yirinden ḳoparup bir ṭarafa ḳodı. Ol sāʿat bir ṭarafı ḳopdı ve ol [85b14] ḳubbenüñ ḳapusı ẓāhir oldı. Üzerinde bir ʿaẓīm miftāḥ ṣoḳılmış. Bu kerre Ḳahhār ol miftāḥı üç kerre ṣāġına burup ḳaḳı- [85b15] -virdi. Ḳapudur, açıldı. Hemān bismilllāh diyüp içeri girdi. Gördi, bir ʿaẓīm ve vāsiʿ meydān, eṭrāfı ḥücre ve birinde zünbūrī [85b16] perde aşılmış. Nā-gāh bir güher-āb ẓāhir olup yüz seksān eriş ḳadd-ıla elinde ʿamūd-ı girān eyitdi, ey ḫākī sen bunda ne ararsın [85b17] diyüp geldi. Ḳahhār'a bir ʿamūd ḥavāle eyledi. Ḳahhār daḫı el açup ʿamūdın çekdi, elinden aldı ve kendi ʿamūdı-y-ıla bir ʿamūd urup [85b18] yıḳdı. Bu kerre güher-āb emān yā Ḳahhār-ı Āʿẓam beni öldürme. Ben bu daḥmenüñ müvekkelliyüm. Aduma Kāpūs Nerre dirler didi. Ḳahhār daḫı [85b19] incitmeyüp dīvān-ı Şedād Şāh'ı girüp seyr eyledi. Gördi, bir dīvān-ı ʿālī ḳurılmış ki tertīb üzre gūyiyā cümlesi cānludur. [85b20] Vezīr-i vüzerā emīr ü ümerā, server-i selāṭīn, bevvābān, ser-hengān, ḫuddām, cümlesi yirlü yirinde ṭurmışlar. Şedād Şāh daḫı taḫt üzre yanında [85b21] ṣāġ ve ṣol vezīrler ve ḥakīmler, Ḳahhār bunları bu heyʾetde görince ḫayrān oldı ve ilerü varup gördi, Şedād Şāh'uñ boynında [85b22] bir levḥ var. Varup ādāb-ıla alup oḳıdı. Dimiş ki, ey zemān-ıla bunda gelen şehriyār, kim getüre bunda seni rūzgār. Pes bunda [85b23] gelüp benüm dīvānumı seyr idüp benüm rūḥumı ḫayr ile yād idüp ben ki Şedād Şāh idüm. Bu Ḳalʿa-i Ābād,

bunda ve daḥmeʾi cümle tā senüñçün [85b24] binā eyledüm ve saña ḳırḳ sekiz pāre ālāt-ı ceng ḳodum. Evvelā ṭoḳuz biñ baṭmān muṭalsım gürz ḳodum ve bir ḳılıç daḫı ḳodum ki adına Tīġ-i Be-naḳş-ı [85b25] Şeddādī dirler ve yeşil evren postından yüz ḳırḳ sekiz ḳubbeli bir bār-gāh ḳodum. Adına Şeb-reng[216]-i Şīr-pāy[217]-ı Şeddādī dirler. Arslān pençeli [86a] [86a1] bir raḫş daḫı ḳodum ve üç biñ ʿaskere yetecek ḳadar ālāt ve bār-gāh ḳodum. Bu emānetleri alup ḳullanduḳça baña ḫayr duʿā idesin [86a2] dimiş. Bu kerre Ḳahhār-ı Āʿẓam bu levḥden bu ḫaberi işidince şād olup el ḳaldırup Şeddād Şāh'uñ rūḥına duʿā idüp oḳıdı [86a3] ve ṭaşra çıḳdı ve Ḳarṭās'a eyitdi, yā Ḳartās daḥmeʾi feṭḥ eyledük, şükr olsun Ḫudā'ya ve-lāḳin şimdi bu eşyāyı kim ḳaldırur. [86a4] Bāri varsañ ordūdan biraz dīv, perī getürüp bu eşyāları yükletseñ ve hem görseñ, ʿAḳrebe Cāẕū anda ʿaskere ve dil-āverlere [86a5] bir żarar irgürmek üzre ise yine ʿacele ile bunda gelüp ḫaber virseñ, imdādlarına bulunsaḳ didi. Ḳarṭās da nola diyüp [86a6] dem çeküp az zemānda Ḫāḳāniyye üzerine geldi. Ne gördi, ʿasker-i İslām ġāyet ile mużāyaḳada ve Keymurād Ḫān'uñ ordūsında bir hāy- [86a7] hūy vār. Dārlar dikerler ve daḫı pehlevānları ber-dār eylemege çalışurlar. Bu kerre Ḳarṭās Nerre, Muṭahhar Şāh'a buluşup Ḳahhār'uñ [86a8] aḥvālin bildürdi. Şāhlar ve begler Ḳarṭas'a eyitdiler, bre meded yā Ḳarṭas pehlevānları ber-dār eylemek isterler, nice olur. Ḳahhār [86a9] bir sāʿat evvelce irişdürebildük didiler. Ḳarṭās ḫoş imdi Allāh oñara diyüp biraz dīv alup gitdi. Fi-l-ḥāl Kūh-ı [86a10] Bercīs'edür. Gelüp, Ḳahhār'a buluşdı ve aḥvāli naḳl eyledi. Ḳahhār daḥmede olan eşyāyı dīvlere sipāriş idüp ve Kāpūs [86a11] Nerre'ye eyitdi, yā Kāpūs sen de raḫşı getür diyüp hemān kendi Ḳarṭās'a süvār olup ʿacele ile ḳandasın Ḫāḳāniyye [86a12] diyüp Ḳarṭās öyle gitdi kim işte Ḳarṭās birḳaç yirde ṣıḳlet çekmiş idi. Beride budur ki göz açup yumınca [86a13] Ḳahhār gibi sengīn dil-āveri Ḫāḳāniyye üzerine götürdi ve zemīne indiler. Ḳahhār yüzine niḳāb aşup leşker-i Keymurād [86a14] Ḫān'a girdi. Ol maḥall yetişdi kim darlar da dikilmiş. Tamām birer dāne cellād yuḳarı çıḳup ikişeri aşaġıdan [86a15] pehlevānları ḳaldırup ṭurur. Bişer pehlevānlar daḫı iplerine yapışup hemān çekmek üzre iken Ḳahhār-ı Āʿẓam gördi kim, [86a16] Keymurād Ḫān ve Layṭān Vezīr ve Baḫtūn Vezīr ve Arduvān Hindī zaḫm-dār ammā bir miḳdār zaḫmı oñulmış idi. ʿAḳrebe Cāẕū [86a17] daḫı yanlarında şöyle eyleñ, böyle eyleñ diyüp

---

[216] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**b** (ب)" harfinin "**y** (ی)" harfi gibi gösterilmesi sonucu "(شیرنك)" şekline benzer şekilde yazılmıştır. Bu duruma mürekkebin çift nokta gibi görünmesi de sebeb olmuş olabilir. Kelime çevriyazıya anlamlı olacak şekilde "**şeb-reng**" olarak aktarılmıştır.

[217] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**bāy** (بای)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*b-p*" noktasındaki ikili kullanımlarından ortaya çıkmış olmalıdır. Kelime cümlenin akışına göre "**şīr (arslan)**" kelimesiyile birleşik kelime oluşturacağı için çevriyazıya "**pāy**" olarak aktarılmıştır.

ṭururken Ḳahhār-ı Āʿẓam, Cāẕū'ya yaḳın varup añsuzdan bir kerre öyle [86a18] naʿra-ı raʿd-vār ṣāʿiḳa-kirdār baḫş eyledi kim zemin-i āsmān ṣadā ile dolup ʿasker-i Keymurād Ḫān birbirine ṭoḳundı [86a19] ve çoḳ at ürküp ṣaḥibini yire urdı ve ʿAḳrebe Cāẕū, Ḳahhār'uñ naʿrasından āh diyüp zehresi çāk olup [86a20] hemān ol sāʿat helāk oldı ve cān-ber-cehenneme ısmarladı. Rūḥ-ı nā-pākına Ġaygur ve Layṭān Vezīr daḫı bayıldı ve Keymurād [86a21] Ḫān ve Arduvān Hindī ġışş olup öyle ḳaldılar. Bu kerredür Ḳahhār-ı Āʿẓam ġayrı anlara muḳāyyed olmayup hemān dār [86a22] üzerine yüridi. Bu arada Cāẕū helāk olınca dil-āverler cümle siḥrden ḫalāṣ oldılar. Kendülere gelüp gördiler kim, [86a23] cümlenüñ boġazlarında sicim, birer ucın dāra atmışlar dururlar. Bir defʿadan ʿaḳılları başlarına gelüp hemān Ḳahḳaşān-ı [86a24] Zīr-dest gibi ve Feraḫ-zād Ḫāḳānī ve Cihān-baḫş gibi dil-āverler birden bendlerin ḳırup ve Ḳarṭās daḫı sāʾir dil-āverlerüñ bendin [86a25] alıvirdi. Bunlar da çeküp dār aġaçlarını ḳoparup cenge girdiler. Ḳahhār dönüp Keymurād Ḫān üzerine yüridi. Arduvān, [86b] [86b1] Arduvān Hindī bu maḥalle dek ʿaḳlı gelmiş idi. Hemān Ḳahhār'a ḳarşu gelüp şeş-per ḥavāle eyledi. Ḳahhār daḫı Arduvān'uñ [86b2] sīnesine bir muşt-i pehlevānī öyle urdı kim Arduvān Hindī ḳıçın ḳıçın gidüp göti üzre vardı, oturdı. Bu kerre [86b3] Keymurād Ḫān, Baḫtūn Vezīr ve Layṭān Vezīr ve Kübrān Rāhib ki āteş-kede üzre olanlaruñ reʾisidür. Anlar bār-gāhlarına ḳaçdılar [86b4] ve tīz oluñ diyüp Layṭān sözi ile ṭabl-ı ārām çaldırup çünki ṭabl ṣadāsın işidüp Ḳahhār ve pehlevānlar [86b5] ġayrı cümlesi cengden el çekdiler. Ḳahhār eyitdi, yürüñ nā-bekārlar, elimüzden ucuz ḳurtıldıñuz diyüp döndiler. [86b6] Ḳarṭās fi-l-ḥāl ʿasker-i İslām'a gelüp Cāẕū helāk olduġın ve Ḳahhār'uñ geldügin ve Cāẕū helāk olınca ne ḳadar ẓulmāt [86b7] var ise ʿasker-i İslām'dan defʿ oldı ve pehlevānlar ḫalāṣ olduġın bir bir ḫaber virdi ve pehlevānlaruñ raḫşların [86b8] alup ʿayyārlar ile ḳarşuladılar. Bu kerre pehlevānlar cümle raḫşlarına süvār olup ordū-yı İslām'a geldiler. Muṭahhar Şāh [86b9] bunları görince şād oldı. Pehlevānlar daḫı dīvāna gelüp herkes yirlü yirinde ḳarār eyledi ve Ḳarṭās'uñ daḫı ḫalāṣ olduġına [86b10] ziyāde ḥaẓẓ eylediler ammā beride İslām dil-āverleri gitdükden ṣoñra Arduvān Hindī, Keymurād Ḫān'a eyitdi, pād-şāhum neyleyüm [86b11] ġāfil bulundum. Hele birḳaç gün geçsün de ben meydāna girüp cümlesinüñ ḥaḳḳından geleyüm didi. Sözlerin bunuñ üzerine [86b12] ḳodılar ammā İslām ṭarafından cāsūs var idi. Bu cevābları işidüp gelüp İslām dil-āverlerine ḫaber virdiler. Bu kerre [86b13] pehlevānlar daḫı eyitdiler, bildüklerinden ḳalmasunlar didiler. Ḳarṭās yine Kūh-ı Bercīs'e gidüp daḥmeden

çıḳan eşyāyı [86b14] cümle dīvlere Ḳarṭās taḳsīm idüp miḳdārlarına göre yükletdi. Ber-hevā ḳalḳup Ḫāḳāniyye'ye geldiler. Ordūya dāḫil [86b15] olup Ḳahhār'uñ daḥmeden çıḳarduġı bār-gāhı yüz ḳırḳ sekiz ḳubbe üzerine ḳurdılar ve sā'ir pehlevānlar Ḳahhār'a reşk eylediler. [86b16] Ḳarṭās çünkim birḳaç gün ceng yoḳdur. Varup efendüm olan Ḳattāl Zengī her ḳānda ise bulup ya kendin ve-yāḫud bir ḫaberin [86b17] alup gelelüm diyüp cümleye vedāʿ eyledi ve dem çeküp ber-hevā Ferāmerz̲'i aramaġa gitdi. İşidesin kim nitdi ve ne işledi ammā bizüm [86b18] destānımuz Kūḥ-ı Ser-ḫad'a, Ferāmerz̲'e geldi.

Ammā rāvī eydür, Ferāmerz̲, Ser-āmed-i Kūḥ-ı Ser-ḫad'a ʿAḳrebe-i Rūyīn-ten'i Cāh-ı Cān-bin-cān'dan [86b19] ṭaşra çıḳarup Ḳalʿa-i Kehkeşān'da birḳaç gün tedārük görilsün de ġayrı rubʿ-ı meskūna gidelüm didi. Kehkeşān daḫı tedārükde [86b20] oldı. Bir gün Ferāmerz̲ yalñız şikāra çıḳdı. Biraz girüp bir çeşme-sāra geldi. Gördi, bir laṭīf yirdür. Rehvār-ı Baḥrī'den inüp [86b21] Rehvār'ı kiyāha şalup kendi çeşme-sārda olan çemen-i ṣuffede oturup eṭrāfı temāşā iderken nā-gāh bir perī-i nev-civānī [86b22] ẓāhir olup geldi. Ferāmerz̲'üñ ayaġına düşdi. Eyitdi, emān devletlü ṣaḥib-ḳırān nā-murādam, beni ber-murād eyle diyüp aġladı ve cān [86b23] ciger daġladı. Ferāmerz̲ bu nev-civāna acıdı ve muḥabbet eyledi ve eyitdi, ey nev-civān kimsen ve ne diyārdan olursın ve kimden güç [86b24] gördüñ ki tā bu mertebe yanup yaḳılursın ve beni ne bilürsin didi. Ol perī-i nev-civānī daḫı nuṭḳa gelüp eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān **[87a]** [87a1] bu Kūh-ı Sürḫ'üñ bir ṭarafında bir ṭaġ vardur. Ol ṭāġuñ adına Kūh-ı Heft-gān dirler. Yidi ḳulledür. Her ḳullesine bir pād-şāh [87a2] ḥükm eyler. Cümlesi perrīlerdür ve ol yidi ḳullenüñ evveline Ḳulle-i Lū'lū dirler. Ol ḳullenüñ pād-şāhına ʿAden Şāh dirler idi. [87a3] Ben ol ʿAden Şāh'uñ oġlıyam. Adıma Hürmüz-i Nev-civān dirler. Pederüm ʿAden Şāh vefāt idüp ben yirine pād-şāh oldum. [87a4] Bu kerre Ḳulle-i Ṯānī şāhına Zeberced Şāh dirlerdi. Gelüp fużūlī benüm elümden taḥtumı alup żabṭ eyledi. Üçinci ḳulle şāhına [87a5] Pīrūz Şāh dirler. Zeberced Şāh'uñ birāderidür ve dördinci ḳulle şāhına Laʿlūn Şāh dirler. Beşinci ḳulle şāhına Zümürrüd Şāh [87a6] dirler. Altıncı ḳulle şāhına Yāḳūt Şāh dirler. Yidinci ḳulle şāhına Elmās Şāh dirler. Cümlemüzüñ üzerine şehinşāhdur. Aña [87a7] varup aġladum. Zeberced Şāh'dan şikāyet eyledüm. Elmās Şāh cevāb virmedi ammā Elmās Şāh'uñ yanında bir dānā vardur ki [87a8] Dānā-yı Cīnnistān añılur. Adına Sehlān-ı Ḥikmet-şinās dirler. Ziyāde kāmīl perīdür. Tenhāca aña varup buluşdum ve ḥālümi ʿarż [87a9] eyledüm. Şehinşāh-ı

perrīyāna söyleseñ, pederüm taḫtın baña alıvirse, yine Zeberced Şāh'dan pek laṭīf iderdi didüm. Sehlān Perī [87a10] baña eyitdi, var şimdi yā Hürmüz Şāh, şimdiki ḫalde ḥāliyā Ḳūh-ı Sürḫ'e bir ṣāḥib-ḳırān gelüp Kehkeşān Nerreʾi bir ḍarb-ı dest-ile [87a11] kendüye ḳul eylemişdür. İşte şol sīmādadur, bir şīr-i siyāhdur. Aña varup niyāz idüp ayaġına düş. Çāre saña olursa [87a12] andan olur. Zīrā ġālib-i ṣırf bir dil-āverdür. Bu Kūh-ı Heft-gān'da anuñla muḳāvemet ider yoḳdur didi. Ben daḫı Sehlān Vezīr'üñ [87a13] sözi ile gelüp seni buldum. Emān el-amān devletlü ṣāḥib-ḳırān saña dāḫil düşdüm ve mürüvvetüñe ḥavāle eyledüm diyüp tekrār Ferāmerz̲'üñ [87a14] ayaġına yüz sürüp ziyāde tażarruʿ ve niyāz eyledi. Ġayrı Ferāmerz̲ bi-ż-żarūrī[218] anuñ murādın ḥāṣıl eylemek iḳtiżā eyledi diyüp [87a15] dönüp Hürmüz Şāh'a eyitdi, yā Hürmüz Şāh evvelā siz ne dīne ṭaparsıñuz didi. Hürmüz eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān yidinci ḳulle [87a16] kim Ḳulle-i Elmās'dur, ḳalʿası muṭalsamdur. Ẓāhirde ḳalʿanuñ ḳapusı yoḳdur. Zīrā perrīler üzerinden aşarlar ve bir düşmen gelüp [87a17] ḳalʿaya girmek murād eylese hemān āteşden bir bārū çekilür. Ol düşmen hevāya çıḳduḳça ol bārū bile çıḳup bir vechle [87a18] üzerinden aşmaḳ ḳābil degüldür ve ol şehrüñ tā ortasında bir ʿaẓīm meydān vardur. Ol meydāna iki bülend mīl digüp ortasına [87a19] bir āyine-i mücellā vażʿ eylemişler. Ol āyinenüñ cirmi bir fersaḫ yirdür. Adına Āyine-i Ḥikmet-nümā dirler. Kūh-ı Heft-gān'da her ne ḳādar [87a20] ḥavādiṯ ẓuhūr eyler ise cümle ol āyinede görinür. Üzerinde āyineye nāẓır perīler vardur. Ne görinür ise varup [87a21] Elmās Şāh'a ḫaber ideler. Elmās Şāh daḫı ḫaber-dār olup her ne iḳtiżā eylerse aña göre ḥareket eyler. İşte bütün Kūh-ı Heft-gān'da [87a22] olan yidi pād-şāh ol āyineye ṭaparlar. Bizüm maʿbūdımuz -ḫāşā s̱ümme ḫāşā- oldur didi. Bu kerre Ferāmerz̲ gelüp eyitdi, yā Hürmüz [87a23] Şāh hem dirsin ki yapmışlar ve niçe maʿbūdımuz dirsin. Maʿbūd bi-z̲-z̲āt oldur ki kimsenüñ reʾyi ile olmaz. Ḳāʾim-i nefsdür, [87a24] ezelīdür, ebedīdür. Görinmez ve şeklden ve ṣūretden münezzeh ve müberrādur diyüp ḥaḳḳı bildürdi ve ḥaḳḳ dīne teklīf eyledi. Hürmüz Şāh [87a25] daḫı muḫalefet itmeyüp īmāna geldi. Bu kerre Ferāmerz̲, Hürmüz Şāh'a eyitdi, elem çekme yā Hürmüz, şimden girü iḳtiżā eyledi kim varup, [87b] [87b1] varup Kūh-ı Heft-gān'ı daḫı feṯḥ idüp içinde sāḳin olanları bütün ḥaḳḳ dīne daʿvet idüp gelmeyenleri helāk eylemek ve seni [87b2] daḫı yine atañ yirine taḫta cülūs eylemek bize lāzım geldi didi. Andan oradan ḳalḳup Rehvār'a binüp Hürmüz Şāh'ı yanına [87b3] alup bār-gāh-ı Āṣaf'a geldi. Dīvān idüp

[218] Bu edat sözlüklerde "**bi-ż-żarūre**" şeklinde geçmektedir.

Kehkeşān ve Seḫāb'a bu aḥvāli bildürdi ve eyitdi, bize şöyle bir iş ẓuhūr [87b4] eyledi. Ben Hürmüz Şāh ile Kūh-ı Heft-gān'a giderem. Siz de eşyāyı ḳaldırup ardumca tīz Ḳalʿa-i Lūʾlū'ya geldüñ didi [87b5] ve Rehvār'a süvār olup ʿİfrīt-i Bedevīʾi bile alup ʿazm-i Kūh-ı Heft-gān ve Ḳalʿa-i Lūʾlū diyüp revāne oldı. Bir rivāyetde Ferāmerz̲ [87b6] dāḥmeʾi Āṣaf Şāh'da ḥabsden ḫalāṣ eyledügi Sürḫeng Nerre'ye süvār olup Rehvār-ı Baḥrīʾi ʿİfrīt-i Bedevī aldı. Ber-hevā gitdi. [87b7] Üç günden ṣoñra Kehkeşān yirine vekīl ḳomış-ıdı ve ḳırḳ biñ āteşī Cinnī intiḫāb idüp andan bār-gāh-ı Āṣaf Şāh'ı [87b8] ve sāʾir eşyāyı ḳaldırup Ferāmerz̲'üñ ḳafāsınca ber-hevā ʿAḳrebeʾ-i Evren-ten daḫı bile Kūh-ı Heft-gān diyüp revān oldı. [87b9] Biz gelelüm Ferāmerz̲'e. Ferāmerz̲ az zemānda Kūh-ı Heft-gān'a dāḫil olup ṭoġrı Ḳalʿa-i Lūʾlū'ya indi. Bir maḥalle indiler. Sürḫeng Nerre, Ferāmerz̲'i [87b10] yire indirüp kendi yayıldı. Biraz yatup hele ʿaḳlı başına geldi. Ferāmerz̲ oradan Rehvār'a binüp ḳalʿaya ṭoġrı yüridiler. [87b11] Meger Zeberced Şāh, Hürmüz Şāh'uñ Ferāmerz̲'e gitdügin ḫaber almış idi ve nigeh-bān perrīler taʿyīn eylemiş idi. Eger Hürmüz Şāh gelürse [87b12] baña ḫaber eyleñ diyü tenbīh eylemiş idi. Bu kerre perrīler Ferāmerz̲ ile Hürmüz Şāh maʿan geldügin görince varup Zeberced [87b13] Şāh'a ḫaber itdiler. Pād-şāhum Hürmüz Şāh şöyle bir benī Ādem ile geldi. Siyāh ḳaṭrān ṭulumına beñzer yanlarında iki güher-āb [87b14] daḫı var, ḳalʿaya ṭoġrı geliyor didiler. Bu kez Zeberced Şāh ḫavfe düşdi ammā Zeberced Şāh'uñ iki cihān pehlevānı güher-ābları [87b15] var idi. Birine Şemenṭāl-ı Üştür-ser dirler idi. Deve başlu bir cinnī idi. İki yüz altmış ṭoḳuz eriş ḳaddı var idi ve birine [87b16] daḫı Şemātur-ı Şīr-dest dirler idi. Arslan pençeli bir la'īn idi. İki yüz on ṭoḳuz eriş ḳaddı var idi. Bunlar Zeberced [87b17] Şāh'a eyitdiler, pād-şāhum ṣaḳın sen ḳorḳma, yā Zeberced Şāh bir ḫākī nolsa gerek, gelüp tecāvüzlük eylerse paṭlıcān [87b18] ṭolması gibi larḳadaḳ ben anı yudup bir loḳma eylerem didi. Bu kez Zeberced Şāh da eydürler, ḳıyās idüp [87b19] muḳayyed olmadı ammā Ferāmerz̲ hemān dosṭoġrı ḳalʿadan içeri girdi. Zeberced Şāh'uñ olduġı serāya gelüp [87b20] Rehvār-ı Baḥrī'den aşaġa indi. Rehvār'ı ʿİfrit-i Bedevī żabṭ eyledi. Sürḫeng Nerre'ye daḫı tenbīh eyledi ki Hürmüz Şāh'ı [87b21] ṣaḳın. Eger perrīlerden ve cinnīlerden eger bir kimse ḳaṣd eylerlerse ḳoma didi ve kendi bī-pervā apul apul dīvāndan içeri [87b22] yüridi. Zeberced Şāh'uñ tā öñine geldi. Ne selām ve ne temenna, hemān eyitdi, baḳa yā Zeberced Şāh, bu nev-civānuñ babası [87b23] mülkini fużūlī niçün elinden alduñ, żabṭ eyledüñ. Senüñ kendi diyāruñ saña yitmez miydi diyince hemān Zeberced Şāh, Ferāmerz̲'üñ [87b24] söyledüginden ödi

aġzına geleyazdı, nuṭḳa mecāli ḳalmadı. Bu kerre Şemāṭūr Nerre bir kerre yirinden atılup eyitdi, [87b25] ey nā-bekār ḫākī, seni bunda teftīşci mi gönderdiler. Al imdi saña cevāb diyüp elinde olan ʿamūdı Ferāmerz̲'e ḥavāle eyledi. **[88a]** [88a1] Ferāmerz̲ daḫı el şunup çekdi. Şemāṭūr Nerre'nüñ elinden ʿamūdın aldı ve kendin ʿamūdı ile Şemāṭur'a nice bir ʿamūd urdı [88a2] ise hemān Şemāṭur'ı ḫurd-ı ḫām eyledi. Bu kerre Şemenṭāl Nerre bu ḥāli görüp hāy nā-bekār ḥākī sen misin Şemāṭūr gibi nerreʾi bir ʿamūd [88a3] ile helāk eyleyen diyüp elinde olan ʿamūd-ı girānı Ferāmerz̲'e bir ʿamūd ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲, Şamāṭur'uñ ʿamūdın ber-ā-ber virüp [88a4] Şemenṭāl'uñ ʿamūdın menʿ eyledi ve bir ʿamūd öyle urdı kim Şemenṭāl Nerre menʿ idemeyüp zīr ü zeber oldı. Ferāmerz̲ gögsine [88a5] binüp īmāna daʿvet eyledi. Şemenṭāl Nerre īmāna gelmeyüp Ferāmerz̲'e sögmege başladı. Bu kerre Ferāmerz̲ gördi ki, aṣlā [88a6] ilzām olmaz. Hemān iki ayaġı-y-ıla bir ayaġın başup iki eli-y-ile bir ayaġın ṭutup nice kim z̲ūr eyledi ise cayır[219] cayır [88a7] tā ḫulḳuma varınca Şamaṭāl Nerre'yi iki pāre eyledi. Bu kerre Şemenṭāl Nerre cān-ber-cehennem eyledi. Zeberced Şāh bu ḥāli görince [88a8] bildi kim bu ḫākī ile muḳāvemet muḥāldür diyüp hemān kendi perrīlerin alup Ḳulle-i Zeberced'e ḳaçdı. Anlar kim Hürmüz Şāh'a tābiʿ [88a9] idi. Anda ḳaldı. Bu kerre Ferāmerz̲ taḫtı ḳılıçlayup götürdi. Hürmüz Şāh'ı yine taḫtına geçürdi. Ḳūlle-i Luʾlu'da olan perrīler cümle īmāna geldiler. [88a10] İki gün Ḳulle-i Zeberced'de ḳalup Hürmüz Şāh, Ferāmerz̲'e ḫiz̲metler eyledi. Üçinci gün Kehkeşān ve Seḫāb daḫı gelüp Keyṭfān [88a11] Nerre ser-ʿasker zemīne indiler. Bār-gāh-ı Āṣaf Şāh'ı ḳurdılar. Ferāmerz̲ bār-gāha çıḳup dīvān eyledi. Cümle perrī ve cinnī ululları [88a12] gelüp cemʿ oldılar. Bu kerre Ferāmerz̲ dönüp bunlara eyitdi, ey perrī ve cinnī ululları gerçi Zeberced [88a13] Şāh'ı ḳaçurup Hürmüz Şāh'ı da yine pederi taḫtını alıvirdük ammā elbetde şimden giri anları bütün īmāna getürmedükce olmaz. Bu aradan ḳalḳup Ḳulle-i [88a14] Zeberced üzerine varup ol Zeberced Şāh'ı, İslām'a getürmek gerek ammā şimdi ḳalḳup oraya varsak, baḳ üzerüme ġāfil [88a15] añsuzın geldi diyüp bahāne eylese gerekdür lākin bir buradan evvel bir nāme yazup gönderelüm ve kendini daʿvet-i İslām idelüm. [88a16] Eger İslām'a gelmezseñ vaḳtine ḥāżır ol, üzerine varmaḳ üzreyüm diyü tenbīh eylesek, ol daḫı aña göre tedārük görüp ṣoñra [88a17] bize bir ʿöz̲r, bahāne eylemese, münāsib degül midür didi. Bu kerre bunlar cümlesi birden siz

[219] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**çayır** (چایر)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**cayır**" şeklinde aktarılmıştır.

bilürsiñüz devletlü ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem didiler. [88a18] Bu kerre Ferāmerz̲ bir nāme yazup Farġūl-ı Çehār-dest'e virdi ve eyitdi, imdi al bu nāmeʾi Zeberced Şāh'a ilet ve yine bize bir şāfī [88a19] cevāb getür didi. Farġūl nola diyüp dem çekdi ve gitdi ammā ötede Zeberced Şāh daḫı çünkim firār idüp kendi ḳalʿasına [88a20] vardı. Taḥtına oturup müşāvere eyledi ve eyitdi, bu ḫākī nā-bekārı ḳorḳaram buraya daḫı gelür. Bāri biz de tedārük [88a21] üzre bulunalum diyüp tīz Ḳulle-i Pīrūz[220]'da birāderi olan Pīrūz Şāh'a bir perrī gönderdi ve başına gelen aḥvāli [88a22] bildürdi ve eyitdi, benüm birāderüm iḥtimāldür ki üzerüme gele. Beni bir ḥāl eyledükden ṣoñra ġayrı saña da varur. Bāri bunda [88a23] gelürse ikimüz bir olup ḳarşu duralum. Belki senüñ pehlevānlaruñ aña cevāb virebileler diyüp ḫaber gönderdi. Bu kerre perrī [88a24] Ḳulle-i Pīrūz'a varup Pīrūz Şāh'a buluşdı ve bu cevābları virdi ammā Pīrūz Şāh'uñ bu ḫaberden cān başına ṣıçrayup [88a25] ve eyitdi, yā nice idelüm, nice olur. Gitsek ḳorḳaram taʿrīf eyledügine göre ise biz de cevāb viremeyüz didi ammā Pīrūz Şāh'uñ **[88b]** [88b1] [-ḥuñ][221] divanı-y-ıdı. Perrī ve cinnī dil-āverleri vāfir idi lākin iki dāne perrī dil-āveri var idi. Ziyāde nām-dārlar idi. Birine Arḳāl Perī [88b2] dirler idi. Yüz altmış dört eriş ḳadd-ı ḳāmet çekerdi ve birine daḫı Şehmār Perrī dirlerdi. Yüz elli iki eriş ḳaddı var [88b3] idi. Bir de Ṭayṭafūş Billūr-ten nām bir güher-āb-ı zīr-desti var idi. İki yüz on ṭoḳuz eriş ḳadd çekerdi. Vücūdına bir şey [88b4] kār eylemezdi. Bunlar Pīrūz Şāh'a eyitdiler, pād-şāhum hemān gidelüm. Biz ol ḫākīye cevāb virebilürüz didiler. Bu kerre Pīrūz Şāh [88b5] daḫı anlaruñ sözlerine ve lāflarına inanup hemāñ biraz perī cemʿ idüp seksān biñ perī ʿaskeri-y-ile ḳalḳup Ḳalʿa-i Zeberced'e [88b6] duru geldi. Zeberced Şāh daḫı geldügin ḫaber alup ḳarşulayup bunları götürüp ḳondurdı ve Ferāmerz̲ ṣadedin naḳl iderken [88b7] Farġūl-ı Çehār-dest gelüp kendin ʿarż eyledi. Farġūl'ı dīvāna getürüp nāmesin alup oḳıdılar. Mefhūm-ı nāme dimiş ki, [88b8] gelüp ḫāk-pāyuma yüz sürüp Müselmān olasın. Eger yoḳ dirseñ işte üzerüñe vardum. Bildüm, bilmedüm dimeyesin [88b9] dimiş. Bu kerre ol pehlevānlar eyitdiler, bildüginden ḳalmasun. İşte biz ḥāżıruz diyüp cevāb virdiler. Farġūl daḫı [88b10] dönüp Ḳulle-i Lūʾlū'ya geldi ve Ferāmerz̲'e buluşup virdükleri cevābı bildürdi. Bu Pīrūz Şāh'uñ geldügin ḫaber virdi. [88b11] Ferāmerz̲ eyitdi, ḫoş imdi vebāli boynına diyüp hemān ḥāżır oluñ göçdür didi. Kulle-i Zeberced üzerine diyüp fermān [88b12] eyledi. Ol gün ve ol gice Hürmüz Şāh daḫı

[220] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**Bīrūz** (بیروز)" şeklinde yazılmıştır. Kelime özel isim olması hususuyla metindeki önceki yazımları de göz önünde bulunularak çevriyazıya "**Pīrūz**" şeklinde aktarılmıştır. Bu durum müstensihin "*p-b*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır.
[221] Metin dışı unsur.

tedārükin görüp ḳırḳ biñ perī ile ḥāżır ve müheyyā eyledi. İrtesi gün bunlar [88b13] ḳalḳup ber-hevā ʿazm-i Ḳulle-i Zeberced diyüp revāne oldı. Ol gün yine Ḳulle-i Zeberced'e dāḫil olup ẕemīne indiler. Zeberced Şāh [88b14] ile Pīrūz Şāh'uñ muḳābelesine ḳondılar. Zeberced Şāh ve Pīrūz Şāh bār-gāh-ı Āṣaf Şāh'ı gördiler. Bu kerre Kehkeşān ile [88b15] Seḫāb gördiler, ḫavfe düşdiler ve iki birāder tenhā müşāvere idüp eyitdiler, eger bunlara cevāb virebilürse Kūh-ı [88b16] Heft-gān ṣāḥib-ḳırānı Evrenṭus-ı Ne-ser cevāb virebilür yoḫsa ġayrı kimesneler cevāb viremezler didiler. Hele Ferāmerẕ [88b17] daḫı ol gün muḳayyed olmayup irtesi gün bindi. Zeberced Şāh'ıla Pīruz Şāh daḫı binüp birbirlerine muḳābil oldılar. [88b18] Hemān Ferāmerẕ, Rehvār-i Baḥrīʾi meydāna sürüp naʿra urdı ve er ṭaleb eyledi. Bu kerre Şehmār Perrī, Ferāmerẕ'üñ öñin alup başladılar [88b19] cenge. Bu kerre Ferāmerẕ, Şehmār'uñ ḥamlelerin menʿ idüp gürz-i Āṣaf ile urup yıḳdı. Sürḫeng Nerre bende çeküp ʿalem sāyesine [88b20] iletdi. Ardınca Arḳāl Perrī girdi. Yidinci gürzde Arḳal'ı da yıḳup bende çekdi ve ʿalem dibine gönderdi. Bu kerre [88b21] hemān Ṭayṭafūş-ı Billūr-ten iki yüz on ṭoḳuz eriş ḳadd-ıla ʿamūdın ḳapup meydāna yüridi ve eyitdi, ey ḫākī, nedür bu senüñ [88b22] itdügin iş diyüp bir kerre ʿamūdın Ferāmerẕ'e ḥavāle eyledi. Ferāmerẕ de gürz-i Āṣaf'ı ber-ā-ber virüp arḳada gerçi [88b23] menʿ eyledi ammā Rehvār-ı Baḥrī'nüñ miyānı iki ḳat olup pāyları ṭopuḳlarına varınca ẕemīne gömildi. Hele ne ḥāl ise [88b24] ol ʿamūdın ḍarbın ṣavup dīvlerüñ ise ibtidā ḍarbı cümleden girāndur. Ne ḳadar taḳayyüd eylese andan ziyāde idemez. [88b25]

Ḫāṣıl-ı kelām, Ferāmerẕ, Ṭayṭafūş ile üç dört sāʿat ḳadar ceng eyledi. ʿĀḳıbet Ferāmerẕ bir ḍarb-ı şedīd urup **[89a]** [89a1] Ṭayṭafūş'ı da yıḳdı. Bu kerre Zeberced Şāh'ıla Pīrūz Şāh gördiler kim, böyle olmaz. Hemān ʿaskerin alup ḳalʿaya girdiler. Ferāmerẕ de [89a2] muḳayyed olmayup döndi. Bār-gāh-ı Āṣaf'a gelüp yirinde ḳarār eyledükde Arḳāl ve Şehmār ve Ṭayṭafūş'ı ḳarşusına getürdüp bunları [89a3] dīnine daʿvet eyledi. Bunlar da Kehkeşān'ı gördiler. Seḫāb Nerreʾi gördiler. Buña niçe güher-āblar tābiʿ olmışlar didiler. İnṣāf idüp [89a4] üçi de īmāna gelüp Ferāmerẕ'e tābiʿ oldılar. Ferāmerẕ de bunlaruñ bendlerin alup ḫilʿat giyürdi ve eyitdi, bugün de ṭursun, [89a5] yārın ḳalʿada alup şāhları da esīr eylerem didi. Meger perrīlerden cāsūs var imiş. Ḫaber alup vardılar. Bu cevābı [89a6] Zeberced Şāh ile Pīrūz Şāh'a bildürdiler. Bunlar daḫı işidüp ḫavfe düşüp ol gice zī-ḳıymet olan şeyleri alup Ḳalʿa-i [89a7] Pīrūz'a ḳaçdılar. Anda daḫı ārām idemeyüp Ḳalʿa-i Laʿlūn'a ḳaçdılar.

Ammā rāvī eydür, Şehr-i Elmās'da Āyine-i Ḥikmet-nümā müvekkelleri [89a8] gördiler kim, Hürmüz Şāh iki nerre ve birini ādem ile Kūh-ı Heft-gān sınurından girüp Ḳulle-i Lūʾlū'ya ṭoġrı gitdiler. Bunlar temāşāya ṭurdılar. [89a9] Nā-gāh varup ḳalʿadan içeri girdiler. Dīvān-ı Zeberced Şāh'dan girüp ol siyāh ḫākī Zeberced Şāh'uñ pehlevānları olan Şamāṭur [89a10] ile Şemenṭāl'ı öldirüp Hürmüz Şāh'ı taḫta geçürdi ve Zeberced Şāh ḳaçup kendi ḳalʿasına geldi. Müvekkeller bu temāşāyı görince [89a11] varup Elmās Şāh'a bildürdiler. Bu kerre Elmās Şāh bekleyüp eyitdi, eyā bu ḫākī ne ola ve nereden geldi diyüp döndi. Sehlān [89a12] Vezīr'e suʾāl eyledi. Sehlān Vezīr eyitdi, pād-şāhum Kūh-ı Sürḫ'e bir ṣāḥib-ḳırān geldi. Kehkeşān Nerreʾi başup kendüsine ḳul [89a13] eyledi. Besbellü Hürmüz Şāh gelüp size Zeberced Şāh'dan şikāyet eyledi idi. Siz muḳayyed olmadıñuz. Ẓāḥir ol daḫı varup ol ṣāḥib-ḳırānı [89a14] bulup getürmiş. Yine babası taḫtın Zeberced Şāh'dan aldurmış didi. Bu kerre Elmās Şāh dibelik ḫavfe düşüp eyitdi, ey Dānā-yı [89a/15] Cīnnistān luṭf eyle, bir kerre reml eyle, görelüm bize de bir żararı olur mı didi. Bu kerre Sehlān eyitdi, pād-şāhum ben anı işitdügüm [89a16] gibi reml eyledi ve yoḳladum. Bize fāʾidesi olur ve senüñle pek yaḳın ḫaşm olur ve bu diyārlarda degül, belki bütün rubʿ-ı meskūnda ve [89a17] Cīnnistān'da daḫı kendüye yalñız ḳuvvet-ile ġālib gelür bulınmaz didi. Bu kerre Elmās Şāh, Sehlān Vezīr'den bu cevābları işidince [89a18] biraz yüregine ṣu serpildi. Sehlān'uñ murādı ne olduġın fehm idemedi. Hele ol gün geçdi ammā birḳaç günden ṣoñra nāẓırān-ı [89a19] āyine yine bir gün gelüp eyitdiler, pād-şāhum ol ḫākī yine Zeberced'e geldi. Zeberced Şāh ile cenge mübāşeret eyledi didüklerinde [89a20] Elmās Şāh eyitdi, bunı böyle boş ḳomaḳ olmaz diyüp tīz altıncı ḳulle şāhı Yāḳūt Şāh ve beşinci ḳulle şāhı Zümürrüd Şāh'a [89a21] perrīler gönderüp şöyle bir benī Ādem geldi. Ḳulle-i Zeberced'e ḫālā Zeberced Şāh'ı ile cengdedür. Şāyed ki Zeberced Şāh'a furṣat [89a22] bulup oradan bu cānibe gele. Hemān siz ʿaskeriñüz ve pehlevānlarıñuz alup dördinci ḳulle şāhı Laʿlūn Şāh'a ṭoġrı varup [89a23] Zeberced Şāh'a imdād idesiz didi. Bu kerre varup Yāḳūt Şāh, Zümürrüd Şāh'a bu ḫāberi ifāde eyledükde Yāḳūt Şāh [89a24] daḫı altmış biñ perrī ile pehlevānları olan Ṭāl Nerre ki yüz ṭoḳsan eriş ḳadd çekerdi ve Baṭṭāl Nerre yüz seksān ṭoḳuz [89a25] eriş ḳaddı var idi ve pāy-ı taḫt pehlevānına Arḳalāş-ı Evren-ten dirler idi. İki yüz elli ṭoḳuz eriş ḳaddı var idi, **[89b]** [89b1] var idi. Bütün vücūdı evren gibi pul pul idi. Anları alup ʿazm-i Ḳulle-i Zümürrüd eyledi ammā perrī oradan geçüp Zümürrüd [89b2] Şāh'a varup ḫaber aldı. Zümürrüd Şāhı elli

biñ perrī ile ve pehlevānları Çelpūr-ı Çehār-dest ki iki yüz yigirmi ṭoḳuz [89b3] eriş ḳaddı var idi. Dört elli bir nerre idi ve birine daḫı Aḳrāṭus-ı Heft-dest dirler idi. Yidi elli bir güher-āb idi. [89b4] İki yüz otuz sekiz eriş ḳaddı var idi. Nā-gāh Yāḳūt Şāh gelüp Zümürrüd Şāh ḫaber alup ḳārşu vardı ve görişüp āyinīlerince [89b5] birbirlerine żiyāfet idüp bu aḥvāli söyleşdiler ve Ḳulle-i Zeberced cānibine cāsūs gönderdiler ve kendüleri daḫı oradan [89b6] ḳalḳup Ḳulle-i Laʿlūn Şāh daḫı Zeberced aḥvālinden ḫaber-dār olup şāyed ki bu ṭarafa gele diyü ʿaskerin ḫāżır müheyyā eyledi ve iki [89b7] metīn güher-ābı var idi. Birine Evrān-ı Būm-ser-best-dest dirler idi. Bayḳuş başlı ve yigirmi elleri bir güher-āb idi. Yüz [89b8] ṭoḳsan sekiz eriş ḳadd çekerdi ve birine daḫı Semāk-ı Māhī-beden-i Māymūn-ser dirlerdi. Balıḳ tenli ve māymūn[222] başlı bir güher-āb idi. [89b9] Nā-gāh Zeberced Şāh'a Pīrūz Şāh ikisi ṣınġun perrī ʿaskeri-y-ile gelüp Laʿlūn Şāh bunları böyle görüp ḳarşulatdı ve [89b10] ḥāl ḫāṭırların suʾāl eyledi. Zeberced Şāh'ıla Pirūz Şāh daḫı olduġı minvāl üzre naḳl ü beyān eylediler ve eyitdiler, [89b11] ḥālā taḥmīnen bizüm ardımuzca buraya gelmekdür lākin bilmezüz ki nice idelüm didiler. Bu kerre Laʿlūn bunlara tesellī virüp [89b12] eyitdi, elem çekmeñ. Benüm pehlevānlarum anlara cevāb virür ammā lākin şehinşāh-ı perriyān olan Elmās Şāh'a bir kerre aña da bildürelüm. [89b13] Ol lā-büdd Āyine-i Ġayret ve Ḥikmet-nümā'da belki görmüşdür ammā Elmas Şāh biraz iḥmālcidür didiler ammā bu arada Semmāk-ı Māhī- [89b14] beden ile oradan Evrān-ı Būm-ser biraz atup ṭutdı ve eyitdi, ol ḳarayüzlü ḫākī eger bunda gelürse ben hemān anı bir ʿamūd ile [89b15] aşlına ḳāvuşdurayum diyüp biraz lāf-ı güẕāf urdı. Hele ol gün geçdi. İrtesi gün bunlar Elmās Şāh'a perrī gönderelüm [89b16] dirken nā-gāh Yāḳūt Şāh ile Zümürrüd Şāh çıkageldiler. Bu kerre Laʿlūn Şāh, Zeberced Şāh, Pīrūz Şāh ile bile ḳarşulayup [89b17] ḳondurdılar. Biş pād-şāh bir yire geldi. Laʿlūn Şāh, Yāḳūt Şāh'ıla Zümürrüd Şāh'a eyitdiler, gelmeñüze sebeb ne oldı didiler. [89b18] Anlar daḫı Elmās Şāh bize ḫaber gönderdi idi diyüp bildürdiler ve Ḳattāl Zengī gelür diyüp Ferāmerẕ'üñ gelmesine çeşm-i [89b19] güş eylediler ammā o yañadan Elmās Şāh daḫı iḫtiyāṭen yüz biñ miḳdārı perī ʿaskeri peydā eyleyüp Elmās Şāh'uñ [89b20] çoḳ pehlevānları var idi ammā dīvānında dört cihān pehlevānı otururdı. Birine Cāmūs-ser Nerre dirlerdi. Öküz [89b21] başlı bir güher-āb idi. İki yüz yigirmi eriş ḳadd çekerdi ve birine daḫı Arṭalūş-ı

[222] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**meymūn** (ميمون)" olarak yazılmıştır. "**meymūn**" Arapça'da "*kutlu, uğurlu*" gibi anlamlara geldiği için müstensihin bu kelimeyi yanlış yazdığı düşünülmektedir. Kelime çevriyazıya "**māymūn**" olarak aktarılmıştır.

ʿAnḳā-ser Nerre dirler idi. İki yüz on [89b22] yidi eriş ḳaddı var idi ve birine Ḳahṭamur-ı Kūh-ser dirler idi. İki yüz yitmiş ṭoḳuz eriş ḳaddı var idi ve birine daḫı [89b23] Evrenṭūs-ı Ne-ser dirler idi. Ṭoḳuz başlı bir nerre idi. İki yüz seksān eriş ḳaddı var idi ammā ziyāde ḳuvvet ṣāḥibi nerre [89b24] idi. Kūh-ı Heft-gān ṣāḥib-ḳırānı añılurdı. Bunlar bunda şāhlar ṭarafında ẓuhūr idecek ḥavādiṣe munṭaẓır olup oturmaḳda ammā biz gelelüm [89b25] Ferāmerz̲ ṭarafına,

Rāvī kavlince, Ferāmerz̲, Ḳulle-i Zeberced'de Ḳalʿa-i Zeberced öñinde Zeberced Şāh'ıla Pīrūz Şāh'ı ḳalʿaya ḳaçurup pehlevānları **[90a]** [90a1] Şehmār ve Arḳāl ve Ṭayṭafūş Nerre'yi Müselmān idüp kendüye tābiʿ eyledi ve ol gice ārām idüp irtesi gün ḳalʿaya yüridi. [90a2] Aṣlā bir kimse çıkmadı. Ferāmerz̲ gürz ile ḳapusın yıḳup içeri girdi. Gördi kim, hiç kimse yoḳ. Serāy-ı Zeberced [90a3] Şāh'a varup taḫtın ḳılıçladı ve ḳalʿaʾı żabṭ eyledi ve ḫaber aldılar kim Ḳulle-i Pīrūz'a gitmişler. Ol gün anda eglenüp irtesi [90a4] gün ḳalḳdı. Ḳulle-i Pīrūz'a vardı. Ḳalʿa öñine ḳonup ḫaber aldı, anda daḫı yoḳdur. Ḳalʿaʾ-i Laʿlūn'a gitmişler. Hemān Ferāmerz̲, [90a5] Ḳalʿa-i Pīrūz'ı da alup żabṭ eyledi. Andan ḳalḳdı, gelüp Ḳalʿa-i Laʿlūn öñinde perrī ve cinnī ʿaskerine muḳābil ḳondı. [90a6] Ol gün ārām idüp irtesi bunları dīne daʿvet eyledi. Dīvler muḫālefet idüp ceng eylerüz didiler. Bu kerre Ferāmerz̲ [90a7] irtesi gün binüp bunlara muḳābil olup meydāna girdi ve naʿra urup er ṭaleb eyledi. Laʿlūn Şāh'uñ ikinci ser-ḳaplānı [90a8] olan Evrān-ı Būm-ser meydāna girdi. Ferāmerz̲'üñ öñin alup ve eyitdi, ey ḫākī senüñ bu Kūh-ı Heft-gān'da işüñ nedür [90a9] ve seni evvel aṣlına ḳavuşdırup ṣoñra seni bunda getüren nā-bekārı daḫı helāk ideyüm diyüp hemān Ferāmerz̲'e [90a10] bir ʿamūd ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ de gürz-i Āṣaf Şāh'ı ber-ā-ber virüp arḳada menʿ eyledi.

Ḥāṣıl-ı kelām, Evrān-ı Būm-ser [90a11] üç ʿamūd urup Ferāmerz̲ menʿ eyledi. Bu kerre bir gürz de Ferāmerz̲ urdı. Evrān ʿamūd ber-ā-ber virüp arḳaya alduḳda [90a12] ḍarb-ı gürzüñ şiddetinden yüzi üzerine ḳapanup yine ḳalḳdı. Tekrār ḥamle eyledi. ʿĀḳıbet Ferāmerz̲ bir ḍarb-ı şedīd urup [90a13] Evrān'ı yıḳdı. Üzerine düşüp bende çekdi ve ʿalem dibine gönderdi. Hemān Zümürrüd Şāh pehlevānlarından Çelāpūr-ı [90a14] Çehār-dest ʿamūdın ḳapup meydāna girdi. Ferāmerz̲'e bir ʿamūd ḥavāle eyledi. Andan biraz cengden ṣoñra Çelāpūr gördi kim, [90a15] ʿamūd ile cevāb virilmez. Bir kerre hemān ʿamūdın elinden bıraġup Ferāmerz̲'e dört el-ile birden ṣarıldı. Ferāmerz̲'i [90a16] ḫurd-ı ḫām eylemek ḳaṣdı ile ḳuvveti olduḳça ṣıḳdı. Bu kez bir şey

idemeyüp ḳapup ṣalıvirdi ve sögmege başladı. [90a17] Dönüp Ferāmerz̲ eyitdi, melʿūn ādem öyle ṣıḳmazlar, işte böyle ṣıḳ diyüp bir kerre Çelāpūr'ı bilinden ḳavrayup nice kim [90a18] ṣıḳdı ise Çelāpūr'uñ kütür kütür bili ve kemükleri ḳırılup ḫurd-ı ḫām olup eşekler gibi bar bar bağırmaġa başladı. [90a19] Bu kez Ferāmerz̲, Çelāpūr'ı ḳapdı, ṣalıvirdi. Çelāpūr biraz götin başın ṣalup bağıra bağıra cān-ber-cehennem eyledi. [90a20] Şāhlar bu ḫāli görüp eyitdiler, bu nā-bekār ḫākīye birer birer cevāb virmek güçdür diyüp ḳırḳ dīv-i zīr-destin birden [90a21] alup Ferāmerz̲'üñ üzerine ḥavāle eylediler. Ḳırḳ güher-āb bir uġurdan Ferāmerz̲'e gelüp ʿamūd ḥavāle eylediler ammā Ferāmerz̲ [90a22] hemān naʿra urup bu güher-āblaruñ ḳırḳ dānesin birden naʿra ile helāk eyledi. Bu kerre yüz güher-āb birden yüridi. [90a23] Ferāmerz̲, Tīġ-i ʿAḳrebe-i Süleymānīʾi çeküp bunları ḳarşuladı ammā beride Seḫāb ve Kehkeşān birbirlerine baḳup imdād idelüm [90a24] didiler ammā bu arada yine yüz dīvi daḫı perīşān eyledi. Şāhlar bütün ʿaskeri ḥavāle eylediler. Ferāmerz̲ bunları ḳarşuladı. [90a25] Seḫāb ve Kehkeşān hemān anlar da yüridiler. Ferāmerz̲'e ḳafā-dār olmaḳ murād eylediler ammā Ferāmerz̲ dönüp bunlara eyitdi, nā-bekār, **[90b]** [90b1] nā-bekārlar nereye gelürseñüz, dönüñ yiriñüze. Dönüp bunlara heybet ile bir baḳış baḳdı kim Seḫāb ve Kehkeşān'uñ ödleri ağızlarına gele- [90b2] -yazdı. Yine dönüp ʿalem dibine vardılar. Bu kerre Ferāmerz̲ yalñız dört yüz biñ perī ve cinnī ʿaskerin ḳarşulayup [bunlara][223] [90b/3] bunlara başdı tīġi. Bölük bölük idüp hevāya ḳalḳayum diyeni daḫı naʿra ile düşürdi. Bu kerre Ṭāl [90b4] Nerre ile ve Bāṭṭāl Nerre ikisi gelüp birden Ferāmerz̲'e ʿamūd ḥavāle eylediler. Ferāmerz̲ bir naʿra urup bunlar aralarına girdi. Bir el-ile [90b5] birin ve bir el-ile birin ṭutup ḳaldurdı. İkisini daḫı yire urup birden zemīne çarpup geçdi, gitdi. Bir kerre beriden [90b6] dīvler görüp Keyṭfān Nerre ile Sürḫeng Nerre gelüp bunları bende çekdiler ammā şāhlar bu ḫāli görüp çoḳluḳ [90b7] ʿasker daḫı fāʾide eylemedi. Az ḳaldı münhezim olmaġa. Gördiler ki olmaz. Hemān ṭabl-ı ārām çalup cengden fāriġ oldılar. [90b8] Ferāmerz̲ de dönüp ġayrı bār-gāh-ı Āṣaf Şāh'a geldi. Ṭāl Nerre ile Baṭṭāl Nerre īmāna geldi. Ol gice mürūr idüp [90b9] ṣabāḥ oldı. Yine iki leşker birbirlerine muḳābil olup meydān açıldı. Arḳalāş-ı Evren-ten meydāna girdi ammā [90b10] vücūdına ālāt kār eylemezdi. Seḫāb ve Kehkeşān dīvlerinden birḳaç güher-āb girüp [90b11] Arḳalāş ile ceng eylediler. Arḳalāş bunları öldürdi. Bu kerre Ferāmerz̲ girüp biraz ceng eyledi. Gördi ki, vücūdına ālāt işlemez. Hemān gürz-i [90b12] Āṣaf Şāh ile ʿāḳıbet

[223] Metin dışı unsur.

bir ḳolın ḫurd eyledi. Arḳalāş Nerre ṣol el-ile ʿamūd ḥavāle [90b13] eyledi. Ferāmerz̲ ṣol elin daḫı ḫurd eyledi. Ṣoñra ḫançer-i Āṣaf Şāh ile baḳup başın kesdi. Bu kerre Aḳrāṭus-ı Heft-dest girüp üç sāʿat miḳdārı [90b14] Ferāmerz̲ buña ruḥṣat virüp āḫir-ülemr bir ḍarb-ı gürz ile yıḳdı ve üzerine düşüp bende çekdi ve Sürḫeng Nerre'ye [90b15] teslīm idüp ʿalem sāyesine gönderdi. Anuñ ardınca Semāk-ı Māhī-beden girdi. Anuñ daḫı vücūdına bir şey kār eylemezdi. [90b16] Ferāmerz̲'üñ ḥamlesine vücūduñ ber-ā-ber ṭutardı. Ferāmerz̲ bunı Tīġ-i Āṣaf ile çaldı ammā kesmedi. Bu kerre Tīġ-i Āṣaf ġılāfına [90b17] ḳoyup Tīġ-i ʿAḳrebeʾ-i Süleymānīʾi çekdi. Anuñla urup Semmāk'ı iki pāre eyledi. Şāhlar ve dīvler bu ḥāli görüp ʿaẓīm [90b18] ḫavfe düşdiler. Hemān dīv pehlevānları dīvler ile birden yüridiler. Tekrār şāhlar daḫı bütün cümle ʿasker ile yüriyüp [90b19] Ferāmerz̲ yine bunlara girişdi. ʿĀḳıbet bunları bozup ḳalʿaya ḳaçurdı. Ferāmerz̲ daḫı ḳalʿa ḳapusına varup yıḳdı, [90b20] içeri girdi. Bu kerre şāhlar gördiler ki, firārdan ġayrıya çāre yoḳdur. Hemān ḳalʿayı bıraġup ḳaçdılar. Seḫāb Nerre'nüñ [90b21] gözin Pīrūz Şāh'a rāst gelüp ṭutdı. Sāʾirleri Ḳalʿa-i Zümürrüd'e ḳaçdılar. Ferāmerz̲ gelüp Ḳalʿa-i Laʿlūn'ı da żabṭ [90b22] eyledi. O yaña dört şāh ḳaçurup Ḳalʿa-i Zümürrüd'e geldiler ve eyitdiler, yā şimdi niçe idelüm diyü müşāvere eylediler. Elmās [90b23] Şāh'a ifāde idelüm diyüp Elmās Şāh ṭarafına bir perrī gönderdiler. Elmās Şāh'a perī varup şāhlaruñ cevābın söyledi. [90b24] Bu kez Elmās Şāh bunda gelsünler, lā-büdd gelürse bu cānibde ber-ṭarīḳ ile belki cevāb virürüz. Eger ʿāciz ḳalursaḳ daḫı Ḳalʿa-i [90b25] Elmās muṭalsamdur, ẓafer bulımaz. Bu kerre bekleye bekleye uşanup bıraġup gider diyüp ḫaber gönderdi. Bu kez perī dönüp Ḳalʿa-i [91a] [91a1] Zeberced'e geldi ve bu ḫāberi söyledi. Bu kerre şāhlar daḫı ḳalḳup yidinci ḳulleye Elmās Şāh yanına geldiler. Ferāmerz̲'üñ cengin [91a2] ve ḳuvvetin vaṣf idüp ziyāde şecāʿat ve ṣalābet ussı bir ḫākīdür didiler. Elmās Şāh'uñ pehlevānları işidüp eyitdiler, [91a3] hele ol ḫākī gelsün de görüñ, biz aña neler eylerüz didiler. Biraz lāf-ı güz̲āf urdılar. İşte Elmās Şāh'uñ ve ḳaçup gelen [91a4] şāhlar ʿaskerinden dört kerre yüz biñ perrī ve dīv ʿaskeri cemʿ oldı.

Ammā üstād eydür, bu Elmās Şāh'uñ bir duḫter-i [91a5] ferḫunde aḫteri var idi, adına Semensāy-ı Simīn-tāc Bānū dirler idi. Ġāyet ḥüsnālardan bir perī maḥbūbesi idi. Her kim ki [91a6] nihānī bir kerre yüzün görse żarūrī çarpılup deli dīvānesi olurdı.

Ḫāṣıl-ı kelām, ʿuşşāḳına görinmez bir ḳażā idi. [91a7] Ol ḥüsn ile ziyāde bahādıre ve yügrüg bānū idi ammā bu bānū, Ferāmerz̲'üñ vaṣfın işidüp Ferāmerz̲'e ḳulaḳdan

91a8 ʿāşıḳ olup eyitdi, şol ḫākī pehlevānı ʿacebā vaṣf eyledükleri ḳadar var mıdur yoḫsa yoḳ mıdur, āh bir kerre şol 91a9 ḫākī dil-āverin görebileydüm diyüp derūnuna arzu düşdi. Günlerde bir gün ṭāyesini bir tenhāca yire çeküp ey ṭāye benüm 91a10 saña bir niyāzum vardur eger yirine getürür iseñ ben de saña her ne isterseñ vireyüm. Cānum ṭāye, benüm murādum şol ḫākī dil-āverin 91a11 bir kerre varup temāşā eylemekdür, benümle gider misin didi. Bu kerre ṭāye dönüp eyitdi, nola ḳadınum giderüm didi. Semensā Bānū 91a12 ṭāyesin yanına alup ve bir cāriye daḫı alup aʿlā bir meclis ḳurup ol cāriyeye meclisi virüp ḳanaṭ açup ḳandasın Ḳulle-i 91a13 Zümürrüd diyüp gitdiler ammā Ferāmerz daḫı öteden ḳalḳup Ḳulle-i Laʿlūn'dan Ḳulle-i Zümürrüd öñine gelüp ḳondı ammā gördi ki, şāhlar anda yoḳdur, 91a14 hep gitmişler. Ferāmerz, Ḳulle-i Zümürrüd'i de żabṭ eyledi. Ḳulle-i Yāḳūt üzre göçmekde iken yine Ferāmerz göçmeyüp irtesi gün yalñız şikāra 91a15 çıḳdı. Gürzüñ bir dıraḫt sāyesine gelüp gördi ki, bir müheyyā bir meclis düzilmiş, üzeri pūşīdeli öylece ṭurur ammā yanında 91a16 aṣlā kimse yoḳ. Bir kerre Ferāmerz taʿaccüb idüp eyitdi, eyā bu meclis bunda böyle tenhā yirde nedür ve kimüñ ola diyüp fikr eyledi. 91a17 Tefekkür iderken nā-gāh anı gördi ki, añsuzın ḳarşusında bir dāne perī maḥbūbesi nümāyān oladüşdi. Ferāmerz, Bānū'nuñ cemālin 91a18 gördigi sāʿat çarpılup hemān şaşdı. Bu kerre şaşduġından ʿazāīm oḳumaġa başladı ve buña baḳup eyitdi, ey Bānū ʿālem hele 91a19 gel luṭf eyle, sen kimsin bildür baña didi. Meger ol ise Semensā Bānū idi. Ferāmerz'üñ şikāra çıḳduġın görüp geldi. Bu meclisi 91a20 ḳurup kendi pinhān olmış idi. Gelüp Ferāmerz'e temennā idüp pāyına ser-nihād[224] oldı ve biñ ʿişve ve nāz ile güftāra gelüp eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān 91a21 ben cāriyeñe suʾāl iderseñüz ḫāliyā şehinşāh-ı Kūh-ı Heft-gān olan Elmās Şāh'uñ duḫteriyüm, aduma Semensā Bānū dirler. Senüñ vaṣfuñ işidüp 91a22 ḳulaḳdan saña ʿāşıḳ oldum ve geldüm ki senüñle āşinā ve dost olam. Bir miḳdār ṣoḥbet-i ḫāṣ eyleyem. Bu meclisi bunda ḳodum. Buyuruñ 91a23 sulṭānum, elimiz bir ṣofraya ṣunsun diyüp Ferāmerz'i meclise daʿvet eyledi. Bu kerre Ferāmerz daḫı daʿvete icābet idüp Rehvār-ı 91a24 Baḥrī'den aşaġa itdi ve licāmın alup kiyāha ṣaldı ve dıraḫta arḳa virüp oturdı. Bu kerre Semensā Bānū daḫı yanına oturup 91a25 meclisüñ pūşīdesin alup buyuruñ efendüm diyüp başladı. Ferāmerz meclisde olan nevāleden tenāvül eylemege. Andan Semensā Bānū eline sürāḫī [91b] 91b1 sürāḫī ve sāġar alup ṭoldurdı. Evvel kendi içün ṣoñra Ferāmerz'e

[224] Bu kelime sözlüklerde "**ser-nihāden** (başını öne eğmek)" şeklinde geçmektedir.

virüp başladılar ṣoḥbete. Semensā Bānū, Ferāmerz̲’e eyitdi, dil-āver [91b2] bu diyāra ne ṭarīḳ ile düşdüñ diyüp suʾāl eyledi. Ferāmerz̲’e icmālen başına gelen ser-encāmın bir bir naḳl ü beyān eyledi ve eyitdi, [91b3] benüm murādum bütün bu Kūh-ı Heft-gān’ı kendüme yār idüp şerīʿat-i Dāvūd Nebī üzre İslām’a getürmekdür didi. Bu kerre Semensā Bānū eyitdi, [91b4] luṭf ile server pederüm Elmas Şāh’a ḳıyma diyüp ricā eyledi. Ferāmerz̲ daḫı eyitdi, başım üzerine ey Bānū-yı Cihān senüñ ḫāṭıruñ [91b5] içün eger ḳātle daḫı müstaḥaḳ olursa biñ ḳabāḥati daḫı ẓuhūr eylerse öldürmeyem diyüp yemīn eyledi. Andan ṣoñra Semensā [91b6] Bānū biraz daḫı ṣoḥbet idüp eyitdi, sulṭānum bu Kūh-ı Heft-gān’da saña ḳarşu ṭurur, kimse yoḳdur. Bütün bu diyārları daḫı kendüñe [91b7] mesḫur eylersin lākin ol zemānda ben cāriyeñi unutma diyüp ve yine Ḳulle-i Elmās’a geldükde görüşürüz didi ve Ferāmerz̲’e vedāʿ idüp [91b8] gitdi ammā Ferāmerz̲ öyle ḫayrān u mest olup ḳaldı. Rūḥ ardı ṣıra dīde baḳar gibi bakakaldı. Hele ne ḥāl ise ʿaḳlın [91b9] başına cemʿ idüp kendiye gelüp ḳalḳdı. Biñ belā ile Rehvār-ı Baḥri’ye süvār olup leşkere geldi ammā fikri Bānū’da ḳaldı. [91b10] Hele ol gün ve ol gice ārām idüp irtesi gün ḳalḳdılar. Kandasın Ḳalʿa-i Yāḳūt diyüp ʿazm eyledi. Tā kim Ḳalʿa-i Yāḳūt’a geldiler. Ferāmerz̲ gördi ki, [91b11] Ḳalʿa-i Yāḳūt’da daḫı aṣlā bir kimse yoḳdur. Bu kerre ḫaber aldı kim Ḳulle-i Elmās’a dek [91b12] gitmişler. Bu kerre Ḳulle-i Yāḳūt’ı daḫı żabṭ idüp hemān Elmās Şāh üzerine gitmege tedārükde oldı.

Ez̲-in cānib rāvī [91b13] dāstān öyle naḳl ü beyān eyler kim, muḳaddemā Ferāmerz̲ Ḳalʿa-i Lūʾlū’ya geldükde dīvān-ı Zeberced Şāh’a girüp anda Zeberced [91b14] Şāh’uñ pehlevānları olan Şemāṭur’ı kendi ʿamūdı-y-ıla ḫurd idüp daḫı Şemenṭāl-ı Üştür-ser’i daḫı yıḳup iki pāre idüp [91b15] yırtmış idi. Meger ki ol Şemenṭāl Nerre’nüñ vālidesine Āteş Cāz̲ū dirler. Bir ʿifrit idi. Kūh-ı Āteş’de olurdı. Racīm [91b16] ʿAleyh-il-laʿne Şemenṭāl’uñ öldügin görüp eyitdi, varayum anası olan Āteş Cāz̲ū’ya ḫāber vireyüm. Bolay ki gelüp [91b17] göreydi. Ferāmerz̲ anı da depeledi diyüp hemān sürüp Kūh-ı Āteş’e varup Āteş Cāz̲ū’ya bulışdı ve eyitdi, ey laʿīne [91b18] sen bunda kendi ʿālemüñdesin, hiç oġluñ Şemenṭāl-ı Üştür-ser Nerre’den ḫaberüñ var mı didi. Bu kerre Cāz̲ū belüñleyüp eyitdi, [91b19] Ḫaberüm yoḳ ammā oġluma ne oldı didi. Racīm eyitdi, yā Āteş oġluñ Şemenṭāl çoḳdan gitdi didi. Āteş Cāz̲ū eyitdi, [91b20] nereye gitdi diyince laʿīn eyitdi, nereye gitse gerek, cehenneme gitdi didi. Cāz̲ū eyitdi, bre ne söylersin ey [91b21] mesned-i melāʿīn yā kim işledi bu işi didi. Racīm

eyitdi, Ḳattāl Zengī nām ḫākī vardur. Āteş'e ol gönderdi [91b22] diyüp aṣlını bir bir beyān eyledi. Bu kerre Cāẕū bu ḫaberi işidince yolınmaġa başladı. Vāh ḫınzır dişli ve deve [91b23] başlı eşek ḳulaḳlı sinek başlı oġulcuġum diyüp bār bār baġırdı. Andan dönüp Racīm eyitdi, varayum ben de [91b24] ol ḫākīʾi ḳatl idüp oġlumuñ intiḳāmın andan alayum didi. Racīm eyitdi, yā Āteş sen aña āşikāre varup [91b25] cevāb viremezsin zīrā ol ḫākī ism-i Āʿẓam bilür lāḳin uyurken ḳapup ṣoñra niçe dilerseñ öyle eyle diyüp [92a] [92a1] nā-bedīd oldı. Bu kerre Racīm gidince cāẕū hemān siḥrin tāzeleyüp ʿAzm-i Ḳalʿa-i Yāḳūt eyledi. Kūh-ı Heft-gān'a gelüp [92a2] Ḳulle-i Yāḳūt öñinde Ferāmerẕ'i gördi. Ṣabr eyledi tā kim gice olınca Ferāmerẕ cāme-ḫābına girüp yatınca cāẕū laʿīn furṣat [92a3] bulup geldi. Ferāmerẕ'i siḥrden geçirüp ḳapdı, Kūh-ı Āteş'de mekānına getürdi ammā laʿīne Ferāmerẕ'i görince ʿāşıḳ [92a4] olup hemān dil-āverüñ ʿaḳlın başına getürdi. Ferāmerẕ gözin açup ve kendin düşirüp kendüsin cāme-ḫāb [92a5] libāsı-y-ıla bir muḫālif yirde gördi ve ḳārşusında bir maḥbūbe ḳız ṭurur. Ġāyet ḥüsnādur ki vaṣfa gelmez. Meger cāẕū ve laʿīn siḥri-y-ile [92a6] kendüsin bir maḥbūbe ḳız şekline ḳomışdı. Bu maḥallde Ferāmerẕ bunı böyle görince ʿaḳlına hemān Semensā Bānū gelüp eyitdi, ʿacebā [92a7] o mı ḳoyup beni bunda getürdi didi ammā pekçe diḳḳat idüp baḳdı. Bu ol Bānū degüldür ve bunuñ aṣlā ḥüsninde ān u tāb [92a8] yoḳdur ammā bu arada Āteş Cāẕū dönüp hemāñ eyitdi, niçesin ey Ḳattāl Zengī, beni bilür misin, ben kimüm diyince Ferāmerẕ eyitdi, [92a9] yoḳ ben seni bilmeyem kim olduġuñ didi. Cāẕū eyitdi, ey Ḳattāl Zengī bu ara Kūh-ı Āteş'dür ve baña Āteş Cāẕū dirler. Ḳulle-i [92a10] Lūʾlū'da Zeberced Şāh dīvānında öldürdügüñ Şemenṭāl Nerre'nüñ ben anasıyam, oġlumuñ intiḳāmın ben senden almaḳ içün [92a11] varup seni ḳapdum. İşte bundan getürdüm. Murādum seni ʿaẕab-ı şedīd ile bunda helāk eylemek idi ammā lākin seni [92a12] görüp ʿāşıḳ oldum. Eger benümle sīne-i ṣāf olup ve baña bir kerre ẕāt-ül-ʿamūdı indirseñ ben seni öldürmeyüp [92a13] bundan böyle seni bütün yiryüzine pād-şāh ideyüm didi. Bu kerre Ferāmerẕ'dür, bildi ki yine cāẕū mekrine uġramış. [92a14] Gönlinden eyitdi, hāy melʿūne gördüñ mi meger cāẕū imiş, ben ise Bānū ḳıyās itdüm idi lākin bu melʿūneye [92a15] müdārā ideyüm. Bolay ki laʿin firār itmeyüp elimden ḫalāṣ olup gitmeye idi diyüp dönüp yüzine güldi. Āteş [92a16] Cāẕū, Ferāmerẕ'üñ güldügin görüp eyitdi, ne gülersin yā Ḳattāl yoḫsa benüm elimden gelmez mi, ḳıyās idersin didi. [92a17] Ferāmerẕ yoḳ elinden gelmez diyü gülmem, ṣafā eyledügümde gülerüm zīrā senüñ gibi nāzenīn her zemān benüm elime girmez. [92a18]

Nice gülmeyem diyince Āteş Cāẕū bu sözi gerçek ṣanup ḳaṭır şīveleri iderek Ferāmerẕ'üñ yanına gelüp ḳolların Ferāmerẕ'üñ [92a19] boynına atup ṣarıldı ve ḳoçup Ferāmerẕ'i öpmek diledi. Ferāmerẕ bu laʿīnenüñ aġzınuñ bed-i rāḥiyyesinden buñalup [92a20] ḳay ideyazdı, yaʿni ḳuṣayazdı. Hele ne ḥāl ise ṣabr eyledi. Tamām Ferāmerẕ bu laʿīneyi ḳucaġına alup öyle [92a21] bir ṣıḳdı kim o satḫuvānları birbirine geçüp ḫurd-ı ḫām olup cān cehennem eyledi. Bu kerre bir ṭarrāḳa ḳopdı. Ferāmerẕ [92a22] gördi, bir murdār pīrdür. Hele ol maġaradan ṭaşra çıḳdı. Meger bu Kūh-ı Āteş'üñ bir yanı Deryā-yı Muḥīṭ ve bir yanı Ṣaḥrā-yı [92a23] Heyhāt ve bir yanı daḫı Beriyye-i Bī-emān dirler bir beriyye idi. Bir ṭarafı Ṣaḥrā-yı Heyhāt muttaṣıl idi. Ferāmerẕ gördi ki, durmaḳ [92a24] ile olmaz. Hemān Kūh-ı Āteş'den aşaġa inüp ol Beriyye-i Bī-emān'a ṭoġrı çekilüp piyāde revāne oldı. Gicenüñ daḫı [92a25] iki baḫşı gidüp birincisi ḳalmış idi. Ferāmerẕ biraz daḫı gitdi. Nā-gāh ḳārşusında bir iki dāne ʿaẓīm meşʿale ẓāhir oldı, [92b] [92b1] oldı. Her biri ḳalḳan cirminden büyük idi. Ferāmerẕ eyitdi, eyā bu meşġalelerin ne ola diyüp biraz daḫı gidüp yaḳın [92b2] vardı. Ne gördi, anı gördi ki dört fīl cüṣṣesinde var. Bir dāne cānver başı arslān başına beñzer. Sekiz [92b3] ayaġı var. Pençeleri yarasa pençesine beñzer. İki azusı var fīl azularına beñzer. Vücūdı öyle münaḳḳaşdur kim, [92b4] insan görince ḫayrān olur. Meger ol meşʿale gibi görinen anuñ gözleri idi. cānver daḫı yaḳın gelüp bu dem [92b5] Ferāmerẕ'i görince hemān insan rāyiḥasın alup ayaġuma şikārum geldi ṣanup bir kerre atılup Ferāmerẕ'e bir loḳma [92b6] eylemek ḳaṣdı-y-ıla Ferāmerẕ ḥamle idince bu kerre gel gör seyr it ki Ferāmerẕ ne yapsın üzerinde ālāt-ı ḥarbden [92b7] hiçbir nesne yoḳ. Hemān cāme-ḫāb libāsı-y-ıla cāẕū ḳapmış idi. Dilāver-i ʿālem nā-çār olup ne yapsun, [92b8] ḳaçmaḳ olmaz hemān dil-āver derūnundan Mevlā'ya ṣıġınup yā Allāh ḳudret sendendür, ʿināyet senden diyüp [92b9] hemāñ muştun dögüp bir kerre bu mūḥiş[225] cānveruñ başına bir muşt-ı ṣāḥib-ḳırānī öyle urdı kim kellesi tār-mār oldı. [92b10] Bu kerre cānver ġarib ṣadā-y-ıla bir ṣayḥa idüp cān-ber-cehennem eyledi. Bu kerre Ferāmerẕ ol mevzīden ḫalāṣ olduġına [92b11] şükrler idüp yine çekilüp yoluna gitdi. Ṣabāḥ olınca dil-āver-i ʿālem biraz daḫı gidüp çünkim ṣabāḥ oldı. [92b12] Ferāmerẕ'dür, bir püşte gördi. Kendüye eyitdi ki, belki şol püştenüñ ardında bir şenlik olmaḳ var diyüp [92b13] hemān Ferāmerẕ ol püşteye ṭoġrı yüridi. Giderek yakın vardı.

---

[225] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstemsih tarafından "**mūḫiş** (موخش)"şeklinde yazılmıştır. Kelime kaynaklarda "**mūḥiş** (موحش)" şeklinde tespit edilmiştir. Bu sebeple çevriyazıya da "**mūḥiş**" şeklinde aktarılmıştır.

Ammā rāvī-i şīrīn kelām, meger ki ol Ferāmerz̲'üñ [92b14] gördügi püşte gibi görinen yidi yüz ḳulaç ve yidi başlu bir ejderhā idi. Bir ʿaẓīm ejderhā imiş. Meger [92b15] gün ḳızınca ḥarekete gelüp Ferāmerz̲'üñ rāyiḥasın alınca bunda insān ḳamusı var. Şikārum ayaġuma [92b16] gelmiş diyüp yidi dāne başın birden ḳaldırup birbiri üzerine ḳodı. Balyimez ṭopı gibi Ferāmerz̲'e [92b17] ṭoġrı baḳup sundugından demin zemīne çarpup yiri ḥendek ḥendek eyledi. Bu kerre Ferāmerz̲'i [92b18] deme çekdi. Ferāmerz̲ daḫı neye uġradığın bilüp lenger virdi. Ferāmerz̲'üñ pāyları ṭopuḳlarına varınca [92b19] yire batdı ammā yine yiri ṣaban demiri yarar gibi yarup Ferāmerz̲ öyle giderdi ve üzerinde daḫı ālāta [92b20] müteʿallik bir nesne yoḳ kim anuñla ejdere ḥamle eyleye. Nā-çār olup hemān muştun dögüp ejderhāya ṭoġrı [92b21] öyle gitdi. Ḳatı yaydan oḳ çıḳar gibi gitdi. Hele Allāh virdi ki Ferāmerz̲'üñ ayaḳları bir yirlü ḳayaya [92b22] rāst gelüp hemān lenger virdi. Ejderüñ dem ḥamlesin menʿ eyledi ammā göñül evinden ḥālıḳ-ı bī-çone [92b23] niyāz eylemege başladı. Ey benüm ḫālıḳum ve ey benüm perverdigārum, ṣıġındum saña yardım eyle baña. Ne gele benden bir ḳaṭre [92b24] meniden ve bir ḳabża ḫākden ḳuvvet ve ḳudret ve ʿināyet cümle senüñdür diyüp niyāz eylerken Ferāmerz̲ anı gördi kim, [92b25] yidi kimse ẓuhūr eyleyüp. İçlerinden bir pīr-i rūşen-i żamīr Ferāmerz̲'e bir tīrile bir kemān virdi. Altı nefer kimse daḫı birer tīr virüp [93a] [93a1] bu yidi tīr, ejderüñ yidi başın urup helāk eyle didiler. Ferāmerz̲ şükr-i yezdān idüp kemānı eline aldı ve ḫadengüñ [93a2] birin baḥr-i kemāna vażʿ idüp ejderüñ ortasında olan başını nişāne alup ḥadenge küşād virdi.

[MİNYATÜR]

[93a3] Ḥadeng ejderüñ orta başın ḳafāsına mıḫlayaḳodı. Ejder cān ḥavli-y-ile ḳurılup ṭorṭop oldı. Yirüñ ḫār- [93a4] ḫāşākın cümle bir yire getürdi. Ferāmerz̲ ḫadengüñ birini daḫı atup ejderiñ bir başın daḫı mıḫladı.

Ḥāṣıl-ı kelām, [93a5] Ferāmerz̲ yidi ḫadeng ile ol ejderüñ yidi başını daḫı ḳafāsına mıḫlayup ejder çarpunı çarpunı helāḳ oldı. Andan [93a6] ol pīr, Ferāmerz̲'e yā Ferāmerz̲ gel ardumca diyüp ol yidi kimse bir ṭarafa teveccüh eylediler. Ferāmerz̲ daḫı bunlaruñ ḳafāsına [93a7] düşüp biraz gitdiler. Ferāmerz̲ gördi, bir mescid resminde binā var. Ol yidi kimesne andan içeri girdiler. Ferāmerz̲ de [93a8] ardlarınca girüp gördi, vāḳıʿa bir mescid-i şerīf miḥrābı var. Ḳandiller aşılmış. Varup ol pīr miḥrāba geçüp [93a9] oturdı. Ferāmerz̲'e işāret eyledi gel diyü. Yanına aldı ve ol yidi kimse başladılar

Ẕikru'l-llāh'a. Ferāmerẕ de bunlar [93a10] ile bile ẕikr eyledi. Ol ḳadar bir ẕevḳ-i rūḥānī ḥāṣıl eyledi kim olmaz tā kim aḫşām oldı. Ferāmerẕ anı [93a11] gördi, aşılu olan ḳandiller cümle kendüliginden yandı. Ol mescidüñ derūnı pür-żiyā oldı. Ol pīr ḳalḳup [93a12] ṣalāt-ı maġribe niyyet idüp imāmete geçdi. Ol altı nefer kimse ile Ferāmerẕ iḳtidā idüp namāzı edā eylediler. Andan yine [93a13] ẕikru'l-llāh idüp ferāġat eylediler. Ol pīr işāret eyledi, ġāibden bir ṣofra ṭaʿām gelüp orta yire döşendi. Ferāmerẕ'e, [93b] [93b1] Ferāmerẕ'e buyur idüp ṭaʿāmı yidiler, şükrin didiler. Andan dönüp ol pīr Ferāmerẕ'e yā Ferāmerẕ biz dilerüz, ben bunlaruñ [93b2] başıyam ki benüm aduma Berḫiyā-yı Pīr dirler diyüp bir kemer çıḳardı ve tekbīrleyüp Ferāmerẕ'üñ biline ḳuşatdı [93b3] ve eyitdi, yā Ferāmerẕ işte bir kemer mādāmki senüñ miyānuñdadur, dünyā ḫalḳı bir yire gelse seni zemīnden yuḳarı kimseye ḳaldıramaz [93b4] ve ne ḳadar piyāde yürüseñ yorulmazsın. Yārın bundan ḳalḳup şu ṭarafa ṭoġrı git. Öñine üç bir ruḫ daḫı var ammā [93b5] bu kemer[226] ḫāṣṣası-y-ıla anlardan daḫı ḫalāṣ olursın, ötesi selāmetdür diyüp bu semt gösterdi. Bunlar yine [93b6] Ẕikru'l-llāh'a meşġūl oldılar. Ferāmerẕ'üñ çeşmine ḫāb ġalebe idüp uyudı. Biradan gözin açdı, gördi [93b7] ṣabāḥ olmış. Ol yidi nefer kimesne ʿālem-i ġayba ḳadem başmışlar. Ferāmerẕ ḳalḳup namazın ḳılduḳdan ṣoñra ber-ḥayāt [93b8] pīrüñ gösterdügi cānibe teveccüh eyledi ammā aṣlā Ferāmerẕ'e piyāde yürümekden bī-tablıḳ gelmedi. Öyle vaḳti olınca [93b9] ol beriyyede gitdi. Öyle maḥalli Ferāmerẕ bir diraḫṣāna geldi. Bunda öyle ulu aġaçlar vardur kim Ferāmerẕ yine [93b10] göz irişmez ve yigirmi otuz ādem ancaḳ ḳucaḳlar ve bu aġaçlaruñ üzerinde ḳıl ḳādar daḫı küçük daḫı büyük ḳuşlar var. [93b11] Nihāyetin Allāh bilür Ferāmerẕ bunları seyr idüp ḥaḳḳuñ ṣunʿ-ı ḳudretine ḫayrān oldı ammā ol ulu ḳuşlar [93b12] Ferāmerẕ'i görüp bir uġurdan ġazlayup ḳanad ḳaḳup Ferāmerẕ'üñ üzerine hücūm eylediler. Ferāmerẕ'e bunlaruñ mehābetinden [93b13] bir dehşet geldi ammā kendin cān ḥavli-y-ile dirüp ne eylesün üzerinde ālāt yoḳ. Hemān iki ḳat olup öyle bir naʿra [93b14] urdı kim ol vādīler ṣadāsı-y-ıla ṭoldı. Ḳuşlar serāsime olup aġaçlardan ve ehvādan cümle ṣapur ṣapur zemīne dökildi. [93b15] Ferāmerẕ ol arada yine yolına gitdi. Bir sāʿat ḳadar nā-gāh ḳuşlar kendilere gelüp yine Ferāmerẕ'e ḳaṣd eylediler. Ferāmerẕ yine [93b16] naʿra urup ḳuşlar yine nīm sāʿat miḳdārı bī-hod oldılar. Ferāmerẕ yine gitdi. birazdan ḳuşlar ḳalḳup Ferāmerẕ'e yine

[226] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**kemez** (كمز)" şeklinde yazılmıştır. Metnin burasında "**kemer**" kelimesinin fazlaca geçmesi göz önünde bulunularak müstensihin fazladan nokta koyarak yanlışlık yapmış olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle kelime çevriyazıya "**kemer**" olarak aktarılmıştır.

ḥamle [93b17] eylediler. Ferāmerz bir naʿra daḫı urdı. Ḳuşlar rubʿ sāʿat ḳadar serāsime olup ḳalḳdılar, yine hücūm eylediler. Ferāmerz yine naʿra urdı. [93b18] Ḳuşlar ġayrı naʿradan aldırmadılar. Ferāmerz gördi kim, ḳuşlardur, naʿraya alışdılar. Hemān dıraḫtuñ birinden bir ʿaẓīm şāh ḳoparup [93b19] bu ḳuşlar ile ceng iderek, olınca aḫşam gitdi, dıraḫtan döküdi ve ḳuşlar da kesildi. Ferāmerz vādī-i mürġāndan [93b20] ḫalāṣ olduġına şükr-i yezdān eyledi ve ol gicenüñ ṣülüṣānı gidüp ṣülüṣi ḳalınca gitdi. Ġayrı nevm-i ġalebe idüp bir [93b21] pīşe-zāra yaḳın yire geldi. Ol yirde pīşe dibinde yatup uyudı. birazdan bir gümüldi peydā olup Ferāmerz uyandı. [93b22] Gördi, ṣabāḥ olmış ammā eṭrāfın ol ḳadar arslanlar iḥāṭa eylemiş kim ḥadd u ḫaṣrın Allāh'dan ġayrı kimse bilmez. Meger arslanlaruñ [93b23] gümüldüsi idi. Ferāmerz uyandı, ḳalḳup oturdı. Bu arslanları gördi. Her biri at, fīl, cāmus ḳadar var. Ayaġa [93b24] ṭurup gitmek murād eyledükde dört cānibden arslanlar pençe açup atılmaġa başladılar. Ferāmerz bunları daḫı ḳuşlar gibi naʿra [93b25] ile defʿ idüp üç kerre vāfir-i menzil yüridi. Dördinci naʿradan ürkmeyüp hücūm eylediler. Ġayrı Ferāmerz nā-çār [94a] [94a1] muştla urup ve birinüñ bacaġından ḳapup dört yanına çarpup arslanları öyle dağıdurdı. Gāh birin ḳapup [94a2] sürüsüne ṭoġrı fırladup başın önin birden helāk eylerdi. Bu üslūb üzre dögüşe dögüşe vādī-i şīrāndan [94a3] daḫı çıḳdı. Sınurı geçince arslanlar ḳaldılar. Berü ṭarafa geçmediler. Ferāmerz ḥamd idüp biraz dinlendi. Ḳalḳup [94a4] yine gitdi. Ol gice daḫı nıṣf-ül-leyle varınca gidüp bir yirde yatdı. biraz uyudı. Seḥeri yine ḳalḳup gün [94a5] ṭoġduḳda bir ḳumsal yire geldi. Başduḳça ayaḳları ṭopuḳlarına dek zemīne gömilmege başladı, gitdükce daḫı ziyāde olup [94a6] dizine dek batdı ve ḳumdan ol ḳadar ḳarınca çıḳdı kim ḥadd ü ḥesābın ne bilür. Her biri tazu ḳādar ṣarı ḳarınca Ferāmerz'e her [94a7] ṭarafdan çıḳup ışırmaġa başladılar. Açısı Ferāmerz'üñ depesinden çıḳardı. Ġayrı Ferāmerz eli-y-ile üzerinden ṣıyırmaḳdan [94a8] uṣanup ve ḳırmaḳdan fütūr gelüp ʿāciz ḳaldı. Başladı Dergāh-ı Ḥaḳḳ'a yüz ṭutup ḳādiyü'l-ḥācāta ʿarż niyāza. Ol sāʿat [94a9] Ferāmerz'üñ duʿāsı müstecāb olup Fermān-ı İlāhī birle Ḥażret-i İlyās Nebī ẓāhir oldı ve Ferāmerz'i ḳolundan ṭutup göz [94a10] yumup açınca bir laṭīf mürġ-zāra ḳodı. Yā Ferāmerz ġayrı ḫalāṣ olduñ. Ḳarşuda görinen bāġ-ı Süleymān'dur, var ziyāret [94a11] eyle. Anda āşinā bulursın diyüp ʿālem-i ġayba ḳadem başdı. Ferāmerz şād olup oradan baġa teveccüh eyledi. Baġ ḳapusına [94a12] geldükde gördi, ḳapu küşade, içeri girdi. Bir şükūfe-zār her dıraḫt meyve-dār üzre bunca mürġān ḫoş elḥān, [94a13] feryād ve naġamāt eyler ammā baġuñ orta yirinde bir ḳaṣr-ı

muṣannaʿ binā eylemişler. Ḳapusı açuḳ, Ferāmerz̧ ḳapudan içeri ḳaṣruñ nerd-bānından [94a14] çıḳdı. Gördi, bu bir ḳaṣr-ı ʿālī. Yigirmi beş ḳubbe üzerine yapılup orta yirinde bir ʿaẓīm ḳubbe ve eṭrāfında yigirmi dört [94a15] nīm ḳubbeler ṭarḥ eylemişler ve dāʾiren-mā-dār ḳaṣruñ eṭrāfına üç yüz altmış düzen ḳomuşlar ammā açılmaz. Düzenler cümle necefden [94a16] ve ḳaṣr-ı mīnā-yı reng-āmizden idi ve orta yirinde olan Ḳubbe-i Bülend'üñ fizārına bir ʿālem vażʿ eylemişler. Şeb çerāġından [94a17] ol ʿālemüñ üzerine Sīmurġ-ı ʿAnḳāyı taṣvīr eylemişler. Her sāʿat geldükçe bir kerre ḳanād urup öter. Sāʿat geldügin bildiler. [94a18] Ḳaṣruñ ḳapusı yek-pāre zümrüdden ve yitmiş iki ayaḳ nerd-bānı var. Ferāmerz̧ nerd-bāndan yuḳarı çıḳdı. Yidinci pāyesine [94a19] kim başdı, bir ṭarrāḳa olup Ferāmerz̧ kendin bir dehlīzde buldı ve ḳarşusında bir ejderhā-yı zeban, aġzın [94a20] açmış ṭurur ammā aṣlā ḥareket eylemez. Ferāmerz̧ bildi kim ṭılsımdur zīrā sābıḳa daḫmelerde rāst gelmiş idi. İlerü [94a21] yürüyüp kendin ol ejderüñ aġzından atdı. Deminden çıḳup kendin tā ḳaṣruñ ortasında buldı. Gördi, [94a22] bir ḳaṣr-ı çār-güşe ve dört cānibi nīm ṣuffeler, ṣuffelerüñ orta yirinde yan yana iki ḫavż eylemişler. Ḫavżlaruñ ortalarında [94a23] birer ḳadeḥ ve ḳadeḥlerde birer murġ taṣvīr eylemişler. Biri beyāż biri siyāh ve bu ḳuşlar sāʿat başında bir kerre öterler. Bunlaruñ [94a24] ṣadāsından şükūfe-zārda olan mürġān daḫı başlar sāʿat tamām olınca ötüşürler ve gice geçüp gündüzde beyāż [94a25] ḳuş ötdi. Ol siyāh ḳuş öyle ḫāmūş olup dünedi. Aḫşām oldıġı gibi ol beyāż ḳuş dünedi. Bu kerre, [94b] [94b1] bu kerre ol siyāh ḳuş ḳanad çarpup ötdi. Şükūfe-zārda olan giceci ḳuşlar başladılar naġamāta, tā ṣabāḥ olınca [94b2] Ferāmerz̧ bunları temāşā idüp ḫayrān ḳaldı ve bunları īcād iden üstāda taḥsīn eyledi. Ne kim şeb-i mürūr idüp [94b3] ṣabāḥ oldı. Yine ol beyāż ḳuş uyanup siyāh ḳuş dünedi. Ferāmerz̧ temāşāsından ġayrı ġınā gelüp ṭaşra [94b4] çıḳmaḳ murād eyledi. Ḳaṣruñ ḳapusı yoḳ kim çıka. Ol ḳadar ḳaṣrı dolaşdı olmadı, bir ṭarīḳ ile yol bulup çıkamadı. [94b5] Ferāmerz̧ ġama düşdi, eyā nice olur diyüp tefekkürde iken nā-gāh bir parıldı peydā oldı. Ferāmerz̧ ne ki diyüp baḳınca [94b6] ḳarşusında biraz perrīler ẓāhir oladüşdi ammā içlerinde bir maḥbūbe-i müsteṣnā gūyā kim ol birleri encum ve bu mihr-i diraḫşāndur. [94b7] Bunlar ḳandan ẓuhūr eyledi ve kimlerdür diyüp diḳḳat eyledi. Baḳdı, gördi kim, kendü ile dıraḫt sāyesinde ṣoḥbet iden [94b8] Elmās Şāh'uñ duḫteri Semensā Bānū'dur ammā Semensā Bānū'nuñ meger bu bāġ-ı Süleymānī teferrüc-gāhıydı. Ekṣerī gelür, bu ḳasrda cilvelenürdi [94b9] ve bir gice, iki gice eglenürdi. Şimdi bir uġurdan Ferāmerz̧'i görince indü, bend olup geldi. Ferāmerz̧'üñ

ḳademinde baş ḳoyup [94b10] ey server-i ʿālem sen bu bāġa ḳandan geldüñ, ötede ʿaskerüñ senüñçün ḳasāvetdedür didi. Ferāmerz̲ daḫı Āteş Cāz̲ū iline [94b11] geçen serencāmların ve yolda bir yirde çekdügi berzaḫları bir bir naḳl-i ḥikāyet eyledi. Semensā Bānū diñleyüp eyitdi, ey dil-āver-i [94b12] ʿālem senüñ ġayb olduġuñ ḫaber alup pederüm Elmas Şāh'uñ dīvleri babamı kendi ḥāline ḳomayup Ḳulle-i Yāḳūt'a gitdiler. Varup [94b13] ʿaskerüñ bozup perīşān ideler ve Hürmüz Şāh'ı ele getürüp öldüreler didi. Ferāmerz̲ bunı işidince ġamm-gīn oldı. [94b14] Egerçi Kehkeşān ve Seḫāb'a anlar da cevāb virür. Yoḳ idügin bilürdi ammā şāyed anlaruñ eline Elmās Şāh girüp [94b15] helāk ideler yāḫud bir ṭarīḳ ile anlar Hürmüz Şāh'ı ele getürüp ḳatl ideler didi. Dönüp eyitdi, ey Bānū şimdi [94b16] siz ḳāndan geldiñüz ve bu ḳaṣrdan çıḳmaġa ṭarīḳ nedür didi. Semensā Bānū gülüp eyitdi, kendiñi şol siyāh ḳuşlı [94b17] ḫavża atarsın didi. Ferāmerz̲ eyitdi, ey Bānū-yı cihān şimdi bundan Ḳulle-i Yāḳūt ıraḳ mıdur, yaḳın mıdur didi. [94b18] Semensā Bānū server bizüm gidişimiz ile pek yaḳındur ammā siziñ gidişiñüz ile iki aylıḳ yirdedür didi. Ferāmerz̲ imdi seni [94b19] Ḫudā'ya ışmarladuḳ ey Bānū diyüp getürdi. Kendüsin ol siyāh ḳuşlı ḫavża atup kendü hemān ḳaṣrdan [94b20] ṭaşra bāġ içinde buldı. Tīz hemān ḫātem-i heft nāmuñ yidinci ismin oḳuyup Sürḫāb Cinnī ẓāhir oldı. Ferāmerz̲, Sürḫāb'a [94b21] yā Sürḫāb beni Kūh-ı Heft-gān'da Ḳulle-i Yāḳūt'a ilet didi. Sürḫāb nola diyüp Ferāmerz̲'i döşine alup ʿAzm-i [94b22] Ḳulle-i Yāḳūt eyledi. Semensā Bānū, Ferāmerz̲'üñ bu ḥālin bilmezdi. Vāh şol dil-āveri getürelüm dimedüm, gücenüp gitdi ammā [94b23] piyāde ḳanda gider, varup Ḳulle-i Yāḳūt'a iletelüm diyüp ḳaṣrdan ṭaşra çıḳdılar. Ferāmerz̲'i aradılar, bulmadılar. Bildiler ki [94b24] gitmişdür.

Ammā ez̲-īn cānib rāvī eydür, bu ṭarafda Ferāmerz̲, Ḳulle-i Yāḳūt'a gelüp gördi, şāhlar Elmās Şāh yanına gitmişler. [94b25] Yārın biz de Ḳulle-i Elmās'a göçelüm didi. Ol gice āşte[227] Āteş Cāz̲ū gelüp cāme-ḫābından mesḫur alup gitdi, ṣabāḥ oldı. **[95a]** [95a1] Gördiler, Ḳattāl Zengī cāme-ḫābında yoḳdur, aradılar bulunmadı. Bildiler kim bir ḳażāya uġradı. Nice eylesünler, belki [95a2] bir yirden ẓuhūr eyler diyüp ol arada ḳaldılar. Elmās Şāh cāsūs göndermişdi. Cāsūslar varup Elmās Şāh'a [95a3] bir gice Ḳattāl Zengī cāme-ḫābından ġā'ib olmış, aṣlā kimse bilmez nice olduġın didiler. Elmās Şāh dönüp Sehlān Vezīr'e [95a4] yā Sehlān bir kerre görseñ şol Ḳattāl Zengī nice

[227] Bu kelimeyi müstensih yanlışlıkla fazladan yazmış olmalıdır. Kaynaklarda bu şekilde yazılmış bir kelime tespit edilememiştir.

oldı, ṣaġ mıdur yoḫsa öldi mi didi. Sehlān daḫı yoḳlayup ṣaġdur, [95a5] bir cāẕū şerrine uğramış, yaḳında yine gelür didi. Meger Ferāmerẕ ʿaskerinden daḫı Elmās Şāh dīvānında cāsūs var idi. [95a6] Sehlān'dan bu ḫaberi işidüp cān atdı. Gelüp Seḫāb ve Kehkeşān'a bildürdi. Yine gelür, ṣāġdur ḫaberinden anlara ḳuvvet-i ḳalb [95a7] ḥāṣıl idüp Ferāmerẕ'üñ gelmesine muntaẓır oldılar.

Ammā bu ṭarafdan, Elmās Şāh pehlevānları Elmās Şāh'a eyitdiler, yā pādşāhum çünkim [95a8] Ḳattāl Zengī ʿaskerlerinde yoḳdur. Varup ol ʿaskerin perīşān idüp āsāyişin żabṭ eylerüz. Her ḳaçan kendi daḫı gelürse [95a9] ol zemānda anuñ da ḥaḳḳından gelürüz diyüp Elmās Şāh'ı uyardılar. Şāhlar daḫı böye diyüp dört kerre yüz biñ perrī [95a10] ʿaskeri-y-ile ḳalḳup Ḳulle-i Yāḳūt'a geldiler. Ferāmerẕ ʿaskerinüñ muḳābelesinde ḳondılar ve dīv gönderüp Ferāmerẕ'üñ cümle eşyāsın [95a11] istediler. Kehkeşān ve Seḫāb virmeyüp cenge ṭurdılar. Cāmūs-ser Nerre meydāna girüp vāfir güher-āb yıḳdı. Keyṭfān Nerre girüp Cāmus- [95a12] ser'i ʿāḳıbet yıḳup esīr eyledi. Arṭalūş Nerre girüp Keyṭfān anı da yıḳup bende çekdi. Bu kerre Ḳahṭamur-ı Kūh-ser Nerre girüp [95a13] Keyṭfān'ı yıḳdı. Ḳarġūl-ı Çehār-dest girdi, Farġūl'ı da ālūde eyledükde hemān Seḫāb Nerre girüp Ḳahṭamūr ile cenge başladı. [95a14] Gerçi Seḫāb Nerre çoḳ metīn güher-āb idi ammā Ḳahṭamūr Nerre şedīd-i laʿīn idi. Bunlar küte küt cengde iken Ferāmerẕ gelüp gördi, [95a15] bir güher-āb ile Seḫāb Nerre ceng eyler. Bu arada Ḳahṭamur Nerre gördi kim, Seḫāb Nerre gitdükce artup kendüsin ālih-i laʿīn ḥīleye [95a16] sālik olup Seḫāb'a ḥīle ile bir ʿamūd urup başın yardı. Kehkeşān bu ḥāli görince murād eyledi kim on yidi biñ [95a17] ḳanṭār ʿamūd ile girüp Ḳahṭamūr'ı helāk eyleye. Andan evvel Ferāmerẕ añsuzın bir naʿra öyle urdı kim Kūh-ı Heft-gān [95a18] ṣadā-y-ıla ṭolup bildiler ki Ḳattāl Zengī naʿrasıdur ammā Ferāmerẕ apul apul piyāde meydāna girüp Ḳahṭamūr'a çek [95a19] elüñ ey ḥīlekār laʿīn diyüp öñin aldı. Ḳahṭamūr Nerre, Ferāmerẕ'i gördi, ṭoḳsan yidi eriş ḳaddı var ammā hiç [95a20] gözine ṣalındırmayup ey nā-bekār ḫākī eyü elime girdüñ, seni aṣlıña ḳavuşdurayım diyüp Ferāmerẕ'e bir ʿamūd ḥavāle eyledi. Ferāmerẕ [95a21] câme-ḫāb libāsı ile üzerinde ālāt yoḳ. Seḫāb'a öyle eyledügine daḫı ziyāde ġażaba gelmiş idi. Hemān el ṣunup [95a22] Ḳahṭamūr gibi Baṭṭāl Güher-āb'uñ ʿamūdına ṣarıldı ve çeküp elinden aldı ve kendi ʿamūdı ile [95a23] Ḳahṭamūr'a öyle bir ʿamūd urdı kim Ḳahṭamūr'ı miyānına varınca ḫurd-ı ḫām eyleyüp Ḳahṭamūr cān-ber-cehennem eyledi. Perī ve güher-āb ʿaskeri Ferāmerẕ'üñ bu ḳuvvet ve şecāʿatin [9524] görüp berg-i ḫazān gibi ditreşmege

başladılar. Zīrā Ḳahṭamūr Nerre ḳuvvetde Seḫāb'dan çoḳ aşaġa güher-āb degül idi. Elmās Şāh [95a25] ve sā'ir şāhlar Ornaṭūs-ı Ne-ser'e ey ṣāḥib-ḳırān-ı Kūh Heft-gān ne ṭurursın girüp şol ḫākīnüñ ḥaḳḳından gelseñe didiler, **[95b]** [95b1] didiler. Ornaṭūs ḫayr bugün ben anuñ meydānına girmem, ʿarżum vardur zīrā bugün henüz geldi, yorgundur. İkinci üzerinde [95b2] ālāt yoḳdur. Şimdi ben anı ya bende çeksem veyā öldürsem Ornaṭūs, ḫākī'i ġāfil avlayup şöyle eyledi dirler ammā yārın [95b3] meydāna çıḳar daʿvet eylerüm. Geldükde elbetde ḥaḳḳından gelürem didi. Bu minvāl üzre meydāna kimse gelmeyüp ceng eylemedi. Dönüp [95b4] ḳondılar. Ferāmerz̲ de döndi. Bu vaḳte dek ʿİfrīt-i Bedevī, Rehvār'ı çekivirdi. Ferāmerz̲ üzerine süvār oldı. Kehkeşān ve Seḫāb [95b5] gelüp rikābın öpdiler. Ferāmerz̲ bār-gāh-ı Āṣaf Şāh'a gelüp Rehvār'dan indi ve libās giyüp dīvāna çıḳdı. Güher-āb ululaı [95b6] gelüp Ferāmerz̲'e su'āl eylediler, size ne ḥāl oldı diyü. Ferāmerz̲ de Āteş Cāz̲ū ve ḳapup Kūh-ı Āteş'e mekānına iletüp Ferāmerz̲ de [95b7] cāz̲ūyı öldirüp oradan beriyye-i bī-emāne düşüp cānver ve ejderhā ḳatl idüp yidilere bulaşup andan vādī-i [95b8] mürġāna ve vādī[228]-i şīrāna ve vādī-i mūrāna düşüp İlyās Nebī beni bāġ-ı Süleymān'a götürüp anda Semensā ile buluşup ḫaber [95b9] aldıġın naḳl eyledi. Bunlar işidüp ḫayrān oldılar. Hele Seḫāb'uñ zaḥmın ṣarup Cāmūs-ser ile Arṭalus'ı ʿarż [95b10] eylediler. Ferāmerz̲'e daḫı götürdüp İslām'a daʿvet eyledi. Anlar da yoḳ dimeyüp tābiʿ olup İslām'a geldiler. Ol gice mürūr [95b11] idüp irtesi Ornaṭūs meydāna girdi ve Ferāmerz̲'i daʿvet eyledi. Gele yā Ḳattāl Zengī senüñle ceng idelüm didi. [95b12] Ferāmerz̲ daḫı piyāde Orṭanūs'uñ öñin aldı. Gördi, Ornaṭūs Nerre ṭoḳuz başlu bir nerredür ammā ziyāde şecīʿdür ve tabiʿatda [95b13] merdāne bir merddür. Söz çoḳ hele cenge mübāşeret idüp Ferāmerz̲, Ornaṭūs'a üç gün ruḫṣat virüp üçinci gün bir ḍarb [95b14] ile ālūde eyledi. Üzerine düşüp bende çekdi. Elmās Şāh, Ornaṭūs Nerre'yi ḫalāṣ eylemek içün ʿaskeri birden [95b15] yürütdi. Ferāmerz̲, Ornaṭūs'ı dīvlere teslīm idüp Rehvār'a bindi. Perrī ʿaskerin ḳarşulayup cenge ṭurdılar ve berüden [95b16] dīvler daḫı yürüyüp çoḳ perī esīr eylediler. Şöyle bir ceng-i ʿaẓīm eylediler kim vaṣf ḳābil degül idi ve ceng içinde [95b17] Laʿlūn Şāh ile Zümürrüd Şāh ve Zeberced Şāh ele girüp esīr eylediler. Elmās Şāh ile Yāḳūt Şāh, Şehr-i Elmās'a firār eylediler. [95b18] Ferāmerz̲ daḫı dönüp bār-gāh-ı Āṣaf gelüp emr eyledi. Şāhlar ile Ornaṭūs'ı meydān-ı siyāsete getürüp bunları dīne [95b19] daʿvet

[228] Bu kelime müstendsih tarafından tıpkıbasım bölümünde yanlışlıkla "**āvdī** (اودی)" şeklinde yazılmıştır. Bu yanlışlık müstensihin harflerin sırasını karıştırmasından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**vādī**" şeklinde aktarılmıştır.

eyledi. Gelmezseñüz sizi helāk eylerüm didi. Şāhlar gördiler olmaz, cümle īmāna gelüp Ferāmerz̲'e tābiʿ oldılar. Ornaṭūs [95b20] Nerre daḫı īmāna gelüp üçinci ser-ḳaplān oldı. Dīvler ṭarafından üç gün Ferāmerz̲, Ḳulle-i Yāḳūt'da eglenüp dördinci gün Şehr-i Elmās'a [95b21] göçdiler ve gelüp Şehr-i Elmas'uñ öñine ḳondılar ammā Şehr-i Elmās muṭalsım idi. Ẓāhirde ḳapusı yoġ-ıdı ve üzerinden aşmaḳ [95b22] murād eyleyen kimesneʾi bir āteş ẓuhūr idüp bārū gibi ḳaplardı. Çıḳduḳça āsmāna bile çıḳardı. Üzerine varanı yaḳārdı. [95b23] Bir vechle girmek ḳābil degüldür ve feṭḥi daḫı ne ṭarīḳ ile olur kimse bilmezdi. İçerüde Elmās Şāh ile Yāḳūt Şāh [95b24] ve Sehlān Vezīr, perrī ululları-y-ıla oturup Ḳattāl Zengī bildüginden ḳalmasun, ḳalʿaya giremez, otura otura [95b25] uṣanup bir gün bıraġup gider dirler idi. Aṣlā muḳayyed olmadılar.

Ammā bu ṭarafdan, ṭaşrada Ferāmerz̲ bir gün beş gün oturup [96a] [96a1] ḳalʿaya girmege çāre aradı, olmadı. Bir ṭarīḳ ile feṭḥine çāre idemeyüp ʿāciz ḳaldı. Bir gün yalñız raḫşına süvār [96a2] olup Kulle-i Elmās'uñ dört cānibin dolaşup feṭḥine bir vesīle ararken ḳalʿa dīvārında bir summākī ṭaş gördi. Üzerinde [96a3] birḳaç saṭır yazu va. Dimiş ki, her kim bu ḳalʿaʾı feṭḥ itmek murād eylerse şehrüñ ortasında olan āyine-i ḥikmet-nümā ki iki [96a4] meyl arasına vażʿ olmuşdur. Meylüñ birisine bir ʿālem vażʿ olup firāzına bir beyża-i zerrīn ḳonmuşdur. Ol yumurṭaʾı ṭaş [96a5] ile urabilürseñ ḳalʿaʾı feṭḥ ider dimiş. Ferāmerz̲'dür bu ḫaṭṭı oḳuyınca şād oldı. Tīz Rehvār-ı Baḥrī'den inüp yirden [96a6] bir müdevver-i münāsib seng alup ol didügi meylüñ ber-ā-berine geldi. Gerçi ṭaşradan Āyine-i Ḥikmet-nümā görünmezdi ammā [96a7] meyller görinürdi. Ferāmerz̲ ol ʿālem olduġı meylüñ firāzındaki beyżaʾı nişāne alup bir ṭaş atdı, ṭaş ḫaṭā eylemeyüp [96a8] ol beyżaʾı urdı. Beyża ḳopup zemīne düşince bir ṭarrāḳa ḳopdı ve Ḳalʿa-i Elmās çarḫ olup[229] birazdan ṭurdı. [96a9] Anı gördiler, ḳalʿanuñ ḳapusı ẓāhir oldı. Hemān Ferāmerz̲, Rehvār'a binüp ḳapuya yüridi. Ötede Elmās Şāh, Yāḳūt Şāh'ıla [96a10] oturup ʿacebā bu ḳalʿanuñ feṭḥine çāre olur mı diyü Sehlān Vezīr'e suʾāl eylediler. Sehlān Vezīr pād-şāhum belki [96a11] bulunmışdur zīrā feṭḥi pek yaḳın görinür didi. Ol dem bunlar bu sözde iken bir ṭarrāḳadur ḳopdı. Bunlar vehm idüp o yā ne ola [96a12] dirken Ḳulle-i Elmās ḥarekete gelüp ve devr idüp birazdan yine sākin oldı. Sehlān Vezīr işte pād-şāhum [96a13] ḳalʿa feṭḥ oldı, tedārüküñ gör dirken perrīler gelüp emān pād-şāhum Ḳattāl Zengī ḳalʿaʾı feṭḥ idüp ḳalʿadan içeri [96a14] girdi dirken

[229] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde fazladan yazılan ikinci bir "**vav** (و)" harfinden dolayı (اولووب)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**olup**" şeklinde aktarılmıştır.

biri daḫı geldi. Ol da öyle didi. Elmās Şāh şaşup yā nice idelüm, niçe olur didi. Sehlān [96a15] Vezīr niçe olsa gerek pād-şāhum ol birleri nice oldıysa sen de öyle olursın didi. Müdārādan ġayrı çāre yoḳdur [96a16] didi. Elmās Şāh neylesün öyle ḳaldı. birazdan Ferāmerz̲ ḳalʿadan girüp ṭoġrı serāy-ı Elmās Şāh'a yüridi. [96a17] Perrīler gelüp Elmas Şāh'a işte geldi didiler. Sehlān Vezīr eyitdi, pād-şāhum ḳarşu çıḳalum diyüp Elmās Şāh'ı ve Yāḳūt [96a18] Şāh'ı alup öñlerine düşüp Ferāmerz̲'e ḳarşu geldi. Ferāmerz̲ de serāydan girüp Rehvār'dan indi. ʿİfrīt-i Bedevī, [96a19] Rehvār'ı aldı. Ferāmerz̲ yuḳarı çıḳdı. Gördi, üç kimse gelüp temennā eyledi. İkisi şāhāne libas-ıla biri vezīrāne [96a20] libāslar giyer. Elmās Şāh'uñ başında yidi küngüreli tāc var. Ferāmerz̲ bildi kim, Elmās Şāh'dur. Ferāmerz̲ daḫı bunlara luṭf-ıla [96a21] selām virdi. Ḫāl-i ḥāṭırın suʾāl eyledi. Elmās Şāh buyuruñ idüp içeri girdiler. Elmās Şāh, Ferāmerz̲'i [96a22] taḫta teklīf eyledi. Ferāmerz̲ ḫāyır yā Elmās Şāh biz taḫt-nişīn degülüz, bizüm yirimiz pāy-ı taḫtdur diyüp geçdi. Ornaṭūs'uñ [96a23] yirinde ḳarār eyledi. Andan Elmās Şāh żiyāfet tedārüki gördi ve perī gönderüp ṭaşradan şāhları ve Kehkeşān'ı [96a24] ve Seḫāb'ı daʿvet idüp cümle birlik oldılar. Ferāmerz̲, Elmās Şāh'ı İslām'a daʿvet eyledi. Elmās Şāh, Sehlān Vezīr'e baḳdı. [96a25] Sehlān Vezīr işāret eyledi muḫalefet itme diyü. Ḫāṣılı Elmās Şāh ve Yāḳūt Şāh daḫı īmāna gelüp Sehlān ise daḫı evvelden, [96b] [96b1] evvelden Sünnī idi. Bir bunuñ üzerine birḳaç gün yidiler içdiler. Ferāmerz̲, Āyine-i Ḥikmet-nümāyı seyr eyledi, ḫayrān oldı [96b2] ve murād eyledi ki şikest eyleye. Belki ṣoñra yine azup bu āyineye perest olurlar diyü ammā diyü ammā yine fikr idüp eyitdi, yazıḳ bir kāmīlüñ [96b3] īcādıdur żāyiʿ olmasun didi. Bu arada Elmās Şāh, Sehlān Vezīr ile müşāvere idüp Semensā Bānū'yı Ferāmerz̲'e ʿarż eylediler. Ferāmerz̲ de [96b4] ḳabūl idüp sūre-i bünyād urdılar. Ferāmerz̲, Ḫāḳāniyye'de ʿaskerüñ ʿacebā ḫāli nice oldı ve benüm daḫı nice olduġum bilmezler, [96b5] bir yügrüg perī olsa varup bizden oraya, oradan bize getürse diyü müşāvere eylerken bir kütürdi ḳopdı. [96b6] Birḳaç perrīler beñizlerinde ḳan ḳalmamış, gelüp ey dil-āver şu ṣūretde bir güher-āb geldi, ṭoḳsan ṭoḳuz eriş ḳaddı var, başında [96b7] murġ-ı buḳalemun otaġası vardur, düşünde bir teber-i ʿaẓīm evren-i dehān ṭaşrada ṭurur. İçeri girmege iẕīn ister didiler. [96b8] Ferāmerz̲ bu ḫaberi işidince şād oldı. Bildi ki gelen Ḳarṭās'dur. Bre gelsün görelüm, ol yabandan degüldür diyince perrīler [96b9] çıkup buyuruñ didiler.

Ammā rāvī eydür, Ḳahhār-ı Āʿẓam, Kūh-ı Bercīs'de ʿAḳrebe Cāẕū'yı öldirüp Ḳarṭās, cāẕū ḥabsinden [96b10] ḫalaṣ idüp ʿaskere gelüp pehlevānları dārūdan ḫalāṣ eyledi. Arduvān Hindī birḳaç gün geçsün de meydāna çıḳarum [96b11] ne Ḳahhār'ı ḳoyayım ne sāʾirlerin diyüp iki cānibinden āsāyiş nidā olundı. Ol aralıḳda Ḳarṭās varayum efendüm Ḳattāl [96b12] Zengī ḳanda ise bulayım diyüp ve Feylesof-ı Dānā sözi ile Deryā-yı Muḥīṭ cezīrelerin gezüp Cezīre-i ʿAyn-ül-baḳar'a Seḫāb Nerre [96b13] ile ceng idüp ʿāḳıbet kendüye yār eyleyüp Kūh-ı Sürḫ üzerine gitdügin ḫaber aldı. Oradan Kūh-ı Sürḫ'e geldi. Anda da Kehkeşān [96b14] ile olan maʿrekesin ve Kūh-ı Heft-gān üzre gitdügin ḫaber alup dem çekdi. Kūh-ı Heft-gān'da Ḳulle-i Elmās'da buldı. Ol idi ki [96b15] gelüp istedi. Perrīler buyuruñ deyince Ḳarṭās-ı Merdom-ser içeri girdi. Şāhlara ṭapu ḳılup vardı. Ferāmerẕ'üñ ḳademinde baş ḳodı. [96b16] Ferāmerẕ daḫı hāy merḥabā, ḫoş geldüñ yā Ḳarṭās, bu ḳādar zemāndur sen ḳanda gitdüñ ve buraya şimdi ḳandan gelürsin didükde [96b17] Ḳarṭās daḫı tekrār temennā idüp ibtidā kendüsin Cevāhir-ābād'da iken ʿAḳrebe Cāẕū siḥrden geçürüp Kūh-ı Bercīs'de ḳalʿasına iletüp [96b18] ḥabs eyleyüp ṣoñra Ḫāḳāniyye'de Ḳahhār-ı Āʿẓam'ı daḫı ḳapup Kūh-ı Bercīs'e getürüp ḳızı Şemle-i Sāḫire, Ḳahhār'a ʿāşıḳ olup [96b19] Ḳahhār'uñ siḥrin giderüp Ḳahhār da Şemleʾi helāk idince ben de ḫālāṣ olup Layṭān Vezīr ise muḳaddem Ṣarṣar-ı Sebük-bār ile [96b20] bāz-küştī geçdükde Ṣarṣar seyāḥate, Layṭān Vezīr, Ḫūşeng-ābād'a Keymurād Ḫān yanına varup şikāyet idüp Keymurād Ḫān daḫı [96b21] cihān pehlevānı Arduvān Hindī ki on sekiz ṭoplı ṣālıḳ ḳullanur. Anı alup iki kerre yüz biñ er ile gelmiş bizüm ʿāskerden [96b22] cāzū pehlevānları siḥrile bende çekmiş. Bir dār eylerken gelüp irişdüñ Ḳahhār-ı Āʿẓam pehlevānları, cümle ḫalāṣ eyledi. Şimdiki ḥālde [96b23] ceng yoḳdur. Ben de sizi arayı işte gelüp bunda buldum didi. Ferāmerẕ, Ḳarṭas'dan Arduvān Hindī ṣadādın işidince [96b24] dönüp Elmās Şāh'a yā Elmās Şāh sūrı ferāġat idelüm de benümle bile gidersüñ, tedārük gör zīrā ötede ʿaskerüm üzerine [96b25] ḳavī düşmen ẓuhūr eylemiş. İnşaʾallāh ötede sūrı yolı ile iderüz didi. Elmās Şāh da sūr sevdāsından geçüp tedārüklerin gördiler. [97a] [97a1] Şāhlar ḳalʿalarına vekiller naṣb idüp yidi pād-şāh beş kerre yüz biñ perī ile ḥāżır oldılar. İki günde tedārükleri tamām olup üçinci [97a2]gün Ferāmerẕ üçü bir taṭh-ı ʿālī düzüp perī şāhları ve Semensā Bānū ve Sehlān Vezīr oturup dīvler taḫtı düşlerine aldılar. [97a3] Ber-hevā ḳandasın rubʿ-ı meskūn diyüp revān oldılar. İşte Ferāmerẕ gelmekde bizüm dāstānımız Ḫāḳāniyye'de ʿaskere gelsün.

Rāvī-i [97a4] **şīrīn-edā böyle naḳl eyler kim,** Ḳahhār-ı Āʿẓam, Kūh-ı Bercīs'den gelüp naʿra ile ʿAḳrebe Cāẕū'yı helāk idüp pehlevānları dārdan [97a5] ḫalāṣ eyledi. Arduvān Hindī ileri gelüp şeş-per ḥāvāle eyledi. Hemān Ḳahhār-ı Āʿẓam gögsine bir muşt urup Arduvān [97a6] Hindī göti üzerine oturavardı. Pehlevānlar dögüşerek leşkere geldiler. Arduvān Hindī eyitdi, birḳaç gün geçsün [97a7] zaḥmum öñlesün meydāna girüp ne Ḳahhār'ı ḳoyam ve ne sāʾirlerin didi. Ḳarṭās da Ferāmerẕ'i aramaġa gitdi ammā ʿAḳrebe Cāẕū, [97a8] Ṣabārū ʿAyyār'ı göndermişlerdi. Ṣabārū ʿAyyār'a cāẕūsın yap yap gel diyüp ilerü geldi. Bu ḳādar iş görüp ṣoñra [97a9] mürd oldı. Ṣabārū daḫı irtesi gün çıḳageldi. Keymurād Ḫān'a buluşup gördi, ʿAḳrebe Cāẕū helāk olmış. Keymurād Ḫān [97a10] ile Layṭān Vezīr, Ṣabārū ʿAyyār'a iş saña ḳaldı, Arduvān Hindī pehlevānlar ḥaḳḳından gelür ammā anda nebtīz ʿayyārlar vardur, [97a11] Bolay kim ʿayyārları ele getürebildük didiler. Ṣabārū ʿAyyār elem çekmeñ anlara bir iş geçmeye ki Nār-ı Nūr bile begensün didi. Ferāmerẕ [97a12] ʿayyārlarından Ser-bāz ʿAyyār meger baḥtına Keymurād Ḫān dīvānına gelmiş idi. Ṣabārū ʿAyyār'uñ geldügin gördi ve Ṣabārū'yı ziyāde [97a13] rind u ḳalāş gördi. ʿAyyār gördi, oradan çıḳup leşker-i İslām'a geldi. Serā-perdeye girüp Muṭahhar Şāh öñinde temennādan ṣoñra [97a14] Ṣabārū ʿAyyār'ı naḳl eyledi. Ziyāde rind ʿayyāa beñzer diyü vaṣf eyledi. Ḳahhār-ı Āʿẓam ve Cihān-baḫş, Ṣarṣar Vezīr'e ki hele pek [97a15] ṣaḳınuñ Ṣabārū ʿAyyār'dan. Ser-bāz'uñ didigüne göre pek rind ʿayyāra beñzer diyüp biraz laṭīfe yüzünden intibāh virdiler ammā [97a16] Ṣarṣar-ı Sebük-bār ve Jīvek ve Nīrnek ve Çeldek ġurūra düşüp bir bir şey midür öyle nā-bekārlar didiler.

Rāvī kavlince, Ṣabārū ʿAyyār [97a17] vāḳıʿā ziyāde rind ü ḥaram-zāde ʿayyār idi. Tebdīl-i ṣūret ve taġyīr-i cāme idüp leşker-i İslām'a geldi. Dīvān-ı [97a18] İskender-i Kübrā'dan Ser-bāz ʿAyyār çıḳup bir aşcı dükkāniye girdi. Ṣabārū ʿAyyār gördi bir ʿayyār-ı ṭarrār Serā-perde-i İskender'den [97a19] çıḳup şöyle bir aşcı dükkānına girdi. Anı nişanlayup serā-perdeden içeri girdi. Bu ḳādar ecnās-ı muḫtelife ʿaskerin [97a20] görüp Ṣabārū vehm aldı. Hele biñ meḫāfet-ile üçinci ḳatdan içeri büyük dīvāna girdi. Taḫt üzre Muṭahhar Şāh'ı [97a21] gördi. On dört küngüreli tāc başında ṣāġ ve ṣol bu ḳādar dörder küngüreli şāhlar oturur. Tabanında yidi küngüreli [97a22] tāc ile Cevāhir Şāh oturur. Pāy-ı taḫt ṣanalīsinde Ḳahhār-ı Āʿẓam oturmış yüz otuz üç eriş ḳadd u ḳāmet ile. [97a23] Egerçi ḳaddı Arduvān Hindī ḳadar degüldür ammā mehābet ve ṣalābeti andan ziyādedür. Anı geçince Feraḫ-zād Ḫāḳānī ve Melik Seyf ve Ḳanāṭūr

ve [97a24] Gülgūn ve Ṭumṭurāḳ ve Arduvān gibi dil-āverler oturur ve Ḳahhār-ı Āʿẓam muḳābelesinde şöyle başḳa bir mücevher ṣandalī ḳonmuş, üzerinde [97a25] bir nev-civān oturur. Egerçi daḫı tāze ammā ziyāde şecāʿat ṣāḥibi oġlandur. Ol ise Cihān-baḫş'dur ve baş direk dibinde Ḳahḳaşān, [97b] [97b1] Ḳahḳaşān-ı Ẕīr-dest'i gördi. Ḳahhār-ı Āʿẓam'a beñzer ve ʿayyār başı ṣandalīsinde Ṣarṣar-ı Sebük-bār'ı gördi. Merrīḫ-ṣıfat ṣāġ ve ṣol [97b2] on altı ḫançer ṭaḳınmış. Başında āftābe üzre üç dāne Sīmurġ-ı ʿAnḳā otaġası ṣoḳmış, öyle heybet issi ʿayyārdur ki gören [97b3] ḫavfından berg-i ḫazān gibi lerẕān olur ve baş ḫalīfelerinde Jīvek ʿAyyār ṭoḳuz eriş ḳadd-ıla Çīn borusına beñzer ve daḫı [97b4] Çeldek ʿAyyār ve Nīrnek ʿAyyār her biri rind ʿayyālardur. Ṣabārū bunlaruñ cümlesin gözden geçürüp nişānladı ve uṣūl ile serā-perdeden[230] [97b5] ṭaşra çıḳdı ve ol aşcı dükkānına girdi. Gördi, Ser-bāz ʿAyyār yuḳarı çıḳmış ṭaʿām yemiş ammā daḫı ġınā gelmeyüp tekrār ṭaʿām [97b6] istedi. Ṣabārū bunı gördi, aşcıya **usta** sulṭān-ı ʿayyārāna ṭaʿāmı yapduḳdan ṣoñra baña da yap[231] diyüp vardı. Yol üzre [97b7] yaʿni Ser-bāz ʿAyyār'uñ oturduġı yire varıcaḳ yirde yol üzerinde bir kenāra oturdı. Aşcı, Ser-bāz ʿAyyār'a ṭaʿām yapup şākirdi [97b8] ile gönderdi. Şākird ṭaʿāmı giderken Ṣabārū'nuñ öñine geldükde Ṣabārū oġlan baḳayım ṭaʿāma bu ḳaç aḳçalıkdur [97b9] diyüp uṣūl ile ṭaʿāma dārūyı ḳatalum diyüp işledi. Oġlān daḫı cevāb virüp gitdi. Ṭaʿāmı Ser-bāz virdi. [97b10] Ser-bāz fikri-y-ile baḳmayup ṭaʿāmı oradan ḳalḳup aşcınuñ aḳçasın virdi ve dükkāndan ṭaşraya çıḳup gitdi. Ṣabārū [97b11] ʿAyyār daḫı ṭaʿāmdan yiyüp aḳçasın virüp Ser-bāz'uñ ḳafāsına düşdi ammā Ser-bāz kendü kendüsine varayım, Keymurād Ḫān [97b12] ʿaskerine ṭoġru gideyim şāyed ṣol Ṣabārū didükleri nā-bekārı ele getürem. Yine Muṭahhar Şāh'dan ve Ḳahhār-ı Āʿẓam'dan altun alurum [97b13] diyüp ʿaskerden çıḳdı. Bir tenhā yire geldi kim orada tebdīl olup Keymurād Ḫān ordūsına gide ammā ol maḥalle dek [97b14] dārū yetişüp Ser-bāz'uñ boġazı ḳurıdı. Ser-bāz'uñ cān başına ṣıçrayup bre baña noldı dirken orada [97b15] ḳurılaḳaldı. Ṣabārū ʿAyyār ırāḳdan seyr eyler idi. Gelüp Ser-bāz ʿAyyār'ı bend eyledi ve kilīm perde içine ḳoyup [97b16] arḳasına urdı, ṭaban alup gitdi. ordūsına cān atdı, yolda İslām ʿayyārları rāst gelüp elümden [97b17] almasunlar diyüp ne ḥāl ise ordūya düşüp oradan ṭoġrı Keymurād Ḫān bār-gāhına geldi, içeri girdi ve yir [97b18]

---

[230] Müstensih tıpkıbasım bölümünde "**den** (دن)" ekini satır içine sığdıramadığı için kenar çizgilerinin dışına yazmıştır. Tıpkıbasım bölümünde bu durum görülecektir.

[231] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde "**yab** (یاب)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "b-p" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**yap**" olarak aktarılmıştır.

öpdi. Kilīm perdeʾi yire ḳoyup şikeste ü beste pād-şāhum müjde baḫşīş isterüm didi. Layṭān Vezīr bu ḫāberden şād oldı. [97b19] Ṣarṣar ele getürdi, ḳıyās eyledi. Keymurād Ḫān nedür ol yā Ṣābārū şikāruñ mı var didi. Ṣabārū belī pād-şāhum diyüp Ser-bāz ʿAyyār'ı [97b20] kilīm perdeden silkivirdi. Layṭān Vezīr gördi, Ṣarṣar degüldür, Ser-bāz ʿAyyār'dur. Ḫoş imdi bu ulusun böyle ki [97b21] Ṣarṣar-ı Sebük-bār'ı ele getürebildük eger Ṣarṣar'ı ele getürüp baña teslīm eylerseñ saña on kise altun vireyüm didi. [97b22] Arduvān Hindī daḫı yā Ṣabārū benüm ḳarındaşum Erdāl Hindīʾi Yezdān-perestlerüñ elinden maḫpūsdur, eger anı ḫalāṣ idebilürseñ [97b23] beş kise altun da ben vireyim didi. Ṣabārū olsun anları ben cümle ele getürem ancaḳ şimdi bu ʿayyār içün baḫşīş [97b24] isterem didi. Zīrā meşhurdur. Ṣayyādlar gerek ḳuş ḳısmı ve gerek cānver ḳısmı ibtidā-i şikāra ṣalduḳları zemān alduġı şikārı [97b25] aña virürler, ḳanḳısun diyü. İmdi siz de baña bir miḳdār iḥsān idüñ kim ben de ḳıvāma gelüp sāʾirlerin daḫı cān-ıla çalışup [98a] [98a1] ele getüreyim didi. Cümle erbāb-ı dīvān belī bu söz yirindedür didiler. Keymurād Ḫān emr eyledi ḫazīneye, dār-ı Ṣabārū ʿAyyār'a iki kise altun [98a2] virdi. Ṣabārū altunı alup andan bir ḳafes getür didi. Ser-bāz'ı içine ḳoyup ḥaymeye aṣaḳodı. Lā-büdd yezdān-perestlerüñ [98a3] ʿayyārları bunı ḫalāṣ eylemek içün gelürler, ol zemān anları daḫı ele getürem didi. Ol gün aḫşām oldı, Ṣabārū tebdīl-i [98a4] ṣūret İslām leşkerine geldi, ḥabs-ḫāne bār-gāhın buldı. ʿAyyārlar ile Ṣarṣar-ı Sebük-bār ise Erdāl'ı unudup Serā-perde-i [98a5] İskender'i ve pehlevānları gözedirler idi. Ṣabārū furṣat bulup bekçileri dārūladı. Andan ḥabs-ḫāne bār-gāḥına girüp [98a6] Erdāl'a kendin bildirdi. Oradan çıḳarup bir raḫş peydā eyledi. Erdāl'ı bindirüp ʿasker-i İslām'dan çıḳardı, ordūya [98a7] getürüp Arduvān'a varup Erdāl'ı gösterdi ve biş kise altunı aldı. Gice geçüp ṣabāḥ oldı, āftāb-ı ʿālem-tāb ile cihān, [98a8] **rūşen** olduḳda berüde gördiler ki, bekçileri dārūlayup Erdāl Hindīʾi çalmışlar. Bildiler ki Ṣabārū ʿAyyār'uñ işidür ammā ol gün [98a9] Ḳahhār-ı Āʿẓam ile biraz pehlevānlar şikāra gitdi, birḳaç şikār urup geldiler. Leşkere yaḳın dāmen-i kūhda bir ʿişret-gāh var idi, aña inüp begler [98a10] ile şikār itledüklerin kebāb idüp ʿişrete başladılar. Ṣarṣar, Ṣabārū gelüp bir ḳabāḥat eylemesün bu ordūda ḳaldı. Jīvek [98a11] ʿAyyār, Çeldek ʿAyyār ile Keymurād Ḫān ʿaskerine gitdiler zīrā gördiler, Ser-bāz ʿAyyār bu ḳadar Ṣabārū ʿAyyār'uñ pā-bendine uġramasun [98a12] diyü tecessüse gitdiler. Nīrnek ʿAyyār, Ḳahhār ile bile gitdi. Cihān-baḫş daḫı bile idi. Nīrnek ʿAyyār kebābları pişürüp [98a13] biraz meclisde şīr-i nigārlıḳ eyledi. Cānı şıḳılup ol aradan ḳalḳdı, gezinürek üst yanı ṭāġ-ı kūha ṭoġrı [98a14]

çıḳdı. Bir yirde oturup eṭrāfı temāşā eylerken ḥikmet-i Ḫudā nevm-i ġalebe idüp uyuyaḳaldı. Meger Ṣabārū ʿAyyār ṣabāḥ [98a15] olınca tebdīl-i ṣūret irkenden İslām leşkerine geldi, göreyüm Erdāl Hindī içün ne dirler diyü. Gelüp gördi, [98a16] Erdāl Hindī'nüñ ḥalāṣ olduġın diyüp Ṣabārū ʿAyyār'uñ işidür didiler ve sāʾir ʿayyārlar arzuda ḳaldı. Nīrnek [98a17] ile Ḳahhār şikāra gitdi. Kendüye eyitdi, evvel varayım şikārda Nīrnek ʿAyyār'ı daḫı ele getüreyim de ṣoñra [98a18] sāʾirlerden daḫı ṣayd iderüm diyüp şikāra bile gitdi. Tamām gözetdi, ol ʿişret-gāha inüp birazdan Nīrnek ṭaġa [98a19] ṭoġrı gitdi. Ṣabārū uzaḳdan gözetdi, uyuyınca furṣatdur diyüp yap yap vardı. Nīrnek otururken [98a20] dārūladı ve kilīm perdeye ḳoyup ṣallaşırt eyledi ammā ḥikmet-i Ḫudā, Nīrnek uyuduġı maḥall böyle bir maḥall idi ki [98a21] elbetde Ḳahhār-ı Āʿẓam pehlevānlar ile oturup ʿişret eyler ve üst yanı yalçın ḳaya. Şöyle bir yol var, oradan geçüp [98a22] Keymurād Ḫān ordūsına iner, berü yanı İslām ordūsına iner. Şimdi Ṣabārū ʿAyyār ol yoldan giderken pehlevānlar yuḳaru baḳsalar [98a23] Ṣabārū'yı görürlerdi. Ṣabārū nā-çār ol yol ile gidüp ḫāvf-ıla aşaġa baḳar bir giderdi, beni görmesünler diyü. Tamām pehlevānlaruñ [98a24] ber-ā-berine gelüp ḫāvf-ıla geçerken ayaġı bir çalıya ilişüp yüzi üzre ḳapandı ve kilīm perdenüñ ucu Ṣabārū'nuñ elinden çıḳup [98a25] Nīrnek ʿAyyār içinden yuvarlandı. Pehlevānlar ʿişret eylerken bir paturdı oldı. Ne ki diyüp baḳışdılar. Gördiler, yuḳaru bayırdan, [98b] [98b1] bayırdan bir adım yuvarlanup iner. Bunuñ aṣlı ne ola dirken Nīrnek gelmedi. İllā pehlevānlaruñ öñine inüp ḳaldı. [98b2] Gördiler, Nīrnek ʿAyyār'dur, eli ayaġı baġlu ve ʿaḳlı başında yoḳdur. Hele yataraḳ dārūsı defʿ oldı. Pehlevānlar [98b3] gülüşüp ṭururlar. Nīrnek şaşup beni kim baġladı didi. Pehlevānlar bilmezüz kim baġladuġın ancaḳ seni böyle [98b4] gördük, ṭaġdan beri yuvarlanup indüñ, elüñ baġlu ve ʿaḳluñ başında degül idi didiler ve bendin aldılar. Nīrnek ʿAyyār [98b5] düşinüp besbellü uyumışumdur, Ṣabārū da gelüp bend eyledi, dārūlayup ẓāhir ḳaṣden yuvarlamışdur didi. Naṣıl [98b6] olduġın kimse fehm idemedi ammā Ṣabārū ʿAyyār düşüp Nīrnek boşanınca şimdi beni görüp belki boġazı alavirem [98b7] diyüp ḳālḳup öyle ḳaçdı kim tozın bile göremediler. Oradan Keymurād Ḫān bār-gāhına gelüp Keymurād Ḫān'a bu ḳıṣṣaʾı naḳl eyledi. [98b8] Keymurād Ḫān olsun ve sāʾirler olsun bunı işidince gülüşdiler ve eyitdiler, eyüsini görüp ṭutḳap eylemişdür [98b9] didiler. Meger Jīvek ile Çeldek ʿAyyār, Ser-bāz'dan ḫaber almaḳ içün Keymurād Ḫān ordūsına gelüp bār-gāh-ı Keymurād Ḫān'da [98b10] Ser-bāz'ı ḳafes ile aşılı gördiler. Orada ṭururlardı. Bir ṭarīḳ ile ḫülāṣa çāre bulalum diyü beklerlerdi. [98b11]

Nā-gāh Ṣabārū gelüp bu ḳıṣṣaʾı naḳl eyledükde anda idiler. Pradan çıḳup berüye geldiler. Yaʿni bār-gāh-ı İskender'e geldiler. 98b12 Ḳahhār-ı Āʿẓam daḫı pehlevānlar ile Serā-perde'ye geldiler. Nīrnek aḥvāline naḳl idüp gülüşdiler. Jīvek ʿAyyār ile Çeldek 98b13 ʿAyyār daḫı Ser-bāz ʿAyyār ḳafesle bār-gāh-ı Keymurād Ḫān'da āsılı olup Ṣabārū ve Nīrnek ʿAyyār'ı niçe dārūlayup geçerken boşandırduġın 98b14 naḳl eylediler. Aṣlını bildiler ki Nīrnek ʿAyyār naṣıl yuvarlanmış ve Ṣabārū'nuñ ḥaram-zāde ʿayyār olduġın fehm eylediler. Şerrinden 98b15 iḫtirāz üzre oldılar ammā ol gice Jīvek ve Çeldek ve Nīrnek ʿAyyār üçi ittifāḳ idüp anuñ üzerine ki varup 98b16 Ser-bāz ʿAyyār'ı ḳafesden ḫalāṣ eyleyeler ve furṣat bulabilürler ise Ṣabārū daḫı ele getüreler. Ḳalḳup üç 98b17 ʿayyār tebdīl-i ṣūret idüp bār-gāh-ı Keymurād Ḫān'a vardılar. Tamām dīvān ṣavulınca bekleyüp herkes gitdi. Keymurād Ḫān'a 98b18 daḫı serīr üzre yir idüp yatdı ammā Ṣabārū ʿAyyār şākirdlerinden otuz ḳadar ʿayyārı gemine ḳoyup kendi daḫı 98b19 bir yirden gözetmege ṭurdı. Zīrā bilürdi ki Ḫudā-perest ʿayyārları bu gice gelüp Ser-bāz'ı ḫalāṣ eylemege saʿy iderler. 98b20 Pes ol üç ʿayyār ol gice ayaḳ kesilince bār-gāh-ı Keymurād Ḫān'a girmek murād eylediler. Hemān otuz ḳadar ʿayyār geminden 98b21 çıḳup bunlara nereye ey uġrılar diyüp yüriyince hāy ḳaltabānlar geminde ādem var imiş diyüp bunlar ḳaçmaḳ 98b22 istediler. Ḥikmet-i Ḫudā, Nīrnek'üñ ayaġı bir çadır ṭababına ilüp yüzi üzerine yıḳıldı. Ṣabārū ʿAyyār üzerine düşüp 98b23 bend eyledi. Çeldek ile Jīvek firār idüp ḳurtuldılar ve Ṣabārū ʿAyyār, Nīrnek ʿAyyār'ı daḫı alup getürdi, bir ḳafese 98b24 ḳoyup Ser-bāz ʿAyyār'uñ yanında aṣaḳodı.

Bu yañadan, ṣabāḥ oldı. Çeldek ile Jīvek ʿAyyār'lar bu aḥvāli Ṣarṣar'a naḳl 98b25 eylediler. Nīrnek ʿAyyār'ı da ṭutdılar, bilmezüz neylediler didiler. Cāsūs gönderüp ḫaber aldılar. Anı da ḳafese ḳoyup Ser-bāz ʿAyyār'uñ **[99a]** 99a1 yanına asmışlar.

Ez̧ īn cānib, Serā-perde-i İskender-i Kübrā'da begler ve şāhlar Ṣabārū ʿAyyār çoḳ bentīz ʿayyār imiş, birer birer bizüm ʿayyārlarımız 99a2 ele getürüp ḳafese ḳoyup şāhī bār-gāhına uyḫuta eylemekde kimse cevāba ḳādir olamıyor diyü biraz ṭaʿn-āmīz cevāb-ı kelimāt 99a3 eylediler ammā Ṣarṣar beglerüñ bu kelimātından alınup ġayrete geldi ammā muḳayyed olmadı. Jīvek ʿAyyār'ı birazdan tenhāya çeküp yā Jīvek 99a4 bugün beglerin ṭaʿn-āmīz sözlerin işitdüñ mi, hep o nükteler bizedür, imdi senüñle bu gice bolay kim bir iş görüp Ser-bāz 99a5 ile Nīrnek'i ḫalāṣ idelüm ve hem Ṣabārū ile

şol Layṭān Vezīr didükleri melʿūnı rengleyelüm ancaḳ sen baş rāhib olan [99a6] Kübrān Rāhib'i dārūlayup şekline gir. Ben Keymurād Ḫān bār-gāhına varup dārūlayup Keymurād Ḫān yirine yatup nıṣf-ül-leyl [99a7] geçdükden ṣoñra seni çaġırdırum, sen geldükde ben yā Kübrān bu gice düşümde Nār-ı Nūr'ı gördüm, baña ʿitāb idüp yā Keymurād [99a8] Ḫān sen niçün ġāfil olup baña ʿişyān eyledüñ, tīz yirinden ḳalḳup Kübrān Rāhibi daʿvet ile bu tenbīhi aña [99a9] söyle, ben aña da tenbīh eylerüm, Layṭān Vezīr ile Ṣabārū baña ʿişyān eylediler anlaruñ ikisin de ṭutup bār-gāhuñ öñinde [99a10] çarmıḫa gerüp ḳārınlarına birer ṭaş ḳo, üçer gün öyle ṭursunlar, siz de üçer gün ḫalvete girüp baña ʿibādet idüñ, [99a11] kimse yüziñüz görüp yanuñıza gelmesün didi, dirüm. Sen de beni taṣdīḳ idüp belī baña da böyle tenbīh eyledi [99a12] dirsin, ötesin ben yaparum didi. Bu ḳavl üzerine aḫşam olınca ṣabr eylediler. Aḫşam, oġlı Çeldek ʿAyyār'a tenbīh [99a13] eyledi, göreyüm seni ʿayyārlar ile serā-perdeʾi bu ḫūş-ı ḥıfẓ-ı ḫırāset üzre ol, şāyed Ṣabārū ʿAyyār gelüp bir raḫne geçmesün [99a14] didi. Andan Jīvek'i alup ṭoġrı Keymurād Ḫān bār-gāhına gitdiler. Tamām ḫalḳ yatduḳdan ṣoñra Jīvek, Kübrān Rāhib'üñ çadırına [99a15] varup Kübrān'ı dārūladı. Andan kendi Kübrān ḳıyāfetine girüp yirinde yatdı. Ṣarṣar daḫı iḫfā içün ḫātem-i bād-pāyı [99a16] parmaġına geçürüp Keymurād Ḫān'uñ ser-vaḳtine vardı. Pāk dārūlayup uṣūl ile geçdi, taḥt altına ṣaḳladı. Ṣabārū [99a17] ʿAyyār ise bār-gāh ḳapusında bekler ʿayyārlar gelmesün diyü. Andan Ṣarṣar'a ḳalḳup câme-ḫāb üzre oturup breh breh diyü [99a18] el ḳaḳdı. Nevbetci uşaḳlar içeri girüp gördiler, pād-şāh ḳalḳmış câme-ḫāb üzerinde oturur, dikilüp ḳārşusında [99a19] ṭurdılar. Bunlara ḳanı Ṣabārū ʿAyyār didi. Bunlar bār-gāh ḳapusında ṭurdılar, tīz çaġıruñ gelsin didi. Varup [99a20] çaġırdılar. Ṣabārū geldükde Ṣarṣar, Ṣabārū'ya var yā Ṣabārū tīz baña Kübrān Rāhib'i çaġır gelsün, sen oradan Layṭān [99a21] Vezīr'e uġrayup Layṭān'ı al getür didi. Ṣabārū ʿAyyār nola diyüp gidüp ammā şaşdı bu bī-vaḳt zemānda neyler bunları [99a22] diyü. Hele evvel Kübrān Rāhib çadırına varup Kübrān Rāhib ḳıyāfetinde Jīvek ʿAyyār'a temennādan ṣoñra buyuruñ ey dīn ulusı [99a23] sizi Keymurād Ḫān ister didi. Jīvek ʿAyyār-ı rāhib ḳıyāfet nola gideyüm bilürem aslını, baña da işāret oldı diyüp yirinden [99a24] ṭurdı. Yanına ḫalīfelerinden birḳaç rāhib alup Keymurād Ḫān çadırına gitdi. Ṣabārū oradan bunda Nār-ı Nūr'uñ bir ḥikmeti [99a25] var ancaḳ diyüp Layṭān çadırına vardı. Layṭān'ı ḳaldırup seni şāhımuz Keymurād Ḫān ister didi. Layṭān-ı Laʿīn daḫı, [99b] [99b1] daḫı şaşup bu bī-vaḳt zemān bizi neyler ola didi. Ṣabārū eyitdi, ben de bilmem añsuzın câme-

ḫābından ḳalḳup beni [99b2] çaġırtdı, var tīz baña Kübrān Rāhib'i çaġır gelsün, sen oradan var Layṭān Vezīr al getür didi. Daḫı ötesin [99b3] bilmem ancaḳ Kübrān Rāhib'e ki varup söyledüm olsun giderüm zīrā baña da işāret oldı didi. Andan bildüm ki [99b4] Nār-ı Nūr'uñ bunda ẓuhūra gelicek bir ḥikmeti vardur didi. Melʿūnlar başına ne gelicek bilmezler ḥāṣılı Layṭān Vezīr de ḳalḳup [99b5] Ṣabārū'yla bār-gāh-ı Keymurād Ḫān'a geldiler. Meger muḳaddem Jīvek ʿAyyār-ı rāhib ḳıyāfet gelmiş idi. Ṣarṣar ile buluşup işāretle [99b6] birbirin bildiler. Andan Ṣarṣar uşaḳlara şimdi Ṣabārū ʿAyyār ile Layṭān Vezīr geldükde size ṭutuñ şunları diyü fermān [99b7] eyledügimde ikisin de ṭutup bende çeküñ didi. Ġulāmlar fermān pād-şāh'uñ didiler. Bu arada Ṣabārū ʿAyyār ile Layṭān [99b8] Vezīr gelüp Ṣarṣar öñinde Keymurād Ḫān dīvi temennā kıldılar. Zīrā Ṣarṣar'uñ tebdīl olması sāʾir ʿayyārlar gibi degüldür. Pīr Pārsān'uñ [99b9] ḥamāʾil-i ḫāṣṣası-y-ıla ṭābiḳu'l-naʿl-bi'l-naʿl ol şaḫṣ olur, aṣlā bir ḥāl-ıla bilinmez. Bir de ḫātem-i bād-pāyı ile tebdīl olur. [99b10] Ḥāṣılı Ṣabārū ʿAyyār bu ḳadar rind ʿayyār iken farḳ idemedi. Ṣarṣar-ı Keymurād Ḫān ḳıyāfet dönüp Kübrān Rāhib ṣūretinde [99b11] Jīvek'e ḫiṭāb idüp ey dīn ulusı ben bu gice düşümde Nār-ı Nūr'ı gördüm, baña ʿaẓīm-i ʿitāb eyledi. Bu Layṭān [99b12] Vezīr ile Ṣabārū ʿAyyār Nār-ı Nūr'a ʿişyān eylemişler, Ḫudā-perest olmaḳ istemişler. Nār-ı Nūr da ḳaḳımış. Eyitdi, cümleñüzi [99b13] Ḫudā-perestler elinde ʿaẕāb-ı şedīd ile helāk iderüm lākin bu belā üzeriñüzden gitsün dirseñüz Layṭān ile Ṣabārū'yı [99b14] ṭutup üç gün taʿẕīr idüñ ve siz de üç gün ḫalvete girüp ḳapanup bir nesne yiyüp içmeñ, baña niyāz idüñ diyü tenbīh [99b15] eyledi, ne dirsin didi. Jīvek, Kübrān ṣūretinde belī yā Keymurād Ḫān gerçeksin ve gerçek söylersin. Nār-ı Nūr baña da [99b16] böyle tenbīh eyledi didi. Ṣarṣar ġulāmlara işāret eyledi, ṭutuñ şunları Nār-ı Nūr'uñ ḥükmi yirinde bulsun diyince bunları [99b17] ġulāmlar ṭutup bende çekdiler. Bunlar bizüm Ḫudā-perest olmaḳdan ḫaberimüz yoḳdur diyüp feryād idegördiler ammā kim dinler, yoḳ. [99b18] Tīz bunları bār-gāh öñinde çarmıḫa gerüñ didi. Gicenüñ içinde cellādlar ḫaber olup geldiler. Bār-gāh-ı Keymurād Ḫān [99b19] öñinde iki dāne çarmıḫ yapup birine Layṭān Vezīr ve birine Ṣabārū ṣūretleri üzre yaturup ḳarınlarına ikişer yüz [99b20] vaḳiyye birer ṭāş ḳodılar. Ṣarṣar tenbīh eyledi, yārın münādīler nidā olsun. Her kim bunlara bir loḳma nān ve bir içim ṣu virürse [99b21] yirine anı çarmıḫa ḳorum. Zīrā bu iş Nār-ı Nūr tenbihidür didi ve ben daḫı Kübrān'ıla ḫalvete girüp üç güne dek çıḳmazuz, [99b22] kimse bizi arayup ṣormasun diyü tenbīh eyledi. Ġulāmlar gidince Ṣarṣar ile Jīvek ʿAyyār ḳafesler ile

ʿayyārları [99b23] indirüp ṣalıvirdiler. Ṣarṣar, Keymurād Ḫān'a üç günlük dārū virdi. Jīvek daḫı Kübrān'a öyle idüp rāhiblere üç güne dek [99b24] baña baḳmañuz diyü tenbīh eyledi. Andan Ṣarṣar, Keymurād Ḫān'uñ ḫazīnesin boşaldup aldı ve Jīvek da āteş-kedenüñ ẕī-ḳıymet şeylerin [99b25] ḳaldırdı. Anuñ da yüzi güldi. Ser-bāz ʿAyyār da Layṭān Vezīr'üñ ḫazīnesin boşaltdı. Nīrnek ʿAyyār da Arduvān Hindī'nüñ [100a] [100a1] ḫazīnesin boşaldup aldılar. ʿAlā ʿayyārlaruñ keyfleri gelüp yüzleri güldi. Sürüp leşker-i İslām'a gelüp [100a2] çadırlarına gitdiler. Çünkim şeb-i mürūr idüp ṣabāḥ oldı. Keymurād Ḫān bār-gāhı öñinde Layṭān Vezīr ile Ṣabārū [100a3] ʿAyyār'ı ḫalḳ çarmıḫda görüp bre bunuñ aṣlı nedür didüklerinde münādīler nidā eylemege başladı. Bu gice Nār-ı Nūr, Keymurād [100a4] Ḫān'a vāḳıʿa sen de şöyle tenbīh eylemişdür, üç güne dek kimse bir loḳma nān ve bir içim ṣu virmesün, fermān-ı pād-şāhī öyle [100a5] vārid olmuşdur diyüp bu kerre herkes aṣlını bilüp muḳayyed olmadı. Baḫtūn Vezīr birāderi içün ġama düşdi. Gerçekden Nār-ı Nūr [100a6] tenbīh eyledi, ḳıyās eyledi, berü cānibde begler ve şāhlar dīvāna gelüp Ser-bāz ile Nīrnek'i gördiler, ḫalāṣ olmış, suʾāl [100a7] eylediler. Ṣarṣar da aṣlını bir bir naḳl eyledi. Nā-bekārlara eyü reng eylemişsiz didiler, gülüşdiler. Bunuñ üzerine üç gün geçdi. [100a8] Dördinci gün Keymurād Ḫān'uñ taḫt altında ʿaḳlı başına gelüp gördi, Nīrnek yirde yatur ammā ḳarnı öyle açdur ki bayılıyor. [100a9] Düşündi, ben bunda ne araram didi, şemāte eyledi. Ġulāmlar gelüp gördiler, şemāte taḫt altında gelür. Baḳḍılar, Keymurād Ḫān'dur, [100a10] feryād ider. Cāme-ḫāb libāsı-y-ıla hele bunı çıḳarup Keymurād Ḫān beni kim taḫt altına ḳodı didi. Ġulāmlar şaşup pād-şāhum [100a11] fermānın idüp Layṭān'ıla Ṣabārū'yı çarmıḫa gerdiñüz ve üç güne dek ṭaşra çıḳmam didiñuz. İşte üç gün oldı. Şimdi [100a12] şemāte eyledüñiz. Girüp sizi bu ṣūretde bulduḳ didiler. Keymurād Ḫān şaşup benüm bu didügüñüz şeylerüñ birisinden ḫaberüm [100a13] yoḳdur didi. Hele libās getürüñ didi. Libās aradılar yoḳdur. Bre Baḫtūn Vezīr'i çaġıruñ, gelsün didi. Varup çaġırdılar. [100a14] Baḫtūn Vezīr geldükde hemān Keymurād Ḫān, Baḫtūn bu iş naṣıl işdür kim senüñ benden ḫaberüñ olmaya diyüp biraz [100a15] dārıldı ve sögdi. Baḫtūn pād-şāhum ben ne bileyim, benüm ile müşāvere eylemedüñ. Gice ḳalḳup Nār-ı Nūr baña vāḳiʿümde [100a16] şöyle diyüp Kübrān Rāhib'i daʿvet idüp anuñla müşāvere eylemişsüñüz. Kübrān Rāhib daḫı belī baña da Nār-ı Nur böyle tenbīh [100a17] eyledi diyüp ḳarındaşum Layṭān Vezīr ile Ṣabārū ʿAyyār'ı çarmıḫa urmışsuñuz ve üç güne dek ṭaşra çıḳmam zīrā Nār-ı Nūr [100a18] öyle tenbīh eyledi dimişsüñüz. Bunda ne

benüm ṣuçum var didi. Bu kerre Keymurād Ḫān varuñ baña Kübrān Rāhib'i getürüñ didi. [100a19] Kübrān Rāhib'e ādem gitdi. Keymurād Ḫāna hele libās buldılar, giyindi. Kübrān Rāhib'üñ de ötede ʿaḳlı gelüp yatduġı yirde [100a20] şemāte eyledi. Rāhibler girüp ṣovmeʿede yaʿni ḫalvet bār-gāhında buldılar. Baña ne oldı didi. Rāhibler aḥvāli naḳl eylediler. [100a21] Kübrān Rāhib ne ʿaceb, benüm bu işden ḫaberüm yoḳdur dirken Keymurād Ḫān'dan ādem gelüp buyuruñ ey dīn ulusı sizi pād-şāh [100a22] ister didiler. Kübrān ḳalḳup Keymurād Ḫān bār-gāhına geldi. Keymurād Ḫān, Kübrān'dan bu ḳıṣṣa-i ʿacībeʾi suʾāl eyledi. Kübrān benüm ḫod [100a23] bundan aṣlā ḫaberüm ve āgāhum yoḳdur didi. Bu iş ġālibā Ḫudā-perest ʿayyārlarınuñ işidür didiler. Bār-gāhdan ṭaşra çıḳup [100a24] Layṭān Vezīr ile Ṣabārū ʿAyyār'uñ ḥālin gördiler. İkisi de kendülerden gitmiş, hele bunları çarmıḫdan indirdiler. İkisinde [100a25] daḫı ḥareket yoḳ. Aġızlarına birer fincān süd aḳıdup mūmyā içürdiler. birazdan kendülere gelüp reng olduġın anlar da, [100b] [100b1] anlar da bildi. Ḫazīneler daḫı gitmiş, ḳafesler ile ʿayyārlar gitmiş. Meger ki Ṣarṣar bir tezkere yazup bırakmış-ıdı. Bulup Keymurād Ḫān'a [100b2] gösterdiler. Keymurād Ḫān alup oḳıdı. Yazmış ki, ben ki Ṣarṣar-ı Sebük-bār'um, melʿūnlar efendüm Ḳattāl Zengī'den ḫavf eylerüm yoḫsa [100b3] bir gice böyle gelüp cümleñüzüñ başın keserdüm. ʿAyyār eli-y-ile iş görüp ne eyleseñüz gerek idi. Şimdilik bu ḳadarca yeter, [100b4] bir gelişde daḫı başuñüz keserüm dimiş. Bildiler ki bu işi iden Ṣarṣar'dur. Arduvān Hindī bundan ziyāde ġażaba geldi zīrā bütün [100b5] ḫazīnesi gitmiş-idi. Keymurād Ḫān'a pād-şāhum elbetde fermān eyle, ʿasker binüp ceng olunsun, ben [100b6] meydāna gireyim, ibtidā o nā-bekār ʿayyārı meydānuma daʿvet ideyim, meydāna girdügi gibi bacaġından ṭutup iki yırtam. Andan ṣoñra her kim meydānuma girerse [100b7] ṣālıġ ile ḳatl ideyim, aṣlā emān virmem, virmeyeyim diyüp Nār-ı Nūr'a ġalīẓ yemīnler eyledi ve ibrām eyledi. Keymurād Ḫān'uñ [100b8] daḫı ġażabı var idi. Fermān eyledi, yārın cengdür diyü. Münādīler nidā eylediler ammā rāvī eydür meger Ṣarṣar-ı Sebük-bār kendi [100b9] gelüp bunları tebdīl seyr eyler idi. Arduvān'uñ kendüsi içün eyitdügi dāʿvāyı diñledi, ḫoş imdi melʿūn ben de [100b10] saña bir iş ideyim ki benden ġayrı meydāna kimse girmege ḥācet ḳalmaya didi. Oradan dönüp Serā-perde-i İskender'e [100b11] geldi. Olan muṣāḥabatları naḳl eyledi. Yārın ceng nidā itdürdiler didi ve Arduvān Hindī benümle girüp meydānda ceng [100b12] eylese gerek didi. Muṭahhar Şāh daḫı fermān eyledi, yārın cengdir diyü. Yir yir münādīler nidā olundı. İki leşker ṣabāḥa ṭedārük [100b13] üzre oldılar. Çünkim ol gice

mürūr idüp ṣabāḥ oldı. Āftāb-ı ʿālem-tāb Ḳulle-i Ufḳ'dan baş gösterüp rūy-ı [100b14] arżı pür-żiyā eyledükde Keymurād Ḫān ʿaskerinden gümbür gümbür ceng ṭablları çalınup iki kerre yüz biñ leşker at, fīl [100b15] ve gergedānlarına süvār oldı. ʿĀlemler ve bayraḳlar şiḳḳelerin küşād idüp gürūhā gürūh ʿazm-i meydān eylediler. Tamām, meydān [100b16] merkezine gelüp alayların düzdiler. Ḳalb-gāh-ı ʿaskerde Keymurād Ḫān'uñ ṭaḫtını yidi fīl-i mengolusı üzre perkidüp vüzerā [100b17] ve ümerā ve müneccimān ile taḫt üzre ḳarār eyledi. Arduvān Hindī daḫı beyaż fīle süvār olup vücūdın çin-i pūlād-ı [100b18] ārāste eyleyüp geldi. Keymurād Ḫān'uñ ṭaḫtın ṣāġ yanında kārār eyledi, ṣol yanında ḳārındaşı Erdāl Hindī ṭurdı. [100b19] İslām ṭarafından daḫı ceng-i ḥārbīler çalınup deryā miṣāl ʿaskerin güzīdeleri süvār oldı. Muṭahhar Ṣāh'uñ taḫtını ḳırḳ [100b20] dāne fīl üzre bezeyüp bu ḳādar şāhlar ve şeh-zādeler ṣāġ ve ṣol ḳarār eylediler. Ṣāḥib-ḳırān menzilesinde Ḳahhār-ı Āʿẓam [100b21] ṭurup sāʾir ser-ḳaplānlar daḫı hep ṣāġ ve ṣol yollı yolınca ṭurup Ṣarṣar-ı Sebük-bār ol gün bir zebūn ata [100b22] bindi ve bir gürz-i müntehā peydā eyledi. Ṭāġa beñzer ammā içi mücevvef ve gül ile kirec ṭolı. Anı düşüne alup ḳalb-gāh-ı [100b23] leşkere ṭurdı. Bütün pehlevānlar Ṣarṣar'a baḳup gülişürlerdi. Ṣarṣar ḫalīfelerine ısmarladı, beni Arduvān Hindī [100b24] daʿvet eyleyüp meydāna girdügim zemān siz beni ʿayyārāna ve şenlik ile meydāna bile getürüñ didi. İki cānibden tamām [100b25] birbirlerine muḳābil olup meydāndur açıldı. Anı gördiler, Arduvān Hindī yüz ḳırḳ dört eriş ḳadd-ıla fīl sürüp [101a] [101a1] meydāna girdi. Cümle Keymurād Ḫān ʿaskerinde olan pehlevānlar piyāde Arduvān'uñ öñine düşüp taʿẓīm ile meydāna [101a2] getürdiler. Arduvān'ı meydānda bıraġup dönüp gitdiler faḳaṭ Arduvān'uñ yanında bir piyāde ḳaldı ki Ṣarṣar'ı ṭutarsa [101a3] bu alup ʿalem dibine ilete. Zīrā Keymurād Ḫān ışmarlamış idi, ṣaḳın ʿayyārı öldürme, hemān ṭutup baña gönder, ʿaẕāb-ı şedīd [101a4] ile bunda ben helāk iderem diyü. Ṣabārū ise Jīvek, Layṭān ile cenge gelicek ḥālleri yoġ-ıdı. İkisi de çadırlarında [101a5] yaturlar idi. Ḫāṣılı Arduvān Hindī meydānda bir miḳdār sipāhīlik ʿarż eyledükden ṣoñra ḳol ḳaldırup ṭarafeynden [101a6] çalınan ṭablları dikdirüp bülend-āvāz eyle, naʿra urup ey Ḫudā-perestler bugün ol gündür kim cümleñizi ṣālıġ ile [101a7] ḳatl idüp bī-nām u bī-nişān eylesem gerekdür ancaḳ cümleden evvel meydānuma Ṣarṣar-ı Sebük-bār didükleri ʿayyār gelsün kim [101a8] anı bacaġından ṭutup iki yırtayım didi. Herkes Ṣarṣar'uñ yüzine baḳdılar. Ṣarṣar hemān altında olan bārgīri sürüp [101a9] Muṭahhar Ṣāh'a ve Ḳahhār'a ve Cihān-baḫş'a beni duʿādan unutmañ didi. Bunlar

eyitdiler, gel ṣabr eyle de gitme, şol laʿīnüñ cengine [101a10] şāyed bir ḫaṭā vāḳiʿ ola, ṣoñra Ḳattāl Zengī geldükde niçün ṣalıvirdiñüz diyü bize ʿitāb eyler didiler. Ṣarṣar gülüp siz [101a11] hemān himmet eylen, İnşallāhu Teʿālā ben ol laʿīne görüñ ne işler keserem, seyr eyleñ diyüp ol bārgīri meydāna sürdi. [101a12] Bārgīr ise hemān yıḳıldum diyüp ṭurur. Ṣarṣar yüriyince biş altı yüz miḳdār ʿayyār Ṣarṣar'uñ iki ṭarafından öñine düşüp [101a13] her bir ʿayyāruñ elinde bir sāz, hāy-hūy iderek Ṣarṣar'ı meydāna getürdiler. Andan ṣapan ile ʿaẓīm ṭaş şenligi idüp [101a14] döndiler. Arduvān Hindī, Ṣarṣar-ı Sebük-bār'ı meydānda o ṣūretde görüp ḫayrān oldı ve ġażaba geldi beni mesḫereye [101a15] alıvir diyü ammā Ṣarṣar, Arduvān'uñ tamām muḳābelesine geldükde ol gürz ile işāret eyledi. Yaʿni ʿaşḳ eyledi. Arduvān [101a16] Hindī dilüñ āteş alup baḳa nā-bekār ʿayyār nedür bu senüñ itdügüñ ḳabāḥat, ol derd-mendleri öyle itdügüñ [101a17] ḳabāḥat yetişmez miydi kim pād-şāhumız ile ol dīn ulusı ḳoca melʿūnı öyle ḥabs idüp eziyyet eyledüñ didi. [101a18] Ṣarṣar eyitdi, yā Arduvān senüñ gücine mi geldi, ol Ṣabārū didükleri ḥaram-zāde bizüm ʿayyārlarımız ṭutup ḳafes ile [101a19] ḥabs idüp bārgāh sütūnuna aṣduġına hiç biz olmaduḳ, sen şimdi ol daʿvāyı ḳo da beni meydāna yine daʿvet eyledüñ, [101a20] murāduñ nedür didi. Arduvān da eyitdi, nolsa gerek murādum seni ṭutup iki yırtmaḳdur, ṭurma ḥamle eyle didi. Ṣarṣar daḫı [101a21] olsun nā-bekār eger saña ḥamle nevbeti deger ise nice dilerseñ eyle diyüp bir kerre ol gürz-i müntehāyı elma gibi devr itdürerek [101a22] at sürdi ammā gerek ʿalem sāyesinde Keymurād Ḫān ve sāʾirler ve gerek Arduvān Hindī taʿaccüb idüp eyitdiler, bu nā-bekār ʿayyār [101a23] ne ʿacīb ḳuvvete mālik imiş, elinde olan gürzi şöyle bī-pāk. Ben böyle ḳullanamam diyüp Arduvān'dur hele gürzin ber-ā-ber [101a24] virdi ammā Ṣarṣar tamām maḥall yirine geldükde yekinüp Arduvān'a gürz ursa gerek ammā Arduvān'uñ ḳaddı derāz, Ṣarṣar'uñ [101a25] ise az. Bu kerre Ṣarṣar raḫş üzerinden ayaġa ṭurup raḫşa bir poşt-i pā urup niçe ṣıçradı ise tā Arduvān'uñ [101b] [101b1] ve anuñ başı ber-ā-ber yine çıḳdı. Raḫş bī-çāre ol depmeʾi yidükde yıḳılup cān virdi. Ṣarṣar ol gürzi Arduvān'a çarpınca [101b2] gürz Arduvān'uñ gürzine rāst gelüp yufḳacuḳ gürz pāre pāre olup içinde olan kül ile kirec ṣaçılup [101b3] Arduvān'uñ gözlerine ṭoldı. Arduvān oḫ diyüp elinden gürzi bıraġup gözlerin eli-y-ile ovuşdurmaġa başladı. [101b4] Ṣarṣar'a şütūm-ı ġalīẓa ile sögmege başladı. Ṣarṣar ise gürzi urup per-tāb idüp zemīne indi ve ṣapan-ı [101b5] bād-pāy başından çözüp ve ol üç seng müdevver kim üçer buçuḳ vaḳiyyedür ammā urduġı yiri yüz baṭmān ṭaş [101b6] ḍarbı ḳadar çüridürdi

ve muṭalsımdur. Atduḳça yine yirine gelürdi. Aṣlā dögünmez idi. Ol sengüñ birin çıḳarup [101b7] keffe-i ṣapana ḳodı ve Arduvān'uñ sīnesin nişāne alup küşād virdi. Ṭaş ġazlayup geldi, Arduvān'uñ sīnesine [101b8] öyle urdı kim Arduvān ḳıyās eyledi ki sīnesinüñ taḥtası ḳopup ṣırtına yapışdı. Oḫ diyüp el ḳabża-i kemāna urdı. [101b9] Tevekküli ḥādeng ile Ṣarṣar'ı urmaġa zīrā gözleri açılmaz ki göre. Ṣarṣar bir seng daḫı çıḳarup kemān ṭutan eline [101b10] urdı. Arduvān oḫ diyüp kemānı elinden ẕemīne atdı. Ṣarṣar ṭolaşup bir ṭaş daḫı **eñsesi** kökine urdı. Arduvān [101b11] öñine ḳapandı.

Ḥāṣıl-ı kelām, Ṣarṣar, Arduvān Hindī'i döge döge ṭaş-ıla bir ḳıyāfete ḳodı kim Arduvān eşekler gibi [101b12] bār bār baġırup ne ṭarafa gidecegin daḫı bilmezdi ki gide. Keymurād Ḫān gördi kim, Arduvān'uñ ġayrı işi bitdi, mefte [101b13] gideyor. Emr eyledi, iki biñ miḳdārı ʿasker yürüyüp Aduvān'ı meydāndan alup gitseler gerek idi. birazı Ṣarṣar üzerine [101b14] yüridi ve birazı Arduvān'a gitdiler. Ṣarṣar-ı Sebük-bār kendü üzerine gelenleri hemān ḳāzūre[232]-i neft urup bunları [101b15] ṭutışdırdı, bunları ṭutuşdırdı. Birbirin sevindirelüm dirken cümlesi ṭutuşup çaġırı çaġırı yandı. Ṣāġ [101b16] ḳalanlar da yüz, göz yanup ütülenmiş ʿArab ṭaşaġına döndi. Bu aralıḳda Arduvān'ı meydāndan çıḳārup ʿalem sāyesine [101b17] alup gitdiler. Keymurād Ḫān öykesinden ṭabl-ı ārām çaldırup dönüp ḳondılar. Berüden İslām ʿaskeri daḫı ṭabl-ı [101b18] ārām çalup döndiler. Serā-perde-i İskender'e gelüp Ṣarṣar'a āferīn eylediler. Öteden Keymurād Ḫān daḫı bār-gāhına gelüp [101b19] Arduvān Hindī'i bār-gāhına iletüp yaturıḳodılar. Bütün vücūdı bre baʿżı yirleri daḫı zaḫm-dār idi.

Ḥāṣılı, şīşe [101b20] çeküp berelerinüñ ḳānın aldılar ve zaḫmlarına merhem urdılar. İşte bunlar bunda bu ḥāl üzre ḳalup berüde İslām ʿaskeri daḫı [101b21] Ḳattāl Zengī ne zemān gelür diyüp çeşm-i gūşda bizüm destānımız Ferāmerz'e gelsün.

Rāvī-yi muʿciz beyān öyle naḳl ü beyān [101b22] eyler kim, Ferāmerz ser-āmed altı kerre yüz biñ dīv-i perrī ʿaskeri-y-ile ber-hevā ʿazm-i rubʿ-ı meskūn idüp gelürdi. Bir gün [101b23] bir yire ḳondılar. Ferāmerz sāye-bān altında otururken Ḳarṭās-ı Merdom-ser bilerek gelüp Ferāmerz öñinde temennā eyledi ve Ferāmerz'e [101b24] sulṭānum şunda bir ġarīb temāşā vardur, seyri vācibdür zīrā bir daḫı rāst gelmez didi. Ferāmerz nedür yā Ḳarṭās ol temāşā [101b25] didükde Ḳarṭās sulṭānum Cenāb-ı Ḫallāḳ-ı

[232] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**ḳadūre** (قادوره)" şeklinde yazılmıştır. Kaynaklarda bu şekilde yazılan bir kelime tespit edilemmeiştir. Araştırmlar sonucunda müstensihin "**zı** (ذ) " harfinin noktasını unutmuş olacağı sonucuna varılmıştır. Kelime çevriyazıya cümleyle de bağlantılı olması hususuyla "**ḳazūre**" şeklinde aktarılmıştır.

ʿĀlem niçe dürlü maḫlūḳāt-ı ḫalḳ eylemişdür. Fe-emmā murġ-ı ḳaḳnüs dirler bir ḳuş ḫalḳ [102a] [102a1] eylemişdür. Çift olmaz. Ḥaḳḳ Teʿālā biñ yıl ʿömr ṭaḳdīr eylemişdür ve burnı ġāyetle uzundur ve burnunda bir rivāyetde biñ bir ve bir rivāyetde [102a2] iki yüz miḳdārı surāḫlar vardur. Ḳaçan biñ yıl ʿömri tamām olup vaḳt gelse varup bir yirde odun yıġār ve üzerine [102a3] çıḳup ötmege başlar ve feryād eyler. Burnınuñ her bir sūraḫından bir dürlü sāzuñ naġamātı gelür. Gūyā bir iki yüz sāzuñ bir yirden [102a4] seyr-i āheng olup çalınur. Ḳıyās olunur, ḳırḳ gün evvel odun üzerinde öyle feryād eyler, ḳırḳıncı gün ḳanaṭların [102a5] birbirine urup āh eyler, bir āteş peydā olup odun yanar, kendi daḫı bile yanup kül olur. Üç günden ṣoñra [102a6] ol külden bir ḳaḳnüs peydā olur ve uçup gider. İşte şimdi bir ḳaḳnüs bir yirde odun yıġup ol odınuñ [102a7] üzerine çıḳmış öyle feryād ile naġamāt eyler ki cigerler delinür didi. Ferāmerz̲ imdi öyle ise temāşāsı lāzım [102a8] imiş diyüp seyr idelüm diyüp şāhlar ve dīvler ile vardılar, ıraḳdan seyre ṭurdılar. Ferāmerz̲ naẓār eyledi, bir münaḳḳaş [102a9] ḳuş ammā burnı ġāyetle uzun, ʿeynī ile ḳılıç balıġı burnı gibi ve delik delik. Cümle naġamāt ol deliklerden gelür. Ferāmerz̲, [102a10] Ḥaḳḳuñ ḳudret-i ṣunʿına ḫayrān olup ḳaldı. Meger çoḳdan oturmış, ḳırḳ gün olmış. Ol gün anı gördiler. Bir kerre [102a11] ḳanadların birbirine urup insān gibi bir āh eyledi. Bir āteş ẓāhir olup parladı. Altında olan odunlar [102a12] ṭutuşup kendi de bile yandı ve inüp kül oldı. Ferāmerz̲ görelüm ḳaḳnüs beçe çıḳar mı diyü üç gün daḫı [102a13] beklediler. Üçinci gün anı gördiler, külüñ içinden bir dāne ḳaḳnüs silkinüp çıḳdı ve ḳanat açup uçup gitdi. [102a14] Ferāmerz̲ oradan ḳalḳup berüye geldiler ve taḫta oturup ber-hevā ḳalḳdılar. ʿazm-i rubʿ-ı meskūn eylediler ammā bir maḥalle [102a15] gelüp Ferāmerz̲ z̲emīne naẓar eyledi. Bu yir bir siyāh yanmış aşlā ot bitmemiş. Suʾāl eyledi, eyā bu zemīn böyle niçün [102a16] siyāhdur diyü. Ḳarṭās varayım ḫaber getüreyim diyüp fi-l-ḥāl zemīne indi. Gördi, ṭoḳuz başlu bir evren ol vādīde [102a17] mekān ṭutmuş. Gezdigi yirleri öyle nefsi ile sīmsiyāh itmiş ve ol araya yakın. Evin gördiler, daḫı ḫarāb olmış. Ḳarṭas [102a18] gelüp Ferāmerz̲'e cevāb virdükde Ferāmerz̲ eyitdi, imdi iḳtiżā eyledi ki inüp ol cānveruñ şerrinden bu vādīleri [102a19] ḫalāṣ eyleyevüz didi. Fermān eyledi, dīvler taḫtı aşaġa yire indirüp Ferāmerz̲ yalñız gürz-i Āṣaf aldı. Bu azdur, [102a20] olduġı cānibe revān oldı. Ḳarṭās daḫı ber-ā-ber tamām ejderüñ yaḳınına gelince ejder daḫı ādem rāyiḥasın alup Ferāmerz̲'e [102a21] ṭoġrı geldi.

Rāvī kavlince, ekṣer ejder ḳısmı dem-keş olur ammā bu Evren-i Ne-ser, dem-keş degüldi ancaḳ dört pāy urdı. [102a22] Yaʿni ayaġı var idi. Kertenekele gibi ve pençeleri arslān pençesi gibi ṭırnaḳlı ve tīz idi. Her neye niçesin alaşdırsa [102a23] çeküp kendüye alurdı. Şimdi Ferāmerz̲'i görince ḥamle idüp Ferāmerz̲'üñ üzerine atıldı ki pençe ura. Ferāmerz̲ [102a24] per-tāb idüp bir cānibe atıldı. Varup evreng orta başına bir gürz niçe urduysa Evren-i Ne-ser serāsime [102a25] olup Ferāmerz̲ anı fikr eyledi ki bu rez-i siyāḥdan geldügi zemān Ser-ser –i Bāḥrī nām bir cānver getürmiş-idi. Ben de, [102b] [102b1] ben de bunı ṭutup getüreyüm diyüp gürzile döge döge zebūn idüp Ḳarṭās'a zencīr getür diyüp ṭoḳuz başın [102b2] daḫı baġladı ve yedegine alup dīvlerin yanına götürdi ve dīvlere teslīm idüp yine ber-hevā ʿazm-i rāh eylediler. Tā kim [102b3] rubʿ-ı meskūn ilinde Ḫāḳāniyye'ye yaḳın ḳalınca bir menzile inüp Ferāmerz̲, Ḳarṭās'ı ilerü ʿaskere müjdeye gönderdi. [102b4] Ḳarṭās dem çeküp Ḫāḳāniyye öñinde ʿasker-i İslām'a irdi. ʿAsker-i İslām'uñ güzīdeleri serā-perdeye cemʿ olup [102b5] efendümiz Ḳattāl Zengī'den aṣlā bir ḫaber ẓuhūr eylemedi. Ḳarṭās daḫı gelüp çıḳmadı didiler. Muṭahhar Şāh dönüp ḥadd-i [102b6] z̲ātında dāmādum ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem ne çoḳ eglendi, bāri bir ṣaḥīḥ ḫaber alabildük, niçe oldı diyüp Feylesof-ı Dānā'ya [102b7] eyitdi, ey dānā bāri sen bir meyl ile görseñ ṣāḥib-ḳırānuñ aḥvāli neye müncer oldı didi. Feylesof-ı Dānā nola diyüp taḫta-ı [102b8] remli öñine aldı. Usṭurlāb ile nāẓır-ı felek olup yokladı. Baş ḳaldırup lā-yaʿlemü'l-ġaybe illa'l-lāh pād-şāhum, şimdi [102b9] ḫaberi ẓuhūr eyler, eyü maḥallinde baḳduḳ dirken bir kütürdi ḳopdı. Bre nedür aṣlı diyince Ḳarṭās, serā-perdeden içeri [102b10] girdi. Muṭahhar Şāh öñine gelüp temennā idüp yir öpdi ve pehlevānlar öñinde daḫı yir öpüp eyitdi, müjde ey şāhlar [102b11] ve ey dil-āverler, efendümiz ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem geliyor, yārın inşaʾallāh gelüp dāḫil olur didükde bir mertebe-i server el virdi kim [102b12] dil-āverlere ve şāhlara kim olmaz ol sāʿat hemān Muṭahhar Şāh fermān eyledi. Ṭabl-ı şād-mānīye ṭurralar urup ṣaḥrā-yı Ḫāḳāniyye [102b13] ṣadāyla ṭoldı. Bütün leşker ḫaber-dār olup şād oldılar gūyā kim **sūr** yā ʿıyd eylediler ve Ḳarṭās'a ṣordılar ki, nice gelür, [102b14] ḳaradan mı gelür yoḫsa ber-hevā mı gelür didiler. Ḳarṭās eyitdi, ber-hevā gelür ancaḳ ʿAḳrebeʾ-i Evren-ten ile Evren-i Ne-ser içün [102b15] ve dīv, perrī ʿaskeri içün Serā-perde-i İskender-i Kübrā'nuñ ḳafāsında yir ḥażırlansun. Ben yine ḳarşu giderüm didi. Ṣarṣar-ı [102b16] Sebük-bār, Ḳarṭās'a beni bile götür diyü yalvardı. Ḳarṭās eyitdi, ben pek giderüm, ṣoñra belki ḳorḳarsın ve-yāḫud arḳamda [102b17] ṭuramayup düşersin didi. Ṣarṣar yoḳ düşmem

diyüp Ḳarṭās'a ṣarıldı. Ḳarṭās neylesün fikr idüp Ṣarṣar'ı [102b18] hele cebīne ṣoḳdı, ṣaḳın ṭaşra baḳāyım dime diyüp tenbīh eyledi ve dem çeküp Ḳarṭas'dur, hevāya aġdı. Tütüne [102b19] müşābih sen de felegüñ birinci ḳatına irdi, ḳatına. Ṣarṣar-ı Sebük-bār, Ḳarṭas'uñ cebīnde giderken ʿacebā pek yüksege [102b20] çıḳduḳ mı, bir kerre baḳayım diyüp başın ceb aġzından çıḳārup zemīne baḳayım dirken rūzgāruñ şiddeti çarpup [102b21] Ḳarṭās'uñ cebīnden Ṣarṣar'ı aldı. Ṣarṣar feryād idüp bre meded gitdüm yā Ḳarṭas didi ve kendüden gitdi. Ḳarṭās bildi kim [102b22] Ṣarṣar düşdi. Hemān berḳ-i ḫāṭıf gibi süzilüp hele güc-ile Ṣarṣar'ı ḳapdı, yine cebīne ḳoyup Ferāmerz̲'üñ indügi yire indi. [102b23] Ṣarṣar'ı ʿaḳlı başına gelmiş-idi. Ferāmerz̲ öñinde yüz yire ḳodı. Ferāmerz̲ ne ḫaber yā Ḳarṭas, ʿaskerde bir nesne yoḳ ola didükde [102b24] Ḳarṭās ḫayr efendüm, şimdiki ḥālde güzellikleri var diyüp olan vāḳaʿʾı naḳl eylerken Ṣarṣar'uñ ʿaḳlı başına gelüp ḳulaḳ urdı [102b25] kendüyi söyleşürler ve Ferāmerz̲'üñ sesi var. Bildi kim Ḳarṭās, Ferāmerz̲'e gelüp irişmiş. Bir kerre Ḳarṭās'uñ cebīnden hāy efendüm [103a] [103a1] şükr Ḫudā'ya seni yine dünyā gözi-y-ile gördüm diyüp bir atılış atıldı kim Ferāmerz̲ şaşdı. Ṣarṣar daḫı segirdüp Ferāmerz̲'üñ ayaġına [103a2] ṣarıldı. Ferāmerz̲ yire yire yoḳanda idi didi. Ḳarṭās da olan aḥvāli naḳl eyledi. Ferāmerz̲ düşdügüne gülüp Ṣarṣar'ı der-āġūş eyledi. [103a3] Andan Ferāmerz̲, Ṣarṣar'a gidelden berü olan vaḳʿaʾı söyledüp Arduvān Hindī'ye ve Layṭān'a kīn eyledi. Hele ol gice ol menzilde ḳalup cān [103a4] ṣoḥbetin eylediler. Ṣarṣar gördi, Ferāmerz̲ bir daḫme daḫı açmış ve Seḫāb ve Kehkeşān-ı Vāran-ṭus'ı ve sāʾir dīvleri görüp ve perrī şāhların görüp [103a5] Ferāmerz̲'e taḥsīn eyledi. Ol gice geçüp ṣabāḥ oldı. Siḥri ḳalḳup Ṣarṣar'ı da taḫta aldılar. Ferāmerz̲ eyitdi, ṣaḳın ʿayyār taḫtdan aşaġa baḳayım [103a6] dime, yine düşersin didi. Ṣarṣar eyitdi, estaġfiru'l-llāh bir daḫı ḳıyāmet ḳopsa bile baḳmam didi. Dīvler dem çeküp ber-hevā ʿazm-i Ḫāḳāniyye eylediler. [103a7] Berüde de ʿasker-i İslām daḫı Ḳarṭās'uñ tenbīhi üzre serā-perdenüñ ardın taḫliye eylediler ve bār-gāh-ı Āṣaf Şāh içün yir ḥāżır eylediler. [103a8] Ol gice ṣabāḥ olınca bu ḳāyıdları görüp çünki ṣabāḥ oldı. Neyyīr-i āʿẓam, ufḳ-ı muʿaẓẓamadan baş gösterüp rūy-ı zemīni nūr ile [103a9] münevver eyledi. Cümle şāhlar ve begler Serā-perde ḳapusından ṭaşra çıḳup hevā yüzine nāẓırlar oldılar. Ötede Keymurād Ḫān daḫı ʿasker-i [103a10] İslām'da ṭābl-ı şād-mānī ṣadāsın işidüp eyā aṣlı ne ola diyüp cāsūs gönderüp ḫaber aldılar kim Ḳattal Zengī yārın [103a11] gelürmiş diyü. Anlar da bu ḫaberi işidüp görelüm bu Ḳattāl Zengī naṣıl kimesnedür diyüp ṣabāḥa müteraḳḳıb oldılar. Çünkim ṣabāḥ [103a12] oldı. Anlar da bār-

gāh öñine çıḳup temāşāya ṭurdılar. birazdan anı gördiler kim, hevānuñ yüzi ḳarardı. Bir gürüldi [103a13] ẓāhir oldı. Daḫı yaḳın gelince allı yeşilli bulutlar peydā oldı. Tamām ʿasker ber-ā-ber yine geldiler. Dīvler yuḳarudan ḳandīl ḳandīl olup,

[MİNYATÜR]

[103b] [103b1] inmege başladılar. Ferāmerz̲’i daḫı taht-ıla z̲emīne indirüp Ṣarṣar bir mināre boyı ḳalḳınca getürüp kendin z̲emīne atdı [103b2] ve segirdüp şāhlara müjde idüp baḫşīş aldı. Şāhlar ve pehlevānlar Ferāmerz̲’üñ taḫtile indügi yire segirdüp [103b3] Ferāmerz̲ zemine inince taḫtdan inüp Rehvār-ı Baḥrī’ye süvār olınca cümle şāhlar ve begler kimi elin [103b4] öpüp kimi de dāmenin öpüp görüşdiler. Ḫoş geldüñ devletlü ṣāḥib-ḳırān, sen gideli biz yetīm ḳalduḳ didiler ve duʿā eylediler. Ṣāḥib-ḳırān [103b5] daḫı bunlara duʿā idüp ḥāl-i ḫāṭırların suʾāl eyledi.

Ammā öteden, Keymurād Ḫān daḫı Ferāmerz̲’üñ bu güne dārātın görüp [103b6] żarūrī reşk ü taḥsīn eyledi. Zihī devlet ü dārāt kim devr-i Ādem’den beri İskender ile Süleymān’dan ġayrı kimse mālik olmamışdur [103b7] didi. Berüde Ferāmerz̲, Serā-perde-i İskender-i Kübrā’ya gelüp pāy-ı taḫt ṣandalīsinde ḳarār eyledi ve ikinci ḳatda perrī şahları [103b8] oturdı ve cümlesinüñ üzerine Elmas Şāh’ı şehinşāh eyledi ve Kehkeşān’ı baş ser-ḳaplān idüp Seḫāb’ı ikinci ser-ḳaplān eyledi. [103b9] Geçüp oturup Ornaṭūs-ı Ne-ser üçinci ser-ḳaplān yirinde oturdı ve bār-gāh-ı Āṣaf’ı daḫı Serā-perde-i İskender yanına ḳurdılar ve ʿAḳrebe-i [103b10] Evren-ten ile Evren-i Ne-ser’e serā-perde ardında yir idüp ikisine daḫı dörder yüz nerre żabṭına virüp dörder yüz nerre [103b11] żabṭ iderlerdi. Andan Muṭahhar Şāh olsun Ḳahhār-ı Āʿẓam ve Cihān-baḫş olsun Ferāmerz̲’e seyr ü temāşā[233] ve seyāḥatinden suʾāl eylediler. [103b12] Ferāmerz̲ de min-evvele-i el-i āḫire gidelden berü başına gelen ser-encāmı taḳyīr ü ḳıṭmīr beyān ve ṭaḳrīr eyledi. Gūş eyleyenler ḫayrān olup [103b13] taḥsīn elediler. Ferāmerz̲ daḫme-i Āṣaf Şāh’dan ve cīnnistān’da eline giren tefāruḳdan şāhlara ve beglere şeyler baġışladı ve bunda [103b14] olan aḥvālden suʾāl eyledi. Yaʿni Keymurād Ḫān ve Layṭān Vezīr ve Arduvān Hindī ḥālin suʾāl idüp anlar daḫı olduġı [103b15] gibi naḳl ü beyān eylediler. Ferāmerz̲ de muḳayyed olmayup ʿayş u nūşa meşġūl oldı. Bunuñ mābeyni bir gün geçdi. Bir gün Ṣarṣar kendü [103b16] kendüsine eyitdi, varayım Keymurād Ḫān

[233] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensihin “**şin** (ش)” harfinin noktalarını unutması sonucunda “**temāsā** (تماسا)” şeklinde yazılmıştır. Kelime önceki kullanımları ve cümlenin akışı da göz önünde bulunularak çevriyazıya “**temāşā**” şeklinde aktarılmıştır.

leşkerinde göreyim ne var ne yoḳ ve Keymurād Ḫān ne fikirdedür, ḥastalar ṣıḥḥat buldı mı [103b17] diyüp tebdīl-i ṣūret Keymurād Ḫān leşkerine vardı. Bār-gāh-ı Keymurād Ḫān'a girdi, Bir kūşede ṭurdı ve dīvānı gözden [103b18] geçürdi. Gördi, Arduvān Hindī ebū olmış pāy-ı ṭaḫt ṣandalīsinde oturur. Layṭān Vezīr daḫı oturur. Ṣabārū ʿAyyār da [103b19] oturmış kendüyi söyleşürler. Hele şu nā-bekār ʿayyāruñ itdügi[234] rengi kimse kimseye itmemişdür didi. Ṣabārū daḫı eyitdi, [103b20] ḫoş imdi ben de ol intiḳāmı aña ḳorsam, varsun öginsün didi. Bu arada Layṭān Vezīr yā Ṣabārū eger varup [103b21] Ṣarṣar'ı ṭutup getürebilürseñ işte saña iki kise altun ben vireyim didi. Keymurād Ḫān daḫı biş kise altun da [103b22] ben vireyim didi. Arduvān Hindī de üç kise altun da ben vireyim didi. Ṣabārū ʿAyyār ṭamaʿa düşüp varayım şimdi [103b23] getüreyim ancaḳ iḳrārıñuzdan dönmeñ didi. Bunlar yoḳ dönmezüz, hemān iş gör didiler. Ṣabārū ʿAyyār daḫı on kise [103b24] altun aluram ümīdi-y-ile yirinden ṭurup yā Nār-ı Nūr sen işim āsān eyle didi ve himmet eyleñ diyüp ol aradan [103b25] çıḳdı. Tebdīl-i ṣūret ḳandasın leşker-i İslām diyüp ve ḳaṣd-ı Ṣarṣar-ı Sebük-bār diyüp gitdi. Ṣarṣar daḫı bunı görüp hāy ḥaram-zāde [104a] [104a1] gör imdi kim kimi ṭutar diyüp Ṣabārū ʿAyyār'uñ uzaḳdan ardına düşüp gözetdi. Ṣabārū ise ṭoġrı varup [104a2] Serā-perde-i İskender-i Kübrā'dan girüp bir kūşede bevvābler arasında ṭurdı. Ṣarṣar daḫı bir ser-heng ṣūretinde girüp [104a3] varup Ṣabārū'ya yanaşdı. Bir kerre añsuzın yaḳasından ṭutup hāy ẓālim yan kesici kise ile altun mı ḳoyunmadan [104a4] aldı. Ṣāḥib-ḳırān dīvānında baḳ eyledügi işi diyüp başdı feryādı. Ṣabārū ʿAyyār şaşup var kişi yañlış [104a5] gördüñ, benüm senüñ altunuñdan ḫaberüm yoḳdur diyüp cehd eyledi ki Ṣarṣar'uñ elinden ḫalāṣ ola, ḳaça, ṭuyulurum [104a6] diyü ḳorḳar ammā Ṣarṣar muḥkem ṭutmış, elinden Süleymān dīvi olsa ḳurtulmaḳ mümkün degül. Bunlaruñ keşākeşinden [104a7] ser-hengān ve bevvābān bir ṣadā[235] işidüp bre nedür aṣlı bunuñ diyüp başlarına üşdiler. Berü getürdider, [104a8] ḳopdı. Ferāmerz̤ ṭanıyup bre nedür ol şemāte görüñ diyüp şunları görelüm ne ġāvġādur diyüp hemān bevvāblar [104a9] Ṣarṣar ile Ṣabārū ʿAyyār'ı ileri çeküp Ferāmerz̤'üñ öñine getürdi. Ferāmerz̤ baḳdı bir bevvāb-ıla bir ser-hengdür. [104a10] Nedür ādemler birbiriñüz ile ġāvġāñuz diyü suʾāl eyledi. Hemān Ṣarṣar-ı Sebük-bār feryād idüp devletlü ṣāḥib-ḳırān [104a11] bu bevvāb ben ṭururken uṣūl ile yanuma yanaşup ḳoynumdan kise ile altunum aldı didi.

[234] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensihin "**te** (ت)" harfinin noktalarını unutması sonucunda "**idügi** (ايدوكى)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**itdügi**" şeklinde aktarılmıştır.

[235] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde kelime sonuna eklenen fazladan bir "**dal** (د)" harfinden dolayı "**ṣadād** (صداد)" şeklinde yazılmıştır. Cümlenin akışına göre kelime çevriyazıya "**ṣadā**" şeklinde aktarılmıştır.

Ferāmerz̲, Ṣabārū ʿAyyār'a [104a12] ne dirsin ey bevvāb alduñ mı didi. Ṣabārū ḫ̲ayr sulṭānum almadum didi ammā girüsi geçdi. Şimdi boġazı [104a13] ele virürem diyü Ṣarṣar aldı, ḥālā üzerindedür ṣoyuñ baḳıñ didükde Ṣabārū'yı ṭutup ṣoydılar. Gördiler, [104a14] üzerinde ʿayyār ālātı vardur, hemāñ Ṣarṣar ḍaḫ̲ı bir pertāv idüp çerḫ̲ urdı, kendi ṣūretine girdi. Gördiler ki, [104a15] Ṣarṣar-ı Sebük-bār'dur ve Ferāmerz̲ şaşup yā Ṣarṣar bu ne ḥāldür didi. Ṣarṣar daḫ̲ı aḥvāli naḳl idüp Ṣabārū'ya [104a16] merḥābā bevvāb, eyü hele Ṣarṣar'ı ele getürebildük, şimdi varup otur da on kise altunı alursın didi [104a17] ve çeviregetürüp Ṣabārū'nuñ ṣūretine bir dimişḳī sille-i ʿayyārı öyle urdı kim Ṣabārū bir kerre çerḫ̲ urup [104a18] depesinüñ üzerine muʿallāḳ yıḳıldı. Hemān Ṣarṣar üzerine düşüp iki elin ḳafāsına bend eyledi. Bu baña lazım, [104a19] varayım Keymurād Ḫ̲ān'a ṣatup on kise altunı alayım didi ve Ṣabārū'yı dārūdan geçürdi ve kendi ṣūretine [104a20] ḳodı. Kendü de Ṣabārū ṣūretine girüp Ṣabārū'yı kilīm perde içine ḳodı ve ḳandasın Keymurād Ḫ̲ān bār-gāhı [104a21] diyüp gitdi. Öteden Keymurād Ḫ̲ān ʿacebā Ṣabārū gitdi ammā bir iş görebildi mi ola didi. Layṭān Vezīr belī pād-şāhum [104a22] getürür ben zīrā laḳlaḳ-nāmeye baḳdum, öyle yazar dirken Ṣarṣar, Ṣabārū ʿAyyār ṣūretinde bār-gāhdan içeri girüp [104a23] kilīm perde içinde kendi ṣūretinde Ṣabārū ʿAyyār'ı meydāna bıraḳdı. İşte pād-şāhum getürdüm, bir şey midir [104a24] böyle ʿayyārları ele getürmek ancaḳ kendi ahālimizdür diyü biraz laf urdı ṣūret-i muʿāmele. Keymurād Ḫ̲ān aç [104a25] imdi görelüm didi. Ṣarṣar klīm perdenüñ bir cānibin açup baḳdılar Ṣarṣar'dur. Layṭān Vezīr şādlıġından [104b] [104b1] -lıġından çatlayayazdı. Keymurād Ḫ̲ān ḳanı cellād gelüp şol nā-bekāruñ bunun ursun didükde Ṣabārū ṣūret-i [104b2] Ṣarṣar hele ṣabr eyle pād-şāhum daḫ̲ı digeri vardur, evvel Ṣarṣar-ı Sebük-bār sizüñ olsun da andan ṣoñra öldürüñ, [104b3] getürüñ kiseleri iḳrār eyledügüñ altunı, ṣoñra ne ḥālıñuz var ise görüñ didi. Layṭān bre meded virelüm. [104b4] Dönüp cümleden muḳaddem Ṣarṣar-ı Sebük-bār'a, Ṣabārū'dur diyü iki kise altun virdi. Anı görince Keymurād [104b5] Ḫ̲ān daḫ̲ı emr eyledi, biş kise altun getürüp Ṣarṣar'a virdiler. Arduvān Hindī daḫ̲ı üç kise altun [104b6] virdi. Ṣarṣar cümle kiseleri enbān-ı ḥikmete yirleşdirüp andan tekrār Keymurād Ḫ̲ān cellād eyledi öldürmege [104b7] ammā Ṣarṣar ḳāʾil olmadı. pād-şāhum şimdi bunı öldürürseñüz elbetde ṭuyulur ṣoñra ʿayyārlar ṭuyup gelürler, [104b8] bir büyük fesād iderler ancaḳ bunı şimdi ḥabs ḳılalum ben varup refīklerin daḫ̲ı ṭutup getüreyim, andan [104b9] Ḳattāl Zengī didükleri nā-bekārı da alup getüreyim, daḫ̲ı ṣoñra bildügüñ gibi intiḳām aluñ didi. Layṭān [104b10] ḳorḳārum yā Ṣabārū sen gidince

Yezdān-perest ʿayyārları gelüp bunı ḫalāṣ eylerler didi. Arduvān [104b11] Hindī getürüñ ben anı çadıra iletüp orta sütūnuna bend eyler, ḳarşusında meclis ḳurup Ṣabārū gelince corʿe- [104b12] feşāñlıḳ idüp intiḳām alurum didi. Ṣarṣar belī işte bu söz yirindedür ṣāḥib-ḳırān-ı Hindīstān'dan anı kimse almaġa [104b13] ḳādir degüldür diyüp Ṣabārū, Arduvān Hindī'ye virdiler. Arduvān Hindī, Ṣabārū, Ṣarṣar'dur diyü [104b14] alup gitdi, kendi çadırına iletdi ve sütūn-ı ḥaymeye ṣaraḳodı. Andan ḳārşusına meclis ḳurup şerāb [104b15] içmege başladı. Corʿesin Ṣabārū'nuñ yüzine ṣaçardı. Ṣarṣar-ı Sebük-bār'ın varayım yolıña Ḳattāl'ı ala [104b16] getürebileydüm diyüp gitdi. Tebdīl-i ṣūret eyleyüp yine döndi. Arduvān Hindī'nüñ bir yaḳın ādemlerınuñ [104b17] şekline girüp ṭurdı. birazdan dīvān-ı Keymurād Ḫān'dan Layṭān Vezīr'dür ḳalḳınca ṭoġrı Arduvān Hindī [104b18] çadırına uġrayup varayım şol nā-bekār ʿayyāruñ ḥāli nice olmuşdur göreyim diyüp Arduvān Hindī bār-gāhına [104b19] uġradı. Arduvān'a Layṭān Vezīr geliyor diyü ḫāber virdiler. Arduvān ḳarşuladup Layṭān esterinden indi, [104b20] bār-gāhdan içeri girdi. Arduvān Hindī ziyāde mütekebbir melʿūn idi. Layṭān'a oturduġı yirden ḫoş geldüñ [104b21] diyüp Layṭān'ı yanına aldı ve şerāb virüp Layṭān daḫı Arduvān ile ber-ā-ber Ṣabārū'ya corʿe-feşānlıġa [104b22] başladılar. biraz Ṣarṣar daḫı ṣabr idüp gözetdi. Sāḳī ṭaşra gidince boġazın ṣıḳup boġdı, küştesin [104b23] bir yirde pinhān idüp kendi sāḳī ṣūretinde içeri girüp yirine varup eline sürāḫī ve sāġar alup şerābı [104b24] dārūladı. İkisine daḫı dārūlu şerāb virüp içürdi. Bunlardur, muṣāḥabat iderek dārūdan geçdiler. [104b25] Hemān Ṣarṣar eyitdi, pehlevān-ıla vezīr keyf oldı, bir miḳdār istirāḥat eylesünler diyü üzerlerine birer nesne [105a] [105a1] bıraḳdılar. Ṣarṣar ġūlāmlara furṣatdur bārī pehlevān ḳalḳınca siz de keyfiñüz irişdirüñ diyüp cümlesin dārūdan [105a2] geçürdi. Ṣarṣar ḳalḳup usṭura çıḳārdı. Pāk Layṭān'uñ ṣaḳalın tırāş idüp bir maḥbūb oġlan [105a3] ṣūretine ḳodı ve Arduvān Hindī'nüñ daḫı bıyıḳlarına kedi necāseti sürdi. Meger Arduvān didükleri laʿīn ʿādīlerden [105a4] idi. Ġāyet ġulām-pāre melʿūn idi. Her gice biraz nāver oġlanı-y-ıla yatırdı zīrā her oġlan melʿūna taḥammül [105a5] eylemezdi. Ṣarṣar getürüp Layṭān Vezīr'i Arduvān'uñ ḳoynına ḳoyup götin açdı ve Arduvān'uñ da öñin açup [105a6] ḥarbe ḳılıfa aġızladı ve ikisin de cüzʾī dārūlayup Arduvān'ı Layṭān'uñ eñsesinden ḳucaḳlatdı ve Ṣabārū [105a7] ʿAyyār'ı çözüp aldı ve bār-gāh ḳapusından çıḳup leşker-i İslām'a geldi. Ötede birazdan Arduvān'uñ dārūsı [105a8] defʿ olup gördi, öñinde bir beyāż kon-gāh açuḳ ve ṣovuḳdan kendinüñ ḳurıcıġı daḫı ḳalḳup ḳulaḳlanmış [105a9] ve kon-gāha baş ṭayamış.

Laʿīn ḥāżır şikārdur diyüp nice zūr eyledi ise ẕāt-ül-ʿamūdı yirleşdirdi. [105a10] Meger Layṭān'uñ daḫı ol maḥall dārūsı defʿ olup gözin açayım dir ammā açılmaz zīrā Ṣarṣar çerīş ile yapışdırmış [105a11] idi. Feryād idüp emān çatladum, kimdür baña bu işi iden bre gidi çek ḳuruyacaġuñ patladum [105a12] diyüp bir vāveylādur ḳopdı. Ġulām-pāre yārāna ḫod maʿlūmdur eline göt girüp yirleşdirdükden ṣoñra hiç [105a13] işi bitmedükçe çeker mi.

Ḥāṣılı, Arduvān cān alup cān virmege başladı ammā ṭaşrada dārūsuz olanlar bu feryādı işidüp bre [105a14] bu feryād nedür diyü içeri girdiler. Ne gördiler, Arduvān evi yanmış cuhūd gibi [105a15] çalışur, öñinde kimesne feryād eyler. Hele ne ḥāl ise Arduvān'uñ işi tamām olup çekdi, ḳuruyacaġın [105a16] aldı ve Layṭān'ı ṣalıvirdi. Layṭān Vezīr götinüñ acısından fır fır döner ve hem Arduvān'a söger bu naṣıl işdür [105a17] senüñ itdügüñ diyü. Gözin açayum dir ammā açamaz. Arduvān dönüp Layṭān'a baḳdı, bir ẓırlaḳ oğlandur. [105a18] Bre oğlan sen kimsin, bu araya ḳāndan geldüñ didi. Gördi, kendi oğlanlarından degüldür ve hem gözleri de [105a19] kör. Layṭān feryād idüp öykesinden bre ne yabana söyler bu kāfir gidi, ben oğlan mıyum, beni bilmezsin kim [105a20] olduġum, benüm gözlerüme noldı diyüp gözlerin açmaġa çalışur. Hele uşaḳlardur, ısıcaḳ ṣu getürüp Layṭān Vezīr gözlerin yudı, çerişdür ezilüp [105a21] Layṭān'uñ gözleri açıldı. Layṭān, Arduvān'a baḳup [105a22] bre sen delü mi olduñ, saña ne oldı didi. Arduvān daḫı Layṭān'ı bilmez, kimsin diyüp ṭurur. Layṭān bre hey [105a23] nā-bekār kim olsam gerek, Layṭān Vezīr degül miyüm diyince Arduvān'a ḥacālet gelüp senüñ Layṭān Vezīr'e nereñ beñzer, bre [105a24] şundan bir āyine getürüñ didi. Ġulāmlar āyine getürüp Layṭān'uñ eline virdiler. Layṭān çehre-i nā-pākına naẓar [105a25] eyledi. Gördi ki, bir ṭorlaḳ oğlana dönmiş. Bildi ki ʿayyār şerrine uġramışdur. Arduvān daḫı ḳażiyyeʾi ṭuyup, **[105b]** [105b1] ṭuyup sütūna naẓar eylediler, Ṣarṣar ʿAyyār yoḳdur. Arduvān düşünüp bıyıḳların aġzına aldı, bir murdār ḳoḳı var, [105b2] aġzınuñ içini murdār eyledi. Bre benüm bıyıḳlarımda ne vardur, ṣu getürüñ didi, ṣu getürdiler. Arduvān Hindī [105b3] yuduḳça kedi necāseti ezilüp ḳoḫu daḫı ziyāde oldı, yayıldı. Hele ṣabun-ıla yuya yuya güc-ile [105b4] bıyıḳların pāk eyledi. Nā-gāh bir ḳāġıd buldılar. Layṭān Vezīr alup oḳıdı. Ben ki Ṣarṣar-ı Sebük-bār'um, ey laʿīnler [105b5] size bu raḥneʾi viren benüm ve Ṣabārū ʿAyyār'ı Ṣarṣar'dur diyüp ṣatup altunuñuzı aldum ve buraya getürüp [105b6] sütūna ṣarup corʿe-feşāñlıḳ eyledügimüz daḫı Ṣabārū ʿAyyār idi, bir daḫı beni lisānuñıza almañ, vallā bir gice [105b7] gelüp

başıñuz keserüm dimiş. Arduvān kaġıda da bu cevābları işidüp āteş-i maḥż oldı. Ġażabından [105b8] ḳudurmış kelbe dönüp ol sāʿat fīline binüp Ḫān dīvānına vardı. Layṭān Vezīr daḫı götine riḳḳatlü [105b9] ṭapa urup yüzine niḳāb aṣdı ve ḳalḳup dīvāna vardı. Arduvān, Keymurād Ḫān'a aḥvāli naḳl eyledi. [105b10] Keymurād Ḫān **ġışş** olup kaldı ammā Arduvān elbetde yārın ceng olsun, meydāna girüp Ḳattāl Zengīʾi [105b11] bir nīze ile helāk eylemezsem Nār-ı Nūr'uñ tozına tükürmüşlerden olayım diyüp ġalīẓ yemīnler eyledi. Meger İslām [105b12] ʿaskerinden cāsūs var idi. Bu ḫaberi alup geldi. Ferāmerz̲ de bildirdi ve Ṣarṣar'uñ itdügi rengi naḳl [105b13] eyledi. Ferāmerz̲ biraz Ṣarṣar'a **taʿz̲īr** eyledi. Bu melʿūnı böyle incidirsin, ol da dārulayup eviñi senden [105b14] almayın dil-āverlerden alur ancaḳ şimden girü nevbet benümdür, cengi benümle olsun, inşaʾallāh o laʿīnüñ eceli gelmişdür, [105b15] ṣanduġı başına gelür didi. Ṣarṣar ise öteden gelince Ṣabārū'nuñ ʿaḳlın başına getürüp ḳarşusında [105b16] usṭura bilemege başladı. Ṣabārū ne eyleseñ gerek didi. Ṣarṣar eyitdi, ne eylesem gerek, bütün deriñi [105b17] üzüp içine ṣaman doldursam gerek didükde Ṣabārū aġlayup emān ey Sulṭān-ı ʿAyyārān ḳıyma baña, olınca [105b18] ḫiz̲metinde ḳuluñ olayım didi. Ṣarṣar ḫayr inanmam, ṣoñra yine bir fesād eylersin ve hem baña ḫiz̲met eyleyin, Ḫudā- [105b19] perest olmaġa muḥtācdur didi. Ṣabārū yemīn eyledi. Derūnı Ḫudā-perest olup ḳul olurum diyü Ṣarṣar bunuñ [105b20] bendin alup ḫalīfe eyledi. Şimdi Ṣarṣar-ı Sebük-bār'uñ beş ḫalīfesi oldı, yaʿni ḫalīfeleri çoḳdur lākin [105b21] sekiz ʿayyār başı olsa gerekdür. Ṣarṣar cümlesine başdır.

Ḫülāṣa-i kelām, ol gün geçüp aḫşam oldı. İki [105b22] ṭarafdan tedārükler görilüp ṣabāḥa munṭaẓır oldılar. Çünki ṣabāḥ olup āftāb-ı ʿālem-tāb Ḳulle-i Ufḳ'dan baş gösterüp [105b23] ʿālem nūrı-y-ıla mütenevvir olduḳda Keymurād Ḫān ʿaskerinden ceng-i ḥarbīler çalınup iki kerre yüz biñ ʿaskeri-y-ile [105b24] Keymurād Ḫān süvār olup ṣaḥn-ı ġāye yüridi. Berüden Ferāmerz̲ daḫı fermān eyledi. İki daḥmeden çıḳan [105b25] ṭoḳsan altı çift kūs-i ḥarbīlere ṭurralar urup ṣaḥrā-yı Ḫāḳāniyye'yi iñletdiler. ʿĀlem-i ejderhā-peyker ve ʿālem-i ḫurşīd- [106a] [106a1] peykerin şiḳḳelerin küşād idüp Ferāmerz̲ yitmiş iki pāre ceng ālātına ġarḳ olup ve Ḳuṭb-ı Āteş-dem'e süvār [106a2] olup meydān merkezine geldiler. Muṭahhār Şāh taḫt-ı İskender ile ḳalb-gāh leşkerde durup taḫtuñ ṣāġ yanında Ferāmerz̲ [106a3] ve ṣol ṭarafında Cihān-baḫş ve sāʾir ser-ḫalḳa ve pehlevānlar ṣāġ ve ṣol yollu yolınca ḳārār eylediler. İki cānibden [106a4] meydān açıldı kim gire meydāna diyince anı gördiler, yüz ḳırḳ dört eriş ḳaddı-y-ıla beyāż fīlin

meydāna sürüp [106a5] düşünde on sekiz ṭoplı maʿhūd ve ṣālığı Arduvān Hindī girdi. Öñince Keymurād Ḫān pehlevānları piyāde medḥ [106a6] iderek meydāna getürüp selamlayup girü döndiler. Arduvān yalñız ḳalup tamām ṭārid-i cevelān eyledükden ṣoñra [106a7] ḳol ḳaldırup çalınan kūslari dikdirdi ve naʿra urdı. Ey Ḫudā-perestler hiç kimseʾi istemem, meydānuma illā Ḳattāl [106a8] Zengī gelsün. Zīrā bugün anı ḳatl eylesem gerekdür didi. Cümle pehlevānlar Ferāmerz̲'e yıḳdılar. Ferāmerz̲ hemān Ḳuṭb'ı [106a9] sürüp meydāna girdi. Cümle dil-āverler piyāde Ferāmerz̲'üñ öñine düşdiler ālāy ile medḥ ü ṣenā iderek meydāna [106a10] getürüp selāmlayup döndiler. Rikābında ancaḳ Ḳarṭās ile Ṣarṣar ḳaldı. Ferāmerz̲, Arduvān Hindī'nüñ öñin [106a11] kesdirüp ʿaşḳ eyledi. Arduvān, Ferāmerz̲'e naẓār eyledi, ṭoḳsān yidi eriş ḳaddı var ammā ḳaṭrān ṭulumuna beñzer. [106a12] Ol ḳādar heybet ü ṣalābet ṣāḥibidür kim yüzine baḳan ḫavfından lerzān olur. Üzerinde yitmiş iki pāre [106a13] ālāt-ı ceng miyānında reş-i Süleymānī ḳılıç başında ejderha-ı ser-tuġluġı üzerinde idi. Dāne murġ-ı buḳalemun otaġaları [106a14] fülāndere miṣāl par par yanar, elinde Ḳuṭb-ı Āteş-dem sekiz pāyı var, elinde daḫı ṭoḳsān ṭoḳuz boġum nīze dü-reme-i [106a15] İskender her boġunı üçer eriş ve ḳolunda on sekiz baṭmān tāziyāne-i Ḫıżr Nebī, Arduvān Hindī, Ferāmerz̲'i [106a16] bu ṭarz ile görüp vehm aldı. Ḫuṣūṣā baḳışına nerre dīvler ṭāḳat getüremezdi ammā yine kendi ḳaddına [106a17] göre Ferāmerz̲'üñ ḳaddın az görüp gözine kesdirdi. İbtidā-yı kelā baka. Bre nā-bekār zengī bir ālāy ḫalḳı başına [106a18] cemʿ idüp ben ṣāḥib-ḳrānum diyü vilāyet gezüp Nār-ı Nūr ḳulların niçün Ḫudā-perest ol dīv rencīde [106a19] eylersüñ, senüñ kendüñ Ḫudā-perest olduġuñ ḳabāḥat yetmez iken bir ālāy Nār-ı Nūr ḳulların daḫı iżlāl eylersin. [106a20] Ḫamle eyle, şimdi seni ḳatl eylesem gerekdür didi. Ferāmerz̲ dönüp yā Arduvān, [106a21] Ḫudā-perest olmaḳ ḳabaḥāt mıdur, sen şimdi Ḫudā-perest olup Nār-ı Nūr'dan yüz döndürmez misin didi. Arduvān Hindī, Ferāmerz̲'e bre ṣuṣ nā-bekār, benüm her pāremi [106a22] ḳulaġumça eyleseler ben yine Nār-ı Nūr'dan yüz çevirmem ve Ḫudā-perestler'e buġż-ı ʿadāvetüm daḫı kessem didi. Ferāmerz̲ ġayrı [106a23] bildi kim bu laʿīnde eṣer-i hidāyet yoḳdur, öldürmekden ġayrı bir işe yaramaz. Dönüp fikr eyledi kim öyledür. Çünkim [106a24] melʿūn ḥamleʾi sen eyle kim iḳtiżā eyledi, ben de seni öldürem ve şimden girü vedāʿ eyle ve ṭurma. Maḳdūruñı [106a25] ṣarf idüp her ne ḳādar ḥamle iderseñ mānīʿ degüldür eyle. Zīrā benüm ḥamlem saña birdür. Eger iki eylersem nā-merdler defter, [106b] [106b1] defterine ḳayd olayım diyüp Arduvān'a bir baḳış baḳdı kim Arduvān Hindī gibi ʿİfrit vehme düşüp vücūdı

reʿşenāk [106b2] oldı. Bir daḫı söylemege mecāli ḳalmayup hemān berz-ḫāne sütūnundan nişā virür. Nīzesin eline aldı ve başınuñ üzerinden [106b3] devr itdirüp fīlüñ başına çangal urdı ve irişdi. Almaḳ ḳaṣdı-y-ıla Ferāmerz̲'e bir nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ nīzeʾi [106b4] Arduvān'uñ gelişin gördi. tiziyye on sekiz āyineli Siper-i İskender'i ber-ā-ber virüp yalmān-ı nīze, āyine-i seyri [106b5] pūs eyledükde par par āteşler çıḳup Ferāmerz̲ tāziyāne-i ḥıżrıla, nīzeʾi Arduvān'ı çarpup siperden ayırdı. Arduvān [106b6] nīzesin żabṭ idüp meydān başına vardı ve nīzesine baḳup ḳan var mıdur diyü gördi, bir şey yoḳdur. [106b7] Öteden dönüp geldi. Gördi, Ferāmerz̲ bī-pervā Sedd-i İskender gibi ṭurup kendüyi temāşā eyler. Arduvān'a [106b8] ziyāde ʿār geldi. Zīrā daʿvāyı merd eyleyüp bir nīze ile ḥaḳḳından gelürüm dimişdi, idemedi. Nīzeʾi [106b9] zemīne zerk idüp ṭarafīleynden gürzin eline alup Ferāmerz̲'e bir ḍarb-ı gürz ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲-i dilīr [106b10] naẓar eyledi. Arduvān'uñ gürzi Kūh-ı Ḳāf gibi gürleyüp iner. Ferāmerz̲ daḫı gürz-i İskender ber-ā-ber virüp [106b11] ol laʿīnüñ ṭaġa beñzer gürzin öyle çarpdı kim Arduvān'uñ gürzi yine yuḳarı gitdi, anı da menʿ [106b12] eyledi. Aṣlā vücūdına elem virmedi ve Arduvān gürzin żabṭ idüp geçüp gitdi ammā ġażabdan dişlerin [106b13] ışırmaġa başladı. Eyitdi, bāri nā-bekār zengī nīze ve gürzüm[236] menʿ eyledi ise hele ṣalıġımdan rehā bulmaḳ iḥtimālüñ [106b14] yoġa diyüp öteden döndi. Gürzin bıraġup bir kerre ṣālıġa el urdı. İki cānibden görenler [106b15] vāh gitdi Ḳattāl Zengī didiler. Ḳattāl Zengī ise ol ṣālıġuñ ḥālin bilmez diyü İslām dil-āverleri ġama düşdi. [106b16] Keymurād Ḫān ʿaskeri şādlıġa başladı. Al imdi nā-bekār zengī şimdi ḥālüñi görürsin didiler ammā Arduvān [106b17] Hindī ṣālıġı başı üzerinden devr itdirüp yüridi. Ferāmerz̲ naẓar eyledi, on sekiz ṭop her biri [106b18] bir ṭarafa açılup ḫarman cirmi ḳadar yir ṭutmış gelür. Menʿi ziyāde-i müşkil ḳanġı birin sipere alursın, hemān [106b19] Ferāmerz̲ ṣol eline siper alup ṣāġ eline tāziyāne-i ḥıżrı aldı ve gözetdi. Tamām ṣālıġ sipere inerken [106b20] tāziyāne ile çarpup ṣālıġuñ bütün ṭoplarını ṣardı. Birbirine girift idüp bir yire getürdi ve cümlesin [106b21] birden sipere alup öyle menʿ eyledi. İki ʿaskerden Ferāmerz̲'üñ ṣālıġ böyle menʿ idişin görüp żarūrī [106b22] dost düşmen taḥsīn eyledi. Arduvān gördi kim, ṣālıġ daḫı olmadı. Ölüm eri olup behey [106b23] nā-bekār zengī bāri seni iki pāre ideyim diyüp bir kerre Tīġ-i Āteş-tābın ʿuryān eyledi. İrüp, Ferāmerz̲'e bir ḳılıç [106b24] ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ tīġ-i āteşi çeküp

[236] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde yanlışlıkla "**gürr** (گورر)" şeklinde yazılmıştır. Burada müstensih harflerin yazımı birbirine yakın olduğu için " **zel** (ز)" harfinin noktasını unutmş olmalıdır. Kelime cümlenin akışına göre çevriyazıya "**gürz**" olarak aktarılmıştır.

Arduvān'uñ ḳılıçına ḳārşu virdi. Tīġ-i Arduvān, tīġ-i āteşīne inüp [106b25] efʿī miṣāl iki ḳılıç birbirine ṣarılup Ferāmerz̲ tīġi silkivirdi. Arduvān'uñ tīġi birḳaç pāre kesilüp z̲emīne [107a] [107a1] düşdi. Balçaġı elinde ḳaldı. Ġażabından balçaġı Ferāmerz̲'üñ çehresine atdı. Ferāmerz̲ ḳolçaġı-y-ıla çarpup anı da menʿ eyledi. [107a2] Dönüp Arduvān Hindī'ye yā Arduvān daḫı idecek ḥamleñ var mı didi. Arduvān Hindī eyitdi, yoḳdur sen de eyle nevbet [107a3] baña gelürse yine eylerem didi. Ferāmerz̲ ḫoş imdi nevbet saña da gelürse eyle diyüp tīġ-i āteşini ġılāfa ḳodı. [107a4] Andan nīze-i İskender'i eline alup ve Arduvān'a diñle imdi yā Arduvān işte saña bir ḥamle eylerem, ziyāde eylemem ancaḳ [107a5] yabana söyleme, İslām'ı ḳabūl eyle, yazıḳdur senüñ gibi pehlevān arada żāyiʿ olmasun, cān bostānda bitmez diyü vāfir [107a6] naṣiḥat eyledi ammā hidāyet irişmedükce biñ söyleseñ fāʾide eylemez. Laʿīn dilüñ ġażaba gelüp başladı. [107a7] Ferāmerz̲'e ve Ḫudā-perestler'e düşnām eylemege. Ferāmerz̲ gördi, bu melʿūn īmāna gelmez. Ḫoş imdi günāhı boynuña, [107a8] cānuña vedāʿ eyle ve ġāfil olma. Eger er iseñ benüm bu ḥamlemi menʿ eyle diyüp nīzeʾi ucundan ṭutdı ve Ḳuṭb-ı Āteş- [107a9] dem'üñ başın döndürüp biraz meydān virdi ve öteden dönüp berḳ-i ḫāṭıf gibi bir geliş geldi kim [107a10] Arduvān Hindī elinde siper öyle şaşup ḳaldı. Ferāmerz̲ maḥall yirine gelüp Arduvān Hindī'nüñ kellesine [107b] [107b1] bir ṭaʿn öylesine urdı kim tuz ḳābaġı gibi tār-mār olup beyni meydāna ṣaçıldı. Arduvān Hindī [107b2] kara ṭāġ gibi beyaż fīlüñ üzerinden yire yıḳıldı ve cān-ber-cehennem eyledi. İki leşker bu ḫāli görüp ġışş oldılar. [107b3] Zīrā böyle nīze uruş görmemişlerdi. Buña ṭaʿn-ı nīze dirler ṣāḥib-ḳırānlara maḫṣūṣ fendür. Keymurād Ḫān gördi kim, [107b4] Arduvān Hindī de gitdi, ġayrı iş kendüye ḳaldı.

Ammā rāvī eydür, bu Keymurād Ḫān, Hūşeng Şāh evlādlarından [107b5] idi. Ziyāde ḳāhire ṣāḥibi pād-şāh idi. Ḳuvvetde Arduvān'ı kirpigine almazdı. Fermān eyledi, ṭabl-ı ārām çaldırup [107b6] döndi. Ferāmerz̲ daḫı dönüp Arduvān Hindī'nüñ fīl ve ṣalıġın ve gürzin aldılar. Ferāmerz̲ fīli kendi içün [107b7] alup yedek eyledi. Gāh u gāh ceng günleri bezdi. Ṣalıġı Cihān-baḫş aldı, taʿlīm ve idmān idüp ṣoñra ṣālıġ [107b8] z̲etlek ile meşhūr olsa gerekdür. Gürzin daḫı Feraḫ-zād aldı. Hele ol gün ol gice geçüp ṣabāḥ [107b9] oldı. Keymurād Ḫān ceng-i ḥarbī çaldırup bindi. Beriden Ferāmerz̲ de binüp birbirlerine muḳābil oldılar. Meydān [107b10] açıldı, Keymurād Ḫān meydāna kendi girdi ve Ferāmerz̲'i daʿvet eyledi. Ferāmerz̲ at sürüp Keymurād Ḫān'a muḳābil oldı ve [107b11] edebi-y-ile selām virdi. Keymurād Ḫān ʿaleyk alup diñle yā Ḳattāl

Zengī sen ṣāḥib-ḳırānum dirsin, ben de ṣāḥib-ḳırān nesliyem [107b12] eger baña ġalebe eylerseñ ben de saña sāʾirler gibi ṭābiʿ olurum eger ben saña ġalebe eylersem bütün devletüñ żabṭ eylerem didi. [107b13] Ferāmerz̧ nola diyüp bu ḳavle rāżı olup di imdi yā Keymurād Ḫān ḥamle eyle didi. Keymurād Ḫān nīzeʾi cān-güz̧āra el [107b14] urup irişdi. Ferāmerz̧'e bir nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz̧ siper ḳapup ber-ā-ber virdi. Keymurād Ḫān'uñ nīzesin merdāne ve dilirān [107b15] menʿ eyledi ammā Keymurād Ḫān da ḫayli ḳuvvet gördi, āferīn eyledi. Keymurād Ḫān nīzesin żabṭ idüp meydān başına vardı. [107b16] Öteden dönüp bir de gürz urdı. Ferāmerz̧ gürz ber-ā-ber virüp arḳada menʿ eyledi. Ferāmerz̧ daḫı Keymurād Ḫān'a ḳuvvetine [107b17] göre bir nīze ve bir gürz urup Keymurād Ḫān men idince ecel terleri dökdi.

Ḫāṣılı, aḫşām olınca yek-ā-yek gürz [107b18] cengi idüp aḫşam olduḳda Ferāmerz̧, Keymurād Ḫān'a ṭur eyledi. Keymurād Ḫān da ṭurdı. Var imdi, bu gice yā Keymurād Ḫān [107b19] āsāyiş idüp yārın yine meydānuma gel, görelüm Ḫudā ne gösterür diyüp döndi. Keymurād Ḫān daḫı dönüp iki ʿaskerin [107b20] ṭabl-ı ārām çalınup döndiler ve ḳondılar. Ferāmerz̧ daḫı dönüp bār-gāhına gelince üzerinden ceng ālātın çıḳarup dīvāna [107b21] çıḳdı. Begler cümle gelüp yirlü yirinde ḳarār eyledi. Ḫūn geldi yindi, şükri dindi. Meclis gelüp ʿişrete başladılar. [107b22] Eṣnā-i ṣoḥbetde Keymurād Ḫān'ı niçe gördün devletlü ṣāḥib-ḳırān diyü suʾāl eylediler. Ferāmerz̧ medḥ eyledi, ḫayli ḳuvvete mālik pād-şāhdur [107b23] didi. Ötede Keymurād Ḫān daḫı dönüp bār-gāhına vardı. Layṭān Vezīr, Baḫtū Vezīr ve Dār Hindī'nüñ babası Erdāl [107b24] Hindī kim Arduvān Hindī'nüñ ḳarındaşıdur. Keymurād Ḫān yanına gelüp suʾāl eylediler. pād-şāh eyü bugün Ḳattāl Zengī ile ceng [107b25] idüp elinden selāmet ile ḫalāṣ oldıñuz, cengüñüz niçedür didiler. Keymurād Ḫān daḫı Ḳattāl ile şöyle ceng eyledük ve böyle **[108a]** [108a1] ḳul eyledük diyüp naḳl eyledi. Layṭān Vezīr bu cevābı işidince ġama düşdi, gitdi. Bu da didi ve biraz oturup [108a2] yārın cengdür diyüp herkes çadırına ḳalḳup gitdi rāḥat itmek içün ammā Layṭān daḫı ḳalḳup çadırına giderken [108a3] Erdāl Hindī çadırına uġradı. Erdāl Hindī ile biraz muṣāḥabat idüp eṣnā-yı ṣoḥbetde ey pehlevān şimdi Keymurād Ḫān'uñ [108a4] murādı ne olduġın bilür misin didi. Erdāl ḫayr bilmem didi. Layṭān Vezīr yā Erdāl, Keymurād Ḫān, Ḳattāl Zengī ile [108a5] ḳul eylemiş eger Ḳattāl Zengī kendüsine ġalebe eyler ise Ḳattāl'a tābiʿ olsa gerek ve Ḳattāl'a tābiʿ olan elbetde Ḫudā-perest olmaġa [108a6] muḥtācdur. Ḳattāl Zengī, Keymurād Ḫān'a ġālib olacaġından gerçegi yoḳdur. Ḳarındaşuñ Arduvān

Hindī gibi dīvi bir nīze ile [108a7] ḳatl eyleyen nā-bekāra Keymurād Ḫān ġālibi gelse gerek, olmayıcaḳ maʿnādur. Lā-büdd Ḳattāl Zengī, Keymurād Ḫān'a ġālib gelüp Ḫudā-perest [108a8] eylese gerekdür. Ol zemān sen daḫı bile Ḫudā-perest olur mısın didi. Erdāl Hindī eyitdi, niçün oluram, ben Nār-ı Nūr'dan [108a9] ne ziyān gördüm ki yüz çevirüp varam görünmez Teñri'ye ḳul olam didi. Layṭān Vezīr bildi ki, Erdāl Hindī daḫı [108a10] kendi gibi hidāyetsiz bir laʿīndür, ḫaẓẓ eyledi. Dönüp Erdāl'a imdi öyle ise başımızuñ tedārükin görelüm, yārın [108a11] öbür gün Keymurād Ḫān daḫı semeri yire urur. Ol zemān biz ele giricek olursaḳ didümiz üzerler. Hemān erkence tedārük [108a12] eyleyelüm didi. Erdāl Hindī eyitdi, eger öyle olursa benüm gidecek yirüm vardur, seni de ber-ā-ber alup giderüm [108a13] didi. Layṭān Vezīr, neredür yā Erdāl gidecek yirüñ, söyle münāsib ise gidelüm didi. Erdāl eyitdi, nere olsa [108a14] gerek, Sulṭān-ı Āʿẓam Hindīstān olan Rāy-ı Āʿẓam yanına giderüz. Anuñ yanında benüm ʿammi-zādem vardur. Rāy-ı Āʿẓam yanında [108a15] dīvānda ṣandalī çeker, pehlevāndur, Ḫun-ḫār Hindī dirler. Rāy-ı Āʿẓam murād eyledügi zemān bütün Hind ṣāhlarına [108a16] ḫaber gönderüp ne ḳadar ṣāhlar ve ʿasker ve pehlevānlar var ise gelürler. Ḫuṣūṣā kendinüñ cihān pehlevānına Raʿd-ı [108a17] Cihān-sūz dirler. Eḳālīm-i Hind'de pençesin bu kerre yoḳdur ve bir ʿayyār vardur, adına Sārıḳ-ı Ḥīle-cūy dirler. Gözden [108a18] sürmeʾi çalar, ol ḳadar ḥīlekār ʿayyārdur kim Ḫudā-perest ʿayyārları yanında bir şey degüldür. Anlardan ḳaṭʿ-ı naẓar bir [108a19] vezīri vardur. Samūsāy Dānā dirler, ʿālem ḳuvveti-y-ile dīv-i perrī żabṭındadur ve cihānı zīr ü zīr eylemege ḳādirdür ve bundan [108a20] maʿadā ʿaskeri çoḳ ve cengini fīlleri bī-nihāyedür. Ḳattāl Zengī ʿaskerine ṣalıvirse bütün Ḳattāl Zengī ʿaskeri [108a21] fīl ayaġı altında pāymā māl olur didi. Layṭān āferīn yā Erdāl eyü müjde ḫāberi virdüñ, imdi ḥāżır ol, ḳaçan Keymurād [108a22] Ḫān maġlūb olup Ḳattāl Zengī ṭarafına gitmek murād eyleye, biz de olsun diyüp gice senüñle firād idüp Rāy-ı [108a23] Āʿẓam'a dek giderüz. Eger birāderüm Seyḥūn Vezīr yād-gārı Baḫtūn Vezīr daḫı bizümle bile giderse üçimiz giderüz. [108a24] Eger ol gitmeyüp Keymurād Ḫān'dan ayrılmazsa başı cehenneme, biz senüñle ikimüz giderüz didi. Sözi bunuñ üzerine [108a25] ḳodılar. Andan Layṭān-ı Laʿīn, Erdāl Hindī'ye şeb-baḫīr idüp çadıra gitdi. Birāderi Baḫtūn Vezīr çadırına muttaṣıl, [108b] [108b1] muttaṣıl bir çadır virmişler idi. Baḫtūn Vezīr daḫı ḳalḳup çadırına geldi. Layṭān Vezīr varup kendüsine buluşdı [108b2] ve bu ṣadedi açup birāder işte Arduvān gitdi, Keymurād Ḫān'uñ ise sözi bu kim eger Ḳattāl Zengī ġālib gelürse Ḳattāl [108b3]

Zengī'ye tābiʿ olasın, ne dirsin didi. Baḫtūn Vezīr birāderine disem gerek, ẓāhir bunca zemāndur Keymurād Ḫān'uñ niʿmeti [108b4] ile perverde olup luṭf ve keremin görmiş-iken terk idüp ġayrı ḳapuya gidecek ḥālim yoġa. Her naṣıl ise ben de [108b5] bile oluram didi. Layṭān gördi, bunuñ żamīrinde olan kendünüñ ẓan eyledügi gibi degüldür. Ayrı muḳayyed olmayup [108b6] ḳalḳup çadırına gitdi. İşte **yārān-ı ṣafā** ḳıṣṣadan murād ḥiṣṣedür. Baḳ iki ḳarındaş anaları ve babaları bir [108b7] ammā kendülerinüñ mezāḳ-ı meşrebleri başka. Biri hidāyetsüz biri hidāyetlü, birbirine benzememiş. Bundan maʿlūm ola ki aṣl [108b8] ü nesl fāʾide virmez imiş. İş hemān kendi zātında olan cevherüñ ḳābiliyetinde imiş.

Ḫāṣılı, ol gice mürür idüp [108b9] yine ṣabāḥ oldı. Yine iki leşker yirlerinden ṭurup ceng-i ḫarbīlerüñ çalup birbirlerine muḳābil oldılar. Keymurād Ḫān [108b10] gene meydāna girüp Ferāmerz̲ öñin aldı. Başladılar ceng eylemege tā ki aḫşām olınca. Çünki aḫşām olınca dönüp [108b11] ṣabāḥ olınca yine bindiler.

Ḫülāṣa-i kelām, Keymurād Ḫān, Ferāmerz̲'e luṭf-ıla muʿamele eyledüginden Ferāmerz̲, Keymurād Ḫān'a [108b12]on iki gün ruḫṣat virdi.

Ammā rāvī kavlince, eṣnā-yı cengde Ferāmerz̲ baʿżı furṣat maḥalli gelüp saña cibā [108b13] yā Keymurād Ḫān diyü boş ṭutardı. On ikinci gün öyle maḥalli Ferāmerz̲-i dilīr, Keymurād Ḫān'a bir ḍarb urup ālūde [108b14] eyledi. Andan düvālinden ḳapup ḳoluna aldı. Yine raḫşına ḳoyup yā Keymurād Ḫān merd iseñ ḳavlinden dönmezsin, [108b15] dönerseñ de ziyān görirsin diyüp Ḳuṭb'uñ başın çevirdi. ʿalem sāyesine gelüp ṭabl-ı ārām çaldırdı. Keymurād Ḫān [108b16] daḫı dönüp ʿalem dibine gelince fermān eyledi, ṭabl-ı ārāma ṭurralar urdılar. İki sipāh dönüp çadırlarına geldiler. [108b17] Keymurād Ḫān bār-gāha geldükde dīvān idüp cümle leşkerüñ güzīdeleri dīvān-ı Keymurād Ḫān'a geldiler. Keymurād Ḫān bunlara [108b18] ey ulular işte gördiñüz Ḳattāl Zengī'ye bir vechle cevāb viremedük, ʿāḳıbet baña da ġalebe eyledi ve kendü ile [108b19] muḳaddem şöyle bir ḳavlimiz de var idi. Şimdi benüm aḳṣā-yı murādum Ḳattāl Zengī ile dost olup emrine rām olmaḳdur. [108b20] Siz ne dirsiñüz didükde cümlesi bir aġızdan pād-şāhum bizüm başımız sañā baġludur, sen ne murād eyler iseñ biz saña baḳaruz [108b21] didiler. Keymurād Ḫān dönüp Baḫtūn Vezīr'e sen ne dirsin ey vezīr-i ḫāṣ didükde Baḫtūn daḫı öye didi. [108b22] Layṭān ile Erdāl Hindī'ye daḫı suʾāl eyledi. Anlar daḫı gördiler, muḫālefet vaḳti degüldür. Anlar daḫı siz bilürsiñüz [108b23] didiler.

Bu kerre Keymurād Ḫān varuñ baña Kübrān Rāhib'i daʿvet idüñ didi. Varup Kübrān Rāhib'e buyuruñ ey dīn [108b24] ulusı, seni pād-şāhumuz Keymurād Ḫān ister didiler. Kübrān Rāhib nola diyüp yirinden ḳalḳdı. Rāhibleri yanına [108b25] alup Keymurād Ḫān dīvānına geldi. Meger ol gice Kübrān Rāhib vāḳıʿa görüp Ḫudā-perest olmışdı. Kübrān gelince [109a] [109a1] Keymurād Ḫān yanına alup eyitdi, ey Pīr-i Dānā söyle bir iş ẓuhūr eyledi. Sen ne cevāb virürsin didi. Kübrān Rāhib [109a2] güzel tedbīr eylemişsin pād-şāhum, rāy-ı ṣevāb itmişsin, münāsib olan budur. Zīrā anlara ʿāṣī olup ḫilāfına [109a3] bulunanlar ḫayr eylemez. Anlar ʿālemüñ maṣlaḥatı ve muṣliḥi ve feryād-resleri ve ẓābiṭleridür. Anlara tābiʿ olan[237] bu cihānda emn ü āsāyiş [109a4] bulur didi. Keymurād Ḫān rāhibden daḫı bu cevābı aldı. Tīz emr idüp ḫazīne açdı. Baʿżı hedāyāya dāʾir şeyler [109a5] ḥāżırladı ve ṣabāḥa muntaẓır oldı ammā Layṭān Vezīr ile Erdāl Hindī ile işāretleşüp çadıra geldiler ve müşāvere [109a6] idüp Layṭān Vezīr yine kendü ile gelen on nefer başı ṭāliʿsüz nekbeti ḳolların aldı. Erdāl Hindī de yigirmi nefer [109a7] bed-baḫt alup otuz iki nefer uġursuz ile alabildükleri ḳadar nesne aldılar. Herkes ṣabāḥa tedārükde bunlar daḫı [109a8] ilk aḫşāmdan ṭabana ḳapar virüp birer yügrüg ata bindiler. Birerin daḫı yedek alup ḳuşḳuna ḳuvvet ḳaçmaya [109a9] bereket diyüp ḳandasın Rāy-ı Āʿẓam diyüp oḳlanmış ṭoñuz gibi ḳaçup revān oldılar.

Ammā rāvī eydür, Keymurād Ḫān'uñ [109a10] bundan ḫaberi yoḳ idi. Anlaruñ öyle firār ideceklerin bileydi gündüzden ikisin de bende çekerdi. Hele gice [109a11] mürūr idüp ṣabāḥ oldı. Keymurād Ḫān yirinden ṭurup ḥażırlandı. Baḫtūn Vezīr geldi, Kübrān Rāhib geldi. [109a12] Layṭān ile Erdāl Hindī gelmedi. Keymurād Ḫān baḳuñ şunlara niçün gelmezler, Ḳattāl Zengī ṭarafına gitmege geç ḳaluruz [109a13] diyüp ādem gönderdi. Gelen ādem gördi, yoḳdurlar ikisinüñ de yirlerinde yeller eser, ikisi de yoḳdur. Ol şaḫṣ dönüp [109a14] girü gelüp Keymurād Ḫān'a pād-şāhum anlaruñ ikisi de yoḳdur. Ne Layṭān var ve ne Erdāl Hindī var. Keymurād Ḫān ġażaba [109a15] gelüp bre bunlar görüñ ḳanda gitdi. Tīz oluñ, varuñ baña bir ḫaber aluñ didi. Hemān ol maḥall Baḫtūn Vezīr kendi ḳalḳup [109a16] varup gördi ki, ḳarındaşı tevābiʿīnden bir kimse bu ḳadar andan ṣoñra Erdāl Hindī çadırına gelüp suʾāl idüp [109a17] teftīş eyledi. Arduvān Hindī'nüñ ḳalan tevābiʿīnden eyitdiler, vallāhi bilmezüz ve-lākin Layṭān Vezīr ile ikisi tenhā müşāvere [109a18] iderlerdi, ġayrısın bilmezüz didiler. Meger ki Arduvān

[237] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**nun** (ن)" harfinin unutulması sonucu "**ola** (اولا)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya cümlenin akışına göre "**olan**" şeklinde yazılmıştır.

Hindī'nüñ ġulāmlarından bir ġulām serlerine bir cozvī vāḳıf olmışdı. [109a19] Ol ġulām eyitdi, ġālibā anlar Rāy-ı Āʿẓam ṭarafına gitdiler zīrā müşāvereleri öyle idi, ben de añsuzdan üzerlerine [109a20] gelüp beni görince sūrı ġāyrı yire çevirüp beni ṭaşra ḳodılar didi. Baḫtūn Vezīr eyitdi, cānları cehenneme diyüp [109a21] ve ol ġulāmı alup Keymurād Ḫān'a geldi. Aḥvāli ne yüzden olduġın bildirdi. Keymurād Ḫān ġulāmı ḳarşusına getürdüp [109a22] söyletdi. Andan ṣoñra bildiler kim Rāy-ı Āʿẓam'a firār eylemişlerdür. Keymurād Ḫān bilüp neylesün biraz teʾessüf eyledi ki aḫşāmdan [109a23] ikisin daḫı ṭutup muḥkem bend itdirmedigine. Andan ḥāżr itdügi peşkeşlerin alup Baḫtūn Vezīr ile ve Kübrān Rāhib [109a24] ile ḳalḳup raḫşlarına binüp beş yüz ḳādar ittibāʿ alup ʿazm-i leşker-i İslām eylediler. Bu yañā ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem Ferāmerz̲, [109a25] Keymurād Ḫān'ı meydānda düvālinden ḳapup maʿẕūr olsun yā Keymurād Ḫān eger merd iseñ ḳavlüñe ṭurursın diyüp döndi, [109b] [109b1] döndi. Serā-perdeye geldükde suʾāl eylediler. Ferāmerz̲ daḫı oldugı gibi naḳl idüp yārın Keymurād Ḫān iḫtimāldür ki gelür [109b2] diyüp żiyāfet tedārüki gördi ve gözciler taʿyīn eyledi ki eger gelürse ḫaber idüñ diyüp tenbīh eyledi. Çünkim [109b3] ol gice geçüp ṣabāḥ oldı. ʿĀlem nūr-ı Yezdān'ıla münevver olup mār, mūr ḥarekete geldükde ḍuḥā vaḳti gözciler gördiler, [109b4] Keymurād Ḫān ordūsından beş yüz miḳdārı atlu peydā oldı. Eyitdiler, gelen Allāhu āʿlem Keymurād Ḫān'dur diyüp gelüp [109b5] Ferāmerz̲'e ḫaber virdiler. Ferāmerz̲ fermān eyledi, vüzerādan ve beglerden biraz kimse istiḳbāle gönderüp Keymurād Ḫān [109b6] geldükde ordū kenārında istiḳbāl idüp getürdiler. Serā-perdeʾi ḳapusına geldükde binek ṭaşına yanaşdırup [109b7] atından indirdiler. Keymurād Ḫān, Serā-perde-i İskender'e naẓar eyledi. Gördi, üç yüz otuz üç ḳubbe üzerine ḳurılur. [109b8] Üç ḳat evvelki ḳatdan içeri girdi. Gördi, ecnās-ı muḫtelife Korek-serler ve āyine-tenler ve eren-serler māhī-tenler daḫı [109b9] bu ki buña beñzer maḫlūḳāt ikinci ḳapudan girdi. Gördi, bu ḳādar perrī şāhları dīv ve ehramen ululları anlar daḫı [109b10] cümle seyr ü temāşā iderek üçinci ḳatdan içeri girdi. Ne gördi, bir dīvān-ı ʿālīdür ki,

[MİNYATÜR]

[109b11] gözler görmiş degül. Ḥażret-i Süleymān'dan ṣoñra bu dārāta kimse mālik olmamışdur. Yitmiş küngürelü taḫt-ı İskender-i Kübrā [109b12] üzerinde Muṭahhār Şāh oturmış, aḳ ṣaḳal düvāl kemerde başında on döt küngürelü efser-i İskender-i Kübrā ālāt yanında [109b13] Cevāḥir Şāh oturmış, yidi küngüreli tāc ile andan aşaġa şāhlar oturmış, dörder küngüreli tāclar ile ve bu ḳadar [109b14] vezīr-i vüzerā ve ḥakīm-i

ḥakīmān ve müneccimān dānālar oturmış. Cümleden yuḳaru Feylesof-ı Dānā oturmış, ġāyet **fāżıl** kimse idi. **[110a]** [110a1] Bu üslūb üzre oturmışlar ve taḫtuñ iki ṭarafında ṣāġ ve ṣol altı biñ altı yüz altmış altı ẕerrīn ü sīmīn ṣandalīler [110a2] üzerinde dil-āverān ve ser-ḫalḳa ve ser-ḳaplānān her biri meyl ü mināreye benzerler. Keymurād Ḫān nesl-i ṣāḥib-ḳırāndan [110a3] bir pād-şāh iken Ferāmerz̲'üñ dīvānın ve dārātın görüp ḫayrete vardı ve dehşetinden az ḳaldı ki kendin şaşura. [110a4] Muḳaddem gelüp bu devlete nāʾil olurum ümīdi ile ve muḳāvemet idüp ḫarb ve ḳıtāl eyledügine peşīmān oldı [110a5] ammā Ferāmerz̲, Keymurād Ḫān gelince ayaġa ḳalḳınca cümle erbāb-ı dīvān gürūh dek ayaġa ḳalḳdılar. Keymurād Ḫān'a bu taʿẓīmi [110a6] idince Keymurād Ḫān bundan ḥicāba gelüp estaġfiru'l-llāh devletlü ṣāḥib-ḳırān böyle niçün idersin, bizi ḥicāba düşürdiñuz [110a7] diyüp yüz yire ḳodı ve devām-ı devletine duʿā ve ṣenā eyledi ve Muṭahhar Şāh öñinde yir öpdi ve getürdigi [110a8] hedāyāyı ʿarż eyledi. Hedāyāsı maḳbūle geçüp Ferāmerz̲ emr eyledi, ḫazīnedārlar ḳaldırdılar. Andan Ferāmerz̲ emr eyledi, [110a9] Keymurād Ḫān'uñ ḳoltuġına girüp taḫta çıḳardılar ve Baḫtūn Vezīr ile Kübrān Rāhib'i daḫı vüzerā ṣaffına çıḳārup [110a10] vüzerā ṣaffında yir virdiler. Ferāmerz̲ bunlara ḫoş geldiñüz diyüp taʿẓīm eyledi. Keymurād Ḫān daḫı ḫoş [110a11] bulduḳ devletlü ṣāḥib-ḳırān diyüp iʿtiz̲ār eyledi ve Keymurād Ḫān daḫı Erdāl Hindī ile Layṭān Vezīr'üñ [110a12] Rāy-ı Āʿẓam'a ṭoġrı firār eyledügin naḳl eyledi. Ferāmerz̲ daḫı cehennem gitsünler melʿūnlar, elbetde benüm daḫı yolum [110a13] Allāhu Teʿālā ecelden emān virür ise Rāy-ı Āʿẓam diyārıdur. Ben anları İnşaʾallāh anda bulurum didi ve Rāy-ı [110a14] Āʿẓam üzerine varup Rāy-ı Āʿẓam'ı tābiʿ eylemege anlar daḫı güzel vesīle olur didi ve emr eyledi. Çāşnigīr [110a15] gelüp simāṭ-ı şāhī çekilüp altun ve gümüş siniler ve ṣaḥanlar ve faġfūrī ṭabaḳlar ile ṭaʿāmlar gelüp döşendi, [110a16] ṭaʿāma **şalā** olunup herkes murādı üzre yidiler. Andan simāṭ ḳālḳup eller yıḳandı ve pīrler dilinden duʿālar [110a17] olunup andan Ferāmerz̲ emr idüp bisāṭ-ı ʿayş geldi. Sīm bilekli sāḳīler ele cām alup biraz da bade-nūş eylediler. [110a18] Tamāmdur keyfler germā germ olup ve ḫaṭālar nerm olduḳda Ferāmerz̲, Keymurād Ḫān'ı dīne daʿvet eyledi. Keymurād Ḫān, Kübrān [110a19] Rāhib'üñ yüzine baḳdı. Kübrān Rāhib belī pād-şāhum ḥaḳḳ dīn bu dil-āverüñ gitdügi dīndür, bizüm gitdügimiz [110a20] ḫilāfdur diyüp kendi vāḳıʿa görüp İslām'a girdügin naḳl eyledi. Ġayrı Keymurād Ḫān yoḳ dimeyüp Ḥaḳḳ [110a21] Teʿālā hidāyet müyesser itmiş-idi. Baḫtūn Vezīr ile Müselmān olup şerīʿat-ı Dāvūd'a girdiler. Kübrān Rāhib'üñ adın

Ferāmerz̲, [110a22] Kāmrān Pīr ḳoyup vezīr eyledi. Andan Keymurād Ḫān ʿaskerine dānā taʿyīn idüp iki kerre yüz biñ ʿaskeri [110a23] Keymurād Ḫān'ı İslām'a getürdiler. Keymurād Ḫān ʿaskerin ḳaldırup Ferāmerz̲ ʿaskerine getürdi, yir taʿyīn olunup oraya [110a24] ḳondılar ve Keymurād Ḫān'uñ bār-gāhın ḳurdılar ve bundan ṣoñra Ferāmerz̲ fermān eyledi. Ḫāḳāniyye ṣaḥrāsında bir ʿaẓīm sūra bünyād [110a25] urdılar. Ḳırḳ gün gice dügün olup yime içme şenlik şād-mānlıḳ idüp ʿayş-ı ʿīşretde dem ṣoḥetler eylediler. Baʿde, [110b] [110b1] baʿde bir mübārek sāʿtde Sehlān Vezīr ʿaḳd ü nikāh idüp cumʿa gicesi Ferāmerz̲, Semensā Bānū ile gerdege girüp [110b2] murād virüp murād aldılar. Bunuñ üzerine beş on gün geçdi. Bir gün Ferāmerz̲ ġalebe dīvān idüp cümle şāhlar [110b3] ve sāʾir erbāb-ı dīvān gelüp herkes yirlü yirinde ḳarār eyledi. Ferāmerz̲ ol maḥālde baş ḳaldırup şāhlaruñ ve beglerüñ yüzlerine [110b4] baḳdı ve ḫiṭāb idüp ey şāhlar ve ey dil-āverler elḥamdüli'l-lāhi Teʿālā ġayrı bu diyārlarda bir ārām idecek işimiz ḳalmadı. [110b5] Hemān şimden girü tedārük görülsün, göçdür Īrān diyārına ancaḳ şimdi bizüm öñimizde ḳanḳı memleket vardur, ḳanı [110b6] ḳılaġuz başı gelsün suʾāl idelüm diyince ḳılaġuz başıya ḫāber eylediler. Gel seni ṣāḥib-ḳırānumız ister didiler. Ḳılaġuz [110b7] başı gelüp dīvānda yir öpdi ve el baġlayup ṭurdı. Ferāmerz̲ ḳılaġuz başıya eyitdi, ey ḳılaġuz başı şimdi [110b8] bizüm yolımız bundan Īrān'a naşıl gider didi. Ḳılaġuz başı tekrār yir öpüp duʿā idüp devletlü ṣāḥib-ḳırān [110b9] Ḥaḳḳ seni ḫaṭālardan maḥfūẓ eylesün bir yolımız bundan Ḫaṭā u Ḫoten üzerinden Deşt-i Ḳıpçaḳ [110b10] üzerinden Ḫorāsān üzerinden vardur ancaḳ Deşt-i Ḳıpçaḳ'a varınca beriyyedür. Bu çoḳluḳ ʿasker-i ṣıḳlet çeker ve bir yolumız daḫı bundan [110b11] Rāy-ı Āʿẓam üzerinden Türkistān'a varılur. Tūrān'dur andan Īrān'a geçilür, yollar şenliklüdür. Öyle beriyyesi [110b12] yoḳdur didi. Ferāmerz̲ dönüp eyitdi, öyle ise hemān Rāy-ı Āʿẓam üzerinden gidelüm, İḳlīm-i Hindī daḫı mesḫur [110b13] idüp andan Tūrān'a gidelüm didi. Andan ṣāḥib-ḳırān ḳanı Ḳahḳaşān-ı Ẕīr-dest diyince Ḳahḳaşān ilerü geldi. [110b14] Ferāmerz̲, Ḳahḳaşān'a fermān eyledi yā Ḳahḳaşān var ʿaskerde nidā ile yidi gün tedārük, sekizinci gün göçdür diyü Ḳahḳaşān [110b15] yir öpüp nola diyüp oradan kendi çadırına gelüp andan ʿasker de ṭaraf ṭaraf münādīler ṣalup nidā itdürdi. [110b16] Ey ʿasākir-i İslām bilüñ ve āgāh olun. Yidi gün tedārük, sekizinci gün göçdür diyü ʿasker-i İslām ḫāberdār olup tedārüke [110b17] meşġūl oldılar. Muẓaffer Şāh daḫı Ḫāḳāniyye'de yirine vekīl naṣb idüp kendüsi ḥāżır oldı. Andan Ferāmerz̲, [110b18] Evrān-ı Āhen-derīd'e ḫilʿat giyürüp eyitdi, yā Evrān seni Serā-perde-i Āṣaf Şah'a

taʿyīn eyledüm, ikinci ser-ʿasker [110b19] olup ve sen ḳaldur didi. Evrān-ı Āhen-derīd fermān ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālemüñ diyüp ḳırḳ biñ er-ile bār-gāh-ı Āṣaf [110b20] Ṣāh'ı ḳaldırmaġa meʾmūr oldı ve bār-gāhı ḳaldırup ḳurmaġa müteʿayyin cinnīler vardur, anlar ḳurar ve bozar. Hemān [110b21] ancaḳ ser-ʿaskerler üzerlerine taʿyīn nigeh-bānlardur.

Rāvī-i ʿacībü'l-beyān olan Firdevsī Ṭūsī öyle naḳl ü beyān [110b22] eyler kim, tā kim yidi gün tamām oldı, ʿasker-i İslām'da sekizinci gün **çīn-i seḥer** göç borıları çalınup ibtidā seksān [110b23] biñ er-ile der-bend-i ṣabā begleri Peleng-efgen-i Ẕırḫ-pūş ve Bebr-efgen-i Evren-gūş bunlar muḳāddem çeyş ḳalḳup ḳafāsınca [110b24] Ḳahḳaşān ḳırḳ biñ er-ile Serā-perde-i İskender'i ḳaldırup gitdi. Anuñ ardınca ḳırḳ biñ er-ile Evrān-i Āhen- [110b25] derīd'e bār-gāh-ı Āṣaf Ṣāh'ı ḳaldırup gitdi. Anuñ ardınca yollu yolınca ġāyrı begler ve şāhlar bütün ḳalḳup **[111a]** [111a1] cümleden ṣoñra Ferāmerz ḳālḳdı. Bu üslūb üzerine işte Ferāmerz'dür ḳonaḳ-be-ḳonaḳ Layṭān Vezīr ve Erdāl Hindī [111a2] ol ṭarafa gitdi diyüp Rāy-ı Āʿẓam üzerine gelmekde,

Ammā rāvī eydür, Layṭān Vezīr ile Erdāl Hindī otuz [111a3] nefer ġulām ile firār idüp Rāy-ı Āʿẓam'a ṭoġrı revān oldı. Bir gün Şehr-i Ḥamāya kim Rāy-ı Āʿẓam'uñ taht-gāhıdur. [111a4] Aña gelüp dāḫil oldılar. Erdāl Hindī oradan hemān ṭoġrı şehre girüp Ḫun-ḫar Hindī'nüñ serāyın suʾāl [111a5] eyledi. Meger Ḫun-ḫār Hindī, Rāy-ı Āʿẓam'uñ ser-ḳaplanlarından idi ve ser-ʿaskeri idi. Ḥāṣılı Erdāl Hindī [111a6] serāy-ı Ḫun-ḫār'ı ḫaber alup ṭoġrı varup Ḫun-ḫār'uñ serāyına indi ve kendin bildirdi. Ḫun-ḫār Hindī [111a7] ḫaber alup geldi. Erdāl Hindī ile görüşdi ve Erdāl Hindī'den suʾāl eyledi ki ne yeller esdi seni bu diyāra [111a8] geldüñ. Bu ḳıyāfet nedür ve saña noldı didükde Erdāl Hindī āh idüp aġlayaraḳ başına gelen ser-encāmın encāmına dek [111a9] naḳl eyledi. Arduvān'uñ öldügin ve oġlı Dārāy Hindī'nüñ öldügin ve Ḳattāl Zengī'ye Keymurād Ḫān tābiʿ oldugın [111a10] cümle taḳrīr eyledi ve Layṭān Vezīr'üñ kendi ile bile geldügin bildirdi. Ḫun-ḫār Hindī, Erdāl Hindī'den bu vaḳʿaları [111a11] işidüp Arduvān içün ʿaẓīm teʾessüf eyledi. Zīrā çoḳ metīn nām-dār idi ve Erdāl'a Layṭān Vezīr'i ṣordı, [111a12] ḳandadur diyü. Erdāl daḫı şehrüñ kenārında bıraġup ben geldüm didi. Andan Ḫun-ḫār ādem gönderüp vardılar [111a13] Layṭān Vezīr'i alup Ḫun-ḫār Hindī'nüñ serāyına getürdiler. Layṭān Vezīr gelince Ḫun-ḫār Hindī, Layṭān'a **taʿẓīm** [111a14] ikrām idüp tesellī-i ḫāṭır eyledi. Layṭān Vezīr ol arada Erdāl Hindī'nüñ yüzine baḳdı. Eyā Arduvān Hindī [111a15] ile Ṣarṣar-ı Sebük-bār ʿAyyār ṭarafından bizlere

ẓuhūr iden aḥvālimizi daḫı ḫaber virdi mi ola diyüp muḳayyed olmadı [111a16] ammā Ḫun-ḫār Hindī, Layṭān'a eyitdi, elem çekme ey vezīr-i ḫāṣ, seni Rāy-ı Āʿẓam'a **taʿrīf** idüp yanında vezīr [111a17] ideyüm didi. Erdāl Hindī ile ikisine bir ḥücre virdi ve maʿsūnetleri her ne ise cümle taʿyīn eyledi. [111a18] Andan kendi Ḫun-ḫār Hindī ḳalḳup Dīvān-ı Rāy-ı Āʿẓam'a vardı. Yir öpüp duʿā ve ṣenā eyledükden ṣoñra eyitdi, [111a19] pād-şāhum bil ve āgāh ol kim bu yaḳında şöyle bir ṣāḥib-i ḫurūc ẓuhūr eylemiş. Ṣāḥib-ḳırānum diyüp cihānı ḫarāba virüp [111a20] Nār-ı Nūr ḳullarına ḍarbā, elbetde ya Ḫudā-perest oluñ ve-yāḫud cümleñizi tīġden geçürirüm diyüp varduġı vilāyeti [111a21] Ḫudā-perest idüp niçe niçe muʿaẓẓam pād-şāhları Ḫudā-perest eylemiş ve adına Ḳattāl Zengī-i Merdom-ḫor dirler imiş. [111a22] Ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālemüm diyü daʿvā eyler imiş. Baḥr-i Oḳyānūs sevāḥilinde Kūh-ı Muʿaẓẓam'dan berü ẓuhūr idüp ve öñine gelen [111a23] vilāyet şāhların kendüsine müsaḫḫar iderek ve Nār-ı Nūr ḳulların cebren Ḫudā-perest iderek gelmeyenleri ḳatl iderek [111a24] şimdi Ḫāḳāniyye üzerine gelmiş. Ḫāḳāniyye memleketin daḫı kendüsine tābiʿ idüp buradan Tūrān'a ve Īrān'a gidüp [111a25] ol diyārları daḫı murādı zār u zūr ẓabṭ, bütün ʿāleme tīġ-i menşūr yürütmek imiş. Ḥatta benüm Hūşeng-ābād'da, [111b] [111b1] ābād'da ʿammi-ẕādem var idi. Arduvān Hindī dirler. Anı da ḳatl eylemiş. Cevāhir-ābād memleketin żabṭ idüp şehinşāhı [111b2] olan Cevāḥir Şāh'ı kendüye tābiʿ eyleyüp Ḫudā-perest eylemiş, vezīri Layṭān firār idüp şimdi ʿammi-zādem Erdāl Hindī [111b3] ile Ḫudā-perest olmayup bunda gelmişler, ḥālā benüm serāyımdadur didükde Rāy-ı Āʿẓam belüñleyüp bre ne söylersin yā Ḫun-ḫār [111b4] bu senüñ taḳrīr eyledügüñ madde çoḳ işdür didi. Dönüp var yā Ḫun-ḫār, Erdāl Hindī ile Layṭān'ı bunda getür, [111b5] söyledüp anlardan bir eyüce ḫaber alalum eger fi-l-ḥaḳīḳa tevcīhi bu cānibe gelmek ise ġāfil bulunmayalum ki nā-bekār zengī [111b6] añsuzın üzerimize gelüp bize zaḥmet virmeye didi. Ḫun-ḫār Hindī nola pād-şāhum diyüp dīvān-ı Rāy-ı Āʿẓam'dan [111b7] ṭaşra çıḳdı, raḫşına binüp kendi serāyına gitdi. Ötede Layṭān-ı Laʿīnüñ fikri ise eyā bunlar bir eyüce ḫavfe [111b8] düşüp ol vesīle ile bende getürmek acısın unudabilür miyüm diyüp fikrinden maʿadā Erdāl Hindī'ye şimdi [111b9] Ḫun-ḫār Hindī, Rāy-ı Āʿẓam'a varup bu ṣadedi açup Ḳattāl Zengī aḥvālin anduḳda Rāy-ı Āʿẓam ne cevāb eyler, Ḫun-ḫār [111b10] buraya ne ḫāber getürür ʿacebā diyüp söyleşürken pehlevān geldi didiler. Bunlar da ġayrı sözi kesdiler. Ḫun-ḫār [111b11] bunlaruñ yanına gelüp eyitdi, elem çekmeñ, işte sizi Rāy-ı Āʿẓam'a söyledüm ve aḥvāliñizi cümle ifāde eyledüm ve Ḳattāl Zengī'nüñ [111b12]

cümle eyledügi işleri tafṣīl üzre naḳl eyledüm ammā besbellü yā vezīr-i ḫāṣ senüñ ḳudūmüñ ziyāde meymenetlü ve senüñ ḳudūmüñ [111b13] ile pād-şāhumuz nām-ı şān ṣāḥibi olur. Ve-l-ḥāṣıl senüñ daḫı başuña kemā-hüve's-sābıḳ devlet ʿalāmeti ḳopar ve şimdi [111b14] pād-şāhumuz Rāy-ı Āʿẓam sizi istedi. Bir ḫoş geregi gibi yaġlı yaġlı ṭaraflarından sizden ḫaber almaḳ ister. Ḫod lezzeti ṣoñra maʿlūm [111b15] olur. Ḳudūmüñüz ve taʿrīfüñüz berekātı-y-ıla Ḳattāl Zengī'nüñ bunca zemāndan berü mālik oldıġı dārātına mālik olduġumuzda "sizlere ikrām eyler."[238] [111b16] Hele buyuruñ diyüp bunları alup Dīvān-ı Rāy-ı Āʿẓam'a getürdi ammā yolda giderken Ḫun-ḫār, Erdāl Hindī ve Layṭān'a [111b17] eyitdi, şimdi dīvān-ı pād-şāha varduḳda pād-şāhumuz sizi söyledüp Ḳattāl Zengī'nüñ ḫaberin alsa gerek, ṣakınuñ [111b18] ḫilāf itmeyüp cümle oldıġı gibi taḳrīr idüñ diyüp bunlara ısmarladı. Andan bunlardur Dīvān-ı Rāy-ı Āʿẓam'a varup [111b19] içeri girüp zemīn-būs idüp devām-ı devletine duʿālar eylediler. Rāy-ı Āʿẓam bunlara ḫoş geldiñüz diyüp ikrām eyledi [111b20] ve ḳarşusına iki ṣandalī ḳurdı ve bunlara oturuñ eyledi. Erdāl ile Layṭān bunlar daḫı ol ṣandalīlere geçüp [111b21] oturdılar. Andan Rāy-ı Āʿẓam bunlara eyitdi, siz şimdi ḳandan gelürsüñüz ve Ḳattāl Zengī naṣıl kimsedür didi. Layṭān [111b22] Vezīr hemān nuṭḳa gelüp Rāy-ı Āʿẓam'a duʿā idüp aġlayaraḳ Ferāmerz'in Ḫurūc'ın ve itdügi işleri cümle taḳrīr eyledi [111b23] ve eyitdi, devletlü şāh şimdi ḥālā Ḫāḳāniyye diyārındadur, murādı bu ṭarafdan geçüp Tūrān'a andan Īrān'a varmaḳdur. [111b24] lākin bütün Hind'i żabṭ idüp Yezdān-perest eylemedükçe geçüp gitmez, ḫuyı öyledür. Biz Nār-ı Nūr'dan yüz çevirmeyüp [111b25] ata ve dedelerimizüñ dīnin terk itmeyüp ḳaçduḳ. Bunda geldük, siz pād-şāhumuzuñ eyü adına devletlü efendüme geldüm [112a] [112a1] didi. Rāy-ı Āʿẓam, Layṭān'dan bu sözleri işidince ġama düşdi ve yüregine ḫavf düşüp Dānā-yı Hind [112a2] olan Şemūsāy Dānā'nuñ yüzine baḳup eyitdi, ey Dānā-yı Hindīstān ne dirsin bu Ḳattāl Zengī ṣadedine, ʿacābā bu diyāra [112a3] gelüp bizümle ceng eyler mi, tedārük üzre bulunmaḳ münāsib degül midür didi. Şemūsāy Dānā ise ʿilm-i ḳuvveti-y-ile Ferāmerz'üñ [112a4] gelüp bütün memālik-i Hind'i İslām'a götürüp kendüye tābiʿ idecegin bilmiş idi zīrā bu Şemūsāy Dānā ġāyet ʿālim ve fāżıl [112a5] kimse idi. ʿİlm-i remlde aḳrānı yoġ-ıdı. Rāy-ı Āʿẓam'a belī pād-şāhum bunda gelmesinden gerçegi yoḳdur. Hemān tedārük üzre olunsun [112a6] zīrā ol ṣāḥib-ḳırānuñ ṭāliʿi ziyāde ḳuvvetde görinür didi. Rāy-ı Āʿẓam daḫı beter ḫavfe düşdi.

[238] Müstensih tıpkıbasım bölümünde tırnak içinde gösterilen bölümü kenar çizgilerinin dışında satırın dengine denk gelecek şekilde yazmıştır.

Ammā rāvʾi şīrīn-kelām [112a7]**öyle naḳl eyler kim,** meger bu Rāy-ı Āʿẓam'uñ bir pāy-ı taḫt pehlevānı var idi, adına Raʿd-ı Cihān-sūz dirlerdi. Yüz [112a8] on beş eriş ḳadd u ḳamet çekerdi ammā ġāyet ḳuvvet ve şecāʿat ussı merd dil-āver idi ve ṣol ḳol pāy-ı taḫtın çeker bir pehlevānı [112a9] daḫı var idi. Adına ʿAdlān-ı Tīr-endāz dirlerdi. Yüz yigirmi eriş ḳadd çekerdi. Bir tīr ḳullanurdı menʿine degme pehlevān [112a10] ḳādir degül idi. Ḫun-ḫār Hindī daḫı üçinci ser-ḳaplānı idi ve hem ser-ʿaskeri idi ve Süheyl-i Zerrīn-pūş nām bir dil-āver daḫı [112a11] var idi. Yüz sekiz eriş ḳadd çekerdi ve ʿAmalāḳ-ı ʿAmūd-keş nām bir pehlevānı daḫı var idi. Yüz altı eriş ḳadd çekerdi. Eyü [112a12] ʿamūd ḳullanurdı. Bunlardan maʿadā üç yüz miḳdārı ṣandalī-nişīn pehlevānı var idi ve daḫı Sārıḳ-ı Ḫīle-cū nām [112a13] bir tītīz ʿayyār-ı ṭarrārı var idi. Bunlar hemān bir uġurdan gögüs gerüp öksürerek Rāy-ı Āʿẓam'a sen elem çekme benüm [112a14] pād-şāhum eger Ḳattāl Zengī bunda gelürse anı ṭutup elüñe virelüm ve devlet-i dārātı daḫı cümle bütün żabṭ eylersen bizüm [112a15] ḳuvvetimiz ile gene naḳd-i aḳçaya varduñ diyüp kelāmı murābeḥeye virüp recinden ziyāde lāf u güẕāf urdılar. Rāy-ı Āʿẓam daḫı [112a16] bunlaruñ lāf-ı güẕāfın görüp öteden berü sinā-ı derd-mendān ile ḫuṣūmet eyledügi ġāvġālardan ẓan idüp gerçek [112a17] bunlaruñ ellerinden iş gelür ḳıyās eyledi ammā gel gör ki daḫı Ḳattāl Zengī kimdür ve ne siyāḳda ḳuvvete mālikdür bilmezler idi [112a18] ancaḳ ʿasker ne ḳādar çoḳ olsa pād-şāhlaruñ ʿünvānıdur, mānīʿ degüldür. Ḥükm eyledügi memleket şāhlarına nāme gönderüp [112a19] daʿvet eyle gelsünler didi. Rāy-ı Āʿẓam daḫı bu ḳavli eyüce görüp tīz nāmeler inşā olunsun, yaḳın olan memleketlere [112a20] nāmeler gidüp daʿvet olunsun diyü fermān eyledi. Layṭān-ı Laʿīn ise ḥaẕẕ idüp bunda daḫı bir patırdı çıḳardum, [112a21] eyü muṣliḥ-i mizāc ādem imişüm diyüp ḥaẕẕ iderdi. lākin gene Ṣarṣar geldükde ḫālüm nice olsa gerekdür eksere vaḳārında [112a22] ve kon-gāhda mücrimüz ḫoş ḳuṣūrına daḫı Nār-ı Nūr kerīmdür derdi. Bu kerre kitāb-ı dīvān fi-l-ḥāl ellerine ḫāme ü kaġıd [112a23] alup nāme taḥrīrine başladılar. Mefhūm-ı nāme bu ki şöyle bir ṣāhib-i Ḫurūc Zengī ẓuhūr eyledi. Mükemmel ʿaskerlerüñüz ve pehlevānlaruñüz [112a24] alup gelesiz diyü nāme inşā olundı. Evvelā bir nāme ibtidā Laysāniyye şāhı İlyās Şāh'a gitdi. Bir nāme Ḳabāliyye şāhı Muḳbil [112a25] Şāh'a gitdi. Bir nāme Şehr-i Nümā şāhı Tefāruḳ Şāh'a gitdi. Bir nāme Muḥarrem-ābād şāhı Muḥarrem Şāh'a gitdi. Bir nāme de Muḥarrem Şāh'uñ, **[112b]** [112b1] Şāh'uñ ḳārındaşı Ḥürrem Şāh'a gitdi ki Ḥürrem-ābād'a ḥükm eyler idi. Daḫı eṭrāf-ı eknāfda olan yirlere ulaḳlar menziller taʿyīn [112b2] idüp **irsāl**

eylediler. Nāmelerdür, yaḳın olan yirlerdeki şāhlara varun ʿasker gürūh u gürūh gelmege başladı.

[112b3] **Eẕ-in cānib rāvī kavlince,** nāme bir gün Şehr-i Laysāniyye'de İlyās Şāh'a vardı. İlyās Şāh erbāb-ı dīvānın cemʿ idüp dīvānda [112b4] ḳırāʾat itdürdi. Mefhūmuna muṭṭaliʿ olınca tīz dāʾiresinde olan ʿaskerin cemʿ itmege başladı. Beş on gün içinde yüz biñ [112b5] leşker oldı ve üç cihān pehlevānı var idi, birine Sālūs Hindī ve birine Kālūs Hindī dirler ve iki ḳarındaşlar idi. [112b6] Pāy-ı taḫt çeken pehlevānına Sām-sīn-pūş dirler idi. ʿAẓīm pehlevānlar idi. Sālūs ve Kālūs yüz onar eriş ḳadd çekerlerdi. [112b7] Sām-sīn-pūş yüz yigirmi üç eriş ḳadd çekerdi. İlyās Şāh bunları alup bir gün Laysāniyye'den ḳalḳdı, ʿazm-i [112b8] Şehr-i Ḥamaya eyledi. Yiye içe ḳona göçe gelmekde,

Eẕ-īn cānib nāmenüñ biri daḫı, Ḳabāliyye şāhı Muḳbil Şāh'a varup [112b9] oḳıdı. Tīz dīvān idüp ol daḫı dīvānda nāmeʾi oḳudup aḥvāli duyup tīz ol daḫı ḥükmi nāfiẕ olan yirlere [112b10] ādemler taʿyīn idüp ʿacele ile ol da yüz biñ ʿasker peydā eyledi ve pehlevānları Sāmūr Hindī ve Behrām-ı Gerden-keş ve Ḫayrān [112b11] Zengī ile ḳalḳup yola revān oldı. Yiye içe ḳona göçe ol daḫı gelmekde,

Eẕ-īn cānib, nāmenüñ biri daḫı şehr-i [112b12] Nümā'da Tefāruḳ Şāh-ı Nümāyī'ye varup ol da aḥvāli bilüp vāḳıf olınca, ol daḫı nīzā-demler gönderüp ʿasker cemʿ eyleyüp cümle [112b13] iki yüz biñ ʿasker peydā eyledi. Pāy-ı taḫtına Ṭanṭanūş-ı Ciger-dār dirler. Yüz yigirmi beş eriş ḳaddı var idi. Birine daḫı Kiyāmez-i[239] [112b14] Kemān-dār dirler idi. Yüz on altı eriş ḳaddı var idi. Birine daḫı Ḳaytān Zengī dirlerdi. Yüz on üç eriş ḳaddı [112b15] var idi. Bir gün bu tedārükle Tefāruḳ Şāh daḫı ḳalḳup iki kerre yüz biñ er-ile ʿazm-i şehr-i Ḥamāya eyledi. Yiye içe ḳona [112b16] göçe Rāy-ı Āʿẓam diyüp gelmekde,

Eẕ-īn cānib, nāmenüñ biri daḫı Muḥarrem-ābād'da Muḥārrem Şāh'a vardı. Ol daḫı emīr-i ümerā, [112b17] vezīr-i vüzerāsın cemʿ idüp dīvānda nāmeʾi oḳudup mefhūmuna muṭṭaliʿ olduḳda ʿaskerin cemʿ eylemege başladı. [112b18] Nāme getüren ḳāṣid, bir nāme de birāderüñ Ḥürrem Şāh'a vardur, varup anı daḫı ḳaldırup bunda

[239] Müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde buraya "**ve**" anlamında bir vav (و) harfi eklenmiştir. Bu harfin metne fazladan yazıldığı düşünülmüş ve bu harf çevriyazıya aktarılmamıştır.

gelince sen de ḫāżır ol [112b19] didi. Muḥarrem Şāh'uñ pāy-ı taḫt pehlevānına Ehremān-ı Āhen-dīl dirler, bir dil-āver idi. Yüz yigirmi eriş ḳaddı var idi. [112b20] İkinci pehlevānı Ḥārūn Hindī dirler idi. Yüz on altı eriş ḳadd çekerdi. Daḫı pehlevānları çoḳ idi ammā bu ẕikr olunanları [112b21] meşhūr pehlevānlardur ve ʿĀṣım-ı Çehār-dest nām bir ʿayyārı var idi. Ġāyet ile mekkār-ı ṭarrār ʿayyār idi. [112b22] Muḥārrem Şāh az zemān içinde iki kerre yüz biñ ʿasker peydā eyledi. Nehnek-i Deryā-gūş nām yüz on iki eriş ḳadd çeker pehlevān-ı [112b23] ḳavī bir de ser-ʿaskeri var idi. Ḳarındaşı Ḥürrem Şāh'uñ gelmesine muntaẓır oldı ammā ḳāṣid bir gün Ḫürrem-ābād'a varup [112b24] nāme-i Rāy-ı Āʿẓam'ı virdi. Ḥürrem Şāh ġalebe dīvān idüp nāmeʾi ḳırāʾat itdürüp mefhūmuna muṭṭaliʿ olınca tīz ʿaskerin [112b25] cemʿ eylemek içün ādemler taʿyīn idüp ʿasker cemʿīne başladı. Anuñ da pāy-ı taḫt pehlevānına Melhelān Hindī dirler idi. [113a] [113a1] Yüz yigirmi eriş ḳadd çekerdi. Birine de Sāve Hindī dirler idi. Yüz on yidi eriş ḳadd çekerdi ve bir de ser-ʿaskeri var idi. [113a2] Ardupur Hindī dirler, yüz ṭoḳuz eriş ḳaddı var idi. Ḥāṣılı iki kerre yüz biñ er-ile ḥāżır olup pehlevānların daḫı [113a3] yanına alup yirine ḳāʾim-maḳām ḳoyup Ḥürrem-ābād'dan ḳalḳup ʿazm-i Ḥürrem eyledi. Yiye içe ḳona göçe bir gün Muḥarrem-ābād'a geldi. [113a4] Muḥarrem Şāh birāderi Ḥürrem Şāh'ı ḳarşulayup istiḳbāl idüp ḳondurdı. Bir iki gün żiyāfet idüp yidirüp içürdi. [113a5] Bir gün iki birāder dört kerre yüz biñ ʿasker ile ḳalḳup ʿazm-i Ḥamāya verā-yı Āʿẓam eylediler. Bunlar biraz geç gelür zīrā memleketleri [113a6] ol bir şāhlardan ıraḳdur. Cümleden ṣoñra gelür. Hele bunlar geleṭursun berüde bir gün Laysāniyye şāhı İlyās Şāh [113a7] gelüp yüz biñ er-ile ḳondı. Ol gice ārām idüp irtesi gün çīn-i ṣabāḥdan vezīrlerin ve pehlevānların alup getürdigi [113a8] hedāyāsı ile dīvān-ı Rāy-ı Āʿẓam'a hedāyāsın ʿarż eyledi. Hedāyāsı maḳbūle geçüp Rāy-ı [113a9] Āʿẓam, İlyās Şāh'ı taḫta aldı ve pehlevānlarına daḫı yir gösterdiler. Anlar daḫı oturdı ve Rāy-ı Āʿẓam żiyāfet eyledi ammā [113a10] bunuñ arası üç gün geçdi. Nā-gāh Ḳabāliyye şāhı Muḳbil Şāh geldi. Rāy-ı Āʿẓam anı da ḳarşuladup ʿaskerin ḳondurdı. [113a11] Muḳbil Şāh daḫı peşkeşlerin ve pehlevānların alup dīvān-ı Rāy-ı Āʿẓam'a geldi. Getürdügi peşkeşlerin ʿarż eyledi. [113a12] Rāy-ı Āʿẓam ḳabūl idüp anı da taḫta aldı ve pehlevānlarına daḫı ṣandalīler gösterdi. Birḳaç gün Muḳbil Şāh'a żiyāfet [113a13] idüp bu vaḳte gelince sekiz ṭoḳuz kerre yüz biñ ʿasker cemʿ oldı. Daḫı bir ṭarafdan ṭurma gelüp cemʿ olmaḳda idi. [113a14] Daḫı Tefāruḳ Şāh ile Muḥarrem Şāh ve Ḥürrem Şāh gelmedi. Erdāl Hindī ile Layṭān Vezīr maḥfīce bir yirde ṣoḥbet idüp [113a15] eyitdiler,

gördüñ mi yalabuḳ Teñri ne ḫoş, bizlere gene ḳuvvet virdi. Hele Nār-ı Nūr'dan yüz çevirmedüñüz, eyü oldı [113a16] didi ammā Layṭān Vezīr berü yanda Ferāmerz̲'üñ ḳuvvetin fikr idüp gene saḳızı boḳa düşürdi. İşte Rāy-ı Āʿẓam [113a17] bu ḳādarca tedārük görüp ol üç şāhuñ gelmesine ve Ḳattāl Zengī'nüñ ḫaberine muntaẓır oldı.

Ammā ez-īn cānib rāvī [113a18] **eydür,** bu ṭarafdan Ferāmerz̲ leşker-i bī-şümār ile ʿazm-i Rāy-ı Āʿẓam idüp gelürdi. Bir gün bir müferriḥ yire gelüp ḳondılar. [113a19] Ferāmerz̲ emr eyledi, üç gün şol mevżiʿde ʿasker-i İslām oturaḳ idüp āsāyiş eylesünler. Münādīler nidā itdürdi. [113a20] Andan Ḳarṭās-ı Merdom-ser'e eyitdi, yā Ḳarṭās bu kerre varsañ, görseñ [113a21] Rāy-ı Āʿẓam cānibine Layṭān Vezīr ile Erdāl Hindī, Rāy-ı Āʿẓam cāñibine varmışlar mı ve hem Rāy-ı Āʿẓam'uñ daḫı bizden ḫaberi var mı, ne tedārükdedür bir ḫaber getürseñ didi. [113a22] Ḳarṭās-ı Merdom-ser daḫı yüsr-i çeşm yā ṣāḥib-ḳırān diyüp dem çekdi. Ber-hevā ḳandasın Şehr-i Ḥamāya diyüp gitdi. Ṭarfet-ül ʿayn [113a23] içre Ḥamāya şehrine irüp gürzün nihān gördi, ʿaẓīm yıġanaḳ var. Dīvān-ı Rāy-ı Āʿẓam'a girdi. Gördi, ʿaẓīm dīvān [113a24] ḳurılmış, keŝret-i insāndan ṭurılmaz. Dīvānda Layṭān Vezīr ile Erdāl Hindī'yi gördi ve cümle gelen şāhları ve pehlevānları [113a25] gördi. Hele geregi gibi dīvān gözden geçürdi ve ḫāber aldı kim daḫı gelicek şāhlar ve pehlevānlar var imiş ve Ḳattāl Zengī bunda, [113b] [113b1] bunda gelicek imiş diyüp ḫāżır olup bakarlar. Ḳarṭās oradan dönüp yine leşker-i İslām'a geldi. Ferāmerz̲'e buluşup [113b2] görüp işitdügi gibi naḳl ü beyān eyledi ve Layṭān Vezīr ile Erdāl Hindī orada olduġın daḫı ḫaber virdi. [113b3] Ferāmerz̲ eyitdi, çünkim öyledür bāri bundan bir nāme yazup gönderüp Layṭān Vezīr ile Erdāl Hindīʾi isteyelüm [113b4] ve hem kendülerin dīne daʿvet eyleyelüm ṣoñra dimesün nāme ve ḫaber göndermedin, añsuzın üzerime gelüp beni ġāfil [113b5] avladı yoḫsa bir nāme gönderse ḫaşmın ṭutup gönderdürdüm ve kendüm daḫı istiḳbāl idüp ḳarşulayup yarışup görüşürdüm [113b6] diyüp ʿöz̲r-i bahāne eylemesün didi. Bu cevābı cümle erbāb-ı dīvān maʿḳūl görüp pek münāsib server didiler. Bu kez Ferāmerz̲, [113b7 Feylesof]-ı Dānā'ya ey dānā-yı z̲ū-fünūn şöyle bir nāme inşā eyle didi. Feylesof-ı Dānā nola diyüp Ferāmerz̲'üñ murādı üzre [113b8] muttaṣıl nāme inşā eyledi. Ferāmerz̲ müṭālaʿa idüp begendi ve üzerine ʿünvān-ı ṣāḥib-ḳırān urup Ṣarṣar'uñ yüzine [113b9] baḳdı ve eyitdi, al yā Ṣarṣar bu nāmeʾi var Rāy-ı Āʿẓam'a vir, ne cevāb virirse getür didi. Ṣarṣar-ı Sebük-bār nola diyüp ḳalḳdı ve nāmeʾi [113b10] aldı ve kendüye çeki düzen virüp ve ḳanṭura z̲illerin ṭaḳınup teberin ḳapup ṭaban ḳaldırup ʿazm-i Rāy-ı [113b11]

Āʿẓam eyledi. Ṣarṣar ise ḥamāʾil-i pārşāy pīr ḥāşşası ile ḳırḳ ḳonaḳ ve belki yitmiş seksān ḳonaḳ menzili bir günde [113b12] alurdı.

Ḥāşılı, ol gün gidüp aḫşām olınca Ḥamāya öñine vardı. Gördi, ṭoḳuz kerre yüz biñ ʿaskerüñ ġolovsın gördi. [113b13] Hele ol gice beride ārām eyleyüp hele ṣabāḥdur olup tamām ḳalʿa ḳāpuları açılup Ṣarṣar ḳalʿadan içeri girdi. Rāy-ı [113b14] Āʿẓam dīvān eyledügi maḥall Ṣarṣar ẕillerin ṣalıvirüp şehre yüridi. Zīrā Rāy-ı Āʿẓam kendi bār-gāha çıkmamış-ıdı. [113b15] Ṣarṣar görenler, ṣāyī geldi ʿacebā Ḳattāl Zengī'den mi gelür ola diyüp birbirine ḫaber virüp, işiden dīvāna segirtdi [113b16] ammā Ṣarṣar, serāy-ı Rāy-ı Āʿẓam'a gelüp hemān dīvān-ḫāne ḳāpusından naʿra urdı. Eyitdi, elçiyem bir ṭarīḳ-i resūl nāmem vārdur. [113b17] ʿArż eyleñ Rāy-ı Āʿẓam'a didükde ḳapucılar ve serhengler girüp Rāy-ı Āʿẓam'a eyitdiler, pād-şāhum şöyle bir ʿayyār geldi, içeri girmege [113b18] iẕn ister didüklerinde Rāy-ı Āʿẓam getürüñ gelsün didi. Hemān ol maḥallde Layṭān Vezīr'i raʿşe ṭutdı. Yanında olanlar ey [113b19] vezīr-i ḫāṣ nolduñ ki böyle cuhūd sıtması ṭutdı didiler. Layṭān bir āh-ı ser çeküp eyitdi, ey ulular gelen ʿayyāra Ṣarṣar-ı [113b20] Sebük-bār dirler, baña neler eylemişdür diyüp icmālen naḳl eyledi. Hāy nā-bekār ʿayyār şerrinden Nār-ı Nūr'a ṣığınduḳ diyüp istiʿāẕe eylediler. [113b21] Bu arada Ṣarṣar'a iẕn olup Sārıḳ-ı Ḥīle-cū vardı öñine düşüp içeri girdi. Ṣarṣar ādāb-ı erkān icrā eyledükden ṣoñra [113b22] teberine ṭayanup ṭurdı. Rāy-ı Āʿẓam, Ṣarṣar'a naẓar eyledi, on sekiz eriş ḳaddı var. Üzerinde yidi ḳat ḳanṭura miyānında on [113b23] altı ḫançer var idi. Başında āftāba ve üzerine ṣabān-ı bād-pāy ṣarmış, üç dāne murġ-ı buḳalemūn otaġası ṣoḳunmış [113b24] ve elinde üç biñ baṭmān teber-i muʿteber, mirriḫ-ṣıfat yüzine baḳan lerzān olur. Erbāb-ı dīvān daḫı Ṣarṣar'ı öyle görüp [113b25] vehm eylediler. Rāy-ı Āʿẓam ḫiṭāb idüp ey ʿayyār ḳāndan gelürsin ve ne ḫiẕmete geldüñ, kimüñ ʿayyārısın didi. Ṣarṣar ey şehinşāh-ı [114a] [114a1] Hindīstān ḥālā gelişüm Ḫāḳāniyye semtinden, Ḳattāl Zengī'nüñ leşkerindendür. Adıma Ṣarṣar-ı Sebük-bār dirler. Ḳattāl Zengī'nüñ [114a2] ʿayyār başısıyam. Şimdiki ḥālde elçiyem, nāmem var. Bāḳī cevāb nāmede mesṭūrdur diyüp nāme-i Ferāmerẕ'i çıḳarup [114a3] Rāy-ı Āʿẓam'a virdi. Rāy-ı Āʿẓam alup mührin bozup Şemūsāy Dānā'ya virdi Şemūsāy alup ayaġa ṭurup ḳırāʾata [114a4] başladı. Ser-nāme-i be-nām ḫāy lem-yezel benüm ḳatumdan ki ḥāliyā Kūh-ı Sepīd'dür. Muʿaẓẓam'dan ẓuhur eyleyen ṣāḥib-ḳırân-ı ʿālem Ḳaṭṭāl Zengī'yem. [114a5] Sen kim Rāy-ı Āʿẓam'sın, işitdüm. Benüm tīġümden firār iden Layṭān Vezīr didükleri laʿīn Erdāl Hindī ile yanuña varmış. [114a6]

Gerekdür kim anları ṭutup ḳayd u bend ile baña gönderüp kendin daḫı ḫāk-pāyuma gelüp īmānı ve İslām'ı ḳabul idesin. [114a7] Eger yoḳ dir iseñ üzeriñe geliyorum ve ḥāżır olasın diyüp nāmeʾi ḫatm eylemiş. Çün Rāy-ı Āʿẓam nāmeden bu cevābı [114a8] işidüp bir zemān fikre ṭaldı. Dönüp Ṣarṣar'a nāmeʾi virüp eyitdi, ey ʿayyār senüñ efendüñ olan Ḳattāl Zengī [114a9] dīvāne midür, ben bir şehinşāh-ı eḳālīm-i Hind olup bu ḳādar memlekete ve ʿaskere ve pehlevānlara mālik olmada baña böyle nāme göndermiş. [114a10] Evvelā bir ḳuş ḫaşmı elinden ḳaçup varur, bir çalıya sıġınur. Ol çalı anı ḥıfẓ idüp ḫaşmı elinden kurtarır. Benüm bir çalı ḳadar [114a11] ġayretim yoḳ mıdur didi ve dönüp var söyle ol Zengī'ye ḳanda giderse gitsün bir ālāy ecnās-ı muḫtelife ʿaskerine [114a12] mālik oldum diyüp memāliki incitmesün, ʿırżı yirinde iken ʿırżın yıḳdırmasun ve beni sāʾir pād-şāhlara daḫı ḳıyās [114a13] eylemesün didi ve Ṣarṣar'a cāʾizesin virüp yolladı. Ṣarṣar-ı Sebük-bār daḫı dīvān-ı Rāy gözden geçürüp pāy-ı taḫt [114a14] ṣandalīsinde Raʿd-ı Cihān-sūz'ı gördi ve sāʾir pehlevānları daḫı gördi ve Sārıḳ ʿAyyār'a naẓār eyledi. Bir rind ʿayyārdur. [114a15] Ḥāṣılı dīvān-ı Rāy-ı Āʿẓam'dan çıḳup ʿazm-i leşker eyledi. Yine ol gün aḫşama yaḳın ordū-yı İslām'a gelüp [114a16] dīvāna girdi. Ferāmerz̲ buluşup Rāy-ı Āʿẓam'uñ virdügi cevābları söyledi ve Raʿd-ı Cihān-sūz'ı medḥ eyledi. Ferāmerz̲ [114a17] ḫoş imdi kendi bilür diyüp ol gice yatdılar, irtesi gün ḳalḳup ʿazm-i rāh eylediler.

O yañadan, Rāy-ı Āʿẓam [114a18] Ṣarṣar gidince ġayrı bildi kim Ḳattāl Zengī gelecekdür. Ol gün kendi bār-gāhına çıḳdı. Berüde Ferāmerz̲ yiye içe [114a19] ḳona göçe bir gün bir menzile gelüp ḳondılar, ḫaber virdiler kim yārın Rāy-ı Āʿẓam ʿaskerine muḳābil ḳonarlar. Ferāmerz̲ [114a20] irtesi gün oturaḳ eyledi. ʿAsker ālāy ile geçüp ḳonsunlar zīrā kim elbetde anlar seyre ṭururlar didi. Ḳahḳaşān-ı [114a21] Zīr-dest ʿaskere tenbīh eyledi. Ol gice nıṣf-ül-leylden ṣoñra ḳalḳup yola revān oldılar.

O yañadan, Rāy-ı [114a22] Āʿẓam'a ḫaber geldi. Yārın Ḳattāl Zengī ʿaskeri gelüp muḳābil ḳonarlar didiler. Şāhlar ve pehlevānlar Rāy-ı Āʿẓam'a niyāz idüp [114a23 pād-şāh]um bir yirden Ḳattāl Zengī ʿaskerin temāşā eyleyelüm didiler. Rāy-ı Āʿẓam daḫı gelicek yol üzerinden alarġada bir yüksek [114a24] yirde sāye-bān ḳurdurup irtesi gün ʿale-s-seḥerī varup ol sāye-bānuñ altında ḳarār eylediler ve ʿasker-i İslām [114a25] gelicek semte nāẓır olup ṭurdılar. Ḍuḥā vaḳti olınca anı gördiler, Ḳattāl Zengī ʿaskeri gelecegi yoldan tozlar peydā oldı, [114b] [114b1] oldı. Gitdükçe avlayup bād-ı ṣabā ḳārşu varup ol tozı dāmeninden girībānına varınca iki şaḳḳ idüp içinden [114b2 seksān]

ʿālem ẓāhir oldı. Yaḳın gelüp gördiler, bāş ʿalem dibinde iki pehlevān meyl-i mināreye beñzer. Bıyıḳları dem-i evren [114b3] miṣāli bināgūşlarından aşmış gelüp geçdi. Kendi ʿaskerine ḳarşu ordū-yı İslām yirin ve serā-perde yirin taḥmīn idüp [114b4] bir münāsibe yiri beğendiler. Rāy-ı Āʿẓam, Layṭān Vezīr'e suʾāl idüp bu pehlevānlar kimlerdür didi. Layṭān Vezīr eyitdi, [114b5] ey pād-şāhum bunlar Ḳattāl Zengī'nüñ menzilcileridür, yaʿni ḳonaḳcısıdur. der-bend-i ṣabā begleridür, birāderleridür. Birine Peleng- [114b6] efgen-i Zırḫ-pūş ve birine Şīr-i Pīr-efgen-i Evren-pūş dirler didi ve der-ʿaḳab bir toz daḫı nümāyān oldı. İçinden ḳırḳ [114b7] ʿālem ẓāhir oldı ve ḳaraltu ẓāhir oldı. Yaḳın gelince gördiler, İskender Serā-perdesi taʿyīn olan Cinnīler iki [114b8] ādem boyı yüksekden ellerinde götürürler ammā kendüleri görünmezler. Rāy-ı Āʿẓam bunı görüp taʿaccüb eyledi. Andan Layṭān [114b9] Vezīr'e eyitdi, pād-şāhum bunlar müvekkil-i serā-perde olan Cinnīler vardur, anlar ber-hevā böyle getürürler didi ammā ḳırḳ biñ [114b10] ʿasker ile Ḳahḳaşān-ı Ẕīr-dest gelüp geçdi. Raʿd-ı Cihān-sūz, Ḳahḳaşān'ı görüp beğendi. Bu pehlevān kimdir diyü suʾāl [114b11] eyledi. Layṭān buña Ḳahḳaşān-ı Ẕīr-dest dirler. Keyūmerṣ neslinden imiş, küçük iken dīvler bunı ḳapup Kūh-ı Ḳāf'a götürürken [114b12] Baḥr-i oḳyānūs'da bir cezīre vardur, Pervīn nām bir cezīrede kendin dīvlere cebren bıraḳdırur, ṣoñra Pervīn Şāh [114b13] nām bir perrī pād-şāhı terbiyye idüp ve kendüye cihān pehlevānı eyler. Bu Ḳattāl Zengī derya-y-ıla Kūh-ı Sepīd'den gelürken [114b14] furtına ile Cezīre-i Rūni'ye düşüp kendüsine tābiʿ eyler ve bāş ser-ḳaplān ider. Çün Cevāhir-ābād'a geldügi [114b15] zemān benüm pād-şāhum Cevāhir Şāh'uñ dāmādı vardur, Ḳahhār-ı Āʿẓam dirler. Aṣlında yine Ḫudā-perest idi, anı daḫı [114b16] başup bu Ḳahḳaşān'a cüzʾī ġalebe gösterüp Ḳahhār-ı Āʿẓam şimdi ser-ḳaplānıdur ve bu Ḳahḳaşān ikinci ser-ḳaplānıdur. [114b17] ʿĀr eyleyüp ser-ʿaskeri oldı didi. Raʿd-ı Cihān-sūz göñlünden öyle ise bu Ḳattāl Zengī bütün eḳālīm-i Hind'i [114b18] żabṭ idecegine iştibāh yoḳdur didi. Hele Ḳahḳaşān varup taḥmīn ü taṣmīm olunan yire Serā-perde-i İskender-i Kübrā'yı [114b19] üç yüz otuz üç ḳubbe üzerine üç ḳat ḳurup altı biñ altı yüz altmış altı zerrīn ü sīmīn ṣandalīlerin [114b20] ḳurdılar. Rāy-ı Āʿẓam serā-perdeʾi görüp engüşt-ber-dehān eyledi ve eyitdi, ḥāliyā ben şehinşāh-ı Hindīstān olam, şöyle [114b21] bir bār-gāh-ı muāʿẓẓama ḳādir degülem didi. Bu kerre Ḳahḳaşān geçdükden ṣoñra yine bir ʿayyār ẓāhir olup içinden ḳırḳ ʿālem [114b22] göründi. Yine bir ḳaraltu-yı ber-hevā bār-gāh-ı Āṣaf Şāh'ı getürdiler. Ḳırḳ biñ er-ile Evrān-ı Āhen gelüp geçdi. Varup [114b23] bār-gāh-ı Āṣaf'ı daḫı serā-

perdenüñ yanına ḳurdılar. Evrān geçdi ṣoñra yüz biñ er-ile Şehr-i Madūn şāhı Remed Şāh-ı [114b24] Dīv-çeşm geçdi. Pehlevānları Ṣaff-şiken ve Ġażbān-ı Tīġ-zen ile anuñ ardınca Aḥżar[240] Şāh geçdi yüz biñ er-ile. [114b25] Ḳam-hor-ı Aḥżerī ve Cumhūr-ı Aḥżerī ile gelüp geçdi. Andan ṣoñra birāderi Leylān Şāh geçdi yüz biñ er-ile. Sectūr Leylānī [115a] [115a1] ile Keyyūs-ı Nīze-dār bir mīr-i ʿālem-dār andan ṣoñra büyük birāderleri ʿAdlān Şāh geçdi. ʿUmmān-ı Bedeḫşānī ve Behzād-ı Bedeḫşānī [115a2] āndan ṣoñra Eslem Ḫān geçdi altmış biñ er-ile. Andan ṣoñra Ġażenfer Şāh geçdi. Fīrūz Cihāngīr ve Behmen-i Birūz[241] ile daḫı ṣoñra [115a3] Ḫāḳāniyye şāhı Mużaffer Şāh geçdi. Zencīr-zen ve Şīr-merd-i Şīr-efgen ve oġlı Ḫusrev Şāh'ıla andan Cemşīd Şāh geçdi. Altı kerre [115a4] yüz biñ er-ile ve pehlevānları Piletin-i Pīl-efgen, Şaḳāyor-ı Tiġ-zen, Çapur-ı Fīl-süvār ile andan ṣoñra ser-ḳaplān olanlar geçdi. Gülgūn Zengī, [115a5] Melik Seyf-endāz ve Ṭumṭuraḳ-ı Pūlād-dest ve Ḳānātūr Zengī ve Feraḫ-zād Ḫāḳānī, Ḳahhār-ı Āʿẓam başḳa başḳa ʿaskeri ile geçdiler. Eger [115a6] her birin tafṣīl üze ẕikr eylesek ḳıṣṣa ṭavīl olur. Müstemiʿan pek nāzik meşreb olanlar taḥammül eylemezler. El-ḳıṣṣa Muṭaḥḥar Şāh [115a7] geçdi, başında yedi küngüreli tāc, āḫir yirine on dört küngürelü tāc daḫı. Rāy-ı Āʿẓam bu nā-bekār Ḳattāl Zengī, Süleymān [115a8] ḳadar devlete mālik olmış, bu dārāta daḫı ne Ferīdūn Şāh ve ne Cemşīd Şāh mālik olmamışdur diyüp başın ṣaldı [115a9] ve bu kimdir diyü suʾāl eyledi. Bu kerre Layṭān daḫı taʿrīf eyledi. Ḳattāl'uñ ḳayınatası Kūh-ı Sepīd muʿaẓẓam sulṭandur didi. [115a10] Andan ṣoñra Pervīz Şāh, Zümürrüd Şāh, Zeberced Şāh, Yāḳūt Şāh, Bīrūz Şāh, Laʿlān Şāh, Hürmüz Şāh, Elmas Şāh geçdi. Taḥtlar [115a11] öñinde Nerre dil-āverleri her biri mīl-i mināreye beñzer. Daḫı ḫuṣūṣā Ornaṭus Sündīʾi görüp vehm eylediler. Rāy-ı Āʿẓam bunları [115a12] suʾāl eyledi. Layṭān eyitdi, ben de bilmem bunlar yiñilerdür. Ḳattāl bunları bu seferde Ḳāf'dan getürmiş didi. Rāy-ı Āʿẓam yā Ḳattāl [115a13] Zengī, Kūh-ı Ḳāf'a vardı mı diyince Layṭān eyitdi, belī ʿAḳrebe Cāẕū ḳapup Cezīre-i ʿAynu'l-baḳar'a bırakmış, oradan ḫurūc [115a14] idüp Ḳāf iḳlimine düşüp bunları daḫı ele getürmiş didi. Daḫı var mıdur dirken Korek-serler, āyine-tenler, māhī- [115a15] bedenler evrān-serler geçdi. Anlardan ṣoñra bir ʿaẓīm ġubār u kütürdi ḳopdı. Bize bu ne ʿalāmetdür dirken anı gördiler. [115a16] Dört yüz ḳadar zīr-dest, güher-āblar ʿAḳrebe-

[240] Bu özel isim tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından harfler birbirine yakın olduğu için "**dad** (ض)" harfinin noktasının unutulması sonucunda "**Aḥṣar** (احصر)" şeklinde yazılmıştır. Kelime metnin geneli de gözden geçirilerek çevriyazıya "**Aḥżer**" şeklinde aktarılmıştır.

[241] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**Birūzer** (بروزر)" şeklinde yazılmıştır. Kelimedeki "**r** (ر)" harfi yanlışlıkla fazladan yazılmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**Birūz**" şeklinde aktarılmıştır.

i Ḳabr-i Servīn-ten'i zencīrler ile miyānından ve bu yanından bend idüp birer ellerinde zencīrlerin ucı birer [115a17] ellerinde ʿamūdlar keşān-ber-keşān çekerek getürdiler. Rāy-ı Āʿẓam ve sāʾirleri bunı görince [115a18] ḫavf idüp beñüzlerinde ḳan ḳalmadı. Raʿd-ı Cihān-sūz ḳorḳmañ diyüp bunlara tesellī virdi ammā böyle mūzī [115a19] güher-ābı ele getürdügine taḥsīn ü āferīn eylediler ve bildi kim bu Ḳattāl Zengī ile muḳāvemet idüp başa çıkılmaz. Bunlar bunuñ [115a20] ḫayretinde olup dehşetinde iken bir görüldi daḫı ḳopdı. Anı gördiler kim ṭoḳuz başlı bir güher-ābı daḫı başlarından [115a21] zencīrler ile bend idüp anı daḫı ellerinde ʿamūd iki cānibine ḥareket ideyüm didükçe dört yüz ḳadar zīr-dest [115a22] güher-āb ʿamūd ile urup ol ḳıyāfet ile geçürüp vardılar, serā perde ardında ikisin de zemīne ʿaẓīm mismārlar ḳaḳup [115a23] bende çekdiler. Rāy-ı Āʿẓam ve sāʾriler şaşup ḫavflarından berg-i ḫazān gibi lerzān oldılar. Anuñ ardınca Sincāb Nerre geçdi, [115a24] ḳırḳ altı oġlı var, öñince Farġūl-ı Çehār-dest ol daḫı geçdi. Andan ṣoñra bir bālā ḳadd güher-āb daḫı iki yüz ḳanadı var. [115a25] Kehkeşān da gelüp geçdi. Ardınca on iki biñ ʿasker ile Cihān-baḫş-ı Cihān-ārā geçdi. Rāy-ı Āʿẓam bu nev-civān kimdür, **[115b]** [115b1] kimdür didükde Layṭān Vezīr, Ḳattāl Zengī'nüñ oġıllıġıdur. Aṣlı Ferāmerz̲'üñ oġlı imiş, ṣoñra Ḳattāl Zengī, Ferāmerz̲'i öldürüp [115b2] devletin żabṭ eylemiş didi. Der-ʿaḳab kūslaruñ ṣadāsı dünyāyı ṭutdı. İşte bu gelen Ḳattāl Zengī kendidür didi. Ġayrı [115b3] ol ṭarafa baḳdılar, anı gördiler, on iki ʿilm kim Ferāmerz̲'i āsmāna irişmiş, biri ḥūrī-i[242] ḫurşīd-peykerī ve biri [115b4] ejderhā-peyker ve ʿālemlerüñ öñinde Ferāmerz̲'üñ küllesi cidāra ve yitmiş cevāḥir ḳalḳanlı yedekler kim her biri bir pād-şāh diyārında [115b5] bulınmaz ammā çe-fāʾide kim Ferāmerz̲ de raḫş-ı pāydār olmaz ancaḳ metīn gergedānlar var. Gāh-ı gāh anlara ḥīn-i iḳtiżāda süvār [115b6] olur gergedānlar geçince baʿde Arduvān'uñ beyaż fīli geçdi. Anuñ ardınca Rehvār-ı Baḥrī ardınca İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrī [115b7] anuñ ḳafāsından daḫı on sekiz biñ ʿayyār gün-ā-gün ṣanʿatlar icrā iderek geçdiler. Anı gördiler, Ḳattāl Zengī, Ḳuṭb-ı Āteş- [115b8] dem'üñ üzerinde ḳaṭrān ṭulumı gibi oturmış, yitmiş iki pāre ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānī, üzerinde ārāste olup miyānında [115b9] biş ʿaded Süleymānī tīġ ve başında yidi murġ-ı buḳalimūn otaġası, elinde ṭoḳsan ṭoḳuz

[242] Kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**ḥūzī** (حوزی)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih burada harfler birbirine benzediği için "**re** (ر)" harfine fazladan bir nokta koymuş olmalıdır. Çünkü aramalarımız neticesinde cümleye uygun böyle bir kelime bulunamamıştır. Müstensihin bu noktada yaptığı yanlışlar ve cümlenin akışı da düşünülerek kelime çevriyazıya "**ḥūrī**" şeklinde aktarılmıştır.

boġun dü-reme-i İskender kafasında [115b10] on sekiz āyineleri Siper-i İskender, on[243] on dört āyineli Āṣaf Şāh, siper ḳolunda on sekiz baṭman tāziyāne-i ḥażr öñince [115b11] Ṣarṣar-ı Sebük-bār, ṣaġında Jīvek ʿAyyār ve ṣolunda Çeldek, öñinde Ser-bāz ardında Nīrnek ʿAyyār, ilerüde Cüneyd ile Çāpıñ [115b12] ʿAyyār, ġayrı iki ṭaraf ḫalīfelerüñ müstaʿidleri, ṣāġ rikābında ber-ā-ber Ḳarṭās-ı Merdom-ser, ṣol rikābında Ser-cenād Nerre ḳafāsında [115b13] on iki biñ kemān-keş dil-āverler daḫı ardınca ṭoḳsan altı çift kūs-i ṭabla ve kerre nāy. Ol ṣaḥrā ṣadā ile māla [115b14] māl ṭoldı. Bu üslūb üzerine gelüp geçdi ammā anda olan şāhlar ve pehlevānlar cümle piyāde Ferāmerz̤'e ḳarşu gelüp [115b15] öñine düşdiler. Taʿẓīm ile serā-perde ḳapusına getürüp selamladılar. Çavuşlar alḳışlayup anı da indirdiler. Herkes [115b16] bār-gāhlarına gitdiler. Ferāmerz̤ ṣoyunup ceng ālātın üzerinden çıḳārup silaḫ-dāra ṣanduḳ ile teslīm eyledi. Üç gün [115b17] āsāyiş idüp dördinci gün dīvandur diyü Ḳahḳaşān-ı Ẕīr-dest daḫı ʿasker-i İslām içinde nidā itdirüp münādīler de [115b18] ey leşker-i İslām üç gün āsāyiş dördinci gün dīvandur diyü ʿaskeri āgāh eyledi. Anlar daḫı kendi ṣafāsında oldılar. [115b19] Rāy-ı Āʿẓam da oradan ḳalḳup bār-gāhına geldi. Ol gice mürūr idüp yine ṣabāḥ oldı. Ferāmerz̤ yirinden ṭurup [115b20] ʿibādetin eyledükden ṣoñra defʿ-i ḫumār idüp göñli şikār ʿarżu eyledi. Baʿde at gerek eyledi. Ḳuṭb'ı ḥażırlayup süvār [115b21] olup Ṣarṣar'ı aldı ve Ḳarṭās'a tenbīh eyledi, Rāy-ı Āʿẓam ṭarafından ʿayyār gelüp bir ḥasāret eylemesün didi. Kendi [115b22] yalñız Ṣarṣar ile kīş ḳaḳup ṭabl-bāz dögüp cerinde ve perrīnde azmāyiş iderek dāmen-i kūha ṭoġrı gitdi.

Ammā rāvī-i [115b23] güzīn bu ḳıṣṣa-i leṭāfet baḫşı böyle beyān eyler kim, bu Raʾy-ı Āʿẓam'uñ pes-perde-i ʿişmetinde perverde olmış bir duḫter-i [115b24] aḫteri var idi. Adına Mihr-efrūz Bānū dirlerdi. Ol ḳadar ḥüsnālardan idi kim Hindīstān diyārında naẓīri [115b25] yoġ-ıdı. Hem cīnān-ı ḥüsnde bī naẓīr olduġı gibi ḳuvvet ve şecāʿatde daḫı ʿadīmü-l-aḳrān idi. Raʿd-ı Cihān-sūz ile **[116a]** [116a1] birḳaç defʿa ḳuvvet-i mübāḥeşe idüp imtiḥān olmışlardı. Raʿd-ı Cihān-sūz'uñ Mihr-efrūz Bānū'ya ġalebesi ẓāhir olmayup [116a2] dāʾimā bahşi bu idi kim her kim baña ġālib gelürse aña varuram dir idi. Ḫazīne-i mesṭūrumda ḥıfẓ eyledü kim naḳd-i göñlümi ve maṭbaḫ-ı [116a3] ʿāmire-i maʿmūre-i nādīdede perverde olan yıldur. cīnn-i gögsini dirdi ve eḳālīm-i Hind'de baña ġalebe eyler bulınmaz iddiʿāsında [116a4] idi ve dāmen-i Kūh-

[243] Bu kelime müstensih tarafından tıpkıbasım bölümünde harflerin yerinin yanlış yazılması sonucunda "**vān** (وان)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**on**" şeklinde aktarılmıştır.

ı Ḫamāya'da bir yaylāḳı var idi. Palanḳa'ya müşābih bir bāġ-ı behişt āsā idi. Ekşerī üç yüz ḳadar cāriye ve ḫuddām [116a5] ile ol bāġda ʿişret eylerdi. Ḥaṭṭa Ḳattāl Zengī ṣadāsı ẓuhūr eyledükde pederi Rāy-ı Āʿẓam'a ḫaber göndermiş idi kim [116a6] şöyle bir ṣāḥib-ḳırānlıḳ iddiʿā eyler, ṣāḥib-i Ḫurūc ẓuhūr eyledi, geliyor diyü Mihr-efrūz Bānū aṣlā mühim eyleyüp her ḳaçan ġalebe [116a7] semtin gösterür ise ol zemān varup ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānī müʾtteşim ile ālūde idüp ḥaḳḳından gelürem diyüp ʿayş u nūşda [116a8] oldı ve kāhbece raḫşına süvār olup biraz cāriye ile ṣayd u şikāra çıḳardı. Birḳaç ḥargūş u āhū ṣayd idüp [116a9] gelüp baġda kebāb itdürüp ʿişret eylerdi. Ḥikmet-i Ḫudā ol gün yine Mihr-efrūz Bānū ḳırḳ elli miḳdārı cāriye ile [116a10] süvār olup şikāra çıḳdı. Nā-gāh öñinden bir āhū per-tāb eyledi. Mihr-efrūz Bānū el tīr ü kemāna urup āhūya sürüp [116a11] nişāne alup bir tīr atdı ammā āhū bir miḳdār aprāḳ bulunmaḳ ile ḥadeng, yufḳa yirine gelüp āhū yıḳılmadı lākin cān ḥavli [116a12] ile mīşe-zāra girdi. Mihr-efrūz Bānū daḫı at sürüp āhūnuñ üzerine düşdi ammā mīşe-zārdan öte [116a13] cānibe çıḳup añsuzdan Ferāmerẕ'üñ öñine geldi. Ferāmerẕ gördi, bir āhū mīşe-zārdan çıḳup öñine uġradı, [116a14] tīz bir ḥadeng-i ciger[244]-dūzı ḳurbānından çeküp baḫr-i kemāna vażʿ eyledi ve āhūyı nişāne alup iç ḳabżadan küşād virdi. [116a15] Ḫadeng gelmedi illā āhūnuñ ketfinden urup zemīne mıḫladı. Ṣarṣar-ı Sebük-bār āhūyı aldı ve üzerinden Ferāmerẕ'üñ oḳın [116a16] çıḳardı ammā baḳdı āhūda bir zaḫm daḫı var. Ṣarṣar taʿaccüb idüp ẓāhiren ṣayyād elinden firār eylemiş diyüp Ferāmerẕ'e [116a17] gösterdi. Bundan ṣoñra bir kütürdi ḳopdı. Ne ola diyüp baḳınca ormandan beri bir süvār çıḳdı ammā [116a18] yüzinde niḳāb ve elinde tīr ü kemān. Ṣarṣar bunı görince işte āhūnuñ ṣāḥibi geldi didi ammā Mihr-efrūz Bānū daḫı gördi, [116a19] bir Zengī pehlevānı ile bir piyāde kendünüñ zaḫm-ı ḫorda şikārın almışlar, gördügi ve bildügi kimesneler degüldür. ʿAcebā gelen [116a20] Ḫudā-perest ʿaskerinden midür yoḫsa pederüm Rāy-ı Āʿẓam imdādına gelen şāhlardan birinüñ pehlevānı yāḫud başlı başına [116a21] bir pehlevān mıdur, hele āhūyı virmek olmaz diyüp ileri geldi. Hemān feṯḥ-i kelām ey bī-gāneler benüm zaḫmlu şikārum niçün alduñız, [116a22] üzerinde olan zaḫmı görmedıñuz mi, virüñ āhūyı didi. Ferāmerẕ bu süvāre naẓar eyledi. Şeh-zādeler ṭarzında bir niḳāb-dār-ı [116a23] nev-civān gösterür ammā ḥareket ve cünbüşi merdānedür. Besbellü Rāy-ı Āʿẓam pehlevānlarındandur yāḫud imdādına gelen şāhlardan [116a24] birinüñ oġlıdur didi. Dönüp ey nev-civānum sen işitmedüñ mi evvelā nekdür daḫı ḥācetüñ ise

[244] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**çiger** (چگر)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**ciger**" şeklinde aktarılmıştır.

muḳayyedlüce urmaḳ [116a25] gerek idüñ. Alınan şikār girü virilmez didükde Mihr-efrūz bre ne yabana söyler ey Zengī vir āhūyı yoḫsa şimdi ʿarażuñı, [116b] [116b1] ʿarażuñı yıḳar öyle aluram didi. Ferāmerz̲ bunuñ böyle ġażab ile evżāʿ eyledügine güçenüp yüri hey nā-bekār şuradan [116b2] eger āhūdan ḥācetüñ ise şunda kebāb idüp bilece yiyelüm ve-illā āhūyı saña virmem, ṣoñra idāre ʿarażuñı yıḳaram. Bildügünden [116b3] ḳalma, işte āhū elinden gelürse al didi. Mihr-efrūz Bānū ḳaḳıyup nā-bekār zengī gör imdi niçe aluram diyüp tīr ü kemānuñ [116b4] zemīne ḳodı ve ṭarafīlinden gürz-i girānuñ çeküp irişdi. Ferāmerz̲'e bir ḍarb urdı. Ferāmerz̲ gördi, gürz rʿad gibi [116b5] gürleyüp iner. tiziyye gürz-i İskender'i ber-ā-ber virdi. Gürz gürze indükde ṭāḳ-ı ṭarāḳ ʿayyūḳa irdi. Ferāmerz̲'üñ ḳulları [116b6] ḥarekete geldi. Ferāmerz̲ başın ḳaçurup arḳaya aldı. Gerçi arḳada menʿ eyledi ammā niḳāb-dāruñ gürzin begenüp āferīn [116b7] eyledi. Mihr-efrūz Bānū gürzin żabṭ idüp gitdi. Öteden dönüp Ferāmerz̲'i bī-pāk menʿ eyledügin görüp taḥsīn idüp [116b8] durdı. Ferāmerz̲ de gürz ile Mihr-efrūz Bānū'ya ḍarb urdı. Bānū da gürz ber-ā-ber virüp ḳolları bukilüp arḳaya aldı. [116b9] Ne ḥāl ise menʿ eyledi ammā hemān hāy nā-bekār sen misin baña böyle ḍarb uran diyüp ḳaḳdı. Ḳapup gürzin irişdi. [116b10] Ferāmerz̲'e bir ḍarb urdı. Ferāmerz̲ yine de menʿ eyledi.

El-ḳıṣṣa, bunlardur gürz cengī idüp birbirlerinüñ vücūdların pūlād döger gibi [116b11] dögmege başladılar. Ṣarṣar daḫı āhūyı bıraġup bunların cengin temāşāya ṭurdı. Bunlardur, üç sāʿat miḳdārı ceng [116b12] idüp birbirlerine otuzar ḳırḳar ḳadar gürz urdılar. ʿĀḳıbet Mihr-efrūz, Ferāmerz̲'üñ gürzinden ʿāciz olup behey nā-bekār [116b13] Zengī diyüp gürzin ṭarafi-y-ile ṣaldı ve at sürüp geldi. Ferāmerz̲'üñ düvālinden ṣarıldı, üç kerre zūr eyledi, bir nesne [116b14] idemedi. Ferāmerz̲ daḫı bunı düvālinden ḳapup ḳolına aldı ve niḳābı yüzünden açılup Ferāmerz̲ ne gördi, bu bir pençe-i āf-tāb [116b15] bānū-yı ʿālem-ārādur kim gördügi gibi Ferāmerz̲'e ʿaşḳ ġalebe eyledi. Hāy bu meger ḳız imiş diyüp yine raḫşına ḳodı. Andan [116b16] eyitdi, ey bānū-yı cihān dīnüñ ʿaşḳına ṭoġrı söyle, kimsin ve kimüñ ḳızısın didükde Mihr-efrūz Bānū eyitdi, ey şīr-i [116b17] siyāh hele ibtidā sen kimsin, baña kendüñ bildür zīrā bu iḳlīm-i Hindīstān'da baña ġālib gelür bir pehlevān yoḳdur diyince Ferāmerz̲ de [116b18] kim olduġın kendin bildirdi. Mihr-efrūz Bānū daḫı bildi kim Ḳattāl Zengī kendü imiş. Dönüp server ben çār-yek daḫı Rāy-ı [116b19] Āʿẓam'uñ ḳızıyam, adıma Mihr-efrūz Bānū dirler, şunda bir yaylaġum vardur, anda oluram, buyuruñ anda varup biraz ʿişret [116b20] idelüm diyüp Ferāmerz̲'i baġa daʿvet eyledi. Ferāmerz̲ daḫı daʿvete icābet idüp meger Bānū'nuñ

cāriyeleri ḳafāsından [116b21] gelüp Ferāmerz ile Bānū'nuñ ceng eyledügin görüp ṣaf ṭutmışlar idi. Oradan baġa geldiler, ḳaṣra çıḳup Ṣarṣar ṣayd olan [116b22] āhūyı kebāb eyledi. Bānū da meclis-i müheyyā idüp Ferāmerz ile oturup biraz bāde içüp keyflerin irişdirdükde Ferāmerz Ṣarṣar'a [116b23] işāret eyledi. Ṣarṣar nāyin çıḳarup bir faṣl eyledi. Mihr-efrūz Bānū ḥaẕẕ eyledi. Ṣarṣar'a vāfir şey bağışladı. Aḫşama yaḳın [116b24] bağdan ḳalḳup Ferāmerz, Mihr-efrūz Bānū'ya vedāʿ eyledi. Mihr-efrūz Bānū devletlü ṣāḥib-ḳırān irāde el degerse yine teşrīfiñüz [116b25] ricā olınur didi. Ferāmerz baş üzerine diyüp Ḳuṭb'a bindi. Ṣarṣar rikābına düşüp Rāy-ı Āʿẓam'uñ ordūsı kenārından leşker-i [117a] [117a1] İslām'a geldiler. Serā-perdeye gelüp Ferāmerz, Ṣarṣar'a ṣaḳın bu aḥvāli kimseye söyleme diyüp tenbīh eyledi. Andan üç gün geçüp [117a2] dördinci gün Ferāmerz dīvān eyledi. Cümle erbāb-ı dīvān gelüp yirlü yirlerinde ḳarār eylediler. Andan Ferāmerz başın ḳaldırup Feylesof-ı [117a3] Dānā'ya baḳdı. Ey dānā-yı ẕü-fünūn gerçi Rāy-ı Āʿẓam'a muḳaddem bir nāme inşā idüp irsāl itmiş idüñ ammā şimdi yine nāme daḫı [117a4] gönderelüm ṣuç bizden gitsün. Ol zemān da bizleri abdī görmemiş-idi. Şimdi gördi ve bildi. Belki inṣāf idüp ḥaḳḳ dīni [117a5] ḳabūl eyler didi. Feylesof pek maʿḳūl diyüp eline ḳalem ḳaġıd alup bir mufaṣṣal nāme inşā eyledi ve Ferāmerz'e virdi. Ferāmerz mühürleyüp [117a6] Ṣarṣar'a al yā ʿayyār, nāmeʾi var Rāy-ı Āʿẓam'a vir, gör ne cevāb eyler didi. Ṣarṣar da nola diyüp nāmeʾi aldı. Beterin ḳapup ʿazm-i leşker-i [117a7] Hind eyledi. Rāy-ı Āʿẓam daḫı ol gün dīvān idüp eyā Ḳattāl Zengī'den ne ḫaber ẓuhūr eyler diyü ṭurur iken Ṣarṣar ʿAyyār'dur, [117a8] bār-gāh-ı Rāy-ı Āʿẓam ḳapusına gelüp kendin ʿarż eyledi. Bevvāblar gelüp Rāy'a bildirdiler. Rāy destūr virdi. Ṣarṣar içeri girüp [117a9] ādāb u erkānı icrā eyledükden ṣoñra nāmeʾi çıḳārup virdi. Rāy alup dānā eline virdi. Dānā da ḳırāʾat eyledi. Mefhūm yine [117a10] evvelki nāme gibi Layṭān Vezīr'i ve Erdāl Hindī gönderüp kendüñ de gelüp Ḫudā-perest olasın eger yoḳ diyüp ʿinād-ı muḫālefet [117a11] iderseñ yārın cengdür, vaḳtüñe ḥāżır olasın dimiş. Rāy-ı Āʿẓam şāhlara baḳup ne dirsüñüz diyince anlar da cümlesi [117a12] bildügünden ḳalmasun pād-şāhum, ceng eylerüz didiler. Rāy-ı Āʿẓam'dur, dönüp Ṣarṣar işte ʿayyār ḳulağuñla işitdüñ ancaḳ [117a13] ṣabr eyle, bir ḫoş işidesin diyüp fermān eyledi. Ḫun-ḫār Hindī leşker-i Hind'e yārın ceng-i sulṭānī ve tebrid-i ḫāḳānīdür, [117a14] ḫāżır olsunlar diyü nidā itdürdi. Andan ṣoñra var imdi ʿayyār efendüñ Ḳattāl Zengī'ye ḫaber vir, yārın meydānda söyleşürler [117a15] didi ve Ṣarṣar'uñ cāizesin virüp yolladı. Ṣarṣar daḫı ḳalḳup ʿazm-i leşker-i İslām eyledi.

Ammā [117a16] **naḳl ü beyān eyler kim,** muḳaddemā Layṭān Vezīr, Sārıḳ-ı Ḥīle-cū ʿayyāra niyāz idüp eger şol Ṣarṣar'ı ele getürüp Rāy-ı [117a17] Āʿẓam dīvānında eli bağlu ortaya bıraġursañ işte saña biş kise altun vireyim dimişdi. şimdi Sārıḳ, Ṣarṣar'dan [117a18] muḳaddem dīvān-ı Rāy'dan çıḳup fi-l-ḥāl dārūlı bir ḫelvā eyledi. Bir dervīş şūretinde leşker-i Hind'üñ kenārında oturup [117a19] dārūsız ḫelvadan yemege başladı. Ṣarṣar öteden gelürken ḥelvayı ısıcaḳ görüp cānı çekildi. Hū ʿāşıḳ bize ḥişşe var mı [117a20] ḥelvadan didi. Yazıḳ Ṣar'uñ iẕʿānına gūyāsından belüñleyüp baş ḳaldırup Ṣarṣar'a baḳdı. ey-v-Allah ʿāşıḳ erenler şofrası [117a21] meydāndadur, buyuruñ diyüp dārūlu ḥelvādan Ṣarṣar'uñ öñine sürüvirdi. Ṣarṣar gördi, ısıcaḳ laṭīf ḫelvadur, [117a22] ʿaşḳ-ıla yidi. Sārıḳ-ı Ḥīle-cū, Ṣarṣar'ı söze çekdi. Baʿżı seyāḥatden gezerken fülān yire uġradum, anda şöyle bir [117a23] ġarībe nesne gördüm diyince ḫayret-fezā efsāneler[245] naḳl eyledi. Ṣarṣar'uñ tamām dārūsını irişdirdi ve yıḳıldı. Sārıḳ-ı [117a24] Ḥīle-cū, Ṣarṣar'ı alup bendli, dārīlu çadırına getürüp kendi ḫalīfelerine bir ḫoş gözedüñ diyüp tenbīh [117a25] eyledi. Kendi Ṣarṣar şūretine girüp ṭaban ḳaldırup leşker-i İslām'a geldi. Bī-muḥāba-ı serā-perdeden içeri girdi. Ferāmerẕ'üñ, [117b] [117b1] Ferāmerẕ'üñ öñine varup eyitdi, işte devletlü ṣāḥib-ḳırān, Rāy-ı Āʿẓam nāmeʾi oḳuyup bildügünden ḳalmasun didi. Ben [117b2] anda iken ceng çaġırtdı, yārın cengdür ancaḳ benüm biraz anda işüm vardur, beni araman, size bir ḫaber getürsem gerek didi. [117b3] Ferāmerẕ ṣaḳın ʿayyār kimesnenüñ ʿarżna şān viricek iş eyleme, ṣoñra sen bilürsin didi. Sārıḳ-ı Ḥīle-cū, Ṣarṣar [117b4] şūretinde estaġfirullāh diyüp çıḳdı ve ṭaban getürüp ordū-yı Hind'e irişdi ve kendi bār-gāhına varup Ṣarṣar'ı [117b5] alup dīvān-ı Rāy-ı Āʿẓam'a getürüp zemīne ḳodı. Rāy-ı Āʿẓam nedür bu ʿayyār didükde Sārıḳ, duʿā idüp işte pād-şāhum [117b6] Ṣarṣar didükleri ʿayyārdur kim şol ṭarz üzre ṣayd eyledüm diyüp naḳl u ḥikāyet eyledi. Sārıḳ ʿAyyār'a taḥsīn ü āferīn [117b7] eylediler. Layṭān Vezīr, Ṣarṣar'ı ol ḥālde görince ol ḳadar şād oldı kim taʿbīr olunmaz ve Rāy-ı Āʿẓam'a hemān helāk [117b8] eyle pād-şāhum dimege başladı. Rāy-ı Āʿẓam eyitdi, ʿaḳlı başında yoġ-ıkan öldürmenüñ fāʾidesi olmaz diyince Layṭān'uñ [117b9] ʿaḳlı başından gitdi ve eyitdi, hāy meded ol nā-bekāruñ ʿaḳlı başına gelür ise cümlemizüñ ʿaḳlı başından gider. Nār-ı Nūr [117b10] ġālibā benden vaz geldi zīrā hiç sözüm diñlemez oldı diyü göñlünden ḳumpas iderdi. Rāy-ı Āʿẓam döndi Sārıḳ'a [117b11] eyitdi, şunuñ ʿaḳlın

[245] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**efsān** (افسان)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin kelime sonundaki "**e** (ه)" harfini unutmasından kaynaklanmış olmalıdır. "**efsān**" kelimesinin anlamı ile cümlenin herhangi bir bağlantısı olmadığı için kelime çevriyazıya "**efsāne**" şeklinde aktarılmıştır.

başına getür göreyüm kendüsin niçe görür didi. Sārıḳ daḫı Ṣarṣar'uñ burnuna ṣarb sirke ile [117b12] acı bādem yaġı sürüp bir kerre aksırdı. Kendüye gelüp gözin açdı. Kendüyi baġlu Rāy-ı Āʿẓam dīvānında buldı. [117b13] Düşünmege başladı, ben nāme ile geldüm, cevāb aldum, giderken bir dervīş ḫelva virdi, yidüm. Besbellü yañlış ḥelvā imiş didi [117b14] ammā bu aralıḳda Rāy-ı Āʿẓam ḫiṭāb idüp niçesin yā Ṣarṣar diyince Ṣarṣar niçe olsam gerek işte senüñ ḳarşuñda [117b15] eli baġlu ṭururam, besbellü bir ḥaram-zāde şerrine uġramışam ẓāhir ben elçilik ile bunda geldüm, öteden beri ḳānūn [117b16] selef-i pād-şāhı öldür ki elçiye zevāl olmaz ben de ol mülāḥaẓa ile ġāfil bulundum. Öyle lā-büdd benüm de bir gün [117b17] elime furṣat girer ola didi. Rāy-ı Āʿẓam gel imdi Ṣarṣar baña ḫiẕmet eyle, seni ben öldürmem didi. Ṣarṣar gördi, [117b18] eger ʿīnād eylerse ḳurtuluş yoḳdur. Ḫuṣūṣā Layṭān gibi bir dostı da başı uçunda ṭurur. Dönüp Ṣarṣar güldi. [117b19] Āferīn pād-şāhum göñlüme naẓar eyledüñ, benüm de żamīrümden geçen bu idi, ben Ḳattāl Zengī'den çoḳdan bī-zārum ammā neyleyem [117b20] göñlümce bir pād-şāha rāst gelmedüm. Zīrā geçenlerde işte bu vezīr içün benüm ʿırżum pāy-māl eyledi. Ol zemāndan beri [117b21] ḳalbüm ḳırılmışdur. Eñ ṣoñ Ḳattāl Zengī bu diyārlardan eger selāmet bulup Ṭūrān'a varırsa Ṭūrān'da lā-büdd öldürürler. [117b22] Oradan daḫı ṣāġ sālim çıḳup Īrān'a varırsa Rüstem öldürür. Zīrā oġlın öldürdi. Andan ḫalāṣ olmaḳ [117b23] muḥaldür. Derūnumda geçen bu idi kim eger yollarda göñlümce bir pād-şāh bulunmazsa Īrān'a varmayınca olmaz, Īrān'da [117b24] ya Rüstem'e ya Īrān şāhına yenaşup ḫidmetin eylerem diyü niyet eyledüm idi. Benüm ḳaderüm Ḳattāl Zengī bilmez, şimdi bu diyāra [117b25] gelüp seni gördükde neyleyem, beni pād-şāh-ı Hind ḳabūl eylemez yoḫsa ben aña ḫiẕmet eylerdüm diyü bu fikirleri eyledüm. Şimdi keyfiyyet-i [118a] [118a1] ḥāl böyle vāḳiʿ oldı didi. Rāy-ı Āʿẓam, Ṣarṣar'dan bu güne mülāyemet sözler işidince Ṣarṣar'a meyl eyledi. Eyitdi, [118a2] ʿayyār ben seni ḳabūl eylerem ammā ḳorḳaram ḥīle idüp sözüñde ṣābit-ḳadem olmazsın didi. Ṣarṣar şu and bu and olurum [118a3] diyüp göñlünden her ne ḳadar ḫiẕmet isterseñ saña meʾmūlından ziyāde ideyim didi ammā ẓāhirde saḫte yemīnler eyledi. [118a4] Rāy-ı Āʿẓam inandı. Layṭān Vezīr ise inanma pād-şāhum yalan söyler diyüp feryād idegördi. Gördi, olmaz. [118a5] Hemān başın öñine egüp eñsesin ḥażır eyledi. Zīrā ibtidā dostluḳlar sesler ile olmışdı. Rāy-ı Āʿẓam dinlemedi. Elin [118a6] bendin eyledi. Sārıḳ ʿAyyār daḫı inanma pād-şāhum, ṣoñra peşīmān olursun, bir kerre ḫalāṣ olursa ġayrı ele girmesi [118a7] muḥaldür didiler. Ṣarṣar, pād-şāhum ʿayyār

ancaḳ ḥasedinden söyler, benüm yirüm alur diyü ancaḳ ben kimsenüñ yirine ṭālib [118a8] degülüm didi. Rāy-ı Āʿẓam, Sārıḳ'ı azarladı. Andan bendin aldırdı. Ṣarṣar varup Rāy-ı Āʿẓam'uñ elin būs eyledi [118a9] ve öperken ḫātemin daḫı öpdi. Rāy-ı Āʿẓam şöyle bir ʿayyāra mālik oldum diyü şevḳe gelüp emr eyledi. Bir mülūk-i [118a10] meclis ḫāżır idüp getürdiler. Ṣarṣar-ı Sebük-bār eline ṣürāḥī ve sāġar alup her ḳādeḥ virdükçe münāsib ebyāt ve ḍurūb-ı [118a11] emṣāl diyüp erbāb-ı bezmi mest-i ḫayrān eyledi. Tamām keyfler germ ve ḫāṭırlar nerm olduḳda ṣürāḥī sāġarı bıraġup biraz da [118a12] raḳṣ eyledi. Andan sāḳiliġi sāḳiye virüp kendi eline rübābın aldı. Sārıḳ ile rübāb çalmaġa başladılar. Sārıḳ ʿAyyār [118a13] āheng idemeyüp āh u vāh ile ḳaldı. Ṣarṣar bir faṣl eyledi kim Rāy-ı Āʿẓam ḫayrān ḳaldı. Ṣarṣar'a iki kise altun bağışladı. [118a14]

Ammā rāvī eydür, meger bu Rāy-ı Āʿẓam'uñ bir sāzende cāriyesi var idi. Ġāyet ḫassālardan idi ve ġāyet ṣūrīde meşreb-i meclis- [118a15] ārā idi. Adına Pür-ʿİşve Bānū dirler idi. Gāh u gāh bu Sārıḳ ʿAyyār varup bildügi mertebe saz taʿlīm eylerdi ammā [118a16] Pür-ʿİşve Bānū müstaʿid ḳız olmaġın, Sārıḳ'dan sazı ṭatlı idi. Rāy-ı Āʿẓam Ṣarṣar'a yā Ṣarṣar benüm bir sāzende cāriyem vardur, [118a17] aña saz taʿlīm eyle, ġayrı anuñ üstādı ol, göreyim seni ḳaç günde üstād idebilürsin didi. Ṣarṣar daḫı [118a18] pād-şāhum murād eylediükden ṣoñra bir günde üstād eylerem didi. Rāy-ı Āʿẓam yanına ādem ḳoşup Pür-ʿİşve'nüñ yanına varup [118a19 biraz] saz çaldı. Pür-ʿİşve'nüñ aġzınuñ ṣuyı aḳdı ṣafāsından. Göñlinden ben işte üstādumı şimdi buldum, [118a20] Sārıḳ ʿAyyār hiçbir şey bilmez imiş, şu köpek gidi hemān gelüp beni yoḳ yire bī-zār eylerdi didi ammā Ṣarṣar [118a21] buña baʿżı naġme ü perdeler ve niçe peşrev ü naġamāt gösterdi. Pür-ʿİşve Bānū fi-l-ḥāl alup çalmaġa başladı ammā Ṣarṣar-ı Sebük-bār [118a22] çoḳ dürlü şive-kārlıḳlar idüp Pür-ʿİşve Bānū, Ṣarṣar'a ḳapıldı. Ṣarṣar neyleyüm yā ʿİşve sen Ḳattāl Zengī'nüñ [118a23] olayduñ göreydüñ saña sāz ögretmek niçe olur didi ve Ḳattāl Zengī şöyledür, böyledür diyüp ol ḳādar medḥ eyledi kim [118a24] Pür-ʿİşve Bānū, Ḳattāl Zengī'ye ṭālib ve rāġıb olup elbetde beni al git didi. Ṣarṣar nola diyüp Pür-ʿİşve'i aldı, pād-şāha [118a25] gidevüz diyüp şehirden çıḳarup tenhā yire varınca ṣırtına alup öyle gitdi ki ān-ı vāḥidde leşker-i İslāma irişdirdi, [118b] [118b1] irişdirdi ve Ferāmerz'e ʿarż eyledi. Pür-ʿİşve'i ṣataram diyüp Ferāmerz'e biş kise altuna virdi ve Pür-ʿİşve, Ṣarṣar sözi-y-ile [118b2] İslām'a gel, gelmezseñ seni Rāy-ı Āʿẓam alur, ṣoñra öldürür ammā yine İslām'a geldükde ġayrı Ḳattāl Zengī seni virmez didi.

[118b3] **Ḥāṣıl-ı kelām,** ʿİşve, Ferāmerz̲ yanında ḳaldı.

Rāvī-i dāstān öyle naḳl eyler kim bu ṭarafdan, Rāy-ı Āʿẓam, Ṣarṣar'ı [118b4] bir ʿİşve'ye gönderdi ammā arası vāfir zemān geçdi, Ṣarṣar gelmedi. Sārıḳ ʿAyyār'a var yā Sārıḳ baḳ Ṣarṣar 'Ayyār ne [118b5] çoḳ eglendi, gelsün biraz da bunda eglensün didi. Sārıḳ 'Ayyār nola diyüp şehre ḳalḳup gitdi. serāy-ı Rāy-ı [118b6] Āʿẓam'a varup Pür-ʿİşve'nüñ olduġı ḥücreye vardı. Ne Pür-ʿİşve var ve ne Ṣarṣar var, yirinde yeller eṣer. Anda [118b7] olan cāriye ve ḫuddāmlardan suʿāl eyledi. Anlardur eyitdiler, pād-şāhumuz bir yeñi ʿayyār idinmiş ve Pür-ʿİşve'ye göndermiş, [118b8] biraz taʿlīm eyledi, andan ṣoñra bunda alsun gelsün göreyim nice dir dimiş. Geldi ṣoñra şāha giderüz [118b9] diyü çıḳup gitdiler. Ġayrı bilmezüz didiler. Sārıḳ ʿAyyār eyvāh ḳız gitdi diyüp yolunmaġa başladı. Zīrā bir bu ki gāh u gāh [118b10] gelür, ḳıza taʿlīm eyler ve hem ṣoḥbetile bir miḳdār ʿarżū-yı viṣāl idüp giderdi. Şimdi ol zevḳden daḫı maḥrūm [118b11] oldı. Bir de bu kim Ṣarṣar ḫalāṣ oldı. Elbetde bu intiḳāmı kendüsine ḳomaz, ol ḫavfe düşdi.

Ḥāṣıl-ı kelām, [118b12] bu ḳadar ḫaber alup döndi. Feryād iderek dīvān-ı Rāy-ı Āʿẓam'a geldi. Rāy-ı Āʿẓam bre nolduñ ʿayyār didükde Sārıḳ ʿAyyār [118b13] nolsam gerek hey pād-şāhum ben saña dimedüm mi inanma ʿayyārlara ḥīle-bāz olurlar diyü, işte nā-bekār ʿayyāruñ sözine inanup [118b14] ḳoyuvirdik ve bir ʿİşve'ye gönderdük, varup biraz sāz taʿlīm idüp pād-şāh ister diyü bir ʿİşve'yi aldamış ve alup gitmiş didi. [118b15] Rāy-ı Āʿẓam bunı işidicek cān başına ṣıçradı. Bre gerçek mi dirsin ʿayyār didi. Sārıḳ yemīn eyledi, gerçekdür diyü. Rāy-ı [118b16] Āʿẓam cāsūslar gönderdi, var baḳ Ṣarṣar, Ḳattāl Zengī'nüñ yanına varmış mı didi. Cāsūs varup Ṣarṣar'ı gördi [118b17] ve gülüp belī pād-şāhum andadur didi. Rāy-ı Āʿẓam bir nāme yazup Vezīr ile Ferāmerz̲'e gönderdi. Vezīr daḫı Serā-perde-i İskender'e [118b18] gelüp ḳapuda iẕn ṭaleb eyledi. Girüp Ferāmerz̲'e Rāy-ı Āʿẓam'dan vezīr geldi, **size** buluşmaḳ ister didiler. Ferāmerz̲ bildi kim [118b19] bir ʿİşve içündür. Düstūr virdi, vezīri alup içeri getürdiler. Vezīr yir öpüp nāmeʾi virdi. Ferāmerz̲ oḳudı, [118b20] Ṣarṣar nām bir ʿayyāruñ gelüp bir cāriyemi uġurladı, pehlevānlıḳ ve ṣāḥib-ḳırānlıḳ yolı bu mıdur. İmdi ḳızı buldurup [118b21] varan vezīrüm ile baña gönderesin dimiş. Ferāmerz̲, vezīre belī ey vezīr-i ḫāṣ, Ṣarṣar bir ʿİşveʾi getürüp baña ṣatdı, [118b22] ḥālā bendedür ancaḳ Ḫudā-perest oldı. Şimden girü āyīn dīnimüzde oldı. Şimdi saña virmek olmaz. Meger sen daḫı īmāna [118b23] gelesin ve Rāy-ı Āʿẓam daḫı īmāna gele, ol zemān virürem yoḫsa şimdi

virmem. Var öyle söyle didi. Vezīre ḫilʿat [118b24] virüp yoldı. Vezīr dönüp Rāy-ı Āʿẓam'a vardı, Ferāmerz'üñ cevābın bildirdi. Rāy-ı Āʿẓam ġażaba gelüp yārın cengdür didi. [118b25] Ol gice iki cānibden tedārüklerin görüp ṣabāḥa munṭaẓır oldılar çünkim ṣabāḥ oldı. Gün ḳubbe-i felekden baş **[119a]** [119a1] gösterüp ʿālemi nūr-ı Yezdān ile münevver eyledükde Rāy-ı Āʿẓam ṭarafından günbür günbür ceng ḥarbīleri çalınup ṭoḳuz kerre [119a2] yüz biñ ʿasker-i Hind āt, fīl, gergedānlarına süvār olup gürūhā gürūh ʿazm-i meydān eylediler. Beri cānibden daḫı yigirmi [119a3] dört kerre yüz biñden ziyāde ʿaskerüñ güzīdeleri süvār olup iki daḥmeden çıḳan ṭoḳsan altı çift altun [119a4] cenberli kūs ü ṭabl nāylara ṭurralar urup ol ṣaḥrāyı velveleye ve zelzeleye getürdiler ve ʿālem-i sancāḳ şiḳḳelerin [119a5] küşāde idüp meydāna yüridiler. Tamām, birlerine muḳābil ü muḳārin olduḳda alaylar baġlayup ṣaflar düzdiler. Meymene [119a6] ü meysere, ḳalb-i cenāḥ, ārāste ü pīraste olup iki cānibden naẓar ber-meydān eylediler. Eyā bugün meydāna evvel kim gire [119a7] ve erlik, dellāllık hünerin kim göstere ve ecel cāmın kim nūş eyleye ve devlet külāhı kimüñ başına geçe diyüp baḳarken [119a8] nā-gāh Rāy-ı Āʿẓam ṭarafından mübāriz Hindī at sürüp meydāna girdi. Naʿra urup benüm Sāmān Hindī ey [119a9] Ḫudā-perestler meydānuma er gelsün didi. İslam leşkerinden Şāpūr Kūhī nām bir dil-āver iẕn alup Sāmān'uñ öñin aldı. [119a10] biraz cengden ṣoñra Şāpūr[246], Sāmān'ı yıḳup bende çekdi. ʿAyyārlar alup ʿalem sāyesine iletdiler, daḫı bir Hindī girdi, Şāpūr [119a11] anı da yıḳdı.

Ḫülāsa-i kelām, birbiri ardınca yidi dil-āver yıḳdı. Kālūs Laysānī at sürüp meydāna girdi. Şāpūr'uñ [119a12] öñin aldı ve ḥamlelerin menʿ eyledi. Sārıḳ gelüp bende çekmek murād eyledi. Ḳarṭās-ı Merdom-ser ḳapup girüye aldı. Kālūs [119a13] anı da yıḳdı. Bu kerre germ olup birbiri üzerine ṭoḳuz pehlevān yıḳdı ve naʿra urup ey Ḫudā-perestler bir kimseʾi istemem [119a14] illā Ḳattāl Zengīʾi meydānuma gelsün didi. Ferāmerz ol gün Rehvār-ı Baḥrī'ye süvār olup ṭoġrı meydāna sürüp Kālūs'e [119a15] ber-ā-ber oldı ve ʿaşḳ eyledi. Kālūs Hindī ʿaşḳın alup naẓar eyledi. Bir mühīb Zengī'dür. Ferāmerz, Kālūs'a di [119a16] imdi pehlevān ḥamle eyle göreyim seni, beni daʿvet eyledügüñ ḳadar var mısın didi. Kālūs el nīzeye urup irişdi. [119a17] Ferāmerz'e bir nīze şundı. Ferāmerz ḳolçaġı-y-ıla Kālūs'uñ nīzesin çarpup menʿ eyledi. Kālūs gürz ile geldi. Ferāmerz [119a18] gürzin daḫı ḳoçaġı-y-ıla çarpup menʿ eyledi. Kālūs tekrār geldi.

---

[246] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**Sābūr** (سابور)" şeklinde yazılmıştır. Kelime diğer kullanışları da göz önüne alınarak çevriyazıya "**Sāpūr**" şeklinde aktarılmıştır.

Ferāmerz anı daḫı menʿ eyleyüp yanından geçerken Kālūs'uñ [119a19] sinesine bir el arḳası urup, at yelesine ḳapandı ve düvālinden ḳapup rikābında Ḳarṭās ve Ṣarṣar var idi, [119a20] Ṣarṣar'a virdi. Ṣarṣar bende idüp ʿalem sāyesine iletdi. Ḳarındaşı Sālūs Laysānī girdi. Ferāmerz kimsin [119a21] diyü suʾāl eyledi. Sālūs kendin bildirdi. Ferāmerz ḥamle eyle diyince Sālūs daḫı el nīzeye ve gürze urup [119a22] Ferāmerz'e bir nīze, iki gürz urdı. Ferāmerz anı da āsān-ı vech üzre menʿ eyleyüp geçerken bir muşt urup raḫşından [119a23] yıḳdı ve ser-nigūn eyledi. Ḳarṭās ḳapup bağladı, ʿalem dibine iletdi. Anuñ ardınca Pīrān Zengī girdi. Ferāmerz anuñ da ḥamlelerin [119a24] menʿ idüp bir ḍarb ile yıḳup bende çekdi. Süheyl-i Zerrīn-pūş at sürüp Ferāmerz'üñ öñin aldı. Ferāmerz gördi, [119a25] Süheyl anlardan bir derece ziyādedür. Nīzesin siper ile ve gürz cümlesin gürz ile çarpup menʿ eyledi. Nevbet kendüye, [119b] [119b1] kendüye geldükde bir ḍarb urup eger ḥānesine ḳapadı ve düvālinden ḳapup ḳoluna aldı ve Ḳarṭas'a virdi. Ḳarṭas bend [119b2] idüp ʿalem sāyesine iletdi. Ferāmerz cevelān eyleyüp er ṭaleb eyledi. Rāy-ı Āʿẓam'uñ gözi ʿAmalāḳ-ı ʿAmūd-keş'e dūş olup [119b3] işāret eyledi. ʿAmūd-keş nā-çār at sürüp meydāna girdi. Ferāmerz'e muḳābil oldı. Ferāmerz, 'a ism-i resmin suʾāl [119b4] eyledi ve ḥamle eyle didi. ʿAmalāḳ el ʿamūda urup birbiri ardınca üç ʿamūd urup Ferāmerz āsān menʿ eyledi. Andan [119b5] kendi de ʿAmalāḳ'a ḥaddine göre bir gürz urdı lākin iḳdām itmeyüp ḥaddine göre urduġun iẓhār eyledi. ʿAmalāḳ daḫı ne [119b6] ḥāl ise menʿ eyledi ammā ecel derleri dökdi ve eyitdi, ḥaddime göre urduġı gürzi beni bu ḥāl ḳodı. Eger ġażab idüp [119b7] ururs a ṭūṭyā-yı çeşm-i ʿalīl olacaġum, bī-iştibāhdur.[247] Ḫoş imdi Nār-ı Nūr'uñ himmet-i murdārı ḥāẓır ola diyüp durdı. [119b8] Ferāmerz bir cümleden ziyāde itmeyüp yine ʿAmalāḳ'a ḥamle eyle didi. ʿAmalāḳ yine üç ḥamle-i ʿamūd urup Ferāmerz āsān-ı vech üzre [119b9] menʿ eyledi. Ḫoş ʿAmalāḳ'uñ eger ʿamūdı on biñ ḳanṭār pūlāda rāst gelse şiddet-i ḍarb-ı ʿamūddan mahv olurdı. El-hāṣıl [119b10] Ferāmerz bir gürz, bir gürz daḫı urdı. ʿAmalāḳ anı da ne ḥāl ise güc-ile menʿ eyledi ve yine Ferāmerz üç ʿamūd urdı. Ferāmerz bī-pervā [119b11] menʿ eyleyüp üçinci gürzi bir miḳdār kīrānca üzeri ʿAmalāḳ menʿ idemeyüp yıḳıldı. Ṣarṣar üzerine düşüp baġladı ve ʿālem [119b12] dibine götürdi. Bu vaḳte dek ġayrı aḫşam da olmış idi. Rāy-ı Āʿẓam bu ḥāli görüp Nār-ı Nūr ḫışmına uġrasun [119b13] bu nā-bekār Ḳattāl Zengī diyüp fermān eyledi. Ṭabl-ı

[247] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**istibāh** (استباه)" şeklinde yazılmıştır. Kelime, yapılan araştırmalar sonucunda çevriyazıya "**iştibāh**" şeklinde aktarılmıştır. Bu yanlışlık yazımı benzer harflere noktanın eklenmesinin unutulmasından kaynaklanmış olmalıdır. Müstensih metnin genelinde bu tür yanlışları fazlaca yapmıştır.

ārām çaldılar. Ferāmerz ṭabl ṣadāsın işidüp meydāndan döndi. ʿĀlem [119b14] sāyesine gelüp ṭabl-ı ārām çaldırdı. İki ʿasker dönüp ḳondılar. Rāy-ı Āʿẓam bār-gāhına gelüp şāhlar ve pehlevānlar [119b15] dīvānına cemʿ oldılar. Rāy-ı Āʿẓam ol gün esīr olan dil-āverler içün cāsūslar gönderdi. Var baḳ Ḳattāl Zengī pehlevānları [119b16] neyler didi.

Ammā rāvī eydür bu ṭarafdan, Ferāmerz daḫı dönüp ḳonınca dīvān eyledi. Ol gün esīr olan pehlevānları [119b17] ḳarşusına getürüp dīne daʿvet eyledi. Anlar da serā-perdenüñ revnaḳ u izdihāmın görüp reşk eylediler. Bāri ʿömrimüzde [119b18] şöyle bir devlet içinde mürūr eylesün didiler. Muḫalefet eylemeyüp cümlesi Ḫudā-perest oldılar. Ferāmerz bendlerin alup [119b19] ḳolluḳlarına ḫalḳa geçürüp ve ḫilʿat virüp her birine miḳdārına göre ṣandalīler virüp, cāsūs gelüp bunları [119b20] görüp Rāy-ı Āʿẓam'a bildirdi. Rāy-ı Āʿẓam ġama düşdi. Dört ṭarafdan begler ve pehlevānları, öyle olur [119b21] pād-şāhum elem üzre olma, ol esīr olan pehlevānlar da pehlevānımuzdur, biz daḫı meydāna girelüm, görüñ Ḳattāl Zengī'ye neler [119b22] eylerüz diyüp biraz lāf-ı güẕāflar urup Rāy-ı Āʿẓam'a tesellī eylediler. Ol gice mürūr idüp çün ṣabāḥ oldı. [119b23] Yine iki leşkerden ṭabl-ı ceng çalınup raḫşlarına süvār olup meydāna ʿazm eylediler. Birbirlerine muḳābil olup [119b24] ṣaflar düzdiler. Meydān açılup kim gire meydāna diyü herkes nāẓır iken Rāy-ı Āʿẓam leşkerinden bir Hindī dil-āveri [119b25] at sürüp meydāna girdi ve ṭarīd-i cevelān eyledükden ṣoñra ḳol ḳaldırup çalınan ceng-i ḥarbīleri diñdirüp **[120a]** [120a1] ve naʿra urup benüm Sāmūr Hindī ey Ḫudā-perestler meydānuma gelüñ, size ḥaddiñüzi bildireyüm didi. Ferāmerz yine meydāna [120a2] girmek murād eyledi ammā ḫāṭırına bu geldi kim baḳ Ḳattāl Zengī bizi meydāna girüp ceng eylemege ḳomaz, hemān hep nām [120a3] benüm olsun dir yoḫsa biz de ḫaṣma cevāb virebilürüz dimesünler diyüp ṣaġa ve ṣoldaki pehlevānlara baḳdı. Göñli [120a4] dileyen girsün meydāna diyüp fermān eyledi. Hemān dem-i ṣāġ ṭarafdan Cevāhir Şāh pehlevānlarından Şaġāpūr-ı Tīġ-zen at sürüp [120a5] meydāna girdi ve Sāmūn[248] Hindī'nüñ öñin aldı, söyleşürek cenge mübāşeret eylediler. Daḫı aralarında üç ḥamle ḫaṭā geçince Sāmūr, [120a6] Şaġāpūr'ı bir ḍarb-ıla yıḳdı. Ardeşīr-i Dilīr at sürüp Sāmūr'uñ öñin aldı. Ḳarṭās, Şaġāpūr'ı meydāndan ḳapup ʿalem sāyesine [120a7] getürdi. Sāmūr Hindī, Ardeşīr'e bre nā-bekār benüm maġlūbum olmış, ḫaṣmum bend eylemege mānīʿ olduñ, ḥamle eyle anuñ yirine seni bende ideyüm [120a8]

[248] Bu özel isim tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından yanlışlıkla "**Sāmūn** (سامون)" şeklinde yazılmıştır. Özel ismin metin içindeki diğer kullanımları da incelenerek özel isim çevriyazıya "**Sāmūr**" şeklinde aktarılmıştır.

diyüp cenge başladılar. Mābeynlerinde yidişer gürz ḥamlesi geçdi. Sāmūr Hindī ʿāḳıbet Ardeşīr'i daḫı ālūde eyledi. [120a9] Şeb-ḫūn Zengī girdi. Sāmūr Hindī ṭoḳuzıncı cümlede Şeb-ḫūn'ı da yıḳdı ammā Ḳarṭās bende eylemege ḳomaz bunları ḳapardı. [120a10] Bu kerre Līcūr-ı Laʿlānī girdi. Sāmūr Hindī biraz cengden ṣoñra anı da yıḳdı.

Ḫülāṣa-i kelām, gün zevāle varınca [120a11] Sāmūr Hindī meydānı ṭutdı, on üç pehlevān aḳtardı ammā ki birin bende çekemedi. Ḳarṭās ḳapardı. Ġayrı [120a12] Sāmūr Hindī ġażaba gelüp gireni ya öldürüp yāḫud zaḫm-dār eylemek sevdāsına düşdi. Tekrār naʿra urup er ṭaleb [120a13] eyledi. Ḫaḳān-ı zemīn dil-āverlerinden Ardeşīr-i Merd Ḫāḳānī meydāna girüp Sāmūr'uñ öñin aldı ve cenge başladılar. Āḫir, Sāmūr [120a14] gürz ile Ardeşīr-i Merd'üñ başını yardı. Şīr-efgen Ḫāḳānī girdi. Şīr-merd'i Ḳarṭās meydāndan çıkardılar. Sāmūr [120a15] Hindī biraz cengden ṣoñra anuñ da başın yardı. Behmen-i Zūr-āver girdi. Sāmūr gördi, Zūr-āver şecīʿ dür. [120a16] biraz cengden ṣoñra Behmen'üñ raḫşın öldürdi. Behmen yıḳılınca hemān Sāmūr Hindī dāl-tīġ olup Behmen'üñ üzerine [120a17] vardı kim urup helāk eyleye ammā Ferāmerz̲ ol gün Ḳuṭb'a süvār olmış-ıdı. Çek elin nā-bekār Hindī andan siyüp [120a18] naʿra urdı ve raḫşın sürdi. Sāmūr'uñ öñin aldı. Ḳarṭās, Behmen'i meydāndan çıḳardı. Sāmūr'uñ elinde ḳılıç [120a19] bulundı. nā-bekār zengī bārī Behmen'üñ yirine seni iki pāre ideyim diyüp Ferāmerz̲'e bir tīġ ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ bunuñ tīġin [120a20] ḳolcaġı-y-ıla çarpup menʿ eyledi ve yanından geçerken ṣūretine bir sille-i ṣāḥib-ḳırānī öyle urdı kim Sāmūr Hindī raḫşın [120a21] üzerinden muʿallaḳ yıḳıldı. Ferāmerz̲ irüp Sāmūr Hindī'i zemīne düşmeden düvālinden ḳapup Ḳarṭās'a el baġla diyü [120a22] elma gibi atıvirdi. Ḳarṭās daḫı ṭutup ʿalem sāyesine iletüp anı da bende çekdi. Rāy-ı Āʿẓam'uñ bunı görüp Ḳattāl [120a23] Zengī pehlevān ile ṭop oynar ancaḳ didi Ferāmerz̲ naʿra urup er ṭaleb eyledi. Pehlevānlardan bir kimse Ferāmerz̲'üñ [120a24] meydānına varmadı, aḫşamda yaḳın idi ammā Rāy-ı Āʿẓam gördi, meydāna kimse varmaz. Emr eyledi ṭabl-ı ārāma ṭuralar [120a25] urdılar. Ferāmerz̲ ṭabl-ı ārām ṣadāsın işidince döndi. ʿalem sāyesine gelüp iki cānibden dönüp ḳondılar. Ferāmerz̲, **[120b]** [120b1] Ferāmerz̲, serā-perdesine gelince Sāmūr'ı ḳarşusına getürdüp dīne daʿvet eyledi. Sāmūr daḫı īmāna gelüp Ferāmerz̲'e bend [120b2] oldı, ḫilʿat ve ṣandalī virdi ve maġlup olan serverlere tesellī virdi.

Ammā rāvī eydür, Rāy-ı Āʿẓam dönüp [120b3] ḳondı, dīvān eyledi. Ḳattāl Zengī ile ḥālimüz niçe olur dirken bir kütürdi oldı. Nedür diyince bevvāblar içeri girüp [120b4]

şāhum birḳaç atlu geldi, Şehr-i Nümā şāhı Tefāruḳ Şāh'dan gelürüz, müjdeciyüz diyü iẕn ṭaleb iderler, size buluşmaġa [120b5] ister didiler. Rāy-ı Āʿẓam'uñ biraz yüzi gülüp iẕn virdi. Gelen atlular içeri girüp yir öpüp pād-şāhum müjde, şāhımuz [120b6] Tefrāuḳ Şāh yarın leşkere dāḫil olur didiler. Rāy-ı Āʿẓam ḥaẕẕ idüp gelen müjdecilere ʿaẕīm baḫşīş virdi. [120b7] Varup ordūların yaḳın eyledi ve istiḳbāle vezīr gönderdi ve yārın ceng olmasun diyü tenbīh eyledi. Cāsūslar [120b8] bu ḫaberi alup varup Ferāmerẕ'e ifāde eylediler. Ol gice geçüp çün ṣabāḥ oldı. Ṣarṣar varayım şu gelen şāhı [120b9] göreyim naṣıl şaḫṣdur, pehlevānları daḫı var mıdur diyüp tebdīl-i ṣūret olup Tefāruḳ Şāh'uñ gelecegi yola ṭoġrı [120b10] revāne oldı. Daḫı çoḳ gitmeden öteden Tefāruḳ Şāh iki kerre yüz biñ er-ile ḳarşucılar ile yüridi. Ṣarṣar [120b11] ʿAyyār bir yirden temāşāya ṭurdı, tamām geçdiler. Ṣarṣar gördi, pehlevānları vāfir var ammā ṣaġ ve ṣol pāy-ı taḥtları olan [120b12] iki dil-āverüñ ṣaġ pāy-ı taḥt pehlevānına daḫı Ṭanṭanuş-ı Ciger[249]-dār dirler, yüz yigirmi beş eriş ḳadd u ḳāmet çekerdi ve ṣol [120b13] ḳol pāy-ı taḥtına Ḳaytān Zengī dirler, bir zengī idi ve Kiyāmerẕ-i Kemān-endāz dirler bir ser-ḳaplānı ve ser-ʿaskeri var idi. Ṣarṣar [120b14] bunları hep seyr idüp döndi. Ferāmerẕ'e geldi, naḳl eyledi ve Ṭanṭanūş'ı medḥ eyledi. Ferāmerẕ mānīʿ degüldür, ḳo gelsünler, [120b15] anlar da naṣīblerin alurlar didi ammā Tefāruḳ Şāh iki kerre yüz biñ er ile taʿyīn olunan yire nüzūl idüp ʿasker [120b16] ḫayme ve bār-gāh ḳurdılar. Tefāruḳ Şāh, pehlevānlarından, vüzerādan Rāy-ı Āʿẓam öñinde temennādan ṣoñra getürdigi hedāyāları [120b17] virdi. Rāy-ı Āʿẓam ḳabūl idüp Tefāruḳ Şāh'ı taḥta çıḳardı, tā yanına aldı vüzerāya daḫı ṣaf-ı vüzerāda yir [120b18] virdiler. Pehlevānları daḫı ṣāġ ve ṣol oturdup Ṭanṭanūş, Behrām-ı Gerden-keş'üñ üst yanına yir virdiler. Andan ṣoñra [120b19] Rāy-ı Āʿẓam, Tefāruḳ Şāh'a żiyāfet eyleyüp Ḳattāl Zengī'den şikāyet eyledi ve devlet-i dārātın naḳl eyledi. Tefāruḳ Şāh [120b20] elem çekme pād-şāhum, benüm bunda pehlevānlarımuz anlara cevāb virür diyüp tesellī virdi. Ol gün yidiler içdiler, irte [120b21] gün ceng-i ḫarbīler çalınup meydāna yüridiler. Beriden Ferāmerẕ ʿaskerinden daḫı kūslar dögülüp leşker-i İslām [120b22] süvār oldı. Birbirlerine muḳābil ṭurup ṣaf düzdiler. Meydāndur, açılup meydāna kim gire dirken ol gün [120b23] Ferāmerẕ, İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrī'ye süvār olmış-ıdı. Meydāna sürüp tamām hüner ʿarż eyledükden ṣoñra naʿra urup er ṭaleb eyledi. [120b24] Sām-ı Siyāh Ḳaba at sürüp meydāna girdi. Ferāmerẕ'e ber-ā-ber

[249] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**çiger** (چگر)" şeklinde yazılmıştır. Müstensih metnin genelinde benzer yazımlar yaptığı için kelime çevriyazıya "**ciger**" şeklinde aktarılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır.

gelüp ʿaşḳ eyledi. Ferāmerz̲, Sām'ı gördi, bir maʿḳūl dil-āvere beñzer, [120b25] adın şordı. Sām daḫı bildirdi. Ferāmerz̲ di imdi ḥamle eyle didi. Sām daḫı eline nīze ve gürz alup cenge başladı. Ferāmerz̲, [121a] [121a1] Sām'a miḳdārına göre ḥamle eyledi. Öyle vaḳtine dek ruḫṣat virdi. İkindi vaḳti düvālinden ḳapup Ṣarṣar ʿAyyār'a teslīm [121a2] eyledi. Ṣarṣar da alup ʿalem dibine gitdi. Ferāmerz̲ meydānda ḳalup cevelāna başladı ve er ṭaleb eyledi. Tefāruḳ Şāh'uñ ser-ʿaskeri [121a3] olan Kiyāmerz̲-i kemān-endāz[250] at sürüp Ferāmerz̲'üñ öñin aldı, başladılar cenge, aradan ṭoḳuzar ḥamle-i ḫaṭā geçdi, Ferāmerz̲ [121a4] bir ḍarb urup Kiyāmerz̲'i de ser-nigūn eyledi. Ḳarṭās bende çeküp alup ʿalem sāyesine gitdi. Ferāmerz̲ yine er ṭaleb [121a5] eyledi. Hemān-dem Ḳaytān Zengī ki Tefāruḳ Şāh'uñ ṣol ḳol pāy-ı taḫt pehlevānıdur. Bir bed-aḫlāḳ zengī idi. Gergedān sürüp [121a6] Ferāmerz̲'e düşnām iderek meydāna girdi. Ey nā-bekār senüñ ne ḥaddüñdür ki gelüp Rāy-ı Āʿẓam gibi ulu pād-şāha muḳāvemet [121a7] eyleyüp pehlevānların böyle ālūde eylemek nice olur göstereyüm. Tīz ḥamle eyle saña miḳdārın bildüreyüm diyüp dişlerin [121a8] ḳıçır ḳıçır ötdürmege başladı ve Ferāmerz̲'e böyle nā-hemvār ṣaḳal başı ṭaġıtmaḳ ile ṣāḥib-i şecāʿat ẓann idüp kendüsinden [121a9] ḫavf ider ṣandı. Bu kerre Ferāmerz̲, Ḳaytān Zengī'nüñ bu gūne muʿamelesine ġażaba gelüp ḥamlesinüñ meydān erenlerin bre küstāḫ [121a10] melʿūn diyüp bir baḳış baḳdı kim Ḳaytān Zengī'nüñ ödi azġına geleyazdı. Hāy nā-bekār Sınāram Zengī sen misin baña [121a11] böyle baḳup ḥamle itmeden baḳışuñla ʿırżum siñeme geçürüp keyfümi ḳarġa burnı gibi boḳa daldıran diyüp nīzesin eline [121a12] aldı ve ayırup Ferāmerz̲'e bir nīze ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲ ziyāde ġażaba gelmiş idi. el ṣunup çeküp Ḳayṭān'uñ nīzesin elinden [121a13] aldı ve dizine urup ḳırdı ve atıvirdi. Ḳaytān ḳaḳıyup el gürz-i girāna urdı. Ferāmerz̲'e bir ḍarb-ı şedīd ḥavāle [121a14] eyledi. Ferāmerz̲ el açup gürzin daḫı el ayasından żabṭ idüp çekdi. Elinden çayır çayır alup atıvirdi. Ṣarṣar'a berekāt [121a15] virsün yine bir pehlevāna ṣatup defʿ-i żarūret eylerem didi. Ḳaytān Zengī ġayrı ḳudurmış kelbe dönüp hemān miyānından [121a16] Tīġ-i Āteş-rengīn çeküp ʿuryān eyledi ve irüp Ferāmerz̲'e bir tīġ ḥavāle eyledi. Ferāmerz̲, İblāġ-ı Baḥrīʾi kucaḳlayup Ḳaytān Zengī'nüñ [121a17] ḳoltuġı altına girdi ve ḳılıç ṭutan bileginden ḳavrayup şöyle ṣıḳdı kim Ḳaytān'uñ parmaḳları toḫumluḳ ḫıyara dönüp [121a18] ḳan daḫı çeşme miṣāl atıldı ve ḳılıç elinden zemīne düşicek maḥall Ferāmerz̲

[250] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**Kemandāz** (کمنداز)" şeklinde yazılmıştır. Aynı kelime metinde "**Keman-endāz**" şeklinde kullanıldığı için ve bu şekilde anlamlı olduğu için çevriyazıya da "**Keman-endāz**" şeklinde aktarılmıştır.

ḳılıçı ṭutup ṣol eline aldı ve Ḳaytān Zengīʾi [121a19] hevāya ṭoġrı niçe fırlatdı ise Ḳaytān Zengī mināre boyı hevāya çıḳup baş ḳıç aşaġa inerken Ferāmerz̲ altına kendi [121a20] ḳılıçın ṭutıvirdi. Ḳaytān Zengī kendi tīġine uġrayup iki pāre oldı. Hindīler, Ferāmerz̲den bu heybeti görüp berk-i [121a21] ḫazān gibi ditreşdiler. Kendi cinsi zengīye merḥameti olmayan ġāyrıya niçe merḥamet eyler didiler. Rāy-ı Āʿẓam bu ḥāli görüp [121a22] bre bir kimse yoḳ mıdur girüp Ḳattāl Zengī'den daḫı Ḳaytān Zengī'nüñ intiḳāmın ala didi. Pehlevānlar pād-şāhum şimdi Ḳattāl [121a23] Zengī'nüñ ġażabı kemālindedür. Bugün ṭabl-ı ārām çaldur, aḫşam da yaḳlaşdı, yārın meydāna girüp ḥaḳḳından gelelüm [121a24] didiler. Rāy-ı Āʿẓam da fermān eyledi, ṭabl-ı ārām ṣadāsn işidince İblāġ'ı çevirüp ʿalem sāyesine geldi. İslām [121a25] ṭarafından daḫı ṭabl-ı ārām çaldılar. İki leşker dönüp ḳondılar. Ferāmerz̲ serā-perdeye gelüp baʿde'ṭ-ṭaʿām Kiyāmerz̲ ile [121b] [121b1] ile Sām'ı ḳarşusına getürüp īmāna teklīf eyledi. Anlar daḫı yoḳ dimeyüp ol dem īmāna geldiler. Ferāmerz̲ bendlerin alup [121b2] ḫilʿat giyürüp ikisine daḫı ser-ḫalḳa ṣandalīsi virdi.

Ammā bu yañadan, Rāy-ı Āʿẓam, da dönüp ḳondı. Tefāruḳ [121b3] Şāh, Ḳaytān Zengī'nüñ küştesin meydāndan ḳaldırup Nār-ı Nūr'a ḳavuşdurdı. [121b4] Bu nā-bekār Ḳattāl ne Ḳattāl kimse imiş, buña pehlevānlarımuzda cevāb virür yoḳ ancaḳ diyüp Rāy-ı Āʿẓam biraz yandı, yaḳıldı ammā pehlevānlar bundan gücenüp [121b5] hemān biri ki kendi ser-ʿaskeri olan Ḫun-ḫār Hindī ayaġa ṭurup Ḳattāl Zengī'nüñ cengi benüm olsun [121b6] didi. Rāy-ı Āʿẓam ḫilʿat virdi. Anuñ ardınca Behrām-ı Gerden-keş ayaġa ṭurup eger Ḫun-ḫār Hindī cevāb virmezse [121b7] ben girüp ḥaḳḳından gelürem didi. Rāy-ı Āʿẓam aña daḫı ḫilʿat getürdi ve cāsūslar Rāy-ı Āʿẓam'a Sām ile Kiyāmerz̲ [121b8] Ḫudā-perest oldılar diyü ḫaber getürdiler. Rāy-ı Āʿẓam başın ṣalup bu Ḳattāl Zengī'nüñ ne vardur kim esīr olan dil-āverler [121b9] böyle Ḫudā-perest olur didi. Pehlevānlar öyle olur ey Şehinşāh-ı Hind, yārın Ḳattāl Zengī bir ḥāl olınca cümle pehlevānlar [121b10] gelüp yine Nār-ı Nūr'a tābiʿ olurlar diyüp tesellī virdiler. Ol gice geçüp ṣabāḥdur, oldı. āf-tāb Ḳule-i Ḳāf'dan baş [121b11] gösterüp ʿālemi nūr-ı Yezdān'ıla münevver eyledükde Rāy-ı Āʿẓam ṭarafından günbür günbür ceng-i ḥarbīler çalınup ʿasker-i [121b12] Hindī, derya-yı ḳaṭrān gibi çalḳanup at, fīl ve gergedānlar üzre geldiler ve cengçi fīller sürüp birḳaç ṣaf [121b13] eylediler. Sāʾir ʿasker-i Hind daḫı yollu yolınca ṣafların düzüp alaylar bağlayup meymene, meysere, ḳabl-i cenāḥ ārāste ü [121b14] pīrāste eylediler. Ḳalb-gāh-ı leşkere Rāy-ı Āʿẓam'uñ

taḫtını fīller üzerinde ḳurdılar. Ṣāġ [121b15] ṭarafından Raʿd ile Behrām, ṣol ṭarafında Ṭanṭanūş ile ʿAdlān-ı Tīr-endāz ṭurup ʿasker-i İslām'a muntaẓır oldılar

Bu yañadan, ʿasker-i İslām daḫı [121b16] yirlerinden ḳalḳup kūs-i ṭabl, sūrna, nefīre ṭuralar urup raḫşlarına süvār olup ʿālem ü sancaḳ şaḳların küşāde idüp [121b17] ʿazm-i rezm-i meydān eylediler. Ferāmerz daḫı ʿibādet bār-gāhından çıḳup Ḳuṭb-ı Āteş-dem'i ḥażır idüp yitmiş iki [121b18] pāre ālāt-ı sāḥib-ḳırānī tezyīn idüp Ḳuṭb'a süvār olup öñince pehlevānlar ṣaḥn-ı meydāna getürdiler. Taḫt-ı [121b19] İskender'i fīller üzerine berkidüp ḳalb-gāh-ı leşkere Muṭahhar Şāh, cümle şāhlar ve vüzerā ve ḥükemā ve müneccimān [121b20] ile oturup taḫtuñ ṣāġ cānibinde Ferāmerz ve ṣāġ ḳol pehlevānları ile ṭurup Cihān-baḫş, ṣol [121b21] ṭarafda ṣol ḳol pehlevānları ile ṭurup iki cānibden meydāna ñāẓır oldılar. Baʿde anı gördiler ki, [121b22] Raʾy-i Āʿẓam ṭarafından Ḫun-ḫār Hindī gergedān sürüp meydāna girdi. Ṭarīd ve cevelāndan ṣoñra naʿra urup [121b23] eyitdi, ey Ḳattāl Zengī meydānuma gel, senüñle ceng idelüm, görelüm Nār-ı Nūr devleti ḳanġımuza virür didi [121b24] ammā Ferāmerz gördi kim, Ḫun-ḫār kendüsin ṭaleb eyler. Hemān-dem Ḳuṭb-ı Āteş-dem'i sürüp yanar āteş [121b25] gibi Ḫun-ḫār Hindī'nüñ öñin aldı ve ādāb-ıla ʿaşḳ eyledi. Ḫun-ḫār da merḥabā idüp bunlar söyleşürek cenge [122a] [122a1] başladılar. Ḫun-ḫār Hindī el nīzeye urup irişdi Ferāmerz'e bir nīze urdı Ferāmerz sabr ber-ā-ber virüp [122a2] Ḫun-ḫār'uñ nīzesin bī-pervā menʿ eyledi ve sürüp meydān başına varup nīzenüñ ucunı yokladı. Gördi, [122a3] ḳan eṣeri yoḳdur. Andan Ferāmerz'e naẓar idüp Sedd-i İskender miṣāl kendüsin seyr ider gördi. Ẓarūrī Ferāmerz'e [122a4] taḥsīn idüp derūnı muḳāvemet idemeyecegin bildi. Bu kerre Ḫun-ḫār nīzesin zemīne ẕerk eyleyüp yā Nār-ı Nūr diyüp [122a5] el gürze urdı. Daḫı irüp Ferāmerz'e maḳdūrın ṣarf idüp bir ḍarb-ı şedīd ḥavāle eyledi. Ferāmerz gürz-i İskender [122a6] ile çarpup gürzin daḫı āsān-ı vech üzre menʿ eyledi. Ḫun-ḫār tekrāren geldi. Ferāmerz anı daḫı menʿ [122a7] eyledi. Bu kerre nevbet kendüye geldükde el nīzeʾi devr-i mīre urup irişdi. Ḫun-ḫār Hindī'ye miḳdārına [122a8] göre bir nīze ḥavāle eyledi. Ḫun-ḫār gördi, nīze-i İskender cān almaḳ ḳaṣdına gelür. tiziyye siperin ber-ā-ber virüp [122a9] yalmān-ı nīze, āyine-i siperi pūs idüp āteşler çaḳup siper-i Ḫun-ḫāruñ gögsine ḳapandı. Ferāmerz yine püş ṭutup [122a10] yā Ḫun-ḫār senüñ gibi pehlevānuñ miḳdārı ancaḳ budur, gözüñ aç didükde Ḫun-ḫār'uñ cān başına ṣıçrayup nīzeʾi [122a11] ṭabancaladı. Yolundan irüp duzaḫdan yol gösterüp Ferāmerz nīzeye ṭayanup Ḫun-ḫār'uñ birḳaç duzaḫ ḫalḳaların [122a12] söküp geçdi. Ser-meydāna vardı.

Ḫun-ḫār Hindī ecelden ḫalāṣ bulduġına Nār-ı Nūr'a şükr idüp ḳıyās [122a13] eyledi kim nīze bir yanın söküp aldı. Cān başına şıçradı. Hele gördi, vücūdına żarar işabet eylememiş ammā raʿşe- [122a14] -nāk olmış. Ferāmerz̲ öteden dönüp bir de gürz urdı. Ḫun-ḫār anı da menʿ idince ecel terleri dökdi. [122a15] Ferāmerz̲ bir daḫı urmayup ḫamle eyle didi. Ḫun-ḫār Hindī gürzin alup iḳdām-ı tāmm ile Ferāmerz̲'e [122a16] bir ḍarb-ı şedīd daḫı urdı. Ferāmerz̲ anı daḫı bī-pervā ve bī-bāk[251] menʿ eyledi.

Ḥāṣıl-ı kelām, Ferāmerz̲, Ḫun-ḫār'a [122a17] ruḫṣat virüp küt-ā-küt ceng eylediler. Öyle maḥalli olınca nevbet Ferāmerz̲'e geldi. Gürzüñ bir ḳīrāṭ girüden [122a18] ṭutup Ḫun-ḫār'a bir ḍarb urdı. Ḫun-ḫār maḳdūrın ṣarf idüp menʿ ideyüm ḳaydında olup āḫir menʿ [122a19] idemeyüp ser-nigūn oldı. Ḳarṭās bende çeküp ʿalem sāyesine iletdi. Ferāmerz̲ meydānda ḳalup cevelāna [122a20] başladı ve naʿra urup er ṭaleb eyledi. Hemān-dem Behrām-ı Gerden-keş raḫşın sürüp meydāna girdi. [122a21] Ferāmerz̲'e muḳābil olup ʿaşḳ eyledi. Ferāmerz̲ daḫı merḥabā idüp Behrām'a naẓar eyledi. Gördi, bir gösterişli [122a22] şah-bāz dil-āver görüp adın suʾāl eyledi. Behrām daḫı benüm adıma Behrām-ı Gerden-keş dirler, Tefāruḳ Şāh-ı Muḳbil [122a23] Şāh'uñ pāy-ı taḫt-ı pehlevānıyum didi. Ferāmerz̲ di imdi yā Behrām ḫāmle eyle göreyüm Muḳbil Şāh'a pāy-ı taḫt pehlevānı [122a24] olmaġa lāyıḳ mısın didi. Behrām el nīzeye urup irişdi. Ferāmerz̲'e bir nīze urdı. Ferāmerz̲ siper ile menʿ [122a25] eyledi ammā Behrām'ı begendi. Ḫun-ḫār Hindī'den metīn dil-āverdür. Behrām daḫı nīzesin żabṭ eyledi. Andan at başın, [122b] [122b1] başın çevirüp döndi. Ḳattāl Zengīʾi ṣāġ ve sālim görüp başın ṣalup eyitdi, hāy nā-bekār zengī gūyā böyle [122b2] ʿaẓīm pād-şāhla ceng itmeyüp gürūh gürūh pehlevānları imtiḫān ider, ḫayr ḳorḳaram bu zengī beni daḫı ḫaṭır-nāk [122b3] idüp ʿırżum pāy-māl ider diyüp nīzesin zemīne zerk eyledi ve ṭarafīleynden gürz kūh-ı peykerin çeküp [122b4] on ikinci baḫşından ẓabṭ-ı rabṭ idüp ve raḫşına meydān virüp irişdi. Terāzū-yı rikāba dürüst [122b5] başup Ferāmerz̲'e bir ḍarb urdı. Ferāmerz̲ gürz-i İskender'i ber-ā-ber virüp arḳada menʿ eyledi. Andan nevbet [122b6] Ferāmerz̲'e gelüp Ferāmerz̲ daḫı bir nīze ve bu gürz urdı. Behrām-ı Gerden-keş menʿ idince ḫayli zaḥmet çekdi [122b7] ve bu siyāḳ üzre aḫşam olınca ceng idüp aḫşām olduḳda Ferāmerz̲, Behrām'a eyitdi, var dil-āver [122b8] bu gice, yi kebābın iç şerābın taḳviyet-i beden ḥāṣıl eyle de yārın senüñle görüşelüm diyüp [122b9] döndi. Behrām da

[251] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**pāk** (پاك)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**bāk**" şeklinde aktarılmıştır. Bu durum müstensihin "*b-p*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır.

dönüp ḳondılar. İki ṭarafdan ṭabl-ı ārām çalındı. Behrām'uñ selāmet ile döndügünden Rāy-ı Aʿżam'uñ [122b10] yüregine bir miḳdar ṣu serpildi. Zīrā Ḳattāl'uñ meydānından selāmet ile maġlūb olmadan gelmiş yoġ-ıdı. [122b11] Bu kerre Behrām-ı Gerden-keş dīvāna gelince Rāy-ı Āʿẓam, Behrām' ḫilʿat virüp āferīn yā Behrām bugün Ḳattāl [122b12] Zengī ile eyü merdāne ṣavaş eyledüñ, Nār-ı Nūr saña bugün naẓar eyledi didi ve Ḳattāl'ı nice gördüñ didi. [122b13] Bu kerre Behrām-ı Gerden-keş, Ferāmerz̲'i ziyāde medḥ eyledi ve eyitdi, pād-şāhum bu Ḳattāl Zengī ile Ḳattāl Zengī'nüñ [122b14] ruḫṣatı olmaduḳça ceng olunmaz ẓann iderüm lākin elem çekme cevāb virilür, bu dürlü olmazsa Ḳattāl'uñ murādı [122b15] üzre iḳrār virmege söz yoḳdur didükde bu kez yine Rāy-ı Āʿẓam'uñ keyfi bozıldı.

Ammā rāvī ḳavlince [122b16] **bu ṭarafdan,** Ferāmerz̲ dönüp dīvāna gelince Ḫun-ḫār Hindīʾi getürdüp İslām'a teklīf eyledi. Ḫun-ḫār daḫı [122b17] Müselmān olup Ferāmerz̲'e bende oldı ve ḫilʿat-i ḫāṣ virüp gūşına ḫalḳa ṭaḳdı ve ser-ḫalḳa yiri [122b18] gösterdi. Cāsūslardur, bu ḫaberi alup andan Rāy-ı Āʿẓam'a iletdiler. Rāy-ı Āʿẓam'uñ ġamı ziyāde oldı. Ol [122b19] gice daḫı mürūr idüp çün ṣabāḥ oldı. Yine iki leşker süvār olup ʿazm-i meydān eylediler. Behrām-ı Gerden-keş [122b20] meydāna girüp Ferāmerz̲'üñ öñin aldı, başladılar yine cenge tā ḳubbe-i felege gün gelince ceng idüp ʿāḳıbet [122b21] Ferāmerz̲ bir ḍarb-ı şedīd urdı. Behrām menʿ idemeyüp raḫşından ser-nigūn olurken Ferāmerz̲ düvālinden ḳapup [122b22] ḳoluna aldı ve Ḳarṭās-ı Merdom-ser'e virüp ʿalem sāyesine gönderdi. Rāy-ı Āʿẓam eleminden fīl-bānlara emr eyledi, [122b23] Ferāmerz̲'üñ üzerine ḳırḳ elli ḳadar ceng**çi** fīlleri sürüp ḥavāle eylediler. Fīllerdür, ḫorṭumların büküp [122b24] kükreyüp Ferāmerz̲'üñ üzerine yüridiler. Her birinüñ üzerinde gönden ḳalʿalar içinde dörder Hindī, ellerinde [122b25] kemān, Ferāmerz̲ bunları görüp fi-l-ḥāl Ḳuṭb'dan inüp zīr ü zeber tengine muḥkem metānet virüp üzerine süvār [123a] [123a1] oldı ve girü ʿaskere baḳup Ḳarṭas'a var söyle bir kimse yürimesün diyüp ve nīze-i İskender'i silküp [123a2] bu fīlleri ḳarşuladı ve aralarına girüp nīze ile üzerilerinde olan gönden ḳalʿaları yıḳup Hindīler fīller ayaġı [123a3] altında pāy-māl oldılar. Fīlleri birbirlerine ḳatup bunlaruñ ḫāh-nā-ḫāh yüzlerin dönderdi. Rāy-ı Āʿẓam gördi, [123a4] fīllerüñ yüzi döndi. Yüz elli fīl daḫı ṣaldı. Ferāmerz̲ bu fīller ile ceng idüp nīzeden usandı. [123a5] Bu kerre tīġ-i āteşīn ʿuryān idüp fīllerüñ ḫorṭumların kesüp ʿāḳıbet anlar daḫı girüye sürdi. Rāy-ı Āʿẓam emr eyledi, bütün fīlleri bir uġurdan,

[MİNYATÜR]

123a6 sürüp ardınca ʿaskere dest-māl ṣaldı. On kerre yüz biñ ʿasker bir uġurdan naʿralar urup tīġlerin 123a7 ʿuryān idüp yüridiler. ʿAsker yürüyince ġāyrı Raʿd-ı Cihān-sūz daḫı naʿra urup bir ṭarafdan yüridi. 123a8 ʿAdlān-ı Teber-dār bir ṭarafdan yüridi. Ṭanṭanūs-ı Ciger-dār bir ṭarafdan yüridi. İslām ʻaskeri bu ḥāli görüp 123a9 Muṭahhar Şāh daḫı fermān eyledi. Dīv ve perī ʿaskerinden ġayrısı cümle yüriyüp iki ʿasker birbirlerine ḳārıldı 123a10 ve ḳatıldı. Yir yüzi penbe miṣāl atıldı. Aḳ at, ḳara at hem-reng olup ḳoca ve civān belürsiz oldı. 123a11 Bir ceng-i maġlūbe oldı kim dīde-i bişer görmiş degül idi. Pehlevānlar ṭaraf ṭaraf ceng idüp giderken ḥikmet-i 123a12 Ḫudā, Cihān-baḫş-ı Cihān-ārā fīller arasına düşdi. Ne gördi, pederi Ferāmerz̲ fīller ile öyle ceng eyler kim felekde 123a13 melekler ḫayrān olur. Bir ṭarafdan Cihān-baḫş da cenge ṭurdı. Nā-gāh Ferāḫ-zād Ḫāḳānī ol araya gelüp fīller 123a14 gürūhuna düşdi. ceng ide ceng ide Ferāmerz̲'e yaḳın vardı. Ferāmerz̲'i gördi, Feraḫ-zād'uñ gergedānı fīller, [123b] 123b1 fīller ḫorṭumla çalup düşürdiler. Bu kerre Feraḫ-zād piyāde ḳalḳup piyāde ceng eylemege başladı ammā zebūn 123b2 oldı. Ḳarṭās görüp Ferāmerz̲'e ḫaber eyledi. Ferāmerz̲ dönüp irişdi. Gördi, Feraḫ-zād Ḫāḳānī ġāyret cengin 123b3 eyler. Ġayrı şöyle ḳalmış naʿra urup fīlleri Feraḫ-zād üzerinden perākende eyledi. Feraḫ-zād daḫı Ferāmerz̲'i görince 123b4 ḳuvvet-i ḳalb ḥāṣıl idüp ġayretlendi. ʿĀṣıḳāne cenge başladı. Ḳarṭās varup fi-l-ḥāl Feraḫ-zād'a bir gergedān 123b5 irişdürüp süvār eyledi. Bu kerre Feraḫ-zād, Ferāmerz̲'üñ ḳafāsından ayrılmayup ikisi ceng iderek Cihān-baḫş'uñ 123b6 ceng eyledügi yire geldiler. Gördiler, Cihān-baḫş bir miḳdār ḳalmış. Ḳılıç urup Cihān-baḫş'uñ üzerinden fīlleri 123b7 irince Cihān-baḫş ḳuvvet bulup üçi fīllerüñ ġayrı yüzlerin Rāy-ı Āʿẓam ordūsuna döndürüp ḳafāsına 123b8 düşdiler. Berüde ceng eṣnāsında ittifāḳ-ı Raʿd ile Melik Seyf birbirlerine muḳābil gelüp cenge ṭurdılar. Ṭanṭanūş 123b9 daḫı Ḳanāṭur Zengī'ye rāst gelüp cenge ṭurdı ammā Ḳahhār-ı Āʿẓam ceng idüp giderken gördi kim, 123b10 Evrān-ı Āhen-derīd'üñ raḫşı düşüp piyāde ʿasker-i Hind araya alup dört cānibden tīr ü bārān idüp üzerine ḳırḳ 123b11 elli ḳadar yirden kemend itmişler. Ġayrı zaḫm-dār idüp zebūn eylemişler. Bende çekmek murād iderler. Ḳahhār-ı Āʿẓam naʿra 123b12 urup Evrān'uñ üzerinden ʿasker-i Hind'i perīşān eyledi, kemendleri kesdi. Evrān, Ḳahhār'ı görince ġayrete 123b13 gelüp bir gergedāna süvār Hindī-i pehlevānın çeküp gergedānından indirdi ve

gergedāna süvār olup Ḳahhār-ı Āʿẓam'a ḳafā-dār [123b14] oldı. Rāy-ı Āʿẓam üzerine döñdiler.

Bu ṭarafdan, Ḳahḳaşān-ı Ẕīr-dest, Ṭumṭurāḳ-ı Pūlād-dest ile muṣāḥabat [123b15] iderken muṣādif düşüp Ṭumṭurāḳ, Ḳahḳaşān'a ḳafā-dār oldı. Başdılar şaṭurı öñlerinde olan ʿaskere. [123b16] Rāy-ı Āʿẓam üzerine döñdiler ammā cümleden muḳaddem fīller cān acısından girüye dönüp ordūya ṭoġrı [123b17] yürüdiler. Kimisi daḫı ḫāṣ alaya yüridi. Rāy-ı Āʿẓam bunı görüp şaşdı, nice idecegin bilemedi, [123b18] elin ovuşdurmaġa başladı ve Layṭān Vezīr'e ṣaġlıḳ ile memlekete gelme melʿūn diyüp sögmege başladı. [123b19] Layṭān-ı Laʿīn daḫı Rāy-ı Āʿẓam'uñ ḫavfından nuṭḳa ḳādir olmayup öyle ṭaş kesildi. Şemūsāy Dānā gördi kim, ʿasker [123b20] inhizāma bulmaġa az ḳaldı. Rāy-ı Āʿẓam'a şāhum daḫı ne ṭurırsın, fermān eyle ṭabl-ı ārām çalsunlar yoḫsa şimdi [123b21] ʿasker bozılup ḫarāba vardı diyince Rāy-ı Āʿẓam kendiye gelüp fermān eyledi. Ṭabl-ı ārām çaldılar. ʿAsker-i İslām [123b22] ve pehlevānān-ı İslām ṭabl-ı ārām ṣadāsın işidince ġayrı cengden el çeküp tīġlerin ġılāflarına ṣaldılar. Herkes [123b23] ordū-gāhlarına dönüp iki ʿasker birbirlerinden ayrıldı. Yine meydān ʿasker-i İslām'da ḳalup manṣūr-ı muẓaffer [123b24] ʿalem dibine geldiler. Muṭahhar Şāh daḫı fermān eyledi. Ṭabl-ı ārām-ı ṣaḥib-ḳırānī çaldılar. İki leşker dönüp ḳondılar [123b25] ve iki cānibden ādemler taʿyīn olup meydānda İslām küştelerin Āteş-perest küştesinden ayrıldılar. İslām [124a] [124a1] ʿaskerinden şehīd olanları defn idüp zaḫm-dār olanların zaḫmın ṣardılar. Küffār ʿaskerinden mürd olanları āteşe [124a2] yaḳup zaḫm-dār olanlaruñ zaḫmların ṣardılar. Melūl maḥzūn gelüp bār-gāhda taḫtında ḳarār eyledi. O şāhlar ile [124a3] tenhā müşāvere idüp bezm-i Ḫudā-perestler ile ḥālimüz nice olsa gerekdür, ḳorḳarıa bu nā-bekār zengīye Raʿd-ı Cihān- [124a4] sūz ile Ṭanṭanūş cevāb viremez. Bu ki bir ġayrı yüzden tedārük görülse didi. Muḳbil Şāh eyitdi, şāhum ʿaḳluma [124a5] bir nesne geldi, benüm bir cāẕū dostum vardur, Keylān Cāẕū dirler. Öyle üstād-ı sāḥiredür kim murād eylese bir siḥr [124a6] ile dünyāyı ṭarfet-ül ʿayn içre altın üstüne getürüp ḫarāb u yabāb eyler. Eger anı daʿvet eylesek gelse [124a7] hiç şübhe yoḳdur kim Ḫudā-perestleri siḥrile Deryā-yı Muḥīṭe döker. Aña ne dīv ve ne perī ḫāʾil olur didi. Rāy-ı Āʿẓam'uñ [124a8] bu maʿnā ʿaḳlına yatup şād oldı ancaḳ bu aḥvāli pehlevānlar duymasun ḫuṣūṣā Raʿd-ı Cihān-sūz ḳāʾil olmaz [124a9] didi. Muḳbil Şāh'uñ vezīrlerinden Bezbaḫt Vezīr dirlerdi. Cāẕūyı bilürdi. Ol Bezbaḫt, cāẕūyadur, müteʿalliḳ [124a10] biraz hedāyā virüp gönderdiler. Andan Tefāruḳ Şāh daḫı eyitdi, ey

şehinşāh-ı Hindīstān benüm senden bir merdom-ḫor [124a11] dirler bir zengī dostum vardur. Yüz otuz altı eriş ḳaddı vardur. Bir pūlād-ı deste-çūba bir ʿaẕīm seng-i esbābı geçirüp [124a12] anı ḳullanur. Bu ḥāl-ıla ḥamlesine benī Ādem taḥammül idemez. Eger sind zengī geleydi Ḫudā-perestleri bacaḳlarından ṭutup hemān [124a13] bütün bütün dipdiri paṭlıcān ṭolması gibi lüp lüp yudardı didi. Rāy-ı Āʿẓam aña da bir nāme yazup [124a14] Tefāruḳ Şāh'uñ Seyḳūr Vezīr'i ile biraz pişkeş düzüp aña daḫı irsāl eyledi. Andan birḳaç gün ceng [124a15] yoḳdur diyüp ʿaskere tenbīh eyledi. İslām ṭarafından cāsūslar bu ḫāberi alup Ferāmerz̤'e getürdiler. Ferāmerz̤ kendüleri [124a16] bilür didi ve Behrām-ı Gerden-keş'i daḫı İslām'a getürüp ser-ḫalḳa eyledi. İki ṭarafdan birḳaç gün ceng yoḳdur diyüp [124a17] herkes kendi z̤evḳine meşġūl oldılar.

Ammā bu ṭarafdan, Ṣarṣar gördi kim, ceng yoḳdur. Şol Sārıḳ didükleri nā-bekār [124a18] baña ol zengī eyledi. Bu güne dek aralıḳ bulınmadı, ḳaldı ki varayum nā-bekārı bölige ele getürebileydüm diyüp tebdil-i [124a19] ṣūret leşker-i Rāy'a vardı. Dīvān-ı Rāy'dan girüp dīvānı gözden geçürdi. Sārıḳ'ı göremedi. Bu ḥaram-zāde ḳanda [124a20] gitdi ola diyüp dīvāndan ṭaşra çıḳdı ve ordū içine ṭoġrı gidüp gezerek bir cevher-fürūş dükkānı öñine [124a21] geldi. Gördi, Sārıḳ ʿAyyār ol cevher-fürūş dükkānında oturur. Cevāḥir ṭaşlara bakar. Şu ṭāşı kiseye virürsin [124a22] ya bu ṭaşı ḳaç altuna virürsin diyerek ṭaşın ikisin yutdı. Cevher-fürūş duymadı. Ṣarṣar bunı gördi, ha işte [124a23] bu nā-bekārı ṭaş sevdāsı-y-ıla ele getürebilürüm diyüp gözetdi. Sārıḳ oradan ḳalḳup gitdi. Ṣarṣar tīz [124a24] biraz cevāhir ṭaş peydā eyledi. Cümle cümle dārū ile perverde muṣannaʿ kim ʿaḳlındaki ṭaşdan aṣla farḳı yoḳ idi ve gelüp [124a25] ol cevher-fürūşa yaḳın bir dükkān peydā eyledi ve oturup cevher-fürūşlıḳ itmege başladı. Bu kerre Sārıḳ varayum, bir iki, [124b] [124b1] bir iki ṭaş daḫı serīḳa ideyüm diyü gezerek ol cānibe geldi. Gördi kim, yanında bir cevher-fürūş daḫı peydā [124b2] olmış ammā Hindī ḳocası Sārıḳ varayum şol ḳocadan daḫı birḳaç ṭaş serīḳa ideyüm diyüp Ṣarṣar'uñ [124b3] dükkānı öñine geldi. ʿAṣḳ ola baba didi. Ṣarṣar merḥabā ḫoş geldiñüz diyüp taʿẓim eyledi. Sārıḳ dükkān kenārına [124b4] oturayum didi. Ṣarṣar buyuruñ sulṭānum yuḳarı diyüp dükkāna daʿvet eyledi. Sārıḳ daḫı çıḳup oturdı. [124b5] Ṣarṣar'a baba eyü ṭaşlaruñ var mıdur didi. Ṣarṣar belī vardur diyüp ol muṣannaʿ ṭaşları öñine ḳodı. Sārıḳ [124b6] baḳup şu ṭaşı ḳaça ve bu ṭaşı ḳaça virürsin diyü ol ṭaşa bu ṭaşa baḳāraḳ birin azġına atdı. Uṣūl [124b7] ile Ṣarṣar anı gördi ammā görmezlendi.

Netīce-i kelām, Sārıḳ dört beş ṭaş azġına atdı ammā ṭaşlar daḫı azġında [124b8] maḥv oldı. Sārıḳ ile Ṣarṣar ṣoḥbete başlayup Sārıḳ'ı söze ṭutdı. Dārūdur irüp ḳıvrılaḳaldı. Ṣarṣar, [124b9] Sārıḳ'ı muḥkem bende çeküp kilīm perdesine ṣardı ve ṣırtına urup dükkānı bıraḳdı ve tenhā yire çıḳarup [124b10] getürdi. Sārıḳ'ı kendi ṣuratına ḳoyup kendi Sārıḳ ṣūretine girdi ve Sārıḳ'ı alup ṭoġrı dīvān-ı Rāy'a [124b11] geldi. Sārıḳ'ı kilīm perde ile meydāna ḳodı. Rāy-ı Āʿẓam gördi ve eyitdi, yā Sārıḳ nedür bu getürüp bıraḳduġın [124b12] didi. Sārıḳ eyitdi, ne olsa gerek işte şāhum, Ṣarṣar ʿAyyār'ı yine götürdüm. Nā-bekār gelmiş, tebdīl-i ṣūret ordū [124b13] içinde cevher-fürūşlıġa başlayup gūyā beni ṣayd eyleyüp bende çeke. Ben de tīz dönüp evvelce ben anı ṣayd eyleyüp [124b14] getürdüm diyüp kilīmden zemīne bıraḳdı. Gördiler, Ṣarṣar ʿAyyār'dur. Layṭān Vezīr görince cān gövdesine gelüp şāhum [124b15] hemāñ öldür didi ammā Ṣarṣar, Layṭān'uñ yüzine baḳup yā Layṭān senüñ umūrda ʿalāḳañ yoḳdur ve sen ne karışıyorsun. [124b16] Şāh Hind niçe dilerse öyle eyler didi ve dönüp pād-şāhum gerçi ben ʿayyārı ele getürdüm ammā çoḳ zaḥmet [124b17] çekdüm, biri bu kim müft virmem. Geçende daḫı ṣayd idüp getürdüm, bir nesne virmediñüz, ḫalāṣ olup gitdi. [124b18] Ol zemāndan beri benüm ʿaḳlum başumda yoḳ idi. Ḳorḳumdan eyā şol nā-bekār ne zemān baña bir reng eyler [124b19] diyü bir de bu kim ben ṣaḳlaram zīrā geçende de ṣayd eyleyüp getürdüm. ʿAḳlın başına getürüp neylediyse eyledi. [124b20] Sizi aldadup gitdi. Hem bir cāriyeden de çıḳdıñuz didi. Rāy-ı Āʿẓam bu Sārıḳ ʿAyyār'dur diyüp Ṣarṣar'a vāfir [124b21] altun virdi. Ṣarṣar altunları alup Sārıḳ'ı aldı. Ben bunı kendi çadırumda ṣaḳlaram ve hem varup ol bir [124b22] ʿayyārları da ele getüreyüm diyüp gitdi. Ṭoġrı Sārıḳ ʿAyyār'uñ çadırına vardı. Alduġı altunı ḫazīneye [124b23] ḳoyayum diyüp Sārıḳ ʿAyyār'uñ ḫazīnesin boşaltdı ve Sārıḳ ʿAyyār'ı da alup leşkere geldi. Kendi çadırına [124b24] getürüp ʿaḳlın başına getürdi. Sārıḳ göz açup kendin baġlu, Ṣarṣar ʿAyyār'uñ ḳarşusında gördi. Neye uġraduġın [124b25] bildi. Ṣarṣar nicesin yā Sārıḳ, cevāhir yudar mısın didi. Sārıḳ aman ey sultān-ı ʿayyārān didi. Ṣarṣar eyitdi, [125a] [125a1] eman mı nā-bekār, ben senüñ derüñ yüzüp ṣaman doldurup ancaḳ evvelünde kerpeden ile birer birer dişlerüñ çıḳarup [125a2] ṣoñra burnın ḳulaġın keserem, ṣoñra derüñ yüzerem didi ve şākirdlerine tīz baña ip getürüñ didi ve bir kerpeden [125a3] ile bir usṭura getürüñ diyüp ve çıḳarup bilemege başladı. Sārıḳ bildi kim didügin eyler. Emān ey sulṭān-ı [125a4] ʿayyārān ḳıyma baña. Olanca saña ḳul olayum didi, didi. Ṣarṣar emān īmanda olur ve baña ḳul olan Ḫudā-perest [125a5]

olmaġa muḥtācdur didi. Sārıḳ oluram diyüp ol dem īmāna geldi ancaḳ beni ḫalīfe eyle didi. Ṣarṣar nola diyüp [125a6] bendin aldı ve ḫalīfe eyledi ve alup Ferāmerz̲'e götürüp el öpdürdi ve aṣlın naḳl eyledi. Ferāmerz̲ ḫaẕẕ eyleyüp [125a7] Sārıḳ'a vāfir şey bağışladı. Meger Rāy-ı Āʿẓam'uñ ṭarafından cāsūslar var idi. Bu aḥvāli görüp varup Rāy-ı Āʿẓam'a [125a8] ḫaber virdi. Rāy-ı Āʿẓam iʿtimād itmeyüp Sārıḳ çadırına ādem gönderüp aratdı. Gördiler, ne Sārıḳ var ve ne ḥabsde [125a9] Ṣarṣar var, ḫazīnesinde de bir şey ḳalmamış. Bildiler kim gerçekdür. Rāy-ı Āʿẓam dibelik dil-gīr oldı. Ḫoş imdi [125a10] cāẕū gelürse bu intiḳāmları Ḫudā-perestlerden hep alınur didi. Ol ḥāl üzre ḳaldılar. Ol gün geçüp aḫşam [125a11]oldı. Ferāmerz̲'üñ ʿaḳlına Mihr-efrūz Bānū gelüp varayum bu gice yalıñızca Mihr-efrūz Bānū ile bir ṣoḥbet ideyüm [125a12] diyüp at gerek eyledi. Ḳarṭās daḫı Ḳuṭb'ı ḥażır eyledi. Ferāmerz̲ üzerine ālāt almayup öyle Ḳuṭb'a binüp [125a13] Ḳarṭās da bile gideyüm didi. Ferāmerz̲ anı daḫı istemedi. yalıñızça çıḳup dāmen-i kūha ṭoġrı revāne oldı. [125a14] Ṣarṣar bundan ḫayāl eyledi kim Mihr-efrūz'uñ baġına gider. Muḳayyed olmayup biraz ṣabr idüp andan tebdīl-i ṣūret [125a15] Ṣarṣar daḫı ol cānibe revāne oldı.

Ammā rāvī eydür, Mihr-efrūz Bānū ol günki şikārda Ferāmerz̲ ile [125a16] buluşup baġa daʿvet idüp Ferāmerz̲ ile tā aḫşama dek ṣoḥbet idüp gitdi idi. Mihr-efrūz Bānū eyitdi, [125a17] devletlü ṣāḥib-ḳırān luṭf idüp gāh-be-gāh teşrīf buyuruñ dimiş idi. Ol zemāndan beri Ferāmerz̲ ne zemān [125a18] gelür diyü yolları gözedüp dururdı. Zīrā ḳızlaruñ kestānesi ḳızaranlar ʿaşḳ-perest olur, erbābına maʿlumdur. [125a19] Şimdi Ferāmerz̲ yalñızca bāġ ḳapusına varup ḫādimler görince Bānū'ya ḫaber eylediler. Mihr-efrūz bildi kim Ferāmerz̲'dür. [125a20] Abu emān gitdüm elden, baña ṣu serpüñ ve tīz ḳapuyı açuñ ve baña yabanlıḳ libāsum ile cevher ṣanduġın getürüñ eyledi. [125a21] Ḫādimlerüñ kimi libās ile ṣanduġa segirdüp ve kimi ḳapuyı açup buyuruñ didiler. Ferāmerz̲ içeri girüp ḳaṣruñ [125a22] nerd-bānına geldükde Bānū ḳarşulayup ḫoş geldüñ devletlü ṣāḥib-ḳırān, ben ḳuluñ yollara baḳa baḳa ḥāl oldum diyüp [125a23] Ferāmerz̲'üñ ḳoltuġına girdi ve Bānū'nuñ olduġı odaya geldiler. Mihr-efrūz, Ferāmerz̲'i kendi yirine oturdup [125a24] kendi de yanına oturdı, işāret eyledi. Bir mülūkı meclisi öñlerine getürdiler. Bānū buyuruñ sulṭānum evvel ṭaʿām [125a25] ṣoñra kelām dimişler. Bir miḳdār keyfler gelsün diyüp üzerinden pūşīdesin ḳaldırup ammā Bānū'nuñ bir sāḳi-i şīrīn-kārı, [125b] [125b1] kārı var idi. Adına Ḫurūc dirlerdi. Ziyāde ḫoş ṣoḥbet ve maḥal-i ḫūn-fezā idi. Ol ḳıza eyitdi, gelüp [125b2] ele sāġarı alup başladı,

ṭoldurup gāh Bānū'ya ve gāh Ferāmerz̲'e virmege başladı. Birer ikişer üçer cām-ı nūş [125b3] eyledükden ṣoñra ṣoḥbete şürūʿ idüp Mihr-efrūz eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān ne ʿaceb bu cāriyeñüzi ḫāṭırdan ferāmūş [125b4] idüp bunca gündür gelmediñüz didi. Ferāmerz̲ daḫı efendüm nāzenīnüm bir aralıḳ olmadı, gelemedüm diyü iʿtizār eyledi. [125b5] Mihr-efrūz Bānū ḫoş imdi hemān ṣāġ oluñ diyüp Ferāmerz̲'üñ zānūsın öpdi. Ol daḫı Bānū'yı yüzinden [125b6] öpdi. Mihr-efrūz'uñ ḫādimlerinden bir ḫādim var idi, adına Fetīl Aġa dirlerdi. Meger kāfir gidi gönlünden [125b7] Bānū'ya ʿāṣıḳ geçinürdi. Mihr-efrūz'ı Ferāmerz̲ pūs idince ḥasede düşüp ḳışḳandı. Yine ṣabr idüp [125b8] muḳayyed olmadı. Bunlar bu ḥāl üzre yiyüp içüp cān ṣoḥbetin eylemekde ammā Ṣarṣar-ı Sebük-bār, Ferāmerz̲'üñ ardınca [125b9] ol bāġa geldi. Gördi hāy-hūy var. Bāġuñ dīvārına kemend atup çıḳdı. Öte yüze inüp ḳaṣruñ [125b10] nerd-bānından çıḳdı. Perde ardından baḳdı. Gördi, içeride ʿişret iderler. Ṭaşrada daḫı Ḳuṭb'ı görmiş-idi. [125b11] Bildi ki Ferāmerz̲ içerüde ḳız ile ʿişretdedir. Gördüñ mi nā-bekār pīçeʾi beni bile getürmedi. Kendi yalñız z̲evḳ ider. [125b12] Yā ben seni ḳor mıyam yalıñız z̲evḳ itmege diyüp ṣabr eyledi ammā ḥikmet-i Ḫudā, Ḫurūc sāḳiye teşāşür iḳtiżā eyledi. [125b13] Cāriyenüñ birine işāret eyledi gel diyü. Ol cāriye daḫı gelüp sāḳīnüñ yirine oturdı. Ḫurūc ṭaşra [125b14] çıḳdı. Ṣarṣar, Ḫurūc'ı eñseden ṭutup boġazın ṣıḳdı, boġup bir tenhā yire çeküp ṣoḳdı. Kendi Ḫurūc [125b15] ḳıyāfetine girüp içeri girdi. Meclisi gözden geçürüp gördi, sāzende başı olan cāriyenüñ yiri ḫālīdür. [125b16] Meger ol zemān ṣāzende başı olan cāriye ḳalḳup sāḳīliġe meşġul idi. Ṣarṣar ẓāhir boġduġum cāriyenüñ [125b17] yiri budur diyüp varup oraya oturdı. Bu kerre ḳızlar Ṣarṣar'a baḳup ḳahḳaha ile gülüşmege başladılar. [125b18] Ṣarṣar gönlünden eyitdi, hāy anasını yine ḳorḳaram bir yañlış ḫādiş eyledük diyüp döndi. Bre ḳahpeler ne gülüşürsüñüz [125b19] didi. Cāriyeler abu yā Ḫurūc sen delü mi olduñ, sāzende başı yirine gelüp niçün oturduñ, varup ṣāḳīliġinde [125b20] olsaña didiler. Ṣarṣar bildi kim boġduġı sāḳī imiş ve adı Ḫurūc imiş ammā tiziyye sır virmeyeyüm diyü abu ḳızlar ben eyü saz [125b21] çalaram didi ve eline sāz alup çalmaġa başladı. Öyle bir faṣl eyledi kim Bānū'nuñ aġzınuñ ṣuları aḳdı. Bre āferīn yā Ḫurūc [125b22] sen eyü sāzende imişsin, bunca zemāndur bu sazı çalmazduñ didi. Ḫurūc abu ḳadınum benüm bu sāz çalmada ḫayli mehāretüm vardur ammā [125b23] aṣlında sevmem. anuñ-çün çalmazdum didi. Bunlar bu ṣadedde iken ṭaşrada bir bir ġāvġā oldı. Bre nedür diyü suʾāl eylediler. Meger Ṣarṣar,

125b24 Ḫurūc'ı ʿacele ile bir ḫoş sıḳmayup daḫı ölmemiş-idi. Ḳıyās eyledi kim cīn[252] boġdı hele ʿaḳlı başına gelüp ditreyirek 125b25 olduġı yirden ṭaşra çıḳdı, perde ardına geldi. Sünbül Aġa ṭaşra çıḳmış idi. Gördi, bir kimse perdeʾi ḳaldırup bakar ve yine [126a] 126a1 şalıvirür. Bunuñ yanına gelüp baḳdı. Ḫurūc'dur, taʿaccüb idüp bre sen kimsin didi. Ḫurūc yā Sünbül Aġa kim olsam gerek işte Ḫurūc'um 126a2 didi. Sünbül Aġa, Ḫurūc içerüde sāzende başı yirinde oturup saz çalar didi. Ḫurūc bre yoḳ Ḫurūc benüm içerüde olan126a3 Ḫurūc-ı cīnni'dür didi. Meger ġāvġā bu imiş. Şimdi Mihr-efrūz nedür o şamaṭa diyince Kāfūr Aġa, Ḳanber Aġa, ʿAnber ve Rencebīl Ṣoġan 126a4 ve Ṣārımsaḳ Aġalar segirdüp perdeden ṭaşra çıḳdılar. Bre nedür bu ġāvġāñuz diyüp baḳdılar, bir Ḫurūc'a daḫı ṭaşrada var. 126a5 Bre bu kimdür didiler. Sünbül Aġa da aḥvāli naḳl eyledi. Bunlar hele Ḫurūc'ı da alup içerü girdiler. Bānū'ya sulṭānum iste 126a6 aḥvāl şöyle oldı. Ḫurūc der kim Ḫurūc benüm, beni cin boġdı, oturan cīnnidür, aşlı budur didiler. Ṣarṣar gördi, 126a7 boġduġı dirilmiş. Göñlünden illā bir ḳalaba daḫı didi ammā çapalayup ḫayr ḫurūc benüm, cin odur didi. Bunuñ ḳanġısı Ḫurūc'dur 126a8 kimse farḳ idemedi. Cāriyenüñ biri anuñ ḳolayı budur kim budu ārāsın, birisi yoklasın, ḳanġısınuñ ḳuṭusı var ise 126a9 aṣıl Ḫurūc oldur didi. Ḳızuñ biri taḥmene cāriye ḳalḳup Ṣarṣar'uñ bir kerre budu ārāsına elin urdı. Zengüleleri ḳızuñ eline girdi. Üst yanın ḳarışdurmaġa başladı. 126a10 Bre işte ben buldum diyüp Ṣarṣar'uñ ẕekrine elin uzadınca Ṣarṣar çeküp aldı. Abu ḳız nistersin çükümden, utanmaz mısın didi. Ḳızlar bir uġurdan gülüşdiler ammā Ferāmerẕ duydı, ḳışṣaʾi 126a11 eyitdi, ġāvġāyı ḳoñ ḳızlar o yabancı degüldür, bizüm Ḫurūc'dur didi. Andan yā Ṣarṣar beni severseñ ḳıyāfetine gir didi. Ṣarṣar da kendi ṣūretine girdi. Mihr-efrūz Bānū ve sāʾirler gördiler kim Ṣarṣar'dur. 126a12 Zīrā muḳaddem Ferāmerẕ ile bir defʿa gelmiş idi. Cümlesi ḥaẕẕ eylediler, āferīn yā Ṣarṣar eyü eyledüñ geldüñ gene benüm de ʿaḳlumdasın didi. 126a13 Andan Bānū eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān ʿālem neşr eylemek murād eyledügüñüzde sulṭān-ı ʿayyārānı niçün bile getürmediñüz. [126b] 126b1 Söylesem gerek idi. Bir maḥallin gözedürdüm hele ṣafā geldüñ, otur didi. Ṣarṣar, Ferāmerẕ'üñ yüzine baḳdı. Ferāmerẕ de otur diyü 126b2 işāret eyledi. Ṣarṣar diz çöküp oturdı. Ḫurūc da gelüp yine sāḳī oldı ammā Ṣarṣar'a ḳın ḳın bakardı. biraz bāde içüp 126b3 Ṣarṣar'uñ da keyfi geldükde Bānū, Ṣarṣar'a eyitdi, luṭf eyle rübābuñ çıḳarup bize bir faṣl eyle. Biraz neşāṭ ḫāṣıl idelüm. Ben de derüm Ḫurūc 126b4 bu ḳadar zemāndur

[252] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**çin** (چين)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çeviriyazıya "**cīn**" şeklinde aktarılmıştır.

ḫiẕmet eyler daḫı bir sāz çalduġın işitmedüm, bunda bir iş vardur. Meger yine mülāḥaẓa eyledigüm yirinde imiş didi. [126b5] Ṣarṣar nola diyüp rübābın eline alup sazın saza dem-sāz ve āhenge idüp tamām uydurdı. Andan nihāvendde[253] bir taḳsīme başlayup [126b6] rāḥat-ül-ervāḥ gösterdi. Būselikden girüp nikrīz ve nişābūr ile gerdāniyyeʾi oḫşayuraḳ zīrgülede ḳarār eyledi. [126b7] nühüft yüzinden nevāya varup nihāvend eyledi. Andan İṣfeḥān naʿmeleri ile neva-yı sünbüle eyitdi.

Ḥāṣıl-ı kelām, [126b8] gāh evc gāh ḥüseynī ve gāh ṣabāya uġradı. Yigirmi dört uṣūl ile on iki maḳāmı ḳırḳ sekiz ṣuʿbeʾi [126b9] icrā eyledi. Taḳsīmi tamām idüp ḍarb-ı fetḥ uṣūlünde bir ḥicāzda peşreve başladı. Mülāzımda sünbüle dört ḫāneʾi [126b10] tamām idüp ġazel naġamāta başlayup iki beste bir kār naḳş-ı semāʿī ile faṣlın tamām eyledükde yine bir şehnāz taḳsīm [126b11] idüp ṭuravardı. şikeste ü beste maʿzūr olsun diyüp sazın bıraḳdı. Ol sāzende cāriyeler ḫayrān [126b12] olup kendi sazlarından ikrāh eylediler. Cāriyelerüñ çoġı ẕevḳlerinden ṭonlarına işediler. Mihr-efrūz Bānū, [126b13] Sarsar ʿAyyār'a vāfir altun bağışladı. Ṣarṣar bu kerre ṣürāḥī ve ṣāġarı ḳapup ḳalḳdı. Bir hevāya başlayup raḳṣa [126b14] girdi. Hemān cāriyelerden biri şevḳe gelüp abu ḳızlar benüm oynayacaġum geldi, ḳalḳar Ṣarṣar ile oynaram didi. [126b15] Ḳızlar abu a ḳız ʿayıbdur otur diyü dürddiler daḫı diñlemeyüp ḳalḳdı. Ṣarṣar ile bura bura oynamaġa başladı. [126b16] Mihr-efrūz ise ziyāde mest olmış idi. Ḳolın Ferāmerẕ'e atup bunları temāşā eyledi. Bir nesne dimedi. Ḳızlar [126b17] gördiler, Sulṭān Bānū-vān bir nesne dimedi. Ḳızuñ birine daḫı istek gelüp abu ḳızlar benüm de göñlüm oynamaḳ ister diyüp [126b18] ḳalḳdı, oynamaġa başladı. Biri, biri daḫı,

Ḥāṣılı, cümlesi ḳalḳup oynamaġa başladılar. Hemān Mihr-efrūz Bānū daḫı ḳızlara baḳaraḳ [126b19] şevḳe gelüp abu ḳızlar beni daḫı imrendürdiñüz diyüp ḳalḳdı. Ol daḫı oynamaġa başladı. Mihr-Efrūz'uñ bir fertūte-ṭābesi var idi. [126b20] Abu ḳızmış ḳahbeler beni bile kendi ḥālüme ḳomadıñuz, ḫūbān ḳızlar diyüp ḳalḳup oynamaġa başladı. Ṣarṣar daḫı içlerinde ṭaşaḳlu [126b21] ḫādim gibi bunları ol ḳadar oynatdı kim ġayrı tāb-ı tüvānları ḳalmayup andan ṣoñra Ṣarṣar ʿAyyār mola eyledi. Cümlesi birden oturup [126b22] biraz teneffüs eylediler. Burada Mihr-efrūz Bānū gelüp yirine oturdı ve yorġun ḳolın Ferāmerẕ'üñ boynuna atup bālına dayandı. Ferāmerẕ [126b23] daḫı keyf olmış idi. Āferīn benüm nāzenīnüm diyüp ṣarılup Bānū'yı yañaḳlarından

[253] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından yanlışlıkla "**rehāvend** (رهاوند)" şeklinde yazılmıştır. Bu yanlışlık düzeltilmiş ve kelime cümlenin anlamına göre çevriyazıya "**nihāvend**" şeklinde aktarılmıştır.

bir daḫı gerdānından ve leblerinden öpdi dirler [126b24] Mihr-efrūz Bānū bir nesne dimedi ammā Fetīl Aġa didükleri ḫādim bunı ḫażm idemeyüp hemān gelüp Bānū'ya sataşup ey Bānū sen [126b25] niçün böyle eylersin ammā ṣoñra pederüñ Rāy-ı Āʿẓam duyup saña ġażab eyler. Bu zengī pīçeyi böyle ḳabūl idersin, bir ṭarīḳ ile hemān [127a] [127a1] yoluña gitsün didi. Mihr-efrūz Bānū bu sözden ġażaba gelüp ṣuṣ bre melʿūn ne ḥaddüñdür baña senüñ böyle söz söylemeñ [127a2] diyüp azġına urdı. Fetīl Aġa ḫoş imdi meḳḳāre ben de saña neylerem diyüp oradan çıḳdı. Baġ ḳapusına gelüp [127a3] açuñ ḳapuyı Sulṭān Bānu-vān beni bir ḫiẕmete gönderdi diyüp ḳapuda olanlar Fetīl'i bilürlerdi, gerçek ṣanup bāġ ḳapusın [127a4] açıvirdiler. Fetīl Aġa çıḳup gitdi, ṭoġru ordū-yı Rāy'a vardı. Bār-gāh-ı Rāy-ı Āʿẓam'a varup Rāy-ı Āʿẓam daḫı yatmamış-ıdı, [127a5] içeri girüp yir öpdi. Rāy-ı A'ẓam eyitdi, yā Fetīl ne ḫiẕmete geldüñ, ḳızum niçün gelmedi, bu ḳadar ceng eyledük, Yezdān- [127a6] perestler bizi zebūn eyledi, niçün gelüp bir kerre imdādımuzda bulunmaz didi. Fetīl Aġa şāhum naṣıl imdād, ḥāliyā senüñ [127a7] düşmenüñ olan Ḳattāl Zengī ile baġda aḫşamdan beri ʿişret iderler. Arada baʿżı işler daḫı var. Geçenlerde ibtidā [127a8] geldügi zemān daḫı şikārda buluşup baġa geldiler. Çāḳ aḫşama dek ʿişret ve ṣoḫbet eylediler idi. İşte [127a9] bu gice yine aḫşamdan gelüp ḥāliyā baġda ʿişret ve ṣoḫbet iderler didi. Rāy-ı Āʿẓam, Fetīl'e bre melʿūn çünkim [127a10] sen ṭoġrusın evvel geldügi zemān niçün baña gelüp ḫaber virmedin diyüp Fetīl'in başın kesdi. Andan ʿAdlān-ı [127a11] Teber-dār'a tīz şundan on biñ ʿasker al, var baġı ḳuşat ve kendüñ baġa girüp ikisin de ḳatl eyle zīrā anlaruñ [127a12] ikisi de keyfdür çünki mecālleri yokdur didi. ʿAdlān-ı Teber-dār nōla diyüp ʿaskerden on biñ güzīde sipāh alup [127a13] gicenüñ[254] içinde elġār ile ʿazm-i baġ eyledi. Tā kim baġ ḳapusına gelüp on biñ ʿasker baġı ḳuşatdılar. ʿAdlān-ı [127a14] Teber-dār ḳırḳ ḳadar pehlevān ile baġ ḳapusına gelüp bevvāblara açuñ ḳapuyı Rāy-ı Aʿẓam gönderdi didi. Bevvāblar segirdüp [127a15] ḳaṣra vardılar. ʿAnber Aġa'yı bulup aña aḥvāli bildirdiler. ʿAnber Aġa daḫı içeri girüp Mihr-efrūz Bānū'nuñ ḳuṭucısı var idi, [127a16] Cān-ı Fedā Bānū dirlerdi, aña varup söyledi. Cān-ı Fedā Usṭa daḫı varup Mihr-efrūz'a yanaşup ḳulaġına fısıldadı. [127a17] Bānū'nuñ levni müteġayyir olup ḳaṣruñ düzenin açı, ṭaşra baḳdı. Ne gördi, bütün baġı dāʾiren-mā-dār ʿasker ḳuşatmış. [127a18] Mihr-efrūz Bānū bunı böyle görince sāzendelere işāret eyledi ṭuruñ

[254] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**giçenüñ** (كچنك)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**gice**" şeklinde aktarılmıştır.

diyü. Meclisi birden ṣadāyı kesdiler. Cāriyeler [127a19] birbirinden ḫaber alup fısılduya başladılar. Mihr-efrūz Bānū bevvāblara suʾāl eyledi. Hiçbir kimesne bizden ṭaşra gitdi mi didi. [127a20] Belī Fetīl Aġa beni Bānū bir ḫizmete gönderdi diyü bize ḳapuyı açdırdı ve raḫşına binüp gitdi didiler. Bānū hāy melʿūn abdī [127a21] didi. Bildi kim anuñ münāfıkāyetdür. Ferāmerz bunlaruñ telāşın görüp eyitdi, ey Bānū-yı nāzenīn. Bu telāşın aṣlı nedür, [127a22] yoḫsa çoḳ oturup ṣıḳlet mi virdi didi. Mihr-efrūz Bānū eyitdi, ḫayr ey devletlü ṣāḥib-ḳırān keşke yıllarca bunda [127a23] oturup ʿişret ideydük ancaḳ aḥvāl şöyle oldı diyüp Fetīl didükleri laʿīnüñ ibtidā gelüp kendüye söyledügi sözi [127a24] naḳl eyledi. Ben de azġına bir sille urdum. İşte besbellü varup pederüm Rāy-ı Āʿẓam'a ġamz eylemiş. Ol daḫı ʿasker taʿyīn eylemiş, [127a25] gelüp bağı bütün muḥāṣara eylemişler. ʿAdlān-ı Teber-dār kim pederimüñ ṣol pāy-ı taḫt pehlevānıdur ve bir muḫalif nīze ḳullanur. Eli, [127b] [127b1] eli ḫaṭālı nā-bekārdur. Şimdi içeri girer ise bir ʿaẓīm ġāvġā olur. Devletüñde cevāb virmek asāndur ammā ġāfil bulunduḳ [127b2] didi. Ferāmerz gülüp ey Bānū hemān bu mıdur senüñ telāşuñ, bildüginden ḳalmasun didi. Mihr-efrūz Bānū eyitdi, hey devletlü [127b3] ṣāḥib-ḳırān yalıñız ʿAdlān olsa yine ġamm degül idi ammā Raʿd-ı Cihān-sūz bile gelür. Ṭanṭanūş-ı Ciger-dār nām bir dil-āver gelmiş [127b4] oldı gelür, ġāvġā büyür didi. Ferāmerz sen elem çekme ey nāzenīnüm, varuñ bāġuñ ḳapusın açıvirüñ, her kim gelürse gelsün [127b5] didi. Mihr-efrūz Bānū ne disün, muḫalefet eylemez, varup bāġ ḳapusın açıvirdiler. ʿAdlān-ı Teber-dār ḳırḳ nefer dil-āver ile içeri [127b6] yüridi ve bāġ ḳapusınuñ üzerinde olanlara tenbīh eyledi kim saḳınuñ kimesne ṭaşra ḳaçurmañ didi ammā Ferāmerz içerüde tenbīh [127b7] eyledi kim aşlā ḥareket idüp meclisi bozman, kendi zevḳiñüzde oluñ didi ve daḫı Ḫurūc'a ṭoldurup cāmı [127b8] Ferāmerz'üñ eline virdi. Bu maḥall ʿAdlān, ḳaṣra çıḳup perdenüñ ṭaşrasına ḳırḳ pehlevānı ḳoyup tenbīh eyledi kim ḳaçan [127b9] ben içeri girüp Ḳattāl Zengī'nüñ işin tamām idince naʿra ururam, ol zemān siz de hemān içeri girüp sāʾirlerin [127b10] bende çeküñ didi ve kendüsi perdeʾi ḳaldırup içeri girdi. Ne gördi, Ḳattāl Zengī, Mihr-efrūz ile zānū-be-zānū [127b11] oturup ʿişret iderler. Bu ḳadar sāzende cāriyeler dizilüp saz çalarlar ve ḳırḳ elli nefer cāriye daḫı el bağlayup [127b12] dīvān ṭururlar ve Ṣarṣar ʿAyyār içlerinde şīrīn-kārlıḳlar idüp erbāb-ı meclise ṣafā-baḫş eyler ve Ḳattāl [127b13] Zengī'nüñ daḫı elinde cām, ol ḳadar mest olmış kim gūyā kim ḥarekete mecāl yoḳ. ʿAdlān furṣatdur, Ḳattāl Zengī'nüñ [127b14] ḥaḳḳından gelürem diyüp şāz oldı. Hemān maʿhūd olan teberin bir kerre çeküp eyitdi, ḳımıldanma ey nā-

bekār diyüp [127b15] añsuzın teberi ḳaldırup Ferāmerz̲’i iki biçmek niyyeti ile bir teber ḥavāle eyledi. Mihr-efrūz Bānū’nuñ ve sāʾir erbāb-ı [127b16] meclisi ʿaḳılları gitdi. Ḳattāl Zengī pek keyf oldı. Yazıḳ, ḥarekete mecāli yoḳdur. Bir ḫaṭā olur diyüp ḫavfe düşdiler ammā [127b17] Ṣarṣar, Ferāmerz̲’i bilür, muḳayyed olmadı ammā Ferāmerz̲ teber inerken elindeki cāmı ḳaldırup nūş eyledi. Tekrār Ḫurūc’a [127b18] ṭutup ṭoldur eyledi. Ḫurūc’a daḫı ṭoldurup Ferāmerz̲’e virdi. Ferāmerz̲ anı daḫı nūş idüp yine ṭoldur didi [127b19] ve ṭoldırup içdi. Bu maḥallde teber ise yuḳarudan Ferāmerz̲’üñ üzerine yıldırım gibi ineyor, eyü yılan derisin yaʿni [127b20] ol vaḳtın boyları uzun olmaġla **güççe** inerdi ḥamleler.

Ḫulāṣa-i kelām, ṣelāṣe-i ġassāleʾi nūş idüp bir kerre cāmı [127b21] Ḫurūc’a virdügi birle bir de şīr-i ġarrān ve peleng-i ẕemān gibi atılup ʿAdlān-ı Teber-dār’a bir sille-i sāḥib-ḳırānī öyle urdı kim [127b22] ʿAdlān’uñ elinden teberi fırlayup yire düşmedin Ṣarṣar ḳapdı, öpüp ziyāde ola diyüp enbāne indirdi. ʿAdlān-ı Teber-dār [127b23] zīr ü zeber oldı ve ḳapuya ṭoġrı gidüp ḳaldı. Ferāmerz̲ baḳ şu nā-bekāruñ evżāʿ-i eṭvārına diyüp oturdı ammā gögsi çifte [127b24] kūslar gibi gürlemege başladı. Mihr-efrūz Bānū’dur ve sāʾirleri Ferāmerz̲’den bu şecāʿat ḥāli görüp cümlesi ġeş olup ḳaldı. [127b25] Ṭaşrada olan ḳırḳ nefer pehlevān perdeden bu ḥāli görince içeri girmege cesāret idemediler, girü ḳaçdılar. Bāġ **[128a]** [128a1] ḳapusından çıḳup ʿaskere aḥvāli bildirüp şöyle oldı, şimdi Ḳattāl Zengī daraldı çıḳar cümlemüzi ḳarār [128a2] diyüp ordūya ṭoġrı ṭaban aldılar. Varup Rāy-ı Āʿẓam’a aḥvāli naḳl eylediler. Rāy-ı Āʿẓam Raʿd-ı Cihān-sūz’a dönüp [128a3] ey pehlevān sen var didi. Raʿd-ı Cihān-sūz ḫayr şāhum gice ile cenge varmaḳ erenler kārı degüldür, yārın meydāna girüp ḥaḳḳından [128a4] geleyüm diyüp cevāb virdi, gitmedi. Andan Ṭanṭanūş’a didi. Ol daḫı öyle cevāb virdi. Rāy-ı Āʿẓam ġayrı [128a5] muḳayyed olmayup ḳaldı.

Ammā rāvī eydür bu yañadan, Ferāmerz̲ oturup ʿAdlān’a muḳāyyed olmayup yine ʿişrete başladı. [128a6] Zīrā kendü kendüsine ḳuvvet-i ḳalbi olup nesl-i ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem olduġın ve gene kendü daḫı ṣaḥib-ḳırān olacaġın [128a7] yaḳīnen bilürdi. ʿAdlān yirinden ḳalḳmaġa ḥicāb idüp ḳaldı. Ṣarṣar-ı Sebük-bār ʿAyyār varup ʿAdlān’ı [128a8] ḳaldırup arḳasın silkdi. Öyle olur dil-āver bu yigitlikdür didi ammā ʿAdlān düşündi, şimdi ben [128a9] Rāy-ı Āʿẓam dīvānına ne yüz ile varayum, Ḳattāl Zengī’ye ḳul olmaḳ daḫı evlādur diyüp dönüp Ṣarṣar ʿAyyār’a eyitdi, [128a10] ey Sulṭān-ı ʿAyyārān şimdi ben Rāy-ı Āʿẓam yanına varamam. Başum alup bir diyāra çıḳar giderem ancaḳ Ḳattāl

Zengī [128a11] eger beni ḳulluġa ḳabūl iderse ölünce ḳulı olup ḫizmet-i şerīflerinde olayum didi. Bu kerre Ṣarṣar ʿAyyār [128a12] nola pehlevān pek maʿḳūl, ben ricā ideyüm diyüp ʿAdlān'ı aldı. Ferāmerz'üñ öñine getürüp eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān [128a13] pehlevān ʿAdlān'uñ sizden ricāsı ve niyāzı[255] oldur ki beni ḳulluġa ḳabūl eylesün, ölünce ḫizmetinde olayum dir, didi ve ʿAdlān'a [128a14] işāret eyledi, var dāmenüñ öp diyü. ʿAdlān daḫı gelüp devletüñ dāʾim olsun ve düşmenüñ maḳhūr olsun [128a15] devletlü ṣāḥib-ḳırān diyüp cān-ı göñülden Ferāmerz'üñ ḳulluġın ḳabūl idüp Ferāmerz'üñ dāmenin pūs eyledi. [128a16] Ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem daḫı arḳasın ṣıġayup eyitdi, pehlevān bizlere bende olanlar her biri bir güne sebeb ile gelüp [128a17] şeref-i cihāna nāʾil oldılar diyüp ve eyitdi, yā ʿAdlān seni ḳabūl eylerem ancaḳ İslām'a gelürseñ didi. ʿAdlān [128a18] gelürem diyüp ol sāʿat Müselmān olup bende-i sübḥān oldı. Bu kerre Mihr-efrūz Bānū ol ḥāli görüp Ferāmerz'üñ [128a19] ne güne dil-āver olduġun bilüp eyitdi, ḳızlar şükrler olsun bunca zemāndan berü firāş-ı penbe içinde perverde [128a20] eyledügüm ṭavşanumı eyüce ṣaḳlayup kimse ḳoḳulatmayup baña ġālib gelene virürem diyüp ve andan maʿadā abu ḳız [128a21] eyü ḫaṭıruma geldi, üstüme iyilik ṣaġlıḳ unutmuşum. Benüm cevāḥir ṣanduġumuñ anaḥṭarı daḫı onda imiş. Öyleyse ḳadınum [128a22] gözin aydın diyüp bir miḳdār cāriyeler ile sürürından ṣoḥbet eyledi. Bu kerre Ferāmerz, ʿAdlān'ı baġrına başup gözlerinden [128a23] öpdi ve meclise oturdup eline sāġar ṣundı. ʿAdlān daḫı ādābı-y-ıla alup nūş eyledi. Bundan ṣoñra ṣabāḥa dek Ferāmerz [128a24] baġda yiyüp içdi. Mihr-efrūz Bānū'ya eyitdi, ey nāzenīnüm şimden girü sen bunda olmazsın bile gidelüm didi. Mihr-efrūz Bānū'nuñ [128a25] ḫod cānına minnet idi. Tedārüklerin görüp baġda nesi var ise aldı. Ṣabāḥ olup gün ḳubbe-i felekden baş gösterdükde baġdan göç eylediler. Bānū da üç yüz ḳādar cāriye ve ḫādimler ile,

[MİNYATÜR]

[128b] [128b1] süvār olup Rāy-ı Āʿẓam'uñ ordūsı kenārından bī-pervā geçüp gitdiler. Rāy-ı Āʿẓam ḫaber oldı. Rāy-ı Āʿẓam yine pehlevānlara [128b2] söyledi, meydānda cevāb virürüz didiler. Ferāmerz geçüp ordūsuna gitdi. Varup Mihr-efrūz Bānū içün bir ḫarem bār-gāhı [128b3] ḳurdurup cāriyeleri ile anda oldı ve ʿAdlān-ı Teber-dār'ı ser-ḫalḳa idüp ḫadim, ḫaşem ve ṭabl-ı ʿalem virdi.

[255] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**zel** (ز)" harfinin yerine yanlışlıkla "**re** (ر)" harfinin yazılması sonucunda "**niyār** (نیار)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya cümlenin akışına uygun olarak "**niyāz**" şeklinde aktarılmıştır.

Bu yañadan, [128b4] Rāy-ı Āʿẓam ḳızı Mihr-efrūz gitdügi içün ol ḳadar ġażaba geldi kim ḳan yutmışa döndi. Öykesinden dönüp Layṭān [128b5] Vezīr'e bre melʿūn hep bu belālar benüm başıma senüñ bu diyāra gelüp Ḳattāl Zengīʾi bu diyārlara getürdiginden ötüri geldi. Ḳanı [128b6] cellād, uruñ şu melʿūnuñ boynın didi. Cellādlar gelüp Layṭān'ı ṣaḳalından ṭutup aşaġa indirdiler ve çökerdüp boynın [128b7] urmaḳ dilediler. Layṭān gördi, öldürüyorlar. Raʿd-ı Cihān-sūz'uñ yüzine baḳup emān ey dil-āver-i ʿālem ne olursa [128b8] senden olur diyüp yalvardı. Raʿd-ı Cihān-sūz daḫı Rāy-ı Āʿẓam'a şāhum Layṭān Vezīr'üñ ṣuçın ʿafv eyle zīrā [128b9] bu ḫuṣūṣda anuñ cirmi yoḳdur. Ḳattāl Zengī, Layṭān Vezīr daḫı olmasa bu diyāra gelmesi muḳarrer idi diyüp ölmekden [128b10] ḫalāṣ eyledi ammā Rāy-ı Āʿẓam yemin eyledi, ricā eyleme dögerem diyü. Fermān eyledi ve yıḳup beş yüz degnek urdılar. [128b11] Erdāl Hindī-i daḫı dögmek diledi, pehlevānlar ʿırż-ı pehlevānı vardur eyleme şāhum diyüp ḳurṭardılar ammā Erdāl [128b12] Hindī bundan ziyāde ʿarlandı ammā yine muḳayyed olmadı ammā Rāy-ı Āʿẓam öykesinden aġlayup ne muṣībetdür bu kim benüm **[129a]** [129a1] başuma geldi. Bu nā-bekār zengī cāriyemi aldı, ḳızımı aldı. Bir pehlevāna mālik degül mi ki maḥallinde ḫaṣma cevāb virüp giri-bānumı düşmenden [129a2] ḫalāṣ eyleye diyüp vāfir sitem-güne cevāblar söyledi. Hemān Ṭanṭanūş-ı Ciger-dār ayaġa [129a3] ṭurup şāhum yārın meydāna girerse ṭutup ḥużūruña getüreyüm didi. Rāy-ı Āʿẓam daḫı Ṭanṭanuş'a ḫilʿat baḫş eyledi. Andan aḫşam olınca Erdāl Hindī kendü kendüsine [129a4] fikr idüp Rāy-ı Āʿẓam bir gün beni ya öldürür yāḫud erenler içinde ʿırżum pāy-māl eyler, Ḫun-ḫār Hindī bunda yoḳdur ki aña [129a5] daḫı istinād idem bāri varup Ḳattāl Zengī'ye ḳul olup hem anuñ yanında ve hem kendi pād-şāhum Keymurād Ḫān gibi er ḫān [129a6] yanında ḫoş kişi oluram evlādur diyüp tevābiʿin aldı, ḳalḳup gice ḳaranluġunda ʿazm-i leşker-i Ferāmerz eyledi. [129a7] Ordūya girüp serā-perdeye yaḳınına gelüp Ḫun-ḫār Hindī çadırında idi. Çadırın ṣorup ḫaber aldı. Varup [129a8] buluşdı ve görüşdi ve fikrin bildirdi. Ḫun-ḫār daḫı eyü fikr eylemişsin diyüp Erdāl'ı alup serā-perde-i İskender'e [129a9] geldi. Ferāmerz'e Erdāl Hindī'nüñ geldügin bildirdi. Ferāmerz gelsün ḫoş geldi didi. Erdāl Hindī daḫı [129a10] gelüp Ferāmerz'üñ dest-i dāmenin öpdi ve īmāna gelüp Ferāmerz ḫadem ü ḫaşem virdi ve yine kimi ḫān dāʾiresinde [129a11] çadır taʿyīn idüp Keymurād Ḫān'a pāy-ı taḫt eyledi ve ser-ḫalḳa serverlerinden idüp aña göre ṣandalī virdi. [129a12] Cāsūslar Ṭanṭanūş-ı Ciger-dār yārın ceng içün ḫilʿat giydügin bildürdiler. Ferāmerz de Ḳahḳaşān'a fermān [129a13] eyledi,

yārın ʿaskere ceng-i sulṭānī ve neberdi-i ḫāḳānīdür diyü. Münādīler nidā itdiler, iki cānibden tedārüklerin [129a14] görüp ṣabāḥa muntaẓır oldılar çünkim şeb gidüp rūşen olup iki ʿasker yirlerinden ṭurup raḫlarına süvār olup [129a15] meydān merkezine geldiler. Birbirlerine muḳābil ve muḳārin olup alaylar bağladılar, ṣaflar düzdiler. Meydān açıldı, kim gire meydāna [129a16] diyince Rāy-ı Āʿẓam ṭarafından Ṭanṭanūş-ı Ciger-dār gergedān sürüp meydāna girdi. [sürüp meydāna girdi.][256] Ṭarīd-i cevelān [129a17] eyledükden ṣoñra ḳol ḳaldırup çalınan kūs-ı ḥarbīleri diñdirdi ve naʿra urup er ṭaleb eyledi. İslām ṭarafından Ḫişām-ı [129a18] Ẕūr iẕn alup meydāna girdi. Ṭanṭanūş'uñ öñin alup cenge başladılar. Ṭanṭanūş birḳaç ḥamleden ṣoñra Ḫişām'ı ālūde idüp [129a19] bende çeküp ʿalem sāyesine gönderdi. Cüneyd-i Ḫūn-şām biraz cengden ṣoñra anı da bende çekdi. Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken girdi, anı da bend [129a20] eyledi.

Ḫülāṣa-i kelām, Ṭanṭanūş ol gün aḫşam olduḳda ṭabl-ı ārām çalınup dönüp ḳondılar. Ferāmerẕ daḫı Ḳarṭās'ı gönderdi, [129a21] var gör, var pehlevānları Āʿẓam neyler eger öldürmek murād eylerse gel ḫaber eyle, varup ḫalāṣ ideyüm didi. Ḳarṭās'dur, [129a22] Rāy-ı Āʿẓam ʿaskerine gitdi.

Ammā bu yañadan, Rāy-ı Āʿẓam dönüp ḳonduḳda dīvān eyledi. Andan Ṭanṭanūş-ı Ciger-dār'a [129a23] ḫilʿat giyürdi ve pehlevānları öldürmek murād eyledi. Ṭanṭanūş ve Raʿd-ı Cihān-süz ḳāʾil olmadılar, ṣoñra birden öldürürüz [129a24] didiler. Rāy-ı Āʿẓam ya ḳanda ṣaḳlarsın, Ḫudā-perest ʿayyārları gelüp ḫalāṣ iderler didi. Vüzerā şāhum çünki ḫalāṣ iderler [129a25] diyü ḫavf eylersin, ḳalʿa zindānna gönder didiler. Rāy-ı Āʿẓam da anları ḳalʿa zindānına gönderdi ve üzerlerine bekçiler [129b] [129b1] bekçiler[257] taʿyīn eyledi. Ḳarṭās bu ḫaberi alup gelüp Ferāmerẕ'e aḥvāli bildirdi. Ferāmerẕ de muḳayyed olmadı. Ol gice geçüp [129b2] ṣabāḥ oldı. Yine iki leşker binüp ṣaflar düzdiler. Meydān açıldı, Ṭanṭanūş meydāna girdi, er ṭaleb eyledi. İslām [129b3] ṭarafından Cumhūr-ı Aḥżerī girdi. biraz cengden ṣoñra Ṭanṭanūş yıḳup bende çekdi. ʿUmrān-ı Bedeḫşānī girdi, [129b4] anı da bende çekdi.

Ḫāṣıl-ı kelām, ol gün yine aḫşam olınca beş dil-āver bende çekdi. Aḫşam dönüp ḳondılar. Rāy-ı [129b5] Āʿẓam anları da ḳalʿaya gönderdi. İrtesi gün yine meydāna girüp üç pehlevān esīr eyledi, aḫşam dönince anları da [129b6] ḳalʿaya

[256] Metin dışı unsur.
[257] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**bekci** (بكجى)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**bekçi**" şeklinde aktarılmıştır.

gönderdiler. Dördinci gün yine Ṭanṭanūş meydāna girüp er ṭaleb eyledi. Evrān-ı Āhen-derāz iẕīn alup [129b7] meydāna girdi. Ṭanṭanūş'uñ öñin alup cenge başladılar. beyn-eṣ-ṣalāteyn olınca ceng eylediler. Ṭanṭanūş ḫatāʾen [129b8] Evrān'uñ başın yardı gürz ile. Evrān da Ṭanṭanūş'uñ tīġ ile omuzı başın kesdi. Andan Ferāmerẕ aralarına [129b9] girüp bunları ayırdı. Ṭanṭanūş'a var pehlevān zaḫmuñ[258] vardur, eyü eyle de ġayrı cengin benümle olsun didi. Evrān'ı [129b10] daḫı alup döndi. Ṭanṭanūş daḫı dönüp iki leşkerden ṭabl-ı ārām çalınup ḳondılar. Āʿẓam'dur, Ṭanṭanūş'uñ zaḫmın ṣarup [129b11] ḳaldı.

Bu yañadan, Ferāmerẕ daḫı Evrān'uñ zaḫmın ṣardı ve birḳaç gün ceng olmadı. Ol arada Ṣarṣar, Jīvek ʿAyyār'ı [129b12] ve Sārıḳ ʿAyyār'ı aldı. Üçi bir gice ṣūret-i tebdīl idüp ḳalʿaya gitdiler, pehlevānları ḫalāṣ eylemek içün ammā Sārıḳ [129b13] ʿAyyār ḳalʿanuñ āṣān yirin bülürdi, oradan kemend atup burca çıḳdılar. Öte ṭarafına aşup üç ʿayyār zindān [129b14] yolı-y-ıla çekilüp giderken ḳarşudan bir meşʿal ẓuhūr eyledi. biraz ādemler gelürler meger şehrüñ ṣubaşısı idi. Ḳol [129b15] dolaşurdı. Sārıḳ görüp bildi, ṣubaşıdur didi. Ṣarṣar şimdi bunlara bir ṣanʿat idelüm ki zindān ṭarafı ḫālī [129b16] ḳala didi. Başından ṣapanın çıḳarup kiseden bir ṭaş çıḳardı. Meşʿali nişāna alup ṣapana küşād virüp ṭaşdur [129b17] gelmedi. İllā meşʿalile urup tār-mār eyledi, ṣaçılup ādemleruñ üzerine ṭaġıldı. Bunlar bir uġurdan ürküp [129b18] başladılar feryada. Bre ḳoma gitdi ʿayyārlar diyü ün idüp ḫalḳ bu aḥvāli hengāmeden uyanup ḳapudan baş göstereyüm [129b19] diyeni ṣapan ṭaşı-y-ıla urup bre şu ṭarafa gitdi diyü bir ġulġuledür ḳopdı. Ṣubaşı ḫalḳa tekrār fānūs ve [129b20] meşʿale peydā itdirüp şehrüñ için aramaġa başladılar. ʿAyyārlar daḫı bunlaruñ arasında ber-ā-ber gidüp zindāndan [129b21] alarġa bir yire geldiler. Ṣarṣar ʿAyyār gördi, bu meydānda vāfir odun yığmışlar. Hemān uṣūl ile ol oduna ḳarūre-i neft [129b22] urup geçüp gitdi. biraz gidince odundur ṭutuşup pür-āteş ẓuhūr eyledi. Breh breh iḫrāḳ ẓuhūr eyledi diyüp ḫalḳ [129b23] bu hengāmeʾi bıraḳdı. Āteş ṭarafına gitdi. Varup anı söyündürmege yıġıldılar. Nā-gāh Ṣarṣar ʿAyyār şehrüñ bir cānibine daḫı āteş [129b24] idüp ol ṭarafdan daḫı āteş ẓuhūr idince ḫalḳdur şaşup birazı da ol ṭarafa gitdi. Zindāncılar duyup bre bu ne [129b25] ʿalāmetdür diyüp zindānı bıraġup āteşi söyündürmege segirtdiler. ʿAyyārlar bu arada furṣat bulup zindana girdiler. [130a] [130a1] Pehlevānları ḫalāṣ idüp ṭaşra çıḳārdılar.

[258] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**raḫm** (رخم)" şeklinde yazılmıştır. Bu yanlışlık müstensihin harf benzerliğinden dolayı "**zel** (ز)" harfinin noktalarını unutması sonucunda harfin "**re** (ر)" harfi ile karışmasından ötürü olmuş olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**zaḫm**" şeklinde aktarılmıştır.

Ṣarṣar zindān ḳapusında daḫı āteş idüp ṭutuşdurdı. Pehlevānlar ile ḳalʿa [130a2] ḳapusına geldiler, bekçileri anlar da āteşe segirtmişlerdi. Ḳapuyı açup ṭaşra oldılar. Ṣarṣar ile ʿayyārlar varup on beş [130a3] raḫş bulup getürdiler. On beş serveri süvār eylediler. Oradan herkes çadırına geldi.

Ammā rāvī eydür bu ṭarafdan, [130a4] şehir içinde āteşleri söyündürüp zindān ḳapusında olan āteşe geldiler. Āteş zindān içine ṭoġrı gitmiş, breh breh [130a5] diyüp hele anı da söyündürdiler. Gördiler, zindān içinden esīrler gitmiş, yoḳdur. Bu ki dibelik telāşa düşdiler. Ṣabāḥ [130a6] olınca bu aḥvāli Rāy-ı Āʿẓam'a ifāde eylediler. Rāy-ı Āʿẓam eyitdi, ben size ol zemān dimedüm mi Ḫudā-perestler ʿayyārları [130a7] ḳomazlar. Cellādlar didüm, işte imdi ne ḳadar daḫı Ṣarṣar'ları ṭoḳundı didi. Meger kim Ṭanṭanūş'uñ zaḫmı eyü olmış-ıdı. [130a18] Ayaġa ṭurup eyitdi, ey şāhum yārın meydāna girüp saña anlaruñ yirine Ḳattāl Zengī'i getüreyüm didi. Rāy-ı Āʿẓam, [130a9] Ḳattāl Zengī içün ḫilʿat giyürdi.

Bu ṭarafdan, ṣabāḥ olduḳda cümle pehlevānlar dīvān-ı Ferāmerz'e gelüp temennādan ṣoñra yirlerinde [130a10] ḳarār eyledi. Ferāmerz bu pehlevānları görüp ne zemān ḫalāṣ oldıñuz diyüp suʾāl eyledi. Ṣarṣar-ı Sebük-bār olduġı gibi [130a11] naḳl eyledi. Nā-gāh daḫı cāsūslar gelüp yārın Ṭanṭanūş-ı Ciger-dār meydāna girmege ḫilʿat giydi didiler. Ferāmerz daḫı yārın [130a12] cengdür diyü münādīlere nidā itdürdi. Ol gice düşmenüñ az ʿömri gibi mürūr idüp çün ṣabāḥ oldı. Gün ḳubbe-i [130a13] felekden baş gösterüp ʿālem nūr-ı Yezdān'ıla münevver eyledükde Rāy-ı Āʿẓam ṭarafından ceng-i ḥarbīler çalınup leşker-i Hind'dür ʿazm-i [130a14] meydān eylediler. Beri cānibden Ferāmerz ʿaskeri daḫı ceng-i ḥarbīlerin çalup raḫşlarına süvār oldılar. ʿAzm-i meydān idüp [130a15] birbirlerine muḳābil oldılar, ṣaflar bağladılar. Meydān açılup eyā bugün meydāna kim gire, erlik hünerüñ kim göstere, ecel-i [130a16] cāmın kim nūş eyleye, devlet külāhı kimüñ başına gire diyüp iki cānibden herkes naẓar-ı ber-meydān iken anı gördiler, Ṭanṭanūş-ı [130a17] Ciger-dār gergedān sürüp ʿazm-i meydān eyledi. Tamām miyān-ı ṣaḥn-ı ġāye geldükde sipāhīlik ʿarż eyledi ve ṭarafeynden [130a18] çalınan kūs-ı ḥarbīleri dindirdi. Andan naʿra urup gele yā Ḳattāl Zengī meydānuma diyüp Ferāmerz'i daʿvet eyledi. [130a19] Ferāmerz ol gün Rehvār-ı Baḥrī'ye süvār olmış idi. Rehvār'ı sürüp Ṭanṭanūş'a muḳābil oldı. ʿAşḳ idüp yā Ṭanṭanūş [130a20] sen bu ḳādar ḳuvvet ve şecāʿat ṣāḥibi olup böyle bir dil-āver ile sen de seni ḫalḳ eyleyen Rabb'üñi bilmeyüp kendi elüñle yaḳduġın [130a21] āteşi puṭa bilesin

lāyıḳ degüldür saña, gel Müselmān ol benümle yār-i ḳarındaş ol, seni ser-ḳaplān ideyüm diyüp vāfir naṣiḥat [130a22] eyledi. Ṭanṭanūş eyitdi, yā Ḳattāl Zengī bu sözlerüñ şimdi fāʾidesi yoḳdur, bu sözler ol zemān olur kim benüm ṣırtım zemīne getürüp [130a23] baña ġalebe idesin didi ammā Ferāmerz̧ bildi kim bu dil-āverde İslām ʿalāmeti vardur. İmdi dil-āver ḥamle eyle didi. Ṭanṭanūş nīze ile [130a24] irişüp Ferāmerz̧'e ḥavāle eyledi. Ferāmerz̧ daḫı siperin ḳapup ber-ā-ber virdi ve ḳoltuḳ altından yol gösterüp Ṭanṭanūş nīzesin żabṭ [130a25] idüp geçdi, ser-meydāna vardı. Öteden dönüp ṭurdı. Ferāmerz̧, Ṭanṭānūş'uñ nīzesin beğendi. ḥadd-i z̧ātinde ser-ḳāplānlıġa [130b] [130b1] -nlıġa lāyıḳ server gördi ve gördi. Ṭanṭanūş meydān başında ṭurdı. Ferāmerz̧ ne ṭurırsın daḫı ḥamle eylemez misin didi. Ṭanṭanūş [130b2] yā Ḳattāl Zengī cengimüz ber-ā-ber olsun, sen de ḥamle eyle didi. Ferāmerz̧ daḫı irüp Ṭanṭanūş'a bir nīze urdı. Ṭanṭanūş gerçi menʿ eyledi [130b3] ammā ḥayli ıżṭırāb çekdi. Bu kerre gürzin alup irişdi. Ferāmerz̧'e bir ḍarb gürz urdı. Ferāmerz̧'üñ gürzin ber-ā-ber virüp arḳada [130b4] menʿ eyledi. Ferāmerz̧ de bir ḍarb urdı. Ṭanṭanūş menʿ idince ḳan ḳuşandı.

Ḫülāṣa-i kelām, aḫşam olınca kelle-ber-kelle ceng eylediler. Aḫşam [130b5] olduḳda Ferāmerz̧, Rehvār'uñ başın çeküp Ṭanṭanūş'a ṭur pehlevān eyledi. Ṭanṭanūş daḫı ṭurdı. Ferāmerz̧, Ṭanṭanūş'a var imdi bu gice- [130b6] -yi kebābın iç, şerābın taḳviyet-i beden ḥāṣıl eyle, yārın cengimüz bāḳīdür diyüp döndi. Ṭanṭanūş da dönüp iki cānibden ṭabl-ı [130b7] ārām çalınup iki ʿasker döndi ve ḳondılar. Herkes rezm libāsın çıḳarup bezm libāsın giyüp şāhları dīvānına cemʿ oldılar. [130b8] Rāy-ı Āʿẓam, Ṭanṭanūş gelince ḫilʿat virüp Ḳattāl Zengī ile bugün nice idüñ diyü suʾāl eyledi. Ṭanṭanūş çoḳ metīn [130b9] zengī imiş diyüp medḥ eyledi. Rāy-ı Āʿẓam gönlinden bu da Ḳattāl'a cevāb viremez. Raʿd'dan da ümīdüm yoḳdur işte cevāb [130b10] virebilürse gelecekler de vardur, anlar da virmezlerse iş tamāmdur didi. biraz daḫı ṣoḥbet idüp yārın yine cengdür [130b11] diyü herkes çadırlarına gidüp ḫāba vardılar. Beri cāñibden Ferāmerz̧ daḫı gelüp serā-perde-i İskender'e inüp [130b12] yirinde ḳarār eyledi. Begler gelüp yirlü yirinde ḳarār eyledükde Ferāmerz̧'den şāhlar Ṭanṭanūş-ı Ciger-dār'ı suāl eylediler. Ferāmerz̧ [130b13] daḫı anı medḥ eyledi. Ziyāde ḳuvvet, şecāʿat ṣāḥibi dil-āverdür didi ve maġlūb olanlara tesellī virdi. Bundan ṣoñra [130b14] bir miḳdār daḫı oturup herkes bār-gāhına gidüp yatdı çünkim ṣabāḥ oldı. Yine iki leşker süvār olup birbirlerine [130b15] muḳābil oldılar. Meydān açılup Ṭanṭanūş meydāna girdi. Ferāmerz̧

öñin alup aḫşam olınca ceng eylediler. Aḫşam dönüp [130b16] ḳondılar, ṣabāḥ yine bindiler.

Ḥāṣıl-ı kelām, Ferāmerz̲, Ṭanṭanūş'a on iki gün ruḫṣat virüp kelle-ber-kelle ceng eylediler. [130b17] On üçinci gün ḍuḥā vaḳti Ṭanṭanūş'a bir ḳīrāṭ girüden bir ḍarb urdı. Ṭanṭanūş lenger virince altında olan [130b18] gergedānuñ miyānı taḫte-ş̲-ş̲erāya ber-ā-ber olup Ṭanṭanūş kendin zemīne atdı. Ferāmerz̲ de inüp bunlardur boġaz boġaza, muşt [130b19] muşta, yaḳa yaḳaya oldılar. Ferāmerz̲, Ṭanṭanūşı gögsünden ḳapup ṭur yā Ṭanṭanūş böyle yoluşmaḳdan bir şey ḥāṣıl olmaz ancaḳ [130b20] senüñle düvāl ṭutışalum ġālib ve maġlūb düvāl-i kemerde bellü olur zīrā cengüñ ibtidāsı nīze-i āḫiri düvāl kemerdür didi [130b21] ve düvālin teslīm eyledi. Ṭanṭanūş, Ferāmerz̲'üñ miyānında yitmiş ḳat düvāl zencīr kemer-i İskender'e el ṭaḳup yā Nār-ı Nūr diyüp [130b22] zūr ol da Ferāmerz̲'üñ ökçesin zemīnden dört parmaḳ miḳdārı ayırdı. Ferāmerz̲ lenger virüp Ṭanṭanūş ḳolları [130b23] bükildi. Ferāmerz̲ pāyların dürüst zemīne başdı. Ṭanṭanūş bir zūr daḫı eyledi. İkincide Ferāmerz̲'üñ pāyların altı parmaḳ [130b24] ökçeden ḳaldırdı. Ferāmerz̲ lenger virdi. Yine Ṭanṭanūş'uñ ḳolları bükilüp Ferāmerz̲ pāyların dürüst başdı. [130b25] Ṭanṭanūş üçincide öyle zūr eyledi kim dimāġınuñ perdesi çāk olup burnından, aġzından ḳan geldi. Ferāmerz̲'i [131a] [131a1] Ferāmerz̲'i sekiz parmaḳ, ṭoḳuz parmaḳ ökçeden ḳaldırup biraz daḫı teneffüs eyledükden soñra ġayrı idemedi ve ḳapup ṣalıvirdi. [131a2] Ferāmerz̲ eyitdi, yā Ṭanṭanuş ḥaḳḳuña sen daḫı rāżı mısın, ben de senüñ düvāline el urayum mı didi. Ṭanṭanus daḫı düvālin Ferāmerz̲'e teslīm [131a3] eyledi. Ferāmerz̲, Ṭanṭanuş'uñ düvāline elin urup yā Allāh diyüp niçe zūr eylediyse zūr ol da dizine ber-ā-ber ḳaldırdı. Öyle [131a4] ṭutdı, mīzān yañıldı. Ṭanṭanūş zūr idegördi. Ferāmerz̲'in ḳolları bükilmedi. Ferāmerz̲ bir zūr daḫı idüp ikincide [131a5] gögsine ber-ā-ber ḳaldırdı. Yine ruḫṣat virdi. üçinci zūr da Ṭanṭanuş'ı tā başına ber-ā-ber aldı. Yidi adım ṣaġa ve yidi adım [131a6] ṣola ve yidi adım girüye ve yidi adım ilerüye gidüp yine yirine geldi ve Ṭanṭanūş'ı ṣırtı üzerine zemīne ḳoyup ne dirsin [131a7] yā Ṭanṭānuş, İslām'a gelüp benümle yār-ı ḳārındaş olur mısın, yoḫsa bende çeküp öyle mi göndereyüm didi. Ṭanṭanūş inṣāf idüp ol [131a8] sāʿat İslām'a geldi. Ferāmerz̲ daḫı Ṭanṭanūş'ı zemīnden ḳaldırup ṣırtın oḫşadı ve gözlerinden öpdi ve Ḳarṭās'a [131a9] emr eyledi. Varup Ferāmerz̲'üñ yedek gergedānından bir gergedān getürüp Ṭanṭanūş'a virdi. Var imdi yā Ṭanṭanuş, ʿalem dibine [131a10] göreyüm Rāy-ı Āʿẓam neyler diyüp ol gergedāna Ṭanṭanūş süvār oldı ve ʿalem dibine gitdi.

Ferāmerz atına binüp meydānda cevelāna [131a11] başladı ve naʿra urup yā Rāy-ı Āʿẓam meydānuma pehlevān gönder didi. Rāy-ı Āʿẓam, Raʿd'uñ yüzine baḳdı. Raʿd da şāhum [131a12] şimdi Ḳattāl Zengī yoruldı ve hem vaḳt de geçdi. Fermān eyle ṭabl-ı ārām çalınup ʿaskere dönsün, üç gün āsāyiş [131a13] idelüm de dördinci ġayrı meydān benüm olsun didi. Rāy-ı Āʿẓam da ṭabl-ı ārām çaldırup döndiler. Ferāmerz dönüp iki [131a14] leşker ḳondılar. Ferāmerz, Ṭanṭanūş'a Melik Seyf'üñ alt yanında ṣandalī virdi, ṣoñra imtiḥān olup yolınca oturuñ didi. [131a15] Vāḳıʿā sekiz ser-ḳaplan ve on iki ser-ḫalḳa tamām olduḳda imtiḥān olup dīvānda aña göre otursalar gerekdür. Bundan ṣoñra [131a16] üç güne dek iki ṭarafdan ceng yoḳdur diyü herkes kendi ʿāleminde oldı. Bizüm dāstānımuz Kelān Cāẕū ile Sündiyār-ı Merdom-[131a17] ḫor'a giden vezīrlere gelsün.

Rāvī-i şīrīn-zebān öyle naḳl ü beyān eyler kim, Keylān Cāẕū'ya giden vezīr [131a18] bir gün Keylān Cāẕū'nuñ mekānına vardı. Bu Keylān Cāẕū, Kūh-ı Çeylāt dirler bir ṭaġda bir maġarada olurdı. Ṭoḳuz [131a19] ḫalīfesi var idi, her biri kendi gibi üstād-ı sāḫireler idiler. Vezīri görüp şikārdur diyüp ḳapdılar vezīrüñ [131a20] ʿaḳlı gitdi. Feryād idüp bre ben yabancı degülüm sulṭān-ı sāḫirān Keylān Cāẕū'ya geldüm, yanında maṣlaḥatum vardur didi. [131a21] Öyle diyince cāẕūlar bunı alup Keylān Cāẕū'nuñ öñine getürdiler. Vezīrüñ yanında yidi ġulāmı var idi. Anlar maġara ṭaşrasında [131a22] ḳāldılar. Vezīr içeri girdi. Gördi, Keylān-ı Laʿīne oturmış, ṣaḳalı, bıyıḳları birbirine ḳarışmış, ṭırnaḳları daḫı bir ḳārış [131a23] var. Bir pis menḥūs-ı pür-sīs, nursuz Kiryālus-ı laʿīndür. Ṭoḳuz ḫalīfeleri ḳarşusında el baġlayup durdılar. Vezīrdür, [131a24] varup Keylān Cāẕū'nuñ ol murdār elin öpüp getürdügi hedāyāları öñine ḳodı. Keylān Cāẕū, vezīre baḳup kimden [131a25] gelürsin didi. Vezīr eyitdi, ey sulṭān-ı sāḫirān ben Ḳabāliyye şāhı Muḳbil Şāh'uñ vezīriyem ve ḥālā gelişüm Hind iḳliminüñ şehinşāhı, [131b] [131b1] şehinşāhı olan Rāy-ı Āʿẓam yanından gelürem. Ḳaṭṭāl Zengī nām bir Ḫudā-perest ẓuhūr eyleyüp yir getürmez ʿasker ile geldi. [131b2] Sulṭān-ı Hindīstān zebūn olup elinden ʿāciz ḳaldı. Muḳbil Şāh seni taʿrīf eyledi ve beni saña gönderdi. Sulṭān-ı sāḫirāne ne ḳādar [131b3] zaḥmet ise gelsün bizi Ḫudā-perestlerüñ elinden ḫalāṣ eylesin diyü daʿvet iderler. Kerem idüp buyuruñ diyüp şāhlaruñ [131b4] aġzından ʿaẓīm niyāz eyledi. Keylān Cāẕū ey vezīr benüm bir avuç Ḫudā-perestler üzerine varup ḥaḳlarından gelmege ʿarżum vardur [131b5] didi. Vezīr eyitdi, sulṭānum hele luṭf idüñ, öyle gitmek ʿarżuñı bunda bıraġup öyle gidüñ. Tā kim ʿarżuña noḳṣān gelmeye [131b6]

didi. Keylān Cāẕū meger öyle ola didi. Vezīr şimdiki ḥālde bizüm misāfirimüzdür diyüp öñine ṣofra ile ṭaʿām getürüñ, [131b7] ıraḳ yirden gelür, ḳarnı açdur ancaḳ benüm ḫāṣ ṭaʿāmumdan getürüñ didi. Ḫalīfenüñ biri varup ḫınzır postundan bir ṣofra [131b8] getürüp vezīrüñ öñine yaydı. Andan ḫınzır ve kelb ḳafāsından ḳaplar ile ṭaʿāmlar getürdi. Vezīr baḳdı, ḳurbaġa cinsi [131b9] ve ḳampumbaġa ṭolması sümükli böcek ekşilisi yılan ʿaḳreb ḳavurması ve ṣıçan kebabı ve çıyan ṭoḳlaması ve zift ṭurşusı [131b10] ve ḳaṭrān şerābı. Andan buyur ey vezīr-i ḫāṣ diyüp teklīf eyledi. Vezīr bunları görince cigeri ḳopup azġına geldi. Böyle [131b11] şeyleri niçe yisün. İʿtiẕār idüp ḳarnum ṭoḳdur ey sulṭān-ı sāḫirān didi ammā Keylān Cāẕū darılup ey vezīr [131b12] niçün yimezsin yoḫsa ṭaʿāmı begenmedüñ mi, ol ṭaʿām benüm ḫāṣ ṭaʿāmumdur, Riʿayeten saña getürtdüm diyüp gözlerin [131b13] belürtdi. Vezīr dibelik ḫavfe düşüp ne çāre her birinden biraz cümleden yidi. Gelüp hele ḳaldırup ṭaşrada olan [131b14] ġulāmlara virdiler. Anlar daḫı Rāy-ı Āʿẓam'a ve Muḳbil Şāh'a ve vezīre sögerek kimisin yiyüp kimisin dökdiler. Ḳuṣa ḳuṣa [131b15] gebereyazdılar. Keylān Cāẕū ḥażırlanup ḫalīfeleri ile bile küplerin meydāna getürdiler. Her ġulāmı bir ḫalīfe küplerine [131b16] ḳoyup baş ḫalīfe daḫı vezīri aldı ve raḫşlarına daḫı pençelerine alup birer ellerine yılanları alup tāziyāne eylediler. [131b17] Siḥr ḳuvveti-y-ile küplere tāziyāneler urup hevāya aġdılar ve ḳandasın Rāy-ı Āʿẓam ʿaskeri diyüp revāne oldılar. Az zemānda [131b18] leşkere yaḳın bir yire indiler. Keylān Cāẕū ve siḥr ḳuvveti-y-ile bār-gāh peydā idüp ḫalīfelerinden bir cāẕūya vezīri ḳoşup [131b19] Rāy-ı Āʿẓam'a gönderdi.

Ammā bu yañadan, Rāy-ı Āʿẓam melūl ve maḥzūn oturup Ṭanṭanūş da gitdi, yārın Raʿd-ı Cihān-sūz [131b20] daḫı girüp birḳaç gün ceng ider, Ḳattāl Zengī anı da maġlūb ider, ġayrı niçe eylesek gerek bāri şol Keylān Cāẕū didükleri [131b21] melʿūna gelse görsek, ol melʿūn ne herze yir diyüp eleminden bār-gāh-ı Hind'de otururken añsuzın ḳarşusında [131b22] bir duḫter ẓāhir oldı. Rāy-ı Āʿẓam belüñleyüp kimsin ey Bānū, ḳandan geldüñ didi. Meger Cāẕū, vezīre bir nāme inşā itdirmiş-idi. [131b23] Ol duḫter daḫı çıḳarup Rāy-ı Āʿẓam'a virdi. Rāy-ı Āʿẓam nāmeʾi oḳudı. Ben ki Keylān Cāẕū'yam, sen ki Rāy-ı Āʿẓam'san, [131b24] yārın ceng-i ḥarbīlerin çaldırup Ḫudā-perestler ile yine muḳābil olup bir kimesne meydāna girmesün, ben varup meydāna [131b25] girerem, Ḫudā-perestleri ṭutup saña bir bir gönderirem, sen ḥabs eyle, ṣoñra cümlesin birden ḳatl idelüm dimiş. Rāy-ı Āʿẓam şād olup **[132a]** [132a1] ḫoş geldüñ didi. Ol ḫalīfe Rāy-ı Āʿẓam yanında ḳaldı Rāy-ı Āʿẓam da ol sāʿat fermān eyledi,

yārın cengdür didi. Meger cāsūslar [132a2] var idi. ceng nidāsın işidüp geldiler. Ferāmerz'e ḫaber virdiler. Ferāmerz daḫı Ḳahḳaşān-ı Ẕīr-dest'e emr eyledi. ʿAsker-i İslām [132a3] daḫı yārın cengdür diyü münādīler nidā itdürdi. İki cānibden ṣabāḥa munṭaẓır oldılar. Vezīr daḫı Rāy-ı Āʿẓam'a tenhā buluşun [132a4] aġızdan olduġı gibi naḳl eyledi. Ol gice mürūr idüp çün ṣabāḥ oldı. Gün ḳubbe-i felekden baş gösterüp ʿālemi nūr-ı [132a5] Yezdān'ıla münevver ve müzeyyen eyledükde Rāy-ı Āʿẓam ṭarafından ceng-i ḥarbīler çalınup leşker-i Hind süvār olup ʿazm-i meydān [132a6] eylediler. Beriden İslām ʿaskeri daḫı süvār olup kūs-i ḥarbīlere ṭurralar urılduḳda ʿazm-i meydān eylediler.

Ḥāṣıl-ı kelam, iki [132a7] leşker birbirlerine muḳābil olup meydān açıldı. ʿAceb meydāna evvel kim gire diyüp ṭarafeynden naẓar-ı ber-meydān iken anı gördiler. Ṣaḥrādan [132a8] beri bir toz ẓāhir oldı. İçinde bir süvār göründi. Rikābında bir piyāde bād-ı ṣarṣar gibi gelüp meydāna girdi. Gördiler bir mehīb [132a9] şaḫṣdur. Altında evren resminde bir raḫş-ı cihān-peymāsı var, rikābında bir piyāde ʿayyār ṣūretinde meydāna girüp bir miḳdār ṭarīd [132a10] cevelān eyledükden soñra naʿra urup benüm Keylān-ı Evren-süvār, ey Ḫudā-perestler meydānuma gelüñ, size Nār-ı Nūr ḳulların rencīde eylemek [132a11] niçe olur göstereyüm didi. İslām ʿaskerinden Ġażbān-ı Tīġ-zen iẕīn alup at sürüp meydāna girdi. Keylān'uñ öñin [132a12] aldı. Keylān Cāẕū ḥamle eyle didi ammā bir efsūn oḳıyup Ġażbān'uñ ḳuvveti kesildi. Keylān nīzesin çeküp aldı ve yaḳasından [132a13] ḳavrayup yıḳup bağladı. Ol piyādeye virüp Rāy-ı Āʿẓam ṭarafına gönderdi. Rāy-ı Āʿẓam ṭarafından żabṭ eylediler. Keylān-ı Evren- [132a14] süvār tekrār naʿra urup er ṭaleb eyledi. Ferāmerz ṭarafından Behzād-ı Bedeḫşānī girdi. Keylān anı da bende çekdi. Ḳayṭur Zengī girdi, [132a15] anı da, Şeḫūn Zengī girdi anı da, Sām-ı Siyāh Ḳabā girdi anı da bende çekdi.

Ḫülāṣa-i kelam, ol gün aḫşam olınca otuz ḳadar [132a16] pehlevān bende çekdi. Aḫşam olınca yine geldügi cānibe çekilüp gitdi. Rāy-ı Āʿẓam anda ḳalan cāẕū ile esīr olan serverleri [132a17] bir büyük çadıra ḥabs idüp ol cāẕū efsūn eyledi. Çadırı yidi başlu bir ejderhā iḫāṭa eyleyüp yidi yirden baş [132a18] gösterdi. İki ʿaskerden Keylān-ı Evren-süvār'ı söyleşürlerdi bu kimdir diyü. Ḥāṣılı iki cānibden ṭabl-ı ārām çalınup [132a19] dönüp ḳondılar. Ferāmerz de serā-perdesine gelüp begler başına cemʿ oldı. Bugün ol Keylān didükleri pehlevān ḳandan [132a20] geldi ola ẓāhir Rāy-ı Āʿẓam nāme gönderüp daʿvet eylemişdür ammā niçün gelüp ʿaskere ḳarışmadı diyüp her biri [132a21] bir söz

söyledi. Feylesof-ı Dānā eyitdi, ʿasker-i İslām'da yidi gün nuḫusetlik vardur didi. Ol gice geçüp ṣabāḥ oldı. [132a22] İki leşker süvār olup birbirlerine muḳābil olup meydānda ṭurdılar. Meydāndur, açıldı. Anı gördiler, nā-gāh yine ol süvār [132a23] altında sekiz pāylu evren, heybetlü cānverdür. Rikābında ol piyāde gelüp meydāna girdi ve er ṭaleb eyledi. ʿUmrān-ı Bedeḫşānī [132a24] at sürüp Keylān'uñ öñin aldı ve ḥamle eyledi. Keylān siḥr ile ḥamlesin menʿ idüp bir ḍarb ile yıḳdı. Bende idüp ol [132a25] piyāde ile ʿalem dibine gönderdi. Behrām-ı Gerden-keş girdi, anı da yıḳup bende eyledi.

Ḫülāṣa-i kelam, ser-ḫalḳa dil-āverlerinden ol gün aḫşam, [132b] [132b1] aḫşam olınca yine otuz nefer pehlevān esīr eyledi. Aḫşam oldı. Ṭabl-ı ārām çalınup döndiler. Rāy-ı Āʿẓam ol gün esīr [132b2] olan pehlevānları daḫı ol birlerinüñ yanında ḥabs eyledi. Yine irtesi gün iki leşker muḳābil olup Keylān Cāẕū [132b3] geldi. Meydāna giren dil-āverleri yıḳdı. Ol gün yine otuz nefer pehlevān ṭutup gitdi daḫı dönüp ḳondılar. Ferāmerẕ [132b4] eyitdi, bu ḫayrlu ʿalāt degüldür diyüp Rāy-ı Āʿẓam ʿaskerine cāsūslar gönderdi. Cāsūs varup geldi. Pehlevānları [132b5] bir çadırda ḥabs elemişler. Keylān-ı Evren-süvār'dan kimse bir ḫaber bilmez ki, nedür ve nereye gider didi. Bu kerre Ṣarṣar-ı Sebük-bār ʿayyārlarından [132b6] birḳaç ʿayyār alup gice içre Rāy-ı Āʿẓam leşkerine vardı. ḥabs-ḫāne çadırın bulup ol esīr olan dil-āverleri [132b7] ḫalāṣ idemediler. Aẕ ḳaldı kim boġazı ele vireyazdılar. Gelüp gitdiler, irtesi yine iki leşker muḳābil olınca Keylān [132b8] Cāẕū gelüp meydāna girdi. Berehmen-zāden-i zencīr-zen girüp Keylān, zencīrin ṭutup kendin bende çekdi. Keyyūs-ı Nīze-dār girdi. [132b9] Nīzesini bir ḥāl-ıla menʿ olınmaz iken Keylān Cāẕū eli-y-ile ṭutup kendin bir ḍarb ile ālūde eyledi. Evrān-ı Āhen-dīrāz girdi, [132b10] anı da yıḳdı. Gülgūn Zengī, Ṭumṭurāk-ı Pūlād-dest, Ḳanāṭūr Zengī'ye varınca daḫı ol gün yıḳup bende çekdi. ʿAyyār ḳapmaġa el [132b11] degmezdi. Anlaruñ daḫı ḳuvvetleri kesilürdi. Ḳarṭās ise yanına varmazdı. Yine aḫşama ḳarīb geldügi ṭarafa çıḳup giderdi. [132b12] Andan ṭabl-ı ārām çalınup dönüp ḳondılar. Ferāmerẕ melūl oldı. Bu nā-bekār ḳandan ẓuhūr eyledi. Lā-yaʿlemü-l-ġayb, bu melʿūn cāẕū [132b13] ancaḳ didi. Berüde Ferāmerẕ bu ġamda.

Ammā o yañadan, Rāy-ı Āʿẓam daḫı dönüp ḳonduḳda yine esīrleri ol bir pehlevānlaruñ [132b14] yanına gönderüp kendi şāhları ile bār-gāhda ṣoḥbet eylerler iken bār-gāhda bir kütürdi oldı. Bre nedür aṣlı diyince [132b15] Sündiyār Zengī'den vezīr gelüp içeri girdi. Varup Rāy-ı Āʿẓam'uñ öñinde yir öpdi. Şāhum müjde, Sulṭān-ı Zengbār Sündiyār-ı [132b16] Merdom-ḫor geliyor. Yārın bunda gelüp dāḫil olur didi.

Rāy-ı Āʿẓam şād olup tīz istiḳbāle ḥāẓır olunsun, yārın [132b17] ceng yoḳdur didi ve maḫfī ḥabs çadırı üzerinde olan cāẕūya ey ḫalīfe-i sāḫirān var birden sulṭān-ı sāḫirāne [132b18] duʿālar eyle, yārın şöyle bir pehlevān geliyor, yārınki cengi teʾḫīr idüp kendi ʿāleminde olsun. Ol bir gün yine ceng [132b19] eylerüz didi. Ol cāẕūyı Keylān Cāẕū'ya yolladı. Kendi ol vezīre suʾāl eyledi, niçe oldı diyü vezīr daḫı [132b20] şāhum bundan nāme ve hedāyā ile varup kendüsine buluşdum. Nāmeʾi alup oḳıdı, ḥaẓẓ eyledi. Baş vezīrine diyüp [132b21] daḫı ḳalḳdı. Ḳırḳ biñ zengī ile geldi didi. Rāy-ı Āʿẓam aña göre ordū yiri ḥāżır idüp ṣabāḥa muntaẓır oldılar. [132b22] Nīrnek ʿAyyār tebdīl Rāy-ı Āʿẓam dīvānında idi. Sündiyār Zengī, ṣadedin işidüp gelüp Ferāmerẕ'e aḥvāli bildirdi. Ferāmerẕ [132b23] ḫoş imi ḳo gelsün, aña daḫı Ḫudā kerīmdür didi. Ol gice geçüp çün ṣabāḥ oldı. İki cānibden çünkim ceng yoḳdur. [132b24] Ferāmerẕ dīvān idüp cümle şāhlar ve begler serā-perde-i İskender'e geldiler. Oturup ṣoḥbete meşġūl oldılar. Ṣarṣar, Ferāmerẕ'üñ [132b25] ḳarşusında keyfi gelsün diyü şīrīn-kārlıḳ eylerdi ammā Ser-bāz ʿAyyār ile Sārıḳ ʿAyyār varalum şol Sündiyār-ı Merdom-ḫor nasıl [133a] [133a1] laʿīndür, görelüm diyüp ikisi ḳarşucılar ile bile ḳarışup gitdiler. Bir maḥalle vardılar kim Sündiyār-ı Merdom-ḫor da menzilinden [133a2] ḳalḳup gelürdi, ḳarşucılar ile görişüp öñine düşüp ʿazm-i leşker eylediler. Sündiyār'a naẓar eylediler, yüz otuz altı [133a3] eriş ḳaddı var. Bir ʿifrit-i heyʾet zengīdür. Bir pūlād-ı deste-çubuñ ucına bir ʿaẓīm degirmān ṭaşı geçürüp omzına [133a4] urmış ve bir müntehā fīl cüṣṣesinde gergedāna süvār olmış, gören vehm alur. Bunuñ bir babası var Cumhūr Pīr dirler, biñ yaşından mütecāviz [133a5] gözleri dönmiş, bili bükilmiş. Ol ḥāl-ıla melʿūn yine merdom-ḫorluḳ eylerdi. Sündiyār'dur, Rāy-ı Āʿẓam ordūsına gelüp ʿaskeri ḳondı. [133a6] Kendüsi pederi Cumhūr Pīr ile ve ser-ḳaplānları ile Rāy-ı Āʿẓam dīvānına vardı. Rāy-ı Āʿẓam taʿẓīmen ḳıyām gösterüp Raʿd'a işāret [133a7] eyledi, sen ḳalḳ var ṣol ṭarafa geç, şu melʿūn otursun, iş bitdükden soñra ṣandalī yine senüñdür didi. Raʿd-ı Cihān-sūz [133a8] ne disün bundan ziyāde gücendi ammā iẓhār eylemedi ve ḳalḳup ṣol ḳola geçdi. Sündiyār'ı pāy-ı taḫt ṣandalīsine [133a9] geçürdiler. Rāy-ı Āʿẓam, Sündiyār'a żiyāfetler idüp Ḫudā-perestlerden vāfir şikāyet eyledi. Sündiyār, elem çekme yā Rāy, şimden girü [133a10] ben geldüm, senüñ işüñ bitdi, saña ṭutup kebāb idüp yiyeyüm, bir dānesi ḳalmasun didi daḫı birazdan laʿīnüñ ḳarnı [133a11] acıḳdı. Merdom-ḫorluḳ istedi. Ḳırḳ elli ḳadar zengī ile binüp leşkerden alarġa bir ormana vardı. Birḳaç Hindī şikār [133a12] idüp şişe ṣançup kebāb çevirüp yemege başladı ammā Ser-

bāz ʿAyyār ile Sārıḳ ʿAyyār çünkim Sündiyār'ı seyr eylediler. [133a13] Dönüp kendi ʿayyārları-y-ıla müşāvere idüp Keylān-ı Evren-süvār'uñ geldügi ṭarafa gidelüm, görelüm bu Keylān ḳandan [133a14] gelür, ʿaskeri var mıdur, bir ḫaber alayum diyüp ol cāñibe ṭaban eylediler. Cost-u-cū iderek dāmen-i kūha yaḳın yirde gördiler, [133a15] bir ḫınzır postundan bār-gāh ḳurılmış, bār-gāhuñ öñinde bir siyāh kelb yatur. İşte Keylān'uñ bār-gāhı budur ammā ʿacebā bu laʿīn [133a16] cāẕū mıdur, nedür, şimdi niçe idelüm dirken nā-gāh ol kelb ʿayyārları görüp ürmege başladı. Anı gördiler kim bār-gāhdan [133a17] bir ʿuryān ḫerif çıḳdı. Bunlara ṭoġrı baḳup bunlar da ḳaçalum dirken ʿuryān ḥerīf of didi. Ḥerīfüñ aġzından [133a18] iki çatal bir sicim gelüp bir, Ser-bāz'uñ boġazına girift, biri daḫı Sārıḳ ʿAyyār'uñ boġazına girift oldı. Bunları çeküp [133a19] bār-gāh ḳapusına iletdi. Bunlar çoḳ çalışdılar kendülerin ḳurtarmaġa ammā ḳādir olmadılar. Ol ḥerīf bunları bār-gāhdan [133a20] içeri getürdi. ʿAyyārlar gördiler, bir taḫt üzerinde bir menḥūs ḥerīf oturmış, ṣaçları fitil fitile olup ṣaḳal bıyıḳ birbirine ḳarışmış, [133a21] gözleri çiriş çanaġına beñzer, ṭırnaḳları birer ḳarışdan mütecaviz. Ḳarşusında ṭoḳuz dāne kendi gibi murdār laʿīnler el baġlayup [133a22] ṭururlar. Taḫtuñ üzerinde oturan laʿīn ʿayyārlara ḫiṭāb idüp siz Ḫudā-perest ʿayyārları degül misiñüz, bunda cāsūsluġa mı [133a23] geldiñüz diyüp yanında bir degnek ṭururdı, eline alup bir degnek Ser-bāz'a urdı ve bir degnegüñ Sārıḳ'a urup bunları [133a24] bār-gāhdan ṭaşra bıraḳdılar. Ser-bāz söyleyem didi. Hav hav dimege başladı. Bre diyüp kendüye baḳdı. Bir ṭızman köpek olmış, [133a25] başladı köpek gibi ulumaġa. Sārıḳ ʿAyyār, Ser-bāz'a baḳdı. Bir dızmān kedi olmış. Yā Ser-bāz saña ne oldı kim kelb olmuşsın, [133b] [133b1] -sın diyeyüm ṣandı. Mırnav mırnav dimege başladı. Kendüsine baḳdı, bir ʿecāyib ṭızman kedi olmış. Sārıḳ daḫı ḫavlamaġa [133b2] başladı. Biri ḫavlar, biri mavlar, bunlar bu ṣūret ile leşker-i İslām'a ṭoġrı gitdiler. Leşkere varınca anda olan kelbler [133b3] bunları görüp başlarına üşdiler. İkisi birbirlerine arḳa virüp kelbler ile ḫırlaşaraḳ serā-perde öñine geldiler. [133b4] Ḫalḳdur bunları görüp taʿaccüb eylediler. Kedi ile köpek bir yirde ülfet idüp birbirlerinden ayrılmazlar. Ẓāhir ikisi kelbden [133b5] ve-yāḫud bir kediden süd emmişlerdür didiler ammā bunlar serā-perdeden içeri girmek murād eylediler. Bevvāblar ḳomadılar. Bunlar içerüye [133b6] hücūm iderler, bevvāblar ḳomazlar. Bunlaruñ aḥvāli içerüde duyulup Ferāmerz bre nedür bunuñ aṣlı didi. Bevvāblar daḫı devletlü ṣāḥib-ḳırān [133b7] bir ġarībe temāşādur kim olmaz. Bir kelb ile kedi, ikisi ḳarındaş meşābesinde geldiler. Kelbler görelüm diyü hücūm

iderler. Biz ḳovaruz ammā [133b8]anlar yine hücūm ider, gitmezler didiler. Bu kerre Ferāmerz̧ eyitdi, ṣalıvirüñ görelüm ne eylerler didi. Bevvāblar daḫı çıḳup sāʾir [133b9] bevvāblara incitmeñ, göre mavlamaları nedür zīrā ṣāḥib-ḳırān öyle fermān eyledi didüklerinde bunlar daḫı muḳayyed olmadılar. ʿAyyārlar [133b10] furṣat bulup içeri uġradılar. Dosṭoġrı segirdüp Ferāmerz̧'üñ ayaġına biri ḥavlamaġa başladı ve biri mavlaġa başladı. [133b11] Ferāmerz̧ bunlaruñ bu ḥāllerine taʿaccüb idüp ḫayrān oldı. ʿAcebā bunlaruñ ḥikmeti ne ola didi. Feylesof-ı Dānā dönüp eyitdi, ey [133b12] devletlü ṣāḥib-ḳırān bunlar ādem olmaḳ iḥtimāli vardur, siḥre uġramışlardur diyüp tīz bir ḳabża ḫāk getürüp üzerine ism-i [133b13] āʿẓam oḳutdı ve yanlarına gelüp bunlaruñ üzerine ol ḥāki ṣaçdı. Ol sāʿat eyledi. Lerz̧e ṭutup yıḳıldılar. Bunları [133b14] duman bürüdi. Bunlar görünmez oldı. birazdan duman ḳalḳup gördiler, biri Ser-bāz ʿAyyār ve biri Sārıḳ ʿAyyār'dur. [133b15] Ferāmerz̧ bunlara eyitdi, ʿayyārlar bu ne ḥāldür, size ne seyrān oldı diyü suʾāl eyledi. Anlar da başlarına gelen ser-güz̧eşti [133b16] naḳl eylediler. Taḥḳīḳ Keylān-ı Evren-süvār nāmı-y-ıla gelen pehlevānları esīr iden ol melʿūn idi, didiler ve Sündiyār-ı Merdom- [133b17] ḫor Zengī aḥvālin söyleşüp ammā Cihān-baḫş-ı Cihān-ārā biraz oturup ḳalḳup bār-gāhına gitdi ve ġulām gönderüp [133b18] Ser-bāz ʿAyyār'ı daʿvet eyledi. Ser-bāz'dur gelüp Cihān-baḫş öñinde temennā eyledi. Andan buyur ey ṣāḥib-ḳırān-zāde ne ḫizmetiñüz [133b19] var didi. Cihān-baḫş-ı Cihān-ārā eyitdi, yā Ser-bāz seni anuñ-çün daʿvet eyledüm ki ol bār-gāh ḳāndadur, baña göster didi. [133b20] Ser-bāz ʿAyyār daḫı nola diyüp Cihān-baḫş raḫşına bindi. Ser-bāz ʿAyyār rikābına düşüp ol cānibe revāne oldılar. Tā kim [133b21] ol yire geldiler. Ser-bāz ʿAyyār gördi, ne bār-gāh var, ve ne bir kimesne var. ʿAcebā yañlış mı geldük diyüp ol ḳadar aradılar kim [133b22] tā aḫşam oldı. Aṣlā bār-gāhdan eṣer ve nişān bulmadılar.

Ammā rāvī eydür, meger Keylān Cāz̧ū ʿayyāları o ḳıyāfete ḳoduḳdan ṣoñra [133b23] şimden girü bunda oturmaḳ olmaz diyüp Rāy-ı Āʿẓam'a ḫaber gönderüp ḳalḳdı. Leşker-i Rāy-ı Āʿẓam'a varup ḳarār eyledi. [133b24] Cihān-baḫş bulmaduġın aṣlı ol idi. ʿĀkıbet nā-ümīd olup döndiler. Gelürken Cihān-baḫş gördi, ormanda bir ʿaẓīm āteş [133b25] yanar. Ser-bāz ʿAyyār'a, ʿayyār bu yanan āteş nedür, var şundan bir ḫaber getür didi. Ser-bāz nola diyüp vardı. Ormandan içeri girdi. [134a] [134a1] Ne gördi, ḳırḳ elli

ḳadar zengīler birḳaç ādemı şişe şançup[259] kebāb iderler. Bir ḳoca aznāvur zengī oturmış, öñinde ādem kebābı, şerāb [134a2] içüp merdom-ḫorluḳ eyler. Oradan çıḳup ormandan ṭaşra gelüp Cihān-baḫş'a sulṭānum ḳırḳ elli merdom-ḫor zengīlerdür ġālibe gelen [134a3] Sündiyār Zengī babasıdur didi. Cihān-baḫş raḫşından inüp bir dıraḫta bend eyleyüp Ser-bāz ʿAyyār ile ormandan içeri girdiler. Zengīlere [134a4] yaḳın varınca zengīler bunları gördiler, Ḳamṭūr **Pīr'e** ey sulṭān-ı Zengbār iki kimse geliyor diyü gösterdiler. Ḳamṭūr daḫı baḳup gördi, [134a5] iki kimse geliyor, ayaġımuza şikār geldi ṭutuñ şunları didi. İki zengī gelüp bunları ṭutmaḳ diledi. Cihān-baḫş ikisin bir eli-y-ile [134a6] ḳavrayup birbirine çarpup ḫurd-ı ḫām eyledi. Zengīler bu ḥāli görüp Cihān-baḫş'uñ üzerine yüridi. Cihān-baḫş [134a7] bunları sille ile, muşt ile yıḳup daḫı Ser-bāz bende çekerdi. Ḳamṭūr Zengī bu ḥāli görince ġażaba geldi. Hāy nā-bekār [134a8] oġlan sen kimsin kim benüm ādemlerum bende çekesin diyüp bir kerre deste-çūbın ḳapup yirinden ḳalḳdı. Gerçi pīr idi. [134a9] Az zemānda ḫayli metīn nā-bekār idi. Bu kerre Cihān-baḫş'a ol deste-çūbı[260] ḥavāle eyledi. Cihān-baḫş gördi, Ḳamṭūr'uñ [134a10] deste-çūbı ḳażā buludı gibi iner. Hemān pençe açup yaʿni el ayasın ber-ā-ber virdi. Deste-çūb, Cihān-baḫş'uñ avuçına [134a11] indükde şapurdısı ormanı ṭoldurdı. Cihān-baḫş ḳavrayup ẕūr eyledi ve çeküp deste-çūbı elinden aldı, ḥattā [134a12] Ḳamṭūr virmemek murād eyledi ammā olmadı, elinüñ derisi ṣoyılup bile gitdi. Ey melʿūn abdī işte yine kendi bāġuñ [134a13] maḥṣūlidür. Żabṭ eyle diyüp deste-çūbı başınuñ üzerinden çevirüp Ḳamṭūr'a bir deste-çūb urdı. Gerçi Ḳamṭūr [134a14] Zengī daḫı Cihān-baḫş gibi deste-çūbı ṭutmaġa ellerin açdı ammā deste-çūb inince idemeyüp elleri bileklerine varınca [134a15] ḫurd-ı ḫām oldı. Ḳamṭūr Zengī oḫ diyüp ellerinüñ acısından kendin şaşurup baş ḳaçuramadı. Deste-çūb başına inüp [134a16] döşine varınca ḫurde-ḫāş oldı ve beynisi burnından gelüp ol yire ṣaçıldı. Ḳamṭūr Zengī ḳara ṭaġ gibi ḳaġaşadaḳ [134a17] yıḳılup cān-ber-cehennem eyledi. Sāʾir zengīler bu ḥāli gördükde breh breh bu nā-bekār neyledi, bizi şöyle bir ḫınzıruñ ḫiẕmetinde [134a18] dūr ve çehre-i nā-pākinden mehcūr eyledi. Daḫı ne günümüze ṭurup baḳarız diyüp ḳırḳ elli miḳdārı ḳara cānverlar köy [134a19] köpegi gibi arḳalaşup her ṭarafdan hücūm eylediler. Cihān-baḫş bunlaruñ hücūmın görüp gelenlerüñ deste-çūbına Ḳamṭūr'uñ deste- [134a20] çūbın ber-ā-ber virüp ḥamlelerin redd idüp birer deste-çūb-ıla kimin ḳatl ve kimin helāk iderdi.

[259] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**şanc** (صانج)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**şanç**" şeklinde aktarılmıştır.
[260] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**çup** (چوپ)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**çub**" şeklinde aktarılmıştır.

Ser-bāz ʿAyyār da ölenlerin [134a21] yoḳlayup ḳoynından, ḳoltuġından bulunan altuncuḳları celbinde indirdi. Bir miḳdārın daḫı öldürmeyüp yıḳdı. Andan [134a22] bunlara eyitdi, tīz melʿūnlar sāʾirlerin nice kebāb idüp yirsiñüz, bu ṣakār-ı melʿūnları da pişürüp yiyüñ diyü zūr eyledükde [134a23] zengīler nā-çār olup ḫavfından bir uzun şiş peydā idüp Ḳamṭūr'ı şişe ṣançup kebāb eylemege başladılar. Cihān-[134a24] baḫş bunlaruñ temāşāsına ṭurdı. Tamām Ḳamṭūr'ı pişürdiler. Andan ṣaġ ḳalan Zengīler çü ḳoşup Ḳamṭūr'ı ḫora geçürdiler. [134a25] Bu arada ʿayyār iki şiş peydā idüp getürüp iki zengīnüñ küştesin şişlere ṣançup çevirmege başladı. Zengīler, Ser-bāz'uñ, [134b] [134b1] Ser-bāz'uñ bu ḥālin görüp birbirlerine görüñ bunlar daḫı merdom-ḫorlar imiş ẓāhir bunları kendüleri yimege pişürür ammā ṣāḥib-i ṭabīʿat [134b2] nā-bekārlara beñzer. Hiç içlerin ayırtılmayup poḫı-y-ıla arḳı-y-ıla pişüriyorlar. Melʿūnlar bilmezlerdi kim yine anları da kendülere yedürecekdür. Bu arada [134b3] Cihān-baḫş, Ser-bāz'uñ böyle eyledügin görüp eyitdi, ey ʿayyār anları pişürüp neylersin didi. Ser-bāz gülüp ey dil-āver Ḳamṭūr'uñ [134b4] kebabı gördüm. Anlara az gelür. Bāri bir eyüce ṭoysunlar didi ve bunları pişürüp ol zengīlere aluñ bunları da zehrlenüñ diyüp [134b5] ḫāṣılı ol zengīlere yidürdi. Neylesünler zengīler nā-çār yidiler. Meger zengīnüñ ruḫṣat bulup biri uṣūl ile ormandan firār [134b6] eylemiş-idi. Cān atup Sündiyār Zengī'ye varup ey ṣāḥib-ḳırān-ı Zengbār ne ṭurursun. Pederüñ Ḳamṭūr Pīr size ʿömr gitdi didükde [134b7] Sündiyār eyitdi, nereye gitdi, ḳorḳaram maʿtūḥ ḳocaʾı bir ḫuṣūṣdan ötüri darlatdıñuz da Zengbāra dek gitdi didi. [134b8] Zengīler eyitdi, bre yoḳ naṣıl Zengbār uzaḳ yire gitdi, degme de bir daḫı gelmez diyince Sündiyār bre hey melʿūn daḫı nereye gider, [134b9] cehenneme mi gitdi didükde zengīler belī Nār-ı Nūr'a dek gitdi diyüp olan aḥvāli Sündiyār-ı Merdom-ḫor'a cümle naḳl idince [134b10] Sündiyār pederi içün biraz aġlayup ġażabından kāfir oldı ve āteşinden Nār-ı Nūr'a şütūm ġalīẓaya başladı ve fīline süvār, [134b11] süvār olup ol gelen zengīye düş öñüme eyledi. Zengī-i Sündiyār-ı Merdom-ḫor'uñ öñine düşüp işte Sündiyār gelmekde ammā [134b12]

Eẕ īn cānib rāvī eydür, berüde Cihān-baḫş, Ser-bāz'a işāret idüp ḳalḳup gitdiler. Ferāmerẕ ḳanda gidersin ciger-gūşem [134b13] diyü suʾāl eyledi. Şimdi gelürem didi ammā gelmedi. Bir zemān mürūr eyledi. Ferāmerẕ tekrār suʾāl eyledükde Sārıḳ ʿAyyār ilerü [134b14] gelüp devletlü ṣāḥib-ḳırān ġālibā Ser-bāz ʿAyyār ile anlar cāẕūlaruñ ḫaymesine ṭoġrı gitdiler. Zīrā bunda şeh-zāde, Ser-bāz [134b15] ʿAyyār'a işāret idüp ḳalḳdı. Ardınca Ser-bāz daḫı gitdi didi. Ferāmerẕ eyitdi, ḳorḳaram anda

varup melʿūnlar [134b16] Cihān-baḫş'a da furṣat bulup bir ḫaṭā irişdireler. Bre at görüñ eyledi. Ser-ḫāb, Ḳuṭb'ı ḥażırlayup bunuñ iskemlesine [134b17] yanaşdırdı. Server-i ʿālem yirinden ṭurup erbāb-ı bezme siz oturuñ diyüp apul apul serā-perdeden çıḳup Ḳuṭb-ı [134b18] Āteş-dem'e süvār oldı. Sārıḳ-ı Ḥīle-cū'ya düş öñüme diyüp Sārıḳ öñine düşüp o çadır olan semte [134b19] ṭoġrı ʿazm-i rāh eylediler. Tā kim ol maḥalle geldiler. Gördiler, ne çadır var, ne cāẕūlardan bir eşer var. Cihān-baḫş daḫı aşlā [134b20] bu ṭaraflara gūyā kim gelmemiş. Eyā yañlış mı geldük ola diyü Sārıḳ dört yaña baḳdı. Ḥattā baʿżı nişān eylemiş-idi. Gördi, nişānlar [134b21] yirinde maḥall ol maḥaldür ammā çadır ġāib olmış. Eṭrāfa segirdüp çüst cū[261] eylerken ormanda bir āteş var, ne ola diyü [134b22] orman kenārına gelüp gördi, bir gergedān baġlu ṭurur. Diḳḳat-ıla baḳdı, gergedān Cihān-baḫş'uñdur. Bunda şeh-zāde neyler. [134b23] Var ise ormanda görünen āteş olan yirdedür diyüp ormana girdi. Ne gördi, āteş yanar ve şeh-zāde oturmış, [134b24] otuz ḳadar zengīler oturup kebāb yirler. Ser-bāz ʿAyyār üzerlerine nāẕır olmış, elinde bir uzun ḳaluñ kebāb şişi [134b25] ṭurmañ yiyüñ işte sen loḳmanuñ küçügin alduñ, ber-ā-ber aluñ diyüp ṭurur. Şeh-zāde bunları temāşā idüp güler ve Sārıḳ [135a] [135a1] ʿAyyār taʿaccüb idüp ġarib temāşā, bundan māʾil ne ola diyüp daḫı ilerü varınca çatırdısından Ser-bāz belüñleyüp ol ṭarafa yıḳdı. [135a2] Gördi, Sārıḳ ʿAyyār'dur. Şeh-zāde daḫı Sārıḳ'ı gördükde Sārıḳ gelüp şeh-zādenüñ öñinde temennā eyledi. Merḥabā ʿayyār ne ḫaber, bizi [135a3] nice bulduñ didükde Sārıḳ daḫı olduġı gibi naḳl eyledi. Ḥālā ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem Ḳattāl Zengī daḫı bile geldi. Çadırı bulımayup ṣoñra [135a4] ben gergedānı görüp geldüm diyince Cihān-baḫş ġayrı ayaġa ḳalḳup yürüñ imdi gidelüm, zengīler anı bulur diyüp Ser-bāz ve Sārıḳ [135a5] yanınca gergedāna ṭoġrı geldiler ve Sarbāz, Sārıḳ cümle zengīler ile olan bāz-geşti naḳl eyledi. Tā kim bunlardur, ormandan çıḳup [135a6] gergedān yirine geldiler. Şeh-zāde gergedānına süvār olup Ferāmerẕ'üñ olduġı cānibe revāne oldılar. Sārıḳ ilerü Ferāmerẕ'e [135a7] gitdi müjde eylemege ammā Ferāmerẕ daḫı bir yirde ṭurup Sārıḳ ʿAyyār'a baḳardı gelsün diyü ammā Sündiyār Zengī'ye varan zengī [135a8] ḫaber idüp, Sündiyār fīline süvār olup Cihān-baḫş üzerine yüridi ki varup Ḳamṭūr'uñ ḳanı içün Cihān-baḫş'uñ ḥaḳḳından [135a9] gele. Ḥikmet-i Ḫudā, Ferāmerẕ'üñ üzerine çıḳageldi. Ne gördi, Ḳattāl Zengī ḳarañu gicede raḫşı-y-ıla ḳararup ṭurur. Sündiyār, [135a10] Ferāmerẕ'i görince

[261] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**çost cū** (چست جو)" şeklinde yazılmıştır. Müstensihin metnin genelinde yaptığı yanlışlar da göz önünde bulunularak kelime çevriyazıya "**cost-u-cū**" şeklinde aktarılmıştır.

ṭorbada yılan görmişe döndi ammā yine belki gice **içre** iş görem diyüp hemān Ferāmerz̲'üñ üzerine [135a11] ṭoġrıldı. Çıḳarup ey nā-bekār mekārim zengī eyü elüme girdüñ, cān elümden ḳanda ḫalāṣ idersin diyüp bir kerre miyānından [135a12] tīġ-i āteş-tābın ʿuryān idüp irişdi. Servere bir tīġ-tīz-i ser-tīz, ḫūn-rīz öyle ʿaşḳ eyledi kim eger Ferāmerz̲'den ġayrı [135a13] pehlevān olsaydı taḫḳīḳ laʿīn serden ferş-i z̲emīne varınca iki pāre eylerdi ammā Ferāmerz̲ gördi kim Sündiyār Zengī'nüñ [135a14] tīġi yıldırım miṣāl añsuzın parlayup iner. Ferāmerz̲ böyle ibtidā ḥamlede tīġ ḥavāle eyledügine ol ḳādar ġażaba geldi kim olmaz. [135a15] Ḫuṣūṣā gice ola. Ferāmerz̲, Sündiyār'a ey laʿīn er olan gice ḫaṣmına ḳılıçı ḥavāle eyler diyüp bunuñ çehre-i nā-pākine öyle bir sille-i [135a16] ṣāḥib-ḳırānī urdı kim ṣadāsı ol vādīʾi pür eyledi. Esbāb-ı esāfilüñ Sündiyār-ı Merdom-ḫor'uñ fır-ā-fır başına dönüp Ferāmerz̲'üñ [135a17] beş parmaġı ṣuratında nişān olup siyāh iki mūr olup gözleri ḳarardı, göñli bulandı ve tīġ elinde aṣılı ḳaldı [135a18] ve ayaḳları rikābından boşanup tepesinüñ üzerine yıḳıldı. Bu maḥalle dek Ser-bāz ʿAyyār gelüp bu cengi gördi. Ferāmerz̲'üñ ḳuvvet-i [135a19] şecāʿatine taḥsīn idüp dürüst ṣāḥib-ḳırān olmaġa şāyeste serverdür didi ve gelüp temennā eyledi. Āferīn devletlü ṣāḥib-ḳırān, [135a20] eyü laʿīne miḳdāruñ bildirdüñ diyüp bend eylemek murād eyledi. Ferāmerz̲ incitme şol laʿīni diyüp muḳayyed olmadı. Sārıḳ olan aḥvāli [135a21] naḳl idüp dönüp Cihān-baḫş'ı ḳarşulayup Sündiyār Zengī aḥvālin bildirdi. Cihān-baḫş oradan Ferāmerz̲'üñ olduġı [135a22] yire geldi ve Sündiyār nerreʾi gördi, raḫşından ser-nigūn olup lāyaʿḳil uzanup yatur. Gülüp laʿīn miḳdārın bulmış didi. [135a23] Ferāmerz̲ eyitdi, ciger-gūşem işitdüm bu cānibe geldügin şāyed cāz̲ūların ġāfil dām-ı siḥrine giriftār olup bir ḫaṭā olur diyü geldüm. [135a24] Elḥamdülillāh yine seni selāmetde gördüm diyü duʿā ve sitāyiş iderek ol aradan döndiler. yap yap serā-perdeye geldiler. Henüz [135a25] daḫı pehlevānlar ʿişret idüp Ferāmerz̲'e müteraḳḳıb idiler. Ne ḫaber ile gelür diyü. Gördiler, Cihān-baḫş ve ʿayyārlar ile geldiler. Ferāmerz̲ içerü, **[135b]** [135b1] içerü girdükde ayaġa ḳalḳdılar. Ferāmerz̲ ʿaşḳ idüp geçüp yirinde ḳarār eyledi, Dil-āverler daḫı yirlü yirinde oturup Ferāmerz̲'üñ [135b2] niçe olduġın ṣordılar. Ferāmerz̲, Cihān-baḫş ve Ser-bāz cümle zengīlerin ve Sündiyār-ı Merdom-ḫor'uñ aḥvālin naḳl idüp begler [135b3] gülüşdiler. biraz daḫı ʿişret idüp herkes bār-gāhına gitdiler. Ferāmerz̲ daḫı câme-ḫāba girüp ḫāba vardı.

Ammā ez̲-in cānib [135b4] **rāvī eydür,** çünki Cihān-baḫş, Ser-bāz ile gitdi. Zengīler daḫı öñlerinde olan kebābı yiyüp ḳalḳdılar ve gördiler, Cihān-baḫş [135b5]

gitdi. Yā biz bunda ne ṭuralum, varup ordūya gidelüm diyüp ormandan çıḳdılar ve orman kenārınca biraz gitdiler. Şeh-zādeden [135b6] ḫavf iderlerdi ki şāyed yine gele diyü. Nā-gāh Sündiyār Zengī'nüñ üzerine [135b7] geldiler. Gördiler, efendileri Sündiyār Zengī'dür, öyle raḫşından yıḳılup bī-hūş yatur. Meger Sündiyār Zengī'ye varup ḫaber ideñ [135b8] zengī, Ferāmerz̲ ile Sündiyār'a muḳābil olup Ferāmerz̲, Sündiyār'ı bir sille ile yıḳduḳda ol zengī firār eylemiş-idi. Ormandan [135b9] gelen zengīler, Sündiyār'ı ḳaldırup raḫşına bindirelüm didiler. Biş parmaḳ yiri siyāh iken lācüverdī olmış. Breh [135b10] pehlevānı cin çarpmış ancaḳ diyüp tiziyye ṣu da yoḳ. Hele birinüñ aḳşānı gelmiş-idi. Şöyle ṭuruñ diyüp dal yarāḳ oldı. [135b11] Ḳuruyacaġın eline alup Sündiyār Zengī'nüñ yüzine gözine serpe serpe işedi. Sıcaḳ sıcaḳ sidik Sündiyār'uñ [135b12] yüzine dökilince ʿaḳlı başına gelüp gözin açdı. Gördi, yigirmi ḳadar zengīler eṭrāfın alup kendüye baḳārlar, ḳalḳup [135b13] oturdı. Dört eṭrāfına baḳup Ferāmerz̲'i göremedi, ḳanda gitdi didi. Zengīler birbirine baḳup kimi ṣorar diyü işāret [135b14] itdiler. Cümlesi omuz ṣıḳup döndiler. Ey sulṭān-ı Zengbār kimi suʾāl idersiñüz didiler. Sündiyār gördi kim, bunlaruñ [135b15] Ferāmerz̲'den ḫaberleri yoḳ. Siz geldiġiñüz zemān benüm yanumda kimse yoḳ mıydı didi. Zengīler ḫayr dil-āver kimse görmedük ancaḳ seni [135b16] bu ḥālde bulduk, size ne ḥāl oldı yoḫsa bizden eyüler mi rāst geldiñüz, ṣūratıñuzda bir lācüverdī pençe taṣvīri [135b17] olunmış didiler. Sündiyār ġayrı cevāb virmeyüp bir ġażab raḫşına süvār oldı ve çadırına ṭoġrı aldı yürüyüvirdi. [135b18] Zengīler de ardına düşdiler ammā muḳaddem ḳaçup gelen zengī ordūya dek ḳaçup Zengbār ʿaskerine ḫaber virdi. Cümlesi ḫaber-dār [135b19] oldı ḥattā Rāy-ı Āʿẓam daḫı dīvanda şāhlar ve begler ile otururlardı. Bu ṣadāyı gūş idüp taʿaccüb iderken Sündiyār [135b20] çadırına inmeyüp ṭoġrı Rāy-ı Āʿẓam bār-gāhına yüridi. Fīlinden inüp içeri girdi. Keylān Cāz̲ū eli-y-ile ʿayyārları [135b21] siḥrile kedi, köpek ṣūretine ḳoyduḳdan ṣoñra ḳalḳup Rāy-ı Āʿẓam ordūsına gelüp Layṭān Vezīr ile Muḳbil Şāh ile [135b22] buluşup Rāy-ı Āʿẓam dīvānına gelmiş idi. Rāy-ı Āʿẓam ittifāḳ idüp yanına almış idi ve taḫtda bile oturup ʿişret [135b23] ve ṣoḥbet iderlerdi. Sündiyār Zengī geçüp yirinde ḳarār eyledi. Rāy-ı Āʿẓam ve ehl-i dīvān çehresine baḳdılar. Ḥālā Ferāmerz̲'üñ [135b24] pençe yiri nişān idüp ḳalmış idi. Raʿd-ı Cihān-sūz ziyāde ḫaẓẓ idüp Ferāmerz̲'e āferīn eyledi ammā Rāy-ı Āʿẓam tecāhülden [135b25] gelüp ey sulṭān-ı Zengbār yüziñe noldı, felek ṭabancasına mı rāst geldüñ yoḫsa Cinnī mi çarpdı didükde Sündiyār [136a] [136a1] Zengī ḥacāletinden dibelik āteş olup neylersin

ey şāh-ı Hindīstān, oralar dursun ancaḳ Ḫudā-perestler pederüm Ḳamṭūr Pīr'i [136a2] ġāfil ʿişret iderken ormanda ḳara cānver gibi başın ezüp öldürmişler. Yarın elbetde ceng olsun. Meydāna çıḳup [136a3] pederüm ḳanın ya aluram yāḫud ben daḫı varup pederüm ile saḳarda bile oluram diyüp ibrām eyledi. Rāy-ı Āʿẓam ṣabr eyle pehlevān [136a4] çünki bir işdür olmış, yārın olmazsa ol bir gün olsun diyü menʿ idegördi. Sündiyār Zengī ḫayr elbetde yārın olsun [136a5] ceng eylerem eger sen muḳayyed olmazsañ kendi ʿaskerümle binüp meydāna girürem didi. Rāy gördi, olmaz. Nā-çār ʿaskere ceng [136a6] tenbīh eyledi. Keylān Cāzū'nuñ ise muradı, pehlevān ṣūret meydāna girüp Ḫudā-perestleri tekrār ṭutup ol bir esīr eyledügi [136a7] pehlevānların yanına ḥabs idüp birden helāk eyleye ammā Sündiyār Zengī araya girüp Keylān Cāzū daḫı muḳayyed olmadı.

El-ḳıṣṣa, [136a8] ol gice mürūr idüp ṣabāḥ oldı. Āftāb-ı ʿālem-tāb Ḳāf'dan baş gösterüp ʿālem nūr-ı yezdānı birle münevver olduḳda Rāy-ı Āʿẓam [136a9] ṭarafından ceng-i ḥarbīlere ṭurralar urıldı. Ferāmerz āgāh olup bildi ki murādı cengdür. Ḳahḳaşān-ı Zīr-dest'e emr eyledi. Ḳahḳaşān [136a10] daḫı mehter başıya ḫaber gönderdi. Kūs-ı İskender-i Kübrā'ya ve ṭabl-ı Āṣaf Şāh'a zaḥmeler urup ol vādīler velvele ve zelzeleye getürdiler. [136a11] Ḫāṣılı ṭarafeynden at, fīl ve gergedānlarına süvār olup alaylar bağlandı, ṣaflar düzildi, meydān açıldı. Eyā bugün meydāna [136a12] kim girüp erlik hünerin kim gösterür ve ecel cāmın kim nūş ider ve devlet külāhı kimüñ başına geçer diyüp nāẓır ber-meydān [136a13] eylerken anı gördiler. Rāy-ı Āʿẓam ṭarafından Sündiyār Zengī fīl sürüp meydāna girdi. Öñince zengī dil-āverleri,

Beyt,

Budur [136a14] ol ḫūk-ı yabāni, budur ol kelb-i ʿaḳūr,

Ya çalar yā ışırır gördügün eyler buḫūr,

Şīr-i ner gibi gelür ḳuyruġı yayın dögerek,

[136a15] cānver avlayıcı ḳoca[262] köpek böyle gerek,

diyü sitāyiş iderek meydāna getürdiler ve selamlayup döndiler. Sündiyār Zengī biraz [136a16] aşaġa yuḳaru fīlin oynadup andan yönüñ İslām ʿaskerinden yaña döndi ve

[262] Bu kelime tıpkıbasm bölümünde "**ḳoça** (قوچه)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Müstensih metinde bu tür kullanımları çokça yapmıştır. Kelime çevriyazıya "**ḳoca**" şeklinde aktarılmıştır.

miġferin başından çıḳarup eger ḳaşına [136a17] geçürdi ve ṣāġ ayaġın üzengüden çıḳārup eger ḳaşına ḳodı ve bülend-āvāz ile naʿra urup benüm ṣāḥib-ḳırān-ı Zengbār Sündiyār-ı [136a18] Merdom-ḫor, ey Ḫudā-perestler meydānuma kimseʾi istemem illā babam Ḳamṭūr Pīr'i helāk eyleyen nā-bekār oġlan gelsün diyü eşekler gibi [136a19] baġırmaġa başladı. Pehlevānlar Cihān-baḫş'uñ yüzine baḳdılar. Cihān-baḫş altında olan Raḫş-ı Cihān-peymāsın sürüp [136a20] pederi Ferāmerz̲'üñ öñine gelüp temennā idüp devletüm ata baña icāzet vir gireyüm, şol melʿūn-ıla ceng ideyüm zīrā beni ister didi. [136a21] Ferāmerz̲ var imdi ciger-gūşem, Ḫudā-yı müteʿāl işin āsān eyleye ammā ṣaḳın ġāfil olma, er gibi ol, melʿūnuñ ziyāde ġażabı vardur [136a22] diyü naṣīḥat eyledi. Cihān-baḫş raḫş sürüp meydāna girdi. Sündiyār'uñ öñin aldı ve ʿaşḳ eyledi. Sündiyār, Cihān-baḫş'a naẓar eyledi. [136a23] Yitmiş eriş ḳaddı var, bir tāze nev-civān ammā heybetinden yüzine baḳan lerzān olur. Baḳa oġlan kimsin didi. Cihān-baḫş eyitdi, [136a24] kimi istersin didi. Sündiyār babamı helāk eyleyen nā-bekārı isterem ki ben de anı öldürüp pederüm Ḳamṭūr Zengī'nüñ intiḳāmum alam [136a25] didükde Cihān-baḫş, Sündiyār'a işte ey laʿīn babañ didükleri laʿīni helāk eyleyen benüm, bildüginden ḳalma, elinden geleni dirīġ [136b] [136b1] dirīġ eyleme zīrā benüm niyyetüm seni de öldürüp babañ yanına göndermekdür didi. Zengī ġażaba gelüp bu laʿīn kendi ḳuvvetine göre [136b2] bir ʿamūd ḳullanurdı. Bu kerre ʿamūdın başınuñ üzerinden devr itdirüp fīl sürdi. Var ḳuvvetin bāzūya getürüp irişdi. [136b3] Cihān-baḫş'a bir ʿamūd ḥavāle eyledi. Cihān-baḫş naẓar eyledi, ʿamūd ḳara ṭāġ gibi gürleyüp iner, tiziyye gürzin ber-ā-ber virüp ṭurdı. [136b4] ʿAmūd gürze nice indi ise ikisinden ḥāṣıl olan ṣadā meydānı ṭutdı ve āteşler ṣaçılup eṭrāfa olan ḫār-ı ḫāşāḳı [136b5] yaḳdı. Cihān-baḫş'uñ ḳolları bükilüp baş ḳaçurdı. Arḳaya alduḳda arḳasında olan siper çenber çenber olup Cihān-baḫş'uñ [136b6] başı at başına ber-ā-ber oldı. Baḳıyyeʾi ḍarb-ı ʿamūd zemīne inüp ṭoz büridi. Cihān-baḫş ṭoz içinde ḳaldı. Sündiyār Zengī [136b7] ʿamūduñ żabṭ idüp ser-meydāna geçdi gitdi. Ser-bāz ʿAyyār segirdüp ṭoz içine girdi. Cihān-baḫş bu maḥalle dek kendin [136b8] dirüp miyānın rāst ḳaldı. Ser-bāz eyitdi, ey dil-āver-i ʿālem neylersüñ laʿīnüñ bir ḍarbından tā bu ḳadar zebūn mı olduñ diyince Cihān- [136b9] baḫş licām silküp raḫşına mahmūz urup ṭozdan ṭaşra çıḳdı. Sündiyār daḫı öteden dönmiş-idi. Cihān-baḫş'ı [136b10] ṣāġ ve sālim görüp bi-ż-żarūrī taḥsīn eyledi. Cihān-baḫş ḫayḳırup ey laʿīn,

Beyt,

Sen itdüñ ḥamleʾi nevbet benümdür,

[136b11] Ḳaçırduñ furṣatı devlet benümdür,

diyüp gürz-i peykerin çeküp eline aldı ve irüp Sündiyār Zengī'ye bir ḍarb-ı şedīd ḥavāle eyledi. [136b12] Sündiyār daḫı ʿamūdın ber-ā-ber virüp gürz-i Cihān-baḫş, Sündiyār'uñ ʿamūdına indükde ḳolları bükilüp baş ḳaçurdı. Ḍarb-ı [136b13] gürz Sündiyār'uñ arḳasında olan sipere inince siper oluḳ oluḳ olup Sündiyār Nerre'nüñ başı fīl başına ber-ā-ber olup mest [136b14] oldı. Baḳıyyeʾi ḍarb-ı gürz zemīne inüp ṭoz Sündiyār'ı büridi. Cihān-baḫş gürzin żabṭ idüp ḳaġan arslan gibi [136b15] gümürdenürek geçüp ser-meydāna vardı. Sündiyār'uñ ʿayyārları ṭoza girüp gördiler, Sündiyār mest olmış hele yüzine āb-ı aḳşān [136b16] idüp Sündiyār göz açup gördi. Felek-i āsiyāb miṣāl başınuñ üzerinden devr eyler. Hele licām silküp ṭozdan ṭaşra çıḳdı [136b17] ve ʿamūdın ḳapup Cihān-baḫş'a bir ʿamūd urdı, Cihān-baḫş menʿ eyledi. Cihān-baḫş urdı, Sündiyār menʿ eyledi. Bu ḥāl [136b18] üzre üç sāʿat ḳadar ceng idüp Sündiyār, Cihān-baḫş'uñ üç gergedānın öldürdi. Cihān-baḫş ġażaba gelüp Sündiyār'uñ [136b19] beş fīlüñ öldürdi ammā Cihān-baḫş ġażabla emr eyledi, ṣalıġ-ı Arduvān'ı getürdiler. Bir kerre deste-çūbından devr itdürerek Sündiyār'uñ üzerine geldi. [136b20] Sündiyār gördi, on sekiz ṭoplu çadır gibi açılup bir dürlü heybetle gelür kim ʿaḳıllar çāk [136b21] olur. Nā-çār siperin başına çeküp yā Nār-ı Nūr himmet mühmelātın sen gönder diyüp ṭurdı ammā Cihān-baḫş maḥall yirine geldükde [136b22] terāzū-yı rikāba dürüst baṣup yā Ḫudā diyüp Sündiyār'a bir ṣalıḳ öyle çarpdı kim ṭopunuñ biri fīlinüñ kellesine gelüp [136b23] on yidisi yek-pāre vücūdına urup Sündiyār Zengīʾi eşkāl-i ṭılısmāta döndürdi. Ser-ā-pā üstüḫānları ḫurd olup [136b24] ʿāṣıḳ ṭorbasına döndi. Zengbār ʿaskerinden ġırīv feryād ḳopdı. İslām ʿaskerinden ʿaleyke ʿavnullāh ey ciger-gūşe-i [136b25] seyfullāh ṣadāsı ʿayyūḳa peyveste olup gül-bang ve taḥsīn ṣadāsı ṣaḥrā ve kūhistānı pür eyledi. Dilediler kim Zengbār [137a] [137a1] ʿaskeri birden hücūm idüp Sündiyār'uñ intiḳāmın alalar ammā Keylān Cāẕū ḳomayup bir kerre efsūn eyledi. On iki [137a2] ayaḳlu bir ejderhā-yı zebān at resminde raḫt ve ālātı müretteb ẓāhir oldı. Laʿīn üzerine süvār olup ʿazm-i meydān eyledi [137a3] ve gelüp Cihān-baḫş'a bir miḳdār alarġa muḳābil olup raʿd-ı felek gibi heybetle ḥayḳırup benüm Keylān-ı Ejder-süvārī, nā-bekār Ḫudā- [137a4] perest, Sündiyār gibi ṣakār laʿīni helāk eyledüñ. Yā ḳor mıyam anuñ intiḳāmın sende diyüp hemān ḳoynundan bir ip çıḳarup [137a5] yidi düğüm urdı ve bir efsūn idüp Cihān-baḫş'uñ üzerine atıvirdi. İp yire düşince yidi başlu [137a6] bir mehīb

ejderhā-yı zebān oldı ve başın birbiri üzerine ḳoyup boyunların kemerlendirüp aġzından āteşler ṣaçaraḳ [137a7] Cihān-baḫş'uñ üzerine hücūm eyledi. Cihān-baḫş'uñ cān başına ṣıçradı. Bildi kim siḥr ʿalāmetidür. tiziyye Esmāʾullāh'dan [137a8] baʿż ism oḳuyup tīġ-i ser-tīzin ʿuryān eyledi. İrişüp ejderhānuñ kellelerin ṣırasına götürüp bir tīġ-i tīz āteş- [137a9] engīz öyle ʿaşḳ eyledi kim ejderhānuñ yidi başı birden künbed miṯāl zemīne düşdi. Bir ṭarrāḳa olup yine ol ejderhā ip [137a10] pāresi oldı. Ḥāṣılı Keylān Cāẕū, Cihān-baḫş'a birḳaç dürlü siḥr eyledi. Cihān-baḫş ibṭāl eyledi. Keylān Cāẕū'nuñ [137a11] gözi Cihān-baḫş'dan ḳorḳdı. Hemān ḳoynında yidi ḳat bir ip çıḳarup ḫalḳa eyledi ve bir efsūn idüp Cihān- [137a12] baḫş'uñ üzerine ḥavāle eyledi ve hevāya atdı. Ol ipüñ ḫalḳası hevāya çıḳınca gitdükçe ḫalḳa açılup büyüdi ve Cihān- [137a12] baḫş'uñ üzerine indi. Bir efsūn daḫı oḳuyup üfürdi ve Cihān-baḫş'uñ lisānı baġlandı, bir nesne okuyamadı. Ol ḫalḳa zemīne [137a14] indükde yidi ḳat āteşden **bārū** olup Cihān-baḫş'ı iḥāṭa eyledi ve Cihān-baḫş ol bārūdan içerüde ḳaldı. Cāẕū [137a15] bir efsūn daḫı idüp bir ip pāresine atıvirdi. Āteşden ṭaşra bir ʿaẓīm-ül-ḳadr ejderha, yidi ḳat āteşden [137a16] olan bārūyı ḳuşadup künbed gibi başın İslām ʿaskerine dönderüp heybetle naẓar eyleyüp ṭurdı. Keylān Cāẕū [137a17] yat imdi nā-bekār öyle olınca bu siyāseti çek diyüp altında olan raḫşın döndürüp ʿalem sāyesine vardı. [137a18] Rāy-ı Āʿẓam ṭabl-ı ārām çaldırup ʿaskeri döndür ḳonsunlar, benüm Ḫudā-perestlere daḫı işüm çoḳdur didi. Rāy-ı Āʿẓam daḫı [137a19] Keylān Cāẕū'nuñ sözi ile fermān eyledi. Ṭabl-ı ārāma ṭurralar urup Hindī ʿaskeri döndi ve nikler girüp Sündiyār [137a20] Zengī'nüñ küştesin meydāndan fīlinde ve üzerinde olan ālāt-ı esbābın ḫod-ı İslām ʿayyārları yaġma eylediler idi. Bu ṭarafdan [137a21] Ferāmerẕ gördi, cāẕū laʿīn, Cihān-baḫş'a ol pā-bendi geçdi ve dönüp gitdi. Ṭabl-ı ārām daḫı çaldırup döndiler. [137a22] Ḫoş imdi laʿīn diyüp güci özledi. Keylān Cāẕū daḫı öyle eyledügi Ferāmerẕ'üñ ḫavfından idi. Meydāna girerse [137a23] iş müşkil olur zīrā Ferāmerẕ'e siḥr teʾṯīr itdiremeyecegin bilürdi.

El-ḳıṣṣa, küffārdan ṭabl-ı ārām çalınduḳda Ferāmerẕ daḫı [137a24] nā-çār emr eyledi. İki ṭarafdan ṭabl-ı ārām çalınup iki leşker birbirinden yüz döndürüp bārgāhlarına gitdiler. Herkes rezm libāsların çıḳarup bezm [137a25] libāsların giydiler. Ferāmerẕ daḫı serā-perdeye gelüp ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānın üzerinden çıḳarup [137b] [137b1] çıḳarup der-ṣanduḳ eyledi. Andan bezm cāmelerin giyüp geldi. Pāy-ı taḫt ṣandalīsinde ḳarār eyledi. Cümle İslām begleri gelüp [137b2] herkes yirlerinde ḳarār

eylediler. Ḫūn gelüp yindi, şükri dinildi. Andan bisāṭ-ı ʿişret gelüp sīm-sāʿid-i sāḳiyān-ı mihr-bān ele cām [137b3] alup devre başladılar. Eşnā-yı ṣoḥbetde Cihān-baḫş aḥvāli añılup ne yüzden ḫalāṣ olur diyü müşāvere olundı. Dönüp [137b4] Feylesof-ı Ekber eyitdi, buña bir vechle çāre yoḳdur. Tā cāẕūyı ḳatl idüp ḳanın üzerine ṣaçmayınca olmaz. Zīrā bu ʿamel cāzūların[263] [137b5] nihāyet ʿilmidür ki kendi içün ʿamel idüp ya ölür ya ḫaṣmı ol ḥālde ḳalur, tevāriḫ kitablarında görmediñüz mi. Hūşeng [137b6] Şāh, Bin Mühelhel Şāh zemānında Kūh-ı Āteş'de Azraḳ Cāẕū Şāh-ı Cīn'üñ ḳızı ile Behrām-ı Cinnī ḳarşu-be-ḳarşu ṭaş idüp [137b7] ḳalbleri gün ṭoġarken ẕāri ẕāri inlerlerdi. Ḳırḳ yıl öyle ḳalup yaz ve ḳış bunca germ ve sertligi çekdiler, [137b8] olmadı. Bir ḥāl ile derdlerine bir devā bulunmadı. Āḫir Hūşeng Şāh, cīn[264] diyārına geldükde bunları görüp suʾāl [137b9] eyledi. Aṣluñ bilüp Gerden-keşān'ı gönderdi. Gerden-keşān ʿAyyār daḫı şīr-pençe ile ʿaẕīm berzaḫları geçüp ʿāḳıbet-i Kūh-ı Āteş'e [137b10] vardı. Azraḳ Cāẕū'yı, ʿAṭṭār Cāẕū iʿāneti-y-ile ele getürüp ol ḳālbler üzerinde ḳatl eylediler. Ḳanı ol ḳālblere [137b11] ṣıçrayup ikisi de ḫalāṣ bulmışdur ve ḥālā Īrān'da ṣāḥib-ḳırān olan Zāloġlı Rüstem-i Kāmurān, Māzenderān'da Dīv-i Sefīd'in[137b12] siḥri ile aʿmā olup yidi yıl yidi kerre yüz biñ ʿasker ile aʿmā ḳaldı idi. Varup Dīv-i Sefīd'i bulup ḳarnın yarup [137b13] cigeri ḳanın şişeye alup getürdi. Cümlesinüñ gözlerine çeküp ḫalāṣ oldılar. İşte buña daḫı cāẕūnuñ ḳanı gerekdür ki [137b14] bu siḥr bārūsına ṣaça[265], maḥv ola didi. Ferāmerẕ imdi ey dānā iḳtiżā eyledi kim varup cāẕū bulup helāk idüp [137b15] Cihān-baḫş'ı bu siḥrden ve bu berzaḫdan ḫalāṣ eyleyem didükde Feylesof eyitdi, devletlü ṣāḥib-ḳırān bu gāruñ feṭḥi senüñ eliñde [137b16] degüldür ve bir de bu kim sen āşikāre varasuñ gerekdür. Cāẕū ḫaber-dār olup pinhān olup ṣoñra bulunmayup ḥāl müşkil olur. Cāẕū [137b17] ḳatl eylemege ḥīle ve tedbīr ister, sen ise ḥīleʾi ḳabūl eylemezsin. Bu iş kimsenüñ elinden gelmez. İllā sulṭān-ı ʿayyārān Ṣarṣar-ı Sebük-bār'uñ [137b18] elinden gelür ve cāẕūnuñ daḫı ḳatli anuñ elindedür. Ol sebeb ile bir büyük düşmendan daḫı ḳatl idüp aḫẕ-i intiḳām eylese gerekdür [137b19] didükde Ferāmerẕ dönüp Ṣarṣar'a baḳup ne dirsin ey Ser-bāz-ı Cihān buña şürūʿ eyler misin didükde Ṣarṣar ayaġa ṭurup eyitdi,

---

[263] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**çārū** (چارو)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**cāzū**" şeklinde aktarılmıştır.

[264] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**çīn** (چين)" şeklinde yazılmıştır. Müstensihin bu noktadaki ikili kullanımları ve kelimenin metinde kullanılışı da dikkate alınarak kelime çevriyazıya "**cīn**" şeklinde aktarılmıştır.

[265] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**şac** (صاج)"şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "c-ç" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**şaç**" şeklinde aktarılmıştır.

[137b20] Beyt,

Başum üstüne ṭapuñ her ne ki fermān buyurur,

Ḳul ḳaçan ṭutmayısar anı ki sulṭān buyurur,

diyüp gidecek oldı. [137b21] Ferāmerz̲ şād olup Ṣarṣar'a biş kise altun virdi. Ṣarṣar yanına Jīvek ʿAyyār'ı alup şīr-āne ṭonlar giydiler ve bizi duʿādan [137b22] unutmañ diyüp Hind ordūsuna revāne oldılar. Tā kim Rāy-ı Āʿẓam dīvānına vardılar. Bir ḥāl ile içerü girüp bir kūşede temāşāya [137b23] ṭurdılar. Gördiler, Keylān Cāz̲ū, Rāy-ı Āʿẓam ile taḫt üzre cümle şāhlardan yuḳaru oturmış muṣāḥabāt iderler. [137b24] Bir zemān Sündiyār Zengī aḥvālüñ açup nā-bekār oġlan şöyle bir zīr-dest zengī pehlevānını ol muḫālif ālāt ile helāk eyledi [137b25] ammā kendü de eyü berzaḫa uġradı didiler. Rāy-ı Āʿẓam dönüp Keylān Cāz̲ū'ya ey sulṭān-ı cāzuyān oġlana ol rengi eyledüñ [138a] [138a1] ammā ḳorḳaram anlar da çoḳ bilür ḥekīmler çoḳdur. Bir ṭarīḳ ile ʿilacın bulup ḫalāṣ iderler didi. Keylān Cāz̲ū germ olup [138a2] ḳahḳaha ile güldi. Ey şāh-ı Hind şimden girü anı Şeyḫ-i Necdī gelse ḫülāṣa çāre bulımaz ve ḳādir degüldür. Meger ben helāk [138a3] olam öyle daḫı kurtulmaz. Tā benüm ḳanum ol siḥre ṣaçmaduḳça ol ise muḥaldür. Zīrā Şeyḫ-i Necdī baña sen daḫı çoḳ ʿömr [138a4] sürüp elinden niçe işler ẓuhūra gelse gerekdür diyü müjde eylemişdür. Daḫı anlar ẓuhūra gelmedi didi ve bu güne niçe kelimāt [138a5] idüp elem çekme ġayrı Ḫudā-perestlerin kārı tamām oldı. Şeyḫ-i Necdī himmetinde yarın bir siḥr ile cümlesin ḥużūruña getüreyüm [138a6] diyüp vāfir lāf-ı güz̲āf eyledi. biraz daḫı ṣoḥbet idüp herkes bār-gāhlarına gitdiler. Keylān Cāz̲ū daḫı ḳalḳup çadırına [138a7] gitdi. Ṣarṣar daḫı Jīvek ʿAyyār ile Rāy-ı Āʿẓam ṭarafından taʿyīn olunan ġulām şekline girüp bile gitdiler. Keylān Cāz̲ū ve bir çadırda [138a8] olurdı. Ṭoḳuz ḫalīfesi var idi. Nevbetce gicede ikisi Keylān'a ḫiz̲met idüp çadırında nigeh-bān idiler. Yidisi [138a9] ġayrı çadırda olurdı. Keylān Cāz̲ū çadıra gelince bir efsūn eyledi. Kendi yatduġı yir pūlād-ı ḳafes iḥāṭa eyledi. [138a10] Cāz̲ū ol ḳafes içinde ḳaldı ve girüp cāme-ḫābına yatdı ve ḫor ḫor uyumaġa başladı. Ol iki cāz̲ū [138a11] daḫı bār-gāh ḳapusında beklemege gitdiler. Rāy ṭarafından ḫiz̲metine taʿyīn olunan ġulāmlar daḫı çadıra gidüp yatdılar. Ṣarṣar ile [138a12] Jīvek ol ḳadar ṣabr eylediler ki ol iki cāz̲ū uyuklamaġa başladılar. Ṣarṣar, Jīvek birer dāne buḫūr-ı ʿayyārı yıḳup yap yap [138a13] cāz̲ūların ḳafāsından gelüp burunlarına ṭutuvirdiler. İkisi de dārūdan geçüp köpek ölüsi gibi ḳıvrılaḳaldılar. [138a14] Birin

Ṣarṣar, birin Jīvek çeküp bu iki cāẕūnuñ başların kesdiler. Andan çadıra girüp ol ḳadar cehd eylediler kim [138a15] ḳafesden girüp Keylān Cāẕū'yı öldüreler olmadı. Bir ḥāl-ıla giremediler. Bunlar ne ḳadar ki ḳafesüñ üzerinden aşup [138a16] iç yüze girmek murād eylediler. Bunlar yuḳaru çıḳduḳça ḳafes de bile çıḳardı. ʿĀciz olup āḫir anı fikr eylediler ki yirden [138a17] laġm idüp öyle yol bulalar. Çadırdan çıḳup bir yir bulup ol aradan iki ser-bāz-ı mümtāz ḫançerlerin ellerine alup [138a18] hemān başladılar laġm urmaġa. Ol ḳādar ki ṣabāḥ yaḳlaşdı. Hele bunlar cidd ü saʿy ile cāẕūnuñ altına varup ḳazaraḳ cāẕūya [138a19] irdiler. Cāẕū câme-ḫāb içre yaturken larḳadaḳ ḳapuya düşer gibi düşince cāẕū belüñleyüp ḫavf-ıla çaġırdı. Yaḳın bulunan [138a20] çadırlardan baʿżıları işidüp eyā ne ola diyü ḳalḳup ḳulaḳ urmaġa başladılar ammā Ṣarṣar cāẕū ḫayḳırduġı gibi yā Allāh [138a21] diyüp gerdānına bir teber öyle urdı kim kellesi ṭop gibi fırladı. tiziyye ḳarnın yarup cigeri ḳanından bir şişe ṭoldırdı.

[138a22] **Ammā eẕ-in cānib Rāvī eydür,** meger Layṭān Vezīr ol gice yaturken bir muḫavvef ve muḫālif rüʾyā görüp dehşet-i rüʾyādan bī-dār [138a23] olup bu rüʾyā ʿalāmet-i ḫayr degüldür. Varayum Rāy-ı Āʿẓam bār-gāhında ne var göreyüm dirken ḳulaġına bir ṣadā geldi, diñledi [138a24] cāẕūnuñ çadırında ammā ṣadā kesildi lākin cāẕūlardan ḳalḳup söyleşmege başladılar. Bunda bir iş var ancaḳ diyüp ḳalḳup [138a25] hemān giyinüp iki ġulām ile çadırdan çıḳup cāẕūnuñ çadırına gelüp gördi. İçerüde ṣadā yoḳ ancaḳ cāẕūnuñ iki, [138b] [138b1] iki ḫalīfesinüñ başın kesmişler, henüz ḳanları aḳar. Bre bunlara ne āfet irdi diyüp çadırdan içerü başın ṣoḳup gördi, [138b2] iki fedāyi ellerinde teber çadırda olan baʿżı tefāruḳ ḳısmın dirüp ceblerine ḳorlar. Ḫudā-perest uġrıları [138b3] gelmiş. Bre ḳomañ diyü feryād idince Jīvek, Layṭān Vezīr'i ṣadāsından bildi. Ṣarṣar'a eyitdi, ey sulṭān-ı ʿayyārān şamata iden [138b4] Layṭān Vezīr didükleri laʿīndür, eyü furṣatdur diyince Ṣarṣar şād oldı. Zīrā evvelden furṣatın arardı öldürmege, Ferāmerẕ'den [138b5] elem çekerdi. Şimdi araya gider, kim öldürdügi bilinmez diyüp hemān segirdüp irüp bir teber öyle urdı kim laʿīnüñ ṭop gibi [138b6] kellesi ġalṭān oldı ammā bu vaḳte dek ḫalḳ ayaġa ḳalḳup çadırlardan ṭaşra oldılar. Ḳavme vardı, bre ṭutuñ [138b7] diyüp ʿasker atlanmaġa başladılar. ʿAyyārları görüp cenge başladılar. Ṣarṣar ve Jīvek daḫı cenge girüp iki ser-bāz dögüşe [138b8] dögüşe kendilerin cengden uġurlayup ṭaşra çıḳdılar. Ġayrı ḫalḳ ġāvġānuñ aṣlın bilmezler. Ḫudā-perestler bizi şeb-ḫūn [138b9] eyledi. Ḳıyās idüp gice ḥālinde birbirlerine urdılar tīġi. Rāy-ı Āʿẓam ḫaber-dār olup bre bunuñ aṣlı nedür didükde [138b10] aṣlın bilmezüz

ammā ġālibā Ḫudā-perestler şeb-ḫūn eyledi didiler. Bu arada Şemūsāy Dānā da gelmiş idi. Rāy-ı Āʿẓam'a ḫayr pād-şāhum Ḳattāl [138b11] Zengī şeb-ḫūn eylemege rıżā virmez, ve irtikāb daḫı eylemez ancaḳ Cihān-baḫş içün ʿayyārlar var ise cāẕū öldürmege gelmişlerdür [138b12] dirken Layṭān'uñ ġulāmları feryād iderek geldiler. Rāy nolduñuz didükde efendimüz Layṭān vāḳıʿa görüp cāẕūnuñ [138b13] çadırından ṣadā işitdi, ḳalḳup Keylān Cāẕū'nuñ çadırına geldükde içerüden iki sipeh-pūş ʿayyārlar çıḳup Layṭān'ı [138b14] öldürdiler ve ceng iderek ʿaskerüñ arasından ġayb oldı didiler. Rāy-ı Āʿẓam, Şemūsāy'a baḳup ey dānā söz senüñdür [138b15] diyerek geldiler meger anlar da şamatādan uyanup ḳalḳdılar. Keylān Cāẕū'nuñ çadırına gelüp ne gördiler, cāẕūlar helāk [138b16] olmış, cān başlarına ṣıçrayup Keylān'uñ yatduġı yire baḳdılar. Taḫtı ile çuḳura düşüp başı kesilmiş ve ḳārnı [138b17] yarıḳ öyle mürd olmış, yatur. Ol idi kim gelüp Rāy-ı Āʿẓam'a ḫaber virdiler. Berüden Ṣarṣar ve Jīvek, leşker-i Hind'den çıḳup [138b18] maʿreke yirine geldiler. Cihān-baḫş'uñ eṭrāfından olan āteşden bārūya şişede olan Keylān Cāẕū ḳanın ṣaçduḳda bir ṭarrāḳa [138b19] oldı. Bi-emr-il-llāhi Teʿālā ol bārū maḥv olup Cihān-baḫş ḫalāṣ oldı. Ṣarṣar aḥvāli naḳl eyledi. Cihān-baḫş murād eyledi ki [138b20] ol intiḳāma kendin cenge ura. Yine gice ceng eylemek erenler kārı degüldür diyüp ordūya geldiler. Ṭoġrı sera-perde-i İskender'e [138b21] geldiler. Meger Ferāmerẕ yatmamış idi, begler ile oturur idi. Ṣarṣar ile Jīvek ne ḫaber ile gelür diyü aña müteraḳḳıb idi. Nā-gāh, Jīvek [138b22] ilerü segirdüp müjde eyledi ve niçe oldıysa vuḳūʿu üzre ḫaber virdi. Ferāmerẕ şād olup cümle begler cāẕūnuñ mürd [138b23Ā] olduġundan ḥaẓẓ eyledi. Nā-gāh, Ṣarṣar ile Cihān-baḫş daḫı gelüp pederinüñ elin öpdi ve küffār ʿaskerinde bir ġāvġā var, [138b24] nedür aṣlı didükde şeb-ḫūn ḳıyās idüp ʿasker-i küffār cenge bend eyler didiler.

Ḫāṣılı, ṣabāḥa dek birbirin ḳırup ṣabāḥ [138b25] oldı. ʿĀlem rūşen olduḳda baḳdılar içlerinde yād kimse yoḳ. cengden el çekdiler ammā Rāy-ı Āʿẓam bu ḫuṣūṣda ziyāde ġamm-gīn oldı. **[139a]** [139a1] Arada ölenlerüñ küştelerin bir yire cemʿ idüp āteşe yaḳdılar. Cāẕūnuñ yidi ḫalīfesi Rāy-ı Āʿẓam'a elbetde bir sulṭān-ı ṣāḫirān [139a2] Keylān Cāẕū'nuñ intiḳāmın Ḫudā-perestlerden aluruz diyüp leşkerden ṭaşra çıḳdılar. Üst ṭarafı ṭaġ idi. Varup bir püşte üzerine [139a3] çıḳup yidisi de ṣıravardı oturdılar. Öñlerine siḥr ṭorbaların döküp siḥre başladılar.

Bu yañadan, Ferāmerẕ oġlu [139a4] Cihān-baḫş ile ve begler ile oturup ʿişret eylerken anı gördiler. Añsuzuñ hevāda bir buluṭ ẓāhir oldı, gitdükce rūy-ı [139a5] cihān

ḳapladı. ʿĀlem ẓulmāt oldı. İslām dil-āverler bu ḥāli görüp taʿaccüb eylediler. Feylesof-ı Ekber, hevāya baḳup bu siḥr ʿalāmetidür [139a6] didi. Tīz ḳalḳup ʿaskerüñ eṭrāfına esmā ile dāʾire cizdi. Emīn oldılar. Nā-gāh bārān-ı şedīd olup seyller aḳmaġa [139a7] başladı. Gördiler, ġayrı yirde hevā açıḳ ve semāda aḳça ḳadar bir buluṭ yoḳ. İllā bu ʿalāmet faḳat İslām ʿaskeri üzerindedür. [139a8] Bārāndan ṣoñra ʿaẕīm ḳar yaġup öyle ṣovuḳ oldı kim insanuñ ağzından tükürük dökilürdi. lākin dāʾireden içeri girmezdi. [139a9] Daḫı ol ḳadar berḳ-i bārān oldı ki gūyā ḳıyāmetden bir nişān oldı ve ol ḳadar mār yaġdı kim ʿaskeri dāʾiren-mā-dār iḥāṭa [139a10] idüp ḳalʿa dīvārı gibi dīvār oldı. Gerçi dāʾireden içerü teʾṯīr eylemedi ammā ʿasker ṣovuḳ şiddetinden bayağı zaḫmet [139a11] çekerlerdi. Feylesof taʿlīmi üzre kimse kendi çadırından çıkmadı. Ol gice bu ḥāl üzre gitdi. Ḥayvānāt olsun [139a12] insan olsun ṣuya muḥtāc idiler. Ṣusuzluḳdan buñalmaġa başladılar. Ṣarṣar ḥayf ol zemān cāẕūları muḳāddem helāk [139a13] eylemedüñ. Yidi ḫalīfesi bir çadırda yaturlardı. Bu siḥr anlaruñ işidür didi. Feylesof eyitdi, añа ʿilāc budur ki yidi [139a14] ser-bāz[266] baş cāndan geçüp bu dāʾireden ṭaşra çıḳup tā ol laʿīnleri bulup ḳatl eylemedükçe yirinden ḫalāṣ bulmaḳ yoḳdur [139a15] didi. Ṣarṣar eyitdi, ey dānā ben ḫalīfemi alup bu işe bil baġlaram ammā şimdi bu ḳārdan niçe geçilür didi. Feylesof eyitdi, [139a16] anuñ işi āsāndur, hemān sen gidecek ḫalīfelerin getür didi. Ṣarṣar-ı Sebük-bār, Jīvek ʿAyyār'ı ve Sārıḳ ʿAyyār'ı ve Ser-bāz ʿAyyār'ı [139a17] ve Cüneyd ʿAyyār'ı ve Ṣabārū ʿAyyār'ı ve Nīrnek ʿAyyār'ı daʿvet idüp geldiler. Feylesof-ı Ekber bu yidi ʿayyārı öñine getürüp [139a18] ḫançerlerine birer ism yazup varuñ imdi hemān ḳar dīvārına bir ādeme ḥamle eyler gibi ḥamle idüp yürüyüñ. Allāh [139a19] yol vire ve işüñüz āsān eyleye didi. Bunlar duʿā ve himmet ṭaleb idüp yüridiler. Dīvār gibi olan ḳara gelince eline [139a20] ḫançerlerin alup hücūm eyledüklerinde bi-emr-il-lāhi ḳardan yol açılup bunlar ol yol ile gitdiler. Yine girüden ḳar ḳavuşup [139a21] bütün olurdı. Bunlar ol ḥāl üzre ḳardan geçüp ṭaşra çıḳdılar. Gördiler, ʿālem rūz-ı rūşen, aṣlā ne ḳar var [139a22] ve ne yaġmur. Bu yidi nefer ʿayyār ordū-yı Rāy-ı Āʿẓam'a gelüp cost-u-cū eylediler. Aṣlā ordūda anlara müteʿalliḳ ṣayd u ṣadā [139a23] yoḳ zīrā cāẕūlar öyle tenbīh eylemişlerdi.

El-kıṣṣa, ʿayyārlar ordūda bir ḫaber alımadılar. Ordūdan ṭaşra çıḳdılar. Ṣarṣar [139a24] bir kerre bütün eṭrāfı gözden geçürdi. Gördi, berḳ-i bārān ṭaġdan berü bir püşte

[266] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**serbār** (سربار)şeklinde yazılmıştır. Fakat bu müstensihin noktayı unutması sonucu yapmış olduğu bir yanlışlık olmalıdır. Kelime metinin geneli düşünülerek "**ser-bāz** (korkusuz, cesur, yiğit) şeklinde düzeltilmiştir.

üzerinden gelür, var ise ol [139a25] laʿīnler andadur diyüp ʿayyārlara gösterdi. Cümle gördiler, ol püşteden ḳalḳup hevāya çıḳār ve İslām ʿaskerinüñ üzerine, [139b] [139b1] üzerine ṭoġrı yürür. Ol aradan hemān ol püşte cānibine gidüp yaḳın varınca ṭaġa ṭırmandılar ve eñselerinden [139b2] dolanup ol püşteye naẓar eylediler. Yidi dāne laʿīn-i bī-dīn başların açup ṣaçların ṭaġıdup üzerlerinde birer ḫınzır [139b3] postından ġayrı nesne yoḳ. Cümle zengīler[267] ve ẕāt-ul-ʿamūdları meydanda ḳıldan görünmez, ṭurma ellerinde birer süpürgeleri var. Öñlerinde bir [139b4] saḳsı pāresi-y-ile murdār ṣu efsūn idüp ol süpürgeleri ol ṣuya baturup İslam ʿaskeri üzerine ṣaçarlar. [139b5] Ḳar, bārān olup sütūn miṣāl hevāya çıḳup İslām ʿaskerinüñ üzerine varur ammā ḫāṣṣaʾ-i esmāʾ-ıla dāʾireden içeri [139b6] teʾṯīr eylemeyüp dağılur ve eṭrāfı dīvar gibi olur. Uzunlığı yaʿni yüceligi mināre ḳadar olmış-ıdı. Ṣarṣar yidi nefer ʿayyāra [139b7] dīv perrī biz yidi, ol laʿīnler yidi, birer dānesin nişanlayup yap yap eñselerinden varup birer ḫançer işleyelüm, birer leşi [139b8] bādaşuñ didi ve kendi başında olan cāẕūyı nişanladı. Ṣarṣar'uñ baş ḫalīfesi Jīvek, ikinci Sārıḳ, üçinci Ṣabārū, [139b9] dördinci Ser-bāz, bişinci Nīrnek ve altıncı Cüneyd bādaşup ḫançerlerin ellerine alup yap yap bu laʿīnlerüñ ḳafālarından [139b10] tā eñselerine vardılar. Cāẕūlar ise kendi şaġillerinde ʿālemüñ keyd-i ḳażāsından ḫaberleri yoḳ. Ṭurma siḥr ile muḳayyed [139b11] idiler. Ṣarṣar, ʿayyārlara işāret idüp birden yidi nefer ʿayyār, yidi cāẕūnuñ niçe eñseleri kökine birer ḫançer işledilerse [139b12] tā ḳabżaya varınca ḫançerler girüp ḫançerlerüñ çekinçe ḳan atılup siḥrleri bāṭıl oldı. Cāẕūlar da apansız ne ḳażāya [139b13] uġraduġın bilmediler. ʿAyyārlar cāẕūları bende çeküp sürüyirek ol püşteden aşaġa indirdiler ammā cāẕūlar beride [139b14] zaḫm-dār olınca siḥrleri bāṭıl olup ol ḳar cümle maḥv oldı. İslām ʿaskeri gördiler ol ẓulmāt defʿ oldı, üzerlerinden [139b15] ḳalḳdı. Bildiler ki ʿayyārlar cāẕūları bulup ya ḳatl eylediler yāḫud bend eylediler ki eyledükleri siḥr bāṭıl oldı. Nā-gāh [139b16] anı gördiler, ṭaġdan berü yidi nefer ʿayyārlar yidi laʿīni birer leşi sürüyüp getürürler. ʿAyyārlar tamām serā-perde öñine bu laʿīnleri [139b17] ṭurġurdılar. Andan Ṣarṣar fi-l-ḥāl yidi dār diküp cāẕūların yidisin de çarmıḫa gerüp baġırdı, çaġırdı. [139b18] Derilerin yüzdi ve omuzlarına yel mumları diküp tamām yanduḳdan ṣoñra dāra çeküp tīr-i bārān itdürdi. Baʿde [139b19] yaḳup küllerin hevāya virdi. Küffār ṭarafından cāsūslar var idi. Bu işkenceʾi görüp ḫavflarından ṭumanlarına ḫaṭā [139b20] idüp firār eylediler. Varup Rāy-ı Āʿẓam'a dīvānında gördükleri gibi naḳl eylediler. Dīvānda

[267] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**zengū** (ذنگو)" şeklinde yazılmıştır. Fakat kelime metnin genelinde "**zengī** (ذنگی)" şeklinde görüldüğü için burada da bu şekilde düzeltilmiştir.

olanlar Ṣarṣar'uñ ġaẕābın [139b21] işidüp ḫavfe düşdiler. Her biri göñüllerinden Nār-ı Nūr ḫışmına uġrasun, nā-bekār ʿayyār özge ġarīmdür didiler [139b22] ammā berü ṭarafdan Ferāmerẕ ziyāde ġażaba gelmiş idi. Cāẕūlaruñ böyle ʿasker-i İslām'a zaḫmet[268] virdüginden Ṣarṣar'uñ yanına [139b23] Ḳarṭas'ı ḳoşup tīz var Rāy-ı Āʿẓam'a söyle, elbetde kendüler ile ayırd olalım, niçeye dek bu ḳadar ʿaskeri bunda eglendirürüz, [139b24] ya öte olsun ya beri göre ne cevāb virür didi. Ṣarṣar nola diyüp Rāy ordūsına vardı. Ḳarṭas daḫı [139b25] bile bār-gāh-ı Rāy-ı Āʿẓam'a irüp destūr ile içeri girdi. Rāy-ı Āʿẓam öñinde ādāb-ı cihān-bānī ne ise icrā eyledükde [140a] [140a1] efendüm ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem Ḳattāl Zengī'nüñ murādı ayırd olmaḳdur. Niçe bir eglenelüm. Bu ḳadar ʿasker ile benüm işüm vardur. Īrān'a gidüp [140a2] Rüstem'den ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānī alsam gerekdür. Elbetde benümle ayırd olsun, gelüp öñümde ser-fürū idüp İslām'a mı gelür yoḫsa [140a3] ceng mi ider baña şāfī cevāb virsün didi. Ne dirsin diyince Rāy-ı Āʿẓam'uñ beñzi bozıldı. Dönüp Raʿd-ı Cihān-sūz'a [140a4] yā Raʿd niçe idelüm, ġayrı iş saña ḳaldı didükde hemān Raʿd-ı Cihān-sūz ben ḳarışmam pād-şāhum, saña zengīler ve cāẕūlar [140a5] yarar, beni neylersin didi. Zīrā cāẕū ḫuṣūṣında Rāy-ı Āʿẓam'a incinmiş idi. Merd dil-āver olduġından ḥīle yolın ṭutmazdı [140a6] ve ḥīle ile olan işi irtikāb eylemezdi. Bu kerre Rāy-ı Āʿẓam, Raʿd'uñ bu cevābından ġamm-gīn olup bildi ki Raʿd-ı [140a7] Cihān-sūz'uñ cāẕū ḫuṣūṣında ḫāṭırı ḳalmışdur. ʿÖẕr dileyüp ey dil-āver-i ʿālem yā neyleyelüm, ẓāhir Ḳattāl Zengī gibi bir ḫażm-ı [140a8] ḳavī ḳarşumda, ṭaşdan aġaçdan[269] imdād umaram. Ha bir ḫaṭādur eyledüm. Ol daḫı işe yaramadı, luṭf eyle, şol [140a9] ʿayyāra cevāb vir diyüp yalvardı. Raʿd-ı Cihān-sūz yine Rāy-ı Āʿẓam'a merḥamet idüp döndi. Ṣarṣar'a eyitdi, ey Ser-bāz-ı [140a10] Cihān, var efendüñ Ḳattāl Zengī'ye benden selām eyle, üç gün āsāyiş olunsun da dördinci gün meydāna girüp kendüsi [140a11] ile imtiḥān oluruz. Ġālib maġlup ẓāhir olduḳdan ṣoñra ḥāl bir ġayrı yüzden daḫı olur diyüp Ṣarṣar'a bir avuç [140a12] altun iḥsān eyledi ve Rāy-ı Āʿẓam'a işāret eyledi, birer ḫilʿat virüp yolladılar. Ṣarṣar ve Ḳarṭas oradan çıḳup [140a13] ṭoġrı Ferāmerẕ'e geldiler. Raʿd'uñ cevābın vireler. Ṣarṣar, Ferāmerẕ'e devletlü ṣāḥib-ḳırān ben Raʿd'a bir şey müşāhede eyledüm, [140a14] Allāhu aʿlem ol dil-āverüñ żamīrinde daḫı İslām'a gelmek niyeti var lākin murādı bir kerre

---

[268] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde görüleceği üzere müstesih tarafından "**raḫmet** (رخمت)" şeklinde yazılmıştır. Cümlenin anlamı düşünüldüğünde kelimenin müstensih tarafından yanlış yazıldığı sonucuna ulaşılmış ve kelime metinde "**zaḫmet**" şeklinde tamir edilmiştir.

[269] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde "**aġac** (اغاج)" şeklinde yazılmıştır. Bu durum müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımlarından kaynaklanmış olmalıdır. Kelime çevriyazıya "**aġaç**" şeklinde aktarılmıştır.

sizüñle imtiḥān ola didi ve ne [140a15] muʿāmele eylediyse naḳl eyledi. Ferāmerz̲ şād olup bu ḥāl üzre ol gün mürūr eyledi, irtesi gün yine ceng [140a16] yokdur diyü Ferāmerz̲'e begleri ile şikāra bindiler. Rāy-ı Āʿẓam dīvān idüp imdād gelen şāhlar ile oturup ʿişret [140a17] ve ṣoḥbete muḳayyed oldılar.

Ammā ez̲ īn cāñib üstād-ı şīrīn-zebān öyle naḳl eyler kim, Ferāmerz̲-i Dilīr ibtidā Rāy-ı Āʿẓam [140a18] ḥükm eyledigi Hind şāhlarına daʿvet-nāmeler irsāl idüp Laysāniyye şāhlarından İlyās Şāh geldükde bir dostum [140a19] vardur, Muḥarrem-ābād'a ḥükm eyler. Muḥarrem Şāh dirler ve bir ḳarındaşı vardur, Ḥürrem Şāh dirler diyüp vaṣf eyledi. Rāy-ı Āʿẓam [140a20] daḫı bir nāme yazup bir vezīr göndermiş-idi. Bir gün vezīr Muḥarrem Şāh diyārına gelüp dīvān-ı Muḥarrem Şāh'a vardı. [140a21] Şāh iki üç kerre yüz biñ ere mālik idi. Cihān pehlevānına Ehremen-i Āhen-dīl dirler. Yüz biñ ere mālik idi ve yüz [140a22] yigirmi dört eriş ḳadd u ḳāmeti var idi. Ḥayli merd mübāriz pehlevān idi ve ṣol pāy-ı taḫt pehlevānına Havrān Hindī [140a23] dirlerdi ve bir ʿayyārı var idi, adına ʿĀṣım-ı Çehār[270]-dest dirler. Rind ve ḳallāş ʿayyār idi. Vezīr iz̲īn ṭaleb eyledükde [140a24] girüp pād-şāhum dīvān-ḫāne ḳapusına bir vezīr geldi. Elçiyem şehinşāh-ı Hindīstān olan Rāy-ı Āʿẓam ṭarafından gelürem, [140a25] şāha nāmem var, buluşmaḳ dilerem dir. Fermānuñuz nedür didükde Muḥarrem Şāh fikre vardı. Rāy-ı Āʿẓam'dan elçi gelmek ne maʿnādur, **[140b]** [140b1] maʿnādur diyü hele vezīre ser-heng gönderüp ḳarşu gitdi. Gelüp ḫoş geldüñ yā vezīr-i ḫāṣ diyüp öñine düşüp dīvāndan [140b2] içeri getürdiler. Vezīr gelüp ādāb-ı erkān icrā idüp duʿā eyledi. Muḥarrem Şāh daḫı taʿẓīmen zānū-be-zānū gelüp ḫoş geldüñ [140b3] ey vezīr-i ḫāṣ diyü ikrām ve iltifāt idüp işāret eyledi. Ḳoltuġına girüp vez̲āret maḳamında yir virdiler, geçüp [140b4] oturdı. Şerbet virdiler, içdi. Andan Muḥārrem Şāh eyitdi, ey vezīr-i ḫāṣ bu diyāra gelmeñe sebeb nedür diyü suʾāl eyledükde vezīr [140b5] daḫı ayaġa ṭurup ḳoynından Rāy-ı Āʿẓam'uñ nāmesin çıḳārup Muḥarrem Şāh'a ṣundı. Bāḳī cevāb nāmededür [140b6] diyüp ḫāmūş oldı. Muḥarrem Şāh nāmeʾi dānā eline virdi, dānā ḳırāʾat eyledi. Ol Nār-ı Nūr'ı medḥ eyledükden ṣoñra [140b7] benüm ḳatumdaki ḥāliyā şehinşāh-ı Hind olan Rāy-ı Āʿẓam senüñ ḳatından ki Muḥarrem-ābād şāhı Muḥarrem Şāh'sın. Üzerüme Ḳattāl [140b8] Zengī nām bir pehlevān geldi. Yir getürmez ʿasker ile sāḥib-ḳırānum diyü iddiʿā ider. Murādı diyār-ı Īrān'a varup Ḳahremān[140b9]

[270] Bu isim tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**Cehār** (چهار)" şeklinde yazılmıştır. Müstensihin "*c-ç*" noktasındaki ikili kullanımları da düşünülerek kelime çevriyazıya "**Çehār**" olarak aktarılmıştır.

oġullarından ḥāliyā Rüstem İbn-i Zāl'uñ ki ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālemdür. Andan ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānī ṭaleb idüp almaḳdur. Kendi [140b10] Ḫudā-perest olmak ile bizi daḫı Ḫudā-perest eylemek ister. Ben de ḥükm eyledügüm şāhları imdāda daʿvet idüp ḥattā [140b11] Laysāniyye şāhı İlyas Şāh da gelüp eṣnā-yı kelāmda benüm şöyle bir dostum vardur, metīn dil-āverleri vardur, bir Nār-ı Nūr [140b12] ġayreti çeker pād-şāhdur. Aña nāme gönderüp daʿvet idelüm, muḫalefet eylemez gelür. Bir ḳarındaşı vardur, Ḫürrem Şāh [140b13] dirler. Ol daḫı Nār-ı Nūr'uñ ḫaṣ ḳulıdur diyüp ben de bu nāmeʾi irsāl eyledüm. Gerekdür ki birāderüñ Ḫürrem Şāh'a da bu aḥvāli [140b14] ifāde idüp gelesiz. Bolay kim nā-bekār zengī'nüñ çoḳluḳ ile ḥaḳḳından gelüp Nār-ı Nūr'uñ ḳulların şer-i şūrından ḫalāṣ idiyüz [140b15] dimiş. Muḥarrem Şāh nāmeden bu cevābı işidüp vüzerāsına ne dirsiz, niçe idelüm didi. Anlar da eyitdiler, çünki sulṭān-ı [140b16] Hindīstān sizden imdād istemiş. Bā-ḫuṣuṣ Nār-ı Nūr ġayretidür, dimiş. Şimdi gitmezseñüz hem Rāy-ı Āʿẓam'uñ ḫāṭırı ḳalur ve hem [140b17] Nār-ı Nūr bizden incinüp yüz döndürür. Soñra barışmaḳ müşkil olur didi. Muḥarrem Şāh daḫı nola bāş üzerine giderüz. Maʿnen [140b18] Nār-ı Nūr'a ḫiẕmet itmiş oluruz diyüp tīz bir nāme yazup bir vezīr ile birāderi Ḫürrem Şāh'a gönderdi. Kendi hemān [140b19] ol gün fermān eyledi. Şehirde mevcud bulunan ʿasker ile ṭaşra bār-gāh çıḳarup taḫt aḥkāmında olan ʿaskere ḫaber [140b20] irsāl idüp leşker-i cemʿīne muḳayyed oldı ve Rāy-ı Āʿẓam ṭarafından gelen vezīri ṣalıvirmeyüp żiyāfetler eylemekde ammā [140b21] Ḫürrem Şāh'a giden vezīr bir gün Ḫürrem zemīne irüp Ḫürrem Şāh'uñ serāyına vardı ve ḳarındaşı Muḥarrem Şāh'dan geldügin [140b22] bildirdi. İẕīn alup dīvān-ı Ḫürrem Şāh'a getürdiler. Şāh vezīre ʿizzet idüp taḫta çıḳardı ve ne ḫiẕmete geldügin suʾāl [140b23] eyledi. Vezīr daḫı işitdügi gibi aġızdan icmāl naḳl eyledi. Andan birāderi Muḥarrem Şāh'uñ muḥabbet-nāmesin virdi. Ḫürrem [140b24] Şāh açup oḳutdı. Aḥvāli naḳl idüp ʿale-l-ʿacele ʿaskerüñ cemʿ idüp gelesin dimiş. Ḫürrem Şāh daḫı ol sāʿat bār-gāh [140b25] çıḳārup eṭrāf-ı eknāfa ḫaber ṣaldı. Az zemānda iki kerre yüz biñ ʿasker miḳdārı peydā[271] eyledi. Cihān pehlevānına Helhelān Hindī [141a] [141a1] dirler. Yüz yigirmi eriş ḳadd çekerdi ve ṣol ḳolda oturan pehlevānına Sāviye-i Hindī dirler. Yüz on altı eriş ḳadd çekerdi. [141a2] Bir gün Ḫürrem zemīn öñinden ḳalkup iki kerre yüz biñ er-ile ʿazm-i Muḥarrem-ābād idüp yaḳın varduḳda ol vezīr ilerü [141a3] gidüp Muḥarrem Şāh daḫı ol maḥalledeñ iki kerre yüz biñ ʿasker tedārük idüp ḳarındaşı Ḫürrem Şāh'uñ gelmesine müteraḳḳıb

[271] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından **"beydā** (بیدا)" şeklinde yazılmıştır. Kelime cümlenin durumuna uygun olacak şekilde çevriyazıya "**peyda**" olarak aktarılmıştır.

iken [141a4] vezīr gelüp pād-şāhum işte birāderüñüz Ḥürrem Şāh geldi, fülān maḥalle irişdi didükde Muḥarrem Şāh ḳarşucılar gönderüp [141a5] birāderi Ḥürrem Şāh'ı istiḳbāl itdürdi ve ḳondurup görüşdi. Muḥarrem Şāh ḳarındaşına üç gün żiyāfet ve ol żiyāfet eṣnāsında [141a6] vāḳiʿ ḥāli naḳl ve ḥikāyet ve tedārük rāh-ı ʿazīmet eyleyüp dördinci gün kūs-ı vedāʿa ṭurralar urılup dört kerre yüz biñ er ile Muḥarrem- [141a7] ābād öñinden ḳalḳup ḳandasın Rāy-ı Āʿẓam ʿaskerine bir menzil ḳala ḳonup Rāy-ı Āʿẓamdan elçilik ile daʿvet-nāme getüren [141a8] vezīr ilerü yürüyüp leşker-i Rāy'a geldi. Rāy-ı Āʿẓam daḫı ceng yoḳ, şāhlar ile oturup dīvānda ʿişret eylerdi. [141a9] Eṣnā-yı ṣoḥbetde Rāy-ı Āʿẓam'uñ ʿaḳlına gelüp İlyās Şāh'a yā İlyās Şāh senüñ şol dostlaruñ olan Muḥarrem Şāh ve Ḥürrem Şāh'a [141a10] giden vezīr de gelüp bir ḫaber getürmedi. Eyā vardı mı yāḫud vardı da gelmediler yoḫsa ʿasker tedārükünde olup bile giderüz [141a11] diyü vezīri de ṣalıvermediler mi dirken nā-gāhdur bār-gāh Rāy-ı Āʿẓam'da bir kütürdi oldı. Bre nedür ol kütürdinüñ [141a12] aṣlı diyince bevvābān ve ser-hengān içeri girüp ey sulṭān-ı Hindīstān, Muḥarrem-ābād cānibine giden vezīr geldi diyü müje [141a13] eylediler. Rāy-ı Āʿẓam bre gelsün görelüm ne ḫaber diyince vezīr içeri girüp yir öpdi. Rāy-ı Āʿẓam eyitdi, yā vezīr ne ḫaber getürdüñ [141a14] nice eyledüñ didükde vezīr duʿā idüp pād-şāhum Nār-ı Nūr devletinde varup nāmeñüz virdüm, Muḥarrem Şāh nola diyüp hemān ol [141a15] sāʿat bār-gāhın çıḳarup birāderi Ḥürrem Şāh'a vezīr gönderdi. Beş on günden ṣoñra iki kerre yüz biñ er ile [141a16] Muḥarrem Şāh daḫı iki kerre yüz biñ ʿasker tedārük idüp işte dört kerre yüz biñ er ile gelüp fülān yire ḳondurdılar. [141a17] Ben müjdeye geldüm, yārın kendüleri de gelüp ʿaskere dāḫil olurlar didi. Rāy-ı Āʿẓam işidüp tīz ṭabl-ı şād-mānī çaldırup [141a18] ḳārşuya ʿasker gönderdi. Berüde İslām ʿaskeri işidüp aṣlı ne ola didükde Ṣarṣar varayum göreyüm niçün şenlik [141a19] iderler, ẓāhir bir yirden imdād gelmişdür diyüp tebdīl-i ṣūret Rāy-ı Āʿẓam dīvānına geldi ve gördi, ḳarşu giderler, ḫaber [141a20] alup ḳarşucılar ile bile gitdi. Muḥarrem Şāh da irtesi gün ol menzilden ḳalḳup nıṣf-ı rāhda istiḳbāle [141a21] gidenlere buluşup görüşdiler. Andan öñlerine düşüp geldiler. Ṣarṣar bunları seyr idüp Ehremān'ı görüp begendi [141a22] ve ʿĀṣım-ı Çehār-dest ʿAyyār'ı,

Ḥāṣılı, bunlar gelüp ordūya dāḫil oldılar. ʿAsker taʿyīn olunan maḥalle bār-gāhlaruñ [141a23] ḳurup ḳondılar. Şāhlar ve pehlevānlar Rāy-ı Āʿẓam dīvānına varup Rāy-ı Āʿẓam ikrām eyledi. Şāhları taḫta çıḳarup [141a24] Ehremān'ı ṣol pāy-ı taḫta geçürüp ʿĀṣım'ı ʿayyār başı ṣandalīsine oturdup żiyāfetde şikāyete başladılar. Ṣarṣar

[141a25] ṭaban alup ordū-yı İslām'a geldi. Serā-perdeye girdi. Ferāmerz̤ ol gün bir yire gitmemiş-idi. Aḥvāli naḳl ve Ehremān'ı medḥ eyledi, [141b] [141b1] eyledi. biraz durup Rāy-ı Āʿẓam'a vardı. Bir kūşede ṭurup temāşāya başladı. Gördi, şāhlar taḫt üzerinde oturup [141b2] Ehremān-ı Āhen-dīl'i ṣol pāy-ı taḫt ṣandalīsinde geçürmişler ve ʿĀṣım-ı Çehār-dest ʿAyyār'ı daḫı Sārıḳ ʿAyyār'uñ birine [141b3] oturtmışlar. Bunlar muṣāḥabata şürūʿ idüp Rāy-ı Āʿẓam gāh Ḳattāl Zengī'den şikāyet eyledi ve gāh Ṣarṣar dirler bir ʿayyārı [141b4] vardur baña dürlü dürlü rengler idüp diyü kendiden şikāyet eyledi. Ehremān-ı Āhen-dīl, ey sulṭān-ı Hindīstān hele ʿayyār [141b5] işine ḳarışmam, merd-i meydān olan dil-āverlerüñ ʿayyār ile kārı yoḳdur ancaḳ Nār-ı Nūr devletinde Ḳattāl Zengī'ye cevāb [141b6] virmek ḳābildür. Meydān olsun herkesüñ miḳdārı anda bellü olur diyüp bir miḳdār atdı ṭutdı. Hemān ʿĀṣım-ı Çehār-dest [141b7] āftābesin geç ḳılup elem çekme ey sulṭān-ı Hindīstān saña ol Ṣarṣar didügüñ ʿayyārı Nār-ı Nūr devletinde bir cins ṣayd [141b8] idüp deste ve beste ḥużūrıñuza getüreyüm ki kendi de neye uġraduġın bilmesün diyüp maġrūrāne ol ḳādar atdı ṭutdı kim [141b9] Hind şāhları gerçekden iʿtimād eylediler. Bu ʿayyāruñ elinden iş gelür diyü ammā Ṣarṣar, ʿĀṣım'uñ bu muʿāmelesin görüp ḫalṭ [141b10] eyleme nā-bekār bu ġurur sende vardur, inşaʾallāh tīz boġazı ele virürsin didi ve Āṣım'uñ ṣaydına ḥīle fikrine düşdi [141b11] ammā ol gün de geçdi. Ṣarṣar gelüp Sārıḳ'a ʿĀṣım'uñ yirine oturduġından ḫaber virdi. İrtesi gün Sārıḳ daḫı tebdīl-i [141b12] ṣūret dīvān-ı Rāy-ı Āʿẓam'a varup ʿĀṣım'ı gördi, kendi ṣandalīsine geçüp ḳarār eylemiş. maḥall düşdükçe eṣnā-yı ṣoḥbetde Ḫudā- [141b13] perestleri şöyle ideyüm, böyle ideyüm diyüp lāf-ı güz̤āf eyler. Sārıḳ bunı böyle görince ġayrete gelüp şol nā-bekāra bir reng [141b14] ideyüm ol da görsün ḥidetinden ziyāde laf urmaḳ nicedür diyüp gözetmege başladı. birazdan ʿĀṣım yirinden durup [141b15] ṭaşra çıḳdı. Varayum Ḫudā-perestlerüñ biraz ordūsın temāşa ideyüm, belki bir iş idem diyüp tenhā yire çıḳup tebdīl-i ṣūret [141b16] ʿazm-i ordū-yı İslām eyledi. Sārıḳ bunı görüp çabucaḳ andan evvel leşker-i İslām kenārında ʿĀṣım'uñ gelecegi yol üzerine [141b17] oturup bir dārūlı ʿaḳīdeye muḳāddem cilā virmişdi. Elmas gibi par par yanardı. Bıraġup kendi ḥācegī ṣūret aġlamaġa [141b18] başladı. ʿĀṣım öteden gelüp gördi, bir ḫāce iḫtiyār olup eli ayaġı direr oturmış aġlar. ʿĀṣım bunuñ yanına gelüp [141b19] ey pīr-i fānī nolduñ niçün aġlarsın, kimden güç gördüñ didi. Sārıḳ eyitdi, oġul hiç kimseden güç görmedüm ancaḳ bir emānet [141b20] ṭaş var idi, şimdi elimden düşürdüm, ṣāḥibine ne cevāb vireyüm. Zīrā bir zī-ḳıymet

ṭaş idi. İḫtiyārlıḳ hezār-ı ʿillet, [141b21] gözlerüm öyle pek seçemez oldı, bulımadum ḳanda gitdi diyüp ʿĀṣım eyitdi, baba belki biri bulup almışdur didi. Sārıḳ ḫayr [141b22] oġul daḫı senden ġayrı kimse gelmedi, taḫmīnüm çoḳ uzaḳ degüldür. Hemān şol ilerüde düşürdüm diyüp ṭaşuñ olduġı [141b23] semti gösterdi. ʿĀṣım ol ṭaraflara baḳınurken gördi, bir yirde ṭaş par par yanup yatur. ʿĀṣım'uñ ṭamaʿından ʿaḳlı gitdi. Ekşer [141b24] bu ʿayyār ḳısmı berzaḫa ṭamaʿı belāsından düşer. ʿAcebā ḳanda gitdi ola diyüp ol ṭarafa vardı. Sārıḳ kūşe-i çeşmīnle açmazdan [141b25] baḳdı. Tā üzerine vardı. Ġayrı baḳmayup āḫir semte baḳdı. ʿĀṣım da Sārıḳ'a baḳdı. Ġāyrı semte baḳār. Hemān cest ṭaşı yirden [142a] [142a1] ḳapduġı gibi azġına atdı. Sārıḳ yine baḳup var mı oġul didi. ʿĀṣım eyitdi, yoḳdur baba kim bilür kim ḳanda düşürdüñ diyüp [142a2] gitmek diledi. Sārıḳ meded oġul bundadur, kerem eyle buluvir, saña yüz altuncuġum vardur vireyüm. Ḳoynundan yüz dāne ḳalp [142a3] parlaḳ altun çıḳardı. ʿĀṣım altunı görince dibelik ṭamaʿa düşüp göñlünden biraz elet-i mülāḥaẓa arayup altunı da elinden [142a4] bir taḳrīb ile ḳapaydum diyüp ararken aġzından ṭaşı unıtdı. Nā-gāh ʿĀṣım'uñ aġzı ḳurumaġa başladı. Ṭaş ʿaḳlına gelüp [142a5] yoḳladı. Gördi kim, azġında eriyüp ġāib olmış. Ṭuydı ki ṭaşda bir ḥīle vardur, hāy ḥaram-zāde taḫḳīḳ bu nā-bekār ḳoca [142a6] ʿayyārdur diyüp yoḳdur hey baba bizi nāfile zaḥmete ḳoyduñ diyüp gideyüm diyince Sārıḳ gel imdi oġul çünkim ol ḳadarca [142a7] arayup zaḥmete girdüñ, saña beş on altuncuḳ vireyüm de emegüñ ḥelāl eyle diyüp altun içinden beş on altun ayırup [142a8] uzatdı. ʿĀṣım bu ḳādar ḫayalleşmiş iken yine altun ṭamaʿına düşdi. Gelecek ḳażā-yı fikr eylemedi. İşte ḳışşadan ḥişşe [142a9] insanı ṭamaʿ çoḳ belāya giriftār eyler. ʿĀṣım'uñ altunı görince ḳarārı ḳālmayup bāri on beş altunı alurken kisesi ile elinden [142a10] ḳapup firār ideyüm, öyle ḳoca ardumca segirdüp gelecek ḥāli yoġa diyüp ilerü geldi kim altunı ala. Sārıḳ cest yirinden [142a11] atılup ʿĀṣım'ı bileginden ḳavradı. Tīz ṭoġrı söyle nā-bekār sen ʿayyār mısın zīrā ben gördüm, benüm ṭaşumı sen yirden alup aġzuña [142a12] atduñ. Neyledüñ ṭaşı yutdun mı cevāb vir diyince ʿĀṣım'uñ cān başına ṣıçradı. Ḳoyuvir nā baña elümi ʿayyār sensin ki baña ṣanʿat ide. [142a13] Yürisin ben bir misāfir kişiyem diyü elüñ silkdi ammā dārū irişmiş-idi, ḳuvvet yoḳ. Bir kerre Sārıḳ bunı yaḳasından ḳapup niçe [142a14] silkdi ise yıḳıldı. Andan iki ellerin ḳafāsına bend eyledi. ʿĀṣım'uñ da dārūsı irüp kendiden geçdi. Kilīm perdesine [142a15] ḳoyup Sārıḳ bunı omzına urdı. Üst yanı ṭāġ idi. Ṭaġa çıḳarup bir yirde ḳodı. Varup beş on ḳadar ḳızılcıḳ [142a16] çubuġı kesüp getürdi. Andan

ʿĀṣım'uñ burnına ṣarb sirke ile acı bādem yaġı sürüp dārūsı defʿ oldı ve aġsırup [142a17] göz açdı. Ḳarşusında bir ʿayyār-ı ṭarrār ṭurur ki felegüñ çenberinden güẕer eyler. Zīrā Sārıḳ kendi ḳıyāfetine girişdi. Gerçi [142a18] Sārıḳ ʿAyyār'uñ vaṣfuñ Rāy-ı Āʿẓam'dan işitmiş idi ammā görmemiş-idi. Sārıḳ ʿaşḳ ola yā ʿĀṣım diyince ʿĀṣım merḥabā cevāhirci [142a19] baba didi. Sārıḳ eyitdi, yā ʿĀṣım cevāhir ṭaşı yutmaḳ hüner degüldür, iş anı ḳuşmaḳdur zīrā anı şimdi seni tā cevāhiri ḳuşınca [142a20] dögsem gerekdür diyüp dikine degnegin birin eline aldı. Tīz yutduġın cevāhiri ḳuş yāḫud aşaġıdan çıḳar diyüp yestehleyince [142a21] dögdi. biraz ārām idüp ol degnegin tamām acısı geçdükde yine eline degnek alup yā ʿĀṣım ʿaşḳ olsun, yola evvelā [142a22] nā-bekār benüm ṣandalīme niçün oturduñ diyince ʿĀṣım ol zemān bildi kim Sārıḳ ʿayyārdur. Aman yā Sārıḳ yeter, inṣāfuñ [142a23] yoḳ mıdur, benüm ol ṣandalīye oturmaḳda ne cürmüm var ẓāhir sen Ḫudā-perest olup gitmişsin, ṣandalī ḥālī ḳalmış, ha biz de [142a24] misāfir geldük, baña ol ṣandalī'i virdiler, ben de oturdum. Bu zanncadur ṣoñra sen de bulursın didi ammā Sārıḳ dinlemedi. [142a25] Biraz daḫı dögüp andan tekrār burnına dārū ḳoḳladup bī-hod eyledi ve ʿĀṣım'ı kendü ṣūretine ḳoyup kendi ʿĀṣım ṣūretine [142b] [142b1] ṣūretine girüp ve yine kilīm perdesine ḳoyup ṣallaşırt eyledi. Ṭaban ḳaldırup ṣuluyaraḳ ṭosṭoġrı Rāy-ı Āʿẓam [142b2] dīvānından içeri girdi. ʿĀṣım-ı Çehār-dest'i kilīm perde ile meydāna ḳoyup zemīn-būs eyledi. Rāy-ı Āʿẓam nedür yā ʿĀṣım [142b3] şikāruñ var ancaḳ didükde Sārıḳ, belī pād-şāhum Īrān ʿayyārlarından iki ʿayyār bir yirde oturur iken bir ṣanʿat ile ikisin de [142b4] dārūladum, işte birin getürdüm, biri daḫı andadur. Varup anı da getüreyüm ammā ġālibā ol biri Ṣarṣar diyü şikāyet [142b5] eyledügüñ ʿayyāra beñzer. Zīrā buña temennā idüp ey sulṭān-ı ʿayyārān diyüp ḫiṭāb eylerdi diyüp kendi ṣūretinde [142b6] ʿĀṣım'ı kilīm perde içinden çıḳardı. Gördiler Sārıḳ ʿAyyār'dur. Rāy-ı Āʿẓam eyitdi, bre işte bu nā-bekār benüm ʿayyārum [142b7] Sārıḳ'dur ki benden yüz döndürüp vardı Ḫudā-perest oldı didi. Sārıḳ eyitdi, imdi taḥḳīḳ ol biri daḫı [142b8] Ṣarṣar'dur ancaḳ bu ʿayyār içün sizden iḥsān isterem. Tā ki ol şevḳle varup anı da getürem. Ḳorḳārum biri gelüp [142b9] ḫalāṣ eyleye didi. Rāy-ı Āʿẓam emr eyledi, beş kise altun getürüp ʿĀṣım diyü Sārıḳ'a virdiler. Sārıḳ altunı alup [142b10] enbāne yirleşdirüp varup ol birinde getüreyüm diyüp ʿacele ile çıḳup fi-l-ḥāl bir ġayrı ṣūrete girüp yine [142b11] içerü girdi. Bir küşede temāşāya ṭurdı. Rāy-ı Āʿẓam eyitdi, şu nā-bekāruñ ʿaḳluñ başına getürüñ, ʿĀṣım ol bir [142b12] ʿayyārı getürince bunı söyledüp biraz ʿitāb idelüm didi. ʿĀṣım ʿAyyār'uñ ʿaḳlın başına

getürdiler. Göz açup [142b13] kendin dīvān-ı Rāy-ı Āʿẓam'da bulup fikre vardı. Sārıḳ beni ṭaġda dögdi ve dārūladı idi, ʿacebā ol nā-bekār mı [142b14] getürdi ola diyüp düşündi ammā Rāy-ı Āʿẓam gördi ki ʿayyāruñ ʿaḳlı başına geldi. Ey siñirinden aşılacaḳ [142b15] ʿayyār nicesin, şimdi kendüñi niçe görürsin.

Beyt,

Her kimüñ murġ-ı dili düşdi hevā vü hevese,

Anı ṣayyād [142b16] felek eli-y-ile ḳoydı ḳafese,

Bilür misin nā-bekār benüm bu ḳadar niʿmetüm ile perverde olup ʿāḳıbet ol güzelüm [142b17] Nār-ı Nūr'dan yüz çevirüp varup Ḫudā-perest olup düşmenlerüme yār olduñ da benüm başuma ḳaṣd eylersin. [142b18] Şimdi seni ne ʿaẕāb ile helāk eyleyem didi. ʿĀṣım eyitdi, pād-şāhum ben ne zemān Ḫudā-perest oldum ve naṣıl [142b19] düşmenler ile yār oldum, sen beni kime beñzetdüñ didükde Rāy-ı Āʿẓam ġażaba gelüp baḳ şol nā-bekāruñ ḥīlesin [142b20] yā şimdi ne dimek istersin. Gūyā bir ḥīle ḳurup elimden ḫalāṣ olmaḳ mı dilersin. Ol fikirleri bırak, şimden girü [142b21] saña necāt yoḳdur hele ṭur şimdi ʿĀṣım rıfḳlerini getürsin de ikiñüzi birden helāk ideyüm didi. ʿĀṣım eyitdi, [142b22] bre hey aḥmaḳ melʿūn sen ne söylersin hele gör ben kimüm didi. Rāy-ı Āʿẓam bre ne yabana söyler, bu nā-bekār kim olsañ [142b23] gerek, işte baña ḫiẕmet eyleyen Sārıḳ ʿAyyār'sın didi. ʿĀṣım bi-ż-żarūrī güci üzildi ve eyitdi, behey pād-şāhum [142b24] benüm nerem Sārıḳ'a beñzer, ben ʿĀṣım ʿAyyār'am ancaḳ Sārıḳ ʿAyyār'uñ ḥīlesine uġradum ẓāhir beni kendi ḳıyāfetine ḳomuşdur [142b25] diyüp üzerine baḳdı. fi-l-ḥaḳīḳa Sārıḳ ʿAyyār'a beñzer.

Ḥāṣılı, söz çoḳ. Gördiler, ʿĀṣım da kendi arası ḫayli **[143a]** [143a1] zemān geçdi. Rāy-ı Āʿẓam da şübheye varup ʿĀṣım'ı ṣoydılar. Üzerinden ol düzme ṣūret gidince gördiler, [143a2] ʿĀṣım ʿAyyār kendüsidür. Muḥarrem Şāh, Rāy-ı Āʿẓam'dan ḥicāb idüp tü yüziñe bre uġursuz, yazıḳ senüñ [143a3] ḳıyāfetiñe. Sārıḳ gibi ʿayyār seni şikār eyleye. Yā Ṣarṣar'a nice cevāb virseñ gerekdür diyüp ḳoġdı. ʿĀṣım ʿAyyār daḫı ḥacālete [143a4] düşüp Rāy-ı Āʿẓam yine incinüp varup Ḫudā-perest olmasun diyü tesellī semtin ṭutup öyle olur yā Muḥarrem Şāh, ben Ḳattāl [143a5] Zengī ʿayyārlarından ne belālar çekmişümdür. Sārıḳ ʿAyyār ḫod iḳlim-i Hind'de ʿayyārlıḳda baña neler itmişdür. ʿAyyārlıḳda yegānelerdendür. [143a6] Bir gün ol da Sārıḳ'ı ele getürür daḫı semtlerin bilmez. Bir kerre aldanmaḳ żarar virmez didi. Bu arada hemān pehlevānlar

143a7 ayaġa ṭurup ey şāh-ı Hindīstān ʿayyār aḥvāli ṭursun, biz bunda yiyüp içmege gelmedük. Fermān eyle, yārın ceng 143a8 olup meydāna girelüm, Ḫudā-perestler ile bir yol elleşelüm. Görelüm Nār-ı Nūr ne gösterür diyüp ḫāhiş gösterdiler. 143a9 Rāy-ı Āʿẓam daḫı anlaruñ sözi-y-ile fermān eyledi. Leşker de yir yir münādīler nidā eylediler. Sārıḳ ʿAyyār hep[272] bunları görüp 143a10 oradan ṭaban alup leşker-i İslām'a gelüp Ferāmerz̲'e geçen aḥvāli cümle naḳl eyledi ve yārın ceng nidā olundı 143a11 diyü ḫaber virdi. Ferāmerz̲ daḫı Ḳahḳaşān-ı Z̲īr-dest'e emr eyledi, yārın cengdür diyü leşker-i İslām'da yir yir münādīler 143a12 nidā eyledi.

Beyt,

İki leşker ser-ā-ser oldı āgāh,

Kim olur ceng-i sulṭānī seḥer-gāh,

Ol gice düşünmek kütāh ʿömri 143a13 gibi mürūr eyledi. Çünki ṣabāḥ oldı. Neyyīr-i Āʿẓam ufḳ-ı muʿaẓẓamdan baş gösterüp ʿālem nūr-ıla ṭolduḳda iki cānibden 143a14 ceng-i ḥarbīlere ṭuralar urılup iki leşker at ve fīl gergedānlarına süvār oldılar ve ʿālemler ḳaldırup ṭuġlar çeküp 143a15 ʿazm-i meydān-ı rezm idüp birbirlerine alaylar düzüp ṣaflar bezediler. Meymene ve meysere ḳalb-i cenāḥ āreste ve pīraste 143a16 olınca ṣaḳḳalar meydānı ṣuladı, ferrāşlar süpürdi. Andan Ṭuran sipāh nāẓır-ı ber-meydān olup eyā bugün meydāna 143a17 kim gire ve erlik hünerin kim göstere ve cām-ı memātı kim nūş ide dirken anı gördiler. Yüz on altı eriş ḳadd-ıla 143a18 bir pehlevān at sürüp yanar āteş gibi meydāna girdi. biraz ṭarīd-i cevelān[273] idüp baʿde ḳol ḳaldırup çalınan ceng-i 143a19 ḥarbīleri diñdirüp bülend-āvāz ile ḥayḳırup beni bilen bilsün, bilmeyenler āgāh olsun, benüm Sāviye-i Hindī. Her kim arzū-yı 143a20 mevt eylerse meydāna gelsün, aña cām-ı memātı nūş itdüreyüm didükde İslām dil-āverlerinden bir pehlevān Ferāmerz̲'den 143a21 iz̲n alup meydāna girdi ve Sāviye-i Hindū'nuñ öñin aldı. Bunlar söyleşürek azġışup cenge başladılar. Ol 143a22 dil-āver nīze ve gürz ile ḥamle idüp Sāviye-i Hind'i menʿ eyledi. Nevbet kendüye geldükde nīze-i cān-sitānuñ ḳapup 143a23 irişdi. Ol dil-āvere ʿaşḳ eyledi. Ol dil-āver daḫı siperin ḳapup cān ḥavli-y-ile ber-ā-ber virdi ammā yalman-ı nīzeʾi, āyine-i 143a24 siperi pūs

[272] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**heb** (هب)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**hep**" şeklinde aktarılmıştır.

[273] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**çevelān** (چولان)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya "**cevelān**" olarak aktarılmıştır.

eyledükde parmaḳ ḫemīrden ve sūzen ḥarīrden ne resme güẕer eylerse daḫı āsān güẕer idüp hāy diyince [143a25] yalmān-ı nīze ol dil-āverüñ sīnesine uġrayup anda daḫı ḳarār eylemedi. Ẓahrından çıḳup ol dil-āver cām-ı memātı nūş, [143b] [143b1] nūş eyledi. Sāviyeʾi nīzesin çeküp alınca ol dil-āver raḫşından bī-cān zemīne düşdi. İslām ṭarafından bir dil-āver [143b2] daḫı at sürüp Sāviye-i Nīze-dār'uñ öñin kesdirüp ey ḳolı ḳopacaḳ Hindī nā-bekārı, ol dil-āvere nice [143b3] ḳıyduñ, al imdi benden bu yādgārı diyüp irişdi. Bir nīze urdı, Sāviye siper göbegi-y-ile çarpup menʿ eyledi. [143b4] Ol dil-āver gürz ile geldi. Sāviye gürzin menʿ idüp anı da bir nīze ile helāk eyledi. Bir pehlevān daḫı girdi. [143b5] Anı da şehīd eyledi.

Ḫülāṣa-i kelām, İslām ṭarafından birbiri ardınca yidi dil-āver girdi. Laʿīn-i bīdīn yidisin de [143b6] şehīd eyledi. Ferāmerẕ bu laʿinüñ böyle ḫun-rīz ve bī-raḥm olduġından ġażaba gelüp murād eyledi kim kendi meydāna gire. Hemān [143b7] Cihān-baḫş-ı Cihān-ārā altında olan raḫş-ı cihān-peymāsına mahmūz gösterüp yanar āteş gibi meydāna girdi. Sāviye'nüñ [143b8] öñin alup baḳa melʿūn, ol dil-āverlerüñ ṣuçı ne idi, niçün öldürdün. Dimez misin lā-büdd bir pehlevān gelüp beni öldürür [143b9] diyü. tīz ṭut, ḥamle eyle senden ol dil-āverlerüñ ḳanın alsam gerekdür diyince Sāviye'nüñ endāmına lerẕe düşdi ammā [143b10] yine aldırmayup yabana söyleme hey sefīh oġlan, sen ḥamle eyle ki eger ben evvel ḥamle eylersem ṣoñra saña nevbet iḳlīm-i ʿademde [143b11] gelür didükde Cihān-baḫş dibelik āteş alup ḥamle eyle ey laʿīn yoḫsa şimdi gözüñ oyaram diyüp nīze-i [143b12] yalmanın gösterince Sāviye'nüñ ödi aġzına geleyazdı. behey nā-bekār, seni daḫı ḳatl idince ne lāzım gelür diyüp nīzesin [143b13] parmaġında fır-ā-fır devr itdirüp at sürdi ve rikāba dürüst baṣup Cihān-baḫş'a bir nīze zerk eyledi. [143b14] Cihān-baḫş ziyāde ġażaba gelmiş idi. Aṣlā Sāviye'nüñ nīzesine siper ber-ā-ber virmeyüp şöyle ṭurdı. Cihān-baḫş'uñ [143b15] ḥālin bilmeyenler gördüñ mi Cihān-baḫş şaşurdı. Āferīn Sāviye, bre keskin usṭura imiş diyüp temāşā ideyorlar [143b16] ammā nīze-i Sāviye tamām ḫaṭā yirine geldükde server-i ʿālem bir kerre el ṣalup nīzeʾi ṭutup dibinden ve yalmān girüsinden ḳavrayup [143b17] żabṭ eyledi ve lenger virdükde Sāviye-i Nīze-dār yel gibi gelürken Āhil mīl gibi ṭūravardı. Gözin açup baḳdı, [143b18] Cihān-baḫş nīzesin ṭutmuş bre ṣalıvir şu nīzeʾi, şimdi ḳaḳıvirürem de cümle bağırsaḳların deler, hiç ceng arasında böyle [143b19] şaḳa mı olur didi. Cihān-baḫş, yā ne ṭurursın hemān zūr eyle, baña minnet eylersin melʿūn diyince Sāviye de [143b20] ġayrete gelüp ṭayanıgördi. Olmadı dönüp gel ʿinādı ḳo ey oġlan, şimdicegin

elinden aluram ammā ṣoñı eyü [143b21] olmaz. Hem elinüñ derilerin ḳoparıram didi. Cihān-baḫş bre hey melʿūn beyhūde herzeñi yime, elinden geldügi mertebe [143b22] çalış. Zīrā nevbet baña geldügi gibi seni öldürürem, emān virmem, aña göre gözüñ aç didi. Sāviye bu kerre zūr idüp [143b23] girü çekdi kim ala kendi ellerinüñ derisi ṣoyılup nīzede ḳāldı, olmadı. Cihān-baḫş'uñ elinden ḥāreket itdürüp [143b24] alımadı. ʿĀḳıbet ikisinüñ zūrundan nīze küttedek ḳırılup nıṣfı Cihān-baḫş'uñ elinde ve nıṣfı Sāviye'nüñ elinde [143b25] ḳaldı. Sāviye ġażabından elinde olan pāreʾi Cihān-baḫş'uñ üzerine atdı. Cihān-baḫş ḳolçaḳ ile çarpup menʿ eyledi [144a] [144a1] ve Sāviye geçerken elinde ḳalan nıṣf-ı nīze ile arḳurı Sāviye'ye niçe çarpdı ise başı iki şaḳḳ olup ḳan [144a2] aḳmaġa başladı. Sāviye ḳudurmış kelbe dönüp behey nā-bekār şu senüñ vücūduñ ṣaḥife-i ʿālemden ḥak idince [144a3] ne lāzım gelür diyüp miyānında olan tīġ-i āteş-tābın ġılāfından ʿuryān idüp irişdi. Cihān-baḫş'a ḥavāle [144a4] eyledi. Cihān-baḫş el ṣunup Sāviyeʾi bileginden ḳavrayup öyle ṣıḳdı kim Sāviye'nüñ parmaḳları toḫumlıḳ ḫıyar gibi [144a5] olup ṭırnaḳları dibinden ḳan fevvāre gibi atıldı. Avucı açılup ḳılıç elinden zemīne düşdi ve bir kerre [144a6] düvālinden ḳapup niçe fırlatdı ise hevāya ṭoġrı çıḳup gitdi ve inerken çalup iki pāre eyledi. Sāviye [144a7] helāk olınca leşker-i Hind'den ġırīv feryād ḳopdı. Hemān Muḥarrem Şāh ḳolından Havrān Hindū yüz on sekiz [144a8] eriş ḳādd-ıla evvel Muḥarrem Şāh'dan iẕn alup baʿde Rāy-ı Āʿẓam'dan duʿā ve himmet ṭaleb eyledi. Rāy-ı Āʿẓam daḫı [144a9] var pehlevān Nār-ı Nūr yardımcuñ olsun diyüp alḳış eyledi. Havrān Hindī raḫş sürüp yanar āteş [144a10] gibi ʿazm-i meydān eyledi. Tamām, Cihān-baḫş muḳābelesine geldükde ādāb-ıla ʿaşḳ eyledi. Cihān-baḫş gördi, bu dil-āver [144a11] yol ile geldi. Merḥabā pehlevān kimsin, leşker-i Hind'de ne nām ile yād olursın diyü suʾāl eyledi. Havrān Hindī [144a12] dirler didi. Cihān-baḫş eyitdi, ey dil-āver işte ḥareketüñden maʿlūmdur ki bir maʿḳūl dil-āversin yā senüñ gibi dil-āvere [144a13] lāyıḳ mıdur, seni yoḳdan var iden ve bu ḳuvvet-i ḳudreti saña iḥsān iden Cenāb-ı Rabbü'l-ʿĀlemīn'i bilmeyüp kendi elüñle [144a14] yaḳduġın āteşi ḫāşā ṣümme ḫāşā kendüñe maʿbūd ittiḫāẕ idüp aña secde idesin. Üzerine biraz ṣu dökseñ [144a15] söyünür. Yaḳduġuñ zemān yana yana dögünür ammā Ẕāt-ı Bārī'ye kesr ve noḳṣāndan ve maḥv-ı zevālden münezzehdür diyüp Cihān- [144a16] baḫş, Havrān'a Ḥaḳḳ'uñ ṣıfāt-ı ṣübūtiyye ve selbiyyesinden bir miḳdār tefhīm idüp Havrān fikr eyledi. ḥadd-i ẕātinde [144a17] Cihān-baḫş'uñ sözi cümle yolındadur. ʿAḳlına bir iz yirleşüp ʿaḳlı kesdi ammā yine dönüp Cihān-baḫş'a eyitdi, [144a18] ey

pehlevān şimdi bu sözlerin fāʾide virmez. Bu söylediğin sözler ġālib ve maġlūb bellü olduḳdan ṣoñra olur. [144a19] Hele ḥamle eyle görelüm ḥāl neye müncer olur didi. Cihān-baḫş göñlinden şād olup inşaʾallāh bu dil-āver [144a20] İslām'a gelür ancaḳ rıfḳ-ıla ṭutalum diyüp dönüp yoḳ pehlevān biz Āl-i Keyūmerş'den ve Sülāle-i Neyyīr-mā'dan ṣāḥib-ḳırān- [144a21] ẕādelerüz. Dört nesneʾi irtikāb eylemezüz, evvelā ḳaçanı ḳoġmazuz, aman diyene ḳıymazuz, nikaḥsız ʿavrata varmazuz ve ibtidā ḥamle [144a22] eylemezüz. Ḥamle senüñ meydān erenlerüñdür. Ṭurma ḥamle eyle ve ḥamlede maḳdūrını ṣarf idüp ṣoñra el ucı-y-ıla ṭutdum idi yoḫsa [144a23] Cihān-baḫş baña ġalebe idemezdi diyüp ʿöẕr bahāne eyleme didi. Havrān ḫoş imdi ḥamlenüñ evveli ve āḫiri ḫaşma [144a24] cevāb virmekdür diyüp nīzeʾ-i cān-sitānuñ ḳapup Cihān-baḫş'a bir nīze urdı. Cihān-baḫş daḫı siperin ḳapup ber-ā-ber [144a25] virdi. Āsān-ı vech ile menʿ eyledi ammā Havrān'ı begendi. Āferīn eyledi. Ser-meydāna vardı. Öteden dönüp gördi [144b] [144b1] gördi, Cihān-baḫş Sedd-i İskender gibi ṭurup kendüye naẓar eyler. Havrān daḫı Cihān-baḫş'uñ öyle nīzesin [144b2] bī-bāk[274] menʿ idişine taḥsīn ü āferīn eyledi ve nīzesin ẕemīne zerk idüp ṭarafeylinden gürz-i girānın çeküp [144b3] başınuñ üzerinden devr itdirüp at sürdi. maḥall yirine gelince ala ey dil-āver benden bu yād-gārı diyüp bir ḍarb [144b4] urdı. Cihān-baḫş daḫı gürz-i peykerin deste-çūb[275]ından żabṭ idüp ber-ā-ber virdi. Gürz gürze indükde ṣadā āfāḳa [144b5] peyveste oldı. Cihān-baḫş gerçi Havrān Hindī'nüñ gürzin havāda menʿ eyledi ammā ḥayli zūr gördi. Havrān [144b6] gürzin żabṭ idüp geçdi gitdi. Öteden yine dönüp geldi, bir ḍarb daḫı urdı. Cihān-baḫş anı da menʿ idüp [144b7] nevbet kendüye geldükde nīzesin eline alup irişdi. Havrān'a miḳdārına göre bir nīze ḥavāle eyledi. Havrān [144b8] gördi, Cihān-baḫş'uñ yalmān-ı nīzesi cān almaḳ ḳaṣdına gelür. Nīzeye siperin ber-ā-ber virüp ṭurdı. Yalman-ı nīze, āyine-i [144b9] siperi pūs eyledükde ʿalev ʿalev āteşler çıḳup eṭrāfda olan ḫār-ı ḫāşākı yaḳdı ve siper-i Havrān'uñ gögsine ḳapandı. [144b10] Az ḳaldı ki nīzeʾi Cihān-baḫş ḥimāye idüp nīze-i yalmānun dāmen-i siperden ḳaydırup ḳoltuḳ altından yol bulup [144b11] cebe-i ḫalḳaların çaġşadaraḳ yan yana rikāb rikāba naʿleyn dögerek Cihān-baḫş geçüp ser-meydāna vardı. [144b12] Havrān Hindī, Cihān-baḫş'dan bir nīze yidi ki uyurdı uyandı ve serḫoş idi ayıldı, vücūdı lerze-nāk [144b13] oldı. Ne ḥāl ise ṣavdı. Bu kerre Cihān-baḫş el gürze urup irişdi. Havrān Hindī'ye bir ḍarb urdı. [144b14]

---

[274] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından **"pāk** (پاك)" şeklinde yazılmıştır. Kelime çevriyazıya **"bāk"** şeklinde aktarılmıştır.

[275] Bu kelime tıpkıbasım bölümünde müstensih tarafından "**çöp** (چوپ)" şeklinde yazılmıştır fakat kelime **"deste-çūb (sopa, değnek)"** şeklinde bir birleşik isim olduğu için çevriyazıda "**çūb**" şeklinde düzeltilmiştir.

Havrān gürz ber-ā-ber virüp ḳolları bükildi. Baş ḳaçırup arḳaya alınca miyānı iki ḳat olup başı at [144b15] başına ber-ā-ber oldı. Cihān-baḫş gürzin żabṭ idüp geçüp ser-meydāna vardı. Havrān miyānın rāst idüp licām [144b16] silkdi. Cihān-baḫş öteden dönüp bir ḍarb daḫı ḥavāle eyledi. Havrān hezār-ı zaḥmetle anı da menʿ eyleyüp el-ḥāṣıl [144b17] başladılar yek-ā-yek cenge. Tā zevāl vaḳtine dek ceng eylediler. Havrān ġayrı ḥamleʾi tamām idüp Cihān-baḫş bir ḍarb [144b18] urınca Havrān menʿ idemeyüp raḫşuñ gerdānın ḳuça düşdi. Ser-nigūn olacaḳ maḥal-i Cihān-baḫş yek mīh üzerinden [144b19] dönüp irişdi. el ṣunup Havrān'ı düvālinden ḳapup ḳolunuñ üzerine aldı ve ẕemīne urup ʿayyārlar baġladı, [144b20] ʿalem sāyesine gönderdi. Cihān-baḫş meydānda ḳalup cevelān eyledi ve naʿra urup yā Rāy-ı Āʿẓam meydānuma eş [144b21] gönder, dilerseñ beş gönder, yoḳ dirseñ kendüm alayuña urup ʿaskerine fenā virürem diyince Rāy-ı Āʿẓam ṣāġ [144b22] ve ṣola baḳup bre bir er yoḳ mıdur, şol nā-bekār oġlanuñ ḥaḳḳından gele diyince Ḥürrem Şāh'uñ pāy-ı taḫt pehlevānı olan Helhelān [144b23] Hindī, Rāy-ı Āʿẓam öñine gelüp ṭopuḳladı. Ey sultān-ı Hindīstān eger icāzetüñ olursa ben varup oġlanuñ ḥaḳḳından [144b24] geleyüm didi. Rāy-ı Āʿẓam bre ne ṭurursun, hemān gir, saña yirden göge dek izindür didi. Helhelān Hindī birḳaç adım [144b25] gidince yine dönüp Rāy-ı Āʿẓam öñine geldi ve eyitdi, pād-şāhum meydānda oġlanuñ hemān başın keseyüm mi yoḫsa iki destin ḳafāsına...

4. Sözlük

Sözlüğün Hazırlanış Düzeni

Sözlük, bir çalışmanın anlaşabilir olması için en kıymetli bölümlerden birisidir. Sözlükte Arapça, Farsça, Pehlevîce, İtalyanca, Yunanca, İspanyolca, Moğolca, Almanca ve bazı Türkçe kelimeler yer almıştır

- Sözlük hazırlanırken seçki (seçme) sözlük yapılmıştır. Bu maksatla Arapça, Farsça, Pehlevîce, İtalyanca, Yunanca, İspanyolca, Moğolca ve Almanca kelimelerden anlamı bilinmeyenler sözlüğe dâhil edilirken Türkçe kökenli olan kelimelerden hepsi sözlüğe dâhil edilmemiş sadece anlamı bilinmeyenler sözlüğe dâhil edilmiştir. Bu kapsamda birçok Türkçe kelime de sözlükte kendisine yer bulmuştur. Sözlük bölümünde yer alan Türkçe kelimelerde özellikle halk ağzında kullanılanlar ile Tarama Sözlüğü ve Divânü Lügat'it-Türk'te yer alan kelimeler en dikkat çekenlerdendir. Bu kapsamda birçok kelime tespit edilmiştir.

- Sözlükte yer alan madde başları çevriyazıya uygun şekilde bold olarak verilmiştir.

āb *(Far.) is.* Su (136b/15)

āb-ı ḥayāt *(Far. + Ar.)* Hayat suyu, ölümsüzlük veren su (70b/3)

ābād *(Ar.) is.* Bayındır (79b/16)

- Sözlükte de yer alan madde başları tam bir alfabetik sıralamaya göre *"A'dan Z'ye"* olacak şekilde verilmiştir.

-Y-

yā *(Ar.) ünl.* Ey, hey (6b/7)

ya *(Far.) bağ. yā* (6b/4)

yabana *(Far.+T. ek.) zf.* Temelsiz, boş (konuşmak) (105a/19)

- Sözlük bölümünde yer alan kelimelerin hangi dile ait oldukları yanına kısaltma *(Far., Ar., Peh., gibi)* şeklinde verilmiştir.

nām *(Far. Peh.) is.* Ad, isim, ün (133b/16)

nāmdār *(Far.) b. sf.* Ünlü (88b/1)

rūḥ *(Ar.) is.* Ruh, can, nefes (91b/8)

ruḫṣat *(Ar.) is.* İzin (95b/13)

➢ Sözlükte yer alan kelimelerin isim, sıfat, zamir, bağlaç türünden özellikleri yanına kısaltma şeklinde yazılmıştır.

tenhāca *(Far.+T.) zf.* Yalnız, tek başına (87a/8)

tenli *(Far.+T.) sf.* Tenli, vücutlu (89b/8)

tertib *(Ar.) is.* Düzen, tertib (2a/5)

yā *(Ar.) ünl.* Ey, hey (6b/7)

ya *(Far.) bağ. yā* (6b/4)

➢ Sözlük bölümünde Türkçe olan kelimeler eğer diğer dillerden herhangi biriyle birleşerek oluşmamışsa yanlarına Türkçe olduğunu belirten ekstra bir kısaltma yazılmamıştır.

gök *is.* Gök (40b/4)

demir *is.* Demir (34b/6)

➢ Sözlük bölümünde yer alan fiil ve köklerine gelen "mak, mek" mastar eki yerine fiilin arkasına tire (-) işareti konulmuştur. Bu kelimelerin yanına tire (-) konulduğu için ekstra fiil olduklarını belirtecek herhangi bir kısaltma yazılmamıştır.

ovuşdur- Ovuşturmak (77b/6)

oyna- Oynamak (79b/19)

oynat- Oynatmak (126b/21)

➢ Sözlükte iki farklı dile ait kelimenin birleşmesi sonucu oluşan birleşik kelimelerde, bu yeni kelimeyi oluşturan kelimelerin hangi dile ait oldukları da aralarına "+" işareti konularak verilmiştir. Ayrıca bu kelimelerin yanına birleşik isim olduklarını belirtmek için *"b. is."* şeklinde kısaltma yazılmıştır.

āb-ı ḥayāt *(Far. + Ar.) b. is.* Hayat suyu, ölümsüzlük veren su (70b/3)

➢ Sözlükte Arapça veya Farsça kökenli kelimelere gelen Türkçe ekler varsa, bu durumdaki kelimeler *"Ar. + T."* veya *"Far. + T."* şeklinde verilmiştir.

yabana *(Far.+T.) zf.* Temelsiz, boş (konuşmak) (105a/19)

tenli *(Far.+T.) sf.* Tenli, vücutlu (89b/8)

➢ Sözlükte öncelikle kelimenin madde başı olarak anlamı verilmiştir. Daha sonra eğer cümle içinde kullanıldığı tamlamalar, oluşturduğu birleşik isimler ve birleşik fiiller varsa bunlar ok (→) işaretiyle ilgili madde başının altında verilmiştir. Fakat bu durumdaki kullanımların anlamları, türleri ve ait oldukları dillerle ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.

selāṭin *(Ar.) is.* Sultanlar (85b/20)

→ server-i selāṭin

➢ Sözlükte kelimelere gelen çekim ekleri gösterilmemiştir. Sadece kelime kök ve gövdeleri verilmiştir.

Metinde "nidasın" olarak geçen kelime sözlükte "**nidā** *(Ar.) is.* Çağırma, seslenme" şeklinde çekim eki gösterilmeden verilmiştir.

➢ Sözlüklerde benzer anlamlara gelen kelimeler kullanılmışsa bunlardan bazen en çok kullanılanına bakınız manasında *"bk."* kısaltması ile gönderme yapılmıştır.

siyeh *bk.* **siyāh** (138b/13)

zehrli *bk.* **zehrlü** (54b/11)

İskender *bk.* **İskender-i Kübrā** (62a/1)

➢ Sözlük bölümünde yer alan kelimelerin sadece metinde geçerli olan anlamları verilmeye çalışılmıştır. Diğer anlamlarıyla ilgili bir kullanım yoksa diğer anlamları verilmemiştir.

➢ Sözlük bölümünde yer alan kelimelerden yazılışları farklı olan ve anlamları aynı olan kelimeler de ayrı ayrı gösterilmiştir.

demir *is.* Demir (34b/6)

demür *is.* demir (26b/14)

timur *is.* Demir (25b/4)

- Sözlük bölümünde yer alan ve metnin birçok yerinde geçen kelimelerden geçtikleri sadece bir yerin numarasına gönderme yapılmıştır.

Ana metinde iki yerde geçen demir kelimesinin sadece geçtiği bir yerin numarası verilmiştir: **demir** *is.* Demir (34b/6)

-A-

āb *(Far.) is.* Su (136b/15)

āb-ı ḥayāt *(Far. + Ar.)* Hayat suyu, ölümsüzlük veren su (70b/3)

āb-ı ḥayvān *(Far. + Ar.)* Hayat suyu (5a/21)

ābād *(Ar.) is.* Bayındır (79b/16)

→ Cevher-ābād (39b/8), Cevāhir-ābād (39b/15), Hūşeng-ābād (70a/9)

ābādān *(Far.) sf.* Mamur, şen, bayındır imar edilmiş (57a/2)

abdī *(Ar.) is.* Köle (127a/20)

abu *ünl.* Korku ve şaşma ünlemi (1b6)

ʿabūs *(Ar.) sf.* Somurtkan (78b/14)

ʿabūs-ül-vech *(Ar. + Ar.) b. sf.* Asık suratlı, suratı asık (78b/14)

ʿacāibāt *(Ar.) is.* Acayip Şeyler (76b/22)

ʿaceb *(Ar.) zf.* Acaba (6a/12)

ʿacebā *(Ar.) zf.* Acaba (83a/6)

ʿacele *(Ar.) zf.* Çabuk, çabukluk (38a/20)

→ ʿale'l-ʿacele (36b/12)

ʿacīb *(Ar.) sf.* Tuhaf, acayip, ilginç, şaşılan ve hayret uyandıran (101a/23)

ʿacīb-ül-beyān *(Ar. + Ar.) b. f.* Beyanı ilginç olan (85a/3)

ʿacībe *(Ar.) sf.* Ucube, hayret verici, şaşılacak şey, alışılmış surette olmayan, şaşılacak şey (13a/19)

acı *is.* Ağrı, acı (105a/16)

acı- Üzülmek (8a/1)

ʿāciz *(Ar.) is.* Güçsüz (6a/3)

ādāb *(Ar.) is.* Kurallar, usuller (40b/23)

→ ādāb-ı cihānbānī (139b/25)

ādāb-ı erkān *(Ar. + Ar.) b. is.* Edebler, kaideler, ahlak ve terbiye kuralları (8b/15)

ʿadāvet *(Ar.) is.* Düşmanlık (10b/11)

ʿadāvet-i dīniyye *(Ar. + Ar.) b. is.* Dine ait düşmanlık, din düşmanlığı (12b/21-22)

ādem *(Ar.) is.* Kişi, insan, adam (6a/18)

→ benī ādem (70b/16), ibn-i ādem (73b/4)

ʿadem *(Ar.) is.* Yokluk, bulunmama (50b/3)

āfāḳ *(Ar.) is.* Ufuklar (28a/15)

āferīd *(Ar.) sf.* Yaratılmış (51b/8)

āfet-i cān *(Ar. + Far.) b. sf.* Can belası, güzel (5a/12)

āfet-i semāvī *(Ar. + Ar.) b. is.* Allah tarafından insanları ikaz ve ceza için verilen bela ve musibet (29a/10)

āftābe *(Far.) is.* Ibrık, su kabı (141b/7)

āf-tāb *(Far.) is.* Güneş (11b/12)

āf-tāb-perest *(Far. + Far.) b. sf.* Güneşe tapan (33b/24)

āf-tāb-ı ʿālem-tāb *(Far. + Ar. +Far.)* Dünyayı parlatan, aydınlatan güneş (11b/12)

ʿafv *(Ar.) is.* Af, bağışlama (69b/17)

aġ- Çıkmak, yükselmek (26a/15)

āgāh *(Far.) is.* Bilgili, haberdar (80b/18)

āġāz *(Far.) is.* Başlama (37b/14)

aġır *(T.) sf.* Kalabalık, çok, bol (33b/14)

aġsır- Aksırmak (142a/16)

āġūş *(Far.) is.* Kucak, sığınılan yer (2b/4)

aġyār *(Ar.) is.* Yabancılar (14b/14)

āh *(Far.) ünl.* Ah, feryat, iç geçirme (18b/6)

ʿahd *(Ar.) is.* Söz verme, yemin, vaat, and (58b/1)

āhen *(Far.) is.* Demir, sert, zincir, kılıç (27a/12)

→ āhen polad (7a/22)

āhen-derīd / āhen-derīde *(Far.+ Far.) b. sf.* Demir yırtan (84b/16)

→ Arduvān-ı Ahen-derīd (84b/16), Evrān-ı Āhen-derīd (12a/19)

āhen-ger *(Far.) is.* Demirci (39b/13)

āhen-ger-ān *(Far.+ Far.) b. is.* Demirciler (62a/14)

āheng *(Far.) is.* Seslerin arasındaki uygunluk, ahenk, eğlence (19b/15)

āher *(Ar.) sf.* Başka, diğer, gayrı (18a/18)

āḫir *(Ar.) sf.* Son (62b/12)

āḫir-ül-emr *(Ar.)* En nihayet, sonunda, işin sonunda (90b/14)

āḫire *(Ar.) sf.* Zâni, Zinakâr (13a/21)

→ ṣūret-i āḫire (13a/21)

aḥmaḳ *(Ar.) sf.* Ahmak, akılsız (72b/17)

aḫşam *(TTA)is.* Akşam (93b/19)

aḫşamüsti *(TTA) zf.* Akşamüstü (17b/3)

aḫter *(Far.) is.* Yıldız (15a/15)

aḫterān *(Far. + Ar.) is.* Yıldızlar (20a/3)

→ deryā-yı aḫterān (20a/3)

āhū *(Far.) is.* Ceylan (116a/8)

aḥvāl *(Ar.) is.* Haller (117a/1)

aḫẕ *(Alm. + Ar.) is.* Tutma, Kabul etme (25a/6)

aḫẕ *(Alm. + Ar.) is.* İşkence etme, alma, kabul etme (42a/12)

→ aḫẕ-i intiḳām (42a/12)

ʿā'id *(Ar.) sf.* İlgili, ilişkili (65a/14)

aḳça *is.* Para (80a/7)

ʿaḳd *(Ar.) is.* Bağ, nikâh (13a/17)

ʿaḳd-ı nikāh *(Ar. + Ar.) b. is.* Nikah akdi, sözlenme, nikahlanma (5a/3)

aḳdam *(Ar.) is.* Ayaklar (38a/18)

aḳdar- Yere sermek, devirmek, altetmek, yenmek (43b/3)

ʿāḳıbet *(Ar.) zf.* Nihayet, sonunda (5b/15)

ʿāḳıbet-ül-emr *(Ar.)* İşin sonu, neticesi (39b/20)

ʿaḳīḳ *(Ar.) is.* Kırmızı renkli değerli bir taş (81a/18)

→ʿaḳīḳ-i Yemen (81a/18)

ʿaḳl *(Ar.) is.* Akıl (82a/6)

→ bī-ʿaḳl (74b/15)

ʿaḳreb *(Ar.) is.* Akrep (131b/9)

ʿaks *(Far.) is.* Çarpma, akis, çarpıp geri dönme (17b/16)

āl *(Ar.) is.* Aile, evlat, sülale, hanedan (144a/20)

Āl-i Keyümerş *(Ar.)* Keyümers sülalesine ait (144a/20)

ʿalāḳa *(Ar.) is.* İlgi, ilişik (1a/13)

Alaman *(TTA) öz. is.* Alman, Cermen soyundan olan (79a/24)

ʿalāmet *(Ar) is.* İşaret, belge (114a/23)

alarġa *(İt.) is.* Açık deniz, engin anlamına gelen denizcilik terimi, ayrıca uzaktan geç yaklaşma, uzak dur anlamlarında da kullanılır (25b/22)

ālāt *(Ar.) is.* Aletler, malzemeler (34b/25)

ālāy *(Far.) is.* Ordu, asker topluluğu (40a/6)

alda- Aldatmak, kandırmak, oyun etmek (66b/14)

ʿale-l-ʿacele *(Ar.) zf.* Çarçabuk, acele olarak (36b/12)

ʿale-l-ḫuṣūṣ *(Ar.) zf.* Hususiyetle, özellikle (8a/20)

ʿale-l-rāvī *(Ar.) zf.* Rivayetle (31b/15)

ʿalem *(Ar.) is.* 1. Bayrak, sancak, nişan (16b/7)

ʿalem-dār *(Ar. + Far.) b. is.* Bayrağı ve sancağı taşıyan, sancaktar, bayraktar (48a/13)

ʿālem *(Ar.) is.* Dünya (16b/25)

ʿālem-tāb *(Ar. + Far.)* Dünyayı parlatan, aydınlatan (11b/12)

ʿālem-i İslām *(Ar. + Ar.) b. is.* İslam dünyası (57b/9)

aʿlem *(Ar.) sf.* Daha iyi bilen, en iyi bilen (8a/5)

ʿale-s-seḥer *(Ar.) zf.* Gün doğmadan evvel, seher vakti, sabahleyin (16a/4)

āleste *(Far.)* Hazır, müheyya (78a/8)

ālet *(Ar.) is.* Vasıta (32b/5)

ālet-i mülāḥaẓa *(Ar. + Ar.) b. is.* Düşünme vasıtası (61b/2)

ʿale-t-tevālī *(Ar.) zf.* Peşpeşe, arası kesilmeksizin, arka arkaya, birbiri ardınca (57a/1)

ʿalev *(Far. ālāv) is.* Alev (68a/21)

ʿaleyhi'l-laʿne *(Ar.)* Ona lanet olsun, lanet onun üzerine olsun (91b/16)

→ Racīm-i aleyhiʿl-lane (70a/14), Şeytān-ı aleyhiʿl-lane (83b14)

ʿaleyk / ʿaleyke *(Ar.) is.* Selam, senin üzerine sana (20b/4)

ʿālī *(Ar.) sf.* Yüce, büyük, yüksek (72a/17)

→ ʿālī dīvān (37a/3)

Allāh *(Ar.) is.* Tanrı, Allah (73a/11)

ʿallām *(Ar.) sf.* Çok bilgin, her şeyi hakkı ile bilen (62b/7)

altun *is.* Altın (35b/25)

ālūde *(Far.) is.* Bulaşmış, karışmış (42a/12)

āmāl *(Ar.) is.* Emeller (28a/4)

amān *(Ar.) is.* Yardım, yalvarma, bağışlanma isteği (96a/13)

el-amān *(Ar.) is.* Meded, aman, imdat, yardım ve şikayet edatı (87a/13)

āmedī *(Far.) is.* Geliş (82a/11)

→ ḫoş-āmedī (82a/11)

ʿamel *(Ar.) is.* İş, davranış (41a/15)

ʿamīḳ *(Ar.) sf.* Derin (77a/2)

ʿāmil *(Ar.) sf.* Yapan, işleyen (11b/16)

ʿamm *(Far.) is.* Amca, babanın kardeşi (18a/5)

→ ʿammisi Aḫżar Şāh (14a/23)

ʿammī *bk.* **ʿamm** (22a/5)

ammā *(Ar.) bağ.* Ama (41b/2)

ammān *(Ar.) ünl.* Aman, tehlikeli bir durumda yardım isteğini bildirir (47a/9)

ʿamūd *(Ar.) is.* Savaş aleti olarak kullanılan uzun ve kalın direk (59a/24)

ʿamūdlıḳ *(Ar.+T.) is.* Amudluk (71b/7)

ān *(Ar.) is.* An, lahza (23a/24)

ān u tāb *(Ar. + Far.) b. is.* Güzellik ve güç (92a/7)

añ- Söz açmak, bahsetmek (15b/5)

ana *is.* Anne (91b/16)

añа *zm.* Ona (91b/24)

ʿanʿane *(Ar.) is.* Gelenek, adet, örf (31a/8)

ʿanberīn *(Ar.) sf.* Güzel kokulu, amber kokulu (1a/10)

ʿanberīn-gīsū *(Ar. + Far.) b. is.* Güzel kokulu saç (1a/10)

anda *is.* Orada (94a/11)

andan 1. *is.* oradan (62b/12)

2. *zm.* ondan (64a/18)

3. *zf.* ondan sonra (64b/4)

-āne *(Far.) e.* İsmi, sıfatı zarf yapan ve ona uygunluk, yakışırlık anlamı veren bir ek

→ ʿāşıḳ-āne (81b/1), berzaḫ-āne (7b/6)

anı *zm.* Onu (124a/6)

añıl- Anılmak (137b/3)

ānī *(Ar.) zf.* Ansızın, birdenbire (12a/6)

ʿAnḳā *(Ar.) is.* Hayali bir masal kuşu, Zümrütüanka (65a/17)

ʿAnḳā-peyker *(Ar.+Far.) b. sf.* Anka yüzlü (73b/14)

ʿAnḳā-ser *(Far.) b. sf.* Anka başlı (89b/21)

→ Arṭalūş-ı ʿAnḳā-ser Nerre (89b/21)

ʿan-ḳaṣdin *(Ar.) is.* Kasıtlı olarak, bile bile (13a/21)

añla- Anlamak (7b/7)

anlar *zm.* Onlar (8a/18)

anları *zm.* Onları (8a/4)

añsuzdan *zf.* Ansızın (46a/13)

añsuzın *zf.* Ansızın (51b/15)

anuñ *zm.* Onun (120a/7)

anuñ-çün *zf.* Onun için (35a/3)

apul apul *zf.* İki yana sallana sallana (134b/17)

ʿār *(Ar.) is.* Utanılacak şey, ayıp, kusur, mahcubiyet, (18b/2)

ara *is.* Mahal, mevki, mekan, yer (27a/23)

ʿaraḳ *(Ar.) is.* Ter, rakı (21b/7)

→ dāneʾ-i ʿaraḳ (21b/7)

ārām *(Far.) is.* Durma, dinlenme (54b/6)

ārāste *(Far.) is.* Düzenleme, hazırlama (74a/3)

ʿaraż *(Ar.) is.* Alamet, mal, meta, kıymetli eşya (116b/1)

āreste *(Far.) sf.* Süslenmiş, bezenmiş (143a/15)

→ āreste ve pīraste (30b/25)

ʿārıż *(Ar.) is.* Sonradan ortaya çıkan şey, musibet, engel (73b/6)

arḳası yirde *b. is.* Sırtı yere gelmiş vaziyette (32a/4)

arḳurı *zf.* Aykırı, ters, düz, doğru (144a/1)

ʿārlan- *(Ar.)* Utanmak (18B/2)

ʿarż *(Ar.) is.* Sunma, arz etmek (4a/18)

→ʿarż-ı niyāz (5a/18)

ārzū *(Far.) is.* Arzu, istek (143a/19)

ʿaṣā *(Ar.) is.* Asa, baston, sopa (5a/16)

ʿaṣā-yı ḥaḳīḳat *(Ar. + Ar.) b. is.* Erkek cinsellik organı (5a/16)

āsān *(Far.) is.* Kolay (3b/8)

āsāyiş *(Far.) is.* Rahatlık, huzur, dinlenme (6b/11)

ʿasker *(Far.) is.* Asker (79b/17)

→ ser-asker (110b/21)

aṣl *(Ar.) is.* Asıl, kök, ilke, temel esas (66b/16)

aṣl-ı nesl *(Ar. + Ar.) is.* Soysop (31a/12)

āsmān *(Far.) is.* Gök, sema, gökyüzü (40a/11)

ʿaṣr *(Ar.) is.* Asır, devir (65a/17)

aṣaġa Aşağı (87b/20)

ʿāşıḳ *(Ar.) is.* Âşık (85a/9)

ʿāşıḳāne *(Ar.+Far.) zf.* Âşıkça (81b/1)

ʿaşḳ *(Ar.) is.* Aşk, sevgi, muhabbet, alaka (101a/15)

āşūb *(Far.) is.* Kargaşa, karışıklık (28b/4)

aşur- Geçirmek, uzatmak, yüksek veya geçilmesi zor bir yerin üstünden digger yanına geçirmek (62a/3)

aşurı *is.* Aşağı (20b/5)

aşurı git- *(TTA)* Kendinden geçip düşmek, dermanı kesilerek kendini bırakıvermek, aşıra gitmek (31a/6)

at dep- *(T.)* Atı şiddetle ileri sürmek (42a/13)

ata *(T.)* Baba (14a/12)

→ devletüm ata (14a/12)

āteş *(Far.) is.* Ateş (121b/24)

āteş-dem *(Far.) b. sf.* Yanık sesli (22a/23)

→ Ḳuṭb-ı Āteş-dem (22a/23)

āteş-efrūz *(Far.) b. sf.* Ateş yakan

→ Kehkeşān Dīv Ṣad-ser ü ʿAnḳā-ser ü Heft-çeşm-i Āteş-efrūz (72b/1)

āteş-engīz *(Far.)* Dağlama aleti (42a/24)

āteşī *(Far.) b. sf.* Öfkeli (74b/20)

āteşīn *(Far.) sf.* Ateşten, ateşli (92a/22)

→ Tīġ-i Āteşīn (78a/6)

āteş-gede *(Far.) b. is.* Mecûsîlerin tapınak yeri, ateşkede, ateşperest tapınağı (86b/3)

āteş-perest *(Far.) b. is.* Ateşe tapan (123b/25)

āteş-tāb *(Far. + Far.) b. sf.* Ateş gibi hareretli, ateş yakıcı (135a/12)

atıl- Saldırmak (127b/21)

aṭlās *(Ar.) is.* Üstü ipek altı kumaş olan kumaş (18a/14)

atlu *is.* Ata binmiş, atlı (32b/23)

ʿavāid *(Ar.) is.* Gelirler, aidat, tahsisat (41a/24)

āvāz *(Far.) is.* Ses (80b/17)

āver *(Far.)* Averden "getirmek" fiilinin emir köküdür, kelime sonuna getirilerek; *yapan, eden, olan, veren, götüren* gibi manalara sebeb olur (4b/24)

→ Ḥüsām-ı Zūr Āver *öz. is.* (4b/24)

ʿavrāt *(Ar.) is.* Kadınlar (56a/2)

ʿavret *(A.) is.* Eş, zevce, kadın (144a/21)

ʿavretlik *(Ar.+T.) is.* Eş, hanım (84b/5)

aya *is.* Avuç (17a/10)

āyā *(Far.) e.* Şüphe ve tereddüt bildiren edat, acaba (14b/24)

ayaġ *(TTA) is.* Ayak (19a/1)

ayaḳ oltası *(T. + Yun.) b. is.* Yürüme, dolaşma, aşağı yukarı gidip dönme (58b/22)

aʿyān *(Ar.) is.* Bir memleketin ileri gelenleri (25a/9)

→ aʿyān-ı vilāyet (25a/9)

ʿayb *(Ar.) is.* Ayıp (62b/14)

ayıl- Sarhoşluk, baygınlık vb. durumdan kurtulmak, kendine gelmek, ayılmak (62a/6)

ayırd ol- Ayırt etmek, iki ya da daha çok şeyin aralarındaki ayrımı anlamak, şeyleri birbirinden ayıran nitelikleri görmek, birinin diğerinden üstünlüğünün ya da düşkünlüğünün görülmesi (31b/6)

āyīn *(Far.) is.* Ayin, tören (5a/22)

→ āyīn-i ġusl (5a/22)

āyine *(Far.) is.* Ayna (69b/6)

→ āyine-i ġayret ve hikmet-nümā (89b/13), āyine-i hikmet-nümā (87a/19)

āyīne *bk.* **āyine** (32a/23)

āyīne-tenler *(Far. + Far.) b. is.* Ayna vücutlular (32a/23)

āyinīlerince *(Far.+T.) zf.* Usulünce, gelenek olduğu üzere (89b/4)

ʿayn *(Ar.) is.* Göz (10b/6)

→ ṭarfetü'l-'ayn (10b/6)

'aynü'l-baḳar *(Ar.) is.* Öküzgözü çiçeği (70a/16)

→ Cezīre-i 'Aynü'l-baḳar (70a/25)

'ayş *(Ar.) is.* Zevk, safa, eğlence (68b/16)

'ayş-ı 'īşret *(Far. + Far.) b. is.* 'ayş u 'īşret, yiyip içme (83b/5)

'ayş u nūş *(Far. + Far.)* Yiyip içme (68b/16)

'ayş-ı nūş *bk.* **'ayş u nūş** (3b/25)

'ayyār *(Ar.) is.* Gezgin, serseri, zeki, kurnaz, arsız, hergele, hırsız (133a/13)

→ Jīvek 'Ayyār (68b/21), Zengreng 'Ayyār (68b/24), Şarşar 'Ayyār (69a/25)

'ayyārān *(Ar.+Far.) is.* Kurnazlar (10b/17)

'ayyārāne *(Ar. + Far.) b. is.* Ayyarlığa yakışır halde (59b/8)

'ayyārī *(Far. + Ar.) is.* Dolandırıcılık, hilecilik (25b/23)

→ Nīrnek 'Ayyārī (25b/23)

'ayyārlıḳ *(Ar.+T.) is.* Kurnazlık (143a/5)

'aẕāb *(Ar.) is.* Sıkıntı, ceza, şiddetli elem (7a/24)

'aẕāb-ı şedīd *(Ar. + Ar.) b. is.* Şiddetli azap (99b/13)

a'żā *(Ar.) is.* Bedenin her bir uzvu, uzuv (1a/11)

'azāim *(Ar.) is.* Felaketlere ve hastalıklara şifalı olması için okunan dualar, tılsımlar, kötü şeyleri defeden dualar (84a/13)

ā'ẓam *(Ar.) sf.* En büyük, çok büyük, daha büyük (32b/16)

→ Billūr-ı Ā'ẓam (76a/15), Ḳahhār-ı Ā'ẓam (46b/14)

a'ẓamet *(Ar.) is.* Büyüklük, ululuk (52a/9)

a'ẓametlü *(Ar. + T.) is.* Büyüklük (48a/1)

āzār *(Far.) is.* İncitme, azar (49a/1)

'azāzīl *(Ar.) b. is.* Şeytan'ın melek bulunduğu sıradaki esas adı (79a/25)

azġış- *(TTA)* Kızmak, kızışmak, azgınlaşmak (43a/25)

'aẓīm *(Ar.) sf.* Büyük (3a/21)

'aẓīmü'l-cüṣṣe *(Ar. + Ar.) b. sf.* Büyük cüsseli, iri yarı, büyük gövdeli (24a/8)

'azīme *(Ar.) sf.* Büyük, ulu, iri (52b/9)

'azīmet *(Ar.) is.* Gitme, gidiş, yola çıkma (36a/20)

ʿazm *(Ar.) is.* Azim, niyet, gidiş, karar (3b/19)

aznāvur *(Gür.) sf.* İri yarı, ser kimse (134a/1)

-B-

bāb *(Ar..) is.* Kapı (57b/23)

bāc *(Far.) is.* Haraç, vergi (24a/19)

bād *(Far.) is.* Rüzgâr (32b/13)

→ bād-ı ṣarṣar (34a/14)

bād-ı ṣabā *(Far. + Ar.) b. is.* Baharda esen hafif ve hoş rüzgar, seher yeli (65b/12)

-bād *(Far.)* Olsun, ola, olaydı manasında kelimelerin sonuna eklenen ektir (örnek: afiyet-bād : afiyet olsun).

bādaş- Paylaşmak (139b/9)

bāde *(Far.) is.* Şarap, içki (21b/18)

baʿde *(Ar.) zf.* Sonra (10b/5)

baʿde'l-ġusl *(Ar. + Ar.) b. zf.* Gusül yaptıktan sonra, yıkandıktan sonra (13b/1)

bādī *(Ar.) sf.* Sebep olan (63b/19)

bādşāh *(Far.) is.* Padşah, Padişah, Hanların şahı (1b/16)

bād-pāy *(Far.) b. sf.* Ayağı çabuk olan, süratli (67b/2)

bāġ *(Far.) is.* Bahçe (73b/25)

baġl *(Far.) is.* Katır, ester (62a/2)

baġlu *is.* Bağlı (60b/16)

bahā *(Far.) is.* Değer, kıymet (14a/7)

bahādır *(Far.) sf.* Yiğit, cesur, kahraman (9b/8)

bahādıre *bk.* **bahādır** (91a/7)

bahāne *(Far.) is.* Sebep, bahane (66b/8)

baḥr *(Ar.) is.* Deniz (111a/22)

baḫş *(Far.) is.* Bağış, ihsan, verme (22b/3)

→ Cihān-baḫş (123b/6)

baḫş-ı ṣafā *(Far. + Far.) b. sf.* Eğlendiren, rahtlandıran, hatırı hoş eden (58a/1)

baḫt-ı yār *(Far.) is.* Bahtiyar, talihli, bahtlı, mutlu (19b/1)

baʿīd *(Ar.) is.* Uzak (73a/4)

bāʿiṯ *(Ar.) sf.* Sebep olan (63b/19)

bāk *(Far.) is.* Korku, çekinme (144b/2)

→ bī-bāk (17a/20)

baḳıyye *(Ar.) sf.* Artan, geri kalan, bakiye (136b/14)

bāḳī *(Ar.) is.* Daimi, kalıcı (140b5)

bākire *(Ar.) is.* Kızlığı bozulmamış, bakire (85a/5)

bāl *(Far.) is.* Kol, pazu, kanat, boybos, endam (126b/22)

bālā *(Far.) is.* Boy, yüksek (31a/5)

bālā ḳadd *(Far. + Far.) b. is.* Yüksek, uzun boy (32b/10)

balçaḳ *is.* Kabza, kılıç sapı (107a/1)

balyimez *(Yun. balarmas < İt. bala ramada) is.* Karada ve denizde kullanılan, orta çapta, uzun menzilli bir nevi ağır top (92b/16)

→ balyimez ṭopı (92b/16)

-bān *(Far.) e.* Farsçada kelime sonuna gelerek, Türkçedeki "+cI, +cU" ekleri yerini tutan mânâda kullanılır. Meselâ: Bağban: Bağcı

→ nigeh-bān (110b/21), sāye-bān (101b/23)

bañа *zm.* Bana (113b/20)

bānū *(Far.) is.* Kadın, hanım (116b/23)

→ Şemle Bānū (44a/1), Hezīre Bānū (63b/23)

-bār Ek olup "saçan, yağdıran, döken, ışık veren" gibi mânâlarda kelimeler yapar. Meselâ: Ateşbâr: Ateş saçan. Ateş yağdıran gibi.

→ Sebk-bār (137b/17)

bar bar *zf.* Bağıra bağıra (90a/18)

bārān *(Far.) is.* Yağmur, rahmet (26b/17)

bārgāh *(Far.) is.* İzinle girilecek yer, padişah divanhanesi (8a/9)

bārgīr *(Far.) is.* Beygir (77b/15)

→ Tatar bārgīri (77b/15)

bāri *(Far.) e.* Hiç olmazsa, hiç değilse (75a/11)

bārī *(Ar.) sf.* Tam üstün, mükemmel (144a/15)

→ ẕāt-ı bārī (144a/15)

bārū *(Far.) is.* Burç, kale çıkıntısı, kule (24a/4)

balıḳla- *(TTA)* Yüzmek, balıklama tarzında dalmak (5b/16)

bāri *(Far.) ed.* Hususu ile, hele, hiç olmazsa (22a/15)

bārek-Allah *(Ar.) ünl. Allah* mübarek etsin, hayırlı ve bereketli olsun, mübarek ola, Allah mübarek etsin (69a/8)

bārū *(Far.) is.* Kale duvarı, burç (9a/13)

bār-gāh *(Far.) is.* Saltanat çadırı, otağ (9b/11)

bār-gīr *(Far.) is.* Beygir, at (77b/15)

baṣ- Yenmek, altetmek, atmak, savurmak, yağdırmak, bastırmak (26a/12)

baṣ-ber-ā-ber Besberaber, bütünüyle beraber (37a/15)

başa çıḳar- *b. f.* (Bir işi) sona erdirmek, bitirmek (62a/23)

bāṭıl *(Ar. bāṭil) is.* Geçersiz, boş, beyhude, çürük, hakikatsiz, hurafe (139b/12)

baṭman *(Soğd. patmān) is.* 7, 692 kg olan bir ağırlık ölçü birimi, (13b/13)

baṭṭāl *(Ar.) sf.* Yiğit (14a/17)

bayaġı *(TTA) zf.* Epeyce, bir hayli, oldukça (60b/12)

bāz *(Far.)* zf. Tekrar (10b/5)

-bāz *(Far.) sf.* 1. Açık, 2. Oynayan

→ ser-bāz (97a/12), ṭabl-bāz (115b/22)

baʿż *(Ar.)* Bölüm, kısım, kimi, kimisi, bazı (24b/15)

bazar *(Far.) is.* Pazar (5a/16)

bāzende *(Far.) sf.* Oynayan, oynayıcı (2a/1)

bāzergān *(Far.) is.* Tüccar, alışveriş yapan esnaf, bazergan, bezirgan (8a/15)

bāzergānbaşı *(Far. + T.) b. is.* Alışveriş yapan tüccarların, esnafların başı (8a/15)

bāzū *(Far.) is.* Pazu, Kolun omuz ile dirsek arasında kalan kısmı, güç (136b/2)

be (I) *ünl.* Ey, hey, yahu (142b/23)

be (II) *(Far.) e.* Kelime başına getirilerek, Türkçedeki "da, de, dan, den, ile, için" manalarında kullanılır (21b/8)

→ ṭamar-be-ṭamar (21b/8)

bebr *(Peh.) is.* Hindistan ve Afrika'da bulunn kaplana benzer fakat kaplandan biraz büyükçe bir canavar (110b/23)

→ bebr-efgen (110b/23)

beçe *(Far.) is.* Yavru, insan veya hayvan yavrusu (102a/12)

bed *(Far.) sf.* Fena, kötü, çirkin, yaramaz (55a/15)

Bedaḫşānī *(Far.) sf.* Bedahşanlı, Bedahşan kentinden (68a/3)

→ Behzād-ı Bedaḫşānī (68a/3), Umrān-ı Bedaḫşānī (68a/14)

bedān *(Far.) sf.* Fena, yaramaz, çirkin (38b/5)

beden *(Ar.) is.* Gövde (115a/15)

→ māhī-beden (32b/6)

bedevī *(Ar.) sf.* Göçebe, çölde yaşayan (87b/6)

→ ʿİfrit-i Bedevī (87b/6)

bednus *(Yun ve T.) is.* Horoz, horuz (73a/14)

beg *is.* Bey (137b/1)

beher *(Far.) sf.* Her (20b/7)

→ beher sene (33b/18)

beher-ḥāl *(Far.) zf.* Mutlaka, herhalde (36a/11)

behey *ünl.* Çıkışma bildirmek için kullanılan ünlem; ey, hey (10a/8)

bek *(T.) sf.* Sert, katı, sağlam (1b/7)

bekār *(Ar.) sf.* Hiç evlenmemiş, ergen (20a/11)

→nā-bekār (20a/11)

bekr *(Ar.) is.* Genç erkek deve (73b/13)

belā-yı siyāh *(Ar. + Far.) b. is.* Kara bela (34b/2)

belī *(Far.) e.* Evet, elbette (12a/25)

belīġ *(Ar.) is.* Belagat sahibi, belagatlı, beliğ, düzgün (39a/6)

belli *sf.* Açık, belli, malum (39a/15)

bellü *bk.* **Belli** (54a/11)

belüñle- Birden uyanarak çevresine korku ile şaşkın şaşkın bakmak, irkilmek, afallamak, şaşırmak (77b/17)

belür- Bir şey belli, görünür değilken, ortada yokken açığa, ortaya çıkmak, görünür duruma gelmek, meydana çıkmak, zuhur etmek (2b/16)

bel bel bak- *zf.* Aptal aptal, bön bön, şaşkın şaşkın, anlamsız anlamsız bakmak (85a/9)

bende *(Far.) is.* Bağlanmış olan, köle, esir, kul (11a/20)

benī Ādem *öz. is.* Adem oğlu, Adem oğulları, insan (124a/12)

beñze- Benzemek (13b/23)

beñzer *sf.* Benzer (2b/6)

be-nām *(Far.) b. sf.* Ünlü, meşhur (22b/21)

→ be-nām-ı Nār-ı Nūr (15a/13)

bend *(Far.) is.* Bağ, zincir, boğum (24b/4)

bende *(Peh.) is.* Köle, hizmetçi, kul (30a/11)

bendelik *(Peh + T.) is.* Kölelik, hizmetçilik, kulluk (29a/22)

bende-i ḫalḳa-begūş *(Far. + Ar. + Far.) b. is.* Kulağı halkalı olan köle, esir (4b/21)

bende-i sübḥān *(Far. + Ar.) b. is.* Allah'ın kulu, Tanrı kulu (51a/10)

bendī *bk.* **bende** (66b/23)

ben-gāh *(Far.) is.* Amirlere ve büyük rütbeli şahıslara ait çadır (8b/22)

benī Ādem*(Ar.) is.* Âdem oğlu, insan, Âdem oğulları (1a/2)

ber-ā-ber *(Far.) b. sf.* Beraber, birlikte (3a/18)

ber *(Far.) e.* Üzere (14b/17)

→ kelle-ber-kelle (130b/4), keşan-ber-keşan (115a/17)

ber-cehennem *(Far. + Ar.)* Cehenneme (86a/20)

ber-dār *(Far. + Far.) sf.* Asılmış (84b/20)

ber-hevā *(Far. + Ar.) is.* Havada, havaya, havaya gitmiş (70a/13)

ber-meydān *(Far. + Ar.) is.* Meydana (11b/14)

ber-murād *(Far. + Far.) sf.* Emeline kavuşan, muradına eren (23b/15)

ber-ṭaraf *(Far. + Ar.) sf.* Bir tarafa atılan, bir yana atılmış, ortadan çıkmış (28a/11)

ber-ṭarīḳ *(Far. + Ar.) is.* Yola, yolda (90b/24)

berāy-i maṣlaḥat *(Far. + Ar.) zf.* İş için (34b/16)

berd *(Far.) is.* Soğuk (5b/4)

→ dest-i berd (5b/4)

bere *is.* Bir yere çarpma, incitme veya vurma sonucu vücudun herhangi bir yerinde oluşan çürük (46b/23)

berg *(Far.) is.* Yaprak (8b/15)

berg-i ḫazān *(Far. + Far.) b. is.* Sonbahar yaprağı (8b/15)

berhemen *(Far.) sf.* Berehmen, puta tapan, Ateşperestlerin bilginleri ile puta tapan kimselerin papazları (19b/13)

beriyye *(Ar.) is.* Sahra, çöl, kır (33b/13)

berrān *(Far.) sf.* Kesen, kesici, keskin (8b/23)

berzaḫ *(Ar.) is.* Cehennem, sıkıntılı yer, iki yer arasındaki geçit (141b/24)

berzaḫ-āne *(Far. + Far.) b. is.* Cehenneme yakışır, cehenneme uygun (7b/6)

berzaḫlu *(Far. + T.) is.* Sıkıntılı yer, sorunlu, dertli, kara parçalı (24b/21)

bes *(Far.) is.* Yeter, kâfi (30a/1)

beşāret *(Ar.) is.* Müjde (1a/7)

beste *(Far.) is.* Bağlanmış, bağlı (126b/10)

beter *(Far. bed-ter) sf.* Çok kötü (1b/25)

biş beter *sf.* Çok kötü, besbeter (5a/11)

berd *(Ar.) is.* Soğuk, soğukluk, noksanlık, zayıf olmak (20a/13)

bercīs *(Ar.) is.* Sütü çok olan deve

→ Kūh-ı Bercīs (70a/3)

berḳ *(Ar.) is.* Şimşek (84a/6)

berḳ-i ḫātıf *(Ar. + Ar.) b. is.* Göz kamaştıran şimşek (20a/24)

berr *(Ar.) is.* Kara toprak (55b/15)

→ berr ü beyābān (55b/15)

berrān *(Far.) sf.* Kesen, kesici, keskin (28a/6)

→ tīġ-i berrān (28a/5-6)

besbelli *zf.* Anlaşılıyor ki (59a/16)

besbellü *bk* **besbelli** (66b/17)

beşāret *(Ar.) is.* Müjde, sevindirici haber, hayırlı haber (15b/10)

beşer *(Ar.) is.* İnsan (75b/14)

bevvāb *(Ar.) is.* Kapıcı, hademe (80a/16)

bevvābān *(Ar.+Far.) is.* Kapıcılar, hademeler (104a/7)

beyābān *(Far.) is.* Kır, çöl (55b/15)

beyān *(Ar.) is.* Açıklama, bildirme (72b/15)

beyāż *(Ar.) is. ve sf.* Beyaz, ak (82b/8)

beyn *(Ar.) is.* Arasında (129b/7)

beyn-eṣ-ṣalāteyn *(Ar. + Ar.) zf.* İki namaz arası (68a/5)

beyhūde *(Far.) zf.* Boş, boşuna (53b/6)

beynisi *(TTA)* Beyni (134a/16)

beyt *(Ar.) is.* Beyit (5a/10)

beyże *(Ar.) is.* Yumurta (96a/8)

bezm *(Far.) is.* Meclis, sohbet meclisi, yiyip içme meclisi (80a/25)

bezr *(Ar.) is.* Tohum, ekilecek tane (15a/14)

be-zūr *(Far. + Far.) zf.* Zorla, zoraki (73a/11)

bī- *(Far.) e.* Başına geldiği kelimeye "-sız", "-maz" anlamı katan olumsuzluk eki (122a/16)

bī-ʿaḳl Akılsız (74b/15)

bī-bāk Korkusuzca (42a/9)

bī-çāre Çaresiz (55a/6)

bī-çon Tanrı (92b/22)

bī-dār Uyanık, uykusuz (82b/10)

bī-emān Amansız (95b/7)

bī-gāne Özge, kayıtsız, dünya ile ilgisini kessmiş olan (67b/4)

bī-gerān Uçsuz bucaksız, sınırsız (64b/21)

bī-ḥadd Sınırsız (8a/7)

bī-hemtā Benzersiz, eşşiz, dengi olmayan (39a/22)

bī-hod Baygın, kendinde olmama (142a/25)

bī-hūş Şaşkın, tuhaf, sersem, bihoş (72b/16)

bī-ḳıyās Kıyassız (8a/7)

bī-ḳuṣūr Eksiksiz (80a/21)

bī-muḥābā Çekinmeden, korkusuzca (32b/25)

bī-nām Namsız, isimsiz (41b/24)

bī-nişān İzsiz, belirtisiz, belirsiz (41b/24)

bī-nihāye *(Far. + Ar.) b. sf.* Sonsuz, bitmez, tükenmez (8a/8)

bī-pāyān Sonsuz (76b/24)

bī-pervā Pervasız, çekinmez (18b/3)

bī-şümār Sayısız, hadsiz, pek çok (113a/18)

bī-tāb *(Far. + Ar.) b. sf.* Yorgun, takatsiz (24a/22)

bī-vaḳt *(Far. + Ar.) b. sf.* Vakitsiz (99a/21)

bī-vefā Vefasız (10b/21)

bī-veled Evlatsız, oğulsuz, çocuksuz (41a/8)

bi-emr *(Ar.) zf.* Emriyle (27b/7)

bikr *(Ar.) is.* Bekaret, el sürülmemiş, bozulmamış (73b/13)

bil *is.* bel (75b/3)

bil- Bilmek (77a/12)

bilā- (*Ar.) e.* -sIz (35a/7)

bilā-ḳusūr Kusursuz, eksiksiz (65a/24)

bilā-nizāʿ Kavgasız, dövüşsüz (54b/3)

bilā-zaḥm Zahmetsiz (66b/25)

bile *zf.* Birlikte, beraber (65b/4)

bilece *(TTA) zf.* Birlikte, beraber (116b/2)

bilesince *(TTA) zf.* Bilesi, bilesinde, beraberinde, yanında, birlikte (32b/23)

billūr *(Ar.) is.* Kristal (5a/16)

billūr-ten*(Ar.+Far.) b. sf.* Kristal vücutlu (88b/3)

→ Ṭayṭafūş-ı Billūr-ten (88b/21)

biñ *sf.* Bin (89b/2)

bin- Çıkmak (44a/10)

binā *(Ar.) is.* Yapı (93a/7)

bināgūş *(Far.) is.* Kulak memesi (114b/3)

binek ṭaşı *b. is.* Ata binmek için üstüne çıkılan yüksekçe taş (109b/6)

bir an *zf.* Çok kısa bir süre (43a/12)

bir bir *zf.* Birer birer (36b/5)

birle *(DLT) ed.* İle (18a/9)

bīrūn *(Far.) is.* Dış, dışarı, harici (8a/8)

bismillāh *(Ar.) is.* Bismiʿllāḥiʿr-raḥmāniʿrāḥīm cümlesinin kısaltılmış biçimi (73a/17)

biş *is.* Beş (89b/17)

bişer *sf.* Beşer (86a/15)

bişinci *sf.* Beşinci (16b/13)

bi-t-tamām *(Ar.) zf.* Tümü, tamamı tamamen, tamamıyla, tümüyle (57a/25)

biz- *(Ar.) e.* -e, ile, -rek manasına gelip eklendiği kelimeleri zarf yapar

bi-ż-żarūrī *(Ar.) zf.* Zorunlu olarak, ister istemez (29b/16)

bi-ẕ-ẕāt Kendi, kendisi, kendi zatı ile (87a/23)

bizden *is.* Bizim tarafımızdan (27a/3)

boġaz *is.* Boğaz (17a/11)

boġazı ele vir- *deyim.* Yakalanmak, yakayı le vermek (19a/20)

bolay kim *zf.* Ola ki, belki, inşallah (43b/14)

bonek *(Peh.) is.* İz, işaret (27b/20)

bornos *(Ar.) is.* Başlıklı bir tür giysi (19b/13)

boş *(DLT) sf.* Gevşek, boş, salıverilmiş (30a/4)

boşla- Gevşetmek, boşlamak, salıvermek (30a/5)

boşan- Boşalmak, beş boşalması (85a/10)

boz *(Peh.) is.* Keçi (28a/20)

bögür *is.* Bağır, sine (82b/25)

bre *ünl.* Ey, hey, be (6a/21)

breh breh *ünl.* Şaşkınlık, hiddet, heyecan gibi duyguları ifade eder (65b/15)

bucaḳlıḳ *(TTA) is.* Raf (35/21)

buḫār *(Ar.) is.* Suyun buğu şekline gelmiş hali, buhar (10b/18)

bulaş- Musallat olmak, çatmak, karışmak (37a/4)

buluş- Karşılaşmak, raslamak (25a/4)

būm-ser *(Ar.+Far.) b.sf.* Baykuş başlı, (89b/7)

→ Evrān-ı Būm-ser (90a/8), Evrān-ı Būm-ser- Best-dest (89b/7)

buña *zm.* Buna (90b/14)

bur- Bir şeyi iki ucundan tutup ekseni çevresinde çevirerek bükmek, burmak, çevirmek, bükmek (85b/14)

bura bura oyna- Kıvıra kıvıra oynamak (126b/15)

burc *(Ar.) is.* Burç, kale duvarı, hisar (129b/13)

burc-bār *(Ar. + Far.) b. sf.* Kale yağdıran, kale saçan (24b/4)

burçaḳ *is.* Baklagillerden, taneleri hayvan yemi olarak kullanılan yıllık bir yem bitkisi (31b/4)

būs *(Far.) is.* Öpme, öpüş, öpücük anlamlarında ayrı kullanıldığı gibi öpen manasında birleşik fiiller de yapar (38b/2)

bürūdet *(Ar.) is.* Soğukluk, münasebetteki soğukluk (37a/9)

bügü *is.* Büyü (66b/13)

→ ʿavret bügüsi *(Far. + T.) is.* Kadın büyüsü (66b/13)

bühtān *(Ar.) is.* İftira, birisine yalandan bir şey isnad etme (48b/19)

bük- Hareket etmek (30b/22)

→ ḳanad bük- (30b/22)

bülend *(Far.) sf.* Yüksek (136a/17)

bülend-āvāz *(Far.) sf.* Haykırma, yüksek ses (136a/17)

bünyād *(Far.) is.* Asıl, esas, temel (4a/12)

bürc: *(Ar.) is.* Hisar, yıldız (58b/4)

büri- Bürümek, kaplamak (71b/7)

büzme düş- Büzülü düşmek, burmak, buruşup kalmak (54b/14)

-C-

cāh *(Far.) is.* Kuyu, çukur (77a/15)

cā'ize *(Ar.) is.* Hediye, ödül, armağan, bahşiş (16b/2)

cilasun *(Moğ.) is. ve sf.* Kahraman, cesur, yiğit, delikanlı, eli çabuk ve becerikli (75b/12)

cām *(Far.) is.* Cam, şişe, bardak (18a/3)

cāme *(Far.) is.* Evde giyilen elbise, giysi, elbise, libas (5b/4)

cāme-ḫāb *(Far.) b. is.* Yatak (92a/2)

cāmus-ser *(Far.) b. sf.* Manda başlı (95a/11-95a/12)

→ Cāmus-ser Nerre (89b/20)

cān (*Far.) is.* Can (95a/23)

cān-sitān *(Far. + Far.) b. sf.* Can çıkarıcı, ruh alıcı, İnsana bela olan, güzel (17b/1)

cān ṣoḥbeti *(Far + Ar.)* İçtenlikle konuşan çok yakın dostların bir arada söyleşip dertleşmesi (103a/3 / 103a/4)

cān ḥavli *(Far. + Ar.) b. is.* Ölüm korkusu (22b/5)

cānver *(Far.) is.* Canavar (24b/15)

cānib *(Ar. Far.) is.* [Türk dili kurallarına göre kelime metinde genel olarak

"canip" şeklinde yazılmıştır.] Taraf, yön, yan (100a/6)

→ eẕ-in cānib (99a/1)

çarḫ *(Far.) is.* Çark, felek, tekerlek (21b/5)

cāriye *(Ar.) is.* Halayık, hizmetçi (91a/12)

cāsūs *(Ar.) is.* Hafiye (95a/2)

cāy *(Far.) is.* Yer, mekan, mevki (24b/22)

cayır cayır *zf.* cayır cayır (121a/14)

cāẕū *(Far.) is.* Cadı, büyücü (124a/9)

→ ʿAḳrebe Cāẕū (96b/9)

ceb *(Ar.) is.* Cep (102b/20)

cebbār *(Ar.) sf.* Zorba, güçlü, tuttuğunu koparan (49b/20)

cebe *(Far.) is.* Zincir veya halkadan örme zırh, cevşen (144b/11)

cebe-ḫāne *(Moğ.+Far.) b. is.* Cephane (73b/14)

cebīn *(Ar.) is.* Alın (21b/7)

cebr *(Ar.) is.* Zorlama, cebir (29a/5)

cebren *(Ar.) zf.* Zorla (65a/25)

cehd *(Far.) is.* Azim, gayret, fedakârlık (138a/14)

celb *(Ar.) is.* Kendine çekme (34a/20)

cellād *(Ar.) is.* Cellat (84b/17)

cemʿ *(Ar.) is.* Toplama (88a/12)

cemʿ it *(Ar. + T.) b. f.* Toplanmak, biraraya gelmek (5b/25)

cemʿiyyet *(Ar.) is.* Cemiyet, topluluk (14b/7)

cenāb *(Ar.) is.* Hazret, sayın (37a/8)

cenāḥ *(Ar.) is.* Kanat, taraf, kısım (143a/15)

→ ḳalb-i cenāḥ (143a/15)

cenber *(TTA) is.* Kadın başörtüsü, baş yemenisi, yazma (16b/25)

ceng *(Far.) is.* Savaş (89a/18)

ceng-āver *(Far. + Far.) is.* Savaşçı (27b/14)

ceng-āverlik *(Far. + Far. + T.) b. is.* Savaşçılık (13b/20)

cerī *(Ar.) sf.* Korkusuz, cesur, yiğit (13b/5)

cerrār *(Ar.) sf.* Cer yapan, para toplayan, dilenci (41a/24)

cesed *(Ar.) is.* Ceset, ten gövde, vücut, beden (31a/5)

cest *(Far.) is.* Atlayış, sıçrayış (141b/25)

cesūr *(Ar.) sf.* Cesur (13b/5)

ceyş *(Ar.) is.* Asker, ordu, en az dört yüz nefer süvari ve piyadeden oluşan askeri birlik (16a/7)

cevāb *(Ar.) is.* Cevap (33b/19)

cevāhir *(Ar.) is.* Cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar (5a/5)

cevelān *(Ar.) is.* Gezinti, dolaşma (37b/12)

cevher *(Ar.) is.* Kıymetli taş, çelik üzerindeki nakış (40a/10)

→ cevher-pūş (40a/10)

cevr *(Ar.) is.* Haksızlık, üzme, üzülme, zulüm (17a/17)

cevşen *(Far.) is.* Zırhlı giysi (28a/12)

ceyş *(Ar.) is.* Asker, ordu, En az dört yüz nefer süvari ve piyadeden oluşan askeri kıt'a (24a/9)

cezīre *(Ar.) is.* Ada (56a/16)

cibā *(Ar.) is.* Haraç (9a/25)

cidd *(Ar.) is.* Çalıişma, gayret (68b/23)

→ cidd ü saʿy (68b/23)

ciger-gāh *(Far. + Far.) b. is.* Ciğerin olduğu yer (5a/15)

ciger-güşe *(Far.) is.* Ciğer köşesi, evlat, sevgili (3b/15)

cihān *(Far.) is.* Dünya (139a/5)

cihān-āferīn *(Far.) sf.* Dünyayı yaradan, Tanrı (51b/8)

cihān-ārā *(Far.)* Cihanı süsleyen, dünyayı bezeyen (143b/7)

cihān-bān *(Far.) is.* Cihanın bekçisi, dünyanın koruyucusu olan, Allah (139b/25)

cihān-peymā *(Far.) sf.* Dünyayı dolaşan, Cihanı geçen (143b/7)

cihāz *(Ar.) is.* Gelinin lüzumlu şeyleri, çeyiz (15a/16)

cinnī *(Ar.) is.* Cin, cin taifesinden olan (3b/22)

cins *(Ar.) is.* Tür, soy, kavim, kabile, aynı çeşitten olmak (32a/7)

cirid *(Ar.) is.* Cirit (64a/3)

cirm *(Ar.) is.* Hacim, cisim, büyüklük, ten (13a/25)

civān *(Far.) sf.* Genç delikanlı

→nev-civān (81a/7)

cizi *is.* Çizi, çizgi (84a/4)

corʿe *(Ar.) is.* Yudum, cürʿa, bir yudumluk su, içim (104b/11)

cost-u-cū *(Far.) b. is.* Arayıp sorma, araştırma, araştırma yapmak (26a/14)

cozv *(Ar.) is.* Parça, kısım, cüz (109a/18)

→ cozvī (109a/18)

cūş *(Far.) is.* Coşma, kaynama (65b/3)

cūy *(Far.) is.* Akarsu, nehir, dere, çay, su yolu, ark (58a/4)

cuhūd *(Ar.) is.* Yahudi, cıfıt (85b/3)

cuhūd sıtması : *(Ar.) is.* Cıfıt sıtması, şiddetli sıtma (113b/19)

cübbe *(Ar.) is.* Cüppe, bol ve uzun giysi (28a/11)

cüdā *(Far.) is.* Ayrı (5b/15)

cülūs *(Ar.) is.* Padişahın tahta oturması, oturuş, oturma (87b/2)

cümel*(Ar.) is.* Birden fazla anlama gelen sözler, cümle, cümleler (44b/22)

cümle *(Ar.)* 1. *is.* Bütün, hep (66a/18), 2. *sf.* Bütün (69a/25), 3. *zm.* Herkes, hepsi (73a/24)

cümleten *(Ar.) is.* Bütün, hep, hep birden (23a/8)

cürm *(Ar.) is.* Suç, kusur, kabahat, hata (106b/18)

cüṣṣe *(Ar.) is.* Gövde, beden (133a/4)

cüvāl *(Far.) is.* Çuval (82b/25)

cüz'ī *(Ar.) sf.* Az, pek az, az miktarda (21a/7)

-Ç-

çābük *(Far.) sf.* Çabuk (67b/19)

çaġır- Bağırmak, haykırmak (67b/17)

çaġışdat- Boncuk, düğme, zincir gibi şeylerin herhangi bir kutu içinde veya kutu olmadan sallandıkları zaman çıkardıkları sesi anlatır (7b/12)

çaġşat- Şıngırdatmak (144b/11)

çāk *(Far.) is.* Yırtık, yarık (5b/16)

çāḳ *is.* Tam, tamam (77b/13)

çal- Katmak, karıştırmak, sürmek, sürüştürmek (58b/17)

çalḳan- Dalgalanmak, yerinde duramamak, sarsılmak, sarsıla sarsıla yürümek (121b/12)

çangal *is.* Dal, budak, çatal, çeengel (106b/3)

-çār *(Far.) is.* Çare (134a/23)

→ nā-çār (134a/23)

çār-çeşm *(Far.) b. sf.* Dört gözlü (75a/24)

→ Ġarġanūş-ı Çihil-pür Çār-çeşm (75a/24)

çār-dūş *(Far. + Far.) b. sf.* Dört omuz (4a/20)

çār-gūşe *(Far. + Far.) b. sf.* Dört köşe (94a/22)

çār-pā *(Far.) b. is.* Dört ayaklı hayvanlar (66a/9)

çāre *(Far.) is.* Yol, yardım, tedbir (6a/2)

çarḫ *(Far.) is.* Çark, tekerlek (62a/11)

çatal *(TTA) is.* Yolun çift veya daha fazla olmak koşuluyla birden fazla ayrılmış, çatallaşmış olması (9b/21)

çayır çayır (TTA) *İkileme.* Cayır cayır (20a/23)

çe *(Far.) e.* Ne (6b/23)

çe-fā'ide *(Far.)* Ne fayda (6b/23)

çehār-dest *(Far.) b. sf.* Dört elli

→ Çelpur-ı Çehār-dest (89b/2), Çelāpur-ı Çehār-dest (90a/14), Farġul-ı Çehār-dest (70b/115)

çeki ṭaşı gibi *b. sf.* Ağır ve kımıldamaz (13b/14)

çekīde *(Far.) sf.* Damlamış (37b/3)

çekü Ağrlık ölçüsü (1 kg.), çeki (46a/19)

çemen *(Far.) is.* Yeşil ve kısa otlarla kaplı yer, çimen, yeşillik, çayır (70b/3)

çemen-i ṣuffe *(Far. + Ar.) b. is.* Çimenlik, çimenli yer (70b/3)

çenber *(Far.) is.* Çember (79a/17)

çendān *(Far.) zf.* O kadar, o denli, pek de (61a/3)

çeng *(Far.) is.* Kanuna benzer bir çesit saz

çerende *(Far.) sf.* Otlayan (62b/2)

çerḫ *(Peh.) is.* Çark, gömlek, yaka (31b/2)

çeşm *(Far.) is.* Göz (86b/20)

→ çār-çeşm (75a/24), heft-çeşm (72b/1)

çeşm-i āhū *(Far. + Far.) b. sf.* Ceylan gözlü (1a/10)

çeşme *(Far.) is.* Çeşme, pınar (121a/18)

çeşme-sār *(Far.) b. sf.* Çeşmesi bol olan yer (54b/19)

çihil-dest *(Far.) b. sf.* Kırk elli (70a/19)

→ Çihil-dest Nerre (70a/19), Seḫāb-ı Çihil-dest Nerre (70b/22)

çihil-pür *(Far.) b. sf.* Kırk kanatlı (75a/24)

→ Ġarġanūş-ı Çihil-pür Çār-çeşm (75a/24)

çil *sf.* Yeni ve parlak (para veya altın) (69a/15)

→ çil frengi (69a/15)

çīn-ber-çīn *(Far. +Far. +Far) b. is.* Büklüm büklüm toplamak (5a/13)

çīn-seḥer *(Far. + Ar.) b. is.* Alacakaranlık, tan yerinin ağarmak üzere olduğu vakit (36a/1)

çiriş *(Uyg. T.) is.* Yapışkan ve acı (133a/21)

çiriş çanağı *(Uyg. T.) is. tam.* 1. Çiriş hazırlamakta kullanılan derin kap. 2. *sf. mec.* Acı ve kurumuş, zehr gibi: *"Dün akşam fazla kaçırdım, ağzım çirişçi çanağı."* -M. Ş. Esendal (133a/21)

çitil- *(TTA)* Bir araya getirmek, toplamak, sıralanmak (24a/8)

çoġı *zm.* Çoğu, çok kimse (61a/2)

çoḳluḳ *is.* Sayı veya ölçü bakımından çok olma durumu (90b/6)

çökür- Çökermek, ıhtırmak, çökertip oturtmak (24b/8)

çü *(Far.) e.* Teşbih ve talil edatı, gibi (22a/17)

çūb *(Far.) is.* Sopa (81a/13)

→ deste-çūb (81a/13)

çün *(Far.)* 1. *bağ.* Çünkü (85a/6)

2. *zf.* ...-dığında, ...-dığı zaman (61a/17)

çük *is.* Erkek cinsellik organı (126a/10)

çünkim *(Far.)* 1. *bağ.* Çünkü (69b/17)

2. *zf.* ...-dığında, ...-dığı zaman (67a/8)

-D-

dāb *(Far.) is.* Şan ve Şeref (85a/10)

dād-ı feryād *(Far. + Far.) b. is.* Feryat, eyvah, sızlanmak (5b/13)

daḫı *bağ.* Dahi, da, de (88b/17)

daḥme *(Ar.) is.* Türbe, mezar (86a/10)

dā'iren-mā-dār *(Ar.) zf.* Çepeçevre, fırdolayı (94a/15)

daḳiḳ *(Ar.) is.* Un (34a/25)

→ daḳiḳ-i kendüm (34a/25)

dal *(TTA) is.* Bel, sırt (59a/24)

dal-ḫançer *(T. + Ar.) b. is.* Kınından çekilmiş olarak (48b/24)

ḍalālet *(Ar.) is.* Sapınç, sapkınlık, doğru yoldan ayrılmak, Allah ve İslamiyet'ten sapmak (23b/2)

dam *is.* Çatı (77b/11)

dām *(Far.) is.* Tuzak (135a/23)

dāmen *(Far.) is.* Etek, dağ eteği (26a/7)

→ dāmen-i kūha (26a/7)

dānā *(Far.) is.* Bilgili, bilgin, âlim (3a/23)

→ feylesof-ı dānā *(Far. + Far.) b. is.* Âlim felsefeci (3a/23)

dāne *(Far.) is.* Tane (138a/12)

dāne'-i ʿaraḳ *(Far. + Ar.) b. is.* Ter tanesi (21b/7)

dar *sf.* Geniş olmayan

dār *(Far.) is.* Dar ağacı (139b/17)

→ ber-dār (84b/11)

dāraġacı *(Far. + T.) b. is.* Darağacı (84b/13)

-dār *(Far.) sf.* Sahip, ...li

→ bī-dār (138a/2), nām-dār (1b/20), nīze-dār (132b/8), şeb-dār (67a/5), zaḫm-dār (120a/12), ḫaber-dār (102b/13), ʿalem-dār (115a/1)

dārāt *(Far.) is.* Debdebe, şan, büyük gösteriş, çalım (3a/23)

ḍarb-ı ārām *(Ar. + Far.) b. is.* Kavgaya, dövüşe, vuruşmaya ara verme, sonlandırma (47a/7)

ḍarb-ı dest *(Ar. + Far.) b. is.* El, kol kuvveti (63b/25)

ḍarben *(Ar.) zf.* Vurarak, çarparak (74b/25)

darısı başımuza *b. is.* Bir mutluluk, bir başarı başkası için istenildiğinde söylenen söz (60a/5)

dārū *(Far.) is.* İlaç (35a/7)

dārūla- *(Far.+T.)* İaçlamak (35a/6)

dārūlı *(Far.+ T.) sf.* İlaçlı (45a/7)

→ gül-i dārūlı (69a/4)

dārūlu *bk.* **dārūlı** (104b/24)

dāstān *(Far.) is.* Destan (118b/3)

daʿvā *(Ar.) is.* Dava, iddia (4b/19)

dāvūdī *(Ar.) sf.* Hz. Davud'un sesini andıran kalın ve gür ses (59b/24)

debelen- *(TTA)* Tepinmek, çırpınmak, kımıldamak, hareket etmek (38a/22)

defʿ-i cūʿ *(Ar. + Ar.) b. is.* Açlığı giderme (54b/21)

defʿ-i ḫumār *(Ar. + Ar.) b. is.* Sarhoşluktan sonra gelen baş ağrısı (56a/13)

deg- Ulaşmak, erişmek, dokunmak, isabet etmek, değmek (37b/25)

degme *sf.* Her, harhangi bir, rasgele, gelişigüzel (83b/11)

degür- Değirmek, değdirmek, dokundurmak, ulaştırmak, eriştirmek, bildirmek, duyurmak (29b/7)

deḫān *(Far.) is.* Ağız (78a/24)

→ engüşt-ber-dehān it- (78a/24)

dehlīz *(Ar.) is.* Dehliz, koridor (8a/10)

delālet *(Ar.) is.* İz, işaret (63a/4)

dellāl *(Ar.) is.* Tellal

dem *(Far.) is.* 1. Soluk, nefes (9b/3)

→ dem-i nefes (9b/3)

2. Vakit, zaman, an (9b/22)

3. Ağız (41a/2)

→ dem-i evren (41a/2)

dem-keş *(Far.) sf.* Nefes çeken, soluk çeken (102a/21)

demür *is.* Demir (26b/14)

demür ḳopar- Demirleyen, demir atan gemilerin demirlerini almak ve yollarına devam etmek (26b/14)

dendān *(Far.) is.* Diş (8b/23)

dendān-ı māhī *(Far. + Far.) b. is.* Balık dişi (32b/5)

deñiz *is.* Deniz (77a/17)

depe *is.* Tepe (75a/16)

depele- Çiğnemek, ezmek, öldürmek (56a/12)

depme *is.* Tekme (70b/19)

der *(Far.) e.* -de, -da içinde (2b/4)

der-āġūş *(Far. + Far.) zf.* Kucakta, sığınılan yerde, kucaklama, kolları ile sarma (2b/4)

der-ʿaḳab *(Far.) zf.* Peşinden, arkasından, hemen, derhal, akabinde (74a/5)

der-bend *(Far.) is.* Dağda ve tepede zahmetlerle geçilen yer, dar geçit, hudut, boğaz, kale (24a/1)

der-enbān *(Far.) is.* Heybede, hebenin içinde (41b/3)

der-ʿuhde *(Far.) is.* Üstüne almak, kendisini vazifeli bilmek, üzerine alınan iş (82a/18)

-der *(Far.) sf.* Yırtan, yaran (9a/21)

→ ṣaff-der (9aa/21)

derāz *(Far.) sf.* Uzun (23a/16)

derāz-be-derāz *(Far. + Far.) b. zf.* Uzunlamasına, uzun uzadıya (23a/16)

derd-mend *(Far.) b. sf.* Dertli, kaygılı, tasalı (82b/14)

→ ġulām-ı derd-mend (82b/14)

derīd / derīde *(Far.) sf.* Yırtılmış, yırtık (3b/23)

→ āhen-derīd (3b/23)

derin *is.* Derin, engin, geniş (37b/3)

deril- (TTA) Toplanmak, derli toplu olmak, biraraya gelmek (77a/19)

derūn *(Far.) is.* İç, gönül, iç taraf, dahil (5a/20)

derūnī *(Far.) sf.* İçten, gönülden, içe ait, içten gelen (61a/20)

dervīşān *(Far.) is.* Dervişler (69a/7)

deryā *(Far.) is.* Deniz (70a/17)

dest *(Far.) is.* El (144b/25)

→ çehār-dest (70b/15), çihil-dest (70a/19), heft-dest (89b/3), polād-dest (84b/16), şīr-dest, zīr-dest (70b/17)

dest-bord *(Far. dest-borden) b. is.* El çabukluğu, zafer, fetih (38a/9)

dest-derāzlıḳ *(Far. + Far. + T.) b. is.* Zalimlik, zorbalık, tecavüzkarlık, el uzatmak (27b/16)

dest-res *(Far. + Far.) b. is.* Ulaşma, elde etme, isteğine ulaşma (22a/14)

dest-yār *(Far. + Far.) b. is.* Yardımcı, arka (4a/17)

dest-i dāmen *(Far. + Far.) is.* El ve etek (16a/3)

destlik *(Far. + T.) is.* Ellik, el kuvveti (12a/22)

deste-çūb *(Far.) b. is.* Değnek, sopa (144b/4)

destūr *(Far.) is.* İzin, izin ver (16a/25)

deşt *(Far.) is.* Çöl, kır, ova (110b/9)

→ deşt-i Ḳıpçaḳ (110b/9)

devr *(Ar.) is.* Devir, döndürme, etrafında dönme (81a/14)

devrān *(Ar.) is.* Zaman, çağ (85a/12)

→ maḥbūbe-i devrān (85a/12)

devvāre *(Ar.) is.* Pergel denilen geometri aleti (5a/20)

dıraḫt *(Far.) is.* Ağaç (69a/12)

di- Demek, söylemek (140a/3)

dībā *(Far.) is.* İpekli kumaş (5a/11)

dibelik *zf.* Büsbütün, tamamıyla (142a/3)

dī-dār *(Far.) is.* Görüşme, buluşma, açık (37a/8)

dīde *(Far.) is.* Göz (91b/8)

dīde-bān *(Far.) is.* Gözcü, bekçi, nöbetçi (32b/21)

dil *(Far.) is.* Gönül (140a/21)

→ Āhen-dil (140a/21)

dil-āver *(Far.) b. sf.* Yiğit, cesur, cesaretli, yürekli (140a/5)

dil-āverān *(Far.) b. sf.* Yiğitler (84b/17)

dil-dāde *(Far.) sf.* Gönlünü vermiş, aşık (14a/9)

dil-teng *(Far.) sf.* Skıntılı, kederli, gönlü darda olan (29a/16)

dil ucıyla *(TTA) b. is.* Gönülsüz, yarım ağızla, dil ucuyla (46b/6)

dīl *(Far.) is.* Cesaret, yürek (36b/2)

→ pūlād-ı dīl (36b/2)

dil- Yarmak (30a/8)

dilīr *(Far.) sf.* Yürekli, cesur, yiğit (75b/15)

→ Ferāmerz-i dilīr (75b/15)

dimaġ *(Ar.) is.* Dimağ, beyin, kafa (130b/25)

dimen *(Ar.) is.* Süprüntülükler, gübre, fışkı (62a/2)

→ dimen-i baġl (62a/2)

dimişḳī *(Far.) is.* Suriye'nin başkenti Şam'da üretilen kaliteli kılıç ve bıçak demiri (21a/6)

→pūlād-ı dimişḳī (21a/6)

din- Sakin olmak, sükut etmek, susmak (42b/12)

dīniyye *(Ar.) is.* Dine ait şeyler (12b/22)

dip *zf.* Deyip (23a/9)

dir- *(TTA.)* Dermek, derlemek, toplamak, bir araya getirmek (77b/22)

dir dir ditre- *b. f.* Tir tir titremek (22a/23)

dīrān *(Far.) is.* Evler, haneler (16a/21)

dīrāẕ-be-dīrāz *bk.* **derāz-be-derāz** (28a/18)

dīrāz-be-derāz *bk.* **dīrāẕ-be-dīrāz** (42b/10)

dirīġ *(Far.) e.* Eyvah, aman, ah, yazık (65b/1)

ditre- Titremek (62a/8)

dīv *(Far.) is.* Dev, Şeytan, cin, canavar (84b/24)

dīvān-ḫāne *(Ar.+Far.) b. is.* Divanın toplandığı yer (73a/22)

dīvār *(Far.) is.* Duvar (44b/16)

divīt *(Ar.) is.* Divit, kalem (84a/20)

dīv-zād *(Far.+Ar.) b. is.* Dev soylu (79a/21)

diyār *(Ar.) is.* Memleket, ülke (86b/23)

dobor *(Ar.) is.* Arka, sırt (42a/23)

dorı (TTA) *sf.* Doru (at), gövdesi kızıl ayakları ve yelesi koyu renkli olan yağız at (73b/13)

dostlaş- *(Far.+T.)* Arkadaş olmak (70a/3)

dotā *(do+tâ) (Far.) sf.* İki adet, iki tane (7b/16)

dög- Dövmek, vurmak (81b/15)

dögdir- Dövdürmek, vurdurmak (80b/17)

→ çeng-i ḥarbīleri dögdir- (80b/17)

dögün- *(TTA)* Dövünmek (10b/2)

dök- Atmak, sarfetmek (22b/11)

döş *is.* Göğüs, sine (16b/17)

ḍuḥā *(Ar.) is.* Kuşluk vakti (52b/2)

→ vaḳt-i ḍuhā (54a/14)

duḫān *(Far.) is.* Duman, sis (77b/11)

duḫter *(Far.) is.* Kız (63b/23)

→ hūb-ı duḫter (85a/12)

→ duḫter-i ferḫunde-aḫter (51b/10)

duḫūl *(Ar.) is.* Giriş, içeri girme (51b/14)

durġur- *(DLT)* Durdurmak, kaldırmak, ayakta tutmak (12b/17)

duru *(TTA)* Doğru, ileri taraf (88b/6)

dūş *(Far.) is.* Duş, suyla yıkanmak (27b/7)

dūş *(Peh.) is.* Omuz (40b/21)

dügdü *is.* Çekiç, keser gibi aletlerin bir şeyi dövmeye yarayan veya herhangi bir şey çakmaya yarayan düz ve yuvarlak tarafı (41b/9)

→ teber dügdüsi (41b/9)

düken- Tükenmek, bitmek (77b/3)

dürlü *sf.* Türlü, çeşitli (84b/18)

düstūr *bk.* **destūr** (19b/16)

düş *is.* Rüya (60b/17)

düş *(TTA) is.* Rastlantı, rast gelme (74a/17)

düş- Uymak, intisap etmek (46b/19)

düşmān *bk.* **düşmen** (25a/3)

düşmen *(Far.) is.* Düşman (142b/19)

düşnām *(Far.) is.* Sövme, sövüp sayma (107a/7)

dü *(Far.) sf.* İki (29b/11)

→ dü-reme-i İskender (29b/11)

dü-tā *(Far.) b. sf.* İki kat bükülmüş, kamburu çıkmış, iki kat olmuş (21b/5)

düvāl *(Far.) is.* Kayış, tasma (3a/15)

düzil- Düzülmek, tanzim edilmek (62b/25)

-E-

ebdāl *(Ar.) is. ve sf.* Abdal, dünya ile ilgisini kesip Tanrı'ya bağlanmış olan derviş (69a/3)

ʿecāyib *(Ar.) sf.* Acayip (34a/11)

ecnās *(Ar.) is.* Cinsler (79b/9)

→ ecnās -ı maḫlūḳāt (70a/20)

ecnebī *(Ar.) sf.* Yabancı, başka milletten olan (31a/10)

edyān *(Ar.)* Dinler (7a/25)

eflāk *(Ar.) is.* Gökler, felekler, dünyalar, alemler (41a/8)

-efrāz *(Far.) sf.* Kaldıran, yükselten (1b/20)

→ ser-efrāz (1b/20)

efʿī *(Ar.) is.* Engerek yılanı (106b/25)

efrūz *(Far.) sf.* Aydınlatan, parlatan (72b/1)

→ āteş-efrūz (72b/1), Cihān-efrūz (50a/9)

efser *(Far.) is.* Taç, padişah tacı (79b/12)

→ efser-i İskender (79b/12)

efsūn *(Far.) is.* Sihir (84a/14)

eger *(TTA) is.* Binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne, eyer (17a/11)

eger ḳaşı *(TTA) b. is.* Eyerin ön kısmındaki yüksek yer (17a/11)

egerçi *ed.* Gerçi, ise de, her ne kadar, olsa da, egerçe (29b/5)

egvāl *(Far.) is.* İfrit, şeytan, hortlak, gulyabani (1a/3)

→ egvāl-i nerre (1a/3)

eḥad *(Ar.) sf.* Bir, tek (41a/8)

ehramen *(Far.) is.* Şeytan, iblis, dev

(11a/6)

eḥyānen *(Ar.) zf.* Arasıra, zaman zaman (32a/24)

ejder *(Far.) is.* Ejderha (84a/14)

ejderhā *(Far.) is.* Büyük yılan, ejderha (31a/19)

eḳālīm *(Ar.) is.* Ülkeler, iklimler (108a/17)

→ eḳālīm-i Hind (108a/17)

ekber *(Ar.) sf.* Daha büyük, en büyük (84a/13)

→ feylesof-ı ekber (84a/13 ve 84a/14)

ekl ü şürb *(Ar. + Ar.) b. is.* Yiyip içme (59b/22)

eknāf *(Ar.) is.* Dört taraf, her bir yön (79a/15)

ekṡer *(Ar.) zf.* Daha ziyade, daha çok, en çok (80a/7)

el (I) *(Ar.)* Arapça harf-i tarif

el-amān *(Ar.) e.* Aman, medet, imdat (87a/13)

El-ḥamdüli-llāh-i Teʿālā *(Ar.)* Allah'a hamdolsun, Allah'a şükür (72a/9)

el-hāṣıl *(Ar.) e.* Kısacası (119b/9)

el-inṣāf *(Ar.) e.* İnsaf edilsin, insaf edilmeli, insaf edelim (23b/1)

el-ḳıṣṣa *(Ar.) zf.* Hülasa, hâsılı, sözün kısası, sözden anlaşıldığına göre (115a/6)

el (II) *is.* El (61b/24)

el arḳası yirde *b. is.* Pes demek, aczini itiraf etmek (30a/16)

el ṣun- El uzatmak, cüret etmek (23a/1)

elem *(Ar.) is.* Sıkıntı, keder (80b/24)

elem-zede *(Ar. + Far.) b. sf.* Dertli, kederli, acılı (54b/21)

elet *(Far.) is.* Noksanlaştırmak, eksiltmek, hapsetmek (142a/3)

→ elet-i mülāḥaẓa (142a/3)

elleş- Savaşa girişmek, karşı koymak (74b/23)

elmās-ṭırāş *(Yun. + Far.) b. is.* Elmas gibi yontulmuş olan makbul bir cam, billur, kristal (59b/18)

elṭāf *(Ar.) is.* Lütuflar (28a/15)

elvān *(Ar.) sf.* Renkler, Rengarenk (5a/10)

→ envāʿ-ı elvān (5a/10)

emān *ünl.* Aman dileme, aman (64b/15)

emīr *(Ar.) is.* Reis (85b/20)

emr *(Ar.) is.* Emir, buyruk (63b/3)

→ āḫirüʿl-emr (90b/14), ʿāḳıbetüʿl-emr (35b/1), nefsü'l-emr (82a/22)

eñ *zf.* En (70b/15)

enbān *(Peh.) is.* Heybe (142b/10)

→ enbān-ı ḥikmet (104b/6)

encum *(Ar.) is.* Yıldızlar (94b/6)

endāḫte *(Far.) sf.* Atılmış, terk edilmiş, bir tarafa atılmış, bırakılmış (16b/16)

endāz *(Far.) sf.* Atan, atıcı, atmış manasında birleşik isimler yapar (4b/6)

→ nigāh-endāz (67b/4), Behmen Ḫişt-endāz (4b/6), seng-endāz (20a/17)

engüşt *(Far.) is.* Parmak (20a/24)

engüşt-ber-dehān *(Far.) dey.* Parmağı ağızda olan, şaşakalan (20a/24)

enīn *(Ar.)sf.* Acı ve sızıdan inleyiş (9a/14)

enīn-ken *(Ar. + Far.) b. sf.* Acı ve inilti koparan (9a/14)

→ tīġ-i enīn-ken (9a/14)

eñse *is.* Arka (9b/23)

envāʿ *(Ar.) is.* Neviler, çeşitler, türler (5a/10)

→ envāʿ-ı elvān (5a/10)

enver *(Ar.) sf.* En parlak, nurlu, çok parlak (62a/24)

→ şems-i enver (62a/24)

er *is.* Asker (73b/14)

er *is.* Yer, yeryüzü, toprak (55b/22)

erācil *(Ar.) is.* Adamlar (70a/21)

erbāb *(Ar.) is.* Sahip, aga, patron, reis, başkan, şef, ulu, iş veren, paşa, bey (2a/6)

erbāb-ı dīvān *(Ar. + Ar.) b. is.* Divanda bulunanalar (2a/6)

eren *is.* Yiğit kahraman kimse (77b/7)

erenler *is.* Erler, yiğitler, kahramanlar, babayiğitler (47b/3)

eriş *(Far.) is.* Arşın, endaze (70b/17)

erkān *(Ar.) is.* Kural, kaide, usul (80a/17)

erlik *is.* Yiğitlik (80b/15)

ervāḥ *(Ar.) is.* Ruhlar (70a/21)

esb *(Far.) is.* At, beygir (40a/5)

esbāb *(Ar.) is.* Eşya, mallar, sebepler, nedenler, alet (47a/15)

eṣer *(Ar.) is.* Nişan, iz, alamet, eser (77b/24)

esmā *(Ar.) is.* İsimler, esma-yı hüsna (73b/15)

→ ḳuvvet-i esmā (84a/19)

eṣnā *(Ar.) is.* Ara, aralık, sıra, an, vakit (83a/5)

eṣnā-yı ṣoḥbet *(Ar. + Ar.) b. is.* Sohbet anı, sohbet sırasında, sohbetin yapıldığı zaman (58b/7)

esrār *(Ar.) is.* Sırlar, giz (66b/13)

estaġfur *(Ar.) zf.* Allah'tan af dileme (69a/16)

ester *(Far.) is.* Katır (104b/19)

eṣvāb *(Ar.) is.* Giyimler, giysiler (71b/4)

eş *(Peh.) zm.* 3. Tekil şahıs bitişik zamir (9a/6)

eşedd *(Ar.) sf.* Daha şiddetli, çetin ve sert (84b/4)

eşeklik Eşeklik, cahillik, çok anlayışşsız ve kaba davranış (42a/1)

eşit- İşitmek, duymak (36b/10)

eşbeh *(Far.) sf.* Mert, yiğit, kabadayı, cesur (17b/20)

eşkāl *(Ar.) sf.* Kılık, şekil, şekiller (30a/9)

→ eşkāl-i ṭılısmāt (30a/9)

eşme *(Far.) is.* Kumsal yerde kaynayan pınar (5a/20)

etbāʿ *(Ar.) sf.* Tabi olanlar, bağlı olanlar, emri altında bulunanlar (33a/8)

eṭrāf u eknāf *(Ar. + Ar.) b. is.* Yanlar ve yönler (14b/15)

ev *is.* Menzil, konulacak yer (45a/10)

eʿvān *(Ar.) is.* Yardımcılar, dostlar (3a/24)

evren *is.* Ejderha, büyük yılan (85b/25)

evren-ten *(T.+Far.) b. sf.* Ejderha vücutlu (35b/15)

→ ʿAḳrebeʾ-i Evren-ten (87b/8), Arḳalāş-ı Evren-ten (89a/24)

evvel *(Ar.) sf.* İlk (31b/19)

evveliyye *(Ar.) sf.* En önce olan (79a/13)

evżāʿ *(Ar.) is.* Haller, vaziyetler (75a/5)

eyā *(Ar.+Far.) ünl.* Ey, hey (70a/23)

eya *(TTA) is.* Öyle ise, madem ki, tamam anlamlarına gelir (47b/17)

eydür Aydur, der ki manasına gelir (63a/3)

eyi *is.* İyi (5b/12)

eyice *is.* İyice (36a/6)

eyit- Söylemek (3a/1)

eyle *sf.* Öyle (84a/8)

eyle- Etmek, yapmak (63a/7)

eylen- Hazırlanmak, edinmek (45a/6)

eylik *(T.)is.* İyilik (41a/25)

ʿeynī *(Ar. + Far.) is.* Görsel, aynı (5b/8)

ey-v-Allah *(Ar.) zf.* Teşekkür ederim, sağol, evet, peki, öyle olsun (69a/7)

eyyām *(Ar.) is.* Günler (25b/5)

ezelī *(Ar.) sf.* Başlangıcı olmayan (87a/24)

ez̲ *(Far.) e.* -dan, -den (23a/15)

ez-comle *(Far. + Ar.) b. sf.* Bütün (59b/16)

ez̲-in cānib *(Far. + Far.) zf.* Öte yandan (74b/2)

-F-

fā'ide *(Ar.) is.* Fayda, yarar (77b/1)

çe-fā'ide *(Ar). is.* Ne fayda (17a/18)

faḳir *(Ar.) sf.* Zavallı, kimsesiz (35a/21)

farażā *(Ar.) zf.* Diyelim ki (80a/24)

fāriġ *(Ar.) sf.* Rahat, vazgeçmiş (70b/10)

faṣīḥ *(Ar.) sf.* Açık, sarih (85a/3)

faṣīḥ-ül-lisān *(Ar. + Ar.) b. sf.* Düzgün söz söyleyen (85a/3)

faṣl *(Ar.) is.* Fasıl, aynı makamda çalınan şarkı (57b/23)

fāş *(Far.) is.* İfşa olmuş, aşikar olmuş (44a/16)

fāżıl *(Ar.) is.* [fâdıl] Fazilet sahibi, faziletli, seçkin, üstün (109b/14)

fe-emmā *(Ar.) bağ.* Kaldı ki, buna gelince, amma (18b/1)

fehm *(Ar.) is.* Anlama, anlayış (89a/18)

fehvā *(Ar.) is.* İçerik (5a/11)

felek *(Ar.) is.* Gökyüzü (79a/17)

felāḫen *(Far.) is.* Felahan, sapan, taş atmaya yarayan alet (59a/11)

→ seng-i felāḫen (59a/11)

fellāḥ *(Ar.) is.* Zenci, siyah, Arap (60a/12)

ferāġat *(Ar.) is.* Vaz geçmek (69b/11)

feraḥ-fezā *(Ar.+Far.) b. sf.* Gönüle açıklık veren, ferah artıran (63b/13)

→ cān-ı feraḥ-fezā (63b/13)

ferāmuş *(Far.) is.* Unutmak (73b/17)

ferāset *(Ar.) is.* Sezgi, çabuk sezme (34a/10)

ferc *(Ar.) is.* Kadının edep yeri, kaının cinsellik organı (85a/10)

ferce *(Ar.) is.* Gamdan ve tasadan kurtulmak, kurtuluş, açıklık, ferahlık, girecek yer (45a/22)

ferd *(Ar.) sf.* Tek, yalnız olan şey, çift olmayan (35b/3)

ferḫunde *(Far.) sf.* Kutlu, mübarek, mesut (51b/10)

ferḫunde-aḫter *(Far. + Far.) b. sf.* Kutlu yıldız (51b/10)

ferrāş *(Ar.) is.* Hizmetçi, temizlik sağlamakla görevli kişiler (143a/16)

fersaḫ (Ar.) is. Bir uzunluk birimi (72b/2)

feryād *(Far.) is.* Feryat, bağırma (84b/20)

feryādcı *(Far. + T.) is.* Yüksek sesle bağırıp çağırma işini yapan kişiler (46b/18)

-feşān *(Far.) sf.* Saçan, saçıcı

→ ḫun-feşān (83a/14), cürʿa-feşān (104b/21)

fevāre *(Ar.) is.* Fıskiye (76a/6)

fevrī *(Ar.) zf.* Fevr, ani, birdenbire, hemen (55b/10)

feylesof *(Far.) is.* Felsefeci, ilim ve hikmetle uğraşan kişi (3a/23)

feylesof-ı dānā *(Far. + Far.) b. is.* Danışman, vekil, bilgin felsefeci, âlim karışığındadır. Hikâyede bu kişilere danışılmakta ve bu kişilerin fikirleri alınmaktadır (5a/2)

feylesof-ı ekber *(Far. + Ar.) b. is.* En büyük bilgin, en büyük felsefeci (5a/3-4)

fe-emmā *(Ar.) e.* Buna gelince, kaldı ki, amma manasına gelen asıl söze başlama edatı (13b/20)

fevvāre *(Far.) is.* Fıskiye, su fışkırtan alet (144a/5)

-fezā *(Far.) sf.* Artıran, çoğaltan

→ feraḥ-fezā (63b/13)

fısıldu *is.* Fısıltı (82a/21)

firāvān *(Far.) sf.* Bol, çok, aşırı, fazla (8a/22)

fitr *(Ar.) is.* Oruç açma, şeker bayramı, ramazan bayramı (1b/21)

fi *(Ar.)* İçinde anlamı veren Arapça harf-i cer

fi-l-ḥāl *(Ar.) zf.* Şimdi, derhal, hemen (3b/22)

fi-l-ḥaḳīḳa *(Ar. + Ar.) zf.* Gerçekte, aslında, doğrusu (32b/10)

fi-l-vāḳiʿ *(Ar.) zf.* Aslında, gerçekten (65b/4)

fiġān *(Far.) is.* Bağırma, çağırma, inleme, inilti (85a/1)

→ fiġān-ı arslan (34a/12)

fīl *(Ar.) is.* Hindistan ve Asya gibi yerlerde bulunan iri vücutlu, hortumlu hayvan, fil (106b/3)

fīl-süvār *(Far.) brl. is.* Fil binicisi, file binmiş (32b/19)

filār *(Rum. Phellarion) is.* Hafif bir terlik (80a/8)

firāz *(Far.) is.* Yukarı, yüksek, yokuş, çıkış (83b/11)

-firāz *bk.* **–efrāz**

→ ser-firāz (68a/3)

fitīl *(Ar.) is.* Derin yaraların tedavisinde,

yara içine salınan steril gazlı bez şeridi, burma suretiyle yapılan ip (48b/8)

fır-ā-fır *zf.* Fırıl fırıl (143b/13)

frengī *is.* Frenklere ait (69a/15)

→ çil frengi (69a/15)

fudūl *(Ar.) is.* Faydasız işler, faydasız şeyler, ihtiyaçtan fazla lüzumsuz ve boş şeyler (51a/17)

furṣat *(Ar.) is.* Fırsat (83b/14)

furtına *(İt.) is.* Fırtına (25b/6)

furtuna *(TTA) bk.* **furtına** (27b/7)

fużūlī *(Ar.) sf.* Gereksiz (87b/23)

fużūlluḳ *(Ar. + T.) is.* Gereksizlik, fuzulilik, lüzumsuzluk (33a/4)

fülān *(Ar.) is.* Filan, falan, falanca (67b/5)

fürū *(Far.)* "Aşağıda, âciz, beceriksiz, geride kalmış" mânaları ifade eder. Kelimenin önüne veya sonuna getirilerek ek olarak kullanılır.

→ ser-fürū (140a/2)

-G-

ġadab *(Ar.) is.* Öfke, gazap (3a/13)

ġāfil *(Ar.) zf.* Habersiz (78b/4)

gāh *(Far.) bğ.* Yer ve zaman bildiren ek (5a/17)

ġāib *(Ar.) zf.* Görünmeyen, kayıp (67b/20)

ġalebe *(Ar.) is.* Galip gelme, yenme, üstünlük (62b/23)

ġālibāne *(Far.) is.* Muzaffer ve galip olana yakışacak şekil ve surette olmak (12b/22)

ġalīẓa *(Ar.) sf.* Kaba, terbiye dışı (75a/25)

→ şütūm-ı ġalīẓa eyle- (75a/25)

ġalṭān *(Far.) sf.* Yuvarlama, yuvarlanan, tekerlenen (60b/21)

ġamm *(Ar. ġamm) is.* Dert, keder (81b/8)

ġamm-gīn *(Ar.) sf.* Kederli, gamlı (140a/6)

ġamm-güsār *(Ar. – Far.)* [gam + gosârden > gosâr] 1. Dert ortağı, gerçek dost, arkadaş, teselli veren, gam ortağı (2a/3)

ġamz *(Ar.) is.* Münafıklık etme (42a/11)

ġamze *(Ar.) is.* 1. Çenede veya yanaklarda gülümserken beliren çukurluk. 2. göz kırpmak, göz süzerek bakmak (5a/14)

→ kemāl-i ġamze (5a/14)

-gān *(Far.) e.* Bazı sayıların sonuna gelerek –lik halinde sıfat yapar

→ heft-gān (76b/25)

ġanī *(Ar.) sf.* Zengin (19b/9)

ġār *(Ar.) is.* Mağara, in (32b/3)

-gār *(Far.) e.* Faillik ve nisbet anlamlarıyla isimlere son ek olarak katılır

→ yād-gār (81a/4)

ġārāibāt *(Ar.) is.* Gariplikler (76b/22)

ġāret *(Ar.) is.* Akın, soygun, yağma, yağmacılık, düşmanın malını yağma etmek (6a/1)

ġarīm *(Ar.) is.* Hasım, rakip (139b/21)

ġarḳ *(Ar.) is.* Batma (75a/1)

ġaşy *(Ar.) is.* Baayılma, kendinden geçme (40b/14)

ġaşiye-dār *(Far.) b. is.* At uşağı, seyis (4b/3)

ġayb *(Ar.) sf.* Görülmeyen, kayıp (73a/15)

ġāye *(Ar.) is.* Maksat, amaç, hedef, son (81b/16)

→ miyān-ı ṣaḥn-ı ġāye (81b/16)

ġayr *(Ar.) sf.* Ayrı, Başka, diğer, gayrı (14a/10)

ġayret *(Ar.) is.* Din, iman, namus gibi sxix ve kutsal değerlere tecavüz edenlere karşı temiz ve asil duygularla harekete geçmek (57b/9)

ġayrı *(Ar.) zm.* Başkası, diğeri (15b/1)

ġayūr *(Ar.) sf.* Çalışkan, gayretli (14b/5)

ġażbān *(Ar.) zf.* Öfkeli, gazaplı (8b/5)

Ġażbān-ı Tīġ-zen *öz. is.* Remed Şah'ın pehlivanlarından birinin adı (8b/5)

geçici *is.* Yolcu, yoldan veya karşıdan karşıya geçen kimse (25a/7)

gedā *(Far.) is.* Dilenci (29a/19)

gene *zf.* Yine (81a/5)

gencūr *(Far.) is.* Hazinedar, Hazine bekçisi, genever (23a14)

ġer *(Far.) is.* Ahşap ev (50b/13)

ger- Bir şeyin uçlarından veya kenarlarından çekerek gergin duruma getirmek (20b/19)

-ger *(Far.) e.* İsimlerin sonuna eklenen ve yapıcılık bildiren edat

→ āhen-ger (39b/13)

gerçekden *zf.* Gerçekten, hakikaten (69b/18)

gerdek-ḫāne *(Far. + Ar.) b. is.* Gerdeğe girilen ev veya oda (5a/22)

gerden *(Far.) is.* Boyun (1a/11)

gerden-keş *(Far.) sf.* Asi, dikbaşlı, başkaldıran (120b/18)

→ Behrām-ı Gerden-keş (120b/18)

gergedān *(Far.) is.* Canavar, gergedan (41b/16)

gerin- Kolları açarak gövdeyi gergin duruma sokmak (60b/19)

germ *(Far.) is.* Sıcak (43b/4)

ġeş *(Ar.) sf.* Baygın, kendinden geçmiş (127b/24)

gevher *(Far.) is.* Elmas, cevher, değerli taş, inci (59a/11)

ġıdā *(Ar.) is.* Besin, gıda, besleyici madde (26a/3)

ġıjġır- Haykırmak, gürlemek, fışıltılı ses çıkarmak, haykırarak saldırmak (34a/12)

ġıjla- Keskin, sert sesler çıkararak saldırmak (48b/3)

ġılāf *(Ar.) is.* Kılıf, Kılıcın kını (144a/3)

ġırīv *(Far.) is.* Bağırma, feryad etme, çığlık atma (144a/7)

ġışş *(Ar.) is.* Hile, karışıklık, kötülük (71a/17)

gice *is.* Gece (62b/15)

giç- Geçmek (63a/14)

gidi *is.* Deyyus, kaltaban, namuzsuz (28a/20)

-gīr *(Far.)* Tutmak, yakalamak mastarının emir köküdür. Türkçedeki: yapan, tutan, tutucu, dağılan, yayılan gibi mânalara gelir. Kelimenin sonuna eklenir.

→ ziyāde-gīr (8b/3)

girān *(Far.) sf.* Ağır (88b/24)

→ gürz-i girān (68a/25)

gir-dār *(Far.) is.* Tarz, âdet (76a/20)

girībān *(Far.) is.* Elbise yakası (52a/3)

giriftār *(Far.) sf.* Yakalanmış, tutulmuş, esir (80a/8)

giriş- Müdahale etmek, karışmak (27a/1)

giri *bk.* **girü** (43b/2)

girü *is.* Geri (63a/19)

→ şimden girü (50a/5)

giryān *(Far.) sf.* Gözyaşı döken, ağlayan (40a/12)

girye-i şādī *(Far. + Far.) is.* Sevinçten dolayı ağlama, mutluluk gözyaşları (2b/3)

gīsū *(Far.) is.* Uzun saçi omuza dökülen saç, kakül (1a/10)

giyāh *(Far.) is.* Bitki, taze ot (86b/21)

giyür- Giydirmek (62a/20)

→ ḫilʿat giyür- (62a/20)

goftugū *(Far.) b. sf.* Sohbet, konuşma, dedikodu, gütf u gū (37b/24)

ġolov *(Far.) is.* Haddini tecavüz etmek, haddini aşmak, taşkınlık (113b/12)

ġavr *(Ar.) is.* Dip, esas, hakikat (68b/23)

gög *(TTA) is.* Gök (31b/23)

gögüslet- Göğsünü dayayarak zorlatmak, karşı durdurmak (34b/9)

gök *(T.) is.* Mavi, gök (40b/4)

→ gök-serler (40b/4)

gök ḳubbe *(T. + Ar.) b. is.* Kubbeye benzemesi yüzünden gök yüzüne verilen isim (13b/25)

göm it- *b. f.* Gömmek, defnetmek (8b/2)

gönde- *(TTA)* göndermek (8b/24)

göñül is. Gönül (84b/4)

göre *zf.* Uyarınca, gereğince, göre (62b/19)

görişiciler tekyesi *(T. + Far.) b. is.* Çok sayıda kişinin tekke ve türbe ziyaretinde bulunurken oluşturdukları topluluk (19a/14)

görmezlen- Görmez gibi davranmak, görmezden gelmek (124b/7)

göt *is.* Kaba et, popo (77b/16)

göv *(TTA) is.* Gök, gökyüzü (22b/21)

göz ḳuyruġı *b. is.* Gözün kulak tarafındaki köşesi, göz ucu (15a/3)

göz göre *is.* Aynı, belli ve apaçık olarak (57a/7)

ġubār *(Ar.) is.* Toz (52a/2)

→ ġubār-ı hebā (34a/25)

ġubārī *(Ar.) is.* Toza benzer, tozdan (52a/2)

ġūl *(Ar.) is.* Boş ve virane yerlerde bulunan ve helak edici olan bir tür cin taifesi, ifrit, hortlak (56a/16)

→ beriyye-i ġūl (56a/16)

ġulām *(Ar.) is.* Köle, esir, hizmetçi (78b/10)

ġulavuz *(TTA) is.* Kılavuz, yol gösterici (9b/21)

gūnā-gūn *(Far.) is.* Türlü türlü, renk renk, alaca, rengarenk (53b/20)

gūne *(Far.) is.* Biçim, tarz (56a/25)

ġurbet-i iḫtiyār *(Ar. + Ar.) b. is.* Yabancı diyarları seçme (55a/5)

ġuruş *(TTA) is.* Kuruş, para (84a/19)

ġurūrāne *(Ar. + Far.) b. is.* Gururlu olma durumu, gururluluğa yakışır halde (18a/22)

ġusl *(Ar.) is.* Gusul, yıkanma (5a/22)

gūş *(Far.) is.* Kulak, işitme (75b/25)

→ çeşm-i gūş (101b/21)

gūşmāl *(Far.) is.* Yola getirmek, ihtar etmek, kulak bükmek (12a/11)

gūşt *(Far.) is.* Et, lahm (51b/2)

gūyiyā *(Far.) zf.* Güya, sözde, sanki (82b/18)

güft *(Far.) is.* Söz, kelam (37b/24)

güftār *(Far.) is.* Sözler, lakırdılar (91a/20)

güfte *(Far.) sf.* Söyleniş (62a/14)

güher *(Far.) is.* Gevher, mücevher, elmas (3b/21)

→ güher-āb (3b/21)

güher-āb *(Ar.) is.* Bir çeşit cin veya şeytan topluluğu (70b/17)

→ güher-āb-ı zīr-desti (88b/3)

güher-ābān *(Ar.) is.* Güher-āblar (70b/13)

gül-çehre *(Far.) b. sf.* Gül yüzlü (1a/5)

gülçīn *(Far.) sf.* Gül toplayan, gül devşiren (5a/17)

gülçīn-i şerī'at *(Far. + Ar.) b. is.* Gül toplayıcına giden doğru yol, kadın cinsel organını anlatmak için kullanılmıştır (5a/17)

gülgūn *(Far.) sf.* Gül renkli, pembe (132b/10)

→ Gülgūn Zengī (132b/10)

gümbürdi *is.* Gümbürtü, gürültü (56a/8)

gümreş- Homurdaşmak (39b/24)

gümrik *(Yun.) is.* Gümrük, ticaretten alınan vergi (33a/2)

gürbüz *sf.* İri yapılı, gürbüz (79a/23)

gürz *(Far.) is.* Topuz, gürz, savaş aleti (7b/21)

→ ḍarb-ı gürz (90b/14)

gürz-bān *(Far.)is.* Gürzcü, savaş aleti veya topuz kullanıcısı, silahçı (38a/20)

gürz-i girān *(Far. + Far.) b. is.* İri, ağır topuz (62a/6)

güvār *(Far.) sf.* Hazmı kolay olan yemek (15a/14)

güyegü *(T.) is.* Güveği, damat (1b/15)

güyegülük *bk.* **güyegü** (5a/24)

güẕāf *(Far.) sf.* Beyhude, boş (82a/16)

→ lāf-ı güẕāf eyle (82a/16)

güẕer *(Far.) is.* Geçme, geçiş (143a/24)

güzīde *(Far.) sf.* Seçkin, seçilmiş (84b/2)

güzīn *(Far.) sf.* Seçilmiş, beğenilmiş, seçkin, seçen (39a/6)

→ merd-i güzīn (37a/6)

-H-

hā *ünl.* Evet, işte anlamı katar (63b/18)

ḫāb *(Far.) is.* Uyku (70b/5)

→ cāme-ḫāb (92a/2)

ḫāb-gāh *(Far. + Far.) b. is.* Yatak odası (54a/12)

ḫaber-dār *(Ar.) zf.* Haberli (102b/13)

ḥabs *(Ar.) is.* Hapis, tutma (19a/10)

ḥāce *(Far.) is.* Hoca, efendi, sahip, zengin, reis, tacir, vezir, hadım (8a/15)

→ Ḥāce Sālim (13b/24)

ḥacālet *(Ar.) is.* Utanma, utanç verici (136a/1)

ḥācegī *(Far.) is.* Hocalık, efendilik, tüccar (141b/17)

ḥācet *(Ar.) is.* İstek, dilek, lüzum, ihtiyaç (61b/2)

ḥacīl *(Ar.) sf.* Utanmış, utancından yüzü kızarmış (66a/19)

ḥadd *(Ar.) is.* Sınır (8a/8)

ḥadd-i ẕātinde Zaten, esasen, yaradılışda, aslında (69b/5)

ḫadem *(Ar.) is.* Hizmetçiler (68b/15)

→ ḫadem ü ḫaşem (68b/15)

ḥadeng *(Far.) is.* Kayın ağacından yapılan ok (48b/4)

ḫadeng *bk.* **ḥadeng** (48b/4)

ḫadem *(Ar.) is.* Hizmetçiler, uşaklar (22a/1)

ḫafī *(Ar.) sf.* Gizli, saklı (6b/24)

ḫāh-nā-ḫāh *(Far.) zf.* İster istemez (22b/18)

ḫāhiş *(Far.) is.* Fazla arzu, isteyiş (143a/8)

ḥā'il *(Ar.) is.* Engel (35a/17)

ḫāk *(Far.) is.* Toprak (65a/17)

ḫāk-pāy *(Far. + Far.) b. is.* Ayağın tozu, ayağın toprağı, ayağın bastığı toprak (65a/17)

ḫākī *(Far.) is.* Toprakla ilgili, toprak rengi, Ademoğlu, insan (56a/1)

ḥākim *(Ar.) is.* Hükümdar (71a/20)

ḥakīm *(Ar.) sf.* Âlim, bilgin (85b/21)

ḥaḳḳ *(Ar.) is.* Hak (17b/22)

ḥaḳḳā *(Ar.) is.* Doğru olarak, gerçek, hakikat olarak, el-hak, hakikaten, (48a/2)

→ ḥaḳḳā ki (58a/5)

ḫākka *(Ar.) is.* Devamlı musibet, keder (7a/10)

ḥaḳḳıçün *(Ar. + Far.) zf.* Hakkı için (37b/5)

ḥāl *(Ar.) is.* Hal, durum, suret (62a/25)

→ fi'l-ḥāl (69a/2)

→ ḥāl-i Keyūmerṯ (32a/9)

ḫalāṣ *(Ar.) is.* Kurtulma, kurtuluş (76a/4)

ḥālel *(Ar.) is.* Bozukluk, eksiklik (38a/17)

ḥālel-pezīr *(Ar.+Far.) b. sf.* Halel bulucu, bozulucu, bozulan, bozuk (38a/17)

ḥālet *(Ar.) is.* Hal, nitelik (5a/11)

ḥālī *(Ar.) is.* Boş, tenha, sahipsiz yer, ıssız (142a/23)

ḥālıḳ *(Ar.) is.* Yoktan yaradan, yaratıcı, Allah (7b/1)

→ ḥālıḳ-ı bī-çon (92b/22)

ḥāliyā *(Ar.) zf.* Şu anda, şimdiki zamanda, şimdi (20b/15)

ḫalḳ *(Ar.) is.* Yaratma, yaratılma (15b/1)

ḫalḳa-begūş *(Ar. + Far.) b. is.* Köle (4b/24)

ḫalt *(Ar.) is.* Karıştırma (82a/3)

ḫalṭ-ı kelām *(Ar. + Ar.) b. is.* Sözü, lafı karıştırma, bozma (60b/19)

ḫalvet *(Ar.) is.* Bir kimsenin hususi dairesi (67b/16)

ḫam-ender-ḫam *(Far.) zf.* Kıvrım kıvrım, büklüm büklüm (21b/6)

ḥamā'il *(Ar.) is.* Kılıç kayışı (5b/10)

ḥamā'il *(Ar.) is.* Tılsım, muska (56b/14)

ḥamāḳat *(Ar.) is.* Ahmaklık (24b/3)

ḥaml *(Ar.) is.* Yük (11a/8)

ḫāmūş *(Far.) is.* Suskun, sessiz (9b/25)

ḫān *(Far.) is.* Hükümdar, hakan (70a/10)

→ Keymurād Ḫān (70a/10)

ḫāne *(Far.) is.* Ev

→ cebe-ḫāne (73b/14), dīvān-ḫāne (113b/16), ḥaps-ḫāne (98a/4)

ḫandān *(Far.) sf.* Gülen, gülücü (28b/18)

ḫār *(Far.) is.* Diken (10a/12)

ḫarāc *(Ar.) is.* Vaktiyle Müslüman olmayanlardan alınan vergi, haraç (5a/24)

ḥarāmī *(Ar.) sf.* Hırsız, haydut, yol kesen (64a/3)

→ Süheyl-i Ḫarāmī (64a/16)

ḥarāret *(Ar.) is.* Sıcaklık, susuzluk (72b/3)

ḥaram-zāde *(Ar.+Far.) b. sf.* Hilekar, namussuz (63b/21)

→ Merd-rāz-ı Ḥaram-zāde (63b/25)

ḥarb *(Ar.) is.* Cenk, savaş (14a/18)

ḥarbī *(Ar.) sf.* Savaşla ilgili (1b/13)

→ kūs-i ḥarbī (68a/11)

→ çeng-i ḥarbī çal- (11b/13)

ḫardāl *(Ar.) is.* Çok küçük tohumları olan ve yaprakları yenen bir nebat ismi. Döğülerek macun haline getirilir ve sofrada iştah açmak için kullanılır (19a/17)

→ dāne-i ḫardāl (19a/17)

ḥar-gāh *(Far.) is.* Otağ, büyük çadır (8a/9)

ḫarıl ḫarıl *zf.* Harıl harıl, durmaksızın, tüm gücüyle (65b/15)

ḫāricī *(Ar.) sf.* Dışarıya ait olan, içeriye ait olmayan, Ecnebiye ait olan, dışla ilgili (6b/3)

ḥarīf *(Ar.) is.* Rakip (64a/7)

ḥarīr *(Ar.) is.* İpek, ipekten yapılmış kumaş (143a/24)

ḫarṭı *is.* Harita (25b/15)

ḫāṣ *(Ar.) sf.* Has (79a/25)

→ vezīr-i ḫāṣ (79a/25)

ḥasāret *(Ar.) is.* Zarar, ziyan (79a/13)

ḥaṣr *(Ar.) is.* Etrafını çevirme (84a/17)

ḥāṣıl *(Ar.) is.* Olan, çıkan, üreyen (68b/2)

→ ḥāṣıl-ı kelām (62b/17)

ḥāṣılı *(Ar.) zf.* Sözün kısası, kısacası (66b/19)

ḫaṣm *(Ar.) is.* Düşman, hasım (75b/24)

ḥaṣr *(Ar.) is.* Sıkıştırma, dar bir yerin içine alma (32b/3)

ḫāṣṣa *(Ar.) is.* Bir kimseye ya da bir şeye özel olan nitelik, güç, kuvvet (61b/11)

ḥāṣṣa *bk.* **ḫāṣṣa** (18a/24)

ḫāşā *(Ar.) ünl.* Asla, katiyyen, hiçbir zaman (87a/22)

ḫāşā ṣümme ḫāşā *(Ar.) zf.* Asla ve asla, kesinlikle öyle değil (51b/13)

ḫāşāk *(Far.) is.* Süprüntü, çöp, yonga (144b/9)

→ ḫār-ı ḫāşāk (144b/9)

ḫaşem *(Ar.) is.* Yanında bulunanlar, hizmet edenler (42b/14)

→ ḫadem ü ḫaşem (68b/15)

ḫaşyet *(Ar.) is.* Korku ve dehşet, korkma (15a/8)

ḫaṭā *(Ar.) is.* Hata, kusur (37a/16)

ḫaṭāī *(Ar.) sf.* Resim gibi tabiatı taklit ederek yapılmayıp, sanatkarlar arasında kabul edilen çeşitli gül şekli gibi irili ufaklı yapılan şekiller (73a/2)

→ yeşim-i ḫaṭāī (73a/2)

ḫātem *(Ar.) is.* Yüzük (59b/22)

ḫāṭır *(Ar.) is.* Hafıza, zihin (65b/2)

ḫaṭṭ *(Ar.) is.* Yazı, satır, sıra (59a/9)

ḫattā *(Ar.) zf.* Bundan başka, bile, üstelik (83b/12)

ḫavādiṣ *(Ar.) is.* Hadiseler, olaylar (87a/20)

ḫavāle *(Ar.) is.* Atma, fırlatma (62a/7)

ḫavf *(Ar.) is.* Korku, korkma, korkutma (71b/9)

ḫavl *(Ar.) is.* Güç, kuvvet (62b/5)

hay *(Far.) ünl.* Eyvah, hay, hey (66b/19)

ḫayāt *(Ar.) is.* Hayat

ḥayf *(Ar.) zf.* Yazık, vah vah (50b/22)

ḥayf u dirīġ *(Ar. + Ar.) is.* Ahlanma ve vahlanma (49a/10)

→ āb-ı ḥayāt (70a/3)

→ Ummu'l-ḥayāt (76a/12)

ḥayme *(Far.) is.* Çadır (8a/9)

hāy-hūy *(Far.) is.* Kargaşa, hayhuy, gürültü, şamata (86a/7)

ḫayır *(Ar.) ünl.* Hayır, değil (68b/13)

ḫayliyye *(Ar.) is.* Atgiller (34b/14)

ḫayme *(Ar.) is.* Çadır (73b/14)

ḫayr (A.) i. Hayır, iyilik (85b/12)

ḫayr duʿā İyi dileklerde bulunan dua (65a/22)

ḫazān *(Far.) is.* Sonbahar, güz (75b/10)

→ berk-i ḫazān (72b/19)

ḥazer *(Ar.) is.* Kaçınma, çekinme, sakınma, korunma (35b/11)

ḥāżır baş ol- *(Ar. + T.) b. f.* Hazır durumda olmak, hazrılanmak (44b/20)

ḥażret *(Ar.) is.* Saygı bildiren bir unvan (70a/19)

→ ḥażret-i süleymān (70a/20)

ḥaẓẓ *(Ar.) is.* Haz, hoşlanma (77b/14)

hebā *(Ar.) is.* İnce toz (34a/25)

→ ġubār-ı hebā (34a/25)

hedāyā *(Ar.) is.* Hediyeler (30a/19)

ḥedem *(Ar.) bk.* **ḫadem** (42b/14)

ḥedem-i ḥaşem *(Ar. + Ar.) is.* Hadem ü haşem, hizmet edenler, maiyet halkı (42b/14)

hediyye *(Ar.) is.* Hediye (69a/6)

ḥedṯ *(Ar.) is.* Yeni olmuş, yeni şey (18b/22)

heft-çeşm *(Far.) b. sf.* Yedi gözlü (72b/1)

→ ʿAnḳā-ser ü Heft-çeşm-i Āteş-efrūz (72b/1)

heft-dest *(Far.) b. sf.* Yedi elli (89b/3)

→ Aḳrāṭūs-ı Heft-dest (89b/3)

heft-gān *(Far.) b. sf.* Yedili (89b/24)

→ Kūh-ı Heft-gān (89b/24)

heft-kişver *(Far.) b. is.* Heft-i iklim, Batlamyos'un ayırdığı dünyanın yedi bölgesi (54a/13)

hele *(Far.) zf.* Hele, özellikle, her şeyden önce (64b/21)

hemān *(Far.) zf.* Hemen, derhal (62a/4)

hemān-dem *(Far. + Far.) zf.* Hemen, derhal, o anda, çarçabuk (17a/4)

ḫemīr *(Ar.) is.* Hamur (143a/24)

hem-çenān *(Far.) zf.* Öyle, öylece, o şekilde, onun gibi (37b/7)

hem-rāh *(Far.) b. is.* Yol arkadaşı, yoldaş (1b/3)

hemşīre *(Far.) is.* Kızkardeş, abla, bacı (1a/5)

ḥengāme *(Far.) is.* Seslerin birbirine karışmasından çıkan gürültü, kavga, gürültü, şamata (56a/8)

herẕe *(Far.) is.* Saçma söz, zevzeklik, saçmasapan söz, boş lakırdı (143b/21)

ḫeṭā' *(Ar.) is.* Hata, yanılgı (35a/1)

hevā *(Ar.) is.* Hava (77b/1)

→ ber-hevā (30b/16)

hevā-dār *(Ar.+Far.) b. sf.* Havası bol, havadar (63b/13)

hey'et *(Ar.) is.* Şekil, görünüş (68b/9)

heykel *(Ar.) is.* Tunç, taş ve benzeri gibi şeylerden yapılan büyük insan veya anıt (57a/1)

→ heykel-i hidāyet (57a/1)

hezār *(Far.) sf.* Pek çok (144b/16)

→ hezār-ı zaḥmet (144b/16)

→ hezār-ı ʿillet (141b/20)

ḥıfẓ *(Ar.) is.* Saklama, muhafaza (80b/9)

ḫınzır *(Ar.) is.* Domuz (84a/19)

ḥışm *(Far.) is.* Öfke, hışım (9b/6)

hīb *(Ar.)* Bağış (74a/2)

ḥicāb *(Ar.) is.* Utanma (29b/18)

hidāyet *(Ar.) is.* Hak yoluna yönlendirme (61b/11)

→ heykel-i hidāyet (61b/11)

ḥikāyet *(Ar.) is.* Hikâye, hikayeler (74b/6)

ḥikmet-nümā *(Ar.+Far.) b. sf.* Hikmet gösteren (96a/6)

→ Āyine-i Ḥikmet-nümā (96a/6)

→ ḥikmet-i Ḫudā (125b/12)

ḥikmet-şinās *(Ar.+Far.) b. sf.* Filozof (87a/8)

→ Sehlān-ı Ḥikmet-Şinās (87a/8)

ḫil'at *(Ar.) is.* Padişah tarafından verilen kaftan (62a/20)

ḫilāf *(Ar.) is.* Zıt, karşı, ters, aykırı, yalan (2b/22)

→ semt-i ḫilāf (50b/12)

ḥīle-kār *(Ar. + Far.) b. sf.* Hileci, hile eden, düzenbaz, oyuncu (33b/25)

→ Lāyṭān-ı Ḥīle-kār (33b/25)

himmet *(Ar.) is.* Çaba (18a/7)

ḥīn *(Ar.) is.* Zaman, vakit, süre, an (115b/5)

→ ḥīn-i iḳtiżā (115b/5)

hind *is.* Hint, Hindistan (80b/10)

hindī *is.* Hintli (61a/25)

→ Eşkbūd hindī (61b/14), lā-hor hindī (63b/22), Merd-rāz hindī (63b/24), Merv-rāz hindī (63b/21), Var-derāz hindī (64b/12), Var-dīrāz hindī (63b/20 ve 63b/21)

hindū *bk.* **hindī**

→ Dārāy hindū (80a/17), Lā-hor hindū (63b/24)

ḥisāb *(Ar.) is.* Hesap (68a/1)

ḥiss *(Ar.) is.* His, duygu (37b/24)

ḫişt *(Far.) is.* Eskiden kullanılan, kısa el mızrağına benzer bir savaş âleti. Daha ziyade Osmanlı ordularında bulunan bu silâh, özellikle hassa birliklerine verilirdi (12a/3)

ḫişt-endāz *(Far. + Far.) b. is.* Savaş aleti atıcısı, mızrak atıcısı manalarına gelmektedir. Metinde "Behmen" özel ismiyle beraber kullanılmaktadır (4b/6)

ḫiẕmetkār *(Ar. + Far.) is.* Hizmetçi (34b/17)

ḫod *(Far.) is.* Kendi, bizzat, öz (12a/11)

ḫod-bīn *(Far.) b. sf.* Başkasına hak tanımayıp, kendi lezzet ve menfaatini takip eden, bencil, enaniyetli, kibirli, kendini beğenmiş (2b/7)

ḫod-pesend *(Far. + Far.) b. sf.* Kendini beğenen, mağrur (12a/11)

ḫor ḫor *zf.* Horul horul (77b/10)

ḫor *(Peh.) sf.* Yiyen, yiyici (6a/2)

merdom-ḫor *(Peh.) b. is.* Leş yiyici, insan eti yiyen (6a/2)

ḫora geç- Beğenilmek, hoşa gitmek, makbule geçmek, kendisine verilen kimsenin çok işine yaramak (55a/11)

ḫorus *(TTA) is.* Horoz (59b/16)

ḫoş *(Far.) is.* İyi, güzel, mutlu, hoş (9a/2)

ḫoş-āmedī *(Far.) b. is.* Hoş geldin, hoş geldine gitmek (82a/11)

hūb *(Ar.) sf.* Hoş, güzel (85a/12)

→ hūb-ı duḫter (85a/12)

ḫudā *(Far.) is.* Allah (66a/1)

→ ḥikmet-i ḫudā (70a/12)

ḫudā-kerīm *(Far. + Ar.) b. is.* Yüce ve cömert olan Allah (34a/3)

ḫudā-perest *(Far.) b. sf.* Allah'a inanan (78b/20)

ḫudāvend *(Far.) is.* Tanrı (51b/8)

ḫuddām *(Ar.) is.* Hizmetçiler, hizmette bulunanlar (8a/21)

ḫudūd *(Ar.) is.* Sınırlar (4b/25)

ḫulḳūm *(Ar.) is.* Hayvanlarda ve insanlarda boğaz (88a/7)

ḫulūṣ *(Ar). is.* 1. Temizlik, dürüstlük, dürüstlük göstergesi. 2. samimiyet, dostluk (82b/17)

ḫumār *(Ar.) is.* İçkiden sonraki sersemlik, sarhoşluk sonrası baş ağrısı (49b/11)

→ def-i ḫumār eyle- (49b/11)

ḫun *(Far.) is.* Kan, dem, öldürme, intikam

ḫun-feşān *(Far.) b. sf.* Kan saçan (83a/14)

→ tīġ-i ḫun-feşān (83a/14)

ḫun-ḫār *(Far.) sf.* Kan içici, kan akıtan, öldüren, zalim (122a/9)

→ siper-i ḫun-ḫār (122a/9)

ḫun-rīz *(Far.) sf.* Kan dökücü, kan akıtan, kan döken (143b/6)

ḫurd *(Far.) is.* Kırılmış, parçalanmış (90b/12)

ḫurd ḫām *(Far.) is.* Kırılmış, parçalanmış (73a/19)

ḫūri *(Far.) is.* Cennet kızı, sevgili (85a/14)

ḫurşīd *(Far.) is.* Güneş (41a/8)

ḫurūc *(Ar.) is.* Çıkış, ayaklanma (8a/5)

ḫurūs *(Far.) is.* Horoz (5a/19)

ḫuṣūmet *(Ar.) is.* Düşmanlık, hasımlık (29b/21)

ḫusrev *(Far.) is.* Şah, hükümdar ()

hūş *(Far.) is.* Akıl (75a/16)

→ bī-hūş (75a/16)

hūş-ber *(Far.) b. is.* Aklı bozan ilaç (82b/5)

→ dārū-yı hūş-ber (82b/5)

ḫużūr *(Ar.) is.* Ön, yan, kat (65a/6)

ḫücre *(Ar.) is.* Odacık, hücre, göz (85b/15)

ḫükemā *(Ar.) is.* Alimler, bilginler (79b/12)

ḫüsn *(Ar.) is.* Güzellik, eksiksizlik (13b/25)

ḫüsnā *(Ar.) sf.* En güzel (85a/5)

hüvām *(Ar.) is.* Hayranlık hali (76a/19)

→ tīġ-i hüvām-ı āṣaf Şāh (76a/19)

hüzzām *is.* Hüzzam makamı (78a/6)

→ Tīġ-i Hüzzām (78a/6)

-I-

ılġār *(Moğ. ve TTA) is.* Düşman topraklarına ansızın yapılan hücum, akın, öfke (36b/11)

ırak̟ *sf.* Uzak (62b/5)

ʿırż *(Ar.) is.* Şeref, namus (69b/15)

ısıcak̟ *(TTA) is.* Sıcak (41b/12)

ʿıyş *(Far.) is.* Yiyip, içme, zevk, eğlence (21b/25)

ʿıyş u nūş *(Far. + Far.) b. is.* İçmek ve eğlenmek (21b/25)

ıżṭırāb *(Ar.) is.* Elem, acı (85a/25)

-İ-

iblāġ *(Ar.) is.* Bildirme, ulaştırma, yetiştirme (22a/10)

→ İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrī (22a/10)

ibn *(Ar.) is.* Oğul (77b/9)

→ Süleymān İbn-i Cān (77b/9)

ibrām *(Ar.) is* Israrla rica etmek, usandırıncaya kadar üzerine düşmek, zorlamak (49b/13)

ibṭāl *(Ar.) is.* İptal, hükümsüz bırakmak, çürütmek (84a/11)

ibtidā *(Ar.) is.* Başlama, başlangıç, evvel, en önce, başta (23a/1)

icmālen *(Ar.) zf.* Kısaltarak, özetleyerek (78b/15)

icrā *(Ar.) is.* Yerine getirme, yapma (63a/19)

ictināb *(Ar.) is.* Kaçınma, çekinme, sakınma, uzak olma (13a/19)

iç aġa *(T. + T.) b. is.* Vezirlerin gözde uşağı (40a/10)

içerüvā *zf.* İçeri varmak (1b/23)

içre *zf.* İçinde, arasında, vaktinde (64b/21)

içün *e.* İçin, amacıyla (64b/8)

→ anuñ çün (84b/23)

→ senüñ çün (73b/10)

idḫāl *(Ar.) is.* İçeri almak, sokmak (5a/17)

ifāde *(Ar.) is.* Anlatma, anlatış (23b/20)

iftiḫār *(Ar.) is.* Övünme, kıvanç (12b/2)

iḥāṭa *(Ar.) is.* etrafından çevirmek, kuşatmak, içine almak (44b/16)

iḫfā *(Ar.) is.* Gizleme, örtme, gizlenme, saklama (58a/9)

iḥsān *(Ar.) is.* İyilik, bağış (8b/3)

ihtimām *(Ar.) is.* Özen, fazla dikkat etmek, gayret ve dikkat (20a/14)

iḫtirāz *(Ar.) is.* Sakınma, çekinme, kaçınma (12a/3)

iḫtiyārī *(Ar.) is.* Kişisel seçime bağlı, isteğe bağlı (5a/15)

ihtiyāṭen *(Ar.) zf.* İlerisini düşünerek (89b/19)

iḳdām *(Ar.) is.* Gayretli çalışma, ilerlemeye gayret etmek (84b/21)

iḳlīm *(Ar.) is.* Ülke, memleket (82a/2)

→ iḳlīm-i adem (82a/2)

ikrāh *(Ar.) is.* İğrenme, tiksinme

(57b/25)

iḳrār *(Ar.) is.* Dil ile söyleme (72a/9)

iḳtiżā *(Ar.) is.* Lazım gelme, ihtiyaç, gerekme (64b/20)

il- Geçmek, ilişmek, değmek, dokunmak (44a/19)

→ ṭınāb ilüp (44a/19)

ʿilāc *(Ar.) is.* Tedavi, derman çare (60b/15)

ilerü *zf.* İleri (62b/8)

ilerüvā *zf.* İleri varmak (1b/11)

ilet- Götürmek, iletmek (72b/8)

illā *(Ar.) e.* İlle, mutlaka (81a/20)

→ ve-illā (13a/24)

ʿillet *(Ar.) is.* Hastalık, sakatlık (76a/13)

ʿilm *(Ar.) is.* İlim (73b/15)

iltifāt *(Ar.) is.* İtibar etme (79a/4)

iltiyām *(Ar.) is.* Yara iyileşmesi (12a/24)

ilzām *(Ar.) is.* Zorlama, zorla kabul ettirme (68a/19)

ʿimāret *(Ar.) is.* Aşevi, hayrat için fakirlere yemek verilen yer (41b/11)

→ ʿimāret ḳazanı (41b/11)

imdi *zf.* Şimdi (71b/7)

imtiḥān *(Ar.) is.* Deneme, sınama (66a/1)

ʿināḍ *(Ar.) is.* İnat, ayak direme, dediğinden vazgeçmeme (29a/5)

ʿinān *(Ar.) is.* Dizgin (81a/8)

inhizām *(Ar.) is.* Hezimete uğrama, bozulma, yenilme (82a/23)

inḳıyād *(Ar.) is.* Boyun eğme, teslim olma (63b/1)

ins *(Ar.) is.* İnsan (76b/24)

→ ins ü cin (76b/24)

İnşallāhu Teʿālā *(Ar. + Ar.) ünl.* Allah isterse, Allah nasip etti ise (101a/11)

intiḫāb *(Ar.) is.* Seçmek, ayırıp beğenmek (87b/7)

iñü *is.* İnilti (7b/25)

ir *is.* Er, erken, erken zaman (9a/3)

ir- Ulaşmak, ermek, erişmek, yarmak (67b/18)

Īran *(Far.) öz. is.* Farsların memleketi (5b/4)

→ Īran-ı zemīn *(Far. + Far.) b. is.* İran toprakları (5b/4)

irgür- Ulaştırmak, eriştirmek (86a/5)

→ żarar irgür- (86a/5)

iriş- Ulaşmak, erişmek (61b/13)

irişdür- Ulaştırmak, yetiştirmek (69a/17)

irkenden *zf.* Erkenden (68a/10)

irsāl *(Ar.) is.* Gönderme, yollama (78b/11)

irte *is.* Erte, bir olayın arkasından gelen zaman (6a/17)

irtesi *sf.* Ertesi (8a/23)

irtikāb *(Ar.) is.* Hakkı olmayan bir şeyi hile ile almak (61b/21)

→ ḥīle-i irtikāb (35a/15)

iṣbāt *(Ar.) is.* İspat, şahit ve delil göstererek doğrusunu meydana çıkarma (48b/20)

iṣlāḥ *(Ar.) is.* Islah, düzeltme, iyileştirme (60b/20)

ism *(Ar.) is.* İsim, ad (84a/22)

ʿiṣmet *(Ar.) is.* Masumluk, temizlik, günahsızlık (15a/15)

issi *(TTA) sf.* Sert bakışlı kimse, sert ve kötü bakışlı (20b/5)

istiʿanat *(Ar.) is.* İstianeler, yalvarmalar, yardım istemeler (45b/13)

istiḳbāl *(Ar.) is.* Karşılama (63b/3)

istimdād *(Ar.) is.* Medet ve yardım isteme (15b/1)

istirāḥat *(Ar.) is.* Dinlenme (70b/4)

işle- Yapmak, çalışmak, gidip gelmek (27a/5)

işlet- Saplamak, derinliğe geçirmek (12a/13)

ʿişret *(Ar.) is.* Zevk ü safa, içki meclisi (62b/14)

→ ʿayş-ı ʿīşret üzre ol- (83b/5)

ʿişret-gāh *(Ar. + Far.) b. is.* İçki içilecek, zevk ve sefa yapılacak yer (58b/21)

iştihā *(Ar.) is.* İstek, İştah (85a/6)

iştiyāḳ *(Ar.) is.* Özleme, şevklenme (58b/2)

ʿişve *(Ar.) sf.* Cillve, naz, eda (5a/18)

→ ʿişve-i nāz (5a/18-19)

it- Etmek, yapmak (81b/3)

ʿitāb *(Ar.) is.* Azarlama, paylama, çıkışma (62b/8)

iṭāʿat *(Ar.) is.* Boyun eğme (63b/1)

iṭāʿat-ı inḳıyād *(Ar. + Ar.) b. is.* Emre boyun eğme, itaat etme, bağlanma (63b/1)

iʿtibār *(Ar.) is.* Önem verme (61a/3)

iʿtimād *(Ar.) is.* Güven, güvenme (61a/4)

iʿtirāf *(Ar.) is.* İtiraf, gizleyip söylemek istemediği şeyi açıklama (17b/13)

iʿtiẕār *(Ar.) is.* Özür dileme (68b/22)

iṭmīnān-ı ḳalb *(Ar. + Ar.) b. is.* Kalpten, yürekten inanma (42b/22)

ittibāʿ *(Ar.) is.* Ardı sıra gitme (78b/11)

ittifāḳ *(Ar.) is.* Sözleşme, uyuşma (77a/6)

ittiḫād *(Ar.) is.* Bir olma, birlik olma, aynı fikirde birleşme, birlik (17b/12)

ittiḫāẕ *(Ar.) is.* Kabul etmek, edinmek, kabullenmek (41a/12)

iyegü *is.* Eyeği, eyeği kemiği, kaburga (11a/7)

iyü *sf.* İyi (69a/9)

iżāʿet *(Ar.) is.* Kaybetme (57a/25)

iẕāḫate *(Ar.) is.* Bir şeyin etrafını dolaşma (62b/5)

izāle *(Ar.) is.* Giderme, yok etme, sona erdirme (85b/3)

iʿzāz *(Ar.) is.* Hürmek etmek, ağırlamak, ikram etmek, saygı gösterme (5a/6)

izdiḥām *(Ar.) is.* Aşırı yığılma, aşırı kalabalık (72b/11)

izdiyād *(Ar.) is.* Artış, çoğalma (11b/6)

īzed *(Peh.) is.* Allah, tanrı (41a/7)

→ īzed-i pāk (41a/7)

iẕīn *bk.* **iẕn** (16b/20)

iżlāl *(Ar.) is.* Gölge verme, gölgelendirme (46a/3)

iẕn *(Ar.) is.* İzin (79b/25)

ʿizz *(Ar.) is.* Değer, yücelik (21b/21)

ʿizzet *(Ar.) is.* Değer, yücelik, saygı (19b/4)

-J-

jīve *(Far.) is.* Civa (73a/20)

-K-

ḳabā *(Ar.) is.* Cübbe (50a/9)

→ Ġażanfer Şāh Mücevher-i Ḳabā (50a/9)

ḳabż *(Ar.) is.* Alma, teslim alma, tutma, kavrama (65a/22)

ḳaçan *zf.* Ne zaman, ne zaman ki (13b/14)

ḳaçur- Kaçırmak (11a/18)

ḳabīḥ *(Ar.) sf.* Çirkin, çirkin iş, kötü eylem, fena, kötü, yakışıksız, ayıp (68a/7)

ḳābil *(Ar.) is.* Mümkün, olabilir, yaraşır, layık (8a/23)

ḳabr *(Ar.) is.* Mezar (85a/14)

ḳabż *(Ar.) is.* Elle tutma, kavrama (85a/14)

ḳabża *(Ar.) is.* Tutacak, sap, kabza (48b/4)

ḳadem *(Ar.) is.* Ayak (36a/12)

ḳadd *(Ar.) is.* Boybos (143a/18)

ḳadd-ı ḳāmet *(Ar. + Ar.) b. is.* Boybos, ḳadd u ḳāmet (88b/2)

ḳadem *(Ar.) is.* Ayak, adım (59a/4)

ḳādir *(Ar.) sf.* Bir işi yapmaya gücü yeten, güçlü (30b/21)

ḳādir-i ḳayyūm *(Ar. + Ar.) b. sf.* Sonsuz kudret sahibi olan, her şeyi kendi varlığıyla ayakta tutan ve dilediği gibi onları idare eden Allah (11b/1)

ḳafa-dār *(Ar. Far.) b. sf.* Kafa dengi arkadaş (90a/25)

kāfir *(Ar.) is. ve sf.* Allahʿın varlığına birliğine inanmayan, kafir (15a/24)

kāfūr *(Ar.) is.* Beyaz ve yarı şeffaf, kolaylıkla parçalanan bir madde (1a/11)

→ şemʿ-i kāfūr (1a/11)

ḳaġşa- *(TTA)* Eskimek, dağılmaya yüz tutmak, parçaları gevşeyip dağılacak hale gelmek (81a/16)

ḳaġaşadaḳ *(TTA) zf.* Herhangi bir şeyin bol bol ve biranda yıkılması veya dökülmesi için kullanılır (134a/16)

ḳahhār *(Ar.)* Ziyadesiyle kahreden, kahredici, yok edici, batırıcı, Allah'ın sıfatlarındandır (43a/13)

ḳāhire *(Ar.) sf.* Ezici, yok edici, kahredici (1b/18)

→ ḳuvvet-i ḳāhire (1b/18)

ḳahpe *(Ar.) is.* Ahlaksız kadın, kahpe (85a/6)

ḳahve altı *(Ar. + T.) b. is.* Kahvaltı (56a/13)

ḳāʿide *(Ar.) is.* Usul, yöntem, kural (3a/6)

→ ḳāʿide-i ṣāḥib-ḳırānī (39a/13)

ḳā'il *(Ar.) sf.* Boyun eğmiş, rıza göstermiş, razı olmuş, söyleyen, inanmış (31b/4)

ḳā'im *(Ar.) sf.* Ayakta duran, yerine geçen (87a/23)

ḳaḳı- Öfkelenmek, kızmak, karşı gelmek, azarlamak (99b/12)

ḳala *(T.) zf.* Kaldığında (34a/6)

ḳalʿa *(Ar.) is.* Kale, hisar (5b/23)

→ Ḳalʿa-i Ābād (36a/9), Ḳalʿa-i Bādbā (34a/7), Ḳalʿa-i Beyāz (24b/16), Ḳalʿa-i Cihān-Efrūz (50b/15), Ḳalʿa-i Cevher-ābād (39b/5), Ḳalʿa-i Ḳahremān (36a/15), Ḳalʿa-i Fermān-ābād (39b/5), Ḳalʿa-i Lū'lū (87b/4), Ḳalʿa-i Zeberced (88b/5), Ḳalʿa-i Zümrüd (90b/22), Ḳalʿa-i Zümürrüd, Ḳalʿa-i Yāḳūt (91b/10), Ḳalʿa-i Elmās (96a/8)

ḳalāfat *(Far.) is.* Geminin tahtalarının aralıklarını üstüpü vb. ile doldurup üzerine zift sürme işi (25a/6)

ḳalb *(Ar.) sf.* Sahte (69a/9)

ḳalḳan *is.* Savaşçının sol elinde tutarak kendini kılıç gibi silahlardan koruduğu korunmalık (92b/1)

ḳalb *(Ar.) is.* Değiştirme (43a/20)

ḳallāş *(Ar.) sf.* Kalleş, hileci, dönek (19b/15)

ḳaltabān *(Far.) sf.* Namussuz, hilekâr pezevenk (18b/22)

kām *(Far.)* is. Lezzet, zevk (5a/18)

ḳāmet *(Ar.) is.* Boy (2b/21)

kāmil *(Ar.) sf.* Eksiksiz, olgun (96b/2)

ḳan *is.* Kan (7a/17)

ḳan yutmak *(TTA) deyim.* Pekçok sıkıntı, azap, ıstırap çekmek (10b/18)

ḳanat *is.* Kanat (102a/13)

ḳan *(Far.) is.* Bir şeyin kökeni, kaynağı, başlangıç yeri, ki o (6b/19)

ḳanda *(Far.) zf.* Nereye (6b/19)

→ her ḳanda

ḳandan *(Far.) zf.* Nereden (6b/19)

ḳangı 1. *sf.* Hangi (74a/13)

2. *zm.* Hangi (82a/19)

ḳanı *zf.* Hani (3a/24)

ḳankı *bk.* **ḳangı** (24b/10)

ḳanlı *is.* Kan dökülmesine sebep olan, isteyerek kan dökmüş olan, kan davasında taraf olan (56a/11)

ḳanṭār *(Ar.) is.* Kantar, tartı (75b/11)

ḳanṭura *(T.) is.* Palto gibi bir giyecek (59b/19)

ḳaplan *is.* Kaplan (13a/3)

→ ser-ḳaplan (54a/2)

ḳapu *is.* Kapı (1b/22)

ḳapudāne Kaptan, gemi kaptanı, Osmanlı donanmasında koramirallığa denk bir makam (25b/2)

ḳaputan *bk.* **ḳapudāne** (46b/20)

ḳar *is.* Kar (84a/7)

kār *(Ar.) is.* İş, kâr, kazanç, güç (56b/15)

→ tāze-kārlıḳ (70b/4)

kārī *(Peh.) is.* Savaşçı, mücadeleci, çalışkan, etkili (27a/20)

ḳaʿr *(Ar.) is.* Dip, derinlik (77a/25)

ḳara (I) *(Ar.) is.* Toprak parçası, kara (25b/21)

ḳara (II) *is.* Siyah (7a/23)

ḳara yüzlü *sf.* Suçlu, lekeli, günahkar (24a/18)

ḳarañu *(TTA) is.* Karanlık (44b/19)

ḳarāvol *(Far.) b. is.* Karakol (43a/7)

ḳarıl- Karılmak, karıştırılmak (83a/20)

ḳarındaş *is.* Kardeş (1a/12)

ḳarış *is.* Karış (54a/19)

ḳarış- Karışmak (34a/25)

ḳarışdur- Karıştırmak (43b/14)

ḳarīb *(Ar.) zf.* Çok yakın, yerce ve mekanca uzak olmayan, yaklaşık, yakın, civarında, kadar (132b/11)

ḳarşu *is.* Karşı (2a/7)

ḳarşuvā *zf.* Karşı varmak (2a/5)

ḳarūre *(Ar.) is.* Şişe, idrar şişesi, ördek (56b/25)

ḳasāvet *(Ar.) is.* Kasvet, keder (6b/6)

ḳaṣd *(Ar.) is.* İstikamet, yolu doğru olmak (15a/10)

ḳasāvet *(Ar.) is.* Keder (6b/6)

kāse *(Far.) is.* Kâse, çanak (48b/11)

ḳāṣid *(Ar.) is.* Ulak, haberci, postacı (112b/18)

ḳaṣr *(Ar.) is.* Saray, köşk, yüksek ve ferah bina (5a/3)

kāşki *(Far.) e.* Keşke (79a/8)

ḳat 1. *is.* Kat (2a/1)

2. *is.* Huzur, makam (11b/1)

ḳaṭʿ *(Ar.) is.* Geçme, yol alma (15b/25)

→ ḳaṭʿ-ı menāzil (15b/25)

ḳaṭʿā *(Ar.) zf.* Asla (84a/3)

ḳatı *sf.* Çok (14b/10)

ḳaṭır *is.* Katır (78b/25)

ḳātil *(Ar.) sf.* Öldüren, katleden, katil (10b/17)

→ zehr-i ḳātil (57b/14)

ḳāttal *(Ar.) sf.* Çok öldüren, çok katleden (9a/5)

ḳaṭrān *(Ar.) is.* Katıran, siyah, sert, kokulu, süretle yanan, hareketli, keskin ve suda erimeyen bir madde (10b/17)

ḳaṭrāna *is.* Katran (10b/17)

ḳaṭre *(Ar.) is.* Damla (11b/23)

ḳavī *(Ar.) sf.* Kuvvetli, güçlü, zorlu, sağlam (21a/10)

ḳavl *(Ar.) is.* Söz (35a/16)

ḳavm *(Ar.) is.* İnsan topluluğu, kavim (26a/3)

ḳayd *(Ar.) is.* Endişe (46b/19)

ḳayınata *is.* Kayınpeder (5a/24)

ḳażā *(Ar.) is.* Kader (1b/4)

ḳażāra *(Ar.) zf.* Yanlışlıkla (69a/21)

ḳāzūre *(Ar.) is.* Pislik, dışkı, alkollü içecek (101b/14)

→ ḳāzūre-i neft (101b/14)

kebāb *(Ar.) is.* Kebap (6b/21)

kebd *(Ar.) is.* Kebed, karaciğer (6b/24)

kebūter *(Far.) is.* Güvercin (59a/10)

-kede *(Far.) e.* Mahal, ev, yer (86b/3)

→ āteş-kede (99b/24)

keff *(Ar.) is.* Avuç, avuç dolusu (22b/11)

keff-i dest *(Ar. + Far.) b. is.* El ayası, avuç içi (22b/11)

keffe *(Ar.) is.* Kefe, terazi gözü (22a/19)

kelā *(Far.) is.* Yeşil ot (38b/5)

kelām *(Ar.) is.* Söz (3a/1)

→ ḥāṣıl-ı kelām (118b/11)

→ ḫalt-ı kelām (6b/19)

→ şīrīn-kelām (63b/10)

→ feṯḥ-i kelām (116a/21)

kelb *(Ar.) is.* Köpek, it (105b/8)

→ kudurmış kelb (105b/8)

kelem *(Far.) is.* Lahana (58a/9)

kelle *(Far.) is.* Kafa, baş (22a/12)

kelle-ber-kelle *(Far.+Far.) b. zf.* Kafa kafaya (22a/12)

ke-l-evvel *(Ar.) zf.* Evvelki gibi, eskisi gibi (11b/6)

kem *(Far.) sf.* Az, noksan, eksik, fakir, kötü (9b/19)

kemlik *(Far. + T.) is.* Kötülük (41a/25)

kemāl *(Ar.) is.* Olgunluk, mükemmellik (55a/22)

kemān *(Far.) is.* Yay (1a/10)

kemān-ebrū *(Far. + Far.)* Kaşları yay gibi olan, keman kaşlı (1a/10)

kemend *(Far.) is.* Çekince daralan düğüm, ilmik, kement (7a/19)

→ kemend-i āsaf Şāh

kemend-endāz *(Far. + Far.)b. sf.* Kement atan, kement atıcı (26a/12)

kemer *(Far.) is.* Kuşak, kemer (22b/25)

kemīn *(Ar.) is.* Pusu, tuzak (49a/14)

kemter *(Far.) sf.* Noksan, eksik, başka şeylere göre az olan, pek aşağı, fakir (9b/19)

kemük *is.* Kemik (90a/18)

-ken *(Far.) ek.* Kazan, kazıcı, koparan, yıkan, söken" anlamlarına gelir ve kelimelere katılır. Meselâ: (Kuh-ken: Dağ deviren, tünel açan) gibi (9a/14)

→tīġ-i enīn-ken (9a/14)

kendüm *(Far.) is.* Buğday (34a/25)

→ daḳīḳ-i kendüm (34a/25)

kendüzi *zm.* Kendisi (82b/17)

kerem *(Ar.) is.* Cömertlik (4b/1)

kerīm *(Ar.) sf.* Cömert (34a/3)

kerre *(Ar.) is.* Defa, kere, kez (3a/7)

kesb *(Ar.) is.* Çalışıp kazanma, elde etmek (30b/5)

→ kesb-i hevā (30b/5)

kesb-i neşāṭ *(Ar. + Ar.) b. is.* Sevinçli ve neşeli iş eyleme (58a/4)

kese *(TTA) sf.* Kısa, kestirme yol (9b/24)

keşret *(Ar.) is.* Çokluk, bolluk (113a/24)

→ keşret-i insān (113a/24)

kestāne *(Yun.) is.* Kestane (85a/5)

keşākeş *(Far.) is.* Münakaşa, çekişme (104a/6)

keşān-ber-keşān *(Far.) zf.* Zorla, sürükleye sürükleye, çeke çeke (17b/9)

keşīde *(Far.) sf.* Çekilmiş, tartılmış (62a/15)

ketḫüdā *(Far.) is.* Kâhya (25a/8)

ketf *(Ar.) is.* Omuz, kürek kemiği (22b/5)

ketm-i ʿadem *(Ar. + Ar.) b. is.* Allah'ın ruh ve cisim alemlerini yaratmayı istediği zaman bütün mahlukların ilki olan cevher-i ahzar'ın çıktığı yer (41a/11)

keyf *(Ar.) is.* Keyif, hafif sarhoşluk (3a/14)

kez *is.* Kere, dafe, kez (20b/6)

keẕā *(Ar.) e.* Böyle, böylece (79b/12)

keẕā ve keẕā *(Ar. + Ar.)* Böyle ve böyle (15a/9)

ḳıbāl *(Ar.) is.* Hareket, davranış şekli (15a/21)

ḳıcıḳla- *(TTA)* Kıçıklamak, gıdıklamak, hayvanı sürmek (42b/1)

ḳıç *is.* Kıç, popo (121a/19)

ḳıçın ḳıçın *(TTA) zf.* Geri geri, geriye doğru (73b/19)

ḳıçınla- *(TTA)* Geri gitmek, gerilemek, geri çekilmek, sakınmak (74a/7)

ḳıçırdat- Gıcırdatmak (78a/14)

ḳılıçla- Kılıçtan geçirmek, kılıçla vurmak, kesmek (23a/18)

→ taḫtın ḳılıçla- (90a/3)

ḳīr *(Ar.) is.* Zift, katran (6b/25)

ḳır- Öldürmek, yok etmek, imha etmek (26a/12)

ḳırā'at *(Ar.) is.* Okuma (11a/25)

ḳīrāṭ *(Ar.) is.* Ölçü birimi, dirhemin on altıda birini ifade eder (75a/13)

ḳırban *is.* Kurban, sadak, yay kabı (48b/3)

ḳırmadīcīler *sf.* Çok öldürenler manalarına gelen bir sıfat (75a/20)

ḳısm *(Ar.) is.* Kısım. Bölüm (37a/9)

ḳısmet *(Ar.) is.* Kader, kısmet, nasip (37a/9)

ḳıṣṣa *(Ar.) is.* Olay (44b/23)

ḳış *ünl.* Tavuk ve benzeri kümes hayvanlarını kovalamak (kışalamak) için kullanılan ünlem (57a/7)

ḳışla- Kışı geçirmek, kışlamak (61b/9)

ḳıtāl *(Ar.) is.* Vuruşma, birbirini öldüresiye dövüşme, muharebe, savaş (110a/4)

ḳıya *sf.* Sert, kıyasıya (49b/19)

ḳıyām *(Ar.) is.* Ayağa kalkma, ayaklanma (31b/12)

ḳızıl *sf.* Kırmızı (66a/7)

ki *(Far.) bağ.* Ki (1a/6)

kifāyet *(Ar.) is.* Yeterli olma (39a/6)

kilid *(Far. kilīd) is.* Kilit (66a/13)

kilidlü *(Far.+T.) sf.* Kilitli (66a/13)

kilim *(Far.) is.* Kilim (44b/3)

kim 1. *zm.* Kim (61b/17)

2. *bağ.* Ki (61b/21)

kimesne *is.* Kimse (1a/7)

kīn *(Far.) is.* Gizli düşmanlık, kin (70a/11)

kīne *(Far.) is.* Kin, garaz, kalpte beslenen düşmanlık (5a/14)

kir *is.* Kir (65b/17)

kirdār *(Peh.) is.* Davranış ve hareket, eylem (86a/18)

→ ṣāʿiḳa-kirdār (86a/18)

kiriş *is.* Yay kirişi, yay (7a/10)

kise *(Far.) is.* Kese (19b/8)

kīş *(Far.) is.* Okluk (62b/1)

kişver *(Far.) is.* İklim, ülkei memleket (54a/13)

kitāb *(Ar.) is.* Kitap (79b/12)

kiyāh *(Far.) is.* Ot (10a/8)

ḳo- Koymak, bırakmak (2b/8)

→ zemīne ḳo- (4b/8)

ḳoçuş- *(T.)* Kucaklaşmak, sarmaşmak (2b/10)

ḳoġ- Kovmak (143a/3)

ḳoltuḳ *is.* Koltuk, kol altı (7b/12)

ḳoca *sf.* Koca, iri, yaşlı, ihtiyar (47b/25)

ḳoç- Kucaklamak, sarılmak, bağrına basmak (92a/19)

ḳoçuş- Kucaklaşmak, sarmaşmak (2b/10)

ḳoçu *is.* Vaktiyle kullanılan süslü, kapalı araba (2b/8)

ḳol *is.* Kol (1b/19)

ḳolçaḳ *(TTA) is.* Kolllara takılan zırh parçası (12a/1)

kon *(Ar.) (Argo) is.* Kalça, göt (105a/8)

kon-gāh *(Ar. + Far.) is.* Göt yeri (105a/8)

ḳonaḳ *is.* Konak, köşk (10b/8)

korek *(Peh.) sf.* Dazlak, kel (25b/25)

→ Korek-serler (25b/25)

ḳoş- Arkadaş olarak yanına vermek, eklemek (15a/16)

köpri *is.* Köprü (59a/7)

kösteklen- Ayağına bir engel takılarak düşer gibi olmak veya düşmek (46a/19)

ḳubbe *(Ar.) is.* Yarım küre şeklinde yapılan bina damı (10b/3)

ḳuca düş- *bk.* **ḳuça düş-** (53b/13)

ḳuça düş- *(TTA)* Kucaklamak, kucaklaşmak (144b/18)

kūdek *(Far.) is.* Çocuk (32a/24)

ḳudret *(Ar.) is.* Güç, kuvvet, kudret (23a/3)

kūh *(Far.) is.* Dağ (39a/23)

→ dāmen-i kūh (26a/7)

→ kūh-ı Ḳaf (30b/8), kūh-ı Bercesīd (48b/7), Kūh-ı Sürḥan (54b/24), kūh-ı Bercīs (70a/3), kūh-ı Çīs (70a/5), kūh-ı Elvān (77a/4), kūh-ı Heft-gān (76b/25), Kūh-ı Āteş (91b/5) kūh-ı Zemherī (70a/19)

kūhī *(Far.) sf.* Dağlı, dağ gibi (64a/15)

→ Süheyl-i Kūhī (64a/15)

kūh-cesed *(Far. + Ar.) b. sf.* Dağ vücutlu, dağ gövdeli (63b/19)

kūh-ser *(Far.) b. sf.* Dağ başlı (89b/22)

→ Ḳahṭamūr-ı Kūh-ser (89b/22)

ḳul *is.* Kul, köle (4b/13)

ḳulaç *is.* Kulaç (9a/19)

ḳulaġuz *(TTA) is.* Kılavuz, rehber (23b/22)

ḳulavuz *(DLT) bk.* **ḳulaġuz** (26b/15)

ḳulle *(Ar.) is.* Kule (7a/25)

→ ḳulle-i Pīrūz (90a/3), ḳulle-i Elmās (91b/11), ḳulle-i Yāḳūt (91b/12)

ḳurd *(TTA) is.* Kurt (26a/9)

ḳurdır- Kurdurmak (8a/23)

ḳurı *(TTA) is.* Kuru (27b/10)

ḳurıcıġ *is.* Erkek cinsellik organı (105a/8)

ḳuruyacaġ *bk.* **ḳurıcıġ** (105a/11)

ḳurıl- Kurulmak

kūs *(Far.) is.* Kös, eski savaşlarda, alaylarda deve veya araba üstünde taşınarak çalınan büyük davul (5a/20)

→ ṭabl-ı kūs (5a/20)

→ kūs-i ḥarbī (68a/11)

ḳus- Kusmak (76a/24)

ḳuşḳun *is.* Atın kuyruğu altından geçirilip eyere bağlanan kayış (109a/8)

kūşe *(Far.)* 1. *is.* Köşe (2b/3)

→ ciger kūşem *(Far. + Far.) b. is.* Ciğer köşem (2b/3)

2. *zf.* Köşe bucak (83b/5)

ḳuṭb *(Ar.) is.* Dini bir meslek veya grubun başı, tasavvufta en yüksek noktaya ulaşmış kişi, büyük mürşid (2b/12)

ḳuvve *(Ar.) is.* Kuvvet, güç, iktidar (11a/7)

ḳuvvet-i ḳāhire *(Ar. + Ar.) b. sf.* Yok edici, ezici kuvvet (27a/20)

ḳuyruḳ *is.* Kuyruk (81b/15)

kübrā *(Ar.) sf.* En büyük (3b/20)

→ iskender-i kübrā (25a/10)

küdüret *(Ar.) is.* [Keder'den üretilmiştir.] Kaygı, tasa, keder, bulanıklık (3a/11)

küffār *(Ar.) is.* Gavurlar, hak din olan İslamiyeti inkar edenler, kafirler (45a/17)

küfr *(Ar.) is.* Küfür, dinsizlik, imansızlık, Allah'a ve dine ait şeylere inanmama (23b/1)

küheylān *(Ar.) is.* Gözü sürmeli cins Arap atı (56a/6)

kükre- Aslan'ın bağırması (34a/16)

külḫān *bk.* **külḫān** (77b/10)

külḫān *(Far.) is.* Hamam ocağı (72b/11)

külliyet *(Ar.) is.* Bütün olma hali, çokluk (61b/4)

küngüre *(Far.) sf.* Süslü çıkıntısı olan, Kubbenin en yüksek yeri, tepesi (15a/3)

küp *(Ar.) is.* Toprak kap, küp (73b/14)

küstāḫlıḳ *(Far.+T.) is.* Saygısızlık, küstahlık (3a/7)

küşād *(Far.) is.* Açılış, açma, fetih, ilk açılış merasimi (10b/1)

küşte *(Far.) sf.* Öldürülmüş, ölü (63b/17)

küt *is.* Tahta ve katı şeylere vurulunca çıkan ses (28a/24)

kütāh *(Far.) sf.* Kısa, boysuz (143a/12)

küttedek *zf.* Birdenbire "küt" diye ses çıkararak (143b/24)

kütür kütür *zf.* Kütür kütür, kütür sesini çıkararak kırılmak (35a/20)

kütürdi *(TTA) is.* Kütürtü, gürültü, patırdı ve kütürdeme sırasında çıkan ses (14b/23)

-L-

lā *(Ar.) e.* Olumsuzluk edatı ()

lā-büdd *(Ar.) sf. ve zf.* Lazım, elzem, gerekli, mutlaka, muhakkak (3b/8)

lā-yaʿḳil *(Ar.) is. ve sf.* Aklı başında olmayan (71a/24)

lā-yaʿlemü'l-ġaybe illa'l-lāh *(Ar.)* Gaybı Allah'tan başka kimse bilmez (102b/8)

lā-tereddüd *(Ar.) is.* Terddütsüz (35a/7)

lāf *(Far.) is.* Söz, lakırdı, konuşma (141b/13)

lāf-ı güẕāf *(Far. + Far.) b. is.* (141b/13)

→ lāf-ı güẕāf ur- (39b/25)

laġāb *(Ar.) is.* Lakap, takma ad (73b/9)

laġm *(Ar.) is.* Lağım, tünel, kale duvarlarına gedik açmak ya da düşman ordugahına zarar vermek amacıyla düşman siperlerine doğru yer altından açılan dar yol (27a/5)

laʿīn *(Ar.) sf.* Lanetlenmiş, istenilmeyen (87b/16)

laʿīne *(Ar.) sf.* Lanetlenmiş, istenilmeyen (70a/13)

lākin *(Ar.) bağ.* Ama, fakat (86a/3)

laḳlaḳ *(Ar.) is.* Leylek (104a/22)

laḳlaḳ-nāme *(Ar. + Far.)* Leylek kitabı, leylek yazısı (104a/22)

lāle-ḫadd *(Far.) sf.* Lale yanaklı, yanakları pembe renkte olan (1a/10)

lāne *(Far.) is.* Yuva (65a/17)

→ iki ʿAnḳā bir lānede yavru çıkarmaz (65a/17)

larḳadaḳ *zf.* Ansızın (87b/18)

lāşe *(Far.) is.* Leş, kokmuş et parçası, boğazlanmadan ölen veya İslami kurallara göre kesilmeyen hayvan leşi 1b/15

laṭīf *(Ar.) sf.* Hoş, güzel (36a/7)

laṭīfe *(Ar.) is.* şaka (67b/3)

lāyaʿḳil *(Ar.) sf.* Kendinde olmayan (71a/24)

lāzım *(Ar.) is.* Lüzumlu olan, gerekli (6a/15)

leb *(Far.) is.* Dudak (5a/12)

lemeʿān *(Ar.) is.* Parlama, parıldama (56b/9)

lenger *(Far.) is.* Gemi demiri, çapa (2b/22)

lerzān *(Far.) sf.* Titrek, titreyen (2a/1)

lerze-nāk *(Far.) b. sf.* Titreyen, titrek (144b12)

leşker *(Far.) is.* Asker, ordu (11a/1)

→ azm-ı leşker-i ferāmerz (65b/8 ve 65b/9)

levḥ *(Ar.) is.* Levha (59b/9)

levm *(Ar.) is.* Ayıplama, kınama (50a/4)

libāçe *(Far.) is.* Elbise, libas (23b/10)

libās *(Ar.) is.* Elbise, giysi, giyilecek şey (12b/16)

licām *(Ar.) is.* Gem, yular, dizgin (144b/15)

lisān *(Ar.) is.* Dil (15b/11)

→ imdād -ı lisān (69b/8)

loḳma *(Ar.) is.* Lokma (54b/20)

luʿb *(Ar.) is.* Oyun, eğlence (65b/23)

→ luʿb-ı hüner (65b/23)

lütf *(Ar.) is.* İyilik, lütuf (5b/6)

-M-

maʿa *(Ar.) e.* İle, beraber, birlikte (8b/3)

māʿadā *(Ar.) e.* -den başka (1b/20)

maʿān *(Ar.) zf.* Beraber, birlikte (35b/25)

mābeyn *(Far.) is.* Ara, aradaki şey, iki şeyin arası (30a/19)

maʿbūd *(Ar.) is.* Allah (7b/1)

maʿcūn *(Ar.) is.* Hamur kıvamındaki ilaç (11b/18)

mādām *(Ar.) bağ.* Madem, çünkü (56b/15)

→ mādāmki (56b/15)

madara *(Yun.) is.* Madara, yenilmek, rezil olmak, zayıf, beceriksiz (34b/14)

māder *(Far.) is.* Ana, anne, çocuğu doğuran (21a/9)

maʿdūm *(Ar.) sf.* Yok olmuş (50b/4)

maġara *(Ar.) is.* Mağara (1a/3)

maġlūb *(Ar.) sf.* Yenilgiye uğramış (12b/18)

maġrūr *(Ar.) sf.* Gururlu (32a/3)

māh *(Far.) is.* Ay (5a/12)

maḥall *(Ar.) is.* Yer, konum, bölge (1b/1)

maḥbūb *(Ar.) is.* Sevilen, sevgili (5a/10)

maḥbūbe *(Ar.) sf.* Sevilmiş, sevilen (83b/13)

→ maḥbūbe i devrān (85a/12)

maḥbūs *(Ar.) is. ve sf.* Alıkonulmuş, hapsedilmiş, esir (1a/6)

maḥfī *(Ar.) sf.* Gizli, saklı (6a/8)

maḥfice *(Ar. + T.) zf.* Gizlice (113a/14)

māhī *(Far.) is.* Balık (32b/5)

māhī-beden *(Far.) b. sf.* Balık vücutlu (32b/6)

→ Semāk-ı Māhī-beden maymun-ser (89b/8)

māhir *(Ar.) sf.* Becerili, maharetli (9a/13)

maḫlūḳāt *(Ar.) is. ve sf.* Yaratılmışlar, canlılar (79b/9)

→ ecnās-ı muẓtelife (97a/19)

mahmūz *(Ar.) is.* Mahmuz (81b/20)

mah-peyker *(Far.) sf.* Nurlu, ay yüzlü, yüzü ay gibi parlak ve güzel olan (59b/25)

maḥrem *(Ar). sf.* Gizli (5a/4)

→ maḥrem-i rāz-ı dīrāz *(Ar. + Far. + Far.) b. is.* En uzun ve gizli sır (5a/4)

maḥṣūṣ *(Ar.) is.* Özel, has bilerek (65a/14)

maʿhūd *(Ar.) sf.* Sözü geçen, ahdolunmuş, bilinen (22a/16)

maḥv *(Ar.) is.* Yok etme, ortadan kaldırma, yok olma (59a/8)

maḥż *(Ar.) is.* Halis, katıksız, sade, tam (18b/2)

→ āteş-i maḥż ol- (18b/2)

maḥzūn *(Ar.) sf.* Tasalı, kederli, hüzünlü, gamlı (42b/16)

māʾil *(Ar.) sf.* Hevesli, istekli, meyilli (44a/2)

maḳām *(Ar.) is.* Oturulan yer, mevki (15a/6)

maḳāmāt *(Ar.) is.* Makamlar, meclisler (57b/25)

maḳbūl *(Ar.) sf.* Kabul gören, kabul olunan, beğenilen (23b6)

maḳdūr *(Ar.) is.* Güç, kuvvet, kudret,elden gelen (11b/24)

maḳreme [miḳreme] *(Ar.) is.* Havlu, el bezi, mendil (23a/8)

maʿḳūl *(Ar.) is.* Akla uygun, aklın kabul edeceği (63b/1)

māl (I) *(Ar.) is.* Mal, servet (115b/13)

māl (II) *(Far.)sf.* süren, sürülen anlamlarıyla terkipler yapar (69b/8)

→ pāy-māl (117b/20)

mālik *(Ar.) is.* Sahip (7a/15)

maʿlūm *(Ar.) sf.* Bilinen, belli (24a/22)

maʿnā *(Ar.) is.* Mana, anlam (3b/6)

maʿnen *(Ar.) is.* Manaca, mana itibariyle, esasça (140b/17)

mānend *(Far.) ed.* Benzer, eş, gibi (7a/16)

mār *(Far.) is.* Yılan (139a/9)

maranḳoz *(İt.) is.* Marangoz, gemideki ahşap işçisi (25b/1)

maraż *(Ar.) is.* Hastalık (73b/7)

→ maraż-ı mevt *(Ar. + Ar.) b. is.* İnsanın ölümüne neden olan hastalık (73b/7)

maʿreke *(Ar.) is.* Çarpışma, cenk (34b/19)

maʿṣūm *(Ar.) sf.* Suçsuz (73a/16)

maṭbaḫ *(Ar.) is.* Mutbah, mutfak, yemek pişirilen yer (8a/7)

mā-vaḳaʿ *(Ar.) sf.* Vuku bulmuş, olup geçmiş, olup biten (19a/23)

māye *(Far.) is.* Maya, damızlık (41b/12)

māymūn *(Ar.) is.* Maymun (89b/8)

māymūn-ser *(Ar.+Far.) b. sf.* Maymun başlı (89b/8)

→ Semāk-ı Māhī-beden māymūn-ser (89b/8)

mażarrat *(Far.) is.* Zararlar, ziyanlar (32a/21)

maẓhar *(Ar.) is.* Nail olma (9b/24)

maẓlūm *(Ar.) sf.* Zulme uğramış (81a/10)

mebānī *(Ar.) is.* Temeller, yapılar, binalar (21b/5)

mecāl *(Ar.) is.* Güç, kuvvet, takat (23a/23)

mechūlü'n-neseb *(Ar.) b. is.* Kimin çocuğu olduğu bilinmeyen kişi, onun bunun çocuğu (39b/13)

meclis *(Ar.) is.* Toplanılacak yer, bir mesele hakkında görüşmek üzere biraraya gelmiş grup (4a/14)

mecmuʿ *(Ar.) is.* Hep, hepsi, tamamı (61b/3)

medār *(Ar.) is.* Vesile (34a/24)

meded *(Ar.) is.* Yardım, çare, imkan (1b/23)

medḥ *(Ar.) is.* Övme, övgü (21b/24)

medḥ-i şenā *(Ar. + Ar.) b. is.* Övme ve yüceltme (81b/16)

mefhūm *(Ar.) sf.* Anlaşılmış, kavram (81b/16)

→ mefhūm-ı name (112a/23)

mehābet *(Ar.) is.* Ululuk, azamet, büyüklük, heybet (20b/5)

mehāret *(Ar.) is.* Beceri, maharet, ustalık (34a/22)

→ ʿarż-ı mehāret (34a/22)

mehīb *(Ar.) sf.* Heybetli, azametli, korkunç (73b/20)

mehter *(Ar.) is.* Mızıkacı, Osmanlı askeri mızıkası ve buna mensup müzikçiler, yüksek rütbeli hizmetkar (62b/21)

mekān *(Ar.) is.* Yer, mahal, bölge (3b/13)

mekārim *(Ar.) is.* İyilik, cömertlik, ululuk (135a/11)

mekr *(Ar.) (Bak. Mekir / mükûr) is.* Hile, aldatma, oyun, düzen (Birisinin kötü veya iyi hallerini öğrenmek veya kötülüğe sevketmek ya da gâyesinden alıkoymak için yapılır.) (53b/1)

mekkār *(Ar.) sf.* Hilekar, düzenbaz, Çok aldatıcı, mekr yapan (7a/3)

mekrūh *(Ar.) sf.* İğrenç (85a/10)

→ vālide-i mekrūh (79b/19)

→ dāb-ı mekrūh (85a/10)

melālet *(Ar.) is.* Can sıkıntısı, usanma, bıkma (18a/5)

melāmet *(Ar.) is.* Ayıplama, kınama, azarlama, çıkışma (47b/8)

melʿanet *(Ar.) is.* Melunluk, lanete sebeb olan (50a/4)

melek *(Ar.) is.* Melek (123a/13)

melek-ül-mevt *(Ar. + Ar.) b. is.* Ölüm meleği, Azrail (61a/12)

meleke *(Ar.) is.* Ruh, yeti (43b/16)

mellāḥ *(Ar.) is.* Gemici, kaptan, denizci (25b/14)

melik *(Ar.) is.* Sahip, mal ve mülk sahibi (31a/6)

melūl *(Ar.) sf.* Bıkmış, bezmiş, usanmış, mahzun (3b/16)

melʿūn *(Ar.) sf.* Lanetlenmiş (7b/3)

melʿūn ibn-i melʿūn *(Ar. + Ar.) b. is.* Melun oğlu melun, lanet oğlu lanet (47a/1)

melʿūne *(Ar.) sf.* Lanetlenmiş (56a/6)

memālik *(Ar.) is.* Ülkeler, memleketler, diyarlar (49b/23)

→ memālik-i Sind (49b/23)

memāt *(Ar.) is.* Ölüm, ahirete göç etmek (143a/17)

memleket *(Ar.) is.* Ülke (11a/21)

menʿ *(Ar.) is.* Men, yasaklama (4a/2)

menāzil *(Ar.) is.* Menzil, menziller, inecek yollar, konak yerleri (23b/22)

→ ḳaṭʿ-ı menāzil (23b/22)

mengol *(Ar.) is.* Su toplanma yeri (100b/16)

→ fīl-i mengol (100b/16)

meni *(Ar.)* Erkek bel suyu, döl suyu, sperm (92b/24)

menkūḥa *(Ar.) is.* Nikahlı hanım, eş (13a/16)

menṣıb *(Ar.) is.* Makam, mertebe, rütbe (11b/6)

menāzil *(Ar.) is.* Menziller, duraklar, konak yerleri (15b/25)

menzil *(Ar.) is.* Konak yeri, bir günlük yol, bir günde gidilebilen yol (15b/25)

merāḥil *(Ar.) is.* Konaklar, menziller, mesafeler, duraklar (15b/25)

merd *(Far.) is.*Adam, erkek, yiğit (7b/25)

→ merd-i revende (80a/1)

merdāne *(Far.) zf.* Yiğitçe (12b/2)

merdānelik *(Far. + T.) is.* Mertlik, erlik, yiğitlik (29b/8)

merdom *(Peh.) is.* İnsan, beşer, insanoğlu (5b/24)

merdom-ḫor *(Far.) b. sf.* İnsan yiyen, leş yiyen (5b/25)

merdom-ser *(Far.) b. sf.* Yamyam başlı (3b/2)

→ Ḳarṭās-ı merdom-ser (3b/2)

merḥale *(Ar.) is.* Menzil, konak, iki konak arası mesafe, bir günlük yol (23b/22)

→ ṭayy-ı merḥale (23b/22)

merḳad *(Ar.) is.* Mezar (74a/1)

merkez *(Ar.) is.* Odak nokta, işlek yer (18a/9)

mertebe *(Ar.) is.* Derece, miktar (3a/14)

→ mertebe-i ḳuvvet (68a/25)

merviyāt *(Ar.) is.* Rivayet olunmuş şeyler, kulaktan kulağa söylenerek gelmiş olan sözler (25b/20)

meṣāf *(Ar.) is.* Saf yerleri, sıra ile ve uzun uzadıya dizilen topluluk, savaş meydanı (28b/3)

mescid *(Ar.) is.* Küçük cami, mescit (23b/20)

mesḫūr *(Ar.) sf.* Sihirlenmiş, büyülenmiş (84b/15)

mesḫere *(Ar.) sf.* Alay edilen, taklitçi, soytarı, matrak, gülünç (101a/14)

meskūn *(Ar.) sf.* Yaşanılan, oturulan yer (89a/15)

→ rubʿ-ı meskūn (30b/9)

mesned *(Ar.) is.* Makam (91b/21)

→ mesned-i melāʿīn (91b/21)

mest *(Far.) sf.* Sarhoş, aklı başında olmayan (21a/9)

meṣel *(Far.) is.* Atasözü, meşhur söz (79a/14)

meşʿal *(Ar.) is.* Meşale, kandil, aydınlatıcı alet, lamba (26b/17)

metāʿ *(Ar.) sf.* Mal, eşya, kıymetli eşya(5a/15)

→ ṣabr-ı metāʿın (5a/15)

metīn *(Ar.) sf.* Sağlam (89b/7)

→ gergedan-ı metīn (38a/19)

mevlā *(Ar.) sf.* Allah (80a/13)

mevsim *(Ar.) is.* Mevsim (69a/5)

mevt *(Ar.) is.* Ölüm (143a/20)

→ maraż-ı mevt (73b/7)

→ melekü ʿl-mevt (61a/12)

meydān *(Ar.) is.* Meydan (4a/25)

→ ʿazm-ı meydān eyle- (41b/21)

→ ber-meydān (41b/18), ser-meydān (38b/13)

meyl *(Ar.) is.* Meyil (1b/12)

meymene *(Ar.) is.* Ordunun sağ cenahı, sağ kol, sağ kanat (143a/15)

meysere *(Ar.) is.* Ordunun sol cenahı, sol kanat (143a/15)

me'yus *(Ar.) sf.* Umutsuz, üzgün, kederli, yeise düşmüş (43a/9)

micmer *(Ar.) is.* Tütsü kabı (84a/21)

miftāḥ *(Ar.) is.* Anahtar, kilitleri açan anahtar (85b/14)

miġfer *(Ar.) is.* Miğfer (17a/6)

mīh *(Far.) is.* Mıh, çivi, kazık (144b/18)

mihr *(Far.) is.* Sevgi (5a/17)

miḳdār *(Ar.) is.* Parça, değer (1b/18)

miḥnet *(Ar.) is.* Eziyet, dert, bela, sıkıntı, acı (52b/16)

mīl *(Ar.) is.* İğne gibi ucu sivri bir alet, şiş (143b/17)

milk *(Ar.) is.* Mülk, mal (23a/5)

minnet *(Ar.) is.* Minnet, teşekkür (50a/19)

minvāl *(Ar.) is.* Tarz, suret, biçim, yol (1b/4)

mirrīḥ *(Ar.) is.* Mars gezegeni, Eski İran'da yolcuuları koruduğuna inanılan Mirrih yıldızına Behram ismi de verilmiştir. Klasik Edebiyat'ta bu unsur kullanılmıştır (60b/16)

mirrīḥ-ṣıfat Mars gezegeni gibi (60b/16)

miṣāl *(Ar.) is.* Örnek (5a/13)

miṣl *(Ar.) is.* Benzer (7a/20)

mīşe-zār *(Far.) is.* Meşelik, küçük koruluk, ağaçlık (34a/12)

miyān *(Far.) is.* Bel (5a/12)

→ miyān-ı ṣaḥn-ı ġāye (81b/16)

mīzān *(Ar.) is.* Terazi, ölçü, tartı (32a/1)

mohre *(Peh.) is.* Demirci çekici (10b/5)

muʿallaḳ *(Ar.) zf.* Baş aşağı asılmış gibi (44a/18)

muʿāmele *(Ar.) is.* Davranış, birbiri ile iş görme, alış veriş (8b/8)

→ ṣūret-i muʿāmele (61a/23)

muʿānaḳa *(Ar.) is.* Birbirinin boynuna sarılma, sarmaşa, kucaklaşma (63a/19)

muʿayyen *(Ar.) is.* Belirli, kararlaştırılmış (79b/8)

muʿaẓẓam *(Ar.) sf.* Azametli, ulu, iri (9b/23)

mufaṣṣal *(Ar.) sf.* İzahlı, ayrıntılı, geniş malumatlı (14b/11)

muḥabbet *(Ar.) is.* Sevgi, sevme (20b/6)

muḥāfaẓa *(Ar.) is.* Saklama, koruma (67a/5)

muḥāl *(Ar.) sf.* Mümkün olmayan (88a/8)

muḥālif *(Ar.) sf.* Muhalefet eden, birbirine benzemeyen, uymayan, birbirine zıt olan (82a/20)

muḥarref *(Ar.) sf.* Tahrif edilmiş, değiştirilmiş (77b/25)

muḫāṭara *(Ar.) is.* Tehlike, zarar, ziyan (33b/14)

muḥīb *(Ar.) sf.* Seven, dost (73b/20)

mūḥiş *(Ar.) sf.* Korkunç, korkutucu, dehşet verici, korku veren (92b/9)

muḥīṭ *(Ar.) is.* Çevre (92a/22)

→ deryā-yı muḥīṭ (92a/22)

muḥkem *(Ar.) zf.* Tamamen, sıkıca (4b/16)

muḥtāc *(Ar.) sf.* Muhtaç, ihtiyaç sahibi, yoksul (24b/21)

muḫtelif(e) *(Ar.) is.* Türlü, çeşitli, bir tür olmayan (30b/13)

→ ecnās-ı muḫtelife (30b/13)

muḳābele *(Ar.) is.* Karşısına gelme (16a/6)

muḳābil *(Ar.) is.* Karşılamak, karşı taraf, karşılık (9a/4)

muḳaddem *(Ar.) zf.* Önce gelen, önceden, önce, önceki , ön askeri birlik (16a/7)

muḳaddemā *(Ar.) zf.* Önceden, önce, evvelce, eskiden, bundan evvel (2b/9)

muḳārin *(Ar.) sf.* Yakın olan, ulaşmış olan (11b/14)

muḳarrer *(Ar.) sf.* Kararlaştırılmış, kesin (37a/14)

→ ceng-i muḳarrer (37a/14)

muḳāvemet *(Ar.) is.* Karşı koyma, direnme (33b/19)

muḳayyed *(Ar.) is.* Dikkat eden, ihtimam gösteren (2b/17)

mum *(Far.) is.* Mum, yumuşak (4a/4)

mūnis *(Ar.) sf.* Cana yakın, alışılmış, ehlileşmiş (27a/11)

muntaẓır *(Ar.) sf.* Bekleyen, gözleyen (6a/17)

mūr *(Far.) is.* Karınca (67a/5)

→ mūr-ı siyāh (67a/5)

murād *(Ar.) is.* İstek, maksat (4a/4)

→ ber-murād (14b/17), nā-murād (50a/25)

mūrān *(Far.) is.* Karıncalar (95b/8)

→ vādi-i mūrān (95b/8)

murdār *(Far.) sf.* Mundar, kirli, pis (32a/6)

murġ *(Far.) is.* Kuş (48b/2)

murġ-ṣıfat *(Far.)* Kuş şeklinde (70a/7)

murġ-zār *(Far.) b. is.* Kuşu çok olan yer, kuş bahçesi (94a/10)

muṣāḥabat *(Ar.) is.* Sohbet etme, konuşma, görüşüp konuşmalar (141b/3)

musaḫḫar *(Ar.) sf.* Ele geçirilmiş (73b/15)

musannaʿ *(Ar.) sf.* Sanat eseri olarak meydana getirilmiş, süslenmiş, sanatkarane yapılmış olan (69a/4)

muṣavver *(Ar.) sf.* Resimli, tasvir edilmiş (14a/5)

muşt *(Far.) is.* Avuç, yumruk (22b/11)

→ muşt-ı ṣāhib-ḳırānī (92b/9)

muṭalsam *(Ar.) sf.* Tılsımlı, büyülü, tılsımlanmış olan (87a/16)

muṭalsım *(Ar.) sf.* Tılsımlayan, tılsım ve büyü yapan (18a/13)

mutavaṭṭın *(Ar.) sf.* Vatan edilmiş, yurt tutmuş, yerleşmiş, vatan eylemiş (77a/11)

muʿteber *(Ar.) sf.* İtibarlı, hatrı sayılır, saygın, geçerli (34b/7)

muṭīʿ *(Ar.) sf.* İtaat eden, boyun eğen (26a/13)

muṭṭaliʿ *(Ar.) sf.* Öğrenmiş, haber almış, bilgili (14b/19)

muttaṣıl *(Ar.) zf.* Hiç durmadan, aralıksız (36a/7)

muvāfiḳ *(Ar.) zf.* Uygun, yerinde, denk (25b/5)

mūy *(Far.) is.* Kıl, saç, tüy (21b/8)

mużāyaḳa *(Ar.) is.* Sıkıntı, darlık (46a/10)

mūẓī *(Ar.) sf.* İnciten, eziyet veren, rahat bırakmayan (24b/15)

mübārek *(Ar.) sf.* Bereketli (5a/9)

mübārek-bād *(Ar. + Far.) b. is.* Mübarek olsun (5a/25)

mübāriz *(Ar.) sf.* Diğer biriyle kavgaya tutuşan, düello yapan (140a/22)

mübāşeret *(Ar.) is.* Bir işe başlama (11a/12)

müberrā *(Ar.) sf.* Temize çıkmış, aklanmış (50b/5)

mübīn *(Ar.) sf.* Açıklayan, açıklayıcı (51b/14)

→ dīn-i mübīn (51b/14)

mücādele *(Ar.) is.* Mücadele (82a/3)

mücellā *(Ar.) sf.* Cilalı, parlak (72b/21)

→ āyine-i mücellā (87a/19)

mücerrebāt *(Ar.) sf.* Görgü, tecrübe olunmuş ve denenmiş şeyler (57b/25)

mücevvef *(Ar.) sf.* İçi boş (61b/5)

müdārā *(Far.) is.* Yüze gülme, dost gibi davranma (85a/25)

müddet *(Ar.) is.* Zaman (56b/12)

müddet-i sehl *(Ar. + Ar.) b. is.* Kolay zaman, az müddet (60b/6)

müdevver *(Ar.)sf.* Yuvarlak, değirmi halde olan, döndürülmüş (22a/21)

müʾekkil *(Ar.) sf.* Vekil tayin eden, vekil yapan, birini vekil eden kimse (59b/21)

müferriḥ *(Ar.) sf.* Ferahlık veren, ferahlatıcı (34a/8)

müfīd *(Ar.) sf.* Yararlı, faydalı (24b/6)

müft *(Far.) is.* Beleş, bedava, parasız, bedelsiz (124b/17)

müheyyā *(Ar.) is.* Hazırlanmış olan, hazır (24a/5)

mühīb *(Ar.) sf.* Heybetli, azametli, korkunç (6b/13)

mühr *(Far.) is.* Mühür (41a/7)

müjgān *(Far.) is.* Kirpik, kirpikler (5a/13)

mükellef *(Ar.) sf.* Yapmakla yükümlü

mülāḥaẓa *(Ar.) is.* Düşünce, dikkatle bakma, iyice düşünüp bir işin hakikatını tetkik etme (142a/3)

mülāyemet *(Ar.) is.* Yumuşak huyluluk (34b/15)

mülāyim *(Ar.) sf.* Yumuşak (25b/9)

mülūk *(Ar.) is.* Melikler, hükümdarlar, veliler (118a/19)

mülūkī *(Ar.) is.* Meliklere, hükümdarlara ait olan, onlara özel her şey (13a/10)

mümtāz *(Ar.) sf.* Seçkin (51b/16)

münācāt *(Ar.) is.* Tanrı'ya yakarma, Allah'a yalvarma (60b/11)

münādī *(Ar.) is.* Nida eden, seslenen, çağıran, tellal (143a/9)

münaḳḳaş *(Ar.) (Noksandan) sf.* Eksiltilmiş, azaltılmış, tenkis edilmiş (35b/16)

münāsib *(Ar.) sf.* Uygun, yerinde (4a/1)

müncer *(Ar.) is.* Nihayet bulma, neticelenme, sonuçlanma (10b/10)

münfaʿil *(Ar.) sf.* İnfial eden, gücenen, gücenmiş, yüreğine işlemiş, alınmış (51b/17)

müneccimān *(Ar. + Far.) is.* Falcılar (15a/6)

münevver *(Ar.) sf.* Aydın, aydınlatılmış (5a/22)

münezzeh *(Ar.) sf.* Kusur ve noksanlıklardan uzak (41a/8)

münḥarif *(Far.) sf.* Yoldan çıkmış, eğilmiş, çarpık, usulünden çıkmış, sağlam olmayan (28a/11)

münhezim *(Ar.) sf.* Bozguna uğrayan (45a/22)

müntehā *(Ar.) sf.* Son, en son derece, son uç, nihayet (10b/5)

→ gürz-i müntehā (38a/20)

→ dıraḫt-ı müntehā (46a/16)

münteşir *(Ar.) is.* Yaygın (51a/3)

mürācaʿat *(Ar.) is.* Başvuru (70b/8)

mürd *(Far.) sf.* Ölmüş, ölü (1a/9)

mürtefiʿ *(Ar.) sf.* Yüksek, yüce, yükselmiş (37a/1)

mürūr *(Ar.) is.* Geçme, geçip gitme (5b/1)

mürūr-ı eyyām *(Ar. + Ar.) b. is.* Günlerin geçmesi (59a/8)

mürüvvet *(Ar.) is.* İyilik (87a/13)

müselmān *(Ar.) is.* Müslüman (46b/6)

müstaġraḳ *(Ar.) sf.* Batmış, garkolmuş (5a/14)

müstahkem *(Ar.)* Sağlamlaştırılmış (83b/11)

müstecāb *(Ar.) sf.* İsteği kabul edilen, kabul edilen (20b/7)

müstevlī *(Ar.) sf.* İstila eden, ele geçiren (71a/1)

müşābehet *(Ar.) is.* Benzerlik (8a/4)

müşābih *(Ar.) is.* Benzer, benzeyen (102b/19)

müşāvere *(Ar.) is.* Danışma, konuşma (3b/8)

müşerref *(Ar.) sf.* Şereflendirilmiş (63b/8)

müşkil *(Ar.) sf.* Güç, zor, çetin (15a/18)

müşt *(Far.) is.* Yumruk (86b/2)

→ müşt-i pehlevānī (86b/2)

→ müşt-ı ṣāḥib-ḳırānī (78a/21)

müṭālaʿa *(Ar.) is.* Okuma, tetkik, düşünce (59b/9)

müteʿallik *(Ar.) is.* İlgili, ilişkin, alakalı (32b/3)

müte'ellim *(Ar.) sf.* İçi sızlayan, acı duyan (68b/19)

müteraḳḳıb *(Ar.) sf.* Bekleyen, gözleyen (1a/8)

müvekkel *(Ar.) sf.* Müvekkil, vakâlet eden, vekil edilmiş, vekil edilen kimse (59a/25)

müyesser *(Ar.) sf.* Kolay bulunup yapılan, kolay gelen, kolaylıkla olan, âsân olan (6b/6)

müzākere *(Ar.) is.* Konuşma, danışma (5b/5)

müzeyyen *(Ar.) sf.* Bezenip süslenmiş, ziynetli, süslü (5a/5)

-N-

nā *(Far.) e.* Olumsuzluk ön eki

→ ḫāh-nā-ḫāh (63a/12)

nā-bāk *(Far.) b. sf.* Korkusuz (86a/20)

→ rūḥ-ı nā-bāk (86a/20)

nā-bekār *(Far + Ar.) b. sf.* İşe yaramaz, hayırsız, yaramaz (86b/5)

nā-bedīd *(Far. + Ar.) b. sf.* Belirsiz, görünmez olan (92a/1)

nā-būd *(Far.) b. sf.* Yok olan, perişan olmuş (27a/1)

nā-çār *(Far.) b. sf.* Çaresiz, ister istemez (10b/18)

nā-gāh *(Far.) b. sf.* Zamansız, birdenbire, ansızın (15b/14)

nā-ḫalef *(Far. + Ar.) b. sf.* Soyuna çekmeyen hayırsız evlat (48b/24)

nā-murād *(Far.) b. sf.* Muradına eremeyen (86b/22)

nā-mübārek *(Far.) b. sf.* Uğursuz, meymenetsiz (49b/6)

nā-pāk *(Far.) b. sf.* Temiz olmayan, pis, kirli (105a/24)

nā-peydā *(Far.) b. sf.* Belirsiz, kayıp (27a/1, 60a/14)

nā-ümīd *(Far.) b. sf.* Ümitsiz (63a/14)

nādim *(Ar.) is.* Pişman (41b/23)

naġamāt *(Ar.) is.* Nağmeler, ahenkler, ezgiler, güzel sesler (102a/8)

nā'il *(Ar.) sf.* Ulaşan, ulaşmış (55b/3)

nāk *(Far.) e.* İsimlere takılarak sıfat yapan "-lı, -li" anlamı veren bir edat (68a/24)

→ lerze-nāk (68a/24)

naḳl *(Ar.) is.* Nakil, taşıma (1a/1)

naḳş *(Ar.) is.* Resim (42a/10)

→ tīġ-i be-naḳş-ı Şedādī (85b/24 ve 85b/25)

naʿl *(Ar.) is.* Nal (56b/16)

→ ṭābiḳu'l-fiʿl-bi'n-naʿl (56b/16)

naʿleyn *(Ar.) is.* Bir çift ayakkabı, bir çift nalın (37a/18)

nām *(Far. Peh.) is.* Ad, isim, ün (133b/16)

nām-dār *(Far.) b. sf.* Ünlü (1b/20)

nām-ı nişān *(Far. + Far.) b. is.* Ad, san, sıfattan iz, belirti olmaması (8a/10)

nāme *(Far.) is.* Mektup (8b/14)

→ mefhūm-ı name (65a/20)

nāmus *(Ar.) is.* Namus, ahlak (79b/18)

nām-zed *(Far.) is.* Aday, nişanlı (51b13)

nān *(Far.) is.* Ekmek (99b/20)

nār *(Ar.) is.* Ateş, od, cehennem, Allah'ın gazabı (31b/5)

→ nār-ı ḍarb (31b/5)

nār *(Far.) is.* Enar, nar meyvesi (56b/12)

naʿra *(Ar.) is.* Yüksek sesle bağırma (9a/16)

naṣb *(Ar.) is.* Atama, rütbe alma, tayin edilme (9b/20)

naṣīb *(Ar.) is.* Pay, nasip (1a/7)

naẓar *(Ar.) is.* Bakma (1b/25)

→ naẓar-ı ber-meydān it- (80b/15)

nāẓır *(Ar.) sf.* Bakan, gözeten (87a/20)

→ nāẓır-ı ber-meydān ol- (81b/13)

nāẓırān *(Ar.+Far.) sf.* Bakanlar, gözetenler (89a/17)

nāzil *(Ar.) sf.* İnen (76b/24)

naẓīr *(Ar.) is.* Benzer (14b/9)

nāz-perver *(Far.) sf.* Naz eden, naz yapan (50a/8)

necāt *(Ar.) is.* Kurtuluş, kurtulma (142b/21)

ne-ser *(Far.) b. is.* Başı olmayan, başsız (102b/14)

→ Evrenṭūs-ı Ne-ser (88b/16)

neden *zf.* Ne sebepten (10a/2)

nedīme *(Ar.) is.* Kadın sohbet arkadaşı (64a/16)

nefer *(Ar.) is.* Asker (67b/10)

→ nefer-i bī-gāne (67b/4)

→ nefer-i cinnī (3a/25)

→ nefer-i dil-āver (127b/5)

nefes *(Ar.) is.* Soluk (9b/3)

→ dem-i nefes (9b/3)

→ ḥaps-ı nefes it- (70a/19)

→ telef-i nefes ol- (77b/1)

nefs *(Ar.) is.* Ruh, maya (102a/17)

→ ḳāʿim-i nefs (87a/23)

nefs-ül-emrde *(Ar.) b. is.* İşin hakikatı, aslı, aslına bakılırsa (82a/22)

nemīḳa *(Far.) is.* Mektup, nâme (39b/2)

nerd-bān *(Peh.) is.* Merdiven, kale merdiveni (94a/13)

nere *zf.* Hangi yer, nere (55a/20)

nerm *(Far.) sf.* Yumuşak (30a/21)

nerre *(Peh.) is.* Erkek, eril (49b/2)

→ sultān-ı cinnistān nerre (74b/10)

→ ekvāl-i nerre (1a/3)

→ arṭalūş-ı anḳā-ser nerre (89b/21), ḳarṭās nerre (86a/7), şemenṭāl nerre (88a/2), ṭāl nerre (89a/23), kāpūs nerre (86a/10 ve 86a/11), kehkeşān nerre (87a/10), sürḫeng nerre (87b/6), şemāṭūr nerre (87b/24), ḳayṭafūş nerre (90a/1), bāṭṭāl nerre (90b/4), keyṭaġān nerre (90b/6), Şemenṭāl-ı Aşter-ser nerre (91b/18), cāmūs-ser nerre (95a/11), kayṭafān nerre (95a/11), Seḫāb nerre (95a/14), ḳahṭamūr nerre (95a/14), sündiyār nerre (136b/13)

nerre-şīr *(Peh. + Far.) b. is.* Erkek arslan (10b/14)

nesl *(Ar.) is.* Nesil, kuşak, soy (13a/23)

→ nesl-i hūşeng şāh (80a/19)

→ nesl-i ḳahramān (13a/23)

→ nesl-i ṣāḥib-ḳırān (110a/2)

nesne *is.* şey (19a/15)

neşāṭ *(Ar.) b. is.* Sevinç, neşe, şenlik (58a/4)

→ kesb-i neşāṭ (58a/4)

netīce *(Ar.) zf.* Sonuç olarak, özetle (26a/12)

→ netīce-i kelām (124b/7)

nevāle *(Ar.) is.* Azık, yiyecek içecek (91a/25)

nevbet *(Ar.) is.* Sıra (4a/19)

nevīn *(Far.) sf.* Yeni, yepyeni, taze (56a/22)

nev-civān *(Far.) b. sf.* Genç delikanlı (12a/24)

→ Hürmüz-i Nev-civān (87a/3)

nev-civānī *(Far.) b. is.* Gençlik, delikanlılık (81a/7)

→ perrī-i nev-civānī (86b/24)

nevm *(Ar.) is.* Uyku (54b/23)

nevm-i ġalebe *(Ar. + Ar.) b. is.* Uykunun gelmesi, uykunun bastırması (54b/23)

neye *zf.* Niye, niçin neden (64a/20)

neyler Ne geziyor, ne arıyor, ne işi var (99b/1)

neyyīr *(Ar.) sf.* Nurlu, ışıklı (144a/20)

neyyīr-i āʿẓam *(. Ar.) b. is.* Güneş, şems (103a/8)

neyyīre *bk.* **neyyīr** (62a/2)

nezīh *(Ar.) sf.* Temiz (12b/6)

neẓīr *(Ar.) is.* Benzer, gibi, eş (41a/8)

nısf *(Far.) sf.* Yarım, yarı (19b/18)

nıṣf-ül-leyl *(Far. + Ar.) b. is.* Gece yarısı (94a/4)

nice 1. *sf.* Çok, hayli (69b/14)

2. *zf.* Nasıl, ne kadar, çok (64b/25)

niçe *bk.* **nice** (63a/7)

niçün *zf.* Neden, niye (2b/19)

nidā *(Ar.) is.* Çağırma, seslenme, ünlem (11b/10)

→ çeng-i nida (11b/19)

nigāḥ *(Far.) is.* Bakış (16b/8)

nigāh-endāz *(Far.) b. sf.* Bakıveren, bakan, bakıcı (16b/8)

nigeh-bān *(Far.) b. is.* Gözcü, bekçi (138a/8)

nigār *(Far.) is.* Sevgili (5a/16)

nigerān *(Far.) sf.* Bakan, bakıcı, gözcü (65b/16)

nihāl *(Far.) is.* Fidan (81a/9)

nihān *(Far.) sf.* Gizli, saklı, sır, bulunmayan (48b/6)

nihānī *(Far.) is.* Gizlilik, saklılık (43a/17)

nihāyet *(Ar.) is.* Son, uç (76b/22)

niḳāb *(Ar.) is.* Peçe, yüz örtüsü (49b/10)

nikāḥ *(Ar.) is.* Nikâh (5a/3)

→ ʿaḳd-ı nikāḥ ol- (5a/3)

nikāḥsız *(Ar.+T.) is.* Nikâhsız (61b/23)

nīlī *(Far.) sf.* Mavi, çivit rengi, laciverd (19b/13)

nīm *(Peh.) sf.* Yarı, yarım, buçuk (54b/13)

nisbet *(Ar.) is.* Oran, oranla (24a/17)

nişār it- *(Ar. + T.) b. f.* Saçmak (5a/7)

nişān *(Far.) is.* İz, belirti (8a/10)

nişāne *(Far.) is.* İz, belirti (16a/6)

-nişīn *(Far.) sf.* Oturan, oturmuş gibi bir manaya gelir ve başka kelimelerle birleşir (51a/6)

→ taḫt-nişīn (51a/6), ṣandelī-nīşīn (51a/6)

nişle- *(TTA)* Ne yapmak, ne iş yapmak (37b/4)

niyāz *(Far.) is.* Yalvarma, dua (5a/18)

nizāʿ *(Ar.) is.* Kavga, çekişme, didişme (18a/11)

-nümā *(Far.) sf.* "Gösteren, bildiren" anlamlarıyla kelimelere katılır (89b/13)

→ ḥikmet-nümā (89b/13)

nīz *(Peh.) bağ.* De, dahi, yine de, aynı şekilde (38a/14)

nizāʿ *(Ar.) is.* Kavga, çekişme (18b/10)

nīze *(Far.) is.* Mızrak, süngü (7b/6)

→ yalman-nīze (7b/11)

nīze-dār *(Far.) b. sf.* Mızraklı (13b/18)

→ Keyyūs-ı Nīze-dār (132b/8)

nuḫūset *(Ar.) is.* Uğursuzluk (84a/3)

nūr *(Ar.) is.* Aydınlık, parlaklık (5a/22)

→ Nūr-ı yezdān (109b/3)

→ Nār-ı nūr (18a/6)

nūş *(Far.) is.* İçki (3b/25)

→ ayş u nūş (21b/25)

nuṭḳ *(Ar.) is.* Konuşma (12b/18)

nüdemā *(Ar.) is.* Nedim, nedimler, yardım edenler, arkadaş olanlar (4a/15)

-nümā *(Far.)* Gösteren veya gözüken mânasında birleşik kelimeler yapmaktadır (9a/3)

→ ser-nümā (9a/3)

nümāyān *(Far.) b. sf.* Meydanda, açık, aşikar olan, görünen, görünür (43b/16)

nüzūl *(Ar.) is.* Konaklama (120b/15)

-O-

o 1. *sf.* O (61b/1)

2. *zm.* O (62a/1)

oġlan *is.* Erkek çocuk, oğlan (15b/2)

oḫ *ünl.* Sevinç, beğenme, hayranlık (43a/17)

oḫşa- Çok yakınından geçmek, degmek (62a/5)

oḳı- Okumak (37a/5)

oḳyānūs *(Ar. uḳyānūs < Yun. okeanos) is.* Okyanus (111a/22)

→ deryā-yı oḳyānus (79b/5)

ol *zm ve sf.* O (61b/2)

oñar- Onarmak, tamir etmek (86a/9)

oñul- İyileştirilmek, şifa bulmak, yara kapanmak (48b/8)

ora *zf.* O yer (2b/16)

ordu *is.* Ordu, karargah (9b/11)

oturaḳ *is.* Konaklama, mola, oturacak yer (36b/13)

orta 1. *is.* Orta (67b/14)

2. *sf.* Orta (73b/1)

otaġa *is.* Padişah ve vezirlerin kavuklarına taktıkları tüy veya püskül şeklindeki süs, tuğ, çelenk (38b/2)

oyluḳ *is.* Bacağın kalçadan dizi kadar olan kısmı (74a/10)

-Ö-

öd *is.* Öd, safra (20a/11)

→ ödi ağzına gel- (41b/23)

ökçe *is.* Topuğun arka bölümü, ökçe (22b/16)

ölü *is.* Ölmüş insan, ölü (82b/18)

ölüm *is.* Ölüm (56b/13)

ʿömr *(Ar.) is.* Ömür, yaşam (17b/13)

öñ *is.* Ön (18a/12)

öñince *zf.* Önü sıra (16a/11)

ören *sf.* Virane, harabe (20b/5)

örün- *(TTA)* Giyinmek (4a/8)

öte 1. *is.* Öte (62b/21)

2. *sf.* Öte (61a/8)

ötüri *zf.* Ötürü, dolayı, yüzünden (58a/24)

öyke *is.* Öfke (7b/13)

öykelen- Öfkelenmek (66b/23)

öyle 1. *sf.* Öyle, onun gibi (62b/13)

2. *zf.* Öyle, o şekilde (63a/12)

öz *is.* Nefs, zat, kendisi, benlik (45b/8)

özge *ed.*. Başka, gayri (34b/14)

ʿözr *(Ar.) is.* Özür, mazeret (8b/23)

-P-

pā *(Far.) is.* Ayak (101a/25)

→ çār-pā (66a/9), ser-ā-pā (62a/6)

pā-bend *(Far.) b. is.* Ayak bağı, köstek, engel, mani (49b/10)

pād-şāh *(Far.) b. is.* Padişah, hükümdar (5b/23)

pād-şāhī *(Far.) b. is.* Padişaha ait, padişahla ilgili (51b/9)

pāk *(Far.) sf.* Temiz, arı (19a/12)

pāk *(Far.) sf.* Mübarek, kudsi (41a/7)

→ īzed-i pāk (41a/7)

pākize *(Far.) sf.* Temiz (15a/15)

palavra *(İsp.) is.* Mübalağalı söz, yalan söylenen söz (29a/19)

palaz *(TTA) is.* Kimi kuş yavrularının civcivlikten sonraki durumu, gürbüz ve şişman yavru (31a/5)

pālheng *(Far.) is.* Yular, dizgin, av veya suçlu bağlanacak kement, kemer, tazı boynuna geçirilen ağaç halka (17a/12)

pāre *(Far.) is.* Parça, adet (4a/16)

→ yitmiş iki pāre (106a/1)

pār pār *zf.* cayır cayır (72b/21)

pās *sf.* Pas, kir (65b/17)

paturdu *(TTA) is.* Gürültü (44b/20)

pāy *(Far.) is.* Ayak (37b/13)

→ pāy-ı ṣandelī (70b/9)

→ ḫāk-pāy (8b/21)

pāyān *(Far.) is.* Son, gaye (77a/16)

→ ḥadd-i pāyān (84a/15)

→ bī-pāyān (76b/24)

pāye *(Far.) is.* Derece, rütbe, merdiven ayağı (70b/14)

pāyin *(Far.) is.* Aşağı, aşağı taraf (42a/15)

pāy-ı taḫt *(Far.) b. is.* Başkent (47a/12)

pāy-māl *(Far.) b. sf.* Ezilmiş, çiğnenmiş (117b/20)

peder *(Far.) is.* Baba (1b/5)

pehlevān *(Far.) is.* Savaşçı, yiğit, kahraman, pehlivan (1b/18)

→ pehlevān-ı ʿālem (85a/17)

pehlevānān *(Far.) is.* Savaşçılar, yiğitler (48a/14)

pehlevānī *(Far.) is.* Yiğitlik, pehlivanlık (86b/2)

→ müşt-i pehlevānī (86b/2)

pehlevānlıḳ *(Far.+ T.) is.* Yiğitlik (33b/17)

pek *is.* Bek, sert, sıkı, sağlam (56a/22)

peleng *(Far.) is.* Leopar, Kaplan (73b/12)

peleng-reng-i baḥrī *(Far. + Far. + Ar.) b. is.* Kaplanımsı binek hayvanı (13a/10)

pelīd *(Far.) sf.* Pis, murdar, rezil ve alçak kimse (60b/20)

pençe *(TTA) is.* El (22b/7)

per *(Far.) is.* Kanat, kuşların iri tüyü, yelek (18a/24)

→ çihil-per (75a/24), şeş-per (97a/5)

perākende *(Far.) is.* Dağınık, dağıtma (25b/8)

perçem *(Far.) is.* Kâkül (74a/8)

perde *(Far.) is.* Pere, örtü (15a/15)

→ serā-perde (15a/1)

perende *(Far.) is.* Uçucu, uçan (62b/2)

perest *(Far.) sf.* Tapan (8b/6)

→ āteş-perest (8b/6), ḫudā-perest (78b/21), yezdān- perest (80b/4)

perestiş *(Far.) is.* Pek çok sevmek, ibadet etmek (51b/14)

perī *(Far.) is.* Peri (11a/10)

→ perī-i nev-civānī (86b/21)

perīşān *(Far.) sf.* Dağınık, karışık (6a/2)

perkit- *(TTA)* Berkitmek, sağlamlaştırmak, sertleştirmek, pekitmek (13b/12)

perrī *bk.* **perī** (87a/2)

→ arḳāl perrī (88b/20), ṣanġūn perrī (89b/9), şehmād perrī (88b/2), şehmār perrī (88b/18)

perriyān *(Far.) is.* Periler (89b/12)

→ şehinşāh-ı perriyān (89b/12)

per-tāb *(Far.) is.* Atlamak, sıçramak (18b/24)

pertāv *(Far.) is. bk.* **pertāb** (104a/14)

pervā *(Far.) is.* Korku, çekinmek (21b/2)

→ bī-pervā (21b/2)

pervāz *(Far.) is.* Uçma, uçuş (48b/6)

perverde *(Far.) is.* Yetiştirilmiş, büyütülmüş (108b/4)

perverdigār *(Far.) is.* Tanrı (92b/23)

pes *(Far.) zf.* Hemen, derhal, öyle ise, imdi, sonuç olarak (51b/10)

pespāye *(Far.) b. sf.* Pest-paye, pest-payegan, payesi aşağı olan, derecesi aşağı olan, aşağı, alçak (52a/24)

pes-perde *(Far.) b. sf.* Perde arkası, gizli iş (50a/12)

pesend *(Far.) is.* Beğenmek, kabul eylemek (12a/11)

ḫod-pesend *(Far.) sf.* Kendini beğenen (12a/11)

peşīmān *(Far.) is.* Pişman (41b/3)

peşkeş *(Far. pīş-keş) is.* Hediye, armağan (32a/18)

peşrev *(Far.) b. is.* Klasik fasılda ilk önce yapılan 4 bölümlük nağmeler (57b/25)

peydā *(Far.) is.* Meydanda, açıkta, mevcut, var olan, aşikar (5b/12)

→ nā-peydā (27a/1)

peyker *(Far.) is.* Yüz, çehre (122b/3)

→ anḳā-peyker (73b/14)

→ ʿalem-i ejderhā-peyker (40b/11)

peymā *(Far.) sf.* Ölçen manasında birleşik kelime yapar

→ raḫş-ı cihān-peymā (132a/9)

peyvend *(Far.) is.* Bağ (45b/11)

peyveste *(Far.) is.* Ulaşmış, ermiş (144b5)

pīç *(Far.) is.* Düğme (5a/16)

→ tuman-ı pīç (5a/16)

pinhān *(Far.) sf.* Gizli, saklı, gizlenmiş, gizlenen, mestur, müstetir (47b/19)

pīr *(Far.) is.* Yaşlı, ihtiyar, ak sakallı ulu kişi (1a/6)

→ pīr-i rūşen (56b/8)

pīrāhen *(Far.) is.* Gömlek (43b/23)

→ pīrāhen-i iskender (70a/11)

pīraste *(Far.) sf.* Tertip edilmiş, düzeltilmiş, donatılmış, süslenmiş (143a/15)

pister *(Far.)* is. Yatak, döşek (3a/2)

pīşe *(Far.) is.* İş, meslek (93b/21)

piyāde *(Far.) is.* Yaya giden asker, piyade (70b/4)

poḫ *is.* Bok (49a/25)

pohpoh *(T.) is.* Pohpohlamak (4a/15-16)

post *(Far.) is.* Post, deri (11b/9)

poşt *(Peh.) is.* Arka, arkasında, arkada, sırt, geri (42a/15)

→ poşt-ı pāyin (42a/15)

poşt-i pā *(Peh.) is.* Tekme (101a/25)

pufḳur- *bk.* **püfkür-** (38b/13)

pūl *(Far.) is.* Para (59b/24)

pul pul *sf.* Küçük parçalar halinde, pul pul (89b/1)

pūlād *(Far.) is.* Çelik (76a/3)

→ pūlād-ı sütūn (39a/24)

pūlād-dest *(Far.) b. sf.* Çelik elli (115a/5)

→ Tumṭuraḳ-ı pūlād-dest (115a/5)

pūlād-pūş *(Far.) b. sf.* Çelik zırhlı (68a/12)

→ Ṭumṭurāḳ-ı pūlād-pūş (68a/12)

→ dīvān-ı pūlād-pūş (12a/4)

pulluḳ *(İsl.) is.* Toprağı sürmek için kullanılan tarım aleti (34b/6)

pūs *(Far.) is.* Öpme, öpüş (2b/4)

pūş *(Far.) is.* Örtü, perde, giymiş, elbise (32b/17)

→ pūlād-pūş (68a/12)

pūşīde *(Far.) sf.* Örtülmüş, gizli, örtü (91a/15)

püfkür- Üfleyerek püskürmek (10a/13)

pür *(Far.) is.* Çok, dolu, çok fazla, memlu, tekrar (mânâlarına gelir, birleşik kelimeler yapar) (5a/14)

pür-kīne *(Far. + Far.) b. is.* Düşmanlık ve gazap dolu (5a/14)

→ sīne-i pür-kīne (5a/14)

pür-żiyā *(Far. + Ar.) b. is.* Çok ışık, çok aydınlık (100b/14)

püşt-pā *(Far.) b. is.* Ayak tabanı (42a/15)

püşte *(Far.) is.* Yığın, tepe (139b/2)

-R-

Rabb *(Ar.) is.* Allah, tanrı (41a/11)

Rabb-ül-ʿālemīn *(Ar. + Ar.) b. is.* Kainatın efendisi, Allah (41a/11)

rabbānī *(Ar.) is.* Rabbe ait, Allah'a dair, Tanrısal, ilahi (42b/13)

rabṭ *(Ar.) is.* Bağlama (12a/12)

raʿd *(Ar.) is.* Gök gürültüsü (140a/3)

→ raʿd-ı felek (75b/12)

→ raʿd-ı cihān-sūz (140a/3)

raʿd-vār *(Far.) b. zf.* Gök gürültüsü gibi (76a/20)

→ naʿra-i raʿd-vār (76a/20)

rāh *(Far.) is.* Yol (9b/24)

→ ser-rāh (9b/24)

rāḥat *(Ar.) is.* Rahatlık, huzur (25b/17)

rāhib *(Ar.) is.* Rahip, papaz (86b/3)

→ kübrān rāhib (86b/3)

raḥm *(Ar.) is.* Acıma, esirgeme, koruma (57b/10)

raḥmet *(Ar.) is.* Acıma, esirgeme, koruma (54a/8)

raḥne *(Far.) is.* Zarar, ziyan (57b/4)

raḫş *(Ar.) is.* At, iri, gösterişli, güzel at (31a/1)

→ raḫş-ı cihān-peymā (132a/9)

→ raḫş-ı rehvā-i baḥrī (73b/17)

raḫt *(Ar.) is.* At takımı (4a/8)

rām *(Ar.) is.* İtaat eden, boyun eğen (34b/15)

raṣad *(Ar.) is.* Gözleme, ölçme, gözetme, bekleme, pusu tutma (59a/6)

rāst *(Far.) is.* Doğru, uygunluk, düz (144b/15)

raʿşe *(Far.) is.* Tütreme (29b/15)

raʿşe-dār *(Far.) sf.* Titreyen, ürken (21b/9)

raʿşe-endāz *(Far. + Far.) b. sf.* Titreyen, titrek (29b/15-16)

rāvī *(Ar.) is.* Rivayet eden, anlatan (1b/15)

→ rāvī-i acībüʿl-beyān (110b21)

→ rāvī-yi şīrīn-zebān (4a/16)

rāviyān *(Ar. + Far.) b. sf.* Rivayet edenler, söyleyenler, hikaye edenler (54bb/10)

→ rāviyān-ı güzīn (54b/10)

rāy *(Ar.) is.* Fikir (22b/24)

rāyid *(Ar.) is.* Haberci, casus, arayıcı (49a/21)

rāyiḥa *(Ar.) is.* Koku (9b/24)

rāz *(Far.) is.* Gizli sır, saklı şey (5a/4)

rāżı *(Ar.) sf.* Kabul eden, boyun eğen (65b/6)

rebīʿ *(Ar.) is.* Bahar, yaz günü (24b/22)

redd *(Ar.) is.* Geri çevirme, inkar etme, reddetme (17b/2)

refīḳ *(Ar.) is.* Arkadaş, yoldaş (7a/7)

rehā *(Far.) is.* Kurtuluş (42a/23)

rehzenlik *(Far. + T.) sf.* Yol kesicilik, haydutluk, eşkiyalık (8b/18)

reʾis *(Ar.) sf.* Başkan (86b/3)

reme *(Far.) is.* Asker taburu ve insan kalabalığı, sürü (29b/11)

→ dü-reme-i İskender (29b/11)

reml *(Ar.) is.* Falcılık (70b/8)

reng *(Far.)* 1. *is.* Hile, oyun, dalavere (66b/17)

2. *is.* Renk (123a/10)

resm *(Ar.) is.* Âdet, usul, tarz (4a/20)

resūl *(Ar.) is.* Elçi (40b/19)

reş *(Peh.) is.* Şemsi ayların 18. günü, bir kol uzunluğu (106a/13)

→ reş-i Süleymānī (106a/13)

reʿşenāk *(Ar.-Far.) sf.* Titrek (106b/1)

reşk *(Far.) is.* Kıskanma (79b/7)

revān *(Far.) sf.* Akan, yürüyen, giden (10a/6)

→ taḫt-ı revān (39b/14)

revāne *(Far.) sf.* Akan, yürüyen, giden (59a/1)

revende *(Far.) sf.* Gidici, giden (80a/1)

→ merd-i revende (80a/1)

reʾy *(Ar.) is.* Görme, görüş (84b/11)

rezīl *(Ar.) sf.* Rezil, alçak, soysuz ()

rezm *(Far.) is.* Kavga, savaş, cenk, muharebe (11b/13)

rezm-gāh *(Far. + Far.) b. is.* Savaş meydanı, muharebe sahası (20a/4)

rıfḳ *(Ar.) is.* Yumuşaklık, yavaşlık, nezaket, tatlılık (144a/20)

rıżā *(Ar.) is.* Hoşnutluk, memnunluk (14b/4)

riʿāyet *(Ar.) is.* Uymak, saymak (11b/6)

ricāl *(Ar.) is. ç.* Erkekler (77b/7)

rifʿat *(Ar.) is.* Yüksek ve büyük rütbe sahibi olmak, yücelik (19b/4)

rikāb *(Ar.) is.* Üzengi, büyük bir kimsenin önü, huzuru (7b/9)

rind *(Far.) sf.* Kalender, aldırışsız (34a/1)

rivāyet *(Ar.) is.* Söylenti (28b/14)

rīze *(Far.) is.* Ufak parça, döküntü, kırıntı (28a/12)

rovşenā *(Peh.) is.* Aydınlık, parlaklık (16b/6)

rubʿ *(Ar.) is.* Çeyrek, dörtte bir (30b/9)

rubʿ-ı meskūn Dünya'nın kara olan dörtte bir kısmı (30b/9)

→ ʿazm-i rubʿ-ı meskūn id- (101b/22)

rū-be-rū *(Far.) b. zf.* Yüzyüze (22a/8)

rūḥ *(Ar.) is.* Ruh, can, nefes (91b/8)

ruḫṣat *(Ar.) is.* İzin (95b/13)

rūşen *(Far.) sf.* Aydın, parlak (1a/6)

rūy *(Far..) is.* Yüz (1a/8)

rūy-ı siyāh *(Far. + Far.) b. is.* Kara yüz (34b/11)

rūy-ı zemīn *(Far.) b. is.* Yeryüzü, yer (103a/8)

rūyin *(Far.) sf.* Tunçtan (77a/12)

→ʿAḳrebe-i Rūyin (77a/12)

rūyīn-ten *(Far.) b. sf.* Tunç vücutlu, güçlü, kuvvetli (77b/10)

→ʿAḳrebe-i Rūyīn-ten (77b/10)

rūz *(Far.) is.* Gündüz (37b/18)

rūz-ı rūşen *(Far. + Far.) b. is.* Gündüzün parlak olması (37b/18)

rūzgār *(Far.) is.* Zaman, devir, dünya, rüzgar, yel (84a/6)

rübāb *(Ar.) is.* Rebab, gövdesi Hindistan cevizi kabuğundan yapılan saz (118a/12)

rümmānī *(Ar.) sf.* Nar çiçeği renginde olan, kırmızı (59b/24)

rüsvāy *(Far.) sf.* Rezil (12a/18)

rü'yā *(Ar.) is.* Rüya (1a/13)

-S-

saʿādet *(Ar.) is.* Mutluluk (23b/2)

sāʿat *(Ar.) is.* Saat, vakit, zaman (76b/3)

ṣabā *(Ar.) is.* Gün dogusundan esen hafif rüzgâr (16a/5)

→ bād-ı ṣabā (16a/5)

ṣabāḥ *(Ar.) is.* Sabah (5a/19)

ṣaban *is.* Sapan (59a/13)

sābāş *(Far.) is.* Alkış etme, alkışlama, aferin deme (31a/24)

sābıḳā *(Ar.) is.* Gecmişte olan şey, gecmiş bulunan olay (44a/1)

ṣābit-ḳadem *(Ar. + Ar.) is.* Mizacı oynak olmayıp işinde ve sözünde kararlı olan, sözünde duran (118a/2)

ṣabr *(Ar.) is.* Sabır (5a/15)

ṣad-ser *(Far. + Far.) b. sf.* Yüz başlı (72a/25)

→ Kehkeşān Dīv Ṣad-ser ü ʿAnḳā-ser ü Heft-çeşm-i Āteş-efrūz (72a/25 ve 72b/1)

ṣadā *(Ar.) is.* Ses, yankı (17a/5)

ṣaded *(Ar.) is.* 1. Konu, bahis, niyet, maksat (13b/4) 2. Fikir (88b/6)

ṣadr *(Ar.) is.* Başköşe (21b/24)

ṣaf *(Ar.) is.* Sıra, kat, saf (110a/9)

ṣaf bağla- *(Ar. + T.) b. f.* Sıralanmak, sıraya girmek (27b/22)

ṣafā *(Ar.) is.* Saflık, gönül rahatlığı, safa eylemek, şenlenmek (92a/17)

→ yārān-ı ṣafā (108b/6)

ṣafā-baḫş *(Ar.) b. sf.* Sefa veren, eğlendiren, rahatlandıran (127b/12)

ṣafālan- *(Ar.+T.)* Eğlenmek, keyifleni çıkarmak (69a/3)

ṣafā-ṣūret *zf.* Keyiflenerek (66b/3)

ṣaff-der *(Ar.+Far.) b. sf.* Düşman saflarını yaran yiğit (8b/5)

→ Ṣaff-der-Ṣaff-şiken *öz. is.* Remed Şah'ın pehlivanlarından birinin lakabı (8b/5)

ṣaff-şiken *(Ar.+Far.) b. sf.* Düşman saflarını yaran yiğit (8b/5)

→ Ṣaff-der-Ṣaff-şiken *öz. is.* Remed Şah'ın pehlivanlarından birinin lakabı (8b/5)

ṣaffet *(Ar.) is.* Safvet, saflık, temizlik, paklık (15a/13)

ṣāfī *(Ar.) sf.* Duru, temiz, katıksız (72a/17)

ṣaġ (I) 1. *sf.* Sol karşıtı, sağ (83a/16)

2. *is.* Sağ (79b/14)

ṣaġ (II) *sf.* Sağlam, sağlıklı, hayatta (70b/9)

sāġar *(Far.) is.* İçki bardağı, kadeh (91b/1)

ṣaġlıḳ *is.* Sıhhat, esenlik (55a/23)

ṣāḥib *(Ar.) is. ve sf.* Sahip, malik, koruyan (3a/3)

→ ṣāḥib-i daḥme (73a/22)

→ ṣāḥib-i ḫurūc (116a/6)

ṣāḥib-i maʿrifet *(Ar. + Ar.) b. is.* Marifet ve hüner sahibi (57b/21)

ṣāḥib-ḳırān *(Ar.+Far.) b. is.* Her zaman üstünlük kazanan hükümdar (116b/24)

→ nesl-i ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem (128a/6)

ṣāḥib-ḳırānī *(Ar.+Far.) b. sf.* Sahipkıranlara has (115b/8)

→ ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānī (115b/8)

→ sille-i ṣāḥib-ḳırānī (120a/20)

ṣāḥib-ḳırānlıḳ *(Ar.+Far.+T.) b. is.* Yiğitlik (116a/6)

ṣaḥife *(Ar.) is.* Sayfa (9a13)

→ ṣaḥife-i rūzgār (34b/7)

sāḥir *(Ar.) sf.* Büyücü (70a/14)

sāḥirān *(Ar.+ Far.) is.* Büyücüler (55a/3)

sāḥire *(Ar.) sf.* Büyücü kadın (72a/12)

sāḫire *bk.* **sāḥire** (85a/5)

→ üstād-ı sāḫire (124a/5)

→ şemle-i sāḫire (96b/18)

ṣaḥn *(Ar.) is.* 1. Avlu, meydan (81b/16), 2. Boş, boşluk (16a/4)

ṣaḥrā *(Ar.) is.* Bozkır, çöl (119a/4)

→ ṣaḥrā-yı sepīd-ābād (17a/1)

ṣāʿiḳa *(Ar.) is.* Yıldırım (76a/20)

→ ṣāʿiḳā-kirdār (86a/18)

sā'ir *(Ar.) sf.* Diğer, başka (20b/21)

saḳāmet *(Ar.) is.* Sakatlık, bozukluk (73b/6)

ṣaḳatlıḳ *(Ar. + T.) is.* Terslik, kaza (9b/24)

ṣaḳın *ünl.* Aman ha, sakın, korkulacak bir durum olmadan (26a/10)

ṣaḳın- Saklamak, esirgemek, sakınmak (87b/21)

ṣaḳır ṣaḳır *zf.* Şiddetle, aralıksız, sürekli (titremek) (28a/13)

sāḳıt ol- *(Ar. + T.) b. f.* Hükmü kalmamak, değerinden düşmek (45a/21)

sāḳī *(Ar.) sf.* Su veren, içki dağıtan (34b/20)

sāḳīliḳ *(Far.+T.) is.* Sakilik mesleği (69a/1)

sākin *(Ar.) sf.* Hareketsiz olan, uslu (73a/16)

ṣaḳḳa *(Ar.) is.* Çok su dağıtan, çok sulayan, sucu (143a/16)

ṣal- *(TTA)* Atmak, göndermek, havale etmek (12b/6)

ṣalā *(Ar.) is.* Namaza davet için çağırmak, çağrı (4b/2)

ṣalābet *(Ar.) is.* Sağlamlık, kuvvet, dayanma, cesaret, metanet (29b/5)

ṣalaḳ *bk.* **ṣalıḳ** (82a/4)

sālār *(Far.) is.* Kafile veya kabile başkanı, reis, baş, en büyük başkan, başkomutan (13b/24)

→ ḳāfile-i sālār (13b/24)

ṣalāteyn *(Ar.) is.* İki vakit namaz

→ beynüʿṣ-ṣalāteyn

ṣālıġ *is. bk.* **ṣalıḳ** (22a/17)

ṣalıḳ *is.* Ucunda kısa zincirlere bağlı birkaç demir yuvarlağı bulunan sopadan ibaret eski savaş âleti, çomak, şeşper, gürz (107b/6)

ṣalın- Sallanmak (59a/2)

sālik *(Ar.) is.* Bir yolda giden, belli bir yol tutup giden (34b/14)

sālim *(Ar.) sf.* Sağ, sağlam, salim (7b/9)

ṣallaṣırt *is.* Sırtına almak, yüklenmek (44b/4)

ṣan- Düşünmek, şüphelenmek, tereddüt etmek (32b/10)

saña *zm.* Sana (3b/6)

ṣanʿat *(Ar.) is.* Ustalık, hüner, marifet (58a/12)

sanç- Saplamak, sokmak (55a/11)

ṣandalī *(Ar.) is.* İskemle, hükümet kürsüsü, mevki, sandalye (23b/6)

→ pāy-ı taḫt ṣandalīsi (36a/25)

ṣandalī-nīşīn *(Ar. + Far.) b. sf.* Sandalyede oturan (51a/6)

ṣandalīye *bk.* **ṣandalī** (2b/25)

ṣandalīyet *bk.* **ṣandalī** (2b/18)

ṣanduḳ *(Ar. ṣandūḳ) is.* Sandık (66a/9)

ṣānī *(Ar.) sf.* İkinci (87a/4)

→ ḳulle-i ṣānī (87a/4)

ṣanki *(T.+Far.) zf.* Farz edelim ki, güya, sanki (7a/14)

ṣapan *(TTA) is.* Taş atmak için ipten örülen alet (13b/15)

ṣapan-vārī *(T. + Far.) b. sf.* Sapan gibi, sapana benzer (13b/15)

-sār *(Far.) sf.* Yer bildirerek birleşik kelimeler yapar

→ çeşme-sār (54b/19)

ṣarb *sf.* Sarp, çetin, sert, keskin (142a/16)

→ ṣarb sirke ile acı bādem yağı (117b/11)

ṣarı *sf.* Sarı renk (73a/18)

ṣarṣar *(Ar.) is.* Fırtına, kasırga, gürültü ile gelen pek soğuk rüzgar (34a/14)

→ bād-ı ṣarṣar (34/14)

ṣarp *is.* Dik, çıkması ve geçilmesi güç yer, yalman (9b/22)

→ ṣarp-ı der-bend (9b/22)

saṭır *(Ar. saṭr) is.* Yazı sırası, satır (59a/8)

ṣav- Başından kovmak, savmak, geçiştirmek, defetmek, atlatmak, uzaklaştırmak, gidermek (46b/22)

ṣavaşıl- Savaşmak, çarpışılmak, kavga edilmek (26b/18)

ṣavuş- Bukunduğu yerden aceleyle, gizlice veya dikkati çekmeden ayrılmak (34b/9)

ṣavuşdur- Atlatmak, geçiştirmek, savuşturmak, uzaklaştırmak (64b/20)

ṣay- Tutmak, addetmek (30b/4)

saʿy *(Ar.) is.* Çalışma, gayret etme (68b/23)

→ cidd ü saʿy eyle- (68b/23)

ṣāy(ī) *(TTA)* Elçi (113b/15)

sāyirīn *(Ar.) is.* Diğerleri, başkaları (43a/1)

ṣayd *(Ar.) is.* Av, avlanmak, ava gitmek (66a/5)

→ ṣayd-ı şikār (5b/1)

sāye *(Far.) is.* Gölge, himaye (4a/5)

sāye-bān *(Far.) b. is.* Gölgelik, büyük çadır, şemsiye (16a/11)

sāzende *(Far.) is.* Çalgıcı (4a/14)

sebeb *(Ar.) is.* Bahane, münasebet, sebep (13b/11)

sebük-bār *(Far.) b. sf.* Yükü hafif, eşyası az olan, derdi düşüncei olmayan (34a/7)

→ Şarşar-ı Sebük-bār (96b/19)

seccāde *(Ar.) is.* Genellikle üzerinde namaz kılmaya yarayan halı, kilim cinsinden serge (3a/2)

sed *(Ar.) is.* Set, bir işin veya davranışın olmasına engel olmak (24a/12)

sedd *(Ar.) is.* Bent, set, engel (12a/12)

→ sedd-i iskender (106b/7)

sefīne *(Ar.) is.* Gemi (24b/18)

segirt- Sıçrayarak yakın bir yere yürümek, koşmak, koşturmak (1b/16)

seḥer-gāh *(Far.) is.* Sabah vaktine ait, sabah zamanı (143a/12)

sehīl *(Ar.) is.* Eşeğin göğsünden gelen hırıltı (10a/10)

sehl *(Ar.) is.* Kolay (60b/6)

sehm-nāk *(Far.) sf.* Korkunç, korkulu (7a/23)

seḳḳā *(Ar.) is.* Saka, sucu (16b/8)

sekr *(Ar.) is.* Sarhoşluk, kendinden geçiş (142b/15)

seksān *is.* seksen (113b/11)

sel *(Ar.) is.* Sel (84a/6)

selām *(Ar.) is.* Selâm (2a/4)

selāmet *(Ar.) is.* Kurtulma, salimlik, kurtuluş, tehlikeden salim olmak (24b/22)

selāṭīn *(Ar.) is.* Sultanlar (85b/20)

→ server-i selāṭīn (85b/20)

selef *(Ar.) is.* Bir görevde, bir makamda kendinden önce bulunmuş olan kimse, öncel, öncekiler, eskiler, halef karşıtı (117b/16)

→ selef-i pādişāh (117b/16)

semāvī *(Ar.) is.* Gökle ilgili, tanrısal, insan eseri olmayıp vahiyle gelmiş olan (29a/10)

semender *(Far.) is.* Ateşte yaşayan bir masal hayvanı (59b/26)

ṣemīle *(Ar.) is.* Artmış, artık şey (17a/13)

semt *(Ar.) is.* Taraf, yön (6b/10)

ṣenā *(Ar.) is.* Övme (81b/16)

→ medḥ ṣenā it- (81b/16)

sendele- Sendelemek, yürürken dengesi bozulmak (77b/24)

sene *(Ar.) is.* Yıl (9b/21)

sened *(Ar.) is.* Kuvvetli delil olabilecek söz (13a/20)

seng *(Far.) is.* Taş, hacer (15a/14)

seng-i as-yāb *(Far. + Far.) b. is.* Değirmen taşı (55b/25)

seng-endāz *(Far. + Far.) b. sf.* Taş atan, taş atıcı (15a/14)

sengīn *(Far.) sf.* Taştan yapılmış, sert, ağır (86a/13)

sengistān *(Far.) is.* Taşı çok olan yer, taşlık yer (56b/3)

sepīd *(Far.) sf.* Beyaz (101b/6)

→ kūh-ı sepīd (115a/9)

sepīd-endām *(Far.) b. sf.* Beyaz vücutlu (2b/6)

→ saʿd-ı sepīd-endām (3a/5)

ser *(Far.) is.* Baş (7b/13)

→ anḳā-ser (72b/1), būm-ser (90a/8), cāmus-ser (89b/20), kūh-ser (89b/22), māymūn-ser (89b/8), merdom-ser (3b/2), ne-ser (88b/16), aşter-ser (87b/15)

serāsime *(Far.) is.* Sersem, sersemlik (46a8)

ser-āġāz *(Far.) b. is.* Yeniden ve baştan başlamak (19b/15)

ser-āmed *(Far.) b. sf.* Başta bulunan, ileri gelen (40a/4)

ser-ā-pā *(Far.) zf.* Baştan sona, bütün, hep (62a/6)

ser-ā-ser *(Far.) zf.* Baştan başa (143a/12)

ser-ʿasker *Far.+Ar.) b. is.* Ordu kumandanı (11b/19)

ser-bāz *(Far.) b. sf.* Cesur, yiğit, korkusuz, cesaretli (2a/1)

→ Ser-bāz ʿAyyār (19a/1)

ser-bülend *(Far. + Far.) b. sıf.* Yüce, başı yüksek (33b/15)

→ ḳalʿa-i ser-bülend (33b/15)

ser-çeşme *(Far + Far.) b. is.* Çeşme başı, su başı, pınar (20b/13)

ser-efrāz *(Far.) b. sf.* Başı dik (64b/15)

ser-firāz *bk.* **ser-efrāz** (68a/3)

→ Süheyl-i Ser-efrāz, Süheyl-i Ser-firāz (64b/15)

ser-encām *(Far.) b. is.* Başına gelen, başa gelen olay (58a/24)

ser-fürū *(Far.) b. f.* Baş eğmek, söz dinlemek, itaat etmek (6b/24)

ser-geştelik *(Far. + T.) is.* Sersemlik, başı dönmüşlük (7a/12)

ser-güẕeşt *(Far.) b. is.* Serüven, macera (2b/10)

ser-ḫad *(Far. Ar.) b. is.* Sınır, hudut (86b/18)

→ Kūh-ı Ser-ḫad (86b/18)

ser-ḫalīfe *(Far. Ar.) b. is.* Baş halife (68a/16)

ser-ḫalḳa *(Far.* + Ar.*) b. is.* Baş halka (4b/24)

ser-heng *(Far.) is.* Çavuş (40b/19)

ser-hengān *(Far.) is.* Çavuşlar (85b/20)

→ bevvābān-ı ser-hengān (85b/20)

ser-ḳaplan *(Far.+T.) is. mec.* Baş savaşçı (90a/7)

ser-meydān *(Far.+Ar.) b. is.* Meydanın başı (17a/18)

ser-mū *(Far.) b. sf.* Kıl kadar, pek az şey (51a/18)

ser-nāme *(Far. + Far.) b. is.* Mektup, kitap vb. şeylerin başına yazılan yazı, mektup başlığı, önsöz (11a/25)

ser-nāme-i be-nām *(Far. + Far.) b. is.* Meşhur önsöz (11a/25)

ser-nümā *(Far. +Far.) b. sf.* Baş gösteren, baş göstermiş baaş gösterip (9a/3)

ser-nigūn *(Far.) b. sf.* Ters dönmüş, talihsiz, başaşağı (16b/21)

ser-nihād *(Far.) b. is.* Ser-nihaden, başını öne eğmek (91a/20)

ser-rāh *(Far. + Far.) b. is.* Baş yol (9b/24)

ser-tīz *(Far.) b. sf.* Ucu sivri olan, başı sivri olan, keskin (34b/12)

ser-vaḳt *(Far.) is.* Boş oda (6a/24)

serā-perde *(Far.) b. is.* Padişah çadırı, saray perdesi (11b/4)

→ serā-perde-i iskender (12b/113)

→ serā-perde-i iskender-i kübrā (13a/5)

serāy *(Far.) is.* Saray (77b/9)

→ serāy-ı kehkeşān (76a/23)

→ serāy-ı zeberced şāh (90a/2)

→ serāy-ı keymurād ḫān (78b/8)

serd *(Far.) sf.* Soğuk (75b/15)

sergīn *(Far.) is.* Gübre, fışkı (77b/22)

serv *(Far.) is.* Servi, selvi (1a/10)

serv-ḳadd *(Far. + Ar.) b. sf.* Selvi boylu (1a/10)

server *(Far.) is.* Başkan, reis, ulu, baş, seyyid (8a/5)

→ server-i ʿālem (94b/10)

→ server-i selāṭīn (85b/20)

ṣevāb *(Ar.) is.* Sevap (74a/1)

sevād *(Ar.) is.* Siyahlık, karartı (32b/16)

→ sevād-ı āʿẓam (32b/16)

sevāḥil *(Ar.) is.* Sahiller, kıyılar (25b/4)

→ sevāḥil-i Çīn (25b/4)

sevdā *(Far.) is.* Heves, istek (27b/14)

seyāḥat *(Ar.) is.* Yolculuk (55a/21)

seyl *(Ar.) is.* Sel, şiddetle gelen şey (139a/6)

seyr *(Ar.) is.* Yürüme, hareket, seyir (2b/14)

seyyāh *(Ar.) is.* Gezgin (5b/14)

→ seyr ü temāşā it- (109b/10)

seyyār *(Ar.) sf.* Gezici, gezen, dolaşan (37b/3)

seyyāre *(Ar.) is.* Gezegen (5a/20)

sezā-var *(Far.) b. sf.* Münasip, uygun, yaraşır (60a/10)

ṣıfat *(Ar.) is.* Sıfat, suret, şekil (35b/19)

→ mirriḫ-ṣıfat (113b/24), murġ-ṣıfat (70a/7)

ṣıfāt-ı selbiyye *(Ar. + Ar.) b. is.* Allahü Tealâ'da bulunması caiz olmayan sıfatlar (1444a/16)

ṣıfāt-ı ṣübūtiyye *(Ar. + Ar.) b. is.* Yüce Allah'ın kendi olan ve O'ndan hiç ayrılmayan sıfatlar (144a/16)

ṣıḳlet *(Ar.) is.* Ağırlık, yük s. 83b/3

ṣın- Kırmak, kırılmak, bozulmak (73b/21)

→ el ṣın- (70b/25)

ṣıñarı *sf.* Aşağılık, akıl yoksulu, kendisi gibi, akran, emsal (24a/18)

ṣınġun *sf.* Yenik, yenilmiş, yenilip kaçan, mağlup, bozguna uğramış (89b/9)

sınur *(Yun. synoron) is.* Sınır (57a/15)

sınurdaş *is.* Sınır sınıra, hem-hudut (57a/15)

ṣıravardı *zf.* Bir sırada, sıravari (47a/4)

ṣırf *(Ar.) zf.* Sırf, sade, yalnız, büsbütün, baştan aşağı kadar (87a/12)

→ ġālib-i ṣırf (87a/12)

sırr *(Ar.) is.* Gizli tutulan, sır (61a/5)

ṣırt *is.* Sırt (6a/24)

sıtma *is.* Sıtma (85b/3)

sicim *is.* İnce ip, sicim (86a/23)

siḥr *(Ar.) is.* Sihir, büyü (44a/2)

silāḥ-şōrlıḳ *(Ar.+Far.+T.) b. is.* Savaşçılık, silahşörlük, savaş eri olma (63a/1)

silk- Silkmek, sarsmak (67b/14)

sille *(Far.) is.* Sille, tokat, şamar (70a/8)

silsile *(Ar.) is.* Soy, soysop (31a/10)

→ silsile-i Ḳahremān (31a/10)

sīm *(Far.) is.* Gümüş (5a/12)

sīm-beden *(Far. + Far.) b. sf.* Gümüş tenli, gümüş vücutlu (5a/12)

sīmā *(Far.) is.* Yüz (87a/11)

simīn *(Far.) sf..* Gümüşten, gümüş gibi, gümüşe benzer (79b/10)

Sīmurg *(Far.) is.* Bir masal kuşu, anka (35b/19)

→ sīmurġ-ı ʿanḳā (72b/1)

simyā *(Ar.) is.* Elementleri altına çevirmek isteyen, bununla uğraşırken kimi metallerin bulunmasına yol açtığı için kimya biliminin ilerlemesine katkıda bulunmuş olan eski bir uğraş alanı, alşimi, simya (5b/8)

siñ- Sinmek, saklanmak, pusmak (1b/3)

sind *(Ar.) sf.* Piç (124a/12)

sindān *(Far.) is.* Örs (31b/5)

→ sindān-ı āhen-girān (31b/5)

sīne *(Far.) is.* Göğüs, bağır, kalp (5a/14)

→ sīne-i pür kīne (5a/14)

→ sine-i ṣaf ol- (85a/23)

siñir *(TTA) is.* Diz kapağı ilea yak bileği arası (34b/3)

sipāh *(Far.) is.* Asker, leşker, ordu (16b/8)

sipāhīlik *(Far. + T.) is.* Tımar sahibi süvari askeri (11b/16)

sipāriş *(Far.) is.* Ismarlama eyle- (86a/10)

→ sipāriş it- (86a/10)

siper *(Far.) is.* Siper (103b/11)

→ dāmen-i siper (144b/10)

→ āyine-i siper (18a/14)

→ siper-i iskender (106b/4)

→ siper-i ḫunḫār (122a/9)

sīs *(Peh.) sf.* Çevik, kıvrak (131a/23)

→ pür-sīs (131a/23)

sitāyiş *(Far.) is.* Övme, medhetme (48a/10)

siyāh *(Far.) is. ve sf.* Siyah (34b/2)

→ şīr-i siyāh (34b/15)

→ mūr-ı siyāh (67a/5)

→ belā-yı siyāh (34b/2)

→ rūy-ı siyāh (34b/11)

→ murġ-ı siyāh (55b/14)

siyāhān *(Far. + Far.) is.* Siyahlar (17b/15)

siyāḳ *(Ar.) is.* Üslup, tarz, ifade tarzı (52a/16)

siyeh *bk.* **siyah** (19b/13)

şofra *(Ar.) is.* Yolcu yiyeceği, azık, üzerinde yemek yenen yer, sini (117a/20)

ṣoġan *is.* Soğan (41a/18)

ṣoḥbet *(Ar.) is.* Sohbet (2b/11)

soḫen *(Peh.)* 1. söz, laf, kelam (1a/1)

soḫen-çīn [sohen + çîden>çîn] Dedikoducu, gammaz, laf taşıyan (1a/1)

ṣoḳun- Takınmak (113b/23)

ṣoluḳ *is.* Soluk, nefes (75a/19)

ṣoñ *is.* Son (41a/15)

ṣoñra *zf.* Sonra (6a/13)

sorḫe *(Peh.) sf.* Kırmızı, kızıl, kızıl yüzlü (9b/7)

sorme *(T.) is.* Sürme, göze çekilen cila (34a/24)

sost *(Peh.) sf.* Zayıf, gevşek, dayanıksız (45a/21)

ṣovmeʿe *(Ar.) is.* Manastır, hankah (100a/20)

ṣovuḳ *is.* Soğuk (27b/14)

→ başına ṣovuḳ geç- (27b/14)

ṣovuḳluḳ *is.* Kırgınlığa ve dargınlığa yol açan sevimsiz durum (2b/16)

sög- Sövmek, küfretmek (11a/23)

sök- Yarmak, yırtmak (23a/9)

söyken- Uzanmak, dayanmak, yaslanmak, yığmak (26a/12)

söyündir- Söyündürmek, söndürmek (84a/13)

su'āl *(Ar.) is.* Soru, sual (62a/20)

→ ḥāl ḫāṭırların suʿāl-eyle- (89b/10)

ṣubḥ *(Ar.) zf.* Sabah, sabah vakti, tan vakti, şafak zamanı (53b/17)

ṣuffe *(Ar.) is.* Sofa, sofra, avlu (70b/3)

→ çemen-i ṣuffe (70b/3)

suḫte *(Far.) sf.* Yanmış, tutuşmuş, yanık (37a/17)

ṣulb *(Ar.) is.* Sülale, zürriyet, soy, döl (65b/4)

sulṭān *(Ar.) is* Sultan, padişah

→ sultān-ı ʿayyārān (80a/14)

→ sulṭān -ı cinnistān (74b/11)

→ sulṭān-ı cinnistān nerre (74b/10)

→ sulṭān-ı güher-ābān (70b/18)

suʿlūk *(Ar.) is.* 1. Derviş, 2. Hırsız (3b/17)

summāḳī *(Ar.) is.* Parlak, değerli ve sert bir taş (72a/17)

ṣun- Sunmak (3a/15)

ṣunʿ *(Ar.) is.* Yaratma, yapma, yapış, var etme, eser (93b/11)

→ ṣunʿ-ı ḳudret (93b/11)

sūr *(Far.) is.* Düğün, şenlik, ziyafet (4a/11)

sūr *(Ar.) is.* Hisar, kale hisarı (51b/21)

ṣūret *(Ar.) is.* Biçim, görünüş, şekil (1b/16)

→ tebdīl-i ṣūret (97a/17)

ṣūret-i muʿāmele *(Ar. + Ar.) b. is.* Davranış şekli, görüntüsü (104a/24)

ṣūretā *(Ar.) zf.* Görünüşte (69b/5)

sūy *(Far.) is.* Cihet, yön, taraf (11b/12)

sūzān *(Far.) sf.* Yakan, yakıcı, ateşli (21a/1)

sūzen *(Far.) is.* İğne (143a/24)

sübḥān *(Ar.) is.* Tanrı, Allah (51a/10)

→ bende-i sübḥān (51a/10)

süd *is.* Süt (21a/9)

sülāle *(Ar.) is.* Sülale, soy (144a/20)

→ sülāle-i ṣāḥib-ḳırān-ı keymurād ḫān (80a/19)

süleymānī *(Ar.) is.* Süleyman'a ait (18b/12)

→ ʿaḳrebe-i süleymānī (77a/6)

→ merhem-i süleymānī (18b/12)

süleymān-vārī *(Far.) sf.* Süleyman'a benzer (72a/22)

ṣülüṣ *(Ar.) sf.* Üçte bir, üç parçadan biri (93b/20)

ṣülüṣān *(Ar.) sf.* Üçte iki, üç kısımdan iki kısım (93b/20)

ṣümme *(Ar.) zf.* Tekrar ve tekrar (87a/22)

→ ḫāṣā ṣümme ḫāṣā (87a/22)

sünbül *(Far.) is.* Sümbül (5a/12)

sürāhī *(Ar.) is.* Sürahi (91b/1)

sürek *is.* Öne sürülen ve hızlı giden hayvan veya eşya, devam eden ve etrafı kontrol eden topluluk (25b/14)

sürḫ *(Far.) sf.* Kırmızı, kızıl (96b/13)

→ kūh-ı sürḫ (96b/13), ḳalʿa-i sürḫ (55a/2)

sürme *is.* Sürme, kirpik boyası (79a/18)

sürūr *(Ar.) is.* Sevinç (1b/18)

→ kesb-i sürūr eyle- (70a/17)

sütūn *(Far.) is.* Direk, amud, destek (85b/10)

süvār *(Far.) is.* Ata binmiş, binici (86a/11)

→ fīl-süvār (32b/19)

süvārī *(Far.) is.* Atlı asker (51b/19)

-Ş-

ṣād *(Far.) sf.* Sevinçli, neşeli (25a/7)

ṣādī *(Far.) is.* Sevinç (2b/3)

→ girye-i ṣādī (2b/3)

şād-mān *(Far.) sf.* Sevinçli, mesuriyet (110a/25)

şād-mānī *(Far.) is.* Sevinç (141a/17)

→ ṭābl-ı şād-mānī (103a/10)

şād u ḫandān *(Far. + Far.) b. sf.* seviçli ve mutlu, güleryüzlü (28b/18)

şāfī *(Ar.) sf.* İkna eden, yeterli, doğru dürüst (8b/23)

→ cevāb-ı şāfī (8b/23)

şāh *(Far.) is.* Hükümdar, padişah (8b/24)

→ remed şāh (8b/24), ʿadlān şāh (26b/2), laʿlān şāh (26b/2), aḫżar şāh (26b/3), Şaʿbān Şāh (27a/8), muẓaffer şāh (62a/20), āṣaf şāh (110b/19 ve 110b/20), ʿaden şāh (87a/2), elmās şāh (87a/7), cemşīd şāh (60b/10), cevāhir şāh (43a/10), siyāmek şāh (60b/7), hūşeng şāh (78b/3), hürmüz şāh (87a/10), lā-hor şāh (64a/6), laʿlūn şāh (89a/21), muṭṭahar şāh (10b/8), pīrūz şāh (88a/21), şeddād şāh (83b/11), şerīf şāh (82a/11), yāḳup Şāh, yāḳut şāh (89a/19), zeberced Şāh (87a/4), zümrüd şāh (89a/19)

şāhān *(Far.) is.* Şahlar, padişahlar (25b/10)

→ Laʿlān Şāhān (25b/10)

şah-bāz *(Far.) sf.* Çevik ve becerikli, yiğit, şanlı, kahraman (122a/22)

şāhin *(Far.) is.* Şahin (76b/16)

şaḫṣ *(Ar.) is.* Kişi, kimse, şahıs (59a/4)

şaḳa *is.* şaka (67b/3)

→ ṣaḳalar eyle- (67b/3)

şākird *(Far.) is.* Talebe, çömez, çırak (4a/20)

şaḳḳ *(Ar.) is.* Yarık, çatlak, parça, yarma, yarılma, çatlama (53b/13)

şām *(Far.) is.* Akşam (24b/25)

şān *(Ar.) is.* Şan, söhret, nam, ün (35a/15)

şār *(Far.) is.* Şehir, belde

→ çeşme-şār (71a/3)

şarḳ ve ġarb *(Ar. + Ar.)* Doğu ve Batı, bütün dünya (11b/1)

→ ṣāḥib-ḳırān-ı şarḳ ve ġarb (15b/4)

şarıl şarıl *zf.* Bol ve sesli bir biçimde, şarıl şarıl (85a/6)

şarṭ *(Ar.) is.* Şart, koşul (13a/13)

şarṭnāme *(Ar. + Far.) b. is.* Şart mektubu, bir sözleşmede olan şartların yazıldığı resmi kağıt (32a/3)

şaʿşaa-baḫş *(Ar. + Far.) b. sf.* Parıltı veren (54a/12)

şaşur- Şaşırmak (57a/8)

şāyed *(Far.) bağ.* Eğer, şayet (3a/14)

şāyiʿ *(Ar.) sf.* Yayılmış (60a/24)

şāẕīliḳ *(Far. + T.) is. bk.* **şādī** (2b/10)

şeb *(Far.) is.* Gece (94a/16)

şeb-dār *(Far.) b. sf.* Geceye sahip olan (67a/5)

şeb-ḫūn *(Far.) b. is.* Gece baskını (138b/8)

şeb-reng *(Far.) b. sf.* Gece renginde, siyah (85b/25)

→ Şeb-reng-i şīr-pāy-ı şeddādī (85b/25)

şecāʿat *(Ar.) is.* Cesaret, yiğitlik (34a/24)

şeciʿ *(Ar.) sf.* Cesur, yiğit, kahraman (80b/8)

şeddādī *(Ar.) sf.* Çok büyük ve sağlam yapı (63a/14)

→ tīġ-i be-naḳş-ı şeddādī (85b24 ve 85b/25)

şedīd *(Ar.) sf.* Şiddetli, sert olarak, sıkı (21b/10)

→ ḍarb-ı şedīd (21b/9-21b/10)

→ ʿaẕāb-ı şedīd (70a/15)

→ zaḫm-ı şedīd aç- (83a/16)

şehīd *(Ar.) is.* Allah yolunda canını feda eden müslüman, şehit (143b/5)

şehinşāh *(Far.) b. is.* Şahlar şahı, en büyük hükümdar (140a/24)

→ şehinşāh-ı perrīyān (87a/9)

şehr *(Ar.) is.* şehir, kent (33b/10)

→ şehr-i elmās (89a/7)

şehriyār *(Far.) b. is.* Hükümdar (73b/3)

şeh-zāde *(Far.) b. is.* Hükümdarın oğlu (81a/6)

→ şeh-zāde-i bedeḫşānī (81a/6)

şeh-zāde-gān *(Far.) is.* Şehzadeler (50b/9)

şekem [şikem] *(Peh.) is.* Karın, batın (21b/6)

şekl *(Ar.) is.* Şekil, biçim, şekil (48b/2)

şekvā *(Ar.) is.* Şikayet (83b/25)

→ şekvā eyle- (83b/25)

şemʿ *(Ar.) is.* Balmumu, mum (1a/11)

şemʿ-i kāfūr *(Ar. + Far.)* Kafurdan yapılan beyaz mum (1a/11)

şemʿa *(Ar.) is.* Mumlu fitil, muma batırılmış fitil (19a/3)

şemāte *(Ar.) is.* Şamata, gürültü, patırdı (14b/23)

şems *(Ar.) is.* Güneş (9a/3)

→ şems-i ḫāver (54a/12)

şems-i enver *(Ar. + Ar.) b. is.* Çok parlak ve nurlu güneş (62a/24)

şenīʿ *(Ar.) sf.* Fena, kötü, çirkin, ayıplı ve günahlı iş (22a/13)

şenlik *(T.) is.* Sevinç, neşe (33b/14)

şerāb *(Ar.) is.* Şarap (21b/14)

şerbet *(Ar.) is.* Şerbet (15a/2)

şerefiyyet *(Ar.) is.* Şerefli olma, onurlanma, şeref kazanma (48a/11)

şerḥa şerḥa *(Ar.) zf.* Dilim dilim, paramparça (5a/15)

şerīʿat *(Ar.) is.* Doğru yol (5a/17)

şerīk *(Ar.) is.* Ortak (41a/8)

şerr *(Ar.) is.* Kötülük (19a/18)

şeş *(Far.) sf.* Altı (22a/10)

şeş-per *(Far.) b. is.* Altı dilimli topuz (33a/6)

şevḳ *(Ar.) is.* Şiddetli arzu, çok isteme, şevk (18a/3)

şevket *(Ar.) is.* Ululuk (15b/11)

şey *(Ar.) is.* Şey, nesne (24b/6)

şeyʾ-i ḳalīl *(Ar. + Ar.) b. is.* Az şey (43a/14)

şeyh *(Ar.) is.* Yaşlı adam, ihtiyar, bir tekke veya zaviye reisi (6b/6)

şeyṭān *(Ar.) is.* Şeytan (42b/25)

→ şeyṭān-ı ʿaleyhiʿl-laʿne (83b/14)

şibh *(Ar.) is.* Benzer, benzerlik, gibi (13a/22)

şiddet *(Ar.) is.* Şiddet (21b/5)

→ şiddet-i ḍarb-ı ʿamūd (109b/9)

şikār *(Far.) is.* Av (5b/1)

→ şikār eyle- (143a/3)

→ ṣayd u şikār it- (9b/21)

şikār-gāh *(Far. + Far.) b. is.* Avlak (60a/8)

şikāyet *(Ar.) is.* Şikayet (141b/3)

→ şikāyet ey- (141b/3)

şikem *(Far.) is.* Karın (7b/17)

-şiken *(Far.) sf.* "Kıran, kırıcı" anlamlarına gelerek birleşik kelimeler yapar (8b/5)

→ Ṣaff-der Ṣaff-şiken (8b/5)

şikest *bk.* **şikeste** (38b/21)

şikeste *(Far.) is.* Kırma, kırılma (3a/18)

şikeste ü beste *(Far. + Far.) sf.* Kırık dökük (3a/22)

şiḳḳe *(Ar.) is.* Parça, yarı (100b/15)

şimden giri *bk.* **şimden girü** (88a/13)

şimden girü *zf.* Bundan sonra, bundan böyle (10b/23)

şimdi *zf.* şu anda, Şimdi (5b/10)

şimdiki *zf.* Bu anki, bu zamandaki (12b/18)

-şinās *(Far.) sf.* "Anlayan, tanıyan, bilen" anlamlarına gelerek birleşik kelimeler yapar (87a/8)

→ sehlān-ı ḥikmet-şinās (87a/8)

şīr *(Far.) is.* Arslan (50a/13)

→ şīr-i siyāh (116b/16 ve 116b/17)

şīr-dest *(Far.) b. sf.* Aslan elli (87b/16)

→ şemāṭur-ı şīr-dest (87b/16)

şīr-dil *(Far.) b. sf.* Aslan yürekli, cesur, cesaretli (78b/1)

şīr-merd *(Far.) b. sf.* Arslan yürekli, cesur (115a/2)

→ şīr-merd-i şīr-efgen (115a/2)

şīr-nāḳ *(Far.) b. sf.* Arslanlı (59b/1)

şīr-pāy *(Far.) b. sf.* Aslan ayaklı (85b/25)

→ Şeb-reng-i şīr-pāy-ı şeddādī (85b/25)

şīr-pençe *(Far.) b. sf.* Arslan pençeli (59a/25)

şīr-veş *(Far.) b. zf.* Aslan gibi (81b/15)

şīrān *(Far.) is.* Aslanlar (79b/10)

→ vādi-i şīrān (94a/2)

şīrīn *(Far.) sf.* Tatlı, lezzetli (1a/1)

→ edā-yı şīrīn (1a/1)

şīrīn-kār *(Far. + Far.) b. sf.* Hoş ve tatlı muamele eden, davranışları güzel olan (53b/7)

→ sāḳi-i şīrīn-kār (125a/25)

şīrīn-kārlıḳ *(Far. + T.) bk.* **şīrīn-kār** (4a/15)

şīrīn-kelām *(Far.+Ar.) b. sf.* Sözü tatlı, hoş sohbet (63b/10)

→ rāvī-i şīrīn-kelām (63b/10)

şīrīn-zebān *(Far.) b. sf.* Tatlı dilli (131a/17)

→ rāvī-i şīrīn-zebān (131a/17)

şirket *(Ar.) is.* Ortaklık (50b/5)

şol *sf.* Şu (4b/20)

şöhret *(Ar.) is.* Ün, nam (65a/16)

şöyle 1. *sf.* Şöyle (61a/18), 2. *zf.* (62b/22)

şu 1. *zm.* şu (69a/6), 2. *sf.* Şu (64a/24)

şuʿbede-bāz *(Far.)* Hokkabaz (4a/17)

→ Ḥüsām-ı Şuʿbede-bāz (4a/17)

şuʿle *(Ar.) is.* Alev (77b/8)

şūm *(Far.) sf.* Uğursuz, şom, hayırsız (79a/8)

şübhe *(Ar.) is.* Şüphe, kuşku, tereddüt (17b/22)

şükr *(Ar.) is.* Şükür (8b/25)

şükūfe-zār *(Far. + Far.) b. is.* Çiçek bahçesi (94a/12)

şümār *(Far.) is.* Sayı (79b/5)

→ bī-şümār (79b/5)

şütūm *(Ar.) is.* Küfürler (101b/4)

→ şütūm-ı ġalīẓa ile (101b/4)

-T-

tā *(Far.) zf.* Ta ki, kadar, değin, dek (102b/2)

taʿaccüb *(Ar.) is.* Şaşkınlık, şaşırma (7a/23)

ṭaʿām *(Ar.) is.* Yemek, yiyecek (2b/7)

tāb *(Far.)* Parıltı, parlayıcı, "Parıldayan, parlayan, parlatan, aydınlatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Âlem-tab: Dünyayı aydınlatan, âlemi ışıklandıran (135a/12)

āteş-tāb *(Far. + Far.) b. sf.* Ateş gibi harereti, ateş yakıcı (135a/12)

tāb *(Far.) is.* Güç, kuvvet, takat (54b/18)

tāb u tüvān *(Far. + Far.) b. is.* Güç ve kuvvet (54b/18)

ṭabaḳ *(Ar.) is.* Tabak (5a/7)

ṭaban *is.* Taban, ayağın alt yüzü (11a/1)

ṭaban al- *b. f.* Yürümek, yürüyerek gitmek (11a/1)

ṭabancala- *(Far.+T.)* Tokatlamak (21a/1-21a/2)

tābiʿ *(Ar.) sf.* İtaat eten, bağlanan (5b/7)

ṭābiḳu'l-naʿl-bi'l-naʿl *(Far.) is.* İki işin tamamen birbirine benzetilmek istemesi, birbirinin yerine kullanılması (56b/16)

ṭabl *(Ar.) is.* Davul (12b/8)

→ ṭabl-ı ārām (101b/17)

→ ṭabl-ı ʿalem (128b/3)

→ ṭabl-ı şād-mānī (102b/12)

ṭabl-bāz *(Ar.+Far.) b. is.* Davulcu (29b/17)

tāc *(Ar.) is.* Taç (25aa/9)

tāc-ḫāne *(Ar. + Ar.) b. is.* Hükümet merkezi (40a/2)

ṭaġ *is.* Dağ (25b/25)

taġayyür *(Ar.) is.* Değişme, başkalaşma, renk değiştirme (70b/5)

→ taġayyür-i ḫāb (70b/5)

taġyīr *(Ar.) is.* Değiştirme, başkalaştırma (18b/14)

taġyīr-i câme *(Ar. + Far.) b. is.* Elbise değiştirme (18b/14)

ṭāhī *(Far.) sf.* Sıcak (75b/15)

taḥḳīḳ *(Ar.) zf.* Gerçek, gerçekten, doğru (15b/7)

taḥmīn *(Ar.) is.* Tahmin (34a/9)

→ taḥmīn it- (61b/5)

taḥmīnen *(Ar.) zf.* Aşağı yukarı (89b/11)

taḥsīn *(Ar.) is.* Güzel bulma, beğenme (3a/21)

→ taḥsīn ü āferīn eyle- (115a/19)

taḫt *(Far.) is.* Hükümdar koltuğu (4a/20)

→ pāy-ı taḫt (120b/11)

taḫt-gāh *(Far.) b. is.* Baş şehir, taht yeri (36a/10)

taḫt-nişīn *(Far. + Far.) b. sf.* Tahtta oturan, hükümdar (51a/6)

taḫt-ı revān *(Far.) b. is.* Dört kişi ve ekseriya iki katır tarafından taşınan nakil vasıtası (120b/11)

taḫte-ş-şerā *(Ar.) b. is.* Toprak altı (37b/1)

ṭā'ife *(Ar.) is.* Kavim, kafile (63b/17)

ṭāḳ *(Peh.) is.* Gökyüzü (28a/15)

ṭāḳat *(Ar.) is.* Kuvvet, direnç, güç, takat (72a/5)

→ ṭāḳat getür- (53b/21)

taḳayyüd *(Ar.) is.* Çalışma (88b/24)

taḳla ḳıl- *(T. + T.) b. f.* Takla atmak (69a/24)

ṭakrīb *(Ar.) is.* Vesile, bahane (142a/4)

taḳrīr *(Ar.) is.* Sözle ifade, anlatma (79b/18)

→taḳrīr eyle- (111a/10)

taḳsīm *(Ar.) is.* Parçalara bölme, bölüştürme (86b/14)

→ taḳsīm it- (126b/10 ve 126b/11)

taḳviyet *(Ar.) is.* Kuvvetlendirme, sağlamlaştırma (122b/8)

→ taḳviyet-i beden (130b/6)

ṭaleb *(Ar.) is.* İstek, arzu (9a/16)

→ ṭaleb eyle- (132a/14)

tālī *(Ar.) sf.* Peşinden giden (60a/10)

ṭāliʿ *(Ar.) is.* Kader, baht, şans (71b/10)

taʿlīm *(Ar.) is.* Yetiştirme, öğretme, bir işi öğrenmek için çalışma (118a/15)

ṭāʿlīn *(Ar.) is.* Aşikâr etme, meydana çıkarma, açığa vurma (81b/17)

ṭalyasan *(TTA) is.* Eskiden başa sarılan sarığın sırta uzanan bölümüne verilen ad (41b/9)

ṭām *(Ar.) is.* Tam, eksiksiz (52a/9)

ṭaʿām *(Ar.) is.* Yemek, yiyecek, yenilen şey (53a/11)

ṭaʿm *(Ar.) is.* Yeme, lezzet, tat (8b/23)

→ ṭaʿme-i dendān-ı tīġ-i berrān (8b/23)

→ yolcılardan ṭaʿme alur (9b/22)

ṭamaʿ *(Ar.) is.* Açgözlülük (141b/24)

ṭamaʿkār *(Ar. + Far.) b. sf.* Açgözlü (33b/18)

tamām *(A.) i.* Noksansız, eksiksiz (11b/8)

→ tamām ol- (84a/1)

ṭamar Damar (21b/8)

ṭamar-be-ṭamar *(T.+Far.) sf.* Damar damar, katmanlı, damardan damara (21b/8)

ṭamla *is.* Damla (22a/24)

tāmm *(Ar.) is.* Tam, eksiksiz (20a/14)

tāmme *(Ar.) sf.* Tam, bütün, eksiksiz (23a/6)

ṭaʿn *(Ar.) is.* Sövme, yerme, kötüleme, ayıplama (22a/13)

ṭaraf *(Ar.) is.* Taraf, yan (31b/11)

ṭarafīl *bk.* **ṭaraf** (9a/10)

ṭarāḳ *(Far.) is.* Aynı cinsten olan şeylerden bazısı bazısının üstünde olması (28a/15)

ṭaraḳlıḳ *(TTA) is.* El ve ayak parmaklarındaki küçük kemikler (31b/22)

ṭarfet-ül-ʿayn *(Ar.) b. zf.* Göz açıp kapayana kadar geçen kısa zaman, bir an (1b/15)

ṭarīd *(Ar.) is.* Çıkarılmış, kovulmuş (143a/18)

→ ṭarīd-i cevelān (143a/18)

taʿrīf *(Ar.) is.* Bildirme, anlatma, tarif (43b/21)

→ taʿrīf it- (111a/16)

taşmīm *(Ar.) is.* Kesin karar (52a/4)

ṭarīḳ *(Ar.) is.* Yol, usül, âdet , yöntem (48a/22)

→ ber-ṭarīḳ (90b/24)

tār-mār *(Far.) sf.* Karmakarışık, dağınık, perişan (92b/9)

→ tār-mār ol- (92b/9)

ṭarrāḳa *(Ar.) is.* Gümbürtü (55b/21)

→ ṭarrāḳa ḳop- (73a/15)

ṭarrār *(Ar.) sf. sf.* Yankesici, hilekâr (142a/17)

→ʿayyār-ı ṭarrār (142a/17)

ṭas (Ar.) is. Kâse, çanak (54b/21)

taṣarruf *(Ar.) is.* Sahip olma (73b/5)

→ ḳabżaʾ-ı taṣarruf (73b/5)

taṣvīr *(Ar.) is.* Resim, figür (14a/4)

ṭaş *is.* Taş (13b/14)

ṭaşra *is. ve e.* Dışarı (76a/1)

ṭaşu- Taşımak (74a/23)

tātār *(öz.) is.* Çok hızlı at süren kimse, yağmacı, akıncı (5a/14)

ṭavla *(Ar.) is.* Hayvan bağlanan ahır (4a/23)

ṭavr *(Ar.) is.* Tavır, hareket, hal (29b/23)

ṭayan- Dayanmak (113b/22)

taʿyīn *(Ar.) is.* Gösterme, belirtme, bir işe yerleştirme, vazifeye göndermek, vazifelendirmek (114b/7)

→ taʿyīn eyle- (76a/16)

ṭayy *(Ar.) is.* Geçmek, atlamak, üzerinden geçmek (15b/25)

→ ṭayy-ı merāḥil (15b/25)

ṭāye *(Far.) is.* Taya, dâye, sütnine, çocuk bakıcısı, dadı (91a/9)

taẓallüm *(Ar.) is.* Bir haksızlıktan şikayet etme, sızlanma, mazlum olma, yakınma (51b/12)

tażarruʿ *(Ar.) is.* Yalvarma, niyaz (78b/18)

→ tażarruʿ ve niyāz eyle- (87a/14)

tāze *(Far.) sf.* Yeni yetişmiş, taze, körpe, genç (81a/9)

tāze-kārlıḳ *(Far.+ T.) b. is.* Yenilenme, tazelenme, temizlenme (70b/4)

→ tāze-kārlıḳ eyle- (70b/4)

tāze-rūy *(Far. + Far.) b. is.* Güler yüzlü, güleç (1a/8)

tāzelik *(Far. + T.) is.* Körpelik, gençlik, taze olma durumu (18a/22)

taʿẓīm *(Ar.) is.* Büyük görme, saygı gösterme, hürmet, ikramda bulunma (83b/24)

→ taʿẓīm eyle- (83b/24)

taʿzīr *(Ar.) is.* Azarlama (69a/15)

→ taʿzīr eyle- (69a/15)

tāziyāne *(Far.) is.* Kırbaç, kamçı (69b/7)

teʿālā *(Ar.)* "Yüksek olsun." anlamına gelen bir söz olup Allah adıyla birlikte kullanılır (70a/19)

tebaʿiyyet *(Ar.) is.* Tabi olma, uyma (12b/10)

tebdīl *(Ar.) is.* Değiştirme, dönüştürme, değişiklik (79b/5)

→ tebdīl-i ṣūret (82a/16)

tebdīl-i cāme *(Ar. + Far.) b. is.* Elbise değiştirme (10b/12)

teber *(Far.) (tabar) is.* Balta (113b/22)

→ teber dügdüsi (44b/25)

teberrük *(Ar.) is.* Uğur sayma, kutsal ve uğurlusayma (55b/17)

tecāhül *(Ar.) is.* Bilmezlikten gelme, bilmiyor görünme (10b/9)

tecāvüzlik *(Ar.+T.) is.* Saldırganlık (87b/17)

→ tecāvüzlik it- (71a/20)

tecessüs *(Ar.) is.* İç yüzünü araştırma (98a/12)

→ tecessüs eyle- (76a/16)

tecribe *(Ar.) is.* Deneme, sınama (61a/2)

→ tecribe eyle- (61a/22)

tedārük *(Ar.) is.* Tedarik, tedbir (24b/23)

teʾehhül *(Ar.) is.* Ehlileşme, evlenme (15a/14)

teʾessüf *(Ar.) is.* Eseflenme, tasalanma, acıma (69b/16)

tefārīḳ *(Ar.) is.* Az değerli hediyeler, ufak tefek şeyler (60a/19)

tefāruḳ *(Ar.) is.* Ayrılık, birbirinden ayrılma, ayırma, ufak tefek hediyeler (103b/13)

teferrüc-gāh [teferrüc + gāh] *(Ar.-Far.) is.* Gezinti yeri, eğlenme yeri (94b/8)

tefhīm *(Ar.) is.* Yüceltme, ululama, anlatma (50b/5)

teftīşci *(Ar.+T.) is.* Denetmen, müfettiş, kontrol eden kişi (87b/25)

teʾḫīr *(Ar.) is.* Geciktirme, sonraya bırakma (83b/2)

tehle- *(Far. + T.)* Diplemek, dibe düşmek (24a/13)

tek *sf.* Tek, biricik (34a/7)

tek ü tenhā *(T. + Far.) zf.* Tek başına, yalnız (34b/22)

teker meker ol- Döne döne yuvarlanmak (34b/9)

teklīf *(Ar.) is.* Sunma, teklif (51a/6)

→ teklīf eyle- (87a/24)

tekmīl *(Ar.) is.* Tamamlama, bitirme, bütün (70a/10)

tekrār *(Ar.) is.* Tekrar (74a/16)

tekrīm *(Ar.) is.* Saygı gösterme (5a/23)

tekye *(Far.) is.* Zikir veya ders için toplanılan yer, tekke (19a/14)

telef *(Ar.) is.* Yok olma, ölme, zâyi olma (77b/1)

→ telef-i nefes ol- (77b/1)

televvün *(Ar.) sf.* 1. Renkten renge girmek, döneklik, kararsızlık, yanardönerlik (50b/5)

telḳīn *(Ar.) is.* Aşılama, telkin (17b/25)

→ telḳīn it- (63a/21)

temāşā *(Far.) is.* Bakma, gezme (18b/17)

→ seyr ü temāşā it- (63b/16)

temennā *(Ar.) is.* Elini alnına götürerek selam işareti yapma (51b/4)

→ temennā eyle- (64b/7)

temerrüd *(Ar.) is.* Dikbaşlılık, inat, direnme (57b/3)

temeṣṣül *(Ar.) is.* Benzeşmek, cisimlenmek, bir şekil ve surete girmek (13a/21)

ten *(Far.) is.* Vücut, beden, gövde, vücudun dış yüzeyi, deri (5a/17)

→ billūr-ten (88b/3), evren-ten (87b/8)

tenāsüb *(Ar.) is.* Uyma, uygunluk, yakışma (1a/11)

tenāvül *(Ar.) is.* Yemek yeme, yeme içme (54b/20)

tenbīh *(Ar.) is.* Tenbih, nasihat, uyarı (11a/21)

→ tenbīh eyle- (99a/9)

teneffüs *(Ar.) is.* Soluk alma, dinlenme (30a/22)

tenġri *is.* Tanrı (10a/2)

tenhā *(Far.) sf.* Tenha, boş, ıssız, yalnız, tek (109a/17)

tenhāca *(Far.+T.) zf.* Yalnız, tek başına (87a/8)

tenli *(Far.+T.) sf.* Tenli, vücutlu (89b/8)

tep- *(DLT)* Tepmek, vurmak, dövmek (11b/17)

terāşīde *(Peh.) sf.* Tıraşlı, tıraşlanmış (59b/24)

terāz *(Far.) is.* Terazi (22a/18)

terennümāt *(Ar.) is.* Terennümler, şarkı söylemeler, ötmeler, musikiler (58a/4)

terġīb *(Ar.) is.* Şevklendirme, isteklendirme (23a/12)

ters *(TTA) is.* Geri (46a/17)

tertīb *(Ar.) is.* Düzen, tertib (2a/5)

tesellī *(Ar.) is.* Avutma, teselli (52a/24)

→ tesellī-i ḫāṭır (111a/14)

teʾṣīr *(Ar.) is.* Tesir, etki, iz bırakma, dokunma (43b/23)

→ teʾsīr it- (137a/23)

teskīn *(Ar.) is.* Sakin kılma, yatıştırma, yatıştırılma (42b/21)

teslīm *(Ar.) is.* Emaneti yerine verme, teslim (45b/5)

teşāşür *(Far.) is.* İşemek, küçük abdest (34a/12)

teşḫīṣ *(Ar.) is.* Teşhis, seçme, fark etme (85b/9)

teşnelik *(Far.+T.) is.* Susuzluk, susamış (48b/14)

tevābiʿ *(Ar.) is.* Birisine bağlı bulunanlar, tabi olanlar, bir kimsenin hizmetinde olanlar, uşaklar (11a/16)

tevaḳḳuf *(Ar.) is.* Durma, duraklama, bekleme (23b/3)

tevbe *(Ar.) is.* Tövbe (4b/20)

→ istiġfar ve tevbe (69a/10)

teveccüh *(Ar.) is.* Yönelme (56b/25)

→ teveccüh it- (56b/25)

tevekkeltü ʿāl-Allāh İşimi Allah'a bıraktım (77b/5)

tevekkül *(Ar.) is.* Tevekkül, işini Allah'a havale etme (26b/1)

tevḥīd *(Ar.) is.* Birleştirme (77a/6)

teʾvīl *(Ar.) is.* Sözü çevirme, söze ayrı mana vermeye çalışma (39b/12)

Tevrāt *(Ar.) is.* Tevrat (74a/1)

tezād *(Ar.) is.* Zıtlık, çelişki, farklı (13b/13)

tezkere *(Ar.) is.* Tezkere, pusula, izin kağıdı (78b/7)

tezevvüc *(Ar.) is.* Evlenme, kadın eş alma, zevc edinme (20b15)

tezyīd *(Ar.) is.* Arttırma, çoğaltma (14b/19)

tezyīn *(Ar.) is.* Süsleme (121b/18)

→ tezyīn it- (121b/18)

ṭılısmāt *(Ar.) is.* Tılsımlar (30a/10)

ṭınāb *(Ar.) is.* Kazığa bağlanan çadır ipi, sicim (44a/19)

ṭızman *(TTA) sf.* İri, kocaman (133a/24)

tīġ *(Far.) is.* Kılıç (129b/8)

→ dal-tīġ (68a/7)

→ bakıyye-i tīġ (7a/13)

→ tīġ-i dendān (7a/14)

tīġ-zen *(Far.) b. sf.* Güzel kılıç kullanan (8b/5)

→ Ġażbān-ı Tīġ-zen *öz. is.* Remed Şah'ın pehlivanlarından birinin adı (8b/5)

tīġ-zenlik *(Far. + T.) b. is.* Güzel kılıç kullanma sanatı (42a/24)

timur *is.* Demir (25b/4)

tīr *(Far.) is.* Ok (5a/14)

→ bir tīri ġamze çıḳ- (5a/14)

tīz *(Peh.) zf.* Tez, çabuk (19a/17)

tīz-bīn *(Peh.) zf.* Gözü keskin, dikkatli (61a/7)

tiziyye *zf.* Çabucak, derhal (64a/2)

ṭoġrı *bk.* **doġrı** (62b/2)

1. *zf.* Doğruca (61a/8)
2. *e.* -e doğru (62b/2)

ṭoġrılt- Doğrultmak, tevcih etmek, yöneltmek, çevirmek, belli bir yöne döndürmek (62a/12)

ṭoḳsan *is.* Doksan (65b/14)

→ iki yüz ṭoḳsan (75b/8)

ṭoḳun- Dokunmak (76a/4)

ṭoḳuz *is.* Dokuz (85b/24)

→ iki yüz altmış ṭoḳuz (87b/15)

ṭoḳuzar *sf.* Dokuzar (121a/3)

ṭol- *bk.* **dol-** (127b/18)

ṭolma *is.* Dolma (87b/18)

→ paṭlıcān ṭolması (124a/13)

ṭolu *is.* Dolu (58b/24)

ṭon *is.* Giysi, elbise, don (62a/18)

ṭop *is.* Gülle ya da şarapnel atan büyük ateşli silah (82a/21)

ṭoplı *sf.* Topu olan, toplu (96b/21)

ṭopraḳ *is.* Yurt, il, memleket (29b/21)

ṭopuḳla- Mahmuzlamak (Çizmenin, potinin arkasına takılan demir veya çelik bir parçaya mahmuz denir. Mahmuzlamak ata binenin topuklarını, atı hızlandırmak amacıyla atın sağrısına batırması anlamına gelmektedir.) (144b/23)

ṭorfe *(Ar.) sf.* Yeni şey, yeni mal, turfanda (49b/12)

ṭorlaḳ *is.* Parlak, güzel, tüysüz oğlan (105a/25)

tön- *(DLT)* Dönmek (17a/4)

ṭuġ *is.* Eskiden sancak tepesine ve başa takılan at kuyruğu (35a/2)

tuḥfe *(Ar.) is.* Hediye, armağan (73b/11)

ṭulum *is.* Kimi yiyecekler ve içecekler için koruyucu kap ya da yayık olarak kullanılan, önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş ve kullanılacak biçimde hazırlanmış genellikle koyun ve keçi derisi, tulum (106a/11)

tuman *(TTA) is.* Şalvar, don (5a/16)

ṭumṭurāḳ *(Far.) is.* Gösteri, gösteriş, debdebe, kulağa hoş gelen ses (28a/15)

ṭur- Durmak (106b/7)

ṭurġur- Durdurmak (23a/22)

ṭurra *(Ar.) is.* Tokmak (108b/16)

ṭuruḳ *(Ar.) is.* Yollar (63a/12)

ṭuruḳlıḳ *(Ar.+ T.) is.* Durgunluk, cılızlık (63a/12)

ṭuruş- Duruşmak, karşı karşıya gelmek, çarpışmak, mücadele etmek (67b/14)

ṭutamaḳ *(TTA) is.* Kabza, tutamaç, tutacak yerler (4a/22)

ṭūṭyā *(Ar.) sf.* Kadınların gözlerinin altına çektikleri sürme, tutiya (119b/7)

→ ṭūṭyā-yı çeşm (119b/7)

tü Hakaret ünlemi, tükürmek (143a/2)

tüh *ünl.* Tüh, vav vah (66a/19)

türāb *(Ar.) is.* Toprak (84a/16)

tütün *is.* Tütün, duman (29b/20)

tüvānā *(Far.) sf.* Güçlü, kuvvetli, iktidarlı (30b/9)

tüz *sf.* Düz, kısa yol (76a/1)

-U-

u *bk.* **ve**

→ ʿayş u nūş (103b/15)

→ ṣayd u şikâr (116a/9)

→ ādāb u erkān (117a/9)

ucuz *sf.* Ucuz (86b/5)

→ ucuz ḳurtıl- (86b/5)

ufḳ *(Ar.) is.* Ufuk, gökle yerin birleşmiş gibi göründüğü yer (11b/12)

ʿufūnet *(Ar.) is.* Yangı, kötü koku, sıkıntı veren manevi ağırlık (29a/2)

uġrı *is.* Hırsız (98b/21)

uġr *bk.* **uġur** (30a/24)

uġur *is.* Yol, yön (32b/5)

uġurla- *(TTA)* Çalmak, gizlice almak, hırzılıkla ele geçirmek (118b/20)

ʿuhde *(Ar.) is.* Söz verme, sorumluluk, uhde (47b/17)

→ der-ʿuhde (82a/18)

ʿuḳelā *(Ar.) is.* Akıllılar (19a/4)

ulaḳ *(TTA) is.* Postacı, haberci, resmi kağıtları götüren ve getiren görevli (8b/10)

ulu *is.* Ulu, yüce (72b/7)

ʿūlūfe *(Ar.) is.* Yeniçerilere ve sipahilere dağıtılan maaş (11b/6)

umm *(Ar.) is.* Ana, anne, asıl (76a/12)

→ ummu'l-ḥayāt (76a/12)

umūr *(Ar.) is.* İşler, uğraşlar (16a/18)

ʿunf *(Ar.) is.* Şiddet, kabalık (81b/22)

ur- Vurmak (26a/18)

→ naʿra ur- (83a/9)

urış- Vuruşmak (9b/2)

ʿurūc *(Ar.) is.* Yükselme (72a/22)

→ ʿurūc eyle- (72a/22)

uruṭur- *(TTA)* Koşmaya hazır olmak (35b/22)

ʿuryān *(Ar.) is.* Üryan, çıplak (9a/13)

uss *(Ar.) is.* Temel, esas (112a/8)

usṭurlāb *(Ar. ve Yun.) is.* Yıldızların konumunu ölçerek yer belirlemeye yarayan ölçüm aleti, usturlap (102b/8)

uṣūl *(Ar.) is.* Yol, tarz (36b/16)

ʿuşşāḳ *(Ar.) is.* Aşıklar (5a/11)

ʿuṭārit *(Ar.) is.* Merkür (73b/9)

→ devr-i ʿuṭārit (73b/9)

uyuḳla- Oturduğu yerde hafif uykuya dalmak, ımızganmak (19a/8)

uzaḳ *is.* Uzak (10a/2)

uzun *sf.* Uzun (82a/6)

-Ü-

ü *bk.* **ve**

→ ins ü cin (76b/24)

→ zīr ü zeber (88a/4)

→ ḥadd ü ḥesāb (94a/6)

ülper- Ürpermek (40b/3)

ümerā *(Ar.) is.* Beyler, emirler (85b/20)

ümīd *(Far.) is.* Ümit (130b/9)

→ nā-ümīd (133b/24)

ün *is.* Ses, yüksek ses, nida (129b/18)

üñ *bk.* **ün** (29a/18)

üslūb *(Ar.) is.* Tarz, yol (84b/2)

üstād *(Far.) is.* Üstad, usta (118a/17)

→ üstād-ı sāḫire (124a/5)

üş- *(TTA)* Üşüşmek, toplaşmak, toplanmak, birikmek (133b/3)

üştür-ser *(Far.) b. sf.* Deve başlı (87b/15)

→ şemenṭāl-ı üştür-ser (87b/15)

üşündi *is.* Üşüntü, üşünti, üşüşme, toplanma, üşüşüp bir araya gelmek (46a/23)

üzüm *is.* Üzüm (66a/23)

-V-

vaʿde *(Ar.) is.* Söz verme, vaat, bir iş için önceden zaman belirtme (47b/15)

→ vaʿde eyle- (47b/15)

vādī *(Ar.) is.* Vadi (27b/24)

vāfir *(Ar.) sf.* Bol, çok, bir çok (23b/3)

vāhī *(Ar.) sf.* Boş, manasız, anlamsız, faydasız, ehemmiyetsiz (48a/1)

vāḳıʿa *(Ar.) is.* 1. Vuku bulmuş, olmuş, var olan mevcud bir hadise, şiddetli hadise, gerçek, olay (82b/20)

vāḳıʿā *(Ar.) zf.* Gerçek, gerçi, her ne kadar (82a/10)

vāḳıf *(Ar.) sf.* Bir şeyden haberi, bilgisi olan (85a/24)

→ vāḳıf ol- (85a/24)

vāḳiʿ *(Ar.) sf.* Vuku bulan, olan, meydana gelen (9b/24)

→ vāḳiʿ ol- (101a/10)

→ fiʿl-vāḳiʿ (65b/4)

vaḳt *(Ar.) is.* Vakit, zaman (43b/22)

→ vaḳt-ı ḫāb (58a/7)

→ ser-vaḳt (61a/9)

→ vaḳt-i ṣubḥ (53b/24)

→ vaḳt-i ḍuhā (54a/14)

vālide *(Ar.) is.* Anne (2b/9)

→ vālide-i mekrūh (79b/19)

var *is.* Var, mevcut (80a/4)

var- Varmak, gitmek, ulaşmak (80a/11)

→ fikre var- (140a/25)

-vārī *(Far.) sf.* Benzer, gibi (72a/22)

→ süleymān-vārī (72a/22)

vārid *(Ar.) sf.* Gelen, ulaşan, sözkonusu olan (29a/18)

vāriṣ *(Ar.) is.* Mirasçı (80a/21)

vaṣf *(Ar.) is.* Vasıf, nitelik, övgü (4a/14)

→ vaṣf eyle- (14a/5)

vāṣıl *(Ar.) sf.* Erişen, ulaşan (68b/23)

→ vaṣf ol- (68b/23)

vāsiʿ *(Ar.) sf.* Geniş, açık, bol (8a/6)

vaṣiyyet *(Ar.) is.* Vasiyet (59b/6)

vaṣiyyet-nāme *(Ar. + Far.) b. is.* Bir kimsenin vasiyetini yazmış olduğu kağıt (59b/6)

-vār *(Far.) e.* Benzetme edatı, gibi (76a/20)

→ naʿra-i raʿd-vār (76a/20)

vārid *(Ar.) sf.* Erişen, gelen, vasıl olan (29a/18)

vāveylā *(Ar.) is.* Çığlık, yaygara, feryad (10b/22)

→ vāveylā it- (85a/1)

vay *ünl.* Eyvah, şaşma anlatan ünlem (56a/6)

vaż' *(Ar.) is.* Koyma, konulma, bırakma, durum, konum, duruş, hareket, tarz (24a/21)

→ vażʿ eyle- (87a/19)

vazgeçdi *(Far. + T.) b. is.* Önceden başlanılıp yarıda kalan veya bırakılan herhangi bir münasebet (69a/13)

vebāl *(Ar.) is.* Günah (72b/20)

→ vebāl+i boynına (88b/11)

vech *(Ar.) is.* 1. Yüz, surat, çehre (119a/22), 2. *is.* Tarz, üslup (32a/5)

→ ʿabūsu'l-vech (78b/14)

vedāʿ *(Ar.) is.* Veda, ayrılma (80a/8)

→ vedāʿ it- (80a/8)

vefāt *(Ar.) is.* Ölüm (87a/3)

→ vefāt it- (87a/3)

vehm *(Ar.) is.* Kuruntu, şüphe, tereddüt (96a/11)

→ vehm it- (96a/11)

vehm-dār *(Ar. + Far.) is.* Vehm sahibi, şüphe ve tereddüt sahibi (29b/11)

ve-illā *(Ar.) e.* Olmazsa, yoksa (116b/2)

vekīl *(Ar.) is.* Vekalet eden, vekil (5a/2)

→ vekīl ḳo- (13b/3)

veled-i zīnā *(Ar. + Ar.) b. is.* Zina sonucu oluşan çocuk, piç (42b/25)

ve-l-ḥāṣıl *(Ar.) zf.* Sözün kısası, kısacası (111b/13)

velvele *(Ar.) is.* Yaygara, kalabalık sesi (119a/4)

verā *(Ar.) is.* Başka, gayrı, arka, geri (70a/2)

→ verā-yı ḥikmet (70a/2)

-veş *(Far.) e.* Gibi

→ şīr-veş (85b/15)

veyā *(Ar.+Far.) bağ.* Veya, ya da (82a/18)

veyāḫūd *(Ar.+Far.) bağ.* Yahut, veya (133b/5)

vezāret *(Ar.) is.* Vezirlik, başvekillik (41a/5)

vezīr *(Ar.) is.* Vezir (135b/21)

→ layṭān vezīr (135b/21)

vezīrāne *(Ar.+Far.) zf.* Vezire yakışacak biçimde (78b/16)

vezn *(Ar.) is.* Ağırlık (13b/15)

vilāyet *(Ar.) is.* Vilayet, şehir (80a/25)

vir- Vermek (99b/23)

→ cevāb vir- (102a/18)

vuḳūʿ *(Ar.) is.* Meydana gelme, cereyan etme (10b/7)

vuṣūl *(Ar.) is.* Ulaşma, gelme, varma, erişme, yetişme (15a/16)

→ vuṣūl bul- (15a/16)

vücūd *(Ar.) is.* Vücut, beden (21b/8)

vüzerā *(Ar.) is.* Vezirler (15a/6)

→ vezīr-i vüzerā (85b/20)

vüẕerā *bk.* **vüzerā** (5a/23)

vüzerāt *(Ar.) is.* Vezirlik, vezirlik makamı (79b/12)

-Y-

yā *(Ar.) ünl.* Ey, hey (80a/3)

ya *(Far.) bağ.* Ya (64b/13)

yāb *(Far.) sf.* Bulan, bulucu (40a/1)

yaban *(TTA) is.* Dışarı, uzak yer (5a/18)

yabana *(Far.+T. ek.) zf.* Temelsiz, boş (konuşmak) (65a/19)

yabana söyle- Esası olmayan şeyler söylemek, yersiz ve saçma sözler söylemek (65a/19)

yad *sf.* Yabancı, ecnebi (60a/7)

yād *(Far.) is.* Anma, hatırlama, zikretme, yad etme (65a/22)

→ yād it- (65a/22)

yād-gār *(Far.* yād-gār*) b. is.* Yadigar, anı, hatıra (73b/11)

yaġlu *(TTA) is.* Yağlı, bol ve kolay kazanç elde edilecek iş veya kişiler (27a/24)

yaġmalaş- Yağmalaşmak, yağma etmek üzere saldırmak (79b/20)

yāḫud *(Far.) bağ.* Yahut, ya da (82a/15)

yaḳın *is.* Yaklaşık olarak (26b/3)

yāḳūt *(Ar.) is.* Yakut, değerli süs taşı (59b/24)

yāḳūt-ı rümmānī *(Ar. + Ar.) b. is.* Nar çiçeği renginde olan kırmızı yakut, en değerli yakut (59b/24)

yalabuḳ *is.* Parlak (113a/15)

→ yalabuḳ Teñri (113a/15)

yalandan *zf.* Yalandan, yapmacık bir biçimde, gerçek olmayarak (19b/12)

yalıñız *zf.* Yalnız, Yalnızca, sadece, tek başına (14b/16)

yalıñızca *bk.* **yalıñız** (125a/11)

yalın ḳılıç *b. is.* Kınından sıyrılmış kılıç veya bıçak (57a/9)

yalman *(TTA) is.* Kılıç, kama, bıçak, mızrak gibi kesici veya delici aletlerin ağzı ya da ucu (18a/14)

yalman-ı nīze *(hlk. + Far.) b. is.* Mızrak ucu (18a/14)

yalman- Yalanmak, yalanıp yiyecek şey aramak, bir şey istemek (21a/5)

yalñız *bk.* **yalıñız** (36b/16)

yaman *is.* Fena, kötü, şiddetli (21a/10)

yan *is.* Yan, taraf, cihet (37a/18)

yañ *bk.* **yan** (90b/22)

yañа *is.* Yan, taraf, cihet (98b/24)

ya'ni *(Ar.) bağ.* Yani (100a/20)

yankesici *b. is.* Bir kimsenin cebinden, çantasından ustalıkla hissettirmeden bir şeyler çalan kimse, cep faresi, tırtıkçı (104a/3)

yañılış *(TTA) sf.* Yiğit, açıkgöz, şeytan gibi (42b/5)

yapın- Hazırlanmak, davranmak, kendine yapmak veya kendi için yaptırmak (73a/7)

yap yap *zf.* Yavaş yavaş, tembel ve yavaş davranan, usul usul, sessizce (82b/5)

yār *(Far.) is.* Dost, ahbap, sevgili (23b/2)

→ yār-ı ḳarındaş (23b/2)

yaradıl- Yaratılmak (76b/23)

yārān *(Far.) is.* Dostlar, sevgililer, sadık arkadaşlar (60a/5)

yarar *is.* Muktedir, yetkili, faydalı, güvenilir, cesur (23b/22)

yaraş- Yaraşmak, yakışmak (79a/14)

yāsemen *(Far.) is.* Yasemin (5a/12)

yaş (I) *is.* Ömür miktarı (73a/16)

yaş (II) *is.* Nem, ıslaklık, gözyaşı (65b/1)

yatsu *is.* Yatsı namazı (82b/1)

yatur- Yatırmak (67a/7)

yavrı *is.* Yavru (65a/17)

→ iki ʿAnḳā bir lānede yavrı çıkarmaz (65a/17)

yavuz *sf.* Fena, çetin, olağanüstü, güçlü, yaman, keskin, şiddetli (72b/3)

yayıl- Yayılmak, serilmek, yere rahat bir biçimde sere serpe oturmak (87b/10)

yaylaḳ *is.* Yazlık konaklama yeri, yayla (50a/14)

yaz- Yazmak (87b/24)

→ geleyaz- (87b/24)

yazu *is.* Yazı (96a/3)

yedek Yedekte görülen at (20b/4)

yefʿalle- *(argo) (TTA)* Hakkından gelmek, becermek, düzmek, cinsel ilişkide bulunmak (85b/3)

yeg *sf.* Yeğ, tercih edilen (32a/8)

yek *(Far.) sf.* Bir, tek, münferid (7b/18)

yek-ā-yek *(Far.) b. sf.* Tek tek, birer birer (9b/1)

yek-güzer *(Far. + Far.) b. is.* Tek geçen, tek geçiş (7b/18)

yek-pāre *(Far.) b. sf.* Tek parça, bütün (94a/18)

yekin- (yegin-) *(TTA)* Kalkmaya davranmak, olduğu yerden fırlamak, ayağa kalkmak, kalkmak için hareket etmek (101a/24)

yemīn *(Ar.) is.* Ant, yemin (35b/2)

→ yemīn eyle- (35b/2)

yeñi *zf.* Yeni, çok zaman geçmeden (64b/24)

yesār *(Ar.) is.* sol, sol taraf (43a/24)

→ cānib-i yesārdan (43a/24)

yestehle- *(Çğt. ve hlk)* Kirletmek, pislemek, necis etmek, büyük abdest etmek (142a/20)

yeşim *(Far.) is.* Yeşim taşı, açık yeşil ve pembe renkli kolay işlenen bir taş (73a/2)

→ yeşim-i ḫaṭāī (73a/2)

yet- Erişmek, yetişmek, ulaşmak (54b/7)

yetişdir- Yetiştirmek (81a/24)

Yezdān *(Far.) is.* Allah (93a/1)

→ şükr-i yezdān (93a/1)

yezdān-perest *(Far.) b. sf.* Allah'a tapan (98a/2)

nūr-ı Yezdān *(Far. + Far.) b. is.* Cenab-ı Allah'ın nuru (109b/3)

yezdānī *(Far.) is.* İlahi, Yezdan'a ait (18a/9)

→ nūr-ı yezdānī (18a/9)

yıġ- Yığmak (102a/6)

yıġanaḳ *is.* Toplantı, küme, yığın, yığılmış, insan kalabalığı (113a/23)

yıl *is.* yıl, sene (116a/3)

yılan *is.* Yılan (131b/9)

yırt- Parçalamak (75b/12)

yi- Yemek (131b/13)

→ nīze yi- (144b/12)

yidek *sf.* Yedek (81a/23)

yidi is. Yedi (132a/17)

→ yüz on yidi (113a/1)

yidi iḳlim *b. is.* Her yer (33a/2-3)

yigirmi *is.* Yirmi (119a/2)

→ yüz yigirmi beş (120b/12)

yin- Yenmek (63b/6)

yine *zf.* Yine, tekrar (64b/1)

yir *is.* Yer (65a/11)

→ yir götürmez (72a/13)

yirleşdir- Yerleştirmek (104b/6)

yirlü yirinde *zf.* Yerli yerinde, eskiden olduğu gibi (107b/21)

yitmiş *is.* Yetmiş (109b/11)

yoḫ *bk.* **yoḳ** (70b/23)

yoḫsa *bağ.* Yoksa, aksi halde (52b/18)

yoḳan- Dokunulmak, yoklanmak, ilişmek, dokunmak (103a/2)

yondır- Yontturmak (77a/10)

yorġala- At yorga (atın hızlı yürüyüşü) yürümek, yorga gitmek (56a/20)

yorıl- Yorulmak (51b/21)

yufḳalt- Hafifletmek, inceltmek (83a/16)

yuġrul- Karıştırılmak, ezilmek (38b/1)

yuḳaru *is.* Yukarı (98a/25)

yun- *(TTA)* Yıkanmak (76a/13)

yusr *(Ar.) is.* Kolaylık, zenginlik (113a/22)

yügrük *sf.* İyi yürüyen, iyi koşan, güçlü, çevik, koşucu (36a21)

yürek *is.* Yürek, kalp (124b/4)

→ yüregine şu serpil- (44b/12)

yürek it- Yüreklendirmek, cesaretlendirmek (24b/4)

yüri- Yürümek (45a/17)

yürüyiş *is.* Yürüyüş (62b/23)

yüsr *(Ar.) is.* Kolaylık (113a/22)

yüsr-i çeşm *(Ar. + Far.) b. is.* Göz kolaylığı (113a/22)

yüz (I) *is.* Yüz

→ yüz ḳırḳ dört (47b/20)

yüz (II) *is.* Yüz, surat, çehre (46b/8)

→ yüz döndür- (78b/21)

yüzden *zf.* Sebepten (81a/24)

yüzlü *sf.* Yüzü herhangi bir nitelikte olan, suratlı (89b/14)

→ ḳarayüzlü (89b/14)

-Z-

żabṭ *(Ar.) is.* İdaresi altına alma, kendine mal etme, kavramak (62a/2)

→ żabṭ it- (62a/5)

zād *(Far.) sf.* "doğma, doğuş" manasına gelerek, birleşik kelimeler yapar (3b/10)

→ semen-zād (3b/10), feraḫ-zād (97a/23), brehmen-zād (95b/13)

zāde *(Far.) is.* Evlat, oğul

→ ḥaram-zāde (97a/17), şeh-zāde (100b/20), ʿammi-zāde (108a/14)

ẓafer *(Ar.) is.* Başarma, başarı (44b/17)

ẓāhib *(Ar.) sf.* Zanna kapılan, sanıya kapılan, bir fikre uyan (22b/24)

ẓāhir *(Ar.) sf.* Görünen, meydanda olan, belli, açık (66a/23)

ẓāhiren *(Ar.) zf.* Görünüşte, görünüşe göre (4a/3)

zaḫm *(Far.) is.* Yara (68a/8)

→ zaḫm-ı şedīd aç- (83a/16)

→ bilā-zaḫm (66b/25)

zaḫm-dār *(Far.) b. sf.* Yaralı (11a/17)

→ zaḫm-dār it- (11a/17)

→zaḫm-ı nīze *(Far. + Far.) b. is.* Mızrak yarası (18a/19)

zaḫme *(Far.) is.* Darbe, vuruş, vurma (136a/10)

zaḫmet *(Ar.) is.* Sıkıntı, eziyet (77b/20)

→ zaḫmet çek- (76b/4)

ẓahr *(Ar.) is.* [zuhur, ezhâr] Sırt, arka, arka yüz (143a/25)

zā'il *(Ar.) sf.* Sona eren, geçen, yok olan (85b/1)

→ zāʿil ol- (56b/2)

ẕaḳḳum *(Ar.) is.* Zakkum ağacı, zıkkım (7b/2)

→ zehr-i ẕaḳḳum (7b/2)

zeʿm *(Ar.) is.* Zan, kanı, kanaat, san (48b/23)

zamān *(Ar.) is.* Zaman, vakit, süre (56b/17)

żamīr *(Ar.) is.* Gönülde gizlenen sır (83a/18)

ẓann *(Ar.) is.* Şüphe (29b/15)

zānū *(Far.) is.* Diz (23a/1)

zār u zūr *zf.* Güçlükle, zar zor (78b/20)

ẓarāfet *(Ar.) is.* Zariflik, naziklik, incelik (58a/7)

żarar *(Ar.) is.* Zarar, ziyan, kayıp (89a/15)

żarūrī *(Ar.) zf.* Mecburi, zorunlu (87a/14)

→ biʿl-żarūrī (87a/14)

ẕāt *(Ar.) is.* Kendi (87a/23)

→ biʿẕ-ẕāt (87a/23)

ẕāt-ı pāk *(Ar. + Ar.) b. is.* Pak ve temiz zat (50b/4)

żāyiʿ *(Ar.) is.* Zarar, ziyan, kayıp (96b/3)

→ żāyiʿ ol- (96b/3)

zebān *(Peh.) is.* Ağız (56a/23)

→ ejderhā-i zebān (56a/23)

zeber *(Far.) is.* Üst (88a/4)

→ zīr ü zeber ol- (88a/4)

zebūn *(Far.) is.* Zayıf, takatsiz; yenilmiş, yenik (67b/19)

→ zebūn ol- (67b/19)

Zebūr *(Ar.) is.* Hz. Davut'a gönderilen kutsal kitap (74a/1)

zaḫān 1. zehen, zeyreklik, akıllılık, 2. Kuvvet (7b/6)

zehr *(Peh.) is.* Zehir, ağu (82a/13)

zehr-i ḳātil *(Peh. + Ar.) b. is.* Öldürücü zehir (82a/13)

zehrlen- *(Peh. + T.)* Üzüntülenmek, kederlenmek (55a/1)

zehre *(Far.) is.* Öd, safra (84b/24)

zehresi çāk ol- *(Far. + Far. + T.)* Ödü patlamak, safrası çatlamak (73b/2)

zehrli *bk.* **zehrlü** (54b/11) ()

zehrlü *(Far.+T.) sf.* Zehirli (48b/21)

zelzele *(Ar.) is.* Yer sarsıntısı (119a/4)

zemherī *(Ar.) is.* 22 Aralık - 21 Ocak arası yaşanan şiddetli soğuklar, karakış (84a/8)

zemīn *(Far.) is.* Yer (86a/13)

→ rūy-ı zemīn (103a/8)

zemīn-būs *(Far. + Far.) b. sf.* Saygı ve hürmetten dolayı yer öpme (14b/12)

zen *(Far.) is.* Kadın (1b/17)

-zen *(Far.) sf.* "vuran, atan" anlamlarına gelerek birleşik kelimeler yapar

→ ġażbān-ı tīġ-zen (114b/24)

zenberek *(Far.) is.* Hayvan üzerinde taşınan küçük top (74b/1)

→ zenberegi (74b/1)

zencīr *(Far.) is.* Zincir (52b/22)

Zengbār *öz. is.* Zengibar, Afrika'da bir ülke (27a/22)

zengī *(Far.) is.* Kara yüzlü, zenci (135b/18)

→ gülgūn zengī (132b/10), ḳattāl zengī (75b/22), meşhūn zengī (28b/14),

zerk *(Ar.) f.* Mızrak batırmak, mızrak saplamak (143b/14)

zerīn *(Far.) is.* Altın (44a/19)

ẕerrīn *(Far.) sf.* Altından yapılmış, altın gibi parlak (50a/10)

→ zerrīn-i tāc (50a/10)

zevāl *(Ar.) is.* Sona erme, yokluk, yok oluş (50b/3)

ẕırḫ *(Ar.) is.* Zırh, demirden örülmüş veya dökülmüş savaş elbisesi (61b/25)

ẓırlaḳ *sf.* Düz, parlak, kaygan, sürekli zırlayan (105a/17)

zihī *(Far.) ünl.* Aferin, ne güzel, ne hoş, ne iyi, bravo (79b/6)

zī- *(Ar.) sf.* "Sahip" manasında kelimelerin başlarına getirilerek birleşikler yapar (19b/8)

zī-ḳıymet *(Ar.) b. sf.* Kıymetli (141b/20)

zībā *(Far.) sf.* Güzel (5a/10)

ẕikru'l-llāh *(Ar.) is.* Allah'ı anmak (93a/13)

zīn *(Peh.) is.* Teçhizat, muhimmat (40b/22)

zindān *(Far.) is.* Zindan (85a/12)

zinde *(Far.) sf.* Zinde, dinç, canlı (61b/5)

zīnet *(Ar.) is.* Ziynet, süs (5a/11)

ẕīr *(Far.) is.* Alt (88a/4)

zīr ü zeber *(Far. + Far.)* Altüst, karmakarışık, darmadağın (88a/4)

ẕīr-dest *(Far.) b. sf.* El altındaki, emir altındaki, ast (137b/24)

→ zīr-dest zengī (137b/24)

zīrā *(Far.) bağ.* Çünkü (9b/2)

ẕīrā *bk.* **zīrā** (24a/25)

zişt *(Peh.) sf.* Kötü, çirkin (55b/24)

ziyāde *(Ar.)* 1. *is.* Çok, fazla, bol, fazladan, artan (8b/3)

ziyāde-gīr *(Far. + Far.) b. is.* Çok fazla olan manasına gelir (8b/3)

żiyāfet *(Ar.) is.* Yeme içme, şölen, ziyafet (109b/2)

ziyān *(Far.) is.* Zarar, ziyan, kayıp (108a/9)

ziyāret *(Ar.) is.* Görüşmeye gitme, ziyaret (94a/10)

→ ziyāret eyle- (94a/10 ve 94a/11)

zoc *(Ar.) is.* Temren, mızrak ucu, ok ve kargı gibi silahların ucundaki sivri demir (62b/6)

zomorodīn *(Ar. + Far.) b. sf.* Zümrütten yapılmış (56a/16)

→ raḫş-ı zomorodīn (56a/16)

ẓuhūr *(Ar.) is.* Görünme, meydana çıkma (82a/25)

→ ẓuhūr eyle- (82a/25)

ẓuhūrāt *(Ar.) is.* Hesapta olmayan, umulmadık olaylar (84a/4)

ẓulm *(Ar.) is.* Zulüm, haksızlık, eziyet (29a/5)

ẓulmāt *(Ar.) is.* Karanlıklar, kara gün (139a/5)

zūr *(Peh.) is.* Kuvvet, güç, zor (18a/17)

→ zār u zūr (78b/20)

zūr-āver *(Peh. + Far.) b. sf.* Güçlü, kuvvetli (28a/24)

ẕūr *bk.* **zūr** (3a/18)

zülf *(Far.) is.* Zülüf, şakaklardan sarkan saç lülesi (5a/12)

zünbūrī *(Ar. + Far.) b. sf.* Eşek arısı rengine benzer renk, sarı (73a/22)

5. Özel İsimler Dizini

Özel İsimler Dizininin Hazırlanış Düzeni

- Metin Özel İsimler Dizini oluşturulurken sadece orijinal metnin 1a-144b varakları arasında yer alan özel isimler gösterilmiştir. Bu özel isimler hayvan isimleri, insan isimleri, yer isimleri, soy isimleri, cin isimleri, millet isimleri ve bazı önemli eşya isimlerinden oluşmuştur. Metin Özel İsimler Dizininde "I, Ö" ve "Ü" harfleriyle ilgili özel isim tespit edilememiştir.
- Dizinde yer alan madde başları alfabetik olarak verilmiştir.

-J-

Jīvek *bk.* **Jīvek ʿAyyār** (41b/9)

Jīvek ʿAyyār *öz. is.* Ferāmerz'in kurnaz pehlivanı (36a/21)

-K-

Ḳabāliyye *öz. is.* Yer adı (112a/24, 131a/25)

Ḳāf *bk.* **Kūh-ı Ḳāf** (73b/5, 115a/12)

- Dizinde yer alan maddebaşları çevriyazıya uygun şekilde bold olarak verilmiştir.

Ferāmerz *öz. is.* Zaloğlu Rüstem'in oğlu (50a/6)

İskender-i Kübrā *öz. is.* Tüm padişahların boyun eğdiği padişah (15a/4)

- Dizinde yer alan bir özel ismin metinde birden fazla farklı yazılışı varsa bu yazılışlardan bir tanesinde özel ismimle ilgili açıklama yapılmış, diğer yazılışlardan da açıklama yapılan şekline *bk.* (bakınız) şeklinde gönderme yapılmıştır.

İblāġ *bk.* **İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrī** (22a/10, 121a/24)

İblāġ-ı Baḥrī *bk.* **İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrī** (121a/16)

İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrī *öz. is.* Hayvan ismi, At (22a/10, 37b/13, 52a/9, 115b/6, 120b/23)

- Dizinde yer alan bir özel ismin metin tmel alınarak insan, hayvan, yer, soy, cin, kavim ve din isimlerinden hangisine ait ise türü yanına yazılmıştır.

İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrī *öz. is.* Hayvan adı, At (22a/10, 37b/13, 52a/9, 115b/6, 120b/23)

İbn-i ʿĀd *öz. is.* Kavim adı (83b/11)

ʿİfrit-i Bedevī *öz. is.* Cin adı (87b/20)

İslām *öz. is.* Din adı (7b/5)

Ḳabāliyye *öz. is.* Yer adı (112a/24, 131a/25)

Kāfūr Aġa *öz. is.* Kişi adı (126a/3)

- Dizinde yer alan bir özel ismin hemen yanına italik olarak *öz. is. (özel isim)* kısaltması yapılmıştır.

Ḳalʿa-i Eşk-ābād *öz. is.* Yer adı (57a/23)

Ḳamṭūr Pīr *öz. is.* Kişi adı (134a/4, 134b/6, 136a/1)

- Dizinde yer alan önemli bazı özel isimlerin açıklamaları bazen metindeki konumlarına bazen de kaynaklardaki açıklamalarına ugun şekilde izah edilmiştir.

Kālūs Hindī *öz. is.* Laysāniyye ülkesinin şahı İlyās Şāh'ın cihan pehlivanlarından birisi (112b/3)

Keyümerş Delhi Türk Sultanlığı hükümdarı *bk.* **Āl-i Keyümerş** (13b/1, 31a/11, 32a/9)

Rüstem *öz. is.* Metinde bazen Ḳattāl Zengī olarak da isimlendirilen Ferāmerz̲'in babası, Dönemin İran kralı, Fars/Pers mitolojisinin efsanevi kahramanı (11a/11, 11a/15, 117b/22, 117b/24)

- Dizinde yer alan özel isimlerin metnin başından sonuna kadar geçtikleri tüm yerler gramatikal dizin yapılmaksızın sadece geçtikleri yerler

gösterilmek kaydıyla metnin başından sonuna doğru bir sıra izlenerek küçük rakamlardan büyük rakamlara doğru verilmeye çalışılmıştır.

Nīrnek ʿAyyār *öz. is.* Kişi adı (14b/9, 14b/14, 14b/20, 14b/25, 15a/1, 15a/2, 15b/7, 16a/24, 16a/24, 16b/1, 16b/19, 16b/22, 17b/6, 17b/7, 17b/14, 18a/3, 18b/16, 18b/17, 18b/18, 18b/19, 18b/20, 18b/22, 18b/24, 18b/25, 19a/1, 19a/5, 19a/7, 19a/9, 19a/11, 19a/12, 19a/14, 19a/19, 19a/23, 19a/25, 19b/3, 19b/11, 19b/14, 19b/20, 19b/22, 25b/22, 25b/23, 25b/23, 26a/1, 26a/2-3, 26a/4, 26a/5, 40b/10, 44b/13, 44b/23, 66b/10, 67b/1, 67b/14, 67b/15, 97b/4, 98a/12, 98a/12, 98a/17, 98a/25, 98b/2, 98b/4, 98b/13, 98b/14, 98b/15, 98b/23, 98b/25, 99b/25, 115b/21, 132b/22, 139a/17)

- Dizinde yer alan özel isimlerin aldıkları ekler veya cins isimlerle oluşturdukları ekler dizine dâhil edilmemiştir.

- Dizinde yer alan bazı özel isimlerin oluşturdukları tamlamalı kullanımlar ilgili özel ismin altına ok (→) çıkarılarak verilmiştir. Bu kullanımlar metinde birden fazla yerde geçse bile bu kullanımların sadece geçtikleri bir yerin numarası ilgili ismin yanına eklenmiştir.

Kehkeşān *bk.* **Kehkeşān-ı Zīr-dest** (95b/4)

→ ḳalʿa-i kehkeşān (72b/10), serāy-ı kehkeşān (76a/23)

Keyümerṯ Delhi Türk Sultanlığı hükümdarı *bk.* **Āl-i Keyümerṯ** (13b/1, 31a/11, 32a/9)

→ ḫāl-i Keyümerṯ (13b/1

-A-

Ādem *öz. is.* Hz. Adem peygamber (1a/1, 20b/14, 103b/6)

→ devr-i Ādem (103b/6)

ʿAden Şāh *öz. is.* Kişi adı (87a/2, 87a/3,)

ʿAdlān *bk.* **ʿAdlān-ı Tīr-endāz** (127b/3, 127b/8, 127b/13, 127b/22, 128a/5, 128a/7, 128a/7, 128a/8, 128a/12, 128a/13, 128a/13, 128a/14, 128a/17, 128a/17, 128a/22, 128a/23)

ʿAdlān Şāh *öz. is.* Kişi adı (14a/11, 14a/11-12, 14a/12, 14a/13-14, 13b/20, 13b/21, 13b/22, 14b/2, 14b/18, 15a/14, 15b/17, 15b/18, 15b/19, 15b/20, 15b/21, 15b/22, 16a/7, 16a/8, 16a/18, 16a/22, 16b/1, 16b/1, 16b/3, 16b/3, 18a/4, 18a/4, 18a/4, 18a/8, 18b/15, 19a/18, 19b/10, 19b/22, 19b/25, 22a/2, 22a/2, 23a/7, 23a/12, 23a/14, 23a/17, 23a/20, 23a/21, 23b/10, 23b/19, 25b/10, 26a/16, 26b/2, 26b/7, 36b/1, 40a/24, 40a/25, 115a/1)

ʿAdlān Şāh-ı Bedehşānī *bk.* **ʿAdlān Şāh** (13b/8,)

ʿAdlān-ı Teber-dār *bk.* **ʿAdlān-ı Tīr-endāz** (123a/8, 127a/10-11, 127a/12, 127a/13-14, 127a/25, 127b/5, 127b/21, 127b/22, 128b/3)

ʿAdlān-ı Tīr-endāz *öz. is.* Rāy-ı Āʿẓam'ın sol kol pehlivanı (112a/9, 121b/15)

Aḫżar Şāh *bk.* **Ahżar Şāh-ı Sebz-i Ḳıyād** (13b/19, 14a/22, 14a/24, 14b/4, 14b/11, 14b/12, 14b/20, 15a/21, 15b/8, 15b/10, 15b/13, 15b/17, 15b/19, 15b/19, 15b/20, 15b/22, 16a/13, 16a/14, 16b/23, 18a/5, 19b/11, 19b/23, 23a/8, 23a/10, 25b/10, 26a/16, 26b/3, 26b/7, 36b/2)

Ahżar Şāh-ı Sebz-i Ḳıyād *öz. is.* Aḫżar-ābād denilen diyarın şahı (13b/5, 15a/13, 40a/21)

Aḫżar-ābād *öz. is.* Yer adı (13b/5, 14a/20, 14a/20, 14a/21, 14b/19, 15a/11, 15a/13, 16a/4, 40a/21)

Aḳrāṭus-ı Heft-dest *öz. is.* Kişi adı (89b/3, 90b/13)

ʿAḳrebe *bk.* **ʿAḳrebe Cāẕū** (43b/21, 44a/23, 44a/24, 48a/24, 48b/6, 70a/13,70a/15, 77b/12, 77b/14, 77b/15, 77b/17, 77b/124, 78a/1, 78a/3, 78a/7, 78a/8, 78a/14, 78a/18, 78a/19, 78a/21, 83b/12, 84a/10, 84b/12)

ʿAḳrebe Cāẕū *öz. is.* Kişi adı (43a/13, 43a/16, 43b/15, 43b/16, 43b/17, 43b/20, 43b/24, 44a/2, 44a/9, 44a/23, 44a/25, 44b/16, 45a/21, 45a/23, 46a/7, 46a/22, 48a/19, 48a/20,

48a/21, 48a/22, 48b/2, 48b/4, 48b/5, 48b/9, 54b/24-25, 70a/3, 70a/3, 70a/4, 70a/10, 70a/14, 70a/21, 70a/23, 70a/24, 70a/25,72a/12, 78b/4, 79b/19, 80a/4, 83b/2, 83b/9, 83b/15, 83b/16, 83b/21, 83b/23, 83b/23, 84a/4, 84a/11, 84a/13-14, 84a/18, 84a/19, 84a/24, 84b/3, 84b/5, 84b/9, 84b/11, 84b/13, 84b/23, 85a/3, 85a/6-7, 85a/20, 85a/22, 86a/4, 86a/16, 86a/19, 96b/9, 96b/17, 97a/4, 97a/7, 97a/9, 115a/13)

ʿAḳrebeʾ-i Evren-ten *öz. is.* Kişi adı (87b/8,112b/14)

ʿAḳrebe-i Ḳabr-i Servīn-ten *öz. is.* Kişi adı (115a/16)

ʿAḳrebe-i Ḳubbe-i Sererdīn *öz. is.* Kişi adı (77a/3)

ʿAḳrebe-i Rūyin-ten *öz. is.* Kişi adı (77a/6-7, 77a/12)

ʿAḳrebe-i Süleymānī *öz. is.* Kişi adı (77a/6, 78a/4)

ʿAḳrebe Nerre *öz. is.* Kişi adı (78a/3, 78a/19, 78a/21, 78b/15,)

Āl-i Ḳahremān *öz. is.* Rüstem ve Feramerz'in ait olduğu sülale (35a/25, 85b/11)

Āl-i Keyūmerş *öz. is.* Rüstem ve Feramerz'in ait olduğu sülale (13a/23, 31a/8, 47a/24, 73b/9, 144a/20)

Alaman *öz. is.* Alman, Almanyalı (79a/24)

Alduvān *bk.* **Arduvān** (79a/21)

Allāh *öz. is.* Yaratıcı, Tanrı (3a/17, 5a/9, 6a/14, 6b/5, 7b/4, 8b/20, 8b/20, 13a/7, 17b/12, 17b/12, 20b/14, 23a/1, 25b/9, 25b/9, 37b/5, 37b/11, 46a/6, 47b/21, 51b/14, 73a/11, 77b/3, 77b/6, 82a/19, 84a/7, 86a/9, 92b/8, 92b/21, 93b/11, 93b/22, 131a/3138a/20, 139a/18,)

Allāhu Teʿālā *bk.* **Allāh** (80b/9, 10a/1, 110a/13)

ʿArab *öz. is.* Irk adı, Arap toplumu (2a/5, 35b/1, 101b/16)

→ ütülenmiş ʿArab ṭaşağına dön- (101b/16)

ʿAmalāḳ *bk.* **ʿAmalāḳ-ı ʿAmūd-keş** (112a/11, 119b/3, 119b/4, 119b/5, 119b/5, 119b/8, 119b/8, 119b/9, 119b/10, 119b/11)

ʿAmalāḳ-ı ʿAmūd-keş *öz. is.* Kişi adı (112a/11, 119b/2)

ʿAmūd-keş *bk.* **ʿAmalāḳ-ı ʿAmūd-keş** (112a/11, 119b/2, 119b/3)

ʿAnber *bk.* **ʿAnber Aġa** (126a/3)

ʿAnber Aġa *öz. is.* Kişi adı (127a/15, 127a/15)

ʿAnḳā *bk.* **Sīmurġ-ı ʿAnḳā** (65a/17, 72a/25, 72b/1, 73b/14, 89b/21)

ʿArab *(Ar.) ös. is.* Irak, Şam, Ceziretü'l-Arab, Hicaz, Yemen ile Mısır'da ve Afrika'nın şimalinde bulunan semitik kavmin umumi adı (35b/1)

Ardeşīr *bk.* **Ardeşīr-i Dilīr** (120a/7, 120a/8)

Ardeşīr-i Dilīr *öz. is.* Kişi adı (120a/6)

Ardeşīr-i Merd *bk.* **Ardeşīr-i Merd Ḫākānī** (120a/14)

Ardeşīr-i Merd Ḫākānī *öz. is.* Kişi adı (120a/13)

Ardupur Hindī *öz. is.* Kişi adı (113a/2)

Arduvān *öz. is.* Kişi adı (3a/23, 3b/24, 12a/5, 12a/5, 12a/6, 13a/4, 28a/19, 28a/20, 28a/20, 28a/21, 28a/22, 28a/22, 28b/4, 28b/11, 28b/14, 28b/24, 29a/4, 30a/16, 30a/16, 49b/25, 80b/11, 81b/8, 81b/10, 81b/21, 81b/25, 82a/5, 82a/8, 82a/8, 82a/8, 82b/4, 82b/5, 82b/5, 82b/6, 82b/8, 82b/10, 82b/12, 83a/10, 83a/11, 83a/15, 83a/15, 83a/15, 83a/20, 84b/16, 86a/25, 86b/1, 97a/24, 98a/7, 100b/9, 101a/1, 101a/2, 101a/2, 101a/15, 101a/18, 101a/20, 101a/23, 101a/24, 101a/24, 101a/25, 101b/1, 101b/2, 101b/3, 101b/3, 101b/7, 101b/7, 101b/8, 101b/10, 101b/10, 101b/11, 101b/12, 101b/14, 101b/16, 104b/19, 104b/19, 104b/21, 105a/3, 105a/5, 105a/5, 105a/6, 105a/7, 105a/13, 105a/14, 105a/15, 105a/16, 105a/17, 105a/21, 105a/22, 105a/23, 105a/25, 105b/1, 105b/7, 105b/9, 105b/10, 106a/6, 106a/11, 106a/20, 106b/1, 106b/4, 106b/5, 106b/5, 106b/7, 106b/10, 106b/11, 106b/12, 106b/22, 106b/24, 106b/24, 106b/25, 107a/2, 107a/4, 107a/4, 107b/5, 108b/2, 111a/9, 111a/11, 115b/6, 136b/19)

Arduvān Hindī *bk.* **Arduvān** (49b/20-21, 49b/22, 49b/23, 79a/19, 80a/11, 80a/12, 80b/3, 80b/5, 80b/8, 81b/11, 81b/13, 81b/17, 81b/20, 81b/22, 81b/25, 82a/3, 82a/14, 82a/15, 82a/18, 82a/20, 82a/24, 82b/3, 82b/6, 82b/8, 82b/18, 82b/22, 83a/9, 83a/16, 83b/2, 83b/3, 86a/16, 86a/21, 86b/1, 86b/2, 86b/10, 96b/10, 96b/21, 96b/23, 97a/5, 97a/5-6, 97a/6, 97a/10, 97a/23, 97b/22, 99b/25, 100b/4, 100b/11, 100b/17, 100b/23, 100b/25, 101a/5, 101a/14, 101a/15-16, 101a/22, 101b/11, 101b/19, 103a/3, 103b/14, 103b/18, 103b/22, 104b/5, 104b/10-11, 104b/13, 104b/13, 104b/16, 104b/17, 104b/18, 104b/20, 105a/3, 105b/2, 106a/5, 106a/10, 106a/15, 106a/21, 106b/1, 106b/16-17, 107a/2, 107a/2, 107a/10, 107a/10, 107b/1, 107b/4, 107b/6, 107b/24,

108a/6, 109a/17, 109a/18, 111a/14, 111b/1)

Arduvān Zengī *bk.* **Arduvān** (79a/10)

Arduvān-ı Pūlād-pūş *bk.* **Arduvān** (4b/7, 12a/4)

Arḳāl *bk.* **Arḳāl Perī** (88b/20, 89a/2, 90a/1)

Arḳāl Perī *öz. is.* Kişi adı (88b/1)

Arḳāl Perrī *bk.* **Arḳāl Perī** (88b/20)

Arḳalāş *bk.* **Arḳalāş-ı Evren-ten** (90b/11, 90b/11)

Arḳalāş-ı Evren-ten *öz. is.* Kişi adı (89a/24, 90b/9)

Arḳalaş Nerre *bk.* **Arḳalāş** (90b/12)

Arṭalus *bk.* **Arṭaluş-ı ʿAnḳā-ser Nerre** (95b/9)

Arṭalūş-ı ʿAnḳā-ser Nerre *öz. is.* Kişi adı (89b/21)

Āṣaf *bk.* **Āṣaf Şāh** (73b/13, 75a/1, 75a/15, 75a/17, 75b/2, 75b/4, 75b/5, 75b/17, 75b/18, 76a/4, 77a/5, 77b/21, 77b/21, 77b/22, 87b/3, 88b/19, 88b/22, 89a/2, 90a/10, 90b/16, 90b/16, 95b/18, 102a/19, 103b/9, 114b/23)

→ bārgāh-ı Āṣaf (95b/5), gürz-i Āṣaf (102a/19), tīġ-i Āṣaf (73b/13)

Āṣaf *bk.* **Āṣaf Berḫiyā** (77a/5)

Āṣaf Berḫiyā *öz. is.* Hz. Süleyman'ın veziri (59b/12)

Āṣaf Şāh *öz. is.* Kişi adı (73b/18, 73b/19, 73b/20, 74a/1, 74a/12, 74a/13, 74a/14, 74a/25, 75a/11, 76a/1, 76a/19, 76b/16-17, 77a/22, 77b/8, 87b/6, 87b/7, 88a/11, 88b/14, 90a/10, 90b/8 90b/12, 90b/13, 95b/5, 103a/7, 103b/13, 110b/18, 110b/19-20, 110b/25, 114b/22, 115b/10, 136a/10)

→ bār-gāh-ı Āṣaf Şāh (87b/7), daḫme-i Āṣaf Şāh (87b/6), dīvān-ı Āṣaf Şāh (73b/19), gürz-i Āṣaf Şāh (75a/11), ḫançer-i Āṣaf Şāh (90b/13 ṭabl-ı Āṣaf Şāh (136a/1)

Āṣaf Şāh-ı İbn-i Sāʿūc *öz. is.* Kişi adı (73b/4)

ʿĀṣım *bk.* **ʿĀṣım-ı Çehār-dest** (141b/9, 141b/11, 141b/12, 141b/14, 141b/16, 141b/18, 141b/18, 141b/21, 141b/23, 141b/23, 141b/25, 142a/1, 142a/3, 142a/4, 142a/8, 142a/9, 142a/11, 142a/12, 142a/14, 142a/16, 142a/18, 142a/18, 142a/19, 142a/21, 142a/22, 142a/25, 142a/25, 142b/2, 142b/2, 142b/6, 142b/9, 142b/11, 142b/18, 142b/21, 142b/21, 142b/23, 142b/25, 143a/1)

ʿĀṣım ʿAyyār *bk.* **ʿĀṣım-ı Çehār-dest** (141a/24, 142b/12, 142b/24, 143a/2, 143a/3)

ʿĀṣım-ı Çehār-dest *öz. is.* Muḥarrem Şāh'ın ayyarı (112b/21, 140a/23, 141b/6)

ʿĀṣım-ı Çehār-dest ʿAyyār *bk.* **ʿĀṣım-ı Çehār-dest** (141a/22, 141b/2,)

Āteş Cāẕū *öz. is.* Şemental Nerre'nin annesi (91b/15, 91b/16, 91b/17, 91b/19, 92a/8, 92a/9, 92a/18, 94b/10, 94b/25, 95b/6)

Āteş-perest *öz. is.* Zerdüştlük eski İran inanç ve gelenekleriyle karışmasından oluşan dine tapan kişilere verilen isim, ateşe tapan, Zerduşî, Mecusî (57a/18)

ʿAṭṭār Cāẕū *öz. is.* Kişi adı (137b/10)

Āyine-i Ḥikmet-nümā *bk.* **Āyine-i Ġayret ve Hikmet-nümā** (87a/19, 89a/7, 96a/3, 96a/6)

Āyine-i Ġayret ve Ḥikmet-nümā *öz. is.* Sihirli bir ayna (89b/13)

ʿAyyār-ı ʿAdlān Şāh *bk.* **ʿAdlān Şāh** (16b/1)

ʿAzāzīl *öz. is.* Laytan Vezir'in babası (79a/25)

ʿAzm-i Madūn *bk.* **Kūh-ı Madūn** (8a/24)

Azraḳ Cāẕū *bk.* **Azraḳ Cāẕū Şāh-ı Cīn** (137b/6, 137b/10)

Azraḳ Cāẕū Şāh-ı Cīn *öz. is.* Kişi adı (137b/6)

-B-

Bādpā *öz. is.* Ḥażret-i Süleymān'ın ayyarı ve aynı zamanda metnin önemli kahramanlarından Şarşar-ı Sebük-bār'ın babası (33b/16, 33b/17, 33b/17, 35a/14, 36a/2, 25a/25, 59a/25, 59b/7, 59b/7, 59b/8, 59b/9, 59b/10, 59b/12, 60a/3, 60a/22, 65b/14, 67b/23)

Bādpā ʿAyyār *bk.* **Bādpā** (33b/16, 58a/19, 58a/19, 59b/7)

Baḫr-i İḳnānus *öz. is.* Yer adı (24b/21)

Baḥr-i Oḳyānus *öz. is.* Yer adı (26a/14, 27a/13, 28b/16, 111a/22, 114b/12)

Baḥrī *bk.* **Rehvār-ı Baḥrī** (7a/18, 7a/18, 7a/21, 7b/7, 69b/13, 76b/13)

Baḫtiyār Vezīr *öz. is.* Kişi adı (24b/25, 25a/3))

Baḫtū Vezīr *bk.* **Baḫtūn Vezīr** (107b/23)

Baḫtūn *bk.* **Baḫtūn Vezīr** (49b/18, 78b/9, 78b/10, 78b/13, 78b/19, 78b/23, 100a/14, 100a/15, 108b/21)

Baḫtun Vezīr *öz. is.* Kişi adı (49b/24, 49b/25, 70a/10, 78b/3, 78b/7, 78b/8, 78b/9, 78b/11, 78b/13, 78b/15, 78b/16, 78b/17, 78b/25, 80b/9, 86a/16, 86b/3, 100a/5, 100a/13, 100a/14, 108a/23, 108a/25, 108b/1,

108b/3, 108b/21, 109a/11, 109a/15, 109a/20, 109a/23, 110a/9, 110a/21)

Bārī-Teʿālā *(Ar.) öz. is.* Allah, Tanrı (56b/12-13)

Baṭṭāl *bk.* **Baṭṭāl Nerre** (79a/20)

Baṭṭāl Nerre *öz. is.* Kişi adı (89a/23)

Baṭṭāl Güher-āb *bk.* **Baṭṭāl Nerre** (95a/22)

Bebr-efgen-i Evren-güş *öz. is.* Kişi adı (110b/23)

Bedeḫşān *öz. is.* Yer adı (13b/8, 15a/14, 40a/24)

Bedevī *bk.* **ʿİfrit-i Bedevī** (73b/24)

Behmen *bk.* **Behmen-i Ḫişt-endāz** (2b/6, 4b/16)

Behmen *bk.* **Behmen-i Zūr-āver** (2b/6, 4b/16, 11b/21, 11b/21, 11b/22, 11b/23, 11b/23, 11b/25, 11b/25, 12a/2, 12a/2, 12a/3, 12a/3, 12a/7, 13a/4, 16b/15, 16b/17, 16b/18, 16b/19, 16b/24, 24a/12, 24a/13, 37a/1, 37a/1, 40a/14, 41b/14, 120a/16, 120a/16, 120a/16, 120a/18, 120a/19)

Behmen-i Birūz *öz. is.* Kişi adı (115a/2)

Behmen-i Ḫişt-endāz *öz. is.* Kişi adı (1b/19, 2a/6, 11b/19, 11b/20, 11b/21-22, 11b/24, 16b/14, 16b/15, 16b/18, 24a/9, 24a/11, 40a/8)

Behmen-i Zūr-āver *öz. is.* Kişi adı (51a/7, 51a/19, 120a/15)

Behzād *bk.* **Behzād-ı Bedaḫşānī** (13b/10, 17a/5, 17a/5, 17a/6, 17a/9, 17a/9, 17a/10, 17a/11, 17a/11, 17a/13, 17a/16, 17b/9, 17b/24, 18a/2, 68a/4)

Behzād-ı Bedaḫşānī *öz. is.* Feramerz'in pehlüvanlarından birisi (13b/9, 16a/19, 17a/2, 17a/7, 68a/3, 115a/1, 132a/14)

Behzād-ı Laʿlānī *öz. is.* Laʿlāniyye şahı Laʿlān Şāh'ın pehlivanı (40a/22-23)

Behrām *bk.* **Behrām-ı Gerden-keş** (121b/15, 122a/21, 122a/22, 122a/23, 122a/24, 122a/25, 122a/25, 122b/7, 122b/9, 122b/9, 122b/11, 122b/11)

Behrām-ı Cinnī *öz. is.* Kişi adı (137b/6)

Behrām-ı Gerden-keş *öz. is.* Ḳabāliyye ülkesinin şahı Muḳbil Şāh'ın pehlivanlarından birisi (112b/10, 120b/18, 121b/6, 122a/20, 122a/22, 122b/6, 122b/11, 122b/13, 122b/19, 124a/16, 132a/25)

Berḫiyā-yı Pīr *bk.* **Āṣaf Berḫiyā** (93b/2)

Beriyye-i Bī-emān *öz. is.* Yer adı (92a/23)

Bezbaḫt *bk.* **Bezbaḫt Vezīr** (124a/9)

Bezbaḫt Vezīr *öz. is.* Kişi adı (124a/9)

Bin Mühelhel Şāh *öz. is.* Kişi adı (137b/6)

Bilḫūn Nerre *öz. is.* Kişi adı (49a/10)

Billūr-ı Āʿẓam *öz. is.* Yer adı (76a/15, 76b/2, 76b/4)

Bīrūz Şāh *öz. is.* Kişi adı (115a/10)

Berehmen-zād *öz. is.* Muzaffer Şah'ın sol kol pehlüvanı (52b/9, 52b/9, 52b/10, 52b/13, 52b/13, 52b/14, 52b/15, 52b/17, 52b/18, 52b/20, 52b/21, 52b/24, 52b/25, 53a/1, 53a/2, 53a/8, 53a/13)

Berehmen-zād-ı Zencīr *bk.* **Berehmen-zād** (51b/3, 52b/7)

Berehmen-zāden-i zencīr-zen *bk.* **Berehmen-zād** (132b/8)

Beyaż *bk.* **Ḳalʿa-i Beyāz** (27b/7)

Buḳalemun Nerre *öz. is.* Kaf Dağında yaşayan devlerden birinin ismidir (49b/2)

-C-

Cābülḳa *öz. is.* Doğu'da bulunduğu tasavvur edilen bin kapılı efsanevi şehir (3a/22, 3b/1, 3b/2, 3b/7, 3b/10, 3b/10, 5b/5)

Cāh-ı Cān-bin-cān *öz. is.* Yer adı (86b/18)

Cāmūs-ser *bk.* **Cāmūs-ser Nerre** (89b/20, 95a/11, 95b/9)

Cāmūs-ser Nerre *öz. is.* Kişi adı (89b/20, 95a/11)

Cān bin Cān *öz. is.* Bir kavim adı (77a/2, 86b/18)

Cān-ı Fedā Bānū *öz. is.* Kişi adı (127a/16)

Cān-ı Fedā Usṭa *bk.* **Cān-ı Fedā Bānū** (127a/16)

Cenāb-ı Ḫallāḳ-ı ʿĀlem *öz. is.* Alemin yaratıcı olan, çokça ve sürekli olarak yaratan Allah (101b/25)

Cenāb-ı Rabbü'l-ʿĀlemīn *öz. is.* Alemlerin rabbi olan sonsuz şeref ve büyüklük sahibi Allah (144a/13)

Cemşīd *bk.* **Cemşīd Şāh** (61a/16, 61a/17)

Cemşīd Şāh *öz. is.* Kişi adı (57a/16, 60b/10, 60b/10-11, 61a/3, 61a/4, 61a/8, 61a/10, 61a/11, 61a/11, 61a/12, 61a/13, 61a/14, 61a/20, 63b/11, 65b/20, 69b/22, 115a/3, 115a/8)

Cevāḥir-ābād *öz. is.* Yer adı (33b/23, 36a/9, 58a/21)

Cevāhir Şāh *öz. is.* Kişi adı (33b/24, 36a/8, 36a/9, 36a/15, 36a/18, 36a/20, 36b/7, 36b/8, 36b/9, 36b/11, 39b/16, 39b/16, 39b/18, 39b/18, 39b/20,

39b/22, 40a/1, 40a/2, 40a/5, 40a/6, 40a/10, 40a/12, 40a/14, 40a/18, 40a/21, 40b/3, 40b/5, 40b/13, 40b/16, 40b/17, 40b/19, 41a/6, 41a/10, 41a/16, 41a/18, 41a/19, 41a/21, 41a/22, 41b/1, 41b/2, 41b/3, 41b/3, 41b/4, 41b/6, 41b/11, 41b/12, 41b/18, 42a/16, 42a/17, 42b/4, 42b/9, 42b/15, 42b/16, 42b/18, 42b/20, 42b/20, 42b/21, 42b/22, 42b/24, 43a/2, 43a/5, 43a/10, 43a/18, 43a/20, 43b/8, 43b/11, 43b/11, 43b/21, 43b/21, 43b/24, 44a/4, 44a/5, 44a/8, 44a/9, 44a/9, 44a/11, 44a/19, 44a/21, 44a/21, 44b/5, 44b/15, 45a/11, 45a/11, 45a/13, 45a/19, 46a/2, 46b/3, 46b/3, 46b/8, 46b/13, 46b/14, 46b/16, 46b/19, 46b/25, 47a/3, 47a/7, 47a/12, 47a/12, 47a/13, 47a/18, 47b/8, 47b/11, 47b/11, 47b/12, 47b/14, 47b/16, 47b/16, 47b/18, 47b/19, 48a/10, 48a/11, 48a/14, 48a/17, 48a/17, 50a/4, 50a/4, 50a/5, 50a/5, 50b/14, 51a/2, 58a/21, 58a/22, 61b/9, 70a/6, 78b/20, 79b/11, 97a/22, 114b/15, 120a/4)

Cevher-ābād *öz. is.* Yer adı (39b/15, 60b/25, 61b/11, 70a/2, 78b/1)

Cezīre-i ʿAyn-ül-baḳar *öz. is.* Yer adı, Aynül-bakar (Öküzgözü) Adası (70a/18, 70a/21, 70a/25, 78b/4, 83b/14, 83b/22, 96b/12)

Cezīre-i Evren-ten-āne *öz. is.* Yer adı (26a/17, 26b/8, 26b/16)

Cezīre-i Gerkān *bk.* **Cezīre-i Gükān** (26b/5)

Cezīre-i Gükān *öz. is.* Yer ismi (25b/20)

Cezīre-i Gülgūn *öz. is.* Yer adı (28b/17, 28b/24)

Cezīre-i Gūr-serān *öz. is.* Yer adı (25b/15)

Cezīre-i Pervīn *öz. is.* Perilerin yaşadığı düşünülen Pervin Adası (30b/1, 30b/4, 30b/6)

Cezīre-i Rūni *öz. is.* Yer adı (114b/14)

Cihān-baḫş *öz. is.* Kişi adı (3a/23, 3b/10, 3b/11, 3b/15, 3b/18, 3b/24, 4a/1, 4a/11, 4b/12, 5b/20, 6a/7, 6a/11, 10b/19, 11a/3, 11b/20, 12a/1, 12a/23, 12a/24, 12a/25, 12a/25, 12b/1, 12b/2, 12b/3, 12b/4, 12b/5, 12b/6, 12b/6, 12b/7, 12b/8, 12b/9, 12b/14, 12b/23, 13a/1, 13a/1, 13a/10, 13a/11, 15a/8, 18a/20, 18a/21, 18a/21, 18a/23, 18a/24, 18a/25, 18a/25, 18b/1, 18b/2, 18b/3, 18b/4, 18b/4, 18b/5, 18b/7, 18b/9, 18b/10, 18b/10, 18b/12, 18b/23, 18b/23, 18b/24, 18b/25, 19a/2, 19a/3, 19a/4, 19a/5, 19a/6, 19a/7, 19a/8, 19a/9, 19a/22, 19a/23, 19b/6, 19b/7, 19b/16, 19b/17, 20a/1, 20a/8, 25b/2, 25b/20, 26a/2, 26a/3,

26a/7, 26a/10, 26a/11, 30a/14, 35b/22, 36a/25, 37b/10, 40a/16, 45a/6, 45a/16, 47a/4, 47a/5, 50b/8, 68b/19, 68b/20, 80a/12, 82a/14, 82b/1, 84b/15, 86a/24, 97a/14, 97a/25, 98a/12, 101a/9, 103b/11, 106a/3, 107b/7, 121b/20, 123a/13, 123b/5, 123b/6, 123b/6, 123b/7, 133b/18, 133b/20, 133b/24, 133b/24, 134a/2, 134a/3, 134a/5, 134a/6, 134a/6, 134a/9, 134a/9, 134a/10, 134a/11, 134a/14, 134a/19, 134b/3, 134b/12, 134b/16, 134b/19, 134b/22, 135a/4, 135a/8, 135a/8, 135a/21, 135a/21, 135a/25, 135b/2, 135b/4, 135b/4, 136a/19, 136a/19, 136a/22, 136a/22, 136a/23, 136a/25, 136b/3, 136b/3, 136b/5, 136b/5, 136b/6, 136b/7, 136b/9, 136b/10, 136b/12, 136b/14, 136b/17, 136b/17, 136b/17, 136b/18, 136b/18, 136b/19, 136b/21, 137a/3, 137a/5, 137a/7, 137a/7, 137a/10, 137a/10, 137a/11, 137a/11-12, 137a/13, 137a/14, 137a/14, 137a/21, 137b/3, 137b/15, 138b/11, 138b/18, 138b/19, 138b/19, 138b/23, 139a/4, 143b/11, 143b/13, 143b/14, 143b/14, 143b/15, 143b/18, 143b/19, 143b/21, 143b/23, 143b/24, 143b/25, 143b/25, 144a/3, 144a/4, 144a/10, 144a/10, 144a/12, 144a/17, 144a/17, 144a/19, 144a/23, 144a/24, 144a/24, 144b/1, 144b/1, 144b/4, 144b/5, 144b/6, 144b/8, 144b/10, 144b/11, 144b/12, 144b/13, 144b/15, 144b/16, 144b/17, 144b/18, 144b/20)

Cihān-baḫş-ı Cihān-ārā *bk.* **Cihān-baḫş** (40b/9-10, 115a/25, 123a/12, 133b/17, 133b/19, 143b/7)

Cihān-efrūz *bk.* **Ḳalʿa-i Cihān-efrūz** (50a/9, 50b/10, 50b/12, 50b/15, 50b/17, 50b/17, 50b/21, 51b/5, 51b/22, 51b/22, 52a/2, 61b/12)

→ Ḳalʿa-i Cihān-efrūz (50a/9)

Cinnistān *öz. is.* Cinlerin yaşadığı yerin adı (74b/10, 74b/11, 75a/2, 76b/9, 80a/20, 87a/8, 89a/14, 89a/16, 103b/13)

→ dānā-yı Cinnistān (87a/8), sulṭān-ı Cinnistān (76b/9), sulṭān-ı Cinnistān Nerre (74b/10)

Cumhūr Pīr *öz. is.* Sündiyār-ı Merdom-ḫor'un bin yaşındaki cin babası (133a/4, 133a/6)

Cumhūr-ı Aḥżerī *öz. is.* Ahżar Şāh Sebz-i Ḳıyād'ın sol kol pehlivanı (40a/21, 13b/6, 14a/24, 16a/14, 17a/24, 17b/20, 114b/25, 129b/3)

Cüneyd *bk.* **Cüneyd-i Ḫūn-āşām** (2b/6, 4b/16, 13a/4, 18a/11, 18a/12, 18a/13, 18a/14, 18a/15, 18a/15, 18a/15, 18a/16, 18a/17, 52b/8, 52b/9, 52b/11,

52b/12, 68a/5, 115b/11, 139a/17, 139b/9)

Cüneyd-i Ḫūn-āşām *öz. is.* Muṭahhar Şāh'ın sol kol pay-ı taht pehlivanı (1b/19, 2a/6, 4b/8, 12a/8, 18a/11, 40b/9, 52b/8, 129a/18)

Cüneyd-i Ḫūn-şām *bk.* **Cüneyd-i Ḫūn-āşām** (129a/19)

Cüneyd-i Ser-bāz *öz. is.* Kişi adı (68a/4-5)

-Ç-

Çāpıñ ʿAyyār (115b/11-12)

Çapur *bk.* **Çapur-ı Fīl-süvār** (42b/7, 42b/8, 42b/9)

Çapur-ı Fīl-süvār *öz. is.* Kişi adı (41a/2, 42b/5, 115a/4)

Çelpūr-ı Çehār-dest *bk.* **Çelāpur-ı Çehār-dest** (89b/2)

Çehār-dest *bk.* **Çelāpur-ı Çehār-dest** (72a/21, 75b/22)

Çelāpūr *bk.* **Çelāpur-ı Çehār-dest** (90a/13, 90a/14, 90a/17, 90a/18, 90a/19, 90a/19)

Çelāpur-ı Çehār-dest *öz. is.* Zümürrüd Şah'ın pehlivanlarından birinin adı (89b/2, 90a/13-14)

Çapur-ı Fīl-süvār *öz. is.* Cevahir Şah'ın pehlivanı (41a/2, 42b/5, 115a/4)

Çeldek *bk.* **Çeldek ʿAyyār** (33b/21, 44b/21, 45a/1, 52a/8, 65a/1, 66a/9, 66a/13, 66a/16, 66a/18, 66a/22, 67a/25, 67b/1, 67b/17, 82a/16, 97a/16, 98b/15, 98b/23, 98b/24, 115b/11)

Çeldek ʿAyyār *öz. is.* Feramerz'in birinci pehlivanı Şarşar-ı Sebük-bār'ın oğlu (44b/13, 62b/3, 97b/4, 98a/11, 98b/9, 98b/12-13, 99a/12)

Çeldek Ser-bāz *bk.* **Çeldek ʿAyyār** (66a/4)

Çeltek ʿAyyār *bk.* **Çeldek ʿAyyār** (36a/5)

Çemen-i şuffe *öz. is.* Yer adı (70b/3, 70b/12, 86b/21)

Çihil-dest Nerre *bk.* **Seḫāb-ı Çihil-dest Nerre** (70a/19, 70b/22)

Çin *öz. is.* Çin Halk Cumhuriyeti (24b/17, 25a/5, 27b/7)

-D-

Dānā-yı Cīnnistān *öz. is.* Sehlān-ı Ḥikmet-şinās'a söylenen unvan (87a/8, 89a/14-15)

Dār Hindī *öz. is.* Kişi adı (107b/23)

Dārāy *bk.* **Dārāy Hindī** (80b/1, 81a/11, 11a/9)

Dārāy Hindī *öz. is.* Kişi adı (79a/22, 80a/15, 80a/15, 80a/17, 80a/18,

80a/23, 80b/2, 80b/6, 80b/16, 80b/18, 80b/20, 80b/21, 80b/23, 81a/2, 81a/2, 81a/5, 81a/6, 81a/7, 81a/7, 81a/9, 81a/10, 81a/11-12, 81a/15, 81a/16, 81a/17)

Dārāy Hindū *bk.* **Dārāy Hindī** (80a/17)

Dāvūd *öz. is.* **Dāvūd Nebī** (8b/20, 56b/16)

→ şerīʿat-ı Dāvūd (110a/21)

Dāvūd Nebī *öz. is.* Hz. Davut peygamber (91b/3)

Demrā-zād Hindī *öz. is.* (63b/23)

Deryā-yı Āteş *öz. is.* Yer adı (76b/24)

Deryā-yı Muḥīṭ *öz. is.* Yer adı (70a/17, 72a/22, 83b/21, 92a/22, 96b/12, 124a/7)

Deşt-i Ḳıpçaḳ *öz. is.* Yer adı, Kıpçak bozkırları (110b/9, 110b/10)

Deşt-i Muḫteriḳān *öz. is.* Yer adı (76b/23, 77a/1, 77a/15)

Dīv-i Sefīd *öz. is.* Kişi adı (137b/11, 137b/12)

Dīvān-ı İskender-i Kübrā *bk.* **İskender-i Kübrā** (97a/17-18)

-E-

Ebhemen-i Ḫişt-endāz *bk.* **Behmen-i Ḫişt-Endāz** (4b/6)

Egvāl *bk.* **Egvāl-i Nerre** (1a/15)

Egvāl-i Nerre *öz. is.* Hikayenin başında Sepīd-i Āʿẓam'ın çocuklarını kaçıran ve Ferāmerẕ tarafından öldürülen gulyabaniye benzer yaratık (1a/3, 1a/5, 1a/9, 1a/14, 2a/3, 3b/12)

Ehremen-i Āhen-dīl *öz. is.* Kişi adı (140a/21)

Ehremen *bk.* **Ehremen-i Āhen-dil** (11a/6)

Ehremān *bk.* **Ehremān-ı Āhen-dīl** (141a/21, 141a/24, 141a/25)

Ehremān-ı Āhen-dīl *öz. is.* Muḥarrem Şāh'ın pay-ı that pehlivanı (112b/19, 141b/2, 141b/4)

Elmās *bk.* **Elmās Şāh** (87a/16, 89a/7, 95b/17, 95b/20, 95b/21, 96a/2)

→ Şehr-i Elmās (89a/7)

Elmās Şāh *öz. is.* Kişi adı (87a/6, 87a/7, 87a/7, 87a/21, 87a/21, 89a/11, 89a/11, 89a/14, 89a/16, 89a/19, 89b/12, 89b/15, 89b/18, 89b/19, 89b/19, 90b/22-23, 90b/23, 90b/23, 90b/24, 91a/1, 91a/2, 91a/3, 91a/4, 91a/21,94b/8, 94b/14, 94b/24, 95a/2, 95a/2, 95a/3, 95a/5, 95a/7, 95a/7, 95a/9, 95a/24, 95b/14, 95b/17, 95b/23, 96a/9, 96a/14, 96a/16, 96a/16, 96a/17, 96a/20, 96a/20, 96a/21, 96a/21, 96a/22, 96a/23, 96a/24, 96a/24, 96a/25, 96b/3,

96b/24, 96b/24, 96b/25, 115a/10)

Erdāl *bk.* **Erdāl Hindī** (81a/25, 81a/25, 81b/2, 81b/2, 81b/7, 98a/4, 98a/6, 98a/6, 98a/7, 108a/4, 108a/4, 108a/10, 108a/13, 108a/13, 108a/21, 111a/12, 128b/11, 129a/8)

Erdāl Hindī *öz. is.* Kişi adı (79a/22, 79a/22, 80b/10, 81a/17, 81a/22, 81a/23, 81a/24, 81b/1, 81b/3, 81b/4, 81b/4, 81b/5, 81b/8, 97b/22, 98a/8, 98a/15, 98a/16, 100b/18, 107b/23-24, 108a/3, 108a/3, 108a/8, 108a/9, 108a/12, 108a/25, 108b/22, 109a/5, 109a/6, 109a/12, 109a/14, 109a/16, 110a/11, 111a/1, 111a/1, 111a/4, 111a/5, 111a/7, 111a/7, 111a/8, 111a/10, 111a/11, 111a/14, 111a/17, 111b/2, 11b/4, 111b/8, 11b/16, 111b/20, 113a/14, 113a/21, 113a/24, 113b/2, 113b/3, 114a/5, 117a/10, 128b/11, 129a/3, 129a/9, 129a/9)

Erḳılāş Evren-ten *öz. is.* Battal Nerre'nin pay-ı taht pehlivanı (89a/24)

Eslem Ḫān *bk.* **Eslem Şāh** (115a/2)

Eslem Şāh *öz. is.* Kişi adı (25a/1, 25a/2, 25a/3, 25a/4, 25a/7, 25a/8, 25a/9, 25a/11, 25a/12)

Eşk-ābād *öz. is.* Yer adı (57a/17, 57a/23, 58b/11, 58b/13, 58b/13, 58b/17)

Eşkāl *bk.* **Eşkel-i Āyine-ten** (32b/11, 32b/11)

Eşkbūd *bk.* **Eşkbūd Hindī** (57a/23, 57a/23, 57b/3, 57b/8, 57b/14, 58b/9, 58b/10, 58b/12, 58b/14, 58b/17, 58b/18, 58b/18, 60b/8, 60b/9, 60b/9, 60b/10, 60b/12, 60b/14, 60b/15, 60b/16, 60b/17, 60b/17, 60b/19, 60b/20, 60b/21, 60b/21, 60b/22, 60b/22, 60b/24, 61a/1, 61a/7, 61a/13, 61a/14, 61a/15, 61a/15, 61a/16, 61a/18, 61a/19, 61a/20, 61b/1, 61b/4, 61b/4, 61b/5, 64a/23, 64b/1, 64b/2, 64b/5, 64b/19, 65a/19, 65b/23, 6b/24, 65b/25, 66a/22, 68b/4, 68b/8, 68b/12, 114b/23,)

Eşkbūd Hindī *öz. is.* Kişi adı (57a/17, 57a/19, 57b/10-11, 57b/11, 57b/12, 58b/7, 58b/9, 58b/12, 60a/25, 60b/7, 60b/12, 60b/14, 60b/22, 61a/9, 61b/14, 63b/10, 64a/9, 64a/21, 64a722, 65a/3, 65a/16, 65b/9, 65b/15, 65b/19, 65b/21, 66a/10, 66a/11, 66b/12, 66b/21, 67b/2, 67b/7, 68a/2, 69b/22)

Eşkel-i Āyīne-ten *öz. is.* Pervin Adası'na saldıran Ayine-tenlerin şahı (32b/11)

Evrān *öz. is.* Kişi adı (3b/18, 3b/24, 6a/11, 12a/20, 12a/21, 12a/22, 12a/23, 12b/18, 12b/22, 13a/3, 13a/8, 23b/11, 23b/13, 27b/13, 27b/25,

28a/7, 28a/23, 28a/24, 28b/8, 28b/8, 28b/10, 28b/10, 28b/11, 28b/12, 28b/18, 28b/20, 29a/1, 29a/8, 30a/18, 67a/17, 67b/23, 90a/11, 90a/13, 110b/18, 115a/15, 123b/12, 123b/12, 129b/8, 129b/8, 129b/9, 129b/11,)

Evrān-ı Āhen *bk.* **Evrān** (27a/25, 27b/1, 27b/6, 27b/13, 28b/6, 114b/22,)

Evrān-ı Āhen-derāz *bk.* **Evrān** (129b/6)

Evrān-ı Āhen-derīd *bk.* **Evrān** (3a/23, 3b/16, 4b/11, 12a/19, 15a/8, 18a/19, 25b/11, 26b/3, 27a/12, 27a/15, 27b/20, 28a/21, 28b/1, 28b/2, 28b/3-4, 28b/5, 28b/18-19, 32a/16, 44b/5, 53b/9, 53b/10, 53b/10, 53b/11, 67a/15, 110b/18, 110b/19, 110b/24-25, 123b/10,)

Evrān-ı Āhen-dīrāz *bk.* **Evrān** (123b/9, 132b/9)

Evrān-ı Derīd *bk.* **Evrān** (23b/11)

Evrān Būm *bk.* **Evrān-ı Būm-ser-best-dest** (90a/8)

Evrān-ı Būm-ser *bk.* **Evrān-ı Būm-ser-best-dest** (89b/14, 90a/8, 90a/10)

Evarān-ı Būm-ser-best-dest *öz. is.* Kişi adı (89b/7)

Evren-i Ne-ser *öz. is.* Kişi adı (102a/21, 102a/24, 102b/14, 103b/10)

Evrenṭūs-ı Ne-ser *öz. is.* Elmas Şah'ın pehlivanlarından biri (88b/16, 89b/23)

Evren-ten *bk.* **Evren-tenler** (27a/4, 27a/8, 27a/9, 27a/9, 27a/11, 35b/15)

Evren-tenler *öz. is.* Bir türk farklı yaradılışlı insan topluluğu (26a/18, 26a/19, 26a/21, 26b/5, 26b/10, 26b/12, 26b/16, 26b/18, 26b/19, 26b/23, 26b/25, 26b/25, 27a/1, 27a/8, 28b/15, 40b/4)

-F-

Farġūl *bk.* **Farġūl-ı Çehār-dest** (71a/22, 71a/22, 71a/23, 71a/24, 71a/24, 71b/1, 71b/1, 71b/5, 72b/7-8, 72b/9, 72b/11, 72b/12, 72b/14, 72b/16, 72b/16, 72b/17, 72b/18, 72b/19, 74b/23, 75b/24, 77a/14, 78a/16, 78a/18, 78a/19, 78a/22, 88a/19, 88b/7, 88b/9, 95a/13)

Farġūl-ı Çehār-dest *öz. is.* Kişi adı (70b/15, 71a/19, 72b/19, 74b/3, 74b/4, 76a/25, 88a/18, 88b/7, 115a/24)

Farġūn *bk.* **Farġun Cāẕū** (55a/2, 55a/7, 55a/7, 55a/8, 55a/8, 55a/10, 55a/16, 55b/1, 55b/3, 55b/4, 55b/5, 55b/6, 55b/8, 55b/18, 55b/20, 55b/21, 55b/24, 55b/24)

Farġun Cāẕū *öz. is.* Kişi adı (54b/24,

55a/1, 55a/3, 55a/13, 55a/15, 55a/18, 55a/19, 55a/23, 55b/1, 55b/13, 55b/24, 55a/1, 55a/3)

Fellāḥ *bk.* **Fellāḥ ʿAyyār** (16a/15, 52a/9)

Fellāḥ ʿAyyār *öz. is.* Ser-bāz ʿAyyār'ın baş halifesi (16a/12, 16a/18)

Feraḫ-zād *bk.* **Feraḫ-zād Ḫāḳānī** (50a/17, 50b/22, 51b/18, 52a/11, 52a/24, 53a/13, 53a/13, 53a/14, 53a/19, 53a/20, 53a/23, 53a/25, 53b/2, 53b/4, 53b/4, 53b/7, 53b/9, 53b/10, 53b/11, 53b/12, 53b/16, 53b/16, 53b/18, 53b/19, 53b/20, 53b/23, 53b/25, 54a/1, 54a/1, 54a/2, 54a/4, 54a/5, 54a/6, 54a/7, 54a/7, 54a/9, 54a/9, 54a/10, 54a/13, 54a/14, 54a/15, 54a/16, 54a/17, 54a/17, 54a/18, 54a/21, 54a/21, 54a/23, 54a/23, 54a/24, 54b/1, 54b/4, 54b/5, 54b/7, 54b/19, 54b/20, 54b/21, 54b/24, 54b/25, 62a/1, 62a/5, 62a/8, 62a/9, 62a/9, 62a/9, 62a/10, 62a/11, 62a/11, 62a/12, 62a/15, 62a/16, 62a/16, 62a/20, 62a/20, 62a/20, 62a/25, 62b/6, 62b/9, 62b/11, 62b/14, 62b/19, 62b/19, 62b/19, 62b/21, 63a/1, 63a/2, 63a/2, 63a/4, 63a/5, 63a/5, 63a/8, 63a/8, 63a/8, 63a/9, 63a/10, 63a/11, 63a/12, 63a/13, 63a/14, 63a/15, 63a/15, 63a/16, 63a/16, 63a/17, 63a/19, 63a/19, 63a/20, 63a/21, 63a/21, 63a/23, 63a/24, 63a/24, 63a/25, 63b/1, 63b/2, 63b/4, 63b/5, 68a/17, 81a/24, 81b/1, 81b/1, 81b/2, 81b/4, 81b/7, 81b/9, 81b/19, 81b/22, 82a/4, 82a/5, 82a/8, 82a/8, 82a/10, 82a/12, 82a/13, 82a/13, 82a/15, 82a/18, 82a/19, 82a/25, 82b/6, 82b/7, 82b/9, 82b/13, 83a/10, 83a/11, 83a/11, 83a/13, 83a/13, 83a/13, 83a/17, 83a/18, 83a/21, 107b/8, 123a/14, 123b/1, 123b/3, 123b/3, 123b/4, 123b/5)

Feraḫ-zād Ḫāḳān *bk.* **Feraḫ-zād Ḫāḳānī** (54a/17)

Feraḫ-zād Ḫāḳānī *öz. is.* Kişi adı (50a/11, 50a/13, 51b/1-2, 51b/11, 51b/17, 53a/3, 53a/25, 53b/8, 54b/18, 62a/17-18, 62b/4, 62b/16, 62b/22, 63b/22-23, 80a/12, 81a/23, 81a/25, 81b/3, 81b/20, 81b/25, 82a/3-4, 82a/6, 82a/9, 82b/7, 83a/9-10, 83a/15, 83a/17, 84b/16, 86a/24, 97a/23, 115a/5, 123b/2)

Ferāmerz *öz. is.* Zaloğlu İbn-i Rüstem'in oğlu (1a/3, 1a/4, 1a/8, 1a/9, 1a/12, 1a/15, 1b/1, 1b/2, 1b/2, 1b/2, 1b/3, 1b/4, 1b/4, 1b/6, 1b/8, 1b/10, 1b/12, 1b/12, 1b/14, 2a/2, 2a/7, 2b/4, 2b/6, 2b/6, 2b/11, 2b/13, 2b/14, 2b/14, 2b/18, 2b/18, 2b/19, 2b/22, 2b/23, 2b/25, 3a/1, 3a/1, 3a/2, 3a/3, 3a/10,

3a/12, 3a/13, 3a/14, 3a/15, 3a/15, 3a/16, 3a/17, 3a/17, 3a/19, 3a/20, 3a/20, 3a/21, 3a/21, 3a/22, 3a/24, 3a/25, 3b/1, 3b/2, 3b/5, 3b/5, 3b/12, 3b/13, 3b/17, 3b/19, 3b/24, 4a/1, 4a/2, 4a/3, 4a/4, 4a/6, 4a/8, 4a/14, 4b/3, 4b/4, 4b/12, 4b/13, 4b/14, 4b/15, 4b/16, 4b/18, 4b/19, 4b/21, 4b/23, 4b/23, 4b/25, 5a/2, 5a/3, 5a/5, 5a/5, 5a/6, 5a/7, 5a/8, 5a/8, 5a/9, 5a/14, 5a/15, 5a/22, 5a/23, 5a/24, 5a/24, 5a/25, 5b/2, 5b/8, 5b/9, 5b/11, 5b/15, 5b/15, 5b/21, 5b/21, 6a/7, 6a/10, 6a/12, 6a/12, 6a/13, 6a/13, 6a/15, 6a/16, 6a/19, 6a/21, 6a/22, 6a/23, 6a/24, 6a/25, 6b/1, 6b/1, 6b/2, 6b/2, 6b/3, 6b/6, 6b/7, 6b/9, 6b/9, 6b/12, 6b/14, 6b/18, 6b/20, 6b/20, 6b/25, 7a/3, 7a/4, 7a/6, 7a/6, 7a/8, 7a/8, 7a/9, 7a/9, 7a/22, 7a/22, 7a/25, 7b/7, 7b/7, 7b/8, 7b/9, 7b/9, 7b/10, 7b/12, 7b/14, 7b/14, 7b/15, 7b/17, 7b/18, 7b/19, 7b/21, 7b/22, 7b/23, 7b/24, 7b/25, 8a/5, 8a/9, 8a/10, 8a/12, 8a/16, 8a/20, 8a/21, 8a/22, 8b/11, 8b/12, 8b/14, 8b/17, 9a/2, 9a/2, 9a/3, 9a/4, 9a/5, 9a/7, 9a/7, 9a/8, 9a/9, 9a/9, 9a/11, 9a/11, 9a/12, 9a/14, 9a/14, 9a/16, 9a/17, 9a/18, 9a/18, 9a/20, 9a/20, 9a/21, 9a/21, 9a/22, 9a/24, 9a/25, 9b/1, 9b/1, 9b/2, 9b/2, 9b/4, 9b/5, 9b/7, 9b/7, 9b/8, 9b/9, 9b/9, 9b/10, 9b/10, 9b/12, 9b/12, 9b/14, 9b/14, 9b/14, 9b/15, 9b/16, 9b/16, 9b/17, 9b/19, 9b/25, 9b/25, 10a/6, 10a/8, 10a/10, 10a/10, 10a/12, 10a/12, 10a/13, 10b/2, 10b/2, 10b/4, 10b/4, 10b/7, 10b/7, 10b/9, 10b/9, 10b/13, 10b/15, 10b/16, 10b/19, 10b/24, 10b/25, 11a/6, 11a/7, 11a/8, 11a/12, 11a/12, 11a/12, 11a/14, 11b/2, 11b/2, 11b/3, 11b/5, 11b/6, 11b/9, 11b/10, 11b/10, 11b/15, 11b/17, 11b/18, 11b/21, 11b/21, 11b/22, 11b/22, 11b/23, 11b/23, 11b/25, 11b/25, 12a/1, 12a/1, 12a/3, 12a/3, 12a/4, 12a/4, 12a/5, 12a/5, 12a/5, 12a/6, 12a/7, 12a/8, 12a/8, 12a/10, 12a/10, 12a/11, 12a/13, 12a/14, 12a/14, 12a/16, 12a/17, 12a/19, 12a/19, 12a/20, 12a/21, 12a/21, 12a/22, 12a/24, 12a/25, 12a/25, 12b/1, 12b/1, 12b/2, 12b/3, 12b/4, 12b/4, 12b/4, 12b/5, 12b/6, 12b/15, 12b/17, 12b/17, 12b/18, 12b/19, 12b/20, 12b/21, 12b/23, 12b/24, 12b/25, 13a/1, 13a/2, 13a/5, 13a/7, 13a/8, 13a/9, 13a/14, 13a/15, 13a/15, 13a/16, 13a/16, 13a/17, 13a/17, 13a/18, 13a/19, 13a/19, 13a/19, 13a/20, 13a/20, 13a/22, 13a/22, 13a/24, 13a/24, 13a/25, 13b/2, 13b/2, 13b/25, 14a/1, 14a/2, 14a/16, 14a/20, 14b/21, 14a/24, 14a/24, 15a/7, 15a/9, 15a/21,

15a/22, 15b/3, 15b/12, 16a/1, 16a/2, 16a/3, 16a/3, 16a/6, 16a/11, 16a/20, 16a/21, 16a/24, 16b/1, 16b/5, 16b/12, 16b/12, 16b/20, 17a/3, 17a/3, 17a/5, 17a/6, 17a/7, 17a/8, 17a/9, 17a/9, 17a/10, 17a/12, 17a/13, 17a/13, 17a/14, 17a/14, 17a/15, 17a/16, 17a/17, 17a/18, 17a/19, 17a/19, 17a/20, 17a/20, 17a/20, 17a/22, 17a/22, 17a/23, 17a/25, 17b/1, 17b/1, 17b/2, 17b/2, 17b/3, 17b/8, 17b/9, 17b/9, 17b/11, 17b/14, 17b/14, 17b/17, 17b/18, 17b/19, 17b/25, 17b/25, 18a/11, 18a/20, 18a/20, 18b/7, 18b/10, 18b/11, 18b/12, 18b/21, 18b/22, 19a/10, 19a/22, 19a/22, 19a/23, 19a/24, 19a/25, 19b/2, 19b/5, 19b/7, 19b/7, 19b/8, 19b/14, 19b/21, 19b/25, 20a/9, 20a/9, 20a/10, 20a/12, 20a/12, 20a/14, 20a/14, 20a/16, 20a/18, 20a/20, 20a/22, 20a/24, 20a/25, 20b/1, 20b/1, 20b/1, 20b/3, 20b/4, 20b/4, 20b/6, 20b/7, 20b/7, 20b/9, 20b/14, 20b/21, 20b/24, 20b/24, 21a/1, 21a/1, 21a/2, 21a/3, 21a/4, 21a/8, 21a/8, 21a/10, 21a/11, 21b/1, 21b/1, 21b/3, 21b/7, 21b/9, 21b/10, 21b/11, 21b/12, 21b/13, 21b/14, 21b/16, 21b/18, 21b/19, 21b/21, 21b/22, 21b/24, 22a/1, 22a/10, 22a/12, 22a/19, 22a/20, 22a/22, 22a/22, 22a/24, 22b/1, 22b/8, 22b/11, 22b/11, 22b/12, 22b/12, 22b/12, 22b/15, 22b/15, 22b/16, 22b/16, 22b/17, 22b/17, 22b/18, 22b/19, 22b/19, 22b/20, 22b/20, 22b/21, 22b/22, 22b/24, 22b/24, 23a/2, 23a/4, 23a/9, 23a/10, 23a/14, 23a/17, 23a/18, 23a/19, 23a/22, 23a/25, 23b/5, 23b/8, 23b/11, 23b/14, 23b/16, 23b/17, 23b/19, 23b/23, 24a/2, 24a/9, 24a/10, 24a/15, 24a/17, 24a/20, 24a/22, 24a/23, 24a/23, 24a/24, 24a/24, 24a/25, 24b/1, 24b/4, 24b/6, 24b/7, 24b/8, 24b/9, 24b/11, 24b/12, 24b/14, 24b/19, 24b/23, 24b/25, 25a/8, 25a/9, 25a/11, 25a/11, 25b/1, 25b/1, 25b/2, 25b/12, 25b/13, 25b/16, 25b/19, 25b/19, 25b/24, 25b/24, 25b/25, 26a/2, 26a/2, 26a/2, 26a/6, 26a/7, 26a/7, 26a/9, 26a/9, 26a/14, 26b/4, 26b/7, 26b/7, 26b/10, 26b/21, 26b/22, 26b/23, 26b/23, 26b/24, 26b/25, 27a/1, 27a/6, 27a/6, 27a/7, 27a/9, 27a/10, 27a/10, 27a/10, 27a/11, 27a/13, 28b/15, 28b/22, 28b/22, 28b/25, 28b/25, 28b/25, 29a/1, 29a/3, 29a/4, 29a/7, 29a/24, 29a/25, 29b/2, 29b/3, 29b/4, 29b/4, 29b/5, 29b/6, 29b/8, 29b/9, 29b/10, 29b/10, 29b/13, 29b/15, 29b/16, 29b/16, 29b/18, 29b/19, 29b/19, 29b/20, 29b/21i 29b/22, 29b/22, 29b/22, 29b/23,

29b/24, 30a/1, 30a/2, 30a/3, 30a/3, 30a/3, 30a/4, 30a/5, 30a/5, 30a/5, 30a/6, 30a/7, 30a/8, 30a/10, 30a/11, 30a/12, 30a/12, 30a/12, 30a/13, 30a/15, 30a/16, 30a/17, 30a/18, 30a/21, 30a/22, 30b/3, 30b/3, 30b/10, 30b/16, 30b/17, 30b/18, 30b/20, 31a/1, 31a/2, 31a/3, 31a/4, 31a/6, 31a/7, 31a/11, 31a/14, 31a/16, 31a/16, 31a/17, 31a/17, 31a/18, 31a/20, 31a/20, 31a/22, 31a/25, 31b/1, 31b/2, 31b/6, 31b/6, 31b/8, 31b/9, 31b/11, 31b/11, 31b/12, 31b/12, 31b/14, 31b/15, 31b/16, 31b/16, 31b/18, 31b/18, 31b/18, 31b/18, 31b/19, 31b/19, 31b/20, 31b/20, 31b/21, 31b/22, 31b/22, 31b/23, 31b/23, 31b/24, 31b/24, 32a/1, 32a/2, 32a/5, 32a/9, 32a/11, 32a/13, 32a/13, 32a/19, 32a/19, 32a/19, 32a/20, 32a/25, 32b/2, 32b/2, 32b/4, 32b/4, 32b/5, 32b/7, 32b/8, 32b/9, 32b/11, 32b/12, 32b/12, 32b/15, 32b/21, 32b/22, 32b/22, 32b/23, 32b/25, 32b/25, 32b/25, 33a/1, 33a/4, 33a/6, 33a/6, 33a/9, 33a/12, 33a/20, 33a/22, 33a/22, 33a/23, 33a/23, 33b/1, 33b/1, 33b/2, 33b/3, 33b/4, 33b/5, 33b/5, 33b/8, 33b/8, 33b/9, 33b/10, 33b/10, 33b/12, 33b/12, 33b/13, 33b/14, 33b/20, 33b/22, 34a/3, 34a/6, 34a/6, 34a/8, 34a/10, 34a/10, 34a/15, 34a/16, 34a/16, 34a/17, 34a/22, 34a/22, 34a/23, 34a/24, 34b/2, 34b/3, 34a/8, 34a/8, 34a/8, 34a/9, 34a/9, 34a/12, 34a/12, 34a/12, 34a/13, 34a/16, 34a/16, 34a/18, 34a/18, 34a/19, 34a/21, 34a/21, 34a/23, 35a/1, 35a/6, 35a/7, 35a/7, 35a/7, 35a/8, 35a/8, 35a/10, 35a/10, 35a/10, 35a/11, 35a/12, 35a/14, 35a/19, 35a/19, 35a/21, 35a/22, 35b/1, 35b/3, 35b/4, 35b/5, 35b/7, 35b/8, 35b/9, 35b/9, 35b/9, 35b/10, 35b/14, 35b/17, 36a/2, 36a/4, 36a/6, 36a/7, 36a/10, 36a/12, 36a/12, 36a/16, 36a/16, 36a/17, 36a/19, 36a/22, 36a/24, 36b/4, 36b/13, 36b/15, 36b/15, 36b/24, 37a/1, 37a/3, 37a/13, 37a/13, 37a/14, 37a/19, 37a/19, 37a/20, 37a/21, 37a/22, 37a/22, 37a/23, 37a/24, 37b/1, 37b/6, 37b/6, 37b/6, 37b/7, 37b/8, 37b/10, 37b/11, 37b/12, 37b/15, 37b/17, 37b/19, 37b/20, 37b/21, 37b/22, 37b/24, 38a/1, 38a/2, 38a/3, 38a/4, 38a/5, 38a/8, 38a/9, 38a/10, 38a/11, 38a/11, 38a/15, 38a/15, 38a/16, 38a/18, 38a/18, 38a/23, 38a/24, 38a/24, 38a/25, 38b/1, 38b/1, 38b/2, 38b/4, 38b/4, 38b/5, 38b/9, 38b/12, 38b/13, 38b/14, 38b/15, 38b/15, 38b/16, 38b/19, 38b/21, 38b/22, 38b/25, 39a/1, 39a/1,

39a/1, 39a/2, 39a/2, 39a/2, 39a/3, 39a/4, 39a/5, 39a/7, 39a/9, 39a/11, 39a/12, 39a/13, 39a/14, 39a/16, 39a/16, 39a/17, 39a/17, 39a/17, 39a/18, 39a/18, 39a/19, 39a/20, 39a/20, 39a/21, 39a/22, 39a/22, 39a/24, 39a/25, 39a/25, 39b/1, 39b/1, 39b/4, 39b/5, 39b/6, 39b/7, 39b/9, 39b/10, 39b/10, 39b/11, 39b/12, 39b/13, 40a/3, 40a/4, 40a/4, 40a/6, 40a/9, 40b/10, 40b/14, 40b/12, 40b/13, 40b/14, 40b/15, 40b/16, 40b/16, 40b/23, 41a/6, 41b/13, 41b/14, 41b/20, 41b/21, 41b/22, 41b/22, 41b/23, 41b/23, 41b/25, 41b/25, 42a/3, 42a/3, 42a/8, 42a/8, 42a/8, 42a/9, 42a/9, 42a/12, 42a/12, 42a/14, 42a/14, 42a/16, 42a/17, 42a/19, 42a/19, 42a/19, 42a/20, 42a/23, 42a/25, 42b/3, 42b/6, 42b/6, 42b/7, 42b/8, 42b/8, 42b/10, 42b/10, 42b/12, 42b/13, 42b/14, 42b/19, 43a/8, 43a/22, 43b/5, 43b/6, 43b/8, 43b/9, 43b/10, 43b/18, 43b/22, 43b/22, 43b/23, 44a/5, 44a/5, 44a/6, 44a/25, 44b/1, 44b/6, 44b/7, 44b/7, 44b/9, 44b/12, 45a/4, 45a/7, 45a/7, 45a/8, 45a/10, 45a/11, 45a/12, 46a/4, 46a/4, 46a/8, 46a/10, 46a/12, 46a/13, 46a/13, 46a/18, 46a/19, 46a/22, 46a/2, 46a/25, 46b/2, 46b/4, 46b/6, 46b/7, 46b/11, 46b/12, 47a/3, 47a/4, 47a/10, 47a/12, 47a/14, 47a/18, 47a/18, 47a/18, 47a/20, 47a/20, 47a/21, 47a/21, 47a/24, 47b/1, 47b/1, 47b/6, 47b/8, 47b/10, 47b/24, 47b/25, 48a/3, 48a/4, 48a/4, 48a/6, 48a/9, 48a/13, 48a/17, 48a/18, 48b/1, 48b/2, 48b/3, 48b/5, 48b/8, 48b/10, 48b/10, 48b/12, 48b/13, 48b/13, 48b/14, 48b/15, 48b/17, 48b/25, 49a/3, 49a/3, 49a/3, 49a/6, 49a/9, 49a/10, 49a/11, 49a/12, 49b/11, 49b/11, 49b/12, 49b/13, 50a/3, 50a/3, 50a/4, 50a/6, 50a/6, 50a/7, 50a/7, 50a/8, 50a/25, 50b/2, 50b/6, 50b/6, 50b/9, 50b/13, 50b/16, 50b/18, 51a/4, 51a/4, 51a/6, 51a/6, 51a/7, 51a/8, 51a/8, 51a/11, 51a/13, 51a/18, 51a/20, 51a/22, 51a/25, 51b/22, 51b/24, 52a/8, 52a/10, 52a/11, 52a/14, 52a/17, 52a/20, 52b/1, 52b/2, 52b/7, 52b/8, 52b/8, 52b/15, 52b/18, 52b/19, 52b/20, 52b/21, 52b/22, 52b/23, 52b/23, 52b/24, 52b/25, 53a/1, 53a/3, 53a/3, 53a/5, 53a/6, 53a/7, 53a/18, 53a/19, 53a/19, 53a/20, 53a/21, 53a/22, 53a/25, 53b/6, 53b/7, 53b/14, 53b/19, 53b/22, 54a/3, 54a/4, 54a/21, 54a/22, 54a/23, 54b/1, 54b/11, 54b/12, 54b/15, 54b/17, 54b/20, 58b/10, 61b/14, 61b/15, 61b/19, 61b/19, 61b/21, 61b/24, 61b/24, 61b/25, 62a/1, 62a/1, 62a/2, 62a/3,

62a/4, 62a/5, 62a/6, 62a/7, 62a/8, 62a/9, 62a/9, 62a/10, 62a/12, 62a/13, 62a/15, 62a/16, 62a/19, 62a/22, 62a/23, 62a/25, 62b/3, 62b/3, 62b/9, 62b/10, 62b/12, 62b/13, 62b/14, 62b/16, 62b/18, 62b/19, 62b/20, 62b/21, 62b/24, 62b/25, 63a/2, 63a/4, 63a/5, 63a/8, 63a/9, 63a/9, 63a/10, 63a/10, 63a/11, 63a/11, 63a/12, 63a/12, 63a/13, 63a/13, 63a/14, 63a/14, 63a/15, 63a/17, 63a/17, 63a/18, 63a/20, 63a/21, 63a/21, 63a/22, 63a/23, 63b/2, 63b/2, 63b/3, 63b/4, 63b/7, 63b/9, 64b/20, 634/22, 64/24, 65a/9, 65a/10, 65a/11, 65a/12, 65a/12, 65a/13, 65a/15, 65a/19, 65a/20, 65a/25, 65b/2, 65b/9, 65b/9, 65b/10, 65b/10, 65b/14, 65b/16, 65b/17, 65b/25, 65b/25, 66a/10, 66a/12, 66a/13, 66a/17, 66a/18, 66a/21, 66b/5, 66b/14, 66b/15, 66b/17, 66b/20, 66b/23, 67a/6, 67a/11, 67a/13, 67a/13, 67a/19, 67a/23, 67a/24, 67b/12, 67b/21, 67b/25, 67b/25, 68a/3, 68a/8, 68a/10, 68a/11, 68a/13, 68a/17, 68a/19, 68a/20, 68a/20, 68a/20, 68a/21, 68a/22, 68a/23, 68a/24, 68a/25, 68a/25, 68a/25, 68b/1, 68b/2, 68b/3, 68b/4, 68b/5, 68b/6, 68b/7, 68b/8, 68b/8, 68b/9, 68b/10, 68b/12, 68b/14, 68b/14, 68b/14, 68b/18, 68b/18, 68b/20, 68b/20, 68b/25, 68b/25, 69a/1, 69a/5, 69a/10, 69a/17, 69a/17, 69a/23, 69a/24, 69a/25, 69b/12, 69b/12, 69b/14, 69b/14, 69b/15, 69b/19, 69b/19, 69b/21, 69b/21, 69b/25, 70a/2, 70a/4, 70a/6, 70a/7, 70a/7, 70a/8, 70a/9, 70a/11, 70a/12, 70a/13, 70a/16, 70a/21, 70a/22, 70a/23, 70a/24, 70b/1, 70b/2, 70b/3, 70b/6, 70b/10, 70b/10, 70b/12, 70b/18, 70b/19, 70b/20, 70b/21, 70b/21, 70b/23, 70b/24, 70b/24, 71a/1, 71a/4, 71a/5, 71a/5, 71a/6, 71a/7, 71a/7, 71a/8, 71a/13, 71a/15, 71a/17, 71a/18, 71a/20, 71a/21, 71a/21, 71a/22, 71a/23, 71a/25, 71a/25, 71b/1, 71b/3, 71b/5, 71b/5, 71b/6, 71b/7, 71b/8, 71b/9, 71b/9, 71b/11, 71b/11, 71b/11, 72a/1, 72a/2, 72a/3, 72a/4, 72a/4, 72a/5, 72a/6, 72a/7, 72a/8, 72a/10, 72a/10, 72a/11, 72a/11, 72a/14, 72a/14, 72a/15, 72a/16, 72a/16, 72a/17, 72a/18, 72a/18, 72a/21, 72a/24, 72a/25, 72b/3, 72b/7, 72b/7, 72b/15, 72b/18, 72b/19, 72b/20, 72b/20, 72b/21, 72b/24, 72b/25, 73a/1, 73a/2, 73a/4, 73a/8, 73a/9, 73a/10, 73a/12, 73a/16, 73a/17, 73a/18, 73a/19, 73a/20, 73a/21, 73a/22, 73a/23, 73a/24, 73b/1, 73b/1, 73b/2, 73b/3, 73b/3, 73b/9, 73b/10, 73b/18, 73b/21,

73b/21, 73b/22, 73b/23, 73b/23, 73b/24, 73b/25, 74a/1, 74a/2, 74a/4, 74a/5, 74a/6, 74a/6, 74a/7, 74a/8, 74a/9, 74a/9, 74a/12, 74a/13, 74a/15, 74a/16, 74a/18, 74a/21, 74a/22, 74a/22, 74a/24, 74a/24, 74b/4, 74b/9, 74b/10, 74b/11, 74b/14, 74b/18, 74b/22, 74b/25, 75a/1, 75a/4, 75a/6, 75a/6, 75a/10, 75a/11, 75a/11, 75a/12, 75a/13, 75a/17, 75a/17, 75a/21, 75a/21, 75a/22, 75a/23, 75b/1, 75b/1, 75b/2, 75b/2, 75b/3, 75b/7, 75b/7, 75b/7, 75b/10, 75b/11, 75b/13, 75b/15, 75b/17, 75b/18, 75b/19, 75b/19, 75b/23, 75b/25, 76a/3, 76a/4, 76a/6, 76a/7, 76a/7, 76a/8, 76a/14, 76a/17, 76a/21, 76a/22, 76a/22, 76a/23, 76a/24, 76a/25, 76b/3, 76b/4, 76b/6, 76b/7, 76b/11, 76b/13, 76b/13, 76b/14, 76b/15, 76b/15, 76b/15, 76b/17, 76b/18, 76b/19, 76b/19, 76b/20, 76b/21, 76b/21, 76b/22, 77a/12, 77a/14, 77a/15, 77a/20, 77a/21, 77a/21, 77b/2, 77b/3, 77b/4, 77b/7, 77b/9, 77b/11, 77b/12, 77b/13, 77b/14, 77b/17, 77b/17, 77b/19, 77b/19, 77b/20, 77b/20, 77b/22, 77b/25, 77b/25, 78a/1, 78a/4, 78a/5, 78a/6, 78a/7, 78a/8, 78a/9, 78a/10, 78a/10, 78a/11, 78a/13, 78a/14, 78a/20, 78a/20, 78a/22, 78a/23, 78a/24, 78b/1, 78b/1, 78b/2, 78b/4, 78b/5, 79a/9, 82a/25, 83b/6, 83b/14, 86b/17, 86b/18, 86b/18, 86b/20, 86b/22, 86b/23, 87a/13, 87a/14, 87a/22, 87a/25, 87b/5, 87b/8, 87b/9, 87b/9, 87b/9, 87b/10, 87b/11, 87b/12, 87b/19, 87b/23, 87b/25, 88a/1, 88a/3, 88a/3, 88a/4, 88a/5, 88a/5, 88a/9, 88a/10, 88a/11, 88a/12, 88a/18, 88b/6, 88b/10, 88b/11, 88b/16, 88b/18, 88b/18, 88b/19, 88b/22, 88b/22, 88b/25, 88b/25, 89a/1, 89a/4, 89a/4, 89b/18, 89b/25, 89b/25, 90a/2, 90a/4, 90a/6, 90a/8, 90a/10, 90a/11, 90a/11, 90a/12, 90a/14, 90a/15, 90a/15, 90a/17, 90a/19, 90a/21, 90a/21, 90a/21, 90a/23, 90a/24, 90a/25, 90a/25, 90b/2, 90b/2, 90b/4, 90b/4, 90b/8, 90b/11, 90b/13, 90b/14, 90b/16, 90b/16, 90b/19, 90b/19, 90b/21, 91a/1, 91a/7, 91a/7, 91a/13, 91a/14, 91a/14, 91a/16, 91a/17, 91a/19, 91a/20, 91a/23, 91a/23, 91a/25, 91b/1, 91b/1, 91b/2, 91b/4, 91b/7, 91b/8, 91b/10, 91b/13, 91b/17, 92a/2, 92a/2, 92a/3, 92a/3, 92a/4, 92a/6, 92a/8, 92a/13, 92a/16, 92a/18, 92a/18, 92a/19, 92a/19, 92a/20, 92a/21, 92a/23, 92a/25, 92b/1, 92b/5, 92b/5, 92b/6, 92b/6, 92b/10, 92b/12, 92b/13, 92b/13, 92b/15, 92b/16, 92b/17, 92b/18, 92b/18, 92b/19,

92b/21, 92b/24, 92b/25, 93a/1, 93a/4, 93a/5, 93a/6, 93a/6, 93a/6, 93a/7, 93a/7, 93a/9, 93a/9, 93a/10, 93a/12, 93a/13, 93b/1, 93b/1, 93b/1, 93b/2, 93b/3, 93b/6, 93b/7, 93b/8, 93b/9, 93b/9, 93b/11, 93b/12, 93b/12, 93b/12, 93b/15, 93b/15, 93b/15, 93b/16, 93b/16, 93b/17, 93b/17, 93b/18, 93b/19, 93b/21, 93b/23, 93b/24, 93b/25, 94a/3, 94a/6, 94a/7, 94a/7, 94a/9, 94a/9, 94a/10, 94a/11, 94a/13, 94a/18, 94a/19, 94a/20, 94b/2, 94b/3, 94b/5, 94b/5, 94b/9, 94b/9, 94b/10, 94b/13, 94b/17, 94b/18, 94b/20, 94b/21, 94b/22, 94b/23, 94b/24, 95a/5, 95a/7, 95a/10, 95a/10, 95a/14, 95a/17, 95a/18, 95a/19, 95a/20, 95a/20, 95a/23, 95b/4, 95b/4, 95b/5, 95b/6, 95b/6, 95b/6, 95b/11, 95b/12, 95b/13, 95b/15, 95b/18, 95b/19, 95b/20, 95b/25, 96a/5, 96a/7, 96a/9, 96a/16, 96a/18, 96a/18, 96a/19, 96a/20, 96a/20, 96a/21, 96a/22, 96b/1, 96b/3, 96b/3, 96b/4, 96b/8, 96b/15, 96b/16, 96b/23, 97a/2, 97a/3, 97a/7, 97a/11, 101b/21, 101b/22, 101b/23, 101b/23, 101b/23, 101b/24, 102a/7, 102a/8, 102a/9, 102a/12, 102a/14, 102a/15, 102a/18, 102a/18, 102a/19, 102a/20, 102a/23, 102a/23, 102a/23, 102a/25, 102b/3, 102b/22, 102b/23, 102b/23, 102b/25, 102b/25, 103a/1, 103a/1, 103a/2, 103a/2, 103a/3, 103a/4, 103a/5, 103a/5, 103b/1, 103b/2, 103b/3, 103b/5, 103b/7, 103b/11, 103b/12, 103b/13, 103b/15, 104a/8, 104a/9, 104a/9, 104a/11, 104a/15, 105b/12, 105b/13, 105b/24, 106a/1, 106a/2, 106a/8, 106a/8, 106a/9, 106a/10, 106a/11, 106a/15, 106a/17, 106a/20, 106b/3, 106b/3, 106b/5, 106b/7, 106b/9, 106b/9, 106b/10, 106b/17, 106b/19, 106b/21, 106b/23, 106b/24, 106b/25, 107a/1, 107a/1, 107a/3, 107a/7, 107a/10, 107a/10, 107b/6, 107b/6, 107b/9, 107b/10, 107b/10, 107b/13, 107b/14, 107b/14, 107b/16, 107b/16, 107b/18, 107b/20, 107b/22, 108b/10, 108b/11, 108b/11, 108b/12, 108b/13, 109a/24, 109b/1, 109b/5, 109b/5, 110a/3, 110a/5, 110a/8, 110a/8, 110a/10, 110a/12, 110a/17, 110a/18, 110a/21, 110a/23, 110a/24, 110b/1, 110b/2, 110b/3, 110b/7, 110b/12, 110b/14, 110b/17, 111a/1, 111a/1, 111b/22, 112a/3, 113a/16, 113a/18, 113a/19, 113b/1, 113b/3, 113b/6, 113b/7, 113b/8, 114a/2, 114a/16, 114a/16, 114a/18, 114a/19, 115b/1, 115b/1, 115b/3, 115b/4, 115b/5, 115b/14, 115b/16, 115b/19, 116a/13, 116a/13, 116a/15, 116a/16, 116a/22, 116b/1, 116b/4,

116b/5, 116b/6, 116b/7, 116b/8, 116b/10, 116b/10, 116b/12, 116b/13, 116b/14, 116b/14, 116b/15, 116b/16, 116b/17, 116b/20, 116b/20, 116b/21, 116b/22, 116b/22, 116b/24, 116b/25, 117a/1, 117a/2, 117a/2, 117a/5, 117a/5, 117a/25, 117b/1, 117b/1, 117b/3, 118b/17, 118b/18, 118b/18, 118b/19, 118b/21, 118b/24, 119a/14, 119a/15, 119a/17, 119a/17, 119a/17, 119a/18, 119a/20, 119a/21, 119a/22, 119a/22, 119a/23, 119a/24, 119a/24, 119b/2, 119b/3, 119b/3, 119b/4, 119b/8, 119b/8, 119b/10, 119b/10, 119b/10, 119b/13, 119b/16, 119b/18, 120a/1, 120a/17, 120a/19, 120a/19, 120a/21, 120a/23, 120a/23, 120a/25, 120a/25, 120b/1, 120b/1, 120b/8, 120b/14, 120b/14, 120b/21, 120b/23, 120b/23, 120b/24, 120b/24, 120b/25, 120b/25, 121a/2, 121a/3, 121a/3, 121a/4, 121a/6, 121a/8, 121a/9, 121a/12, 121a/12, 121a/13, 121a/14, 121a/16, 121a/16, 121a/18, 121a/19, 121a/20, 121a/25, 121b/1, 121b/17, 121b/20, 121b/24, 122a/1, 122a/1, 122a/3, 122a/3, 122a/5, 122a/5, 122a/6, 122a/9, 122a/11, 122a/14, 122a/15, 122a/15, 122a/16, 122a/16, 122a/17, 122a/19, 122a/21, 122a/21, 122a/23, 122a/24, 122a/24, 122b/5, 122b/5, 122b/6, 122b/6, 122b/7, 122b/13, 122b/16, 122b/17, 122b/20, 122b/21, 122b/21, 122b/23, 122b/24, 122b/25, 123a/4, 123a/12, 123a/14, 123a/14, 123b/2, 123b/2, 123b/3, 123b/5, 124a/15, 124a/15, 125a/6, 125a/6, 125a/11, 125a/12, 125a/13, 125a/15, 125a/16, 125a/17, 125a/19, 125a/19, 125a/21, 125a/23, 125a/23, 125b/2, 125b/4, 125b/5, 125b/7, 125b/8, 125b/11, 126a/10, 126a/12, 126b/1, 126b/1, 126b/16, 126b/22, 126b/22, 127a/21, 127b/2, 127b/4, 127b/6, 127b/8, 127b/15, 127b/17, 127b/17, 127b/18, 127b/18, 127b/19, 127b/23, 127b/24, 128a/5, 128a/12, 128a/15, 128a/15, 128a/18, 128a/22, 128a/23, 128b/2, 129a/6, 129a/9, 129a/9, 129a/10, 129a/10, 129a/12, 129a/20, 129b/1, 129b/1, 129b/8, 129b/11, 130a/9, 130a/10, 130a/11, 130a/14, 130a/18, 130a/19, 130a/23, 130a/24, 130a/24, 130a/25, 130b/1, 130b/2, 130b/3, 130b/3, 130b/4, 130b/5, 130b/5, 130b/11, 130b/12, 130b/12, 130b/15, 130b/16, 130b/18, 130b/19, 130b/21, 130b/21, 130b/22, 130b/22, 130b/23, 130b/23, 130b/24, 130b/24, 130b/25, 131a/1, 131a/2, 131a/2, 131a/3, 131a/4, 131a/4, 131a/8, 131a/9, 131a/10, 131a/13, 131a/14, 132a/2, 132a/2, 132a/14, 132a/19, 132b/3, 132b/12, 132b/13,

132b/22, 132b/22, 132b/24, 132b/24, 133b/6, 133b/8, 133b/10, 133b/11, 133b/15, 134b/12, 134b/13, 134b/15, 135a/6, 135a/6, 135a/7, 135a/9, 135a/10, 135a/10, 135a/12, 135a/13, 135a/14, 135a/15, 135a/16, 135a/18, 135a/20, 135a/21, 135a/23, 135a/25, 135a/25, 135b/1, 135b/1, 135b/2, 135b/3, 135b/8, 135b/8, 135b/13, 135b/15, 135b/23, 135b/24, 136a/9, 136a/20, 136a/21, 137a/21, 137a/22, 137a/2, 137a/23, 137a/25, 137b/14, 137b/19, 137b/21, 138b/4, 138b/21, 138b/22, 139a/3, 139b/22, 140a/13, 140a/13, 140a/15, 140a/16, 140a/17, 141a/25, 143a/10, 143a/11, 143a/20, 143b/6)

→ dīvān-ı Ferāmerz̲ (66b/14), leşker-i Ferāmerz̲ (67a/6)

Ferāmerz̲-i Dilīr *bk.* **Ferāmerz̲** (140a/17)

Ferīdūn Şāh *öz. is.* Kişi adı (115a/8)

Fetīl *bk.* **Fetīl Aġa** (127a/3, 127a/5, 127a/9, 127a/10, 127a/23)

Fetīl Aġa *öz. is.* Mihr-efrūz Bānū'nun hizmetçisi (125b/6, 126b/24, 127a/2, 127a/4, 127a/6, 127a/20)

Feylesof *bk.* **Feylesof-ı Dānā** (3b/18, 3b/24, 4a/1, 4a/1, 5b/11, 6a/4, 6a/9, 6a/23, 6a/23, 6a/25, 6b/1, 6b/2, 6b/4, 6b/5, 6b/6, 6b/7, 6b/7, 6b/9, 6b/10, 11a/25, 12b/12, 13a/25, 32b/22, 44b/10, 84a/16, 137b/15, 139a/11, 139a/13, 139a/15)

Feylesof-ı Dānā *öz. is.* Kişi adı (3a/23, 3b/8, 3b/15, 3b/17, 4a/4, 4a/7, 5a/2, 5a/2, 5b/5, 5b/7, 6a/12-13, 11a/25, 11b/18, 12b/12, 12b/14, 13a/12, 13a/17, 35b/4, 40b/16, 44b/11, 45a/14, 65a/15, 70a/5, 70b/8, 70b/8, 84a/6, 84a/9, 84a/18-19, 85a/1, 96b/12, 102b/6, 102b/7, 109b/14, 113b/7, 113b/7, 117a/2-3, 117a/5, 132a/21, 133b/11)

Feylesof-ı Ekber *bk.* **Feylesof-ı Dānā** (4a/2, 5a/3-4, 5b/8, 13a/4, 15a/6, 79b/13, 84a/12-13, 84a/18, 137b/4, 139a/5, 139a/17)

Fīl-süvār *bk.* **Zerġām-ı Fīl-süvār** (32b/22)

Fīrūz *bk.* **Fīrūz Cihāngīr** (51a/18)

Fīrūz Cihāngīr *öz. is.* Ġażanfer Şāh'ın sol payitaht pehlivanı (51a/7, 51a/17, 115a/2)

-G-

Ġarġanuş *bk.* **Ġarġanuş-ı Çihil-pür-i Çār-çeşm** (75a/24, 75b/1, 75b/4, 75b/5, 75b/6, 75b/7)

Ġarġanuş-ı Çihil-pür-i Çār-çeşm *öz. is.* Kişi adı (75a/24)

Ġaşmışam *öz. is.* Cevāhir Şāh'ın pehlivanı (41a/3, 42b/20, 42b/23, 43a/22, 43a/24, 43a/25, 43a/25, 43b/1, 43b/2, 43b/2, 43b/3, 43b/4, 43b/5, 43b/5, 43b/6, 43b/10, 43b/10, 43b/10, 43b/13)

Ġaşmışam-ı Gürbüz-ten *bk.* **Ġaşmışam** (41a/3, 43a/21, 43a/22, 43a/24, 43a/25)

Ġaygur *öz. is.* Kişi adı (86a/20)

Ġaylān *bk.* **Ġaylān Āhen-i Cebe** (42a/13, 42a/14, 42a/15, 42a/15)

Ġaylān Āhen-i Cebe *öz. is.* Kişi adı (42a/13)

Ġażenfer Şāh *öz. is.* Kişi adı (50a/9, 115a/2)

Ġażanfer Şāh-ı Mücevher-i Ḳabā *bk.* **Ġażenfer Şāh** (50a/9)

Ġażbān *bk.* **Ġażbān-ı Tīġ-zen** (8b/25, 9a/8, 9a/8, 9a/10, 9a/12, 9a/12, 16b/13, 27a/15, 28a/1, 28a/1, 28a/6, 28a/6, 28a/7, 28a/8, 28a/9, 28a/10, 28a/11, 28a/11, 28a/12, 28a/14, 28a/15, 28a/15, 28a/17, 28a/18, 28a/19, 28a/21, 28b/24, 43b/2)

Ġażbān-ı Tīġ-zen *öz. is.* Remed Şah'ın sol kol cihan pehlivanı (5b/24, 8b/5, 9a/7, 24a/14, 25b/11, 26b/4, 40a/19, 43b/1, 114b/24, 132a/11)

Gencūr Aġa *bk.* **Gencūr** (41a/23)

Gencūr *öz. is.* Kişi adı (23a/4, 23a/14, 23a/16, 23a/21, 23b/9, 23b/11, 41a/23)

Gerden-keşān *bk.* **Gerden-keşān ʿAyyār** (33b/17, 59b/14, 137b/9, 137b/9)

Gerden-keşān ʿAyyār *öz. is.* Kişi adı (137b/9)

Gök-serler *bk.* **Korek-serler** (25b/20, 26a/8, 26a/11, 26a/12, 26a/13, 40b/4)

Güher-āb *öz. is.* Bir tür insan, dev veya cin topluluğu (78a/17)

Gül-çehre *bk.* **Gül-çehre Bānū** (1a/5, 2b/8, 2b/10, 5a/11, 5a/14, 6a/8, 13a/18, 13a/19, 13a/20)

Gül-çehre Bānū *öz. is.* Kişi adı(1a/9, 1a/15, 1b/2, 1b/6, 1b/7, 1b/12, 1b/12, 1b/13, 1b/14, 2a/3, 2a/5, 2b/3, 2b/9, 2b/9, 2b/11, 3a/12, 3a/21, 3b/3, 3b/4, 3b/25, 4a/2, 4a/9, 4a/10, 4a/10, 5a/2, 5a/6, 5a/8, 5a/9, 5a/10, 5b/20, 6a/9, 6a/10, 13a/16, 13a/18, 13a/18, 13a/20, 13a/22, 13a/25)

Gül-çehre-i Semen-būş *öz. is.* Kişi adı (1a/5)

Gülgūn *bk.* **Gülgūn Zengī** (27a/22, 27b/9, 27b/16, 27b/17, 27b/25, 28a/3, 28a/6, 28a/6, 28a/8, 28a/17, 28a/19, 28a/20, 28a/21, 28a/23, 28a/24, 28b/1, 28b/6, 28b/7, 28b/7, 28b/8, 28b/17, 28b/19, 28b/20, 28b/24,

28b/25, 29a/4, 29a/7, 29a/12, 29a/13, 29a/15, 29a/20, 29a/23, 29b/2, 29b/3, 29b/4, 29b/6, 29b/7, 29b/9, 29b/10, 29b/10, 29b/11, 29b/11, 29b/12, 29b/14, 29b/15, 29b/17, 29b/17, 29b/18, 29b/19, 29b/19, 29b/20, 29b/20, 29b/22, 29b/23, 29b/24, 30a/1, 30a/2, 30a/2, 30a/3, 30a/4, 30a/5, 30a/5, 30a/6, 30a/6, 30a/7, 30a/8, 30a/8, 30a/9, 30a/10, 30a/10, 30a/11, 30a/13, 30a/13, 30a/14, 30a/16, 30a/17, 30a/19, 45a/5, 53b/12, 53b/13, 53b/13, 53b/13, 53b/14, 97a/24)

Gülgūn Zengī *öz. is.* Kişi adı (27a/19, 27a/23, 27a/25, 27b/3, 27b/4, 27b/6, 27b/6, 27b/9, 27b/13, 27b/19, 27b/21, 27b/22–27b/23, 27b/25, 28a/2–28a/3, 28a/7, 28a/8, 28a/8–28a/9, 28a/13, 28a/19–28a/20, 28a/22, 28b/4, 28b/6, 28b/9, 28b/13, 28b/14, 28b/21, 29a/8, 29a/8, 29a/11, 29a/12–29a/13, 29a/25, 29b/3, 29b/3, 29b/5, 29b/9, 29b/14, 29b/25, 30a/3, 30a/12, 30a/17, 30a/18, 32a/16, 40b/2, 45a/4, 53b/10, 53b/11, 53b/12, 68a/16, 84b/16, 115a/4, 132b/10)

Gürz-i Āṣaf Şāh *bk* **Āṣaf Şāh** (75a/11, 75b/2, 76a/1, 90a/10)

-H-

Ḫāce Yarṭus *öz. is.* "Efendi Yartus", Remed Şah'ın bezirgânbaşısıdır (8a/15, 8a/16, 8a/22, 8a/25, 8b/1, 8b/2, 8b/18, 11a/17)

Ḫāce Sālim *öz. is.* Kafile reisi (13b/24, 13b/24, 14a/3, 14a/5)

Ḫāce Şemāḳlūs*bk.* **Ḫāce Şemāḳlūs Hindī**(57a/19, 57a/20)

Ḫāce Şemāḳlūs Hindī*öz. is.*Eşkbūd Hindī'nin bezirgan başıcısı (57a/19)

Ḫāḳān *öz. is.* Hakaniyye kavminde yer alan kişilerin kullandığı unvan (53a/8, 61b/15)

Ḫāḳānī *öz. is.*Hakaniyye kavminde yer alan kişilerin ikinci ismi(81b/22, 117a/13, 129a/13)

Ḫāḳānīler *öz. is.*Kavim adı (61b/18)

Ḫāḳāniyye*öz. is.*Yer adı (77a/24, 78a/25, 79b/4, 79a/4, 79b/21, 79b/23, 80a/10, 83b/9, 83b/18, 84b/9, 86a/6, 86a/11, 86a/13, 86a/14, 96a/4, 96b/18, 97a/3, 102b/3, 102b/4, 102b/12, 105b/25, 110a/24, 110b/17, 111a/24, 111a/24, 111b/23, 114a/1, 115a/3)

→ ʿazm-ı Ḫāḳāniyye (80a/10, 103a/6)

Ḫāḳān-ı zemīn *öz. is.* Yer adı (50a/10, 50b/23, 51a/22, 51a/23, 51b/20, 51b/24, 61b/12, 61b/13, 63b/12, 64a/9, 64b/21,)

→ ʿazm-ı Ḫāḳān-ı zemīn (61b/14, 63b/12, 64b/18, 64b/18)

Ḫāḳān-ı zemīn *bk.* **Ḫāḳān-ı zemīn** (50b/12, 51b/9, 61b/14)

Ḫāl-i Keyūmerş *bk.* **Āl-i Keyūmerş** (13a/23, 13a/23, 13b/1, 31a/8, 32a/9, 47a/24, 47a/25, 73b/9, 144a/20)

Ḫamāya *bk.* **Şehr-i Ḫamaya** (111a/3, 111b/15, 112a/5, 113a/22, 113a/23, 113b/12)

Hāmūn *bk.* **Hāmūn-ı Der-bend-nişīn** (33a/20, 33a/20, 33a/24, 33a/24)

Hāmūn-ı Der-bend-nişīn *öz. is.* Kişi adı (32b/18, 33a/13, 33a/13, 33a/19, 33b/4)

Ḫārūn Hindī *öz. is.* Muḥarrem Şāh'ın ikinci pehlivanı (112b/20)

Ḫayrān Zengī *öz. is.* Ḳabāliyye ülkesinin şahı Muḳbil Şāh'ın pehlivanlarından birisi (112b/10-11)

Ḫażret-i İlyās Nebī *öz. is.* Hazreti İlyas Aleyhisselam (94a/9)

Ḫażret-i Süleymān *öz. is.* Hazreti Süleyman (30b/10, 33b/16, 58a/19, 59b/10, 70a/20, 77a/4, 77a/9, 109b/11)

Ḫāver *öz. is.* Doğu, Şark (9a/3, 54a/12, 62a/24)

Ḫāver-i ẕemīn *öz. is.* Doğu'daki yerler (24b/17)

Havrān *bk.* **Havrān Hindī** (144a/16, 144a/16, 144a/23, 144a/25, 144b/1, 144b/5, 144b/7, 144b/7, 144b/9, 144b/14, 144b/15, 144b/16, 144b/17, 144b/18, 144b/19)

Havrān Hindī *öz. is.* Muharrem Şah'ın sol kol pehlivanı (140a/22, 144a/9, 144a/11, 144b/5, 144b/12, 144b/13)

Havrān Hindū *bk.* **Havrān Hindī** (144a/7)

Helhelān Hindī *öz. is.* Hürrem Şah'ın cihan pehlivanı (140b/25, 144b/22-23, 144b/24)

Hezīre Bānū *öz. is.* Kadın ismi (63b/23, 63b/23, 64a/1)

Ḫıżr *bk.* **Ḫıżr Nebī** (5a/20, 56a/18,)

Ḫıżr Nebī *öz. is.* Hz. Hızır Aleyhisselam (106a/15)

Hind-Hindī *öz. is.* Irk ve millet ismi, Hintli, Hindistanlı (50b/11, 61a/25, 79a/21, 80b/10, 81b/15, 82a/6, 83a/20, 108a/15, 114a/9, 114b/17, 116a/3, 117a/7, 117a/13, 117a/18, 117b/4, 117b/25, 119a/2, 119a/8, 119a/10, 119b/24, 121a/20, 121b/12, 121b/13, 122b/24, 123a/2, 123b/10, 123b/12, 123b/13, 124b/2, 130a/13, 131a/25, 131b/21, 132a/5, 133a/11,

137a/19, 137b/22, 138a/2, 138b/17, 140a/18, 140b/7, 141b/9, 143a/5, 143b/2, 144a/7, 144a/11)

→ Dānā-yı Hind (112a/1), memālik-i Hind (112a/4)

Hindīstān *öz. is.* Yer adı (57a/16, 108a/14, 114a/1, 114b/20, 115b/24, 116b/17, 124a/10, 131b/1, 136a/1, 140a/24, 140b/16, 141a/12, 141b/4, 141b/7, 143a/7, 144b/23)

→ ṣāḥib-ḳırān-ı Hindīstān (82a/11, 104b/12), Dānā-yı Hindīstān (112a/2)

Hindūsın *bk.* **Hindistān** (24b/17)

Ḫişām *bk.* **Ḫişām-ı Ẕūr** (129a/18)

Ḫişām-ı Ẕūr Kişi adı (129a/17-129a/18)

Ḫorāsān *öz. is.* İran'ın doğusunda bulunan ve "Doğan güneş" manasına geldiği söylenen geniş arazi (9a/9, 17a/9, 110b/10)

Ḫorūs *öz. is.* Antik Mısır mitolojisinde gök tanrısıdır (59b/16)

Ḫoten *öz. is.* Hoten, Türkistan veya Doğu Türkistan, ceylanları ve miski ile ünlü yöre (110b/9)

Ḫun-ḫār *bk.* **Ḫun-ḫār Hindī** (111a/6, 111a/12, 111b/3, 111b/4, 111b/9, 111b/10, 111b/16, 121b/24, 121b/25, 122a/2, 122a/4, 122a/6, 122a/8, 122a/9, 122a/10, 122a/10, 122a/11, 122a/14, 122a/16, 122a/18, 122a/18, 122b/16, 129a/8)

→ serāy-ı Ḫun-ḫār (111a/6)

Ḫun-ḫār Hindī *öz. is.*Rāy-ı Āʿẓam'ın pehlivanlarından birisi (108a/15, 111a/5, 111a/6, 111a/10, 111a/13, 111a/13, 111a/16, 111a/18, 111b/6, 111b/9, 112a/10, 117a/13, 121b/5, 121b/6, 121b/22, 121b/25, 122a/1, 122a/7, 122a/12, 122a/15, 122a/25, 122b/16, 129a/4, 129a/7)

Ḫurūc *öz. is.* Kişi adı (111b/22, 125b/12, 125b/19, 125b/20, 125b/22, 125b/24)

Ḫurūc Zengī *bk.* **Ḫurūc** (112a/23)

→ ṣāhib-i Ḫurūc Zengī (112a/23)

Ḫurūc-ı Cinni *bk.* **Ḫurūc** (126a/3)

Ḫusrev *bk.* **Ḫusrev Şāh** (51a/3, 51a/4)

Ḫusrev Şāh *öz. is.* Kişi adı (51a/8, 115a/3)

Ḫusrev Şāh-ı Zerrīn Tāc *bk.* **Ḫusrev Şāh** (50a/9-10)

Ḫusrev-i Ejderḥā *öz. is.* Kişi adı(31a/19)

Ḫusrev-i Ejderhā-bend *bk.* **Ḫusrev-i Ejderḥā** (38b/10-11)

Ḫusrevīler *öz. is.* Kavim adı (82a/10)

Hūşeng-ābād *öz. is.* Yer adı (49b/19, 111a/25)

Hūşeng Şāh *öz. is.*Kişi adı (49b/19, 82a/10, 137b/5-6)

→ nesl-i Hūşeng Şāh (80a/19)

Hūşeng Şāh İbn-i Mühelhilān *bk.* **Hūşeng Şāh** (49b/19)

Hümām *bk.* **Hümām Nerre** (74b/23)

Hümām Nerre *öz. is.* Kişi adı (74b/21)

Hürmüz *bk.* **Hürmüz Şāh** (87a/25)

Hürmüz-i Nev-civān*bk.* **Hürmüz Şāh** (87a/3)

Hürmüz Şāh *öz. is.*Kişi adı (87a/10, 115a/10)

Ḥürrem*bk.* **Ḥürrem Şāh** (140b/21, 141a/2,)

Ḥürrem-ābād *öz. is.* Yer adı (112b/1)

Ḥürrem Şāh *öz. is.* Muḥarrem-ābād şahı Muḥarrem Şāh'ın kardeşi (112b/1, 140a/19, 140b/21, 140b/21, 140b/22, 140b/23-24, 140b/24, 141a/3, 141a/4, 141a/5)

Ḥüsām *öz. is.* Kişi ismi (4a/23, 4b/1, 4b/3, 4b/21,4b/22, 4b/23, 4b/23, 4b/25, 18a/18, 18a/18, 52a/21, 52a/22)

Ḥüsām-ı Şuʿbede-bāz *bk.* **Ḥüsām** (4a/17)

Ḥüsām-ı Zūr-āver *bk.* **Ḥüsām** (4b/23-24, 18a/17, 52a/20, 52b/13)

Ḥüsām-ı Zūr-bāz *bk.* **Ḥüsām** (4a/19, 4a/22, 4b/1, 4b/14, 4b/18)

Ḥüsrevīler *öz. is.* Kavim adı (82a/10)

-İ-

İblāġ *bk.* **İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrī** (22a/10, 121a/24)

İblāġ-ı Baḥrī*bk.* **İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrī** (121a/16)

İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrī *öz. is.* Hayvan ismi, At (22a/10, 37b/13, 52a/9, 115b/6, 120b/23)

İbn-i ʿĀd *öz. is.* Kavim adı (83b/11)

İbn-i Ādem *bk.* **Keyūmerş-i İbn-i Ādem Ṣafī** (73b/4)

İbn-i Rüstem*bk.* **Rüstem** (11a/14)

İbn-i Sāʿuc *bk.* **Āṣaf Şāh İbn-i Sāʿūc** (73b/4)

ʿİfrit *bk.* **ʿİfrit-i Bedevī** (63b/20, 74a/4)

ʿİfrit-i Bedevī *öz. is.* Cin adı (73b/23, 73b/23, 74a/11, 87b/20)

ʿİfrīt-i Padūn *öz. is.* Cin adı (73b/17)

İḳlīm-i Hindī *öz. is.* Hind iklimlerinin olduğu yerler (110b/12)

İlyās Nebī *bk.* **Ḥażret-i İlyās Nebī** (95b/8)

İlyās Şāh *öz. is.* Laysāniyye ülkesinin şahı (112a/24, 140a/18, 140b/11)

Īrān *öz. is.*Yer adı (50b/12)

Īran-ı zemīn *bk.* **Īrān** (25a/4, 34a/5)

→ diyār-ı Īrān (150b/8)

İşfeḥān *öz. is.* İran sınırları içinde yer alan bir şehir (34a/24, 126b/7)

İskender *bk.* **İskender-i Kübrā** (103b/6)

→ pīrāhen-i İskender (70a/4), gürz-i İskender (106b/10), nīze-i İskender (68a/23), sera-perde-i İskender (66a/10), siper-i İskender (68a/21), efser-i İskender (109b/12), sedd-i İskender (122a/3)

İskender-i Kübrā *öz. is.*Tüm padişahların boyun eğdiği padişah (15a/4, 64b/21)

→ sera-perde-i İskender-i Kübrā (79b/5)

İslām *öz. is.* Din adı (7b/5)

→ leşker-i islām (83a/6), ordu-yı islām (86b/8), ʿasker-i islām (86b/6), daʿvet-i islām it- (88a/15), dilāverān-ı islām (84b/17)

ʿİşve *bk.* **Pür-ʿİşve Bānū** (118b/3, 118b/4, 118b/19, 118b/21)

-J-

Jīvek *bk.* **Jīvek ʿAyyār** (34a/1, 41b/9)

Jīvek ʿAyyār *öz. is.* Ferāmerz'in kurnaz pehlivanı (36a/21)

-K-

Ḳabāliyye *öz. is.* Yer adı (112a/24, 112b/8, 113a/10, 131a/25)

Ḳāf *bk.* **Kūh-ı Ḳāf** (73b/5, 115a/12)

→ kūh-ı ḳāf (49b/2)

Kāfūr Aġa *öz. is.* Kişi adı (126a/3)

Ḳahhār *bk.* **Ḳahhār-ı Āʿẓam** (37a/4, 37a/5, 37a/13, 37a/13, 37a/14, 37a/14, 37a/23, 37a/25, 37a/25, 37b/3, 37b/4, 37b/7, 37b/8, 37b/13, 37b/15, 37b/17, 37b/17, 37b/18, 37b/22, 37b/25, 38a/2, 38a/4, 38a/5, 38a/6, 38a/8, 38a/12, 38a/12, 38a/13, 38a/14, 38a/17, 38a/17, 38a/18, 38a/18, 38a/19, 38a/20, 38a/23, 38a/23, 38b/15, 38b/15, 38b/15, 38b/17, 38b/17, 38b/18, 38b/19, 38b/20, 38b/20, 38b/23, 38b/24, 38b/25, 39a/3, 39a/3, 39a/4, 39a/4, 39a/5, 39a/8, 39a/8, 39a/9, 39a/10, 39a/12, 39a/14, 39a/14, 39a/15, 39a/16, 39a/16, 39a/17, 39a/18, 39a/18, 39a/20, 39a/20, 39a/21, 39a/22, 39a/22, 39a/23, 39a/24, 39a/24, 39a/25, 39b/1, 39b/3, 39b/4, 39b/4, 39b/11, 39b/12, 39b/13, 39b/14, 39b/20, 39b/21, 39b/21, 39b/24, 40a/3, 40a/4, 40b/5, 43a/13, 45b/2, 45b/5, 45b/14, 46a/5, 46a/13, 46a/14, 46b/9, 46b/9, 46b/9, 46b/10,

47a/20, 47a/20, 47a/21, 47a/23, 47a/24, 47b/3, 47b/3, 47b/4, 47b/5, 47b/5, 47b/10, 47b/12, 47b/13, 47b/13, 47b/13, 47b/14, 47b/18, 47b/20, 48a/2, 48a/3, 48a/5, 48a/7, 48a/9, 50b/8, 51a/3, 57b/3, 61b/7, 61b/25, 68b/17, 68b/18, 70b/9, 80a/23, 80b/3, 81b/9, 82a/25, 84b/5, 84b/6, 84b/7, 84b/24, 85a/7, 85a/7, 85a/9, 85a/10, 85a/11, 85a/15, 85a/17, 85a/18, 85a/23, 85b/3, 85b/4, 85b/9, 85b/10, 85b/10, 85b/13, 85b/14, 85b/17, 85b/17, 85b/18, 85b/21, 86a/7, 86a/8, 86a/10, 86a/10, 86a/13, 86a/13, 86a/19, 86a/25, 86b/1, 86b/1, 86b/4, 86b/5, 86b/6, 86b/15, 86b/15, 96b/11, 96b/18, 96b/19, 96b/19, 97a/7, 98a/12, 98a/17, 101a/9, 123b/12)

Ḳahhār-ı Āʿẓam *öz. is.* Kişi adı (33b/24, 34a/2, 34a/3, 36a/10, 36a/13, 36a/15, 36a/16, 36a/18, 36b/5, 36b/8, 36b/9-36b/10, 36b/13, 36b/16, 36b/17-36b/18, 36b/18, 36b/19, 36b/20, 36b/20, 36b/22, 36b/23, 36b/25, 37a/3, 37a/4, 37a/5, 37a/10, 37a/12, 37a/14, 37a/19, 37a/24, 37b/2, 37b/3, 37b/6, 37b/9, 37b/10- 37b/11, 37b/12, 37b/19, 37b/19, 37b/21, 37b/22, 37b/25, 38a/3, 38a/5, 38a/8, 38a/10, 38a/15, 38a/19, 38a/24, 38b/13, 38b/18, 38b/21, 38b/23, 39a/7, 39b/11, 39b/17, 39b/19, 40b/5, 41a/15, 45a/24, 45b/6, 45b/10, 46a/1, 46a/14, 46b/1, 46b/7, 46b/14, 46b/16, 46b/17, 46b/18, 46b/19, 46b/24, 47a/7, 47a/17, 47a/20, 47a/20, 47a/25, 47b/2, 47b/9, 47b/11, 47b/23, 47b/24, 47b/25, 48a/19, 50a/4, 50b/16, 51a/2, 58a/21, 61b/15, 68b/16, 68b/18, 70a/6, 79b/10, 80a/12, 80a/16, 80a/23, 80b/20, 80b/25, 82a/14, 82b/1, 84b/2- 84b/3, 84b/3, 84b/22, 85a/2, 85a/4, 85a/11, 85a/16, 85b/7, 85b/11, 85b/18, 86a/2, 86a/15, 86a/17, 86a/21, 96b/9, 96b/18, 96b/22, 97a/4, 97a/5, 97a/14, 97a/22, 97a/24, 97b/1, 97b/12, 98a/9, 98a/21, 98b/21, 100b/20, 103b/11, 114b/15, 114b/16, 115a/5, 123b/9, 123b/11, 123b/13)

Ḳahḳaşān *bk.* **Ḳahḳaşān-ı Ẕīr-dest** (30b/7, 30b/8, 30b/9, 30b/21, 30b/24, 30b/24, 30b/25, 30b/25, 31a/3, 31a/5, 31a/6, 31a/7, 31a/11, 31a/13, 31a/14, 31a/15, 31a/18, 31a/18, 31a/19, 31a/20, 31a/21, 31a/21, 31a/22, 31a/23, 31b/2, 31b/3, 31b/3, 31b/4, 31b/6, 31b/6, 31b/6, 31b/7, 31b/8, 31b/8, 31b/9, 31b/11, 31b/11, 31b/13, 31b/14, 31b/15, 31b/16, 31b/17, 31b/17, 31b/19, 31b/20, 31b/21, 31b/21, 31b/22, 31b/23, 31b/24, 31b/24, 31b/25, 31b/25, 32a/2, 32a/2,

32a/2, 32a/3, 32a/3, 32a/4, 32a/6, 32a/10, 32a/11, 32a/12, 32a/13, 32a/13, 32a/15, 32a/17, 32a/24, 36a/25, 38b/10, 40b/3, 45a/6, 45a/16, 47a/5, 47b/1, 47b/4, 47b/5, 47b/6, 50b/8, 52a/17, 61b/25, 62b/5, 62b/6, 62b/7, 62b/7, 62b/9, 62b/11, 62b/11, 62b/11, 62b/13, 62b/14, 62b/14, 67a/8, 67a/9, 67a/16, 67b/23, 80b/12, 81b/9, 82a/14, 82b/1, 97a/25, 110b/13, 110b/13, 110b/14, 110b/14, 110b/14, 110b/24, 114b/10, 114b/16, 114b/16, 114b/18, 114b/21, 123b/15, 129a/12, 136a/9)

Ḳahḳaşān-ı Ẕīr-dest *öz. is.* Kişi adı (30b/7, 30b/20, 31a/2, 31a/3, 40b/3, 47b/5, 52a/4, 61b/15, 62a/23, 67a/6, 80a/12, 80b/12, 84b/15, 86a/23-86a/24, 97b/1, 110b/13, 114a/20-114a/21, 114b/10, 114b/11, 115b/17, 123b/14, 132a/2, 136a/9, 143a/11)

Ḳahremān *öz. is.* Kişi adı (140b/8)

→ āl-i ḳahremān (85b/11), nesl-i ḳahremān (13a/23)

Ḳahremān-ı Ḳattal *bk.* **Ḳahremān** (34a/2)

Ḳahremān-ābād *öz. is.* Yer adı (34a/2, 40a/4, 40a/11)

Ḳahṭamūr *bk.* **Ḳahṭamūr-ı Kūh-ser** (95a/13, 95a/17, 95a/18, 95a/22, 95a/23, 95a/23, 95a/23)

Ḳahṭamūr Nerre *bk.* **Ḳahṭamūr-ı Kūh-ser** (95a14, 95a/19, 95a/24)

Ḳahṭamūr-ı Kūh-ser *öz. is.* Kişi adı (89b/22)

Ḳahṭamur-ı Kūh-ser Nerre *bk.* **Ḳahṭamur-ı Kūh-ser** (95a/12)

Ḳalʿa-i Ābād *öz. is.* Yer adı (36a/1, 36a/9, 36b/17, 39b/9)

Ḳalʿa-i Bādpā *öz. is.* Yer adı (33b/15, 34a/5-34a/6, 34a/7, 35b/25, 36a/1, 36a/3, 59b/13)

Ḳalʿa-i Beyāz *öz. is.* Yer adı (24b/16, 24b/24, 24b/25, 24b/25, 25a/1, 25a/10, 25a/11)

Ḳalʿa-i Cevher-ābād *bk.* **Cevher-ābād** (39b/15, 60b/25, 61b/11, 70a/2, 78b/1)

Ḳalʿa-i Cihān-efrūz *öz. is.* Yer adı (50a/9, 50b/12, 50b/15, 50b/17, 50b/17, 51b/22, 52a/6, 61b/12)

Ḳalʿa-i Cihān-Efrūz-ı Ḫāḳānīyye *bk.* **Ḳalʿa-i Cihān-efrūz** (50b/10)

Ḳalʿa-i Elmās *öz. is.*Yer adı (90b/24-90b/25, 96a/8)

Ḳalʿa-i Eşk-ābād *bk.* **Eşk-ābād** (57a/23)

Ḳalʿa-i Farġūn *öz. is.* Yer adı (56b/20, 56b/21, 56b/23-24)

Ḳalʿa-i Fermān-ābād *öz. is.* Yer adı (39b/5)

Ḳalʿa-i Hūşeng-ābād *bk.* **Hūşeng-ābād** (50a/2)

Ḳalʿa-i Ḳanāṭūr *öz. is.* Yer adı (24b/12)

Ḳalʿa-i Kehkeşān *öz. is.* Yer adı (72b/10, 76a/20)

Ḳalʿa-i Lā-hor *öz. is.* Yer adı (63b/22)

→ ʿazm-i Lā-hor (64a/11)

Ḳalʿa-i Laʿlūn *öz. is.* Yer adı (89a/7, 90a/4, 90a/5, 90b/21)

Ḳalʿa-i Lūʾlū*öz. is.*Yer adı (87b/4, 87b/5, 87b/9, 91b/13)

→ ʿazm-ı kūh-ı heft-gān ve Ḳalʿa-i Lūʾlū (87b/5)

Ḳalʿa-i Lūlūn *öz. is.* Yer adı (91b/13)

Ḳalʿa-i Madūn*bk.* **Kūh-ı Madūn** (5b/23, 5b/24, 6a/20, 6a/21, 6a/25, 8a/22)

Ḳalʿa-i Metīn *öz. is.* Yer adı (26a/20, 70b/2)

Ḳalʿaʾ-i Pervīn *öz. is.* Yer adı (30b/23)

Ḳalʿa-i Pīrūz *öz. is.* Yer adı (89a6-7, 90a/5)

Ḳalʿa-i Ṣaʿbā *öz. is.* Yer adı (32b/16-17)

Ḳalʿa-i Seḫāb*öz. is.*Yer adı (70a/21-70a/22, 71a/15)

Ḳalʿa-i Seḫāb Nerre *öz. is.* Yer adı (70b/11)

Ḳalʿa-i Siyāmek *öz. is.* Yer adı (57a/20, 60a/24, 60b/6, 60b/7)

Ḳalʿa-i Siyāmek Şāh *bk.* **Ḳalʿa-i Siyāmek** (60b/6)

Ḳalʿa-i Sürḫ *öz. is.* Yer adı (55a/2)

Ḳalʿa-i Şeddād *öz. is.* Yer adı (85a/20)

Ḳalʿa-i Ṭumṭurāḳ *öz. is.* Yer adı (57a/12, 57b/13, 60b/2)

Ḳalʿa-i Var-derāz *öz. is.* Yer adı (64b/17)

Ḳalʿa-i Var-dīrāz *öz. is.* Yer adı (63b/20)

Ḳalʿa-i Yāḳūt *öz. is.* Yer adı (91b/10, 91b/11, 92a/1)

Ḳalʿa-iYendb *öz. is.* Yer adı (27a/19)

Ḳalʿa-i Zeberced *öz. is.* Yer adı (88b/5, 88b/11, 89b/25, 90b/25- 91a/1)

Ḳalʿa-i Zümrüd *öz. is.*Yer adı (90b/21, 90b/22)

Ḳalendaḫt Bānū *öz. is.* Kişi adı (50a/12, 50a/14, 50a/22, 51b/10)

Kālūs*bk.* **Kālūs Hindī** (112b/6, 119a/12, 119a/14, 119a/15, 119a/16, 119a/17, 119a/17, 119a/18, 119a/18)

Kālūs Hindī *öz. is.* Laysāniyye ülkesinin şahı İlyās Şāh'ın cihan pehlivanlarından birisi (112b/3, 112b/5, 119a/15)

Kālūs Laysānī *bk.* **Kālūs Hindī**(119a/11)

Ḳam-hor *bk.* **Ḳam-hor-ı Aḥżerī** (14b/13, 14b/14, 14b/25, 15a/1, 15a/2, 15a/16,

15a/19, 15b/5, 15b/5, 15b/6, 15b/6, 15b/9, 15b/10, 15b/11, 16a/14, 16b/21, 16b/21, 16b/21, 16b/22, 16b/22, 17b/8, 17b/23, 17b/23, 18a/2, 43a/25, 43b/1)

Ḳam-hor-ı Aḥżerī *öz. is.* Cumhur-ı Ahzeri'nin kardeşi (13b/7, 14b/12, 14b/14, 14b/20, 15a/9, 15a/11, 15a/23, 15b/8, 16a/11, 16b/20, 24a/13, 40a/21, 43a/24, 67a/21, 114b/25)

Kāmrān Pīr *öz. is.* Kübrān Rāhib'in Müslüman olduktan sonra kullandığı isim (110a/22)

Ḳamṭūr *bk.* **Ḳamṭūr Pīr** (134a/4, 134a/4, 134a/7, 134a/9, 134a/12, 134a/13, 134a/13, 134a/19, 134a/23, 134a/24, 134a/24, 134b/3, 135a/8)

Ḳamṭūr Pīr *öz. is.* Kişi adı (134a/4, 134b/6, 136a/1, 136a/18)

Ḳamṭūr Zengī *bk.* **Ḳamṭūr** (134a/7, 134a/13- 134a/14, 134a/15, 134a/16, 136a/24)

Ḳanāṭūr *bk.* **Ḳanāṭūr Zengī** (24a/6, 24a/8, 24a/11, 24a/14, 24a/16, 24a/22, 24a/24, 24a/25, 24b/1, 24b/10, 24b/11, 26b/8, 26b/11, 26b/23, 30a/18, 38b/10, 44b/2, 44b/4, 50b/8, 53b/20, 53b/21, 53b/21, 53b/22, 53b/23, 68a/10, 97a/23)

Ḳanāṭūr Zengī *öz. is.* Kişi adı (23b/24, 24a/3, 24a/4, 24a/7, 24a/12, 24a/12, 24a/13, 24a/15, 24a/16, 24a/18, 24a/20, 24a/22, 24b/2, 24b/2, 24b/8, 24b/8, 24b/9, 24b/9, 24b/13, 24b/13, 25b/11, 26a/17, 26a/19, 26a/21, 26a/23, 26a/25, 26b/3, 26b/5, 26b/8, 26b/16, 26b/18, 26b/21, 26b/23, 26b/24, 32a/16, 40a/25, 44b/2, 53b/1, 53b/19, 68a/5, 68a/10, 68b/4, 84b/16, 115a/5, 132b/10)

Ḳanber Aġa *öz. is.* Kişi adı (126a/3)

Ḳanṭūr Zengī *öz. is.* Ḳanāṭūr Zengī'nin oğlu (24a/5, 24b/2, 24b/10, 53b/2)

Kāpūs *bk.* **Kāpus Nerre** (86a/11)

Kāpus Nerre *öz. is.* Kişi adı (85b/18, 86a/10-86a/11)

Ḳarmadīc *öz. is.* Kişi adı (72b/12, 72b/17, 75a/20)

Ḳarṭās *bk.* **Ḳarṭās-ı Merdom-ser** (1b/2, 1b/3, 1b/4, 1b/5, 1b/10, 1b/11, 1b/11, 1b/15, 1b/16, 1b/21, 1b/21, 1b/24, 1b/24, 1b/25, 2a/2, 2b/12, 3a/22, 3a/22, 3b/1, 3b/9, 3b/9, 3b/11, 3b/12, 3b/18, 3b/21, 3b/21, 5b/21, 6a/7, 6a/9, 6a/11, 6a/16, 6a/21, 6a/22, 6a/22, 6a/24, 6a/25, 6b/8, 6b/10, 7a/8, 7a/9, 7a/10, 8a/2, 8a/3, 8a/3, 8a/5, 8a/9, 8a/11, 8b/14, 8b/14, 8b/15, 8b/15, 8b/23, 8b/25, 9a/4, 10a/7, 10a/10, 10a/11, 10b/4, 10b/5, 10b/6, 10b/18,

10b/21, 10b/25, 10b/25, 11a/1, 11a/3, 11a/3, 11a/4, 11a/4, 11a/4, 11a/13, 11a/23, 11a/24, 11b/9, 11b/10, 11b/10, 12a/3, 12a/4, 12a/6, 12a/7, 12a/9, 12a/9, 12a/19, 12a/23, 12a/23, 12b/16, 12b/16, 13a/3, 16b/14, 16b/22, 17a/11, 17a/24, 17b/4, 17b/8, 17b/8, 17b/8, 18a/17, 18b/10, 18b/10, 18b/23, 19a/7, 19a/10, 19a/10, 20a/23, 20b/2, 20b/3, 23a/6, 23a/13, 23a/16, 23a/20, 23a/21, 24a/13, 24b/2, 25b/24, 26a/14, 26a/14, 26a/15, 26b/1, 26b/2, 26b/4, 26b/5, 26b/6, 26b/7, 26b/7, 27a/2, 27a/2, 27a/3, 27a/4, 27a/5, 27a/6, 29a/3, 29a/4, 29a/4, 29a/6, 29a/10, 29a/10, 29a/11, 29b/13, 29b/14, 29a/15, 29a/15, 29a/16, 29a/20, 29a/23, 29a/24, 29b/6, 30a/13, 30a/14, 30b/1, 30b/2, 32b/10, 35b/14, 35b/21, 35b/25, 36a/1, 36a/2, 36a/3, 36a/12, 36a/12, 36a/12, 36a/12, 36a/14, 37a/1, 37a/23, 38b/4, 39b/3, 39b/9, 39b/9, 39b/9, 41b/22, 42b/3, 42b/3, 43a/5, 43a/7, 43a/12, 43b/1, 43b/3, 43b/23, 43b/24, 43b/25, 44a/2, 44a/3, 44a/6, 44a/7, 44a/8, 44a/24, 44b/10, 44b/11, 46a/23, 54b/24, 70a/5, 83b/13, 85a/8, 85a/15, 85a/16, 85a/17, 85b/6, 85b/6, 85b/8, 86a/3, 86a/5, 86a/7, 86a/8, 86a/8, 86a/9, 86a/11, 86a/12, 86a/13, 86a/24, 86b/6, 86b/9, 86b/13, 86b/14, 86b/16, 96b/8, 96b/9, 96b/11, 96b/16, 96b/17, 97a/7, 96b/23, 101b/24, 101b/25, 102a/16, 102a/18, 102a/20, 102b/1, 102b/3, 102b/4, 102b/5, 102b/9, 102b/13, 102b/14, 102b/16, 102b/16, 102b/17, 102b/17, 102b/18, 102b/19, 102b/21, 102b/21, 102b/21, 102b/23, 102b/24, 102b/25, 102b/25, 103a/2, 103a/7, 106a/10, 113a/20, 113b/1, 115b/21, 119a/19, 119a/23, 119b/1, 119b/1, 120a/6, 120a/9, 120a/11, 120a/14, 120a/18, 120a/21, 120a/22, 121a/4, 122a/19, 123a/1, 123b/2, 123b/4, 125a/12, 125a/13, 129a/20, 129a/21, 129b/1, 131a/8, 132b/11, 139b/23, 139b/24, 140a/12)

Ḳarṭās-ı Merdom-ser *öz. is.* Kişi adı (1b/1, 1b/9, 1b/15, 2a/7, 3b/2, 3b/7, 3b/20, 5b/20, 10b/6, 10b/17, 11b/7, 16b/19, 23a/13, 28b/17, 35b/11, 39b/4, 70a/4, 84b/8-84b/9, 85a/2, 85a/15, 96b/15, 101b/23, 113a/20, 113a/22, 115b/12, 119a/12, 122b/22)

Ḳarṭas-ı Merdom-ser Nerre *bk.* **Ḳarṭās-ı Merdom-ser** (11b/7-8)

Ḳarṭās Nerre *bk.* **Ḳarṭās-ı Merdom-ser** (86a/3)

Ḳaṭrāna deñizi *öz. is.* Yer adı (77a/17)

Ḳattāl *bk.* **Ḳattāl Zengī** (33b/4, 38a/6, 38a/9, 39a/9, 39a/21, 39b/12, 40a/1,

40b/1, 40b/2, 40b/11, 42b/18, 44a/22, 46b/21, 46b/22, 46b/22, 47a/1, 47a/23, 48a/24, 52b/17, 54b/4, 62b/22, 63a/14, 64b/19, 65a/14, 66b/24, 68a/18, 68b/10, 68b/11, 68b/13, 68b/14, 78b/18, 79a/11, 79b/4, 79b/20, 79b/21, 79b/22, 79b/23, 92a/16, 104b/15, 107b/25, 108a/5, 108a/5, 115a/9, 115a/12, 121b/4, 121b/4, 122b/10, 122b/12, 122b/15, 130b/9)

Ḳattāl Zengī *öz. is.* Ferāmerz'inlakabı (33b/23, 35a/12, 35b/5, 35b/23, 37b/4, 37b/25, 39b/19, 39b/20, 39b/21, 39b/25, 40a/2, 40a/25, 40b/4, 40b/8, 40b/18, 40b/25, 41a/9, 41a/19, 41b/20, 41b724, 42a/1, 42a/2, 42b/23, 43a/1, 43a/3, 43a/22, 43b/4, 43b/20, 44b/19, 45a/12, 45a/16, 45b/1, 45b/7, 46a/7, 46a/15, 46a/16, 46a/17, 46b/20, 46b/23, 46b/25, 47a/3, 47b/14, 47b/15, 48a/15, 48b/11, 48b/12, 49a/7, 49b/17, 50a/1, 50a/23, 50a/24, 50b/9, 51a/1, 51a/1, 51b/9, 51b/25, 52a/13, 53a/13, 53b/5, 54a/24, 54b/7, 58a/20, 58a/22, 58a/23, 58a/25, 58b/1, 59a/18, 59a/18, 60b/4, 60b/5, 60b/25, 61a/2, 61b/8-61b/9, 61b/10, 61b/12, 61b/19, 61b/20, 62a/20, 62b/23, 63a/3, 63a/8, 64a/10, 65a/6, 65a/7, 65a/16-65a/17, 65a/22, 66a/12, 66b/11, 67b/5, 68b/5, 69a/6, 69b/1, 69b/4, 69b/7, 69b/10, 69b/15, 70a/15, 70a/24, 70b/9, 72a/11, 72b/4, 74a/14, 74a/20, 75b/21-75b/22, 75b/22, 76a/11, 76a/15, 77b/4, 78a/12, 79a/7, 79a/9-79a/10, 79b/2, 79b/15, 80a/1, 80a/20, 80a/20, 80a/21, 80a/24, 80a/24, 80b1, 80b/4, 83b/6, 83b/20, 86b/16, 89b/18, 91b/21, 92a/18, 92a/9, 95a/1, 95a/3, 95a/4, 95a/8, 95a/18, 95b/11, 95b/24, 96a/13, 96b/11-96b/12, 100b/2, 101a/10, 101b/21, 102b/5, 103a/10, 103a/11, 104b/9, 105b/11, 106a/7-106a/8, 106b/15, 106b/15, 107b/10, 107b/24, 108a/4, 108a/5, 108a/6, 108a/7, 108a/20, 108a/20, 108a/22, 108b/2, 108b/2-108b/3, 18b/19, 108b/19, 109a/12, 111a/9, 111b/9, 111b/11, 111b/15, 111b/17, 111b/21, 112a/2, 112a/14, 112a/17, 113a/17, 113a/25, 113b/16, 114a/11, 114a/1, 114a/8, 114a/18, 114a/22, 114a/23, 114a/25, 114b/5, 114b/13, 114b/17, 115a/9, 115a12-115a/13, 115a/19, 115b/1, 115b/1, 115b/2, 115b/7, 116a/5, 116b/18, 117a/7, 117a/14, 117b/19, 117b/21, 117b/24, 118a/22, 118a/23, 118a/24, 118b/2, 118b/16, 119a/14, 119b/13, 119b/15, 119b/21, 120a/2, 120a/22-120a/23, 120b/3, 120b/20, 121a/22, 121a/23-121a/24, 121b/5, 121b/8, 121b/9, 121b/23,

122b/1, 122b/11-122b/12, 122b/13, 122b/13, 127a/7, 127b/9, 127b/10, 127b/12-127b/13, 127b/13, 127b/16, 128a/1, 128a/9, 128a/10, 128b/5, 128b/9, 129a/5, 130a/8, 130a/9, 130a/18, 130a/22, 130b/2, 130b/8, 131a/12, 131b/20, 135a/3, 135a/9, 138b/10-138b/11, 140a/1, 140a/7, 140a/10, 140b/7-140b/8, 141b/3, 141b/5, 143a/4-143a/5)

→ ʿazm-i Ḳattāl Zengī (6a/22)

Ḳattāl-ı Merdom-ḫor *bk.* **Ḳattāl Zengī** (5b/25, 6a/2, 6a/19, 6b/12, 6b/13, 6b/19, 7b/9, 8a/25, 8b/16, 10b/12, 11a/6, 11a/7, 11b/1, 25a/4)

Ḳattāl Zengī-i Merdom-ḫor *bk.* **Ḳattāl Zengī** (51b/6, 111a/21)

Ḳaytān Zengī *öz. is.* Şehr-i Nümā ülkesinin şahı Tefāruḳ Şāh'ın pehlivanlarından birisi (112b/14, 120b/13, 121a/5, 121a/9, 121a/10, 121a/15, 121a/16, 121a/18, 121a/19, 121a/20, 121a/22, 121b/38)

Ḳayṭur Zengī *öz. is.* Kişi adı (132a/14)

Kehkeşān *bk.* **Kehkeşān-ı Zīr-dest** (72a/25, 72b/8, 72b/14, 72b/16, 74b/18, 75a/19, 75a/19, 75b/14, 75b/18, 75b/22, 76a/1, 76a/2, 76a/4, 76a/5, 76a/6, 76a/6, 76a/8, 76a/13, 76a/14, 76a/24, 76a/24, 76b/5, 76b/5, 76b/7, 76b/8, 76b/8, 76b/8, 76b/11, 76b/15, 76b/19, 76b/20, 76b/21, 76b/21, 77a/13, 77a/13, 77a/14, 77a/25, 77b/13, 78a/9, 78a/11, 78a/11, 78a/13, 86b/19, 87b/3, 87b/7, 88a/10, 88b/14, 89a/3, 90a/23, 90a/25, 90b/1, 90b/10, 94b/14, 95a/6, 95a/11, 95a/16, 95b/4, 96a/23, 96b/14, 103b/8, 115a/25)

→ ḳalʿa-i Kehkeşān (72b/10, 72b/10, 75a/20-75a/21, 76a/20, 76a/25, 76b/1, 76b/21, 86b/19), serāy-ı kehkeşān (76a/23)

Kehkeşān Dīv-i Ṣad-ser ü ʿAnḳā-ser ü Heft-çeşm-i Āteş-efrūz *öz. is.* Kişi adı (72a/25-72b/1)

Kehkeşān Nerre *bk.* **Kehkeşān-ı Zīr-dest** (72b/4, 72b/10, 72b/13, 72b/16, 74b/3, 74b/4, 74b/6, 74b/11, 74b/18, 75a/3, 75a/20, 75a/23, 75a/23-75a/24, 75b/10, 75b/15, 75b/20, 76a/3, 76a/8, 76a/10, 76a/17, 76b/10, 76b/12, 76b/14, 76b/17, 76b/19, 76b/22, 77a/19, 77b/1, 87a/10, 89a/12)

Kehkeşān-ı Vāran-ṭus *bk.* **Kehkeşān-ı Zīr-dest** (103a/4)

Kehkeşān-ı Zīr-dest *öz. is.* Kişi adı (80a/12, 84b/16)

Kelān Cāẕū *bk.* Keylān Cāẕū (131a/16)

Keyāmerz *öz. is.* Tefaruk Şah'ın baş askeri (121a/4, 121a/25, 121b/7)

Keyāmerz Kemendāz *bk.* **Keyāmerz** (120b/13, 121a/3)

Keylān *bk.* **Keylān Cāẕū** (132a/12, 132a/14, 132a/19, 132a/24, 132a/24, 132b/8, 133a/13, 133a/15, 138a/8, 138b/16)

Keylān Cāẕū *öz. is.* Kişi adı (124a/5, 131a/17, 131a/18, 131a/18, 131a/20, 131a/21, 131a/24, 131a/24, 131b/4, 131b/6, 131b/11, 131b/15, 131b/18, 131b/20, 131b/2, 132a/11, 132a/12, 132b/2, 132b/7-132b/8, 132b/9, 132b/19, 133b/22, 135b/20, 136a/6, 136a/7, 137a/1, 137a/10, 137a/10, 137a/16, 137a/19, 137a/22, 137b/23, 137b/25, 138a/1, 138a/6, 138a/7, 138a/9, 138a/15, 138b/13, 138b/15, 138b/18, 139a/2)

Keylān-ı Ejder-süvārī *bk.* **Keylān Cāẕū** (137a/3)

Keylān-ı Evren-süvār *bk.* **Keylān Cāẕū** (132a/10, 132a/13-132a/14, 132a/18, 132b/5, 133a/13, 133b/16)

Keylān-ı Laʿīne *bk.* **Keylān Cāẕū** (131a/22)

Keymurād *bk.* **Keymurād Ḫān** (78b/23, 79a/12)

Keymurād Ḫān *öz. is.* Kişi adı (49b/19, 49b/23, 49b/24, 49b/25, 70a/10, 78b/3, 78b/17, 78b/19, 78b/19, 78b/23, 78b/24, 78b/25, 79a/2, 79a/3, 79a/6, 79a/7, 79a/11, 79a/13, 79a/17, 79b/1, 79b/16, 79b/17, 79a/17, 79b/22-79b/23, 79b/23, 80a/3, 80a/14, 80a/23, 80b/2, 80b/3, 80b/6, 80a/23, 80b/2, 80b/3, 80b/5, 80b/6-80b/7, 80b/7, 80b/11, 80b/16, 81a/2, 81b/7, 81b/9-81b/10, 81b/11, 82a/10, 82b/2, 82b/15, 82b/15, 82b/19, 82b/19, 82b/20, 82b/21, 82b/22, 83a/4, 83a/4-83a/5, 83a/5, 83a/9, 83a/17, 83a/22, 83a/23, 83a/24, 83b/1, 83b/3, 83b/6, 83b/8, 83b/16, 83b/18, 83b/24, 83b/24, 84a/24, 84a/24, 84b/9, 84b/10, 84b/11, 84b/12, 84b/19, 85a/13, 86a/6, 86a/16, 86a/20-86a/21, 86a/25, 86b/3, 86b/10, 96b/20, 96b/20, 97a/9, 97a/9, 97a/12, 97b/12, 97b/13, 97b/17, 97b/19, 98a/1, 98a/11, 98a/22, 98b/7, 98b/7, 98b/8, 98b/9, 98b/17, 99a/6, 99a/6, 99a/7-99a/8, 99a/14, 99a/16, 99a/23, 99a/24, 99a/25, 99b/8, 99b/10, 99b/15, 99b/23, 99b/24, 100a/2, 100a/3-100a/4, 100a/8, 100a/9, 100a/10, 100a/12, 100a/14, 100a/18, 100a/19, 100a/21, 100a/22, 100a/22, 100b/1, 100b/2, 100b/5, 100b7, 100b/14, 100b/16, 100b/18, 101a/1, 101a/3, 101a/22, 101b/12, 101b/17, 101b/18, 103a/9, 103b/6, 103b/14, 103b/16, 103b/16, 103b/17,

103b/21, 104a/19, 104a/20, 104a/21, 104a/24, 104b/1, 104b/4-104b/5, 104b/6, 105b/8, 105b/9, 105b/10, 105b/23, 105b/24, 106a/5, 106b/16, 107b/3, 107b/4, 107b/9, 107b/10, 107b/10, 107b/11, 107b/13, 107b/13, 107b/14, 107b/15, 107b/15, 107b/16, 107b/17, 107b/18, 107b/18, 107b/18, 107b/20, 107b/22, 107b/23, 107b/24, 107b/25, 108a/3, 108a/4, 108a/6, 108a/7, 108a/7, 108a/11, 108a/21-108a/22, 108a/24, 108b/2, 108b/3, 108b/9, 108b/11, 108b/11, 108b/13, 108b/13, 108b/14, 108b/15, 108b/17, 108b/17, 108b/21, 108b/23, 108b/24, 108b/25, 109a/1, 109a/4, 109a/9, 109a/11, 109a/12, 109a/14, 109a/14, 109a/21, 109a/21, 109a/22, 109a/25, 109a/25, 109b/1, 109b/4, 109b/4, 109b/5, 109b/7, 110a/2, 110a/5, 110a/5, 110a/6, 110a/9, 110a/10, 110a/11, 110a/18, 110a/18, 110a/20, 110a/22, 110a/23, 110a/23, 110a/24, 110a/9, 129a/5, 129a/11,)

→ dīvān-ı keymurād ḫān (79a/2, 80b/7, 104b/17, 108b/17), bār-gāh-ı keymurād ḫān, serāy-ı keymurād ḫān (78b/8, 82a/16-82a/17, 98b/9, 98b/13, 98b/17, 98b/20, 99b/5, 99b/18, 103b/17), ʿasker-i keymurād ḫān (86a/18), leşker-ı keymurād ḫān (86a/13-86a14), ordu-yı keymurād ḫān (82b/2), sülāle-i ṣāḥib-ḳırān-ı keymurād ḫān (80a/19-80a/20)

Keyṭfān *bk.* **Keyṭfān Nerre** (74b/20, 75a/4, 75a/12, 75a/12, 76b/6, 77a/14, 77a/19, 78a/16, 78a/20, 78a/21, 95a/12, 95a/13)

Keyṭfān Nerre *öz. is.* Kişi adı (74b/19, 74b/21, 75a/9, 75a/12, 75a/13-75a/14, 75a/14, 75a/15, 75a/16, 75a/16-75a/17, 75a/21, 76b/1, 76b/5, 78a/18, 88a/10-11, 90b/6, 95a/11)

Keyümerş Delhi Türk Sultanlığı hükümdarı *bk.* **Āl-i Keyümerş** (13a/23, 30b/6, 31a/8, 31a/10, 31a/11, 31a/24, 47a/24, 73b/9, 82a/10, 114b/11, 144a/20)

→ ḫāl-i Keyümerş (13a/23, 13b/1, 32a/9, 35b/6, 47a/25)

Keyümerş-i İbn-i Ādem Şafī *öz. is.* Soy ismi (73b/4)

Keyyūs *bk.* **Keyyūs-ı Nīze-dār** (18a/8, 18a/11, 18a/12, 18a/13, 18a/16, 18a/18, 18a/19, 18a/20, 18a/22, 18a/23, 18b/1, 18b/3, 18b/4, 18b/5, 18b/5, 18b/5, 18b/5, 18b/6, 18b/6, 18b/8, 18b/12, 19b/25, 20a/1, 20a/5, 20a/8, 20a/8, 20a/10, 20a/11, 20a/12, 20a/14, 20a/15, 20a/18, 20a/19, 20a/19, 20a/21, 20a/22, 20a/23, 20a/25, 20b/1, 20b/2, 21b/20, 21b/20, 21b/21, 21b/21, 22a/1, 22a/4)

Keyyūs-ı Nīze-dār *öz. is.* Kişi adı (13b/18, 16a/16, 17b/6, 18a/7, 18a/10, 18a/13, 18a/18, 18a/18, 18a/23, 18b/16, 19b/23- 19b24, 21b/18-21b/19, 21b/23-21b/24, 22a/3-22a/4, 40b/11, 84b/16, 115a/1, 132b/8)

Ḳılcem *bk.* **Ḳılcem ʿAyyār** (18b/19, 18b/20, 19a/19)

Ḳılcem ʿAyyār *öz. is.* Kişi adı (18b/19, 19a/12, 19a/15, 19a/17, 19a/18, 19b/19,)

Ḳırmadīcī *öz. is.* Kavim adı (75b/20)

Ḳıpçaḳ *öz. is.* Kavim adı (110b/9, 110b/10)

Ḳışāġūrş *öz. is.* Kişi adı (59b/12)

Ḳışāġūrş Tevḫīdī *bk.* **Ḳışāġūrş** (77a/5-77a/6)

Kirmān *öz. is.* İran'da bir şehir (55b/25)

Kiyāmerẕ *bk.* **Kiyāmez-i Kemān-dār** (121a/4, 121a/25, 121b/7)

Kiyāmez-i Kemān-dār *öz. is.* Şehr-i Nümā ülkesinin şahı Tefāruḳ Şāh'ın pehlivanlarından birisi (112b/14-112b/15)

Kiyāmerẕ-i Kemān-endāz *bk.* **Kiyāmez-i Kemān-dār**(120b/13, 121a/3)

Korek-serler *öz. is.* Bir çeşit kel kafalı dazlaklardan oluşan insan topluluğu (25b/15, 25b/22, 25b/25, 26a/1, 26a/3)

Ḳubbe-i Firāz *öz. is.*Yer adı (73a/13)

Ḳubbe-i Ḥażar *öz. is.*Yer adı (72b/24)

Ḳubbe-i Ḥażarā *öz. is.* Yer adı (72b/25, 73a/1, 73a/2, 74b/5)

Kūh-ı Āteş *öz. is.* Ateş Cazu'nun yaşadığı yer (91b/15, 91b/17, 92a/3, 92a/9, 92a/22, 92a/24, 95b/6, 137b/6, 137b/9)

Kūh-ı Bercesīd *öz. is.* Yer adı (43a/16, 43b/25, 48b/7)

Kūh-ı Bercīs *öz. is.* Yer adı (70a/3, 80a/1, 80a/8, 83b/9, 83b/10, 83b/11, 83b/15, 84b/7, 85a/2, 85a/20, 86b/13, 96b/9, 96b/17, 96b/18, 97a/4)

→ ʿazm-ı Kūh-ı Bercīs it- (83b/10)

Kūh-ı Çesīd *bk.* **Kūh-ı Bercīs** (70a/5)

Kūh-ı Çeylāt *öz. is.* Yer adı (131a/18)

Kūh-ı Elvān *öz. is.* Yer adı (77a/4)

Kūh-ı Ḫamāya*öz. is.* Yer adı (116a/4)

Kūh-ı Heft-gān *öz. is.* Yer adı (76b/25, 87a/1, 87a/12, 87a/19, 87a/21, 87b/1, 87b/4, 87b/8, 87b/9, 89a/8, 89b/24, 90a/8, 91a/21, 91b/3, 91b/6, 92a/1, 94b/21, 95a/17, 96b/14, 96b/14)

→ ʿazm-ı Kūh-ı Heft-gān ve Ḳalʿa-i Lūlū (87b/5)

Kūh-ı Ḳāf *öz. is.*Yer adı (30b/8, 49b/2, 72a/24, 76b/4, 77a/4, 106b/10, 114b/11, 115a/13)

Kūh-ı Madūn*öz. is.*Yer adı (5b/24, 6a/21, 6a/25)

Kūh-ı Muʿaẓẓam *öz. is.*Yer adı (9b/23, 111a/22)

Kūh-ı Sepīd*bk.* **Sepīd-i Āʿẓam** (2a/3, 114a/4, 114b/13, 115a/9)

Kūh-ı Sepīd-i Āʿẓam *bk.* **Sepīd-i Āʿẓam** (2a/2)

Kūḥ-ı Ser-ḫad *öz. is.* Yer adı (86b/18, 86b/18)

Kūh-ı Sürḫ *öz. is.* Yer adı (54b/24, 55a/7, 55a/23, 55b/20, 72a/24, 72b/6, 74b/17, 76b/22, 76b/22, 76b/23, 87a/1, 89a/12, 96b/13, 96b/13)

Kūh-ı Zemherī *öz. is.* Yer adı (70a/19)

Kūhīler *öz. is.* Bir sülale ismi (64a/15)

Kūhī *öz. is.* Kavim adı (64a/15)

Ḳulle-i Elmās *öz. is.* Yer adı (87a/16, 91b/7, 91b/11, 94b/25, 96a/12, 96b/14)

Ḳulle-i Ḳāf *bk.* **Kūh-ı Ḳāf** (5a/21)

Ḳulle-i Laʿlūn *bk.* **Ḳulle-i Laʿlūn Şāh** (91a/13)

Ḳulle-i Laʿlūn Şāh *öz. is.* Yer adı (89b/6)

Ḳulle-i Lū'lū *öz. is.* Yer adı (87a/2, 88b/10, 89a/8, 92a/9-10)

Ḳulle-i Pīrūz *öz. is.* Yer adı (88a/21, 88a/24, 90a/3, 90a/4)

Ḳulle-i Ṣānī *öz. is.* Yer adı (87a/4)

Ḳulle-i Ufḳ *öz. is.* Yer adı (41b/15-16, 100b/13, 105b/22)

Ḳulle-i Zeberced *öz. is.* Yer adı (88a/8, 88a/10, 88b/13, 89a/20, 89b/5, 89b/25)

→ ʿazm-ı ḳulle-i Zeberced (88b/13)

Ḳulle-i Zümürrüd *öz. is.* Yer adı (91a/12-13, 91a/13, 91a/14)

→ ʿazm-ı Ḳulle-i Zümürrüd eyle- (89b/1)

Ḳuṭb *bk.* **Ḳuṭb-ı Āteş-dem** (1b/7, 2b/12, 7b/25, 9a/3, 10a/8, 10a/10, 22a/24, 22a/24, 22a/25, 22a/25, 22b/8, 25b/24, 26b/24, 26b/24, 27a/7, 29b/1, 29b/3, 31a/3, 31b/18, 32b/1, 32b/8, 32b/9, 33b/3, 34a/6, 34b/9, 34b19, 36a/3, 36a/3, 37a/22, 38b/1, 38b/2, 38b/5, 38b/12, 38b/13, 38b/23, 39a/5, 42b/1, 43b/5, 62a/15, 63a/22, 68a/8, 68b/8, 106a/8, 108b/15, 115b/20, 116b/25, 120a/17, 121b/18, 122b/25, 125a/12, 125a/12, 125b/10, 134b/16)

Ḳuṭb-ı Āteş-dem *öz. is.* Ferāmerz'ın atının adı (1b/1, 7b/23, 8a/24, 17a/13,

20a/9, 21b/12, 22a/23, 22a/23, 24a/15-16, 35a/7-8, 37a/21, 38b/8, 40b/10, 41b/20, 50b/20, 52a/8, 54a/21-22, 61b/19, 62a/8, 106a/1, 106a/14, 107a/8-9, 115b/7-8, 121b/17, 121b/24, 134b/17-18)

Kübrān *bk.* **Kübrān Rāhib** (99a/7, 99a/15, 99a/15, 99b/15, 99b/21, 99b/23, 100a/22, 100a/22, 100a/22, 108b/25)

Kübrān Rāhib *öz. is.* Kişi adı (86b/3, 99a/6, 99a/8, 99a/14, 99a/20, 99a/22, 99a22, 99b/2, 99b/3, 99b/10, 100a/16, 100a/16, 100a/18, 100a/19, 100a/19, 100a/21, 108b/23, 108b/23, 108b/24, 108b/25, 109a/1, 109a/11, 109a/23, 110a/9, 110a/18-19, 110a/19, 110a/21)

-L-

Lā-hor *bk.* **Lā-hor Hindī** (63b/24)

→ Ḳalʿa-i Lā-hor (63b/22), ʿazm-ı Lā-hor eyle- (64a/11)

Lā-hor Hindī *öz. is.* Kişi adı (63b/25)

Lā-hor Hindū *bk.* **Lā-hor Hindī** (63b/24)

Lā-hor Şāh *öz. is.* Kişi adı (64a/6)

Laʿlān Şāh *bk.* **Laʿlān Şāh-ı Laʿlīn-tāc** (16a/7, 16a/8, 16a/15, 40a/22, 115a/10)

Laʿlān Şāh-ı Laʿlīn-tāc *öz. is.* Laʿlāniyye şahı (13b/17)

Laʿlān Şāhān *bk.* **Laʿlān Şāh-ı Laʿlīn-tāc** (25b/10)

Laʿlāniyye *öz. is.* Yer adı (40a/22)

Laʿlūn *bk.* **Laʿlūn Şāh** (98b/11)

Laʿlūn Şāh *öz. is.* Kişi adı (87a/5)

Laʿlūniyye *öz. is.* Yer adı (13b18)

Lāle-i Ruḥ Bānū *öz. is.* Muṭahhar Şāh'ın kızı (2b/5, 14a/3, 14a/5, 14a/10)

Laysāniyye *öz. is.* Yer adı (112a/24, 140a/18, 140b/11)

Layṭān *bk.* **Layṭān Vezīr** (49a/23, 54b/12, 54b/14)

Layṭān Vezīr *öz. is.* Kişi adı (49a/24, 54b/11, 54b/15)

Lāyṭān-ı Ḥīlekār *bk.* **Layṭān Vezīr** (33b/25)

Layṭān-ı laʿīn *bk.* **Layṭān Vezīr** (99a/25)

Loḳma-ḫor *öz. is.* Şarşar-ı Sebük-bār'a yanlışlıkla söylenen isim (5a/12, 58a/5, 58a/14, 58a/18)

Loḳma-ḫor ʿAyyār *bk.* **Loḳma-ḫor** (58a/12)

Loḳmān *bk.* **Loḳmān Ḥekīm** (77a/5)

Loḳmān Ḥekīm *öz. is.* Hz. Davud'un ilim ve hikmet sahibi veziri (59b/12)

Lāle-i Ruḥ Bānū *öz. is.* Mutahhar Şah'ın diğer kızı (2b/5)

Leylān Şāh *öz. is.* Kişi adı (114b/25)

Līcūr *bk.* **Līcūr-ı Laʿlānī** (16b/12, 16b/13, 16b/13, 16b/14, 16b/15, 16b/16, 16b/17, 16b/17, 16b/18, 16b/19, 16b/24, 52b/13)

Līcūr-ı Laʿlānī *öz. is.* Kişi adı (52b/12, 13b/19, 16b/10, 16b/15, 120a/10)

-M-

Māzenderān *öz. is.* İran'ın hazar Gölü güney kıyısında yer alan eyaleti. Eyaletin 9-15. yüzyıllar arasındaki ismi Taberistan'dır (137b/11)

Melik *bk.* **Melik Seyf** (21b/10)

Melik Seyf *öz. is.* ʿAdlān Şāh'ın oğlu (13b/21, 13b/22, 13b/23, 13b/23, 14a/8, 14a/9, 14a/11, 14a/12, 14a/13, 14a/17, 14a/23, 14a/24, 14a/24, 14a/25, 14a/25, 14a/25, 14b/1, 14b/4, 14b/10, 14b/11, 14b/16, 15a/10, 15a/20, 15a/21, 15a/22, 15b/2, 15b/10, 15b/12, 15b/18, 16a/18, 16a/20, 16a/20, 16a/22-23, 17a/12, 17b/6, 17b/16, 17b/16, 17b/16, 17b/19, 18b/7, 18b/8, 18b/15, 20b/4, 20b/6, 20b/7, 20b/13, 20b/14, 20b/21, 20b/22, 20b/23, 20b/24, 20b/24, 21a/2, 21a/2-3, 21a/3, 21a/4, 21a/5, 21a/5, 21a/7, 21a/7, 21a/8, 21a/11, 21b/2, 21b/3, 21b/4, 21b/4, 21b/5, 21b/6, 21b/6, 21b/7, 21b/10, 21b/11, 21b/11, 22b/12, 22b/12, 22b/13, 22b/13, 22b/14, 21b/24, 22a/2, 22a/2, 22a/3, 22a/5, 22a/9, 22a/11, 22a/12, 22a/13, 22a/13, 22a/15, 22a/16, 22b/1, 22b/2, 22b/2, 22b/2, 22b/4, 22b/4, 22b/5, 22b/5, 22b/6, 22b/6, 22b/7, 22b/8, 22b/9, 22b/11, 22b/13, 22b/13, 22b/14, 22b/15, 22b/16, 22b/17, 22b/17, 22b/18, 22b/19, 22b/20, 22b/20, 22b/22, 22b/23, 22b/24, 22b/25, 22b/25, 23a/1, 23a/2, 23a/3, 23a/4, 23a/4-5, 23a/13, 23a/20, 23a/21, 23a/23, 23a/25, 23b/3, 23b/5, 23b/6, 23b/8, 23b/8, 23b/13, 23b/15, 24b/11, 25b/10, 26a/5, 26a/5, 26a/6, 26a/16, 32a/11, 32a/15, 32a/15-16, 38b/10, 44b/3, 44b/4, 47b/1, 54a/1, 54a/2, 54a/3, 54a/4, 54a/4, 54a/6, 54a/6, 54a/7, 54a/8, 54a/8, 54a/10, 54a/10, 54a/11, 54a/13, 54a/14, 54a/14, 54a/15, 54a/17, 54a/18, 54a/19, 54a/20, 54a/23, 54a/23, 54b/5, 67b/21, 67b/24, 67b/24, 81a/6, 81a/8, 81a/10-11, 81a/12, 81a/18, 81a/19, 81a/20, 81a/21, 81a/22, 81a/23, 81a/24, 84b/16, 97a/23, 123b/8, 131a/14)

Melik Seyf-endāz *bk.* **Melik Seyf** (53b/25, 115a/5)

Melik Seyf-i Seng-endāz *bk.* **Melik Seyf** (13b/10, 13b/20-21, 15a/14, 15a/18, 16a/19, 18a/5, 20a/17, 20b3/-4, 40a/24-25)

Melhelān Hindī *öz. is.* Ḥürrem Şāh'ın payitaht pehlivanı (112b/25)

Merdom-ser *bk.* **Ḳarṭās-ı Merdom-ser** (26b/2)

Merd-rāz *bk.* **Merd-rāz Hindī** (63b/25)

Merd-rāz-ı Ḥaram-zāde *bk.* **Merd-rāz Hindī** (63b/25)

Merd-rāz Hindī *öz. is.* Kişi adı (63b/23, 63b/24, 63b/25)

Merv-rāz *bk.* **Merv-rāz Hindī** (64a/1, 64a/2, 64a/3, 64a/3, 64a/4)

Merv-rāz Hindī *öz. is.* Kişi adı (63b/21, 64b/12)

Meşhūn *bk.* **Meşhūn Zengī** (27b/17, 27b/17, 28b/20)

Meşhūn Zengī *öz. is.* Gülgun Zengi'nin kardeşi (27b/19, 28b/11, 28b/4, 28b/12, 28b/14, 28b/14, 30a/14-15, 30a/15, 30a/20, 43b/2, 67a/22)

Mihr-efrūz *bk.* **Mihr-efrūz Bānū** (116a/25, 116b/12, 125a/14, 125a/19, 125a/23, 125b/3, 125b/6, 125b/7, 126a/11, 126b/16, 126b/19, 127a/16, 127b/10, 128b/4)

Mihr-efrūz Bānū *öz. is.* (115b/24, 116a/1, 116a/6, 116a/9, 116a/10, 116a/12, 116a/18, 116b/3, 116b/7, 116b/8, 116b/16, 116b/18, 116b/19, 116b/23, 116b/24, 116b/24, 125a/11, 125a/11, 125a/15, 125a/16, 125b/5, 126a/3, 126b/12, 126b/18, 126b/22, 126b/24, 127a/1, 127a/15, 127a/18, 127a/19, 127a/22, 127b/2, 127b/5, 127b/15, 127b/24, 128a/18, 128a/24, 128a/24, 128b/2)

Muḥarrem-ābād *öz. is.* Yer adı (112a/25, 112b/16, 113a/3, 140a/19, 140b/7, 141a/2, 141a/6-7, 141a/12)

Muḥarrem Şāh *öz. is.* Muḥarrem-ābād ülkesinin şahı (112a/25, 112a/25, 112b/19, 113a/4, 113a/14, 140a/19, 140a/20 140a/20, 141a/14, 141a/20, 140a/25, 140b/2, 140b/5, 140b/6, 140b/7, 140b/15, 140b/17, 140b/21, 140b/23, 141a/3, 141a/4, 141a/5, 141a/9, 141a/14, 141a/16, 141a/20, 143a/1, 143a/4, 144a/7, 143a/8)

Muḳbil Şāh *öz. is.* Ḳabāliyye ülkesinin şahı (112a/24-25, 112b/8, 113a/10, 113a/11, 113a/12, 122a/22-23, 122a/23, 122a/4, 124a/9, 131a/25, 131b/2, 131b/14, 131b/21)

Muṭahhar Şāh *öz. is.* Perviz Şah'ın babası (1b/5, 1b/13, 1b/15, 1b/16, 1b/17, 1b/17, 1b/21, 1b/23, 1b/23,

1b/24, 1b/24, 2a/4, 2a/5, 2a/7, 2b/1, 2b/2, 2b/5, 2b/7, 2b/11, 2b/11, 2b/14, 2b/15, 3b/3, 3b/6, 3b/19, 3b/24, 3b/25, 4a/1, 4a/4, 4a/5, 4a/8, 4a/9, 4a/11, 4a/12, 4b/5, 5a/2, 5a/2, 5a/22, 5a/24, 5a/24, 5b/3, 5b/19, 5b/20, 5b/21, 5b/21, 5b/22, 6a/7, 6a/10, 6a/12, 6a/15, 6a/16, 6a/18, 6a/20, 9b/20, 10b/8, 10b/8, 10b/19, 10b/19, 11a/2, 11a/3, 11a/24, 11a/25, 11b/9, 11b/10, 11b/16, 11b/19, 11b/22, 12a/7, 12b7, 12b/9, 12b/12, 12b/14, 12b/23, 12b/25, 13a/1, 13a/4, 13a6, 13a/7, 13a/8, 13a/9, 13a/12, 13a/14, 13a/15, 13a/17, 13b/2, 13b/3, 14a/2, 14a/2, 14a/19, 14b/3, 14b/6, 14b/8, 14b/13, 14b/14, 14b/16, 14b/21, 14b/24, 14b/25, 15a/1, 15a/2, 15a/3, 15a/5, 15a/10, 15a/11, 15a/12, 15a/13, 15a/20, 15a/21, 15a/21, 15b/3, 15b/4, 15b/8, 15b/11, 16a/1, 19b/8, 20a/9, 20b/13, 20b/17, 21b/16, 23a/19, 23b/14, 23b/21, 25a/9, 25a/9, 25b/2, 25b19, 30a/14, 30a/18, 35b/18, 35b/21, 35b/22, 35b/24, 36a/1, 36b/1, 37b/10, 40a/15, 40b/8, 45a/17, 45b/9, 45b/12, 45b/12, 45b/14, 47a/8, 47b/25, 48a/6, 52a/7, 62a/19, 63b/4, 79b/11, 79b/11, 80a/17, 80a/19, 80a/22, 80b/11, 81b/7, 84a/2, 86a/7, 86b/8, 97a/13, 97a/20, 97b/12, 100b/12, 100b/19, 101a/9, 102b/5, 102b/10, 102b/12, 103b/11, 110a/7, 121b/19, 123a/19, 123b/24)

→ dīvān-ı Muṭahhar Şāh (1b/16, 52a/13, 62b/20)

Muṭahhar Şāh-ı Muʿaẓẓam *bk.* **Muṭahhar Şāh** (1a/5, 1b/11)

Mużaffer *bk.* **Mużaffer Şāh** (51a/24, 51a/24, 51a/25)

Mużaffer Şāh Kişi adı (50a/10, 50a/12, 50a/14, 50a/18, 51a/23, 51a/23-24, 51b/1, 51b/4, 62a/22, 115a/3)

→ dīvān-ı Muẓaffer Şāh (52a/13)

Münīr Şāh *öz. is.* Kişi ismi (3b/10, 3b/18)

-N-

Nāhoşnek Şāh *öz. is.* Kişi adı (41a/20)

Nār-ı Nūr *öz. is.* Devlet ve yer ismi olarak kullanılan "Nār-ı Nūr" Kur'an-ı Kerim kökenlidir. "Nar" ile "Nur" görünürde ikisi de ışık kaynağıdır ama ilahi kitapta "nur" arzulanan ulaşılması gereken bir kavram olarak geçerken, "nar" cezalandırma aracıdır ve olumsuz bir imgedir. Nur yakmadan aydınlatırken, Nar yakarak aydınlatmaktadır (8b/6, 9b/6, 14a/15, 14a/15, 15a/13, 15a/24, 16b/23, 18a/6, 18a/6, 22a/5, 23a/9, 28a/9,

50b/2, 50b/2, 53a/14, 57a/25, 62a/22, 63a/12, 78b/21, 79b/22, 80a/19, 81a/3, 81b/24, 82a/15, 82b/22, 97a/11, 99a/7, 99a/24, 99b/4, 99b/11, 99b/12, 99b/12, 99b/15, 99b/16, 99b/21, 100a/3, 100a/5, 100a/15, 100a/17, 100b/7, 103b/24, 105b/11, 106a/18, 106a/19, 106a/21, 106a/22, 108a/8, 111a/20, 111a/23, 111b/24, 112a/22, 113a/15, 113b/20, 117b/9, 119b/7, 119b/12, 121b/3, 121b/10, 121b/23, 122a/4, 122a/12, 122b/12, 130b/21, 132a/10, 134b/9, 134b/10, 136b/21, 139b/21, 140b/6, 140b/11, 140b/13, 140b/14, 140b/16, 140b/17, 140b/18, 141a/14, 141b/5, 141b/7, 142b/17, 143a/8, 144a/9)

Nehnek-i Deryā-güş *öz. is.* Muḥārrem Şāh'ın pehlivanlarından birisi (112b/22)

nesl-i Ḳahremān *öz. is.* Rüstem'in ait olduğu soy (13a/23, 34b/25, 35b/3, 47a/24, 73b/9)

nesl-i Keyümerş *bk.* **Āl-i Keyümerş** (30b/6, 31a/10, 31a/24)

Neyrem *öz. is.* Feramerz' in asıl adı (73b/9, 77a/9)

Neyyīr-i Āʿẓam *öz. is.* Kişi adı (103a/8, 143a/13)

Neyyīr-mā *öz. is.* Bir sülale ismi (144a/20) → sülāle-i Neyyīr-mā (144a/20)

Nīrnek *bk.* **Nīrnek ʿAyyār** (16b/2, 1b/2, 16b/4, 18a/4, 18a/4, 18b/21, 19a/4, 19a/10, 19a/25, 19a/25, 19b/1, 19b/2, 19b/6, 19b/6, 19b/8, 19b/9, 19b/11, 19b/17, 19b/17, 19b/18, 23a/18, 26a/2, 44b/25, 44b/25, 66b/7, 66b/10, 66b/12, 66b/13, 98a/16, 98a/18, 98a/19, 98a/20, 98b/1, 98b/3, 98b/6, 98b/12, 98b/22, 99a/5, 100a/6, 100a/8, 139b/9)

Nīrnek ʿAyyār *öz. is.* Kişi adı (14b/9, 14b/14, 14b/20, 14b/25, 15a/1, 15a/2, 15b/7, 16a/24, 16a/24, 16b/1, 16b/19, 16b/22, 17b/6, 17b/7, 17b/14, 18a/3, 18b/16, 18b/17, 18b/18, 18b/19, 18b/20, 18b/22, 18b/24, 18b/25, 19a/1, 19a/5, 19a/7, 19a/9, 19a/11, 19a/12, 19a/14, 19a/19, 19a/23, 19a/25, 19b/3, 19b/11, 19b/14, 19b/20, 19b/22, 25b/22, 25b/23, 25b/23, 26a/1, 26a/2-3, 26a/4, 26a/5, 40b/10, 44b/13, 44b/23, 66b/10, 67b/1, 67b/14, 67b/15, 97b/4, 98a/12, 98a/12, 98a/17, 98a/25, 98b/2, 98b/4, 98b/13, 98b/14, 98b/15, 98b/23, 98b/25, 99b/25, 115b/21, 132b/22, 139a/17)

-O-

Ornaṭūs-ı Ne-ser *öz. is.* Kişi adı (95a/25,

103b/9)

Ornaṭūs *bk.* **Ornaṭūs-ı Ne-ser** (95b/1, 95b/2, 95b/11, 95b/13, 95b/15, 95b/18, 96a/22)

Ornaṭūs Nerre *bk.* **Ornaṭūs-ı Ne-ser** (95b/12, 95b/14, 95b/19-20)

Ornaṭus Sündī *bk.* **Ornaṭūs-ı Ne-ser** (115a/11)

-P-

Peleng-efgen *bk.* **Peleng-efgen-i Ẕırḫ-pūş** (36b/22)

Peleng-efgen-i Ẕırḫ-pūş *öz. is.* Kişi adı (32b/17, 33b/4-5, 40a/7, 110b/23, 114b/5-6)

Pervīn Şāh *öz. is.* Kişi adı (30b/6, 30b/8, 30b/9, 30b/10, 30b/11, 30b/11, 30b/14, 30b/18, 30b/19, 30b/23, 30b/23, 30b/24, 30b/25, 31a/1, 31b/8, 31b/13, 32a/5, 32a/17, 32a/18, 32a/19, 32a/19, 32a/20, 32a/20, 32a/22, 32b/13, 45a/23, 114b/12)

Pervīn Şāh-ı Perrīn *bk.* **Pervīn Şāh** (40b/2)

Pervīz Şāh *öz. is.* Mutahhar Şah'ın oğlu (1a/5, 1a/13, 1a/15, 1b/2, 1b/9, 1b/12, 1b/12, 2a/3, 2a/5, 2b/1, 2b/2, 2b/12, 2b/14, 3a/14, 3b/3, 4a/11, 13b/3, 15a/5, 21b/17, 23b/21, 115a/10)

Piletin *bk.* **Piletin-i Pīl-Efgen** (42b/21, 42b/23, 43b/23, 44a/21, 44b/15, 45a/18, 45a/19, 45a/21, 46b/8, 46b/9, 46b/9, 46b/9, 46b/10, 46b/11, 46b/18, 46b/21, 46b/21, 46b/22, 46b/22, 48a13)

Piletin-i Pīl-Efgen *öz. is.* Cevahir Şah'ın pehlivanı (41a/1, 42b/17-18, 44a/19, 44b/8, 48a/12-13, 115a/4)

Pīr Selīm-i Hādī *öz. is.* Kişi adı (56b/13)

Pīr-i Evren-gūş *bk.* **Pīr-Efgen-i Evren-gūş** (33b/5)

Pīr-Efgen *bk.* **Pīr-Efgen-i Evren-gūş** (36b/18, 36b/20, 36b/21, 36b/21, 36b/22, 40a/7)

Pīr-Efgen-i Evren-gūş *öz. is.* Kişi adı (32b/17, 40a/7, 114b/6)

Pīr Pārsān *öz. is.* Kişi adı (99b/8)

Pīrān Zengī *öz. is.* Kişi adı (119a/23)

Pīrūz Şāh *öz. is.* Kişi adı (87a/5, 88a/21, 88a/24, 88a/24, 88a/25, 88b/4, 88b/4, 88b/10, 88b/14, 88b/14, 89a/1, 89a/6, 89b/9, 89b/10, 89b/16, 89b/25, 90b/21)

Pūlād-dest *bk.* **Ṭumṭurāḳ Zengī** (57a/14, 69b/24)

Pür-ʿİşve *bk.* **Pür-ʿİşve Bānū** (118a/18, 118a/19, 118a/24, 118b/1, 118b/1, 118b/6, 118b/6, 118b/7)

Pür-ʿİşve Bānū *öz. is.* Kişi adı (118a/15, 118a/16, 118a/21, 118a/22, 118a/24)

-R-

Racīm *bk.* **Racīm ʿAleyh-il-laʿne** (70a/15, 70a/16, 91b/19, 91b/21, 91b/23, 91b/24, 92a1)

Racīm ʿAleyh-il-laʿne *öz. is.* Şeytan'dan bahsederken kullanılır (70a/14, 91b/16)

Raʿd *bk.* **Raʿd-ı Cihān-sūz** (121b/15, 123b/8, 130b/9, 131a/11, 131a/11, 133a/6, 140a/4, 140a/6, 140a/13, 140a/13)

Raʿd-ı Cihān-sūz *öz. is.* (108a/16-17, 112a/7, 114a/14, 114a/16, 114b/10, 114b/17, 115a/18, 115b/25, 116a/1, 123a/7, 124a/3-4, 124a/8, 127b/3, 128a/2, 128a/3, 128b/7, 128b/8, 129a/23, 131b/19, 133a/7, 135b/24, 140a/3, 140a/4, 140a/6-7, 140a/9)

Rāhī *öz. is.* Seḫāb Nerre'nin babası (71a/16)

Raḫş *(Far.) hay. is.* Rüstem'in atının ismi (31a/1)

Raḫş-ı Cihān-peymā *öz. is.* Ferāmerz'in oğlu Cihān-baḫş-ı Cihān-ārā'nın atınınadı (65b/13, 132a/9, 136a/19, 143b/7)

Raḫş-ı Rehvā Baḥrī *bk.* **Rehvār-ı Baḥrī** (73b/17)

Rāy *bk.* **Rāy-ı Āʿẓam** (114a/13, 117a/8, 117a/8, 117a/9, 124a/19, 138a/22, 138b/12, 139b/24)

Rāy-ı Āʿẓam *öz. is.* (108a/14, 108a/14, 108a/15, 108a/22-23, 109a/9i 109a/19, 109a/22, 110a/ 12, 110a/13-14, 110a/14, 110b/11, 110b/12, 111a/2, 111a/3, 111a/3, 111a/5, 111a/16, 111a/18, 111b/3, 111b/6, 111b/9, 111b/9, 111b/11, 111b/14, 111b/16, 111b/18, 111b/19, 111b/21, 111b/22, 112a/1, 112a/5, 112a/6, 112a/7, 112a/13, 112a/15, 112a/19, 112b/16, 112b/24, 113a/8, 113a/8-9, 113a/9, 113a/10, 113a/11, 113a/12, 113a/16, 113a/18, 113a/21, 113a/21, 113a/21, 113a/23, 113b/9, 113b/10-11, 113b/13-14, 113b/14, 113b/16, 113b/17, 113b/17, 113b/18, 113b/22, 113b/25, 114a/3, 114a/3, 114a/5, 114a/7, 114a/15, 114a/16, 114a/17, 114a/19, 114a/21-22, 114a/22, 114a/23, 114b/4, 114b/8, 114b/20, 115a/7, 115a/11, 115a/12, 115a/17, 115a/23, 115a/25, 115b/19, 115b/21, 116a/5, 116a/20, 116a/23, 116b/18-19, 116b/25, 117a/3, 117a/6, 117a/7, 117a/8, 117a/11, 117a/12, 117a/16-17, 117b/1, 117b/5, 117b/7, 117b/8, 117b/10, 117b/12, 117b/14, 117b/17,

118a/1, 118a/4, 118a/5, 118a/8, 118a/8, 118a/9, 118a/13, 118a/14, 118a/16, 118a/18, 118b/2, 118b/3, 118b/5-6, 118b/12, 118b/12, 118b/15, 118b/15-16, 118b/17, 118b/18, 118b/23, 118b/24, 118b/24, 119a/1, 119a/8, 119b/2, 119b/12, 119b/14, 119b/15, 119b/20, 119b/20, 119b/22, 119b/24, 120a/22, 120a/25, 120b/2, 120b/5, 120b/6, 120b/16, 120b/17, 120b/19, 121a/6, 121a/21, 121a/24, 121b/2, 121b/4, 121b/6, 121b/7, 121b/7, 121b/8, 121b/11, 121b/14, 122b/9, 122b/11, 122b/15, 122b/18, 122b/18, 122b/22, 123a/3, 123a/5, 123b/7, 123b/14, 123b/16, 123b/17, 123b/19, 123b/20, 123b/21, 124a/13, 124b/11, 124b/20, 125a/7, 125a/7, 125a/8, 125a/9, 126b/25, 127a/4, 127a/5, 127a/9, 127a/14, 127a/24, 128a/2, 128a/2, 128a/4, 128a/9, 128a/10, 128b/1, 128b/1, 128b/1, 128b/4, 128b/8, 128b/10, 128b/12, 129a/3, 129a/4, 129a/16, 129a/22, 129a/22, 129a/24, 129a/25, 129b/4-5, 130a/6, 130a/6, 130a/18, 130a/13, 130b/8, 130b/9, 131a/10, 131a/11, 131a/11, 131a/13, 131b/1, 131b/14, 131b/17, 131b/19, 131b/19, 131b/22, 131b/23, 131b/23, 131b/23, 131b/25, 132a/1, 132a/1, 132a/3, 132a/5, 132a/13, 132a/13, 132a/16, 132a/20, 132b/1, 132b/4, 132b/6, 132b/13, 132b/15, 132b/16, 132b/21, 132b/22, 133a/4, 133a/5, 133a/6, 133a/6, 133a/9, 133a/9, 133b/23, 133b/23, 135b/19, 135b/20, 135b/21, 135b/22, 135b/22, 135b/23, 135b/24, 136a/3, 136a/5, 136a/8, 136a/13, 137a/18, 137a/18, 137b/22, 137b/23, 137b/25, 138a/7, 138a/11, 138a/23, 138b/9, 138b/10, 138b/14, 138b/17, 138b/25, 139a/1, 139a/22, 139b/20, 139b/23, 139b/25, 139b/25, 140a/3, 140a/5, 140a/6, 140a/9, 140a/12, 140a/16, 140a/17, 140a/19, 140a/24, 140a/25, 140b/4, 140/7, 140b/16, 140b/20, 141a/7, 141a/7, 141a/8, 141a/9, 141a/11, 141a/13, 141a/13, 141a/17, 141a/19, 141a/23, 141a/23, 141b/1, 141b/3, 141b/12, 142a/18, 142b/1, 142b/2, 142b/6, 142b/9, 142b/11, 142b/13, 142b/14, 142b/19, 142b/22, 143a/1, 143a/2, 143a/4, 143a/9, 144a/8, 144a/8, 144b/20, 144b/21, 144b/23, 144b/24, 144b/25)

Rehvā-i Baḥrī *bk.* **Rehvār-ı Baḥrī** (73b/17)

Rehvā *bk.* **Rehvā-i Baḥrī** (74a/7, 74a/11)

Rehvar *bk.* **Rehvār-ı Baḥrī** (74a/9)

Rehvār *bk.* **Rehvār-ı Baḥrī** (71a/2, 71a/3, 71a/4, 71a/5, 71a/6, 71a/7, 71a/8, 71a/8, 71a/9, 71a/10, 71a/12, 71a/13,

71a/14, 71a/21, 76b/6, 75a/175b/1, 76b/2,76b/6, 86b/21, 87b/2, 87b/5, 87b/10, 95b/4, 95b/5, 95b/15, 96a/9, 96a/18, 96a/19, 130a/19, 130b/5)

Rehvār-dest *bk.* **Rehvār-ı Baḥrī** (71a/2)

Rehvār-ı Baḥrī *öz. is.* Atın adı (73b/13, 73b/17, 74a/8-9, 75a/1, 75b/3, 76a/18, 77a/14, 86b/20, 87b/6, 87b/20, 88b/18, 88b/23, 91a/23-24, 91b/9, 95a/5, 103b/3, 115b/6, 119a/14, 130a/19)

Remed Şāh *öz. is.* (5b/23, 6a/2, 6a/3, 6a/20, 8a/15, 8a/16, 8a/22, 8a/25, 8a/25, 8b/1, 8b/1, 8b/4, 8b/5, 8b/10, 8b/13, 8b/14, 8b/14, 8b/15, 8b/16, 8b/16, 8b/16, 8b/24, 9a/1, 9a/1, 9a/4, 9a/5, 9a/6, 9a/7, 9a/7, 9a/8, 9a/16, 9b/6, 9b/8, 9b/8, 9b/9, 9b/9, 9b/10, 9b/10, 9b/11, 9b/11, 9b/14, 9b/15, 9b/18, 9b/20, 9b/21, 9b/25, 10b/6, 10b/8, 10b/9, 10b/12, 10b/12, 10b/16, 11a/15, 11a/16, 11a/19, 11a/22, 12b/16, 12b/24, 13a/6, 13a/8, 15a/5, 16b/8, 21b/17, 23b/10, 25b/11, 26b/3, 27a/12, 27a/15, 27a/25, 27b/5, 27b/12, 27b/13, 27b/22, 27b/25, 28b/10, 28b/11, 28b/18, 28b/24, 29a/1, 36b/1, 40a/19, 48a/6)

Remed Şāh-ı Dīv-çeşm *bk.* **Remed Şāh** (114b/23-24)

Remed Şāh-ı Zengī-bār *bk.* **Remed Şāh** (27b/20)

Rencebīl Şoġan *öz. is.* Kişi adı (126a/3)

Rūḥ-ı Dāvūd *bk.* **Dāvūd Nebī** (56b/16)

Rum *öz. is.* Osmanlı Devleti ve Arabistan harici yerler, Anadolu (5a/24)

→ Rum ḫaracı (5a/24)

Rüstem *öz. is.* Feramerz'in babası, Dönemin İran kralı, Fars/Pers mitolojisinin efsanevi kahramanı (5b/18, 5b/19, 9b/17, 10a/3, 11a/11, 11a/15, 11b/3, 14a/1, 14a/20, 20a/15, 25a/4, 34b/25, 35a/1, 35a/5, 51b/7, 72a/12, 117b/22, 117b/24, 140a/2)

Rüstem İbn-i Zāl *bk.* **Rüstem** (8b/17, 35b/3-4, 140b/9)

Rüstem-i Zābilī *bk.* **Rüstem** (1a/2)

-S-

Ṣabā *bk.* **Ṣabārū ʿAyyār** (79b/6)

Ṣabā *bk.* **Şehr-i Ṣabā** (33a/15, 40a/12)

Ṣabār *bk.* **Ṣabārū ʿAyyār** (79b/1, 79b/3)

Ṣabār ʿAyyār *bk.* **Ṣabārū ʿAyyār** (79a/25)

Ṣabārū *bk.* **Ṣabārū ʿAyyār** (79b/14, 79b/15, 79b/18, 79b/18, 80a/3, 80a/4, 80a/4, 80a/4, 80a/6, 80a/8, 83b/7, 83b/8, 97a/9, 97a/12, 97a/20, 97b/4,

97b/6, 97b/8, 97b/8, 97b/12, 97b/19, 97b/22, 97b/23, 98a/2, 98a/3, 98a/5, 98a/10, 98a/19, 98a/23, 98a/23, 98a/24, 98b/5, 98b/11, 98b/13, 98b/14, 98b/16, 99a/5, 99a/9, 99a/20, 99a/20, 99a/20, 99a/24, 99b/1, 99b/5, 99b/13, 99b/19, 100a/11, 101a/4, 101a/18, 103b/19, 103b/20, 104a/1, 104a/3, 104a/12, 104a/13, 104a/15, 104a/17, 104a/17, 104a/19, 104a/20, 104a/20, 104a/21, 104b/1, 104b/4, 104b/10, 104b/11, 104b/13, 104b/13, 104b/15, 104b/21, 105b/15, 105b/16, 105b/17, 105b/19, 139b/8,)

Ṣabārū ʿAyyār *öz. is.* Kişi adı (79a/18, 83b/7, 83b/9, 83b/10, 83b/15, 83b/17, 97a/8, 97a/8, 97a/10, 97a/11, 97a/12, 97a/14, 97a/15, 97a/16, 97a/18, 97b/10-11, 97b/15, 98a/1, 98a/8, 98a/11, 98a/14, 98a/16, 98a/22, 98b/6, 98b/18, 98b/22, 98b/23, 99a/1, 99a/13, 99a/16-17, 99a/19, 99a/21, 99b/6, 99b/7, 99b/10, 99b/12, 100a/2-3, 100a/17, 100a/24, 103b/18, 103b/22, 103b/23, 104a/1, 104a/4, 104a/9, 104a/11, 104a/22, 104a/23, 105a/6-7, 105b/5, 105b/6, 139a/17)

Saʿd *bk.* **Saʿd-ı Sepīd-endām** (2b/16, 3a/4, 3a/8, 3a/8, 3a/11, 3a/13, 3a/13, 3a/16, 3a/16, 3a/17, 3a/18, 3a/18, 3a/19, 12a/11, 12a/12, 12a/13, 12a/15, 12a/16, 12a/16, 12a/18, 12a/18, 12a/19, 12b/6, 13a/3, 53b/1, 53b/1, 68a/7)

Saʿd-ı Sefīd-endām *bk.* **Saʿd-ı Sepīd-endām** (1b/18)

Saʿd-ı Sepīd-endām *öz. is.* Muṭahhar Şāh'ın pay-ı taht pehlivanı (2a/6, 2b/5-6, 2b/6, 2b/15, 3a/4, 3a/5, 4b/10, 4b/16, 12a/9, 18a/19, 21b/23, 40b/9, 52a/23, 53a/25, 53a/25, 68a/6,)

Saʿd-ı Sepīd-endāz *bk.* **Saʿd-ı Sepīd-endām** (68a/7)

Ṣad-ser ü ʿAnḳā-yı Ser ü Heft-çeşm-i Āteş-efrūz *öz. is.* Kişi adı (72a/25-72b/1)

Ṣaff-der *bk.* **Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken** (9a/21, 9a/21, 9a/22, 9a/24, 9a/24, 9a/25, 9a/25, 9b/1, 9b/2, 9b/3, 9b/4, 9b/5, 9b/12, 52b/3, 52b/4)

Ṣaff-der-i Ṣaff *bk.* **Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken** (8b/24)

Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken *öz. is.* Remed Şah'ın pehlivanlarından birinin lakabı (5b/23-24, 8b/5, 8b/24-25, 9a/16, 9a/17, 9a/18, 9a/19, 9a/20, 52b/1, 9a/22, 13a/6, 25b/11, 26b/4, 27a/12, 27a/15, 28b/1, 40a/19, 52b/1, 68a/13, 129a/19)

Ṣaff-şiken *bk.* **Ṣaff-der-i Ṣaff-şiken** (28b/11, 68a/14, 114b/24)

Ṣaḥrā-yı Heyhāt *öz. is.* Yer adı (92a/22-

23, 92a/23)

Ṣaḥrā-yı Sepīd-ābād *bk.* **Sepīd-i Āʿẓam** (17a/1)

Sālūs *bk.* **Sālūs Hindī** (112b/6, 119a/21, 119a/21)

Sālūs Hindī *öz. is.* Laysāniyye ülkesinin şahı İlyās Şāh'ın cihan pehlivanlarından birisi (112b/5)

Sālūs Laysānī *bk.* **Sālūs Hindī** (119a/20)

Sām *bk.* **Sām-ı Siyāh Ḳaba** (35a/18, 71a/15, 71a/16, 71a/16, 71a/19, 77a/5, 77a/, 77a/8, 77a/10, 77a/10, 120b/24, 120b/25, 120b/25, 121a/21, 121b/1, 121b/7)

Sām-ı Siyāh Ḳaba *öz. is.* Kişi adı (120b/24, 132a/15)

Sāmān *bk.* **Sāmān Hindī** (119a/10)

Sāmān Hindī *öz. is.* Kişi adı (119a/8)

Sām-sīn-pūş *öz. is.* Laysāniyye ülkesinin şahı İlyās Şāh'ın pay-ı taht pehlivanı (112b/6, 112b/7)

Sām-süvār *öz. is.* Hz. Nuh'un oğlu ki semitik kavimler bunun neslindedir (35a/18, 71a/15)

Sāmūr *bk.* **Sāmūr Hindī** (120a/5, 120a/6, 120a/13, 120a/13, 120a/15, 120a/18, 120a/18, 120b/1, 120b/1)

Sāmūr Hindī *öz. is.* Ḳabāliyye ülkesinin şahı Muḳbil Şāh'ın pehlivanlarından birisi (112b/10, 120a/1, 120a/7, 120a/8, 120a/9, 120a/10, 120a/11, 120a/12, 120a/14-15, 120a/16, 120a/20, 120a/21)

Samūsāy Dānā *öz. is.* Rāy-ı Āʿẓam'ın veziri (108a/19)

Ṣar *bk.* **Ṣarṣar-ı Sebük-bār** (117a/20)

Sārıḳ *bk.* **Sārıḳ-ı Ḥīle-cūy** (117a/17, 117b/5, 117b/10, 117b/11, 118a/8, 118a/12, 118a/16, 118b/4, 118b/15, 119a/12, 124a/17, 124a/19, 124a/23, 124a/25, 124b/2, 124b/3, 124b/4, 124b/5, 124b/7, 124b/8, 124b/8, 124b/9, 124b/10, 124b/10, 124b/10, 124b/11, 124b/11, 124b/12, 124b/21, 124b/24, 124b/25, 124b/25, 125a/3, 125a/5, 125a/7, 125a/8, 125a/8, 129b/12, 129b/15, 133a/23, 133b/1, 134b/18, 134b/20, 135a/2, 135a/2, 135a/3, 135a/4, 135a/5, 135a/6, 135a/20, 139b/8, 141b/11, 141b/11, 141b/13, 141b/16, 141b/11, 141b/11, 141b/13, 141b/16, 141b/19, 141b/11, 141b/11, 141b/13, 141b/16, 141b/21, 141b/11, 141b/11, 141b/13, 141b/16, 141b/24, 141b/11, 141b/11, 141b/13, 141b/16, 141b/25, 142a/1, 142a/2, 142a/6, 142a/13, 142a/15, 142a/17, 142a/18, 142a/18, 142a/19, 142a/22, 142a/24, 142b/3, 142b/7, 142b/7,

142b/9, 142b/9, 142b/13, 142b/24, 143a/3, 143a/6)

Sārıḳ ʿAyyār (114a/14, 117b/6, 118a/6, 118a/12, 118a/15, 118a/20, 118b/4, 118b/5, 118b/9, 118b/12, 124a/21, 124b/20, 124b/22, 124b/23, 124b/23, 129b/12, 129b/12-13, 132b/25, 133a/12, 133a/18, 133a/25, 133b/14, 134b/13, 134b/25-135a/1, 135a/2, 135a/7, 139a716, 141b/2, 142a/22, 142b/6, 142b/23, 142b/24, 142b/25, 143a/5, 143a/9)

Sārıḳ-ı Ḫīle-cū *bk.* **Sārıḳ-ı Ḥīle-cūy** (112a/12, 113b/21, 117a/16, 117a/22, 117a/23-24, 117b/3, 134b/18)

Sārıḳ-ı Ḥīle-cūy *öz. is.* Kişi adı (108a/17)

Ṣārımsaḳ Aġa *öz. is.* Kişi adı (126a/4)

Ṣarṣar *bk.* **Ṣarṣar-ı Sebük-bār** (34a/10, 34a/10, 34a/12, 34a/14, 34a/17, 34a/18, 34a/18, 34a/18, 34a/19, 34a/22, 34a/25, 34b/1, 34b/3, 34b/4, 34b/5, 34b/6, 34b/9, 34b/9, 34b/10, 34b/11, 34b/14, 34b/16, 34b/18, 34b/19, 34b/19, 34b/20, 34b/21, 34b/21, 34b/22, 35a/8, 35a/11, 35a/11, 35a/12, 35a/12, 35a/14, 35a/15, 35a/17, 35a/20, 35a/20, 35a/21, 35a/22, 35a/23, 35b/2, 35b/3, 35b/3, 35b/7, 35b/10, 35b/10, 35b/11, 35b/12, 35b/13, 35b/18, 35b/20, 35b/22, 35b/23, 35b/25, 35b/25, 36a/1, 36a/4, 36a/8, 36a/8, 337a/4, 37a/5, 37a/10, 37a/12, 37a/15, 37b/24, 38a/1, 38a/2, 38b/4, 38b/5, 38b/7, 38b/9, 38b/9, 38b/11, 39a/19, 40b/17, 40b/118, 40b/20, 40b/20, 40b/21, 40b/22, 40b/23, 41a/6, 41a/19, 41a/20, 41a/22, 41a/24, 41a/24, 41b/2, 41b/4, 41b/5, 41b/8, 41b/9, 41b/10, 41b/13, 41b/22, 42a/2, 42a/2, 42a/3, 42a/4, 42a/10, 42a/12, 42a/15, 42b/9, 43a/4, 43a/8, 43a/12, 43b/7, 43b/7, 44a/6, 44a/7, 44a/8, 44a/11, 44a/12, 44a/14, 44a/14, 44a/14, 44a/15, 44a/15, 44a/17, 44a/18, 44a/20, 44a/20, 44a/20, 44a/22, 44a/23, 44a/24, 44a/25, 44b/3, 44b/10, 44b/11, 45a/3, 45a/3, 45a/23, 47a/10, 47a/11, 47a/14, 47a/16, 47a/17, 48a/14, 48a/16, 48a/17, 48b/14, 48b/14, 48b/15, 48b/17, 48b/17, 48b/18, 48b/20, 48b/23, 48b/25, 49a/2, 49a/5, 49a/5, 49a/8, 49a/21, 49b/9, 49b/10, 49b/10, 49b/13, 54b/13, 54b/14, 54b/15, 54b/18, 55a/2, 55a/2, 55a/3, 55a/11, 55a/14, 55a/15, 55a/16, 55a/19, 55a/20, 55b/1, 55b/1, 55b/2, 55b/5, 55b/7, 55b/9, 55b/9, 55b/12, 55b/12, 55b/13, 55b/14, 55b/14, 55b/14, 55b/15, 55b/17, 55b/18, 55b/19, 55b/19, 55b/20, 55b/21, 55b/22, 55b/24, 55b/25, 56a/1, 56a/5, 56a/6,

56a/7, 56a/8, 56a/12, 56a/14, 56a/15, 56a/16, 56a/18, 56a/20, 56a/21, 56a/22, 56a/23, 56a/24, 56b/1, 56b/2, 56b/5, 56b/6, 56b/6, 56b/7, 56b/7, 56b/8, 56b/8, 56b/9, 56b/13, 56b/14, 56b/14, 56b/19, 56b/21, 56b/23, 56b/23, 56b/25, 57a/1, 57a/3, 57a/4, 57a/5, 57a/6, 57a/6, 57a/6, 57a/7, 57a/9, 57a/10, 57a/16, 57b/15, 57b/20, 57b/22, 57b/23, 57b/24, 57b/25, 58a/3, 58a/4, 58a/6, 58a/8, 58a/8, 58a/13, 58a/15, 58a/18, 58b/3, 58b/4, 58b/5, 58b/6, 58b/9, 58b/18, 58b/20, 58b/22, 58b/22, 58b/25, 59a/1, 59a/2, 59a/4, 59a/5, 59a/6, 59a/8, 59a/9, 59a/12, 59a/13, 59a/16, 59a/20, 59a/20, 59a/21, 59a/21, 59a/23, 59a/24, 59a/25, 59b/1, 59b/1, 59b/2, 59b/3, 59b/4, 59b/5, 59b/5, 59b/7, 59b/7, 59b/9, 59b/9, 59b/9, 59b/10, 60a/2, 60a/5, 60a/8, 60a/12, 60a/17, 60a/18, 60a/20, 60a/22, 60a/22, 60a/23, 60a/24, 60b/2, 60b/2, 60b/3, 60b/4, 60b/5, 60b/6, 60b/11, 60b/13, 60b/17, 60b/18, 60b/18, 60b/19, 60b/20, 60b/21, 60b/22, 60b/23, 61a/2, 61a/3, 61a/5, 61a/6, 61a/7, 61a/11, 61a/11, 61a/13, 61a/19, 61a/24, 61b/1, 61b/3, 61b/4, 61b/8, 61b/14, 63b/13, 63b/15, 63b/17, 63b/18, 63b/19, 64a/5, 64a/7, 64a/13, 64a/13, 64a/14, 64a/17, 64a/19, 64a/20, 64a/24, 64b/2, 64b/2, 64b/6, 64b/7, 64b/8, 64b/15, 64b/15, 64b/18, 64b/24, 65a/2, 65a/5, 65a/8, 65a/11, 65a/11, 65a/12, 65a/13, 65a/14, 65a/19, 65a/19, 65a/23, 65a/25, 65b/3, 65b/4, 65b/4, 65b/5, 65b/6, 65b/8, 65b/9, 65b/10, 65b/11, 65b/14, 65b/24, 65b/25, 66a/3, 66a/3, 66a/4, 66a/5, 66a/6, 66a/8, 66a/8, 66a/19, 66a/21, 66a/21, 66b/5, 66b/6, 66b/8, 66b/20, 66b/23, 66b/24, 67a/4, 67a/15, 67a/17, 67b/1, 67b/2, 67b/3, 67b/5, 67b/5, 67b/16, 67b/17, 67b/18, 67b/20, 67b/21, 68a/1, 68a/9, 68a/12, 68a/16, 68a/17, 68b/4, 68b/4, 68b/5, 68b/8, 68b/8, 68b/9, 68b/10, 68b/13, 68b/19, 69a/3, 69a/5, 69a/6, 69a/7, 69a/8, 69a/9, 69a/11, 69a/14, 69a/14, 69a/15, 69a/16, 69a/16, 69a/17, 69a/24, 69b/1, 69b/2, 69b/3, 69b/4, 69b/5, 69b/6, 69b/6, 69b/7, 69b/8, 69b/10, 69b/11, 69b/12, 69b/13, 69b/14, 69b/15, 69b/16, 69b/17, 69b/18, 69b/20, 69b/20, 69b/21, 69b/22, 69b/2, 69b/24, 70a/8, 70a/9, 70a/10, 70a/12, 70b/7, 78b/2, 78b/4, 80a/13, 80b/23, 81b/5, 81b/6, 82a/21, 82a/22, 82b/1, 82b/9, 82b/9, 82b/11, 82b/12, 82b/14, 82b/14, 82b/23, 83a/1, 83a/5, 83a/5, 83a/6, 83a/7, 83b/25, 96b/20, 97a/14, 97b/19, 97b/20, 97b/21, 97b/21, 98a/10,

98b/24, 99a/3, 99a/15, 99a/17, 99a/20, 99b/5, 99b/6, 99b/8, 99b/8, 99b/10, 99b/16, 99b/20, 99b/22, 99b/23, 99b/24, 100a/7, 100b/1, 100b/4, 100b/23, 100b/23, 101a/2, 101a/8, 101a/8, 101a/10, 101a/12, 101a/12, 101a/13, 101a/15, 101a/18, 101a/20, 101a/24, 101a/24, 101a/25, 101b/1, 101b/4, 101b/4, 101b/9, 101b/9, 101b/10, 101b/11, 101b/13, 101b/18, 102b/17, 102b/17, 102b/21, 102b/21, 102b/22, 102b/22, 102b/23, 102b/24, 103a/1, 103a/2, 103a/3, 103a/4, 103a/5, 103a/6, 103b/1, 103b/15, 103b/21, 103b/25, 104a/2, 104a/5, 104a/6, 104a/9, 104a/13, 104a/14, 104a/15, 104a/15, 104a/16, 104a/18, 104a/22, 104a/25, 104a/25, 104b/2, 104b/5, 104b/6, 104b/7, 104b/12, 104b/13, 104b/15, 104b/22, 104b/25, 105a/1, 105a/2, 105a/5, 105a/10, 105b/5, 105b/12, 105b/13, 105b/15, 105b/16, 105b/18, 105b/19, 105b/21, 106a/10, 112a/21, 113b/8, 113b/9, 113b/11, 113b/13, 113b/14, 113b/15, 113b/16, 113b/19, 113b/21, 113b/21, 113b/22, 113b/24, 113b/25, 114a/8, 114a/13, 114a/18, 115b/21, 115b/22, 116a/16, 116a/18, 116b/11, 116b/21, 116b/22, 116b/23, 116b/23, 116b/25, 117a/1, 117a/6, 117a/6, 117a/7, 117a/8, 117a/12, 117a/15, 117a/15, 117a/16, 117a/17, 117a/19, 117a/20, 117a/21, 117a/21, 117a/22, 117a/23, 117a/24, 117a/25, 117b/3, 117b/4, 117b/6, 117b/7, 117b/11, 117b/14, 117b/14, 117b/17, 117b/17, 117b/18, 118a/1, 118a/1, 118a/2, 118a/7, 118a/8, 118a/13, 118a/13, 118a/16, 118a/16, 118a/17, 118a/20, 118a/22, 118a/22, 118a/24, 118b/1, 118b/3, 118b/4, 118b/4, 118b/6, 118b/11, 118b/16, 118b/16, 118b/20, 118b/21, 119a/19, 119a/20, 119a/20, 119b/11, 120b/8, 120b/10, 120b/11, 120b/13, 121a/2, 121a/14, 124a/17, 124a/22, 124a/23, 124b/2, 124b/3, 124b/4, 124b/5, 124b/5, 124b/7, 124b/8, 124b/8, 124b/14, 124b/15, 124b/20, 124b/21, 124b/25, 124b/25, 125a/4, 125a/5, 125a/9, 125a/14, 125a/15, 125b/14, 125b/16, 125b/17, 125b/18, 125b/20, 125b/23, 126a/6, 126a/9, 126a/10, 126a/10, 126a/11, 126a/11, 126a/11, 126a/12, 126b/1, 126b/2, 126b/2, 126b/3, 126b/3, 126b/13, 126b/14, 126b/15, 126b/20, 127b/17, 127b/22, 129b/11, 129b/15, 130a/1, 130a/2, 130a/7, 132a/8, 132b/24, 137b/19, 137b/19, 137b/21, 137b/21, 138a/7, 138a/11, 138a/12, 138a/14, 138a/20, 138b/3, 138b/4, 138b/7, 138b/10, 138b/19, 138b/21, 138b/23, 139a/12, 139a/15, 139a/23,

139b/6, 139b/8, 139b/11, 139b/17, 139b/20, 139b/22, 139b/24, 140a/9, 140a/11, 140a/12, 140a/13, 141a/18, 141a/21, 141a/24, 141b/3, 141b/7, 141b/9, 141b/11, 142b/4, 142b/8, 143a/3)

→ leşker-i Şarşar (67b/2)

Şarşar ʿAyyār *bk.* **Şarşar-ı Sebük-bār** (41a/18, 44a/15, 49a/13, 49b/12, 55a/4, 55a/18, 60b/6, 65a/7, 69a/25, 105b/1, 121a/1, 124b/12, 124b/24, 126b/21, 127b/12, 128a/9, 128a/11, 129b/21, 129b/23)

Şarşar Vezīr *bk.* **Şarşar-ı Sebük-bār** (97a/14)

Şarşar-ı Sebük-bār *öz. is.* Kişi adı (33b/16, 33b/20, 34a/7, 34a/8, 34a/9, 34a/14, 34b/4, 35a/4, 35b/9, 35b/17, 35b/21, 36b/3-4, 37a/3, 40b/16, 40b/24, 41a/16, 42a/11, 47a/8-9, 54b/9, 54b/10, 54b/10-11, 55a/12, 55b/10, 57b/12, 58a/18, 59a/20, 61a/13, 63b/10, 63b/10, 65a/21, 68b/16, 69b/6, 78b/2, 78b/2-3, 79b/13, 80b/6, 82b/4, 83a/3, 96b/19, 97a/16, 97b/1, 98a/4, 100b/2, 100b/8, 100b/21, 101a/7, 101a/14, 101b/14, 102b/15-16, 101b/19, 103b/25, 104a/10, 104a/15, 104b/2, 104b/4, 105b/4, 113b/9, 114a/1, 114a/13, 115b/11, 116a/15, 118a/10, 118a/21, 125b/8, 130a/10, 132b/5, 137b/17, 139a/16)

Şarşar-ı Sebük-bār ʿAyyār *bk.* **Şarşar-ı Sebük-bār** (111a/15, 128a/7)

Sāve Hindī *öz. is.* Ḥürrem Şāh'ın pehlivanlarından birisi (113a/1)

Sāviye *bk.* **Sāviye-i Hindī** (143b/1, 143b/3, 143b/4, 143b/7, 143b/9, 143b/12, 143b/14, 143b/15, 143b/16, 143b/19, 143b/22, 143b/24, 143b/25, 144a/1, 144a/1, 144a/2, 144a/4, 144a/4, 144a/6)

Sāviye-i Hind *bk.* **Sāviye-i Hindī** (143a/22)

Sāviye-i Hindī *öz. is.* Hürrem Şah'ın sol kol pehlivanı (141a/1, 143a/19, 143a/22)

Sāviye-i Hindū *bk.* **Sāviye-i Hindī** (143a/21)

Sāviye-i Nīze-dār *bk.* **Sāviye-i Hindī** (143b/2, 143b/17)

Sebük-bār *bk.* **Şarşar-ı Sebük-bār** (37a/23, 79a/23)

Sectūr Leylānī *bk.* **Leylān Şāh** (114b/25)

Sedd-i İskender *öz. is.* Yer adı, Çağının en yüksek teknolojisiyle yapıldığı düşünülen yüksek dağ veya sıradağlar dizisi. Hz. Hızır ve İlyas kıssasında da geçen bir mekan (12a/12, 17a/18,

18b/3, 21a/3, 31a/20, 36b/18, 62a/1, 106b/7, 122a/3, 144b/1)

Seḫāb *bk.* **Seḫāb Nerre** (70a/17, 70a/22, 70b/14, 71a/11, 71a/15, 71a/18, 71a/18, 71a/19, 71a/24, 71b/8, 71b/8, 71b/10, 71b/11, 72a/1, 72a/1, 72a/2, 72a/2, 72a/3, 72a/4, 72a/5, 72a/5, 72a/6, 72a/7, 72a/7, 72a/14, 72a/16, 72a/17, 72b/22, 72b/22, 72b/24, 74a/21, 74a/21, 74a/22, 75a/8, 76b/4, 76b/6, 77a/14, 77b/13, 78a/9, 78a/11, 87b/3, 88a/10, 88b/15, 90a/23, 90a/25, 90b/1, 90b/10, 94b/14, 95a/6, 95a/11, 95a/16, 95a/21, 95a/24, 95b/4, 95b/9, 96a/24, 103a/4, 103b/8)

→ Ḳalʿa-i Seḫāb (70b/11)

Seḫāb-ı Çihil-dest *bk.* **Seḫāb Nerre** (83b/22)

Seḫāb-ı Çihil-dest Nerre *bk.* **Seḫāb Nerre** (70b/22)

Seḫāb Nerre *öz. is.* Kişi adı (70a/16, 70a/21, 70b/12, 70b/15, 70b/23, 71a/2, 71a/10, 71a/25, 71b/1-2, 71b/3, 71b/7, 71b/9, 72a/9, 72a/10, 72a/15, 72b/22, 74a/19, 74a/20, 75b/14, 75b/21, 76a/7, 76a/23, 76b/1, 76b/3, 76b/20, 77a/19, 89a/3, 90b/20, 95a/13, 95a/14, 95a/15, 95a/15, 96b/12)

→ Ḳalʿa-i Seḫāb Nerre (70b/11)

Sehlān *bk.* **Sehlān-ı Hikmet-şinās** (89a/14, 89a/17, 95a/4, 95a/4, 95a/6, 96a/25)

Sehlān-ı Hikmet-şinās *öz. is.* Kişi adı (87a/8)

Sehlān Perī *bk.* **Sehlān-ı Hikmet-şinās** (89a/9)

Sehlān Vezīr *bk.* **Sehlān-ı Hikmet-şinās** (87a/12, 89a/11-12, 89a/12, 89a/16, 95a/3, 95b/24, 96a/10, 96a/10, 96a/12, 96a/14-15, 96a/17, 96a/24, 96a/25, 96b/3, 97a/2, 110b/1)

Semāk-ı Māhī-beden *öz. is.* Kişi ismi (89b/13-14, 90b/15)

Semāk-ı Māhī-beden-i Māymūn-ser *bk.* **Semāk-ı Māhī-beden** (89b/8)

Semensā Bānū *öz. is.* Kişi ismi (91a/11, 91a/19, 91a/21, 91a/24, 91a/25, 91b/1, 91b/3, 92a/7, 94b/8, 94b/8, 94b/11, 94b/16, 94b/18, 94b/22, 96b/3, 97a/2, 110b/1)

Semensāy-ı Simīn-tāc Bānū *öz. is.* Kişi ismi (91a/5)

Semen-zād Şāh *öz. is.* Kişi ismi (3b/10, 3b/11, 3b/16, 3b/17)

Semīn ʿİzār Bānū *öz. is.* Kadın ismi (4a/9)

Semmāk *bk.* **Semāk-ı Māhī-beden-i Maymun-ser**

(90b/17)

Seng-endāz *bk.* **Melik Seyf** (13b/11)

Sepīd-ābād *bk.* **Sepīd-i Āʿẓam** (14a/20)

Sepīd-i Āʿẓam *öz. is.* Yer adı (1a/4, 1b/10, 1b/10, 1b/15, 2a/2, 3b/14, 3b/19, 3b/19, 3b/22, 5b/17, 9b/20, 10a/4, 10b/15, 11a/1, 11a/14, 11b/1, 12b/24, 13b/4, 13b/22, 13b/23, 13b/24, 14a/14, 14a/19, 14b/1, 14b/13, 14b/20, 14b/20, 15a/13, 15b/23, 15b/25, 16a/1, 23b/21)

Serā-perde-i İskender *bk.* **İskender-i Kübrā** (3b/22, 4a/13, 12b/13, 13a/6, 15a/1, 16a/24, 17b/7, 36a/23, 40a/7, 43b/22, 49a/11, 58b/1, 63b/3, 66a/10, 69b/23, 79a/10, 80a/16, 97a/18, 100b/10, 101b/18, 103b/9, 109b/7, 110b/24, 118b/17, 129a/8, 130b/11, 132b/24)

Serā-perde-i İskender-i Kübrā *bk.* **İskender-i Kübrā** (3b/20, 13a/5, 13a/6, 14b/21, 16a/22, 19a/8, 21b/16, 25a/10, 35b/13, 37a/2, 40a/8, 40a/13, 47a/17, 47b/6, 52a/4-5, 99a/1, 102b/15, 103b/7, 104a/2, 114b/18)

Ser-bāz *bk.* **Ser-bāz ʿAyyār** (10b/17, 10b/19, 16a/2, 17a/11, 18b/17, 18b/17, 18b/18, 18b/24, 18b/25, 19a/1, 19a/6, 19a/24, 44b/13, 52a/9, 66a/17, 66a/22, 67b/18, 67b/18, 68a/5, 97b/9, 97b/10, 97b/11, 99a/4, 100a/6, 115b/11, 133a/24, 133a/25, 133b/19, 133b/25, 134a/7, 134b/3, 134b/15, 135a/1, 135a/4, 135b/2, 135b/4, 136b/8, 138b/7)

Ser-bāz ʿAyyār *öz. is.* Kişi adı (4a/14, 10b/9, 10b/11, 10b/16, 10b/18-19, 10b/20, 12b/15, 13a/2, 16a/2, 16a/12, 16b/4, 18b/13, 18b/21, 19a/1, 19a/5, 19a/10, 19a/24, 19b/3, 19b/15, 35b/18, 44b/23, 47a/11, 97a/12, 97a/18, 97b/5, 97b/7, 97b/7, 97b/15, 97b/19, 97b/20, 98a/11, 98b/13, 98b/16, 98b/24, 98b/25, 99b/25, 132b/25, 133a/12, 133b/14, 133b/18, 133b/20, 133b/20, 133b/21, 133b/25, 134a/3, 134a/20, 134b/14, 134b/14-15, 134b/24, 135a/18, 136b/7, 139a/16)

Ser-bāz-ı Cihān *bk.* **Ser-bāz ʿAyyār** (137b/19)

Ser-cenād Nerre *öz. is.* Kişi adı (115b/12)

Ser-ser-i Bāḥrī *öz. is.* Canavar adı (102a/25)

Serḫāb *bk.* **Serḫāb-ı Cinnī** (3a/24, 3a/25, 3b/1, 3b/9,)

Ser-ḫāb-ı Cinnī *öz. is.* Kişi ismi (3a/24, 3b/1, 3b/9, 3b/11, 36a/3)

Seyf *bk.* **Melik Seyf** (15a/15, 15b/4, 23b/1)

Seyḳūr Vezīr *öz. is.* Kişi adı (124a/14)

Seylān *bk.* **Silān Ser-ā-ser-i Kemer** (41b/25, 41b/25, 42a/1, 42a/7, 42a/8, 42a/8, 42a/9, 42a/9, 42a/10, 42a/12, 42a/13)

Seylān-ı Siyeh-pūş *öz. is.* Kişi adı (67a/19)

Seyḥūn Vezīr *öz. is.* Kişi Aadı (108a/23)

Sınāram Zengī *öz. is.* Kişi adı (121a/10)

Silān *bk.* **Silān Ser-ā-ser-i Kemer** (41b/23)

Silān Ser-ā-ser-i Kemer *öz. is.* Kişi adı (41b/20, 41b/22)

Sīmīn ʿİzār Bānū *bk.* **Semīn ʿİzār Bānū** (4a/10)

Sind *öz. is.* Yer adı (49b/18, 49b/23, 50a/2)

Sincāb Nerre *öz. is.* Kişi adı (115a/23)

Sīmurġ-ı ʿAnḳā *öz. is.* Efsanevi kuş (35b/19, 72b/1, 94a/17, 97b/2)

Siper-i İskender *bk.* **Sedd-i İskender** (7b/8, 20b/25, 24b/5, 31a/16, 34b/8, 68a/21, 106b/4, 115b/10)

Siyāmek Şāh *bk.* **Siyāmek Şāh-ı Sīmīn-tāc** (57a/24, 57b/2, 57b/8, 58b/12, 58b/14, 58b/15, 58b/19, 60b/2, 60b/6, 60b/7, 60b/8, 60b/8, 60b/9, 60b/9)

Siyāmek Şāh-ı Sīmīn-tāc *öz. is.* Kişi adı (57a/15, 57b/10)

Sulṭān Bānu-vān *öz. is.* Kişi adı (126b/17, 127a/3)

Sulṭān-ı Cīnnistān Nerre *bk.* **Cīnnistān** (74b/10)

Sulṭān-ı Zengbār *öz. is.* Kişi ünvanı (6b/15, 6b/19, 7a/3, 7a/5, 7a/13, 27a/22, 27b/12, 29a/12, 57a/5, 132b/15, 134a/4, 135b/14, 135b/25)

Sūy-ı Ḫāver *öz. is.* Bir nehir adı (62a/24)

Süheyl *öz. is.* Kişi adı (64a/4, 64a/5, 64a/6, 68a/7, 64a/8, 64a/13, 64a/16, 64a/18, 64a/18, 64a/20, 64a/23, 64a/25, 64a/25, 64b/4, 64b/4, 64b/5, 64b/6, 64b/7, 64b/7, 64b/7, 64b/8, 64b/8, 64b/9, 64b/11, 64b/13, 64b/15, 64b/16, 64b/16, 64b/17, 64b/17, 64b/21, 66b/24, 66b/24, 66b/25, 67a/1, 67a/1, 67a/2, 67a/11, 67a/14, 67a/18, 67a/19, 67a/20, 67a/21, 67a/22, 67a/22, 68a/3, 68a/4, 68a/5, 68a/6, 68a/7, 68a/7, 68a/8, 69b/24, 74a/5, 119a/25)

Süheyl-i Ḫarāmī *bk.* **Süheyl** (64a/16)

Süheyl-i Kūhī *bk.* **Süheyl** (64a/3, 64a/6, 64a/15, 64a/19, 64b/2, 64b/3, 64b/10, 64b/14)

Süheyl-i Ser-efrāz *bk.* **Süheyl** (64b/15, 65b/13, 67a/3-4)

Süheyl-i Ser-fīrāz *bk.* **Süheyl** (68a/3)

Süheyl-i Zerrīn-pūş *öz. is.* Kişi adı

(112a/10, 119a/24)

Sülāle-i Neyyīr-mā *bk.* **Neyyīr-mā** (144a/20)

Süleymān *bk.* **Süleymān ʿAleyhisselām** (7a/17, 48a/1, 72a/9, 72a/9, 72a/22, 77b/21, 78a/5, 103b/6, 104a/6, 115a/7, 115b/9)

Süleymān ʿAleyhisselām *öz. is.* Hz. Süleyman (15a/4)

Süleymān İbn-i Cān *bk.* **Süleymān ʿAleyhisselām** (77b/9)

Süleymān İbn-i Dāver *bk.* **Süleymān ʿAleyhisselām** (21b/2)

Sünbül Aġa *öz. is.* (125b/25, 126a/1, 126a/2, 126a/5)

Sündiyār *bk.* **Sündiyār Zengī** (133a/2, 133a/5, 133a/8, 133a/9, 133a/9, 133a/12, 134b/7, 134b/8, 134b/10, 134b/11, 135a/8, 135a/9, 135b/8, 135b/8, 135b/9, 135b/11, 135b/14, 135b/17, 135b/19, 135b/25, 136a/22, 136a/22, 136a/24, 136a/25, 136b/9, 136b/12, 136b/12, 136b/13, 136b/14, 136b/15, 136b/15, 136b/16, 136b/17, 136b/18, 136b/18, 136b/19, 136b/20, 136b/22)

Sündiyār Nerre *bk.* **Sündiyār Zengī** (135a/22, 136b/13)

Sündiyār Zengī *öz. is.* Kişi ismi (132b/15, 132b/22, 134a/3, 134b/6, 135a/7, 135a/13, 135a/15, 135a/21, 135b/6, 135b/7, 135b/7, 135b/11, 135b/23, 136a/4, 13a/7, 136a/13, 136a/15, 136b/6, 136b/11, 136b/23, 137a/1, 137a/4, 137a/19-20, 137b/24)

Sündiyār-ı Merdom-ḫor *bk.* **Sündiyār Zengī** (131a/16-17, 132b/15-16, 132b/25, 133a/1, 134b/9, 134b/11, 135a/16, 135b/2, 136a/17-18)

Sündiyār-ı Merdom-ḫor Zengī *bk.* **Sündiyār Zengī** (133b/16-17)

Sünnī *öz. is.* Din ismi, Sünnet ehlinden olan kimse. Peygamberimiz Hazret-i Muhammed'in izinden giden, bütün düsturlarını Şeriat-ı İslâmiyeden alan, Ehl-i Sünnet denen ve Fırka-i Nâciye ismiyle yâdedilen zümreden olan (30b/10, 30b/19, 34a/2, 57a/14, 96b/1)

Süraḫ-zinde Nerre *öz. is.* Kişi adı (73b/16)

Sürḫāb Cinnī *öz. is.* Kişi adı (94b/20)

Sürḫeng Nerre *öz. is.* Kişi adı (74a/18)

Sürḫ-bād Nerre' *öz. is.* Kişi adı (72a/25)

-Ş-

Şaʿbān Şāh *bk.* **Şaʿbān Şāh-ı Evren-ten** (27a/8, 27a/9)

Şaʿbān Şāh-ı Evren-ten *öz. is.* Evrentenlerin şahı (27a/8)

Şaʿbān-ı Evren-ten *bk.* **Şaʿbān Şāh-ı Evren-ten** (27a/9, 27a/9)

Şaġāpūr *bk.* **Şaġāpur-ı Tīġ-zen** (42a/18, 42a/20, 42a/20, 42a/24, 42a/25, 42b/1, 42b/2, 42b/2, 120a/6, 120a/6)

Şaġāpūr-ı Tīġ-zen *öz. is.* Cevāhir Şāh'ın pehlivanlarından birisi (42a/18, 120a/4)

Şahbāz Cihān *öz. is.* Kişi ismi (23a/16)

Şaḳāyor-ı Tiġ-zen *öz. is.* Kişi adı (115a/4)

Şāpūr *bk.* **Şāpūr Kūhī** (119a/10, 119a/10, 119a/11)

Şāpūr Kūhī *öz. is.* Kişi adı (119a/9)

Şeb-ḫūn Zengī *öz. is.* Kişi adı (120a/9)

Şeb-reng-i Şīr-pāy-ı Şeddādī *öz. is.* Yer adı (85b/25)

Şeddād *öz. is.* Yemen'de Âd kavminin hükümdarı, [büyük binalarla ve bu arada Cennete benzetmek arzusuyla yaptırdığı "İrem bağı" ile ün almıştır. Bu bağdaki köşke girmek nasip olmadan Tanrı gazabına uğrayarak hepsi yer ile bir olmuştur] (22b21)

→ Ḳalʿa-i Şeddād (85a/20)

Şeddād Şāh *bk.* **Şeddād** (44a/1, 83b/11, 85b/11, 86a/2)

Şeddād Şāh-ı İbn-i ʿĀd *öz. is.* Yer adı (83b/11)

Şeddādī *öz. is.* Kavim adı (85b/25)

Şehmād Perrī *öz. is.* Kişi adı (88b/2)

Şehmār *bk.* **Şehmār Perrī** (88b/19, 89a/2, 90a/1)

Şehmār Perrī *öz. is.* Kişi adı (88b/2, 88b/18)

Şehr-i Elmās *öz. is.* Yer adı (89a/7, 95b/17, 95b/20, 95b/21)

Şehr-i Ḥamaya *öz. is.* Yer adı (112b/8)

Şehr-i Laysāniyye *bk.* **Laysāniyye** (112b/3)

Şehr-i Madūn *bk.* **Kūh-ı Madūn** (8a/25, 8b/11, 9b/20, 114b/23)

Şehr-i Nümā *öz. is.* Yer adı (112a/25, 120b/4)

Şehr-i Şabā *öz. is.* Yer adı (33b/1, 33b/10, 33b/11, 33b/11, 33b/11, 33b/22, 36a/19, 36a/19, 36b/17, 53b/2)

Şeḫūn Zengī *öz. is.* Kişi adı (132a/15)

Şemāṭur *bk.* **Şemāṭur Nerre** (88a/1, 88a/2, 88a/2, 89a/9, 91b/14)

Şemāṭur-ı Şīr-dest *bk.* **Şemāṭur Nerre** (87b/16)

Şemāṭur Nerre *öz. is.* Kişi adı (87b/24, 88a/1)

Şemenṭāl *bk.* **Şemenṭāl Nerre** (88a/4, 89a/10, 91b/16, 91b/19)

Şemenṭāl-ı Üştür-ser *bk.* **Şemenṭāl Nerre** (87b/15, 91b/14, 91b/18)

Şemenṭāl Nerre *öz. is.* Kişi adı (88a/2, 88a/4, 88a/5, 88a/7, 91b/15, 92a/10)

Şemūsāy *bk.* **Şemūsāy Dānā** (114a/3, 138b/14)

Şemūsāy Dānā *öz. is.* Kişi adı (112a/2, 112a/3, 112a/4, 114a/3, 123b/19, 138b/10, 138b/10)

Şerīf Şāh *öz. is.* Kişi adı (82a/11)

Şemle *bk.* **Şemle Bānū** (85a/4, 85b/8, 96b/19)

Şemle Bānū *öz. is.* Şeddād Şāh'ın kızı (44a/1, 44a/3, 83b/13, 83b/16, 84b/7, 85a/5, 85a/9, 85a/10, 85a/17, 85a/18, 85a/20, 85a/22, 85b/2, 85b/5)

Şemle-i Sāhire *bk.* **Şemle Bānū** (85a/4, 96b/18)

Şems-i enver *bk.* **Şems-i Enver Sūsi** (62a/24)

Şems-i Enver Sūsi *öz. is.* Kişi adı (9a/3)

Şeş-pāy-ı Bahrī *bk.* **İblāġ-ı Şeş-pāy-ı Baḥrī** (40b/11)

Şeyḫ-i Necdī *öz. is.* Vehhabiliği kuran ve İran'a seyahatler yapan Muhammed bin Abdulvahhabb'dır. Yozgat'ta da adına tarihi bir cami bulunan Şeyh-i Necdi, kurnaz ve çenesi kuvvetli olduğu için kendisine bu isim verilmiştir (138a/2, 138a/3, 138a/5)

Şeyṭān-ı ʿAleyh-il-laʿne *öz. is.* Şeytan (83b/14)

Şifāyur-ı Tīg-zen *öz. is.* Kişi adı (41a/4)

Şimlāḳ *bk.* **Şimlāḳ Nerre** (70b/21, 70b/25, 71a/2, 71a/3, 71a/12, 71a/13)

Şimlāḳ Nerre *öz. is.* Kişi adı (70b/17, 70b/19, 70b/24)

Şīr-efgen Ḫāḳānī *öz. is.* Kişi adı (52b/3, 120a/14)

Şīr-ḳāḳ-ı Şīr-pençe *bk.* **Şīr-nāḳ Nerre** (59a/25)

Şīr-merd *bk.* **Şīr-merd Ḫāḳānī** (52b/2, 52b/3, 52b/4, 120a/14)

Şīr-merd Ḫāḳānī *öz. is.* Kişi adı (52a/25, 52b/1)

Şīr-merd-i Şīr-efgen *öz. is.* Kişi adı (115a/3)

Şīr-nāḳ *bk.* **Şīr-nāḳ Nerre** (59b/6, 60a/6, 60a/7)

Şīr-nāḳ Nerre *öz. is.* Kişi adı (59b/1, 59b/5-6, 60a/2, 60a/6)

Şīr-i Pīr-efgen-i Evren-pūş *öz. is.* Kişi adı (114b/6)

-T-

Ṭāl Nerre *öz. is.* Kişi adı (89a/23, 90b/8)

Ṭanṭanūs-ı Ciger-dār *bk.* **Ṭanṭanūş-ı Ciger-dār** (123a/8)

Ṭanṭanūş *bk.* **Ṭanṭanūş-ı Ciger-dār** (120b/14, 120b/18, 121b/15, 123b/8, 124a/4, 128a/4, 129a/3, 129a/18, 129a/18, 129a/20, 129a/23, 129b/2, 129b/3, 129b/6, 129b/7, 129b/7, 129b/8, 129b/9, 129b/10, 129b/10, 130a/7, 130a/19, 130a/19, 130a/22, 130a/23, 130a/24, 130b/1, 130b/1, 130b/2, 130b/2, 130b/4, 130b/5, 130b/5, 130b/5, 130b/6, 130b/8, 130b/8, 130b/15, 130b/16, 130b/17, 130b/17, 130b/18, 130b/19, 130b/19, 130b/21, 130b/22, 130b/23, 130b/24, 130b/25, 131a/2, 131a/2, 131a/3, 131a/4, 131a/5, 131a/6, 131a/7, 131a/8, 131a/9, 131a/9, 131a/10, 131a/14, 131b/19)

Ṭanṭanūş-ı Ciger-dār *öz. is.* Şehr-i Nümā ülkesinin şahı Tefāruḳ Şāh'ın pay-ı taht pehlivanı (112b/13, 120b/12, 127b/3, 129a/2, 129a/12, 129a/16, 129a/22, 130a/11, 130a/16-17, 130b/12)

Tatar *öz. is.* Kavim adı (77b/15)

Ṭayṭafūş *bk.* **Ṭayṭafūş Billūr-ten** (88b/25, 89a/1, 89a/2)

Ṭayṭafūş Billūr-ten *öz. is.* Kişi adı (88b/3, 88b/21)

Ṭayṭafūş Nerre *bk.* **Ṭayṭafūş Billūr-ten** (90a/1)

Tefāruḳ Şāh *öz. is.* (112a/25, 112b/12, 112b/15, 113a/14, 120b/4, 120b/9, 120b/10, 120b/15, 120b/16, 120b/17, 120b/19, 120b/19, 121a/2, 121a/5, 121b/2-3, 122a/22, 124a/10, 124a/14)

Tefāruḳ Şāh-ı Muḳbil Şāh *bk.* **Tefāruḳ Şāh** (122a/22-23)

Tefāruḳ Şāh-ı Nümāyī *bk.* **Tefāruḳ Şāh** (112b/12)

Tenġri *öz. is.* Tanrı, yaratıcı, Allah (10a/2)

Tevrāt *öz. is.* Hz. Musa aracılığıyla Allah tarafından Yahudilere gönderilen dini kitap (74a/1)

Tīġ-i Āṣaf *öz. is.* Kılıç adı (73b/13, 75a/17, 77b/21, 77b/21, 77b/22, 90b/16, 90b/16)

Tīġ-i ʿAḳrebe-i Süleymānī *öz. is.* Kılıç adı, Feramerz'in kılıcı (77a/6, 77a/12-13, 78a/6, 90a/23)

Tīġ-i Āteşīn *öz. is.* Kılıç adı (78a/6, 106b/24, 123a/5)

Tīġ-i Āteş-tāb *bk.* **Tīġ-i Āteşīn** (106b/23)

Tīġ-i Be-naḳş-ı Şeddādī *öz. is.* Kılıç adı (85b/24 ve 85b/25)

Tīġ-i Hüvām-ı Āṣaf Şāh *bk.* **Tīġ-i Āṣaf** (76a/19)

Tīġ-i Hüzzām *öz. is.* Kılıç adı (78a/6)

Tīġ-i Sepīd *öz. is.* Kılıç adı (78a/6)

Tīġ-i Sürḫ *öz. is.* Kılıç adı (78a/6)

Tefāruḳ Şāh *öz. is.* Şehr-i Nümā ülkesinin şahı (112a/25, 112b/15, 113a/14, 120b/4, 120b/6, 120b/9, 120b/10, 120b/15, 120b/16, 120b/17, 120b/19, 120b/19, 121a/2, 121a/5, 124a/10, 124a/14)

Ṭumṭurāḳ *bk.* **Ṭumṭurāḳ Zengī** (57b/8, 57b/10, 57b/15, 57b/15, 57b/16, 57b/17, 57b/17, 57b/18, 57b/19, 57b/19, 57b/21, 57b/22, 57b/23, 58a/1, 58a/2, 58a/2, 58a/2, 58a/8, 58a/10, 58a/13, 58a/13, 58a/14, 58a/18, 58b/3, 58b/4, 58b/6, 58b/7, 58b/11, 58b/11, 58b/16, 58b/16, 58b/18, 58b/19, 58b/20, 60a/11, 60a/15, 60a/20, 60a/21, 60a/21, 60a/22, 60a/23, 60b/1, 60b/3, 60b/24, 61a/21, 61a/22, 61a/25, 61b/3, 61b/9, 63b/15, 64a/14, 65b/6, 68a/15, 68a/15, 68a/16, 68a/17, 68a/18, 68a/18, 68a/20, 68a/20, 68a/22, 68a/23, 68a/23, 68a/24, 68b/1, 68b/1, 68b/1, 68b/2, 68b/3, 68b/4, 68b/5, 68b/5, 68b/6, 68b/8, 68b/11, 68b/15, 97a/24, 123b/15)

Ṭumṭurāḳ-ı Pūlād-dest *bk.* **Ṭumṭurāḳ Zengī** (57a/12, 57a/14-15, 60a/8, 63b/11, 68a/12, 84b/16, 115a/5, 123b/14, 132b/10)

Ṭumṭurāḳ-ı Pūlād-pūş *bk.* **Ṭumṭurāḳ Zengī** (68a/12)

Ṭumṭurāḳ Zengī *öz. is.* Kişi adı (58a/17, 58b/2, 60a/11, 61a/25, 64b/19, 65b/18, 68a/13, 68a/14, 68a/24)

Ṭuran *öz. is.* Eski İranlılar tarafından Türkistan ve Tataristan taraflarına verilen isimdir. Turan, eskiden beri Türklerin oturduğu yerlere denmiştir. "Türk" ile "Tur" kelimeleri arasındaki benzerlik de bu iki ismin bir asıldan ibaret olduğunu göstermektedir. Metinde "Turan" ismi Türkler için kullanılmıştır. (50b/12, 110b/11, 110b/13, 111a/24, 111b/23, 143a/16)

Türkī *öz. is.* Türkler, Türklerle ilgili olan (79a/14)

Türkistān *öz. is.* Türklerin yaşadığı coğrafi bölge (24b/17, 50b/11, 110b/11)

-U-

Ummu'l-ḥayāt *öz. is.* Yer adı (76a/12)

ʿUmmān-ı Bedeḫşānī *öz. is.* Kişi adı (115a/1)

ʿUmrān *bk.* **ʿUmrān-ı Bedaḫşānī** (13b/10)

ʿUmrān-ı Bedaḫşānī *öz. is.* Kişi adı (13b/8, 40a/24, 52b/3-4)

ʿUṭārit *öz. is.* Utarid, Araplardan bir kabile adı (73b/9)

→ devr-i ʿUṭārit (73b/9, 74a/13)

-V-

Vādī-i mürġān *öz. is.* Yer adı (93b/19)

Var-derāz *bk.* **Var-derāz Hindī** (64b/14, 64b/15)

→ ḳalʿa-i var-derāz (64b/14, 64b/15, 64b/16, 64b/17)

Var-derāz Hindī *öz. is.* Kişi adı (64b/12, 64b/12)

Var-dīrāz Hindī *bk.* **Var-derāz Hindī** (63b/20-21)

→ ḳalʿa-i Var-dīrāz (63b/20)

-Y-

Yāḳūt Şāh *öz. is.* Kişi adı (87a/6, 89a/19, 89a/22, 89a/22, 89b/4, 89b/16, 89b/17, 95b/17, 95b/23, 96a/9, 96a/25, 115a/10)

→ Ḳalʿa-i Yāḳūt (91b/11)

Yemen *öz. is.* Yemen Cumhuriyeti (42b/5)

→ ʿaḳīḳ-i Yemen (81a/18), cānib-i Yemen (42b/5)

-Z-

Zāloġlı Rüstem-i Kāmurān *bk.* **Rüstem** (137b/11)

Ẕāt-ı bārī *öz. is.* Allah (144a/15)

Zeberced *bk.* **Zeberced Şāh** (88a/8, 89a/18, 89b/6)

Zeberced Şāh *öz. is.* Kişi adı (87a/4, 87a/5, 87a/7, 87a/9, 87b/11, 87b/12-13, 87b/14, 87b/14, 87b/16-17, 87b/17, 87b/18, 87b/19, 87b/22, 87b/22, 87b/23, 88a/7, 88a/12-13, 88a/14, 88a/18, 88a/19, 88b/6, 88b/13, 88b/14, 88b/17, 89a/1, 89a/6, 89a/9, 89a/9, 89a/10, 89a/13, 89a/14, 89a/18, 89a/20, 89a/20, 89a/22, 89b/9, 89b/10, 89b/16, 89b/25, 91b/13, 91b/13-14, 92a/10, 95b/17, 115a/10)

→ serāy -ı Zeberced şāh (90a/2 ve 90a/3)

Zebūr *öz. is.* Hz. Davud'a Allah tarafından gönderilen 4 temel kitaptan birisi (74a/1)

Zenān *öz. is.* Kavim adı (63b/16)

Zencīr-zen *öz. is.* Kişi adı (115a/3)

Zengī-i Sündiyār-ı Merdom-ḫor *bk.* **Sündiyār Zengī** (134b/11)

Zengī-i Ṭumṭurāḳ *bk.* **Ṭumṭurāḳ Zengī** (65b/19)

Zengneg ʿAyyārī *öz. is.* Kişi adı (57b/25)

Zengīneg *bk.* **Zengneg ʿAyyārī** (58a/8)

Zeng-reng *bk.* **Zeng-reng ʿAyyār** (58b/6, 58b/11, 58b/11, 58b/12, 58b/17, 58b/20, 58b/22, 58b/23, 58b/25, 59a/2, 59a/2, 59a/12, 59a/12, 59a/16, 60a/11, 60a/11, 60a/12, 60a/12, 60a/17, 60a/17, 60a/18, 60a/20, 60a/21, 60a/21, 60b/2, 60b/3, 61a/22, 61b/10, 63b/11, 63b/15, 64a/14, 64a/14, 64a/25, 64b/3, 64b/3, 64b/5, 64b/19, 65a/5, 65a/8, 65a/8, 65a/8, 65b/3, 65b/5, 65b/6, 65b/7, 65b/25, 66a/4, 66a/8, 66a/21, 66b/6, 66b/7, 66b/10, 66b/19, 66b/25, 67a/8, 67b/1, 67b/4, 67b/5, 67b/5, 67b/6, 67b/7, 67b/8, 67b/9, 67b/11, 67b/11, 67b/13, 67b/15, 67b/16, 67b/17, 67b/18, 67b/20, 69b/3, 69b/24)

Zeng-reng ʿAyyār *öz. is.* Kişi adı (58b/7, 58b/23, 59a/19, 64a/18, 64a/20, 64b/2, 65a/7, 65a/20-21, 65b/22, 66a/5, 66a/10, 66a/20, 66b/6, 66a/22-23, 66b/1, 66b/6, 66b/12, 66b/19, 67b/3, 68b/24, 69a/14, 69a/18, 69a/21, 69b/22)

Zerġām-ı Fīl-süvār *öz. is.* Kişi adı (32b/19, 32b/20)

Zerġām *bk.* **Zerġām-ı Fīl-süvār** (32b/21, 32b/24, 32b/25, 33a/1, 33a/2, 33a/4, 33a/5, 33a/7, 33a/11, 33a/12, 33a/14, 33a/14, 33a/15, 33a/15, 33a/16, 33a/16, 33a/18, 33a/21)

Zīr-dest Zengī *bk.* **Ḳahḳaşān-ı Zīr-dest** (28a/1, 137b/24)

→ güher-āb-ı Zīr-dest (88b/3), dīv-i Zīr-dest (90a/20)

Zūr-āver *bk.* **Behmen-i Zūr-āver** (120a/15)

Ẕūr Āzmā *öz. is.* Kişi adı (3b/15)

Zümrüd Şāh *bk.* **Zümürrüd Şāh** (89a/22)

Zümürrüd Şāh *öz. is.* Kişi adı (87a/5, 89a/19, 89a/22, 89b/2, 89b/4, 89b/16, 89b/17, 90a/13, 95b/17, 115a/10)

6. Sonuç

Firdevsî'nin Şâh-nâmesi'nin Türkçeye çevirisi olarak 18. yüzyılda kaleme alınan bu eserin müstensihi Derviş Mustafa'dır. Deviş Mustafa esere bazı eklemeler de yapmıştır fakat eser, hem dil olarak hem de içerik olarak Fars diline ve Fars edebiyatına çok yakındır. Eserin bilinen tek nüshası İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde 6131 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Eserin orijinali, üç cilt halinde olup tamamı 1778 varaktır. Her sayfası 25 satırdan oluşan eserde minyatürler de bulunmaktadır. Bu Şâh-nâme çevirisinin istinsah yılı 1773'tür (İslam Ansiklopedisi ve Kültüral, 2010: 291).

Bu tez çalışması Derviş Mustafa'nın yaptığı çevirinin II. Cilt 1a-144b varakları arasını kapsamaktadır. Eser diğer Osmanlıca metinlerin aksine "1a" bölümü ile başlamaktadır. İlk sayfada bir minyatür vardır ve bu minyatür içinde okunamayan kırmızı mürekkepli bir yazı vardır. Bazı kimseler bu yazının *"Bismillahi'r-raḥmani'rraḥīm"* olabileceğini söyledi fakat yazı tam olarak okunamadığı için net bir şey söylemek çok zor.

İncelenilen Şâh-nâme Çevirisi Türk dili açısından dönemin önemli eserlerindedir. Dil olarak çok sade olmayan ve Arapça ile Farsça kelimeleri bünyesinde fazlaca barındıran eser özellikle Türkçe ekler ve ağız özellikleri açısından dönem özelliklerini yansıtan değerli bir çalışmadır.

Eser tüm yönleriyle incelenmeye çalışılmıştır. Özellikle imlâ özellikleri, ses bilgisi ve şekil bilgisi kısımları 17. ve18. yüzyıl Türkçesi açısından bir başvuru kaynağı gibi hazırlanmıştır. Çalışmanın giriş, çevriyazı, sözlük, özel isimler dizini ve tıpkıbasım bölümleri de aynı duyarlılıkla ele alınmıştır.

Metinde imla konusunda bir birlik olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmanın dil özellikleri, Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi imla özelliklerinin her ikisinden de izler taşımaktadır. Eser hem Uygur imla geleneği hem de Arap-Fars imla geleneğine ait özellikleri bünyesinde taşımaktadır. Özellikle ünlü ve ünsüz harflerin gösterimiyle ilgili metinde bir birlik söz konusu değildir. Bu düzensizlik hem kelime kökünde hem kelimenin gövdesinde hem de eklerin genel yapısında mevcuttur.

Metinde aynı kelimenin farklı varaklarda hatta aynı varakta bile farklı yazıldığı örnekler tespit edilmiştir. Bu farklılık yerine göre bazen eklerde bile görülmektedir. İmlâ özellikleriyle ilgili bu farklılığın temel sebebi eserin dil özelliklerinin hem Eski Anadolu Türkçesi hem de Osmanlı Türkçesinden izler taşıması olabileceği gibi müstensihin ağız özelliklerinin de esere yansımış olabileceği düşünülebilir.

Metnin bir diğer önemli konularından biri de kapalı e durumudur. Metinde 'kapalı e' olarak tanımlanan i/e meselesinde "i"li kullanımların daha ağır bastığı görülmüştür.

Eserin bir diğer ilgi çekici özelliklerinden birisi de eserde özel isimlerin çok fazla oluşudur. Şâh-nâme'nin orijinalinde çok fazla özel isim vardır ve bu özellik incelenilen eserde de aynen devam ettirilmiştir. Özellikle Farsça kökenli olan bu özel isimlerin birçoğunun dönem eserleri ve standart Türkiye Türkçesi düşünüldüğü zaman Türk sahasına girdiği ve Türkler arasında kullanıldığı görülmektedir. Bu özel isimler, kendi içinde kişi isimleri, hayvan isimleri, soy isimleri, din isimleri, kavim isimleri, cin isimleri ve yer isimleri olmak üzere yediye ayrılmaktadır. Bu isimlerden en fazla yeri kişi isimleri tutmuştur. Bu durum, eserin kahramanlık hikâyesi olması ve destansı özellik göstermesiyle açıklanabilmektedir. Eserde sultan ve şah isimleri geçtiği gibi sıradan bir kişinin ismi de geçmektedir.

Eserde; isim, fiil, sıfat, zamir, zarf, bağlaç, edat ve ünlem olmak üzere tüm sözcük türlerinden vardır. Özellikle bağlaç, edat ve ünlemlerin Arapça ve Farsça kökenli olanları metinde daha fazladır. Eserde yer alan Türkçe kelimeler içinde en fazla yeri isimler ve fiiller kaplamaktadır.

Eserde müstensih, hemze (ء) işaretini ünlüyle biten isimlerden sonra günümüz standart Türkiye Türkçesinde kaynaştırma harfi (y) ile birlikte kullanılan belirtme hâl eki (+I, +U) yerine kullanmıştır. Bu şekilde kullanım için Osmanlıca olarak kuyruğu hemze işaretli olan y (ئ) harfi tercih edilmiştir. Metinde bu şekilde oluşturulmuş sözcük sayısı fazladır. Ayrıca metinde hemze harfinin bineği olmamalarına rağmen (ۂ , ۃ) ḥ ve güzel he (h, a, e) harfleriyle de kullanılmış örnekleri tespit edilmiştir. Bu kullanımlarla ilgili birkaç örnek aşağıdadır:

زنگیئ zengīʾi (12b/10)

نیزه‌ء nīzeʾi [276] (7b/9)

Eserde tüm zaman ve şahıs eklerinin hepsi kullanılmıştır. Bu şahıs ve zaman eklerinin olumsuz kullanımları da eserde mevcuttur. Özellikle emir ve istek ekinin de fazlaca kullanıldığı görülmüştür. Gereklilik kipinin metinde henüz tam olarak "-malı, -meli" şeklinde kullanılmaya başlanmadığı görülmüştür. Hatta metinde sadece bir yerde gereklilik için "-malı, -meli" kullanılmıştır. Gereklilik kipi için metinde en çok şart eki ve gerek kelimesinin birlikte kullanımı olan "sA + gerek" tespit edilmiştir. Ayrıca az da olsa "-maḳ gerek, -mek gerek" kullanımı da tespit edilmiştir.

Eserin sözlük bölümünde eserin anlaşılabilirliği açısından çok sayıda kelime anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Sözlük bölümü metinde en çok kelimenin Farsça ve eski Pehlevîce kökenli kelimelerden oluştuğunu göstermiştir. Eski Pehlevîce kelimelerin bu denli çok olmasının sebebi eserin aslını Firdevsî'nin İranlıları tekrar diriltmek için eski tarihi kökenlerini oluşturan kültürel ögelerle bu denli çok beslemiş olmasıdır. Bunu yaparken eski Pehlevîce kökenli kelimelerden faydalanmıştır. Metinde yer alan kelimelerin hepsi sözlük bölümüne dâhil edilmemiştir. Bu kelimelerden seçme yapılmış ve metin açısından önemli olanlar ve anlamı bilinmeyenler sözlüğe dâhil edilmiştir. Bu yüzden metinde yer alan kelimelerle ilgili herhangi oransal bir bilgi de verilememektedir. Fakat metinde Farsça ve Arapça kökenli kelime sayısı Türkçe kökenli kelime sayısından daha fazladır.

Eserin "Metin Özel İsimler Dizini", eserde yer alan özel isimlerin tespiti açısından son derece büyük öneme sahiptir. Özel İsimler Dizininde metnin 1a-144b varakları arasında geçen kişi, hayvan, yer, cin, soy, kavim ve din isimleri yer almaktadır. Bu isimlerin geçtiği tüm yerlerin verilmiş olması okuyucuların isimlerin orijinal şekillerini karşılaştırmalı olarak görebilmelerini de sağlayacaktır. Metin Özel İsimler Dizininde 759 özel isim yer almaktadır. Bu özel isimlerden en çok tekrar eden 2839 tekrar ile metnin ana kahramanı Ferāmerź'in ismi olmuştur. Metin Özel İsimler Dizini araştırmacılar açısından son derece kıymetli olacaktır.

Eserde standart Türkiye Türkçesi halk ağızlarında kullanılan birçok kelimeye rastlanmıştır. Bu durum müstensihin bulunduğu çevrede halk ağzının da fazlaca

[276] Osmanlı alfabesinde üstü hemze işaretli güzel he (h, a, e) harfiyle alakalı işaret bulunamadığı için iki ayrı harf olan güzel he ve hemze birleştirilerek ilgili harf yazılmaya çalışılmıştır. Tıpkıbasım bölümünde müstensih (7b/9) hemzeyi güzel he harfinin üzerine yazmıştır.

kullanıldığını göstermektedir. Tespit edilen kelimelerden bazıları şunlardır: *"kıçınla-, Alaman, kıçın kıçın, sın-, yapın-, öykelen-, büri-, bügü, azgış-, alda-, tiziyye, gözgör, kış, depele-, yorgala-, depme, sanç-, tabancala-, yalman-, dibelik, çekü, oñul-, gümreş- debelen-, çüker-, aġ-, karañu, gönde-".* Metinde bu kelimelerin yanı sıra ağızlarda bugün varlığını sürdüren ve Derleme Sözlüğü'nde kendine yer bulan başka kelimeler de mevcuttur. Metin bu özelliğiyle 18. yüzyıl halk ağzı hakkında bilgiler içeren bir eser olma hüviyetine sahiptir.

Metinde, Türkiye Türkçesi ağızlarında yer alan kelimelere ek olarak Tarama Sözlüğü ve Divânü Lügât'it-Türk'te yer alan birçok kelime yer almaktadır. Bu kelimeler müstensihin metne Türkçe düzeyinde önemli eklemeler yaptığını göstermektedir. Metin bu anlamda araştırmacılar açısından Türkçe düzeyinde önemli bir söz varlığına sahiptir.

Eserde müstensihin sert ünsüzler "p, ç, t, k" ile yumuşak ünsüzler "b, c, d, g" yi sürekli birbirlerinin yerine kullandığı kelimeler tespit edilmiştir. Müstensih kelime başı, kelime ortası, kelime sonu ile ek ve kök ayırt etmeksizin bu ikili kullanımlarına sürekli başvurmuştur. Kelimenin yabancı veya Türkçe olması da müstensih açısından herhangi bir önem arz etmemiştir. Hem Türkçe hem de yabancı kelimelerde bu özellik görülmüştür. Bu durum en çok "*b-p*" ile "*c-ç*" nin kullanımında ortaya çıkmıştır. Bu nedenle bazı yabancı kelimelerin çevriyazıya aktarılmasında bu farklılık dipnotlarla gösterilmiştir. Bu durum müstensihin kalemi hakkında bilgiler içermektedir. Metinde ikili kullanımın görüldüğü bazı kelimeler şunlardır: *"pūs, būs, ḳılıc, ḳulac, heb, ditre-, burcaḳ, ic-, güc, duzaġ, hiç, ac, cöb, cenber, avuç, gec, cagır-."*

Metinde müstensih tarafından yanlış yazılan kelimeler de görülmüştür. Açıkçası metinde yanlış yazımların fazlaca görülmektedir. Bu yanlış yazılan kelimeler metin içinde dipnotlarla belirtilmiştir. En çok dikkat edilen kelimelere bakılacak olursa müstensih 'At uşağı' anlamına gelen "**ġāşiye-dār**" kelimesini üç yerde "**ġāyişe-dār**" şeklinde yazmıştır. Bu durum yanlışlık olabileceği gibi metatez olarak da açıklanabilir. Ayrıca kelimenin o dönem Türkçesinde "**ġāyişe-dār**" şeklinde kullanılmış olabileceği gibi müstensihin harflerin yazımı noktasında sıralamayı yanlış yapmış olabileceği de söyleyenebilinir. Bu durum bir yanlışlık da

olmayabilir. Bu konuda alınan dönütler neticesinde kelime ses bilgisi bölümünde metatez başlığı altında verilmiştir. Yine müstensih metinde "**segirmi**" şeklinde hiçbir anlamı olmayan bir kelime de yazmıştır. Bu kelime dipnotla metin içinde gösterilmiştir. Metnin içinde müstensih "**üç yüz"** yerine "**üçiñüz"** yazmıştır. Bu yanlış kelime de metin içinde dipnotla gösterilmiştir. Diğer yanlış yazılan bazı kelime örnekleri şunlardır: "**tatup** (yatup), **dilāv** (dilāver), **seri** (siper), **ger-şasıb, dāril, isnekned** (İskender) vb. Bu gibi yanlış yazılan birçok kelime metin içinde dipnotlarla gösterilmiş ve doğru şekilleri metne eklenmiştir.

Metinde müstensih bazen aynı kelimeleri yanlışlıkla arka arkaya yazmıştır. Bu durum özellikle bölüm geçişlerinde çok yaşanmıştır. Fakat metin içinde de bu tarz yanlışların görüldüğü yerler olmuştur. Metin içinde görülen kelimeler köşeli parantez içinde metin dışı unsur olarak verilmiştir. Bu durumla ilgili örnekler aşağıdadır:

Remed Şāh'ı [gördiler] gördiler (15a/5)

Melik Seyf'e żiyāfet idüp eṣnā-yı ṣoḥbetde bu cānibe, **[14b]** ^{14b1} bu canibe (14a/25-14b/1)

Gül-çehre Bānū ḫāl, **[13b]** ^{13b1} ḫāl-i Keyūmerṣ'i görince inandı (13a/25-13b/1)

Metinde dikkat çeken bir diğer husus ise müstensih bazı yerlerde dönüşlülük zamiri "-n-" yerine kaynaştırma harfi "-y-"yi kullanmıştır. Metinde iki kullanım da mevcuttur. Bu konuda yazımda bir birlik yoktur. Metinde tespit edilen örnekler şöyledir:

kendüye (19a/4)

kendüni (19a/25)

Bu çalışmada cümle bilgisi incelemesi yapılmamıştır fakat metinde devrik cümlelerin varlığı dikkat çekicidir. Bu durum 18. yüzyıl cümle bilgisi hakkında önemli ipuçları içermektedir. Bu örnekler dönemle ilgili cümle bilgisi çalışacaklara yol gösterici olacaktır. Metinde tespit edilen bazı devrik cümle örnekleri aşağıdadır:

- Uṣūl ile anı alup gözine sürüp başladı aġlamaġa (79a/5)
- Andan başladı ser-güẕeştin ^{79a6} söylemege (79a/5-6)
- Ferāmerẕ'e işāret eyledi gel diyü (93a/9)

- Yanına aldı ve ol yidi kimse başladılar Ẕikru'l-llāh'a (93a/9).
- Ḫun-ḫār Hindī, Erdāl Hindī'den bu vaḳʿaları [111a11] işidüp Arduvān içün ʿaẓīm teʾessüf eyledi. Zīrā çoḳ metīn nāmdār idi ve Erdāl'a Layṭān Vezīr'i ṣordı, [111a12] ḳandadur diyü (11a/11-12)

Metinde çok fazla deyim, kalıp söz, ikileme ve atasözü tespit edilmiştir. Fakat özellikle deyim, kalıp söz ve ikileme türündeki dil ögeleri atasözüne oranla çok fazladır. Tespit edilen bu dil özelliklerinin bazıları şunlardır:

Atasözleri

- Çıḳmaduḳ canda ümīd vardur (60a/16)
- Dilden gelen elden gele-y-idi, her gedâ bir Sultan-ı alem olup kimseye muhtaç olmazdı (29a/19)
- El elden üstündür (20b/10)
- Ġāfil baş Türkī'de yaraşur, dirler (79a/14)
- İki ṣāḥib-ḳırān bir ʿaṣrda olmaz (65a/17)
- İki ʿAnḳā bir lānede yavrı çıkarmaz (65a/17)
- Son peşimanlık faide virmez (41a/15-41a/16)

Deyimler

- Aġzından ṣular aḳmak (55b/6)
- Aḳça itmemek (42b/5)
- Baḳır tas gibi ötmek (71a/14-15)
- Ben daʿvāsından geçmek (65a/4)
- Boġazı ele virmek (19a/20)
- Cān başına ṣıçramak (57b/2)
- Çil yavrusı gibi ṭaġıl (25b/8)
- Deli dīvānesi olmak (91a/6)

- Dil ucı-y-ıla (46b/6)
- Dişine ṭaş bile virmemek (65b/4)
- Divaneye dönmek (50a/22)
- Ecel derleri dökmek (9a/22-23)
- El arḳası yirde (30a/16)
- El çekmek (9b/12)
- El uzatmak (17a/20)
- Eşekler gibi bar bar bağırmak (90a/18)
- Fal taşı gibi açmak (31a/23)
- Felegüñ çenberinden geçmek (58a/21)
- Fikre dalmak (41a/17)
- Göz karartmak (67b/3)
- Gözin açmak (60b/17)
- Göz açup yumınca (86a/12)
- Gözin dört açmak (44a/10 ve 44a/11)
- Gözleri ḳan deryāsına dönmek (7a/17)
- Gözlerin fal ṭaşı gibi açmak (31a/23)
- Ḫāk-pāya yüz sürmek (11b/5)
- Ḫazān yapraġı gibi lerzān olmak (75b/10)
- Ḫora geçmek (55a/11)
- İş işden geçmek (57a/7-8)
- İşe güç çalmak (58b/17)
- Ḳan yutmak (10b/18)
- Kara kuş gibi vızlamak (22a/21)
- Külḫān damı gibi duḫān çıkmak (77b/10)

- Kul olmak (74a/13),
- Maḳbūle geçmek (63b/5)
- ʿAḳlı başından gitmek (34a/18)
- ʿAḳlum kesmez ki (15a/10)
- Olmaz sevdaya düşmek (27b/14)
- Olmaz sevdāya düşmek (27b/14)
- Ödi aġzına gelmek (87b/24)
- Öküz gibi baġırmak (71a/10)
- Şeyṭāna ders virmek (42b/25)
- Toza toprağa ġarḳ olmak (39b/18)
- Ucuz ḳurtılmak (86b/5)
- Ütülenmiş ʿArab ṭaşaġına dönmek (101b/16)
- Yabana söylemek (65a/19)
- Yanup yaḳılmak (86b/24)
- Yel gibi gelmek (12a/12)
- Yüregin aġza gelmesi (15b/7)
- Yüregine şu serpilmek (55a/19)
- Yüz sürmek (87a/14)
- Yüzü pancara dönmek (51a/18)

Farsça Deyimler

- Engüşt-ber-dehan (20a/24)

Farsça ve Türkçe Birlikte Oluşturulan Deyimler

- Zehresi çāk olmak (Ödü patlamak) (73b/2)

Benzetmeler

- Ahşam suratlı (57a/7)
- At kuvveti-y-ile (54a/6)
- Çeki ṭaşı gibi (13b/14)
- Çil yavrusı gibi (25b/8)
- Çürük bez gibi (75b/9)
- Katran tulumuna benzer (71a/19)
- Pulluk demiri gibi (34a/6)
- Şāhin miṣāl (76b/16)
- Yarasa gibi (46a/22)

İkilemeler

- Allaḳ bullaḳ (9b/7)
- Bel bel (85a/9)
- Bir bir (73b/25)
- Çayır çayır (75b/9)
- Döge döge (74b/16)
- Gulu gulu (21a/1)
- Lüp lüp (124a/3)
- Par par (72b/21)
- Rikab rikaba (31a/18)
- Sag salim (70b/9)
- Sakır sakır (62a/8)
- Teker meker (34b/9)
- Yaka yaka (30a/3)

- Yan yana (31a/18)

Kalıp Sözler

- Ahd olsun (58b/1)
- Allāh Allāh (25b/9)
- Allāh hayırlar virsün (37b/5)
- Allāh hemān yüz aḳlıġı müyesser eyleye (6b/5-6)
- Allāh ḳolay getüre (6a/14-15)
- Allāh mübārek eyleye (13a/7)
- Allāh mübārek eyleye ve dölli döşli olasız (5a/9)
- Allāh oñara (86a/9)
- Allāh'a sıgınduk (37b/11)
- Allāhu ekber (46a/6)
- Baş üstüne (47a/13)
- Bildüginden ḳalmasun (65b/6)
- Bildüginden ḳalmasun (8b/8)
- Biz sogan cücügü degilüz (41a/18)
- Boyı uzun ʿaḳlı ḳısa (82a/6)
- Boynuñ altında ḳalsun (81a/3)
- Bre zehr-i ẕaḳḳum yiyesi melʿūnlar (7b/2-3)
- Bu güne bugün (32a/4)
- Bu güne bugün (32a/4)
- Bu sözler nasıl sözler (32a/6)
- Bunda bir iş var (66a/15)
- Bundan özge fırsat olmaz (60a/23)

- Cānımuz tendedür, bildügünden ḳalmasun (57b/4-5)
- Canum (36b/24)
- Canuma minnet (50a/18 ve 50a/19)
- Cehenneme gitsün (50a/3)
- Cümle senin, meydan erenlerindür (20b/22)
- Cümle senüñ meydān erenlerüñdür (20b/22)
- Darısı başımuza eryāsı sıçan başına olsun (60a/5)
- Deli mi oldun (66b/13)
- Dinim hakkıçün (45b/5)
- Dīnüm ḥaḳkıçün (37b/5)
- Dişine taş bile yok (74b/15)
- El ele virüp dölli döşli ol (5a/4)
- Elhamdülillāh (60a/23)
- Ey-v-Allah (69a/7)
- Gidi (105a/19)
- Göreyüm seni (60a/7)
- Gözüm nurı (50b/25)
- Gün aḫşamlıdur (20a/20)
- Günāhı boyunlarına (11b/10)
- Hacı efendi (46a/21)
- Hāy anasını (55a/12)
- Hazır olun (71a/16)
- Hoş geldüñ (37a/4)
- İstiġfār ve tevbe olsun (69a/10)
- Ḳavli ḳopsun nā-bekār zengīnüñ (11a/23)

- Merḥabā (4a/8)
- Mübarek olsun (74a/22)
- Nār-ı Nūr elüñ alup ḳuvvet virsün (81a/3)
- Nasip böyle-y-imiş (50a/20)
- Ne haber (37a/4)
- Ne poḫ yir (49a/25)
- Rezīl olmaḳdan ise bu yolda ölmek yegdür (77b/5)
- Ṣāġ olmaḳdan ölmek yeg (32a/8)
- Sag olmaktan ölmek yeg (32a/8)
- Sözüñ ṭoġrısı (48a/15)
- Şükr ki (55b/13)
- Tez elden (58b/15)
- Tüh (66a/19)
- Vebali boynuna (72b/20)
- Ya Allāh (47b/21)
- Ya Allāh (73a/11)
- Yā rabbi Ḳattāl'ı şol nā-bekāruñ şerrinden sen ṣaḳla (68b/10)
- Yabana söylersin (66b/12)
- Yol bilmez iz bilmez (70b/1)

Arapça Kalıp sözler

- Bārek-Allah (69a/8)
- Bismilllāh (73a/17)
- El-ḥamdüli-llāh-i Teʿālā (72a/9)
- İnşallāhu Teʿālā (101a/11)

- Mechūlü'n-neseb (39b/13)
- Melʿūn ibn-i melʿūn (47a/1)
- Şeyṭān-ı ʿAleyh-il-laʿne (83b/14)
- Tevekkeltü ʿāl-Allāh (77b/5)
- Veled-i zīnā (42b/25)

Farsça Kalıp sözler

- Ḫoş-āmedī (Hoş geldin) (82a/11)

Metinde müstensih bazı kelimelerin hem Türkçelerini hem de yabancı karşılıklarını kullanmıştır. Hatta aynı anlama gelen Arapça ve Farsça kelimeleri aynı anda kullanmıştır. Bu manada eş anlamlı kelimeler birlikte kullanılmıştır. Bu kelimelerden bazıları şunlardır:

Burc (24b4) ve *Bārū* (24b/4) **(Burç)**

Çadır (8a/8) ve *Ḥayme* (8a/8) **(Çadır)**

Efser (Far.) (15a/4) ve *Tac* (Ar.) (15a/4) **(Taç)**

Haliya ve *Şimdi, İmdi* (**Şimdi**)

Hediyye ve *Hedâyâ* (**Hediye**)

Kuh ve *Tag* (**Dağ**)

Miyān (Far.) (21b/8) ve *Bil* (T.) (21b/6) **(Bel)**

Mur-ı siyeh ve *Karınca* (**Karınca**)

ʿAẓīm (Ar.) (24b/21) ve *Büyük* (T.) (24b/21) **(Büyük)**

Sefīne (24b/18) ve *Gemi* (24b/23) **(Gemi)**

Şîr ve *Arslan* (**Arslan**)

Ẕānū (2b/22) ve *Diz* (3a/1) **(Diz)**

Metinde birçok kelime kullanılmıştır. Bunlar içinde Farsça, Arapça ve Türkçe olanlar en fazla yeri edinmektedir. Metinde İtalyanca, Moğolca ve Almanca kelimeler de tespit edilmiştir. Metinde tespit edilen özel isimler ise genel olarak Farsçadır. Metinde sıklıklarına bakıldığı zaman en fazla kullanılan kelimelerden bazıları türlerine göre şunlardır:

İsimler

- Gün
- Güher-ab
- Bir İki
- Kerre
- Haber
- Heman
- İle
- Ve
- Dahı
- Benî Adem
- Bu
- Ol

Fiiller

- Eyle-
- Gel-
- Gir-
- Git-
- Di-
- İ-

- Eyit-
- İt-
- Ur-
- Gör-

Özel İsimler

- Feramerz
- Kattal Zengi
- Sarsar-ı Sebük-bar
- Kutb-ı Ateş-dem
- Jivek Ayyar

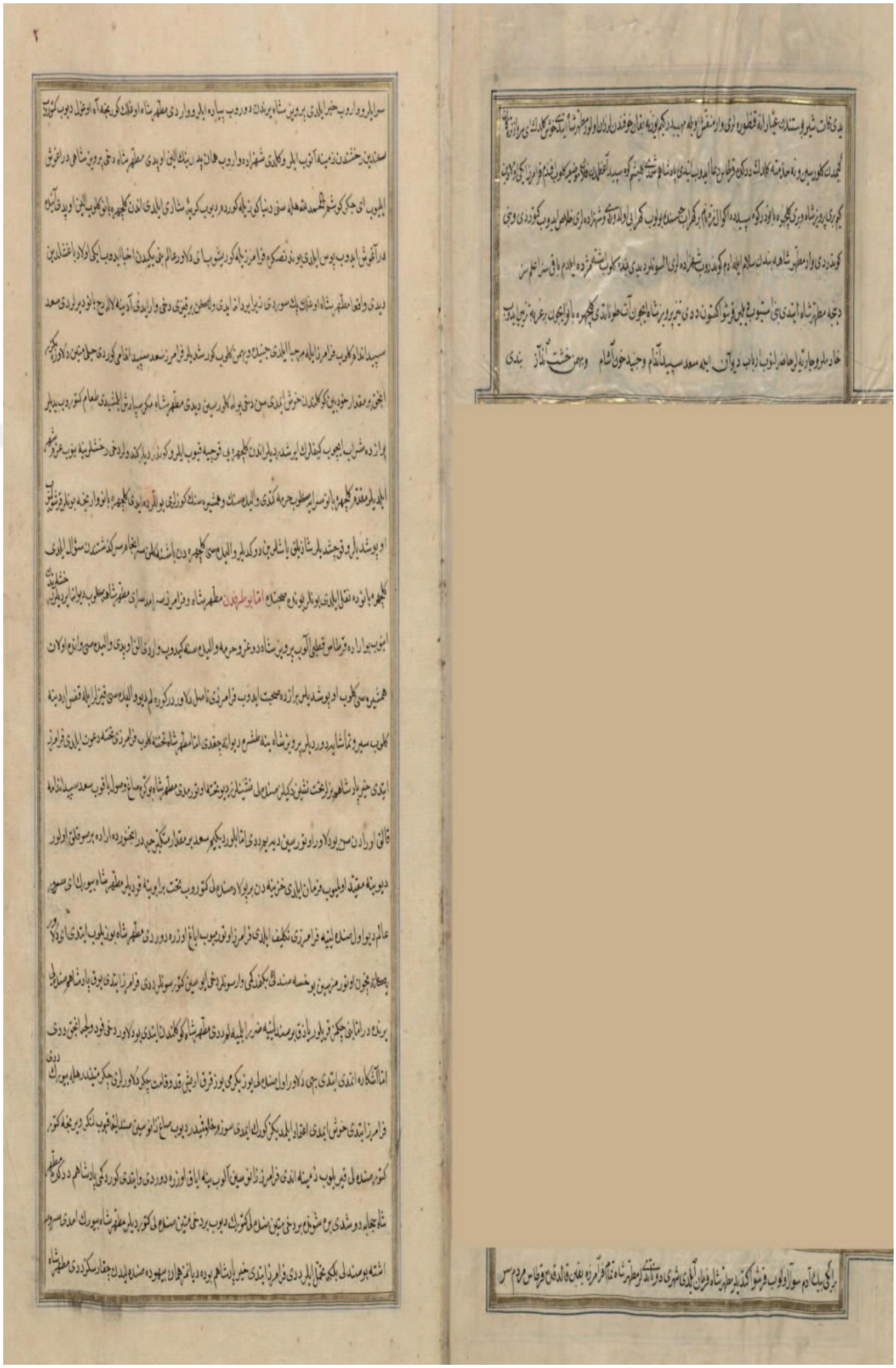
Hayvan Türü İsimleri

- Fil
- At
- Gergedan
- Yılan
- Hınzır (Domuz)
- Karınca

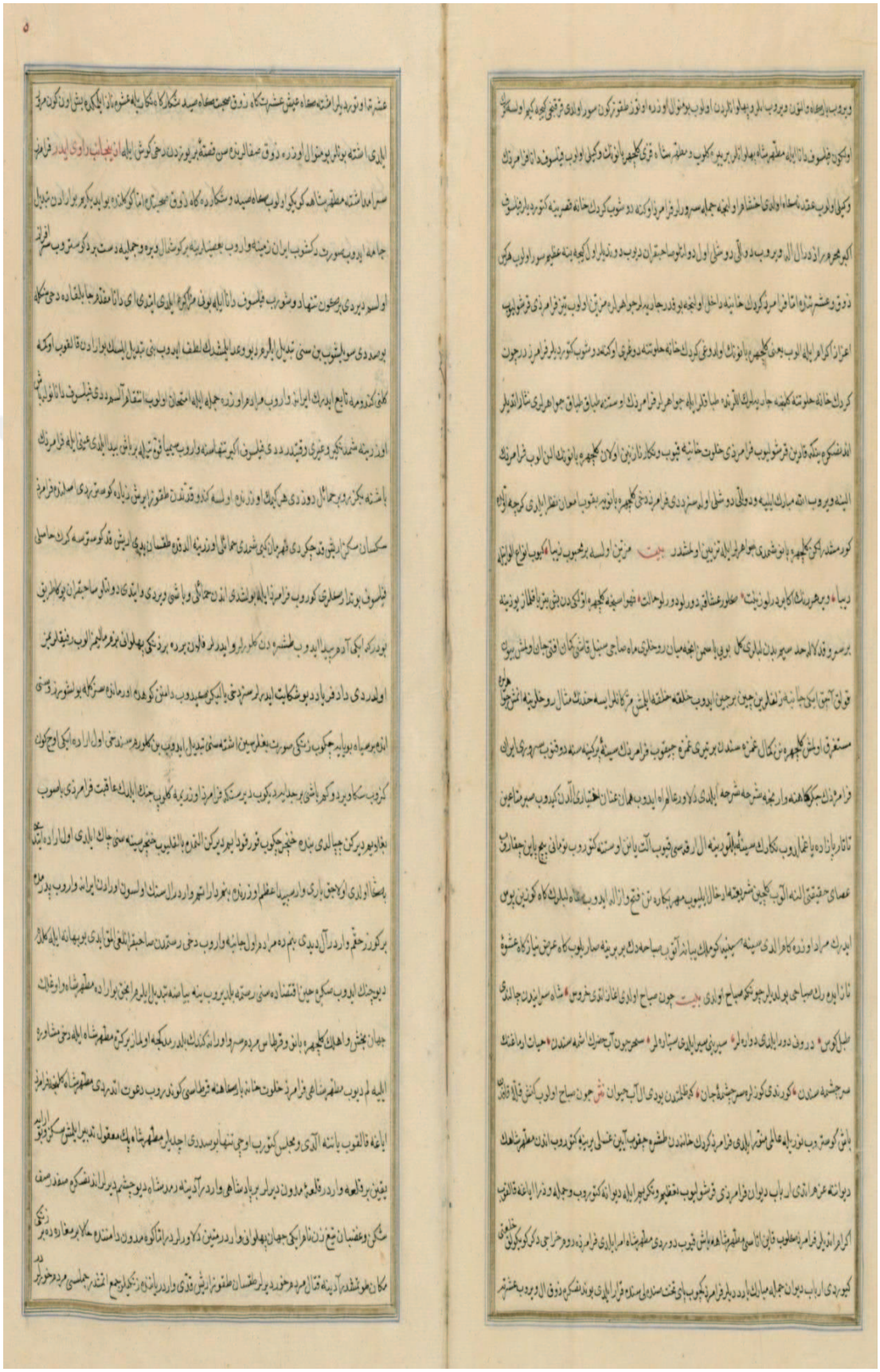
Eser, Türk dili açısından çok kıymetlidir fakat özellikle halk bilimi, tarih ve toponomi açısından da önemli verileri bünyesinde barındırmaktadır. Eser bu manada disiplinler arası çalışmalara kaynaklık edebilecek bir eserdir.

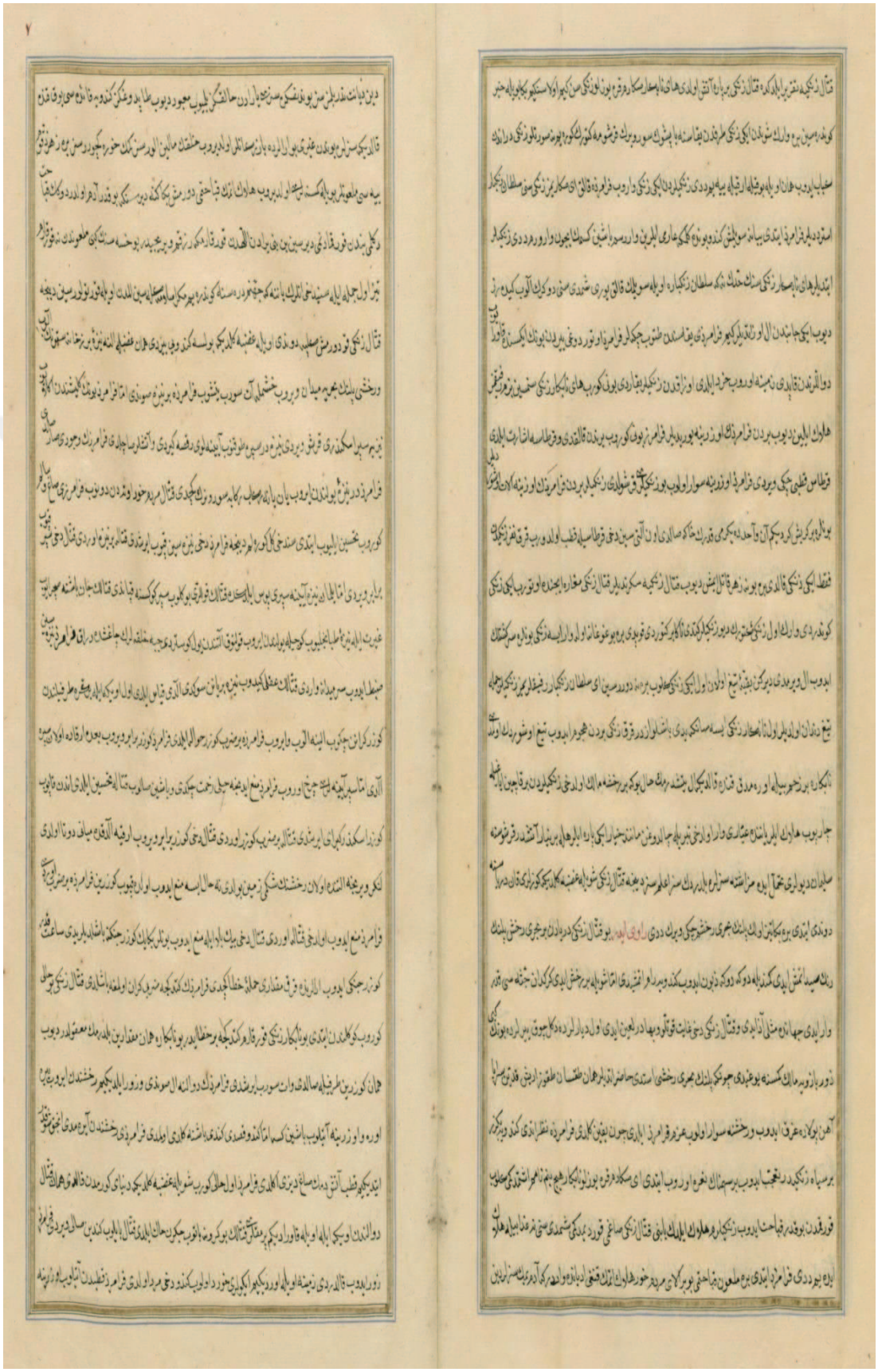
7. Tıpkıbasım

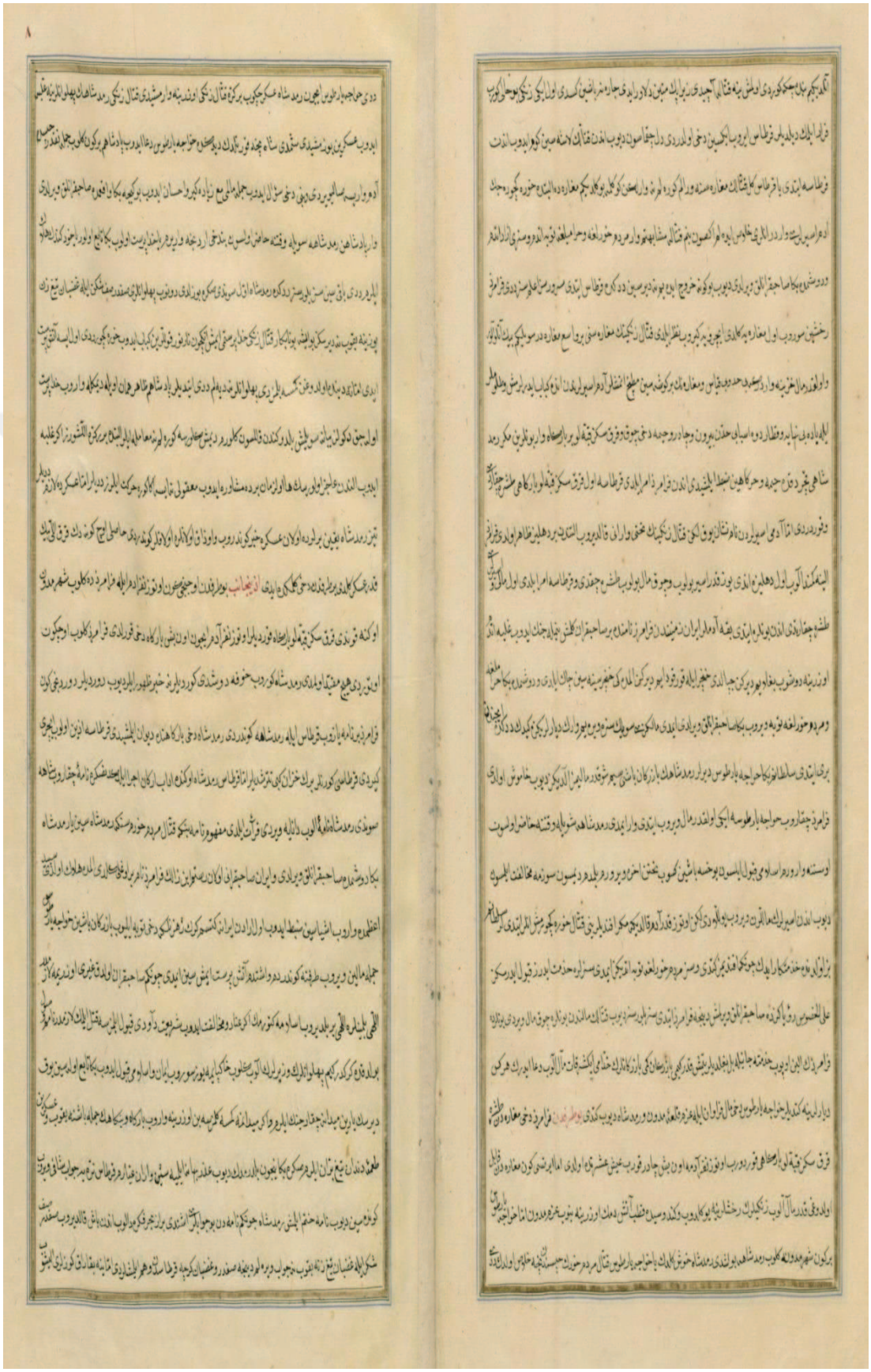

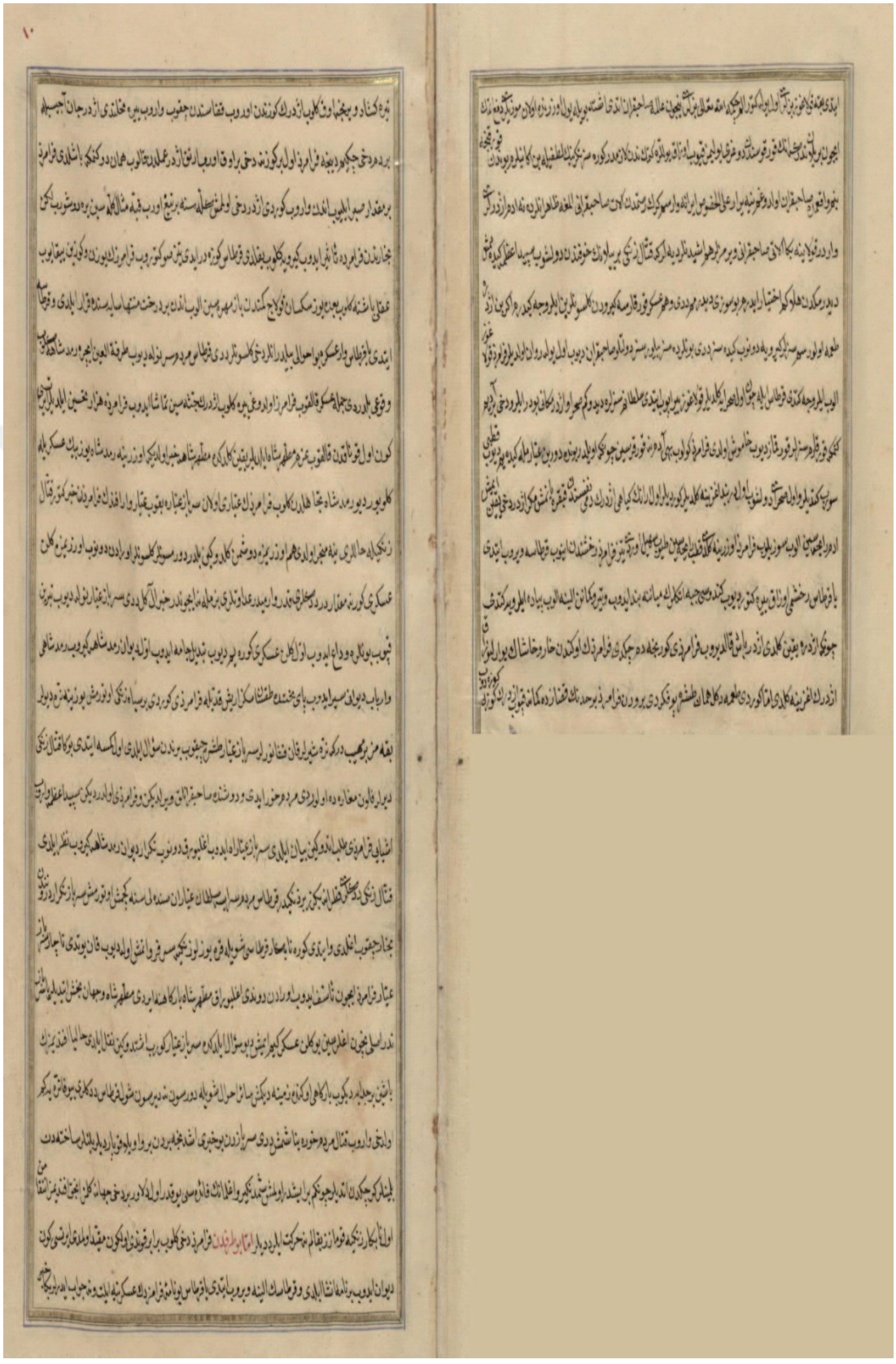

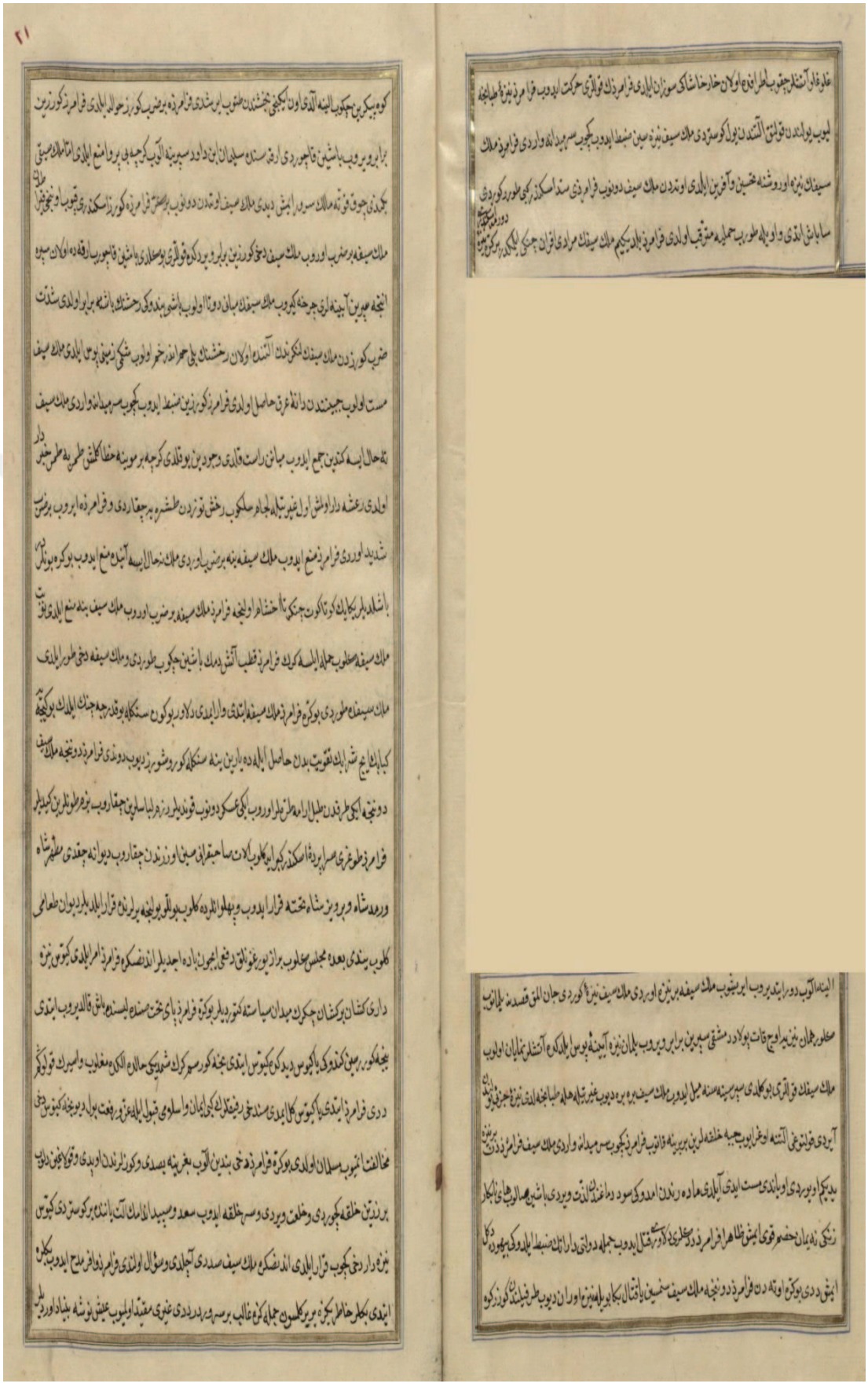

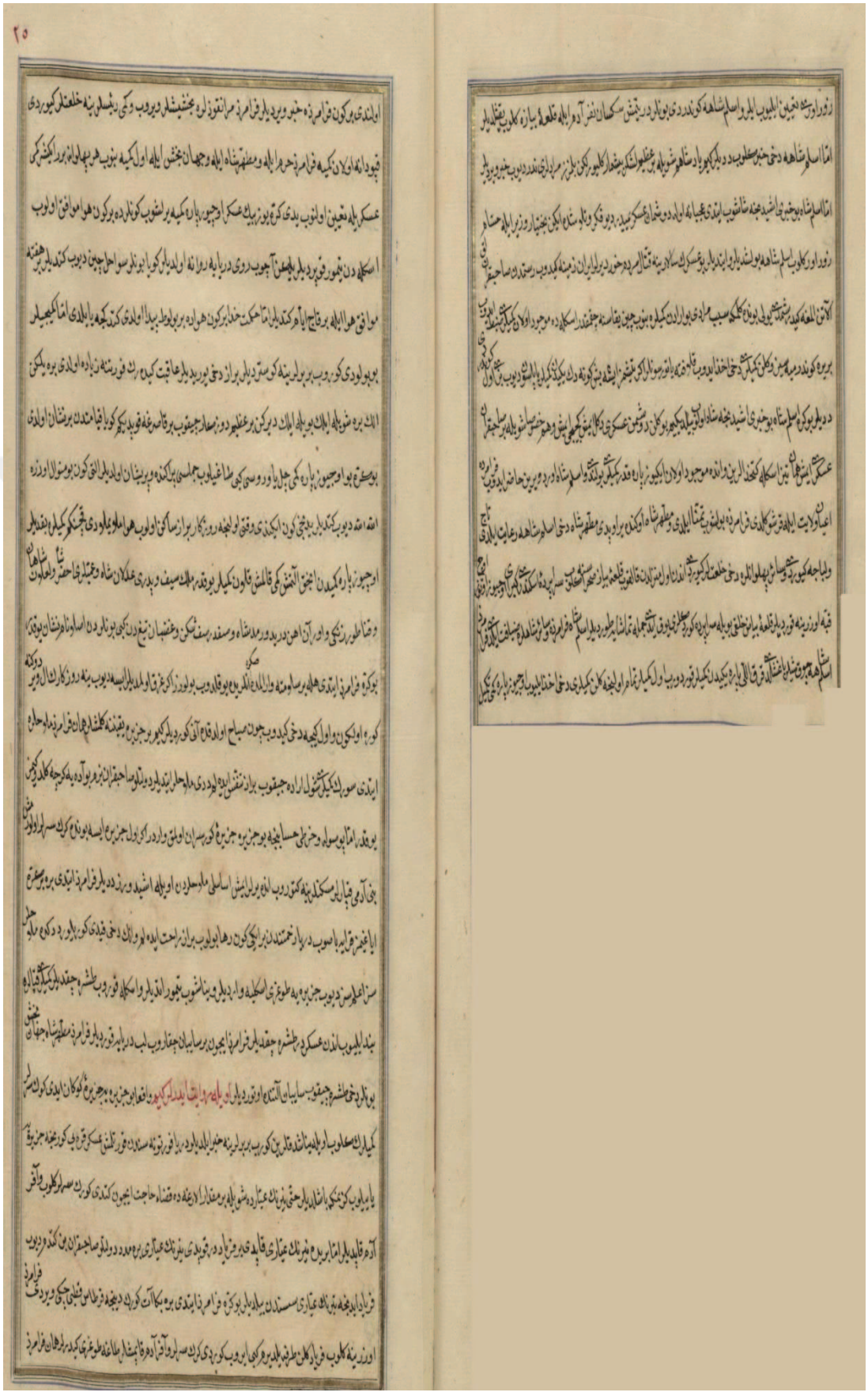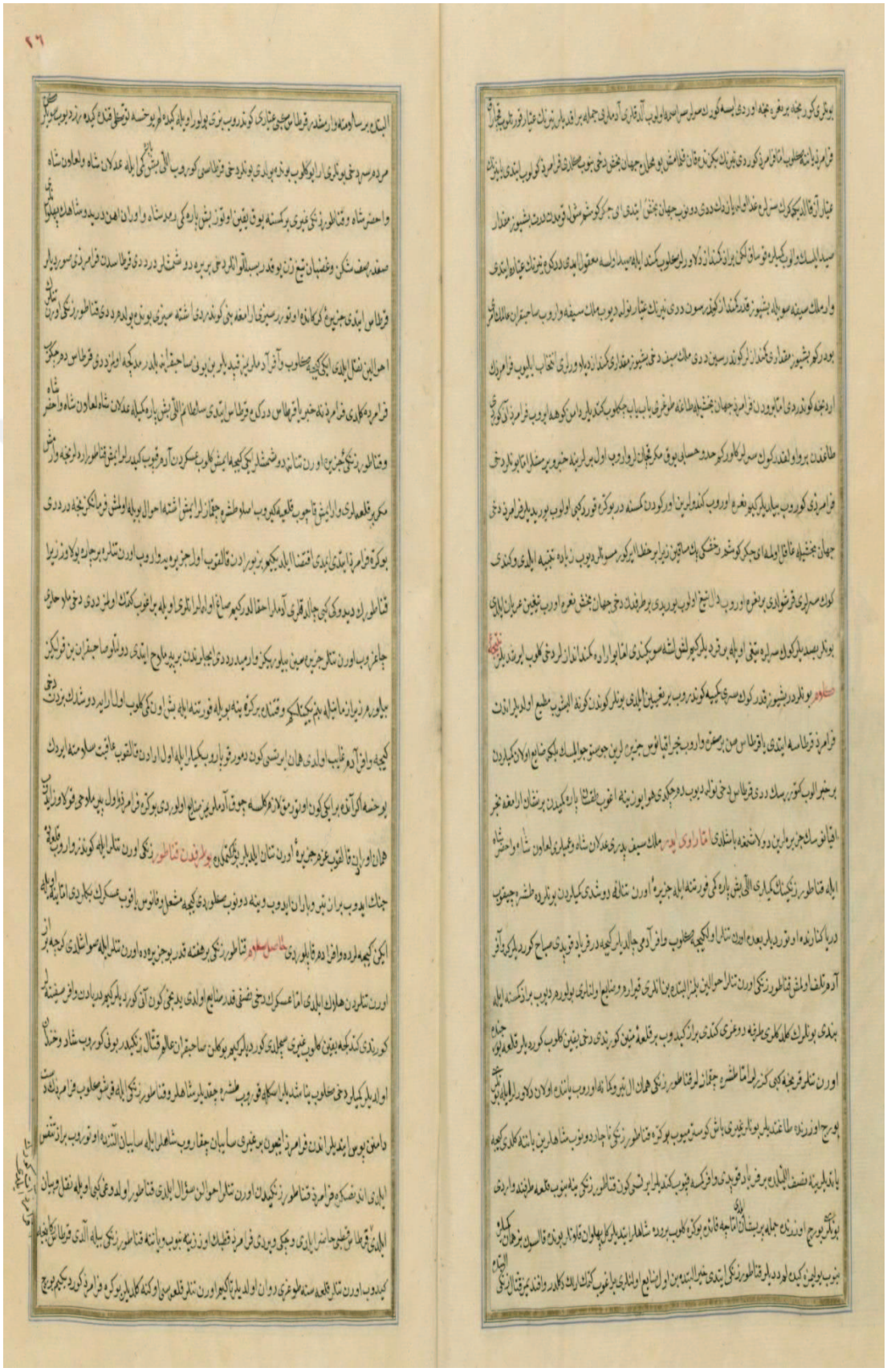

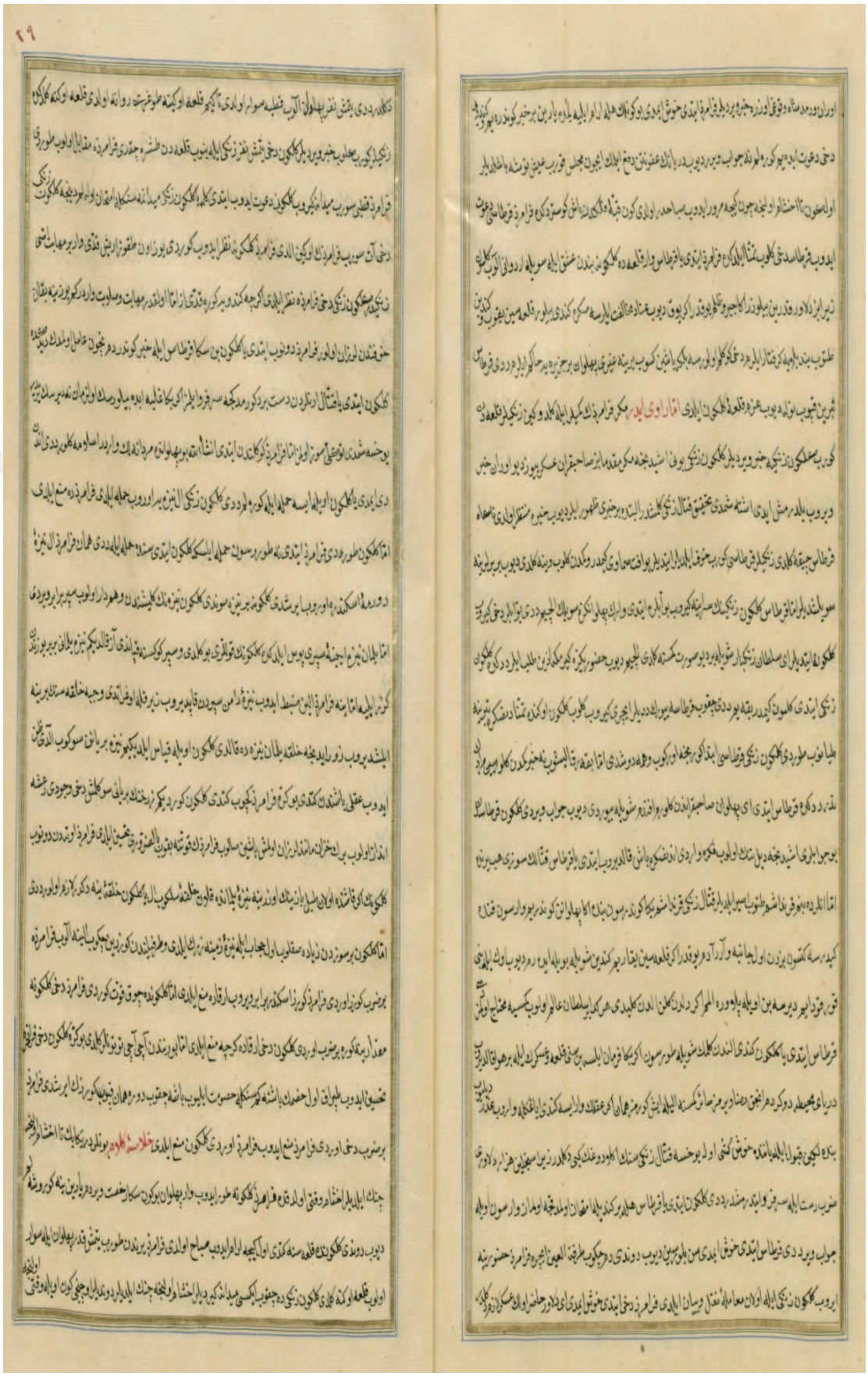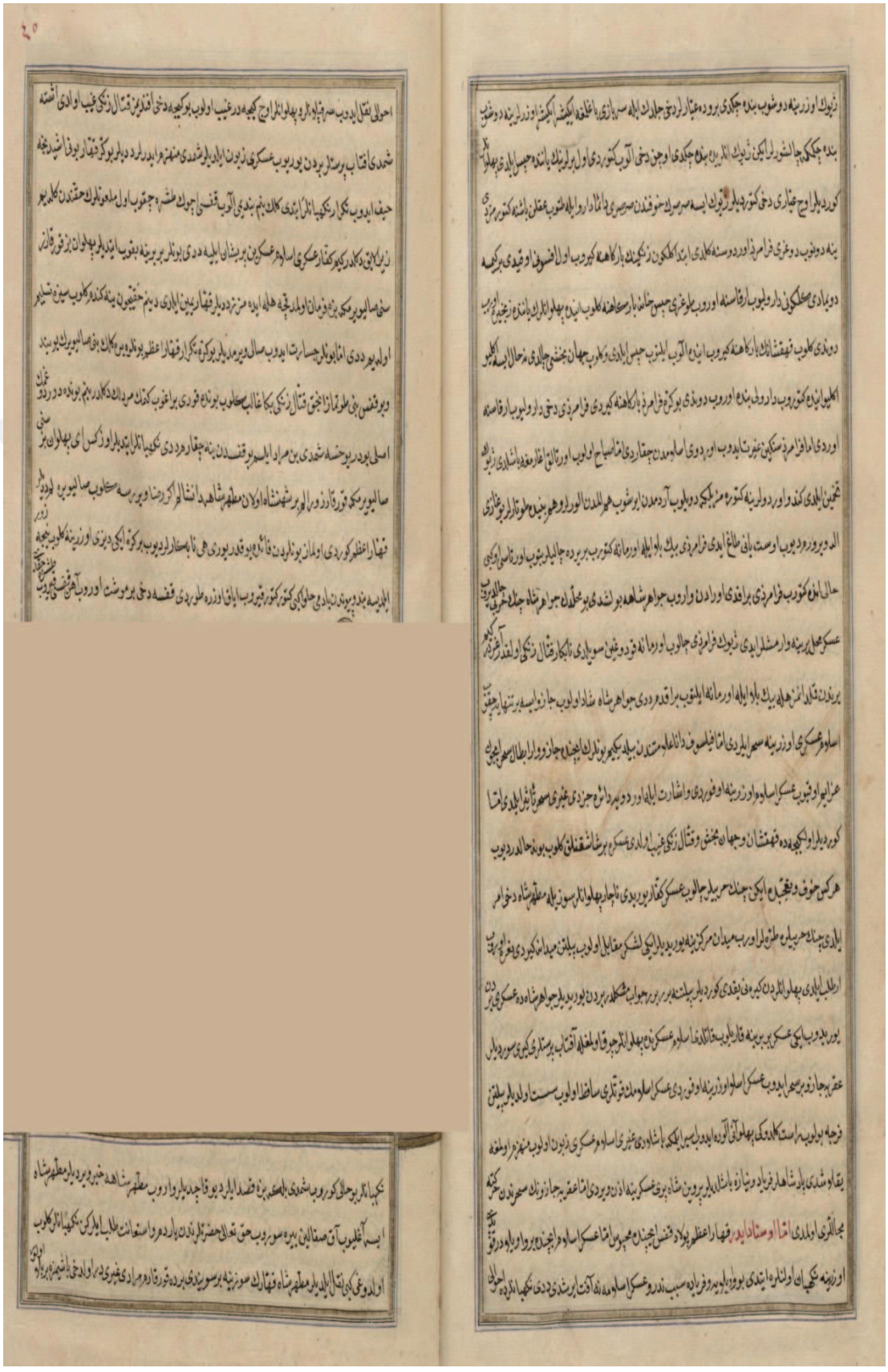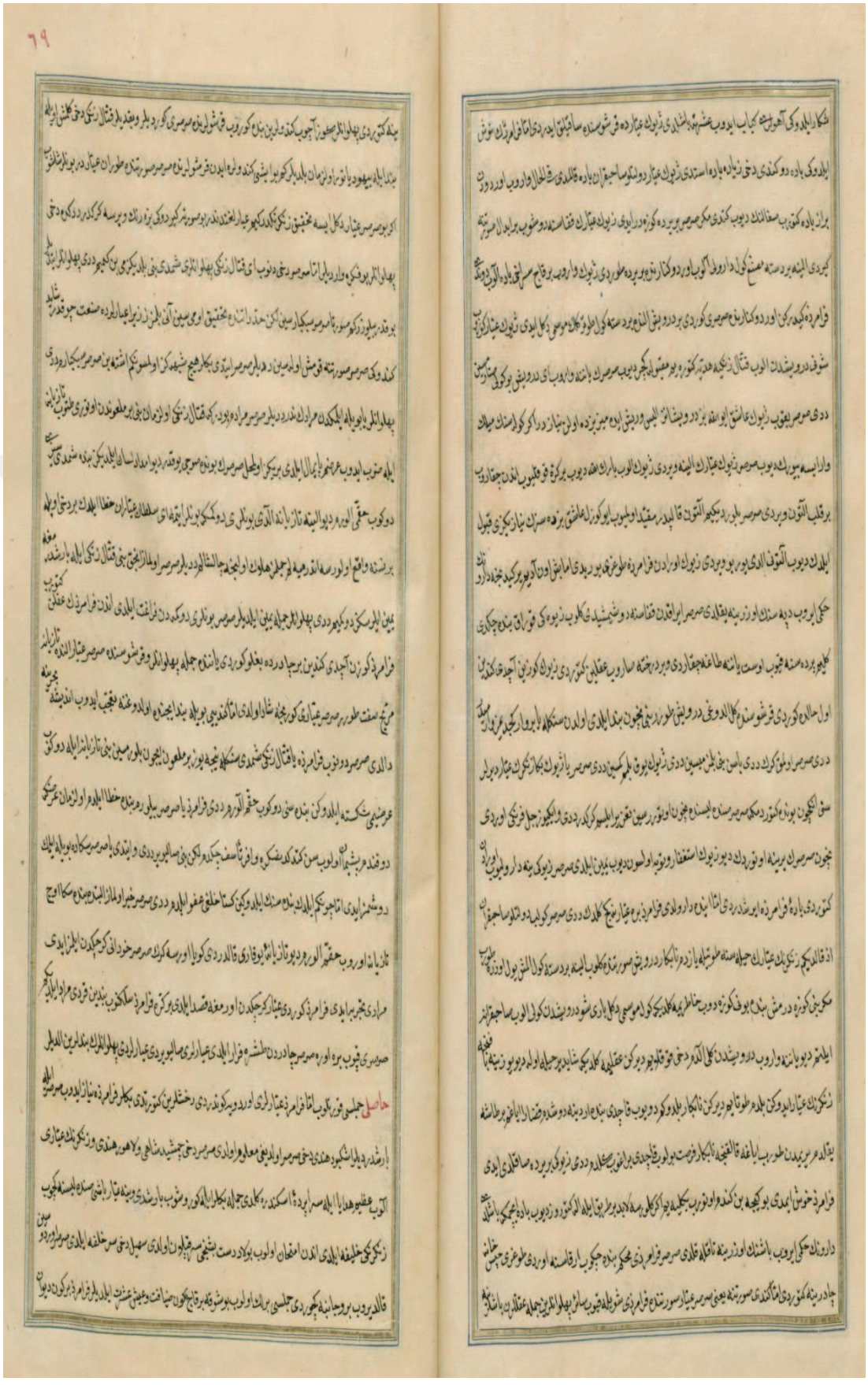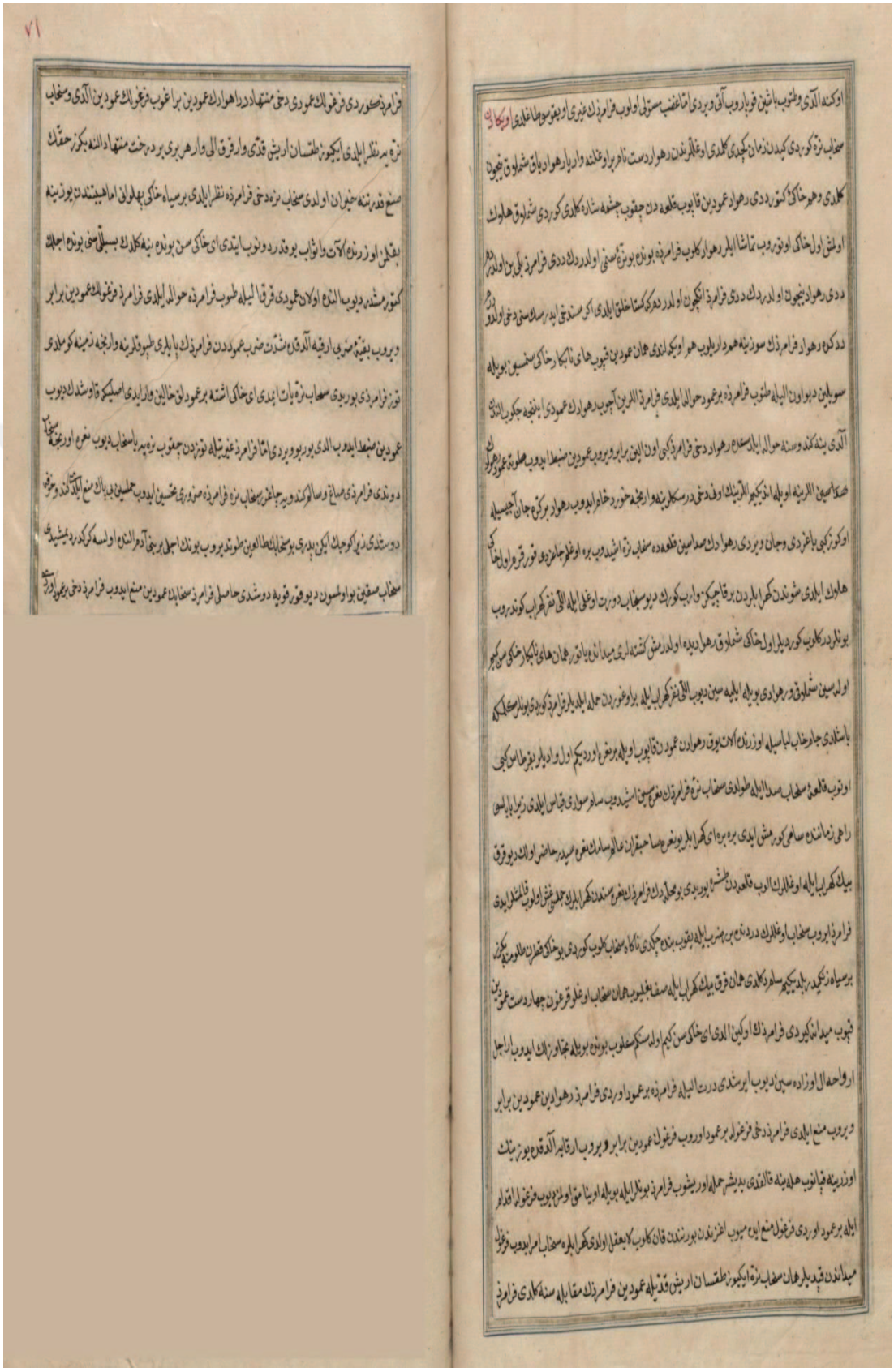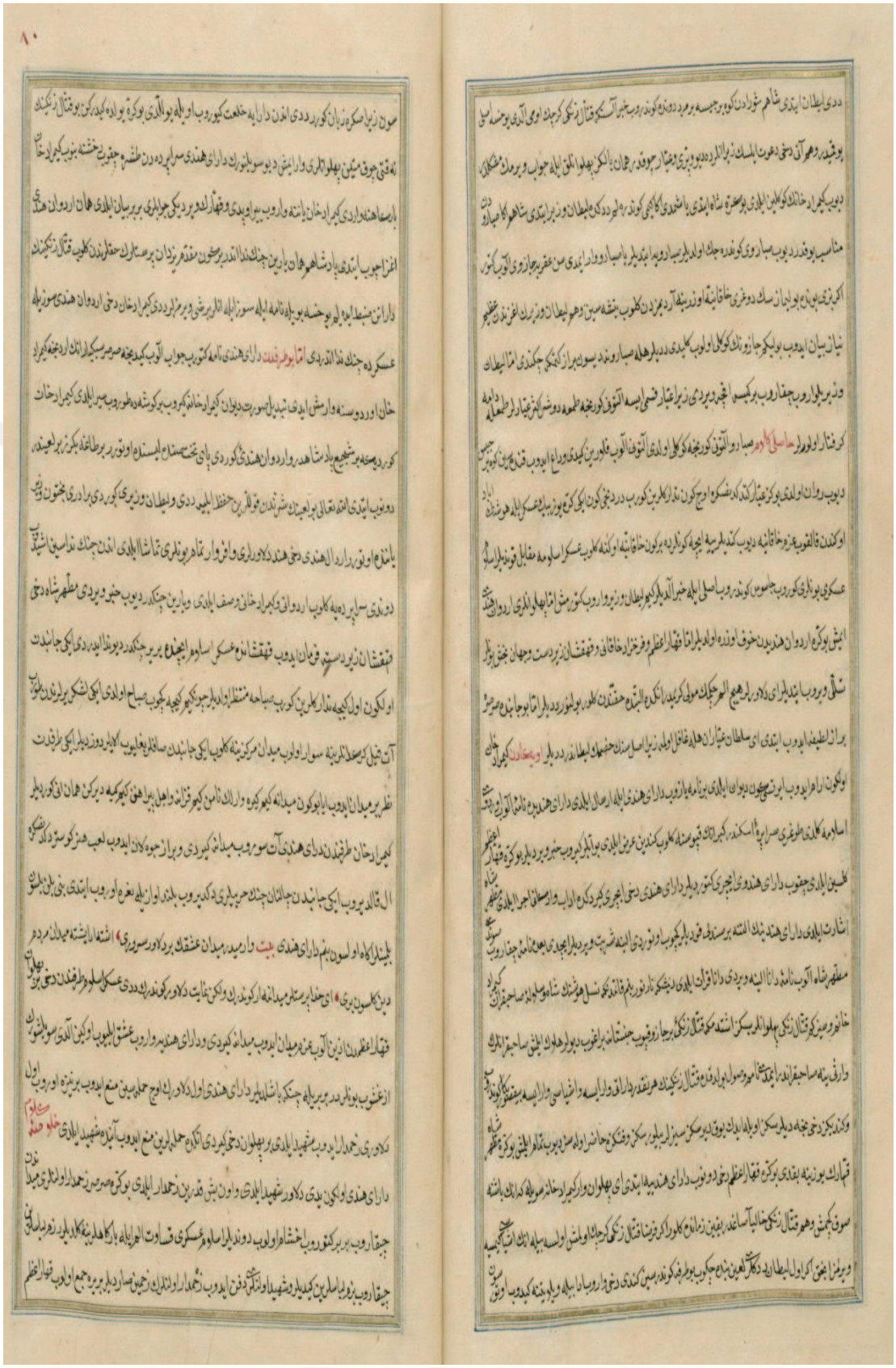

آصف شاهك مرتبتی اولوب ایدی فرامرز استحکام کیروب زیارت ایلدی و تورات و زبور دن اوقوب تواین روحه
هیب ایلدی و کور دیکه اوج سندن فاطمه بر برجن ایجنده قویدیلر بونلر بیلن دخی آچدی بیکری سکری قات عیار لاتی برین دخی آچدی ایچنده اوتوز
التی پاره رخش لاجی دار بوکره فرامرز بو سندقاری چقاروب رخش سندی عزیت بدوی ایدی دولتاوه سلام
سن بوکره بو بغره اور رخش کلوردی فرامرز بو بغره اور بنجه بر سهیل پیدا اولدی آنی کوردیکه درعقب بو رخش
جهان پیما ایکی فیل جثه سیاه و دوری اره لر ایراقدن فرامرزی کوروب قولقارین صقدی و بوکره فرامرز
اوزینه آتلدی ماه یقین کلدکده فرامرز دهولنك بناکوشنه بر موشت اوروب آن بوکره پخشلدی و سر اصمه
اولدی بوکره فرامرز بونلك بر جمین یوزلاودی ایراسنده بر لوح بولدی قوپاروب لوحی کندوه اوزینه الیخدار هوار
بحری فرامرزه راه اولدی فرامرز کندیمایله رهورك حمایه درخت والحق اوردی و اوزینه سوار اولوب باغلن
میدانه چراغ اویناتوب لشکری و یردی اندن صکره باغدن چقوب کوردی اویله بغه مناصب اندن دمه
میدانه کلدی و هوای عزیت بدوبه ویروب کندی دیولرك اولدوغی حجره آچوب ایچرو کیردی کوردی
اون ایکی دیو دائره ایدوب برعوده بندایلمش بونلر فرامرزی کورنجه ایتدیلر امان یا اصف شاه لطف ایله
بزی صالیوبر اولنجه سکاقبل اولاکلام دیلر فرامرز بونلره ایتدی ای دیولر قمغی اصف شاه شمدی دورعطا دیر
دیوب کندوناك کیمر اولدوغین بلدردی یعنی قتال زنکی دیولر دکره دیولر ایتدی بابزی طوتان آصف شاه
خوفیدر دیوب بوخسه بزی بوبنده طوتمازدی فرامرز ایدیلر بندلرین قیروب فرامرزك اوزرینه هجوم ایلدیلر
فرامرز دخی برنعره اوروب اون ایکیسین بردن یقوب نکاراپونلری بناه جکدی بناه اول عموده صاره قودی
ناکاه اول اراذل کوزی بولوحه دوشن کلدی و امروب لوحی الدی اول اصاعن بونلر امان دیمکله باغلدیلر
درحال بنداو لدیلر بوکره فرامرز بونلری بنه صالیوبروب باغلدی اولان صرچه زاك نره کیمر زنکی کوی ارنی قدی
وار ایدی ایتدی یاصرچه بلدار طشره صغاب نره یه صویله براز کهراب کوندروب دعمه مالین طشره چقارسین
صرچه زاك نره نولده دیوب دعمه چکدی طشره چقدی صغاب نره یه عجب قتال زنکی دعمه دره جه اولدی دیوب دوکین
صرچه زاك نره کلوب صغابه بوسلدی فرامرزین امرین بلدردی صغاب شاد اولوب تیز براز کهراب آلوب دعمه کوکن
فرامرزه بوسلدی مبارك اولسون دیلر وبردی فرامرز ایتدی یاصغاب الحمد لله دعمه فتح ایلدك سن نره ایچنده اولکه
اشیای دیولره امر ایلیه جملهسی طاشوب سویلردی نره دخی نولده دیوب دیولره امر ایلدی یدعمه اشیاسین طاشقه باشلدیلر
فرامرز ایلیه صغاب نره اوتوروب سویلدیلر تاه دیولر دعمه دن اشیای طاشوب برشی قالمدی اندن صکره فرامرز
کوروب برسنه قالمادی نکرا اصف شاه روحنه دعا ایلدی و دیوب دعمه دن چیقوب دعمه نك قپوسین قپادی زیرکی

زیرکی وار ایدی کسه آچوب مرتبه بی چکنه سون دوی اندن دیولر یارکاهی ایکیوز سکسان قپه اوزرینه قویدیلر
و یانه دخی خزینه یارکاهیدن قوروب اشیای ایچنده قویدیلر بونلر بوراده ایکن اما الذین اجابوا راوی ایدر بونلر بکر
کمکشان نره و غول اجهار دست کیدنجه ار دنجه بوکهراب کوندر مشلر ایدی وار کور اول اجاکی دیوب کیدر محمی یوخسه
بونلر کلوری دیولر اول کهراب دخی قرقوك ار دنجه کلوب کوردیکه فرامرز دعمهٔ فتح ایلمش دیوب نره کمکشان نره یه
سلوب بوکره کهراب کوزنجه بنجه اولدی جاکی دیوب کندی دی کهراب ایتدی یره ناصل کیمك وار مشقبهٔ حضرت
فتح ایلمش و ایچنده اولان اشیای چقاردی دیوب یارکاهی جمله بر بره حکایت ایلدی کمکشان نره بوکره طمعه دیوب
تیز بر کهراب امر ایلدی که وار اول اجاکیه صویله دعمه دن چقاردوغی اشیای بکا کوندر سین وکندی وار دیوب
نره یه کیدر ایسه کمکشان اکر عناد ایدوب یوقدیرسه سکره کندوسین هلان ایلره دی اول کهراب نولدیوب
عمود بن آلوب دوچکدی طوغری فرامرد اولدوغی مقرلیه کلدی کهراب کوردیوب قوشولدیلر تندن کلوب سین
دیلر کهراب ایتدی سلطان جمشتان نره دن کلوبدردی دیولر دخی اوکنه دوشوب فرامرزه کتوردیلر
فرامرز ایتدی ندرای کهراب دیدکده اول کهراب ایتدی بنی سلطان جمشتان اولان کمکشان نره کوندردی
وار سویله اول اجاکیه دعمه دن اشیای آلمش و دعمهٔ فتح ایلمش اولدوغی بنم مملکتمی ویران ایچنده اولان اشیای بنی
بندده دعمه دن نه کچقاردیسه بی تصور بیکا کوندره وب کندی هرقنای کیدر سه کیتسون واکر بوقدیوب
مخالفت ایدر سه سکره کندین هلاك ایدوب اشیای اویله آلور هردی وبنی سکا کوندردی دیدیکده فرامرز
کولوب ایتدی ای نره وار اول بی عقل دیوه سویله دعمه مالندن الك دیشنه طاش بیله بوقدر دهمون آلف
دوکه دوکه ایمانه کتورمکه کلدم زیرا اشتد مکن انتشه طیار ایمش هان وقتنه حاضر اولسون بذاه القوب
ار دنجه وار مش اوزره یوروب دیوب کهراب یولاودی و امر ایلدی دیولر اغز لغی یوکلوب کوجوب کوه سرخلك
دامنه قویدیلر لکن کهراب دخی وار وب کمکشان نره یه بر فرامرزك ویردوکی جوابی بلدردی کمکشان غضبه
کلوب کندیلك بر صرچه باونی وار ایدی آدینه کیطغان نره دیولردی ایکیوز الفش ایکی اریش قدی وار ایدی کا
ایدی یا کیطغان وار شوندن الفش نعره آتشی خوف الوب اندن وار اول خاکی طلوب بکا کتور امّا صفین اولدرمه
براز صویله وب سکره اولدوره یوردی کیطغان نره دخی الفش نعره سین آلوب اوغلی هاهر نره یه ایلهٔ سیاه دم
از زمانه فرامرز لك قوندوغی یره کلدی و اوغلی هاهر نره یه ایدی یا هاهر میدانه کیدیوب قوشولدیلر طوغری
صف بغلدی و یا باسی هاهر نره یه ایدی یا هاهر میدانه وار شول خاکی تا بمخاری دعوت ایلیه بران الفش اندصکره
بغلیوب کتوردی بوکره هاهر نره دخی عمودین الینه الوب عزم میدان ایلدکده طوغری نعره اوروب ایدی یا خاکی
میدانه کلسکا و افرسوز مرواردرا کر کلرسك وار وب ضربا کتوردیه بردی بوکره فرامرز آن دیدی عزیت بدوی

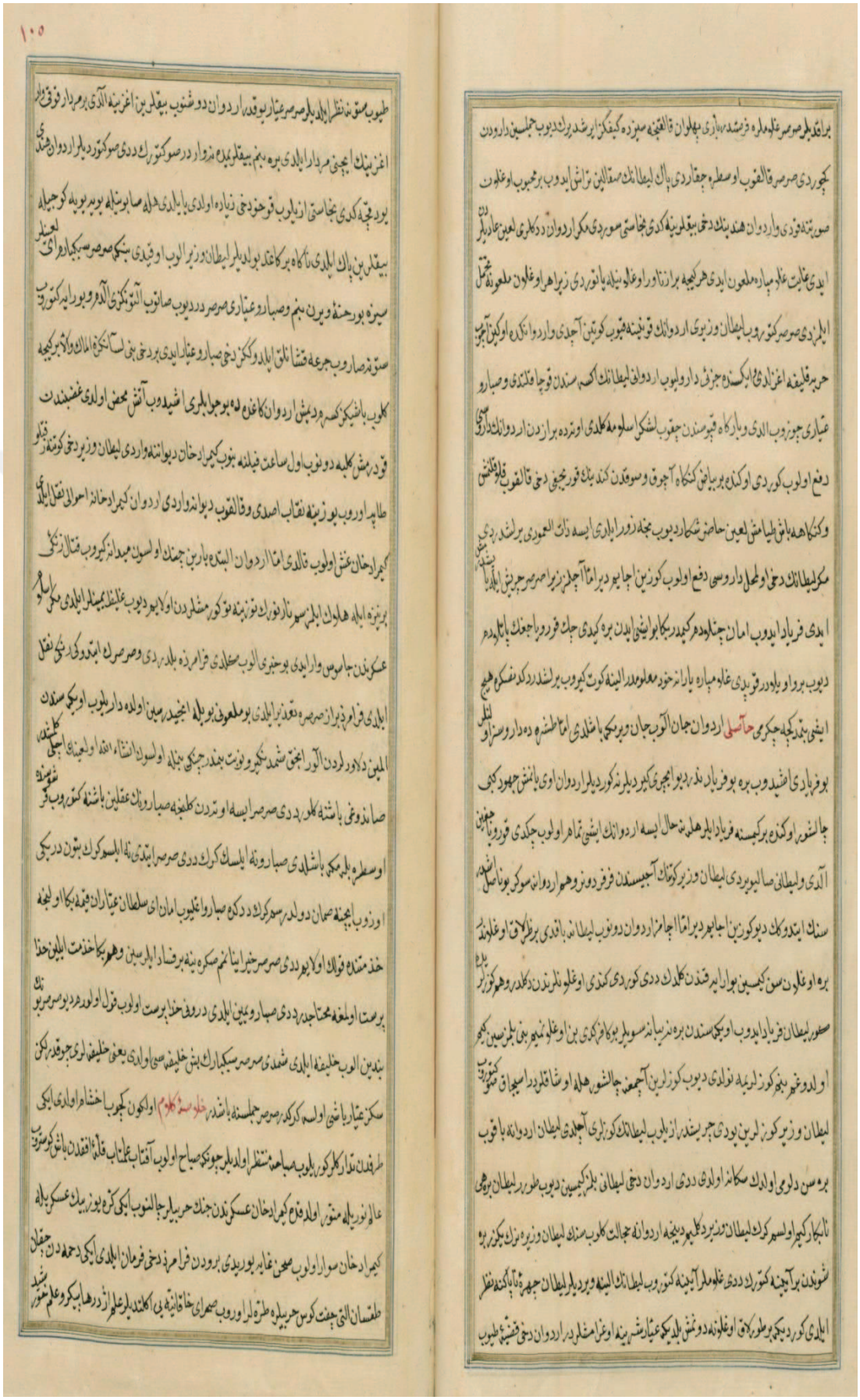

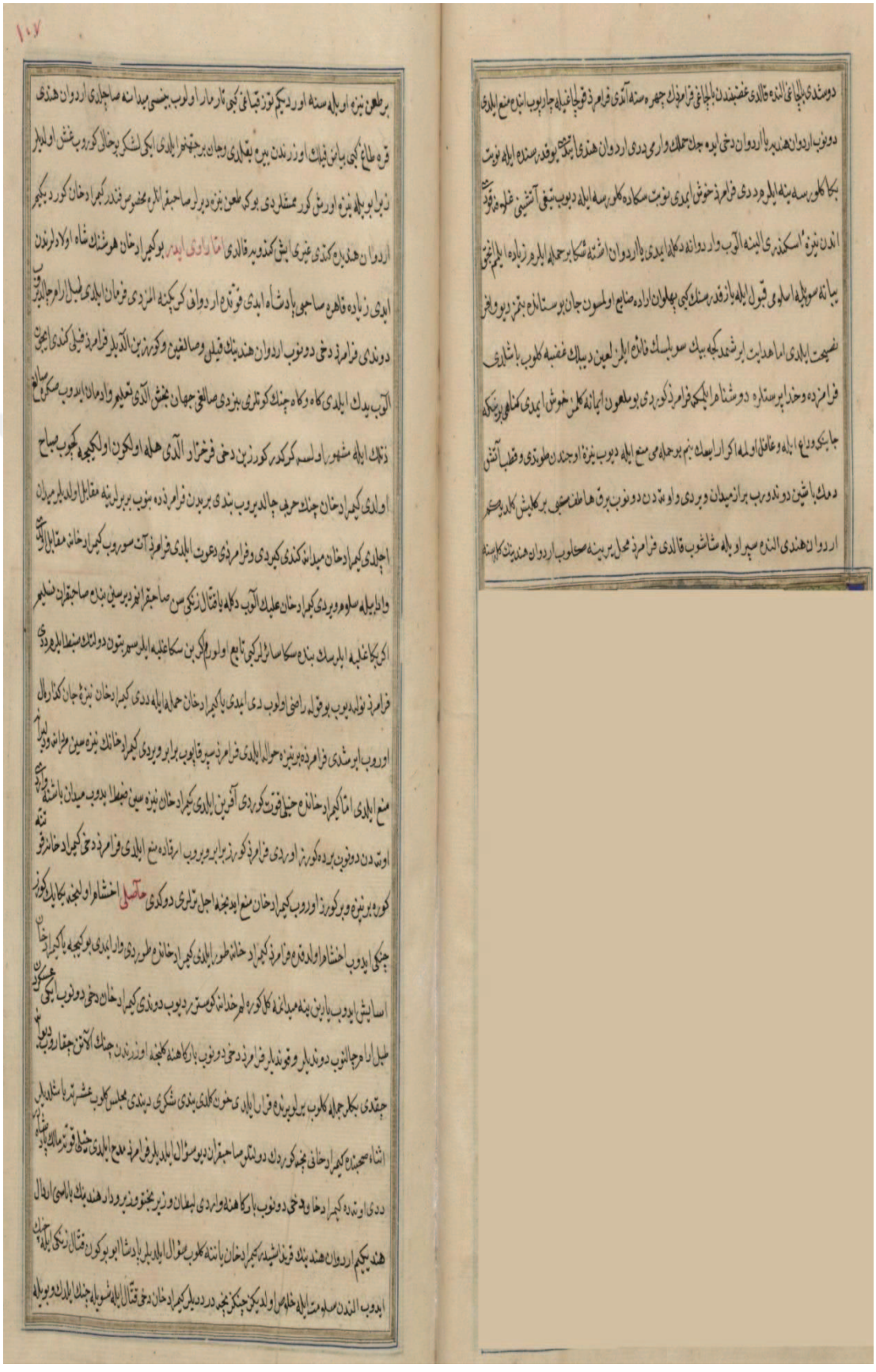

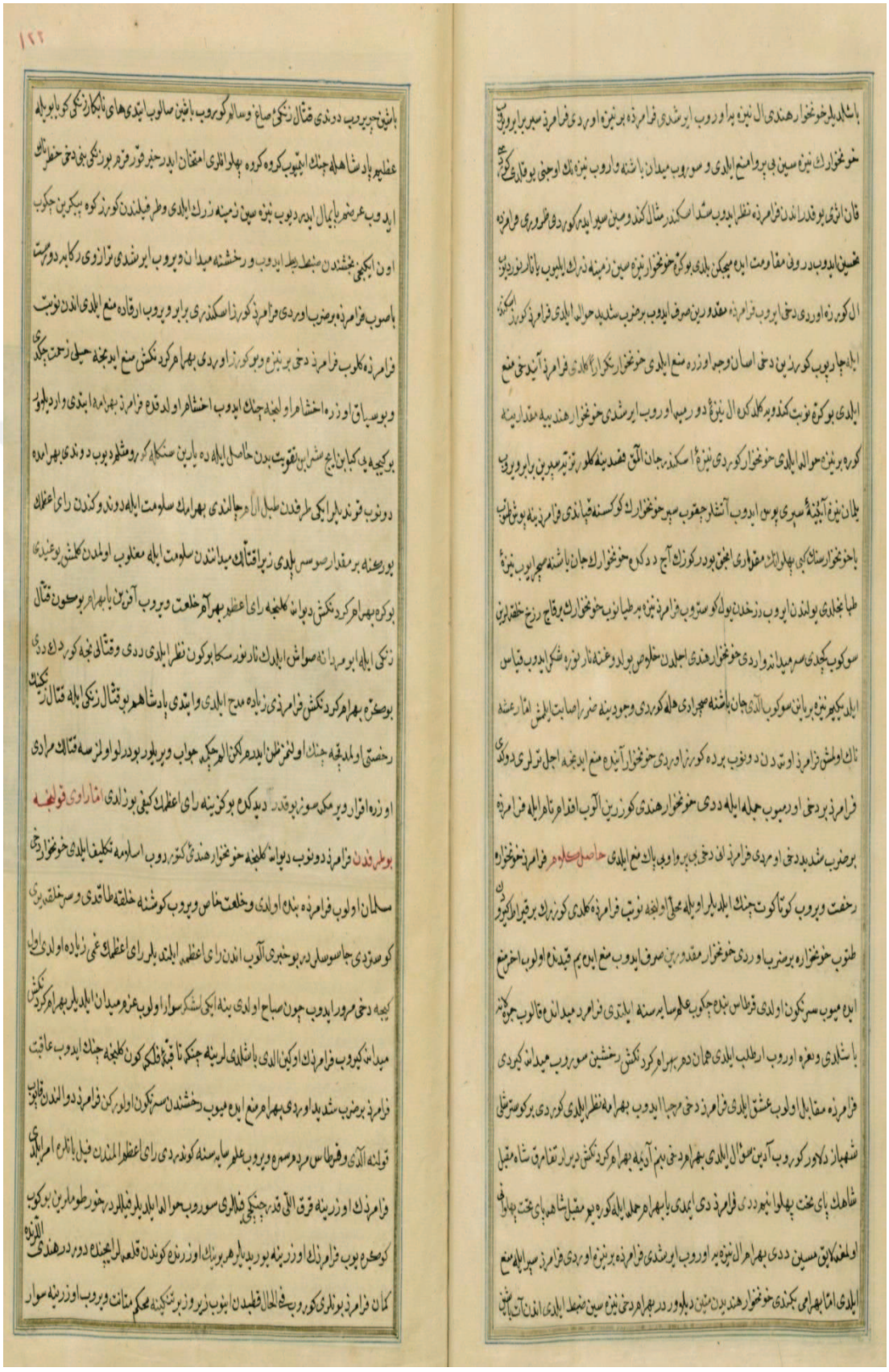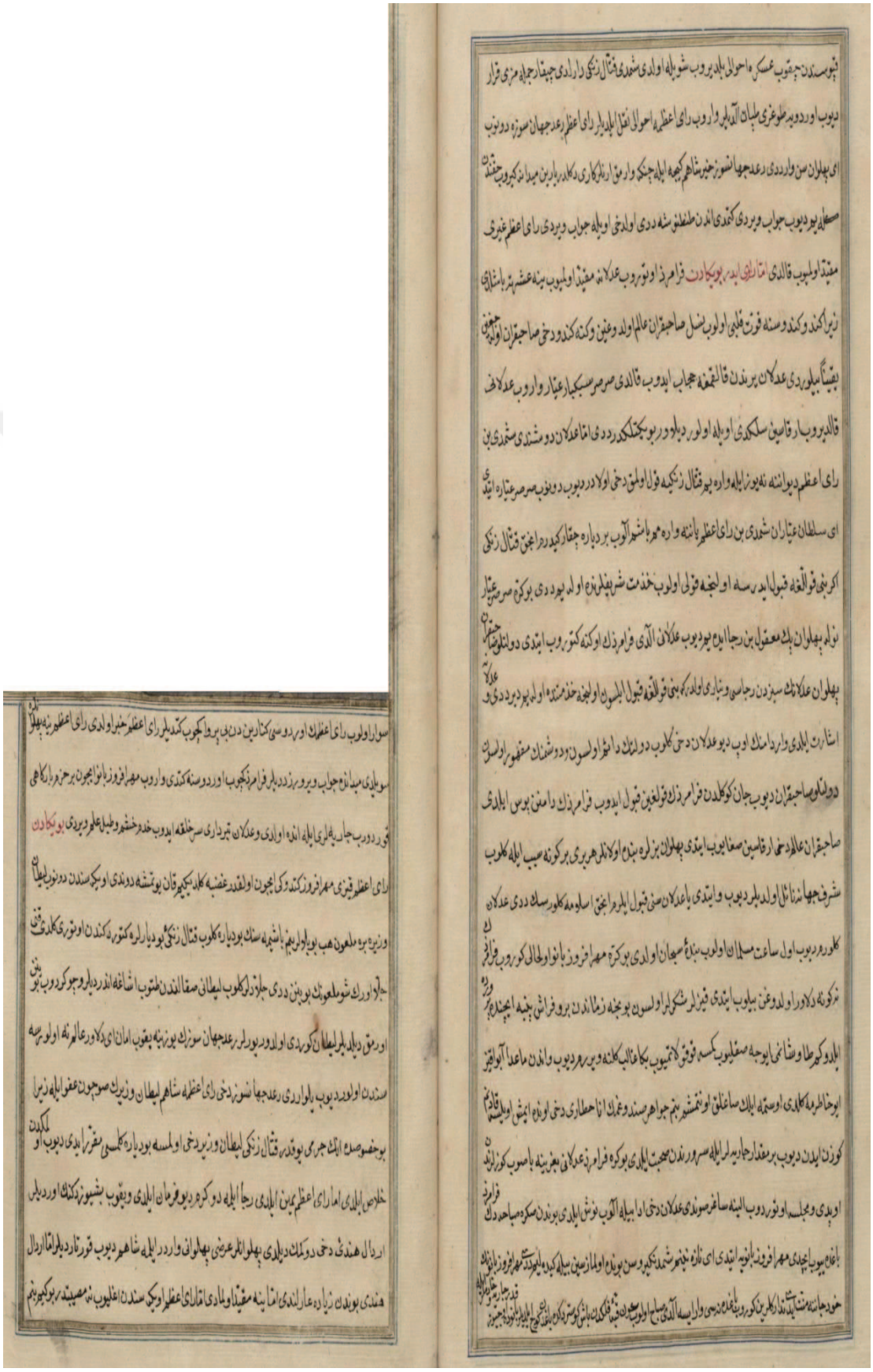

عسکر بدن مشهید اولنلری دفن ایدوب زخمدار اولنلرین زخمین صارمغه باشلدیلر کفار عسکر بدن مرد اولنلری افتشه
یقوب زخمدار اولنلرك زخمین صارمغه مامور اولوب محزون کلوب بارکاهده مختصره قرار ایلدی اوشاهزاده ایله
انتهامتاوره ایدوب بونه مرخدا بر صنعتلی ایله حاضر نجمه اولسه کرکدر قورقارم بونا بکمازز نکیه رعدجهان
سوز ایله طغلوشین جواب ویره مزبوکه برغیری بولوزدن تدارك کورلسه دردی مقبل شاه ایدی شاهزاده عظمتلو
یوشنه کلدی بنم بوجازه دوستلرم واردر کیلون جازه دیرلر اوبله اوستاد ساحره درکیم مراد ایلسه دیر سحر
ایله دنیای طرفة العین ایچره التین اوستونه کتورب خراب ویباب ایدر اکر بنی دعوت ایلسك کلسه
هیچ شبهه یوقدر کیدوخذا یوستادی سحر ایله دریای محیطده دوکرا کانه دیوه نه برق حائل اولور دردی ای محترم
یومعنا عظیم یاتوب شاد اولدی انجق بواحوالی بهلوانلره دیمیون حضور صارعدجهان سوز قائل اولمازدردی مقبل شاهك وزیرلرندن برنجمت وزیر دیرلردی جازوی بلوردی اول برنجمه جازویه درسته لقمق
براز هدیایا ویروب کوندردیلر اندن نقارق شاه دنی ایدی ای شهنشاه هندوستان بنم سندن بر مرده خور
دیرلر بوزنکی دوستم وار دیوه اوتوز آلتی ارشن بدنی وار در بر بولاد دست جوبه بر عظیم سنك اسیابی کورلرکه
آنی قوالتمور بوحالیله حمایه سنه بنی آدم محتمل ایده مز اکر سندن زنکی کلیدی خذا بر ستاری بجا قلدیرمدن مطمئن اولمام
بتون بتون دیدیکی بهلیجهان طولمسی کبی لوب لوب بوداردی دردی رای اعظم اکاده برنامه یازوب
نقارق شاهك سیقور وزیری ایله براز بشکتی دوزوب اکادخی ارسال ایلدی اندن برقاچ کون جنك
بوقدر دیوب عسکر تنبیه ایلدی اسلوه طرفندن جاسوسلر بوخبری آلوب فرامزه کتوردیلر فرامز کندولری
بلوردی وبهراه کردنکشی دخی اسلوه یه کتوروب صرخلته ایلدی ایکی طرفدن بوقا چوکون جنك بوقدر دیوب
هرکس کندی ذوقنه مشغول اولدیلر اما بوطرفدن صرصر کوردیکیوجنك بوقدر رسول سارق دردکلوب نابکار
بکا اول زنکی ایلدی بوکونه دك ارالق بولندی قالدی کمواره یونا بکاری بولیکی الکتوره بلیده دیوبه تبدیل
صورت لشکر رایه واردی دیوان رایدن کیوروب دیوانی کوزدن کیوردی سارق کوره مدی بوحرآمزاده تمه
کندی اولمه دیوب دیوانه دن عشره جقدی واردوایچنه طوغری کیدوب کزرك برجوهر فروش دکانی اوکنه
کلدی کوردی سارق عیار اول جوهر فروش دکاننده اوتورر جواهر طاشلره باقوشی طاشی قاچ کیسه یه قویوب بنی
یانوطاشی قوآلتونه ویررسین دیرك طاشین ایکسین بوندی جوهر فروش دردیمدی صرصر بونی کوردی هما شهه
یونا بکماری طاشی صوداسیله الکتوره میلور مردیوب کوزیندی سارق اوراده نقالقوب کندی صرصر یه تین
براز جواهر طاشی بیدا ایلدی جمله دارو ایله پرورده مضمع کیوعقنده کی طاشدن اصلو فرقی بوق ایدی دکلکن
اول جوهر فروشه یقین بوردکان بیدا ایلدی واوتوروب جوهر فروشلق ایکی باشلدی بوکره سارق واره یونا بکی

KAYNAKÇA

Adamoviç, Milan (2014). *Floransalı Flippo Argenti'nin Notlarına Göre (1533) 16. Yüzyıl Türkçesi,* (Çev. Aziz Merhan), TDK Yayınları, Ankara.

Adıyeke, Çağdaş (2006). *Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşir Ağa 486 Numaralı Firdevsî Şehnâmesi Minyatürleri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akar, Ali (2003). "–GAn Sıfat-Fiil Eki", *TÜBAR-Türklük Bilimi Araştırmaları,* XIV, Güz, ss.103-115.

Akar, Ali (2014). *Türk Dili Tarihi,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Akkuş, Muzaffer (1995). *Kitab-ı Gunya,* TDK Yayınları, Ankara.

Aktaş, Erhan (2005). *17. Yüzyılda Yazılmış Mensur Şehnâme Tercümesi 120a-159b.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Algan, İshak (2005). *17. Yüzyılda Yazılmış Mensur Şehnâme Tercümesi 160a-200b.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Alibekiroğlu, Sertan (2013). "Türkçede Ön Seste Y", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 8/1, Winter, ss.685-710.

Alkayış, M. Fatih (2013). *Ĥāverān-nāme (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkkbasım),* Kesit Yayınları, Ankara.

Allahverdiyeva, Şehrabanı (2011). *XIII-XVI. Yüzyıllarda Türk Abidelerinde Zarf-Fiiller,* Adana Nobel Kitabevi, Adana.

Allahverdiyeva, Şehrabanı ve Hamzayeva, Elmira (2014). "Azerbaycan Şairi Şah İsmail Hatayı'nın Şiirlerinde Zarf-Fiiller", *SOBİDER,* Y.1, S.1, Aralık, ss.88-95.

Allahverdiyeva, Şehrabanı (2011). "Azerbaycan Ağızlarında Kullanılan Arkaik Zarf-Fiiller", *Karadeniz Black Sea Sosyal Bilimler Dergisi,* Y.3, S.11, ss.70-80.

Anbarcıoğlu, Meliha (1981). "Şeh-nâme-i Firdevsî ve Edebiyat-ı Türk", *Doğu Dilleri,* II:IV: s.1-6.

Arat, Reşit Rahmeti (1987). "Türkçe Metinlerde e/i Meselesine Dâir", *Makaleler,* Cilt: I, (Haz. Osman Fikri Sertkaya), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, ss.334-341.

Ardıç, Nureddin ve Babinger, Franz (1939). "Osmanlı Şeh-nâmecileri", *Aramak, Güzeli, İyiyi, Gerçeği*, S. XXXVII-XL.

Argunşah, Mustafa (2010), "Harezm Türkçesi Metinlerinde e/i Sorunu", *Dil Araştırmaları,* S.6, Bahar, ss. 47-60.

Argunşah, Mustafa (1999), *Muhammed b. Mahmûd-i Şirvani, Tuhfe-i Murâdî,* TDK Yayınları, Ankara.

Ata, Aysu (1997), *Nâsirü'd-Dîn Bin Burhânü'd-Din Rabgûzî, Kısasü'l-Enbiya (Peygamber Kıssaları),* TDK Yayınları, C.II-III, Ankara.

Ata, Aysu (2002). *Harezm-Altın Ordu Türkçesi,* Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, İstanbul.

Atalay, Besim (1999). *Divânü Lügât-it-Türk Tercümesi,* TDK Yayınları, C. I, II, III-IV, Ankara.

Ateş, Ahmed (1954). "Şâh-nâme'nin Yazılış Tarihi ve Firdevsî'nin Sultan Mahmud'a Yazdığı Hicviye Meselesi Hakkında", *Türk Tarih Kurumu-Belleten,* XVIII:LXX, ss.159-168.

Ay, Özgür (2013). "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kullanılan Dönüşlülük Zamir(ler)i Üzerine", *Diyalektolog Dergisi,* Kış, S.7, ss. 13-30.

Banguoğlu, Tahsin (2007). *Türkçenin Grameri,* TDK Yayınları, Ankara.

Bayraktar, N. (2004). *Türkçede Fiilimsiler,* TDK Yayınları, Ankara.

Bilgegil, M. Kaya (1984). *Türkçe Dilbilgisi,* Dergah Yayınları, İstanbul.

Bozkurt, Fuat (2010). *Türkiye Türkçesi,* Kapı Yayınları, İstanbul.

Bulak, Şahap (2011). "-sA Ekinin İşlevleri", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED),* S. 46, ss. 25-38.

Bulut, Serdar (2014). "İmlâ ve Telaffuz Sorununda Telefon ile İnternetin Rolü", *Tarih Okulu Dergisi/Journal of History School,* Y.7, S.XVII, ss. 831-849.

Buran, Ahmet (1996). *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri,* TDK Yayınları, Ankara.

Buran, Ahmet (2011), *Sāʿatnâme,* Akçağ Yayınları, Ankara.

Canhasi, Suzan D. (2013). "Kosova ve Makedonya Türk Ağızlarında İstek Kipleri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 8/9, Summer, ss.27-35.

Clauson, Sir Gerard, (1972). *An Etymological Dictionary of PreThirteenth-Century Turkish,* Oxford.

Clausan, Sir Gerard (2007). "Türkçede Sekizinci Yüzyıldan Önce Kullanılan Ekler", (Çev. Uluhan Özalan), *Dil Araştırmaları Dergisi,* C.1, S.1, Güz, ss. 185-196.

Çağatay, Saadet (1947). "Eski Osmanlıca'da Fiil Muştakları", *A.Ü.DTCF Dergisi,* C.5, S.5, ss.353-368.

Çağatay, Saadet (1977), *Türk Lehçeleri Örnekleri,* Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara.

Çelik, Muhittin (2014). *Kaşkay Türkçesi Metinleri (Giriş-Metinler-Seçme Sözlük-Ekler),* Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara.

Çiftçioğlu, İsmail (2003). "Karamanlı Dönemi Şehnâme Yazarları ve Eserleri Üzerine", *A.K.Ü Sosyal Bilimler Dergisi,* IV:II: ss.57-66.

Doğan, Ahmet (2009). *Büyük Türkçe Sözlük,* Akçağ Yayınları, Ankara.

Demir, Celal (2007). "Türkiye Türkçesi Gramerlerinde İsim Tamlaması Sorunu ve Bir Tasnif Denemesi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, Cilt: VII, Sayı 1, ss.27-54.

Demir, Nurettin ve Yılmaz, Emine (2003). *Türk Dili El Kitabı,* Grafiker Yayınları, Ankara.

Demirel, Hamide (1995). *Türk Destanlarında Güzellik, Destan, Masal ve Din Unsurları ile Yabancı Destanlarda Türk Kahramanları,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Demirtaş, Ahmet (2009). *Dürr-i Meknûn,* Akademik Kitaplar, İstanbul.

Deny, Jean (1941). *Türk Dil Bilgisi* (Çev: Ali Ulvi Elöve, Yayına Hazırlayan: Ahmet Benzer), Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2012.

Deny, Jean (2013). *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları - Türkiye Türkçesi* (Çev. Oytun Şahin), TDK Yayınları, Ankara.

Develi, Hayati (1995). *Evliya Çelebi Şeyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmesi ve Uyumlar,* TDK Yayınları, Ankara.

Devellioğlu, Ferit (2007). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Yayına Haz. Aydın Sami Güneyçal), Aydın Kitabevi Yayınları, 24. Baskı, Ankara.

Dilçin, Cem (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara.

Dilçin, Cem (1991). *Süheyl ü Nev-Bahār,* TDK Yayınları, Ankara.

Dilçin, Cem (2013). *Yeni Tarama Sözlüğü,* TDK Yayınları, 3. Baskı, Ankara.

Doğan, A. (2003). *Firdevsî - Şehnameden Seçme Hikâyeler,* Yaba Yayınları, İstanbul.

Duden (1984). *Die Grammatik,* Bd.4, Mannheim.

Duman, Musa (1995), *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, TDK Yayınları, Ankara.

Duman, Musa (1999), "Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde i/e Meselesine Dair", *İlmi Araştırmalar 7,* İlim Yayma Cemiyeti, İstanbul, ss.65-103.

Duman, Musa (2000). *Birgili Muhammed Efendi, Vasiyyet-name,* Risale Yayınları, İstanbul.

Duman, Musa ve Yağmur, Ömer (2013). "–Up Zarf-Fiil Ekinin Eski Anadolu Türkçesindeki Fonetik Durumu", *(Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı, 1-2 Aralık 2010)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, ss.115-153.

Durmuş, Oğuzhan (2012). "{-(y)ArAK} Zarf-Fiil Ekinin Kökeni Üzerine", *Türkbilig,* S.23, ss.19-60.

Eckmann, Janoss (2005). *Çağatayca El Kitabı,* (Çev. Günay Karaağaç) Akçağ Yayınları, Ankara.

Ediskun, Haydar (1996). *Türk Dilbilgisi,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Eraslan, Kemal (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri,* TDK Yayınları, Ankara.

Ercilasun, Ahmet Bican (2011). "Türkçede Emir ve İstek Kipi Üzerine", *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı Bildirileri,* Birleştirilmiş Birinci Baskı, TDK Yayınları, Ankara, ss. 61-66.

Ercilasun, Ahmet Bican (2013). *Türk Dili Tarihi,* Akçağ Yayınları, Ankara.

Erdem, Mehmet Dursun ve Gül, Münteha (2006). "Kapalı e (ė) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağızları İlişkisi", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı:11, Güz, ss.111-148.

Erdem, Mehmet Dursun (2007). *Müseyyeb-nâme,* Hece Yayınları, Ankara.

Erdem, Mehmet Dursun (2008). "Birincil Ünlü Uzunlukları ve İmale", *Turkish Studies- International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 3/6 Fall.

Erdem, Mehmet Dursun ve Bölük, Ramazan (2012). *Antalya ve Yöresi Ağızları (Giriş-İnceleme-Metinler),* Gazi Kitabevi, Ankara.

Erdem, Mehmet Dursun ve Karataş, Mustafa ve Hirik, Erhan (2015). *Yeni Türk Dili,* Maarif Mektepleri, Ankara.

Erdem, Mevlüt (2012). "Yön Ekleri: Çekim ve Türetim Özellikleri Bakımından Tarihsel Bir Değerlendirme", *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri, '*20-22 Ekim 2011 Adana', ss.624-632.

Ergin, Muharrem (2009). *Dede Korkut Kitabı-1, Giriş-Metin-Tıpkıbasım,* TDK Yayınları, Ankara.

Ergin, Muharrem (2009). *Dede Korkut Kitabı-2, İndex-Gramer,* TDK Yayınları, Ankara.

Ergin, Muharrem (2013). *Türk Dil Bilgisi,* Bayrak Yayınları, İstanbul.

Ersen-Rach, Margarete I. ve Onası, Erdoğan (2005). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi,* Papatya Yayıncılık, Ankara.

Ersoy, Ersen ve Ay, Ümran (2015). *Hoca Dehhânî Hakkında Yeni Bilgiler,* Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S. 15, ss.1-26.

Ersoylu, Halil (2007). "Eski Türkiye Türkçesinde Kullanılan Batı Kaynaklı Kelimelerin İmla ve Ses Yapısı ve Bunların Çok Şekilliliği", *Uluslararası Eski Türkiye Türkçesi Toplantısı (3-4 Aralık 1999),* TDK Yayınları, Ankara, ss.19-38.

Ferîver, Hüseyin (1341). *Tarîh-i Edebiyât-ı Îrân ve Tarîh-i Şu'arâ,* Tahran.

Firdevsî (2009). *Şahnâme* (Çev. Prof. Necati Lugal), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Gabain, A. Von (2003). *Eski Türkçenin Grameri* (Çev. Mehmet Akalın), TDK Yayınları, Ankara.

Gedizli, Mehmet (2012). "Türkçede Tek Şekilli ve Çok İşlevli Yapım Ekleri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 7/4, Fall, ss.3351-3369.

Gökçe, Aziz (2009)."Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine Dudak Uyumu ve Ünsüz Uyumu", *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/3 Spring.

Göksel, Aslı ve Kerslake Celia, (2005), *Turkish A Comprehensive Grammar*, Routledge, London and New York.

Gökyay, O. Şaik (1950). "Şeh-nâme ve Türkçe Tercümeleri", *Yücel,* I:IV: s.17-23.

Gökyay, O. Şaik (2007). *Destursuz Bağa Girenler,* Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Gülensoy, Tuncer (1995). "Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki", *Türk Kültürü Araştırmaları,* (Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağandan ayrı basım), Ankara.

Gülensoy, Tuncer (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II,* TDK Yayınları, Ankara.

Gülsevin, Gürer (1990). "Türkçede Şart Gerundiumu Üzerine", *Türk Dili,* 467 (2), TDK Yayınları, Ankara, ss.276-279.

Gülsevin, Gürer (2007). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler,* TDK Yayınları, Ankara.

Gülsevin, Gürer (2009). "Eski Anadolu Türkçesi Ağızlarında Uzun Ünlüler Üzerine", *Dil Araştırmaları,* S.5, Güz, s.39-56.

Gülsevin, Gürer ve Boz, (2010), *Eski Anadolu Türkçesi,* Gazi Kitabevi, Ankara.

Gülsevin, Gürer ve Gülsevin, Selma (1993). *(Kâmûs-ı Türkî'ye Göre) Türkçede Yapım Ekleri ve Kullanışları, I. Fiilden İsim Yapan Ekler,* Malatya.

Gülsevin, Selma (2016). "-(y)AcAk Sıfat-Fiil Ekinin Birleşik Yapılardaki Özel Bir İşlevi Üzerine", *TEKE-Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,* 5(1), ss.178-188.

Gültekin, Hasan (2013). "Firdevsî, Şeh-nâme, Şeh-nâmecilik ve Meşâhîr-i İslâm'da Firdevsî Maddesi", *JASS-The Journal of Academic Social Science Studies,* Volume:6, Issue:1, ss.239-261.

Gültekin, Mevlüt (2006). "Tarihî ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Gelecek Zaman Ekleri Üzerine Bir Deneme", *TÜBAR,* XX, Güz, s.33-59.

Gümüş, İnan (2016). "Türkçede Emir-İstek Kipi ve Yabancılara Türkçe Öğretimi", *SUTAD,* S.39, Bahar, ss.253-262.

Gürlek, Mehmet (2006). *17. Yüzyılda Yazılmış Mensur Şehnâme Tercümesi 380a-408b [409b].* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Hacıeminoğlu, Necmettin (2008). *Karahanlı Türkçesi Grameri,* TDK Yayınları, Ankara.

Hacıeminoğlu, Necmettin (2015). *Türk Dilinde Edatlar,* Bilge Kültür Sanat, İstanbul.

Isparta, Selvet (2006). *17. Yüzyılda Yazılmış Mensur Şehnâme Tercümesi 291a-320b.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

İlhan, Nadir, (2005). "Türkçede Olumsuzluk", *Karaman Dil Kültür ve Sanat Dergisi,* T.C. Karaman Valiliği Yayınları, TBBM Yayınevi, s.271-279.

İlhan, Nadir (2009). "Türk Dilinde Ünsüz Düşmesi, Nedenleri ve Türleri", *ZfWT-Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks,* Volume:1, No:2, ss.43-55.

İnal, Celal (?). İran Edebiyatı ve Firdevsî, *http://www.irankulturevi.com/turkce/name/19-20/3.pdf, s.*1-5 (10.11.2016).

İsmail Hakkı (1934). "Firdevsî ve Şeh-nâmesi", *Yeni Adam,* I:XIII.

Jabbari, Ahmad (2014). *Sözlük Farsça-Türkçe,* Siyasal Kitabevi, Ankara.

Kanar, Mehmet (1996). "Firdevsî". *İslam Ansiklopedisi* (38, 125-127). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kanar, Mehmet (2000). *Kanar Farsça-Türkçe Sözlük,* Deniz Kitabevi, İstanbul.

Kanar, Mehmet (2010a). "Şâhnâme". *İslam Ansiklopedisi.* (2010). (38, 289-290). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kanar, Mehmet (2010b). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü (2 Cilt),* Say Yayınları, İstanbul.

Kahya, Hayrullah (2008). *Karamanlıca Zarf Fiil Eklerinden Örnekler, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, S. 19, s. 131-152.

Kanar, Mehmet (2016). *Büyük Türkçe-Farsça Sözlük-2 Kitap Takım,* Say Yayınları, İstanbul.

Karadeniz, Yılmaz (2011). "İran Kaynaklarına Göre Türkistan ve İran Coğrafyasında İran-Turan Sınır Mücadeleleri", *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi,* S.26, s.1-15.

Karadoğan, Ahmet (2008). "Türkiye Türkçesinde Yeni Bir Sıfat-Fiil Eki: -l", *Bilig,* Yaz, Sayı:46, s.57-66.

Karadoğan, Ahmet (2003). "Eski Anadolu Türkçesinde Yuvarlaklaşan Ekler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2001,* Cilt:1-2, Sayı:44, s.171-179.

Karahan, Leyla (2006). "Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşunda Yazı Dili-Ağız İlişkisi", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages Literatıre and History of Turkish or Turkic,* Volume 1, Issue 1, Erzincan.

Karahan, Leyla (2009). "Türkçede Şahıs ve İşaret Zamirlerinin Yönelme Hâlindeki Genişlemeler", *Ahmet Yesevi Üniversitesi III. Uluslararası Türkoloji Kongresi*, 18-20 Mayıs 2009, Türkistan, s.124-130.

Karamanlıoğlu, A. Fehmi (1989), *Seyf-i Sarâyî, Gülistan Tercümesi,* TDK Yayınları, Ankara.

Karamanlıoğlu, A. Fehmi (1994). *Kıpçak Türkçesi Grameri,* TDK Yayınları, Ankara.

Karamanlıoğlu, Özgü (2006). *17. Yüzyılda Yazılmış Mensur Şehnâme Tercümesi 200a-230b.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Kartallıoğlu, Yavuz (2008). "Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır", *Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/6, Fall, ss.458-481.

Kaymaz, Zeki (1991). "Eski Anadolu Türkçesinde Sayı Adları ve Kullanılışları", *TDAY-Belleten,* TDK Yayınları, Ankara, ss.9-17.

Kıyak, Yurdagül (2010). *Şehname ve Köroğlu Destanlarında Baş Kahraman Tiplerinin Karşılaştırılması.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kocasavaş, Yıldız, (2004). *Türkçede Şahıs Zamirleri*, TDK Yayınları, Ankara.

Kocaoğlu, Timur (2003), "Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı é / i Meselesi", *Türk Kültürü*, Ankara, Sayı: 483-484, ss. 266-281

Koraş, Hikmet (2005). *Türkiye Türkçesinde Gereklilik,* TÜBAR-XVII, Bahar, s.135-154.

Korkmaz, Zeynep (1995). sTürkçede –acak/-ecek Gelecek Zaman (Futurum) Ekinin Yapısı Üzerines, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1056/12760.pdf, ss.159-170 (13.10.2016).

Korkmaz, Zeynep (1973), *Marzubān-nāme Tercümesi*, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1988). "uçun/üçün/için vb. Çekim Edatları Üzerine", *TDAY Belleten 1972,* TDK Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1994a). *Nevşehir ve Yöresi Ağızları,* TDK Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1994b). *Güney-Batı Anadolu Ağızları-Ses Bilgisi (Fonetik),* TDK Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1995a). "Eski Anadolu Türkçesi'nde İmlâ-Fonoloji Sorunu", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar,* I. Cilt, TDK Yayınları, Ankara, s.491-508.

Korkmaz, Zeynep (1995b). "Eski Osmanlı Kaynaklarının Yazımında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I,* TDK Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1996). *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (2005). "Türkçede Ek Yığılması Olaylarının Meydana Gelişi Üzerine", http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/korkmaz_ek.pdf, ss.174-180 (01.11.2016).

Korkmaz, Zeynep (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi,* TDK Yayınları, Ankara.

Kornfilt, Jaklin (2001), *Turkish,* Routledge, London and New York.

Kowalski, Tadeusz (1983). "Şehnamede Türkler" (Çev. Harun Güngör), *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S.1, Y.1, ss.289-300.

Köktekin, Kazım (2007). *Eski Anadolu Türkçesi,* Fenomen Yayıncılık, Ankara.

Köprülü, M. Fuad (1943). "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları-Umumî Bir Bakış I", *Belleten,* VII: ss.381-458.

Küçük, Murat (2010). "Tarihi Türk Lehçelerinden Türkiye Türkçesine –DIr/-DUr (-Turur) Eki ve İşlevleri", *Türkbilig,* S.19, ss.59-75.

Lewis, Geoffry (2002). *Turkish Grammar*, Oxford University Press.

Kültüral, Zuhal ve Beyreli, Latif (1999). *Şerîfî şehnâme Çevirisi,* C. I, II, III, IV, TDK Yayınları, Ankara.

Kültüral, Zuhal (2010). "Şâhnâme" *İslam Ansiklopedisi.* (C.38, 290-292). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Mansuroğlu, Mecdut (1956). "Şeyyad Hamza'nın Doğu Türkçesine Yaklaşan Manzumesi", *TDAY-B,* TDK Yayınları, Ankara.

Mansuroğlu, Mecdut (1958), *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Mansuroğlu, Mecdut (1988). *Eski Osmanlıca (Çev. Mehmet Akalın),* Tarihi Türk Şiveleri, Ankara, s.247-276.

Mazıoğlu, Hasibe (1974). *Ahmet Fakih-Kitâbu Evsâfı Mesâcidi'ş-Şerîfe,* TDK Yayınları, Ankara.

Menges, K. H. (1968). *The Turkic Languages And Peoples*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

Meninski, Franciscus a Mesgnien. *Thesaurus Linguarum Orientalium, Turcicae-Arabicae-Persicae,* (Çevirmen ve Yayınlayan: Mehmet Ölmez), Menisnki Sözlüğü 1-6 Takım, Simurg Yayınları, İstanbul, 2000.

Mütercim Âsım Efendi (2009). *Burhân-ı Katı* (Haz. Prof. Dr. Mürsel Öztürk ve Dr. Derya Örs), TDK Yayınları, İstanbul.

Nalbant, Mehmet Vefa (2002). "-DUK Eki Ve Divânü Lûgati't Türk'te -DUK Ekli Görülen Geçmiş Zaman Çekimi", *Türk Dünyası,* C.15, S.1, ss.193-203.

Németh, Gyula, (2014). *Folklorik ve Dini Metinler Üzerinde Vidin Türkleri Ağız Araştırmaları,* (Çev. Abdurrahman Güzel), TDK Yayınları, Ankara.

Okun, Zahide (2006). *17. Yüzyılda Yapılmış Mensur Şehnâme Tercümesi (320a-350b).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Orhan, Yavuz (1991). "Türkçede Kapalı e", *S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi,* 6. Sayı.

Oruç Aslan, Birsel (2007). "Türkçede Gereklilik Kipi", ICANAS Kongresi'nde sunulan sözlü bildiri. http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ORU%C3%87-ASLAN-Birsel-

T%C3%9CRK%C3%87EDE-GEREKL%C4%B0L%C4%B0K-K%C4%B0P%C4%B0.pdf ss.1245-1261 (01.10.2016).

Öner, Mustafa (2003). "Türkçede Çekim Edatlarının Karşılaştırma ve Sınıflandırma Bağlantıları", *TDAY Belleten,* 1999/1-2, Ankara, 2003.

Öz, Yusuf (2002). "Şeh-nâme Tercümeleri ve Sözlükleri", *Name-i Aşina,* III, Ankara.

Özçelik, Saadettin (2010). *Eski Türkçe (Kök Türkçe), Bizim* Büro Basımevi, Ankara.

Özek, Fatih (2012). "Türkiye Türkçesi Doğu Grubu Ağızlarında Şimdiki Zaman Ekleri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/1, Winter, ss.1751-1765.

Özek, Fatih ve Sağlam, Bilgit (2014). "+DAn Çıkma Hâli Ekinin Vasıta ve Bulunma Hâli İşlevi Üzerine", Fırat Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science,* Cilt: 24, Sayı: 2, ss.13-18.

Özkan, Abdurrahman (2013). "Mehekkü'l-İlim ve'l-Ulemâ İsimli Eserde Birleşik Fiiller", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* S. 34, ss.11-45.

Özkan, Mustafa (1992). *Mahmûd b. Kādî-i Manyâs - Gülistan Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük),* TDK Yayınları, Ankara.

Özkan, Mustafa (2000). *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi,* Filiz Kitabevi, İstanbul.

Özmen, Mehmet (2003). "Gerek, Gerekmek ve Gereklilik Çekimi", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu 2003- Mustafa Canpolat Armağanı,* (Yayımlayanlar: Aysu Ata-Mehmet Ölmez) Ankara, ss.177-193.

Öztürk, Jale (2003). "Ses Değişikliği Geçiren Kelimelerin Yazı Dilindeki Eski Şekilleri", *Güneyde Kültür,* C.14, S.141, Antakya.

Pala, İskender (2005). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü,* 14. Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul.

Räsänen, Martti, (1969). *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs Der Türksprachen,* Helsinki.

Safa, Zebîhûllâh (1375). "Nazarî Be Me'âhiz-i Şâhnâme", Nemîrem Ez İn Pes Ki Menûçehri Zinde Em, Tahran.

Sami, Şemseddin (2006). *Kamus-ı Türkî,* Enes Ofset, 15. Baskı, İstanbul.

Semedli, Elza (2007). "Türk Lehçelerindeki Bir Ses: Kapalı é", *Journal of Azerbaijani Studies,* Azerbaycan, ss.522-532.

Sertoğlu, Mithat (1960). "Şeh-nâmenüvîsler, Vak'anüvîsler İle Diğer Mühim Osmanlı Müverrihleri ve Eserleri I-IV", *Yeni Tarih Dergisi,* I:754-755, II:759-760, III:767-770, IV:783-784.

Şahin, Hatice (2008). "Türkçede Zaman Belirleyicileri ile Kip ve Zaman Eklerinin Uyumu", *Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı,* ss.649-654.

Şahin, Hatice (2009). *Eski Anadolu Türkçesi,* Akçağ Yayınları, Ankara.

Şişman, Bekir ve Kuzubaş, Muhammet (2012). *Şehnâme'nin Türk Kültür ve Edebiyatına Etkileri,* Ötüken Neşriyat, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul.

Tanındı, Zeren (2008). "Sultanlar, Şairler ve İmgeler: Şehnâme-i Firdevsî'nin Mukaddimesinin Resimleri", *U.U. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Y.9, S.15, C.2, ss.267-296.

Tekin, Şinasi (?). "Eski Türkçe", http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20DILI/tekin.pdf, ss.69-119 (10.09.2016).

Tekin, Şinasi (1992), "Eski Türkçe", *Türk Dünyası El Kitabı*, II. Cilt, Dil–Kültür–Sanat, TKAE Yayınları, Ankara, s. 69-119.

Tekin, Talat (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler,* Simurg Yayınları, Ankara.

Tekin, Talat (1988). *Orhon Yazıtları,* Ankara.

Tekin, Talat (2000). *Orhon Türkçesi Grameri*, Sanat Kitabevi, Ankara.

Thomsen, Vilhelm (2002), "Yenisey Yazıtlarındaki İyi Değerlendirilmemiş Bir Harf", *Orhon Yazıtları Araştırmaları,* (Çev. ve Yayına Hazırlayan: Vedat Köken), Türk Dil Kurumu Yayınları, ss.303-313

Tiken, Kamil (2004). *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller,* TDK Yayınları, Ankara.

Timurtaş, F. Kadri (1976). "Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri", *Türkiyat Mecmuası,* C.18, ss.331-368.

Timurtaş, Faruk Kadri (2005). *Eski Türkiye Türkçesi,* Akçağ Yayınları, Ankara.

Topaloğlu, Ahmet (1978). *15. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kuran Tercümesi II (Sözlük),* Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Toparlı, Recep ve Argunşah, Mustafa (2008), *Muinü'l-Mürîd,* TDK Yayınları, Ankara.

Tökel, Dursun Ali (2006). "Şehnâme'den Turan'a Divan Şiirinden Şehnâme'ye Bakmak", *Türk Edebiyatı Dergisi,* S.392, Haziran, ss.1-7.

Tufar, Nicolai (2003). *Tek ve Çift Heceli Kelimelerin Türeme Gücü.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tulum, Mertol (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı,* TDK Yayınları, Ankara.

Tunç, Tomris (1995). *Derleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini I-II-III,* TDK Yayınları, Ankara.

Tümer, Cem Şems (2008). "19. Yüzyıl Metinlerinde Genel Bir Tercih "Yahut"lu Başlık Kalıplaşması", *Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 3/1 Winter, ss.380-398.

Türk, Vahit (1999). "Türkçede Şimdiki Zaman Kavramı, Çekimleri ve Ekleri", *Türk Dünyası Araştırmaları,* S. 10.

Türk Dil Kurumu (2008). *Yazım Kılavuzu,* TDK Yayınları, Ankara

Türk Dil Kurumu (2009). *Tarama Sözlüğü,* (Haz. Ömer Asım Aksoy ve Dehri Dilçin), 8 Cilt Takım (A-Z), TDK Yayınları, Ankara.

Türk Dil Kurumu (2009). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Haz. Ömer Asım Aksoy, Emel Vardarlı, Şakir Ülkütaşır, Aycan Ünver, Gülten Akın Cankoçak, Olcay Sarıbaş, Cem Dilçin), 6 Cilt Takım (A-Z), TDK Yayınları, Ankara.

Türk Dil Kurumu (2011).*Türkçe Sözlük* (Haz. Şükrü Haluk Akalın vd.), TDK Yayınları, Ankara.

Uludağ, Süleyman (2001). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Uyğur, Sinan (2007). "–(y)IsAr Gelecek Zaman Ekinin Yapısı Üzerine", *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 2/4 Fall, ss.1193-1196.

Ünlü, Suat (2013). *Çağatay Türkçesi Sözlüğü,* Eğitim Yayınevi, Konya.

Vural, Hanifi ve Böler, Tuncay (2013). *Ses ve Şekil Bilgisi,* Kesit Yayınları, Ankara.

Yavuz, Serdar (2010). *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuz, Serdar (2011). "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar", *Diyalektolog Dergisi*, Kış, S.3, ss.59-107.

Yavuz, Serdar (2013). *Cerrâh-nâme (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım),* Kesit Yayınları, Ankara.

Yavuzarslan, Paşa (2011). "Türk Dilinde Kişi Eklerinin Tarihsel Gelişimi ve Değişimi", *38. ICANAS (International Congress of Asian and North African Studies), Bildiriler Kitabı,* Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, ss.1953-1966.

Yegin, Yunus Türkşad (2010). *Türk ve İslam Eserleri Müzesindeki 1983 Numaralı Firdevsî Şahnamaesi Münyatürleri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yelten, Muhammed (1998). *Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi (Giriş-İnceleme-Sözlük),* TDK Yayınları, Ankara.

Yelten, Muhammed (2009). *Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler,* İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yerdelen, Cevat (1997). "Divan Edebiyatı Kaynaklarından Şehname", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* S.8, ss.99-108.

Yıldırım, Nimet (2008). *Fars Mitoloji Sözlüğü,* Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Yıldırım, Talip (2010). "Yeni Uygur Türkçesinde İsimden İsim Yapım Ekleri", fİl*e:///C:/Users/DELL/Downloads/5839%20(2).pdf,* ss.255-262 (03.08.2016).

Yılmaz, Emine (1991). "Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü", *Türk Dilleri Araştırmaları,* Ankara, ss.151-165.

Yıldız, Nilgün (2005) *17. Yüzyılda Yapılmış Mensur Şehnâme Tercümesi (80a-119b).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Yılmaz, Hikmet (2003). "Çokluk Eki -lar/-ler Üzerine", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi,* S.15, ss.125-130.

Zengin, Dursun (2003). "Sıfatların Başka Sözcük Türlerine Kayması", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi,* 43, 2, ss.83-99.

Zülfikar, Hamza, (1980). *Yabancılar için Türkçe Dilbilgisi,* Ankara.

Zülfikar, Hamza (1991). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları,* TDK Yayınları, Ankara.

http://www.osmanlicaturkce.com/ (10.12.2016).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Serdar BULUT

Doğum Yeri ve Tarihi : Antalya / 01. 01. 1989

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Y. Lisans Öğrenimi : Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : **YAYINLAR LİSTESİ**

A. Ulusal Sempozyumlarda Sunumu Yapılan ve Bildiri Kitaplarında Tam Metin Olarak Basılan Bildiriler:

1. **BULUT, Serdar** *"Harşit Vadisi (Doğankent) ve Yöresi Ağızlarında Fındıkla İlgili Folklorik Özellikler",* (Harşit Savunmasının 100. Yılında Harşit Vadisi Sempozyumu '26-28 Ekim 2016' Giresun).
2. **BULUT, Serdar** *"Giresun İli ve Yöresi Ağızlarında Kadın",* (1. Ulusal Kadın Sempozyumu '08-10 Mart 2017' Giresun).

B. Uluslararası Sempozyumlarda Sunumu Yapılan ve Özet Kitabında Basılan Bildiriler:

1. BULUT, Serdar, *"Görme Engellilere Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi",* (1. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu UDES 2015 '28-30 Mayıs 2015' Nevşehir).

2. BULUT, Serdar, *"Türkiye Türkçesi Ağızları ile Kıbrıs Türk Ağızlarında Ortak Kullanılan Kalıp Sözlerden Hayır-Dualar ve Beddualar",* (8. Uluslararası Diyalektoloji ve Jeolinguistik Kongresi '14-18 Eylül 2015" Mağusa / KUZEY KIBRIS).

3. BULUT, Serdar – BULUT, Gamze, *"Görme Engellilere Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Üç Boyutlu Teknolojilerden Faydalanılması",* (İstanbul Aydın Üniversitesi Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Sempozyumu SIDG 2015 '12-13 Kasım 2015' İstanbul).

4. BULUT, Serdar, *"Divânü Lügâti't-Türk'ten Ahıska Türkleri Yazılı ve Sözlü Diline Geçen Atasözleri",* (İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği Kongresi II '5-7 Mayıs 2016', Hatay).

5. BULUT, Serdar, *"İşitme Engellilere Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Üç Boyutlu Teknolojilerin Yeri,"* (II. Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu UDES 2016 '26-28 Mayıs 2016', Belgrad Üniversitesi Belgrad/SIRBİSTAN).

6. BULUT, Serdar, *"Dereli, Eynesil ve Görele İlçeleri Ağızlarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar,* (1. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu '13-14-15 Ekim 2016' Fırat Üniversitesi, ELAZIĞ).

C. Uluslararası Sempozyumlarda Sunumu Yapılan ve Bildiri Kitabında Tam Metin Olarak Basılan Bildiriler:

1. BULUT, Serdar, "*Toroslarda Balkanlardan Bir İz Sekel Köyü Gebiz*" (Celal Bayar Üniversitesi Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu-II '13-15 Mayıs 2010' Manisa).

2. BULUT, Serdar – Burak TELLİ – Türker Barış BULDUK, *"Adıyaman Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar",* (Adıyaman Üniversitesi Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu – I '03-04 Nisan 2014' Adıyaman).

3. BULUT, Serdar, *"Görme Engellilere Ana Dilde Türkçe, Edebiyat, Osmanlı Türkçesi ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Üzerine Yapılan*

Çalışmalara Kısa Bir Bakış", (1.Uluslararası İletişim, Edebiyat, Müzik ve Sanat Çalışmalarında Güncel Yaklaşımlar Kongresi – '24-25 Mart 2016', Kocaeli).

D. Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayınlanmış Makaleler:

1. BULUT, Serdar, *"Anadolu Ağızlarında Kullanılan Kalıp Sözler ve Bu Kalıp Sözlerin Kullanım Özellikleri",* **Turkish Studies,** Volume 7/4, Fall 2012, s. 1117-1155, Ankara.

2. BULUT, Serdar, "*Anadolu Ağızlarında Dini İnançları Yansıtan Kalıp Sözler",* **Jass Studies,** Volume 6/1 January 2013, s. 435-465, Fransa.

3. BULUT, Serdar, *"Türkiye Türkçesi Ağızları Üzerine Çalışma Yapılmayan İl ve İlçeler",* **Turkish Studies,** Volume 8/1, Winter 2013, s. 1129-1149, Ankara/TÜRKİYE.

4. BULUT, Serdar, *"İmlâ ve Telaffuz Sorununda Telefon İle İnternetin Rolü",* **Tarih Okulu Dergisi,** Yıl: 7, Sayı: XVII, Mart 2014, ss. 371-388.

5. BULUT, Serdar (2015). *Görme Engellilere Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi,* **Kesit Akademi Dergisi,** Yıl:1, Sayı:1, Eylül 2015, ss.138-173.

6. BULUT, Serdar (2015). *"Bayburt İli ve Yöresi Ağızlarının Türkiye Türkçesi Ağızları İçindeki Yeri / The Dialect Of Bayburt Province And Its Place In Turkey Turkish Dialect",* TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. H. Ömer Karpuz Armağanı), Volume 10/16 Fall 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8808, p. 371-386.

7. BULUT, Serdar (2015). *Ordu İli ve Yöresi Bibliyografya Denemesi,* **International Journal of Social Science,** Doi number:http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3237, Number: 41, Winter II, ss. 465-504.

8. BULUT, Serdar (2016), *Türkiye Türkçesi Ağızları ile Kıbrıs Türk Ağızlarında Ortak Kullanılan Kalıp Sözlerden Hayır-Dualar ve Beddualar,* **ASOS JOURNAL (The Journal of Academic Social Science / Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi),** ISSN: 2148-2489, Yıl:4, Sayı: 24, Mart 2016,

DOI Number: http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.1028, (Prof. Dr. İbrahim KAVAZ Özel Sayısı) ss. 298-308.

9. BULUT, Serdar – BULUT, Gamze (2016), *Usage Of Three Dimensional Technology In Teaching Turkish Language To The People With Visually Impaired,* **International Journal of Social Science,** Doi Number: http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3445, Number: 46, Spring IV, ss. 319-330.

10. BULUT, Serdar (2016). *"Görme Engellilere Ana Dilde Türkçe, Edebiyat, Osmanlı Türkçesi ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Üzerine Yapılan Çalışmalara Kısa Bir Bakış"*, **Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi – International Peer-Reviewed Journal of Communication and Humanities Research**, İlkbahar Dönemi, Sayı:11, ss.207-228.

11. BULUT, Serdar (2016). *Divânü Lügâti't-Türk'ten Ahıska Türkleri Yazılı ve Sözlü Diline Geçen Atasözleri,* **Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature,** Volume:2, Issue:3, Doi Number: 10.20322/lt.72738, Summer, ss. 95-112.

E. Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayınlanmış Kitap Tanıtımları:

1. BULUT, Serdar, *"Yavuz, Serdar (2013), Cerrâh-nâme (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım), Kesit Yayınları, İstanbul, 687 s., ISBN: 978-605-4646-45-6",* **Turkish Studies,** Volume 9/3, Winter 2014, s. 1671-1673, Ankara/TÜRKİYE.

2. BULUT, Serdar, *"ALKAYIŞ, M. Fatih (2013), Ḥāverān-nāme (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım), Kesit Yayınları, İstanbul, 323 s., ISBN: 978-6054646-37-1",***Jass Studies,** Number: 22, Spring 2014, s. 631-634, Fransa.

3. BULUT, Serdar, "*Mehmet Dursun Erdem, Serdar Yavuz, Mehmet Gürlek, Ayhan Dost (2013), Tarihî Türk Lehçeleri-Eski Anadolu Türkçesi Bibliyografyası, Kesit Yayınları, İstanbul, 271 s., ISBN: 975-605-4467-46-3",* **Jass Studies,** Number: 29, Autumn III 2014, s. 499-502, Adıyaman/TURKİYE.

4. BULUT, Serdar (2015). *ERSEN-RASCH, Margarete I. – ONASI, Erdoğan (2015), Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi, Papatya Yayıncılık*

Eğitim, I. Basım, İstanbul, 418 s., ISBN: 978-605-4220-85-4, **International Journal of Social Science,** Doi number:http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3232, Number: 40, Winter I, ss.555-559.

F. Yazılan Ulusal/Uluslararası Kitaplar veya Kitaplarda Bölümler

1. Türkçeye Hizmet Edenler 1(*Editör Sedat Maden*), Nobel Yayınları, Ankara, 2016.

İş Deneyimi

Stajlar : Samsun Sosyal Bilimler Lisesi (2011-2012)

Projeler : Geçmişten Günümüze Türkçeye Hizmet Edenler (2014-2016),
Tirebolu İle Espiye İlçeleri Tarihi ve Meskun Yer Adları (2017-)

Çalıştığı Kurumlar : Giresun Üniversitesi (2012-)

İletişim

E-Posta Adresi : serdarbulut07@hotmail.com

Tarih

31.03.2017